

مَعَارِفُ الْعَرَبِ

اِسْتَايَرَحْمَدُ

نَفْسِي فِيكَ يَا شَفِيعَ رَحْمَتِكَ

گالپ

وَمِنْ شَرِّ مَا فِيهِ لَنْ طَرَفَةٌ مُضَافَاتٌ

الحمد لله الذي جعل القرآن الكريم

د خالصه کتب پیرایه هیئت کتبى قرآن ایا آونه

یہ کتاب شیعہ کلمہ کی تفسیر پر مشتمل ہے اور اس کی تفسیر

پیش روئی پیشتر سے وہ کہلاویں الفاظ اضافہ

دعوت الی اللہ اور اللہ کا روبرو

وَقَدْ كَرَّمْنَا قَبْلَ هَٰذَا نَبِيًّا

سید محمد

600-200-0000

محقق جدید ایڈیشن

معارف القرآن

پہنتو

جلد ۴

تالیف

مفتی اعظم پاکستان مولانا محمد شفیع رحمۃ اللہ علیہ

مع

آسان ترجمہ قرآن

حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب مدظلہ

مترجم

حضرت مولانا شاہ فیصل صاحب

فاضل وفاق المدارس امداد العلوم وجامعہ اسلامیہ چارسدہ

خصوصیات مع تفسیلات و اضافات

- ① ہر عبارت تہ پہ حافیہ کنہی حوالہ و رکول ② آسان ترجمہ قرآن از مفتی محمد تقی عثمانی مدظلہ ③ ہکی پہ ہکی اور والہ ترجمہ ④ دغلاصہ تفسیر پہ مہنخ کنہی قرآنی آیاتونہ لیکل ⑤ پہ حافیہ کنہی دغیر تفسیر شدہ آیاتونو تفسیر ⑥ د عربی او فارسی د اشعارو پہ پہنتو کنہی ترجمہ ⑦ باختلاف پہ صورت کنہی یوسفزئی پہنتو سرہ قندھاری الفاظ لیکل

فیصل کتب خانہ (مدینہ مارکیٹ)

محلہ جنگی قصہ خوانی بازار پیمپور {۰۳۲۱-۹۰۹۱۸۳۵}

د جہاب حقوق صرف ناشر سره محفوظ دی

د کتاب نوم : معارف القرآن پښتو محقق ایډیشن

مؤلف : حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمۃ اللہ علیہ
مفتی اعظم پاکستان

خوږونځی : فیصل کتب خانہ محله جنگی

موبائیل نمبر ۰۳۲۱۹۰۹۱۸۳۵

د ملاویدو پټي :- د فیصل کتب خانې نه سوا

- مکتبه روغالیول جلال آباد
- مکتبه رحیمی خوست
- نعت کتب خانہ کابل
- صداقت کتب خانہ قندهار و کابل
- علمی کتب خانہ گردیز
- مکتبه علمیہ اکوړه خټک
- دینی کتب خانہ تیمر گره
- شیخ الہند کتب خانہ خوست
- فلاح کتب خانہ جلال آباد
- مکتبه فریدیہ خوست
- دیوبند کتب خانہ خوست
- جدید رھمدیہ کتب خانہ کابل
- مکتبه خواجه عبداللہ الصاری غزنی
- مکتبه نعلانیہ غزنی
- مکتبه رحمانیہ قندهار
- دعوت کتب خانہ جلال آباد
- تقری کتب خانہ جلال آباد

فہرست مضامین

صفحہ	مضمون	شمیرہ
	پارہ نمبر [۴]	
۹	خلاصہ تفسیر	۹
۱۱	د آیتونو ربط:	۱۱
۱۱	د دنیا پر بنسودل کہ د اللہ ﷻ د تہا کلی حدود و ولادت د وی نور وادی گنی نار وادی:	۱۱
۱۲	یو حلال خیزلرہ د حرام گر خولودر د درجی:	۱۲
۱۴	د قسم خورلو خصوصورتونہ او ہغی سرہ ترلی خوا حکام:	۱۴
۱۵	د قسم ماتولونہ و پراند کفارہ ادا کول معتبر نہ دی:	۱۵
۱۸	د مخلوقات و پیدا کول د انسان د فائدہ د پارہ دی:	۱۸
۱۸	د، ازلام، تشریح:	۱۸
۱۸	د قرعہ اندازی [خسنری اچولو] جائز صورت:	۱۸
۱۹	د شرابو او جواری، جسمانی اور روحانی خرابی:	۱۹
۳۰	د امن او تسلی خلور ذریعی:	۳۰
۳۰	بیت اللہ شریف د تولی دنیا د پارہ یو قسم ستن او ادا نہرہ دہ:	۳۰
۳۰	د بیت اللہ شریف وجود د تولی دنیا د امن سبب دی:	۳۰
۳۳	د آیت شان نزول:	۳۳
۳۸	د بی ضرورتہ تپوسونو نہ منع کول:	۳۸
۳۸	د رسول اللہ ﷺ نہ پس پیغمبری او وحی راتلل ختم شو:	۳۸
۳۹	د بحیرہ، سائبہ وغیرہ تعریف:	۳۹
۴۲	د نا اہل لرہ خپل مقتدا جوړول ہلاکیدو تہ بلنہ ور کول دی:	۴۲
۴۲	د اقتداء معیار:	۴۲
۴۳	پہ چاباندے د تنقید کولو اثر نا کہ طریقہ:	۴۳
۴۳	د خلقو د اصلاح فکر لرونکو تہ یو تسلی:	۴۳
۴۴	د گناہونو د بندولو پہ بارہ کنبی د حضرت صدیق اکبر یوہ خطبہ:	۴۴
۴۴	د معروف او منکر معنی:	۴۴
۴۵	د مجتہدینو امانتو پہ مختلفو اقوالو کنبی یوہم پہ منکر شرعی کنبی نہ حسابی پوی:	۴۵
۵۲	د یو کافر پہ معاملہ کنبی د بل کافر گواہی قابل قبول دہ:	۵۲
۵۲	کہ د یو کس پہ بل باندہ حق وی نو ہغہ قید کولی شی:	۵۲
۵۵	پہ قیامت کنبی بہ د تولونہ اول تپوس د پیغمبرانو ﷺ نہ کولی شی:	۵۵
۵۶	دیوہی شبہی ازالہ کول:	۵۶
۵۷	یو سوال، د ہغی جواب او د انبیاء ﷺ د استہانی شفقت ہنکارہ کیدل:	۵۷
۵۷	پہ محشر کنبی د پنخو خیزونو سوال:	۵۷
۵۸	حضرت عیسیٰ ﷺ سرہ خصوصی سوال، جواب:	۵۸

شماره	مضمون	صفحه
۵۸	حضرت عیسیٰ (علیه السلام) جواب دالله ﷻ په دربار کښې	۵۸
۵۸	په حضرت عیسیٰ (علیه السلام) باند د یو څو مخصوصو انعاماتو ذکر	۵۸
۲۲	مؤمن له پکار دی چه معجزې نه طلب کوی	۲۲
۲۲	کله چه نعمت د پرزیاات لونی وی نو د ناشکری ویاال هم لونی وی	۲۲
۲۵	ضروری فاندې	۲۵
۲۷	د آیتونو تړون	۲۷
۹۲	د مشرکانو د ناکامۍ حالات او کیفیت	۹۲
۱۰۷	د کفارو په بې هوډه خبرو باندې نبی کریم ﷺ ته تسلی	۱۰۷
۱۱۰	د مخلوق خدا د حقوقو د پرزیاات اهمیت	۱۱۰
۱۱۹	د عربو د کفارو له اړخه د فرمایشی معجزو د پاره د ضد غوښتنه	۱۱۹
۱۲۰	د کافرانو دې مطالبې کول	۱۲۰
۱۲۰	د پیغمبري د پاره ضروری څیزونه	۱۲۰
۱۲۱	د پیغمبر باره کښې دا افراط تفریط څخه ځان ساتل	۱۲۱
۱۲۱	علم غیب د الله ﷻ خاصه ده	۱۲۱
۱۲۱	د کلام د اسلوب نکته	۱۲۱
۱۲۵	د غرور او جاهلیت لرې کول او د عزت او ذلت اسلامی پیمانه، په اسلام کښې د امیر او غریب هیڅ بیلون نشته	۱۲۵
۱۲۹	خوا حکام او هدايات	۱۲۹
۱۳۱	په توبې سره هره گناه معاف کیږي	۱۳۱
۱۳۷	گناهونو نه د بچ کیدو اثرناکه نسخه	۱۳۷
۱۳۸	د قرآن کریم په اصطلاح کښې علم غیب او عام قدرت مطلقه یواځې د الله ﷻ خاص صفتونه دی	۱۳۸
۱۴۴	په دې کښې ورسره هیڅ مخلوق شریکیدی نشی	۱۴۴
۱۴۵	د الله ﷻ د علم او قدرت مطلقه څه تنډاري	۱۴۵
۱۴۹	د پېښو او مصیبتونو اصلی علاج	۱۴۹
۱۶۱	د عذاب الهی درې قسمه	۱۶۱
۱۶۱	د اهل باطل د مجلسونو نه د ځان ساتلو حکم	۱۶۱
۱۷۰	د عقیدو د درست کولو او نیکو عملونو ته بلنه ورکول د خپلې کورنۍ او خاندان نه شروع کول	۱۷۰
۱۷۰	پکار دی	۱۷۰
۱۷۱	دوه قومی نظرني نظریه چه مسلمان یوه ډله او کافر بله ډله ده	۱۷۱
۱۷۱	په دعوت او تبلیغ کښې د حکمت او تدبیر نه کار اغستل د انبیاء و سنت دی	۱۷۱
۱۷۲	د اسلام تبلیغ کوونکو د پاره خو هدايات	۱۷۲
۱۹۲	د مخلوقاتو د آرام د پاره د شپې قدرتی او د مجبورۍ تا کلی کیدل یو لونی نعمت دی	۱۹۲
۱۹۳	د نمر او سپوږمۍ حساب	۱۹۳
۲۰۲	د الله ﷻ د کیدلو مسئله	۲۰۲
۲۰۹	د څه گناه سبب جوړیدل هم گناه وی	۲۰۹

پارہ نمبر [۸]

۲۲۲	مؤمن ژوندې دې او کافر مړې:
۲۲۸	ایمان نور دې او کفر تیاره:
۲۲۹	د ایمان د نور فائده نورو ته هم رسی:
۲۳۳	نبوت او پیغمبری کسبی او اختیاری نه وی بلکه دا یو عہدہ ده چه د دې د ورکولو اختیار صرف الله تعالی سره دې:
۲۳۴	په دین کښې د سښې فراخیدل او د دې نخښې او علامې:
۲۳۴	صحابه کرام رضی اللہ عنہم د دین په باره کښې د، شرح صدر، خاوندان ووخکه به شکونه، شبهي ورته ډیرې کمې راپیښیدې:
۲۳۵	د شکونو او شبهو لړې کولو اصلي طریقہ، بحثونه او مناظرې کول نه دی، شرح صدر حاصل دی:
۲۴۳	په محشر کښې به د خلقو د عملونو او اخلاقو په بنیاد باند وی د دنیوی تعلقاتو په بنیاد به نه وی:
۲۴۳	په دنیا کښې هم عملونه او اخلاق اجتماعی معاملاتی باند اثر غورځوی:
۲۴۴	یو ظالم د بل ظالم د لاسه سزایا مومی:
۲۴۵	آیا په پیریانو کښې هم پیغمبران وی:
۲۴۶	د هندوانو مشران او بزرگان هم عموماً پیران دی په هغوی کښې د چا د نبی یا رسول کیدو احتمال:
۲۵۰	الله تعالی ټولونه به حاجتہ دې د کائناتو پیدا کول خالص د هغه د رحمت نتیجه ده:
۲۵۰	هیڅوک انسان، الله تعالی نه دې به حاجتہ کړې ولې چه دې کښې لوڼې حکمت دادې چه هر کله انسان به حاجتہ شی نو ظلم کوی:
۲۵۲	کافرانو ته په دې خبر داری ورکولو کښې مسلمانانو د پارہ عبرت:
۲۶۰	د زمکے عشر:
۲۷۲	د دې آیتونو ضروری خصوصیتونه:
۲۷۳	د آیتونه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وصیت نامه دی:
۲۷۳	د ټولو رومیو لویه گناه چه حرامه گرځولې شویده هغه شرک دې:
۲۷۴	د شرک تعریف او د دې قسمونه:
۲۷۴	د ونیمه گناه والدینو سره بدسلوکی کول:
۲۷۵	دریم حرام د اولاد وژل:
۲۷۶	د اولاد تعلیمی، اخلاقی پرورش نه کول او بیدینی د پارہ آزاد پرېښول هم یو قسم اولاد وژل دی:
۲۷۶	خلوړم حرام د بیحیائی کار کول دی:
۲۷۸	پنځم حرام په ناحق وژل دی:
۲۷۸	شپږم حرام د یتیم مال په ناروا خوړل:
۲۷۹	اووم حرام په ناپ تول کښې کمی کول:
۲۸۰	د افسرانو، ملازمینو مزدورانو په خپلې ټاکلې ډیوتی او خدمت کښې کوتاهی کول هم په ناپ، تول کښې د کمی کولو په حکم کښې وی:
۲۸۱	اتم حکم د عدل او انصاف کولو دې ځکه د دې خلاف کول حرام دی:

شماره	مضمون	صفحہ
۲۸۲	نہم حکم دالہ تعالیٰ دکوڑ او قول پورہ کول یعنی دو عدی ماتولو حراموالی	۲۸۲
۲۹۳	پہ دین کنبی بدعت راویستلو باند سخت وعید	۲۹۳
۳۰۱	دیوگس دگناہ باربل گس نشی پور تہ کولی	۳۰۱
۳۰۴	دسورہ د مضامینو خلاصہ	۳۰۴
۳۰۹	دعملونو دتللوپہ بارہ کنبی یوشبہ اودھغی جواب	۳۰۹
۳۱۱	دعملونو تول بہ خنگہ کیڑی	۳۱۱
۳۱۶	ترقیامتہ پوری دژوندی پاتی کیدو دعادابلیس قبولہ شوہ اوکہ نہ؟ دقبلیدوپہ صورت کنبی د	۳۱۶
۳۱۷	وؤ آیتونو دھغہ الفاظو جو رشت راوستل دکو موتر منخہ چہ تکریدی	۳۱۷
۳۱۷	آیاد کافر دعاهم قبلیدی شی	۳۱۷
۳۱۷	دحضرت آدم اودابلیس دواقعی مختلف الفاظ	۳۱۷
۳۱۷	ابلیس خنگہ پہ دی زور شوچہ دالہ تعالیٰ پہ دربار کنبی نی داسی بی باکی خبری اوکری	۳۱۷
۳۱۸	دشیطان حملہ پہ انسان باند صرف خلورو طوفونونہ دہ بلکه عامہ دہ	۳۱۸
۳۲۴	دجامی دوه فاندی	۳۲۴
۳۲۴	پہ انسان باند دشیطان درومی حملی شکل دھغہ بریندول وو اوس ہم نوی شیطان تہذیب دی	۳۲۴
۳۲۴	پسی شویدی چہ انسان دیاخوتول بریندشی یانیم بریند وی	۳۲۴
۳۲۴	دایمان نہ پس دتولونہ رومی ستریتول دی	۳۲۴
۳۲۴	دنوی جامی جوړولوپہ وخت دزری جامی دخیرات کولولوئی ثواب	۳۲۴
۳۲۵	ستریتول دانسان دپیدا کیدوسرہ دھغہ فطری عمل دی دترقی پہ نوم دانوی فلسفہ باطلہ دہ	۳۲۵
۳۲۵	دجامی یودریم قسم	۳۲۵
۳۲۵	دظاہری لباس اصل مقصدہم تقوی حاصلول دی	۳۲۵
۳۳۲	پہ مونخ کنبی ستریتول فرض دی بغیر ددی نہ مونخ نہ کیڑی	۳۳۲
۳۳۳	مونخ دپارہ بنہ لباس	۳۳۳
۳۳۳	پہ مونخ کنبی دجاموپہ بارہ کنبی خومستلی	۳۳۳
۳۳۴	دضرورت پہ اندازہ خوراک خکاگ کول فرض دی	۳۳۴
۳۳۴	دنیاپہ خیزونو کنبی اصل مباحوالی اورواوالی دی، ترخوچہ پہ خہ دلیل سرہ ترمنع یا حراموالی	۳۳۴
۳۳۴	نی ثابت نہ وی نوهیخ خیزنہ حرامیڑی	۳۳۴
۳۳۴	پہ خوراک خکاگ کنبی اسراف کول جائز نہ دی	۳۳۴
۳۳۵	پہ خوراک، خکاگ کنبی درمیانه چلیدل ددین دنیا فاندہ لری	۳۳۵
۳۳۵	دیوایت نہ اتہ شرعی مسئلی	۳۳۵
۳۳۹	داعلی لباس اوخوند وروخوراگونونہ پریز کول داسلام تعلیم نہ دی	۳۳۹
۳۴۰	پہ خوراک غوشتلو کنبی درسول اللہ ﷺ سنت	۳۴۰
۳۵۱	دشریعت پہ حکمونو کنبی دآسانی لحاظ ساتل	۳۵۱
۳۵۱	داهل جنت دزرونونہ بہ یوبل تہ دنیوی خیری اوبشکلی شی	۳۵۱
۳۵۳	دہدایت مختلفہ درجی دی آخری درجہ نی جنت تہ داخلیل دی	۳۵۳

شماره	مضمون	صفحه
۳۵۸	اعرافیان خوک دی ::	۳۵۸
۳۵۹	د سلام مسنون لفظ ::	۳۵۹
۳۶۴	د آسمانو نو اوزمکې پیدا کول په شپږو ورځو کې ولې اوشو ::	۳۶۴
۳۶۵	د زمکې، آسمانو نو، سیارو او ستورو پیدا کولونه وړاند شپې او ورځې څنګه او پېژندې شوې ::	۳۶۵
۳۷۲	د زمکې سمون او خرابی څه ده په دې کې د خلقو د ګناهونو څه دخل کیدې شی ::	۳۷۲
۳۹۰	د عاد او ثمود لند تاریخ ::	۳۹۰
۳۹۱	د حضرت هود علیه السلام نسب نامه او ځنې حالات ::	۳۹۱

پاره نهم [۹]

۴۳۲	معجزه او جادو کېنې فرق ::	۴۳۲
۴۴۷	ساحرانو کېنې ایمانی بدلون راتلل د موسی علیه السلام د همسا او ید بیضا نه هم لویه معجزه وه ::	۴۴۷
۴۴۷	فرعون باندې د موسی او هارون علیه السلام د هیبت اثر ::	۴۴۷
۴۵۱	د مشکلاتو او مصیبتونو نه د خلاصیدو مجریه نسخه ::	۴۵۱
۴۵۲	حکومت او سلطنت د حکمرانانو د پاره یو آزمینېت دی ::	۴۵۲
۴۶۸	فائده ::	۴۶۸
۴۶۸	عبادتونو کېنې د سپوږمۍ حساب معتبر دی ، خو په دنیاوی معاملو کېنې شمې حساب هم کیدې شی ::	۴۶۸
۴۶۸	یوه مسئله: د نفس په اصلاح کېنې څلویښت شواروزه خاص دخل لری ::	۴۶۸
۴۶۸	انسان ته په ټولو کارونو کېنې تدریج او صبر اختیارولو تعلیم ::	۴۶۸
۴۶۹	د ضرورت په وخت کېنې یو منتظم لړه پخپل ځانې باندې مقررول ::	۴۶۹
۴۷۳	موسی علیه السلام سره د الله جل و علا کلام کول ::	۴۷۳
۴۷۸	تکبر انسان د کاملې پوهې او د الله جل و علا د حکمونو نه بې نصیبه کوی ::	۴۷۸
۴۸۵	د ځینې ګناهونو څه سزا په دنیا کېنې هم ملاوړې ::	۴۸۵
۴۸۶	د بنی اسرائیلو د اویا کسانو انتخاب او د هغوی هلاکیدل ::	۴۸۶
۴۹۰	د خاتم النبیین محمد ﷺ او د محمد ﷺ د امت صفتونه ::	۴۹۰
۴۹۱	تورات او انجیل کېنې د رسول کریم ﷺ صفتونه او نځېنې ::	۴۹۱
۴۹۷	قرآن عظیم الشان سره د سنت تابعداری هم فرض ده ::	۴۹۷
۴۹۷	یوازې د رسول کریم ﷺ په تابعداری پوره کار نه کیږی نبی ﷺ سره محبت لرل او د نبی ﷺ ادب او احترام کول هم فرض دی ::	۴۹۷
۵۰۱	پیغمبری تر قیامت په پورې ټول عالم د پاره ده ځکه پرې پیغمبری ختمه ده ::	۵۰۱
۵۰۱	د نبی کریم ﷺ خواهم خصوصیات ::	۵۰۱

شماره	مضمون	صفحه
۵۰۳	د موسی ﷺ قوم کښې یو حق پرسته ډله:	۵۰۳
۵۱۴	فاندې:	۵۱۴
۵۱۸	دین کښې زور زبردستی نشته ددې صحیح مطلب او د شېبې جواب:	۵۱۸
۵۲۰	د الست د لوظ تفصیل او تحقیق:	۵۲۰
۵۲۲	د بیعت اخستلو حقیقت:	۵۲۲
۵۲۵	د ازل د لوظ باره کښې څو سوالونه او جوابونه:	۵۲۵
۵۲۹	د بنی اسرائیلو د یو لونی عالم د گمراه کیدو یو عبرتناکه واقعہ:	۵۲۹
۵۳۲	په ښکاره کافران ښه پوهیږی لیدل کتل او آوریډل کولې شی نو په دې آیت مبارک کښې ددې د نیشتوالی نسبت ورته ولې کولې شی؟ ددې حقیقت څه دې؟:	۵۳۲
۵۳۸	د اسماء حسنی زیات تفسیر:	۵۳۸
۵۴۱	د الله ﷻ په نومونو مبارکو کښې د کوډ تگ کولو بندیز او ددې مختلف صورتونه:	۵۴۱
۵۴۱	د الله ﷻ په مخصوصو نومونو مبارکو سره بل څوک یا ډول یا مخاطب کول جائز نه دی:	۵۴۱
۵۴۳	د قرآنی اخلاقو یو ټول اړخیزه هدایت نامه:	۵۴۳
۵۴۷	عجیبه فائده:	۵۴۷
۵۷۰	د قرآن کریم د تلاوت په وخت په خاموشۍ سره د آوریډو باره کښې څو ضروری مسئلې:	۵۷۰
۵۷۳	پټ او په زوره ذکر کولو حکمونه:	۵۷۳
۵۷۶	د سجدي ځینې فضیلتونه او حکمتونه:	۵۷۶
۵۷۷	د سورت مضامین:	۵۷۷
۵۸۰	د آیت مبارک پوره تفسیر دادې:	۵۸۰
۵۸۲	خپل مینځ کښې د خلقو اتفاق او اتحاد په تقوی او د الله ﷻ په ویری اړه لری:	۵۸۲
۵۸۴	د مؤمن مخصوص صفات:	۵۸۴
۵۸۴	پرومې صفت د الله ﷻ ویره:	۵۸۴
۵۸۴	بل صفت په ایمان کښې وده کیدل دی:	۵۸۴
۵۸۵	دریم صفت په الله ﷻ باندې توکل کول دی:	۵۸۵
۵۸۵	څلورم صفت د مونځ قائلول:	۵۸۵
۵۸۶	پنځم صفت ، د الله تعالی لار کښې خرچ کول:	۵۸۶

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنُهُمْ	او کله چی وادی هغوی هغه کلام چی نازل شوی دی رسول ته تہ وینی سترگی دھغوی
تَقِضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا	اوجی کله هغه کلام وادی چی پیغمبر ته نازل شوی دی نوتہ وینی چه ددوی سترگی
أَمَّا دَاوُودُ فَهُوَ فِي حَقِّ خَبْرِهِ نَبِيٌّ مِّنْ دُونِهِ	چی بهیری داوید کونه اہہ وجہ ددی چی پیژندلی دی هغوی حق واین هغوی ای ربه زمونہ
أَمَّا دَاوُودُ فَهُوَ فِي حَقِّ خَبْرِهِ نَبِيٌّ مِّنْ دُونِهِ	داوید کونه کس شی حکمہ چی حق خبرہ نی پیژندلی ده چه قرآن دی وانی چی انی ربه زمونہ
أَمَّا دَاوُودُ فَهُوَ فِي حَقِّ خَبْرِهِ نَبِيٌّ مِّنْ دُونِهِ	ایمان راوری دی مونہ نواولیکہ مونہ دگواہی کونکوسره اوخہ شوی دی پد مونہ چی ایمان به نہ راوہو مونہ
أَمَّا دَاوُودُ فَهُوَ فِي حَقِّ خَبْرِهِ نَبِيٌّ مِّنْ دُونِهِ	مونہ ایمان راوری دی نومونہ پد گواہی کونکو کنبی شمیر کرہ او آخر مونہ ولی ایمان نہ راوہو
أَمَّا دَاوُودُ فَهُوَ فِي حَقِّ خَبْرِهِ نَبِيٌّ مِّنْ دُونِهِ	بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا
بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا	پہ اللہ باندی اوپہ هغی خہ چی راغلی دی مونہ ته چه حق دی احوال دا چی طمع لروچی داخل به کری مونہ
بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا	پہ اللہ باندی اوچی کوم حق مونہ ته راغلی دی هغه ولی نہ منوا هرکله چی دا طمع ساتو
بِاللّٰهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا	رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ۝ فَأَنكَرُوا لَكُمْ آلَهُ بِمَا قَالُوا
رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ۝ فَأَنكَرُوا لَكُمْ آلَهُ بِمَا قَالُوا	رب زمونہ دنیکانو خلقوسره نوور کرہ بدله هغوی ته اللہ اہہ سبب دھغه چی ونبلی ووهغوی
رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ۝ فَأَنكَرُوا لَكُمْ آلَهُ بِمَا قَالُوا	چی ایله به مونہ دنیکانو پد دلہ کنبی شامل کری ددی وینا پد وجہ به ورتہ اللہ
رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ۝ فَأَنكَرُوا لَكُمْ آلَهُ بِمَا قَالُوا	جَلَّتْ عَنَّا مِنَ حَمِيَّتِ الْآنْهَرُ خَلِيدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ
جَلَّتْ عَنَّا مِنَ حَمِيَّتِ الْآنْهَرُ خَلِيدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ	جنتونہ چی بهیری لاندی د هغی نہ نہرونہ اچی ہمیشہ به وسیری اہہ هغی کنبی او دا بدله ده
جَلَّتْ عَنَّا مِنَ حَمِيَّتِ الْآنْهَرُ خَلِيدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ	داسی باغونہ ورکری اچی د هغی لاندی به ولی بهیری او تل ترتله به پد هغی کنبی اوسیری او بیشکہ هم دغه
جَلَّتْ عَنَّا مِنَ حَمِيَّتِ الْآنْهَرُ خَلِيدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ	الْمُحْسِنِينَ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ
الْمُحْسِنِينَ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ	دنیکانو خلقو او هغه کسان اچی انکار نی اوکرو اودروغ نی اوگنرل آیتونہ زمونہ دغه کسان
الْمُحْسِنِينَ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ	دنیکانو بدله ده او چا چی انکار اوکرو اوزمونہ آیتونہ نی دروغ اوگنرل نوهم دغه خلق
الْمُحْسِنِينَ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ	أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۝
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۝	خاوندان دی د دوزخ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۝	دوزخیان دی

آسان ترجمہ قرآن

او کله چه دا خلق هغه کلام وادی چه په پیغمبر نازل شوی دی نو چونکه دوی حق لره پیژندلای وي .
 ددی وچی نه ته به ددوی سترگی ویني چه هغه به د اوښکونہ بهیری ، (او) دوی وانی چه " ای ځویلو
 پروردگار ! مونہ ایمان راوری دی پس گواہی کونکو سره (ځویلو نوم هم) اولیکه او مونہ په الله
 باندی او کوم حق چه مونہ ته راغلی دی په هغی باندی آخر ولی ایمان نه راوړو او بیا دا امید ولی نه
 ساتو چه ځویلو رب په مونہ په لیکو خلقو کس شمار کری ؟ نو د دوی ددی وینا د وچی نه په الله دوی ته

داسی باغونہ ورکری چه د هغی د لاندی به نهرونه بهیوی . هغی کن به دوی همیشه اوسیدی داد
لیکن کونکو بدله ده او کومو خلقو چه کفر کری دی او خونو آیتونه ئی دروخلون کنری دی . هغه خلق
دوزخیان دی.

خلاصه تفسیر

﴿وَإِذَا نَزَّلْنَاهُ بِالنُّزُلِ﴾ او [بعضی پدوی کنی چه به آخر کنی مسلمانان شوی وو
داسی دی چه] هرکله چه هغی [کلام] لره آوری چه رسول ﷺ ته لیبله شوی دے [یعنی قرآن
لره] ﴿تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تُلْفِضُ مِنَ الذَّمِّ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾ نوتاسو ددوی سترگ د اوبسکونه
بهیدونکے وینی په دی وجه چه هغوی [دین] حق [یعنی اسلام] لره او پیژندلو [مطلب دا چه
دحق په آوریدو سره اثر قبلوی او] ﴿يَقُولُونَ رَبَّنَا أَفَأَنَّكُمُنَا﴾ داسی وانی چه ای زمونو
پروردگار مونو مسلمانان شو نو مونو لره هم هغه خلقو سره اولیکئی [یعنی په هغی کنی مو
شمار کری] ﴿مَعَ الشُّهُبِ﴾ چه تصدیق کوی [ددی چه محمد ﷺ او قرآن کریم په حقه دی]
﴿وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ﴾ او زمونو خه عذر کیدشی چه مونو په الله ﷻ باندی [د
محمد ﷺ دشریعت په جوړ] او په حق [دین] باندی چه [اوس] مونو ته رارسیدل دے ایمان
رانه وړو ﴿وَنَعْلَمُ أَنَّ بُدْعِنَا رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ او [ایا] ددی خبره امید [هم] لرو چه زمونو
رب به مونو لره دنیکانو [مقبولو] خلقو په ملگریا کنی داخل کری [بلکه دا امید موقوف دے
په اسلام باندی خکه مسلمانیدل ضروری دی] ﴿فَأَلَيْكُمُ اللَّهُ يَمَا قَالُوا اجْعَلْ لَنَا خَلْقًا مِثْلَ الْخَلْقِ
الَّذِينَ فِيهَا﴾ نو دوی ته به الله ﷻ ددوی [ددغی] وینا [سره داعتقاد] په بدله کنی داسی
باغونه [دجنت] ورکری چه دهغی [دمحلونو] لاندے به نهرونه جاری وی [او] دوی به په کنی
تل ترتله پاتی کیږی ﴿وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ﴾ او دنیکوکارو [خلقو] هم دغه بدله ده او [په
خلاف ددی] ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ خوک چه کافران پاتی شول اوزمونو آیتونو [واحکامو]
ته نه دروغ اووئیل ﴿أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ﴾ دغه خلق ددوړخ خاوندان دی [یعنی هلته به پاتی کیږی]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْزَمُوا	طَبِيتِ حَا
ای هغه کسانو چې ایمان مو راوړی دی [دے حراموی تاسو پاک خیزونه] هغه	
انې دایمان خاوندانو الله ﷻ چې ستاسو دپاره کوم پاکیزه خیزونه حلال کری دی	
لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا	إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ
چې حلال کری دی الله ﷻ ستاسو دپاره [اومه اوړی دحد نه] بیشکه چې الله ﷻ [دے خونوی] احد نه اوړیدونکی	
هغه په خان مه حراموی او د حد نه بهر مه اوخی بیشکه زیاتی خور خلق د الله ﷻ نه دی خوښ	
وَكُلُوا مِنَّمَا رَزَقَكُمُ اللَّهُ	حَلَالًا طَيِّبًا وَانْقُوا
او خوری د هغی رزق نه چې درکری دی تاسو ته الله ﷻ حلال پاک [او خان ساتی] دنافرمانی د الله ﷻ نه هغه	
او الله ﷻ چې تاسو ته کوم پاک خیزونه درکری دی هغی نه خوری اود هغه الله ﷻ نه ویریدی په کوم چه	

او خوبن کار دې مگر په دې کښې د الله ﷻ د تا کلي حدودونه تیریدل بد، ناکاره او حرام دی. لاتدي چې تفصیل ئې داسې دې:

یو حلال خیزلره د حرام گرځولودرې درجې: یو حلال خیزلره د حرام گرځولودرې درجې دی یو داچه عقیده ئې دهغې د حراموالی او گرځی دویم داچه په خپلې ویناسره یو خیزلره په خان حرام او گرځی، مثلاً د یخو او یو څکلو یا د یو حلال خیزد خوراک څکاک نه قسم او کړی چه ددې څکلو یا خورل به نه کوم، یا فلانې کار به نه کوم، دریم داچه عقیده ئې هم نه وی اونه ئې په څه ویناسره یو خیز په خپل خان حرام گرځولې وی، صرف دهغې دنه کولویانه استعمالولو قصد او کړی.

په رومبې صورت کښې به دغه کوونکې د الله ﷻ د قانون د ښکاره مخالفت کولوپه وجه کافر گرځی کله چه د حرام گرځولی خیز حلالوالې په قطعی اویقینې دلیلونوسره ثابت شوې وی.

دوئم صورت کښې په قسم سره د حرام گرځولی خیز قسم خویه اوشی، چنانچه د قسم الفاظ، د فقهي په کتابونو کښې په تفصیل سره بیان شوي دي، یو مثال ئې داسې هم دې چه په ښکاره، د الله ﷻ په نوم قسم او خوری چه فلانې خیز به نه خورم یا فلانې کار به نه کوم، یا داسې اووانی چه فلانې خیز یا فلانې کار په خپل خان، حرام گرځوم، د داسې قسم حکم دادې چه بې ضرورته دغسې قسم خورل د گناه کار دې، دغه قسم ماتول لازم دی خو کفار به ئې ورکولې شی، تفصیل ئې راروان دې.

دریم قسم حرام گرځول دادی چه په عقیده او وینا کښې یو حلال خیزلره ئې په خان حرام نه وی گرځولې، بلکه دهغې خیز یا کار همیشه دپاره پرېښول په دې شان سره عملاً کوی څنگه چه حرام خیز یا کار لره پرېښودل کولې شی چه همیشه دپاره ئې پرېږدی، که په داسې صورت کښې حلال پرېښول ثواب گنړی نودا، بدعت او رهبانیت دې چه د قرآن کریم اود سنت د نصونوله مخې لویه گناه ده، دهغې خلاف کول واجب او په دغې پابندی باند ټینگ پاتې کیدل د گناه کار دې، البته که دغه پابندی کولو کښې ئې د ثواب نیت نه وی بلکه بل څه وجه ئې وی، مثلاً، د څه جسماني یا روحاني بیماری په وجه یو خاص خیز همیشه دپاره پرېږدی نو هیڅ گناه نه لری، لکه چه ځنې صوفیائي کرامو او بزرگانونه چه د ځنې حلالو خیزونو د پرېښولو روایتونه منقول دي، دغه ټول په دې قسم کښې داخل دي، ولې چه هغوی خپل نفس دپاره دغه خیزونه مضر گنړلی وو یا چا بزرگ وردپاره مضر ښودلی وی او هغه د علاج په ډول پرېښې وی نودا، هیڅ باک نه لری.

په آخر د آیت کښې ئې او فرمائیل: ﴿وَلَا تَقْسُدُوا﴾ **د الله ﷻ** د لغت په معنی د الله ﷻ د حدودونه وړاندې ورتیرېږی، ولې چه الله ﷻ داسې وړاندې ورتیریدونکولره نه خوښوی.

د حدنه دور تیریدو مطلب دادې چه یو حلال خیزلره بې د څه عذر نه په دې شان پرېږدی چه ثواب ئې گنړی لکه چه یو ناواقف سړې ئې تقوی گنړی خود الله ﷻ په نزد، تعدی او ناجائز دی، په دې وجه، په دوئم آیت کښې ارشاد دې: ﴿وَالْقَوْلَ الَّذِي أَكْثَرُهُ مُؤْمِنُونَ﴾ **د الله ﷻ** در کړی حلال، پاک رزق لره خوری او دهغې الله ﷻ نه ویرېږی په کوم باند چه ستاسو ایمان دې.

په دې آیت کښې ئې دا خبره په ډاگه کړه چه حلال، پاک خیزونه، د ثواب په خیال پرېښول تقوی نه ده، بلکه تقوی داده چه د الله ﷻ د نعمت گنړلویه خیال ئې استعمالوی او شکر ئې ادا کوی، البته که د څه روحاني یا جسماني علاج په ډول یو حلال خیز استعمالول پرېږدی نو هغه په دې کښې داخل نه دی.

لَا يَأْخُذْكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ

انہ نیسی تاسو! اللہ! پہ لغوہ سرہ | پہ قسمونو ستاسو کنبی

| اللہ! تاسو پہ عبث قسمونو باندی نہ نیسی

وَلَكِنْ يَأْخُذْكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ

خوا | نیسی تاسو | پہ هغی سرہ | چی کلک کری وی تاسو | قسمونہ | انو کفارہ دداسی قسم

خوپہ هغه قسمونو نیسی چی کوم تاسو پہ قصد سرہ خورلی وی | انو دداسی قسم ماتولو کفارہ داده

إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا تَطْعَمُونَ

خوراک ورگول دی | لسو | مسکینانو ته | ددرمیانہ درجی | هغه خوراک | چی خوروی نی تاسو

چی لسو مسکینانو ته داسی دوی ورکری | چی کوم درمیانہ حال خوراک تاسو پہ خپل

أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْفَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ قَمِنَ

پہ بال بیج خپل باندی | یا جامہ اغوستل دی هغوی ته | یا آزادول دی | دیو غلام | انو هغه خوک |

اهل باندی خوروی | یا | لسو مسکینانو ته جامی ورکری | یا یومری آزاد کری | نو خوک چی

لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا

چی وی نه موندل انو روزی نیول دی | دري | ورخی | دا | کفارہ ده | دقسمونو ستاسو | کله چی

ددی طاقت نه لری | انو هغه دی دري روزی اونیسی | داستاسو دقسمونو کفارہ ده | کله چی

حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ

قسم او خوری تاسو! او حفاظت کوی! | دقسمونو خپلو | دارنگی | بیانی وی اللہ | تاسو ته |

تاسو قسم او کری | او بیا هغه مات کری! | او دخیلو قسمونو حفاظت کوی | دغه شان اللہ تاسو ته خپل حکمونه بنانی

آيَتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا

آیتونه خپل ادپاره ددی چی تاسو اشکر اویاسی | ای هغه کسانو | چی ایمان موراوړی دی | بیشکه

چی تاسو شکر گزار جوړشی! انی دایمان خاوندانو بیشکه

آسان ترجمه قرآن

اللہ ستاسو په لغوه قسمونو تاسو ته نیسي ، لیکن چه کوم قسموکه تاسو پاڅه خورلي دي ، په هغې په تاسو نیسي . پس ددې کفارہ داده چه لس مسکینانو باندې ددرمیانہ درجې روغن وغوروی چه کومه تاسو خپل کور والو باندې غوروی یا دوی ته جامی ورکړئ او یا یو غلام آزاد کړئ ، که یو کس سره (ددې غیزولو نه) څه نه وي نو هغه دي دري ورخی روژې ونیسي دا ستاسو د قسمونو کفارہ ده چه کله تاسو قسمونه وغورئ (او هغه مات کړئ) ، او دخیلو قسمونو حفاظت کوی دغه شان اللہ تاسو ته خپل آیتونه صفا صفا بیانوي ، دي دپاره چه تاسو هکرا ادا کړئ .

۱۱. آیتونو وېط : پورته د پاکو خیزونو د حرامولو ذکر وو . چونکه هغه بعضې وختونو کنبې د قسم په ذریعہ وی ، په دې وجه مخکښې د قسم خورلو یا کولو حکم ذکر دي :

غلامہ تفسیر

(لَا يُؤْخَذُكُمْ اللَّهُ بِالَّذِي أَلْمَنْتُمْ) اللہ تعالیٰ ستاسو [دنیوی] گرفت نہ کوی [یعنی پہ تاسو کفارہ نہ واجبوی] ستاسو پہ قسمونو کبھی پہ یے مطلبہ قسم [ماتولو] باندی ﴿ وَلَكِنْ يُؤْخَذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ ﴾ لیکن [دغسی] گرفت پہ دی کوی چہ تاسو قسمونو لره [پہ راتلونکی خبرہ باندی] مضبوط کرنی [او بیانی مات کرنی] ﴿ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا قِطَعْتُمْ مِنْ خُبْرِهِمْ أَوْ كِسْفَتُهُمْ أَوْ تَمْرٌ بِرُكْبَةٍ ﴾ یا دغہ [سو محتاجو ته] جامہ ورکری [ددرمیانہ درجہ] یا یو غلام یا یو وینخہ آزاد کرنی [یعنی پہ دی درے وارو کبھی چہ کوم یو کونی دغی درته اختیار دی] ﴿ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَعِصْمًا فَلْيَقِ كَفَّارًا ﴾ اود چا چہ [دے درے وارو کبھی دیوہم] وس نہ وی نو [دغہ کفارہ] درے ورخی [پرله پسے] روزے [نیول] دی ﴿ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ ﴾ دا [چہ بیان شو] کفارہ ده ستاسو [دداسی] قسمونو چہ تاسو قسم اوخوری [اوبیانی مات کرنی] او [هرکله چہ داکفارہ] واجبه ده خکہ ﴿ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ ﴾ دخپلو قسمونو خیال لری [چری داسی] اونہ شی چہ قسمونہ مات کرنی او کفارہ ورنہ کری اواللہ ﷻ خنگہ چہ ستاسو د دینی دنیوی بنیگری لحاظ اوساتلو او دا حکم بیان کرو ﴿ كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ دغہ شان اللہ ﷻ ستاسو دپارہ خپل [نور] احکام [هم] بیانونی دپارہ ددی چہ تاسو [ددغی نعمت چہ اللہ ﷻ] ستاسو [خلقو] دبنیگریو لحاظ اوساتلو شکر کوئی.

معارف اوسائل

قسم خور لو غصورتونه او همی سره تری خواهم: پہ دی آیت کبھی دقسم خور لو د خو صورتونو بیان دی، دخنوبیان پہ سورت بقرہ کبھی هم تیرشوی دی او خلاصہ دتولو داده چہ پہ یوتیرشوی واقعہ باند پہ خپل اختیار او قصد سره پہ دروغه قسم اوخوری نودی ته دفقها په اصطلاح کبھی، یمین غموس، وئیلې شی، مثلاً څوک په خپل کری کار باند سره دپوهې په قصد، ددی دنه کولو قسم اوخوری، البته داپه دروغه قسم سخته گناه کبیره اود دنیا او آخرت دویال موجب دی خوپه دی کفارہ نه لزمیږی، توبه او استغفار پر لزمیږی، او، یمین غموس، ورته خکہ وئیلې شی چہ داسی قسم انسان لره په گناه او وبال کبھی غرقوی، ولې چہ د، غموس، معنی دویونکې دی۔ دویم صورت دادی چہ په تیره شوې واقعہ باند قسم اوخوری چہ پخپله نې په رشتیاگری اوپه واقع کبھی غلط وی، مثلاً په څه ذریعہ معلوم شی چہ فلانی راغلی دی په دغی اعتماد دغہ قسم اوخوری خو دغہ راغلی نه وی، داسی قسم ته لغو وئیلې شی، دغہ شان دغہ قسم ته هم یمین لغو وئیلې شی چہ دخلي نه نې بی قصده دقسم لفظ اوخیژی دداسی قسم قسم حکم دادی چہ نه نې کفارہ شته اونہ نې گناه شته۔

دریم قسم قسم دادی چہ په آئنده زمانه کبھی دڅه کولو باند کولو قسم اوخوری شی ددی نوم، یمین منعقد هدی، حکم نې دادی چہ دقسم په ماتولو سره کفارہ لزمیږی په بعضې صورتونو کبھی نې گناه وی اوپه بعضې کبھی نې گناه نه وی۔

دلته په آیت کښې ذکر شوی، یمین لغو، نه په ظاهره، مراد هغه قسم دې چه کفار په پرتنه وی، که گناه نه وي او که نه وي، ولې چه ددې په مقابله کښې ﴿عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ﴾ فرمائیلې شوی دی، معلومه شوه چه دلته دمو اخذې (گرفت) نه مراد صرف هغه مؤاخذه ده چه صورت نه د کفارې وی۔ په سورت بقره کښې: ﴿لَا يُؤْمِنُ الْإِسْلَامُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَاعِدُكُمْ بِمَا أَكْسَبْتُمْ فُلُوكُمْ﴾ دلغونه مراد هغه قسم دې چه بې قصده اوبې ارادې نه دخپلې نه اوځی، یا په خپل خیال کښې په یو رشتیا خبره قسم او خوری اوبه واقع کښې هغه غلط وی او ددې په مقابله کښې هغه قسم ذکر شوی دې چه قصد آپکښې دروغ و نیلې شوی وی او یمین غموس ورته هم و نیلې شی۔

لهذا ددې آیت شریف حاصل داشو چه په، یمین لغو، باند هیڅ گناه نشته بلکه گناه په، یمین غموس باندې ده چه په قصد سره پکښې دروغ و نیلې شوی وی، په دې بنا، په سورت بقره کښې د آخرت د حکم یعنی د، گناه، بیان دې، او د سورت مائده په آیت کښې د دنیوی حکم، یعنی د، کفارې، بیان دې. حاصل نه داشو چه په، یمین لغو، باند الله ﷻ ستاسو گرفت نه کوی یعنی کفار په دریانده واجبوی بلکه کفار په دریانده صرف په هغه قسم سره واجبوی چه په راتلونکې زمانه کښې دڅه کار کولویانه کولو دپاره خوړلې شوې وی اوبیاني مات کړې وی، بیاد کفارې، تفصیل نه اوشان بیان کړې دي۔

﴿فَكْفَارُكُمْ إِيَّائِهِمْ مِنْ أَنْ يَسْعَوْا بِمَا ظَلَمْتُمْ أُولَئِكَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَاتُكُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْسِدُونَ﴾ [یعنی په دې دریو خبرو کښې اختیار وړ کړې شوې دې اوله داچه لسو مسکینانو ته، درمیانه درجه خوراکه، دواړه وخته، صبا، ما بنام ورکړې شی، دویم داچه لسو مسکینانو ته دستریتولویه اندازه جامه ورکړې ش، مثلاً پرتوگ، یالنګ، یا اړد قمیص، دریمه خبره مملوک (غلام یا وینځه) آزادول دی۔

ورپسې ارشاد دې: ﴿فَمَنْ لَمْ يُجِدْ فَمِثْلًا قَائِمًا﴾ [یعنی که قسم ماتوونکې دغه بیان شوو درې واړو خبرو کښې یوه خبره هم نشی کولې نویاد کفارې کولو صورت نه ددې چه درې ورځې روژې اوساتی، په ځنې روایاتو کښې د پرله پسې نیولو حکم راغلې دې یعنی ددرې واړو روژو تر مینځه کوږه اونه کړی، په دې وجه دامام ابی حنیفه رحمته الله علیه اود ځنې نورو امامانو په نزد قسم کفار په کښې درې ورځې پرله پسې روژې نیول ضروری دی۔ (۱)

په دغه ذکر شوی آیت کښې د قسم د کفارې په باره کښې لفظ د، اطعام، راغلې دې، په عربی لغت کښې ددې دوه معنی دی یو خوراکه پر خورول اوبل خوراک ورکول، لهذا فقهاء د آیت دا مطلب بنودلې دې چه لسو مسکینانو ته به پوخ اوتیاره کړې خوراک ورکړې شی یا ورته اوم او ناتیاره خوراک به هغه ورکوي چه درمیانه وی، یعنی هغه خوراکه چه پخپله نه کور کښې دخپلو عادت لری اومسکینان پوره په خپله ماره کړې شی، دویم صورت کښې یو یو مسکین ته د فطرنې (سرسانې) په اندازه ورکړې شی مثلاً پاؤکم دوه سپره غنم یا ددې قیمت، لهذا دلته هم ددرې واړو خبرو ترمنځه اختیار دې، لیکن روژه نیول په هغه صورت کښې کافی کیدی شی چه دغې درې واړو خبرو کښې دیوې هم وس نه لری۔

قسم ماتولو په وړاند هغه اهل اهل معتبره ده: په آخر د آیت کښې خبرداره کول په دوو خبرو سره کړې شوی اول په ﴿ذَلِكَ كَفَارُكُمْ إِذَا خَلَقْتُمْ﴾ [یعنی د استاسو دخپلو قسمونو کفار ده] د امام

۱ «البحر الرائق، کتاب الإیمان: ج ۲، ص ۲۱۵ والهامية، کتاب الإیمان: ج ۲، ص ۲۷، مطلب کفار الیهین۔

اعظم ابی حنیفہ اودنورواکثرواما مانویہ نزد ددی مطلب دادی چه هر کله تاسو په راتلونکی وخت کښې دڅه کار کولویانه کولو قسم او خوری، اودهغې په خلاف کار تاسو نه اوشی نو کفار ه ادا کول معتبر دی ددی نه وړاندې معتبر څکه نه دی چه داپه قسم ماتیدویانند واجبیږی، (۱) ددی نه وړاندې ادا کول ئې داسې مثال لری لکه چه دوخت نه وړاندې مونځ ادا کړې شی، یادرمضان شریف دراتلونه وړاندې دغه فرض روژې اونیولې شی۔

بیا ارشاد دې: ﴿وَاحْلُظُوا إِلَيْكُمْ﴾ (یعنی دخپلو قسمونو حفاظت کوی) ددی مطلب دادی چه خپل کړې قسم ترهغې مه ماتوی څو پورې چه دهغې دماتولو شرعی یا طبعی ضرورت درته نه وی راپیش شوی، اوځنې حضراتو ددی مراد داسې ښودلې دې چه په قسم خوړلو کښې تادی (جلدی) مه کوی، یعنی ترڅو چه سخت مجبوره شوی نه یی نو قسم مه خوری۔ (مظهري) (۲)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا	إِنَّمَا
ای هغه کسانو چی ایمان موراوړې دې ایشکه	
اني دایمان خاوندانو بیشکه	
الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ	
شراب اوجواری اوبتان اوغشی دفال پلیتی ده دکار دشیطان نه	
شراب اوجواری اوبتان اوپالونه ټول ناپاک څیزونه دی اودا دشیطان کارونه دی	
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٥﴾	إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ
نوخان اوساتی ددی نه دپاره ددی چی تاسو اکامیابی بیا مومی بیشکه غواری شیطان	
نوددی نه خان بچ اوساتی چی تاسو ته نجات ملاؤ شی شیطان خو داغواری چی	
أَن يُؤْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ	
چی واچوی په منځ ستاسو کښی دشمنی اوبغض په ذریعه دشرابو اودجواری (خمار)	
ستاسو مینځ کښې دشرابو اوجواری په وجه دشمنی اوبغض پیدا کړی	
وَيَصَّدَّكُمْ	عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ
او منع کړی تاسو د ذکر دالله نه او د مانځه نه نوایایی تاسو منع کیدونکی	
اوتاسو دالله دحکم نه اودمونځ نه منع کړی نوتاسو به گنی اوس هم منع نه شی	
وَاطِيعُوا اللَّهَ	وَاطِيعُوا الرَّسُولَ
واحدروا	فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ
اوحکم اومنی دالله او حکم اومنی درسول او خان اوساتی نوکه چری مخ واپرولو تاسو	
دالله حکم اومنی اودرسول حکم اومنی اود مخالفت نه خان ساتی نوکه چری تاسو مخ اوگرځولو	

(۱) بدائع الصنائع، کتاب الإيمان، فصل حکم الیهین بالله تعالیٰ ج ۲، ص ۱۱
(۲) التفسیر المظهري تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۱

فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

نویسہ شی اچی بیشکہ ایہ رسول زمونہ | رسول دی | بنکارہ |

نویہ دی پوہہ شی اچی زمونہ پیغمبر کار صرف احکام رسول دی

آسان ترجمہ قرآن

ای دایمان خاوندانو! شراب، جواری، دہتالو پار (تھان) او د جواری غشی، دا تول پلوت او د شیطان کارولہ دی نو دی نہ خان اوساتق دی دپارہ چہ تاسو تہ کامیابی حاصلہ ہی (۰) شیطان خودا جواری چہ د ہرابو او جواری پہ ذریعہ ستاسو پہ مینع کنن دشمنی او بغض واپوی، او تاسو دالله دیاد او د مولع نہ بند کری اوس اووالیق تاسو آیا (دی غیزونو نہ) منع کیوئی؟ او دالله تابعداری کوئی او د رسول تابعداری کوئی او (دناقرمالق نہ) خان اوساتق او کہ تاسو (دی حکم نہ) منع واپوئی نو پوہہ شی چہ خولوپہ پیغمبر صرف دا ذمہ داری دہ چہ ہفہ پہ واضحہ طریقہ (دالله د حکم) تبلیغ وکری۔
 ہ اتونو وسط: پور تہ د حلال خیزونو د ترک کولو ممانعت وو، مخکبسی د حرامو خیزونو داستعمالولو ممانعت دی۔

خلاصہ تفسیر

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْمِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ جُنْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ انہی دایمان خاوندانو خبرہ ہم دادہ چہ شراب جواری اوبتان وغیرہ او دفال غشی دا تول گندہ خیزونہ او د شیطان کارونہ دی ﴿فَاجْتَنِبُوا لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ﴾ نو دے نہ بیخی پہ دہہ اوسیرنی دپارہ ددی چہ تاسو لرہ [دہفہ خیزونو د نقصانونونہ دبیج کیدو پہ وجہ چہ اوس بہ بیانولے شی] کامیابی وی [او دغہ ضررونہ دینی ہم دی او دنیوی ہم ددی بیان پہ دی شان دی چہ] ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ﴾ شیطان خوداسی جواری ﴿أَن يُّؤَقِّمَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْمِرِ﴾ چہ دشرابو او جواری پذریعہ ستاسو ترمینخہ [پہ سلوک برتاؤ کبسی] دبنمنی او [پہ زرونو کبسی] کینہ راولی [چنانچہ بنکارہ خبرہ دہ چہ دشرابو د استعمال پہ وجہ خو عقل باقی نہ پاتی کیپی کنخل، بدے رے، جگرے او فساد ترے راپور تہ کیپی بیا ورپسے ہم پہ طبیعتونو کبسی کینہ پاتی کیپی جواری بائیلوونکی، جواری گتوونکی تہ پہ قہر وی چہ بد اثر نے پہ گتوونکی ہم پریوزی دا خو دنیوی ضرر شو] او [شیطان داسی جواری چہ دشرابو او جواری پہ ذریعہ] ﴿وَصَدَّكُمْ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ﴾ دالله ﷻ دیادولو اومونخ نہ [چہ دالله ﷻ دیادولو، دتولو نہ زیاتہ غورہ طریقہ دہ] ایسار کری تاسو لرہ [چنانچہ دا ہم بنکارہ خبرہ دہ چہ دشرابو پہ استعمال سرہ عقل پہ خانی نہ پاتی کیپی پہ جواری کبسی گتونکے د گتلو پہ نشہ کبسی دوب وی او بائیلوونکے دبانللو لہ وجہ پہ غم کبسی دوب وی اود گتلو پہ تکل کبسی دومرہ وریونیت شوے وی چہ بل ہیخ طرف تہ نہ ہم خیال نہ وی دا خو دینی ضرر شو ہر کلہ چہ داد غسے ناکارہ خیزونہ دی نو اوایں! ﴿فَقُلْ أَنتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ چہ اوس بہ ترے ہم واپوئی [کہ نہ] ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَحِلُّوا﴾ او تاسو [پہ تولو احکامو کبسی] د الله ﷻ فرمانبرداری کوئی اودرسول ﷺ فرمانبرداری کوئی او [دوی د حکم د مخالفت کولو نہ] احتیاط لرنی ﴿فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا﴾ او کہ [دفرمانبرداری کولونہ] مخ مو واپولو نو دا اوگنرنی ﴿إِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ﴾ چہ

زمونہ درسول پہ ذمہ صرف صفا صفا [دحکم] رسول وو [چہ هغوی پہ بنہ شان سرہ سرتہ اور رسول اوتاسو تہ نہ حکم در اورسولو اوس درسره دهیخ قسم عذر خہ خانی پاتی نشو]۔

معارف اومائل

مخلوقاتو پہ اھول و انسان و فلقہ ہمارہ ہر پہ دی آیتونو کبھی اللہ دانبای چہ دکائناتو مالک، تولو کائناتو اومخلوقاتو لہ دانسان دخدمت دپارہ پیدا کری دی ہریو خیزنی دانسان پہ خاص خدمت باند مقرر کریدی، اوانسان نی ددغی تولو کائناتو مخدوم گر خولی دی، پہ انسان نی، یواخی داپابندی لگولی دہ، چہ زمونہ دمخلوقاتونہ دفائدی پور تہ کولو کوم حد چہ مقرر شوی دی هغی نہ دانسان تیریدل نہ کوی، کوم خیزونہ چہ ستاسو دپارہ حلال، طیب اویا کیزہ گر خولی دی دهغی نہ دہہ کول بی ادبی اونا شکری دہ اود کومو خیزونو خاص استعمال چہ حرام گر خولی شوی دی، دهغی نہ خلاف کول نافرمانی اویغاوت دی، بندہ لہ پکاری دی چہ دخپل مالک دہدایاتو مطابق دهغہ دمخلوقاتو استعمال کوی، چہ ہم دی تہ، عبدیت، اوبندگی ونیلی شی۔

پہ رومی آیت کبھی دخلور و خیزونو دحراموالی بیان دی هغہ خلور خیزونہ دادی: شراب، جواری، بتان اود جواری غشی ہم ددی مضمون یو آیت پہ سورت بقرہ کبھی تقریباً ہم پہ دغسی الفاظو کبھی راغلی دی، لکہ فرمائی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْمِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ جُنِّ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ دی آیت کبھی نی دغہ خلور خیزونو تہ، رجس، ونیلی دی، رجس، پہ عربی کبھی داسی یو گندہ خیز تہ ونیلی شی چہ انسانی طبیعت تر کر کہ اونفرت کوی او همدغسی دہ چہ هر کله انسان لہ خہ عقل سلیم اوسالم طبیعت لری نو، پخپلہ ورتہ ددی خیزونو نہ کر کہ اونفرت ورخی۔

ہذا لامتنع: ددغہ خلور و خیزونو خخہ یو خیز، ازلام، دی داد، زلم، جمع دہ مراد تر هغہ غشی دی چہ پہ عربو کبھی بہ پہ دی باندی خسری اوبسکی شو اود جواری گاریہ تراغستی شو، مثلاً لسو کسانو بہ شریکہ یو اوبن ذبح کرو، دابہ بیایوشان لس برخی نہ شو کولی، بلکہ پہ اووہ غشو بہ خہ مقرر شوی برخی داشان را ایستلی شوی چہ خومرہ شمیریہ پہ هغہ غشو لیکلی شوی وؤ هغہ هومرہ برخی بہ اوو کسانو تہ ور کر ی شوی اویہ کومو دریو غشو بہ چہ هیخ شی نہ وولیکلی شوی او هغہ بہ چہ دچاپہ نوم را ووتل نو هغہ تہ بہ نی ہیخ برخہ نہ ور کولہ۔ ددی طریقہ داوہ چہ دغہ لس غشی بہ نی پہ یوشخلی کبھی و اچول، هغہ شخلی بہ نی خو خولو او شر قولو بیابہ نی تر دھریوکس پہ نوم یو یو غشی را وینکلو، لکہ نن صبا چہ پہ بازارونو کبھی لاتری کولی شی، لہذا دا شان خسری کول جواری دہ چہ قرآن کریم حرام گر خولی دہ۔

قرعہ اندازی (خسری اچولو) جلا سورہ: البتہ یویل قسم قرعہ (خسری) جائز درسول اللہ ﷺ نہ ثابت دی، هغہ داسی چہ دیوشان حق لرونکو تر منخہ مثلاً دیومکان برخی ہم دشریکانو پہ شمیر او ویشلی شی اوصرف دهغی د طرفونو تا کلو دپارہ قرعہ اندازی او کر ی شی چہ فلانی ارب تہ برخہ دفلانی اوفلان ارب تہ دبل فلانی شوہ، ہنہ، کہ دتولو شریکانو پہ خو بنہ دھریو شریک برخہ اوتا کلی شوہ نوییاد خسری اچولو ضرورت نشتہ، ددی یوصورت داسی ہم کیدی شی چہ مثلاً دتللو پہ خیزونو کبھی زرکسان یوشان شریکان دی اویوشان برخی لری نویہ دی کبھی ہم پہ قرعہ اندازی سرہ فیصلہ کولی شی۔

دغشو پہ ذریعہ دغوبنی د ویش جاہلانہ رسم حراموالی دسورت مائدہ پہ یوتیر شوی آیت کبھی ہم داسی راغلی دی لکہ فرمائی: ﴿وَأَن تَطِغُوا بِالْأَزْلَامِ﴾

خلاصہ داشوہ چہ پہ مذکورہ خلور و حرامو خیزونو کنبی دوه خیزونه، میسر، او، ازلام، د تیجی پہ اعتبار سره یودی، پاتی نورو دوه خیزونو کنبی پوخیز، انصاب، دی چہ د، نصب، جمع ده دا هغه خیز دی چہ عبادت دپاره تا کلي شوی وی مثلاً بت وی یاخه اونه [درخته]، کانړې وغیره وی۔
 هرابو اوجوارو، جسمانو او روحانو هرابو: ددی آیت دشان نزول او ورپسې آیت مبارک نه معلومیرې چہ په دی آیت کنبی ددو و خیزونو حراموالی او خرابی بیانول مقصود دی چہ شراب اوجواری ده، د، انصاب، بیان یی ورسره ځکه یوځانې کړو چہ خلق په دی پوه شی چہ شراب اوجواری هم هغسې سخته گناه لری لکه څنگه چہ بت پرستی سخته گناه لری۔

داین ماجه، په یو حدیث کنبی رسول الله ﷺ فرمایلی دی چہ: ﴿شارب الخمر کعابد الوثن﴾ [شراب څکونکې دومره لونی گناهگار دی لکه څومره چہ بت پرست [د بت عبادت کوونکې] لونی گناهگار وی]۔ (۱) او په ځنې روایتونو کنبی راغلی دی ﴿شارب الخمر کعابد اللات والعزی﴾ [شراب څکونکې داسې دی لکه دلالت او عزی عبادت کوونکې]۔ (۲)

خلاصہ د خبرې داشوہ چہ دلته دشرابو اوجواری دسخت حراموالی اوددی درو حانی اوجسمانی خرابیو بیانول دی، اول ئې روحانی اومعنوی خرابی په دی الفاظو کنبی بیان کړې شوې: ﴿يَجْعَلُ قِيَمَ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ مطلب ئې دادې چہ دا خیزونه د فطرت سلیمه په ترد، گنده او کرکجن خیزونه دی او شیطانی جالونه دی، کله چہ انسان پکنبی راگیرشی نویشمیره ناکاره خیزونو او بیشمیره خرابیانو کنبی اخته شی، ددی روحانی خرابیو بیانولونه پس حکم ورکړې شو: ﴿فَأَجْنِبُوا﴾ چہ ددی نه خان ساتئ۔

په آخر کنبی ئې افرمائیل: ﴿لَعَلَّكُمْ تَتْلُوْنَ﴾ په دی سره دانبودل مقصود دی چہ دی خیزونونه په خان ساتلو باند د دنیا و آخرت کامیابی اړه لری۔

ورپسې په بل آیت کنبی دشرابو اوجواری ددنیوی اوظاهری خرابیو داسې بیان شوی دی: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْمِرِ﴾

[شیطان په شرابو اوجواری کنبی اخته کولو سره ستاسو ترمنځه دشمنی او کینه پیدا کول غواړی]۔
 دا آیتونه هم ددغسې واقعاتو په باره کنبی نازل شوی دی چہ دشرابو په نشه کنبی خلقونه داسې حرکتونه صادر شول چہ قهر، غصه او جنگ، جگړې تر راولاړې شوې، داهغسې یوناسایی او د پینې خبره نه وه بلکه هر کله چہ یو انسان دشرابو په نشه کنبی د عقل نه لاس او وینځی نو هغه نه خامخا دغسې حرکتونه صادریرې۔

دغه حال دجواری هم دی چہ بائیلونکې اگر چہ په دغه وخت خپل بائیللو ته غاړه کیږدی او د پریزیا تیاوان په سرواخلي، خوگتونکی سره ئې په زړه کنبی بعض، عداوت او قهر، غصه پیدا شی، څنگه چې حضرت قتاده ؓ ددی آیت په تفسیر کنبی فرمایلی دی چہ ځنی عربو دا عادت لرلو چہ په جواری کنبی به ئې خپل مال، اولاد او ټول تیر [خاندان] او بائیلو په خپل خان به ئې ددیرغم، خفگان ژوند تیرولو۔ (۳)

(۱) سنن ابن ماجه کتب ددغه حدیث دا الفاظ ملاوهویدی: مذهب الخمر کعابد وثن، أبواب الأهرية، باب مذهب

الخمر: ص ۱۳۲

(۲) مصنف عبدالرزاق رقم الحديث: ۴۰۳۷

(۳) تفسیر البهوی تحت هذه الآية: ج ۱، ص ۷

پہ آخر آیت کنبی ددی خیزونویوہ بلہ خرابی داشان بیانوی ﴿وَيَعِزُّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الْعُلُوفِ﴾
[داخیزونہ تاسولرہ، دالہ ﷻ دیاداومونخ نہ غافلہ گرخوی]

داخرابی، پہ ظاہرہ، روحانی اود آخرت خرابی دہ چہ دنیوی خرابی نہ پس دوبارہ ذکر کولی
شی، ددی کنبی اشارہ ددی خبری تہ دہ چہ اصلی ژوندہغہ ددی چہ ہمیشہ پاتی کیدونکی ددی،
عقلمند لرہ پکار دی چہ ہغہ ددغہ ژوندنہ والی اوبنائست پہ نظر کنبی لری اودہغی د
حاصلولو کوشش دکوی، دہغی دخرابیدو نہ دویسرہ کوی اوخان د ترساتی، دخور خودنیوی
ژوندنہ والی، دفخرو و خیزنہ ددی اوددی خرابوالی دزیات غم، درد خیزخکہ نہ ددی چہ دا دوارہ
حالتونہ دخور و خوی اوزر ختمیری۔

دوران بقاچو باد صحرا بگذشت تلخی و خوشی وزشت و زیبا بگنہشت

[دژوند دور دصحرا دبادپشان تیرشو، غم، بنادی، خرابی اوبنکلا تیرہ شو]

اوداھم و نیلی شی چہ دالہ ﷻ د ذکر اومونخ نہ غفلت، دنیا، آخرت، جسم اوروح دوارو لرہ مضر
دی، د آخرت اوروح دپارہ نی مضر کیدل خکہ دی چہ دالہ ﷻ نہ دغافل بی نماخہ بندہ، آخرت تباه
اوروح نی مروی کہ لپشان پہ غوراوکتل شی نوالہ ﷻ نہ دغافلہ بندہ دنیاھم دخان و یال جوپشی
ولی چہ دالہ ﷻ نہ دغافل بندہ، انتہائی مقصود، مال، دولت، عزت اومرتبہ حاصلول وی، ددی
سرہ دومرہ زیات جنجالونہ وی چہ خان لہ [مستقل] نور غمونہ ترجو پشی، پہ ہغی کنبی داخہ
کیدوپہ وجہ انسان خپل اصلی مقصود [مقصود المقاصد] یعنی راحت، آرام اوسکون نہ بی
نصیبہ شی اوددغی راحت پہ سامان کنبی دومرہ مست شی چہ خپل راحت ہم ہیرکری، کہ دغہ
مال، دولت عزت اومرتبہ ترلڑہ شی یاخہ کمی پکنبی راشی نودغم اوخفگان خہ انتہائی نہ وی،
غرض داچہ خالص دنیا دار انسان پہ دوارو حالتونو کنبی پہ غم، خفگان کنبی هروخت گیر پروت وی۔

اگر دنیا نباشد درد مندیم و گر باشد بمهرش پائے بندیم

کہ دنیا راسرہ نہ وی نوہم غمژن یو، اوکہ راسرہ وی نو دہغی پہ مینہ کنبی مست یو
پہ خلاف دہغہ چانہ، چہ زرہ نی دالہ ﷻ پہ یادرو بنانہ اودمونخ پہ نورآباد وی، د دنیا مال
دولت، عزت اومرتبہ دہغہ پہ خپو پریوخی اوہغہ تہ صحیح راحت اوارام رسوی کہ داخیزونہ نی
دقبضی نہ اوخی بیاھم دہغہ زرہ خہ بشکتہ پورتنہ نہ کیپی اوحال نی داوی۔

نہ شادی دادسامانی نہ غم آورده نقصانی

نہ پیش ہمت ماهر چہ آمدبودمہمانی

انہ د دنیا بنادی خہ نشہ راپہ کنبی پیدا کرہ اونہ نی غم خہ لیونی کرم، زمونہ ہمت داسی ددی
چہ دغہ تول ہرخہ ددی پہ وړاندی دیو میلہ شان لری]۔

خلاصہ داشوہ چہ دالہ ﷻ د ذکر اومونخ نہ غافلہ کیدل کہ پہ غور سرہ اوکتی شی نو د دنیا او
آخرت دوارو خرابی پکنبی وی نو کیدی شی چہ: ﴿رَجَسَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ سرہ خالص، د آخرت
اوروح نقصان بیانول مقصود وی اوپہ ﴿أَنْ يُّؤَيِّدَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ﴾ سرہ خالص دنیوی اوجسمانی
خرابی بنودل وی اوپہ، ﴿وَيَعِزُّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الْعُلُوفِ﴾ سرہ ددین، دنیا مشترکہ تباهی اوبریادی
بیانول مقصود وی۔

دلته دا خبره هم دنظر کولو جو گه ده چه دالله ﷻ په ذکر کښې خومونځ هم داخل دي، بيا د مونځ پيل بيا نول څه مطلب لري؟ جواب ئې دادې چه دې کښې دانسودل مقصود دی چه دالله ﷻ په ذکر کښې دتولونه غوره او اعلى ذکر مونځ دې ځکه يې پيل بيان کړو، هر کله چه تول، دينى، دنيوى، جسمانى او روحانى خرابي او ناروا او تفصيل او بنسودلې شونو ددغه څيزونو نه دمنع کولو هدايت ئې په يو عجيبه زړه پورې لگوونکى انداز کښې داسې او فرمائيلو: ﴿قُلْ أَنتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ (يعنى هر کله چه دغه تولې خرابي ستاسوپه علم کښې راغلې نوبيا به هم تر منع شى او که نه؟)

په دې دواړو ايتونو کښې دشرابو او جوارى وغيره دحر اموالى اود سخت معانگت بيان وو چه د خدا ئې قانون يوه دفعه ده، په دريم آيت کښې ددغې حکم دآسانولو او په دې باند عمل کولولره دآسان جوړولو په غرض، قرآن کریم دخپل بيان ديو خاص انداز په ډول داسې او فرمائيل: ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَعِذُوا بِاللَّهِ الْمُبِينِ﴾ (حاصل ددې دادې چه دالله ﷻ اود رسول فرما نبرداری، ستاسود فائدي دپاره ده که تاسوا ونه منل نواله ﷻ اودده رسول ته ئې هيڅ نقصان نشته، دلته خودا خبره په ډاگه وه چه واقعي، الله ﷻ ته خو ئې ځکه نقصان نشى کيدې چه دهغه شان ددې نه ډيرزيات لوړ دې، البته درسول په باره کښې داخيال راتلې شو چه هر کله دهغوئ خبره اونه منلې شى نو ثواب کښې به ئې فرق راځي، اجر، عزت او مرتبه کښې به ئې فرق راشي، لهدا ددې شېبې دلرې کولو دپاره ئې او فرمائيل: ﴿فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ﴾ (يعنى که تاسو کښې هيڅوک هم زمونږ درسول خبره اونه منى، بيا هم دهغوئ په عزت او مرتبه کښې هيڅ فرق نه راځي، ولې چه هغوئ ته سپارلې شوى کار هغوئ سرته اورسولو، يعنى دالله ﷻ احکام ئې ښه په ښکاره او په صفا صفا تېکړ خلقوته اورسول، دې نه پس که څوک ئې نه منى، هغوئ خپل نقصان کوى زمونږ رسول ته هيڅ نقصان نشى رسولى.

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ	
نشته په هغه کسانو	
په هغه خلقو باندې هيڅ گناه نشته	
أَمَنُوا	وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَّاهٌ فِيمَا طَعِمُوا
چې ايمان ئې راوړو او عمل ئې اوکړو نيك څه گناه په هغه شرابو کښې چې خوړلى ئې و مخکښې چې کوم ايمان راوړى او نيك کارونه کوي هغوئ چې مخکښې څه خوړلى و دهغې به هيڅ نپوس نه کيږي	
إِذَا مَا	الْقَوْمِ وَأَمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ
په دې شرط چې خان اوساتى آئنده د شرابونه او په ايمان ټينگ پاتې شى او کوى کارونه نيك بيا دا حکم به په هغه وخت کښې وى چې بيا دپاره ترې نه خان اوساتى او نيك کارونه کوى او بيا هم	
الْقَوْمِ	وَأَمَنُوا ثُمَّ الْقَوْمِ وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ
خان ټينگ اوساتى د شرابونه او اومنى بيا پر هيز کوى او نيك کړى تول عملونه خپل او الله پر هيزگار پاتې شى او دالله ﷻ حکمونه اومنى او خپله لږ سعه اوساتى او بيشکه الله ﷻ	

يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْلُوَكُمْ اللَّهُ

خوبنوی اینک عملہ خلق ای ہفہ کسانو اچی ایمان موراوہی دی | خامخا بہ امتحان کوی بہ تاسو | اللہ
تہ نیکان خلق خوبنوی دی | انہی دایمان خاوندانو اللہ تاسو باندہی امتحان کوی

بَشَىٰ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالَهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ

بہ یو غیز سرہ | چہ ہنکار دی اچی رسی بہ ہفہ تہ | لاسونہ ستاسو | اونیزی ستاسو | دپارہ ددی چہ معلوم کری
دھفی | دیر ہنکار بہ بارہ کبھی کوم تہ | چہ ستاسو | لاسونہ اونیزی وررسی | ادا ددی دپارہ | چہ اللہ تہ | بہ علم

اللَّهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمِنَّ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ

اللہ | اچی خوک | ایریری دھفہ تہ | بہ نالیدلو | انو ہفہ خوک | اچی واوریدو | دحد نہ | پس ددی خبرداری نہ
ظاہری سرہ ہفہ خوک | معلوم شی | چہ دھفہ تہ | بہ غیب ہم ویریری | نو خوک | چہ ددی حکم نہ | پس زیاتی او کری

فَكَ عَذَابُ الْيَمِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ

نودی ہفہ دپارہ | عذاب | درد ناک | ای ہفہ کسانو | اچی ایمان موراوہی دی | مہ قتلوی تاسو | ہنکار
تو ہفہ دپارہ | درد ناکہ سزا مقرر دہ | انہی دایمان خاوندانو تاسو | ہنکار مہ ورنہی بہ

وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَدِّيًا فَجَزَاءُ

او حال | اچی تاسو | بہ احرام کبھی | یں | او ہفہ | چاچی قتل کری | ہنکار | ستاسونہ | بہ قصد | انوری بدل واجب دی
داسی | حالت کبھی | چہ تاسو | احرام کبھی | یں | او | چاچی قصد سرہ | ہنکار | اوڑلو | نو دھفی بدلہ

وَقِيلَ مَا قُتِلَ مِنَ النِّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ

برابر دھفی | اچی نی قتل کری دی | اچار | بایانو نہ | فیصلہ بہ کوی | بہ ہفہ | سرہ | ادوہ | عادلان سری | ستاسونہ
دھفی | ہنکار | بہ شان | یو خاروی دی | اچی ستاسو | دوہ | انصاف | کونکی بہ دھفی | فیصلہ کوی

هَدِيًّا لِلَّهِ الْكُفَّةُ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ

بہ داسی | کبھی | حال | چہ | داندرانہ | بہ | ارسیدونکی | وی | کعبی | تہ | ایا | کفارہ | دہ | طعام | ادو | خو مسکینانو
اودا | نذرانہ | بہ | کعبی | تہ | رسولی شی | ایا | دھفی | کفارہ | بہ | مسکینانو | باندہی | دودی | خوہل دی

أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهٖ عَفَا اللَّهُ

یا | بہ برابر دھفی | روزی نیول دی | دپارہ ددی | چہ اوخکی | عذاب | دعمل خپل | معافی او کرہ | اللہ
اویادھفی | مناسب روزی | ساتل دی | ادا ددی دپارہ | چہ | دخیل | عمل سزا | اوخکی | اللہ

عَمَّا سَلَفٌ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ

دھفہ | خہ | اچی | مخکبھی | خہ | شوی دی | او ہفہ | خوک | اچی | دوبارہ | نی | او کرہ | دا | کار | نو بدل بہ | واخلی | اللہ | دھفہ نہ
دھفی | کرو | معافی | او کرہ | او کہ | اوس | ہم | خوک | دا کار | او کری | نو | اللہ | بہ | ترہی | بدلہ | اخلی

وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ أَجَلٌ لَّكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ

او اللہ | غالب دی | ایا | خاوند | بدلہ | اغستلودی | حلال کری | شوا | ستاسو | دپارہ | ہنکار | دسمندر | او خوراک | دھفہ
او اللہ | غالب دی | او بدلہ | اخستی شی | تاسو | دپارہ | دریاب | ہنکار | نیول | او | خوہل | حلال دی

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلْغَنَاقَةِ وَحُرْمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ

دفعی ستاسو اود پاره دمسا فرو | اوحرام کړې شوې دي | په تاسو باندې | ښکار د وچې اترخو چې یی تاسو

دا ستاسو خوراکه ده | په کور هم | اود سفر په حالت کښې هم | او د اوچې ښکار منع دي | تاسو چې ترخو

حُرْمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

په حالت د احرام کښې | او ویرېږئ د الله نه | هغه ذات | چې هم هغه ته به | تاسو جمع کولې شی |

په احرام کښې یی | اود هغه الله نه | ویرېږئ چې کوم ته به تاسو واپس کیږئ |

آسان ترجمه قرآن

او کومو خلقو چې ایمان راوړې دي او په نیکو اعمالو باندې کلاک هو، نو هغوی چې مخکښ څه څکلی دي په هغې کښ په دوی باندې څه گناه نشته په دې شرط چې دوی آئنده د گناهونو نه ځان ساتي او ایمان راوړي او نیک عمل کوي بیا (د کومو څیزونو نه چې دوی آئنده د پاره بند کړي شي د هغې نه) ځان بچ کړي او په ایمان باندې قایم وي او د دې نه پس تقوی او احسان اختیار کړي الله په احسان باندې عمل کوونکو سره محبت کوي. اي د ایمان خاوندانو! الله تعالی په ضرورت تاسو باندې د ښکار د یو څو ځنډورو په ذریعه ضرورت امتحان کوي چې هغه به ستاسو لاسونه او نیرونه مخامخ راځي دې د پاره چې تاسو پوهه شئ چې څوک د الله نه نالودلې ویرېږي او څوک چې د دې نه وروستو هم د حد نه تجاوز کوي هغه به د دردناکې سزا مستحق وي اي د ایمان خاوندانو! چې کله تاسو د احرام په حالت کښ یی نو هېڅ ښکار لره هم مه ورتئ او که تاسو کښ څوک دا په قصد سره قتل کړي نو د هغې بدله ورکول به واجب وي (چې د هغې طریقې به دا وي چې) کوم ځناور ئې قتل کړي وي د هغې ځناور بېرته ورنکړو نه یو ځناور چې د هغې فیصله به تاسو کښ دوه انصاف دار ته پر به کار کسان کوي، که چېرته دې ورسوي او قرباني دي کړي یا (د هغې د قیمت) کفاره دي مسکینانو باندې خوراک وخوروي او ادا دي کړي یا د دې بېرته وروزي دي ولېسې دي د پاره چې هغه کس د غېل کړو بدله وځکي، مخکښ چې څه هوي دي الله هغه معاف کړي دي او څوک چې د پاره داسې کوي نو الله به د هغه نه بدله واخلي، او الله د قدرت او بدلي اغستو مالک دي. تاسو د پاره د سمندر ښکار او د هغې خوراک حلال هوي دي، دي د پاره چې دا تاسو د پاره او د قافلو د پاره د قایمې اغستو یوه ذریعه شي، لیکن چې کله تاسو د احرام په حالت کښ یی نو په تاسو باندې د خشکې ښکار حرام کړې هوي دي، او د الله نه ویرېږئ چې هغه ته به تاسو ټول جمع کړي شئ.

۱. اېهونو ټروون: باب کښې د مسند احمد په روایت د ابوهریره رضی الله عنه نه منقول دی چې کله دې پورته آیت مبارک کښې د خمر او میسر تحریم نازل شو نو ځینې خلقو عرض اوکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه و آله! چې ډیر خلق چې شراب به ئې څکل او د خمار مال به ئې خوړلو نو هغوی خو د تحریم نه مخکښې مړه شوې دي. او دا اوس معلوم شو چې دا حرام دی، د هغوی به څه حال وی، نو دې باندې دا آیت مبارک نازل شو چې ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا﴾ الخ. (۲)

خلاصہ تفسیر

او ددی نه مخکنی دا آیت مبارک چې ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْمُوا طَيِّبَاتٍ﴾، په هغې کښې د تحریم طیبات ذکر وو، اوس آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيُكْفَمَنَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾ الخ، کښې ددی بیان دی چې الله تعالی ته مکمل اختیار حاصل دی چې په خاصو حالاتو کښې خاص خاص خیزونه حرام او گرځوی [بیان القرآن].

﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا﴾ په داسې خلقو چه ایمان لری اونیک کارونه کوی په هغه خیز کښې څه گناه نشته چه خوری څښی نه [او هغه پدغه وخت حلال وی اگر چه ورسته حرام شوی وی او پدوی به گناه ولې وی] ﴿إِذَا مَا اتَّقَوْا وَاْمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ هرکله چه [دگناه څه غوښتونکې خبره نه وی بلکه منع کوونکې خبره په کښې په دې شان سره موجوده وی چه] دغه خلق [دالله ﷻ دوبره نه دغه وخت د ناروا خیزونو نه] پرهیز لری او [دلیل ددغې وبره داوی چه دغه خلق] ایمان لری [چه دالله ﷻ څخه دوبریدو په سبب] نیک کارونه کوی [چه دالله ﷻ نه دوبریدو نشانی ده او هم پدغه حالت باندې تول عمر پاتې شی چنانچه هغه حلال خیزونه چه رومیږي خورول ځکل او ورپسې حرام شی نو] ﴿لَمَّا اتَّقَوْا وَاْمَنُوا لَمَّا اتَّقَوْا وَاحْتَنَوْا﴾ بیا [دهغې نه هم ددغې وبره دالله ﷻ په وجه] پرهیز کول شروع کړی او [ددغې وبره دلیل هم دوبراندې پشان هم دغه وی چه دغه خلق] ایمان لری او په ښه شان نیک عملونه کوی [چه په ایمان اړه لری پس دلته هم سبب د علامت د دواړو دالله ﷻ وبره لره جمع کوونکې وی مطلب دادې چه هر وار دویم باره، دریم باره حرامولو کښې د هغوی هم دغه کردار وی دوو دریو وارو سره خصوصیت نه لری پس سره دمانع موجودیدو اوسره ددی چه دغه مانع همیشه دپاره جاری وی زمونږ دفضل نه ډیره لره خبره ده چه دوی دے گناهنگار وی] او [ددوی دغه مخصوص طریقه باندې بیان کړې شوې نیک عمل یواځې دگناه د لازمیدو منع کوونکې نه بلکه دثواب موندلو او ددوی د محبوبیت تقاضا کوی ولې چه] ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ الله ﷻ داسه نیک عملو خلقو سره مینه لری [نو دا احتمال کله کیدیشی چه دوی دے دالله ﷻ په نزد ناخوبه وی ناخوبی خو ئې لا څه کوم بلکه د محبوبیت په غټه درجه کښې وی مطلب داچه دالله ﷻ خوښ وی] ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيُكْفَمَنَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾ انې د ایمان خاوندانو الله به په څه قدرې ښکار سره ستاسو امتحان کوی کوم ته [چه ستاسو نه د نه تنبیدو په وجه به] ستاسو لاسونه ﴿وَمَا هُمْكُمْ﴾ او نیزه رسیده شی [دامتحان مطلب دادې چه هر کله نه په تاسو باندې د ا حرام په حالت کښې ښکار کول حرام کړل څنگه به چه دے پس په ډاگه بیانولې شی بیا به هم دغه وحشی خیزونه ستاسو خواو شاه گرځوی] ﴿لَيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَفْقَهُ الْقَيْمُ﴾ دپاره ددی چه الله ﷻ [په ښکاره ډول هم] معلوم کړی چه څوک دهغه نه [یعنی دهغه د عذاب نه] به لیدلو وبرېږی [او دحرام دکولو نه خان ساتی کوم چه عذاب لره لازموونکی دی. دے نه لازما دا هم معلومه شوه چه دا ښکار حرام دی] ﴿فَمَنْ اعْتَدَىٰ تَعَدَّىٰ ذَٰلِكَ﴾ نو څوک چه ددی [حرامیدو] نه پس [چه امتحان کول پرې هم دلیل جوړېږی] د [شرعی] حد نه اوځی [یعنی منع شوې ښکار اوکړی] ﴿فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ هغه لره دردناکه سزا [تا کله شوے] ده [چنانچه وحشی حیوانات به ورسره نزدې نزدې گرځیدل چونکه ډیرو صحابه کرامو دښکار کولو عادت لرلو په دې کښې

دھغوی د فرمانبرداری او د تابعداری کولو امتحان وو په دې کښې هغوی پاس شو ورپسې ښه په ښکاره دغه معانعت داسې بیان شوې دې.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصِّدْقَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ) اي دایمان خاوندانو د وحشی ښکار لره مه وژنئ

[سوا د هغې نه چه شریعت نه دې منع کړې] کله چه تاسو په حالت د احرام کښې یئ [دغه شان کله چه ښکار په حرم کښې وی اگر چه ښکاری په احرام کښې نه وی د هغه هم دغه حکم دې]

(وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَهَزَاءٌ مِّمَّا قُتِلَ مِنَ الْبَعِثِ) اوڅوک چه په تاسو کښې د لره سره د پوه

اووژنی نویه هغه به [ددې کار] سزا واجبه وی چه [په قیمت کښې به ورسره] برابر وی د هغه

حیوان کوم چه ده وژل دے (يَمْكُرُ بِهِ ذُو عَذْلٍ فِنْكُمْ) چه د هغې [د اندازه لگولو] فیصله دې په

تاسو کښې دوه اعتباری کسان اوکړی [کوم چه دینداری کښې هم اعتباری وی اوپه تجربه او

پوهه کښې هم هرکله چه د قیمت اندازه اولگولې شی نود وژونکی اختیار دے] (هَذَا بِلَا

الْكُفْرِ) که [پدغه قیمت داسې یو حیوان واخلی چه] دغه د سزا [حیوان] خاص د څار وو نه وی

[یعنی اوبښ، غوا، مینښه [گامینه] گډې [میرې] چیلې [بیزې] نر یا ښځه وی] خو شرط دادې

چه د پیرزوون وړاندې کولو په ډول کعې [یعنی د هغې خواوشا] پورې [یعنی په حرم کښې

دنه] اورسولې شی (أَوْ كَفَّارَةً لِّظُلْمٍ لِّمَنْ كَفَرَ) اوکه [ددې د قیمت برابر غله] کفار نه [یعنی د کفار

په ډول] مسکینانو ته وراندې کړې شی [یعنی یو مسکین ته دیو یو صدقه فطر برابر

ورکړې شی] (أَوْ عَدْلٌ ذَلِكُمْ صِيَامًا يَذُوقُ وَتَالِآمُرُ) اوکه ددغې [غله] هومره روژے اونیولې شی

[یعنی دیو یو صدقه فطر په شمیر دے هغه هومره روژے اونیولې شی اوداسزا ئے] څکه [مقرر

کړیده] چه دخپلو کړو دبدو خوند اوڅکی [په خلاف د هغه چا چه په قصد ئے ښکار نه وی کړې

اگر چې په هغه باندې هم دغه سزا واجب ده خو دابه یئ د کړو سزا نشی بلکه دابه د هغه قدر من

ښکار جزا وی اوبدله وی کوم چه د حرم یاد احرام له کبله قدر من گرځیدل دے هرکله چه دا بدله

ورکړې شوه نو] (هَذَا الَّذِي سَأَلَ) الله تیرشوی [کارونه] معاف کړل (وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ

وَنُتَه) او څوک چه بیا هم دغسې حرکت اوکړی [اوپه بیا کولو کښې د اول نه زیات زړورتیا

کوی] نو [پدغه وجه ددغې جزا نه علاوه کومه چه د اصل فعل یا مقام بدله د په آخرت کښې]

الله به ترې [ددغې زړورتیا] بدله اخلی البته که تاسو توبه اوباسئ نود انتقام سبب به

ختم شی (وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتقام) او الله زبردست دې انتقام اخستلې شی.

[د احرام په حالت کښې] (أَجَلٌ لَّكُمْ صِيْدُ الْبَرِّ وَمَقَاعُ الْكُمِّ وَالسَّيْرِ) د دریاب [یعنی داوبو]

ښکار نیول او هغې لره خوړل [تول] حلال گرځول شوی دی ستاسو د فائدې اخستلو دپاره او

[ستاسو] د مسافرو [د فائدې اخستلو] دپاره [چه په سفر کښې ئے خپله توبه جوړه کړی] (وَحُرْمٌ

عَلَيْكُمْ صِيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا) اود اوج ښکار [اگر چه په بعضی صورتونو کښې ئے خوړل حلال

وی مگر] نیول ئے [یا په دې کښې امداد کول] تاسو لره حرام کړې شوی دی ترڅو چه تاسو د

احرام په حالت کښې یئ (وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) اود الله [د مخالفت] نه ویرېږئ چه

د هغه خواته به تاسو راجمع کیږئ او حاضر یږئ

معارف او مسائل

محققینو لیکلی دی چه تقویٰ [یعنی دینی نقصاناتونہ د خان ساتلو] گنری درجی دی، دغه شان د ایمان اویقین پہ مرتبو کنبی د قوت او کمزوری پہ لحاظ سرہ فرق شتہ، تجربی اوشرعی نصونوسرہ ثابت دی چه یوانسان هر خومرہ چه پہ فکر، ذکر، نیک عمل اوجہاد فی سبیل اللہ کنبی ترقی کوی ہومرہ یی: د اللہ ﷻ دویری، دہغہ دلوی: اویزرگی: پہ تصور سرہ زرہ آبادیوی اویمان اویقین نی مضبوط اومحکم کیوی چنانچہ د اللہ ﷻ ارخ تہ دتلودی ترقی اویورتہ ختلوتہ پدی آیت کنبی د ایمان اوتقویٰ پہ دوبارہ ذکر کولوسرہ اشارہ اوکری شوی اودسلوک دآخری مقام، احسان، اودہغی پہ نتیجہ خبر داری ورکری شو [تفسیر عثمانی]۔

مسئلہ: هر کله چه آیت مطلق دی پہ کوم کنبی چه دحرم اواحرام پہ حالت کنبی داوچی بنکار کول حرام گر خولی شوی دی نو خکہ دہغہ حیوان بنکار ہم حرام شو چه غوبنہ خوراک نی حلال وی او دہغہ ہم چی غوبنہ او خوراک یی حرام وی۔ (لاطلاق الآية)۔^(۱)

مسئلہ: صید [بنکار] ہغہ حیواناتوتہ ونیلی شی چه وحشی وی اوانسانانوسرہ دیوخانی پاتی کیدو عادت نہ لری، نوہغہ حیوانات ذبح کول اوخورل روادی چه پہ پیدائشی دول کورنی ساتلی شوی وی لکہ گدہ [میرہ]، چیلی [بزہ]، غوا، اوبن وغیرہ۔

مسئلہ: البتہ دکومو حیواناتو بنکار چه پہ دلیل سرہ مستثنی شوی دی نودہغی نیول اووژل حلال دی لکہ ددریابی حیواناتو بنکار شو چه اللہ ﷻ دہغی پہ بارہ کنبی داسی اوفرمائیل: ﴿أَجِلْ لَكُمْ هَذَا الْقَرْيَ﴾ یاد اوچی، خخہ حیوانات شو، لکہ کارغہ، تپوس، مار، لہرم، چیچونکی سپی یا ہیخ بی ہیخہ پخپلہ حملہ کوونکی حیوانات شو، چه ددی وژل ہم جائز دی، ولی چه پہ حدیث شریف کنبی ددی استثناء راغلی دہ، دی نہ معلومہ شوی چه پہ، الصید، کنبی الف لام عہدی دی۔

مسئلہ: محرم لہرہ دہغہ بنکار غوبنہ خورل حلال دی، هر کله چه دابل محرم نہ وی بنکار کری اونہ پہ حرم کنبی بنکار کری شوی وی، بلہ داچه محرم پہ اشارہ بل چاتہ نہ وی بنودی اونہ نی دہغی پہ بنکار کولو کنبی مدد کری وی، حدیث شریف کنبی ہم دغسی راغلی دی اودلتہ پہ آیت کنبی دی خبری تہ پہ، لا تقتلوا، سرہ اشارہ ہم شوی دہ، خکہ چی دلتہ ﴿لَا تَقْتُلُوا﴾ نی اوفرمائیل: ﴿لَا تَأْكُلُوا﴾ نی اونہ فرمائیل۔

مسئلہ: خنگہ چه دحرم پہ بنکار کولویاندی جزا اوبدلہ واجبیہی کله چه ہغہ پہ قصد اوارادی سرہ وی نوپہ بی قصدہ اوپہ ہیرہ بنکار کولوسرہ نی ہم جزاء واجبیہی [اخرجه الروح]۔^(۲)

مسئلہ: خنگہ چه پہ رومی خل دبنکار کولو جزاء واجبیہی دغه شان پہ بیاییا کولونی ہم جزاء واجبیہی۔

مسئلہ: دجزا حاصل او خلاصہ دادہ چه دہغہ مکان [خانی] اوزمانی [وخت] پہ لحاظ بہ پہ دؤو منصفانویا یومنصف پہ ذریعہ دہغہ بنکار کری خنار دقیمت اندازہ اولگولی شی، بیایا پہ دی کنبی تفصیل دی چی کہ چری دغه بنکار کری شوی خنار غوبنہ خورل حلال نہ وی نویا ہم دہغہ پہ دہ یو چیلی نہ زیات واجب نہ وی یعنی دیوی چیلی ہومرہ قیمت مطابق جزا پہ دہ

^(۱) ترجمہ: دآیت دطلق کیدو وجہ نہ۔

^(۲) روح المعال تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۳۲

واجب ده. که ددغه ښکار شوی حیوان غوښه خوړل حلال وو نویا چې دڅومره قیمت تخمینه او اندازه اولگولې شوه دهغې ټول قیمت واجبیږي (که هرڅومره جوړیږي) او په دواړو حالو کښې ددرې صورتونو اختیار دي (۱) په دغه قیمت دقربانی دشرطونو مطابق څه څاروي واخلې او دحرم په حدودو کښې به په ذبح کولو سره په فقیرانو او ویشلې شي (۲) یا په دغه قیمت غله واخلې یو مسکین ته دسرسانې دشرطونو مطابق نیم نیم اوږې (پیمانې) ورکړې شي (۳) یا دنیم نیم اوږې (پیمانې) په بدل کښې یوه یوه روزه دهغې په شمیر او نیولې شي.

دا خبره یاده لرل پکار دی چه دغلې په ویشلو او په روزو کښې د، حرم، قیدنشته. که په آخر کښې دنیم صاع (اوږې) نه کمه غله پاتې کیدله نو هغه به یو مسکین ته ورکوي یا به دهغې په بدل کښې یوه روزه نیسي، که ټوله جزاء هم دنیم صاع نه کمه واجبیږي نو دغسې به هغه هم یو مسکین ته ورکوي یا به دهغې په بدل کښې یوه روزه نیسي، زموږ په ټول نیم صاع پاؤکم دوه سیره (داتیاتو لویه سیر) جوړیږي.

مطله: مذکوره اندازه لگولې غله چه دڅومره مسکینانو پرڅه جوړیدله دهغومره شمیر مسکینانو ته چه سحر ماښام (دواړه وخته) په مړه گیده خورا که ورکړې شي نو داهم روا کیږي.

مطله: که ددې قیمت برابر ذبح کولو دپاره یو څاروي تجویز کړې شویا هم دهغې نه څه قیمت پاتې شونو په دې کښې اختیار دي، چه په هغې باقی پیسو باندې بل څاروي خرید کړي، دهغې برابر غله صدقه کړي یا دغلې په حساب روزې او نیسي. څنگه چه دیو حیوان په وژلو سره جزاء واجبیږي دغه شان ئې په زخمی کولو سره هم جزاء واجبیږي، که اندازه واغستې شي او هغې باند څاروي نشي اخستې کیدي نو په دغه اندازه اخستلی قیمت کښې به بیا هم هغه درې صورتونه روا کیږي.

مطله: محرم دپاره کوم ښکار کول چه حرام دی، دغه شان دهغې ذبح کول هم ده دپاره حرام دی، که چرې ذبح ئې کړو نو حکم به ئې دمر داروی. په ﴿لَا تَقْتُلُوا﴾ کښې دې خبرې ته اشاره ده چه ددې ذبح کول هم پشان دوزلونې دی.

مطله: که دښکار کولو ځانې صحرا یا څنګل وی نو دهغې دقیمت اندازه به ورسره د نزدې آبادۍ په اعتبار اغستې شي.

مطله: څنگه چه ښکار پخپله کول حرام دی دغه شان چاته ئې په اشاره یا په بله طریقه بنسودل یا بل ښکاری سره هر قسم مدد کول هم حرام دی.

جَعَلَ اللَّهُ			
جوړه کړه الله			
الله			
الْكَعْبَةُ	الْبَيْتِ	الْحَرَامِ	قِيَمًا
لِلنَّاسِ	وَالشَّهْرَ	الْحَرَامِ	وَالْهَدْيَ
کعبه یعنی کور دعزت ذریعه دقیام دپاره دخلقوا او میاشته عزتمنه اود قربانی څاروی			
کعبه چې دعزت ځانې دي دخلقود قیام سبب گرځولې دي او همداشان دحرمت میاشت اود قربانی څاروی			

وَالْقَلَابِدُ	ذَلِكَ	لِتَعْلَمُوا	أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا
او اميل والا قرباني هم دا کار دي دپاره ددي چي پوهه شي تاسو اچي بيشکه الله پوهيږي په هغه			
او هغه خاوري چي پتي ورته پرته وي ادا په دي چي پوهه شي تاسو بيشکه الله ﷻ ښه عالم دي په هغه څه			
فِي السَّمَوَاتِ	وَمَا فِي الْأَرْضِ	وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ	
چي په آسمانونو کښي دي او په هغه چي په زمکه کښي دي او بيشکه الله په هر څيز باندې ښه عالم دي			
چي په آسمانونو او زمکه کښي دي او الله ﷻ په هر څيز باندې علم لري			
إِعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ	الْعِقَابِ	وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ	
پوهه شي اچي بيشکه الله سخت وړکونکي دي عذاب او بيشکه الله ښونکي مهربان دي			
پوهه شي چي الله ﷻ ډير سخت حساب اخستونکي دي او ښونکي او مهربان هم دي			
مَا	عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ	وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا	تُذَوْنَ
نشته ذمه واري په رسول باندې مگر رسول دي او الله پوهيږي په هغه چي ښکاره کوي تاسو			
در رسول ذمه واري صرف پيغام رسول دي او الله ﷻ ته ستاسو ښکاره حالات هم معلوم دي			
وَمَا	تُكْتُمُونَ	قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ	وَكُلُّ أَعْمَجِكْ
او په هغه چي پتوي تاسو او وايه ښه برابرېږي انا پاک اوياک اگر که تعجب درولي تاله			
او ستاسو پټ حالات ورته هم معلوم دي ادوي ته او وايه چي پاک او ناپاک برابر نه دي اگر چي دنپاک څيزونو			
كَثْرَةُ الْخَبِيثِ	فَاتَّقُوا	اللَّهُ	يَأُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ
ډير والي دنپاکو نو او ږيږي دالله نه اي خاوندانو د عقلونو دپاره ددي چي تاسو			
ډير والي تاسو حيرانوي اواني د عقل خاوندانو الله ﷻ نه او ږيږي دي دپاره چي تاسو			
تَقْلِبُونَ			
کامياب شي			
کامياب شي			

اسان ترجمه قرآن

الله تعالیٰ کعبې لور د عزت والا کور او د خلکو د پاره د امن قايملو طريقه جوړه کړې ده ، او د عزت مياشتي او د لدراني ځناور او ددوی په سرو کښن چه کومي پتون وي (هغه ئي هم د امن طريقه جوړه کړې ده) دا ټول دي دپاره چه تاسو ته معلومه هي چه په آسمانونو او زمکو کښن چه څه دي په هغه الله ښه پوهيږي ، او الله د هري خبرې نه پوره خبر دي . دا خبره هم ياد ساتئ چه الله په عذاب وړ کولو کښن ډير سخت دي . او دا هم چه الله ډير پخولکي ، ډير مهربانه دي . په رسول باندې سوا د رسولو نه نوره څه ذمه داري نشته . او څه چه تاسو ښکاره کوئ او څه چه پتوي نو الله په هغه باندې پوهيږي . (اي رسوله !! خلکو ته) ووايه چه پلټ او پاک څيزونه نه دي برابر ، خواه که تاسو ته د پلټو څيزونو زياتوالي به لکي نو اي د عقل خاوندانو دالله نه ډير پيږي دي دپاره چه تاسو کامياب شئ .

خلاصہ تفسیر

(جَعَلَ اللَّهُ الْكَفَّةَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ قِيَامًا لِلنَّاسِ) اللہ ﷻ کے لئے لہرہ چہ دآدب مکان دے دخلقو [دبئیگرو] د پاتی کیدو خائی اوسبب جوہرہ کریدہ او [دغہ شان] (وَالشُّعْرَ الْحَرَامَ وَالْهَذْيَ وَالْقَلَائِدَ) دعتزت خاوندے میاشتنے لہرہ ہم او [دغہ شان] پہ حرم کنبی قربانیدونکی خاروی لہرہ ہم او [دغہ شان] ہغہ خاروو لہرہ ہم چہ پہ غارہ کنبی نے [ددغی نخننے دپارہ] پتی وی [چہ داللہ ﷻ] تہ ددھنی وړاندې کولو خاروی دی اوپہ حرم کنبی بہ ذبح کیڑی (ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) دا [قرارداد د نورو دنیوی نبیگرو نہ علاوہ] دے دینی [نبیگرو] دپارہ [ہم] دی دپارہ ددې [چہ ستاسو اعتقاد دے صحیح او پوخ وی پہ داسې شان چہ تاسو ددغہ نبیگرو نہ پہ دلیل نیولو سرہ] ددې خبرے یقین [پہ شروع کنبی] یا پہ مکمل کیدو سرہ [اوکړنی چہ بیشکہ اللہ ﷻ دتولو آسمانونو او د زمکې دننہ د خیزونو [کامل] علم لری [ولے چہ داسې حکم تاکل چہ پہ آئندہ کنبی دداسې نبیگرو لحاظ ساتلے شوی وی چہ بشری عقلونہ دھغی سوچ نشی کولی دادلیل دے دعلمی صفت د کاملوالی] (وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) او [دے بیان شوو معلوماتو سرہ د کامل علم دتعلق لرلو نہ پہ دلیل نیولو سرہ یقین اوکړنی چہ] بیشکہ اللہ ﷻ تولو خیزونو لہرہ بنہ پیژنی [ولے چہ ددې معلوماتو پہ علم باندې ہغہ لہرہ خہ خیز خبردار کرې نہ دې معلومہ شوہ چہ دعلم ذاتی نسبت تولو معلوماتو سرہ یو شان وی] (اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) تاسو پہ یقین سرہ اوکړنی چہ اللہ ﷻ سختہ سزا ورکونکې ہم دے او اللہ ﷻ لوئی بخښوونکے او درحمت خاوند ہم دے [نودہغہ داحکامو خلاف مہ کوئی اوچہ کله کله تاسو نہ شوی وی نودشرعی قاعدو پہ مطابق ترې توبہ اوکړنی].

(مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ) د رسول ﷺ پہ ذمہ خو یواخې رسول دی [نو ہغوی ﷺ] پہ بنہ شان ددې رسول اوکړل اوس تاسو سرہ ہیخ حیلہ بہانہ پاتی نشوہ (وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُكْمِنُونَ وَمَا تُكْمِنُونَ) او اللہ ﷻ تول پیژنی خہ چہ تاسو [پہ ژبہ یا پہ نورو اندامونو] بنکار کوئی اوخہ چہ [پہ زہر کنبی] پت لری [نوتاسو لہرہ پکار دی چہ پہ ظاہر اویاطن دواړو سرہ فرمانبرداری کوئی] (قُلْ لَا يَنْتَوِي الْقَبِيلُ وَالْقَبِيلُ) تاسو [انې محمد ﷺ] دوی تہ داہم [اوفرمائی چہ ناپاک اویاک [یعنی گناہ او فرمانبرداری یا گناہ کوونکې او فرمانبرداری کوونکې] برابر نہ دی [بلکہ ناکارہ اویلیت ناخوبہ او پاکیزہ قبول شوې او خوین خیزوی نوپہ فرمانبرداری کولو سرہ مقبول جوړیدل پکار دی پہ نافرمانشی کولو سرہ ناخوبہ کیدل نہ دی پکار اگر چہ انې لیدونکیہ] (وَلَوْ أَغْنَتْكَ كَثْرَةُ الْقَبِيلِ) تاسو لہرہ دنپاکو دیروالے [خنکہ چہ پہ دنیا کنبی اکثر ہم دغسې کیڑی] پہ تعجب کنبی غورخوی [چہ سرہ دناخوبہ کیدو نہ دې دیروالے دی مگر پہ دې خبرہ خان پوہہ کړنی چہ دیروالی پہ خہ حکمت باندے د خوښوالی دلیل نہ دې هرکله چہ دیروالی بنیاد نشی جوړیدلے یا دا چہ هرکله داللہ ﷻ پہ علم او عذاب باندې خبر شوی] نو [دے تہ مہ گورنی بلکہ] (فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُلْحِقُونَ) اللہ ﷻ نہ [پہ خلاف دحکم کولو نے] ویرپنی دپارہ ددې چہ تاسو] پہ پورہ طریقہ کامباب اوسن [چہ ہغہ جنت اوداللہ ﷻ رضادہ].

معارف اومائل

ہامن اوتسلوٰ ظلور دہریہی :: اللہ ﷻ پہ رومی آیت کنبیٰ خلور خیزونلورہ دخلقو دقائم اوباقی پاتی کیدو اودامن اوتسلوٰ سبب بنودلی دی۔

یو کعبہ دہ، دکعبی معنی خلور کونجہ مکان دی، ہر کلبہ چہ دہریو پہ، خثعم، قبیلہ کنبی یویل جور شوی مکان ہم دانوم لرلو، چہ کعبہ یمانیہ، بہ ور تہ ونیلے شوی لہذا ہغی نہ دفرق راوستو دپارہ دلتہ، کعبی، سرہ د، بیت الحرام، لفظ زیات کرے شو۔

لفظ دقیام اوقوام اسم مصدر دی، داہغہ خیز تہ ونیلے شی چہ پر دخہ خیز قائمیدل اویاتی کیدل ارہ لری، لہذا، د ﴿قَائِلًا لِلنَّاسِ﴾ معنی داشوہ چہ کعبہ اودی سرہ ترلی خیزونہ دخلقو دقائمیدو اویاتی کیدو سبب اوزریعہ دی۔

پہ لغت کنبی، ناس، عامو انسانانوتہ ونیلے شی، دلتہ دمقام دقرینی پہ وجہ خاص دکعبی خلق یا اہل عرب ہم مراد کیدی شی اودتولی دنیا عام انسانان ہم، اوبسکارہ دادہ چہ دتولی دنیا انسانان پہ دی کنبی داخل دی۔ البتہ اہل مکہ اواہل عرب یو خاص قسم خصوصیت لری پہ دغی بنیاد آیت مطلب داشو چہ اللہ ﷻ خانہ کعبہ (بیت اللہ شریف) اوهغی خیزونلورہ، دتولی انسانی دنیا دقیام پاتی کیدو دپارہ دامن او آرام ذریعہ جور کرے دی دکوم بیان چہ اوس راروان دی، مطلب داچہ ترخوپوری ددنیا دہرملک، دہری علاقہ اودہراخ خلق دی بیت اللہ ارخ تہ مخ کولوسرہ مونخونہ اداکوی اوهغہ خلق دبیت اللہ شریف حج اداکوی پہ چاچہ حج فرض وی نوترہغہ وختہ پوری بہ داتولہ دنیا قائیمہ، پاتی، اوبہ حفاظت کنبی وی اوکہ یو کال ہم داسی تیر شو چہ خوک دغلثہ حج کولودپارہ ورنغلل اودی تہ پہ مخ کولوسرہ ہیچامونخ اداکرو نو پہ تولہ دنیا بہ عام عذاب راشی۔

بیت اللہ شریف دتولہ دنیا ہمارہ یواسم متن اوادانرہ ۵۵: دی مضمون لورہ، دتفسیر امام، حضرت عطاء پہ دی الفاظ وکنبی بیان کریدی: ﴿لو ترکوہ عاماً واحداً لم ينظروا ولم يؤمروا﴾ (۱) [بحر محیط] دی نہ معلومہ شوی چہ بیت اللہ شریف پہ معنوی لحاظ سرہ دتولی دنیا ستن اوادانرہ دہ ترخوچہ دی تہ پہ مخ کولوسرہ مونخ اداکیری اودغلثہ دحج اداکولودپارہ ورتلل کیری نو دنیا بہ تیکاویاتی کیری اوکہ [خدانخواستہ] دبیت اللہ شریف دغہ قدر عزت ختم شی نو دنیا بہ ہم ختم کرے شی۔

اوس داحقیقت معلومول ضروری نہ دی چہ ددنیا دانتظام اوبیت اللہ شریف ترون اوجور خنگہ دی؟ ولی چہ ددی ہیخ خہ پتہ نہ لگی خنگہ چہ داوسپنی اومقناطیس ترمنخہ دترون اوجور خہ پتہ نہ لگی۔ البتہ دا یو حقیقت دی چہ پہ مشاہدہ راخی دی نہ خوک انکار نشی کولی دغہ شان ددنیا انتظام دبیت اللہ شریف سرہ ترون لری اوانکار ترنشی کیدی مگردی ترون حقیقت معلومول ہم دانسانی وس نہ بہر خبرہ دہ، صرف داللہ ﷻ پہ بنودلوسرہ معلومیدی شی، خود عربو اواہل مکہ دپارہ دامن اوسلامتی موجب کیدل نی خلقتو تہ پہ تجری اولیدلو کتلوسرہ ثابت دی۔

بیت اللہ شریف وجودہ یولہ کیاہامن سبب ۵۶: پہ دنیا کنبی عموما امن راتلل دحکومتونو پہ قوانینو اوددی پہ گرفت باندی ارہ لری، اداکوان، غلہ خلق، دقتلونو اداکودوار داتونہ عموما

(۱) ترجمہ: کہ ہرے مخلوق بیت اللہ یو کال دپارہ پریخو ملے دے نو فوی تہ بہ بالکل مہلت نہ دے وکرے ہوئے۔ تفسیر البحر محیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۱۳

ددې په زور قابو کولې شی، لیکن کله چه دعربو د جاهلیت په زمانه کښې څه باقاعده حکومت نه وواوڼه دعام امن قانمولو دپاره څه عام قانون سیاسی نظام صرف قبائیلی بنیادونو باندې قائم وو، یو قبیلې د بلې قبیلې ځان، مال، عزت او تنگ ناموس به نې په خپله خوښه هروخت تباہ کولې شو، په دې بنا هیڅ یو قبیلې به، په هیڅ وخت کښې خپل ځانونه، مالونه او تنگ ناموس په امن او حفاظت کښې نه گنرلو، الله ﷻ په خپل کامل قدرت سره، مکه مکرمه کښې بیت الله شریف لره د حکومت په ځانې اودرولو اوددې په ذریعه نې امن راوستو، څنگه چه پوهه خلق د حکومت د قانون نه دخلاف ورزئ کولوزره ورتیانشی کولې، دغه شان الله ﷻ، دبیت الله شریف حرمت او عزت لره په زمانه د جاهلیت کښې هم دعامو خلقویه زړونو کښې داشان وربښخ کړې وو چه ددې په مقابل کښې به یې په خپلو جذباتو او خواشاتو هم خپې رابښکلې.

په ټوله دنیا کښې دا خبره لکه دنمریشان په ډاگه ده چه دعربو د جاهلیت د زمانې خلق سخت جنگیان، ضدیان او تعصب لرونکی وو، بیا هم الله ﷻ دهغوئ په زړونو کښې دبیت الله شریف اودې سره د تړلې شوې څیزونو عزت اولوی داسې وربښخه کړې وه چه ددې خواته به ددوی د سردشمن او سخت جرم دار هر کله چه وراور سیدو، د غصې او قهر ډک دغه خلقویه پر بیا هیڅ غرض نه کولو، که چاته به دخپل پلار قاتل په حرم کښې مخې له ورغې نو سترگې اونظر به نه ښکته کړو اوناغرضه به تر تیر شو.

دغه شان به نې حج او عمرې دپاره په وتلی اوروان شوی کس هم غم غرض نه کولو اگر چه هغه به ډیر ناکاره اوورانکاره بنده باندې وربښئ شو تر دې چه حرم شریف ته په رارسیدلی یا په روان کړی څاروی به یې هم څه غرض نه کولو، دغه شان په خپل ځانی هغه دشمن به هم نه نقصان یې نه ورسولو چه د حج او عمرې څه نخښه به پر پورې وه دا حرام جامه به نې په غاړه وه یا به نې ددې حج او عمرې څه بله نخښه یعنی گردنې په غاړه کړې وه.

سنة ۶ هجری کښې هر کله چه رسول الله ﷺ اورو سره نورو صحابه کرام احرام تړلی دعمرې په نیت بیت الله شریف ته روان شو اود حرم شریف حدودو سره نژدې د حدیبیې په مقام پاتې شو، هلته نې حضرت عثمان سره دخو ملگرو مکې مکرمې ته دننه دې دپاره وراولېدلو چه مسلمانان، دا وخت، د جنگ په نیت نه، بلکه دعمرې ادا کولو په نیت راغلی دی لهاددوی مخې ته د څه خنډونه نشي راپورته کولې.

قریشی سردارانو، د ډیر بحث او خبرواترونه پس، خپل یونمائنده در رسول الله ﷺ په خدمت کښې چه وراولېدلو نو نوبی کریم ﷺ دده په لیدلو او فرمائیل چه دا کس، دبیت الله شریف دعزتونو خاص لحاظ ساتی، په دې وجه، ده ته خپل د قربانی هغه څاروی رامخې ته کړی چه د قربانی نخښه پر لگولې شویده، هغه چه دغه څاروی [د قربانی] او کتل نووې منل چه دا خلق، دبیت الله شریف نه هیڅکله بندول پکار نه دی.

خلاصه داشوه چه د جاهلیت په زمانه کښې هم، الله ﷻ د حرم شریف عزت او احترام د جاهلی خلقویه زړونو کښې داسې وربښخ کړې وو چه دهغې په وجه به امن وامان قائم پاتې کیدو، خوددې په نتیجه کښې به د حرم شریف دننه خلق او هغه بهرنی خلق هم په امن وامان سره پاتې کیدل چه د حج او عمرې په اراده به بیت الله شریف ته په لار وروان وو، اود حج، عمرې څه نخښه به پر ښکاریدله البته دنورو علاکو خلق به په امن کښې نه شو پاتې کیدې اونه به ورته ددې څه تسلی وه، لیکن څنگه به چه د جاهلیت خلقو د حرم شریف احترام او عزت ساتلو، دغه شان د حج دمیاشتو

عزت به نې هم ساتلو، دغه میاشتو ته به نې ﴿الشهر الحرام﴾ وئیلې، څنوعریو په دې کښې د رجب، میاشت هم شامله کړې وه چنانچه په دې میاشتو کښې به ټولو عریو د حرم شریف نه بهر هم، جنگونه کول او وینې ټولول حرام گنرل او په ټینگه به نې تر ځان ساتلو.

هم دغه وجه ده چه په ﴿قِيَمَاتِ﴾ کښې قرآن کریم، کعبې سره درې څیزونه نور شامل کړل اول ﴿الشهر الحرام﴾ (یعنی دعزت اولوی میاشت) دلته هر کله چه لفظ د، شهر، مفرد راوړې شویدی په دې وجه، عامو مفسرینو فرمائیلې دی چه دې نه مراد، یو شهر حرام، د، ذی الحجې، (میاشت ده چه پکښې د حج ارکان او عملونه ادا کولې شی او څنو فرمائیلې دی چه دالفظ اگر چه مفرد دی مگر مراد تر جنس دې چه ټول، شهر حرم، (دعزت میاشتي) پکښې داخلې دی.

دویم څیز، الهدی، دې، هدی، داسې یو څاروې وی چه په حرم شریف کښې قربانی کولې شی، کوم بنده سره به چه دغه قسم څاروې وونو عامو عریو به دخپل دستور مطابق په هغه هیڅ غم غرض نه کولو دغسې به هغه، ښه په امن او تسلی سره خپل سفر جاری لرلو او خپل مقصد ته به ښه په اطمینان ور رسیدې شو، په دې وجه، هدی، هم دامن قائمیدو یو سبب شو.

دریم څیز، القلاد، دې، قلاد، د، قلاد، جمع ده چه معنی نې د غاړې هار ده، چنانچه د جاهلیت د زمانې رسم دا وو چه حج له ټلونکی بنده به خپله غاړه پکښې یو هار اچول چه دغې په لیدو به خلق پوهه شو چې دې حج دپاره روان دې څه تکلیف نه وررسی د اشان د قربانی د څارو په غاړه کښې به هم دغه شان هار اچول کیدو هغوی ته به هم قلاد وئیلې شوه. په دې ډول دغه دواړه قسمه هارونه دامن د قائمیدو ذریعه جوړه شوه.

په ژور نظر کتلو سره دغه درې واړه څیزونه ﴿الشهر الحرام- الهدی- القلاد﴾ بیت الله شریف سره تړون لری ځکه ددې عزت کول هم دبیت الله شریف دعزت کولو یوه برخه ده.

خلاصه داشوه چه بیت الله شریف اودې سره تړلی څیزونه، د ټولې دنیا خلقو دپاره عموماً او عریو او مکیانو خلقو دپاره خصوصاً ددوی د دین، دنیا دواړو دپاره، قیام، او، قوام، جوړ کړیدی.

د ﴿قِيَمَاتِ﴾ په تفسیر کښې څخه مفسرینو فرمائیلې دی چه دې نه مراد دادې چه بیت الله شریف او حرم شریف، ټولو دپاره دامن ځانې جوړ کړې شويدي، څنو علمائې کرامو فرمائیلې دی چه دې نه مراد، اهل مکه دپاره درزق او روزی فراخی ده، د ټولې دنیانه ورته الله ﷻ هر قسم رزق وررسوی، دوی ته ښه په فراخی او آسانی رزق ملوېږی، سره ددې چه دغه زمکه دکر، کروندې جوگه نه ده.

څنو فرمائیلې دی چه اهل مکه لره به خلقو کوم چې به دبیت الله شریف خادمان او حفاظت کوونکی بلل، خلقویه ورته خدای خلق وئیل او تل دپاره به نې دهغوی عزت او احترام کولو ﴿قِيَمَاتِ﴾ نه نې ځکه ددوی دغه عزت او اعزاز خاص مراد اغستې دي.

امام عبد الله رازی فرمائیلې دی چه دې، ټولو اقوالو کښې هیڅ اختلاف نشته، د ﴿قِيَمَاتِ﴾ په مفهوم کښې دا ټول څیزونه داسې داخل دی چه الله ﷻ، بیت الله شریف لره، د ټولو خلقو د قیام، ټیکاو او د دنیا او آخرت د خیر، ښیگرې او کامیابی ذریعه جوړه کړې ده، اهل عرب او اهل مکه ته نې په خصوصیت سره ددې برکاتو غټه برخه ورکړې شوې ده او د ظاهرو، باطنو پیرزونه نې پر کړیده.

په آخر دآیت کښې نې داسې فرمائیلې دی: ﴿ذَلِكَ لِيَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (یعنی مونږ بیت الله شریف اودې پورې تړون لرونکی څیزونو لره، خلقو دپاره دامن وامن، د قیام پاتې کیدو ذریعه جوړه کړیده چه اهل عرب نې په خصوصیت سره پخپله وینی

گوری، داخلکہ اوونیلې شو چه ټول خلق په دې پوهه شی چه الله ﷻ د آسمانونو اوز مکې په هر څیز باند په هر شان پوهیږی او هم هغه ئې استظام کولې شی۔

په دویم آیت کښې ئې داسې او فرمائیل: ﴿اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [پوهه شی چه الله ﷻ سخت عذاب ورکوونکې دې اودا، چه الله ﷻ ډیر بخښنه کوونکې اورحم کوونکې دېا په دې کښې اوبښودلې شو چه د حرامو او حلالو رالیږلی شوی احکام خالص په حکمت اومصلحت بنادی چه دې باندې عمل کولو کښې تاسولره څیردې دهغې په خلاف کولو سخت وبال اوعذاب دې، ورسره ئې داهم اوبښودل چه دهیرې یا غفلت په وجه انسان نه څه گناه اوشی نوالله ﷻ ورته سمدستی عذاب نه ورکوی، بلکه تویه کوونکو اوشرمنده کیدونکو دپاره دبخښنې دروازه پرانستې [خلاصه] شویده۔

په دریم آیت کښې ئې داسې فرمائیلی دی چه: ﴿مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾ [یعنی زموږ درسول الله ﷺ په ذمه څوخواڅې دومره قدرې کار دې چه زموږ احکام اورسوی، ددې دمنلو او نه منلو فائده اوتقصان به هم دوی ته رسی، ددوی دنافرمانۍ نه، زموږ رسول ﷺ ته هیڅ نقصان نشته او په دې هم پوهه شی چه الله ﷻ سره دهوکه نشی کولې، هغه، ستاسود، ظاهر، باطن، ښکاره اوپټ، هرکارنه واقف دی۔

په څلورم آیت کښې ارشاد دې: ﴿قُلْ لَا يَسْتَوِي الْغَنِيُّ وَالْغَنِيُّ﴾ په عربی ژبه کښې، خبیث، او طیب، دواړه خپل منځ کښې دیویل برعکس الفاظ دی، طیب، دهرڅیز کره اواعلی ته ونیلې شی او، خبیث، دهرڅیز ردی اوخراب ته ونیلې شی، په دې آیت کښې ډاکثرو مفسرینو په تزد، خبیث، نه مراد حرام اوناپاک دی او، طیب، نه مراد حلال اوپاک. معنی داشوه چه دالله ﷻ په تزد، بلکه دهر عقل سلیم دخاوند په تزد، پاک اوناپاک یا حلال اوحرام یوشان نشی کیدې۔ دلته، خبیث، او، طیب، دخپل عموم په لحاظ حرام اوحلال مال، دولت لره هم شاملیږی، ښه او بد انسانانولره هم اوبښو، بدو عملونو او اخلاقولره هم۔

مطلب دآیت ښکاره داسې دې چه دیو عقل سلیم په تزد، نیک، بد، ښه اوخراب یوشان نشی کیدې، هم ددې فطری قانون په جوړ، دالله ﷻ په تزد، حرام، حلال یا پاک اوناپاک څیزونه اودغه شان ښه اوبد عملونه یوشان نه دی اونه خونیک اوبد انسانان سره برابر اویوشان دی۔

ورپسې فرمائی: ﴿وَلَوْ أَنَّمِ الْغَنِيُّ لَكَ الْغَنِيُّ﴾ [یعنی اگر چه لیدونکولره کله کله دخرابو او خبیثو څیزونو دیروالی مرعوب کوی او په خواوښاک کښې چه خراب او خبیث څیزونه خواره اودیرشی تولیدونکی ئې ښه گنږی، خوداد، انسانی علم اوشعور بیماری اوداحساس قصوروی۔

آیت ۱۰: په ځنې روایتونو کښې راغلی دی چه هرکله په اسلام کښې شراب حرام اودهغې خرید، خرڅول بند کړې شو، نود شرابوداسې یوسوداگر چه هم په هغې کښې ئې څه مال جمع کړې وو درسول الله ﷺ نه تپوس او کړو چه ای دالله رسوله ﷺ ادغه جمع کړې مال که زه په یونیک کار کښې اولگوم نوآیا، هغه به زما دپاره فائده من وی؟ رسول الله ﷺ ورته او فرمائیل چه که ت، دغه مال په جهاد یا حج وغیره کښې اولگوې نودابه دالله ﷻ په تزد دماشی دیووزر هو مره قیمت هم نه لری، ولې چه الله ﷻ، دپاکو او حلالو څیزونو نه سوا هیڅ څیزلره نه قبلوی۔ (۱)

د حرام مال دابیکاری اوبی عزتی خود آخرت په اعتبار سره شوه، او که په ژور نظر او کتلې شی او د ټولو کارونو انجام مخې ته راوستې شی نو معلومه به شی چه د دنیا په کارو بار کښې هم حلال او حرام مال یوشان نه وی، د حلالو څیزونو نه چه څومره فائده، ښې نتیجه، حقیقی آرام او راحت نصیب کیږی هغه په حرام مال سره نه حاصلیږی -

په تفسیر، درمنثور (۱۲)، کښې د، ابن ابی حاتم، په حواله نقل شوی دی چه هر کله د تابعینو د زمانې راشد خلیفه حضرت عمر بن عبدالعزیز رضی الله عنه د تیرې زمانې، دامیرانو مقرر کړی ناروا قلنگونه او ټیکسونه بند کړل او په دغه سلسله کښې خلقونه اغستې شوی مالونه واپس کړي شو او سرکاری بیت المال خالی شو، آمدنی ډیره کمه شوه نو د یو صوبې گورنر هغوی ته خط ولیکلو چې د بیت المال آمدنی ډیره کمه شوه، راسره فکر دې چه د حکومت کارو بار په څنگه چلیږی، حضرت عمر بن عبدالعزیز ورته په جواب کښې هم د آیت اولیکلو: ﴿لَا يَسْتَوِي الْغَنِيُّ وَالْفَقِيرُ﴾ او داسې ئې هم ورته اولیکل چه تاسونه وړاندې خلقو چه په زور ظلم سره اغستې مال باند خزانه ډکه کړې وه، تاسو دهغې په خلاف عدل او انصاف قانمولو سره خپله خزانه کمه کړې او هیڅ پروامه کوئ، زمونږ د حکومت کار به هم په دې لږ مال باندې پوره کیږی.

د آیت اگر چه په یو خاص واقعه کښې نازل شوی دی چه دشمیر کمې، زیاتې هیڅ څیز نه دې، په لږوالی او زیاتوالی سره د یو څیز د ښه والی او بدوالی رشتینې پیمانه نشی جوړیږی - بلکه که د دنیا د هر قسم خلقو په حالاتو باندې لږ شان هم نظر و اچولې شی نو په ټوله دنیا کښې به د خیر اندازه او شمیر کم او بدې او خرابې شمیر په گڼو، دایمان په مقابله کښې به کفر، د تقوی، پاکۍ، دیانتداری او امانتداری به مقابله کښې به فسق، بدکاری او د عدل و انصاف په مقابله کښې به زور ظلم، د علم مقابله کښې به بې علمی، د عقل په مقابله کښې به بې عقلی ډیره لیدلې شی، چنانچه د دې نه دایقین کول لازمیږی چه د یو څیز او د یوې ډلې دشمیر گڼوالی دهغې په ذاتی حالاتو اوشان باند آره لری، که ذاتی حالات اوشان ئې ښه وی نو هغه به ښه وی او که خراب وی نو هغه به هم خراب وی، چنانچه قرآن کریم دې حقیقت لره په دې الفاظو کښې داسې واضح کړیږی: ﴿وَلَوْ أَنَّمَا كَثُرَتْ الْغَنِيُّ﴾

البته په څنومو موقعو کښې اسلام هم په گڼوالی باندې فیصله کول درست گرځولې دی خودا په هغه ځانې کښې چرته چه د دلیل د مضبوطوالی او د ذاتی خوبیانو په اندازه د اقتدار خاوند څوک فیصله کوونکې حاکم موجود نه وی نو په داسې موقعو د عوامو د جگړې ختمولو د پاره دشمیر په گڼوالی فیصله کولې شی لکه دامام مقررولو فیصله چه شوه، هر کله چه په دې موقعه څوک امام یا امیر فیصله کوونکې موجود نه وی نو درانې په گڼوالی به فیصله کولې شی خوداسې هیچرې نه ده چه کوم څیز لره د گڼ شمیر خلقو غوره کړو هغه څیز به جائز، حلال او حق وی -

په آخر د آیت کښې ئې افرمائیل: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ایعنی ای د عقل خاوندانو! د الله تعالی نه ویرېږئ! په دې کښې، دې خبرې ته اشاره شوه چه د یو څیز گڼوالی غوره کیدل یا دلږوالی په مقابله کښې گڼوالی لره د حق او رشتینې پیمانه گرځول د هوښیارو خلقو کار نه دې، ځکه هوښیارو خلقو ته په خطاب کولو سره هغوی لره د دې غلطې رویې نه منع کولو د پاره د ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ حکم ورکړی شو.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ

اِي هغه ڪسانو اچي ايمان مورا وري دي امة ڪوي پوڻين ته ٻارہ دھغه څيزونو ڪنبي

ا ائي دايماڻ خاوندانو دداسي څيزونو په ٻارہ ڪنبي تپوسونه مه ڪوي (۱۲)

(۱۲) **په مطلبه تپوس هولو** - په صحيح حديث مبارك ڪنبي دي چه په مسلمانانو ڪنبي دتولونه غت مجرم هغه دي چه ديو څيز ٻارہ ڪنبي سوال او ڪري چه هغه حرام نه وو او دده په سوال گولو سره هغه څيز حرام شو (صحيح بخاري) يوخل د رسول ڪريم ﷺ نه تپوس اوشو كه يو سري خپلي بنخي سره پردي سري اووڻي نو ڇه به ڪوي ؟ كه خلقو ته ددي خبر ڪوي نو دا هم ڊيره دهي شرمي خبره ده او كه نه ڪوي نو دا هم ڊيره دهي غيرتي خبره ده. رسول ڪريم ﷺ ته داسوال ڊير خراب معلوم شو. آخر هم په دي سري باندي دا قسمه واقعه راغله اود لعان حكم نازل شو. (صحيح بخاري)

دبخاري او مسلم په يو حديث ڪنبي دي چه رسول ڪريم ﷺ د بڪواس ڪولو نه او مال ضائع ڪولو او زياتوتپوسونو ڪولو نه منع فرمائيلي ده. (صحيح بخاري) په صحيح مسلم ڪنبي دي چه ترڪومي پوري ڇه ڇه اونه وایم تر هغه وخته پوري تاسو هم ڇه تپوس مه ڪوني. ستاسو نه مخڪنبي خلق هم داشان خصلتونو هلاڪ ڪري دي چه هغوي به ڊيرزيات سوالونه ڪول. او خپلو نبيانو سره به نهي اختلاف ڪولو. هر ڪله چه ڇه تاسو ته ڇه حكم او ڪرم نو دخپل طاقت مطابق هغه پوره ڪوني او ڪه تاسو لره منع ڪوم نو منع ڪيڙي. دا رسول ڪريم ﷺ په هغه وخت ڪنبي فرمائيلي وو چه ڪله نهي خلقو ته خبر ور ڪرو چه الله ﷻ په تاسو باندي حج فرض ڪري دي ، نو چا رسول ڪريم ﷺ ته اووڻيل چه هر ڪال ؟ نو رسول ڪريم ﷺ خاموش شو. هغه بيا تپوس او ڪرو. رسول ڪريم ﷺ هيڄ جواب ورن ڪرو. هغه په دريم ځل سوال او ڪرو. رسول ڪريم ﷺ اوفرمائيل هر ڪال نه. ليکن ڪه ما اوڻيلي وي نو هر ڪال به فرض شوي وو اوبيا به تاسو دا حكم هيڄڪله نشو پوره ڪولي. (صحيح بخاري) بيا رسول ڪريم ﷺ دا مخڪنبي آيت مبارك اولوستلو.

حضرت انس رضی اللہ عنہ فرمائي چه ڪله مونڊ د رسول ڪريم ﷺ نه دسوال ڪولو نه منع ڪري شو نو مونڊ د رسول ڪريم ﷺ نه به تپوس ڪولو ڪنبي ويڙه ڪيده او مونڊ به غوڻتل چه يو ناواقفه سري راشي او هغه تپوس او ڪري او مونڊ نهي واورو. (صحيح بخاري)

حضرت براء بن عازب فرمائي چه ڪله به ما د رسول ڪريم ﷺ نه ڇه سوال ڪول غوڻتل نو ڪلونه ڪلونه به تير شو خو د هيبت په وجه به ما جرات نشو ڪولي. مونڊ خو خواهش ساتلو چه ڇوڪ اعرابي راشي او د رسول ڪريم ﷺ نه سوال او ڪري او مونڊ نهي هم واورو. (ددي سند دشرط مسلم مطابق دي) حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما فرمائي چه د حضرت محمد ﷺ د اصحابونه بهتر جماعت بل نه وو ، هغوي رسول ڪريم ﷺ نه صرف دولس مسائل اوپوڻتل چه تول په توله په قرآن پاك ڪنبي سوال وجواب سره ڏکر دي لکه دشرايو سوال، دحرمت والامياشتي په ٻارہ ڪنبي سوال، دتيعمانو په ٻارہ ڪنبي سوال وغيره وغيره. (مجمع الزوائد) په دي هغهي ڪنبي "ام" يا خود بل په معني ڪنبي دي يا په خپله اصلي معني ڪنبي دي. يعني دسوال په ٻارہ ڪنبي چه په دي ڇائي ڪنبي انڪاري دي. دا حكم دمومن ڪافر تولو دپاره دي. ڇكه چه د رسول ڪريم ﷺ رسالت دتولو دپاره وو. په قرآن پاك ڪنبي په بل ڇائي ڪنبي دي چه **(تَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ)** (اهل ڪتاب ستاسونه سوال ڪوي چه ته په هغوي باندي ڇه آسماني ڪتاب نازل ڪري هغوي داسي سوال د حضرت موسيٰ رضی اللہ عنہ نه هم ڪري ووجه الله ﷻ مونڊ په خپلو سترگوسره ڪتل غوارو چه دهغوي د ظلم په وجه هغوي د تيز آواز په وجه هلاڪ ڪري شو). رافع بن حريمه او وهب بن زيد وڻيلي وو چه ائي حضرت محمد ﷺ په مونڊ باندي ڇه آسماني ڪتاب نازل ڪره چه هغه مونڊ وايو او زمونڊ په ښارونو ڪنبي هغه دريابونه جاري ڪري. نو بيا به مونڊ تاسو رسول ڪريم ﷺ لره اومنو ،... [بقيه په راروانه صفحه....]

إِنْ تُبَدَّ	لَكُمْ	تَسُوكُمْ	وَأَنْ تَسْكُوا	عَنْهَا
که بنکاره شی	اتاسو ته	انو په تکلیف کښی به	واچوی تاسو او که تاسو تپوس او کړوایه باره دهغې کښی	
که هغه تاسو ته بنکاره کړې شی	نو تاسو به خفه کړی	او که تاسو په داسې وخت کښی تپوس کوئ		
حِينَ	يُنْزَلُ	الْقُرْآنُ	تُبَدَّ	لَكُمْ عَفَا اللَّهُ
په هغه وخت کښی	چی نازلولې شی	قرآن	نو ضرور به بنکاره کړې شی	تاسو ته
چی قرآن پاک را نازلېږي	انو هغه به درته خواه	مخواه بنکاره کولې شی	الله	تاسو ته معافی او کړه
عَنْهَا	وَاللَّهُ غَفُورٌ	حَلِيمٌ	قَدْ	سَأَلَهَا
د تپوسونو	والله	بنسونکې	صبرناک دې	په تحقیق سره
او الله	بنسونکې	او برداشت کونکې	دې	ستاسو په شان یو بل قوم هم تپوسونه کول

...بقیه حاشیه د تیرمخ].. نو په دې باندې دا آیت نازل شو.

ابوالعاليه وای چې یو سړی رسول کریم ﷺ ته اوونیل یار رسول الله ﷺ چه کاش زمونږ دگناهونو کفار ه هم هغه وې لکه څنگه چه دبنی اسرائیلو دگناهونو وه. ددې په آوړیدو رسول کریم ﷺ درې ځل دالله ﷻ په درگاه عالیه کښې عرض اوکړو چه انې الله ﷻ مونږ داسې نه غواړو مونږ دا سې نه غواړو. بیاني عرض اوکړو چه واورنی په بنی اسرائیلو کښې به چه چا څه گناه کوله نو دهغه په دروازه باندې به لیکلې کیدل او ورسره به ددې کفار ه هم لیکلې کیدله. اوس خو یادنیایو رسوائی منظوره کړنی او کفار ه اداکړنی او خپل پټ گناهونه بنکاره کړنی یا کفار ه مه ورکوئی اود آخرت رسوائی منظوره کړنی. خوتاسو ته الله ﷻ فرمائیلې دی چه ﴿وَمَنْ يَعْلَمْ سَوَاءً أَوْ يَظْلِمُ نَفْسَهُ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ بِحَبْلٍ وَلَا يَلْمِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (چه دچا نه څه خراب کار اوشی یا هغه په خپل ځان باندې ظلم اوکړی، بیا بخښنه غواړی نو دې به الله ﷻ لره دیربخښنې والا اومهربانه ذات بیامومی). دشان یومونځ تر بل مونځ پورې دگناهونو کفار ه گړزی. بیا یوه جمعه تر بلې جمعی پورې دگناهونو کفار ه گړزی. واورنی چه کوم سړې د بدی اراده اوکړی او بدی اونکړی نودده په حق کښې بدی نه لیکلې کیږی، او که د نیکی اراده اوکړی او هغه نیکی اونه کړی نو بیا هم دده دپاره نیکی لیکلې کیږی. او که نیکی اوکړی نو بیا دده دپاره لس نیکی لیکلې کیږی. اوس تاسو اووائې تاسو ښه شونی او که بنی اسرائیل ؟ نه تاسو د بنی اسرائیلو نه دیر ښه یئ. باوجود ددې دومره کرم او رحم نه بیا هم که څوک هلاک شی نو پوهه شی چه هغه پخپله هلاک شو. نوپه دې باندې دا آیت نازل شو.

قریشو رسول کریم ﷺ ته اوونیل که د صفا غر دسرو زرو شی نو مونږ به تاسو باندې ایمان راوړو. رسول کریم ﷺ اوفرمائیل ښه د مانده (آسمانی دسترخوان) والو چه څه انجام وو هغه به ستاسو هم شی. نو په دې باندې هغوی انکاری شو او خپل سوال نې پرینودو. مراد دا دې چه په سرکشی او عناد سره دنبیانو نه سوال کول دیر دغندنې حرکت دې. چه کفر لره... [بقیه په راروانه صفحه...]

...بقیه حاشیه د تیرمخ].. دایمان په بدله کښې اخلی او آسانی دسختی په بدله کښې اخلی نوهغوی دنیغې لارې نه اړوی او جهالت او گمراهی کښې پریوزی. دشان دغیر ضروری سوالونو کولو نه هم لکه بل ځانې کښې فرمائی چه ﴿أَلَمْ تَرَالِ الْإِنِّ يَنْتَوَى﴾ (آیا ته هغه کسانوته نه گورې چه دالله تعالی نعمتونو لره په کفر سره بدلوی او خپل قوم لره په هلاکت کښې اچوی، دوی به جهنم ته داخلېږی او هغه دیر خراب ځانې دې.

مِنْ قَبْلِكُمْ لَمْ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ مَا جَعَلَ اللَّهُ	
وراندې ستاسو نه بيا شول هغوی په هغې باندې کافران نه ده مقرر کړی الله	
کوم چه ستاسو نه وراندې وړ او بيا د هغې خبرې په وجه کافران شول او الله ﷻ خو نه	
مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ	
هېڅ بحیره اونه سائبه اونه وصيله اونه حام خو هغه کسان	
بحیره مقرر کړې ده اونه سائبه اونه وصيله اونه حام لیکن هغه کسان چې	
كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَثُرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ	
چې کفرې کړې دي اتري هغوی په الله باندې دروغ اودیر د هغوی نه پوهیږی	
کفرې اختیار کړې دي په الله ﷻ دروغ تری او په دوی کښې اکثر کم عقل دی	

آسان ترجمه قرآن

ای دایمان خاوندانو د داسې څیزونو په باره کهن تپوسونه مه کوئ چه که تاسو ته ښکاره شي نو تاسو ته به بدل لگی او که تاسو د هغې په باره کهن داسې وخت کښې سوالات کوئ چه کله قرآن نازلېږي نو تاسو ته به ښکاره کړې شي (خو) الله تیري هوي خبرې معاف کړي دي. او الله ډیر معاف کولکې، ډیر صبرناک دي. تاسو نه مخکښ پو قوم داسې سوالونه کړي وو، بیا چه د هغې (کوم جوابونه ورکړې شو) د هغې نه منکر هو الله تعالی نه پو ځناور لره بحیره چوپه کړي ده نه سائبه، نه وصيله او نه حام لیکن چه کوم خلق کفر کوي هغوی په الله باندې دروغ چوپه کړي دي، او دوی کهن اکثر خلق سره نه پوهیږی.

خلاصه تفسیر

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدِّلُكُمْ تَسْأَلُوا عَنْ) انې دایمان خاوندانو داسې [عبث] خبرې مه پوښتی [په کومو کښې چه دا احتمال وی چه] که تاسو ته ښکاره کړې شی نو ستاسو د ناخوښی سبب به وی [یعنی دا احتمال به وی چه که د هغې جواب درکړې شو نو خوښ به مو نشی] (وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبَدِّلُكُمْ) او [په کومو کښې چه دا احتمال وی چه] که تاسو په زمانه دنازلیدو دقرآن [او وحی] کښې دغه خبرې اوپوښتی نو تاسو ته به ښکاره کړې شی [یعنی په سوال کولو کښې خو دا دویم احتمال وی چه جواب ملاو شی اوپه جواب ملاویدو کښې دغه پوښتلی احتمال وی چه په طبیعت به مو ښه اونه لگی اودا دواړه احتمالونه چه په مجموعی ډول د پوښتلو نه دمنع علت دی واقعی دی نودغسې سوال منع دی خیرا تیرشوی پوښتل [چه تر اوسه مو کړی دی هغه خو] (عَفَا اللَّهُ عَنْهَا) الله تعالی معاف کړی [خو بیا دغسې مه کونی] (وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ) او الله ﷻ لوڼې بخښوونکې دي [ځکه نه تیرشوی پوښتل معاف کړل او] لوڼې د زغم خاوند دے [په دې وجه که په آند د خلاف کولو باندې په دنیا کښې سزا درنکړی نوم د هوه که کیږی چه بیا به هم عذاب او سزا نه وی] (لَقَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ) داسې خبرې تاسو نه مخکښې [زمانه کښې] نورو خلقو [دامتونو] هم [د خپلو پیغمبرانو نه] پوښتلې دے (لَمْ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ) بیا [چه ورته جواب ورکړې شو نو] ددغه خبرو حق نه په ځانې راوړو [یعنی دغه جوابونو کښې چه کوم د احکامو په باره کښې دی د هغې

په جوړ دوی عمل اونکړو او کوم چه د واقعاتو په باره کښې وو دهغې نه یی اثر قبول نه کړو نو چرته تاسوته هم دغسې واقعہ راپیښه نشی لهذا غوروالی هم په دې کښې دے چه دغسې پوښتل پرېږدئ. (مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ تَحِيَّةٍ وَلَا سَابِغَةٍ وَلَا وَصِيْلَةٍ وَلَا حَامٍ) الله ﷻ نه بحیره مشروع کړیده اونه سائبه اونه وصیله اونه حامی (وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَقْتُلُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ) لیکن کوم خلق چه کافران دی هغوی [ددې رسمونوپه باره کښې] په الله ﷻ باندې د دروغو تور پورې کوی [چه الله په دې عملونو خوشحالیږی] (وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ) او اکثر کافران [ددین] عقل نه لری او [ددې نه کارنه اخلی بلکه د خپلو مشرانو د لیدو په ډاډ دغسې بیوقوفیانے کوی].

معارف او مسائل

هم ضرورتہ تپوسونه منع هول: په دې آیتونو کښې په دې خبرداري ورکړې شويدي چه ځنې خلق دالله ﷻ په احکامو کښې بې ضرورتہ دباریکۍ لتولو اودمچ نه گچ راوښکلې شوق لری او کوم احکام چه نه وی ورکړې شوی دهغې په باره کښې بې دڅه ضرورتہ تپوسونه کوی، په دې آیتونو کښې دغسې خلقوته داهدایت ورکړې شو چه هغوی ددغسې تپوسونه نه کوی چه په نتیجه کښې پر څه پیتې پریوځی یاددوی دپتورازونوپه ښکاره کیدوسره شرمندہ شی.

هولو اول: دمسلم دروایت مطابق، ددې آیتونوشان نزول دادې چه هرکله دحج دفرض کیدو حکم نازل شو نواقرع بن حابس رضی الله عنه تپوس اوکړو چه هرکال به زمونږ په ذمه، حج فرض وی؟ رسول الله ﷺ ورته ددې هیڅ جواب ورنکړو، هم دغه تپوس ئې دویم ځل هم اوکړو، هغوی پرچپ پاتې شو چه دریم ځل ئې هم دغه تپوس اوکړو نو دغه وخت هغوی ورته په زورنې ورکولوسره اوفرمائیل که مادرته په جواب کښې، او، فرمائیلی وی نو هرکال به دریاندې حج فرض شوې وو چه دهغې د پوره کولوس به موندل رسیدو، بیانیې ارشاد اوفرمائیلو چه هرکله زه تاسوته دڅه څیزونوپه باره کښې حکم درنکړم نوپه هغې تاسو هم چپ پاتې شئ اودهغې په باره کښې ښځ تپوسونه مه کوی، ولې چه تاسو نه مخکښې ځنې امتونه دداسې گنړو تپوسونو کولوپه وجه هلاک شويدي چه کوم څیزونه به الله ﷻ اورسول نه وو فرض کړی په گنړو تپوسونو کولوپه ئې هغه په ځانونو فرض کړل اویا به ئې پوره کولې نه شو، اودهغې په خلاف کولو کښې به راگیر شو، اوس ستاسو فرض اودمه واری داده چه زه درته دیوکار کولو حکم درکړم دخپل وس په جوړهغې لره پوره کوی اودڅه نه موچه منع کړم، هغې لره پرېږدئ، (۱) مطلب دادې چه دیوڅیز په باره کښې چه هیڅ اونشی ونیلی نودهغې په باره کښې ښځ تپوسونه مه کوی.

د رسول الله ﷺ نه پس پخپله او ورسو دالئل حکم شو: په دې آیت کښې یوضمنی جمله داهم اوفرمائیلی شوه: (وَأَنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِینَ يُنْزَلُ الْقُرْآنُ يُنْذِرُکُمْ) ایعنی دقرآن دنازلیدوپه زمانه کښې که تاسو دغسې تپوسونه اوکړئ نودوحی په ذریعه به ئې جواب درکړې شی، مطلب ئې داشوچه هرکله تاسو دقرآن کریم دنازلیدوپه زمانه کښې څه تپوس اوکړئ نو جواب به ئې دوحی په ذریعه درکړې شی دې کښې اشاره دې ته اوشوه چه که دې نه پس مو تپوس اوکړو نودوحی سلسله به بنده وی جواب به ئې څنگه درکړې شی؟

هر کله چه پیغمبری او وحی راتلل بند شو نو دبی ضرورت ته تپوسونو اثریه اگر چه داسې نه وی چه نوی احکام به راشی، چه کوم خیزونه فرض نه وی هغه به فرضی شی یا دوحی په ذریعه به دچاپت رازنیکاره کړې شی، لیکن دبی ضرورت ته پوښتنې دخپله خان جوړول، دهغې په تحقیق پسې کیدل، یادبې ضرورت ته خیزونوپه باره کښې پوښتنې کول دپیغمبری د ختمیدونه پس هم بده خبره ده. اوبیا هم منع دی ولې چه په دې کښې خپل اودنورو وختونه ضائع کول دي، چنانچه رسول الله ﷺ فرمائیلي دي: «من حسن اسلام المرأة تركه مالا يعنيه»^(۱۰) (د مسلمانیدو یوه خوښی داهم ده چه مسلمان عبث خبرې پرېږدي آدي نه معلومه شوه چه گنبداسې مسلمانان چه بیخی دعبشو خیزونوپه تحقیق کښې اښتی وی مثلاً په دې کښې اخته وی چه دحضرت موسی ﷺ دمورې بی څه نوم وو؟ دحضرت نوح ﷺ د کشتی اوردوالي اوبلنوالي څومره وو؟ هرکله چه ددې تړون انسانی عمل سره نشته نو داسې سوالونه کول بده خبره ده، خصوصاً هرکله چه داهم معلومه وی چه داسې تپوس کوونکی خلق اکثر ددین ضروری مسئلو نه خبر نه وی، په عبشو کارونو کښې داخه کیدوپه وجه، انسان د ضروري کارونو نه محرومه کیږي پاتې شوه داخبره چه فقهاؤ پخپله هم ددیرو مسئلو کښې فرضی صورتونه راییستلي دي، دهغې په باره کښې نې سوالات قائم کړيدي اودهغې احکام نې بیان کړيدي، نور اتلونکو واقعاتو دا اوبښودل چه دراتلونکو خلقو دې ته ضرورت وو، په دې بنادغه، په عبشو اوبې مطلبه تپوسونو کښې نه حسابیږي. یواسلامی تعلیم داهم دې چې کوم علم، عمل یا یوکار یا خبره، تر څو چه څه دینی یا دنیوی فائده تر نشی راولاړيدي په هغې کښې ښکیل کیدوسره وخت ضائع کول نه دی پکار.

دبحیره، سائبه، وهره، نهر، بحیره، سائبه، وصیله، حامی، تول دجاهلیت دزمانې رسمونو، رواجونو سره تعلق لري، ددې په تفسیر کښې مفسرینو ډیر اختلاف کړيدي کیدي شو چه په دې کښې دهر یو لفظ اطلاق په مختلفو صورتونو باندې کیږي، مونږه، صرف، دسعيد بن المسیب تفسیر دصحیح بخاری نه نقل کوؤ.

بحیره، دکوم څاروی پی به چه دبټانوپه نوم خلقو وقف کول او خان دپاره به نې نه راوستل، سائبه، زمونږ دزمانې د، ساند، اندر اوشان به یو څاروی خوشې او آزاد پریښودلې شو. حامی، هغه نر اوبښ چه یو خاص شمیر [بښخوا] اوبښو سره به دیو ځایکت کولو نه پس دبټانوپه نوم آزاد پریښودلې شو.

وصیله، هغه اوبښه چه په مخه ښځې اولاد راوړي نر اولاد نه راوړي. دابه نې هم دبټانوپه نوم آزاده پریښودله.^(۱۱)

دې نه علاوه داخیزونه دشرک دخاصو ښځو څخه وو دکوم څاروی دغوبښې، پښو یا سورلۍ وغیره نه فائده اغستل چې الله ﷻ جائز گرځولی دی، دهغې په حلالوالي او حراموالي باند خپل اړخ نه قید، قیود او شرطونه لگول دشریعت جاری کولو اختیارات خان لره ثابتول وو. لونی ظلم داوو چه خپل دغه مشرکانه رسمونه به نې دالله ﷻ د خوشحالی اونزې والی ذریعه گنرله، ددې جواب داسې ورکړي شو چه الله ﷻ هیچرې دغه رسمونه نه دی مقرر کړي ددوی مشرانوپه الله ﷻ

^(۱۰) «موطأ مالک رقم الحديث: ۱۷۰۳، کتاب الجامع، باب ما جاء في حسن الخلق وجامع الترمذی، أبواب الزهد، باب لم یمن تکلم بکلمة الخ: ج ۲، ص ۵۱»
^(۱۱) «صحیح البخاری، کتاب العتق، باب ما جعل الله من یحوه الخ: ج ۲، ص ۳۵»

باند دغه تورپوري کړو اوزياتوي عقلو عواموني، دې لره قبول کړو. غرض داچه، دلته دا خبرداري ورکړې شو چه څنگه، په عبثو اوبیکاره پوښتنو کولو سره د شريعت په حکمونو کښې تنگي اوسختي راوستل جرم دې دهغي نه زيات سخت جرم دادې چه د شارع د حکم نه بغير، خالص په خپل خيال او خواهش سره حرام او حلال تجويز کړې شي، [افوائد عثمانی].

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ

اوهر کله چی اوونیلې شي افعوی ته | چی راشی | هغه حکم ته اچی نازل کړې دې الله | اوراشی پیغمبر ته

اوهر کله چی دوی ته اوونیلې شي اچی هغه کتاب ته راشی چی الله ﷻ نازل کړې دې | او د پیغمبر حکمونه اومنی

قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءُنَا أَوَلَوْ كَانُوا

نووانی دوی اکافی ده زمونږ دپاره | هغه طریقه | چی موندلی دی مونږ | په هغې باندې ایلرونه خپل | اگر که وو

نووانی چی زمونږ دپاره هغه طریقه کافی ده | اچی په کومه باندې زمونږ پلار نیکه وو | او اگر چی

أَبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ۝ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ

پلرونه دهغوی | چی نه پوهیدل | په هیڅ خیز اونه وو په سمه لار | ای هغه کسانو

ددوی پلار نیکه په هیڅ نه پوهیدل | او د سمې لارې نه خبر هم نه وو | ائی دایمان

أَمِنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مِّنْ

چی ایمان مو راوړې دې | لازم دې په تاسو فکر کول | دخانونو خپلو انة رسوی ضرر تاسوته | هغه څوک

خاوندانو دخپل خان فکر کوی | دهغه خلقو گمراه کیدل تاسوته هیڅ نقصان نه رسوی چه کوم گمراه

ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۖ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ

چی بې لارې شوی دی | هر کله چی | تاسو پخپله په نیغه لاری | اخاص الله ته دی | واپس تلل ستاسو

شوی دی | هله که تاسو په سمه لار باندې قائم یئ | ستاسو د ټولو پیشی به الله ﷻ ته کیږي

جَمِيعًا فَيَنْبِتْكُمْ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

دتولو | نو خبر به کړی تاسو | دهغه کارونو | اچی وی تاسو | چی کول به مو

نوهغه به درته اوبښائی | چی تاسو څه څه کارونه کړی دی

آسان ترجمه قرآن

او کله چه دوی ته وویلې شي چه الله کوم کلام نازل کړې دې هغې طرف ته او رسول طرف ته راهی نو دوی وائی چه مونږ چه په (کوم دین) باندې خپل پلار لیکه موندلی دي مونږ لره هغه کافی دي. نو که چري د دوی پلار لیکه داسې وي چه نه هغوی سره څه علم وي او نه څه هدايت نو آیا بیا به هم (دوی هغوی پسې غی؟) ای دایمان خاوندانو | تاسو خپل فکر کوئ او که تاسو په سمه لاره یئ نو کوم خلق چه گمراه دي هغوی تاسو ته څه نقصان نه شي رسولې الله طرف ته د ټولو واپس کیدل دي هغه وخت به هغه تاسو ته ښائی چه تاسو څه عمل کولو.

۱. ایتونو نورو: پورته درسم پرستو کافرانو د یو جهالت ذکر وو. او د اشان جهالتونه هغوی کښې ډیر زیات وو. دهغې په آوریډو سره مؤمنانو ته ډیر خفگان او انسوس کیدلو. پدې

راتلونکی آیتونو کنبی مؤمنانو ته ارشاد دی چې تاسو ولې غم کوئې، تاسو ته حکم کیږي چې تاسو خپله اصلاح او کړنې او دې سره سره د خپل وس او توفیق مطابق د نورو د اصلاح هم کوشش او کړنې. باقی خبره داده چې تاسو ته په کوشش باندې بدله درکول ستاسو په اختیار کنبې نه دی. په دې تاسو په، کار خود کن کار بیګانه ممکن، باندې عمل او کړنې (۱۷)

علامه تفسیر

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ﴾ کله چې دوی ته اوونیلې شی چې الله ﷻ کوم احکام نازل کړي دی دهغې طرف ته او در رسول ﷺ ته طرف ته [چې په چا دغه احکام نازل شوی دی] دهغې طرفته رجوع او کړنې (نو ددې امر نه چې کوم ثابت شی هغه حق او کړنې او ددې نه چې کوم باطل ثابت شی هغه باطل او کړنې) ﴿قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءُنَا﴾ نو وائی چې مونږ ته [ددغې احکامو او در رسول ﷺ ضرورت نشته مونږ لره] هم هغه [طریقه] کافی ده چې مونږ پرې خپل مشران لیدلي دی [الله ﷻ فرمائی چې] ﴿أُولَٰئِكَ كَانُوا هُمُ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ آيا [دغه طریقه دوی لره په هر حال کنبې کافی ده] اگر چې ددوی مشرانو [ددین] هېڅ پوهه نه لرله اونه یی [دیو آسمانی کتاب] هدایت لرلو ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾ ائی دایمان خاوندانو دخپلې [اصلاح] فکر کوئې [اصل کار ستاسو په ذمه دغه ده دنورو داصلاح په باره کنبې ستاسو کار دادې چې هرکله تاسو د خپله طرفه دخپل طاقت په جوړ داصلاح کولو کوشش کوئې مګر په بل چاڼې اثر نه کیږي نو تاسو ددې فکر مه کوئې خکه] چې هر کله تاسو [ددین] په لار روان یی [او د دین واجبات داسې ادا کوئې چې خپله اصلاح هم کوئې او دنورو خلقو په اصلاح کولو کنبې هم کوشش کوئې] څوک چې [ستاسو داصلاح کولو باوجود هم] گمراه پاتې شونو دهغه [په گمراه کیدلو] ستاسو څه نقصان نشته [اوڅنگه چې په اصلاح وغیره کنبې دحد نه زیات فکر او غم نه منع کولې شی دغه شان دهدایت نه یی دنا امیده کیدو په صورت کنبې دغصه له کبله په دنیا کنبې پرې دسزا نازلیدو آرزو کول هم منع دی ولې چې دحق اوباطل مکمله فیصله خوبه آخرت کنبې وی چنانچه] ﴿إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ هم دالله ﷻ خواته تاسو ټولو لره تلل دی بیا به هغه تاسو ټولو ته اوبشائی هغه چې تاسو به کول [او خبرولو نه پس به په حق باندې د ثواب اوبه باطل باندې د عذاب حکم جاری کړی].

معارف اوسائل

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ دجاهلیت په رسمونو کنبې یو رسم داهم وو چې خپلو مشرانو پسې به تلل، اودهغې په وجه دوی په هرې بدې اوشر کنبې راگیږدهرخیر، بنیګرې نه بې نصیبه وو، تفسیر، درمنشور، په حواله دابن ابی حاتم نقل کړیدی چې دغې خلقو کنبې به څوک خوش قسمته په حق خبرې منلو سره مسلمان شو نو ورته به داپیغور ورکولې شو چې تاخپل نیکونه بیوقوفان خکه او گنډل چې دهغوی طریقه د پریښوه اوبله طریقه داختیار کړه، په دغې گمراهی دپاسه گمراهی باند دآیت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءُنَا﴾ [یعنی کله به چې دوی ته وئیلې شو چې تاسو دالله ﷻ نازل کړی حقیقتونو، احکامو اورسول اړخ ته راوگرځئ چې په هر حیثیت سره، د حکمت،

خلاصہ ئی داشوہ چہ چالره مقتدا اوپیشوا جوړوې نوړو مېې ددغې مقتداء اوپیشوا دا اندازه اغستل دی چہ دغه مقتدا اوپیشوا دهغې مقصد او دهغې دلارو چارونه پوره واقف دې اوکۀ نه، د کوم مقصد دپاره چہ هغه پیشوا جوړولې شی، بیا ورته په دې شان کتل دی چہ هغه ددغې مقصد په لارو ان هم دې اوکۀ نه؟ اوداهم کتل پکار دی چہ دهغه عمل دهغه د خپل علم مطابق دې اوکۀ نه؟

غرض دادې چہ دمقتداء اوپیشوا اندازه په دې شان اغستل ضروری دی چہ دهغه علم به صحیح او عمل ئی پوره کره او مستقیم وی۔ یواځې په دې پیمانہ ئی اندازه اغستل غلط دی چہ دغه پیشوا یان پلاران، نیکونه وی یا ډیر خلق ورپسې روان وی، یا ډیر مال، دولت خاوندان وی، یا دسلطنت او حکومت خاوندان وی۔

په چابانه د هغه ډولونو لخواه طریقه: قرآن کریم، دلته دپلار، نیکه په پل باند دروانیدو عادت لرونکو خلقو غلطی ئی ښکاره کره اودې سره ئی په بل چاباند د تنقید کولو او دهغه د غلطی ښکاره کولو یو خاص اثرناکه طریقه هم اوبنودله چہ په هغې سره دمخاطب زړه آزارنشی اونه پرې مشتعل شی، ولې چہ دپلار، نیکه په پل باند ذروانو خلقو په جواب کښې ئی داسې اونه فرمائیل چہ ستاسو پلاران، نیکونه جاہلان یا گمراہان دی بلکه دیو تپوس په رنگ کښې ئی داسې اوفرمائیل چہ: آیا دپلارانو نیکونو په پل باند تلل په هغه حالاتو کښې هم معقوله خبره کیدې شی چہ هغوی نه علم لری اونه ئی عمل وی۔

دخلقو اصلاح لاملونو ته یو تلمیح: په دویم آیت کښې هغه مسلمانانوته تسلی ورکړې شویدہ کومو چہ دخلقو داصلاح په فکر کښې ټول هرڅه قربان کړی وی، هغه داسې چہ هرکله تاسو دخپل وس په جوړ، دحق په تبلیغ او تعلیم کښې پوره کوشش او کړو، دنصیحت او دخیرواھی حق مو اداکړو، بیا هم که څوک په گمراہی باند تینګ پاتې شی نو تاسو هیڅ غم ځکه مه کوئ چہ په داسې حالت کښې به دنورو خلقو په گمراہی یا غلط کاری سره ستاسو هیڅ نقصان نه کیږی لکه فرمائی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَغْفِرْ لَكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَضَيْتُمْ﴾

ایعنی ای مسلمانانوا تاسو دخپل خان فکر کوئ چہ تاسو په سمه لارو ان یی نوی لارې خلقونه به تاسوته هیڅ نقصان نه وی۔

هرکله چہ ددې آیت دظاہری الفاظونه داگنرلې شی چہ هرانسان دپاره صرف دخپل عمل او خپل اصلاح غم فکر کول کافی دی، نورخلق که هرڅه کوی هغوی پسې مخه اوړل ضروری نه دی، حالانکہ داخبره، دقرآن کریم دبیشمیرہ ښکاره حکمونونه خلاف ده، ولې چہ دهغې له مخه امر بالمعروف او، نهی عن المنکر لره داسلام یوه اہمہ فریضه او دامت یو امتیازی خصوصیت گرځولې شوې دې۔ په دې وجه کله چې دا آیت مبارک نازل شو نو څه خلقوته شبہات پیدا شو۔ نبی کریم ﷺ نه سوالونه او کړې شو۔ نبی کریم ﷺ وضاحت اوفرمائیلو چہ هرکله دا آیت د امر بالمعروف، داحکامو سره بې سمونہ نه دې، کہ، امر بالمعروف، موپریښو نو مجرمانو سره به تاسو هم یوشان په گرفت کښې راځئ، په دې وجه، تفسیر بحر محیط، کښې، دحضرت سعید بن جبیر نه دآیت دتفسیر نقل کړې شوی دې چہ تاسو دخپل شرعی واجبات په مخه ادا کوئ چہ پکښې جهاد او امر بالمعروف، هم داخل دې،^(۱) کہ دغه ټولو ذمہ واریو پوره کولونه پس هم خلق گمراہ

اوبی لازې پاتې شی نو په تاسو، هیچ نقصان نشته دقرآن کریم په الفاظو: ﴿إِذَا اهْتَضَيْتُمْ﴾ کښې چې غور او کړئ نودغه تفسیر پخپله ځکه واضح کیږي ځکه چې په آیت کښې په ښکاره داسې فرمائیلې شوي دي چې: هر کله چې تاسو په سمه لار روان یئ نو د نورو گمراهی تاسو لره مضر نه ده او څوک چې د، امر بالمعروف، ذمه داری نه پوره کوي نو هغه په سمه لاره روان نه دی.

په تفسیر د رمنثور کښې د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما واقعه داسې نقل کړې شويده چې دهغوی په وړاندې چا داسوال او کړو چې دفلانی، فلانی ترمنځه سخته جگړه په دې شان جاری ده چې یو بل ته مشرک وائی۔ ابن عمر رضی الله عنهما او فرمائیل چې آیا تاسو په دې موقعه زما دې ویناته په طمع یئ چې لارشی اودغې دواړو سره جنگ او کړئ؟ خوزه به هیچرې داسې اونه وایم بلکه داسې به وایم چې لارشی دغه دواړه په نرمۍ پوهه کړئ که وې منل نو دیره غوره خبره ده او که وې نه منل نو دهغوی فکر پرېږدئ او خپل فکر کښې لگیاشی، اوبیای دخپل دې جواب په دلیل کښې، هم داآیت شریف اولوستلو: (۲۰)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ﴾ ددې آیت دظاهری الفاظونه په سرسری نظر کولو سره چې کومه شبه کیدونکې وو دهغې دلرې کولو دپاره، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه په یوه خطبه کښې داسې او فرمائیل چې تاسو خلق داآیت لولئ (واياست) اوبې موقعې اوبې خايه ئې داسې استعمالوئ چې د، امر بالمعروف، ضرورت نشته، ښه پوهه شی چې ما پخپله د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه اوريدلې دي چې څوک يو گناه کول وینی او دخپل وس په جوړا دهغې د بندولو کوشش نه کوي نو تر دې ده چې الله تعالى به مجرمانو سره دغه نور خلق هم په عذاب کښې راگیر کړي.

داروايت په ترمذی او ابن ماجه کښې موجود دي، په ابی داؤد کښې په داسې الفاظو راغلې دي: څوک چې يو ظالم لره په ظلم کولو وینی او هغه لره دظلم نه دخپل وس په جوړا منع نه کړي نو الله تعالى به ټول په عذاب کښې راگیر کړي. (۲۱)

دمعروف او منکر معنی: دتیرشوی تفصیل نه داخبره معلومه شوه چې هر مسلمان لره د منکر، یعنی ناجائز و کارونو بندیز راوستل یا کم ناکم دهغې نه کرکه ښکاره کول لازم او ضروری دی، اوس په دې خان پوهه کړئ چې، معروف، او، منکر، څه ته وائی.

لفظ دمعروف، د، معرفه، نه، او منکر دانکار نه راغستې شوي دي، معرفه دې ته وائی چې په غور، فکر کولو سره څه خیز او پیژندلې شی اوددې برعکس ته منکر و نیلې شی، لکه قرآن کریم یوځانې کښې فرمائی ﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَةَ اللَّهِ وَلَمْ يَنْكُرُوهَا﴾ یعنی دالله تعالى د کامل قدرت دنداروپه لیدلو سره دهغه نعمتونه پیژني خو بیا د عناد له مخه انکار کوي، گویا چې دغه نعمتونه دسره نه پیژني، دې نه معلومه شوه چې دلغت له مخې دمعروف معنی، پیژندلې خیز دي اود منکر معنی، ناپیژندلې خیز دي، چنانچه په دې مناسبت سره، امام راغب اصفهانی په، مفردات القرآن، کښې دشریعت په اصطلاح کښې دمعروف او منکر معنی داسې بیان کړي ده چې معروف، هر هغه فعل ته

(۲۰) الدر المنصور تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۴

(۲۱) سنن ابی داود، کتاب الملاحم، باب الأمر والنهي، ج ۲، ص ۵۲۱، وجامع الترمذی، أبواب الفتن، باب ما جاء في لزوم العذاب إذا لم يقهر المنكر: ج ۲، ص ۳۹، وسنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر: ص ۲۸

وئيلى شى چە بىنە والى ئې دى شريعت ياد عقل دمخې پيژندلى شوي وي او منكر هر هغه فعل دې چە پە شريعت كېنې، ياپە عقل سرە نە وي پيژندلى شوي او نا آشنا بلكە بد گنرلى شى، (۲۲) پە دې بىنا، دامر بالمعروف معنى شوه بىنە كار تە بلل اود نهى عن المنكر معنى دبد كار نە منع كول شو.

۱۰ مجتهد بنو امامانو به مختلفو القوالوهې بوهې به مفسرهم هېم نە هېم كيدې شى چە دلته دگناه، ثواب ياد نافرمانى پە خانى دمنكر او معروف الفاظو استعمالولو كېنې دې اړخ تە اشاره وي چە د قرآن اوسنت د اجمال او ابهام له كبله چە كومې دوه ياپە زيات شمير كېنې اجتهادى ياباريكې رائي پە څه مسئله كېنې مخې تورا شى اودامت فقهاؤ پە هغې كېنې مختلف اقوال كړې وي هغه پە دې دائره كېنې نە داخليږي، يعنى دهغې تولو څخه يو قول نې شرعى منكر نشى بللې بلكه هر يو قول به نې معروف شرعى بللې شى، يعنى كه پە دې كېنې څوك يو قول لره راجح او گرځوى نو هغې تە دا اختيار نشته چې بل باندې داسې انكار او كړى لكه څنگه چې پە منكرانو انكار كولي شى. ولي چە د صحابه كرامو او تابعينو څخه هېڅ يو كس بل پە باندې د فاسق او گنهگارى فتوى پە دې بنانه ده لگولي چە دهغوى ترمينځه اجتهادى اختلاف وو او بويل سره ئې اجتهادى اقوال اورائي مختلفې وې، او مكالمې كولې، هريوبه دخپلې رائي د غوروالى وجوهات بيانول، پە بل به ئې اعتراض هم كولو مگر ددغې اختلاف پە وجه ئې هېچرې بويل لره فاسق يا گنهگار نە دې گنرلې.

خلاصه ئې داشوه چە د اجتهادى اختلاف پە موقعه، هر يو د علم خاوند د اختيار لرى چە پە خپله رائي سره يو جانب لره غوريز او گرځوى ليكن دا حق نە لرى چە بل اړخ تە منكر او وائي، چنانچه دا خبره پە ډاگه شوه چە پە اجتهادى مسئلو كېنې، جنگ، جگړې او كركې راولاړيدونكي مقالې او مضمونونه خورول پە، امر بالمعروف، نهى عن المنكر، كېنې داخل نە دى، دې مسائلو لره هغه خلق محاذ جنگ جوړوي چې ناواقفه وي يا جاهلان وي.

۱۱ آيتونو تړون: پورته د دين د مصلحت احكام وو. دې نه پس د دنياوى مصلحتونو څه احكام ذكر كيږي. او پە دې كېنې اشاره ده چې الله تعالى پە خپل نعمت سره د خپلو بندگانو د اصلاح معاد پە شان د معاش اصلاح هم فرمائي (بيان القرآن).

۱۲ ۱۰۰۰: ددې پورته آيتونو د نازلیدو واقعه داده چې بدیل نومي یو مسلمان دوو نصرانیانو سرو تمیم او عدى سره د تجارت په غرض دشام ملك ته لاړو، شام ته چې كله اور سیدل نو بدیل بیمار شو. ده د خپل مال يو فهرست جوړ كړو او پە خپل مال كېنې ئې كيخودو. او پە دې باندې ئې خپل ملگری خبر نه كړل. هر كله چې دده مرض زيات شونو ده خپل دواړو نصرانیانو ملگرو ته وصیت او كړو چې دا ټول سامان زما وارثانو ته حواله كړئ. هغوى ټول سامان راوړو او دده وارثانو ته ئې حواله كړو خو پە هغې كېنې يوه د چاندئى (سپينو زرو) پياله وه او پە هغې باندې د سرو زرو كار شوې وو، هغه ددې سامان نه اوويستله. وارثانو ته د سامان نه فهرست ملاؤ شو. دوى د هغه كسانو نه تپوس او كړو چې ازموئې دې مرده څه مال خرڅ كړې وو او څه دده په بیمارئى باندې خرڅ شوې وو. دې دواړو ددې جواب پە نفى كېنې

ورکړو. دا معامله د نبی کریم ﷺ مخکښې پېش شوه. وارثانو سره هېڅ گواه نه وو نو په دې وجه دې دواړو نصرانیانو نه قسم واخستې شو چې دوی د هغوئ په مال کښې هېڅ خیانت نه دې کړې. او نه ئې ددې نه څه خیز پټ کړې دې. آخر په قسم خوړلو سره د هغوئ په حق کښې فیصله اوشوه. څه موده پس دا خبره معلومه شوه چې دوی هغه پیاله په مکه مکرمه کښې په یو زرگر باندې خرڅه کړې وه. هرکله چې ددوی نه تپوس اوشو نو دوی او وئیل چې مونږ دا د مرده نه اخستې وه. د اخستلو گواه نه وو نو مونږ په دې وجه دهغې ذکر اونه کړو. هسې نه چې مونږ په دروغه او گنرلې شو.

د مړی وارثان بیا د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شو. دې ځل د مخکښې صورت هغه کسان د خریدارنی مدعیان او وارثان منکر وو. هغوئ سره څه گواه نه وو نو په دې وجه په وارثانو کښې دوه کسانو قسم او خوړو چې هغه پیاله د مرده مال وو، اودا دواړه کسان پخپل قسم کښې دروغ ژن دی. چنانچه هغوئ چې په کوم قیمت باندې خرڅه کړې وه هغه قیمت ئې وارثانو ته ورکړې شو.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ	
أَيُّ هَٰؤُلَاءِ كَانُوا	
أَتَى	
أَمَّنُوا	شَهَادَةً بَيْنَكُمْ
چې ایمان موراوړې دې اگواهی شهادت په منځ ستاسو کښې اکلې چې حاضر شئ یوته په تاسو کښې دایمان خاوندانو هرکله چې په تاسو کښې چاته د هغه د مرگ وخت راشي	
الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ	إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمْ
مرگ په وخت د وصیت کښې اگواهی د دوو کسانو چه خاوندان د عدل وی او وی ستاسونه اود وصیت موقع وی نو د شهادت دپاره دوه کسان انصاف کونکی دې ستاسو منځ کښې مقرر شئ	
أَوْ آخَرَيْنِ	مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ
یا دوه کسان نورا غیرله تاسونه که چرې ای تاسو چې سفر موکوؤ په زمکه کښې یادبل قوم دوه کسان دې مقرر شئ که اېه دغه وخت کښې تاسو په سفر کښې یئ	
فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ	مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ
نو اورسیدو تاسوته مصیبت د مرگ حصار په کړئ تاسو دواړه گواهان روستو دمانځه نه او تاسوته د مرگ پیغام راشي نود مونږ نه پس دواړه کسان اجماع کښې ایسار کړئ	
فَيُقْسِمْنَ بِاللَّهِ	إِنْ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهٖ ثَمَنًا
تو قسم دې اوکړی دواړه په الله باندې که شکمن یئ تاسو چې نه اخلو مونږ اېه دې قسم سره مال نو په الله ﷻ دې قسم اوخوری چې مونږ دخپلې فاندې دپاره گواهی نه خرڅوؤ	

وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۖ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا

اگر کہ | وی ہفہ | خاوند دخیلوئی | اوند | ایتو مونہ گواہی | دالہ | بیشک مونہ بہ یوایہ دغہ وخت کنی
اگر چہ | دا زمونہ دخیلو خلاف ولی نہ وی | اودالہ ﷻ گواہی نہ پتو | گنی بہ دغہ وخت کنی بہ بیا

لَهُنَّ الْآيَاتِينَ ۚ فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ أَحَدِهِمَا استَحَقَّ

د گنہگار نو خہ | بیا کہ چری | پتہ اولگیدہ | بہ دے خبرہ | اچی دواہ | مستحق شوی دی
مونہ بہ گناہگار و کنی شمیرشوا | بیا کہ معلومہ شی چہ دواہ و کسانو خان بہ

إِنَّمَا فَاخَرْنَ يَقُولُ يَقَوْمُ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ

د گناہ | نودوہ نور گواہان دے | اودریبری | بہ خانی ددغہ دواہو | دہفہ کسانو نہ |
گناہ کنی اچولی دے | نو بیادی دہغوی بہ خانی دودہ نور گواہان اودریبری | دہفہ کسانو نہ

استَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولٰٓئِينَ فَيَقْسِمْنَ

چی وھلی شوی وی حق | دہغوی اچی ہفہ دواہ غورہ وی بہ نسبت دہغوی انو قسم دے اوخوری دواہ
چی مخکنی گواہانو دچا حق وھلی وو | او دواہ دے بہ اللہ ﷻ قسم اوخوری

بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعتَدَيْنَا

بہ اللہ باندے اچی گواہی زمونہ ازباتہ بہ حقہ دہ | گواہی دہغوی دواہو نہ | اوند دے کرے زیاتی مونہ
چی زمونہ شہادت دہغوی دشہادت نہ زیات صحیح دے | اومونہ بہ شہادت کنی زیاتی نہ دے کرے

إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ۚ ذٰلِكَ اَدْبٰی اَنْ يَّاتُوا

بیشک مونہ بہ یوایہ دغہ وخت کنی | اذ ظالمانو خنی | ادا طریقہ | دیرہ نزدی دہ | اچی راتل اوکری داخل
گنی مونہ بہ ظالمانو کنی شمارشوا | بہ دے چل زیات امید کیدی شی | چہ خلق بہ

بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَا اَوْ يَخَافُوْا اَنْ تُرَدَّ

گواہی | تہ | مطابق دحق دہغی | یا بہ اویریبری ہغوی | ددے خبری نہ چہ | واپس بہ کرے شی |
شہادت صحیح ادا کری | یا بہ ددے نہ اویریبری چہ

اٰیْمَانٍۭۙ بَعْدَ اٰیْمَانِهِمْۙ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوا۟ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

قسمونہ | زمونہ | اوستود قسمونو دہغوی نہ | او اویریبری | ادا اللہ نہ | او اویریدل کوئی | او اللہ اندہ بنائی نیغہ لاز
دہغوی دقسمونو نہ پس بہ ددوی دقسمونو تر دید او شی | او اللہ ﷻ نہ اویریبری | او اویریبری چہ اللہ ﷻ

الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَۙ

خلقو | نافرمانو تہ |

فاسقانو تہ سمہ لاز نہ بنائی |

آسان ترجمہ قرآن

ای دایمان خاوندانو اکله چہ تاسو نہ خوف مرک تہ نزدی وی نو د وصیت کولو بہ وخت کنی دخیلو
معاملاتو د فیصل کولو د پاره د گواہ چورولو طریقہ دادہ چہ تاسو نہ دودہ دیانتدار کسان وی (چہ ستاسو

د وصیت گواهان چورهي) یا که تاسو په زمکه کېن سفر کوئ او هغلته تاسو ته د مرګ مصیبت اورسي نو د څیړونه (یعنی څیړه مسلمې) نه دي دوه کسان شي بیا که ستاسو هله راهي نو د مال څه نه وروستو دغه دوه گواهانو لره ایسارولې شي، او هغوی دي په الله باندې قسم وځوري چه مونږ ددې گواهي په بدله کېن څه مالي فایده نه اخلو، خواه که دا معامله ځمونږ د پورشته دارولې نه وي، او الله چه په مونږ باندې د کومي گواهي ذمه داري ایښودي ده هغه به نه پتوو گنې مونږ به گناهکارو کېن شمار شو بیا که وروستو دا پته ولگي چه دوی (دروغ وځیلي وو او) په خپل ځان باندې ئې د گناه هوج اوچت کړې دي نو هغه خلقو نه دي دوه کسان ددوی په ځای (د گواهي د پاره) اودرېږي چه دچا خلاف اولی دوه کسانو گناه په خپل سر اخستې وه او هغوی دي په الله قسم وځوري چه ځمونږ گواهي ددې مخکېن دوه کسانو د گواهي په مقابلې کېن زیاته رښتیني ده، او مونږ (په دې گواهي کېن) څه زیاتې نه دي کړې گنې مونږ به ظالمانو کېن شمار شو. په دي طریقې کېن ددې خبرې زیات امید دي چه دا خلق به (په شروع کېن) صحیح صحیح گواهي ورکړي یا دي خبرې نه ودرېږي چه (د دروغو د گواهي په صورت کېن) دوی د قسمونو نه وروستو به واپس نور قسمونه واخستې شي (چه ځمونږ تردید په کوی) اودالله نه ودرېږي او (څه چه د هغه د طرفنه وځیلي شوي دي هغه د قبولولو په لیت پرلاندې) واورئ الله لافرمالو ته هدايت نه کوي.

رابط آیات: پورته د دیني مصلحتونو متعلق احکام وو، اوس ورپسې د دنیوی مصلحتونو د بعضي احکامو ذکر شوې دي، او په دې کېنې ئې اشاره اوکړه چې الله تعالی په خپل رحمت سره د معاد د اصلاح په شان د خپلو بندگانو د معاش اصلاح هم کوی. (بیان القرآن)

شان نزول: د ذکر شوو آیاتونو د نزول واقعه داده چه یو سړې بدیل نومې مسلمان وو، او نور دوه سړي چې یو تمیم او بل عدی وو، دوی هغه وخت نصرانی وو، بدیل د تجارت په غرض سره ددوی سره ملک شام طرف ته لاړو، شام ته چې اورسیدل نو بدیل بیمار شو، هغه د خپل مال فهرست اولیکلو او په سامان کېنې ئې کیخودلو، او خپلو دواړو ملگرو ته ئې اطلاع ورنکړه، مرض چې کله زیات شو، نودغه دواړو نصرانی ملگرو ته ئې وصیت اوکړو چې زما ټول مال زما وارثانو ته اورسوئ، هغوی ټول سامان راوړو وارثانو ته ئې ورکړو، خو د سپینو زرو یوه پیالې چې په هغې باندې د سرو زرو نقش ونکار شوې وو، دهغې سامان نه ئې اوویستله، وارثانو ته په سامان کېنې فهرست ملاو شو، نو هغوی د اوصیاء (دغه دواړو ملگرو) نه تپوس اوکړو چې مری څه مال خرڅ کړې وو یا زیات بیمار شوې وو چه دهغه په علاج باندې څه مال خرڅ شوې وی، هغوی دواړو ددې جواب په نفی کېنې ورکړو، آخر معامله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په عدالت کېنې پیش شوه، چونکه وارثانو سره گواهان نه وو نو دهغه دواړو نصرانیانو نه ئې قسم واخستلو چه مونږ د مری په مال کېنې هېڅ قسمه خیانت نه دي کړې، نه مو ترې څه خیز پټ کړې دي، آخر په قسم باندې فیصله دهغوی (نصرانیانو) په حق کېنې اوکړې شوه، څه موده پس ښکاره شوه چه هغه پیالې هغوی دواړو په مکه کېنې یو زرگر باندې خرڅه کړې ده، کله چې ترې تپوس اوکړې شو نو وې وئیل چې مونږ د مری نه اخستې وه، چونکه د اخستلو گواهان موجود نه وو په دې وجه مونږ مخکېنې ددې ذکر اونه کړو، چې هسې نه زمونږ تکذیب اوکړې شی.

د مری وارثانو بیا نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته رجوع اوکړه، اوس د رومبی صورت برعکس اوصیاء (دواړه نصرانیان) د اخستلو مدعی او وارثان منکر وو، د شهادت نه موجود کیدو په وجه وارثانو کښې دوه سرو کوم چې مری ته ډیر نزدې (رشته دار) وو، قسم نې اوخوړلو چې پیالنی د مری ملک وو، او دا دواړه نصرانیان په خپل قسم کښې دروغجن دی، نو په کوم قیمت باندې چې هغوی دغه پیالنی خرڅه کړې وه (یو زر درهم) هغه نې وارثانو ته ورکړې. (۲۲)

خلاصه تفسیر

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ﴾ اتي دایمان خاوندانو ستاسو ترمینځه [په معاملاتو لکه وارثانو ته د مال سپارلو په باره کښې] دوه کسان وصیان جوړیدل مناسب دی [اگر چه وصیان نه جوړول هم روا دی] ﴿إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ﴾ کله چه په تاسو کښې په چا باندې مرګ راتلل [نزدے] وی [یعنی] ﴿جِزْنِ الْوَصِيَّةِ الثَّنِ دَوَاعِظِ مِّنْكُمْ﴾ کله چه دوصیت کولو وخت وی [او] دغه دوه کسان داسې وی چه دینداره وی او دتاسو [یعنی دمسلمانانو] نه وی ﴿أَوْ آخَرُونَ مِنْ غَيْرِكُمْ﴾ یا دغیر قوم دوه کسان وی که [مسلمانان ملاو نشی لکه] ﴿إِنْ أَتَيْتُمْ فَرِيقًا فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ﴾ که تاسو چرته په سفر کښې تللی یئ بیا په تاسو کښې واقعه دمرګ راشی [اودا ټول کارونه واجب نه بلکه مناسب او غوره دی. ځکه چه څنگه څوک وصی نه جوړول هم روا دی دغه شان یو وصی جوړول یا غیر عادل وصی جوړول یا په کور کلی کښې غیر مسلم وصی جوړول روا دی بیا ددغې وصیانو حکم دادې چه په څه وجه باندې په هغوی باندې ﴿تَحِبُّوهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ﴾ ستاسو [اتي وارثانو] شک وی نو [اتي حاکمانو مقدمه په دې شان فیصله کړی چه اول دوارثانو نه ځکه گواهان طلب کړئی چه هغوی مدعیان دی هغوی دې ددې خبرے گواهی ورکوی چه دغه وصیان فلانې څیز لکه جام اخستے دے او که هغوی گواه پیش نه کړې شی نو دا وصیان هرکله چه مدعی علیهم دی ځکه به ورته داسے قسم ورکئ چه] دغه دواړه [وصیان] پس د مانځه [دمازیگر نه لکه] ایسار کړئی [ځکه چه په دغه وخت کښې اکثر خلق زیات راجمع کیږی نو قسم خوړونکے به څه لږ ډیر شرم کوی دغه شان وخت هم بزرګ دے چه دهغې څه خیال به هم کولې شی مراد ترې دادی چه هرکله وخت برکتی وی او خلق هم ډیر په یو ځانې راجمع وی نو په دې سره قسم سختیږی] ﴿فَيَقْبِضِينَ بِاللَّهِ﴾ بیا دے دواړه [په داشان] په الله ﷻ قسم اوخوری چه [دقسم الفاظ دے داسې وی چه] ﴿إِنْ ارْتَبْتُمْ لَا تُكْفِرُوا بِهِ ثَمًّا﴾ که ستاسو شک وی چې مونږ ددې قسم په بدل کښې څه [دنیوی] نفع اخستل نه غواړو [چه د دنیوی نفع حاصلولو دپاره په قسم رښتیا ونیل پرېږدو] ﴿وَلَوْ كَانَتْ ذَاقُنِي﴾ اگر که [په دې واقعه کښې زمونږ] څوک نزدے خپلوان هم وی [چه ښیگره موورسره شریکه گنرلے او په دروغه مو دهغې دخاطره قسم خوړلے او اوس خو څه داسې خبره هم نشته یعنی هرکله چه مونږ د دوچنده ښیگرے دپاره هم مونږ دروغ نه وایو نو دیوے ښیگرے دپاره به ولے دروغ وایو] ﴿وَلَا لَكُمْ شَهَادَةُ اللَّهِ﴾ اودالله ﷻ [دطرفه دکومے] خبرے [ونیلو چه حکم دے هغې] لره به مونږ پټ نه

کرو [ورنه] ﴿إِنَّا إِذَا لَيْنَ الْأَمِينِ﴾ مونږ به [که داسي اونکرو نو] په دې حالت کښې سخت گناهنگار يو [دا وينا پخوالی دے چه مطلب ترې د رښتيا ونيلو واجبیدل او د دروغو ونيلو حراموالی او دالله ﷻ لوڼې والی نه مخه ته راوستل دی اوس ددې دواړو سختوالیو نه پس د حاکم په رائي یې د څه سختوالی نه هم داصل مضمون قسم دے داسي اوخوری چه لکه مونږ ته مړی پیاله نه وه راکړې اوهم په دې مقدمه فیصله کول پکار دی چنانچه ددې آیت په واقعہ کښې همدغسے اوشو. ﴿فَلَنْ غُثِرَ عَلَىٰ أَنفُسَا اسْتَفْخَا لِمَا﴾ بیا [ددینہ پس] که [په څه طریقے سره ښکاره] ددې اطلاع اوشوه چه دغه دواړه وصیان د گناه مرتکب شويدي [لکه د آیت کومه واقعہ چه مخکښې ذکر شوه هرکله چه پیاله په مکه کښې اوموندي شوه او وصیانو دتپوس په جواب کښې اوونیل چه مونږ دمړی نه په بیعه اخستلي وه. هرکله نه چه داخبره او اقرار دهغه رومبې خبرے نه په ښکاره مخالف وو چه په هغې کښې دمطلق اخستلو نه یې انکار کړې وو او دضرر داسے اقرار کول حجت جوړېږي په دې وجه په ښکاره دا معلوم شو چه دوی خیانت کړې دې او دروغ نه ونيلی دی] ﴿فَأَعْرَبَ يَوْمَئِذٍ يَوْمُنَا مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَفْخَوْا عَلَيْهِمُ الْأَوَّلِينَ﴾ نو [په داسي صورت کښې به د مقدمے رخ بدل شی وصیان چه رومبے مدعیان علیه وو اوس داخستلويي مدعیان شو او وارثان چه رومبے دخیانت دعویدار وو اوس مدعا علیه اوگرخیدل لهذا اوس دفیصلے دا صورت شو چه اول به د وصیانو نه دپیالے داخستلو دپاره گواهان طلب کولي شی اوهرکله چه هغوی گواهان پیش نه کړې شونو] د دغه [وارثانو] خلقو نه دکومو په مقابلہ کښې چي [ددغه وصیانو دطرف نه دغه بیان شوې] گناه شوې وه او [په شریعت کښې دمیراث حقداران چه ددې آیت دواقعے په صورت کښې دوه کسان [وو] چه دتولو [وارثانو] نه [دمیراث په حقداری کښې] زیات نزدے دی چرته چه [قسم دپاره] دغه دواړه [وصیان] اودریدلي وو [اوس چه دې قسم دپاره] دا دواړه اودرېږي ﴿فَيَقْبِضِينَ بِاللَّهِ نَشَازَةً أَعَقَّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا﴾ بیا دے دواړه [په دې شان] دالله ﷻ قسم اوخوری چه [قسم سره دے اوائی چه] یقینا زمونږ دا قسم [په دې وجه] ددغې دواړو [وصیانو] دقسم نه زیات صحیح دے [چه بیخی شک نه په ښکاره او حقیقت کښې ځکه پاک دې چه اگر که مونږ ددې دحقیقت علم نه لرو لیکن په ښکاره خو هغې کښې شک پیدا شو] ﴿وَمَا اعْتَدَيْنَا﴾ او مونږ [دحق نه] لږ هم تیریدل اونکړل [ورنه] ﴿إِنَّا إِذَا لَيْنَ الظَّالِمِينَ﴾ مونږ [که داسي اوکړل نو] په داسے حالت کښې به سخت ظالمان يو [ولے چه پردے مال په قصد سره بي اجازته اخستل ظلم دے او دا هم سختول دی چه د حاکم په رائي به کولي شی بیا به په اصل مضمون قسم واخستلې شی هرکله چه دبل چا په فعل باندې به وی ځکه به یې صیغه داسي وی چه قسم په الله ﷻ زمونږ په علم کښې مړی په دې مدعیانو جام نه دې خرڅ کړې اوهرکله چه ددې هېڅ څه ښکاره لارنه جوړیده چه دا علم واقعی دے اوکه نه دې ددې وجې په واقعی کیدلو باندې زیات مضبوط قسم واخستلې شو څنگه چه لفظ د اَعَقَّ پرته دلالت کوی حاصل نه داشو چه هرکله دا په ما پورې اړه لري ځکه قسم خورم چه څنگه په کښې دظاهری دروغو ثبوت نشي جوړیدے دغه شان په حقیقت کښې هم دروغ نه دی اودا قرینه مفیده ده ددې خبرې چه دلته قسم په علم باندې دې اوهرکله چه ددې په دروغه کیدل یې دقرار نه چرې هم نشي ثابتیدلے لهذا دے نه راولاړیدونکے حق تلفی به سختے درج ظلم وی، عجیبه نه ده چه دلته ظالمین پدغے وجه ونيلي شوی وی

﴿ذَلِكَ أَذَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَا﴾ دا [قانون چہ پہ دواړو آیتونو کښې بیان شو] ډیره قریبه ذریعه ده ددې خبرې چہ دغه [وصیان] خلقو دے واقع لره په درست شان سره ښکاره کړی [که دزیاتې مال سپارل نه وی شوی نو قسم دے اوخوری اوکه شوی وی نو دگناه نه دې اوویرېږی او انکار دے اوکړی دا حکمت خو دوصیانو ته په قسم ورکولو کښې دې] ﴿وَيَخَافُونَ أَنْ تُكْذَّبَ أَيْمَانُهُمْ﴾ یا ددې خبرې نه دوی اوویرېږی [او قسم خوړلو نه دوی ډډه اوکړی] چہ دوی ته د قسم ورکولو نه پس به [وارثانو ته] قسم ورکول راځی [بیا به مونږ کچه شو دا حکمت وارثانو ته په قسم ورکولو کښې دے اوپه دې ټولو برخو کښې حقدار ته دهغه دحق ور رسول دی چہ شرعی او غوښتلې شوې دے ولې که وصیانو ته قسم ورکول شرعی کار نه وې او وصیان دمال په سپارلو کښې رښتونی وے نو دهغوی د تهمت لرې کولو به څه طریقه نه وه او اوس د رښتیا کیدلو په وخت براءت کیږی او د دروغ کیدلو په وخت شاید د دروغو دقسم نه په ویریدلو سره انکار اوکړی نو د وارثانو حق ثابتیږی او د وارثانو تحلیف مشروع نه وې او شرعی لحاظ سره دهغوی حق وې او د اثبات حق څه صورت بیا نه وو او که شرعی لحاظ سره دهغوی حق نه وې د اوصیاء د اثبات حق څه طریقه به نه وه، او اوس د وارثانو د حق کیدو په وخت کښې دهغوی اثبات حق کیدې شی او د حق نه کیدو په وخت کښې به دقسم څخه په انکار به د اوصیاء حق ثابتیږی نو وصیانو ته دقسم ورکولو دحکمت دوه برخه دی او ﴿يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ﴾ دواړو لره شامل دے اودغه شان وارثانو ته دقسم ورکولو د حکمت هم دوه برخه دی چہ ددې دویمه برخه وصیانو ته دقسم ورکولو په پرمې برخه کښې ورننوتی ده او پرمې شق د ﴿وَيَخَافُونَ﴾ مدلول دې نو د هرو دواړو قسمونو ورکولو په مجموعه کښې به د ټولو برخو لحاظ اوساتلې شی] ﴿وَأَتَوْا اللَّهَ وَانْتَمَعُوا﴾ اوالله ﷻ نه ویرېږی [په معاملاتو او حقوقو کښې دروغ مه وائی] او [دهغه احکام] وا ورئ [یعنی وے منئ] اوکه خلاف مو ترې اوکړو نو فاسقان به شی] ﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ الله ﷻ به فاسقانو خلقو ته [د قیامت په ورځ دفرمانبردارو د درجو طرف ته] لار خوند نه کوی [بلکه دخلاصی موندو په وخت به هم دهغوی نه کم پاتې کیږی نو دغسې خسارے او زیان ته ولې غاړه اړدنی].

معارف اومائل

مثله ① چاته چہ مړی مال په دې غرض سپارلې وی چہ چاته دهغې ورکړه د اوکړې شی نوهغه ته، وصی، وئیلې شی، وصی، یوکس هم کیدې شی اوگنډهم.

مثله ② داخبره زیاته غوره ده چہ، وصی، دمسلمان اوعادل وی خواه دسفرپه حالت کښې وی یاد کورکلی په حالت کښې، لیکن لازم اوضروری نه ده.

مثله ③ دجگړې په صورت کښې دزیاتې څیزثابتوونکې ته مدعی وائی اوبل اړخ ته مدعا علیه وائی

مثله ④ اول به مدعی نه گواهان طلب کولې شی که هغه دشرعی ضابطې مطابق پیش کړل نو مقدمه به هم هغه گټی اوکه پیش نه کړې شو نو مدعا علیه ته به قسم ورکولې شی چہ مقدمه به دې گټی اوکه دې قسم نه انکار اوکړی نو مدعی به مقدمه گټی.

مسئله ۱ دمقام یازمانی په لحاظ قسم سختول دحاکم په رانی انحصار لری څنگه چه په آیت کښې بیان شو، خولازم اوضروری نه دی، ددې آیت نه نې هم لازمیدل نه ثابتیږی اونوروايتونونه نې اطلاق (مطلق کیدل) ثابتیږی.

مسئله ۱ که مدعا علیه دغیرایعنی د خان نه علاوه د بل چا دا فعل په باره کښې قسم خوری نوالفاظ به نې داوی چه ماته ددې فعل څه خبرنشته.

مسئله ۲ که دمیراث په مقدمه کښې وارث، مدعا علیه وی نوچاته چه په شریعت کښې میراث رسیږی قسم خوړل به په هغوی راخی که هغه یووی اوکه گنړ وی، اوچه کوم وارث نه وی نو قسم به په هغه نه راخی. (بیان القرآن).

د ابو هاشم په معامله هڅې د بل هاشم گواهی قابل قبول ده: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ﴾ تر ﴿وَأَخْرَجَ مِنْ غَيْرِكُمْ﴾. په دې آیت کښې مسلمانانوته حکم ورکړې شویږی چه کله په تاسو کښې څوک مرکېږی نودوه داسې کسان وصیان جوړکړی چه هم دتاسو څخه اونیکان وی اوکه دخپل قوم کسان دغلته نه وی نودغیرقوم (کافرانو) نه نې جوړکړی.

دې نه امام ابوحنیفه دامسئله راوښکلی ده چه دگفاروخپل منځ کښې یوپه بل گواهی ورکول جائز دی. ولې چه په دې آیت کښې دگفاروگواهی په مسلمانانوباند رواگرخولې شویده لکه فرمائی چې: ﴿وَأَخْرَجَ مِنْ غَيْرِكُمْ﴾ نودگفاروپه خپل منځ کښې دخنوبه څخه باند گواهی ورکول په طریق اولی سره رواشو، لیکن ورپسې نازلیدونکی آیت لکه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَوَلَّيْتُمْ فَاكْتُبُوا﴾ تر: ﴿وَأَشْهَدُوا﴾ نودگفاروپه خپل منځ کښې په یوبل باند گواهی ورکول په مسلمانانوباند منسوخ شوالبتنه دهغوی خپل منځ کښې په یوبل باند گواهی ورکول هم هغه شان باقی پاتې دی (قرطبی، احکام القرآن دجصاص) - (۱۴)

دامام اعظم دمسلك تائید دهغې حدیث نه هم کیږی چه یویهودی هرکله چه زنا اوکره نوخپلو خلقونې دهغه مخ تورکړو اودرسول الله ﷺ په وړاندې نې پیش کړو، هغوی په دې باره کښې تپوس اوکړو نودهغه خلقوورته عرض اوکړو چه ده زناکړیده، چه گواهی پر او شوه نو هغوی دهغه دسنگسارولو حکم ورکړو (جصاص) - (۱۵)

ده د یو کس په بل باندې حق وی نو هغه قید هولوې شی: ﴿تَحْبِسُونَهُمَا﴾ ددې آیت نه یواصول دامعلوم شو که د یو کس په بل کس باندې حق واجب وی نوددغه حقدارد خپل حق په خاطر هغه دضرورت په وخت قید کولی شی.

﴿مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ﴾ د، صلو، نه دمازیگر مونځ مراد دې، داوخت څکه اوتا کلي شو چه اهل کتابوپه ددې وخت دیرتعظیم کولو، دروغ ونیسل، خصوصاً په دې وخت کښې ددوی په نزد ناروا وو. معلومه شوه چه په قسم ورکولو کښې دیوخاص وخت یاخاص مقام دقیدلگولوپه وجه سختی پیدا کول روا دی (قرطبی) - (۱۶)

(۱۴) احکام القرآن للجصاص، سورة المائدة، باب فی ههاده اهل الذمة بعضهم علی بعض: ج ۶، ص ۲۰۸، وتفسیر القرطبی:

ج ۶، ص ۲۸۱

(۱۵) تفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۲۸۲

(۱۶) تفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۲۸۲

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا

۱ ہفہ ورخ | جی راجمع بہ کری | اللہ | تول پیغمبران | نو او بہ وانی | جی خہ

۲ ا بہ کومہ ورخ جی اللہ | تول پیغمبران راجمع کری | نو تیوس بہ نری او کری

أَجَبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

جواب در کری شو تاسوتہ | او بہ وانی | ہغوی | نشتہ ہیخ | علم | مونوتہ | بیشکہ تہ | اہم تہ | بندہ عالم نی | ا بہ پتو خبرو

جی تاسوتہ خہ جواب در کری شوی | دو | ہغوی | بہ | او وانی | مونوتہ | ہیخ | پتہ | نشتہ | بیشکہ | تہ | بہ | پتو خبرو | یو خبردار نی

إِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ

کلہ جی بہ | او وانی | اللہ | ای | عیسیٰ | خویہ | دمريم | یاد کرہ | نعمت | زما | بہ | تاباندی | او بہ مور ستا باندی

کلہ جی بہ | اللہ | او وانی | جی | عیسیٰ | خونی | دمريم | ماچی | کوم | نعمتونه | بہ | تا | وستا بہ | مور باندی | کری | دو | ہفہ | یاد کرہ

إِذْ أَيْدَتِكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ

کلہ جی | اما مضبوط کری | وی | تہ | بہ | روح پاک | [جبریل] | سرہ | اتاہہ | خبری | کولی | ادخلقو | سرہ | بہ | زانگو کنی

کلہ | چہ | ما | بہ | روح القدس | سرہ | ستا | مدد | کری | وو | اتاسو | بہ | زانگو کنی | ہم | خلقو | سرہ | خبری | کولی

وَكَهْلًا وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ

او بہ | زور والی | کنی | ہم | او کلہ | جی | اما | او خود و تاتہ | کتاب | او حکمت | او تورات

او بہ | بود | اتوب | کنی | ہم | او ماتاتہ کتاب او حکمت او تورات

وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي

او انجیل | او کلہ | جی | بہ | تاجورول | دختی | نہ | اہہ | شان | د شکل | دمارغہ | ا بہ حکم | زما | سرہ

او انجیل | او بنودل | او کلہ | جی | بہ | تا | زما | بہ | حکم | دختی | نہ | دمرغی | شکل | جورول

فَتَنْفَخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتَرَىٰ الْأَكْمَةَ

نو تاہہ | پوگی | کولو | اہہ | ہغی | کنی | انو | شو | بہ | مارغہ | ا بہ حکم | زما | سرہ | او | تارو غول | مورزادی | روند

او تاہہ | بہ | ہغی | کنی | پوک | وھلو | انو | ہفہ | بہ | زما | بہ | حکم | مرغی | شوہ | او تاہہ | رو غول | مورزا | دہ | راندہ | خلق

وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي

اوچی | لاس | خپی | نی | برک | وو | اہہ | حکم | زما | سرہ | او کلہ | جی | اہہ | تار | ایستل | مری | ا بہ حکم | زما | سرہ

اوزما | بہ | حکم | دی | جذامبان | خلق | رو غول | او خما | بہ | حکم | بہ | دی | مری | ژوندی | کول

وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَنْكَ إِذْ جَعَلْتُم

او کلہ | جی | امنع | کرل | ما | بنی | اسرائیل | استانہ | ا خہ | وخت | جی | راغلی | تہ | ہغوی | تہ

او خہ | وخت | چہ | ما | بنی | اسرائیل | تانہ | نقصان | در | رسولو | نہ | بند | کرل | اہہ | ہفہ | وخت | کلہ | جی | ورتہ | تا

بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا

دشکارہ | نبیوسرہ | انو | او و نیل | ہفہ | کسانو | اچی | دحق | نہ | منکر و | ادہغوی | نہ | اچی | نہ | دی | دا | مکر |

دشکارہ | نبی | پیش | کری | انو | کوم | خلق | جی | کافران | وو | ہغوی | او و نیل | جی | دا | معجزیہ | خو

بَيِّنَاتٌ قَبِيحَاتٌ

جادو | بنکاره |

بنکاره باره جادو دی

آسان ترجمہ قرآن

ہفہ ورخ یادہ کریں چہ اللہ بہ تول رسولان راجع کری . او ووبہ وائی چہ تاسوتہ خہ جواب در کری شوی وو؟ نو هغوی بہ وائی چہ "مونہ تہ خہ علم لشتہ ، دپتو خبرو تول علم ہم تاتہ دی (دا واقعہ بہ بہ ہفہ ورخ وی) چہ کلہ اللہ ووائی چہ: "ای عیسیٰ ابن مریم خما انعام یاد کرہ چہ ما بہ تا او ستا بہ مور باندی کری وو ، چہ کلہ ما د روح القدس بہ ذریعہ ستا امداد کری وو تاد خلقو سرہ بہ خاٹگو کنن ہم خبری کری وی او بہ بوداوالی کنن ہم ، او چہ کلہ ما تاتہ د کتاب او د حکمت او د تورات او د انجیل تعلیم در کری وو ، او چہ تا بہ خما بہ حکم باندی کلہ خاورہ واغستہ او د مارغہ پشان شکل بہ دی جوہ کروہ بیا بہ دی هغی کنن پوکي وو هلو نو هفہ بہ خما بہ حکم باندی (صحیح) مارغہ جوہ هو ، او تا بہ مادرزادہ پروند او برگی مرض والا خما بہ حکم باندی بہ کولو ، او چہ کلہ بہ تا خما بہ حکم باندی مرو لوہ ووندي کول ، او چہ کلہ ما بئی اسرائیل هفہ وخت ستانہ لری کرل چہ کلہ تہ هغوی تہ بہ واضعہ دلائلو سرہ راغلی وی ، او هغوی کنن چہ کوم کافر وو هغوی وئیل وو چہ داد صفا جادو لہ سوالور خہ نہ دی .

دایتونو ترون : پورته مختلف احکام ذکر شو . او ددی بہ مینخ کنبی بہ دی باندی د عمل کولو ترغیب او ددی بہ مخالفت باندی ترہیب فرمائیلی شوی دی . ہم ددی بہ تاکید کنبی راتلونکی آیت مبارک کنبی د قیامت د سختی ورخی ذکر کولی شی . او ددی و جہ دادہ جی بہ اطاعت باندی بہ سختی سرہ قائم او دریدی او مخالفت نہ منع شی او د قرآن کریم اکثر ہم دا طرز دی . بیا دی سورت بہ آخر کنبی د کتاب مکالمہ ذکر او فرمائیلہ . او دا ددی نہ بہ مخکنی آیتونو کنبی ذکر شوی دہ . او ددی مقصد اہل کتابو تہ د عیسی علیہ السلام متعلق خینی مضامین آورول دی ، او بہ دی کنبی د هغوی د عبدیت اثبات او د الوہیت نفی دہ . اگرچی ددی خطاب واقع کیدل بہ بہ قیامت کنبی وی .

خلاصہ تفسیر

﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ﴾ [ہفہ ورخ بہ خنگہ ہیبتناکہ وی] بہ کومہ ورخ بہ چہ اللہ تعالی تول پیغمبران [سرہ د هغوی د امتونو] راجع کوی ﴿فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ﴾ بیا بہ [د هغوی د نافرمانہ امتیانو د زرونہ ورکولو دپارہ هغوی تہ د آورولو بہ غرض] ارشاد او فرمائی چہ تاسو تہ [ددغی امتیانو لہ طرفہ] خہ جواب در کری شوی وو ﴿قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا﴾ هغوی بہ عرض او کری چہ [ظاہری جواب خونہ راتہ معلوم دے او بیان بہ بین ہم کری لیکن د هغوی د زرونو د خبرو] مونہ تہ ہیخ خبر نشتہ دی [هغی لہ ہم تہ پیژنی ولے چہ] ﴿إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ تہ بیشک بہ پتو خبرو پورہ پورہ علم لرونکے نے [مطلب دا چہ یوہ ورخ بہ داسی وی چہ د عملونو او احوالو لتون بہ کیڑی خکہ تاسو لہ پکار دی چہ مخالفت او نافرمانی کولونہ بہ مخہ ویریزنی او بہ دغہ ورخ بہ عیسی علیہ السلام سرہ یو خاص قسم خبرے اتری وی] ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يٰعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ادْخُرْنِي﴾ کلہ چہ اللہ تعالی [ورته] او فرمائی چہ انی عیسی علیہ السلام خونہ د مریم زما انعام رایاد کرہ [چہ خونہ تازہ

شی [عَلَيْكَ وَعَلَى الْيَدِكَ] چه په تا او ستا په مور بی بی مے [په مختلفو وختونو کښې په مختلفو صورتونو سره کړې وو لکه] (إِذْ أَيْدُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ) کله مے چه په روح القدس [یعنی جبریل علیہ السلام] سره امداد او تائید درکړو [او] (تَكَلَّمَ النَّاسُ فِي الْغَدَاةِ وَكَلَمًا) تابه خلقو سره [په دواړو حالتونو کښې یو شان] خبر مے کولې [دموری بی] په غیبه کښې هم اویه پوخ عمر کښې هم [په دواړه قسمه خبرو کولو کښې څه فرق نه وو] (وَأَذَعَلْنَاكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ) او کله مے چه درته [آسمانی] کتابونه او دپوهې خبر مے او [خاص طور سره] دتورات او انجیل تعلیم درکړو (وَأَذْخَلْنَاكَ مِنَ الْظُلُمِ الْغَيَّةِ الظُّلُمِ يَأْذُنِي) او کله به د مے چه دخت مے داسې شکل جوړ کړو څنگه چه د مارغه شکل وی زما په حکم سره (فَتَنَّفَعُ فِيهَا فَتَكُونُ ظِلًّا يَأْذُنِي) بیا به د مے هغې [جوړ] کړی شکل کښې پوک مے کولو چه هغې نه به په رښتیا یو سادار [مارغه جوړیدو زما په حکم سره] (وَتَبْرِي الْأُتْمَةَ وَالْأَبْرَصَ يَأْذُنِي) اوتا به ښه کولو پیداشی روند او دبرص [اجزام] رنخور زما په حکم (وَأَذْخَرْنَا مِنَ الْمَوْتِ يَأْذُنِي) او کله به چه تا مړو لره [دقبرونو نه] راویستل [او ژوندی کولو سره] به دې او درول زما په حکم (وَأَذْكَفْنَا بَيْنِي وَإِنْرَأَيْكَ عَنْكَ) او کله چه ما بنی اسرائیلو لره [یعنی بعضو لره کوم چه ستاسو مخالف وو] تاسو نه [یعنی ستاسو د وژولو او هلاکولو نه] بند اوساتل (إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ) کله [چه هغوی تاسو ته ضرر رسول او غوښتل په دې مے حال کښې] چه تاسو هغوی ته [دخیل پیغمبرنی] دلیلونه [معجزات] راوړلې و (فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ) بیا چه په هغوی کښې څوک کافر وو هغوی ونیلي وو (إِنْ هَذَا إِلَّا بَعْثٌ مُبِينٌ) چه دا [معجزات] سوا د ښکاره د جادو نه بل هیڅ هم نه دی.

معارف اومائل

په قیامت جنم به دتولونه اول تپوس دپیغمبرانو ﷺ نه هولي مے: (يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ) د قیامت په ورځ به اگر چه داول نه تر آخره پورې پیدا کیدونکی ټول انسانان په یو پرانستی میدان کښې ولاړوی خواه هغه دهرملک اودهرې زمانې انسانان چه وی، هر یو به دتول عمر حساب کتاب اغستی شی خودلته په خصوصیت سره دپیغمبرانو ﷺ بیان داسې راغلو:

(يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ) هغه ورځ یاده کړی په کومه ورځ به چه الله ﷻ ټولورسولانو لره دحساب کتاب دپاره جمع کړی [ددې مطلب دادې چه اگر که دټولې دنیا انسانان به هم دغلته راجمع کړې شوی وی خوړومبی به تپوس دپیغمبرانو ﷺ نه ځکه کولې شی چه ټوله دنیا په دې پوهه شی چه په نن ورځ هیڅوک دحساب کتاب اوسوال، جواب نه مستثنی او خلاص نه دی، رسولونه به داسې تپوس کولې شی (مَاذَا أَجَبْتُمْ) یعنی هرکله چه تاسو خپل خپل امتونه الله او دهغه دحق دین اړخ ته راوېلل نو دغې خلقو څه جواب درکړې وو؟ آیا، هغوی ستاسو په ښودلو احکامو باند عمل او کړو یا انکار او مخالفت ئې تر او کړو؟

ددې تپوس مخه به اگر چه دپیغمبرانو ﷺ اړخ ته وی مگر مقصود به ئې دهغوی امتونو ته آوړول وی چه هغوی ددغه امتونو په نیک او بد عملونو باند دټولو څخه اول ئې پیغمبران گواهار جوړ کړې شی - امتونو دپاره به داوخت نازک ځکه وی چه هغوی به دسختې پریشانی په دې موقعه دهغوی دشفاعت په طمع وی، خود الله ﷻ ددې تپوس په جواب کښې به هغوی د واقعاتو په خلاف څه خبره نشی کولې - مجرمان او گنهگاران به په دې سره نور زیات اندیښمن شی چه هرکله

زمونږ په جرمونو باند زمونږ پيغمبران گواهان جوړشي نوبل څوک به زمونږ شفاعت يامدد او کړي شي؟ انبياء ﷺ به ددغي تپوس جواب داسې کوي ﴿قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ يعني مونږه ددوي د ايمان او عمل هيڅ خبر نه لرو، تاسو پخپله دغيږودولو څيزونونه پوره خبري.

پوه شمع ازاله هول: دلته يو سوال داپيدا کيږي چه دپيغمبران دوفات نه پس دامتيا نو د ايمان او عمل په حقله خود پيغمبران ﷺ دغه جواب به صحيح اوصفاوي چه مونږ تر خبر نه يو-ولي چه دغيږو علم سواد الله ﷻ به بل هيڅوک نه لري ليکن هرکله چه دپيغمبران ﷺ په حيات کښي هم په گنډ شمير کښي امتيان دهغوي په وړاندي وو، هم دهغوي په لاس نې اسلام قبول کړي وو- او دهغوي په راوړلي احکامو باند نې عمل کړي وو، دغه شان نافرمانه کافران هم دهغوي په وړاندي وو کومو چه دانبياء خبره نه وه منلې بلکه مخالفت او دشمني نې ورسره کول. دداسي خلقو په باره کښي به داڅنگه صحيح شي چه مونږ ته ددوي د ايمان او عمل څه علم نشته؟

د تفسير بحر محيط^(۲۷) په حواله امام ابو عبد الله رازي ددې په جواب کښي اوفرمائيل چه دلته دوه څيزونه بيل بيل دي يو علم دي چه معنی نې يقين کامل ده او بل ظن دي چه معنی نې غالب گمان دي، ښکاره خبره ده چه خپلې مخې ته د موجود انسان په ايمان او عمل باند گواهي ورکول، صرف د گمان د غلبې په اعتبار سره ورکولې شي، که داسې نه وي نو د زړونو دراز او د حقيقي ايمان تعلق زړه سره وي هغه هيچاته په يقيني توگه د وحی الهی نه بغير نه نشي معلوميدلې په هرامت کښي د منافقانو دلې پيدا شوي دي چې په ظاهره په ايمان هم راوړلو او، په احکامو به نې عمل کولو خوپه زړونو کښي نې ايمان نه وو اونه نې د تابعداري کولو څه جزیه لرله، اوداشان په دنيا کښي نې د اتول هرڅه دريا کاري وو- هرکله چه ټولو دنيوي احکامو په ظاهري عملونو باند اړه لرله چا به چه خپل مسلمانې ښکاره کوله، د خداوندی احکامو تابعداري به نې کوله اود اسلام او ايمان خلاف هيڅ قول او عمل تر نه صادر شوي نه وونوپيغمبران ﷺ اودهغوي امتونه په دې مجبوره وو چه دغسې کسانو ته مؤمن صالح او واني خوا هغوي په زړه کښي مؤمنان مخلصان وويامنافقان وو، په دې وجه رسول الله ﷺ فرماييلي دي: (مَنْ عَمِلَ بِالظَّاهِرِ وَاللَّهُ مَتَوَلَّى الشَّرَآءُ)^(۲۸) مونږ خوپه ظاهري عملونو باند حکم جاري کوو د زړونو د پټو رازونو متولي اقبابو لرونکي پخپله الله ﷻ دي.

ددې ضابطې له مخه، په دنيا کښي خوانبياء ﷺ اودهغوي نائبانو، او خليفگانو، عالمانو به د حسن ظن (نيک گمان) په بنياد داسې گواهي ورکولې شوه چه دامؤمن صالح دي ليکن نن دغه عالم دنيا ختم شو چه ټوله اړه نې په ظن او گمان لرله خواوس ميدان محشر دي چه ددري تپوس به کيږي، اصليتونه حقيقتونه به ښکاره کولې شي، دمجرمانو په باره کښي به اول دنورو گواهي اغستي شي، که په دې باند دمجرم تسلي اونشي اود خپل جرم اقرار نې اونکرو نو خاص قسم سرکاري گواهان به په کار راوستي شي، په ژبه او خله به نې دخاموشي مهر او وهلي شي، دهغه د لاسونو، خپو او څرمنې پوستکي نه به نې گواهي اغستي شي، دغه څيزونه به د هر فعل پوره حقيقت بيانوي ﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى الْفَآءِهِمْ وُكُلْمَا اَيَّدُوْهُمُوْا شَهِدًا اَوْ كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ﴾ (نن ورځ به مونږ ددوي په خلو باندې مهر اولگوو او ددوي لاسونه او پښې به د هغه کارونو او عملونو گواهي

^(۲۷) تفسير البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۹

^(۲۸) مسند الطالق رقم الحديث: ۸، باب الإيمان والاسلام، وأصل المطالب رقم الحديث: ۲۵۸

ورکوی چہ دوی پہ دنیا کبھی کولہ دغہ وخت بہ انسانوتہ معلومہ شی چہ ددوی تول اندامونہ درب العالمین خفیہ پولیس وو، چہ داپر گواہی اوکری نودانکار ہیخ لاری بہ نہی پاتی نشی۔ خلاصہ داشوہ چہ دہغہ جہان، ہیخ یوحکم بہ خالص بہ گمان او اندازہ باند نہ چلیسوی بلکہ بہ علم اویقین باند دهرخیز اداثرہ وی، داخواوس درتہ معلومہ شوہ چہ دچا، دایمان او عمل، حقیقی اویقینی علم، سواداللہ ﷺ نہ بل ہیخوک نہ لری، پہ دی بنا، هرکله چہ دقیامت پہ ورخ بہ د پیغمبران ﷺ نہ داتپوس اوشی چہ: ﴿مَاذَا أَجْتُمِعُ﴾ نوہغوی بہ ددی تپوس پہ حقیقت پوہہ شی چہ داتپوس پہ دنیا کبھی نہ، بلکہ پہ محشر کبھی کیڑی خک بہ نہی جواب دظن اوتخمین پہ بنیاد بہ نہ بلکہ دیقین پہ بنیاد داسی ورکری چہ مونہیخ علم نہ لروچہ مناسب اوصحیح بہ ہمدغسی وی۔

سؤال ۵۵۵: جواب اودانبیاء ﷺ دانتہائی شفقت بشارہ ہمدل: دلته داسؤال پیداکیڑی چہ د امتونو احکام قبول یا نہ قبول او دفرمانبرداری کولو یا نہ کولو کوم واقعات چہی ہغوی تہ ورپینن شو۔ دی سرہ ہغوی تہ خومرہ غالب گمان حاصل شو، دہغہ سوال پہ جواب کبھی ہغہ بیانول پکار وو، اودیقینی علم حوالہ پہ اللہ ﷻ کولی شی، لیکن دلته انبیاء ﷺ دخیلو معلوماتو اوددوی پہ ورائدی دتیروشوؤ واقعاتو بیان اونکرل بلکہ دعلم الہی پہ حوالہ نہی کرل اوخاموش یی اختیار کرہ۔

ددی حکمت دادی چہ انبیاء ﷺ پہ خپلو امتونو او عاموخلقوباند بی انتہامہربانہ وی دہغوی پہ بارہ کبھی بہ داسی خبرہ کول نہ غواری چہ دہغہ لہ کبلہ پہ گرفت کبھی راشی، البتہ کہ خہ مجبوری وی نوونیلی بہ وو، دلته بہ دعلم یقینی دنیشتوالی عذری ہرکله چہ موجود وی نویہ دغی بنیاد بہ پر گواہی اونکری، اودخیلو امتیانویہ خلاف دخہ وئیلونہ بہ خان بیج کری۔

پہ محشر ہبی دہغو خیزونو سؤال: خلاصہ داشوہ چہ پہ دی آیت کبھی دقیامت دہیبتناکی دتداري یوہ معمولی برخہ مخی تہ راوستی شوہ چہ هرکله دحساب کتاب پہ موقعہ دتولونہ زیات غوریز بندگان داللہ ﷻ پیغمبران ﷺ بہ ولاڑوی اولڑیڑی بہ، نودنوروبہ خہ حال وی لہذا، نن نہ ددغی ورخی فکرکول پکار دی اودعمر دافرصت ددغی حساب دتیاری دپارہ غنیمت گنرل پکار دی، دترمذی شریف پہ حوالہ درسول اللہ ﷺ ارشاددی:

﴿لَا تَزُولُ قَدَمَا ابْنِ أَدْرِمِيومَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَسْئَلَ عَنْ عَمَلِهِ فَيُؤْتَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فَيُؤْتِيهِ ابْلَاءً وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ أَكْتَسَبَهُ وَأَيْنَ أَنْفَقَهُ وَمَاذَا عَمِلَ بِمَا عَمِلَ﴾ (۱)

یعنی دقیامت پہ ورخ بہ ہیخ یوانسان دخیل خانی نہ قدم نشی پور تہ کولی ترخوچہ دینخو خیزونو تپوس تراونکری شی۔ یوداچہ ہغہ دخیل عمر اوددی شہی ورخی پہ خہ شان تیری کری، دخوانی عمر نہی خنگہ تیر کرو، کوم چہ پہ خصوصیت سرہ دعمل زمانہ وہ، دتول عمر مال دولت نہی دکوم خانی نہ پہ خہ شان پیدا کری اوگتلی وو؟ اوپہ کوموخیونو اوخیزونو کبھی نہی بیسا اولگولو؟ پہ خپل علم نہی خہ عمل اوکرو؟

هرکله چہ اللہ ﷻ دبی انتہا رحمت اوشفقت خاوند دی، نوددی امتحان دسوالتو پرچہنی یی ورائدی درسول اللہ ﷺ پہ ذریعہ دی امت تہ اوبسودلہ، اوس صرف ددغی سوالتو دحل کولو طریقہ زدہ کول اودہغی محفوظ کول پاتی دی، دامتحان نہ ورائدی دسوالتو بنودلونہ پس ہم کہ خوک پکبھی فیل شی نوہغہ نہ بہ زیات بی نصیبہ بل خوک وی؟

حضرت عیسیٰ علیہ السلام سرہ خصوصی سوال، جواب پہ رومی آیت کنبی دعا مویغمبرانو ۱۵ د حال اوسوال، جواب بیان وو، پہ در نیم آیت کنبی اویاوریسی هم، دستور تر ختمید و پوری، پہ نهو آیتونو کنبی پہ خصوصیت سرہ دینی اسرائیلو د آخری پیغمبر حضرت عیسیٰ علیہ السلام اویہ هغوی باند د الله ۱۵ د مخصوصو انعاماتو خه تفصیل بیان شوی د، دغه شان په محشر کنبی، دهغوی نه دیو خصوصی سوال اود هغی د جواب ذکر دې چه دې پسې په نور و آیتونو کنبی راروان دې۔

ددې سوال، جواب حاصل هم، بنی اسرائیلو او ټول مخلوق ته د اهیبتنا که نن د اړه بنودل دی چه هر کله په دغه میدان کنبی به دروح الله او کلمه الله نه سوال کیری چه آیا تاسو خپل امت او خلقو ته و نیلی وو چې ما او زما مور لره د الله ۱۵ نه سوا نور الهان جوړ کړنی چې د هغه په بنیاد ستاسو امت، تاسو لره د الله ۱۵ شریک گر خولې وو۔ هغوی باند به سخت هیبت راشی او هم په دغه هیبت کنبی به بیابیا په مختلف انداز کنبی ددې نفی کوی، فرمائی چه ما ورته دغه تعلیم نه وو ورکړې، په سره ددې چه ډیره غزمنه لویه اویا کیزه هستی ده، د الله ۱۵ برگزیده پیغمبر دې۔

اول به داسې عرض او کړی: ﴿سُئِنْتَكَ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ﴾ [یعنی ته پاک نې، زما خه قدرت وو چه داسې خبره م کړی وې چه د هغې خبرې د کولو حق مې نه لرلوا]۔
په بل انداز کنبی به خپله صفائی داسې هم پیش کړی چه الله ۱۵ لره به په خان گواه کړی او وائی به چه که دغسې م و نیلې وې نو ضرور به نې تاته علم وو خکه چه قول او فعل خولاخه کوی، تاته خو رما ذره رازونه هم معلوم دی، ولې چه ته خو ﴿عَلَامُ الْغُيُوبِ﴾ نې ددې ټول تمهید نه پس به د اصل سوال جواب ورکوی۔

د حضرت عیسیٰ علیہ السلام جواب د الله ۱۵ په ډیرار کنبی، ما خو هغوی ته هغه تعلیم ورکړې وو، دکوم دچه ماته حکم را کړې وو، ﴿اَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ﴾ [یعنی د الله ۱۵ عبادت کوی چه زما او ستاسو ادوار و پروردگار دې] بیاد دې تعلیم نه پس ترخو چه زه په دغې خلقو کنبی موجودوم نو دهغوی د قول او فعل گواه وم اتر دغه وخته پورې په هغوی کنبی هیچا هم دغسې نه و نیل، چه کله دزه بره اپورته او خیر و لم نویاد دغه خلق هم ستا په نگرانی کنبی وو، هم ته دهغوی دخبرو او افعالونه پوره واقف نې۔

په حضرت عیسیٰ علیہ السلام باند دیو مخصوصو انعاماتو ذکر: په دې آیتونو کنبی د حضرت عیسیٰ علیہ السلام کوم سوال، جواب چه ذکر کړې شوی ددې نه وړاندې دهغه مخصوصو انعاماتو هم ذکر دې چه په خصوصی ډول، په حضرت عیسیٰ علیہ السلام باند کړې شوی وو اود معجزاتو په ډول ورکړې شوی وو، په دغې مجموعه کنبی یواړخ ته د خاصو انعاماتو اوبل اړخ ته د جواب طلبی په نن د اړې بنودلو سره د بنی اسرائیلو هغه دواړو قومونو ته خبر د اړې ورکړې شوی د، چه یو خونې دهغوی سپکاوی او کړو، قسما قسم تورونه نې پر پورې کړل او وې تزنولو، اوبل قوم، خدائی، یاد خدائی خونې او گر خولو۔ د انعاماتو په یادولو سره نې رومی قوم ته اود سوال، جواب په ذکر کولو سره نې بل قوم ته خبر د اړې ورکړو، په دې موقعه چې دکومو انعاماتو تفصیلی بیان په گنړو آیتونو کنبی شوی د، دې کنبی یو جمله دزیات غور فکر کولو جوگه ده هغه داده ﴿تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَهُمْ لَا﴾ [یعنی یوه خصوصی معجزه، حضرت عیسیٰ علیہ السلام ته د اور کړې شوې وه چه هغوی به د ماشو متوب په حالت کنبی هم اود پوخ عمر په حالت کنبی هم خبرې کولې]۔

رومبی معجزہ نی خصوصی انعام کیدل بنکارہ خبرہ ده، ولی چه پیدا کیدونه پس سمدستی خوځوک ماشوم دخبرو کولو جوگه نه وی، که یوماشوم :موریه غیر پایه خانگو کنبی خبری کوی نودا، دهغه خصوصی بیلتون او خصوصیت کیدی شی خوپه پوخ عمر کنبی خبری کول دبیلانولو او ذکر کولو وره خبره نه ده، خکه چه هر انسان په دی عمر کنبی خبری کوی، لیکن که دحضرت عیسی علیہ السلام په خصوصی حال باند غوراو کړې شی نوددی معجزه کیدل به هم په ډاگه شی، ولی چه حضرت عیسی علیہ السلام، پوخ عمر ته درسیدونه وړاندې آسمان ته اوخیژولې شو، اوس ددی خانې از مکې [خلقوسره په دغه عمر کنبی هله خبری کولې شی چه دوباره دی زمکې ته (دآسمان نه) تشریف راوړی، څنگه چه دمسلمانانو اجماعی عقیده ده اودقرآن اوسنت دډاگیز خبرونه ثابته ده، معلومه شوه چه په دی شان دی خلقوسره په دغه عمر کنبی خبری کول دحضرت عیسی علیہ السلام خصوصی معجزه ده څنگه چه په ماشومتوب کنبی خبری کول نی خصوصی معجزه وه-

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي

| اوکله چی اشاره اوکړه ما | حواریانو ته | چی ایمان راوړئ | په ما | اوپه رسول زما

| اوکله چی ما حواریانو ته | (ستا په خله) اشاره اوکړه | چی په ما اوخما په پیغمبرانو ایمان راوړئ

قَالُوا أَمِنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ۝ إِذْ

اوونیل هغوی | چی ایمان راوړو مونږ | اوگواه اوسه | چی بیشکه مونږ | مسلمانان یواپه دی باره کنبی یادکړه کله نو هغوی اوونیل | چی مونږ ایمان راوړئ دی | او ته گواه اوسه | چی مونږ مسلمانان یوا او یادکړه هغه وخت

قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَٰعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنْزِلَ

چه اوونیل | حواریانو | ای عیسی | خوی | دمريم | آیا | طاقت لری | رب ستا | چی نازل کړی

کله چی حواریانو اوونیل | چی انې عیسی خونې دمريم | آیا ستا رب دا طاقت لری چی

عَلَيْنَا مَا بَدَأَهُ مِنَ السَّمَاءِ ۖ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝

په مونږ باندې | یوه خوا نچه | دآسمان نه | اوونیل هغه | اویریرئ دالله نه | که یی تاسو | مومنان

چی مونږ ته د پورته آسمان نه خوانچه راولیرې | هغه او فرمائیل چی دالله نه ویریرئ | که تاسو مومنان یی

قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَنَطْمِئِنَّ قُلُوبُنَا ۖ وَنَعْلَمَ

اوونیل هغوی | اغوا و مونږ | چی اوخورو مونږ | دهغې نه | اوچی مطمئن شی | ازرونه زمونږه | اوچی معلومه شی مونږ ته

هغوی اوونیل چی مونږ صرف داغواو چی دهغې نه خوراک اوکړو | او زړونو ته مو اطمینان حاصل شی | او مونږ ته

أَنْ قَدْ صَدَقْتُنَا ۖ وَنَكُونُ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ۝ قَالَ

دا خبره چی | رښتیا وئیلی وؤ | تا مونږ ته | او مونږ شو | په هغې باندې | دگواهانو نه | اوونیل

معلومه شی | چی تا مونږ ته هرڅه رښتیا وئیلی دی | اوپه دی خبره مونږ گواهان شو | اوونیل

عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ

عیسی | خوی | دمريم | ای الله | اړه زمونږه | انازل کړه | په مونږ باندې | خوانچه | دآسمان نه |

عیسی خونې دمريم | چی انې زمونږه ربه په مونږ باندې یوه خوانچه دآسمان نه نازل کړه

تَكُونُونَ	لَنَا	عِيْدًا	لِّأَوَّلِنَا	وَآخِرِنَا	وَايَةً
جي شي دپاره زمونڊه خوشحالي موقع دپاره دپرومبونو زمونڊه او دوستونو زمونڊه اويوه نښه وي					
جي زمونڊه دمخكښو اوروستونو خلقو دپاره خوشحالي موقع شي او دغه شان جي يوه نښه هم					
مِّنْكَ	وَارْزُقْنَا	وَأَنْتَ خَيْرُ	الرَّازِقِينَ	قَالَ	اللَّهُ
ستا دطرفه اوروري راکړه مونږ ته او هم ته بهتره روزي ورکونکي ني اوونيل الله					
ستا دطرفه راشي او مونږ لره روزي راکړه اونه ډير ښه روزي ورکونکي ني الله ورته اوونيل					
إِنِّي	مُنَزَّلُهَا	عَلَيْكُمْ	فَمَنْ	يَكْفُرْ	بَعْدُ
زه انازلونکي يم دهغي په تاسو باندې نو هغه څوک چي کفر کوي اوروستو [دهغي نه] ستاسونه					
چي زه تاسو ته خوانچه رالېږم خو ددې نه پس هم که تاسو کښي چا انکار اوکړو					
فَإِنِّي	أَعَذِّبُهُ	عَذَابًا	لَّا	أَعَذِّبُهُ	
نوبيشکه زه به عذاب ورکوم هغه ته داسي عذاب چي نه به وي ورکړي ما هغه عذاب					
نوزه به ورته داسي سخت عذاب ورکوم چي هغه شان عذاب به ما					
أَحَدًا	مِّنَ الْعَالَمِينَ				
هيچاته په مخلوقاتو کښي					
په دنيا کښي هيچاته نه وي ورکړي					

آسان ترجمه قرآن

او کله چه ما د حواريانو په زړه کښن دا خبره و اچوله چه : تاسو په ما او خدا په رسول باندې ايمان راوړئ. نو هغوی و وئيل : چه مونږ ايمان راوړې دې او ته گواه شه چه مونږ تابعدار يو. (او دهغوی دهغه واقعي ذکر هم واوره) چه کله حواريانو وئيلي وو چه : "اي عيسى ابن مريم آيا ستا پرورگار داسې کولې شي چه مونږ باندې د آسمان نه (د خوراک) يو دسترخوان راوليږي؟ عيسى عليه السلام و وئيل چه : دالله نه و ويريږئ که تاسو مؤمنان يځ هغوی و وئيل چه "مونږ دا غواړو چه دي دسترخوان نه و خورو ، او دي سره ځمونږ زړونه مطمئن شي او مونږ ته (د اول نه زيات) په يقين سره دا معلومه شي چه تا څه وئيلي دي هغه رهنما دي. او مونږ دي باندې په گواهي کونکو کښن شامل شو. عيسى ابن مريم درخواست وکړه چه اي الله! مونږ باندې د آسمان نه يو دسترخوان راوليږه چه ځمونږ دپاره او زمونږ د ممکنواو وروستنو دپاره د خوشحالي يوه موقع جوړه شي او ستا دطوف نه يوه لټنه وي او مونږ ته دالعت راکړي ، او ته دټولو نه بهتر ورکړه کونکي ئي. الله تعالي و وئيل چه بې هکله څه به په تاسو باندې هغه دسترخوان راوليږم ، خو دې نه وروستو چه چاکړ وکړولو څه به هغه ته داسې سزا ورکړم چه دنيا کښن به ئي هيڅ چاته ورنکړم.

خلاصه تفسير

(وَإِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَوْكَلْهُ مَا حَوَارِيَانُو تَه [ستاسو په خله] حکم ورکړو) (أَنْ أَمْتَوَانِي وَبِرَسُولِي) چه تاسو په ما او زما په رسول [عيسى عليه السلام] باندې ايمان راوړئ (فَأَتَوَانَا لَشَهَادَتِنَا فَلْيُؤْن) هغوی [جواب کښي تاسو ته] اوونيل چه مونږ [په الله اور رسول يعنی په تاسو] ايمان

راوړو اوتاسو گواه اوسئ چه مونږ [دالله ﷻ او ستاسو] پوره فرمانبردار يو ﴿ اِذْ قَالَ الْاَوَارِثُونَ لِيَعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ هغه وخت ديدالو جوگه دے كله به حواريانو [حضرت عيسى عليه السلام ته] عرض اوکړو چه انهي عيسى عليه السلام ابن مريم ﴿ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُزَلِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ ﴾ آيا ستا پروردگار داسې کولې شي [يعنی لکه دخلاف حکمت کيدلو وغيره غوندي څه خبر به دي کښي جوړيدے نشي] چه په مونږ د آسمان نه څه خواراکه [تياره پخ کړي] راکوزه کړي ﴿ قَالَ اَتَقُولُونَ لِيْ اَنْ كُنْتُ مُوْسِیْنَ ﴾ هغوی اوفرمايل چه الله ﷻ نه ويريرېني که تاسو ايمان دارئ [مطلب دا چه تاسو خو ايماندار يئ په دي وجه دالله ﷻ نه اوويريرې اود معجزے د فرمائش کولو نه ځان ځکه ساتئ چه دا به ضرورته او دآدب نه خلاف دي].

﴿ قَالُوا لَیْذَانِ نَّاكِلٍ مِنْهَا ﴾ هغوی اوونيل چه [زمونږ مقصد دې ضرورته فرمائش کول نه دي بلکه دیوے ښيگرې په غرض ددې خواست داسې کوو چه] مونږ [يوڅو] داغواړو چه [دبرکت حاصلولو په غرض] دے نه اوڅورو ﴿ وَنَظَّيْنٰ قُلُوبُنَا ﴾ او [بل داغواړو چه] زمونږ زړونو ته [په ايمان باندې] پوره تسلي اوشي [اود تسلي مطلب دادې چه] ﴿ وَتَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَّقْنَا ﴾ زمونږ دا يقين نورهم زيات شي چه تاسو [دپغمبرني په دعوی کښي] مونږ ته رښتيا ويلي دي [ځکه چه څومره دليلونه زياتيږي هومره ددعوے يقين زياتيږي] ﴿ وَتَكُوْنُ عَلَیْهَا مِنَ الشَّاهِدِیْنَ ﴾ او [دریم دا غواړو چه] مونږ [دهغه خلقو په مخکښي چا چه دا معجزه نه ده ليدلې] دگواهي ورکوونکو نه شو چه مونږ داسې معجزه ليدلې ده دپاره ددې [چه دهغوی په مخکښي پيغمبري ثابته کړې شو چه په دي درخواست کښي ددوی غرض صحيح دي نو الله ﷻ نه ئي] ﴿ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ ﴾ دعا اوغوښتله چه انهي الله ﷻ زمونږ پروردگار په مونږ باندې دآسمان نه خوانچه نازله کړي ﴿ تَكُوْنُ لَنَا عَيْدًا اَوَّلًا وَاٰخِرًا ﴾ چه هغه [خوانچه] زمونږ دپاره يعنی په مونږ کښي چه اول [يعنی په موجوده زمانه کښي] دي او چه پس [ددې نه راتلونکي] دي تولو دپاره يو خوشحالي خبر شي [د موجوده خلقو خوشحالي خو په خپلو مشرانو باندې دانعام کيدو په وجه اودا غايت او نتيجه خوخاص ده مومنانو سره] ﴿ وَاٰیَةً مِنْكَ ﴾ او [زما په پيغمبرني] ستاسو د طرفه يوه نشانی شي [چه دمومنانو يقين زيات شي اوپه موجوده اوپه غيرو موجوده خلقو باندې حجت جوړشي اودا مقصد مومنانو او نورو دپاره عام دي] ﴿ وَاَرْزُقْنَا وَاَكْتَفِرُ الرَّزَقِیْنَ ﴾ اوته مونږ ته هغه [خوانچه] راکړي اوته دتولو ورکوونکو نه ښه ئي [ولې چه د تولو ورکړه دخپلي نفع دپاره وي او ستا ورکړه دمخلوق دفاندي دپاره ده په دي وجه مونږ دخپلو منافعو په پيش کولو سره ستانه د خوانجې خواست کوو] ﴿ قَالَ اَللّٰهُ اِنِّيْ مُزِلُّهَا عَلَیْكُمْ ﴾ الله ﷻ [ورته په جواب کښي] ارشاد اوفرمايلو چه [تاسو خلقو ته اوواڼي چه] زه دغه خواړه په تاسو باندې [دآسمان نه] نازلوونکي يم ﴿ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ ﴾ بياچه څوک په تاسو کښي دے نه پس به [ددې] ناحق شناسی کوی يعنی دعقل او نقل له مخه به [ددې حقوق واجبه نه ادا کوي] ﴿ فَاِنِّيْ اَعَذُّهُ عَذَابًا اَلَا اَعَذِبُهُ ﴾ نوزه به ورته داسې سزا ورکوم چه دغه سزا به [ددغې وخت] ﴿ اَعَذَّا مِنْ الْعَذَابِ ﴾ [ددنيا په خلقو کښي چا ته نه ورکوم.

معارف اوسائل

مؤمن نه بهار دی چه معجزی نه طلب هوی ﴿قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [چه حوارینو حضرت عیسی علیہ السلام نه دآسمان نه دخوانچی دنازلیدوغو بنسته او کړه نو هغونی ورته جواب کښې او فرمائیل چه که تاسو ایماندار یی نه الله ﷻ نه ویریری ادي نه معلومه شوه چه ایماندار بنده لره نه بنای چه په داسې فرمائشونو کولو سره الله ﷻ لره او آزمائی او هغه نه دخلاف عادت څیزونو غو بنسته او کړی بلکه پکاردی چه روزی وغیره په هغه ذریعو سره طلب کړی کوم چه قدرت مقرر کړیدی.

هله چه نعمت ویرزیات لوټی وی نو ده ناشکری وصال هم لوتی وی ﴿قَالُوا أَعَذِّبُهُ عَذَابًا إِلَّا أَعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ ددې آیت نه معلومه شوه چه کله نعمت ویرلوتی او دلوتی شان وی نو ده هغې دشکر گذاری تا کید هم ویرزیات کیدل پکاردی او ده هغې په ناشکری به عذاب هم ویر سخت او غیر معمولی وی.

مانده دآسمان نه راگوزه [راکښته] شوې وه او که نه؟ په دې باره کښې دمفسرینو حضراتو اختلاف دی، جمهور ددې دنازلیدو قائل دی چنانچه دترمذی په یو حدیث کښې د حضرت عمارین یاسر ﷺ نه منقول دی چه مانده [خوانچه] دآسمان نه نازل شوې وه، په هغې کښې روتی او غوښه وه او په دغه حدیث کښې داهم شته چه دغه خلقو یعنی ځني کسانو خیانت او کړو او صبادپاره نې اوساتله نو دبیزوگانو [شادگانو] او خنزیرانو په شکل شو، ﴿نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ﴾.

او ددې حدیث نه داهم معلومیږی چه دې نه به دغې خلقو خوړل، څنگه چه په، ناکل کښې دهغوی دا غرض هم ښکاره کړې شویډې البته راتلونکی وختونودپاره نې ساتل منع کړې شوی وو. [بیان القرآن].

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ لِيَعْقِبِي ابْنَ مَرْيَمَ	او هر کله چی او وویل الله ای عیسی خویه دمريم
أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمَّيَ الْهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ	[اددي احساناتو یادولو نه پس] الله ﷻ درته وائی چی ائی عیسی خونې دمريم
أَيَا تَأْتَا وَنِيلِي وَذَا خَلَقْتَهُ أَجَى اُونَيْسِي مَا اومور زما دوه خدایان ماسوا دالله نه	
أَيَا تَا خَلَقْتَهُ وَنِيلِي وَوَا جِي دالله ﷻ نه سوا ما اوزما مور دواړه معبودان جوړ کړی	
قَالَ سُبْحَنَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا	[نوا] اوبه وائی عیسی پاکي ده تالره نه دی مناسب مالره چی اووایم زه هغه خبره
هغه به اووایی چی پاکي تالره ده مادا څنگه کولی شو چی هغه خبره مې کړې وی	
لَيْسَ لِي دَحَقِّي إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ	چی نشته ماته حق که وم زه چی و نیلی وی ما دا خبره نویشکه معلومه به وی تاته معلوم دی تاته
چی ماته نې حق حاصل نه دی که ما و نیلی وی نو هغه به تاته ضرور معلوم وی تاته ښه معلوم دی	

مَا فِي نَفْسِي	وَلَا أَعْلَمُ	مَا فِي نَفْسِكَ	إِنَّكَ أَنْتَ
هغه اچي په زړه کښي زما دي اونه دي معلوم ماته هغه اچي په ذات ستا کښي دي بیشکه ته هم ته			
خه چي زما په زړه کښي دي او ماته هغه نه دي معلوم چي کوم ستا په علم کښي دي بیشکه نه			
عَلَامُ الْغُيُوبِ ۝	مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ		
بڼه عالم ني په بتو حقيقتونو نه دي ونيلي ما هغوی ته مگر هغه اچي حکم کړي و تاماته په هغې سره			
په ټولو حقيقتونو پر بڼه پوهيږي ما ورته دهغي نه سوا هيڅ نه وو ونيلي اچي خه تاماته حکم کړي وو			
أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي	وَرَبَّكُمْ	وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ	شَهِيدًا
چي بندگي او کړئ د الله اچي رب زما دي اورب ستا سودي او ووم زه په هغوی باندې نگران			
او هغه دا اچي ديو الله عبادت کوي او هغه زما اوستا سورب دي اوزه ترې تر هغه وخته پورې خبر اوم			
مَا دُمْتُ فِيهِمْ	فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي	كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ	
ترڅو چي ووم زه په هغوی کښي پس هر کله چي انا واپس او غوښتل زه نو وي ته هم ته نگران په هغوی باندې			
ترڅو چي زه په دوی کښي موجود ووم او کله چي تازه واپس راوبللم نو بيا صرف ته دهغوی نه خبر وي			
وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝	إِنْ تُعَذِّبْهُمْ	فَأَنْتَ عِبَادُكَ	
او ته په هر څيز باندې انظر لرونکي ني اوس که ته عذاب ورکړي دوی ته انو بیشکه دوی بندگان ستا دي			
او تاته دهرڅه خبر شته دي که ته دوی ته سزا ورکوي نو داستا بندگان دي			
وَأَنْ تَغْفِرَ لَهُمْ	فَأِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝		
او که ته معافي او کړي دوی ته انو بیشکه ته هم ته غالب ني د حکمت خاوند ني			
او که ته دوی معاف کړي انو بیشکه ته غالب او د حکمتونو خاوند يي			

آسان ترجمه قرآن

او (هغه وخت یاد کړه) چه کله به الله ووايي چه: اي عيسى ابن مريم آيا تا خلکو ته وئيلي وو چه ما اوځما مور لره | دالله نه سوا دوه خدايان جوړ کړئ؟ هغه به وايي چه: موږ خوستا ذات (دشوک نه) پالک کنړو ځما مجال نه وو چه څه داسې خبره وکړم چه دهغي ماته حق نشته او که ماداسې وئيل وي نو هغه به تا ته يقيناً معلوم وي ته په هغه خبرو پوهيږي کومې چه ځما په زړه کښي پټي دي، او څه ستا په پټو خبرونه پوهيږم. يقيناً تا ته د ټولو پټو خبرو پوره علم دي. ما دي خلکو ته ددې نه سوا لوره څه خبره نه ده کړې دکومې چه تا ماته حکم کړي وو او هغه دا چه د الله عبادت کوئ چه ځما هم پروردگار دي اوستاسو هم پروردگار دي. او تر کومې پورې چه څه دوی کښي موجود ووم نو ددوی د حالاتو نه خبر ووم. بيا چه کله تا څه اوچت کړم نو ته خپله ددوی لگران وي او ته په هر يو څيز گواه ئي. که ته دوی ته سزا ورکوي نو دوی ستا بندگان دي، او که دوی لره معاف کوي نو يقيناً ستا قدرت هم کامل دي او حکمت هم کامل دي.

خلاصه تفسير

(وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ) او هغه وخت هم د يادولو وړ دے کله چه به الله ع [په قيامت کښي د حضرت عيسى عليه السلام نه نصرانيانو او کافرو ته د اورولو په غرض] او فرمائي چه انهي

عیسی علیه السلام خونے دمیریم [پہ ہفہ خلقو کنبی چہ عقیدہ نے د تثلیث یعنی د دریو خدایانوا] وہ
 [یعنی اللہ سرہ نے حضرت عیسی علیہ السلام او حضرت مریم لره پہ خدائی کنبی شریک منل نو]
 ﴿أَلَمْ تَقُلْ لِلنَّاسِ اتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ﴾ آیا تا دے خلقو ته ونیلی وو چہ مالره [یعنی
 حضرت عیسی علیہ السلام لره] اوزما مور [حضرت مریم بی بی] لره هم علاوه دالله ﷻ نه معبودان
 اوگرخونی ﴿قَالَ سُبْحَنَكَ مَا يَكُونُ لِي﴾ نو عیسی علیہ السلام به عرض اوکری چہ [توبه توبه] زه خو
 [بخیله عقیده کنبی] تالره [دهرشریک نه] پاک گنرم [خنکگه چہ ته په واقع کنبی پاک بی نو په
 داسی حالت کنبی] مالره په هېخ شان نه بنائیدل چہ داسی خبره م کړې وے ﴿أَنْ أَقُولَ مَا
 لَيْسَ لِي بِحَقٍّ﴾ دکومے دونیلو چہ زما هېخ حق نشته [نه دخپله عقیدې له مخه ولے چہ زه
 موحد یعنی دیو الله ﷻ قائل یم اونه دالله ﷻ د پیغام د مخه خکگه چہ ماته داسی هېخ پیغام نه
 وو راکړې شوې او ددې خبرے د ونیلو دلیل زما دادې چہ] ﴿إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ﴾ که ما
 [په واقع کنبی] ونیلی وے نو تاته به ددې [یقینا] علم وو [مگر هرکله چہ ستاسو په علم کنبی
 هم ماته دی ونیلی نو په واقع کنبی مے هم نه دی ونیلی اود ونیلو په صورت کنبی ستاسو په
 علم کنبی دی کیدل خکگه ضروری دی چہ] ﴿تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ﴾ ته خو زما د زره
 دننه خبرے هم پیژنی [که په خله مے ونیلی وے نو د هغې علم به درته ولے نه وو] او زه [دنورو
 مخلوقاتو پشان دومره عاجز یم چہ] ستا په علم کنبی چہ خه دی هغې لره [ستا دخودولو نه
 بغیر] نه پیژنم [خنکگه چہ دنورو مخلوقاتو هم دغه حال دے پس] ﴿إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ دتولو
 غیبو پیژندونکے هم ته نه [انوهرکله چہ خپله دومره یه وسی او ستا کمال ماته معلوم ددې نو په
 الوهیت کنبی دشریکیدو د عوی درسره خنکگه کولے شم تردې پورې خو ددې خبرې وینا نفی
 اوشوه ورپسے ددې په برعکس ونیلو ثابتول دی] ﴿مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ﴾ ماخو دوی ته نور
 خه نه وو ونیلی صرف هغه [خبره] چہ تا راته دهغې د ونیلو فرمائیلی وو ﴿أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي
 وَرَبَّكُمْ﴾ چہ تاسود الله ﷻ بندگی اختیار کرنی چہ زما هم رب دے او ستاسو هم رب دی او
 [تردې پورې خو عیسی علیہ السلام دخپل حالت په باره کنبی عرض اوکړو ورپسے ددغه خلقو د حالت
 په باره کنبی عرض کوی خکگه چہ] ﴿وَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّبِعُونِي﴾ کنبی گویا چہ په ښکاره خو تپوس
 ددې خبرې دې چہ آیا تا داسی خبره کړیده اوکه نه. لیکن د اشارے په طور ددې هم تپوس
 معلومیږی چہ د تثلیث دا عقیده د کومے پیدا شوه. نو حضرت عیسی علیہ السلام به په دې باره کنبی
 دا شان عرض اوکړی چہ] ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ﴾ زه په دوی [د ددوی په حالت] خبر ووم
 ترخو چہ په دوی کنبی [موجود] پاتې کیدم [نو تردغه وخته پورې چہ ددوی حال لیدلے کتلے
 دے دهغې په باره کنبی بیان کولې شم] ﴿فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَكْتُ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ﴾ بیا کله چہ تامالره
 پورته کړو [یعنی په اول خل ژوندے آسمان ته او دویم وار په وفات کولو سره] نو [دغه وخت
 یواځې] ته په دوی [ددوی په احوالو] خبردار پاتې شوې [دغه وخت ماته خبر نشته چہ ددوی د
 گمراه کیدو سبب خه وو او خنکگه وو] ﴿وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ او ته هر څه پوره خبر لرے [تردے
 پورې خونے خپله او ددوی معامله عرض کړه ورپسے ددوی اودالله ﷻ دمعاملاتو په باره کنبی
 عرض کوی چہ] ﴿إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَلَهُمْ عَذَابُكَ﴾ که ته دوی ته [په دې عقیده] سزا ورکوے نو
 ستا اختیار دې ولے چہ] دا ستا بندگان دی [او ته ددوی مالک نه نو مالک دا حق لری چ

بندگانو ته دهغوی د جرمونو سزا ورکړی [وَأَنْتَ تُكْفِرُ لَهُمْ فَبِأَلَيْكَ أَكْثَرُ الْعِزِّ الْحَكِيمِ] او که ته نه معاف کوی نو [بیا هم ته اختیار څکه لرې چه] ته زبردست [د قدرت خاوند] نه [نو د معاف کولو قدرت هم لرې او] د حکمت خاوند [هم] نه [نو ستا معاف کول به هم د حکمت مطابق وی څکه په هغې کښې هم څه بدیت نشی کیدلې مطلب دادې چه په دواړو حالتونو کښې ته اختیار من نه زه په کښې هیڅ غرض نه لرم].

معارف او مسائل

هرود هغه: ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى﴾ الله ﷻ د هر خیز پیژندونکې دې څکه د حضرت عیسی ﷺ نه به تپوس په دې غرض نه کوی چه گنی هغه ته دا خبره معلومه نه ده بلکه دې نه غرض نصارا ته زور نه ورکول داسې دی چه چالره تاسو څد ائې گنړې هغه پخپله ستاسو د عقیدې نه برعکس دخپلې بندگۍ اقرار کوی اوستاسو د تور پورې کولونه هغه بری دې [ابن کثیر] (۲۱)

﴿فَلَمَّا تَوَلَّيْتُمْ كُنْتُمْ أَكْثَرُ الرَّقِيبِ عَلَيْهِمْ﴾ د حضرت مسیح ﷺ د مرگ، یا آسمان ته د پورته کولو وغیره بحث په سورة آل عمران کښې ﴿إِنِّي مُتَوَقِّعٌ ذَرَأَتُكَ﴾ لاتدې تیر شوی دې هلته د مطالعه کړې شی. آیت ﴿فَلَمَّا تَوَلَّيْتُمْ﴾ سره د حضرت عیسی ﷺ په مرگ باند او آسمان ته د پورته کولو نه په انکار باند دلیل نیول څکه صحیح نه دی چه دا خبرې اترې به د قیامت په ورځ وی اودغه وخت به آسمان نه دراکښته کیدونه پس په حقیقی مرگ مړ شوې وی. چنانچه ابن کثیر، په روایت د ابی موسی اشعری رضی الله عنہ یو حدیث نقل کړی دې چه رسول الله ﷺ فرمائیلى دی: هر کله چه د قیامت ورځ شی نودانبیاء ﷺ او دهغوئ امتونه به راوېللى شی، بیا به عسی ﷺ راوېللى شی، او الله تعالی به ورته خپل نعمتونه وریاد کړی اورا تر دې کولونه پس به ورته وفرمائی چه:

ای عیسی د مریم خویه ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ادْخُرْنِي مَعَكَ وَعَلِّمْنَاكَ﴾ تر دې چه ورته به وفرمائی ﴿يُعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ أَكْتَ لِنَّاسٍ الْخِطَابِ وَأَمَّا الْخِطَابُ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ عیسی ﷺ به انکار او کړی چه پروردگار ه امانه دی و نیلی، بیا به نصاراونه تپوس کيږی نو هغوی به وائی چه، او، دوی [حضرت عیسی ﷺ] مونږ ته هم دغه حکم را کړې وو، بیا به دغه خلق دوزخ ته بوتلې شی (۲۲)

قوله تعالی: ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَلَهُمْ عَذَابُكَ﴾ یعنې تپه خپلو بندگانو باند ظلم او بیخایه سختی نشی کولې، که دوی ته سزا ورکوی نودا به خالص په عدل او حکمت اړه لری، او که بالفرض معاف نهې کړې نودا به ستاد بې وسې له وجې نه نه وی څکه چه ته ﴿الْعَزِيزُ﴾ [زبردست او غالب]، ئې څکه هیڅوک مجرم ستاد قبضې نه په وتوسره نشی تنبیدی چه ته ئې بیانشی قابو کولې او هر کله چه ﴿الْحَكِيمُ﴾ [د حکمت خاوند] څکه داسې هم نشی کیدې چه یو مجرم لره بې هیسه پریرې، په هر حال، څه فیصله چه تاسو دې مجرمانو په حق کښې به کوی هغه به بیخی حکیمانه اوقادارانه وی، د حضرت مسیح دا کلام به هر کله چه په محشر کښې وی چرته چه د کفارو په باره کښې څه سفارش کول یارحم غوښتل وغیره نشی کیدې، په دې وجه حضرت مسیح، د ﴿الْحَكِيمُ﴾ په ځانې د ﴿عَفُوٌّ رَحِيمٌ﴾ وغیره صفات اختیار نکړل، بل اړخ ته دنیا کښې حضرت ابراهیم ﷺ خپل

(۲۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۳۳۲

(۲۲) کلام العمال حرف الهمزة رقم الحديث: ۳۸۱

پروردگار ته داسې عرض کړې وو: ﴿رَبِّ اِنَّهُمْ اخْلَلْنَ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ لَمَنْ تُبْعَثْ فَاِنَّهُ مَيِّتٌ وَمَنْ عَصَانِيْ لَّا اِلٰهَ غَلُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾ [اي زما پروردگار! دې بتانو دیر خلق گمراه کړل، نو څوک چه په دوی کښې زما تابع شول هغه زما خلق دی او چا چه زما نافرمانی او کړه نویا، ته، غفور رحیم، نی! یعنی اوس ددې موقعه ده چه ته په خپل رحمت سره په آنده کښې دوی ته دتوبې او حق ته دراکړځیدو توفیق ورکولو سره گناهونه معاف کړې افواند عثمانی!]

ابن کثیر رحمته الله په روایت دابی ذر رحمته الله نقل کړیدی چه رسول الله صلی الله علیه و آله یو وار توله شپه هم دایو آیت په مخه لوستلو: ﴿اِنْ تُعَذِّبْهُمْ لَفَا تَزِدُّهُمْ عِیَادَکَ﴾ چه صباشو نو عرض م او کړو چه یار رسول الله صلی الله علیه و آله تاسو هم دا یو آیت لوستلو، اودابه دپه رکوع او سجدو کښې هم تر صبا پورې لوستو، ددې وجه څه ده؟ وې فرمائیل چه: مادخپل پروردگار نه دخپل شفاعت دپاره خواست او کړو، هغه قبول کړې شو چه انشاء الله عز وجله داسې کس دپاره ملاویدونکې دې، چه الله عز وجله سره نې څوک شریک نه وی گرځولې (۳۳) په یویل روایت کښې داسې راغلی دی چه هغوی دې آیت لوستلو سره آسمان ته لاسونه مبارک هم پورته کړل او وې فرمائیل: ﴿اللهم امتی﴾ [اي زما پاک پروردگار! زما امت اړخ ته نظر درحمت او کړې! او په ژړاشو، هرکله چه ددې ژړا وجه تر نه الله عز وجله دجبرائیل علیه السلام په ذریعه او پوښتله نو هغوی جبرائیل امین لره دخپل دې قول نه خبر کړو، په دې سره الله عز وجله حضرت جبرائیل ته او فرمائیل چه: بیالار شه او حضرت محمد صلی الله علیه و آله ته او وایه چه مونږ به زرتزره ستاد امت په باره کښې تالره راضی کړو او تاسو لره به خفه نکړو- (۳۳)

قَالَ اللهُ	
نو اوبه وائی الله	
الله به ورته او وائی	
هَذَا يَوْمٌ	يَنْفَعُ
الصَّادِقِينَ	صَدَقْتُهُمْ
لَهُمْ	جَنَّتْ
دا اهنه ورځ ده اچې نفع به ورکوی رښتنو خلقو ته رښتیا وينا دهغوی دپاره دهغوی باغونه دی	
داهنه ورځ ده چې رښتینو خلقو ته به خپل رښتیا فائده ورکړی دوی دپاره داسې باغونه دی	
يَجْرِي	مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ	خَالِدِينَ فِيهَا
أَبَدًا	رَضِيَ اللهُ
چې بهیږی لاتدی دهغی نه نهرونه همیشه به وی په هغې کښې همیشه راضی شو الله	
چې دهغې لاتدی به ولی بهیږی او دوی به په هغې کښې همیشه وی الله دهغوی نه راضی شو	
عَنْهُمْ	وَرَضُوا عَنْهُ
ذَلِكَ	الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
يَلِلُ	
دهغوی نه اوراضی شو هغوی دالله نه دا کامیابی ده لویه خاص الله لره ده	
او هغوی دالله نه راضی شو اودا دیره لویه کامیابی ده د آسمانونو	

^{۳۳} مسند أحمد، مسند ابی ذر الغفاری رضی الله عنه رقم الحديث: ۲۳۸۵
^{۳۴} صحيح مسلم، کتاب الايمان، دعاء النبي صل الله عليه وسلم لامته الخ: ج ۱، ص ۱۳

مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ	بَادشاهی د آسمانونو اود زمکي اودهغه څه اچی په دي کښی دی اوهغه
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ	په هر څیز باندې قادر دي
	په هر څه قدرت لری

آسان ترجمه قرآن

الله به ووايي چه دا هغه ورځ ده چه دي کښ به رښتيني خلق ته دهغوی رښتيا فایده ورسوي. دوی دپاره هغه باهوڼه دی چه دهغې دلاندې نهروڼه بهیږي. هغې کښ به دا خلق هيوښه اوسېږي. الله ددوی نه خوشحاله دي او دوی دالله نه خوشحاله دي. هم دغه زېر دسته کامیاب ده. دتولو آسمانونو او زمکو اودې کښ چه څه دي دهغې بادشاهی هم دالله ده. اوهغه په هر یو څیز قادر دي.

ه آیتونو پرون: پورته دواړو آیتونو کښې د قیامت د ورځې د عملونو او حالاتو، حساب و کتاب اود سوال او جواب ذکر دي، اوس ددې تفتیش او د محاسبې ذکر کیږي.

خلاصه تفسیر

[ددغې تولو خبرو اترو کولو نه پس] (قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ) الله به ارشاد اوفرمانی چه دا [د قیامت] هغه ورځ ده چه کوم خلق [په دنیا کښې د عقائدو عملونو او وینا گانو په لحاظ سره] رښتینی وو [چه هغه رښتیا کیدل اوس ښکاره کیږي دے کښې انبیاء هم داخل دی چاسره چه خطاب کیږي اوهغه مومنان په کښې هم داخل دی د کومو د ایمان گواهی به چه انبیاء او ملائکه ټول ورکوي په دې مخاطباتو خبرو اترو کښې د رسولانو او د حضرت عیسی علیه السلام تصدیق ته هم اشاره اوشوه غرض دا چه دا ټول حضرات کوم چه په دنیا کښې رښتینی وو] دهغوی رښتینی کیدل به [نن] دهغوی پکار راشي [پکار راتلل به داسې وی چه] (لَهُمْ جَنَّاتُ نَجْمَاتٍ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُدْرِجُونَ فِيهَا أَنْدَادًا) هغوی ته به [د جنت] باغونه [اوسیدو دپاره] ملاوېږي د کومو [د محلونو] دلاندې به چه نهروڼه جاری وی چه په کښې به همیشیه همیشیه اوسېږي [او دغه نعمتونه به ورته ولې نه ملاوېږي هرکله چه] (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ) الله به هغوی نه راضي او خوشحاله اوهغوی دالله نه راضي او خوشحاله دی [او څوک چه پخپله هم راضي او دده نه الله به راضي وی نو هغوی ته دغسې نعمتونه ملاوېږي] (ذَلِكَ الْقَوْمُ الْعَظِيمُ) دا [څه چه بیان شو] ډیره لویه کامیابی ده [چه ددنیا هیڅ کامیابی ورسره برابریدي نشي].

ه آیتونو په: دا د سورت خاتمه ده. ټول سورت کښې اصولی او فروعی احکام بیان شوی دی. ځکه په آخر کښې دا بیان کړي شوی دی چې الله تعالی ددې کائناتو مالک دي. په دې هغه ته دا حق حاصل دي چې ددې احکامو حکم ورکړي. او بندگانو ته پکار دي چې ددې احکامو پابندی اوکړي. ځکه چې الله تعالی په هر څیز باندې قادر دي. هغه لوڼې ذات د نافرمانی په صورت کښې په سزا ورکولو او د فرمانبرداری په صورت کښې په انعام ورکولو قادر دي. نو

په دې وجه او فرمائيږي شو چې ﴿لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فِيْهِنَّ﴾^{۲۵} هم د الله تعالى د پاره سلطنت دې د آسمانونو او زمكې او دهغه څيزونو چې [په دې آسمانونو او زمكه] كېنې موجود دي [و هوو علي كل شي و قدير] او هغه په هر څيز باندې قدرت لري.

معارف او مسائل

ﷻ: ﴿قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصّٰدِقِيْنَ صِدْقُهُمْ﴾^{۲۶} عموماً، د واقع سره مطابق قول، صدق، او خلاق واقع قول، كذب، گنرلي شي، ليكن قرآن او سنت نه معلومېږي چې، صدق، او، كذب، عام دي، يعنې قول او عمل دواړو لره شامل دي، ځنگه چې په حديث شريف كېنې د واقعې په خلاق عمل ته، كذب، وئيلي شوي دي، حديث شريف دادي: ﴿من تحمل بماله يعطى كان كلابس ثوبين زهر﴾ [مشكوة] (۲۷) [څوك چې داسې يو كالي سره خان بنائيسته كړي چې ورته نه وي ور كړې شوي] يعنې د داسې يو صفت يا عمل دعوي او كړي چې ده ته حاصل نه وي [نو گويو كېنې د دروغو دوه جامې نې اغوستې دي].

په يو بل حديث كېنې هغه چاته رشتيني وئيلي شوي دي چې د خلقو په وړاندې او خان له يواځې مونغ په ښه شان سره ادا كوي لكه فرمائي ﴿ان العبد اذا صلى في العلية فاحسن وصل في السرفاحسن قال الله تعالى هذا عهدي حق﴾ [مشكوة] (۲۸) [يعنې څوك چې په ښكاره ښكلي مونغ كوي او د تنهائين مونغ هم دغسې ښكلي كوي نو د داسې كس په باره كېنې الله ﷻ فرمائي چې د ازما رشتيني بنده دي].

﴿رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾^{۲۹} الله دوي نه راضي دي او دوي د الله ﷻ نه راضي دي. په يو حديث كېنې راځي چې جنت كېنې ورتوتونه پس به الله ﷻ فرمائي: لوئي نعمت دادي چې زه تاسو نه راضي شوم اوس به زه تاسو نه چري هم نه ناراضه كيږم. (۳۰) ﴿فَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ﴾^{۳۱} هم دا لويه كاميابي ده، ښكاره خبره ده چې د دې نه به نوره زياته كاميابي څه وي چې مالک او خالق جل جلاله راضي شي.

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ اَوَّلُهُ وَاٰخِرُهُ

[سورت مائده ختم شو]

^{۲۵} (مشكوة)، كتاب البهوع، قبول باب اللقطة: ج ۲، ص ۳۵

^{۲۶} (مشكوة)، كتاب الرقاق، باب الرياء والسعة: ج ۲، ص ۲۵۵

^{۲۷} (كلز العمال راجع الحديث: ۳۳۸۴)

آیاتونہ	سورة الانعام مکيه وهي مائة وخمس وستون آية وعشرون ركوعا	ركوع گانی
یوسل ہندھ ہندھ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	شل
⑤	شروع کوم پہ نوم د الله چه دیر مهربان زیات رحم کونکي دي	⑤
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ		
تول تعریفونہ خاص الله لره دي هغه [الله] چي پیدائي کرل آسمانونہ اوزمکه اوبیدائي کرې		
تول تعریفونہ الله دپاره دي هغه ذات چي آسمانونہ اوزمکه ني پيدا کرې ده او		
الظُّلُمِ وَالنُّورِ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ		
تیارې اورنړا بيا هغه کسان چي دحق نه شي انکار کرې دي درب خپل سره برابروي		
تیارې اورنړا شي پيدا کرې ده بيا هم کافران خپل بتان درب خپل سره برابروي		
هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا		
هغه ذات دي چي پیدائي کرې تاسو دختي نه بياني مقرر کړه يوه نيته دمرگه		
[الله] هغه ذات دي چي تاسو ني د خاورې نه پيدا کړي بياني ستاسو دپاره دژوندون يو نيته مقرر کړه		
وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ۚ وَهُوَ اللَّهُ		
اوبوله نيته دقيامت مقرر ده دهغه سره بيا تاسو شک کوي او هم دغه الله دي		
اوبوه بله نيته [دقيامت] هم هغه سره مقرر ده بيا هم تاسو شکونه کوي هم دغه يو الله		
فِي السَّمَوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ		
په آسمانونو کښي اوبه زمکه کښي هغه پوهيږي په پټ حال ستاسو اوبه ښکاره حال ستاسو		
په آسمانونو اوزمکه کښي دي هغه ستاسو په ټولو پټو او ښکاره رازونو باندې پوهيږي		
وَيَعْلَمُ مَا تُكْسِبُونَ ۚ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ		
اوبوهيږي په هغه عملونو چي تاسو ني کوي اونه راځي دوي ته يوه نښه د نښو		
اوستاسو هر قسمه کارونه ورته ښکاره دي دخلقودا حال دي چي ورته يونښه د		
رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۚ فَقَدْ كَذَّبُوا		
درب خپل نه مگر اوي دوي دهغي نه مخ اړونکي نو په تحقيق سره دروغ او گنړلو دوي		
خپل رب دطرفته راشي نو دوي دهغي نه مخ اړوي يقينا دوي هغه حق کتاب دروغ		
بِالْحَقِّ لَآتَا جَاءَهُمْ كَسُوفٌ بِآيَاتِهِمْ الْآلِهَاءُ ۚ مَا		
حق کله چي راځي دوي ته نوزريه راشي دوي ته خبرونه دهغه خيزا		
او گنړلو کوم چي دوي ته راغلو نو زرده چي دوي ته به دهغه خيز باره کښي خبرونه راشي		
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۚ		
چي وژ دوي لپه هغي پورې چي ټوټي به شي کولي		
چي کوم پورې دوي ټوټي کولي		

آسان ترجمہ قرآن

تول تعریفونہ اللہ لہ دی چہ ہفہ آسمانونہ اوزمکہ پیدا کری دی، او تیارہ اورنرائی پیدا کری دی ہیاہم کومو خلقو چہ کفر کری دی هوی نورو لہ (پہ خدا حق کہن) دخپل پروردگار سرہ براہروی ہم ہفہ ذات دی چہ تاسو ئی دولدی ختی لہ پیدا کری یق، ہیا ئی (ستاسو دژوند) یوہ نیجہ مقرر کرہ او (د دوبارہ ژوندی کیدو) یو معینہ نیجہ دہفہ سرہ دہ، ہیا ہم تاسو هک کہن پراتہ یق، او ہم ہفہ اللہ آسمانونو کہن ہم دی اوزمکہ کہن ہم دی ہفہ ستاسو پت رازونہ ہم پیژنی او ہکارہ حالات ہم، او خہ چہ تاسو کوئی دھپی لہ ہم خبردار دی، او (ددی کافرو حال دادی چہ) دوی تہ کلہ دخپل پروردگار دطریق لہ یوہ لہنہ راہی نو دا خلق دھپی لہ مخ اروی، نو چہ کلہ حق دوی تہ راہی نو دوی هپی لہ دروغون کرو نتیجہ دا چہ دکومی خبری سرہ دوی توپی کوی، دیر زربہ دھپی خبرونہ دوی تہ اور سی۔

خلاصہ تفسیر

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ تول تعریفونہ یواخی اللہ ﷻ سرہ بنائی چا چہ آسمانونہ اوزمکہ پیدا کرل تیارہ اورنرائی جوہ کرہ ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَقُولُونَ﴾ ہیا ہم کافر خلق (پہ عبادت کبھی نورو لہ) دخپل رب سرہ برابر گر خوی ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ﴾ ہفہ [اللہ] داسی دے چہ تاسو [تول] نے [حضرت آدم ﷺ] پہ واسطہ [د خاورونہ جوہ کرنی] ﴿ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّتَمِّعٌ عِنْدَهُ﴾ ہیا نے [ستاسو دمر کیدو] یو وخت مقرر کرو او بل وخت نے مقرر کرو [دپارہ دژوندی راپاسیدو] خاص داللہ ﷻ پہ نزد [معلوم] دے ﴿ثُمَّ أَنْتُمْ ثَمَرَاتُونَ﴾ ہیا ہم تاسو [کبھی بعضی] شک لری [چہ قیامت لہ توقع گنری] حالاتکہ اول چہ کوم ذات ژوند دراوبخنبلو دوبارہ وریخنبیل ہفہ تہ خہ مشکل دی، ﴿وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ﴾ او ہم ہفہ دے معبود برحق پہ آسمانونو کبھی ہم اوپہ زمکہ کبھی ہم [یعنی نور تول باطل معبودان دی] ﴿يَعْلَمُ بَهْرُكُمْ مَا تَعْلَمُونَ﴾ ہفہ ستاسو پت حالات ہم او ستاسو ظاہری حالات ہم [نوشان پیژنی او خاص کر] تاسو چہ [پہ ظاہرہ یا پہ باطنہ خہ] عمل کوئی [چہ جزا سزا پرے وی] ہفہ لہ پیژنی ﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ او دوی [کافرو] تہ خہ نشانی ہم دہفہ درب د نبنونو نہ رانغلہ مگر دوی دھپی نہ ہم هفسے مہ اروی ﴿فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾ نو [نور کلہ چہ دا ددوی عادت جوہ شوی دی] دوی دا رنیتنے کتاب [قرآن] ہم پہ دروغہ اوبللو چہ ہفہ دوی تہ اور سیدو ﴿فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنبَاءُ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ نو [ددوی دا دروغون بلل خالی نہ خی بلکہ] زریہ دوی تہ خبر اورسی دہفہ خیز چہ ہفہ پورے بہ دے خلقو توقعے کولی [امراد ترے عذاب دے چہ پہ قرآن کبھی بہ یق دے دخیبر پہ آوریدو سرہ خداگانے کولی او ددی دخیبر رسیدو مطلب دادی چہ کلہ عذاب نازل شی نو ددی خبر رنیتینوالی بہ پہ سترگو اووینی۔

معارف اومائل

حضرت عبداللہ بن عباس فرمائیلی دی چہ دسورت انعام یو خصوصیت دادی چہ داتول سورت سوا، دخوایتونونہ پہ یو وخت پہ مکہ مکرمہ کبھی داشان نازل شویدی چہ اویازرہ فرشتی

ددې په اردل او اعزاز کښې تسبیح ویونکې راغلې وو،^(۱) د تفسیر په امامانو کښې د، مجاهد، کلبی، قتاده وغیره هم تقریباً دا قول دي.

ابو اسحق اسفرائینی فرمائیلې دي چې دې سورت کښې د توحید ټول اصول او قواعد راپورته کړي شوي دي، د اسورت د ﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ﴾ نه په شروع کیدو سره داپته ورکوي چې ټول تعریفونه الله لره دي او مراد د دې خبرنه، خلکو ته د، حمد، تعریف، محتاج نه دي، څوک نې که ثنا، صفت بیانوي اړخ ته اشاره ده چې هغه د جاد، حمد، او، تعریف، محتاج نه دي، څوک نې که ثنا، صفت بیانوي او که نه، هغه دخپل ذاتي کمال په لحاظ سره پخپله ستائیلې شوي دي. د تیر واورنې د پیداکولو په بیان سره نې د دې دلیل هم ورکړو چې کوم ذات د دې لوڼې قدرت او حکمت خاوند دي، هم هغه د ثنا، صفت حق دار کیدې شي.

په دې آیت کښې، سموات، جمع د او، ارض، مفرد راوړلو کښې دې خبرې ته اشاره کیدې شي چې اوه واره آسمانونه په شکل، شباهت او نور و صفتونو کښې دیویل نه په خپل مینځ کښې زیات بیلټون لري بل خوا اوه واره زمکې په شکل شباهت کښې سره یوشان دي، سره د دې نه چې په بل آیت کښې د زمکو شمیر هم اوه راغلې دي، مطلب دا چې د آسمانونو په شکلونو کښې یو تر بله زیات بیلټون شته ځکه نې د جمعې په صیغې راوړل او د زمکو په شکلونو کښې یو تر بله فرق نشته ځکه نې د واحد په صیغه راوړلې [مظهري] - (۱)

دغه شان، ظلمت، نې د جمع او، نور، نې د مفرد په صیغې راوړلو سره دې ته اشاره او کړه چې، نور، نه مطلب صحیح لازماً صراط مستقیم ده چې یوه ده او، ظلمات، سره یې د غلطو لارو نه تعبیر او کړو چې هغه گنړې اړه زرگونو دي، مظهري و بحر محیط - (۲)

دلته دې خبرې ته هم فکر کول پکار دي چې د آسمان اوزمکې پیداکولو دپاره خلق، پیداکولا اود، نور، اړنې او د ظلمات، اټیرو پیداکولو دپاره، جعل، اګر خولا لفظ راوړې شو، دا، اشاره دي ته کیدې شي چې آسمانونه اوزمکه مستقل بالذات څیزونه دي او رنې، تیاره مستقل بالذات څیزونه نه دي بلکه عوارض او صفات دي بله دا چې، ظلمات، نې په، نور، باند شاید د دې وجې نه وړاندې ذکر کړو چې په دې جهان کښې اصل، ظلمات، دي او، نور، خاص، خاص څیزونه سره داسې تړلې شوي دي چې هغه وی نو، نور، ورسره وی او هغه چې نه وی نو، نور، نه، بلکه تیاره وی -

ددې آیت نه مقصود، د توحید حقیقت او د دې واضح دلیل بیانولونه پس د دنیا هغه ټولو قومونو لره خبردارې ورکول دي چې یا خو بیخي توحید نه مني، یا سره د منلو نې د توحید حقیقت پریښي دي -

مجوسیان په دنیا کښې دوه خالق [پیداکوونکي] مني یو ته یزدان او بل ته اهرمن وائی، یزدان ته خالق د خیر او اهرمن ته خالق د شر وائی او دغه شان په، نور، او، ظلمات، سره نې هم بلي -

د هندوستان مشرکان درې دیرش گروه دیوتاگان او بتان خدای سره شریک گرځوي، آریه سماج سره د دې چې د توحید قائل دي، بیا هم روح او مادي ته قدیم وائی، چې دادوا د الله د قدرت او پیداکولونه خلاص او آزاد دي په دې طریقه هغوی د توحید د حقیقت نه واړیدل، په دې ډول،

(۱) المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث: ۱۳۸۴ و هب الإیمان للمصنف رقم الحديث: ۳۳۵

(۲) التفسیر المظهري تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۳

(۳) بحواله بالا -

نصاری هم اگرچه دتوحید اقرار کوی مگردې سره سره، حضرت عیسیٰ (علیه السلام) اوموری بی لره نه دالله شریک اوبرخی دارجوړ کړل، بیا دتوحید د عقیدې بچ کولو دپاره نه یولره درې خدایان اودرې خدایانولره نه یو خدای اوبللو کوم چه عقل سره هم سمون نه خوری، د عرب، مشرکان خود خدای په ویش کښې تردې سخیان ثابت شو چه دهرغر، هرکانرې ته به نه یو معبود جوړ کړو. غرض داچه الله انسان لره دکائناتو مخدوم اواشرف المخلوقات جوړ کړو خوچه دسمې لارې نه په گدو وولزوروان شو نویواخي نصر، سپوږمۍ اوستوری نه بلکه اور، اوبه، اونې [درختی] کانرې تردې چه چینجی وغیره نه خپل معبودان، حاجت روا اومشکل کشا اوگرخول اوبه سجده ورته پریوتل.

په دې آیت کښې قرآن کریم، الله لره دآسمانونو اوزمکې خالق، دتیرو اورنراجوړوونکې اوبنودلو اوددغې ټولو غلطو خیالاتو تردیدنه اوکړو چه زمکه، آسمانونه اوبه دې کښې ټول هرڅه دالله پیدانش اودهغه جوړ کړی څیزونه دی نویا، داڅیزونه دالله شریک اوبه خدای کښې برخه من څنگه جوړیدې شی؟

په رومۍ آیت کښې دلوثې جهان، یعنی دپوره دنیا دټولونه لوثې څیزونه نه دالله مخلوق اومحتاج اوبنودل اوانسان ته نه دتوحید دصحیح عقیدې سبق ورکړو ورپسې په نورو آیتونو کښې نه انسان ته دتوحید دصحیح عقیدې سبق ورکړو ورپسې په نورو آیتونو کښې نه انسان ته اوبنودل چه ستاوجود پخپله یوه وړه دنیاده، که ددې په ابتداء، انتها اویود وپاش [قد و قامت اواندامونو] باند نظر اوکړی نو دتوحید عقیده به ورته دیو اگیز حقیقت په شکل کښې مخې ته راشی چنانچه فرمائی

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ أَعْلَاكُمْ﴾ یعنی الله هغه ذات دې چه تاسولره نه دخاوري نه پیدا کړل، آدم لره نه دختې دخمیرنه پیدا کړو اوپکښې نه ساه واچوله، دعامو انسانانو خوراکه اوغذا دخاوري نه راوخی، دغذا نه نطفه جوړه شی اونطفې نه انسانی پیدانش په عمل کښې راخی.

حضرت موسیٰ اشعری فرمائیلی دی چه، مادرسول الله نه داسې آوری دلی دی چه الله حضرت آدم لره دخاوري د خاص مقدارنه پیدا کړو چه پکښې دټولې زمکې برخې شاملې کړې شوې وې، هم په دې سبب دآدم اولاد بیل بیل قسم رنگ، شکل لری، اخلاق اوعادتونه نه مختلف دی، څوک تور، څوک سور سپین وی، څوک سخت، څوک نرم، څوک دپاکیزه خوښو مالک، څوک گنده طبیعته وی [مظهري په روایت دابن عدی په حسن سند سره] - (۱)

دادانسان داوونی پیدانش بیان وو ورپسې دآخرنو دوو پراؤ نویان نه دې یودانسان شخصی اوخانی انتها، چه په مرگ سره نومیرې دو نیم هغه انتها چه پخپله به ټول انسانان اوورسره نه ټول کائنات [ددنیا] خادمان ختمیرې چه قیامت ورته وئیلې شی، دانسان دشخصی انتها په باره کښې نه اوفرمائیل: ﴿طَعْنَى أَجَلًا﴾ یعنی دانسان درومۍ پیدانش پسې الله دده دژوند لرلو اویاقي پاتې کولودپاره لویه نیته مقررې کړه چه هغې ته رسیدل، مرگ، نومیرې، کوم لره چې اکر چه انسان نه پیژنی مگردالله فرشتې نه پیژنی بلکه پخپله انسان هم، مرگ لره په دې ډول پیژنی چه په هروخت اوهرځای کښې ورسره اوگیر چاپیره خواوشا کښې نه انسانان مری.

ورپسې د قیامت ذکر نې په دې شان اوفرمائیلو: ﴿وَأَجَلٌ مُّتَمَّعٌ عَنْدَهُ﴾ یعنی یو بل میعاد مقرر دی چه علم نې یواځې الله ﷻ لری، ددې میعاد او نیتې علم سواد الله ﷻ نه بل هیچا انسان اوفرشتوته هم نشته.

د کلام خلاصه داشوه چه په رومبې آیت کښې د ټولې دنیا حال داسې اوبښولې شو چه دادالله ﷻ پیدا کړې اوجور کړې دې اوبه بل آیت کښې نې دوروکی جهان [یعنی انسانا] دایبان اوشو چه هغه هم دالله ﷻ پیدانش دې، بیادانسان دراوښلولودپاره، ورته دهغه خاص عمر اوبښودلې شو او ورپسې نې دمرگ یقینې کیدل چنانچه وې فرمائیل: ﴿وَأَجَلٌ مُّتَمَّعٌ عَنْدَهُ﴾ په دې کښې ورته دا هدایت ورکړې شو چه انسان خپل شخصی مرگ لره دټولو څیزونو او ټولې دنیا په جمع فنا اومرگ په قیامت راتلویاند دلیل جوړول یوفکرې اوطبعی څیز دې، لهذا، د قیامت په راتلو کښې دڅه شک کولو گنجانش نه پاتې کیږی، په دې وجه نې دآیت په آخر کښې دلرې گنرلو په ډول اوفرمائیل: ﴿ثُمَّ أَنْتُمْ مُّكَوّنُونَ﴾ یعنی سره ددې ډاگیزو دلیلونو نه هم، ستاسو د قیامت په باره کښې شک شېهي راپورته کیږی.

په دریم آیت کښې درومبو دوو آیتونو د مضمون نتیجه داسې بیان کړیده چه یواځې الله ﷻ هغه ذات دې چه آسمانونو اوزمکه کښې د عبادت اوفرمانبرداری قابل دې چه هم دهغه عبادت او فرمانبرداری د اوکړې شی، اوهم هغه ستاسو په ظاهر، باطن، په هر حال اوهر قول اوفعل باند پوره خبردار دې.

په رومبې آیت کښې نې د غافل طبع انسان، نارامی اود حق په خلاف دضد کولو شکایت په دې شان اوفرمائیلو: ﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ یعنی دالله ﷻ د توحید د ډاگیزو دلیلونو اوبښکاره نڅښو باوجود، منکر انسانانو د اطرېقه اختیار کړیده چه دالله ﷻ د اړخه چه کومه نڅښه هم ددوی د هدایت دپاره رالیږلې شی نومخ تر اړوې او هیڅ غور فکر پکښې نه کوی.

په پنځم آیت کښې نې ددې عادتې غفلت تفصیل داسې بیان کړو چه ځنې واقعاتو ته پکښې اشاره شوې ده لکه فرمائی: ﴿لَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ هَآؤُلَآءِ الْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾ یعنی هر کله چه حق نې مخې ته راغې نودروغزن نې اوبللو، دلته دحق نه مراد قرآن کریم هم کیدې شی اودرسول الله ﷺ ذات اقدس هم، وجه نې داده چه هغوی دپیدانش نه تروفات پورې خپل ټول عمر ددغه عربو قبائلو په وړاندې تیر کړو، ماشومتوب، هلکتوب، خوانی اوبود اتوب ټول نې ددوی دسترگو په وړاندې وو، دونه ته هم داپه ډیرښه شان سره معلومه وه چه هغوی دچا انسان نه زدکړه نه وه کړې، دهغوی حالت دا وو چه خپل نوم قدرې نې هم نشولیکلې - په ټولو عربو کښې د، امی، په لقب سره یادیدلو، څلویښت کاله عمر نې داسې تیر شو چه چرې شعر، شاعرۍ سره نې تړون اودلچسپۍ نه لرله - علم او تعلیم سره نې څه مناسبت نه وو بښکاره شوې چه څلویښت کاله د عمر نې پوره شونو سمدستی نې په ژبه مبارکه هغه حقیقتونه، پیژندگلۍ او علوم، فنون جاری شول چه ددنیا لوني لوني ماهر فلسفیان هم دهغې په وړاندې بې وسه شو - د عربو ټول فصیحانو، بلیغانو ته نې دخپل راوړلی کلام دمقابلې دپاره چیلنج اوبلنه ورکړه خوسره ددې نه چه رسول الله ﷺ ته دشکست اوماتې ورکولو دپاره، دخپل سرو مال، تنگ، ناموس، اولاد او خاندان نه هم دغه خلق ورتیروو، دغه ماهر خلق ددې چیلنج قبلولو اود قرآن کریم دیو آیت مثال پیش کولونه بیخي پاتې راغلل.

په دې شان پخپله رسول الله ﷺ اودهغوی راوړلې قرآن کریم کښې وجود پخپله دحقانیت یوه ډیره لویه نشانی وه، زیات داچه دهغوی په زرگونو معجزې اوډاگیزې نخښې ورته داسې ښکاره شوې چه دروغ جوړ شودبود لرونکی اود عقل خاوند هیڅ یوانسان ترانکارنشی کولې، خودغې خلقودغه ټولې نشانیانې د یومخه دروغژنې اوگرځولې، لهدا په آیت کښې نې ارشاد اوفرمانیلو: ﴿لَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾

دآیت په آخر کښې ددوی د کفر، اوانکار، اوددروغ بللو ناکاره انجام ته د اشارې کولو دپاره نه اوفرمانیل: ﴿لَتَوَفِّيَنَّهُمُ الْبُؤْسَ لَمَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ یعنی اوس خودخپل انجام نه غافل داخلق درسول الله ﷺ معجزواودهغوی راوړلې هداياتوپورې مسخرې کوی قیامت اواخرت پورې خنداگانې کوی لیکن ډیرزرهم دغه حقیقتونه به ددوی مخې ته راشی، قیامت به قائم شی، دایمان اوعمل حساب به ورکول وی، هرڅوک به دخپلو کړوسزابیامومی، خوددغه وخت یقین اواقرارکول به دهیچا پکار نه راخی، ولې چه دغه دعمل وخت نه، بلکه دبدلې اوجزاء وخت دې، اوس ورته الله ﷻ دغوراوفکرکولو موقعه ورکړیده چه داغنیمت اوگنډی، دالله ﷻ په نشاناتو ایمان راوړی نویه دنیاواوآخرت کښې کامیابی حاصلولې شی-

الْمُدَّوَا كَمْ أَهْلَكْنَا		
آیا نه گوری دوی! چی خومره! هلاک کړی دی مونږه		
آیا دوی نه گوری چی ددوی نه		
مِنْ قَبْلِهِمْ	مِنْ قَرْنٍ	مَنْكُنْهُمْ
وراندې ددوی نه داهل د زمانې نه چی قدرت ورکړې وو مونږ هغوی ته په زمکه کښې		
وراندې مونږ خومره دلې هلاکې کړې دی چې د هغوی دور دوران وو په مخ د زمکې		
مَا كُنْهُمْ	لَكُمْ	وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ
هغه قدرت چی نه دې درکړې مونږ تاسو ته اولیرلې وومونږه باران په هغوی		
داسې طاقت مو ورکړې وو چې تاسو ته مونه دې درکړې او مونږ په هغوی باندې د پورته نه		
مَدْرَارًا	وَجَعَلْنَا	الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ
پرلپسې په شیبوشیبو اوروان کړی وو مونږه نهرونه چې بهیدل به لاندې د ونود هغوی نه		
درحمت بارانونه اوورول اولاندې نه مو ورته ولې بهیولې اخوچې کله نافرمانه شو		
فَأَهْلَكْنَاهُمْ	بِذُنُوبِهِمْ	وَأَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا
نوهلاک کړل مونږ هغوی په سبب دگناهونود هغوی اوپیدا کړل مونږ اروستود هغوی نه قومونه		
نومونږ هغوی د هغوی دگناهونو په وجه هلاک کړل او هغوی نه پس مونږ قومونه پیدا کړل		
آخِرِينَ ۝	وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا	فِي قُرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ
نور اوکه نازل کړې وې مونږ په تا باندې لیکلې کتاب په کاغذ کښې اومه کړې نې وې هغه		
اوکه مونږ په تا باندې په کاغذ کښې لیکلې شوې کتاب را کوژ کړې وې انودوی به هغه مسح کړې وې		

بَايِدُيْهُمْ لَقَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا

په لاسونو خپلو | نوخامخابه ونيلي | هغه كسانو | چي انكار نې كړې دې | حق نه | چي نه دې دا
په خپلو لاسونو | نوڅوك چي حق نه مني | هغوي به بيا هم دا ونيلي | چي دا القرآن چه تا ورته پيش كړې دې |

إِلَّا يَسْحَرُونَ قُبُورَهُمْ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ

مگر دې | جادو | بسكاره | او وائي دوي اولي نازل نه كړې شوه | په ده باندې | فرشته | او كه
بسكاره باره جادو دې | او دوي دا وائي چه په ده باندې ولي فرشته نه نازلېږي | او كه مونږ بالفرض

أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا

نازله كړې وې | مونږ | فرشته | انوخامخا به فيصله شوې ووا | كار | بيا | نه ووا
فرشته راكوزه كړې وې | نو توله قصه به ختمه شوې وه | او بيا به هم ددې هومره

يُنْظَرُونَ ۝ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ

ور كړې شوې مهلت | او كه گرځولي وې | مونږ | پيغمبر | يوه فرشته | انوخامخا به گرځولي ووا | مونږ هغه لره
مهلت نه ووا | ور كړې شوې | او كه مونږ هرو فرشته رسول گرځولي | نو دسړي په شكل به مور گرځولي

رَجُلًا وَلَلْبَشَنَّا عَلَيْهِمْ مَا

په شكل دسړي | انوخامخا به په شك كېني | اچولي ووا | مونږ | دوي لره | هغسي شك كېني |
..... | او دغه شان بيا به هم په شك كېني پاتې شوي ووا | دوي لكه څنگه چي

يَكُونُونَ ۝ وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْتُمْ بِرُسُلِكُمْ مِنْ قَبْلِكَ

چي اوس پكېني اخته دي دوي | انوخامخا توقې شوې دي | په پيغمبرانو پورې | مخكېني ستانه |
اوس په شك كېني اخته دي | او | پيغمبره | ستانه مخكېني هم دي | ورو پيغمبرانو پورې | خداگانې شوې وې

فَخَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا

نو چاپيره شوا | دهغه كسانونه | اچي توقې به نې كولې | اېه دوي پورې | هغه عذاب | چي ووا دوي
نو آخر چي كومو خلقو توقې كولې | په هغوي باندې هغه عذاب واقع شو | په كوم پورې چه به هغوي ..

بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ

چي په هغې پورې به نې | توقې كولې | اووايه | دوي ته | اچي اوگرځي | په زمكه |
توقې كولې | ورته اووايه چي دزمكې په مخ اوگرځي

ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ ۝

بيا اوگوري | چي څنگه | ووا | انجام | دروغو گټورنكو |
او بيا اوگوري چي | چا | پيغمبران | په دروغه گټرلي ووا | دهغوي څه حال شوا

آسان ترجمہ قرآن

آیا دوی نہ دی کتلی چہ مونہ ددوی نہ مخکین غمرہ قومونہ هلاک کری دی! مونہ هغوی ته په زمکه کین هغه قدرت ورکړې وو چه تاسو ته مونہ دې درکړې او مونہ په هغوی باندې د آسان نه چه ډیر بارانونه راوړولي وو او مونہ دریانونه مقرر کړې وو چه هغه د هغوی دلاندې بهیدلې. لیکن بیا هغوی د گناهونو د وجې نه مونہ هغوی هلاک کړل او د هغوی نه وروستو مو نور لسلونه پیدا کړل او (ددې کافرانو حال دا دې چه) که مونہ په تآباندې داسې کتاب نازل کړې وې چه په کاږل لیکلې هوی وو او بیا دوی هغه په لاسونو باندې مسح کړې هم وې، نو کومو خلقو چه کفر اختیار کړې دې هغوی په وټپلې چه دا د ښکاره جادو نه سوا نور څه نه دي اودا خلق وایي چه دې (پیغمبر) باندې یو فرشته ولي نه ده راځي؟ حالانکه که مونہ فرشته رالېږلې نو ټول کار به پوره هوی وو بیا به دوی ته مهلت نه وو ورکړې هوی. او که مونہ فرشتي لره پیغمبر جوړ کړې وې نو بیا به موهم هغه دسري (په شکل کین) جوړولو، او بیا به مو دوی هم په هغه شبهه کین اچولي وو لکه چه اوس پکین مبتلا دي او (ای پیغمبر!) حقیقت دا دې چه ستا نه مخکین هم ډیر پیغمبرانو پسې ټوکې هوي وي لیکن نتیجه دا هوه چه کومو خلقو ټوکې کړي وي، هغوی هغه څیز راگړ کړل چه په څه پورې ئې ټوکې کولې (دې کافرانو ته) ووايه چه زمکه کین لږ وگرځي، بیا وگورئ چه (د پیغمبرانو) د دروغلون گټورنکو څه انجام هو؟

خلاصه تفسیر

﴿الْمَرْيُوكُمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنْهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ آیا دوی اونه لیدل چه مونہ ددوی نه مخکینې ډلو لره [په عذاب سره] هلاک کړی دی کومو ته چه مو په دنیا کینې داسې [جسمانی اومالی] قوت ورکړې وو مَا لَمْ تُمَكِّنْ لَكُمْ چه تاسو ته مع هغسې قوت درنکړو ﴿وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ قِطْرًا﴾ او مونہ په هغوی ښه بارانونه اووړول ﴿وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ﴾ او مونہ د هغوی د [فصلونو او باغونو] لاتدر نهرونه جاری کړل [چه ورسره نه فصل او میوو ښه ترقی اوکره او هغوی د خوشحالی ژوند تیروولو] ﴿فَأَهْلَكْنَاهُمْ يَوْمَهُمْ﴾ بیا [سره ددې قوت مال اواسباب نه] مونہ هغوی لره د هغوی د گناهونو په سبب [قسما قسم عذابونو سره] هلاک کړل ﴿وَأَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ﴾ او ورپسې نورې ډلې پیدا کړې [که په تاسو هم عذاب نازل کړو نو دتعجب څه خبره ده او ددې خلقو دضد دا حالت دے چه] ﴿وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَابٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ﴾ که مونہ په کاغذ باندې لیکلې څه نوشته په تاسو نازله کړې وې بیا هغې ته دے خلقو خپل لاسونه ور اوړې وې [څنگه چه دوی غوښتلې وو چه یو لیکلې کتاب دے د آسمان نه راشی دلته د لاسونو ور اوړلو په بیانولو سره نه د نظر بندنی شبه هم لرې کړه] ﴿لَقَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا صِفْوَةٌ مِنَ الْأَمْرِ﴾ بیا به هم دے کافرانو هم داسې وویل چه دا هیڅ نه دی مگر په ډاگه جادو دے [ولې چه دخبرې منلو اراده نه نشته او په هر دلیل کینې څه ناڅه نوے خبرې رایستل څه مشکل دی] ﴿وَقَالُوا لَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ﴾ اودا خلق داسې هم وائی چه دوی [پیغمبر] سره څوک فرېسته [چه مونہ لیدلې او خبرې مو ورسره کولې] ولې راو نه لیږلې شوه [الله فرمائی] ﴿وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكَ لَفِئِ الْأَمْرِ﴾ او که مونہ څوک فرېسته [په دې شان] لیږلې نو ټوله قیصه به بیخی ختمه شوې وه ﴿لَمْ لَا يَنْظُرُونَ﴾ بیا [دفرېسته د راکوځیدو نه پس] به دوی ته لږ مهلت

نشو ورکولې [خکه چه دالله ﷻ عادت دادې چه کومو خلقو په خپلې غوښتنې معجزه اوليدله او بياني هم ايمان راوړو نه انکار اوکړو نو سمدستی هلاکولې شی او ترڅو چه دغسې غوښتلې معجزه اونه وینی نویه دنیا کښې مهلت ورکولې شی] ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا﴾ اوکه مونږ دغه [پیغام رسوونکې] لره فرېسته مقرر کړې وې ﴿لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَشَاءُ عَلَيْهِمْ مَا يُلَيِّنُونَ﴾ ښو [که بیا هم په خپل شکل دفرېسته کښې راغلې وې نو خلق به ترې زیات بوگنیدل خکه به مونږ دغه فرېسته] لره انسان [یعنی دانسان په شکل] جوړوله نویه هغې به یې هم دغه شبه کوله کوم چه اوس کوی [یعنی دغه فرېسته به یې بشر گنرلې او هم هغه اعتراض به یې کولو، غرض دا چه ددوی دا غوښتنه که پوره کړې شی نو فائده به یې دوی ته هیڅ نه وی ولې چه فرېسته لره په خپل شکل کښې دلیدلو دوی وس نه لرلو. دانسان په شکل لیرلو سره به بیا هم ددوی شبه نه پورته کیږي اویل طرف ته به یې نقصان دا وی چه په نه منلو به د عذاب حق دار جوړشی] ﴿وَلَقَدْ اسْتَهْزَأُ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ﴾ او [تاسو ﷺ ددوی په بې فائدي مطالباتو غم مه کوئ ولې چه] تاسو نه وړاندې چه کوم پیغمبران شوی دی هغوی پورې هم [دمخالفینو له طرفه] مسخرې شويدي ﴿لَهُنَّ أَهْلُ الْاِيْمَانِ مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ﴾ چه کوم خلقو ورپورې مسخرې کړې وي هغوی لره هم هغه عذاب راگیر کړل کوم پورې نه چه توقی کولې [دې نه معلوم شوه چه دداسې خلقو دداسې عمل نه پیغمبرانو ته هیڅ نقصان نه دې رسیدلې بلکه دغه خلق پخپله په عذاب او مصیبت کښې ورپرې وتل که اوس دا خلق دتیروشو امتونو دغه عذاب نه انکار کوی] ﴿قُلْ يَتَذَكَّرُ فِي الْاَرْضِ لِمَ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ﴾ نو تاسو [دوی ته] او فرمائې چه لپ شان په زمکه کښې اوگرځی راوگرځی بیا اوگورئ چه د دروغزن کونکو څه انجام شو.

معارف اوسائل

په تیرو شوؤ آیتونو کښې دالهی احکامو اود رسولانو دتعلیماتو نه دمنځ اړوونکو اوورسره مخالفت کوونکو ته دسخت ډرکې بیان وو- په دې آیتونو کښې هم ددغې منکرینو مخه، خپلو وړاند روستو حالاتو اود تیرې شوې زمانې واقعاتو ته دراپولو او هغوی ته دعبرت اونصیحت قبلولوموقعه ورکړې شويده،- بېشکه چه ددنیا تاریخ دعیرتونو یو کتاب دې چه که دادبصیرت په نظر اوکتې شی نو دزرگونو وعظونو نه زیات اثرناک وعظ دې، دیوحکیم [هونسیار] بنده دا جمله څه ښه ده چه، دنیا یو بهترین کتاب دې اوزمانه بهترین معلم [استاذ] دې- هم دغه وجه ده چه دقرآن کریم یولونې جز قیصې اوتاریخ دې لیکن عموماً غافل طبع بنده ددنیا تاریخ ته هم دیو تفریحی شغل نه زیات حیثیت نه ورکوی بلکه دو عظ او حکمت دې بهترین کتاب لره نه هم دخپل غفلت اونا فرمائې یوه ذریعه جوړه کړه، تیرې شوې قیصې خو، یاد خوب راوستودپاره استعمالولې شی اویا په خالی وختونو کښې دزړه مشغولولو او وخت تیروولو ذریعه جوړولې شی-

شاید چې ددې وجه قرآن پاک د دنیا د تاریخ روح [اصلی مضمون] د عبرت اونصیحت دپاره اخستې وی خود عامې دنیا تاریخی اوافسانوی کتابونو په شان نه دې. په کومو کښې چه قصې وئیل یا تاریخ بیانول مقصد گرځولې شوې وی، په دې وجه یې تاریخی واقعات د قصو په شکل بیان نه کړل داسې کوی چه دمعاملې اود حال مطابق د قیصې څه برخه راوړې شی، بل ځانې کښې یې ددې قصې بله حصه د هغه مناسبت سره بیان کړې وی. دې کښې دې حقیقت ته اشاره کیدی شی چه څه خبر یا قیصه، پخپله مقصود نه وی، بلکه دهر خبر نه څه نوی خبر راوړنیکل

اودهرې واقعي دښکاره کولوڅه عملی نتیجه راوښکل مقصودوی، په دې وجه، ددغې واقعي څومره برخه چه دیومقصد دپاره ضروری وی هغه لولی او وړاندې تیرېږي اودخپلو حالاتواندازه اخلي، دتیرو شوو واقعاتو نه سبق حاصلوی اوخپله اصلاح کوی.

دتیرو شوو آیتونو څخه په رومبی آیت کښې درسول الله ﷺ نیغ په نیغه مخاطبوايعنی دمکې مکرمې خلقوته دارشاد اوشو چه آيا، دې خلقو دوراند تیرشو قومونو حال نه دي کتلي چه عبرت اونصیحت ورته تر حاصل شوې وې، دلیدلو نه مراد ددوی په جال باند غور فکر کول ځکه دی چه دغه قومونه دهغوی په وړاندې نه وو چه لیدلې نې شو، ورپسې دراتلونکو قومونو دهلاکت اوبریادی بیان اوشو: ﴿کَمْ أَهْلَکْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قُرُونٍ﴾ یعنی مونږه ددوی نه وړاندې څومره پېړۍ هلاکې کړې.

قرن، دیوې زمانې اویووخت موجود ټولو خلقوته ونیلې شی اودزمانې هغه اوږدې برخې ته هم ونیلې شی چه دلسو کالونه واخلې ترسپلو کالوپورې کیدې شی څنگه چه دې کښې مختلف احوال راغلی دی خودځنې واقعاتو اودحدیث دروايتونو نه ددې تائید کیږي چه، قرن، یوې صدی (پېړۍ) ته ونیلې شی. چنانچه رسول الله ﷺ عبدالله بن بشرمازنی ته فرمائیلى وو چه تڼ به یو، قرن، ژوندې پاتې کیږې او هغه پوره سل کاله ژوندې پاتې شو. دغه شان بل یوماشوم ته نې دیو، قرن، ژوندې پاتې کیدودعاکړې وه نو هغه پوره سل کاله ژوندې پاتې شوې وو (۱) اودغه شان اکثر و علماء حضراتو په حدیث (غیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم) (۲) کښې هم د، قرن، مطلب سل کاله زمانه بیان کړیده. (۳)

په دې آیت کښې دتیرو شوو دنیوی قومونوپه باره کښې اول داوښودلې شو چه هغوی ته دالله ﷻ په زمکه کښې هغه فراخی، قوت اودژوند تیرولو سامان ورکړې وو چه دورپسې خلقوپه برخه رانغلل، خوهرکله چه دغه خلقو رسولانو لره دروغژن اوبلل اودخدواندی احکامو مخالفت نې اختیار کړونو دغه ټول رعب، داب مرتبه اومال ودولت نې دالله ﷻ دعذاب په وړاندې بیکاره ثابت شو اوټول دیو مخه نیست و نابود شو، نواوسنی دامخاطبین خلق کوم چه دمکې خلق دی چه عادیانو او ثمودیانو پشان قوت او طاقت ورته حاصل نه دي اونه دشام او یمن دخلقو پشان خوش حالی ورته نصیب ده. پکار دی چه دوی دخپلو عملونواو کارونواندازه واخلی اوپه دې ځان پوهه کړي چه په مخالفت کولویه زمونږ انجام څه وی؟

په آخر دآیت کښې نې ارشاد او فرمائیلى: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِقَدْرِهِمْ قُرْآنًا عَرَبِيًّا﴾ یعنی دالله ﷻ دقدرت کامله یواځې داشان نه وو چه دغه غټ غټ طاقتور، دمرتبي، حکومت، مال، دولت اودرعب داب مالکان نې دسترگو په رپ کښې تباہ بریاد کړل بلکه دهغوی په ځانې نې نور قومونه پیدا کړل اودهغوی په علاکو کښې نې آباد کړل چه لیدونکو دهغه خلقو کمی هم محسوس نه کړو کوم چه ددوی نه وړاندې هلاک شوې وو.

(۱) مسعديک للحاکم رقم الحديث: ۳۷۵، کتاب تواریح المتقدمين من الانبياء والمرسلين، ذکر ابراهيم النبي صل الله عليه وسلم.

(۲) صحيح البخاری، کتاب الرقاق، باب ما یحذر من زهرة الدنيا الخ: ج ۲، ص ۹۸، وصحيح مسلم، کتاب الفضائل، کتاب فضل الصحابة ثم الذين یلونهم الخ: ج ۲، ص ۲۹.

(۳) فتح الباری، کتاب الرقاق، باب ما یحذر من زهرة الدنيا الخ: رقم الحديث: ۳۷۵.

هسي هم د الله ﷻ ددې قدرت او حکمت ليدل کتل په هر زمانه او هروخت کبسي کيدې شي، هغه داسې چه هره ورځ په زرگونو، لکونو خلق هلاکيږي مگر په يوځاني کبسي هم خلا په نظر نه راځي. دانشي محسوسولې چه د يوځاني خلق هلاک شونو دلته بل څوک استوگن پاتې نشو.

خدا چا نه په دې عالمه ګانو نازې کس کې؟
مزارون اتمه ګانې رولق وېلې پاتې ګانې ګانې

اخذائې پوهيږي په دې دنيا کبسي د چا نياز چلېږي؟ په زرگونو خلق مړه شو او بيا هم د مجلس هم هغه رونق جاري دی!

يو ځل د عرفات په ميدان کبسي تقريبات لاکه خلق جمع وو، خيال م دې خوا لارو چه دنن په تقريبا اویا، اتيا کاله وړاندې ددې ټولې ګنډې څخه يو انسان هم دلته موجود نه وو او دلته تقريبا نور هغومره انسانان موجود وو د چا چه نن نوم نشان هم نشته، دغه شان دانسانانو هره غونډه او ګډه چه د ماضي او مستقبل په اندازه او کتلې شي نو د پريزيات مؤثر و اعظ بنده ته ښکاري ﴿فَتَوَكَّنَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾

دويم آيت په يوه خاصه واقعه کبسي نازل شويدي، هغه داسې چه عبد الله ابن أميه، در رسول الله ﷺ په وړاندې د ضد يو داسې مطالبه پيش کړه چه، زه تر هغه وخته پورې په تاسو ايمان نشم راوړې تر څو چه زه پخپله دا واقعه اونه وينم چې تاسو آسمان ته اوڅيرئ او هغه ځاني څخه زمونږ مخې ته يو کتاب راوړنه رې چه په هغې کبسي زمانوم داسې ليکلې شوې وی چه زه به ستاسو تصديق کوم او ددې ټولو ونيلو نه پس ئې د احم او ونيل چه که ته د اټول هر څه راته او ښاني بيا هم نشم مسلماندي [يعنی منل م نشته] او عجيبه اتفاق دادې چه بيا هم دغه صاحب داسې پوخ مسلمان شو چه د اسلام غازي وو او د طائف په غزا کبسي شهيد شو. (۱)

د يو قوم دا څه د داسې بې سراوځيو، بيخايه، ناشور تو مطالبو خصوصاً چه ورپورې د خدا او مسخرو کولو په ډول اوشی، په هغه ذات رسول الله ﷺ باند به څه اثر شوې وی کوم چه د موريلار نه زيات مشفق او مهربانه وو، هغه څوک ددې احساس کولې شي چه د قوم د خير نيکگرې فکرو رسره در رسول الله ﷺ پشان مل وی.

لهذا دې آيت کبسي ورته تسلي وړ کولو دپاره او ونيلې شو چه ددوی دغه مطالبات د څه غرض او مقصد دپاره نه دی، ددوی غرض د احم نه دې چه څه عمل پراو کړي، ددوی شان داسې دې که ددې نه زيات واضح صورتونه ستاسو درشتينوالی ورته مخې ته راشی بيا به ئې هم قبول نکړي، مثلاً که مونږ ورته هم ددوی په فرمائيش د آسمان نه په کاغذ ليکلې کتاب هم نازل کړو، يواځې دانه چه په سترگو ئې او ويني چه پکبسي د جادو احتمال کيدې شي بلکه په خپلو لاسونو کبسي ئې هم راواخلي کوم به چه يواځې خيال نه بلکه حقيقت وی، بيا به هم داسې ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا بَعْثٌ مِّنْ قَبْلُ﴾ څکه وائی چه ددوی دغه ټولې مطالبې او فرمايشونه په ضد او نارامی باند اوانره دی.

د درنيم آيت دنازلیدو هم يو واقعه داسې وه چه همدغه عبد الله ابن ابی أميه، نضر بن حارث او نوفل بن خالد درې واړه يوځاني، در رسول الله ﷺ په خدمت کبسي حاضر شو او د مطالبه ئې پيش کړه چه هله به په تاسو ايمان راوړو چه آسمان نه راله کتاب په دې شان راوړې چه څلور فرشتې هم

ورسره ددي گواهي دپاره راشي چه داكتاب دالله ﷻ دارخه راغلي دي اوداهم گواهي اوکړي چه تاسو دالله ﷻ رسول يي- (۱)

ددې جواب خواله ﷻ يوداورکړو چه داغافل خلق په داسي مطالباتو کولو سره خپل مري او هلاکت ته دعوت ځکه ورکوي چه دپيغمبر نه غوښتلې معجزه چه دالله ﷻ دارخه ښکاره کړي شي که بياهم او نه منلې شي او په اسلام راوړلو کښي لږ مهلت اوکړي شي نودعام عذاب په ذريعه دغه غوښتونکي خلق تباہ کولې شي، هرکله چه دمکې خلقو، دغه قسم غوښتنه دينيک نيتي نه نه وه چه دهغي دمنلو اميد ترکيدې شونووي فرمانيل: ﴿وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الْأَمْرُ لَهُ لَا يَنْظُرُونَ﴾ يعني که مونږ ددوي غوښتلې معجزه داسي ښکاره کړو چه فرشته راوليږو اودانامونکي نې بياهم او نه مني نوددوي دهلاکيدو دپاره به دالله ﷻ حکم جاري شي چه بيا به ورته پوتې ويل هم نشي ورکولې، اوس دوي لره په دي پوهيدل پکاردې چه ددوي غوښتلې شوې نشاني که ښکاره نکړي شوه نوخير پکښي هم ددوي دي-

ددې خبرې يو بل جواب په څلورم آيت کښي په دي شان ورکړي شوي دي چه داسوال کوونکي عجيبه بيوقوفان دي چه دفرشتو دنازليدو غوښتنه کوي، ولې چه دفرشتو دنازليدو دوه صورتونه دي، يواچه فرشته په خپل اصلي صورت کښي ورته راشي نودهيبت له کبله به دهغي ليدل اوښي کړي اوکيدې شي چه دديرو بوگنيدوله کبله انسان مړ شي-

بل صورت نې دانسان په شکل باند راټلل دي لکه جبرائيل آمين چه ديرکرته رسول الله ﷺ ته په انساني شکل راغلي دي نوداوسني اعتراض ددوي به بياهم وي وائي به چه هرکله مونږ به، يومعلوم انسان، رسول الله ﷺ دالله ﷻ پيغمبر نه منو نوپوه ناآشنا انسان، چه په اصل کښي به فرشته وي څنگه اومنو؟

ددې ټولو عنادي سوالونو جوابونو ورکولونه پس درسول الله ﷺ دتسلي دپاره ارشاد دي چه ستاسو قوم، که تاسو پورې توقې اوخنداگانې کوي درته تکليفونه رسوي نودغسي ټولو پيغمبرانو ﷺ سره هم شويدي چه هغوي دهمت نه کارواغستو، وارنې خطانکړو، دهغي نتيجه داراوختله چه هم دغه مسخري کوونکي به په عذاب الهي کښي راگيرشو-

خلاصه داشوه چه ستاسو کارداحکام الهي رسول دي ددي کار په کولو سره تاسو خپل زړه فارغ کړنې که څوک نې اثر قبو کړي يانه ددي دمه ستاسو نه ده، ځکه په دي فکر کښي پريوتو سره خپل خان مه غمزن کوني-

قُلْ لِّمَنْ مَّا			
اووايه چي دچا دي هغه څه			
اورته اووايه چي دچا دي هغه څه			
فِي السَّمَوَاتِ	وَالْأَرْضِ	قُلْ	لِلَّهِ
چي په آسمانونو کښي دي اوپه زمکه کښي دي اووايه چي خاص دالله دي لازم کړي دي الله			
چي په آسمانونو کښي دي اوپه زمکه کښي دي اووايه چي دا هر څه دالله ﷻ دي هغه په			

عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ ۖ لِيَجْمعَكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ ۖ لَا رَيْبَ
په ځان خپل رحمت خامخا به ضرور راجمع کوي تاسو ورځ د قیامت ته چې نشته شک
خَبَلَ خَانَ رَحْمَ كَوْلَ لَزَمَ كَرَىٰ دَىٰ تاسو ټول به ضرور د قیامت په ورځ یوځانې کړی په دې کښې هېڅ شک
فِيهِ ۖ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝
په هغې کښې هغه کسان چې په تاوان کښې ئې اچولی دي ځانونه خپل انو هغوی ایمان نه راوړی په دې
نشته دي نو چا چې ځانونه په نقصان کښې اچولی دي هغوی ایمان راوړونکي نه دي
وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الْيَلِّ وَالنَّهَارِ ۖ وَهُوَ
او خاص هغه نړۍ هغه څه چې اوسېږي په شپه کښې او په ورځ کښې او هغه د هر څه
اود شپې په تیاره کښې اود ورځې په رنډا کښې هر څه چې اوسېږي هغه ټول د الله ﷻ مخلوق دي او هغه
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۖ قُلْ أَغَيَّرَ اللَّهُ أَخِذُ وَلِيًّا
اوریدونکي دي او په هر څه پوهه دي او وایه اچې آیا بغیر د الله نه اونیسم بل دوست
هرڅه آوری او په هر څه پوهه دي ورته او وایه چې آیا زه بغیر د الله ﷻ نه ځان دپاره بل دوست اونیسم
فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يَطْعَمُ
چې پیدا کونکي دي د آسمانونو اود زمکې او هغه روزی ورکوي اونه ورکړې کيږي هغه ته روزی
حال دادې چې هغه زمکه او آسمانونه جوړ کړي دي او اهرچاته روزی ورکوي او ادهیچانه روزی نه غواړي
قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ
او وایه دوی ته چې بیشکه ماته حکم راکړې شوی دي چې شم زه اول هغه څوک
ورته او وایه چې ماته خدا حکم شوی دي چه زه د هر چا نه وړاندې اسلام قبول کړم
أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝
چې غاړه ئې ایښی وی او چې مډه کيږه ته د مشرکانو څخه
... او دا چې ته د مشرکانو په ډله کښې شامل نشي

آسان ترجمه قرآن

(خوې نه) تېوس وکړه چه: په آسمان او زمکه کېن چه څه دي هغه دچا ملکیت دي؟ (بیا که دوی جواب نه لري نو ته خپله) ووايه چه: دالله ملکیت دي، هغه رحمت په خپل ځان لازم کړې دي، (دې وچې نه توبه او باسق نو ستاسو معنکي ټول گناهونه به معاف کړي ورته) هغه به تاسو ټول ضرور با ضرور د قیامت په ورځ راجمع کړي چه د هغې په راتلو کېن څه هک نشته (لیکن) کومو خلقو چه ځانونه په تاوان کېن غورځولي دي، هغه (په دې حقیقت باندې) ایمان نه راوړی، او په هېه او ورځ کېن چه غومره مخلوقات آرام کوي ټول د هغه په قبضه کېن دي او هغه هره خبره آوري او هرڅه باندې پوهیږي، ته ووايه چه: آیا څه دالله نه سوا بل څوک معاون ونیسم؟ (هغه الله هرچا دم) چه د آسمانونو او زمکې پیدا کوونکي دي او هغه په ټولو باندې غوږوي او هغه دچا نه نه غوږي؟ ته ووايه چه: ماته ددې حکم

هوې دې چه په تابعداري كېن د ټولو نه اول جوړ هم، او ته د مشركانو نه چرې هم مه كيږه.

خلاصه تفسير

﴿قُلْ لِّمَن مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ﴾ تاسو [دے مخالفينو ته د حجت لازمولو په ډول] اوواڼې چه څه هغه چه په آسمانونو اوزمكه كښې موجود دى دا ټول د چا ملكيت دى [اول به دوى هم داسې جواب ور كړى چه توحيد ترې ثابتيږي او كه په څه وجه لكه د مغلوبه كيدو د ويرې جواب ورنه كړى نو] ﴿قُلْ لِلّٰهِ تَسْبُو﴾ تاسو اوواڼې چه ټول هر څه د الله ﷻ ملك دے [اودوى ته داهم اوواڼې چه] ﴿كُتِبَ عَلٰى نَفْسِكَ الرَّحْمَةُ﴾ الله ﷻ [د خپل فضل په وجه توبه كوونكو سره] مهرباني كول په خپله ذمه لازم گرځولى دى [او داهم اوواڼې چه كه تاسو توحيد لره قبول نكړو نو بيا به يې سزا هم څكه تيرونى چه] ﴿لَيَجْعَلَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَرِئِبَ فِيْهِ﴾ تاسو لره به الله ﷻ د قيامت په ورځ [د قبرونو نه په ژوندۍ راپورته كولو سره د حشر په ميدان كښې] راجمع كړى [اود قيامت حالت دادې چه] ددې په راتلو كښې هيڅ شك نشته [خو] ﴿الَّذِينَ خَيْرًا اَلَّهْمُ فَهُمْ لَا يُمْنُونَ﴾ كومو خلقو چه خپل ځانونه [يعنى خپل عقلونه او نظرونه] برباد [يعنى په تېو ولاړ جوړ] كړى دى نو هغوى به ايمان نه راوړي [او په دوى باندې د حجت جوړيدو دپاره دا هم اوواڼې چه] ﴿وَلَهُ مَّا سَكَنَ فِي الْيَلِّ وَالنَّهَارِ﴾ هم د الله ﷻ ملكيت دى هغه څه چه په شپه كښې اوورځ كښې پاتې كيږي [ددې او ددې نه مخكښې] ﴿قُلْ لِّمَن مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ﴾ د مجموعې خلاصه دا راووته چه ټول هغه څيزونه د الله ﷻ ملكيت دى كوم چه په څه مقام يا په څه زمانه كښې دى [﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ او هغه د ټولو نه لوڼې او ريډونكې پوهيدونكې دې.

[د توحيد ثابتولو نه پس دوى ته] ﴿قُلْ اَغْيَاثُ اللَّهِ اَنْجِدُوْا لِسَاطِطِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ﴾ اوواڼې چه آبا د الله ﷻ نه سوا چه د آسمانونو اوزمكې پيدا كوونكې دے [﴿وَهُوَ يَطْعَمُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ او [ټولوته] خوراك څښاك وركوي او هغه ته څوك خوراك نه وركوي [ولې چه هغه د خوراك څښاك هيڅ ضرورت نه لري آيا د داسې الله ﷻ نه سوا] بل چا لره خپل معبود او گرځوم [تاسو دخپل استفهام انكاري دوضاحت كولو په توگه پخپله] ﴿قُلْ اِنِّىْ اَمُرُّ اَنْ اَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ﴾ اوفرمانې [چه زه غير الله لره څنگه معبود گرځولم شم چه د عقل او نقل نه خلاف دى] ماته دا حكم شويدے چه د ټولو نه اول اسلام قبول كړم [چه په كښې د توحيد عقیده هم راغله] ﴿وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الشَّكٰكِيْنَ﴾ او [ماته دا اوونيلې شو چه] ته د مشركانو نه هيچرے مه كيږه.

معارف او مسائل

﴿قُلْ لِّمَن مَّا فِي السَّمٰوٰتِ﴾ كښې كفارونه غوښتنه كړې شويده چه د آسمانونو اوزمكې اودې كښې د ټولو كائناتو مالک څوك دې؟ بيا پخپله د رسول الله ﷺ په ځله مباركې يې داجواب اوفرمانيلو چه، د ټولو مالک الله ﷻ دې، د كفارو د جواب د انتظار كولو په ځانې، پخپله د جواب وركولو وجه داده چه داجواب، كفار هم مني اگر چه په شرك اود بتانو په عبادت كولو كښې اخته وو. خود زمكې، آسمانونو او ټولو كائناتو مالک ئې الله ﷻ منلو.

﴿لَيَبْتَغُنَّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ﴾ کنبې، الی، یاخو، د، فی، په معنی کنبې اغستی شي مطلب نې دادې چه الله ﷻ به ټول اولین او آخرین، د قیامت په ورځ جمع کړی یا ترې په قبرونو کنبې جمع کول مُراد دی، مطلب به دا وی چه تر قیامت په پورې به ټول انسانان په قبرونو کنبې راجمع کوی تردې، چه ټول لږه به د قیامت په ورځ راژوندي کړی (قرطبی).

﴿كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ﴾ په صحیح مسلم کنبې د حضرت ابو هریره ؓ په روایت رسول الله ﷺ او فرمائیل، چه هر کله الله ﷻ مخلوقات پیدا کړل نو پخپله ذمه دوعدي لیکل نې او کړل چې هغه الله تعالی سره دی چه: ﴿ان رحمتي تغلب على غضبي﴾ ازما رحمت به زما په غضب باندې غالب وی (قرطبی) - (۱)

﴿الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ په دې کنبې دې خبرې ته اشاره ده چه په شروع کې د آیت کنبې د ذکر شوی عام رحمت د الله ﷻ نه که کفار او مشرکان بې نصیبه شونو هغوی درحمت حاصلولو طریقه داسې اختیار نکره چه ایمان نې رانه وړو (قرطبی).

﴿وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الْأَيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ دلته د، سکون، نه مُراد په خپل ځانې ټپکاؤ پاتې کیدل دی یعنی د دنیا ټول موجود څیزونه په شپه او ورځ کنبې، د الله ﷻ ملکیت دی او مُراد د اهرم کیدې شي چه د، سکون او حرکت، مجموعو وی یعنی ﴿ما سکن وما تحرك﴾ خود کړیواخي د، سکون، اوشوولي چه، حرکت کوم چه ددې مقابل دې هغه پخپله په پوهه کنبې رازی.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ	
ا اوایه اچې بیشکه زه ویریم که	
ورته اوایه چې زه ددې خبرې نه ویریم	
عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ	
نافرمانی او کړم درب خپل د عذاب د ورځې لوني نه هغه څوک چې واپولي شو عذاب دهغه نه	
که د خپل رب نافرمانی او کړم د لوني ورځې د عذاب نه څوک چې په دغه ورځ د عذاب نه بچ کړې شو	
يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ ۚ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ۝ وَإِنْ	
په دغه ورځ نوبه تحقيق ارحم او کړو الله په هغه اودا کامیابی ده ښکاره او که	
نوالله ﷻ په هغه لوني فضل او کړو اودا لویه کامیابی ده او که	
يَسْأَلُكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۚ وَإِنْ يَسْأَلْكَ	
اورسوی تاته الله څه ضرر نونشته څوک لرې کونکي دهغي مگر هم هغه دي او که اورسوی تاته	
الله ﷻ درته نقصان اورسوی نود هغه نه بغير هيڅوک نشته چې هغه لرې کړی او که څه	
يَخِيرُ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ	
څه خیر نو هغه په هر څه باندې اقدار دي او هغه کامل اختیار لرونکي دي پورته په	
خیر درته اورسوی نو هغه په هر څه قدرت لری او هغه پخپلو بندگانو باندې کامل	

(۱) صحیح مسلم، کتاب التوبه، باب فی سعة رحمة الله تعالی الخ ج ۲، ص ۲۶۱، وتفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۳۸

عِبَادَهُ ۖ وَهُوَ الْحَكِيمُ ۝ خَيْرٌ ۝ قُلْ أَيْ شَيْءٍ

بندگمانو خپلو | اوهغه صاحب دحکمت دې | خبردار دې | اووايه دوى ته | چى کوم خيز |

قدرت لري | اوهغه دحکمت خاوند دې | او په هرڅه پوهه دې | تپوس اوکره چي دچا

الْکِبَرُ ۖ شَهَادَةٌ ۖ قُلْ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۖ

لوى دې | په لحاظ دگواهي سره | ورته اووايه چي الله گواه | دې ايه منځ زما | اويه منځ ستاسو کښي

گواهي د ټولونه لويه ده | ورته اووايه چي الله زما او ستاسو منځ کښي گواه دې

وَاَوْحِیْ اِلَیْ هَٰذَا الْقُرْآنُ لِأَنْذِرْکُمْ ۚ

اووحى کړې شوي دې | ماته | دا | قرآن | دپاره ددې چي زه او وپروم تاسو | په دې سره |

اودا قرآن پاک ماته دوحى په ذریعه راغلي دې | چي تاسو په دې سره او وپروم

وَمَنْ بَلَغَ ۖ اَبْرَکُمْ لَتَشْهَدُوْنَ اَنْ

اوهغه څوک اچي ورته اورسي دا قرآن | آيا بيشکه تاسو | خامخا گواهي کولي شي | دا چي بيشکه

اوهرچاته چي اورسي هغه ټول وپروم | ښه تاسو گڼي په رښتيا گواهي ورکوي | چي

مَعَ اللّٰهِ اِلَهًا اٰخَرٰی ۖ قُلْ لَا اَشْهَدُ ۖ قُلْ اِنَّمَا

شته دالله سره | خدايان | نور | اووايه دوى ته | نه کوم زه دا گواهي | اووايه | خبره داده بله نه ده

دالله سره نور خدايان هم شته | ورته اووايه چي زه دا گواهي نشم ورکولي | ورته اووايه چي

هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۖ وَاِنِّیْۤ اَبْرِءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ۝

چي هغه | معبود | يودي | او بيشکه زه | بيزاره يم | دهغه څيزونونه | چي تاسو نې شريکوي

الله ښه | خوبس صرف يو الله دې | اوزه | ستاسو دشرک کولونه بالکل بيزاره يم

الَّذِيْنَ اَنْتَهُمُ الْکِتٰبَ يَعْرِفُوْنَ ۚ

هغه کسان | چي ورکړي دې مونږ هغوى ته | کتاب | پيژني هغوى دا خبره | لکه چي

چاته چي مونږ کتاب ورکړي دې | هغوى دا رسول | داسي ښه پيژني لکه څنگه چي

يَعْرِفُوْنَ اَبْنَاءَهُمُ الَّذِيْنَ خَسِرُوْا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ

پيژني هغوى | اخامن خپل | هغه کسان | چي په نقصان کښي اچولي دي هغوى | خانونه خپل | نو هغوى

خپل خامن ښه پيژني | کومو کسانو چه خپل خانونه په تاوان کښي اچولي دي | نو هغوى

لَا يُؤْمِنُوْنَ ۚ وَمَنْ اَظْلَمُ مِّنْ اِفْتَرٰی عَلٰی اللّٰهِ كَذِبًا

نه مني دا | اوڅوک دې | ډير ظالم | دهغه چانه | چي وتړي | په الله پورې | دروغ |

منونکي نه دي | او دهغه چانه لوڼي ظالم څوک کيدې شي | چي په الله ښه | باندې دروغ او تړي

اَوْ كَذَّبَ بِآيٰتِهِ ۚ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ ۝ الظّٰلِمُوْنَ ۝

يا دروغ او گنړي | آيتونه دهغه | بيشکه شان دا دي | چه نه مومي خلاصي | ظالمان خلق |

ياد هغه رالېږلي شوي ښو ته دروغ او واني | داسي ظالمان هيچرې نشي کاميابيدي

آسان ترجمہ قرآن

تہ وواپہ چہ: کہ خہ د پروردگار نافرمانی و کرم لو مائہ دیوی زہر دستی ورخی د عذاب ویرہ دہ. د چاہہ
 چہ پہ دغہ ورغ عذاب لری کری شو نو پہ هغه الله لوی رحم و کرم او دابکارہ کامیابی دہ. کہ تاتہ الله خہ
 تکلیف ورسوی نو خپله د هغه نه سواد ی لره خوک لری کوونکې نشته. او کہ تاتہ خہ فایده ورسوی نو
 هغه پہ هر غیز قدرت والا دی او هغه پہ خپلو بندگانو مکمل قدرت لری او هغه حکیم هم دی او خبردار
 هم. تہ وواپہ چہ: کوم یو غیز داسې دی چہ (دخه خبری) دگواهی وړ کولو دپاره د ټولونه د اعلی درجې
 والاوی؟ تہ وواپہ چہ الله! (او هم هغه) حیا او ستاسو پہ مینځ کهن گواہ دی او ما باندې دا قرآن دوحی
 پہ طور دی وچې نه نازل شوې دی چہ ددې پہ ذریعہ تاسو وپروم. او هغه ټول هم چہ هغوی تہ دا قرآن
 اورسې. آیا تاسو پہ رهنیتیا داکواهی وړ کولې شی چہ دالله سره نور معبودان هم شته؟ تہ وواپہ چہ: خہ خو
 داسې گواهی نه وړ کوم. تہ وواپہ چہ: هغه خو صرف یو خدای دی او کوم غیزونه چہ تاسو د هغه پہ
 خدایان کهن هر یک جوړوئ خہ د هغې ټولونه بیزارایم. کومو خلقو تہ چہ مونږ کتاب وړ کړې دی هغوی
 د لره (یعنی لوی صلی الله علیه وسلم لره) داسې پیژني لکه چہ خپل خامن پیژني (بیا هم) کومو خلقو چہ
 د خان دپاره د تاوان سودا کړي د هغوی ایمان نه راوړي او د هغه کس نه لوی ظالم خوک کیدې شي چہ
 پہ الله باندې د دروغو بهتان وکړي او د الله آیتونه دروغون وگنړي؟ یقین وکړئ چہ ظالمان چری هم
 نش کامیابیدي.

خلاصہ تفسیر

﴿ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴾ [تاسو اوواین چہ که زه دخپل رب خبره اونه منم
 [چہ داسلام او ایمان پہ حکم عمل اونه کرم یا پہ شرک کنبې اخته شم] نو زه دیوے لونې ورخی
 [یعنی د قیامت] د عذاب نه ویریرم [دابکاره خبره ده چہ رسول الله ﷺ دگناه نه پاک دے
 داسلام او ایمان برخلاف شرک او گناه کول نه هیڅ امکان نه لری خو دلته عام امت ته اورول دی
 چہ دگناه نه پاک پیغمبر هم دالله ﷺ د عذاب نه ویریری بیا ئې او فرمائیل چہ دغہ عذاب
 داسې دے چہ] ﴿ مَنْ يُضَرْفُ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْنَاهُ ﴾ د چا نه ددغې ورخی عذاب لرے کړې شو پہ
 هغه الله ﷺ لونې رحم او کرم [وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ] اودا [د عذاب لرے کیدل او دالله ﷺ
 درحمت مخه کیدل] پہ ښکاره کامیابی ده [په دې کنبې دهغې رحمت بیان هم اوشو چہ بیان
 نه ددې نه مخکنبې پہ] ﴿ كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ﴾ کنبه راغلې دې [وَأَنْ تَتَمَنَّكَ اللَّهُ بِغَيْرِ فَلَكَ أَشْفَاءُ إِلَّا هُوَ
] او [تاسو دوی ته دا هم اوواین چہ انې انسانه] که تاته الله ﷺ خه تکلیف [په دنیا او آخرت
 کنبې] درکړی نو دهغې لرے کوونکې سوا د الله ﷺ نه بل خوک نشته [که هغه او غواړی لرے نه
 کړی یا لرے نه نه کړی زرنه لرے کړی یا په کنبې خه وخت وړکړی] ﴿ وَأَنْ تَتَمَنَّكَ اللَّهُ بِغَيْرِ فَهُوَ عَلَى كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ او که [تاته داشان] خه نفع د اورسوی [نودهغې هم خوک لرے کوونکې نشته لکه
 بل خاڼې ارشاد دے] ﴿ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ﴾ ولے چہ [هغه په هر څیز باندې پوره قدرت لرونکې دے.
 [اود بیان شوی مضمون د تاکید دپاره دا هم اوواین چہ] ﴿ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عَادِمٍ ﴾ هم دغہ الله ﷺ
 [د قدرت په لحاظ سره] په خپلو بندگانو باندې غالب او زیات پورته دے ﴿ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْمُتَّبِعُ ﴾ او

[دعلم په لحاظ سره] هم دلونې حکمت خاوند او پوره خبر لروونکې دې [نوپه علم سره هغه دتولو حال پیژنی اوپه قدرت سره به ټولو لره جمع کوی اوپه حکمت سره به مناسبه جزا او سزا ورکوی] ﴿قُلْ أَيُّْكُمْ شَهِادَةٌ﴾ تاسو [دتوحید او پغمبرنی دغه منکرانو ته] اوواڼې [ښه ده دا خو راته اوبښای] دتولو نه زیات څیز دگواهی ورکولو دپاره کوم یو دے [چه دهغې په گواهنی ورکولو سره د ټولو اختلاف د مینځه اوزی. ددے جواب ښه به ښکاره دا هم کیدیشی چه الله ﷻ دتولو نه په دې کښې زیات دې] ﴿قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ بیا تاسو اوواڼې چه زما او ستاسو په مینځ کښې اېه کومه مسئله کښې چې اختلاف دې په هغه کښې هم هغه الله تعالی گواه دے [چه گواهی نه د ټولو نه زیات شان لری] ﴿وَأَوْحِي إِلَىٰ هَٰذَا الْقُرْآنِ لِأَشْهَدَ بِهِ وَمَنْ يَلْمِزْهُ فَإِنَّهُ بِلَا إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ يَدْعُوهُ إِلَىٰ الْحَبَلِ الَّذِي يَلْتَصِقُ بِهِ الْقُلُوبُ لَمَّا ظَمَوْا وَنُصِرَ الرَّسُولُ وَكَانَ كَلِمَتُهُ لَعْنَةً لِّلْكَافِرِينَ﴾ او [دهغه گواهی داده چه] ماته دا قرآن د وحی په ډول [دالله ﷻ له طرفه] رالیرل شوې دے [دپاره ددې] چه زه ددې قرآن پاك په ذریعه تاسو لره او کوم ته چه دا قرآن پاك رسی هغې ټولو لره [هغه وعیدونو نه] اوپروم [چه د توحید او پغمبرنی نه په انکار کولو سره په دې کښې بیان شوی دی ولې چه هرکله د قرآن پاك پشان د جوړولونه ټوله دنیا عاجزه شوې ده نو دا د رسول الله ﷺ په رښتینولې باندې دالله ﷻ تکوینی گواه شو اود قرآن پاك په مضمونونو سره ددې تشریعی گواه شوه]

﴿أَلَيْسَ لَكُم شُهَدَاؤُنَآ أَن مَعَ اللَّهِ إِلَٰهَةٌ أُخْرَىٰ﴾ آیا تاسو [دداسې لونې گواه نه پس چې هغه توحید لره هم شامله ده] دتوحید په باره کښې په رښتیا هم دغه گواهی به ورکوئی چه الله ﷻ سره [دعبادت په حقدار گرځولو کښې] څه نور معبودان هم [شریک] شته دے [اوکه دوی د ضد له کبله بیا هم اوواڼی چه او شته دې نو مونږ به هم دغه گواهی ورکوو نو دا وخت دوی سره بحث کول یې فاندې دی بلکه صرف] تاسو [دخپلې عقیدې ښکاره کولو دپاره] ﴿قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ﴾ اوواڼې چه زه خو ددې گواهی نه ورکوم او بیشکه زه ستاسو دشرک نه ویزار یم.

[او ستاسو د پغمبرنی په باره کښې چه دا خلق وائی چه مونږ دیهودو اونصرانیانو نه تېوس کولو سره اولیدل نو ددې معاملې تحقیق دادې چه] ﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْكَتَابَ﴾ کوم خلقو ته چه مونږ کتاب [تورات او انجیل] ورکړې دې ﴿يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ﴾ دغه ټول خلق هغوی [رسول الله ﷺ] لره داسې پیژنی څنگه چه خپلو ځامنو لره پیژنی [لیکن هرکله چه دتولو نه د لونې گواهنی په موجودگنی کښې د اهل کتابو په گواهنی باندې دا خبره اړه نه لری نوددې په نیستوالی سره هم څه دلیل نشی نیولے کیدې او دداسې دیرے لونې گواهنی په موجودگنی کښې هم] ﴿الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ کومو خلقو چه خپل ځانونه برباد کړیدی هغوی به ایمان نه راوړی [دعقل بربادولو مطلب دادې چه دانې په تپه اودرولے دے او کارترې نه اخلی] ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ اتَّخَذَ ظُلُمًا ثَوًى﴾ دغه نه به زیات څوک ظالم وی چه په الله باندې دروغ پورې کوی یا دالله ﷻ آیتونه په دروغ اوگنډی داسې یې انصافو لره به [حال دا وی چه د قیامت په ورځ به نړیا خلاصه نه وی [بلکه تل دپاره به عذاب کښې گپړوی].

معارف اوسائل

په تیر و شو و آیتونو کښې د الله ﷻ د کامل قدرت بیانولو نه پس پرې د ایمان راوړلو او د شرک نه دځان ساتلو حکم ورکړې شوي وو په دې کښې دروېمې آیت له مخې ددې حکم نه په خلاف کولو سره عذاب په یو خاص انداز سره بیان کړې شوي دي، هغه داسې چې رسول الله ﷺ ته حکم ورکړې شوي دي چې خلکو ته تاسو داسې اووایئ چې که، بالفرض زه هم دخپل رب د حکم نه مخالفت او کړم نوزۀ د عذاب د قیامت نه ویره لرم، ښکاره خبره ده چې رسول الله ﷺ دهرې گناه نه پاک دي، دهغوئ نافرمانی کول هیڅ امکان نه لري، لیکن په دې شان سره امت ته د اېښودل دي چې هرکله ددې حکم په خلاف کولو سره بنی اسرائیل هم نشي معاف کیدي نوبل به څوک معاف کړې شي؟

فرماني «مَنْ يَعْرِفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ» یعني هرکله چې د محشر دورځې عذاب بیحده زیات هیبتناک اوسخت دي، چانه چې په دغه ورځ دغه عذاب منع کړی شي نو پوه شي چې پرې د الله ﷻ رحمت اوشو چې «وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ» دا، لویه او ښکاره کامیابی ده، دلته دکامیابی نه مطلب جنت ته تلل دي چنانچه دې نه معلومه شوه چې د عذاب نه خلاصې او جنت ته تلل لازم او ملزوم ایوبل سره جنت ترلې آدی.

په دویم آیت کښې د اسلام یو بنیادی عقیده دا بیان کړې شوې ده چې په حقیقت کښې د هر نفع او نقصان مالک یواځې الله ﷻ دي، ددې حقیقت په لحاظ بل هیڅوک، چاته یو ذره نفع یا نقصان نشي رسولې، که چاته د بل چانه نفع نقصان په سترگو لیدلې شي، دغه یواځې یو ظاهري صورت او د حقیقت مخې ته دیو پردي نه زیات شان نه لري.

کار زلف تست مشک افشانی اما عاشقان مصلحت را تهمتے بر آهوتے چین بسته اند
ادمشکو وېمې خوریدل ستاد زگفو کاردې، البته دڅه غرض په وجه ددې تور، د چین په هوسۍ پوری کوی.

دا عقیده هم یوه داسې اسلامي انقلابي عقیده ده چې مسلمانان ئې د ټول مخلوق نه بې حاجته کړی، یواځې د خالق ﷻ محتاجه ئې جوړ کړې دي چنانچه د ونې لره ئې داسې یو جماعت جوړ کړې چې په لوړو تنډو او په نیستی اوبې وښی کښې په ټول جهان باند دروند اولي لري، او د بل چاپه وړاندې سربښکته کول نه پېژني.

فقر میں بھی سر بر غرور و غرور تازوں کس کا ہزار مندوں، سب سے جمے نمازوں
اپه خواری غریبې کښې هم سراسری فخر، غرور او نیاز څکه یم، چې یواځې یو ذات ته پیرزوني وړاندې کوم او نور ته م هیڅ حاجت نشته.

په قرآن کریم کښې ځانې په ځانې د امضمون په مختلفو عنوانونو سره بیان کړې شوي دي لکه یو ځانې کښې ارشاد دي:

«مَا يَنْفَعُ الْإِنْسَانَ مِنْ ذِمَّةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ إِلَّا مَنْ يَرْسُلُ لَهُ مِنْ أَمْرِ» الله ﷻ چې کوم رحمت، خلکو د پاره پرانستو دهغې څوک ایسا روونکې نشته او کوم چې ایسا رکړی دهغې څوک پرانستونکې نشته.

په صحیح احادیثو کښې راغلي دي چې رسول الله ﷺ به په خپلو دعاگانو کښې اکثر دا وئیل: «اللهم لا مانع لما أعطيت ولا معطي لما منعت ولا ينفع ذا الجند منك الحمد» اي الله ﷻ ستاد ورکړې څوک بندوونکې نشته او ستاد بند کړی ورکړی څوک پرانستونکې نشته او د چا کوشش کوونکې کوشش

ستا په مقابله کښې څه نفع نشي ورکولې. (۱)

امام بغوی ددې آیت دلاندې د حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه په روایت نقل کړېدې چې یوځل رسول الله ﷺ په یوه سورلي سور شو او زه نبي خپل خان پسې روستو سور کړم، څه قدرې منزل کولونه پس نبي ماته مخ مبارک راواړولو او وې فرمائیل چې اې هلکه! عرض مې او کړو چې: حاضریم، څه حکم دې؟ هغوی او فرمائیل چې، ته، الله یاد لره الله به تایا دلری، ته که الله ﷻ یادوي نو په هر حال کښې به نبي مخې ته بیامومي، ته د امن روغتیا او دعیش مزې په ژوند کښې الله ﷻ پیژنه هغه به دې دمصیبت په وخت کښې پیژنی، کله چې سوال کول غواړې، یواځې د الله ﷻ نه نبي کوه، که مدد غواړې، یواځې د الله ﷻ نه نبي غواړه، په دنیا کښې کیدونکی څیزونه د تقدیر قلم لیکلی دی که ټول مخلوق ددې خبرې کوشش او کړی چې داسې فائده دراورسوی کومه چې الله ﷻ ستا په برخه کښې نه ده مقرر کړې نو هیچرې به دغسې اونکړې شی او که دوی ټول په شریکه، تاته د نقصان در رسولو کوشش او کړی چې داسې نقصان دراورسوی کوم چې ستا په قسمت کښې نشته نو هیچرې به پر څه قابو بیا او نه مومي، که وسه د کیږي چې په یقین سره په صبر عمل او کړنی نو داسې ضرور او کړه او کړی په دې دی قدرت نه وی او صبر کوه ولې چې په داسې څیزونو باندې صبر کول ډیر خیر او برکت لری کوم چې طبیعت نه خلاف وی، اوښه پوهه شه چې د الله ﷻ مدد، صبر سره ملگرې دې مصیبت سره راحت او تنگی سره فراخی ده. (د احادیث، په ترمذی او مسند احمد کښې هم په صحیح سند سره راغلې دي) - (۲)

افسوس دې چې د قرآن کریم ددې ښکاره اعلان او د رسول الله ﷺ د ټول عمر مبارک د تعلیماتو باوجود، د اُمت، بیا هم په دې معامله کښې بې ډرکه دی، ټول خدائی اختیارات نبي په مخلوقاتو او ویشل، نن هم داسې گنې مسلمانان شته چې دمصیبت په وخت د الله ﷻ د بللو په ځاني د مختلفو نورو نومونو نذرانې ورکوی او هم د هغوی نه مدد غواړي، الله ﷻ اړخ ته د سره خیال نه لری، اولیاؤ او پیغمبرانوپه وسیله دعا غوښتل بله خبره ده هغه جائز دي چې پخپله در رسول الله ﷺ په تعلیماتو کښې دهغې ثبوتونه شته، لیکن نیغ په نیغه دخپل حاجت پوره کولو دپاره چا مخلوق لره بلل او هغوی نه خپل حاجتونه غوښتل ددې قرآنی حکم نه په ښکاره بغاوت کول دي، الله ﷻ دې مسلمانان په صراط مستقیم باندې قائم لری.

په آخر د آیت کښې نبي او فرمائیل: «وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ» وَهُوَ الْحَكِيمُ الْحَبِيرُ یعنې یواځې الله ﷻ په خپلو بندگانو باند غالب او قادر دي او ټول دده د قدرت لاندې او ور ته محتاج دي. هم دغه وجه ده چې که لوني نه لوني یوانسان وی، اگرچې هغه الله ﷻ ته نژدې پیغمبر وی یا د دنیا لوني نه لوني بادشاه وی، په خپله هره اراده کښې نه کامیابېږي او هر مراد نبي نه ترسره کیږي.

هغه حکیم هم دي، دهغه ټول کارونه خالص حکمت دي، هر څیز پیژنی، دلته نبي په لفظ د، قاهر، سره د الله ﷻ کامل قدرت او په لفظ د، حکیم، سره دهغه د راچاپیره علم بیان کولو سره

(۱) صحیح البخاری، کتاب الأذان، باب الذکر بعد الصلاة: ج ۱، ص ۱۱۷ - و صحیح مسلم، کتاب المساجد، کتاب استعجاب الذکر بعد الصلاة: ج ۱، ص ۲۱۸

(۲) جامع الترمذی: أبواب صفة القيامة، باب ج ۲، ص ۵۸ - و مسند أحمد، مسند عبد الله بن عباس رضي الله عنهما رقم الحديث: ۲۸۵۶

اویسودل چه تول صفتونه دکمال خالص په علم او قدرت باندې اړه لری چه په دې دواړو کښې دالله ﷻ هیڅوک سیال نشته۔

د پنځم آیت یو خاص شان نزول عامو مفسرینو داسې نقل کړېدې چه، یوځل د مکې د خلقو یو وفد نبی کریم ﷺ ته راغلو او وې ونیل چه ستاسو د پیغمبري په دعوی گواهان څوک دی؟ ولې چه مونږ ته داسې څوک ملاؤ نه شو چه ستاسو تصدیق او کړی سره ددې مونږه دیهودیانو او نصاراؤ نه هم ددې پوره تحقیق او کړو۔

ځکه د آیت نازل شو: ﴿قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْثَرُ كَيْدًا؟﴾ یعنی تاسو او فرمایئ چه دالله ﷻ نه به زیاته لویه گواهی دچاوی؟ دچا قبضه کښې چه د تول جهان نفع او ضرر دې، بیا او فرمایئ چه زما او ستاسو تر مینځه الله گواه دې او دالله ﷻ دگواهی نه مراد هغه معجزات او آیات بینات [بیکاره نشانات] دی چه الله ﷻ در رسول الله ﷺ دبرحق رسول کیدو په باره کښې بیکاره کړل لهذا ورپسې ئې اهل مکه ته خطاب کولو سره داسې او فرمائیل:

﴿أَنتُمْ لَشَهِدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ یعنی آیا، تاسو دالله ﷻ ددې گواهی نه پس هم، ددې گواهی ورکوی چه الله ﷻ سره نور معبودان هم شته که داسې کوی نوبه خپل انجام پخپله پوهه شی، زه خوداسې گواهی نشم ورکولې: ﴿قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ یعنی تاسو او فرمایئ چه الله ﷻ بې مثاله معبود دې چه هیڅوک ئې شریک نشته او او فرمائی:

﴿وَأَوْحَىٰ إِلَىٰ هَٰذَا الْقُرْآنَ لِتَشِيرَ﴾ یعنی ماته دوحی په صورت کښې قرآن دې دپاره راوړلې شو چه ددې په ذریعه، تاسو لره دالله ﷻ د عذاب نه او ویروم او هغه خلق هم او ویروم چه ترقیامته پورې ورته دا قرآن رسیږي۔

دې نه ثابت شو چه رسول الله ﷺ خاتم النبیین او آخری پیغمبر دې او قرآن کریم دالله ﷻ آخری کتاب دې، ترقیامته پورې به ددې تلاوت او تعلیم جاری پاتې کیږي او په خلقو باند به ددې تابعداری کول لازمی او ضروری وی۔

حضرت سعید بن جبیر فرمائیلې دی چه چاته قرآن کریم اورسیدو هغه داسې دې لکه چه در رسول الله ﷺ زیارت ئې اوکړو۔ په بل حدیث کښې راغلی دی چه چاته قرآن کریم اورسیدو زه دهغه نذیریم۔ (۱)

هم دغه وجه ده چه رسول الله ﷺ داسې تاکید او فرمائیلو، ﴿بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ كَانَتْ آيَةً﴾ (۲): یعنی زما احکام او تعلیمات خلکو ته وررسوی اگرچه هغه یو آیت وی۔

دغه شان دحضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه په روایت رسول الله ﷺ او فرمائیل الله ﷻ دداسې کس تراوتازه او خوشحاله، صحتمند لری، چا چه زما مقاله واوړیده هغه ئې یاده او لرله او بیاني زما امت ته اورسوله، ولې چه دیر واري داسې کیږي چه یوکس به پخپله په یوه خبره دومره نه پوهیږي څومره چه ورپسې راتلونکي بل هغه څوک پر پوهیدې شی کوم ته ئې چه دغه خبره وررسولی دی۔ (۳)

(۱) تفسیر الطبری تحت هذه الآية رقم الحديث: ۴۳۸

(۲) صحيح البخاری، کتاب الاکیماء، باب ما ذکر من بی اسرائیل: ج ۱، ص ۳۱

(۳) جامع الترمذی، أبواب العلم، باب فی الحدیث علی کمال السماع: ج ۲، ص ۷

په آخری آیت کښې دهغه خلقو دا خبره رد کړې شویده چاچه داسې وئیل چه دیهود او نصاراو دواړو نه مونږه تحقیق او کړو، هیڅوک هم ستاسو درشتینې او پیغمبرې گواهی نه ورکوی، ددې په باره کښې ئې ارشاد او فرمائیلو: ﴿الَّذِينَ اتَّيْنَهُمُ الْكِتَابُ يَتَرَفُّونَهُ كَمَا يَتَرَفُّونَ ابْنَاءَهُمْ﴾ یعنی یهود او نصاری خورسول الله ﷺ لره داسې پیژنی څنگه چه خپل اولاد لره پیژنی څکه چه په تورات، انجیل کښې دهغوی پوره حلیه مبارکه [شکل شباهت] اصلی وطن، دهجرت وطن، دهغوی اخلاق او عادتونه شریف او دهغوی کارنامې په داسې تفصیل سره بیان شویدی چه دهیچا پکښې هیڅ قسم شک شبه نشی پاتې کیدی، یواځې درسول الله ﷺ باره کښې بیان نه، بلکه دهغوی دصحابه کرامو ﷺ تفصیلی بیان په تورات او انجیل کښې موجود دي. لهذا، داخو هیچرې نشی کیدی چه څوک تورات او انجیل لولی، په هغې ایمان لری او بیا هم رسول الله ﷺ لره نه پیژنی ۱۱۱-

دلته الله ﷻ په مثال کښې داسې او فرمائیل چه، څنگه خلق خپل اولاد پیژنی، داسې ئې اونه فرمائیل چه څنگه واره خپل موریلار لره پیژنی. وجه ئې داده چه مور، پلار خپل اولاد لره ښه په تفصیل اویقین سره پیژنی، دماشوم اولاد ټول بدن، ددې هره برخه دمور پلار په وړاندې وخت په وخت راځی، دماشو متوب نه ترخوانی پورې ددوی په لاسونو او غیږو کښې پالنه بیامومی، په دې وجه هم دغه وجه ده چه خپل اولاد لره مور او پلار څنگه پیژندی شی په هغه شان ئې اولاد خپل مور، پلار نشی پیژندی.

حضرت عبدالله بن سلام دیهودیت نه اسلام ته راوړیدلې وو، هغوی نه حضرت فاروق اعظم ټپوس او کړو چه هرکله الله ﷻ په قرآن کریم کښې داسې خبر ورکړېدی چه تاسو خلق زموږ رسول الله ﷺ لره داسې پیژنی څنگه چه څوک خپل اولاد لره پیژنی. ددې وجه څه ده؟ عبدالله بن سلام او فرمائیل چه مونږه هغوی لره په هغه صفتونو پیژنو، کوم چه الله ﷻ په تورات کښې نازل کړیدی، څکه زموږ دغه علم قطعی اویقینی دي، اولاد لره که خپل مور، پلار پیژنی په هغې کښې شبه کیدی شی چه دغه زموږ اولاد دي او که نه؟ (۱)

حضرت زید بن سعنه هم رومې اهل کتاب وو، هغوی، رسول الله ﷺ لره په هغه صفتونو پیژندلې وو چه په تورات او انجیل کښې بیان شوی وو، صرف دیوصفت مبارک تصدیق ئې ورته مخې ته نه وو راغلی هغه داچه دهغوی حلم از غم ابه دهغوی په غصې باندي غالب وي، دې تصدیق دپاره درسول الله ﷺ په خدمت کښې حاضر شو، هرکله چه داصفت ئې هم پکښې پوره شان بیاموندلو نو مسلمان شو. (۲)

په آخر دآیت کښې ئې داسې او فرمائیل: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا أَكْفَاهُمْ هَهُم لَا يُؤْمِنُونَ﴾ یعنی کوم خلق چه په پوره شان رسول الله ﷺ لره پیژنی او بیا هم نه مسلمانېږی نو دوی دخپله لاسه خپل ځانونه تباہ کوی او په زیان او تاوان کښې خپل ځانونه اچوی.

(۱) تفسیر الهغوی، سورة البقرة: ج ۱، ص ۱۷

(۲) المستدرک للحاکم رحمه الحديث: ۳۳۲، کتاب معرفة الصحابة رضي الله عنهم، باب ذکر اسلام زيد بن سعنة رضي الله عنه

وَيَوْمَ	نَحْشُرُهُمْ	جَمِيعًا	ثُمَّ نَقُولُ	لِلَّذِينَ
او هغه ورځ	چي راجع به کړو مونږ دوی	ټول	بيا به	او اويا مونږه هغه کسانوته
اوپه کومه ورځ	چي مونږ دوی ټول راجع کړو		بيا به مونږ د هغه کسانو نه تپوس او کړو	
أَشْرَكُوا	أَيْنَ	شُرَكَائِكُمُ	الَّذِينَ كُنْتُمْ	
چي شرک ئي اختيار کړې دي	کوم ځاني دي	شريکان ستاسو	هغه	چي وئ تاسو
چي مشرکان دي	چي ستاسو هغه جوړ کړي	شريکان څه شول	چي تاسو د خپلو ځانونو دپاره	
تَزْعُمُونَ ۝	ثُمَّ لَمْ تَكُنْ	فِتْنَتَهُمْ	إِلَّا أَنْ	قَالُوا
چي گنډل به مو	بيا	به نه وي	عذر فتنه ددوی	مگر دا
خدایان گرځولي وو	هغه وخت کبسي به دوی هيڅ فتنه نشي او چتولي	خودومره به وائي	چي زمونږ دي	په الله قسم وي
رَبَّنَا	مَا كُنَّا	مُشْرِكِينَ ۝	أَنْظُرْ	كَيْفَ كَذَبُوا
چي رب زمونږه دي	نه وو مونږه	مشرکان	او گوره	څنگه ئي
چي زمونږ رب دي	چه مونږ خو هيچرې شرک نه دي کړي	او گوره	څومره لوئي	دروغ په خپلو ځانونو
أَنْفُسِهِمْ	وَضَلَّ	عَنْهُمْ	مَا	كَانُوا
ځانونو خپلو باندې	او ورک شو	دهغوی نه	هغه خدایان	چي وو دوی
باندې وائي		او دهغوی ټول معبودان به ترې بيخي ورک شي		
وَمِنْهُمْ	مَنْ	لَيْسَ لَهُ	إِلَٰهٌ	وَجَعَلْنَا
او بعضي ددوی نه	هغه څوک دي	چي غوږ نيسي	تاته	او اچولي دي مونږ
اوپه دوی کبسي بعضي داسي دي	چي ستا خبرو ته غوږ اړ دي		او مونږ دهغوی	
قُلُوبِهِمْ	أَكِنَّةٌ	أَنْ يَفْقَهُوهُ	وَفِي	أَذَانِهِمْ
زړونو ددوی باندې	پردي	چي پوهه [نه] شي	په دي	اوپه غوږونو ددوی کبسي
په زړونو پردي لگولي دي	چي په هيڅ نه پوهيږي	اوپه غوږونو کبسي ئي	کوڼوالي دي	
وَأَنْ يَكُونُوا	كُلَّ	آيَةٍ	لَا يُؤْمِنُوا	بِهَا
او که اووئي دوی	هر څومره نبي	اخوايمان نه راوړي	په هغې	تر دې پورې
او که دوی هر قسم نبي اووئي	خود دوی په هغې	ايمان نه راوړي		تر دې چي کله
جَاءُوكَ	يُكَادِلُونَكَ	يَقُولُ	الَّذِينَ كَفَرُوا	إِنْ هَذَا
راشي دوی تاته	جگړه کوي تاسره	وايي	هغه کسان	چي کافران شوي دي
راشي او جگړې در سره کوي	انو څوک چي کافران دي	هغوی	د هر څه اوږيدونه	پس دا وائي
إِلَّا	أَسَاطِيرُ	الْأَوَّلِينَ ۝	وَهُمْ	يَتَّبِعُونَ
مگر	قيصي دي	د پخوانو خلقو	او هغوی	منع کوي خلق
چي دا خو بس د پخوانو خلقو قيصي دي	او هغوی نور خلق هم دي	حق دين	قبلولونه منع کوي	

وَيَسْتَوُونَ	عَنْهُ	وَأَنْ يَّهْلِكُونَ	إِلَّا أَنْفُسَهُمْ
او پخپله هم لري کيږي دهغي نه اونه هلاکوي دوي مگر خانونه خپل			
او پخپله هم ددي نه لري گرځي اوپه دې طريقه دوي صرف خپل خانونه هلاکوي ابل چاته نقصان نه رسوي			
وَمَا يَشْعُرُونَ			
اونه پوهيږي دوي			
اوپه دې نه پوهيږي			

آسان ترجمه قرآن

هغه ورځ (ياده کړه) چه مونږ به دوي ټولو لره جمع کړو او بيا چه کومو خلقو هرک کړي دې دهغوي نه به تېوس وکړو چه: چرته دي هغه معبودان چه دهغوي په باره کښ به تاسو دا دعوي کوله چه هغوي دالله په خدايي کښ هر يک دي؟ هغه وخت به دوي سره څه بهانه نه وي سوا ددې نه چه دوي به وائي: په الله قسم چه څو لږ پروردگار دي مونږ څو مشرکان نه وو وگوره | دوي خپله معامله کښ څنگه دروغ وائي. او کوم (معبودان) چه دوي دروغو جوړ کړي ووهغه به دوي نه ورک شي | اودوي کښ څني خلق داسي دي چه ستا خبرې ته غوږ اږدي مگر (چونکه دا اوريدل دحق دطلب په ځاني په خدا باندې کلکيدو دپاره وي دې وچي نه) مونږ ددوي په زړونو داسي پردي اچولي دي چه دوي په دې نه پوهيږي | اودوي غوږونو کښ مو هم کولروالي پيدا کړي دي او که دوي يوه يوه ټولي نښې وگوري بيا هم دوي په هغې ايمان نه راوړي | تردې چه دوي تاته د جگړې دپاره راهي نو دا کافر خلق وائي چه دا (قرآن) دمنځگو خلقو دقصو نه سوا نور څه نه دي. اودوي نورو لره هم دي (قرآن) نه بندوي او خپله هم ددې نه لري اوسي او (دغه شان) دوي دخپلو ځانولوله علاوه نور څوک په هلاکت کښ نه اچوي ليکن دوي ته احساس نهشته.

خلاصه تفسير

دمشركانو د ناهايي حالات او هېڅيت: ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَبِينًا﴾ او هغه وخت هم د ياد لرلو جوگه ده به کومه ورځ به چه مونږ ټول خلق [دحشر په ميدان کښې] رايوځاني کړو ﴿ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾ بيا به مونږ مشرکانو ته [په واسطه يا بې واسطه] د زور نه په ډول | اووايو چه [اوبښائي] ﴿آيَنُ شُرَاكُوكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ ستاسو هغه شريکان دچا د معبود کيدو چه تاسو دعوي کولې چرته لارل [چه ستاسو سفارش نه کوي چه تاسو پرې تکیه کوله] ﴿ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ﴾ بيا به دوي شرک انجام ددې نه سوا بل هيڅ هم [بنسکاره نشي] ﴿إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا أَكُنَّا مُشْرِكِينَ﴾ چه دوي به [ددغي شرک نه پخپله ويزاره بنسکاري او دسخته وارخطائي په حالت کښې به] داسي اوواي قسم په الله ﷻ په خپل پروردگار چه مونږ مشرکان نه وو [الله ﷻ او فرماييل دتعجب په انداز کښې] ﴿أَلَمْ نَكُفَّكَ كَذِبًا عَلَيَّ الْأَفْهَامِ﴾ لېشان اوگورني کنه څنگه [په بنسکاره] دروغ نه اووئيل په خپلو خانونو ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَلْتَوُونَ﴾ او کوم خيزونه چه دوي په دروغه د ځان نه جوړول [يعني د دوي بتان او هغه څه چه الله ﷻ سره به يې شريکان جوړل] هغه ټول غائب شو.

﴿وَيَوْمَ مَن يَنْصُرُهُمُ إِلَهُكَ﴾ او په دې [مشرکانو] کښې بعضې داسي دي چه [ستاسو دقرآن کریم د لوستلو په وخت دهغي آوريدو دپاره] تاسو ته غوږونه اږدي [خو هرکله چه دا اوريدل دحق د

لتولو په غرض نه دی بلکه خالص د تماشے کولو او ورپورې د خدا کولو په غرض دی په دې وجه ددې نه ورته هیڅ فائده نه رسی چنانچه ﴿ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا ﴾ مونږ ددوی په زړونو باندې پرده راوستی دی ددې نه چه دوی په دې [دقرآن کریم په مقصود] باندې پوهه نشی او ددوی په غوږونو کښې مو سخت کونږ والی راوستې دے [چه د هدایت موندلو دپاره دوی نه آوری دا خو د دوی د زړونو او غوږونو حالت وو اوس د دوی د سترگو نظر ته خیال او کړنې] ﴿ وَأَنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا ﴾ که دغه خلق [ستاسو دپیغمبری دصدق] ټول دلیلونه [هم] اووینی په هغې به هم ایمان رانه وړی [ددوی د عنادحالت د ضد حالت] ﴿ عَلَى إِذَا جَاءُوكَ يُخَادِلُونَكَ ﴾ تردې [پورې رسیدلې دې چه] کله داخل ستاسو خواته راخی نو خامخا درسره جگړه کوی [په داسې شان چه] ﴿ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾ دا خلق کوم چه کافر دی داسې وائی ﴿ إِنَّ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴾ چه دا [قرآن] خو هیڅ هم نه دې صرف یه سند خبره دی چه د پخوانو خلقو نه [نقل شوه] راروانی دی [یعنی دمذهب خاوندان پخوا راسه داسې خبره په مخه کوی چه معبود هم یو دے اودا چه انسان دالله ﷻ پیغمبر کیدیشی په قیامت کښې بیا ژوندی کیدل دی چه حاصل نه نارامی او دروغژن بلل دی ورپسې نه نوره ترقی هم اوکړه جگړه نه شروع کړې او نور خلق نه هم دهدایت نه بندول شروع کړل] ﴿ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْهَوْنَ عَنْهُ ﴾ اویا دا خلق دے [قرآن] نه نور خلق بندوی او پخپله هم [دے نه دکرکے کولو په غرض] لرے لرے پاتې کیږی ﴿ وَأَنْ يَهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ ﴾ او [پدغه حرکتونو کولو سره] دا خلق صرف خپل خانونه تباہ کوی ﴿ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴾ او [دیروقوفی] اوسخت بغض له وجه [هیڅ خبر نه لری [چه مونږ د چا زیان او تاوان کوو زموږ ددې حرکتونو په وجه خو پیغمبر ﷺ او قرآن پاک ته هیڅ زیان نه رسی]

معارف اوسائل

په تیر شوی آیت کښې دایمان شوی وو چه دظالمانو، کافرانو به کامیابی نه نصیب کیږی اوس په دې آیتونو کښې دهغې وضاحت اوتفصیل دې په رومبی اودویم آیت کښې دهغه امتحان بیان دې کوم چه دټولونه زیات سخت اودالله ﷻ رب الزیاب په وړاندې به وی لکه فرمائی: ﴿ وَتَوَقَّ عُتَرُهُمْ حَتَّىٰ يَخْرُجُوا ﴾ یعنی هغه ورځ دیادلرلو جوگه ده په کومه کښې چه به داتول [مشرکان اوددوی چور کړی، معبودان] رایوځانې کړو: ﴿ لَمْ يَقُولْ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا آئِينَ شُرَكَائِهِمْ الَّذِينَ كَفَرُوا تَزْعُمُونَ ﴾ یعنی بیابه مونږه دوی نه، داسوال کوو چه تاسوبه کوم معبودان لره چه مونږ سره شریکول اوخپل حاجت روا او مشکل کشا کنړل، نن هغه چرته دې؟ تاسو سره لاس مددولی نه کوی؟

دلته، لفظ د، ثم، نه معلومه شوه چه په محشر کښې دټولو په رایوځانې کیدویه سمدستی سوال جواب نه وی بلکه دیره زمانه به خلق حیران او وارخطا ولاړوی دیره موده پس به حساب کتاب اوسوال جواب شروع شی.

درسول الله ﷺ ارشاد دې چه هغه وخت به ستاسو څه حال وی کله به چه تاسولره الله ﷻ دحشر په میدان کښې داسې رایوځانې کړی لکه غشی چه په شخولی کښې رایوځانې کولې شی اودغلته به پنځوس زره کاله په انتظار کښې یی: (۱) په یو روایت کښې داسې هم راغلی دی چه دقیامت په ورځ به یوزر کاله ټول خلق په تیاره کښې وی، خپل مینځ کښې به یوبل سره خبرې هم

(۱) مستدرک للحاکم رقم الحديث: ۸۸۸۸، کتاب الأهوال، باب يوم يقوم الناس لرب العالمین الخ.

نشی کولی احاکم په مستدرک کښې اویبھی دواړو، دې روایت لره نقل کړیدی۔
په دې روایت کښې څنگه چه د پنځوس زرو او دیوزر کالو فرق بیان شوی دې دغسې فرق د قرآن کریم په دوو آیتونو کښې هم بیان شوی دې لکه یوځانې کښې فرمائی: ﴿كَانَ مِقْدَارُهُ عَشِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ یعنی دغه ورځ به د پنځوسو زرو کالو په اندازه وی اوبل ځانې کښې ارشاد دې: ﴿وَأَنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ﴾ یعنی یو ورځ به ستاسو درب خواته یوزر کاله وی۔ ددې فرق وجه داده چه هر کله په دغه ورځ به په مختلفو خلقو مختلف قسم سختی او تکلیفونه وی په دغې لحاظ سره به دغه ورځ چاته زر کاله او چاته پنځوس زره کاله محسوسیږی۔

خلاصه دکلام داشوه چه دتولونه د لوڼې امتحان په ځانې کښې به اول خوبوه اوږده زمانه داسې تیرېږی چه امتحان به شروع کیږی هم نه، تردې چه خلق په زرتزره د امتحان او حساب او کتاب شروع کیدو آرزو لری خواه انجام ئې هرڅه وی خو چې دانتظار دا سخت تکلیف خوبه ختم شی کنه دې اوږد انتظار او اوږدې زمانې ته داشاری کولو دپاره ئې د، ثم، لفظ راوړو اووې فرمائیل: ﴿ثُمَّ نَقُولُ﴾ دغه شان د مشرکانو جواب ورکولو سره ئې د، ثم، لفظ راوړلو چه ددوی جواب به ډیره زمانه بعد وی ولې چه هغوی به هم د ډیر غور فکر نه پس داجواب ورکوی چه ﴿وَاللَّهُ يَتَسَاءَلُهَا مُثْقَلِينَ﴾ ایعنی په الله رب العالمین به قسم او خوری چه مونږ خو مشرکان نه وو! دکفارو ددې جواب نه ئې تعبیریه، فتنه، سره ځکه اوکړو چه دالفظ امتحان او آزمینبت دپاره هم وئیلې شی او په چاباند دعاشق کیدو دپاره هم استعمالیږی نودلته ترې دواړه معنی مراد کیدی شی۔ په رومبی صورت کښې هر کله چه دا د امتحان جواب دې ځکه په امتحان سره ترې تعبیر اوکړې شو اوپه دوئم صورت کښې عاشق کیدو سره ئې تعبیر ځکه اوکړو چه داخلق ددغه بتانو او معبودانو عاشقان جوړشوی وو اوپه دنیا کښې ئې زړه ورکړې وو خواوس ئې هغه هرڅه ختم شو او جواب ئې سوا ددې نه بل هیڅ ورنکړې شو چه هغوی ابتانواو معبودانوا نه ئې دبیزاری اوبیلتون دعوی اوکړه۔

ددوی په دغه جواب کښې یوعجیبه څیز دادې چه هر کله دقیامت د میدان هیبتناکې تدارې اودرب الریاب پروردگار دکامل قدرت عجیبه واقعات اووینی نویابه چرته دروغ وئیلې شی حالانکه دوی خوبه په قسم دپروردگار سره دغسې دروغ اووانی چې مونږ مشرکان نه وو۔

عامومفسرینو ددې جواب داور کړیدی چه ددوی داجواب به په سره سپنه نه وی بلکه دډیرې وارخطایی په حالت کښې به وی چه بی اختیاره به ئې دغسې جواب دخلې نه اوخی۔ لیکن د میدان حشر په عاموواقعاتو اوحالاتو باند دغور کولو نه پس داهم وئیلې شی چه هر کله الله ﷻ ددوی پوره کیفیت اوحالت دتولویه وړاندې راولي ځکه به ورته دقدرت ورکړی چه دلته هم په آزادی سره هغه څه اووانی څنگه به ئې چه په دنیا کښې وئیل مطلب ئې دا راخیژی چه ددوی کفر اوشرک په ډاگه کیدوسره دروغ وئیل هم داهل محشر په وړاندې په ډاگه شی چه په دې کښې دوی نه څوک زیات دروغژن کیدی نشی، سره ددې چه د میدان محشر سخت نه سخت حالات گوری اوبیا هم ددروغو وئیلونه نه منع کیږی چنانچه دقرآن کریم یوبل آیت: ﴿فَيَخْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَكْلِفُونَ لَكُمْ﴾ کښې هم دغسې اشاره موندې شی چه دا خلق څنگه په دنیا کښې دمسلمانانو په وړاندې هم په دروغه دقسمونو خوړلونه ډډه نه کوی، دغه شان دالله تعالی نه هم نه ویرېږی۔

په محشر کښې هر کله چه په قسمونو خوړلو به کافران اومشرکان دخپل کفر اوشرک نه انکاریان شی نودغه وخت به قادر مطلق ددوی په خلو مهر اولگوی اواندامونو، لاسونو، خپوته به

نہی پہ دوی باند دگواہی ور کولو حکم ور کړی دغه وخت به ثابت شی چه زمونږه لاسونه، خپې، سترگې او غوږونه وغیره ټول اندامونه دالله ﷻ خفیه پولیس وو، دغه اندامونه به هر یو عمل او هر یو کار مخی ته راوړی او ښکاره به نه کړی چنانچه سورت یسین کښې ارشاد دې:

﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى الْفَاجِرِينَ تَاجًا وَثِقًا﴾ د قدرت ددې کارنامې په لیدو سره به هیڅوک هم خبرې پتولو یا د دروغو و نیلو جرأت نشی کولې.

بل ځانې کښې د قرآن کریم ارشاد دې: ﴿وَلَا يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ عَدِيَّةً﴾ ایعنی په دغه ورځ به دوی، دالله ﷻ نه څه خبره نشی پتولې حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ ددې مطلب داسې بیان کړیدی چه اول خویه ډیر زیات دروغ او وانی او په دروغه به قسمونه او خوری خوجه خپل لاسونه، خپې وغیره نه ددوی په خلاف گواهی ور کړی نو دغه وخت به دغلطې خبرې کولو جرأت نشی کولې. (۱)

غرض داچه دا حکم الحاکمین په عدالت کښې به مجرم ته په پوره آزادی سره د بیان کولو پوره موقعه ورکولې شی، څنگه چه نه په دنیا کښې دروغ و نیل دغلته به هم ترې دغه اختیار نشی اغستی، ولې چه قادر مطلق به د دروغو پرده پخپله ددوی د لاسونو، خپو په ذریعه خپری کوی.

هم دغه وجه ده چه هر کله په قبر کښې د منکر نکیر فرشتو په وړاندې اولنئ امتحان وی چه د داخلي امتحان هم ورته و نیلې شی. د حدیث شریف نه ثابت ده چه کافریه د ﴿مِنْ رِبِّكَ وَمَا دِينُكَ﴾ استارب څوک دې او دین د څه دې؟ په جواب کښې ﴿هَاهُ هَاهُ لَا اَدْرِي﴾ هانې هانې زه په هیڅ نه پوهیږم، او مسلمان به په جواب کښې داسې وائی ﴿رَبِّيَ اللَّهُ وَدِينِيَ الْإِسْلَامُ﴾ پروردگارم الله ﷻ او دین م اسلام دې؟ (۲) معلومیږی چه دغلته به په امتحان کښې، څوک دروغ څکه نشی و نیلې چه امتحان اغستونکي به فرشتې وی، هغوی د غیب علم نه لری اونه نه داسې قدرت شته چه دخپو، لاسونو گواهی واخلی، که دغلته انسان ته د دروغو و نیلو اختیار ورکړې شوي وي نو کافریه هم لکه د مسلمان پشان جواب ورکولې شو او فرشتو به د خلقو د جواب مطابق عمل کولو چه په انتظام کښې به دخلل راتلو موجب وو لیکن په میدان حشر کښې هر کله چه امتحان اغستونکي به الله ﷻ پخپله وی که هلته څوک دروغ او وانی نو هغه به چلیدی نشی.

تفسیر بحر محیط او مظهری دخنې حضراتو د اقول هم نقل کړې دې چه دخپل شرک نه دانکار کولو دپاره به هغه څوک قسمونه خوری چه په ښکاره به نه شي چا مخلوق لره خدائي یا د خدائي نائب نه وی بللې، البته چه ټول خدائي اختیارات نه په مخلوقاتو باند په دنیا کښې ویشلی وی، هغوی نه نه خپل حاجتونه غوښتلی وي، دهغوی په نوم به نه شي منبتي او پیرزوني پیش کولې، دهغوی نه نه روزی روغتیا، اولاد او ټول مرادونه غوښتل، دوی به خپل ځانونه مشرکان نه گنل څکه به په میدان حشر کښې په قسم خوړلو سره داسې وائی چه مونږه مشرکان نه وو، بیاباه الله ﷻ ددوی شرمندگی په ډاگه کړی.

دې آیت سره بل سوال داپورته کیږی چه الله ﷻ به کافرانو، فاجرانو سره خبرې کوی حالانکه دنورو قرآنی آیتونو معلومیږی چه الله ﷻ به کافرانو، فاجرانو سره خبرې نه کوی.

جواب نهی دادې چه دعزت، رحم او شفقت خبرې به ورسره نه کوی، غوښتنه او دعا به نه کوی، ددې خبرې نفی آیت مبارک کښې مراد نه ده چې د زورنې، رتنې، خبرې به ورسره نه

(۱) تفسیر الهوی تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸

(۲) سنن ابی داود، کتاب السنة، باب فی المسألة فی القدر الخ: ج ۲، ص ۳۳

کوی، داسی هم کیدی شی چه الله ﷻ به ورسره پخپله هرگز خبرې نه کوی- دلته په آیت کښې دفرشتو په واسطه خبرې کول بیان شوي دي-

په آخر دآیت کښې ئې او فرمائیل **﴿الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى الْكُفْرِ مُوَضَّلٌ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾** دې کښې رسول الله ﷺ ته خطاب دې چه تاسو او گورئ دې خلقو، په خپلو خانو نوڅنگه دروغ او وئیل او کوم چه په الله ﷻ ئې دروغ تړل نن هغه ټول غائب شو. په خپلو خانو نو باند ددروغ وئیلو مطلب دادې چه ددغې دروغو وئیلو وپال به هم ددوی په خانو نو ورپر یوځی او ددروغو تړلونه مراد داهم کیدی شی چه په دنیا کښې دالله ﷻ شریکوال او حصه دار چالره گرځول یو دروغ تړل وو، نن چه حقیقت مخې ته راغلو نو دغه دروغ تړل ښکاره شو او داهم کیدی شی چه د، افتراء، نه مطلب په دروغه قسم خوړل په محشر کښې وې چه دلاسونو، خپو په گواهی کولو سره به ښکاره شی، ځنی مفسرینو حضراتو د، افتراء، نه مراد دمشرکانو هغه تاویلونه اغستی دی چه دخپلو باطلو معبودانو په باره کښې به ئې په دنیا کښې کول مثلاً **﴿مَا تَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُوا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾** یعنې مونږه ددې عبادت دې دپاره کوؤ چه په سفارش کولو سره مونږه الله ﷻ ته نزدې کړی، په محشر کښې دا، افتراء، په دې شان ښکاره شوه چه ددوی دټولونه دلوثې مصیبت په وخت کښې چا، ددوی سفارش اونکړو نه ئې د دوی په عذاب کښې کمی راوستلې شوه-

دلته یوه شبهه داسې راپورته کیږی چه دآیت نه دا معلومیږی چې باطل معبودان به یې غائب وی هیڅوک به مخ ته نه وی حالانکه دقرآن کریم په یو بل آیت کښې داسې ارشاد دي:

﴿أَحْسَرُوا الَّذِينَ يَدْعُونَهم مَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ یعنې دقیامت په ورځ به الله ﷻ دا حکم ورکړی چه رایوځانې کړی ظالمانو او ددوی ملگرو لره او هغه چالره چه دې خلقو به ئې عبادت کولوا دې ارشاد نه معلومیږی چه دقیامت په ورځ به باطل معبودان هم موجود او حاضر وی-

جواب دادې چه په آیت کښې دغائبیدونه مراد دیو شریکوال، حصه دار او سفارشی په حیثیت سره غائبیدل دی چه دغې خلقو ته به هیڅ نفع نشی رسولې اگر چه موجود او حاضر به وی، دشان د دواړو آیتونو ترمنځه هیڅ بې سمونی او تعارض پاتې نه شو، او داسې هم کیدی شی چه یوځل به ټول راجمع کړې شی، بیابا به بیل بیل شی نو دغه وخت به سوال او کړې شی-

په دې دواړو آیتونو کښې په خصوصیت سره دا خبره یاد لرل دی چه هر کله الله ﷻ، دحشر په هیبتناک میدان کښې دا اختیار ورکړو چه په آزادی سره هرڅه وئیلې شی، تردې چه په دروغو قسمونو کولو سره به دخپل شرک کولونه هم انکار او کړی- په دې کښې اشاره دې خبرې ته کیدی شی چه دروغ وئیل یو داسې گنده عادت دې چه څوک ئې پرېښودې نشی، تردې چه دغې خلقو به دنیا کښې دمسلمانانو وړاندې په دروغه قسمونه خوړل او دلته هم ترمنع نه شو په دې وجه دالله ﷻ دټول مخلوق په وړاندې او شرمیدل، همدغه وجه ده چه په قرآن کریم او حدیث کښې ددروغو وئیلو سخته بدی بیان شویده او سخته سختې درکې او وعیدونه پرې راغلی دی- قرآن کریم کښې ځانې په ځانې دروغژن باند د لعنت الفاظ راغلی دی او رسول الله ﷺ فرمائیلی دی چه، دروغونه ځان ساتی ولې چه دروغ دفجور (بدکاری) ملگری دی، دروغ او بدکاری دواړه به جهنم ته ورځی (ابن حبان فی صحیحہ) (۱)

رسول الله ﷺ نه سوال اوشوچه هغه کوم عمل دي چه انسان به پر دوزخ ته ځي؟ اوې فرمائيل: هغه دروغ دي (مسند احمد) (۱)

دغه شان دمعراج په شپه رسول الله ﷺ داسې يوکس اوليدو چه دواړه اوبسکي لزامې به ئې اوشلولې شوې چه سم به شونوييا، بيابه شلولې شو اودغه عمل به ورسره ترقيامته جاري وي، هغوي ددغه کس په باره کښې جبرائيل عليه السلام نه تپوس اوکړو چه داڅوک دي؟ هغه ورته اوفرمائيل چه دا دروغزن دي (۲)

اودمسند احمد په يوروايت کښې راغلي دي چه رسول الله ﷺ اوفرمائيل: انسان ترهغې پورې پوره مؤمن نه شي جوړيدي ترڅوچه دروغ ونيل بيخي پرې نږدي، تردې چه په گپ شپ، توقوتقالو او خوش طبعي کښې هم دروغ نه وائي (۳) دغه شان په بيهقي کښې په صحيح سندسره راغلي دي چه دمسلمان په طبيعت کښې نور خراب خصلتونه څوکيدي شي مگر خيانت اودروغ نشي کيدي (۴) په يوبل حديث کښې راغلي دي چه دروغ دانسان روزي کوي (۵)

﴿وَمَنْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ﴾ دعامو مفسرينو ضحاک قتاده اودمحمد بن حنفيه په نزد، داآيت دعامو کفارو په باره کښې نازل شويدي چه خلقولره به ئې دقرآن کریم داؤريدو اوپرې باندي دعمل کولو نه به ئې خلق منع کول اوپخپله به هم ترلرې پاتې کيدل حضرت عبداللہ بن عباس نه منقول دي چه داآيت، در رسول الله ﷺ دتره ابی طالب اودهغه نورو ترونو په باره کښې نازل شويدي چه نور خلق به ئې هغوي ته دتکليف رسولو نه منع کول پخپله به ئې دهغوي مرسته کوله، مگر په قرآن کریم ئې نه ايمان راؤړو اونه ئې پر عمل کولو، په دې صورت کښې به ﴿يَنْهَوْنَ عَنْهُ﴾ کښې دا ضمير، دقرآن کریم په ځانې رسول الله ﷺ ته راجع وي (مظهري) په روايت دابن ابی حاتم دسعید ابن ابی هلال نه (۶)

وَلَوْ تَرَىٰ	إِذْ	وَقِفُوا	عَلَى النَّارِ
اوکاش چي اوويني ته څه وخت چي ودرولي شي دوي په اور باندي			
اوکه چري تاد دوي هغه حالت اوليدو چي د دوزخ په غاړه به ودرولي شي			
فَقَالُوا	يَا كَيْتَنَا	لَرُدُّ	وَلَا تَكْذِبْ
نواوېه وائي دوي اي کاش که مونږه اوتلي شوي واپس اودروغ اونه گنرلي مونږه نښي			
نواوې به چي اني کاش داسي لږ جوړه شي چي مونږه دنيا ته واپس کړي شوا نود خپل رب			
رَبَّنَا	وَنَكُونَنَّ	مِنَ الْمُؤْمِنِينَ	بَلْ
درب خپل اوشوي مونږه د مومنانو نه بلکه ښکاره به شي ادوي ته هغه حقيقت			
نښوته به دروغ نه وايو او صحيح مومنان به شوا په حقيقت کښې هغوي دا خبره ځکه کوي چي			

(۱) مسند أحمد رقم الحديث: ۳۵۲ مسند عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما.

(۲) د دغه مضمون حديث المحم للظهير الكبي موجود د مسند رقم الحديث: ۷۷۵

(۳) مسند أحمد رقم الحديث: ۸۴۶۱، مسند ابن جرير رضي الله عنه.

(۴) السنن الكبرى للبيهقي: ج ۱۰، ص ۱۶

(۵) كذا العيال رقم الحديث: ۸۳۰

(۶) التفسير الظهري تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸

كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا

چی وژ دویا چی پتولویه نی | مخکینی ددی نه | اوکه | واپس بوتلی شی دوی دنیا ته | هغوی کوم خیز پتولو هغه ورته ینکاره شوا | اوکه چری دوی دنیا ته واپس کړې شی

لَعَادُوا لَهَا نَهْوًا عَنْهُ

نو خامخا به بیادوباره کوی | هغه کارونه | اچی منع کړې شوې وژدویا | دهغې نه | نویابا به هم هغه کارونه کوی | اچی دکومود کولو نه منع کړې شوې وو

وَأَنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۖ وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا

اویسکه چی دوی | خامخادروغژن دی | اووانی | چه نه دې دا ژوند | مگر ژوند زمونږ | اودوی پاخه دروغژن دی | اودوی وانی چی بل ژوند نشته | بس صرف دغه

الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ۖ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ

ددنیادی | اونه یومونږ | ادوباره ژوندی کیدونکی | اوکاش | اچی اووینی ته | څه وخت چی | ددنیا ژوند دې | اومونږ به دوباره | اقیامت په ورځ | نه پیدا کیږو | اوکه چری ته ددوی حالت اووینی کله چی

وَقِفُّوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۖ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ ۖ قَالُوا

ودرولې شی دوی | رب خپل ته | اوبه وانی الله | آیانه دې | دا | په حقه سره | اوبه وانی دوی | به دخپل رب مخامخ اودرولې شی | نو هغه به ترې تپوس کوی | اچی ولې دا ژوندون حق نه دې | انودوی به وانی

بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۖ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

موحق دې | اقسام دې په رب خپل | اوبه وانی الله | انو اوڅکی | عذاب | په سبب دهغې | اچی وی تاسو | ولې نه دې | بلکه زمونږ دې په خپل رب قسم وی چه دا ژوند حق دې | انوالله | به ورته افرمائی چی بنه نواوس د

تَكْفُرُونَ ۖ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ

چی انکار به موکولو | ایقینا په نقصان کبسی پریوتل | هغه کسان | اچی دروغ ئې اوگنړلوا | ملاقات دالله سره | خپل کفر په سبب عذاب اوڅکی | ایشکه هغه خلق نقصان کبسی دی | اچی خپل رب سره ملاقات ته دروغ وانی

حَالِي ۖ إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَحْسِرَتْنَا

تردې پورې | کله چی راشی دوی ته | اقیامت | اناسا په | نو اوبه وانی دوی | ای افسوس دې په مونږ باندې | کله چی به هغه وخت ناڅاپه راشی | نو داخلق به اووانی چی انې افسوس دې په مونږ باندې

عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ

په هغه څه | اچی کسې کړې دې مونږ | په هغې کبسی | احوال | دچی دوی | په بار کړی وی | ایبتی دگناهونو خپلو | چه مونږ په دې معامله کبسی | خومره کوتامی کړې ده | اودخپلو گناهونو بارونه به ئې په خپلو شاگانو باندې بار کړې وی

عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۖ إِلَّا سَاءَ مَا يَزِدُّونَ ۖ وَمَا الْحَيَاةُ

په شاگانو خپلو باندې | خبردار اوگوری | خومره بد دی | هغه پیستی | اچی دوی نی بار کوی | اونه دې ژوند | خبردار ډیر خراب دې هغه بار کوم چه دوی اوچت کړې دې | او ژوند ددې

الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ	
دنيا امگر الوې دی اوتماشه ده اوخامخاځاني داستوگني آخرت بهتر دي دپاره دهغه خلقو	
دنيا هېڅ نه دي صرف يوه لويه اوتماشه ده اود آخرت ژوند د پرهيزگارانو خلقو دپاره	
يَتَّقُونَ ۝۱۰۰	أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝
چې بچ کيدل غواړي د نقصان نه نوآيا تاسو د عقل نه کار نه اخلي	
ډير ښه دي آيا تاسو د عقل نه کار نه اخلي	

آسان ترجمه قرآن

او (هغه به ډير هېبت نالک حال وي) که چري ته وگوري چه کله دوی په دوزخ بالدي اودرولې شي او دوی به وائی: اي کاش ا مونږ واپس (دنیا ته) اوليرلې هوې دي د پاره چه دي خل دالله ښو لره دروغوئي نکړو. او مونږ په مؤمنانو کښ شمار شو حالانکه (ددوی دا آرزو به هم رښتیا نه وي) بلکه په اصل کښ هغه خيږ (يعني آخرت) به دوی ته مخامخ راځي وي چه هغه به دوی پتولو (دي وحې نه دوی به مجبوراً دا دعوی کوي) گني که دوی واقعي دوباره اوليرلې شي نو دوی به دوباره هغه څه کوي چه دڅه نه دوی منع کړې شوي وړ او يقين وکړه چه دوی پاڅه دروغون دي. دوی خو داسې وائی چه څه دی پس هم داد دنيا ووند دي، او مونږ چه مړه شو نو دوباره به نه هور اووندي کولې. او که ته هغه وخت وگوري چه کله دوی خپل رب ته مخامخ اودرولې شي ا هغه به وائی: آيا دا (دويمه زندگي) حقه نه ده دوی به وائی: بې هکه ځمونږ دي په رب قسم وي! الله به ووائی: نو بيا وڅکي دهغه عذاب مړه چه د هغې نه تاسو انکار کولو حقيقت دا دي چه ډير په تاوان کښ دي هغه خلق چه هغوی دالله سره د ملاقات ورغ دروغون گنرلې ده اتر دي پوري چه قيامت ناڅاپه دوی ته راهي نو دوی به وائی: "هائي افسوس! چه مونږ دي (قيامت) پاره کښ ډير کمې کړې دي او هغوی به (هغه وخت) په خپلو ځانولو باندې دگناهونو بوج اوچت کړې وي (نو) خبردار چه ډير بد بوج دي چه دا خلق ئې اوچتوي او د دنيا ووند خود يو لويې اوتماهي نه سوال ورڅه نه دي او يقين وکړه چه کوم خلق تقوي اختيار کړي هغوی د پاره د آخرت کوريات بهتر دي نو آيا دومره خيږه هم ستاسو عقل کښ نه راځي؟

خلاصه تفسير

﴿وَلَوْ كُنَّا إِذْ دُفِنُوا عَلَى النَّارِ﴾ او که تاسو [دوی] هغه وخت اووینی [نو ډيره هيبتناکه واقعه به اووینی] څکه چه دا [منکران] به دوزخ سره اودرولې شی [او نزدي به وی چه جهنم کښې وراغورزولې شی] ﴿فَقَالُوا بَلْئِنَّمَا لَكُمُ الدُّنْيَا وَلَئِنَّ الْآخِرَةَ خَيْرٌ لِّمَنِ دَانَ﴾ نو [زرگونو آرزوگانوسره] وائي به ارمان د څه ښه به وی چه مونږ [دنیا ته] بيا اوليرلې شو او که داسې اوشو نو مونږ به [بيا] دخپل رب آيتونو [لکه قرآن وغيره] لره هيچري په دروغه اونه بولو ﴿وَكُنْتُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝﴾ او مونږ به [ضرور] دايمان د خاوندانو نه شو [الله ﷻ] فرمائی چه ددوی دا آرزو او وعده به په رښتيا شوق او دفرمانبرداري کولو په اراده نه وي ﴿بَلْ بَدَأْتُمُ مَّا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ۝﴾ بلکه [دغه وخت به په يومصيبت کښې راگير وي چه] کوم خيږنه ددي نه مخکښې [په دنيا کښې] د پښو

لاتدع کولو [او بیخی نہ ختمولو] ہفہ نن ددوی مخہ تہ راغلی دی [امراد ترے د آخرت عذاب دے چہ د کفر او نافرمانی پہ بنیاد بہ دوی تہ ددی زورنہ ورکولی شوہ او دپسو لاتدع کولو مطلب انکار کول دی مطلب دادی چہ دا وخت دوی تہ راپینہ شوی دہ خکہ د خانونو پہ غم کنہی لگیا دی او تولی وعدی کوی اود زہ نہ دوعدی پورہ کولو ارادہ نہ بیخی نشہ تروہ چہ] ﴿وَلَوْ رَدُّوا عَاذُوا لِمَا هُمْ بِمُعْتَرِفِينَ﴾ کہ [بالفرض] دا خلق بیرتہ ہم اولیہلے شی بیا بہ ہم ہفہ کار کوی دکوم نہ چہ دوی منع کرے شوی وو [یعنی کفر او نافرمانی بہ کوی] اویقینا دوی [بدغہ وعدہ کنہی] بیخی دروغژن دی [یعنی دوعدی پورہ کولو ارادہ نہ لری اونہ احتمال شتہ چہ دنیا تہ بیرتہ پہ تلو سرہ بہ داسی اوکری]۔

﴿وَمَا لَؤَااِیْمٍ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ او دا [منکران] وائی چہ ژوند بل ہیچرتہ نشہ یواخی ہم ددی دنیا ژوند دے او مونہ بہ [ددی ژوند دختمیدو نہ پس بیا] ژوندی نہ کرے شو [لکہ چہ نبیان ﷺ فرمائی] ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يُفْعَلُ أَعْلَىٰ رِبْعِهِ﴾ اوکہ تاسو [دوی لہ] ہفہ وخت اووینی [نو دیرہ عجیبہ واقعہ پہ اووینی] کلہ بہ چہ دوی د خپل رب پہ مخکنی دحساب دپارہ اودرولے شی ﴿قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ﴾ او اللہ ﷻ بہ ورتہ اوفرمانی چہ [وائی] آیا دا [دقیامت پہ ورخ دوبارہ ژوندی کیدل] واقعی کار نہ دی ﴿قَالُوا بَلٰی وَرَبِّنَا﴾ دوی بہ وائی بیشکہ [واقعی کار دی] قسم دے دپروردگار ﴿قَالَ فَذُوُوا الْعَذَابَ إِنَّمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ اللہ ﷻ بہ فرمائی چہ اوس دخیل کفر مزہ اوخکنی۔

[ایا بہ دوزخ تہ اولیہلے شی] ﴿قَدْ خَبِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا إِلَهًا﴾ بیشکہ [پہ سخت] زیان کنہی پریوتلی دی ہفہ خلق چہ اللہ ﷻ سرہ ملاویدو تہ نہ دروغ ونبیلی وو [چہ مونہ بہ دقیامت پہ ورخ د ژوندی کیدو نہ پس داللہ ﷻ پہ مخکنی پیش کیرو چنانچہ دا دروغژن کول بہ یں لہے ورخی چلیہی] ﴿حَلٰی إِذَا جَاءَ لَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً﴾ تر دی پوری چہ کلہ تاکلے وخت [یعنی دقیامت ورخ خپلو پیشگی واقعاتو سرہ] پہ دوی ناخاپہ [پہ ناخبری کنہی] راورسی [دغہ وخت بہ یں تولے وعدی او دروغژن کول ختم شی او] ﴿قَالُوا يَمْرُتُنَا عَلٰی مَا فَرَطْنَا مِنْهَا﴾ ونیل بہ کوی ہای افسوس دے زمونہ پہ کوتاہی [او غفلت] باندی چہ ددی [قیامت] پہ بارہ کنہی [مونہ نہ] اوشو ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ أَعْدَاءَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ﴾ الاساء مایزفون ﷻ او حالت بہ ددوی دا وی چہ خپل [دکفر او نافرمانی] پیتی بہ یں پہ خپلو خانونو بار کری وی ﴿وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ﴾ او ددنیا ژوند خو ہیخ نہ دی سوا د توقو لوبونہ [ولے چہ دا فائدہ نہ ورکوی او ہمیشہ پاتی کیدونکے نہ دی] ﴿وَلَكِنَّ الْآخِرَةَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾ او بیا روستے کور پریزگارو دپارہ دیرغورہ دے ﴿أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ آیا تاسو سوچ نہ کوئی۔

معارف اومثال

داسلام درے بنیادی اصول دی توحید، رسالت، دآخرت عقیدہ پاتی نوری تولی عقیدے ہم دی دریو عقیدو لاتدی راخی، اودا ہفہ اصول دی چہ انسان لہ دخیل حقیقت اودژوند مقصد نہ پہ آشنا کولو سرہ نی پہ ژوند کنہی انقلاب راپیدا کوی، پہ دی سمی اونیفی لاری باند نی اودروی پہ دی کنہی دآخرت عقیدہ اوپکنہی دحساب، کتاب جزااوسزا عقیدہ داسی انقلابی عقیدہ دہ چہ دانسان دہر عمل مخہ یوخاص اریخ تہ رالروی، ہمدغہ وجہ دہ چہ دقرآن کریم تول مضمونونہ ہم

ددې دریو عقیدو په دائره کښې راځي، په دې بیان شوو آیتونو کښې، په خصوصیت سره د آخرت د سوال، جواب د دغه ځاني د سخت او اوږد ثواب او عذاب او د ناپائیدارې دنیا د حقیقت بیان دې. په رومې آیت کښې د مجرمانو منکرانو حالت په دې شان بیان شوی دې چه د آخرت په ورځ چه دوی د جهنم په غاړه او درولې شی او دوی به دومره سخت هیبتناک عذاب او وینې چه په خوب و خیال کښې به نې هم نه تیرېږي، دغه وخت به د آرزو ښکاره کړي چه کاش مونږ د نیاته بیرته اولېږلې شوی آیتونه او احکام دروغ نه بلل بلکه په هغې به موایمان راوړلو او په مؤمنانو کښې به داخل شوی وو.

په دویم آیت کښې علیم، خبیر احکم الحاکمین ددوی د ویرې د آرزو اصلیت داسې ښکاره کړو چه څنکه داخل په دنیا کښې د دروغو عادت و دغه شان دوی په دې وینا و تمناد آخرت کښې هم دروغ ژن دی، اوسا ددې نه بل هیڅ خبره نه ده چه د انبیاء ﷺ په ذریعه کوم حقیقتونه چه ددوی مخې ته راوړلې شوي وو او دې خلقو سره د پیژندلو نه په هغې د پردې اچولو کوشش کولو، وجه نې ددوی نارامی وه یا د دنیا کچه طمعې نې لرلې، خون هغه ټولې سراسرې ددوی مخې ته یوېل پسې راغلې، د الله ﷻ د بې مثلي او د کامل قدرت تندرې نې په خپلو سترگو سره او کتلې، د پیغمبرانو ﷺ رشتینوالې نې په خپلو سترگو اولیدلو، په آخرت کښې د دوباره ژوندی کیدو حقیقت ددوی مخې ته راغی، د جزا، سزا تداره نې او کته، دوزخ نې اولیدو، حالاتکه دوی به په دنیا کښې په مخه انکار کولو - اوس دوی سره د مخالفت کولو هیڅ قسم حجت او دلیل پاتې نشو، ځکه داسې وائی چه کاش مونږ دنیا ته بیرته تللی وې نو مؤمنان شوی به بیا دلته راغلی وو. خود دوی پیدا کوونکی علیم و خبیر مالک او فرمائیل چه اوس خودوی اگر چه دغسې وائی لیکن بالفرض که دنیا ته دوی اولېږلې شی، بیا به هم خپل دغه لوظونه، قولونه هیر کړي، اوړاند کړي ټول هرڅه به بیا کوی، د کومو حرامو څیزونو نه چه منع کړې شوی وو دوی به په هغې کښې بیا اخته شی، ځکه ددوی دا وینا هم یو دروغ او چل ول دې.

ددوی ویناته دروغ و ټیل د انجام په اعتبار سره داسې کیدې شی چه دا اوسنې لوظ، قول ددوی به بیا هم دروغ او د هوکه ثابته شی. بل مطلب نې دا هم کیدې شی چه ددې خلقو دا اوسنې وینا په رشتینې وینا په رشتینې اراده سره نه ده بلکه هسې وخت تیرولو دپاره عذاب نه د بېچ کیدو په غرض نې وائی په زړه کښې دغسې اراده نه لري.

په دریم آیت کښې فرمائی: ﴿وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَافَاتُ الدُّنْيَا﴾، عاډوا، باند عطف دې، معنی نې داده چه که دوی لره بیرته دنیا ته اولېږلې شی نو هلته به بیا هم دغسې وائی، چه مونږ خود دې دنیا د ژوند نه سوا بل ژوند نه منو، ژوند خو هم دادې بل ژوند خود سره شته دې نه. دلته یو سوال داسې پیدا کیږي چه هرکله به دوی په قیامت کښې دوباره ژوندی کیدل، جزا، سزایه خپلو سترگو او وینې نو هرکله چه بالفرض دنیا ته راوېږلې شی؟

ددې جواب دادې چه انکار دپاره د ضروری نه ده چه په واقع کښې به دوی ددغې واقعاتو او حقیقتونو یقین نه لري، بلکه څنګه چه اوس هم په دنیا کښې د یرکفار او مجرمان د اسلامي حقیقتونو پوره یقین لري خو خالص د ضد او نارامی په وجه په انکار کولو او په دروغه بللو باند ټینګ دی نو که دنیا ته بیا هم واپس راشی، د قیامت قائمیدو، د دوباره ژوند او د آخرت د ټولو حالاتو د یقین لرلو یا وجود خالص د شرارت او عناد له کبله به بیا هم دروغ ژن بللو ته بدې اووهی

يعني پاننځي راپورته کړي، لکه څنگه چې قرآن کریم، په دې موجوده ژوند کېنې د بعضي کفارو په باره کېنې داسې فرماني:

﴿وَمَحْدُوهُمْ أَهْلًا وَاسْتَفْتَيْتَنَّهُمْ فَمَلَّأُوا عُلُوًّا﴾ داخل زموږ د آيتونو انکار خو کوی مگر په زړونو کېنې نې د حقوالې پوره يقين دې.

او څنگه چې د يهودو په باره کېنې نې هم داسې ارشاد دې: چې دوی خاتم الانبياء ﷺ لره په دې شان پيژنی څنگه چې خپلو خامنو لره پيژنی خوسره ددې نې دهغوئ مخالفت ته بدې وهلي دي يعنې پاننځي راپورته کړي دي.

خلاصه داشوه چې دکائناتو خالق ازلی علم سره پيژنی چې ددې خلقوداويناچه دنيا ته دواپس تلويده صورت کېنې به دوی مؤمنان صالحان شي، بيخي دروغ او د هوک ده، که ددوی دويانا مطابق، دنيا دوباره پيدا کړې شي اودوی پکېنې پريښودل شي نوياب به هم هغه ټول هرڅه کوی کوم نې چې په رومي ژوند کېنې کړي وو.

په تفسير مظهری کېنې دطبرانی په حواله داروايت دبنی کریم ﷺ نه نقل کړې شويدي چې د حساب کتاب په موقعه به الله ﷻ، حضرت آدم ﷺ لره دمیزان عدل خواته اودرولونه پس به ورته اوفرمانې چې دخپل اولاد دعملونوپخپله معائنه اوکړي اردکوم کس چې نیک عملونه دهغه دگناهونونه يو ذره هم زيات شي نو هغه لره جنت ته بوتلې شي، والله تعالی به اوفرمانې چې څه به دجهنم په عذاب کېنې صرف هغه څوک داخلوم دکوم په باره کېنې چې داپيژنم چې که هغه دوباره هم دنيا ته اوليرلې شي نوهم هغه کردار به اداکوی کوم نې چې په رومي اداکړې وو- (۱)

﴿وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْثَارَهُمْ﴾ دحديثو په روايتونو کېنې راغلي دي چې دقيامت په ورځ به دنیکانو خلقو عملونه دهغوئ سورلي جوړشي اودبدکارو خلقو عملونه به ديودرونديتي په شکل کېنې دهغوئ په سرونو بارکړې شي- (۲)

دلته دا خبره هم په خاص طور ده ذکر ورته ده چې کافران فاسقان او فاجران به په ميدان حشر کېنې دخپلو ځانونو بچ کولودپاره په وارخطايي کېنې مختلفې خبرې کوی، کله به په دروغه قسمونه جوړي، کله به دآرزولري چې دوباره ددوی دنيا ته اوليرلې شي، مگردابه هيڅوک هم نه وائی چې مونږ اوس ايمان راوړو اواوس به نیک عملونه کوو ولي چې حقيقت به ورته په بدېهې ډول داسې مخې ته راشي چې آخرت، دار عمل، ادم عمل ځانې نه دي اودابه هم ورته مخې ته راشي چې ايمان ترهغه وخته پورې صحيح دي ترکومي پورې چې ايمان بالغيب وي دخپلوليدو، کتونه پس تصديق کول خو په خپلوليدو، گتوباند عمل کول دي، والله ﷻ اورسول تصديق کول نه دي، دې نه معلومه شوه چې دالله ﷻ رضا، دهغې نتيجې يعنی هميشه ژوند اوارام، په دنيا کېنې دامن اواطمینان پاکيزه ژوند اوپه آخرت کېنې دجنت نعمتونه حاصلول صرف ددنيا دژوند په ذريعه کيدې شي ددې نه وړاندې په عالم ارواح کېنې هم دانشی حاصلولي اونه ددې په تيريدو باند په عالم آخرت ددې حاصلول کيدې شي.

دې نه په ډاگه شو چې ددنيا ژوند ډير لوڼي نعمت اوډتولونه زيات قيمتي خيزدي چې پکېنې دغه غټه سوداخرید کولې شي، لهذا په اسلام کېنې خودکشی کول حرام اودخپل مرگ دعا يا

۱) التفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۳۹، ۳۴۰، وجمع الروايات، باب ما جاء في الحساب: ج ۵، ص ۲۵
 ۲) دسے مطبوع حديث تفسير البهوي تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۹ کن اوكورئي.

آرزو کول منع دې ځکه چه په دې کښې د الله ﷻ ديولونې نعمت ناشکری ده، دځنې بزرگانو په باره کښې راغلی دی چه دهغوئ دوفات کيدوپه وخت دمولانا جامي داشعرنې په ژبه جاري وو

باد ورو زړ زنديگي جامي نشد سپر غمت

وه چه خوش بودے که عمر جاوداني داشتيم

اې جامي ددوؤ ورځوپه دې ژوند ته موړ نشوې - څه ښه به وو چه دهميشه ژوند م په برخه وې.

دې نه دا خبره هم په ډاگه شوه چه ددغي بيان شوؤ آيتونو څخه په آخری آيت کښې اوپه نورو گڼرو آيتونو کښې چه ددنيا ژوند عبث اولويه بللې شويدې ياپه گڼرو احاديثو کښې ددنيا بدې چه بيان شويده، دهغې نه مراد ددنوي ژوند هغه گڼي اووختونه دي چه دالله ﷻ ذکر، فکر نه په غفلت کښې تير شي ور نه کوم وخت چه دالله ﷻ په عبادت او ذکر کښې تير شي هغې سره ددنيا هيڅ يونعمت اودولت نشي برابرېدې.

وین وین دن ہے شب و شب ہے جو تیری یاد میں گزر جائے

[هغه ورځ هله په ورځ حسا بېرې اوشپه هله په شپه حسا بېرې، چه ستا [پروردگار] په يادو کښې تير شي].

ديوحديث شريف نه هم ددې تائيد کيږي لکه فرمائي:

«الدنيا ملعون وملعون ما فيها الا ذكر الله او عالم او متعلم» (دنيا پخپله اوپه دنيا کښې ټول څيزونه ملعون دي مگر دالله ﷻ ياد او عالم يا طالب علم [ددين]).

که غور او کړې شي نو عالم او طالب علم هم دالله ﷻ په ذکر کښې ځکه داخليږي چه علم نه مراد هغه علم دي چه دالله ﷻ درضا سبب جوړ شي نو دداسې علم پخپله ازده کول او بل ته ورازده کول دواړه دالله ﷻ په ذکر کښې داخل دي بلکه دامام جزري ددې ښکاره قول په جوړ ددنيا هر هغه کار چه دالله ﷻ په فرمانبرداري کښې دشريعت مطابق او کړې شي، دغه ټول دالله ﷻ په ذکر کښې داخل دي، دې نه معلومه شوه چه ددنيا ټول ضروري کارونه دروزگار ټولې روالارې چارې او نوهغه ضروريات چه دشريعت دحدنه بهرنه وي هغه ټول دالله ﷻ په ذکر کښې داخل دي، دبال بچ، خپلوانو، دوستانو، گواندو يانو او ميلمنو وغيره حقوق ادا کول دصحيح احاديثوله مخې خيرات او عبادت بللې شوي دي (۱).

حاصل داشو چه په دې دنيا کښې دالله ﷻ دفرمانبرداري اودالله ﷻ ذکر نه سوا بل هيڅ څيز، دالله ﷻ په نزد غوره نه دي، استاد محترم حضرت مولانا نور شاه صاحب قدس سره څه ښه فرمائيلي دي.

بگذر از یاد گل و گلبن که هیچم یاد نیست در زمین و آسمان جز ذکر حق آباد نیست

[دگل او گلپوتی دیادنه ورتیر ځکه شه چه دام هيڅ نه ياديږي - په زمکه او آسمان کښې دالله ﷻ دپادونه سوا، بله هيڅ آبادی نشته].

خلاصه دکلام داده چه په دې دنيا کښې هر انسان ته حاصل څيز او ټولونه ورته قيمتي اوزيات غوره دده ژوند دي اوداهم معلومه ده چه دهر جاد ژوند وخت تر څه حده پورې وي اوداهم معلومه ده

چه دخپل ژوند صحيح حد هيچا ته معلوم نه دي چه اويكا كاله، اويكا گينته ياديوي سامهلت به هم نشي وركولي.

بل اړخ ته داهم معلومه شوه چه دالله ﷻ درضا بيش قيمته سامان او پنگه چه ددنيا و آخرت د آرام مزوچرچو اودهيميشه آرام ضامنه ده هغه يواخي په دي محدود دنيوي ژوند كښي حاصلولي شي نو كوم انسان ته چه الله ﷻ عقل فكور و كړي وي هغه پخپله دافېصله كولي شي چه دژوند دغه محدود دي گړي په څه كار كښي لگول پكاردی چه ورسره دالله ﷻ رضا حاصله شي. ددي ژوند دجاري لړلو دپاره ضروري كارونه دضرورت په اندازه كول پكاردی. چنانچه په يو حديث شريف كښي راغلي دي. [الكيس من دان نفسه ورضى بالكفاف وعمل لمسا بعد الموت] (۱) عقلمند او هوښيار هغه څوك دي چه دخپل ځان حساب پخپله كوي اود غذارې او په اندازه، دژوند په ضرورياتو باند راضي شي اوتول عمل دمرگ نه پس ژوند ښه كولو دپاره او كړي.

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ

| يقينا معلومه ده مونږ ته بيشكه شان دادي

| اني پيغمبره مونږ ته ښه معلومه ده چي بيشكه ددوي

لَيَعْلَمَنَّ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ

چي خامخا خفه كوي تا | هغه خبري | چي وائي ئي دوي | نو بيشكه دوي | نه دروغ ژن كوي تا | خو ليكن | په خبرو ته غمژن كيږي | خودوي تا ته دروغ ژن نه وائي | بلكه

الظَّالِمِينَ بَأْتِ اللَّهُ يَجْحَدُونَ ۝ وَلَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ

دا ظالمان | د ايتونو دالله نه | انكار كوي | او په تحقيق سره | دروغ ژن بللي شوي دي | پيغمبران ظالمان دالله ﷻ د ايتونو نه انكار كوي | اوستانه مخكښي د پيغمبران دروغ ژن گنرلي شوي وو

مِّن قَبْلِكَ فَصَبْرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا ۚ وَأُوذُوا

وراندې ستانه انوصبر او كړو هغوي | په هغي | چي دروغ گنرلي شوي وو هغوي | اوتكليف رسولي شوي وو هغوي ته خو په دروغ ژن كولو او په تكليف وركولو باندې هغوي صبر او كړو |

حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ

تر هغي پوري | چي راغي هغوي ته | امدد زمونږه | او نشته هيڅوك بدلونكي | خبرو دالله لره | او په تحقيق سره تردې چي زمونږ مدد ورته اورسيږي | اودالله ﷻ خبري هيڅوك بدلولي نشي | او د

جَاءَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۚ وَإِنْ كَانَ كِبَرَ عَلَيْكَ

راغلي دي تا ته | دخبرونو | د پيغمبرانو نه | او كه وي | گران | په تاباندې | پخوانو پيغمبرانو بعضي حالات تا ته رارسيدلي دي | او كه دا خبره په تاگرانده وي | چي

إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ أُسْطِطِعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ

مخ اړول ددوي | نو كه | وس رسي ستا | چي اولتوي ته | يو سورنگ | په زمكه كښي | ددي خبرو بي رځي برداشت كړي | نو كه وس دي كيږي نو په زمكه كښي يو سورنگ اولتوه

اَوْسَلَمَا فِي السَّمَاءِ فَتَاتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۖ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ

يا اندر پايه | په آسمان کښي | نو ته راوړه دوی ته | يوه نښه | او که غوښتلې الله
يا آسمان ته يو پوړۍ اولگوه | او دوی ته د يوې نښې راوړلو کوشش او کړه | او که الله غوښتل

لَجَمْعَهُمُ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ۝

نو خامخا به نې جمع کړې وې دوی په هدايت باندې | نومه کيږه ته | د ناپوهانو نه |
نو تول به نې په هدايت يوځاني کړی ووا..... نو ته د ناپوهه خلقو په شان مه کيږه

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۖ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ

بيشکه | قبلوی بلنه د حق | هغه کسان | چې اوري | او مړي چې دي | راپورته به کړي هغوی لره الله
هغه څوک چې حق قبلوی هغوی هغې ته غوږ نيسي | او بياتي شوا مړي نو هغوی خويه الله د قبرونو نه راپورته کړي

ثُمَّ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ۖ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ

بيا | خاص هغه ته | به واپس وروستي شی | او وانی خلق | چې ولي نازل نه کړې شوه | په ده باندې
بيا به هغه ته واپس پيش کړې شی | او دوی وانی چې ده ته ولي

آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۖ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يُنْزِلَ آيَةً

يوه نښه | د طرفه درب دهغه نه | ورته او وایه | چې بيشکه الله قادر دي | په دې | چې نازل کړي | يوه نښه
د الله د طرفه نښه نه راځي | ورته او وایه چې الله د نښې راگوزولو پوره پوره طاقت لري

وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۖ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ

ليکن | اکثر دوی | نه پوهيږي | او نشته | يو زنده خنوار | په زمکه کښي |
خو اکثر خلق په دې نه پوهيږي | او د زمکې په مخ هيڅ يو ساه لرونکي نشته

وَلَا ظِيرٌ لِّظِيرٍ يَّجْنَحِيهِ إِلَّا أُمٌّ أَمْثَلُكُمْ ۖ مَا

اونه يو مارغه | چې الوزی | په دواړه وزرو خپلو | مگر | امتونه دي | په شان ستاسوا | نه دي
اونه په هوا کښي داسي مارغان شته چې په وزرو الوزی | مگر د اتول ستاسو شان امتونه دي

فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ۖ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ۝

پريښي مونږه کمي | په کتاب کښي | د څه څيز | بيا به | اوب خپل ته | او جمع کړې کيږي
مونږ د دې ټولو په نصيب ليکلو کښي هيڅ کمي نه دي کړې | او بيا به د اتول خپل رب ته واپس شي

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ صُمُّوا فِي الظُّلُمَاتِ

او هغه کسان | چې دروغ گنري | آيتونه زمونږه | کانږه دي | او گونگيان دي | په تيارو کښي پراته دي |
او چا چې زمونږ آيتونه دروغ او گنرل | هغوی کانږه | او گونگيان او په رنگ رنگ تيرو کښي پراته دي

مَنْ يُّضِلَّهُ ۖ يَجْعَلْهُ وَمَنْ يُّهْدِ ۖ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ

څوک چې غواړي الله | نو گمراه کوي هغه لره | او څوک چې غواړي | نور ورواني هغه | په لاره
الله چې د چا باره کښي او غواړي نو هغه گمراه کوي | او د چا باره کښي چې او غواړي نو هغه په

مُسْتَقِيمٌ ۝ قُلْ ارْعَيْتَكُمْ اِنْ اَتَيْتُكُمْ عَذَابُ اللَّهِ

نیغہ اور تہ اووایہ | خہ رنگی ہیکاری تاسوتہ | کہ | راشی تاسوتہ | عذاب دالہ

سمہ لاروان کری |ورتہ اووایہ چہ فکر اوکری کہ بہ تاسودالہ عذاب راشی

اَوْ اَتَيْتُكُمْ السَّاعَةَ اَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝

یاراشی تاسوتہ | قیامت | آیا بغیر دالہ نہ بل خوک | رابلی تاسوا کہ بی تاسوا رنستینی

یابہ تاسو | ناخاپہ | آخری وخت راشی | نوایا تاسویہ دالہ نہ سوا بل چاہہ آواز کوئی | کہ تاسو رنستونی بی

بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ

بلکہ | خاص ہم ہفہ | رابلی تاسو | ایلا لری کوی | ہفہ مصیبت | چہ تاسو رابلی | ہفہ تہ | کہ

بلکہ ہفہ وخت کبھی تاسو صرف یو اللہ تہ آواز کوئی | نو کہ اللہ او غواری نو ہفہ مصیبت بہ درنہ لری

شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ۝

او غواری | او ہیروی تاسو | ہفہ | چہ شریک کوئی نی تاسو |

کری اوہ داسی موقع کبھی درنہ خپل شریکان ہیرشی |

آسان ترجمہ قرآن

(ای پیغمبر!) مولود نہ پوہیو چہ دا خلق کومی خبری کوی پہ ہفہ تہ خفہ کیپی خکہ چہ دوی پہ اصل کہن تانہ دروغونوی بلکہ دا ظالمان دالہ دآیتونو نہ انکار کوی او حقیقت دا دہ چہ ستانہ ممکن دیر انبیاء کرام دروغون کری ہوی دی بیہ چہ خنکہ ہفوی دروغون کری ہو او تکلیفونہ ور کری ہو نو ہفوی پہ ہفہ ہاندی صبر و کرو، تر دہ چہ حما مدد ہفوی تہ راور سیدو، او نشتہ دہ بدلونکی کلیاتو دالہ لہ۔ او د ممکنو انبیاء کرامو خہ واقعات تاتہ راسیدی دی۔ او کہ دہی خلقو مخ ارول تاتہ گران لگی نو کہ تہ زمکہ کہن دنہ (تلود پارہ) خہ سرنک یا آسمان تہ (ختلو د پارہ) خہ الدہ پانہ لتولہ ہی نو دوی تہ (دوی دا غوہتلی ہوی) معجزہ راور۔ او کہ اللہ غوہتلی نو دوی تول بہ ہی پہ ہدایت جمع کری وی پس تہ دن پوہو نہ چری ہم مہ کیپہ خبرہ خو ہفہ خلق منہی ہی چہ (حق طالب جوہی) آوری، او ہر چہ مری دی نو دوی بہ اللہ دقبرونو نہ راپا غوی بیہ بہ دوی اللہ تہ واپس ہی۔ دا خلق وائی چہ (کہ دا پیغمبر وی نو) پہ دہ خہ معجزہ ولی نہ دہ راظلی؟ تہ (دوی تہ وواہ ہی شکہ اللہ پہ دی قادرہ دہ چہ خہ نہہ نازلہ کری، لیکن دوی کہن اکثر خلق (دہی پہ انجام) نہ پوہیو او پہ زمکہ کہن چہ غومرہ غناور گوخ، او غومرہ مارغان چہ پہ وزرو آلوخی، ہفہ تول د مخلوقاتو ستاسو غولدی قسبونہ دی مولود پہ کتاب کہن (یعنی لوح محفوظ کہن) خہ کہی نہ دی پریہودی بیہ دا تول بہ راجع کری ہی او خپل پروردگار طرفتہ بہ بوتللی ہی او کومو خلقو چہ زمونہ آیتونہ دروغون کری دی ہفوی پہ تیارو کہن کالبرہ او راندہ او گونگیان ہوی دی اللہ تعالیٰ چہ چاتہ و غواری د (ہفہ د خند دوجی نہ) پہ گمراہی کہن اچوی او چاتہ چہ و غواری نو پہ سمہ لارہ کوی ہی (دی کافرانوتہ) وواہ چہ کہ تاسو رنستینی بی نو لو دا وہایق چہ کہ پہ تاسودالہ عذاب راہی یا پہ تاسو قیامت راہی نو دالہ نہ سوا بل چہ لہ بہ رابلی؟ بلکہ ہم دی اللہ لہ بہ رابلی، بیہ چہ کوم تکلیف دپارہ تاسو ہفہ لہ رابلی وی، کہ ہفہ

و غواړی نو هغه په لري کړي او کوم (پتان) چه تاسو د الله سره هر پک کړي دي هغه به تاسو ته (هغه وخت) هډ شي.

خلاصه تفسير

د هغواړو په ۱۶م هغه خبرو باندې یې هریم ﷺ نه تسلی: ﴿لَقَدْ نَعَّمْنَا لَكَ الَّذِي يَنْقُلُونَ﴾ مونږ ښه پوهیږ چه تاسو لره ددې [کافرانو] خبره غمزن کوی نو [تاسو غم مه کوئ بلکله ددوی معامله الله ﷻ ته اوسپاری ولې چه] ﴿لَا يَأْتِيهِمْ لَهْجَتُهُمْ﴾ دا خلق [نیغ په نیغه] تاسو ته دروغزن نه وائی ﴿وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِلَايَةِ اللَّهِ يَمْتَدُونَ﴾ لیکن دا ظالمان خود الله ﷻ د آیتونو څخه هم قصدا انکار کوی [اگر چې په دې سره ستاسو دروغزن گرځول هم لازمیږي مگر ددوی اصل مقصد دالله ﷻ آیتونو لره دروغزن کول دی [څنگه چه په دې کښې بعضی لکه ابوجهل ددې اقراریان دی اوهر کله چه ددوی اصل مقصد دالله ﷻ آیتونو لره په دروغه بلل دی نو د دوی معامله پخپله الله ﷻ سره شوه هغه به پخپله دوی سره پوهه شی تاسو ولې غم کوئ] ﴿وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولًا مِنْ قَبْلِكَ﴾ او [د کفارو دا دروغزن گرځول څه نوره خبره نه ده بلکله] ډیر گنډ پغمبران چه تاسو نه مخکښې وو هغوی ته هم دروغزن وئیلې شوی دی ﴿فَصَبِّرْ وَاعْلَمْ كَذِبَهُمْ﴾ چه پرې هغوی هم صبر او کړو چه هغوی ته دروغزن او وئیلې شو ﴿وَأُوذُوا خَلَىٰ أُنُفُسُهُمْ تَنَفُّسًا﴾ اورورته [قسما قسم] تکلیفونه وراورسولې شو تر دې پورې چه زمونږ امداد هغوی ته اورسیدو [هغې سره مخالف خلق رالاندې کړې شو تر دغې وخته پورې هغوی صبر کولو] ﴿وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ﴾ او [دغه شان د صبر کولو نه پس به تاسو ته هم دالله ﷻ امداد دراورسپړی ولې چه] دالله ﷻ خبرو [یعنی وعدو] لره څوک بدلونکې نشته [او د امداد وعده تاسو سره شویده لکه چه الله ﷻ فرمانی ﴿لَا غَلْبَ لَنَا وَرَسُولِي﴾] ﴿وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْأُرْسَلِينَ﴾ او تاسو ته د پغمبرانو بعضی قیصه [په قرآن پاک کښې] دررسیدلی دی [چه ورسره دالله ﷻ امداد او بالاخر د مخالفینو مغلوبه کیدل ثابتیږي ددې تسلی ورکولو مطلب دادې چه دالله ﷻ دوعدې مطابق په مخکښو څو ورځو کښې دهغوی صبر کولو نه پس هغه خپلو رسولانو ته امداد رالپړی چه ورسره په دنیا کښې هم حق غالب کیږي او باطل مغلوبه کیږي. او په آخرت کښې ورته عزت او کامیابی ملاویږي. تاسو سره هم دغه شان معامله کیدونکې ده. تاسو غم مه کوئ. اوهر کله چه رسول الله ﷺ په ټول انسانانو باندې ډیر زیات شفقت کوونکې او مهربانه وو نو ځکه سره ددې تسلی نه یی دا غوښتل چه که دا مشرکان په موجوده معجزو او د پغمبري په دلیلونو باندې په پوره تسلی سره ایمان نه راوړی نو د کوم قسم معجزو چه دوی غوښته کوی هغه معجزات دې ښکاره کړې شی کیدیشی چه داسې کولو سره دوی ایمان راوړی او په دې لحاظ ددوی کفر نه چه لیدلو نو دهغوی صبر نه کیدو ځکه په راتلونکو آیتونو کښې نه دا اوخودل چه دالله ﷻ د حکمت په مطابق به ددوی فرمانشی معجزه نشی ښکاره کولې. تاسو تر څه وخته صبر او کړئ ددغې معجزو په نه ښکاره کولو باندې فکر مند کیږئ مه.

﴿وَإِنْ كَانَ كَذِبًا عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ﴾ او که تاسو باندې [د منکرانو] مخ اوږل [او انکار کول] سخت تیرېږي [او ځکه دې زړه غواړی چه ددوی فرمانشی په زمکه کښې معجزه دې ښکاره کړې شی] ﴿فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْلُغَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ﴾ نو که تاسو وس وی چه [ننوتو دپاره] په زمکه

کنبی خه سرنګ **﴿ اَوْسَلَّمَا فِي السَّمَاءِ ﴾** یا آسمان ته [دختلو دپاره] خه پورنی [پار سنگ ، خینه] اولتونى **﴿ لَقَاتِيَهُمْ بِآيَةٍ ﴾** بیا [دهغې پذریعه زمکې ته دننه یا آسمان ته پورته په تلو سره دغه ځانې نه د فرمائش معجزو نه یو] معجزه راوړنى نو [ښه ده تاسو دغسې] اوکړنى [یعنی مونږ خو ددوى فرمائشونه ځکه نه پوره کوو چه یو خو ددې ضرورت نشته بل دا چه زمونږ د حکمت نه خلاف دی که په خه شان سره تاسو ددوى مسلمانیدل غواړئ نو ددې انتظام په خپله اوکړئ] **﴿ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَخَمَعَهُمْ عَلَى الْهَدْيِ ﴾** اوکه الله **﴿ تَكُونُنَا ﴾** منظور وې نو دغه ټول به یی په [سمه] لاره راجمع کړې وې [لیکن هرکله چه دوى پخپله خپله ښیگره نه غواړی په دې وجه الله **﴿ تَكُونُنَا ﴾** دا منظور نه شو بیا ستاسو دغوښتلو نه خه جوړیږئ] **﴿ فَلَا تَكُونُنَا مِنَ الْغَافِلِينَ ﴾** نوتاسو [دا فکر پرېږدئ او] په نادانو کنبی خان نه راولئ [حق خبره او هدایت لره خوا] **﴿ إِنَّمَا يَنْتَظِرُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ وَالْمَوْتِ ﴾** هم هغه خلق قبلوی چه [حق خبره لره دحق لتولو په اراده] آوری او [که ددې انکار او مخ اړولو پوره سزا دوى ته په دنیا کنبی ورنه کړې شی نو خه اوشو آخر یو ورځ] مړو لره به **﴿ يَتَّبِعُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴾** الله **﴿ دَقَبْرُونَوْنَه زُونْدِي كَرِي ﴾** راپاسوی بیا به هغوی ټول الله **﴿ تَحْسَاب دپاره ﴾** راوستلې شی **﴿ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ﴾** اودا [منکر] خلق [د دښمنۍ له وجه] وائی چه که دا نبی دې نو په دوى باندې [زمونږ د فرمائش معجزو نه] خه معجزه ولې نازل نه کړې شوه **﴿ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْزِلَ آيَةً وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾** تاسو او فرمائی چه الله **﴿ بِيَشْكِه پوره قدرت لرونکې دې په دې چه هغه [هم دغسې] معجزه نازله کړی لیکن پدوى کنبی اکثر [ددې د انجام نه] ناخبره دی [ځکه داسې خواستونه کوی او هغه انجام دادې چه که بیا هم ایمان راوړئ نو ټول په سمدستی هلاک کړې شی لکه الله **﴿ فَرْمَانِي چه ﴾** لو نزلنا ملکا لقصی الامر] حاصل دادې چه ددغې کافرانو دفرمائش معجزه ښکاره کولو خو ضرورت نشته چه رومع خو هم معجزه گنې ښکاره کړې شوی دی لکه الله **﴿ فَرْمَانِي چه ﴾** اولم یکفهم الخ] او مونږ پوهه یو چه په دغه فرمائش معجزه به هم ایمان راوړئ چه دهغې له وجې به سمدستی د عذاب مستحق شی لهذا د حکمت تقاضا داده چه ددوى فرمائش معجزه ښکاره نه کړې شی او د آیت په آخر کنبی **﴿ وَلَا تَكُونُن مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴾** دمنع شفقت په طور دی ولې چه په عربی ژبه کنبی لفظ دجهالت دغه عامع معنا دپاره هم استعمالیږی په خلاف د اردو ژبه په دې وجه ترجمه نه په جهل یا جهالت سره کول د ادب خلاف دی ورپسې آیتونو کنبی د خبرداری په غرض دقیامت او دټولو مخلوقاتو دحشر بیان دې].**

﴿ وَمَا مِنْ قَائِلٍ فِي الْأَرْضِ ﴾ او څومره قسمه سادار [څیزونه] چه په زمکه [په اوچه اوپه لونده کنبی] گرځیدونکی دی **﴿ وَلَا ظَلَمٌ بَلْ يَنْتَظِرُ أَحْوَجَهُ ﴾** او څومره قسمه التونکی سادار [څیزونه] دی چه په خپلو دواړو متو سره الوخی **﴿ إِلَّا أَمْرًا أَنْتَ الْكَلِمَةُ ﴾** په دې کنبی خه قسم داسې نه دی چه [دقیامت په ورځ به ژوندی راپاسیدو کنبی] ستاسو پشان ولې نه وی **﴿ مَا قَرَأْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ قَبْلِهِ ﴾** او [اگر چه دخپل دیوالی په وجه به په عرف کنبی بیشمیره وی لیکن زمونږ په حساب کنبی ټول ځکه راغلی دی چه] مونږ [په خپل] دفتر [الوح محفوظ] کنبی خه څیز [چه قیامت پورې به موجود پدونکې وی په لیکلو] نه دې پرېښی [اگر چه الله **﴿ تَدْلِيكُو خه ضرورت نه وو دهغه**

ازلی او را چاپیرہ علم کافی دے لیکن د لیکلو پہ ذریعہ دے لره ضبط کنسې راوستل عامے پوه ته زیات نزد دے دې ﴿لَمَّا لِي رَبِّهِمْ يَخْشَوْنَ﴾ بیابہ دے نه پس په خپل اټاکلی وخت باندي تول [انسانان او خناور] دخپل پروردگار خواته راجمع کیږي اوریسے بیا رسول الله ﷺ ته دتسلې ورکولو مضمون داسې دې ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ او کوم خلق چه زمونږ آیتونه په دروغه بولي ﴿صُمُّوْكُمْ فِي الطَّلُمَاتِ﴾ هغوی خو [دحق آوریدونه] کانړه [غوندې] او [دحق ونیلو نه] گونگیان [غوندې] جوړیږي [او ددې په وجه] په قسما قسم تیارو کنسې [راگیر] دی [خکه چه هر کله هر کفر یوه تیاره ده اویدوی کنسې مختلف قسم کفرونه راجمع دی چه دا بیا بیا کوی نو بیلے بیلے گنرے تیارے ترې جوړیږي] ﴿مَنْ يَشَأِ اللَّهُ يُضِلَّهُ﴾ الله چالره چه اوغواړي [حق نه دمخ اړولو په وجه] یه لارې نه کړي ﴿وَمَنْ يَشَأِ يُصْلِحْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ او چالره چه اوغواړي [په خپل فضل سره] نیغے لارې ته نه برابر کړي.

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَلَمَّكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ﴾ تاسو [مشرکانو ته] اوواڼي چه [بڼه ده] داخو اوښانې چه که په تاسو دالله ﷻ څه عذاب راشي یا قیامت درباندي راورسي ﴿أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ﴾ اښانې چه که په تاسو دالله ﷻ څه عذاب اود قیامت د ویرے ختمولو دپاره [دالله ﷻ نه سوا به بل چالره بلئ] که تاسو [د شرک په دعوی کنسې] رښتیني یي [نوپکار دی چه اوس هم غیرالله لره بلئ لیکن داسې هیچرې نه کیږي] ﴿بَلْ آثَاءُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ﴾ بلکه [دغه وخت خو] خاص هم هغه لره به بلئ بیاچه دکوم [آفت] د [ختمولو] دپاره تاسو [هغه لره] بلئ که هغه اوغواړي نولرے به کړي [اوکه وے نه غواړي نولرے به یي هم نکړي] او چالره چه تاسو [اوس دالله ﷻ] شریک گرځوڼي [دغه وخت] ﴿وَلَنْتَوْنَ مَأْثُرًا﴾ دغے ټولو لره به بیخي هیر کړئ.

معارف او مسائل

ددې آیتونو څخه په رومبي آیت کې داسې او فرمانيږي شو: ﴿لَا يَكْذِبُونَ﴾ [یعنی دا کفار په حقیقت کنسې تاسوته دروغژن نه وائی بلکه دالله ﷻ آیتونو ته ددروغونښت کوي] ددې واقعه په روایت دسدي سره تفسیر مظهری داسې نقل کړیده چه یوخل دقریشو دگفارو ددوؤ سردارانو اوخنس بن شریق او ابوجهل خپل منځ کنسې سره ملاقات اوشو-اخنس ابی جهل نه تپوس اوکړو چه ای ابوالحکم: اوس بالکل یواځې یو، څوک دریمگرې زمونږ ددواړو خبره نه آوری، اوس راته داووايه چه دمحمد بن عبدالله ﷺ په باره کنسې دڅه خیال دي، صحیح صحیح راته اووايه چه رشتیني ټپي گنرې اوکه دروغژن؟ [په عربو کنسې به ابوجهل دابوالحکم په نوم یادیدوڅوهرکله چه اسلام اومسلمانانوسره ټپي ضد اودشمنی کوله په دغې وجه هغه به بیادابی جهل په نوم یادیدلو] ابوجهل په قسم سره ورته اووئیل چه ماته محمد ﷺ څکه رشتیني ښکاری چه ټول عمر ټپي چرې دروغ نه دی وئیلی البته دانه شو برداشت کولې چه دقریشو دقبیلې په یوځانندان، ټپي قصی کنسې ټولې څوبی او کمالات راجمع شی اوباقی قریش خالی لاس پاتې شی، جنده دبنی قصی په لاس ده، په حرم کنسې حاجیانویاندداو یوڅکولو دیر مقصودی انتظام دوی سره دي، دبیت الله شریف دروانچیان دوتی دی او گنجی دوی سره په لاس کنسې ده، نوکه دااومنو چه پیغمبری دهم دوی سره وی نوروقریشو سره به څه پاتې شی-

یویل روایت دناجیه ابن کعب نہ داسی منقول دی چہ یوخل ابوجہل، رسول اللہ ﷺ تہ پخپلہ داسی اوونیل چہ مونپہ تاسویاند ددروغو گمان نہ لرو اوئہ درتہ ددروغو نسبت کوو، البتہ ہفہ کتاب یادین تہ پہ دروغہ وایو، کوم چہ تاسوراوی دی (مظہری) (۱)

ددی روایتونوپہ بنا، دآیت حقیقی مطلب ہم داسی اغستی شی چہ داگفار، تاسوتہ نسبت ددروغونہ کوی بلکہ داللہ ﷻ آیتونہ تہ ددروغونہ نسبت کوی، اودامطلب نی ہم کیدی شی چہ داگفار، اگرچہ دوی پہ ہیکارہ درسول کریم ﷺ تکذیب کوی مگر پہ حقیقت کنبی درسول کریم ﷺ ددروغونہ کولو انجام ہم دا راؤخی چہ دوی داللہ ﷻ اودہفہ آیتونونہ ددروغونہ نسبت کوی، خنکہ چہ پہ یوحديث شریف کنبی ہم راغلی دی چہ رسول اللہ ﷺ اوفرمائیل: خوگ چہ ماتہ زیان تکلیف رارسوی ہفہ پہ حقیقت کنبی اللہ ﷻ تہ دزیان تکلیف رسولوپہ حکم کنبی دی۔ (۲)

پہ شپہم آیت کنبی د: ﴿وَمَآ مِنْ دَآبَّةٍ﴾ نہ معلومہ شویہ چہ دقیامت پہ ورخ بہ انسانوسرہ تول خناور ہم راژوندی کولی شی۔ چنانچہ ابن جریر، ابن ابی حاتم اوبیہقی حضرت ابی ہریرہ پہ روایت داسی نقل کریدی چہ دقیامت پہ ورخ بہ، تول خناور، خاوی اومارغان ہم دوبارہ ژوندی کولی شی اواللہ ﷻ بہ ددوی ترمنخہ ہم پہ دی شان انصاف کوی چہ یونیکر ورخناور پہ بل بی ہیکر و خناورزیاتی کری وی اوپہ ہیکر نی وھلی وی نوپہ قیامت کنبی بہ دھفی بدل ہم تراغستی شی اودغہ شان بدل بہ دنورو تولو خناورونہ ہم اغستی شی اددغسی بدل اغستونہ پس بہ ورتہ د خاوری کیدو حکم اوشی، چنانچہ ہفہ بہ خاوری شی، ہم دغہ وخت بہ گفاواہم دارمان اوکری چہ: ﴿بَلَّيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾ اکاش زہ ہم دغسی خاوری شوی وی اودجہنم دعذاب نہ خلاص شوی وی۔ (۳)

امام بغوی ہم پہ یویل روایت سرہ دحضرت ابی ہریرہ نہ درسول اللہ ﷺ دافرمان مبارک نقل کریدی چہ دقیامت پہ ورخ بہ تولو حقدارانو تہ دھغوی حق اداکولی شی تردی پوری چہ دبی ہیکر و چیلی (بزی) بدل بہ دہیکر وری چیلی نہ ہم واغستی شی۔ (۴)

دمخلوق خدا مخلوقہ و ذوات اہمیت: داخوہرچاتہ معلوم دی چہ خناور دخہ شریعت اواحکامو مکلف نہ دی، یواخی پیریان اونیام ددی مکلف دی خوسرہ ددی دعلماء دوینامطابق، پہ قیامت کنبی دخناورو (غیر مکلفو) نہ بدل اغستی مطلب، داپہ داگہ کول دی چہ اللہ رب العالمین دبی انتہا عدل اوانصاف خاوند دی خکہ دظلم نہ سوا ددوی پہ بل عمل باند جزا اوشی وری کولی، دی نہ معلومہ شویہ چہ دمخلوق خدا ترمنخہ دحقوق او ظلمونو معاملہ دومرہ سنگینہ دہ چہ غیر مکلف خناورنی ہم ددی نہ آزاد نکړل، مگرافسوس دی چہ دیر دیندار او عبادتگزار خلق ہم پہ دی کنبی بی پرواہی کوی

وَلَقَدْ	أَرْسَلْنَا
اوپہ تحقیق سرہ لیرلی دی مونپہ [پیغمبران]	
او مونپہ لیرلی وو رسولان	

(۱) التفسیر المظہری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲۲، وتفسیر البغوی تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۸، ۳۹

(۲) حسب الإیمان للہمقل رابع عشر، باب فی حب النبی صلی اللہ علیہ وسلم رقم الحدیث: ۵۱۱۱

(۳) تفسیر ابن ابی حاتم رقم الحدیث: ۵۲۴، ومستدرک للحاکم رقم الحدیث: ۲۲۲۱

(۴) السیاق الکبری للبیہقی: ج ۲، ص ۳ وتفسیر البغوی تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲

إِلَىٰ أُمِّهِمْ فَآخَذُوهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالنُّصْرَاءِ

دیرو قومونو ته | وړاندې ستانه | نو او نیول مونږ هغوی | په سختو سره | او په تګلیفو نو سره |

دیرو قومونو ته مخکښې ستانه | بیامونې هغوی په سختواو مصیبتونو کښې راگیر کړل

لَعَلَّكُمْ يَتَضَرَّعُونَ ۝ فَلَئِنْ أَذِ جَاءَكُمْ بِآسَاءَ

دپاره ددې چی هغوی | عاجزی اختیار کړی انوولې نه وه | کله چی اراغې هغوی ته | عذاب زمونږ

دې دپاره چې عاجزی اختیار کړی | نو هر کله چې په دوی باندې زموږ د طرفنه سختی راغلي

تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ

چي عاجزي نٿي ڪري وه | ليڪن | سخت شو | زپونه دهغوي | اوبنائسته ڪرو | اهغوي ته |

نودوی ولی عاجزی اختیار نه کړه | بلکه ددوی زړونه سخت پاتې شول..... اودوی ته

الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٥٠﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا

شیطان! ھغه عملونه! چی وڙھغوی! چی کړول به ښي! انور کله چی ھیر کړ و ھغوی! ھغه کار اچی نصیحت شوې و ڙھغوی ته

شیطان د هغوی (بدعلمونه) بنیاسته کړل..... نو هر کله چې دوی نصیحتونه هیر کړل

فَتَحْنَاهُمْ عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا

په هغې سره انوپرانستلې مونږ په هغوی باندې ادر وازې | ادر خیز | اتر دې پورې اچې | که اوس حاله سو

نوموتې پرې دهر قسم خوشحالو دروازې پرانيستي | بردي چې دوی نه مونږ څه ورسې وړې

يَمَّا أُوتُوا أَخَذْنَهُمْ بَغْتَةً فَوَاظَهُمْ فَبُيِّنُوا ۝

په هغه څه چې ورکړې شوی وو هغوی ته | نو اونیول مونږ هغوی | ایا ځایه | نویا او هغوی | ایا امید | د خبره

هغې خوشاله شول! نو موږ ناخاپه راوښول! او دوی بالکل حیران پاتې شو!

فَقُطِعَ دَائِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

نوڀري ڪري شوايخ | دقوم | هغه | چي ظلم تي ڪري وو | او تعريف ڏي احسان الله سره |

نو د ظالم قوم بیخ پرې کړې شوا او یول عمر یوه الله په لرو دی

رَبِّ الْعَالَمِينَ

چى رب دى | دمخلوقاتو |

چي دتول مخلوق پروردگار دي

آسان ترجمہ قرآن

او(ای پوښمېره) ستانه منځکې موله ډیرو قومونو ته پېښمېران لېږلي وو بیا موله (دهغوی دنا فر مانع د وچې نه) هغوی په سختو او تکلیفونو کېن مبتلا کړل، دي دپاره چه دوی عاجزي لره خپل حادث جوړ کړي بیا داسې ولي وونه هول چه دوی ته خپلې د طرف نه سطحې راغله نو هغه وخت دوی عاجزي کړی وی؟ بلکه ددوی زړونه نور هم سخت هول او داڅه چه دوی کول نو شیطان دوی ته دا ښودلې کړې وه چه دا ډیر خائسته کارونه دی. بیا چه دوی ته کوم نصیحت کړې شوې وو کله چه هغه دوی هڅه کړو نو موله

په دوی باندې د هر یو نعمت دروازې کھلا کړي تردې چې که کوم نعمتونه دوی ته ورکړي شوي ووکله چې هغې باندې دوی مست هول نو مونږ دوی لره ناڅاپه ولېول دهغې نتیجه دا هوه چې دوی بالکل ناامیده هول. دغه شان چې کومو مخلوقو ظلم کړې وو دهغوی جرړه څوڅه کړې هوه او ټول تعریفونه الله لره دي چې د ټول مخلوق پروردگار دي.

خلاصه تفسیر

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ﴾ او مونږ تاسو نه مخکېني امتونو ته هم پغمبران لیږلي وو [خو هغوی اونه منل] ﴿فَأَعَذَّتْهُمْ بِالْبَاسِ ۚ وَالنَّارُ أَلْعَلُّهُمْ يَتَفَرَّغُونَ ۝﴾ نو مونږ هغوی لره په تنگدستی او بیماری سره او نیول دپاره ددې چې دوی نرم شی [او دخپل کفر اونا فرمانی نه تویه گار شی] ﴿فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا﴾ کله چې هغوی ته زمونږ سزا رسیدلې وه نو هغوی نرم والې نشو [چې دهغوی جرم به معاف شوي وو] ﴿وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ لیکن دهغوی زړونه خو [هم هغس] سخت [په سخت] شول ﴿وَذُنِبَ لَهُمُ السُّبْتُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝﴾ او شیطان دهغوی بدو عملونو لره دهغوی خیال ته [په مخه] ښکلی کړل [او ښه] اوخودل.

﴿فَلَمَّا تَوَأَّمَا ذِكْرًا﴾ بیا چې کله دغه خلقو [په مخه] هغه خیزونه هیرکړل [او پرېښودل نه] دکومو چې هغوی ته [دپغمبرانو له طرفه] نصیحت کولې شو [یعنی ایمان او فرمانبرداری] ﴿فَقَسَّأَ عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ نو مونږ پرې [دعیش او عشرت] دهر خیز دروازې پرانیستې [خو ادا] فرحوا یما او توا [تردې چې کله په هغه خیزونو باندې چې ورته ملاوشوی وو هغوی نشه شو] [او په غفلت کښې نه کفر نور هم زیات شو دغه وخت] ﴿أَعَذَّتْهُمْ بَغْتَةً فَيَاذَاهُمْ فَبِئْسُونَ ۝﴾ مونږ هغوی لره ناگهان په [عذاب کښې] راو نیول [او سخت عذاب مو پرې نازل کړو چې په قرآن کریم کښې نه ځانې په ځانې بیان راغلي دي] بیا [پدغه عذاب سره] ﴿فَقَطَّعَ ذَا بَرِّ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ دظالمانو خلقو جرړه پرې کړې شوې ﴿وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝﴾ او دالله ﷻ شکر دے چې د ټول جهان پروردگار دے [چې ددغې ظالمانو هغه ظلم او گناه نه ختمه کړه دکومې دوجې چې په دنیا کښې سپیره توب خور شوې وو].

معارف اومسائل

په دې آیتونو کښې په خاص انداز سره په دې شان شرک او کفر باطل او ګرځولې شو او توحید ثابت کړې شو چې اول دمکې د مشرکانو نه سوال او کړې شو چې که نن په تاسو باند څه مصیبت راشي مثلاً په دې دنیا کښې دري باند دالله ﷻ عذاب راشي مرګ دري باندې راشي یا د قیامت سخته هیبتناکه واقع راو لاړه شی نو په ګریوان کښې سردتنه کړی ښه په غور فکر سره راته او وایی چې دغه وخت به دخپلو مصیبتونو لرې کولو دپاره چاته آوازونه کوي او چانه به دخپلو عذابونو او مصیبتونو لرې کولو دپاره امید لری، آیا دکانو نه ستاسو دجوړ کړي بتان یا بیل داسې مخلوق به ستاسو پکار راشي او تاسو به ورته فریاد کوي. کومولره چې تاسو خدايان جوړ کړي دی یا یواځې الله ﷻ لره به په دغه وخت کښې بلې؟ نو هر یو د عقل، فکر خاوند انسان به سواد دې نه بل هیڅ جواب نشي ورکولې کوم چې الله ﷻ پخپله، ددوی دا رخ نه داسې بیان کړیدی، چې ددغه عام مصیبت په وخت کښې به دلونې نه لونې مشرک هم ټول بتان او خپل جوړ کړي معبودان هیرکړي او یواځې الله ﷻ لره به بلې، نو اوس ئې نتیجه په دې شان ښکاره ده چې ستاسو دغه بتان او هغه

معبودان چه دُخدا ئی ﷻ درجه موور کړیده، خپل حاجت روا او مشکل کشا موگر خولی دی، کله چه ددغې لوڼې مصیبت په وخت کښې به ستاسو پکار نه راځی او ستاسو دوسه به داهم نشی کیدې چه دغه وخت ئی خپل امداد دپاره راویلی نو ددوی عبادت او ددوی مشکل کشا به کله پکار راځی؟

دامضمون دتیر وشوو آیتونو خلاصه ده چه د فرض کولو په ډول دانسولې شوی دی چه ستاسو د کفر، شرک او نافرمانی په سزا کښې په تاسو باند ددې دنیا په ژوند کښې هم عذاب راتلې شی او که بالفرض په دې ژوند کښې دریاند عذاب رانشی نویه یقینی راتلونکی قیامت کښې خویه خامخا داسې کیږی چه دانسانانو د ټولو عملونو او کارونو اندازه به واغستی شی او د جزا او سزا احکام به جاری کیږی.

دلته د قیامت نه مراد هغه مشهور راتلونکی قیامت هم کیدې شی او داهم کیدې شی چه د ساعة، د لفظ نه دلته هغه، قیامت صغری، مرادوی چه دهر انسان په مرگ باند په هغه قائم کیږی څنگه چه مشهوره ده^۱

[من ماته فقد قامت قیامته] یعنی څوک چه مړ شو نو هم په هغه قیامت شوا^(۱)، ولې چه د قیامت د حساب، کتاب ابتدائی نمونه به هم په قبر او عالم برزخ کښې مخې ته راشی او د هغه ځانې د جزا او سزا نمونې به هم ددغه ځانې نه شروع شی.

حاصل داشو چه نافرمانه خلق په دې آیتونو کښې خبردار کړې شوی دی، چه په خپلې دې نافرمانی کښې بې فکره مه پاتې کیږی. کیدې شی چه په دې دنیا کښې هم په تاسو د الله ﷻ عذاب راشی څنگه چه په پخوانو امتونو راغلی وو او که دلته رانشی نو د مرگ نه پس قیامت کښې خو حساب، کتاب یقینی دی.

لیکن هغه انسانان په داسې څیزونو کښې چل ول کوی او بهانې پکښې لټوی کوم چه ټول جهان لره دخپل ژوند په محدود وختونو کښې اویه دې کښې راپېښیدونکو دیرولنډو تنگو تجربو باند قیاس کوی، دغسې خلق د پیغمبرانو ویرولو او خبرداره کولو لره وهمی خیالات گنړی اوڅه پرواه ئی نه لری په هره زمانه کښې راپېښیدونکی داسې حالات په خپل دلیل کښې پیش کوی چه د الله ﷻ اورسول نافرمانی کوونکی خلق دمزور چو ژوند تیروی، دلته په دنیا کښې دغسې خلق د دنیا دولت، عزت او مرتبې خاوندان وی، هر کله چه دوی دغه حالات او د پیغمبرانو ویرول سره مقابله کړی نو ددوی بهانې گر طبیعتونه او شیطان دوی ته هم دانسانی چه [معاذ الله] د پیغمبر وینا یو قسم تیروستل یا وهمی خیالات دی چنانچه ددې په جواب کښې الله ﷻ په دغه وړاندینو آیتونو کښې د پخوانو امتونو واقعات اویه دوی باند د قدرت د جاری کیدونکی قانون بیان داسې کړیدی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُم بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ۝﴾ [یعنی مونږه ستاسونه وړاندې امتونو ته هم خپل پیغمبران لیږلی وو او دهغوی دوه قسمه امتحان واغستی شو چه او گورو: آیا، دوی د تکلیف او مصیبت نه په ویریدو سره هم الله ﷻ ته متوجه کیږی او که نه؟ چه په دې کښې داسې فیل شو چه الله ﷻ ته د ماتې کولو او د سرکشی نه د منع کیدو په ځانې داوړ نه زیات په هغې کښې اخته نه شونو د ونیم قسم امتحان ئی په دې شان واغستی شو چه د دنیا دعیش، آرام دروازی پرېرانیستی شوې او د دنیوی ژوند ټول هرڅه په دې غرض دوی ته ورکړې شو

^۱ (مقامد الحسنة رقم الحديث: ۱۱۳، وأصل المطالب رقم الحديث: ۱۵۰۱)

چه ددغي نعمتونويه ليدوسره خپل منعم اومحسن اوپيژني اډه دې شان ورته الله ﷻ رايادشي خوپه دې امتحان کښې هم ناکاميا به ثابت شو، د خپل منعم اومحسن دپيژندو اودهغه دشکر ادا کولو په ځانې هغوی په عيش عشرت کښې داسې مست پاتې شول چه دالله ﷻ اودهغه درسول تعليمات نې ټول دسیرمې هیر کړل اودڅو ورځوپه دغه مزوچرچويانند بد مست شو، هرکله چه په دغي دواړو قسمو امتحاناتو کښې ناکامه پاتې شول اوپه هر شان سره پر حجت تمام شونو دالله ﷻ په عذاب کښې ناڅاپه راگير کړې شو اوداسې اف، پناه کړې شو چه نفې نې اوتواو نسل نې هم پاتې نشو، په پخوانو امتونويانند دغه عذاب کله دآسمان نه اوکله دزمکې نه، کله په يوشان، کله په بل شان، عام عذابونه پر راغلل اوتول قوم دسیرمې پکښې تباه اوبريادشو، دنوح علیه السلام پوره قوم داوبو په داسې طوفان کښې راگير شو چه دغرونو څو کوته هم دهغې اوبه اوختلې په عاد قوم باند د هواطوفان اته ورځې په مخه داسې راغلو چه بيخ نې دهغوی اوويستو او هيڅوک پکښې پاتې نشو، ثموديان په يوهيبتناک آواز سره تباه کړې شو - دلوطيانو ټول قوم باند زمکه الته کړې شوه چه ترته پورې داردن په علاقه کښې دعجيبه اوبودند په صورت کښې دغه ځانې موجود دي، په هغې کښې هيڅ سادارڅيز چيند خان [چينوگوښی] اوکبان [ماهيان] وغيره ژوندی نشي پاتې کيدې ځکه په بحر لوط سره نومېږي.

غرض داچه دپخوانو امتونو دسرکشي اونا فرماني په وجه څو کله هغوی په دغسې عذابونو سره تباه کړې شو اوکله په خپل مرگ داسې مړه شو چه نسل نې هم باقی پاتې نشو اونه به نې چانوم اغستلو.

په تير شوی آيت کښې داهم اوبښودلې شو چه الله رب العالمين په يو قوم باند سمدستی عذاب نه راوولی بلکه دخبرداري ورکولو په غرض لږې لږې سزاگانې پرنازلوی چه نیک بخته خلق دغفلت نه په رابيداريدوسره په سمه لار راشي داهم تر معلومه شوه چه دسزا په ډول راوستلې مصيبت اوتکليف اگرچه دسزا په شکل کښې وی خوپه حقيقت کښې داسزانه بلکه غفلت نه رابيدارولو دپاره وی چه بعينه درحمت تقاضاده، چنانچه په يوبل آيت کښې داسې ارشاد دي:

﴿وَلَقَدْ يَمْنُنُ مِنَ الْعَذَابِ الْأُولَىٰ ذُنُوبَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ دلوثي عذاب ورکولونه وړاندې مونږه ورکوئی عذابونه ځکه راوستل چه خلق په حقيقت پوه شي اودغلطي لارې نه راواړي.

ددغي آيتونوسره داشبه هم لري شوه چه دادنيا خودار الجزانه، بلکه دارالعمل ده، دلته څو يونيک اوبد، خير اوشريه يوچا بری کښې تللې شي بلکه بد دښونه غوره پاتې کيږي، بيا په دنيا کښې دسزاجاري کولو څه مطلب دي؟ جواب نې ښه ښکاره داسې دي چه اصل جزا اوسزاخوبه دقيامت په ورځ وی چه يوم الدين [جزاء ورځ] ده ليکن درحمت الهی دتقاضا مطابق څه ناڅه تکليفونه د عذاب دنموني په ډول اوڅه ناڅه راحتونه دثواب دنموني په ډول په دې دنيا کښې په خلقو راوستي شي

عارفينو خوتردي فرمائيلي دي چه ددنيا ټولې مزې، چرچې دجنت دمزو چرچو نموني دي چه دهغې په وجه دانسان شوق جنت حاصلولوته پيداشي اوددنيا ټول عمونه، مصيبتونه داخرت د عذاب نموني دي چه انسان دهغې نه دخان ساتلو انتظام اوکړی ځکه چه بغير دڅه نموني نه شوق پيدا کول يا وړول نشي کيدې.

غرض داچہ ددنیا راحتونہ اوتکلیفونہ پہ حقیقت کنبی جزا اوسزانہ، بلکہ ددی نمونی دی دا دنیا دآخرت دپارہ یومشوروم اوگنری خنگہ چہ یو دکاندارد خیل دکان مخی تہ خنی خیزونہ دنمونی دپارہ لگوی، خلاصہ داشوہ چہ ددنیا راحتونہ اوتکلیفونہ جزا اوسزانہ بلکہ دخالق نہ دآوریدلی مخلوق تعلق، اللہ ﷻ سرہ دجوړولو تدبیردی۔

خلق راباتوچنین بدخوگنند تاثراناچارروآل سوگنند

[دخلقو رویہ خرابہ جوړول پہ دی غرض دی چہ اللہ ﷻ اړخ تہ ددوی نہ راواړی]۔

چنانچہ ددغی آیت پہ آخر کنبی دغہ حکمت پہ ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ سرہ اوبنودلی شو
ایعنی پہ دنیا کنبی غمونہ تکلیفونہ راوستل پہ خلقویاند دی غرض دپارہ وی چہ اللہ ﷻ تہ نی
مخہ شی۔ خکہ چہ دانسان طبیعت دادی چہ پہ مصیبت کنبی ورته خدای رایا دی پی، نومعلومہ
شوہ چہ کہ دنیا کنبی راتلونکی تکلیف اومصیبت پہ یوکس یاپہ ډله اوقوم وی نوهغه دعذاب پہ
ډول نہ، بلکہ ددی پہ یواړخ کنبی داللہ تعالی رحمت کرا کوی۔

ورپسې پہ درنیم آیت کنبی فرمائی: ﴿فَتَضَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ [یعنی هرکله چہ دهغوئ
نافرمانی دحدنہ ہم ورتیرہ شوہ نوپہ یو خطرناک امتحان کنبی داسې اختہ کړی شو چہ ددنیا
دراحتونو او کامیابو دروازی پرپرانستی شوې۔

پہ دی کنبی عامونیا دموته دا خبرداری ورکړی شوی دی چہ دعیش، عشرت او مزو چرچوپہ
زیاتیدو باندنہ دهوکه کیږی چہ گنی هم دوی په صحیح لاره دی او کامیاب ژوند هم ددوی دی
بلکہ دادنافرمانانو خلقو دپارہ یو قسم دام او کور کوی چہ مثالونہ نی پہ دنیا کنبی بیحدہ ډیر دی۔
خنگہ چہ رسول اللہ ﷺ فرمائیلی دی، هرکله گناه کنبی اختہ خلقویاند نعمتونه اودولتونه
راورپی نوتا سوپوہ شی چہ ددوی استدراج کیږی [یعنی دغې لره یو قسم دام او کور کوی او گنری]،
[دی لره احمد دعبه بن عامر نه روایت کړیدی [تفسیر ابن کثیر]۔^(۱)

دتفسیر یوامام ابن جریر دعباده بن صامت نه درسول اللہ ﷺ دافرمان نقل کړیدی چہ: هرکله
اللہ تعالی یو قوم لره محفوظ ساتل اووہ ورکول غواړی نوپہ هغوی کنبی دوه صفتونه داسې
پیدا کړی چہ پہ هرکار کنبی میانه روی، پاکی اویاک لمنی کوی [چہ دناحق خیزونو د استعمالولو
نہ خان ساتی] اوکوم قوم لره چہ هلاکول اوبریادول غواړی نو دخیانت دروازی پرپرانیزی، [یعنی
سرہ دخیانتونو او بد عملو کولو هغوی پہ دنیا کنبی کامیاب معلومیږی]۔

پہ آخری آیت کنبی نی اوفرمائیل: چہ داللہ ﷻ په عذاب راتلو سرہ دظالمانو نسل هم ختم کړی
شو۔ اودی پسې نی اوفرمائیل: ﴿وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [دا اشاره شوہ دی خبری تہ چہ په مجرمانو او
ظالمانو باند په دنیا کنبی عذاب راتلل دتول مخلوق دپارہ یو قسم نعمت دی چہ داللہ ﷻ
شکرپرکول پکار دی۔

قُلْ اَرَعَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ

ا اوایہ آیا وینی تاسو که واخلي الله [د اوریدو طاقت ستاسو]

[ورته اوایہ چي تاسو چري په دي خبره فکر کړي دي چي الله ستاسو غوږونه

وَأَبْصَارُكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ مِّنْ إِلَهِ غَيْرِ اللَّهِ

او دلید لو طاقت ستاسو | او مهر اولگوي په زړونو ستاسو | نو څوک دي | ابل | خدايي | بي دالله نه
او سترگي واخلي او په زړونو درته مهر اولگوي نو دالله نه سوا بل څوک شته چي

يَأْتِيَكُمْ بِهِ أَنْظُرْ كَيْفَ نَصَرَفُ الْآيَاتِ

چي واپس درکړي تاسو ته | دغه قوتونه | او گوره | څنگه | اباربار پيش کوو مونږه | نبي |
دا څيزونه تاسو ته واپس راولي | او گوره مونږ دوي ته خپلي نبي په کومه کومه طريقه بنابو

ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ

بيا | دوي | دده کوي | او وايه | څنگه بنکاري تاسو ته | که | راشي تاسو ته
خوبيا هم دوي دهغي نه دده کوي | ورته او وايه چي تاسو چرته فکر کړي دي که په تاسو باندې

عَذَابُ اللَّهِ بَعْتَهُ أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الظَّالِمُونَ

عذاب دالله | ناڅاپه | يا بنکاره | نه هلاکيږي | مگر | قوم | ظالمان
دالله دطرفنه ناڅاپه يا په بنکاره عذاب راشي | نو ايا دظالمانو نه سوا نور څوک به په کبسي هلاکيږي |

وَمَا تُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ أَمَنَّ

اونه ليرو مونږ | پيغمبران | مگر | زيري وړکونکي | او ورونکي | نو چاچي ايمان راوړو
او مونږ خورسولان په دي غرض ليرو چي نيکانو ته زيري وړکړي او بدان او وروني څوک چي دهغوي خبره اومني

وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

او اصلاح شي او کړه دعملانو نشته ويره | په هغوي باندې | اونه به هغوي | غمژن شي |
او خپله اصلاح او کړي | نو په هغوي به نه ويره وي | او نه به غمژن شي |

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا

او هغه کسان | چي دروغ شي او گنډل | آيتونه زمونږه | رسپړي به هغوي ته | عذاب | په سبب دهغي
او څوک چي زمونږ آيتونو ته دروغ وائي | نو هغوي ته به د هغوي د بدو عملونو په وجه

كَانُوا يَفْسُقُونَ

چي و د هغوي | چي نافرمانی به شي کوله |
عذاب رسپړي |

آسان ترجمه قرآن

(اي پيغمبره | دوي ته) ووايه: که الله ستاسو د اوریدو طاقت او ستاسو سترگي تاسو نه واخلي او ستاسو په
زړونو باندې مهر ولگوي، نو دالله نه سوا بل څوک معبود دي چه تاسو ته دا څيزونه درکړي؟ وگوره
مونږ څنگه مختلفو طريقو باندې دلائل پېژندو بيا هم دا خلق مخ اړوي ووايه که دالله عذاب تاسو ته
ناڅاپه راهي يا په بنکاره نو دظالمانو نه سوا به ايا بل څوک هلاک کړي شي؟ مونږ پيغمبران هم دي د
پاره خو ليرو چه هغوي (په نیکو) باندې ځلي وړکړي (او نافرمانو باندې خلق دالله د عذاب نه)

و وپروي پس کومو خلقوچه ايمان را ورو او خپله اصلاح ئې وکړه نو په هغوی په نه غه وپرو وي اوله په هغون هي او کومو خلقوچه مونږ آيتونه دروغون کړل ، هغوی ته په عذاب ورسې ځکه چه هغوی د نافرمانن عادت وو.

خلاصه تفسیر

﴿ قُلْ أَزَعْتُمْ أَنْ أَعِدَّ اللَّهُ لَكُمْ أَهْبَارًا كُفَّ تَسَاسُوا [دوی ته داهم] اووانې چه دا اوبنایین که الله ﷻ ستاسو آوریدل اوبینانی بیخی واخلی [چه آوریدل اوکتل نشی کولې] ﴿ وَخُتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ ﴾ او ستاسو په زړونو مهر اولگوی [چه په زړه کبې موڅه پوهه پاتې نشی] ﴿ مَنْ إِلَهَ غَيْرَ اللَّهِ يَأْتِكُمْ بِهِ ﴾ نو دالله ﷻ نه سوا بل څوک معبود شته چه دا [خیزونه] تاسو ته بیا درکړی [هرکله چه تاسو هم دنورو داسې معبودانو دنیشتوالی اقرار کوئی نو بیا په څنگه بل چالره دعبادت حقدار او گنړنی] ﴿ أَنْظُرْ كَيْفَ يُعْزِفُ الْأَيْتِ ﴾ تاسو خو اوگورنی چه مونږ په کوم [کوم] شان دلیلونو په مختلفو طرفونو ښکاره کوو ﴿ ثُمَّ ﴾ [بیا هم په دې دلیلونو باندې غور کولې او ددې نتیجې لره دمنلو نه] ﴿ ثُمَّ هُمْ يَصْذِقُونَ ۝ ﴾ دوی اعراض [دده] کوی تاسو [دوی ته داهم] ﴿ قُلْ أَزَعْتُمْ أَنْ أَعِدَّ اللَّهُ لَكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾ اووانې چه دا اوبنایین که په تاسو دالله ﷻ عذاب رابنکته شی [که] په ناخبري کبې یا په خبرداري کبې [وی] ﴿ هَلْ يَهْدِي الْقَوْمَ الْغَالِبُونَ ۝ ﴾ نو آیا سوا داطالمانو خلقو نه به [پدغه عذاب سره] نور څوک هم هلاک کړې شی [مطلب دا چه که عذاب راغلو نو ستاسو دظلم په وجې سره به هم په تاسو رابنکته کيږي مومنان به ترې بچ پاتې کيږي ځکه تاسو د عقل نه کار واخلی او پدې هم خپله تسلی مه کوئی چه دگنړې په مصیبت کبې به گنی په تاسو لږه آسانی وی] یعنی تاسو په دې باندې خپله تسلی مه کوئی چه دغه عذاب کبې به تاسو سره مسلمانان هم پد شریکه راگیر کړې شی. ﴿ وَمَا تُزِيلُ الْعُزْلَيْنِ إِلَّا الْمُتَفَعِّلِينَ وَمُنْذِرِينَ ۝ ﴾ او مونږ پیغمبران [چه پیغمبري ئې په پریکړو دلیلونو سره مونږ ثابته کړې وه] صرف ددې دپاره لیږو چه هغوی [ایماندار او فرمانبردارو ته دالله ﷻ درضا اود جنت د نعمتونو] زیرې ورکړی او [کافرانو نافرمانو خلقو لره دالله د ناراضگي نه] او وپروی [دې دپاره ئې نه لیږو چه دحجت تمامیدو نه پس هم مخالفین د دنارامی په سره پریښو اخوا دیخوا ټول فرمانشونه پوره کوی] ﴿ لَنْ أَتْنِ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ ﴾ بیا [ددغه پیغمبرانو د زیری ورکولو او ویرولو نه پس] چه څوک ایمان راوړی او [دخپل حالت اعتقادی او عملی] اصلاح اوکړی نو په دغه خلقو به [په آخرت کبې] څه اندېښنه نه وی ﴿ وَلَا هُمْ يُعْزَوْنَ ۝ ﴾ اونه به دوی [هله] غمژن وی ﴿ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ﴾ او کوم خلق [چه ددې زیری ورکولو او ویرولو نه پس هم] زمونږ آیتونه په دروغه بولی ﴿ يَكْفُرُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۝ ﴾ په هغوی [کله کله خو پدنيا کبې هم] ورته په آخرت کبې [خامخا] عذاب ورپوړي کيږي په دې وجه چه هغوی دایمان د دائرې نه اوځي.

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي

اووايه | ندوايم زه | تاسو ته | چي ماسره دی

| [اښي پیغمبره] ورته اووايه چي تاسو ته زه دانه وایم چي ماسره

خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبِ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي

خزانی د الله | اونه دا وایم اچی پوهیږم زه ایه غیبو | اونه دا وایم زه | تاسو ته | اچی زه
دالله خزانی دی | اونه ادرته دا وایم چه زه په غیبو باندې پوهیږم | اونه درته دا وایم چې زه

مَلِكٌ إِنَّ إِلَهُكُمْ إِلَّا مَا يُؤْتِي إِلَّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي

فرشته یم | نه کوم تابعداری زه | مگر | دهغې چې وحی کیږي | ماته | او وایه | آیا برابریدي شی
فرشته یم | زه صرف دهغې وحی تابعداری کومه چې ماته کولې شی | ته ورته او وایه چې آیا

الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ۝ وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ

پوند | اوبینا | نو تاسو فکر نه کوئ !! | او ویره | په دې وحی سره | هغه کسان
پوند اوبینا دواړه برابر کیدی شی | نو تاسو دومره فکر هم نه کوئ | ته په دې (وحی) سره هغه کسان

يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ

چې ویرېږي | اچی جمع به کړې شی | رب خپل ته | په داسې حال کښې چې نه به وی | دپاره دهغوی
او ویره چې دهغوی په زړونو کښې دا ویره وی | چې الله ته به داسې حال کښې پیش کیږي

مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّهُمْ يَتَّقُونَ ۝

ماسوا دهغه نه | څوک دوست | اونه څوک شفاعت کونکي | شاید چې هغوی | او ویرېږي | دالله نه |

چه دهغه نه بغیر به نې څوک دوست نه وی | اونه به نې څوک سفارشی وی | نودوی ته پکار ده چې متقیان شی

آسان ترجمه قرآن

(ای پیغمبر!) ته دوی ته ووايه چه ته تاسو ته داله وایم چه ماسره دالله خزانی دي او نه څه دغیږو
(پوره) علم لرم، اونه تاسو ته دا وایم چه څه فرشته یم څه خو صرف دهغه وحی تابعداری کوم چه په
ما نازلېږي. ته ووايه چه: آیا ږوند او لیدونکي برابر کیدی شي؟ نو آیا تاسو فکر نه کوئ؟ او (ای
پیغمبر!) ته ددې وحی په ذریعه خلق خبردار کړه چه ددې خبرې نه ویرېږي چه دوی به دخل
پور دکار سره په داسې حالت کښ راجمع کړي شي چه ددوی به نه څوک مددکار وي اونه سفارشي دي د
پاره چه دا خلق تقوی اختیار کړي.

خلاصه تفسیر

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ خَزَائِنُ﴾ تاسو [دې ضدې خلقو ته] او وائي چې نه خو زه تاسو ته دا
وایم چه ما سره دالله څه تولي خزانه دی [چه څه زمانه او غوښتلې شی هغه په خپل قدرت او
اختیار سره ورکړم] ﴿وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبِ﴾ او نه زه دغیب ټول څیزونه پیژنم [کوم چه الله سره
خصوصیت لري] ﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ﴾ اونه زه تاسو ته دا وایم چه زه فرشته یم ﴿إِنَّ إِلَهُكُمْ إِلَّا مَا
يُؤْتِي إِلَيْنَا﴾ زه خو یواځې دهغې وحی تابعداری کوم چه ماته راځي [یعنې دهغې مقتضا
باندې پخپله هم عمل کوم او نور خلق ورته هم رابللم څنگه چه دټولو مخکښو پیغمبرانو څخه
هم دا حال وو بیا] ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ﴾ تاسو دوی ته او وائي چه ږوند او بینا چرې
برابرېدې شی [او کله چه دا خبره ټول مني] ﴿أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ﴾ نو آیا تاسو [دسترگو خاوندان

جوړيدل نه غواړي او پدغه شان شوی تقرير کښې کامل غور [دحق لتولو په قصد سره] نه کوي [چه حق درته ښه ښکاره شی او تاسو په بېنا خلقو کښې داخل شئ] ﴿وَأَنذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَمْلِكُونَ﴾ او که [سره ددې هم هغوی عناد نه نه منع کېږي نو ورسره بحث بند کړئ او په خپل اصلی کار تبلیغ کښې مصروف شئ کوم چه دپیغمبري کار دے او] داسې خلق [دکفر نافرمانی له وجې دالله دعذاب نه په خاص شان سره] وپروئ [چه په اعتقادی یا کم نه کم په احتمالی ډول] ددې خبرې اندېښنه لري ﴿أَن تُمْسُوا إِلَىٰ رَيْبِهِ﴾ چه [په قیامت کښې] خپل پروردگار سره به په داسې حالت کښې جمع کولې شی [دغه وخت به دالله ﷻ نه سوا] ﴿لَيْسَ لَهُمْ قِيَامٌ لَهُمْ وَلَٰ شَفِيعٌ إِلَّا مَنِ اتَّقَىٰ﴾ نه به هغوی لره څوک ددوی مددگاران وی او نه څوک [مستقل] سفارشیان وی [کومو لره چه کافرانو خپل مددگاراو سفارشیان گنرلي وو] کیدیشی چه دا خلق دعذاب نه اوویرېږي [اوکفر اونا فرمانی نه واوړي].

معارف اومائل

د مروه سفارو له اړخه دفرمانتو معجزو دپاره د هغه موبته: در رسول الله ﷺ بې شمیره معجزې اودالله ﷻ ښکاره نخښې دگفارمکه مخې ته راغلې وې، چنانچه رسول الله ﷺ دیتیمی په حالت کښې یې دنیا ته تشریف راوړې وو، لیک، پوست نې بیخی نه وو اوخالص امی وو، په داسې علاقه کښې پیدا شوې وو چرته چه نه خو څوک عالم وو، او نه علمی مرکز وو، په داسې حالت کښې نې څلوېښت کاله عمر شریف ټول هم ددغه خلقو اهل مکه په وړاندې تیر کړې وو، دغې څلوېښتوکالونه پس نې ناڅاپه دخپلې مبارکې نه داسې حکیمانه کلام راوختو چه عقل ورته حیرانیدو فصاحت اوبلاغت پکښې تردې حده وو چه ټولو عربونې هم چلینج قبول نکړې شواوهمیشه دپاره دهغوی په څلو باندې دخاموشی مهراولگیدو، اودکوم چې د حکمت نه ډکې معناگانې اوپکښې دانسانی ضروریاتو ترقیامته پورې لحاظ ساتلې شوې وو، اودکامل انسان دژوند دعمل داسې نظام نې پیش کړو کوم نې چه یواځې په نظری اوفکری حیثیت سره نه، بلکه په عملی ډول نې هم په دنیا کښې، په ډیرې کامیابۍ سره دهغې جاری کیدل خلقوته اوبنودل کوم لره چه انسانی عقل اودماغ هیڅکله ترتیب نشوورکولې، هغه انسانانو ته نې دصحيح انسانیت سبق اوبنولوکومو چه خپل انسانیت هیر کړې وو، اودغوا، چیلۍ، اس اوخراونورو ځناوروپشان نې دخپل ژوند مقصد صرف خوراک، ځکاګ اوده کیدل اوبښیدل گرځولی وو، ددوی مخه نې داسې لوړ مقصد اړخ ته راواړوله دکوم دپاره چه انسان پیدا کړې شوې دې، په دې شان در رسول الله ﷺ دژوند اوپه دې کښې مخې ته راتلونکې داسې داسې دلونی شان واقعی وې چه هره یوه ځان ځان له مستقلة معجزه اودالله ﷻ یونځینه وه، دې نه پس چا انصاف خوښوونکی عقلمند انسان دخه بلې نخښې اومعجزې غوښتلو څه گنجائش نه محسوسولو.

لیکن سره ددې هم، دقریشو گفارو، بل بل قسم معجزې دخپل خواهش په جوړ اوغوښتلې چه دهغې څخه څه معجزې، الله ﷻ په ډاګه ښکاره هم کړې، دسپوږمۍ دوه ټکړې کولو معجزه الله ﷻ داسې ښکاره کړه چه نه یواځې قریشو بلکه ددنیا خلقوپه گنرشمیر کښې په خپلو سترگو اولیدله. بیا هم دداسې معجزو لیدلو باوجود په خپل کفر، گمراهۍ، ضد اوناړامۍ باند هغوی ټینگ وو اودالله ﷻ دغه ډاګیزه نخښه نې سحر اوجادو اوبلله دالله ﷻ ددې آیت بینه وړان

پيغمبر باده هنيځ دا افراط تفريط خطه ځان مائل: په دې هدايت نامې سره د پيغمبري د منصب حقيقت هم ښکاره او واضح کړې شو او در رسول الله ﷺ په باره کښې هغه غلط تصورات هم لرې کړې شو چه دغې خلقو پخپله دخانه قائم کړي وو، په دې ضمن کښې مسلمانانو ته هم داهد ايت ورکړې شو چه د عيسايانو پشان دخپل رسول لره خدای نه جوړوي اونه ددخدای مالک جوړوي، ددوی د لوڼې شان او ورسره دمحبت تقاضا داده چه ددوی په باره کښې د يهودو او نصاراؤ پشان دافراط، تفريط او غلو نه کاروانغستې شي څنگه چه يهودو دخپلو پيغمبرانو په وژلو هم صرفه اونکره او نصاراؤ خپل پيغمبر لره خدای اوگر خولو.

علم غيب الله ﷻ خاصه هه: په رومي جملې کښې اوفرمايلي شو چه دالله ﷻ خزاني زما په لاس کښې نه دي، دلته دخزانو په باره کښې دتفسير علماؤ ددېرو څيزونو نومونه اغستې دي مگر پخپله قرآن کریم په دې باره کښې صرف دالله ﷻ دخزانو بيان کړيدې لکه فرماني: ﴿وَأَنْ يَنْشَأَ فِي الْأَرْضِ نَارٌ تَأْكُلُ الْأَرْضَ وَبَنَاتُهَا﴾ يعني په دنيا کښې هيڅ يو داسې څيز نشته چه خزاني به يې مونږه سره نه وي، دې نه معلومه شوه چه د، خزائن الله، نه مطلب ددنيا ټول څيزونه دي څه خاص څيزونه دهغې نه نشي په گټه کولې. چرته چه مفسرينو حضراتو د خاصو څيزونو نومونه اغستې دي دهغې مطلب صرف مثال ورکول دي لهذا څه اختلاف نه پاتې کيږي. هرکله چه په دې آيت کښې دا اوبښودلې شو چه دخدای ټولې خزاني سردار د انبياؤ محمد رسول الله ﷺ سره هم نشته نوياديو امتي بزرگ په باره کښې داخيال لرل چه، هغه هرڅه کولې شي او هرڅه ورکولې شي کله چه او غواړي بالکل ښکاره جهالت دي.

په آخری جملې کښې يې اوفرمايل: ﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ أَلَيْسَ لَكُمْ﴾ يعني زه درته نه وایم چه گني زه فرشته یم چې دهغه په وجه بشري صفتونه چه رانه وينئ نو زما د پيغمبري نه انکار کوي! -
په منځنۍ جملې کښې دکلام په طرز بدلولو سره يې داسې اوفرمايل: ﴿لَا أَقُولُ لَكُمْ أَلَيْسَ أَعْلَمُ الْقُيُومَ﴾ زه غيب لره نه پيژنم! او داسې يې اونه فرمايل چه: ﴿وَلَا أَعْلَمُ الْقُيُومَ﴾ زه درته دانه وایم چه غيب لره پيژنم! -

ه هلام د اسلوب نکته: ابوحيان په تفسير بحر محيط کښې ددې طرز دکلام يوه باريکه توجيه دايان کړيده چه دټولو خدایي خزانو مالک کيدل يانه کيدل دغه شان، فرشته کيدل يانه کيدل ليدلو کتلو سره تعلق لري، دغه ټول مخاطب خلق هم په دې پوهيدل چه دالله ﷻ ټولې خزاني دهغوی په لاس کښې نه دي اونه دهغوی فرشته دي. خالص دنارامي نه يې دغه غوښتنه کوله چه جواب کښې يې دومره قدرې ونيل کافی وو چه ماکله هم دادعوی نه ده کړې چه دالله ﷻ دخزانو مالک یم، ياد چه فرشته. ليکن دعلم غيب مسئله داسې نه وه ځکه چه دغې خلقو به دخپلو نجوميانو او جوگيانو په باره کښې هم دا عقیده لرله چه دوی غيب لره پيژني او په غيبوباند پوهيږي نو دالله د رسول ﷺ په باره کښې داسې عقیده لرل څه لرې خبره ځکه نه وه چه رسول الله ﷺ نه دغې خلقو دغيبو ډيرې خبرې آوريدلې وې او دهغې واقع کيدل يې هم په خپلو سترگو ليدلې وو، په دې وجه يې دلته صرف ددعوي او خبرې نفی کول کافی اونه گنرل بلکه داصل فعل نفی يې (داسې

او کړه: ﴿وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ﴾ [یعنی زه غیب لره نه پیژنم] په دې کښې ئې ددغې خلقو دا غلط فهمی هم لرې کړه چه دالله ﷻ داړخه دوحی یا الهام په ذریعه دغیبو دخیزونو علم چه پیغمبر، فرشتې یا ولی ته ورکړې شی نو دقرآن کریم په اصطلاح کښې ورته علم غیب نشی و نیلې اونه دغسې علم لرونکې عالم الغیب بللې شی۔

دلته دا خبره هم ښه په ډاگه شوه چه یو مسلمان ته په دې کښې هیڅ شک نشی کیدې چه رسول الله ﷺ ته په زرگونو اولکونو دغیبو دخیزونو علم ورکړې شوي وو، بلکه ټولو فرشتو، او اولینو، آخرینو ته چه څومره علم ورکړې شوي دي ددې نه زیات رسول الله ﷺ ته علم ورکړې شوي دي، څنگه چه دټول امت عقیده هم داده، البته دې سره سره، دقرآن اوسنت دېې شمیره ډاگیزو بیانونو په جوړ دټولو اولنو اورو ستونوا مامانو هم دا عقیده ده چه دټولو کائناتو نه چاپیره علم یواځې دالله ﷻ یو خاص صفت دي، څنگه چه دخالق، رازق او قادر مطلق په صفتونو کښې الله ﷻ سره څوک فرشته یا رسول نشی برابریدې داشان ورسره په علم محیط ارا چاپیره علم کښې هم، هیڅوک نشی برابریدې۔ لهدا دالله ﷻ نه سوا یوې فرشتې یا یو پیغمبر ته عالم الغیب نشی و نیلې اگر چه ورته دغیبو لکونه څیزونه معلوم وی۔

خلاصه داشوه چه دکائناتو دسرډار، سید الرسل، امام الانبیاء محمد مصطفی ﷺ دکمالاتو په باره کښې دټولونو زیاته همه گیره جمله داده چه: بعد از خدا بزرگ تویی قصه مختصر۔ () دهغوی علمی کمالونه هم داشان لری چه الله ﷻ نه پس دټولو فرشتو، انبیاءو اورو سولاتو نه دهغوی علم زیات دي، بیا هم الله ﷻ سره ئې علم هیچرې نشی برابریدې، داسې دعوی کول دعیسائیت د، غلو، (دحدنه دتیریدو) لارده،

په آخر دآیت کښې ئې او فرمانیل چه روند او بینان نشی برابریدې، مطلب ئې دادې چه نفسانی جذبات، ضد او عناد پریرې دي، حقیقت ته گوری چه په رندو کښې حساب نشی، بینایان او دنظر خاوندان جوړشی، که لپشان غور فکر او کړی نو دغسې بینائی درته حاصلیدی شی۔
په دویم آیت کښې رسول الله ﷺ ته داهدایت ورکړې شوي دي چه ددې ښکاره او ډاگیزو بیانونو نه پس هم که دغه خلق دخپل ضدنه واونه ري نوبحث مباحثه کول ورسره پریرې دي، او دپیغمبري په اصلی کار (تبلیغ) کښې لگیا اوسئ او دتبلیغ اود ویرلو مخه هغه خلقوته راوگرځوی چه په قیامت کښې دالله ﷻ په وړاندې دپیشی او حساب کتاب عقیده لری لکه مسلمانان شویا داسې خلق شوچه کم ناکم احتمالاً منکر خونه وی، کوم چه لږنه لږ دا خطر لری چه زمونږ دعملونو حساب کتاب هم کیدی شی۔

خلاصه داده چه دقیامت په باره کښې درې قسمه خلق کیدی شی یو قسم هغه دی چه په یقینی ډول ئې عقیده لری، بل متردده خلق دي چه یقین ئې نه وی او انکار ترهم نه کوی، دریم قسم منکر خلق دی اگر چه پیغمبرانو ﷺ ته دتبلیغ اود ویرولو عام حکم دغې درې وارو قسمو خلقوته دي څنگه چه دگنې قرآنی ارشاداتونه هم واضحه ده، خو هرکله چه رومبسی دوه قسمه خلقونه د اثر قبلولو زیات امید کیدی شو ځکه په دې آیت کښې په خصوصیت سره هغوی ته دتوجه ورکولو داسې هدایت او کړې شو ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ تَبَتَّوْنَ﴾

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدُوَّةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ

اومد شره تدا هغه کسان اچي رابلي ارب خپل اړه وخت دصبا کښي اړه وخت د ماښام کښي ا غواړي اوهغه کسان دخان نه لرې مه شره چي سهار ماښام الله لره يادوي اوداغواړي

وَجِهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ

رضا دهغه نشته په تاباندي د حساب دهغوئ نه هيڅ خيز ا اونشته د حساب ستا نه چي الله راضي کړي ا په تاباندي دهغوئ د حساب هيڅ بوج نشته اوستا د حساب

عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

په هغوئ باندي هيڅ خيز نوکه تا اوشرل هغوئ نوشي به ته دظالمانونه ا په هغوئ څه بوج نشته نوکه هغوئ دخان نه اوشرې نوزياتي کونکو کښي به شمير شي

وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا

اودغه شان اړه امتحان کښي اچولي دي مونږه ابعضي دهغوئ نه اړه بعضو نوروسره اډپاره ددي چي اوواني هغوئ اوداشان مونږ دوي ديوبل په ذريعه په امتحان کښي اچولي دي اچي دوي دا وينا اوکړي

أَهْوَاءَهُمْ مِنَ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ

ايا داهغه خلق دي اچي احسان کړي دي الله په هغوئ باندي ا په منځ زمونږ کښي ايانه دي الله چي اياهغه داخلق دي چي الله په مونږ کښي په دوي باندي مهرباني کړې ده ايا الله

يَا أَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ

ښه پوهه په شکر کونکو باندي اوکله چي راشي تاته هغه کسان چي ايمان راوړي ا شکر گزاريندگان ښه نه پيژني اوهرکله چي تاته هغه کسان راشي چي زمونږ په آيتونو ايمان راوړي

بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ

په آيتونوزمونږه اواوايه سلامتيا ده په تاسو ليکلي دي ارب ستاسو په خان خپل باندي نوته ورته وايه سلامت اوسي ستاسو رب په خپل خان باندي رحمت لږم کړي دي

الرَّحْمَةِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ عَمَلٍ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ

رحمت ا بيشکه شان دادي اچي کړي وي ستاسو نه څه بد عمل په ناپوهتيا سره ا تاسو کښي چي څوک په ناپوهي سره څه گناه اوکړي

لَكُمْ تَابٌ مِنْ بَعْدِهَا وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ

بيا ا توبه اوباسي ا روستو دهغي نه اونيک کړي عمل خپل ا نو بيشکه چي هغه بښونکي ا بياروستو توبه اوباسي ا اوخپله اصلاح اوکړي ا نو بيشکه الله بخښونکي

رَحِيمٌ وَكَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَتِينَ

مهربان دي ا اوهم دارنگي مونږ په تفصيل سره بيانو ا آيتونه ا اودپاره ددي چي ښکاره شي ا اومهربان دي ا اومونږ دغه شان په تفصيل سره ښيي ا اود دې دپاره چي اديکانونو خلقو نه

سَبِيلُ الْجُحْرِ مِّنْهُ

لاره | دمجرمانو | دتا بعد ارونه |

دمجرمانو لاز بالکل ښکاره شی |

آسان ترجمه قرآن

او هغه خلقو لره د خپل مجلس نه مه اوباسه چه سحر او ماښام چه خپل پروردگار دهغه رضاء حاصلولو د پاره راپل دهغوی په حساب کښ چه کوم اعمال دي هغې کښ په تاڅه ډمه واری نشته، اوستا په حساب کښ چه کوم اعمال دي دهغې نه په هغوی باندې څه ډمه داري نشته چه د هغې د وحې نه ته هغوی اوباسي او د ظالمانو نه شي. دغه شان مونږ څه خلقو لره د نورو په ذریعه په امتحان کښ اچولي دي دي دپاره چه هغوی (ددوی په پاره کښ) دا وواځي چه: آیا دادي هغه خلق چه دوی لره الله تعالیٰ مونږ ټولو نه سوا د احسان کولو د پاره منتخب کړي دي؟ آیا (کافران چه دا خبره کوي ددوی په خیال کښ) الله تعالیٰ خپل هکر گذار بندگان د نورو نه ښه نه پوځي؟ او کله چه تاته هغه خلق راهي چه ځمونږ آیتونو باندې ایمان راوړي نو ته دوی ته ووايه چه: په تاسو دي سلامتیا وي ستاسو پروردگار په خپل ځان باندې د رحمت معامله لازمه کړي ده چه که ستاسو نه یو کس په ناپوهی سره یو بد کارو کړي بیا دهغې نه دوستو توبه اوباسي او خپله اصلاح وکړي نو الله ډیر بخولکي ډیر مهربانه دي. او مونږ همدغسې لځنې تفصیل سره بیانوو (چه لیږه لار هم واضحه شي) او چه دمجرمانو لاره هم ښکاره شي ته راهی.

خلاصه تفسیر

﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْقُدُورَةِ وَالْعِشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ او هغه خلقو لره [دخپل مجلس نه] مه اوباسی چه صبا بیگاه [یعنی مناسب همیشوالی سره همیشه دپاره] دخپل رب عبادت کوی چه د سره یواځې د الله درضا قصد لری [دمرتبه او مال حاصلولو غرض نه په کښې نه وی یعنی دغه خلق تل دپاره عبادت هم کوی او اخلاص پکښ هم لری اخلاص اگر چه باطنی یعنی پټ خیز دے مگر په نځښو نښانو سره پیژندے هم شی او هرکله چه د اخلاص دنیشتوالی څه دلیل نشته نو هم د اخلاص گمان نه لرل پکار دی] ﴿مَا عَلَيْكَ مِنْ جِسْمِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ او ددوی [دباطن] حساب او تفتیش لږ هم ستاسو متعلق نه دی ﴿وَمَا مِنْ جِسْمِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ او [دا] ددوی دباطن په باره کښې پوښتنه کول ستاسو په ډمه نه دی او دا داسې یقینی دی لکه څنگه چه ﴿فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ تاسو دوی لره اوباسی [یعنی که ددوی دباطنی اخلاص پوښتنه کول ستاسو ډمه نه نو دا گنجائش په کښې راووتلو چه د چا د اخلاص تحقیق که نشو کیدلې هغوی به دې جدا کړی وو خودا کار ستاسو په ډمه نه دې او ددوی د ویستلو بله هیڅ جائزه وجه نشی کیدلې او هرکله چه رسول الله ﷺ دامت پالوونکې دې اودا احتمال کیدیشی چه هغوی دې دخپلو ماتحتو امتیانو د حالاتو پوښتنه او کړی خوبل طرف ته دا احتمال بیخی نشو کیدې چه امتیان دے هم د خپل پیغمبر دباطنی حالاتو پوښتنه او کړی لیکن دلته نه احتمالی او یقینی پوښتنه کول یوشان گرځولو سره ددغې دواړو نفی ځکه اوکړه چه د دواړو منفی کیدل یقینی شی] ورنه [ددوی په ویستلو به] تاسو په نامناسبه کار کوونکو کښې [حساب] شی ﴿وَكَذَلِكَ لَتُنَازِلُنَّهُمْ بَعْضُهمْ بَعْضٍ﴾ او [مونږ چه مومنانو لره غریبانان او کافرانو لره مو مالدران

جوہر کریدی چہ پہ ظاہرہ قیاس سرہ برابرے نہ خوری نو [ددی وجہ دادہ چہ] پہ دغہ شان مونہ
[پہ دوی کنہی] یو [یعنی کفارو] لرہ د نورو [یعنی دمو منانو] پہ ذریعہ پہ آزمینست کنہی
راوستی دی [یعنی دعمل پہ دے انداز سرہ دکفارو امتحان اخستل دی] دپارہ ددی چہ دغہ
خلق [دمو منانو پہ بارہ کنہی] ﴿لَقَوْلُوا أَهْلَآءُ مَنْ اَللّٰهُ عَلَيْهِمْ قِيَمًا﴾ او وائی چہ آیا ہم دا خلق
دی چہ زمونہ دتولو نہ [پہ غورہ کولو سرہ] پدوی باندی اللہ ﷻ خپل فضل کریدے [یعنی
دخپل دین او اسلام دپارہ نہ دوی غورہ کری دی] ﴿اَلَيْسَ اَللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّٰكِرِينَ﴾ آیا دا خبرہ نہ دہ
چہ اللہ ﷻ حق پیژندونکی بنہ پیژنی [دے غریبو خلقو دخپل حقیقی منعم حق او پیژندو نو دحق
پہ لتون پسے شو پہ حق دین او داللہ ﷻ پہ نزد پہ قلیدو سرہ مشرف کری شو او دغے لونہ خلقو
ناشکری او کفر او کرو خکہ ددی نعمت نہ یے نصیبہ پاتی شو] .

﴿وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا﴾ اوہر کلہ چہ ہفہ خلق تاسو تہ راشی کوم چہ زمونہ پہ آیتونو
باندی ایمان لری ﴿فَقُلْ سَلِّمُوا عَلَیْكُمْ﴾ نو تاسو ﷻ [دوی تہ دزیری آورو لو دپارہ] داسی او وائی
چہ پہ تاسو سلامتی دہ [یعنی پہ کفارو بہ چہ ہرقسم آفتونہ پہ آخرت کنہی راخی ہفے نہ بہ
تاسو پہ امن یی او بلہ دا ہم چہ] ﴿كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰی نَفْسِ الرَّحْمٰنِ﴾ ستاسو پروردگار [پہ خپل فضل
سرہ] رحمت کول او تاسو لہ [نعمتونہ درکول] پخپلہ ذمہ مقرر کری دی [تر دے] ﴿اِنَّهُ مِنْ
عَمَلٍ مِنْكُمْ سُوْءًا بِمَقَالَةٍ﴾ چہ خوگ پہ تاسو کنہی خہ بدکاری او کری [چہ] دجہالت نہ [دغسی
کیڑی ولے چہ دحکم پہ خلاف خہ کول عملی جہالت دے مگر] ﴿ثُمَّ تَابَ مِنْ بَیْعِهِمْ وَأَصْلَحَ﴾ بیا دوی
وریسے توبہ کری [او آئندہ دپارہ دخپلو عملونو] سمون اولری [پہ دے کنہی] دا ہم راغلل چہ
دیوے توبہ پہ ماتیدو بلہ توبہ او کری [﴿فَاِنَّهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾] نو داللہ ﷻ داشان دے چہ [ہفہ دپارہ
ہم] لونہ بخیوونکی دے [چہ دگناہ سزابہ ہم معاف کری] او دیر رحمت کوونکی دے [چہ
قسما قسم نعمتونہ بہ ہم ورکوی] ﴿وَكَذٰلِكَ نَقُیْلُ الْاٰیٰتِ﴾ او [خنکہ چہ مونہ پہ دے مقام کنہی
دمو منانو او کفارو د موجودہ او راتلونکو حالاتو پہ مینخ کنہی بیلتون او کرو] دغہ شان مونہ د
آیتونو [چہ د دوارو فریقو پہ موجودہ او راتلونکو حالاتو باندی] مشتمل دی [بیلتون پہ مخہ
کوؤ] [خنکہ چہ دمو منانو طریقہ ہم بنکارہ شی] ﴿وَلَتُسْئَلُنَّ سَبِيْلُ الْمُجْرِمِيْنَ﴾ او دپارہ ددی چہ
دمجرمانو طریقہ [ہم] بنکارہ کری شی [او دحق اوباطل دواضحہ کیدو پہ وجہ دحق طلبکار
تہ حق پیژندل آسانشی] .

معارف اومائل

دغور او جہالت لری ہول او عزت او ذلت اسلام پیمانہ پہ اسلام ہنم دایر او ہر یے ہنم یکتون نقتہ ::
کومو خگقو چہ سرہ دانسان کیدونہ انسانیت اونہ پیژندو، بلکہ انسان لرہ نی ددنیا دمختلفو
خناورو خخہ یوہونیار خناور او گر خولو نور خناوری نی خپل تابع او دخپل حکم لاندی راوستل
اوتولونہ نی خدمت واغستو، ددوی پہ نزد دانسان دپیدا کولو غرض ددی نہ سوا بل خہ کیدی شی
چہ دنورو خناور وپشان خوراک خکاک او کری، اودہ شی اوراوبین شی اونور حیوانی جذبات
استعمالول دخپل ژوند خانگری مقصد او گنری، اوکلہ چہ دژوند مقصد یواخی دا او گر خولی شی
نوبنکارہ خبرہ دہ چہ پہ دے دنیا کنہی بہ دبنہ او خراب، لونہ اوور کوتی، دعتز مند اوبی عزتہ د
شریف اور ذیل دپیژندلو پیمانہ ہم داتا کلی شی، خوگ چہ دخوراک خکاک، داغوستن اود نورو

معاملو سامانونه زیات لری هغه به کامیاب عزتمند او شریف گنرلې شی اوداخیزونه چه چاسره کم وی هغه به بی عزته، ذلیل، نامراد اونا کامه وی.

که دانصاف په نظر او کتلې شی نوددې عقیدې او نظرې له مخې اخلاق اونیک عملونه د انسانی شرافت او عزت پیمانه دسره جوړیدې نشی بلکه نیک عمل اونیک خوښ به یواځې هغه گنرلې شی چه دهغې په ذریعه صرف حیوانی مقصدونه په ښه شان پوره کیدې شی.

همدغه وجه ده چه دتولو پیغمبران ﷺ اودهغوی دراړلې دین اومذهب اولنې اوآخرنې سبق هم دپاتې شویډې چه دې ژوندنه پس یوبل نه ختمدونکې اوهمیشه ژوند دې، دهغه ځانې راحت او آرام به هم مکمل اوهمیشه وی اوتکلیف اوعذاب به هم مکمل اوهمیشه وی، ددې دنیا ژوند پخپله څه مقصد نه دې بلکه دراتلونکې دغه ژوند دپاره انتظام کول اوسامان تیارول ددې اصل مقصد دې.

د امر نه کی تیارۍ میں مصروف میراث اور اس دنیا میں تمکینا

ادمرگ دپاره په تیاری کښې لگیا پاتې شوم. په دنیا کښې ددې نه سوا مابل څه کار کیدې شو؟ دانسان اوحیوان هم دغه ځانگړې فرق دې چه حیوان سره دراتلونکې بل ژوند هیڅ فکر نه وی، مگر د عقل اوهوش دځاوندانو په نزد انسان سره دتولونه دالونې فکر مل کیدل ضروری دی چه زما راتلونکې ژوند به څنگه ښه کیږی، په دې عقیده او نظریه به دشرافت اودرذیلتوب، دعزت اوبې عزتی دپیمانه نشی بنا کیدې چه زیات خوارک، خکاګ او کرې شی زیات مال، دولت جمع کړې شی بلکه پیمانه پردابنا کیږی چه نیک اخلاق اونیک عملونه کوم دی چه دآخرت عزت پراړه لری.

دانبیاؤ ﷺ دهدایاتو اوتعلیماتو نه اودآخرت دعقیدې نه چه هرکله ددنیا خلق غافله شونو طبعی نتیجه ئې دامخی ته راغله چه دعزت، دولت شرافت اودرذیلتوب پیمانه یواځې روتی، خوراک، خکاګ او خپته اوتاکلې شوه، څوک چه دې کښې کامیاب وی هم هغوی شریفان اوعزتمند بللې شی په دې کښې پاتې راغلی اونیمگړی خلق، غریبانان، بی عزته، رذیل اوذلیل گنرلې شی.

همدغه وجه ده چه په هره زمانه کښې هغه خلقو، مالدار ته عزتمن او شریف او غریب، فقیر ته ئې بی عزته اوردلیل او وئیل کوم چه ددې دنیوی ژوند په نشه باند مست وو، چنانچه دحضرت نوح ﷺ قوم ایمان راوړونکی غریب خلق په دې پیمانه رذیلان اوبلل اودااعتراض ئې اوکړو چه داسې رذیلانو سره مونږ یوځانې نه شو کښیناستې اووې وئیل که تاسو مونږ ته څه پیغام راکول غواړئ نو دغه غریبانان دخپلې ځوانه لرې کړئ ﴿قَالُوا اَلْاٰمِیْنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْدَلُوْنَ﴾ ایعنی داڅنگه کیدې شی چه مونږه درباند په داسې حالت کښې ایمان راوړو چه ستاسو بوالکیان رذیلان خلق دی، حضرت نوح ﷺ چه ددې زړه دردوونکې دغه خبره واوړیده نوبه مخصوص پیغمبرانه قسمه انداز کښې ئې ورته داسې جواب ورکړ ﴿قَالَ وَمَا عَلَیْیْهِمْ اَنْ یَّکُوْنُوْا یَعْمَلُوْنَ اِنْ جِئْتَهُمْ بِالْاَعْلٰی رَسُوْلًا لَّعَلَّهُمْ یَخْشَوْنَ﴾ ایعنی زه ددوی دعملونو نه پوره خبر نه یم چه درذیلتوب اوشرافت فیصله ئې اوکړې شم بلکه دهرچا دعمل حقیقت اوددې حساب یواځې زما پروردگار ته معلوم دې چه دزړونو درازونونه خبر دې.

حضرت نوح ﷺ ددغه غټانو، جاهلانو اولوی کوونکو خلقو جواب داسې هم ورکولې شو چه دانسانی شرافت، اوردیلتوب دحقیقت نه خبر نه یی ځکه داسې اوتې بوتې وایی، تاسو مال دولت

د عزت اور ذیلتوب پیمانہ کنہی حالتکہ ددی پیمانہ عملونہ او اخلاق دی چه په هغې کنہی داخل تاسونه زیات پورته دی. خو هر کله چه حضرت نوح علیه السلام پیغمبر وو، دهغوی د تبلیغ او اصلاح دغسې انداز نشو کیدی چه په هغې سره تاوتریخوالی راپورته کیدو، په دې وجه نهې صرف دومره قدرې او وئیل چه رذیلتوب خوپه افعالو او اعمالو اړه لری اوزه ددی د عملونو نه پوره نه یم خبر ځکه نهې د شریف رذیل کیدو فیصله نشم کولی.

داروپه او کارنامه یواځې د حضرت نوح علیه السلام د قوم نه وه بلکه دهرې زمانې غریب اوبې وسه خلق د دنیا پرستو متکبران او غتبانو خلقوپه نظر کې رذیلان ښکاری اگر چه په اخلاقی او عملی ډول، دهغوی دیر شریفان او عزتمن وی، حالتکه دا هغه خلق دی چه دخپل بصیرت او نیکو عملونوپه بڼا په هره زمانه کنہی دخپلو خپلو پیغمبرانو په بلنه قبلولو کنہی د ټولونه اول رامنځ ته شوی دی. تردې پورې چه په مذهبونو او ملتونو باند نظر لرونکی خلقولره دیو پیغمبر درشتینی او حقانیت دایودلیل جوړ شو چه دهغوی رومبني تابعداران به د قوم غریبانان خلق وو چنانچه دروم بادشاه هر قل ته چه هر کله در رسول الله صلی الله علیه و آله داړخه د اسلام دپاره لیکلې دعوتنا مه ملاؤشوه اودهغوی دحقانیت اورشتینی دلیل نهې هغه خلقونه طلب کړو چه در رسول الله صلی الله علیه و آله د کردار اوزیست او روزگار نه خبر داروو دغه خلقونه نهې یوتپوس پکنې داهم او کړو چه دهغوی تابعدارو خلقو کنہی زیات خلق غریب عوام دی یا د قوم عثمان خلق دی، ورته او وئیلې شو - غریب عوام نهې تابعدار دی نو هغه او وئیل: (هم اتباع الرسل) یعنی دی پیغمبرانو اولنی تابعداران همدغسې غریبانان خلق تیر شوی دی. ^(۱) در رسول الله صلی الله علیه و آله په زمانه کنہی هر کله چه داسوال بیاراپورته شونوپه دې آیتونو کنہی نهې جواب سره د خاصو هداياتو ورکړې شو.

ابن کثیر دابن جریر په روایت سره نقل کړیدی چه دقریشو دکافرانو یو خوسرداران، عتبه، شیبه، ابن ربیع، مطعم بن عدی او حارث بن نوفل وغیره یوخل در رسول الله صلی الله علیه و آله تره ابی طالب له راغلل او وې وئیل چه ستا دوراره محمد صلی الله علیه و آله خبرې آوریږو او منلو کنہی مونږ ته یوځن داهم راولاړ شویږی چه ورسره ناست پاست هغه خلق دی کوم چه زمونږ غلامان وو او آزاد کړی مودی، یا هغه خلق دی چه خالص زمونږ په ډاډ او امداد به نهې ژوند تیرولو. داسې قسم سپک خلقی که دهغوی سره موجودوی نومونږه نهې په مجلس کنہی نه شو شریکیدې، ته ورته او وایه که زمونږ دراتلو په وخت دغه خلق دخپل مجلس نه پورته کوی نومونږه هله ورسره کښیناستې شو، خبره به نهې آوریږی شو او په هغې به غور فکر کولی شو.

هر کله چه ابوطالب دهغوی دغه مطالبه رسول الله صلی الله علیه و آله ته پیش کړه نو حضرت عمر دارانې ورکړه چه دغه غریب خلق خو هسې هم ستاسو مخلص تابعداران دی د سردارانو دراتلو په وخت دستاسو د مجلس مبارک نه پورته کیرې، دې کنہی خوځه عیب نه ښکاری. په دې باره کنہی چه دآیت نازل شواوپه سختی سره ددې کار نه دهغوی منع کړې شونو حضرت عمر هم په خپلې غلطی باند عذر معذرت او کړو او وې فرمائیل چه زما رانې غلطه وه. ^(۲)

ددغه وخت غریبان حضرت بلال حبشی رضی الله عنه، صهیب رومی رضی الله عنه، عمار بن یاسر رضی الله عنه، سالم مولی ابی حذیفه رضی الله عنه، صبیح مولی اسید رضی الله عنه، حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه، مقداد بن عمرو رضی الله عنه،

^(۱) صحیح البخاری، باب کیف کان بدء الوسی الی رسول الله صلی الله علیه و سلم الخ: ج: ۱، ص: ۲

^(۲) تفسیر الطبری تحت هذه الآية رقم الحديث: ۳۳۷

مسعود بن القاری رحمہ اللہ، ذوالشمالین رحمہ اللہ، وغیرہ صحابہ کرام وو۔ چہ دعزت اوشرافت پروانہ نی د آسمان نہ نازلہ شوه اود قرآن کریم پہ یوبل خانی کنبی ددی تاکید داسی راغلی دی۔

﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَىٰ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنُكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾ په دی کنبی رسول الله ﷺ ته د اهدایت ورکړې شوی دی چہ تاسو خپل خان دوی سره ترلې اولرئ چہ صبا، بیگا، یعنی هروخت دخپل رب عبادت کوی په اخلاص سره تاسو خپل نظر، ددوی نه سوا، په بل چامه غورخوی چہ غرض اومقصودنی ددنیوی ژوند زینت کیدی شی اود داسی خلقو خبره مہ منی چہ مونږ د هغوی زړونه دخپل ذکر نه په غفلت کنبی اچولی دی، کوم چہ خپلو نفسانی خواہشاتو پسې خی اوکارنی هم دادی چہ دالله ﷻ دمقرر کړوحدودونه بهرته خی۔

په ذکرشوی آیت کنبی دغریبو خلقو صفت دابنودلې شوی دی چہ هغوی، صبا، بیگا، خپل پروردگار لره یادوی، دلته صبا، بیگا، یومحاوره ده چہ مطلب نی دشوار ورتول وختونه دی، د یادولو مطلب عبادت کول دی، دشیپې ورخی دعبادت سره د: ﴿يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ قید لگولو مطلب دادی چہ کوم عبادت کنبی اخلاص نه وی هغه هیڅ ارزښت نه لری۔

په آخر دآیت کنبی اوفرمائیلې شو چہ: ددوی حساب ستاسو په ذمه نه دی اوستاسو حساب ددوی په ذمه نه دی، دلته دابن عطیہ اوزمخشری وغیرہ دتحقیق مطابق د: حسابهم، او، علیهم، ضمیرونه، دمسرکانو هغه سردارانوته راجع دی چہ دغریبانانو مسلمانانو دویستلو فرمائیش نی کړې وو چہ دوی ددرسول الله ﷺ دمجلس نه بهرکړې شی هله به ورسره مونږ ناسته پاسته کولې شو۔ الله ﷻ رسول الله ﷺ ته اوفرمائیل چہ داخلق که ایمان راوړی اوکه نه راوړی، تاسو نی دغریبانو مسلمانانو په مقابلہ کنبی پروامه کوئ، ولې چہ ددوی دحساب ذمه داری په تاسو نه ده، څنگه چہ ستاسو دحساب ذمه داری په دوی نه ده۔ که دا ذمه داری په تاسو راتلې یعنی ددوی په نه مسلمانیدو که تاسو رانیولې شوی، نوپه دغې صورت کنبی به ددی سردارانو په خاطر تاسو غریبانو مسلمانانو لره دمجلس نه بهرکولې شو۔ هرکله چہ داسی څه خبره نشته نودی غریبانو مسلمانانو لره دمجلس نه بهرکول بشکاره بی انصافی ده، که تاسو دغسې اوکړل بی انصافو خلقو کنبی به حساب شی۔

په دوئم آیت کنبی نی اوفرمائیل چہ دغسې مونږه، تاسو لره په خپل منځ کنبی ځکه په یوبل آزما یوچہ دقریشو سرداران دالله تعالی ددی جابر قدرت ننداره اوکړی چہ کومو غریبو مسلمانانو لره چہ تاسو سپک اونیچ کنړل، درسول الله ﷺ په تابع داری کولو سره هغوی کومې درجې ته اورسیدل، په دنیا او آخرت کنبی څنگه عزت من شو۔ اودوی په دی خبرو کولو کنبی لگیا پاتې شی چہ: آیا هم دا غریب خلق دالله ﷻ دانعام او اکرام حقدار وو، چہ مونږه ټول شریفان نی پرېښودو اوهم ددوی خاطر داراوشو۔

هردمش برمن دل سوخته لطف دگراست این گدایین که چه شائسته انعام افتاد
[هره گری په مازده سوی باند پرله پسې مهربانی کیږی دی فقیر ته اوگوره چہ څنگه دانعام لائق اوگرخیدو]۔

دکشاف وغیرہ دتحقیق په جوړ، ددوی داوینا، دهغه از میسبت اوامتحان نتیجه وه چہ د کمزورو مسلمانانو په ذریعه ددوی نه اغستی شوې وو۔ دوی په دی امتحان کنبی ناکامه شو، په

خانی ددی چه قدرت په دې مظاهره باند دغور کولو په وجه، دې نتیجې ته رسیدلې وې چه شرافت اور ذیلتوب په مال، دولت وغیره باند اړه نه لری بلکه په اخلاقو او عملونو اړه لری دوی اړوته په الله ﷻ باند دالزام لگول شروع کړل چه دعزت حقدار خو مونږو، زمونږ په خانی عزت هغوی ته ولې ورکړې شو، الله ﷻ ددغې خبرې په جواب کښې دوی لره اصل حقیقت ته په دې شان متوجه کړل: ﴿الْهَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّكِرِينَ﴾ (یعنی الله ﷻ ښه پوهیږی چه څوک خلق حق پیژندونکی او شکرگزاره دی ۱۲-۱)۔

مطلب دادې چه په حقیقت کښې شریف او عزتمن بنده هغه څوک وی چه دخپل احسان کوونکی حق پیژنی او شکرگزار وی اوداسې بنده به دانعام او اکرام حقدار وی، هغه څوک ددې حقدار نه گرځی چه شبه ورځ دخپل احسان کوونکی او منعم نعمتونو کښې دلویو کولو باوجود دهغه نافرمانی کوی۔

خواهشام او هه امانه :: ددغه آیتونونه څو حکمونه او هدايتونه رابرسیره شو۔

اول داچه دچاپه زړو او شلیدلو جامو اوپه بې وسې لیدلوسره هیچاته دا حق نه رسی چه هغه لره سپک او ذلیل او گنډی ځکه چه ډیر کرته دداسې شان خلق دالله ﷻ په تړد، ډیر زیات عزتمند او مقبول وی۔ په یو حدیث کښې رسول الله ﷺ فرمایلی دی چه ډیر مات گڼد او گردلرلی خلق داسې وی چه دالله ﷻ په تړد داسې مقبول وی که دیو کار دپاره قسم او خوری چه همدغسې به کیږی نوالله ﷻ به نې دغه قسم ضرور پوره کوی۔ (۲)

دوئیم داچه دشرافت اور ذیلتوب پیمانه خالص دنیوی مال، دولت گرځول دانسانیت سپکاوی دې ولې چه ددې اصل اړه نیک اخلاق او نیک کارونه دی۔

دریم داچه دیو قوم اصلاح کوونکی او تبلیغ کوونکی دپاره اگر چه عام تبلیغ هم ضروری دې چه پکښې موافق، مخالف، منونکی او نامنونکی ټول مخاطب وی لیکن دهغه خلقو حق وړاندې دې کوم چه ددوی په تعلیماتو باند په مخه عمل کوی، دنورودپاره هغولره روستو کول یا شاته غورځول جائزه دی، مثلاً غیر مسلمو ته دتبلیغ کولو په خاطر دناواقفو مسلمانانو تعلیم او اصلاح روستو کول نه دی پکار۔

څلورم داچه دالله ﷻ انعامات دهغې دشکر کولو په جوړ زیاتیرې، څوک چه دالله ﷻ د نعمتونو د زیاتیدو طلبگار وی نو هغه لره ضروری دی چه وینا او عمل سره دالله ﷻ شکر ادا کول خپل ځونې خصلت جوړ کړی۔

﴿وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ﴾ ددې آیت په باره کښې دتفسیر دامامانو دوه قولونه دی، اکثر و مفسرینو دې آیت لره درو مبی آیتونو او رومی واقعی سره ددې تړون بنودلې دې اوپه دې تائید کښې نې داروایت پیش کړیدې چه هر کله دقریشو سردارانودابی طالب په ذریعه دامطالبه پیش کړه چه هر کله ستاسوپه مجلس کښې غریبان او نیچ خلق پاتې کیږی نو دهغوی په خوا کښې کښیناستو سره مونږه ستاسو کلام نشو اوريدې مونږ به هله ستاسو کلام آورو او غور به پرې کوو چې کله تاسو دوی دخپل مجلس ن بهر کړنی په دې موقعه حضرت عمر دامشوره ورکړه چه دې کښې څه عیب ځکه نشته چه دغه خلق داسې اخلاصی دوستان دی که دا خبره ورته اوکړې شی

۱) الکشاف تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۳

۲) جامع الرملى، أبواب العقاب، باب مناقب الهاء بن مالك رضي الله عنه: ج ۲، ص ۳۳۷، ۳۳۸

نویقینا به خه وخت دپاره هغوی ستاسو دمجلس نه په پورته کیدو سره دقریشو سردارانو دپاره میدان خالی کوی چه دغه سرداران دالله تعالی کلام واوری او مسلمانان شی — خوپه رومبو آیتونو کښې ددغې مشورې په خلاف دا حکم نازل شو چه داسې دهیچرې نشی کولې ولې چه داسې کول ظلم اوبې انصافی ده، هرکله چه په دې شان دحضرت عمر رانې غلطه ثابته شوه نو هغه دگناهکاریدونه او ویریدو او عذرخواهی دپاره راوړاند شو.

ورپسې آیتونه دحضرت عمر دتسلې دپاره نازل شو. خلاصه ئې داده چه دغې قسم خلقونه تسلې ورکړه چه په تیرې غلطې ئې گرفت نه دې شوې او ورباند زیاتې دارحم الراحمین دېې شمیر نعمتونو وعده هم ورته واوړوه او دارحم الراحمین ددربار داقانون هم ورته اوبنایه چه کله هم یو مسلمان بنده په بې خیالی کښې خه خراب کار او کړې چه خبرشی تویه اوباسی او په آئینده کښې خپل عمل سم کړی نوالله به ئې دغه وړاندې کړې گناهونه معاف کړی، په آئنده کښې به ئې ددنیا او آخرت خپلو نعمتونو نه هم بې نصیبه نکړی.

په دې تشریح کولو سره معلومه شوه چه دا آیتونه دهغه خاص واقعې په باره کښې نازل شوی دی چه بیان ئې په وړاندېنی آیتونو کښې تیر شوی، لیکن خنې مفسرینو ددې آیتونو مضمون لره دیوې مستقلې هدایت نامې په حیثیت سره داسې بیان کړی دی چه څوک گناهکاران دگناه کولونه پس په هغې پښیمانه شی، او په توبې کولو سره خپل عمل درست کړی نو دا حکم هغوی دپاره دې.

په غور کولو سره ئې نتیجه دا راوځی چه په دواړو قولونو کښې تعارض ځکه نشته چه دمفسرینو په دې اتفاق دې چه دقرآن کریم یو حکم چه په یو خاصه واقعه کښې نازل شوی وی، هرکله چه دهغې الفاظ او مضمون عام وی نو هغه خالص دغې واقعې دپاره مخصوص نه وی بلکه دیو عام حکم شان لری. مطلب ئې داده چه دې حکم هم دیوې عامې ضابطې حیثیت اختیار کړو، دا هر داسې گناهکار له شاملیږی چه گناه نه پس په خپلې گناه باند خبریدو سره خپیمانه شی او خپل راتلونکی عملونه درست کړی.

اوس ددې آیتونو پوره تشریح او گوری، فرمائی: ﴿وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا قُلْ سَلَّمَ عَلَيْكُمْ كُنْ مِنْكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ﴾ یعنې کله چه هغه خلق تاسوته راشی کوم چه زمونږ په آیتونو باند ایمان لری، دلته دا آیتونونه مراد قرآنی آیتونه هم کیدی شی او دالله تعالی دکامل قدرت عامې نخبې هم کیدی شی نو دداسې خلقو په باره کښې رسول الله ﷺ ته دا هدایت ورکړې شو چې هغوی ته دې په دې سره خطاب کوی، ددې دوه مطلبه کیدی شی یو دا چه دالله ﷻ سلام ورته اورسوی چه بې حده زیات عزت ورکړې شی په داسې صورت کښې د دوی زړونه به راجوړشی کوم چه دقریشو دسردارانو په دې تجویز سره مات شوی وو، چه دوی لره ددمجلس نه بهر کړې شی. اودانې هم مراد کیدی شی چه تاسو دې خلقو ته دسلامتی زیرې واوړوی چه که ددغې خلقونه په عمل کښې خه غلطې یا کوتاهی هم شوی وی نو هغه به ورته معاف کړې شی اودوی به دهر قسم آفتونونه سلامت پاتې کیږی.

په دویمه جمله کښې ئې ﴿كُنْ مِنْكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ﴾ او فرمائیل، دې سره ددغې احسان دپاره دزیات احسان او انعام وعده داسې کړې شوید چه تاسو مسلمانانوته او فرمایئ چه ستاسو رب په خپله ذمه رحمت لیکلې دې، په دې وجه ډیر ویرېږئ او یو گنډېږئ مه، دآیت مضمون لره مدلل جوړولو دپاره د، رب، لفظ ئې راوړلو ولې چه د، رب، لفظ چه کوم رحمت ته اشاره کړې وه هغه ئې

په ښکاره هم داسې بيان کړه - چه ستاسو رب رحمت لره په خپله ذمه ليکلي دي - اوس دا خبره په ډاگه شوه چه هر کله يو شريف انسان دخپلې کړې وعدې خلاف نه کوي نورب العالمين په نې څنگه او کړې، خصوصاً په هغه وخت کښې چه دغه وعده، د معاهدې اولوظ، قول په صورت کښې ليکلي شوي وي -

بخاري، مسلم او مسند احمد کښې د ابې هريره رضي الله عنه په روايت راغلي دي چه رسول الله ﷺ فرمايلي دي، هر کله چه الله ﷻ ټول مخلوق پيدا کړو، د هر يو د تقدير فيصله نې او کړه نوپه داسې يو کتاب کښې نې اوليکل کوم چه په عرش باند الله ﷻ سره دي -، چه ﴿ان رحمتي غلبت غضبي﴾ لهما رحمت زما په غصې باندې زيات بردي (۱)

او حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه فرمايلي دي چه، ما پخپله تورات کښې د اليکلي ليدلي دي چې هر کله الله ﷻ آسمان، زمکه او ددې ټول مخلوقات پيدا کړل نو دخپل رحمت صفت نې په سلو برخو کښې او ویشلو، ددې څخه يوه برخه نې په ټول مخلوقات او ویشله چنانچه په انسانانو، ځناورو او نورو مخلوقاتو کښې هم ددغې برخې [رحمت] اثر ښکاره دي، د مور، پلار، اولاد، ونډو، خویندو، ښځې خاوند د عامو خپلوانو، گوانديانو او دنورو دوستانو ترمنځه چه کومه همدردی، مينه، محبت، او رحمت، شفقت چه موندلې اوليدلې شي، دغه ټول د رحمت ددغه سلمي برخې نتيجې دي، پاتې يو کم سل برخې د رحمت، الله ﷻ خپل ځان سره ساتلی وي - څنوخايونو کښې د رسول الله ﷺ د يو حديث په حواله هم د اروايت بيان کړې شوي دي (۲)، دې نه انسان ددې اندازه لگولې شي چه په خپل مخلوق باند د الله ﷻ رحمت دکوم شان اود کومې درجې دي؟

دا خبره په ډاگه ده چه هيڅ يو انسان څه چه، فرشته هم د الله ﷻ د شان لائق عبادت او فرمانبرداري نشي کولې - کومه فرمانبرداري چه د فرمانبرداري د شان نه خلاف وي هغه د دنيا دخلقو په نظر کښې د انعام او اکرام د سبب جوړيدو په ځانې د الله ﷻ د خفگان سبب گنرلې شي، هر کله چه زمونږ طاعت، عبادت او نيکي د الله ﷻ دلوني دربار په نسبت سره او کتلې شي نو د گناهونو نه کم نه دي، سواني دا چه هيڅ يو انسان د اصلي او حقيقي گناهونو او نافرمانونه هم خالي نه وي ﴿الامن مع الله﴾ په دې حالاتو کښې د انصاف د تقاضا مطابق هيڅوک د عذاب نه بچ کيدل پکار نه وو خو کيږي داسې چه په هر انسان باند د الله ﷻ نعمتونه هروخت ورپېږي، دا ټول هم ددغې رحمت نتيجه ده کوم چه د ټول جهان پروردگار په خپله ذمه ليکلي دي -

په نوبت سره هره گناه معاف هيد ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ دي نه پس دخپل کامل رحمت تشريح نې د يوې ضابطې په صورت کښې داسې بيان کړه: ﴿أَلَمْ يَنْزِلْ عَلَيْكُمْ سُورَةٌ أَنْ يَأْتِيَ الْبُيُوتَ مِنْكُمْ وَأَتَى الْبُيُوتَ مِنْكُمْ وَأَتَى الْبُيُوتَ مِنْكُمْ﴾ يعنې څوک چه د جهالت په وجه څه بد کار او کړي او ورپسې بياتويه او کړي، خپل عمل درست کړي نو الله ﷻ ديرځښنه کوونکې دي، دده گناه به معاف کړي او دير رحمت کوونکې دي چه يواځې په معافۍ کولو به بس والي نه وي بلکه د انعاماتو سره به ورکولې شي -

(۱) صحيح البخاري، کتاب بدء الخلق، باب ما جاء في قول الله ﴿وَالَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ﴾ الخ: ج ۱، ص ۲۵۳، وصحيح مسلم، کتاب التوبة، باب في سعة رحمة الله تعالى الخ: ج ۲، ص ۲۵۱، ومسند أحمد، مسند أبي هريرة رضي الله عنه: رقم الحديث ۸۳۲ (۲) المستدرک على الصحيحين رقم الحديث: ۱۵۳، حديث سمرة بن جندب رضي الله عنه وجامع الترمذي، أبواب الدعوات، باب: ج ۲، ص ۳۴

په دې آيت كښې د، جهالت، لفظ نه په ظاهره داخيال كښې راځي چه د گناه دمعاफी به يواځې هغه صورت وي چه په ناپوهي كښې چانه گناه شوي وي په قصد او اراده كه څوك گناه او كړي هغه به دمعا ف كيدو جوگه نه وي، خو حقيقت داسې څكه نه دې چه دلته د، جهالت، نه مراد، عمل د جهالت دې مطلب داچه داسې كار او كړي څنگه چه د تبيجي نه به خبره نهې كوي، څكه خودلته جهل، د، علم، مقابل دې او، جهالت، د، زغم، او، سرې سينې، مقابل دې، يعنې په محاوره كښې د، جهالت، لفظ عملي جهالت دپاره استعمالولې شي، او كه غور او كړې شي نو يواځې د عملي جهالت په وجې سره انسان نه گناه كيږي، څكه ځنې بزرگانو فرمايلي دي چه څوك د الله ﷻ او رسول د څه حكم خلاف كار كوي هغه جاهل دې چه مراد ترهم د عملي جهالت دې، دې دپاره ناخبره او بې علمه كيدل ضروري نه دي ولې چه د قرآن كريم او د صحيح احاديثو بې شميره نصونه په دې باند دلالت كوي چه توبې كولو سره هره گناه معاف كيدې شي خواه د غفلت، بې پروايي او بې خبري اود ناپوهتيا د وجې نه صادره شوي وي يا په قصد سره، د نفس دوراني اود خواهاشاتو د تابعداري له وجې صادره شوي وي.

دلته دا خبره په خاص ډول د نظر كولو جوگه ده چه په دې آيت كښې گناهكارانوسره دبخښني او رحمت كومه وعده چه كړې شوې ده هغې دپاره دوه شرطونه دي يوتوبه كول او بل د عمل درست كول، د توبې معنې ده په گناه باند پښيमानه كيدل، په حديث پاك كښې ارشاد دې: **التوبة** **التوبة** يعنې توبه نوم دې د پښيमानه كيدو. (۱)

اودو تيم په آئنده كښې د عمل درست كول بهع دې اصلاح عمل كښې دا هم داخل دي چه په آئنده كښې د دغې گناه خواته دنه ور تلو پوخ قصد او اراده او كړي اودا معنې نهې هم كيدې شي چه درومبې گناه نه د چاضائع شوي حقوق دخپل وس او اختيار په جوړه هغه ته ادا كړي، دې نه مطلب حقوق الله او حقوق العباد دواړه دي، د حقوق الله مثال مونځ، روژې، زكوة، حج وغيره فرائضو كښې كوتاهي كول دي اود حقوق العباد مثال د چاپه مال باند ناجائزه قبضه او تصرف پكښې كول دي، د چاپه تنگ، ناموس باند حمله كول، چا ته د كنځولو، بدور دويابه بل صورت كښې زيان ور رسول دي.

په دې بنا د توبې مكمل كولو دپاره څنگه چه د ضروري دي چه په كړې گناه پښيमानه شي، د الله ﷻ نه بخښنه او غواړي او په آئنده كښې خپل عمل درست اولري، دغې گناه ته بيانه ورځي، دغه شان د اهم ضروري دي چه كوم مونځونه او روژې وغيره چه د غفلت او بې پروايي په وجه پاتې شوي وي دهغې قضا راوړي، نا ور كړې زكوة ادا كړي، پاتې شوي قرباني او سرسايه كښې تر شوي كوتاهي پوره كړي، ناكړې فرض حج اوس ادا كړي، كه پخپله نشي ادا كولي د حج بدل په صورت كښې دپه بل چا باند ادا كړي. كه په خپل ژوند كښې ورته د حج بدل اود بل قسم قضا راوړو موقعه په گټور ونشي نو وصيت دې دپاره او كړي چه وارثان دې دهغې فديده ور كړي يا د حج بدل انتظام او كړي. خلاصه دا شوه چه د عمل د اصلاح دپاره، صرف دراتلونكي عمل سمول كافي نه دي، د پاتې شوي فرض او واجب قضا راوړل هم ضروري دي.

دغه شان ددبندگانو نه په ناجائز ډول اغستي شوې مال هغوی ته واپس کړي، یا دې ترې دهغې معافې او غواړي، که دبندگانو نه دمعاف کولوڅه صورت پاتې نشي مثلاً دمال خاوند مړ شوې وی چه هیڅوک وارثان یې نه وی یا چرته یې پته معلومه نشي نو دهغې تدبیر دادې چه هغه دپاره دالله ﷻ نه دبڅښنې دعاغوښتل په ځان ضروری کړي، امید دې چه دې سره به دحق خاوند راضی شي او مال یابل حق لاندې کوونکې به خلاص او فارغ شي.

قُلْ إِلَىٰ نَهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ

| اووايه | چی بیشکه زه | منع کړې شوي يم | چی بندگی او کرم |

| ته ورته اووايه چی بیشکه زه | دهغه معبودانو دعبادت نه منع کړې شوي يم |

الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَعْبُدْهُ

دهغوی | چی تاسو نې رابلئ | ماسوا دالله نه | اووايه | چی نه کوم زه تابعداري | د خواهشاتو ستاسو |
چی تاسو نې د الله نه سوا رابلئ | ورته اووايه چی زه ستاسود خواهشاتو تابعداري نه کوم |

قَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ قُلْ

یقینا بې لارې به شم زه | په دغه وخت کښې | اونه به شم زه | دنیغې لارې موندونکونه | اووايه
که داسې مې او کړل نو گمراه به شم | او په سمه لار به پاتې نشم | ورته اووايه

إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ

چی بیشکه زه | په ښکاره دلیل يم | دطرف درب خپل نه | اودروغ گنرلې دې تاسو | هغه دلیل

چی بیشکه زه دالله ﷻ دطرفنه په ښکاره دلیل باندې ولاړ يم | او تاسو هغې ته دروغ وايي |

مَا عِنْدِي مَا كَسَبْتُمْ لَكُمْ إِنِّي لَمِنَ الْغَافِلِينَ

نشته په اختیار زما کښې | هغه | چی تاسو تلوار کوئ | هغې ته | نه دې اختیار دفیصلې
اوس دهغې | عذاب | اختیار زما په لاس کښې نه دې | چی دکوم راتلو ته تاسو تلوار کوئ | فیصله صرف

إِلَّا لِلَّهِ يَقْضُ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ قُلْ لَّوْ أَن

مګر | خاص الله لره دې | هغه بیانوی | حق | او هغه | بهترین فیصله کوونکې دې | اووايه | که چری | بیشکه
دالله ﷻ په لاس کښې ده | هغه حق خبرې بیانوی | او بهترین فیصله کوونکې دې | ورته اووايه که چری |

عِنْدِي مَا كَسَبْتُمْ لَكُمْ لَقُضَىٰ الْأَمْْرِ بَيْنِي

وې په اختیار زما کښې | هغه څیز | چی تاسو تلوار کوئ | هغې ته | اخامخا به شوي وه | فیصله په مینځ زما
هغه عذاب زما په لاس کښې وې | چی دکوم راتلو ته تاسو تلوار کوئ | انوزما اوستاسو مینځ کښې به

وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ

اوپه مینځ ستاسو کښې | او الله | زیات عالم دې | په ظالمانو باندې |
فیصله شوي وه | او الله ﷻ ته ظالمان ډیر ښه معلوم دی |

آسان ترجمہ قرآن

(ای پیغمبر! ادوی تہ) وواپہ چہ: تاسو دالله نہ سوا چہ کوم (دروغ خدايان) راہلقی خہ دھغی دعبادت نہ منع کړې شوې یم تہ وواپہ چہ: خہ ستاسو خواہشاتو پسې نہ هم تلې کہ خہ داسې وکړم نو خہ به گمراه هم، او خما همیر په هدایت مولدونکو خلقو کښ ولسی. تہ وواپہ چہ: ماته دپور دکار دطریق نہ یو ښکاره دلیل ملا شوې دې چہ په هغې خہ قایم یم او تاسو هغې لره دروغولوئی د کوم خیز د زرا تلو چہ تاسو مطالبه کوئ هغه ماسره نشته حکم دالله نہ سوا دبل چا نه چلیږي هغه حقه خبره پیاوړې، او هغه دتولو نه بهتر فیصله کوونکې دې. تہ وواپہ چہ: د کوم خیز تاسو جلقی کوئ که هغه ماسره وې نو خما او ستاسو په منع کښ به فیصله شوې وه. او الله ظالمان به پیژنی.

خلاصہ تفسیر

﴿قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ تاسو [دغے ضدیانو ته] اوواڼې چہ ماته د الله ﷻ دطرف نہ ددې ممانعت کړې شوې دے چہ دھغوی [معبودانو] عبادت کوم چہ تاسو خلق نر دالله ﷻ [دتوحید] په پرېښودو سره عبادت کوئ [او ددوی دگمراهی دطریق ښکاره کولو دپاره] ﴿قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَعْبُدْهُ﴾ تاسو ﷻ اوواڼې چہ زه به ستاسو د [باطلو] خیالاتو تابعدارۍ نہ کوم ﴿قَدْ ضَلَلْتُ إِذْ أَوْمَأْتُ الْكَافِرِينَ﴾ ځکه چہ [که نعوذ بالله زه دغسی اوکرم نو] په دغے حالت کښې به یو لارې شم اوپه [سمه] لاره تلوونکو کښې به پاتې نشم ﴿قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي﴾ تاسو ﷻ [ورته داهم] اوواڼې چہ ماسره خو [ددې دین اسلام په حق کیدو کښې] یو [کافی] دلیل [شته] دې چې زما د رب له طرفه [ماته راکړې شوې دے یعنی قرآن پاک چہ زما معجزه ده او زما تصدیق کوی] ﴿وَكَذَّبْتُمْ بِهِ﴾ او تاسو [نیروح] دے لره په دروغه بلی [او تاسو دا وائې چہ که داسلام دین په حقه دې نو زموږ په انکار کولو دے کانړی راو ورپږی یابل خہ سخت عذاب دے راشی چہ په بل ځانے کښې داسې بیان شوې دې چې ﴿اللَّهُمَّ اِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِنَ السَّمَاءِ اَلَيْسَ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ﴾ نو جواب نر دادې چہ ﴿مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ﴾ د کوم خیز چہ تاسو غوښتنه کوئ [یعنی د عذاب الیم] هغه ماسره [یعنی زما په قدرت کښې نشته دې] ﴿اِنَّ الْحُكْمَ اَلَا لِلَّهِ﴾ حکم دهیچا نشته [نه چلیږی] سوا الله ﷻ نه [اود نازلیدو د عذاب حکم شوې نه دې نو زه څنگه عذاب درته اوبنایم] ﴿يَا أَيُّهَا الْحَقُّ وَهُوَ غَيْرُ الْمُبِينِ﴾ الله ﷻ حق خبره [په دلیل سره] بنائی او دتولو نه ښه فیصله کوونکې هم هغه دے [چنانچه هغه زما دپیغمبرنی واضح اومضبوط دلیل قرآن پاک راو لیږلو اونورے ښکاره معجزے نر ښکاره کړې او صحیح دلیل یوهم کافی کیږی نو ستاسو دفرمائشی دلیلونو ښکاره کولو ضرورت نشته ځکه نر دا وخت د عذاب نازلولو فیصله اوکړه] ﴿قُلْ لَّوْ اَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ﴾ تاسو ﷻ اوواڼې چہ که ماسره [یعنی زما په وس کښې] هغه خیز دے د کوم چہ تاسو غوښتنه کوئ [یعنی عذاب] نو [تراوسه به] ﴿لَقَدْ اَمَرْتُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ زما اوستاسو تر مینځه جنجال [پخوا] ختم شوې وو ﴿وَاللَّهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾ او ظالمانو لره الله ﷻ ښه پیژنی [چہ چا سره کومه معامله کوم وخت اوکړې شی].

وَعِنْدَهُ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ

| اودهغه سره دی | کنجیانی | دغیبو

| اود غیبو کنجیانی خوهغه سره دی

لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْغَيْبِ وَالْبَحْرِ

نه دی معلومی هغه | مگر هغه ته | اویو هیږی هغه | په هغه څه | چی په اوچه کنسی | اویه دریاب کنسی دی
دهغه نه بغیر بل چاته نه دی معلومی | اود اوچی اولوندي څیزونه ورته ښه معلوم دی |

وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلْمِ الْأَرْضِ

اونه راغورزیږی | هیڅ یوه پانړه | مگر | هغه عالم وی په هغی | اونشته یوه دانه | په تیاریو کنسی | دزمکي
اودونې چی یوه پانړه هم راږیوخی | اوددی علم هغه ذات سره وی | اودزمکي په تیرو کنسی داسی دانه نشته

وَلَا رَظٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ وَهُوَ الَّذِي

اونشته لوند څیز | اونه اوج څیز | مگر | لیک دی په کتاب کنسی | چی روښانه دی | اوهغه | هغه ذات دی
که لونده وی او که اوچه وی هرڅه دهغه په پرانیستی کتاب کنسی لیکلی شوی دی | اوالله هغه ذات دی

يَتَوَفَّاكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ

چی اخلی روحونه ستاسو | په شپه کنسی | اوعالم دی | په هغه | چی کوی تاسو په ورځ کنسی | بیا
چی دشبې ستاسو روحونه قبض کوی | اوتاسو دورځي چی څه کوی | دهغه په علم کنسی دی | بیا

يَعْلَمُ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ

واپس پورته کوی تاسو | په هغی کنسی | دپاره دی | چی پوره شی | نیته | مقرره | بیا | خاص هغه ته
تاسو | سحر | ددنیا کاروبار دپاره راپورته کوی | دی دپاره چی مقرره نیته پوره شی | بیا

مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

واپسی ده ستاسو | بیا | به خبر درکړی تاسو ته | په هغه څه | چی وی تاسو | چی کول به مو |
تاسو ټول به هغه ته واپس کیږی | اوتاسو به دهغه کارونونه خبر کړی چی کوم تاسو کړی وی

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً

اوهغه | پوره قدرت لری | دپاسه | دبنده گانو خپلو | او رالېږی هغه | په تاسو باندې | ساتونکي فرشتي
اوهغه په خپلو بنده گانو باندې کامل قدرت لری | اوستاسود نگرانی دپاره نگرانی فرشتي رالېږی

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّاكُمْ رُسُلْنَا وَهُمْ

تردی پورې | کله چی | راشی | یولتاسو ته | مرگ | انواخلی روح دهغه | فرشتي زمونږه | اوهغوی
تردی چی په تاسو کنسی دچا دمرگ وخت راشی | زمونږ رالېږی | فرشتي | دهغه روح قبض کوی | اوهغوی

لَا يُفَرِّطُونَ ۚ ثُمَّ رُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَهُمْ الْحَقُّ ۚ وَلَا

کمی نه کوی په کار خپل کنسی | بیا | واپس بوتللی کیږی | الله ته | چی کار ساز دهغوی دی | حق خبردار شی
| پخپل کار کنسی | هیڅ قسم کوتاهی نه کوی | بیا به دا ټول الله ته واپس شی | اوهغه په حقه ددوی مولادی خبرشی

لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحُسَيْنِ

هغه لره! اختیار د فیصلې دې او هغه اډیر تیز دې اډتولو حساب کونکو نه!

چې حکم بس صرف دهغه ذات چلیږي! او هغه په حساب اخستو کښې ډیر تیز دې!

آسان ترجمه قرآن

او دهغه سره د طیب چاپېراني دی چه هغې لره د الله نه سوا بل څوک نه پیژنی. او په اوچه او سمندر کښې چه څه دي هغه د هغې نه خبر دي. د یو ونې نه یو پالنه نه غور ځیږي چه د هغې هغه ته علم نه وی. او د زمکې په تیارو کښې څه دانه یا یو اوج یا لوند غیز داسې نشته چه یو ښکاره کتاب کښې لیکلې هوی نه وی او دا الله هغه ذات دي چه د هغې په وخت کښې (خوب کښې) ستاسو روح (یو حده پورې) قبض کوي او د ورځې چه تاسو څه کوئ په هغې پوهیږي. بیا دي (نوي ورځ) کښې تاسو ته نوي زندگي حرکت کوي دي د پاره چه (ستاسو د حس) مقرر موده پوره شي. بیا هغه ته ستاسو واپس کیدل دي. هغه وخت په تاسو ته وپتای چه تاسو څه څه کول او هغه په غېلو بندګانو مکمل قدرت لري او تاسو د پاره نگهباني (فرشتې) لپېرې تړدي پدې چه تاسو کښې دچا د مرګ وخت راهي نو غږولې لپېرې هوي فرشتې هغه لره پوره پوره اخلي. او هغوی لره هم کوتاهي نه کوي بیا دا ټول الله تعالی طرف ته واپس کولې شي چه ددوی په رښتیا مولي دي. یاد ساتئ چه حکم د هغه چلیږي او هغه د ټولو نه ډیر ژر حساب کوونکي دي.

۱. **آیتونو په:** دې مذکوره آیتونو مبارکو کښې د کافرانو د طرفه د عذاب د نازلیدو یو عاجزانه فرمائش او ددې جواب په خیر الفاصلین کښې او د الله تعالی د قدرت کامله تامه ذکر په اعلم بالظالمین کښې ذکر وو، دې نه پس مخ ته په ټولو معلوماتو او مقدوراتو باندې د الله تعالی د علم او قدرت احاطه بیانېږي.

خلاصه تفسیر

﴿وَعِنْدَهُ مَكَائِمُ الْقَبْرِ﴾ او الله ﷻ سره [یعنی دهغه په قدرت کښې] دی خزانه دپتو څیزونو [ممکنو په دې کښې کوم څیز کله او څومر چه غواړی ښکاره کوی نه په دې څیزونو کښې د عذاب قسمونه هم راغلل. مطلب داچه بل څوک په دې څیزونو قدرت نه لری او څنگه چه کامل قدرت هم هغه سره خصوصیت لری دغه شان پوره او کامل علم هم ورسره خصوصیت لری چنانچه] ﴿لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ﴾ دا خزانه پتې هیڅوک نه پیژنی سوا د الله ﷻ نه ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرُوجِ﴾ او هغه ټول څیزونه [هم] پیژنی چه په اوچه کښې اوچه په دریاب کښې دی ﴿وَمَا يَشْفَعُونَ إِلَّا فِي مَقْعَدِهَا﴾ او هیڅ پانږه [ونه نه نه] راغوزیږي مگر هغه د لره [هم] پیژنی ﴿وَلَا يَخَافُ فِي ظُلُمَاتٍ﴾ [الارض] اونه څه دانه د زمکې په تیارو برخو کښې پروځی ﴿وَلَا يَرْجُوا لِقَاءَ﴾ اونه څه لوند او اوج څیز [لکه میوه وغیره] پروځی ﴿إِلَّا فِي كَلْبٍ مُّهْنٍ﴾ مگر دا ټول په کتاب مبین [یعنی په لوح محفوظ] کښې [لیکلی] دی ﴿وَهُوَ الَّذِي يَقُولُ لَكُمْ بِاللَّيْلِ﴾ او هغه [الله ﷻ] داسې دے چه [اکثر په شپه] کښې [د اوده کیدو په وخت] ستاسو [نفسانی] روح لره [چه احساس او ادراک ورسره تعلق لری] یو قسم قبض کړی [یعنی دکار کولو نه یین ایسار کړی] ﴿وَيَقُولُ مَا جَزَأْنَاكَ مِنَ النَّارِ﴾ او څه چه تاسو په ورځ کښې کونی هغې لره [امدام] پیژنی ﴿لَمْ يَخْلُقْكُمْ فِي لَيْلٍ﴾

مُنَى ﴿ بیا تاسو لږه ورځ کښې رابیداروی دپاره ددې چه [ددې اوده کیدو راوینیدو په دو رو سره] ټاکلې نیته [ددنیوی ژوند] پوره کړې هم هغه [الله] ته [په مرګ سره] ﴿لَمَّا لَوُاْ مِنْكُمْ لَمَّا بِئْسَ الْكُنْفَرُ﴾ تاسو لږه تلل دی بیا به درته اوبشانی هغه څه چه تاسو [پدنیا کښې] کول [اود هغې په مناسب به جزا او سزا جاری کوی] ﴿وَهُوَ الْكَافِرُ تَوَفَّىٰ هَبْ﴾ او هم هغه [الله] د قدرت له وجر [په خپلو بندګانو غالب پورته زیات دے] ﴿وَتَوَفَّىٰ عَلَيْكُمْ حَقَّكُمْ﴾ او [انې بندګانو] په تاسو باندې [ستاسو د عملونو او خانونو] څارنه کوونکی [فرېښتې] رالېږی [چه ټول عمر ستاسو عملونه هم گوری او ستاسو د خانونو څارنه هم کوی] ﴿حَتَّىٰ اِذَا جَاءَ اَحَدُكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا﴾ تر دې چې کله په تاسو کښې په چا مرګ راشی نو [دغه وخت] دهغه روح زمونږ لېږلې [فرېښتې] قبض کړی ﴿وَهُمْ لَا يُفْقَهُونَ﴾ اولږه کوتاهی نه کوی [بلکه کله چه ورته د څارنې کولو حکم وو نو څارنه یې کوله او چه د مرګ حکم اوشو نو دغه څارند اولې فرېښتې روح قبض کوونکو فرېښتو سره یو ځای شې] ﴿لَمَّا دُئِیَ اِلَى اللّٰهِ مَوْلَاهُمْ الْحَقُّ﴾ بیا به ټول مالک حقیقی ته راوستې شې ﴿اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحٰیثِیْنَ﴾ ښه واورئ [دغه وخت به] فیصله یواځې دالله وی [او هیڅوک په په کښې دخل نشی ورکولی] او هغه به ډیر زر حساب واخلي.

معارف او مسائل

﴿صَفْوَتُونَهُ﴾ دې هېمو اثرناکه لسه: دټولې دنیا په مذهبونو کښې یو ځانګړې اسلامي نسخه اود اسلام دټولونه لوني رکن، دتوحید عقیده ده اود اهم ښکاره خبره ده چه صرف دالله تعالی ذات لږه یو او یواځې ګنړل توحید نشی بللې بلکه توحید ددې نوم دې چه په ټولو صفات کمالیو کښې هغه لږه بې سیاله اوبې مثله اومنلې شې اوبل هیڅ مخلوق لږه دهغه په کاملو صفتونو کښې دهغه شریک اوحصه داراونه ګنړلې شې.

دالله د کمال صفتونه: حیات، علم، قدرت، سمع، بصر، اراده، مشیت خلق او رزق ورکول وغیره دی-په دې ټولو صفتونو کښې هغه داسې کامل دې چه ورسره ددې صفتونو څخه هیڅ یو صفت کښې هیڅ مخلوق ورسره نشی برابرېدې، بیا په دې صفتونو کښې هم دوه صفتونه دټولونه زیات بې مثله دی، چه یو علم اوبل قدرت دې-چنانچه علم نې په ټولو شته څیزونو اوناشته څیزونو، په ښکاره او پټو څیزونو، لویو، وړو او په ذرې ذرې باند جاوی او را چاپیره دې او قدرت نې هم دغسې په هر څه باند را چاپیره دې. اوس په دې رومبو دوو آیتونو کښې هم ددغې صفتونو بیان دې-دادوه صفتونه داسې دی چه که انسان په دغې صفتونو باند نې مکمل یقین لری او ځان ته نې په خپله مخه کښې ډګرلو همت او کړی نوهیڅ جرم او گناه ترې بیان شې کیدې، ښکاره خبره ده چه هرکله یو انسان په خپل هر قول او عمل او خپلو ټولو حرکاتو سکنتاتو کښې هروخت دامخې ته لری چه یو علیم او خبیر او قادر مطلق م هروخت وینی گوری، زما د ظاهر، باطن او د د زړه د ارادو او خیالونو نه هم خبردار دې نود دغه قادر مطلق نافرمانی به تر هیڅ کله اونشی همدغه وجه ده چه دا دواړه آیتونه، انسان نه کامل انسان جوړوی، دده اخلاق او عملونه درست کوی او درست نې لری گویا دایوه ډیره اثرناکه نسخه ده.

په رومبی آیت کښې فرمائی: ﴿وَعِنْدَهُ مَقَالِیْمُ الْغُیْبِ لَا یَقْلِبُهَا الْاَنۡفُ﴾ دمفاتح، مفرد، مفتوح، او، مفتوح، په زور دمیم سره او په زیر دمیم سره هم درومبی معنی خزانه او د دویم معنی ګنجی،

ده، هر کله چه د، مفاتيح، داد و آره معنی کیدی شوې خکه خنې ترجمه کوونکو او مفسرینو ددې ترجمه، خزاني، کړیده او خینو، گنجیاني، کړیده، خو حاصل د دواړو یو خکه راوځی چه دخزانو د گنجیانو مالک هم دخزانو مالک کیدل دی۔

مفاران هریم په اصطلاح کښې علم غیب او عام قدرت مطلقه یواځې د الله ﷻ خاص مستثنو ده په دې معنی ورسره دین مخلوق خبر کښې نسم: د غیب، لفظ نه مراد هغه څیزونه دي چه نیست وی یا دشته کیدو باوجود الله ﷻ چا مخلوق لره په هغې، نه وی خبر کړې [مظهري] (۱)

د رومي قسم مثالونه هغه حالات او واقعات دي چه قیامت سره تعلق لری مثلاً داچه څوک به کله او چرته پیدا کیږی، کوم کوم کار به کوی، څومره عمر به شي وی، په عمر کښې به څومره وارساه اخلی، څومره خل به قدمونه پورته کوی، چرته به مری، او چرته به بنسختیږی، روزی به چاته، څومره اوڅه وخت ملاویږی باران به څه وخت، چرته او څومره کیږی۔

او د دویم قسم مثال دموریه گیده شوې یو بچي دې چه سره دشته والی نه شي داپته نه لگی چه هلک دې او که جینی، بشکلی دې او که بدرنگه، بد شکل دې نیک طبیع ته دې او که بد طبیعته دې؟ دغه شان نور داسې قسم به شمیره څیزونه دي چه سره دشته والی نه شي څوک مخلوق علم او خبر نه لری۔

د ﴿وَعِنْدَهُ مَقَاتِلُ الْغَيْبِ﴾ معنی داشوه چه الله ﷻ سره د غیبو خزاني دی مطلب شي داچه دهغه په ملکیت او قبضه کښې دی چه علم شي هم دهغه په قبضه کښې دي، او دهغې ښکاره کول او شته کول هم د الله ﷻ په قدرت کښې دی چه کله او څومره به شته کیږی، لکه د قرآن کریم په یو بل آیت کښې راغلی دی: ﴿وَأَن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ﴾ [یعنی مونږ سره د هر څیز خزاني دی، څومره به هر څیز په یو خاص اندازه کښې نازلوو]۔

خلاصه داشوه چه ددې جملې نه د الله ﷻ بهي مثاله علمی کمال هم ثابت شواو د قدرت کمال هم، او د اثر هم ثابت شو چه محیط لرا چاپیره [علم او قدرت مطلقه یواځې د الله ﷻ صفت دي چه بل هیچا ته نشی حاصلیدی ولې چه د ﴿عِنْدَهُ﴾ په وړاندې کولو سره د عری قواعدو په جوړ حصر او خصوصیت ته اشاره کړې شویده، ورپسې دغه اشاره شي په ډاگه بدله کړه او دښه پوهولو دپاره شي او فرمائیل ﴿لَا يَعْطَى الْاُمُوت﴾ [یعنی د غیبو دغه خزاني د الله ﷻ نه سوا بل هیڅوک نه پیژني]۔

لهذا ددې جملې نه دوه څیزونه ثابت شواو داچه الله ﷻ د غیبو په ټولو څیزونو باند چاپیره علم سره خبردار دي او په ټولو باند په کامل قدرت سره قادر دي، بل داچه د الله ﷻ نه سوا د بل هیڅ مخلوق په بل یو مخلوق یا په څه څیز باند د غسې علم او قدرت حاصل نه دي۔

په قرآنی اصطلاح کښې د، غیب، د لفظ کومه معنی چه د تفسیر مظهري په حواله پورته بیان کړې شوه هغه داسې چه، غیب، هغه څیزونه دي چه یا خو بیخي نیست وی یا سره دشته کیدو چا مخلوق ته ښکاره شوی نه وی که دامعنی مخې ته اولر شي نو په سرسری نظر سره کومې شېبې چه عوامو ته راپورته کیږی هغه پخپله ختمې شي۔

خلقوته زیاتې شېبې ددې نه راولاړیږی چه د، غیب، لغوی معنی داسې اخلی چه یو څیز زموږ د نظر او علم نه غائب وی اگر چه نور سره دهغې د علم حاصلولو ذریعې موجودې وی لکه علم نجوم، رمل، جفر، یادورغوی د کړښونه چه آنده واقعات معلومولې شي، یاد کشف او الهام په ذریعه چه

چاہتہ داندہ واقعاتو علم کیدی شی، یادمون سون پہ بارہ کنبی پیشنگویانی کوی او دیری خبری نہ صحیح ہم راخیژی، هرکله چه دغسی تول خیزونه دعوامو پہ نزد پہ علم غیب کنبی حساب کیری خکھ ددغی آیتونونہ ورتہ داسی شبہات راپیدا کیری چه قرآن کریم خو علم غیب لره دالله خصوصیت بنودلی دی لیکن لیدلو کتلونہ ثابتیری چه دا علم نوروتہ ہم حاصلیدی شی۔

ددی جواب پہ داکھ داسی شوچه دکشف الہام اووحی پہ ذریعہ چاولی یایغمبرتہ دالله پہ ورکری علم سرہ دراتلونکو واقعاتو خبرورکول دقرآن کریم پہ اصطلاح کنبی علم غیب نشی بللی دغہ شان داسبابو اوآلاتوپہ ذریعہ حاصل کری علم ہم دقرآنی اصطلاح لہ مخی علم غیب نشی کیدی لکہ دموسمیاتو ماهران چه دراتلونکی بادوباران اطلاع ورکوی یاپہ نبض کتلویاند حکیمان او داکتران دمريض پست حالات بنکارہ کوی، چنانچه حکیمان، داکتران داخبرہ ہلہ ورکولی شی چه ددی مادہ ورتہ پہ گتوراشی فرق صرف دومرہ دی چه ددی بنکارہ کیدل عام نہ دی، دآلاتوپہ ذریعہ نہی ماهران معلومولی شی او عوام تربی خبرہ وی کله چه دغہ مادہ قوی شی نو بنکارہ کیدل نہی عام شی ہم دغہ وجہ دہ چه دموسمیاتو ماهران دباران چہی مادہ نہی مخی تہ نہ وی راغلی، نو دباران وریدو خبر نشی ورکولی لکہ یو دودہ میاشتی ورستو کیدونکی باران بارہ کنبی خبر نشی ورکولی خکھ مادہ یی مخی تہ تذکرہ راغلی دہ دغہ شان، خوک حکیم، داکتر، کال، دودہ کالہ وړاندی یاروستو دخورلودارو ادوا، یاخوړاکي خبرنن پہ نبض کتوسرہ نشی ورکولی، خکھ چه دعادت لہ مخی ددی اثر پہ نبض کنبی موجود نہ وی۔

خلاصہ داشوہ چه دغسی خبرونہ ورکول دنبوننباناناتوپہ لیدلو ورکولی شی، نوکله چه ددی مادہ اونخبی نبیانی بنکارہ شی نو اوس هغه پہ غیب کنبی شامل پاتی نہ شویدکہ لیدلو کتلواو مشاهدی تہ راغلو، البتہ دباریکوالی او کمزوری پہ وجہ پہ عام مشاہدہ تر اوسہ ندی راغلی کله چہ قوت اونسی نو پہ عامہ مشاہدہ کنبی بہ ہم راشی۔ دمعلومیدوشان تہ دادی فرق راوتو چه خاص خلق [ماهران] پر پوهیژی عام خلق پر نہ پوهیژی هرکله چه قوی شی نو دعامو خلقونظر او فکر، علم لاتدی ہم راشی۔

علاوہ داچه ددی تولو خیزونونہ حاصلیدونکی واقفیت دهر خہ لیدو پس دی حیثیت د تخمیني اواندازی دی او علم پہ معنی دقیقین سرہ تر نشی حاصلیدی چنانچه داسی بی شمیرہ واقعات مخی تہ راغلی دی او راخی چه دغسی ورکری خبرونہ غلط راخیژی۔

دعلم نجوم کوم خیزونہ چه حساب سرہ ترون لری دهغی علم خو علم بہ وی مگر غیب بہ نہ وی لکہ چه خوک پہ حساب لگولو داسی اووانی چه نن بہ نمر یوخلوبنت منته دپاسہ پہ پنخہ بجی راخیژی، یادفلانی میاشتی پہ فلانی نیتہ بہ نمر یا سپوږمۍ توریری، بنکارہ خبرہ دہ چه دیو محسوس خیزد رفتاریہ حساب لگولو سرہ دوخت تا کول داسی دی لکہ دہوائی جہازونو یادریل گاډویوستیشن تہ درار سیدو خبر چه ورکولی شی۔ علاوہ داچه پہ علم نجوم سرہ دخیزونو معلومولو دعوی کول ددوکي نہ سوا بل خہ نہ دی کہ پہ سلو دروغو کنبی یورشتی راخیژی نو دا خہ علم نہ دی۔

دمورپہ گیدہ دنریابنخی پہ بارہ کنسی دفن دیرخاوندان خہ خبری کوی خوتجربہ گواہ دہ چه دا ہم دتخمیني اواندازی درجہ لری دقیقین پہ درجہ کنبی نہ دی، کہ پہ سلو کنبی دودہ خلور خبرونہ صحیح راخیژی نو دایوطبعی خبرہ دہ علم او خبریدو سرہ خہ تعلق نہ لری۔

البته کله چه دایکسري آلات نوی نوی راوتل نو دخنو خیال داووجه دې سره به دموربه کیده،
نر، بنځه ماشوم معلومیدې شی لیکن تجربې سره ثابت شوه چه دې سره هم دجینی او هلک پوره
پیژندل نشی کیدی.

خلاصه داشوه چه دقرآن کریم په اصطلاح، چه کوم ته غیب وئیلې شی دهغې علم سوادالله
نه بل هیچاته نشی کیدی او کوم معلومات چه دخنې اسبابو او آلاتو په ذریعه عادتاً حاصلېږي،
هغه په حقیقت کښې غیب نه دی، په عام ډول دنه ښکاریدو له کبله که څوک ورته غیب وائی هغه
بیله خبره ده.

دغسې چارسل، نبی یا ولی ته چه دوحی، کشف او الهام په ذریعه دپتو څیزونو علم ورکړي
شی نو هغه دغیب دحدودونه اووتوجه په قرآن کریم کښې ورته دغیب په ځانې ﴿بَلَّغْ مِنَ الْاَنْبَاءِ الْغَيْبِ
تَوْحِيًّا لِلَّهِ﴾ وئیلې شویږي لکه چه په گنرو آیتونو کښې راغلی دی: ﴿لَا يَغْلِبُهَا الْاَنُفُ﴾ کښې دڅ
شبهې یا استثناء هیڅ گنجائش پاتې نشو بلکه یواځې دامطلب شي اوتاکلې شو چه دالله
سوا، دغیبو څزانې بل هیڅوک نشي پیژندلې.

په دې جمله کښې دالله دا خصوصي صفت ښودلې شویږي چه هغه عالم الغیب دې او هر
غیب لره پیژنی، ورپسې جملو کښې دعلم غیب برعکس دعلم شهادت ادموجود اومخامخ
څیزونو دعلم داسې بیان دې چه ددې په علم کښې هم دالله دا خصوصیت دې چه دهغه علم
محیط اراچاپیره دې یو ذره قدرې ترهم نه ده وتلې.

چنانچه وې فرمائیل: هم هغه پیژنی هر هغه څیزچه په اوچه کښې دې او هغه څیزچه په دریاب
کښې دې اودڅه اولې هیڅ یو پانړه نه پریووخی چه علم به شي هغه ته نه وی دغه شان دهغې دانې
هم پوره علم لری کومه چه دزمکې په تیرې حصه کښې پته وی، او په هره اوچه اولونده کښې
دتولو کائناتو ذره ذره دهغه په علم کښې ده او په لوح محفوظ کښې لیکلې ده.

خلاصه داشوه چه دعلم په باره کښې دوه څیزونه دالله دا خصوصیاتو څخه دی چه ورسره
پکښې هیڅوک فرشته، رسول یا بل څوک مخلوق شریک نه دې یو علم غیب اوبل د موجوداتو
علم محیط، چه هیڅ ذره ترپته نه پاتې کیږي، په رومبی آیت کښې هم ددې دواړو مخصوصو
صفتونو بیان داسې شویږي چه رومبی جمله کښې درومبی خصوصیت داسې بیان دې: ﴿وَعِنْدَهُ
مَقَائِمُ الْغَيْبِ لَا يَغْلِبُهَا الْاَنُفُ﴾ او ورپسې جملو کښې دتولو کائناتو اوموجوداتو، علم محیط، داسې بیان
شویږي چه رومبی شي او فرمائیل: ﴿وَيَقْلُمُ مَا بَيْنَ الْيَدَيْنِ﴾ ایعنی الله داوچې اولوندي ټول هر څه
پیژنی دې نه مراد ټول کائنات اوموجودات دی لکه صبا، پیڼګا یا دلولوسره چه پوره زمانه مراد
اغستی شي اودمشرق اومغرب په وئیلو سره چه پوره زمکه مراد اغستی شي، مطلب شي داشوچه
دالله علم په تولو کائناتو باند محیط اراچاپیره دې.

ورپسې شي ددې زیاته تشریح او پوره تفصیل داسې بیان کړو چه دالله علم اراچاپیریدل
یواځې دامطلب نه لری چه دلویولو یو څیزونو علم لری بلکه وړوکی نه وړوکی اودهرپته نه پته
څیزهم دهغه په علم کښې دې لکه فرمائی: ﴿وَمَا تَكُنْ مِنْ دُونِهَا﴾ یعنی ټول جهان کښې یو
پانړه نه پریوزی چې دهغه ذات په علم کښې نه وی.

مراد ددې چه دهري اونې هره پانړه دراغوغیدونه وړاند، دراغوغیدو په وخت اودراغورغیدونه
پس دهغه په علم کښې ده، هغه ذات داهم پیژنی داوونې هریوه پانړه په اونه کښې څومره حل آوری

راوړی، کله او چرته به راغورځیږي، اودا به کوم کوم حال سره مخ کیږي، د راغورځیدو ذکر یې شاد په دې وجه او کړو چې ددې ټولو حالاتو طرفته اشاره اوشی ځکه چې پانړه د ونې څخه غورځیدل، دا ددې د پرورش د نباتی او آخری ژوند حال دی، د آخری حال ذکر کولو سره یې د ټولو حالاتو طرفته اشاره اوکړه.

ورپسې نې او فرمائیل: ﴿وَلَا حَيَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ﴾ یعنې هغه دانه هم دالله ﷻ په علم کښې ده چه دزمکې په ژوروالی او په تیرو کښې چرته پرته وی هغه هم دالله ﷻ په علم کښې ده، اول نې داوونې دپانړې ذکر اوکړو چه دعامو خلقو د لیدو په وړاندې راغورځیږي، ورپسې نې دهغه دانې ذکر اوکړو چه کرونده گرنې په زمکه کښې وراچوی یا پخپله چرته دزمکې په ژوروالی او تیرو کښې پته شی بیا په ټولو کائناتو باند دالله ﷻ د علم راچاپیره کیدل د اوجې اولوندې په عنوان سره نې ذکر کړل اووې فرمائیل چه داتول څیزونه، دالله ﷻ په نزد په کتاب مبین کښې لیکلې شوي دي، کتاب مبین، نه ځنې مفسرینو لوح محفوظ مراد اغستی دې اوځنوتر علم الهی مراد اغستی دې، دې ته نې، کتاب مبین، ځکه او فرمائیل چه څنگه لیکلې څیز محفوظ پاتې کیږي چه دهیرې او غلطې احتمال پکښې نشي کیدي، دغه شان دالله ﷻ دا، علم محیط، هم دټولو کائناتو ددرې درې صرف اټکلی، او تخمیني نه، بلکه یقینی دې.

دقران کریم دگنړو آیتونو نه داثابت دی چه داسې علم محیط یواځې دالله ﷻ شان سره مخصوص دې چه هغې نه د کائناتو ذره ذره اوددې هیڅ حال بهرنه دی لکه سورت لقمان کښې راغلی دی:

﴿إِنَّمَا إِنَّكَ مِقَالٌ حَبَّةٌ مِنْ عَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صُطْرٍ أَوْ فِي السَّمُوتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَا أَيُّهَا اللَّهُ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ یعنې که داوړی یوه دانه داسې وی چه په گټه کښې ورتوتی وی یا په آسمانو نوبازمکه کښې چرته وی الله ﷻ به دغه ټول راجمع کړي، بیشکه الله ﷻ لطیف اودهرڅیز نه خبردار دي.

په آیت الکُرسی کښې راغلی دی:

﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾ یعنې الله تعال دټولو انسانانو دوراند روستو ټولو حالاتو نه واقف دې او که ټول انسانان راجمع شی نو دهغه د علم څخه په څه څیز هم احاطه نشي کولې سواد هغه علم نه چه الله ﷻ نې چاته ورکول او غواړي.

په سورت یونس کښې داسې دی:

﴿وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ شَيْءٍ وَنُفُثَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾ یعنې دیوې درې په اندازه هم څه څیز چه په زمکه کښې وی او که په آسمان کښې، ستادرب د علم نه بیل نه دي.

اوپه سورت طلاق کښې دی:

﴿وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ یعنې دالله ﷻ علم په هرڅیز باند محیط لراچاپیره دې دغه شان په بیشمیره آیتونو کې، دامضمون په مختلفو عنواناتو سره راغلي دي خلاصه داشوه چه په دې آیتونو کښې ښه په ډاگه دا واضح بیان کړې شوي دي چه دغیبو علم اچه په قران کریم کښې ورته غیب وئیلې شوي دي او تفسیر نې پورته تیر شوي دي. یاد تمام کائناتو محیط یواځې دالله ﷻ مخصوص صفت دې دچا فرشتې یا پیغمبر علم لره دغه شان د کائناتو په هره ذره باند محیط گنړل، دعیسایانو پشان رسول لره دخدائي درجه ورکول دی اودالله ﷻ سیال نې گړخول

دی چه دقرآن کریم دد اگیز فرمان له مخه شرک دي، چنانچه په سورت شعراء کښې دشرک هم داحقيقت بيان شوي دي:

﴿ثَالِقٌ إِنْ كُنَّا لِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۚ إِذْ لَوْ كُنْتُمْ رَبَّ الْعَالَمِينَ ۚ﴾ دقيامت په ورځ به مشرکان وائي چه قسم په خدايي، مونږ په سخته گمراهي کښې وو چه تاسو [بتانو] لره مورب العالمين سره برابرولي. بيشكه الله ﷻ خپلوانبياو ﷺ ته اوخصوصاً حضرت خاتم الانبياء ﷺ ته دزرگونو، لكونو علم ورکړې دي، دتولو فرشتو اوپيغمبرانو ﷺ نه ئې ورته زيات ورکړيدي ليکن دا ښکاره ده چه خدايي ﷻ سره برابر علم دهیچا نشي کيدي نه اوس شته اونه به وي ورنه بياخوبه د رسول دتعظيم هغه غلو زياتي اوې کوم چه عيسايانو اختيار کړيدي يعنې رسول لره دالله درجه ورکول دي چه شرک دي [نعوذ بالله منه].

تردي پورې درومي آيت بيان وو چه دالله ﷻ دعلم دصفت خصوصيات پکښې داسې بيان شوي دي چه هغه په هرغيب [پټ] اوشهادت [ښکاره] اود کائناتو په ذري ذري راتاؤ دي، په دويم آيت کښې دغه شان دالله ﷻ دقدرت دصفت اودهغه دقدر مطلق کيدو بيان دي چه هم هغه دذات سره مخصوص دي لکه فرمائي:

﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ لَمَّا يَقْتُلْكُمْ فَيَنْصِلْ أَجَلٌ مُّسَمًّى ۖ﴾ [يعنې الله ﷻ په هره شپه کښې ستاسو روح په يوقسم قبض کوي اوبيا دصبا په راويښلولو سره مو راپورته کوي دپاره ددي چه ستاسو عمر پوره کړي اوبيا توله ورځ چه څه کوي هغه ټول دهغه په علم کښې دي دا يواځي دالله ﷻ کامل قدرت دي چه دانسان دژوندی کيدو مړ کيدو او دمړ کيدونه پس دوباره ژوندی کيدو يونمونه هر ورځ دانسان مخې ته راځي] په حديث شريف کښې خوب ته دمرگ ورونيلي شوي دي اوحقيقت هم دادي چه خوب سره دانسان ټول اندامونه داسې په تپه اودريزې څنگه چه په مرگ سره په تپه اودريزې.

په دي آيت کښې الله ﷻ دخوب اوبيا، دهغې نه دبیداريدو په مثال پيش کولو سره انسان په دي خبرداره کړيدي چه څنگه هر شپه اوهر صبا، هرڅوک په ذاتي توگه دمرگ نه پس دراژوندی کيدو يو مثال پخپله ويني گوري، دغه شان دټول جهان دخلقو اجتماعي مرگ اوبيا وړسې اجتماعي ژوندی کيدل اوگنړی، کوم ته چه قيامت ونيلي شي کوم ذات چه په دي قادر دي دهغه دکامل قدرت نه هغه هم څه لرې خبره نه ده.

لهذا په آخر دآيت کښې ئې اوفرمايل: ﴿لَمَّا آتَوْكُمْ مَرْجِعُكُمْ لَمَّا يَنْتَظِرُكُمْ عَمَّا كُنْتُمْ تُغْمَلُونَ ۚ﴾ [يعنې بيا تاسو لره، هم دالله ﷻ اړخ ته بيرته تلل دي بيا به هغه په تاسو ضباط کوي [تاسو ته درښائي] کوم عمل چه تاسو کولو].

مراد دادي چه دعملونو حساب به وي بيا به پر جزا او سزا او خبرداري ورکولې شي.

په دويم آيت کښې ددي مضمون زيات تفصيل ئې داسې بيان کړيدي چه الله ﷻ په خپلو ټولو بندگانوباند يوقاهره [زور اوړ] قدرت لري، ترڅو چه ديوبنده ژوندی لرل ورته منظوری نو حفاظت کوونکې فرشتې ئې حفاظت دپاره ليرې، هيڅوک هغه ته دنقصان رسولو طاقت نه لري اوکله چه دبنده د عمر ټاکلي نيته پوره شي نو همدغه حفاظت کوونکې فرشتې دهغه دمرگ ذريعه جوړې شي اودده دمرگ اسباب برابرولو کښې پوتې [يوه ذره] کمی هم نه کوي. اوبياني په مرگ سره معامله نه ختميږي بلکه: ﴿رُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ﴾ [يعنې دوباره ژوند کيدو سره به الله ﷻ ته

حاضرولي شي دلته چه داحكم الحاكمين په وړاندې دپيشي اود ټول عمر د حساب چي هر كله خيال او كړي شي نوهيڅوك به خپل خان په دغي ټول پوره اونه موندې شي اونه به خپل خان د عذاب نه خلاص او گنرلي شي ځكه ئې ورسره داهم او فرمائيل: ﴿مَوْلَاهُمُ الْحَقُّ﴾ يعنى الله ﷻ يواځي، احكم الحاكمين، نه، بلكه دخپلو بندگانو مولى هم دې چه په هره موقعه باند ددوي مدد هم كوي.

ورپسې فرمائي: ﴿أَلَا لَهُ الْحُكْمُ﴾ بيشكه، فيصله او حكم يواځي دهغه دي، دلته داخيال راپورته كيدي شو چه يواځي يو ذات به داريو نو انسانانو دټولو عمرو نو حساب كتاب به څنگه سرته رسولي شي؟ ځكه ئې ورپسې او فرمائيل: ﴿وَهُوَ أَعَزُّ الْحَيِّينَ﴾ يعنى دالله ﷻ كارونه په خپلو كارونو باند قياس كول جهالت دي، هغه به ديزر حساب پوره كړي.

قُلْ مَنْ يُنَجِّكُمْ	
اووايه اڅوك ايج كوي تاسو	
اورته اووايه څوك دي	
مِنْ ظُلُمَاتٍ	تَذْعُونَهُ
وَالْبَحْرِ	تَضَرُّعًا
دتيارونه داوچي اود سمندر اچي دعاگانې غواړي تاسو دهغه نه په عاجزي سره	
چي تاسو د اوچي اوسمندر په تيرو كښي د عذاب نه بچ كوي چي تاسو ئې په عاجزي	
وَأَخْفِيَةً	لِنُكُونَنَّ
لَيْنَ أَجْمِنًا	مِنْ هَذِهِ
مِنْ الشَّكِرِينَ	
اوپه پته سره كه چري ايج كړو مونږه هغه ددې مصيبت نه نو خامخا به شو مونږه د شكر ايستونكو نه	
اوپته رابلن دا وائي كه مونږ ته ئې ددې عذاب نه نجات راكړو نو مونږ به ضرور د شكر گزارو څڼي شوا	
قُلِ اللَّهُ	يُنَجِّكُمْ
وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ	ثُمَّ
اووايه چي الله ايج كوي تاسو ددغه مصيبت نه اود هر تكليف نه بيا هم	
ورته اووايه چي صرف الله ﷻ مو ددې عذابونو او مصيبتونو نه بچ كوي او بيا هم	
أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ	
تاسو ئې چي شريكان جوړوي	
تاسو هغه لره شريكان جوړوي	

آسان ترجمه قرآن

ته ووايه چه د سمندر د تيارو نه تاسو ته هغه وخت څوك نجات دركوي چه تاسو هغه لره په ويره او په ورو ورو رابلن (او دا وايي چه) كه هغه مونږ ته ددې مصيبت نه نجات راكړو نو مونږ به ضرور بالشكر ور په هكر گزارو بندگانو كښ هامل هو؟ ته ووايه چه : الله تاسو ددې مصيبت نه هم بچ كوي او د هر يو تكليف نه هم، بيا هم تاسو هرك كوئ.

خلاصہ تفسیر

تاسو [دغه خلقو ته] ﴿قُلْ مَنْ يُنْفِخُ فِيهِمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ اوواڻي چه هغه څوك دے چه تاسو لره د اوج اود درياب تيارو نه داسي وخت كښي خلاصه دركوي ﴿كَذَٰلِكَ تُفَفَّرُ عَنْهُمْ﴾ چه تاسو ئي [خلاصی ورکولو دپاره] بلڼي [كله] په زارڼي ښكاره كولو او [كله] په پټه پټه [اوداسي وائي] چه [انځي الله ﷻ] ﴿لَئِنْ أَجْتَمَعُوا مِنْ هَٰذَا﴾ كه ته مونږ ددې [تيارو] نه [اوس] بچ كړو ﴿لَتَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ نو [بيا] مونږ به ضرور په حق پيژندونكو [يعني په حق پيژندلو باندې د كلك پاتې كيدوونكو] كسانو نه شو [يعني ستا دتوحيد به اقراريان شو چه لوڼي حق پيژندل دي اوهر كله چه ددې سوال جواب ټاكلې دے او دغه خلق به هم بل څه جواب نه ورکوي ځكه هم] ﴿قُلْ اللَّهُ يُنْفِخُ فِيهِمَا﴾ تاسو اوواڻي چه يواځې الله ﷻ تاسو ته خلاصه دركوي [كله چه خلاصه مومي] ﴿وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ﴾ او [يواځې ددغې تيارو نه نه بلكه] دهر غم نه [هم هغه خلاصه دركوي مگر] ﴿لَمَّا أَفْتَمْنَا لَفِيضًا﴾ تاسو [داسي يې چه] بيا هم [دخلاصی موندو نه پس په مخه] په شرك كولو كښي كښي اخته شئ [چه په لويه پيمانه حق نه پيژندل دي او وعده مو كړې وه دحق پيژندلو غرض دا چه ستاسو په اقرار سره د توحيد حق كيدل ثابتيږي نو ستاسو انكار كول نه پس څنگه مخه يوړل شي او څنگه دكتلو وړ اوگرځي]؟

معارف اومسائل

دالله ﷻ دعلم اودقدرت مطلبه څه ننداره: په تيرو شوؤ آيتونو كښي دالله ﷻ دعلم او قدرت كاملوالې اوددې بې مثاله فراخي بيان كړې شوې وه اوس په دې آيتونو كښي هم ددغه علم او قدرت ځني نځني او نندارې بيانېږي.

په رومي آيت كښي، ظلمات د ظلمه، جمع ده چه معنی ټپي تيارې ده، اود ظلمات البر والبحر معنی ده د وچې او د درياب تيارې چونكه دتيارې ډير قسمونه دي چه دسپې تياره وي، دگورو او گڼو وريځو تيرې، دگرد، غبار تيرې، په درياب كې دچپوتيرې هم وي نو ددې ټولو قسمونو تيرو شاملولو دپاره لفظ د، ظلمت، جمع استعمال شو.

اگرچه دانسان داوده كيدو او آرام كولو دپاره تياره هم يونعمت ده ليكن په عامو حالاتو كښي دانسان كارونه په رڼا سره چلېږي، اوپه تيرو سره ټول كارونه په تپه اودريږي، اوددې نه علاوه ډيرو مصيبتونو او آفتونو سبب جوړېږي، لهذا دغريو په محاوره كښي د، ظلمت، لفظ، مصيبتونو، راپيښو [حادثو] او آفتونو دپاره استعمالولې شي اوپه دې آيت كښي هم جمهور مفسرينو، ظلمت، لره هم دغې معنی كښي استعمال كړيدي.

په دې بنا دآيت مطلب داراؤ توجه الله ﷻ دمكې مشركانو ته دخبرداري ورکولو اوپه خپلو وړانكارو [شرارتونو] او غلطوباند دخبرولو دپاره رسول الله ﷺ ته دا حكم ورکړو چه هغوي ددغه خلقونه تپوس او كړي چه هر كله داوچې اولوندي په سفرونو كښي دوي په څه مصيبت كښي گيرشي اودغه وخت خپل ټول بتان شاته او غورځوي يواځې الله ﷻ لره بلڼي، كله په ښكاره ډول د خپلې بيكاري او بې وسۍ اقرار كوي او كله په زړه كښي د ددې خبرې اقرار غوټه كوي چه دې مصيبت نه خلاصوونكې بل هيڅوك سوا دالله ﷻ نه نشته اودې سره سره دا هم وعده كوي چه كه الله ﷻ مونږه دې مصيبت نه خلاص كړو نو شكر كول او حق پيژندل به خپل عادت جوړ كړو، دالله

شکر گزار به پاتې کيږو، خپل کار ساز به ئې گنړو، بل هيڅوک به دده شريک نه گرځو ځکه چې دالله نه سوا په دې مصيبت کښې زمونږ بل هيڅ باطل معبود پکار رانغلو. په دې حالت کښې الله رسول الله ته فرماني چې اوس تر تپوس او کره چه په دې حالاتو کښې ئې څوک د مصيبتونو او هلاکيدو نه ساتي؟ هرکله چه ددې جواب ټاکلې شوې او معلوم وو چې هغوی ددې بدهت او ښکاره دليل نه انکار نشي کولې چې دالله څخه سوا بل هيڅوک بت يا باطل معبود ددوی پکار رانغلو، ځکه په بل آيت کښې الله پخپله رسول الله ته ارشاد او فرمائيلو چه هم تاسو ورته او وايي چه يواځې الله تاسولره ددې مصيبت نه خلاصوي، بلکه ستاسو هر تکليف، پریشاني او بې آرامي به هم هغه لرې کوي، خوددې ټولو ښکاره نخښو باوجود بيا هم، کله چه تاسو ته خلاصې او آرام درکړې مگر ددې ښکاره او واضحو نخښو باوجود بيا هم چ کله تاسو ته خلاصې درکوي نو بيا هم په شرک کولو کښې لگياشي دبتانويه عبادت کښې اخته شئ، داڅومره تگي او هلاکوونکي جهالت دي.

په دې دواړو آيتونو کښې دالله دکامل قدرت بيان داسې راغلې دي چه هر انسان ته دمصيبت او تکليف نه په خلاصې ورکولو باند هغه پوره قدرت لري او دا خبره هم ده چه هر قسم مصيبتونه، تکليفونه او پریشاني لرې کول يواځې دالله په لاس کښې دي او دا هم چې داسې يو ښکاره حقيقت دي چه دليل راوړو ته ئې حاجت نشته، چه ټول عمری دبتانو او نورو باطلو معبودانو عبادت کوونکي او بلونکي هم هرکله چه په څه مصيبت کښې راگير شي نو دغه وخت، دوی هم يواځې الله لره بلي او هغه ته مخه کوي.

همدا د مشرکانو دعمل دا انداز، دتگي توري په اعتبار سره اگر چه ډير غټ جرم دي مگر دمصيبت راپيښيدو په وخت کښې صرف الله ته ددوی مائل کيدل او دحقيقت اقرار کول مونږ مسلمانانو دپاره دلونې عبرت مقام دي چه هرکله مونږ په الله باند ايمان لرو اوسره ددې نه دمصيبتونو راپيښيدو په موقعه هم الله نه يادوو بلکه ټوله اسره او تکیه مو په مادي سامانونو وي، اگر چه مونږه جوته دار او تصويري بتان خپل کار سازان نه بولو خودغه مادي سامانونه، اسباب او آلات هم زمونږ دپاره دبتانو نه ځکه څه کم نه دي چه ددې په فکر کښې داسې غرق او ډوب يو چه دهغه کامل قدرت اړخ ته موکله هم مخه نه راوړي.

هينواو مصيبتونو اصل علاج: مونږه په هرې ناجور تيا کښې يواځې ډاکتران او دوايانې او د هر طوفان او سيلاب په وخت يواځې مادي سامانونه په دې شان کار ساز گنړو چه دکائناتو مالک ته مو دسره فکر هم نه ورځي حالانکه قرآن کریم بيا بيا په ښکاره لفظونو کښې دايان کړيدې چه ددنیا مصيبتونه او راپيښې [حادثې] عموماً دانسانانو دبدو عملونو نتيجې او دآخرت دسزا يوه سپکه شان نمونه وي، په دې لحاظ سره دغه مصيبتونه، مسلمانانو دپاره يو قسم رحمت وي چه غافل مسلمان پر راويښولي شي چه اوس هم دخپلو بدو عملونو اندازه واخلې او دهغي دپريښودو په فکر کښې شي چه دآخرت دلونې او سختې سزانه په حفاظت کښې پاتې شي، لکه قرآن کریم فرماني: ﴿وَلَكِنْ يَنْفَعُهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأُولَىٰ ذُنُوبُ الْعَذَابِ الْآخِرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

يعنی مونږه خلقوته لږ شان عذاب، نزدې په دنيا کښې ځکوؤ، دآخرت دعذاب نه وړاند، دپاره ددې چه دخپل غفلت او بدونه منع شي.

دقرآن کریم يو بل آيت کښې راغلی دی:

﴿وَمَا آتَاكُم مِّن مَّوَدَّةٍ فَمَا أَكْسَهتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَيَقُولُوا عَنِ الْكُفْرِ﴾ یعنی تاسو ته رسيدونکي مُصِيبَت ستا سوديدو عملونو نتيجہ ده اوډيرس بد عملونه الله ﷻ معاف کوي [هم]۔
ددې آيت په بيان کښې رسول الله ﷺ او فرماښل چه:

په هغه ذات م د قسم وي د چا په قبضه کښې چه زما خان دي چه دانسان بدن په څه لرگي سره معمولي شان زخمی شي، يانې پښه او ښوښيږي، ياپه څه رگ کښې نې سړيکه راشي، داتول دڅه گناه اثروي او کوم گناهونه چه الله ﷻ معاف کوي هغه گنډي - (۱)
بيضاوي ددې مطلب دايان کړيدې چه دمجرمانو او گناهگارو خلقو مرضونه او آفتونه، دهغوئ دگناهونو څښې وي، اودگناهونو نه دپاک يا محفوظ ساتلي شوو خلقو مرضونه او آفتونه دهغوئ دصبر او استقلال امتحان وي اودجنت لوړې درجې پرور کول غرض وي - (۲)
غرض داچه دعامو هغه انسانانوييماري او ورته راپېښ شوي مصيبتونه پريشاني او تکليفونه ددوي دتولو گناهونو نتيجې او څښې وي خلاصه دا شوه چې عام انسان کوم چه دگناهونو نه خالي نه دي هغوئ باندې هم چې کومې بيماريانې، تکليفونه او مصيبتونه او پريشاني راځي هغه هم تول دگناهونو د نتيجې او اثرات وي.

دې نه داهم معلومه شوه چه دتولو مصيبتونو، پريشانو او دهر قسم، راپېښو، آفتونو اصلي او حقيقي علاج دادې چه الله ﷻ ته رجوع او کړې شي، دکړو گناهونو څښنه او غواړي او په آننده کښې تر دپرهيز کولو [ځان ساتلو] پوځ قصد او کړي او سواڅې دالله ﷻ نه ددغې مصيبتونو لري کولو سوال او کړي اودعا او غواړي۔

ددې مطلب دانه دي چه مادي اسباب، داروگان [دواء] او مصيبتونو نه دځان ساتلو مادي انتظامونه بي کاره دي، بلکه مطلب نې دادې چه اصل کار ساز دالله ﷻ او گنډي، دغه مادي څيزونه او انتظامونه دهم دالله ﷻ انعام او گنډي هغه دضرور استعمال کړي، دالله ﷻ ورکړي نعمتونه دنې او گنډي چه هم دهغه په حکم او په ارادې سره دانسان تابع او خدمتگار دي، اور، هوا، اوبه، خاوره، اوددنيا تول طاقتونه دالله ﷻ دفرمان تابع ددي، دهغه دارادې نه بغير اور سوځول نشي کولې، اوبه نې مرکول نشي کولې، هيڅ دارو [دواء] اثر نشي کولې اونه غذاڅه نقصان رسولي شي چنانچه مولانايي روم فرماني:

خاک و باد و آب و آتش بنده اند بامن و تو مژده، باحق زنده اند

[خاورې، هوا، اوبه او اور تول دالله ﷻ تابع دي۔ زما او ستا مړه او الله ﷻ په ترد ژوندی دی۔]
تجربه گواه ده چه هرکله انسان دالله ﷻ نه په غافله کيدو سره صرف په مادي سامانونو په دې لگي نو څومره چې سامانونه زياتيږي ددې زياتيدو سره نې مصيبتونه او پريشاني هم زياتيږي۔

مرض بڑھتا جاو جاو دواکي

[څومره چه دارو درمل استعمال کړي څومره نې مرض په مخه زياتيږي۔]
داسې هم کيدې شي چه دغفلت او نافرمانۍ باوجود هم کله کله په چاباندې څه دارو يا انجکشن فائده مند ثابت شي يا يومادي تدبير او انتظام کامياب شي، ليکن په مجموعي حيثيت سره چه دتولو خلقواندازه واغستې شي نو دغه تول څيزونه بي کاره ښکاري، اوس په دې زمانه کښې

۱) «عصب الإيمان لله، العاصع والغلاتون من عصب الإيمان، فضل فيما يقول العاصع الخ: رقم الحديث: ۷۴۵»
۲) «تفسير البيضاوي تحت آية سورة الهود: ۳۰، ج ۵، ص ۵۲»

د انسان د آرام راوستو په غرض او د تکلیف لرې کولو د پاره په گنډ شمیر کښې آلي او سامانونه راوتلی دی او را ایستل کيږي چه پنځوس کاله وړاندې خلقو د دې خیال او گمان هم نشو کولې - درنځونو د علاج د پاره نوې نوې زراثر کوونکي داروگان، قسما قسم انجکشنونه (درېپونه) راووتل، لوڼې لوڼې ماهران د اکتران راپیداشول، ځانې په ځانې هسپتالونه او شفا خانې جوړې شوې د کومو نه چه نن نه پنځوس، شپيته کاله وړاندې انسانان بيخي محرومه وولیکن که د مجموعی حالاتو اندازه واغستې شي نو د دې آلتو، سامانونو او داروگانو نه محرومه خلق دومره ناجوړه، رنځوران او کمزوري نه وو څومره چه اوسنی خلق په رنځونو کښې اخته دی - دغه شان عامو ویاگانو د پاره قسما قسم ټيکي موجودې وې، دراپښو نه د بچ کولو د پاره او رمر کوونکي انجنرونه او دمصیبت په وخت کښې د سمدستي اطلاع او سمدستي امداد ذریعې او سامانونه ښه زیات دي - لیکن څومره څومره چه دغه سامانونه زیاتيږي نو انسانان درومي ښه نه زیات دراپښو او آفتونو ښکار کيږي، د دې وجه سوا د دې نه بله نشته چه په تیر شوی دور کښې دکائناتو د خالق نه بې پروا کیدل او په ښکاره نافرمانی دومره نه وه څومره چه اوس ده، هغوی به د راحت او آرام رسولو سامان د الله ﷻ ورکړه گنډله اوسره د شکره به استعمالول خواوسنی انسانان ټي سره د باغي توب نه استعمالول غواړي ځکه ټي دغه آلي او گنډ سامانونه دمصیبت نه نشي بچ کولې -

خلاصه داده چه مسلمانانو لره د مشرکانو د دغې واقعي نه عبرت اغستل پکار دي چه دمصیبت په وخت کښې به هغوی هم خدای یادولو، د مؤمن کاردې چه دخپلو ټولو مصیبتونو او تکلیفونو لرې کولو د پاره دمادی سامانونو او تدبیرونه استعمالولو نه زیات الله ﷻ ته رجوع او کړي، ورنه انجام به ټي هم داوی کوم چه هره ورځ زمونږ مخې ته داسې راځي چه هراستظام په مجموعی ډول سره اړینه خیري د سیلابونو د منع کولو او د هغې د نقصاناتو نه د بچ کیدلو په زرگونو انتظامونه کولې شي، مگر سیلابونه بیا هم راځي او بیا بیا راځي - د مرضونو د علاجونو نوی بندوبستونه کولې شي، مگر رنځونه ورځ په ورځ زیاتيږي، د څیزونو د گرانې لرې کولو د پاره په زرگونو تدبیرونه کولې شي چه په سرسری ډول اثرناک هم ښکاري، لیکن په مجموعی شان سره ټي نتیجه داده چه گراني ورځ په ورځ زیاتيږي - د غلا، ډاگو، انسانانو تښتولو، رشوت اغستلو او د چور یا زاري (دوکانداری غلا) د بندلو د پاره مادی تدبیرونه اوسنی ټول حکومتونه کوي مگر په حساب لگولو سره هره ورځ په دغه جرمونو کښې زیاتې راتلل ښکاريږي. کاش چه موجوده انسانان صرف شخصی، سرسری او بهری نفع نقصان نه لېشان پورته انداز کښې د حالاتو ژور اندازه واخلي نو ورته به ثابت شي چه په مجموعی شان سره زمونږ ټول تدبیرونه ناکام څه، چه زمونږ په مصیبتونو کښې زیاتوالي راولي، بیا د پې دې قرآنی علاج نظر و اچوی چه دمصیبتونو نه د بچ کیدو صرف یوه لار داده چه دکائناتو خالق ته ماتې او کړې شي، مادی تدبیرونه دهم په دې شان استعمالوی چه هغه د الله ﷻ ورکړي نعمتونه او گنډې او د دې نه سوا د سلامتی بل هیڅ صورت نشته -

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ

اووايه | هغه | قادر دي | په دې | چي راوليږي | په تاسو باندې |

| ورته اووايه چي هغه دا قدرت لري چي په تاسو د پورته نه |

عَذَابًا	مِّنْ فَوْقِكُمْ	أَوْ مِنْ تَحْتِ	أَرْجُلِكُمْ	أَوْ يَلْبَسَكُمْ
عذاب	دپاسه ستاسونه	يا	لاندي	ادخپوستاسونه
				يا تقسيم کړی تاسو
				عذاب نازل کړی
				يا ستاسو د خپو لاندي نه درته عذاب راوباسی
				يا تاسو دلي دلي کړی
شَيْعًا	وَيُذِيقُ	بَعْضُكُمْ	بَأْسَ بَعْضٍ	أَنْظُرْ كَيْفَ
په دلو دلو کښی	او اوڅکوی	بعضو	تاسوته	طاقت دبعضو
				او گوره
				خنګه
				او يوې دلي ته دلي د طاقت زور او ښانی
				او گوره مونږ خنګه
نَصْرُفُ	الْآيَاتِ	لَعَلَّهُمْ	يَفْقَهُونَ	وَكَذَّبَ
باربار پيش کوو مونږه	نښې	دپاره ددې چې هغوی	پوهه شی په حقيقت	اود روغ گنړی
				دا
				په جدا جدا انداز خپل آياتونه بيانوږا دې دپاره چې دوی پوهه شی
				او ستا قوم د دې نه
قَوْمُكَ	وَهُوَ الْحَقُّ	قُلْ	لَسْتُ	عَلَيْكُمْ
قوم ستا	حالتکه هغه حقيقت دې	اووايه	نديم زه	په تاسو باندې
				حوالدارا
				انکار او کړو حال دا چې دا بالکل حق دې
				ورته اووايه چې زه ستاسو ذمه دار نه یم
لِكُلِّ نَبِيٍّ	مُسْتَقَرٌّ	وَسَوْفَ	تَعْلَمُونَ	
دپاره	دهر خبر	يووخت مقرر دې	اوزربه	پوهه شی تاسو
				دهر خبر ادښکاره کيدو او يووخت مقرر دې
				او تاسو به ډير زړ پوهه شی

آسان ترجمه قرآن

ته ووايه چه هغه په دې پوره قدرت لري چه په تاسو دپره نه عذاب راو لېږي يا ستاسو دپهڼو د لاندي نه (راوېاسي) يا تاسو مختلفو ټولو کڼ تقسيم کړي او يو بل سره مو په چکره کړي، او د يو بل د طاقت مزه درته وڅکوي وگوره مونږ څنګه مختلفو طريقو سره خپلي لښې واضح کوو، دې دپاره چه دوی پوهه شي. او (اي پيغمبره!) ستا قوم دې قرآن لره دروڅون کړي دې او حال دا چه دا بالکل حق دې. ته ووايه چه "ماکه ستاسو ذمه واري نه ده حواله هوي دهرې واقعي دپاره يووخت مقرر دې او ډير زړ به تاسو ته هر څه معلوم شي.

خلاصه تفسير

﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ﴾ تاسو [داهم] اوواڼې چه [څنګه هغه په خلاصی ورکولو قادر ده دغه شان] په دې هم هغه قادر ده چه [ستاسو دکفر او شرک په وجه] څه عذاب په تاسو دپورته نه راو لېږي [لکه کانږی يا هوا يا باران يا طوفان] ﴿أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ﴾ يا ستاسو د پښو لاندي [چه کومه زمکه ده دهغي] نه [ښکاره کړی لکه زلزله يا غرقيدل او ددې عذابونو نزدي اسباب خو دالله ﷻ نه سوا دهیچا په اختيار کښي نه دی کله ناکله خو دغسې اوشی که په دنيا کښي وی که په آخرت کښي! ﴿أَوْ يَلْبَسَكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقُ بَعْضُكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ﴾ يا چه تاسو لره [دمختلفو غرضونو په بنياد مختلف] ټولی ټولی جوړولو سره ټولو لره

[په خپل منځ کښي] او جنگوي او په تاسو کښي يو ته د بل د جنگ [په ذريعه مزه] او ځکوي [او د دې نژدې سبب اختياري فعل دے يا ټول آفتونه رايوځاني کړي غرض دا چه نجات ورکول او په عذاب کښي راگيرول دواړه دهغه په قدرت کښي دي انهي محمد ﷺ] ﴿أَلَمْ نَكُفِّ تَعْرِيفَ﴾ [الآلِهِي] تاسو او گوري کڼه مونږ څنگه [څنگه] دليلونه [د توحيد] د مختلفو طرفونو ته بيانوو ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْفَهُونَ﴾ کيديشي چه هغوي [خلق] پوهه شي ﴿وَكَذَّبَ بِتِلْكَ الْآيَاتِ﴾ او [سره د دې چه الله ﷻ په عذاب ورکولو باندې قادر دے او په دې پوهه دے چه کفر او شرک د عذاب سبب دې ستاسو د قوم خلق [قريش او عرب هم] د دې [عذاب] دروغزني کوي [او د دې د نه واقع کيدو معتقد دي] حالانکه دا يقيني [واقع کيدونکي] دے [او د دې په اوريدو دوي داسې ونيلے شي چه کله به وي نو] ﴿قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِبَكِيٍّ﴾ ورته اووايه چه زه تاسو باندې نگران ټاکلے شوې نه يم [چه زه به په تفصيل سره خبريم يا به هم زما اختيار کښي وي البته] ﴿يَكُلُّ تَنَابُؤُكَ﴾ دهر خبر د [مدلول د] د واقع کيدو يووخت [دالله ﷻ په علم کښي ټاکلے] دے او زتر زره به تاسو ته معلومه شي [چه دا عذاب راغلو].

معارف اومائل

په تيرو شوو آيتونو کښي دالله ﷻ د فراخه علم اوبې مثالہ قدرت دا اثر ذکر شوې ووچه دهر انسان مصيبت هم هغه لري کولې شي او د مصيبت په وخت څوک چه هغه لره بلي نودالله ﷻ امداد خپلو سترگو ته مخامخ ويني، ولې چه په ټولو کائناتو باند دهغه قدرت هم کامل دې او په ټولو مخلوقاتو ئې رحمت هم کامل دې، هغه نه سوا بل هيڅوک د کامل قدرت مالک نشته اونه په ټول مخلوق باند بل څوک رحمت او شفقت کوونکې شته.

اوس دلته په اولنو آيتونو کښي د کامل قدرت د بل اړخ بيان داسې دې چه څنگه الله ﷻ د دې قدرت لري چه څه عذاب، څه مصيبت اولوئي نه لوئي آفت ايسار ولي [بندولي] شي، دغه شان د قدرت هم لري چه کله يو کس يا د لې لره دهغه د سرکشي په سزا او عذاب کښي اخته کول او غواړي نو هر قسم عذاب ور دپاره آسان دې، د دنيا حاکمان چه يو مجرم ته سزا ورکوي نو په څه ناڅه ډول ئې پوليس او فوځ ته ضرورت پېښېږي، ليکن الله ﷻ ته داسې څه حاجت نشته اونه دچا امداد ي ضرورت لري. د ا مضمون په آيت کښي داسي بيانوي:

﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا آتًا مِنْ قَوْكُمْ أَوْ مِنْ قُبْحِكُمْ أَوْ يُبْسِكُمْ سُيُفًا﴾ [يعنى الله ﷻ په دې هم قادر دې چه را وليږي په تاسو باند څه عذاب ستاسو دپورته نه يا ستاسو د خپو د لاندې نه يا تاسو په مختلفو ډلو کښي او وېشي او خپل منځ کښي مو او جنگوي او ديو بل د لاسه په عذاب سره مو هلاک کړي]

عذاب الله ﷻ د دې قسمه: دلته دالله ﷻ درې قسمه عذابونه ذکر شوي دي يو هغه چه پورته نه راشي، دويم هغ چه دلاندې نه راشي درېيم هغه چه ددوي خپل مينځ کښي راپورته شي، بيا د، عذابا، لفظ په تنوين سره نکره راوړلو کښي د عربي قواعدو مطابق د دې خبرداري هم ورکړې شو چه دې درې واړو قسمونو کښي بيل بيل قسمونه او صورتونه نور هم کيدې شي.

مفسرينو حضراتو فرمايلي دي چه دپورته نه د عذاب راتلو مثالونه په پخوانو امتونو کښي دېر راغلي دي، لکه د نوح ﷺ په قوم باند د باران سخت سيلاب راغلي وو، په قوم عاد باند

دهو اطفوفان راغلی وو، دلوط عليه السلام په قوم باند دپورته نه کانړی راوړولې شوی وو، په بنی اسرائیلو باند وینی اوچیند خې [چنگو بنی] وغیره لیږلې شوې وې، هرکله چه اصحاب فیل په مکه مکرمه چپاؤ اوکړو نو دابابیلو [مارغانو] په ذریعه په هغوی داسې کانړی راوړولې شو چه تول د مخه د خورلې بوس [پروړ] پشان لرېزه ریزه شو.

دغه شان د لاتدې نه راغلی مختلف عذابونه هم په پخوانو امتونو باند راغلی وو، دنوح عليه السلام په قوم باند دپورته نه دباران طوفان راغلی وو اولاتدې نه دزمکې اوبه راختمکیدل شروع شوی وو، غرض داچه په دوی باند دلاتدې پورته دواړه قسمه عذابونه په یو وخت راغلی وو، اود فرعون قوم دخپو لاتدې په عذاب غرق کړې شو. قارون هم په دغې لاتدینې عذاب کښې سره دخرانو راگیر شو اوبه زمکه کښې غرق شو.

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه او حضرت مجاهد رضی الله عنه وغیره دتفسیر امامانو فرمائیلی دی چه دپورتنی عذاب مطلب دادې چه ظالم بادشاه اوبې رحمه حاکمان پرمسلط شی اود لاتدینې عذاب مطلب دادې چه نوکران، غلامان، خدمتگاران، یالاتدینې ملازمان شي، بې وفا، تگجن اټک ماران، کام چور [دهوکه باز] او خیانتگر شي. (۱)

چنانچه در رسول الله صلی الله علیه و آله دڅوارشاداتونه هم دحضرت عبدالله بن عباس ددې تفسیر تائید کړې، په مشکوة شریف کښې دبییهقی دشعب الایمان په حواله در رسول الله صلی الله علیه و آله دارشاد منقول دي: «کما تکنونون کذلک یومر علیکم» [یعنی څنگه چه ستاسو عملونه [ښه یا خراب وی] هغسې حاکمان [ښه یا خراب] به په تاسو مسلط کولې شي] (۲) که تاسو نیکیان اود الله تعالی فرمانبرداره یی نو ستاسو حاکمان او امیران به هم رحم دله، انصاف خوښونکی وی او که تاسو بد عمله یی نو په تاسو به حاکمان هم بې رحمه او ظالمان مسلط کړی شي څنگه چه مشهوره مقوله «اعمالکم عمالکم» هم ده.

اوبه مشکوة کښې په حواله د، حلیه ابی نعیم، در رسول الله صلی الله علیه و آله دارشاد هم منقول دي چه: «الله فرمائی زه الله یم، مانه سوا بل هیڅوک معبود نشته، زه دتولویادشاهانو مالک اویادشاه یم، دتولویادشاهانوزرونه زما په لاس کښې دی، کله چه زما بندگان زما فرمانبرداري کوی نوزه دهغوی دبادشاهانو او حاکمانو په زړونو کښې دوی دپاره شفقت اورحمت اچوم اوکله چه زما بندگان زما فرمانی کوی نوزه ددوی دحاکمانوزرونه په دوی سخت کړم، هغوی ورته په هر شان خراب عذاب ورکوی. په دې وجه تاسو، حاکمانو او امیرانو ته په بدو وئیلو باند خپل وختونه مه بریادوی، بلکه الله تعالی ته رجوع اوکړی اودخپل عمل دښه کولو په فکر کښې شي چه ستاسو تول کارونه سعدم کړم». (۳)

دغه شان په ابی داؤد اونسائی کښې په روایت دحضرت عائشې در رسول الله صلی الله علیه و آله دارشاد منقول دي: کله چه الله تعالی دیو امیر او حاکم ښیگره غواړی نو هغه ته ښه وزیر اوبښه نائب ورکړی، که امیر نه څه هیر شي نو هغه ئې ورته رایاد کړی اوکله چه امیر صحیح کار کوی نو هغه ئې مدد کوی اوکله چه یو حاکم او امیر دپاره څه بدی په تقدیر کښې وی نو خراب خلق ئې وزیران او ماتحت جوړ کړې شي، [الحديث] (۴)

(۱) تفسیر الهوی تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۱۳۳

(۲) مشکوة، کتاب الامارة والقيادة: ج ۲، ص ۳۳۳

(۳) حواله بالا.

(۴) سنن ابی داؤد، کتاب الخراج الخ، باب فی اخلاص الوزير: ج ۲، ص ۴۶، و سنن النسائی، کتاب البیعة، باب وزیر الامام: ج ۲، ص ۱۱۱

ددې روايتونو او ذکر شوی آيت د بيان شوی تفسير حاصل دادې چه انسان ته کوم تکليفونه او مصيبتونه چه دخپلو حاکمانو دلاسه رسيږي هغه پورتنې عذاب دي، داتولي څه ناگهاني پيښې نه وي بلکه دالله ﷻ دقانون تابع د انسان دعملونو سزاوي-حضرت سفيان ثوري فرمايلي دي چه کله مانه يو گناه اوشي نوزه دهغې اثر دخپل نوکړ او دخپلې سوزلې داس او دخپل پيښې وړونکي خړبه مزاج او طبيعت کښې داسې محسوسوم چه داتول زمانه فرماني کول شروع کړي، مولانا رومي فرمايلي دي-

خلق رابا توچنين بد خو گنند تاترانا چار رو آنسو گنند

(دخلقو رويه تاسره الله ﷻ ځکه خراب کړي- چه مخه دخپل خان ته راواړوي)

يعني الله ﷻ چه هر کله تاسره دپورته حاکمانو او ښکته ملازمانو کشرانو وغيره رويه خراب جوړه کړي، نو دغسې تکليف ورکوونکو خبرو سره په تاباند دې دپاره عذاب راوړي چه مخه د خپل خان ته راواړوي په دې شان چه ته هوښيار او بيدار شي او خپلو عملونو درست کولو سره دآخرت دلوتې عذاب نه بچ شي-

خلاصه ئې داشوه چه دحضرت عبدالله بن عباس ؓ دتفسير مطابق دحاکمانو زور ظلم پورتنې عذاب دي او د ماتحت ملازمانو بې ايماني، کام چوري تگي توري ښکتنې عذاب دي، او د دواړو علاج هم دې چه ټول دخپل خپل کار اندازه واخلې او دالله ﷻ دنا فرماني او بې لارې کيدونه واړې نو قدرت به پخپله داسې حالات پيدا کړي چه دغه مصيبت به لرې شي گني، صرف دماډي تدبيرونو په ذريعه ددوي داصلاح اميد لرل خپل خان ته ددوکي ورکولونه سوابل هيڅ نه دي ځنگه چه تجربه ئې هروخت کيږي-

خوښ راډيديم ورسوا ئې خوښ امتحان مامکن اے شاه پيش

(خپل خان هم وينو او خپل شرميدل هم وينو- اې بادشاه! زيات آزميښت راباند مه کوه)

دښکته پورته عذاب مختلف تفسيرونه چه بيان شوي په حقيقت کښې هيڅ اختلاف خپل منځ کښې نه لري ولي چه په آيت کښې راغلي لفظ د، عذاباً، دغې ټولو تفسيرونو لره شامليږي، دآسمان نه راوړيدونکي کانږي، وينه، اور، داويو سيلاب او سردپاسه دحاکمانو زور ظلم، ټول په پورتنې عذابونو کښې داخل دي، دزمکې په چودلو سره په هغې کښې يو قوم په ښکته دوييدل، دزمکې نه راوتو او بوکښې غرقيدل، يادلاش لاندې ملازمانو دورانئ نه په مصيبت کښې گرفتاره کيدل، ټول ښکتنې عذابونه دي-

درنيم قسم عذاب په آيت کښې دا ذکر شوي دي: ﴿أَوَلَيْسَ لَكُمُ عَذَابٌ﴾ (چه تاسو دلي دلي کيدو سره په خپل منځ کښې سره دشت وگريبان شي او يوبل دپاره به عذاب جوړ شي) ﴿لَيْسَ لَكُمُ﴾ لفظ د، لباس، مصدر نه جوړ دي، ددې اصلي معنی پټول او سرپوښ کول دي، په دې معنی سره، لباس، هغه جاموته ونيلې شي چه دانسان بدن پرې ټولي شي، همدغه وجه ده چه، التباس، دشبهي او، اشتباه، په معنی کښې استعمالېږي چرته چه ديو کلام مراد پټ وي، صفا او پرانيستي نه وي-

شيع، د، شيعه، جمع ده، معنی ئې، دچا تابع دار دهغه او په پل باند تلونکي، ده- لکه قرآن مجيد فرماني: ﴿وَأَنَّ مِنْ شُعْبَةٍ لَّا بِزَاهِيَةٍ﴾ (يعنی دحضرت نوح عليه السلام په پل باند تلونکي حضرت ابراهيم عليه السلام دي) په دې وجه عرف او محاوره کښې لفظ د، شيعه، داسې يوې دلي دپاره استعمالېږي چه يو خاص غرض دپاره راجمع شوی وي او هم په دغه غرض کښې د يوبل سره لاس

امداد کوی ددی ترجمه دین صبا محاورې مطابق، فرقه، او، پارتی (گوند) ده.

په دې بناد آیت ترجمه داشوه چه یو قسم عذاب داهم دې چه یو قوم په مختلفو پارتو (گوندونو) کښې اوویشلې شی او یو بل سره دست و گریبان شی، ځکه خورسول الله ﷺ ددې آیت د نازلیدو په موقعه او فرمائیل:

﴿لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كَفَّارًا يَفْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ﴾ تا سوزمانه نه پس د کفارو پشان مڼ جوړېږي چه دیو بل څټونه وهی (ابن ابی حاتم د زید بن اسلم نه (مظهري) (۱)

حضرت زید ابن ابی وقاص فرمائیلی دی چه یو ځل مونږ در رسول الله ﷺ په ملگرتیا کښې چه د بنی معاویه په جومات تیریدلو هغوی دغه جومات ته تشریف یوړلو او دوه رکعته مونږ یې ادا کړو مونږ هم دوه رکعته ادا کړل، دې څخه روستو رسول کریم ﷺ په دعا کښې مشغول شوه یروخت نې دعا کوله، بیاني ارشاد او فرمائیلو چه ما دخپل رب نه ددرې څیزونو سوال اوکړو یو دا چه زما امت دپه غرقولو سره هلاک نکړې شی، الله ﷻ دا دعا قبوله کړه، بلکه دعام دا اوکړه چه زما امت دپه قحط اولوړه هلاک نکړې شی، دغه هم قبوله شوه، در نیمه دعام دا اوکړه چه زما امت خپل مینځ کښې یو بل سره په جگړو کولو سره تباہ نکړې شی (خود غې دعا کولونه زه منع کړې شوم (مظهري په حواله د بغوی) - (۲)

ددې مضمون پوحدیث د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما نه هم منقول دې او په هغې کښې د درنیو دعاگانو څخه یو دعا داهم بیان کړې شویده چه- زما په امت د الله ﷻ څوک داسې دشمن نه مسلط کوی چې ټول د یومخه تباہ کړی دغه دعا قبول شوه خودې دعا نه منع اوکړې شوه (۳) چه خپل منځ کښې دست و گریبان نشی.

ددې روایتونونه ثابت شو چه در رسول الله ﷺ په امت خوبه د پخوانو امتونو پشان د زمکې او آسمان نه ددوی د ټول قوم د تباہ کولو عذاب نه راځی، لیکن یو عذاب به په دې امت هم په مخه راځی چه هغه خپل منځ کښې جنگ جگړې کول او دست و گریبان کیدل دی، همدغه وجه ده چه رسول الله ﷺ خپل امت لره په ډیر تاکید سره په فرقو او پارتو (گوندونو) کښې د تقسیمیدو او د جنگ، جگړو کولو نه منع کړیدی او په هرې موقعه نې ددې نه ویرولې دې چه په دې دنیا کښې یو راتلونکې عذاب په په تاسو باند خامخا داوی چه په خپل منځ کښې به جنگ جگړې کوی چنانچه دسورت هود په یو آیت کښې د امضمون ښه په ډاگه داسې بیان کړې شویدي-

﴿لَا يَذَّالُونَ فَلْيَلْبِسْ لَكُمْ﴾ یعنی خلق به همیشه دپاره خپل منځ کښې اختلاف کوی سوا د هغه خلقونه چه الله تعالی پر رحمت کړې وی- دې نه دا خبره په ډاگه شوه چه څوک خپل منځ کښې ابې دځه شرعی وجې اختلاف کوی هغوی د الله ﷻ د رحمت نه بې نصیبه اولرې دی-

په یو آیت کښې داسې راغلی دی: ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ او ټول په شریکه د الله تعالی رسی په مضبوطیا سره اونیسی.

او په بل آیت کښې ارشاد دې: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا﴾ او هغو خلقو په شان مه کیږې چې خپل مینځ کښې ډلې ډلې شول او اختلاف نې اوکړو.

(۱) تفسير ابن أبي حاتم رقم الحديث: ۵۸، وتفسير الطبري تحت هذه الآية: ج ۱۱، ص ۳۰.

(۲) وتفسير البغوي تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۱۳۳ و مستند أحمد، مستند سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه رقم الحديث: ۳۳۷.

(۳) و جامع الترمذي، أبواب الفتن، باب سؤال النبي صلى الله عليه وسلم ثلاثا في أمته: ج ۲، ص ۴۰.

ددې ټولو آيتونو او روايتونو حاصل دادي چه اختلاف د پير سپيره او خراب خيزدې، نن صبا چه د مسلمانانو په هر شان سره د ديني او دنيوي ذلت او بريد دئ اسباب وياند غوراو كړې شي نو دهغي سبب به همدغه اختلاف، دست وگريبان كيدل او گډوډي په نظر كېنې راشي، چنانچه زمونږ دېدو عملونو په نتيجه كېنې دغه عذاب په مونږ باند كيښودل شو، هغه مسلمان قوم چه د اتحاد او يووالي مركزنې د ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ﴾ كلمه وه، ددې كلمې مونږكي چه د دنيا په هره علاقه كېنې به وو، كومه ژبه به ئې چه ونيله، څه رنگ به ئې چه لرلو، نسل او نسب به ئې چه هر څه وو نو ټول به خپل منځ كېنې سره روڼه روڼه وو، دغرونو او دريا بونو سختونه سختې لارې به ددوي په يووالي كېنې څه خنډ نشوي جوړيدې، درنگ، نسب، خاندان او زبان بيلتون به ددوي په لار كېنې څه بنديز نه جوړيدو، ددوي قومي وحدت [يووالي] يواځې دغې كلمې سره تړلې وو، د عربيو، مصر، شام، ترك، هندوستان او چين بيلتون به صرف د پيژندگلو دپاره وو بل هيڅ كار به تر نه شواغستي لكه علامه اقبال مرحوم ونيلى دى.

درويش خدامست نه شرقى هې نه غربى گهر اُس كانه دلى نه صفاهان نه سمرقند
اخذائى درويشان يواځې دالله ﷻ په مينه مست وي مشرقى او مغربى نه وي- دده كور يواځې دلى، اصفهان او سمرقند نه دې [بلكه ټوله دنيا ئې كوردې]

نن صبا دنورو قومونو لمسون، تگړو، تورواو په مخه كوششونو بيا، مسلمانان دژبي، وطن او علاقې په قوميتو نو كېنې اوويشل، بيا هريو قوم او دله خپل منځ كېنې دگډوډي او اختلاف ښكار شو او مختلفې پارتې تر جوړې شوې- كوم مسلمان قوم چه خصوصى نخښه ئې دغېرو خلقو په بدوباند خپه راښكل او سترگې پرې ټول وو خپل ځانونه به ئې په تنگدستۍ كېنې ساتل او بل له به ئې آرام او راحت وركولو، دجگړو نه ځان ساتلو دپاره ئې خپل لوڼې نه لوڼې حق پرېښولو، نن په دوي كېنې دېر خلق خپلو ورو ورو او ذليلو خوا هشاتو پسې لوڼې نه لوڼې تعلق قربانونى، دا د غرضونو او خوا هشاتو هغه اختلاف دې چه قوم او ملت دپاره يوسپيره خيزاوپه دې دنيا كېنې يو نغد عذاب دې-

البته دلته په دې هم پوهيدل ضرورى دى چه قرآن كريم كوم اختلاف ته چه عذاب الهى او دالله ﷻ درحمت نه بې نصيبي ونيلى ده دې نه مطلب اصولي او دعقائدو اختلاف دې چه دنفسانى غرضونو او خوا هشاتو دوجې نه وي، دې كېنې هغه اختلاف داخل نه دې چه دقرآن او سنت د ښودلو اجتهادى اصولو د لاندې په فروعى مسئلو كېنې دامت د فقهاو داوولي صدي راسې، د صحابه كرامو او تابعينو ترمنځه هم راروان دې، چه ددواړو اړخو حجت او دليل، دقرآن، سنت او اجماع څخه وي او دهر يو نيت پكېنې دقرآن او سنت په احكامو باند عمل كول وي، يعنى هر كله چه دقرآن او سنت الفاظ مجمل يا مبهم وي او دهغي په تعبير كولو كېنې او هغي نه دجزوى او فروعى مسئلو په راوښكلو كېنې داجتهاد اورائى اختلاف وي نو داسې اختلاف ته په يو حديث كېنې رحمت ونيلى شويدي -

په جامع صغير كېنې دنصر مقدسى او بيهقى او امام الحرمين په حواله داروايت نقل كړې شويدي چه ﴿اختلاف امتى رحمة﴾ ازما د امت اختلاف رحمت دې (۱) په دې باره كېنې دامت محمدية تخصيص په دې وجه كړې شويدي چه ددې امت د حقانى علماو او پرهيزگارو فقهاو ترمنځه

را پیدا شوې اختلاف به تل دپاره دقرآن اوسنت داصولو مطابق وی، په هغې کښې ددواړو اړخونیت به ښه وی او دالله ﷻ رضابه ئې پکښې مقصودوی، څه نفسانی غرض اودمال اومرتبې طلب به ددې باعث نه وی، دغه وجه ده چه دجنگ جگړې سبب به هم نه جوړیږي، بلکه دعلامه عبدالرؤف مناوی دتحقیق مطابق اچه دجامع صغیر شارح هم دېا دمختلفو مسلکونو دفقهاڼې اُمت به هغه درجه وی کومه چه په پخوا زمانه کښې دامتونودمختلفو شریعتونووه - یعنی سره د مختلف کیدونه به هم ټول دڅیرمې دغه شریعتونه دالله ﷻ احکام و، دغه شان مجتهدین دامت اگرچه مختلف مسلکونه لری خوهرکله چه هغه دقرآنی اصولو اوسنت لاتدې وی نوټول دڅیرمې به دالله ﷻ اودهغه درسول احکام بللې شی -

ددې اجتهادی اختلاف مثال په محسوساتو کښې داسې دې لکه چه یوښارته تلونکی لوڼې لونې سرکونه دتلونکو دآسانۍ دپاره په مختلفو برخو کښې تقسیمولې شی، په یویرخه باند بسونه روان وی، په بله برخه باند نورگاری یا ترالران چلیږي، بیادسائیکلو نوچلوونکو، پیاده خلقودپاره دسرک بله برخه وی، دیوسرک دومره برخې جوړول اگرچه په ظاهره دا اختلاف صورت ښکاری خوهرکله چه دټولومخه هم یواړخ ته ده اوپه ټولو برخویاند تلونکی ټول هم یومقصد اښارا ته رسیږي، په دې وجه دا اختلاف ضرری نه، بلکه مفید اوتلونکودپاره فراخی اورحمت دې -

همدغه وجه ده چه دمجتهدینو امامانو اودامت دفقهاو په دې خبره اتفاق دې چه دوی کښې دهیچا مسلک هم باطل نه دې اوڅوک چه ددوی تابعداری کوی نودنوروپه نزد هغوي ته گنهار وئیل جائز نه دی، دمجتهدینو امامانو اودامت دفقهاو دمذهبونو ترمنځه دا اختلاف حاصل ددې نه زیات نه دې چه دمجتهداختیارکړې مسلک دهغه په نزد غوره دې اوددې په مقابله کښې د بل مجتهد مسلک ته هم هغه باطل نه وائی بلکه دیویل پوره قدر او عزت کوی څنگه چه دصحابه کرامو اوتابعینو دفقهاو اودخلورو امامانو بې شمیره حالات اوواقعات په دې گواه دی چه په فقهی مسلک کښې ددیرو اختلافونو اوعلمی بحثونو جاری پاتې کیدو باوجود هم دوی به خپل منځ کښې یویل سره په ډیر عقیدت او احترام پیش راتلل، دجنگ، جگړې دزړه بد اوای اودشمنۍ هلته هیڅ احتمال نه وو، ددغې مسلکونو اودفقهاو دمذهبونو تابعدارانو اومقلدینو به هم دغسې معامله خپل منځ کښې لرله ترڅوچه صحیح علم اودیانتداری به وه -

دا هغه اختلاف دې چه سراسری رحمت اوخلقو دپاره دفراخی اوآسانۍ ذریعه اوددیرو مفیدو نتیجو لرونکې دې اوحقیقت همدغه دې چه په فروعی مسئلو کښې دراویانو اختلاف مضر څیزنه دې خو هله چه اختلاف دحدنه بهرنشی - داخودمختلفو اړخونو دوضاحت کولودپاره او صحیح نتیجې ته درسیدو دپاره مددگار دې، داسې کیدې نشی چه دیانتدار اوهوښیاران دیو غونډه کوی اوپه څه مسئله کښې ددغه ترمنځه اختلاف نه وی، داسې قانون خویا په بې عقلو کښې کیدې شی چه شد، بد نه لری، یا په بې دینو خلقو کښې کیدې شی چه دپارتی په لحاظ، دضمیر په خلاف رانې کښې اتفاق ښکاره کوی -

درائې کوم اختلاف چه حد کښې دننه وی، یعنی دقرآن کریم اوسنت په قطعی اواعقادی مسئلو اوقطعی احکامو کښې نه وې صرف په فروعی اجتهادی هغه مسئلو کښې وی چه دقرآن اوسنت نصونه پکښې خاموش یا مبهم (غیر واضح) وی او هغه هم دجنگ جگړې اودلعن طعن حده نه رسی نودمضر کیدوپه ځانې هغه مفید اویوقسم نعمت اورحمت دې - څنگه چه ددنیا په کائناتو کښې دټولو څیزونو شکل، صورت، رنگ، بوټی، خاصیت اوفائدې مختلفې وی، په

حيواناتو کښې په لکونو قسمونه، په انسانانو کښې هم د مزاجونو، پيشو، کسبونو او داستوگنې په طريقو کښې اختلاف دې، دا ټول د دې جهان رونق زياتوي او د بې شميره فائدو اسباب دي. د پرهغه خلق چه په دې حقيقت خبر نه دی د فقهاؤ په مذهبونو کښې او د حقاني علماؤ په فتوؤ کښې اختلاف ته هم د سپکاوي په نظر گوري. هغوی داسې وائي چه علماء خپل منځ کښې اختلاف لري نومونه کوم خوالاړشو، حالانکه دا خبره بيخي صفاده چه څنگه د يو پيماريه معامله کښې د ډاکټرانو او حکيمانو اختلاف راتې راپيداشي نو هر څوک د دې معلومولو په کوشش کښې وي چه دفن په لحاظ سره په دوی کښې زيات ماهر او تجربه کار څوک دې نوبه د وي کښې هم هغه نه علاج کوي او نور و ډاکټرانو، حکيمانو ته بدردنه وائي. د مقدمې دوکيلانو په منځ کښې اختلاف راځي، نو کوم وکيل چه زيات قابل او تجربه کار گنري دهغه په وينا باند عمل کوي نور و ته بدردنه وائي، همدغه اصول دلته هم پکار دي چه په يومسئله کښې د علماؤ فتوې مختلفې شي نو دخپل وس مطابق، تحقيق کولو نه پس، کوم عالم لره چه په علم او تقوي دنورو نه زيات او غوره گنري دهغه تابعداري دکوي خونور علماؤ ته د بدردنه وائي.

حافظ ابن قيم په، اعلام الموقعين، کښې نقل کړيدی چه د ماهر مفتي انتخاب کول او د اختلاف په صورت کښې دهغه چافتوي غوره گنرل چه په علم او پرهيزگاري کښې د ټولونه زيات وي، دا کار د هر معاملدار په ذمه پخپله لارم دې، دده کار دا نه دې چه د علماؤ په فتوؤ کښې د چافتوي ته ترجيح ورکړي ليکن دا کار هم دده دې چه په مفتيانو او علماؤ کښې چالره چه په علم او ديانته کښې زيات غوره گنري دهغه په فتوي د عمل کوي مگر نورو علماؤ او مفتيانو پسي دبدي ردې نه وائي چنانچه په داسې کولو سره د الله ﷻ په تردهغه بيخي خلاص دي او که حقيقه دفتوي ورکوونکي نه څه غلطی هم راشي نو دهغې ذمه واريه همدغه مفتي وي.

خلاصه دکلام داشوه چه هر اختلاف مطلقا ناکاره هم نه دې او هر اتفاق مطلقا ستايلي شوي او مقصودي هم نه دې، که غله، ډاکوان او باغيان يوه ډله جوړه کړي او خپل منځ کښې اتفاق او کړي نو څوک په دې نه پوهيږي چه ددوی دغه اتفاق ناکاره او قوم دپاره هلاکوونکي دې، او ددوی په خلاف کوم کوشش او عمل چه عوام يا پوليس وغيره او کړي هغه د هر عقلمند په نظر کښې ستايلي شوي او مفيد دي.

معلومه شوه چه خرابي دراتي په اختلاف کښې نشته او نه په دې کښې څه خرابي شته چه په يو راتي باند عمل او کړي شي بلکه ټولي خرابي دنورو په باره کښې دبده گمانی او بدزياني نه راپيښيږي چه د علم او ديانته دکموالي او د غرضونو او نفساني خواهشاتو د زياتوالي نتيجه وي، او کله چه په يو قوم يا يوه ډله کښې د اصورت پيداشي نو هغوی دپاره درحمت دا اختلاف د رحمت اختلاف په صورت کښې بدل شي، په مسلمانانو کښې تر پارتی راولاړې شي، د يو بل په مقابله کښې جنگ جگړې تر راپورته شي او ځني وختونو کښې تر مرگ ژوبلي ته نويت اورسيږي، په يو بل باند لعن طعن کول او زړه آزاروونکي کلمې دخلي نه او بڼکل خود مذهب مرسته گنرلي شي، حالانکه مذهب دې غلو احد نه تيريدو او زياتي سره هيڅ تعلق نه لري، بلکه دا هغه جنگ جگړه ده چه رسول الله ﷺ تر په سختی سره منع کړيده. په صحيح احاديثو کښې دې ته د قومونو د

گمراهی سبب و نیلای شوییدی اترمذی، ابن ماجه (۱)

په بل آیت کښې درسول الله ﷺ دبرادرې یعنی دمکې دقریشو دحق مخالفت ذکر کولو سره هغوی ته داهدایت او کړې شو چه دا خلق تاسونه په یو ټاکلی وخت د عذاب دراتلو تپوس کوی، ورته او فرمایي چه زه دې کار دپاره مقرر شوی نه یم بلکه هرې یوې خبرې دپاره دالله ﷻ په علم کښې یو وخت مقرر دې هغه به خالص په خپل وخت کیرې او نتیجه به ئې ستاسو مخې ته راشی.

وَإِذَا رَأَيْتَ

| او هر کله چی | او ویني ته

| او هر کله چی ته او ویني

الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى

هغه کسان چی جگړې کوی | په ایتونو زمونو کښې | نولرې شه | دهغوی نه | تردې پورې |

چی خلق زمونو په ایتونو کښې جگړې کوی | نو هغوی نه یو طرفته شه | تردې چی | هغه بحث پریرودی |

يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۖ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ

چی مشغول شی هغوی | په خبره | بله کښې | او که چری | هیر کړی ستا نه | شیطان | نومه کښه

اوپه نورو خبرو کښې مشغول شی | او که چری شیطان درنه | دانصیحت | هیر کړی

بَعْدَ الذِّكْرِ ۚ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝ وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَنْتَقُونَ

روستو | دیادیدلونه | اد ظالم قوم سره | اونشته | په هغه کسانو باندې | چی پرهیزگاری کوی

نویادیدونه | پس دداسې ظالمانو | له کښې مه کښه | اوپه پرهیزگارانو باندې

مِنْ حِسَابِهِمْ مِمَّنْ شَاءَ وَلَكِنْ ذِكْرٌ لَّعَلَّهُمْ

دحساب دهغوی نه | هیڅ خیز | الیکن شته په هغوی | انصیحت کول | دپاره ددې چی هغوی |

دهغوی دحساب هیڅ ذمه واری نشته | البته نصیحت کول | هرې فرض دی | شاید

يَنْتَقُونَ ۝ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ

خان اوساتی دغلطی لارې دتک نه | او پرېرده | هغه کسان | چی نیولی دي هغوی | دین خپل |

چی هغوی هم دگناه نه خان بچ کړی | او هغه کسان پرېرده | چی کومو دخپل دین نه

لَهُمْ وَلَهُمْ ۚ وَكَرَّهَتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ وَذَكَرَ

لویې | او عبث کار | اوپه دهوکه کښې | اچولی دی هغوی | ادې ژوند د دنیا | اونصیحت کوه

لویه | اوتماشه جوړه کړې ده | اود دنیا د ژوند په دهوکه کښې | پریوتلی دی | او ددې

بِهِ ۚ أَنْ يُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ ۖ

په دې قران سره | چی اونه نیولی شی | یو نفس | په سبب دهغه عمل | چی کړې وی هغه

قران په ذریعه ورته نصیحت کوه | چی څوک دعملونو په وجه داسې گیر نه شی

لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ

حال دا چي نه وي | هغه لره | ماسوا د الله نه | خوك دوست | اونه سفارش كونكي | او كه فديده وركړي
چي بيا ورله د الله نه بغيريل خوك دوست اوسفارشي نه وي | او كه هر قسم فديده وركول غواړي

كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا

هر خومره فديده | وابه نه غسټلي شي | ددغه نفس نه | داكسان | هغه كسان دي | چي نيولي كيږي به |
نو دابه ترې نه نشي قبلولي | اخكه | چي داخلق به دخپلو عملونو

بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ

په سبب دهغه عمل | چي كړې وي هغوي اوي به دهغوي دپاره | اخكل | دگرمو اوبو نه | او عذاب
په سزا كېني گرفتار وي | اودغه خلقو دپاره ايشيدلي اوبه اودرد ناك عذاب مقرر دي

أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ قُلْ أَدْعُوا

درد ناك | په سبب دهغې | چي وژ هغوي | چي دحق نه انكار نې كولو | اووايه | آيا راوبلو مونږه |
دا هر څه دي | چي دوي به | دوحدايت نه | انكار كولو | ابيغمبره | ددوي نه تپوس او كړه | اچي آيا مونږ

مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى

بغير دالله نه | هغه چي نفع نشي راكولي مونږ ته | اونه نقصان راكولي شي مونږ ته | اوواپس شومونږه | په
دالله نه بغير نور امعبودان | راوبلو | چي نه مونږ ته نفع رسولي شي | اونه نقصان | اوددي نه پس چي

أَعْقَابَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهَ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ

پوندو خپلوياندي | روستو | دهغې نه چي اراوښودله مونږ ته الله | پشان دهغه سړي | چي بي لارې كړې وي هغه
الله مونږ ته نيغه لار خودلي ده بيا په شالار شوا | دهغه چا په شان چي هغوي لره

الشَّيْطَانُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانٌ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ

شيطانانو | په زمكه كېني | چي حيران وي | حال دا چي هغه لره | ملكري وي | اچي اوازونه كوي هغه ته
شيطانانو په بيابان كېني بي لارې كړې وي | اويالكل حيران گرځي | په داسي حال كېني چي ملكري ورته بلنه كوي

إِلَى الْهُدَى الثَّنَاءُ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى

دي نېغې لارې ته | راشه مونږ ته | اووايه | ايشكه | هدايت دالله چي دي | هغه حقيقي هدايت دي |
چي زمونږ په شان هدايت طرفته راشه | ورته اووايه چي سمه لار هغه ده چي الله خودلي ده

وَأْمُرْنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ وَأَنْ أَقِيمُوا

او حكم شوي دي مونږ ته | چي تابعدار شومونږه | رب دمخلوقاتو ته | اودا چي | قانيموي |
اومونږ ته حكم شوي دي | چه د كائناتو د رب تابعدار جوړ شي | او دا چي تاسو مونږ

الصَّلَاةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

مونږ | او اوويريږي دهغه نه | او هغه | هغه ذات دي | چي هغه ته به | ورجمع كړې شي | تاسو
قانمونې | اودالله نه ويريږي | او هم هغه ته به تاسو ټول جمع كيږي |

وَهُوَ الَّذِي	خَلَقَ	السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ	بِالْحَقِّ	وَيَوْمَ
او هغه هغه ذات دي اچي پيدا ڪري ٿي دي آسمانونه اوزمڪه ايه حق سره اويه کومه ورڻ				
او الله ﷻ هغه ذات دي اچي آسمانونه اوزمڪي ٿي به حق پيدا ڪري ٿي اويه کومه ورڻ				
يَقُولُ	كُنْ	فَيَكُونُ	قَوْلُهُ الْحَقُّ	وَلَهُ الْمُلْكُ
چي اوواني الله شه نوشي به خبره دهغه حقه ده او هغه لره به وي بادشاهي				
چي هغه دومره اوواني اچي قيامت شه نو هغه به شي دهغه وينا حقه ده اوتوله بادشاهي به				
يَوْمَ	يَنْفَخُ	فِي الصُّورِ	عِلْمُ الْغَيْبِ	وَالشَّهَادَةِ
به هغه ورڻ اچي پوک او ڪري شي به شپيلي ڪنسي عالم دي به پتو اويه بنڪارو باندې				
به هغه ورڻ دهغه وي اچي به کومه ورڻ شپيلي پوک وهلي شي هغه به غيبواو څرگنده څيزون باندې عالم دي				
وَهُوَ	الْحَكِيمُ	الْخَبِيرُ		
او هغه د حڪمت خاوند دي خبردار دي				
او هغه د حڪمتونو خاوند او خبردار ذات دي				

آسان ترجمہ قرآن

اوڪله ڇه ته هغه خلق وويڻي ڇه ڇٺو ٿي آيتون ته پڌر د وٺيلو ڪنهي اخته وي ٿو ته هغه وخت پوري دوي نه جدا شه ترڻو ڇه دوي په بله خبره ڪن مشغول هوي نه وي. اوڪه شيطان ستانه دا خبره هيره ڪري ٿو دپايدون نه وروستو دظالمانو سره مه ڪينته. ددوي په ڪهاڻه ڪن ڇه کوم اعمال دي د هئي ذمه داري په پرهيزگارو باندې نشته خو نصيحت کول دهغوي ڪار دي ڪيڏي شي ڇه هغوي هم (داسي خبرونه) ڄاڻان اوساتي. او پهرين دهغه ڪسان ڇه هغوي خپل دين لره لو به اوتماشه جوڀه ڪري ده او هغوي لره ددنيا وٺند دهوڪه ڪن اچولي دي او ددي (قران په ذريعه) نصيحت ڪوه دي دپاره هسي نه ڇه پوکس دڇپلو اعمالو په وجه داسي راڳير شي ڇه دالله (دعذاب نه) دپنج کولو دپاره دالله نه سوانه دهغه ڇوڪ مددگار وي او نه سفار شي، اوڪه هغه (خپل خلاصون دپاره) هر قسم فدي به هم پيش ڪري ٿو هغه به ترينه قبوله ٿڪري شي ٿو دغه (دين لره په لوڀو اوتماهو ٿيوونڪي) هغه خلق دي ڇه د خپل عمل په وجه دوي ٿيولي هوي دي چونڪه دوي ڪفر اختيار ڪري وو دي وڃي نه دوي لره دگرمو اوڀو ڻڪل او دردناڪ عذاب (تيا) دي (اي پوهنبره!) دوي ته ووايه ڇه آيا مونڱ دالله نه علاوه داسي ڇيزونه راوڀلو ڇه نه مونڱ ته فائده راڪولي شي او نه نقصان اوڪله ڇه الله مونڱ ته هدايت راڪري دي ٿو مونڱ دهغي نه وروستو هم په پوندو واپس واپرو؟ (او) دهغه ڪس پشان (هو) ڇه هغه لره شيطان دهوڪه ڪري وي او صحرا ته ٿي پوتلي وي، او حيران گرڻي، دهغه ڇه ملڪري وي ڇه هغه سمي لاري طرف ته راهلي ڇه مونڱ ته راهه؟ ته ووايه ڇه دالله ورڪري هوي هدايت په صحيح معنو ڪن هدايت دي او مونڱ ته حڪم ڪري هوي دي ڇه الله رب العلمين ته سر ٿيبت ڪرو. اودا (حڪم ورڪري هوي دي) ڇه: مونڱ قائم ڪري او دهغه (ناظر مائن نه) ووير پوي. او الله هغه ذات دي ڇه هغه طرفته ستاسو دٿولو واپس ڪيڏل دي. لوالله

هغه ذات دي چه هغه آسمانونه او زمکي په حقه پيدا کړي دي او په کومه ورځ چه هغه (د قيامت په ورځ) دوائی چه موجود ده نو موجود به شي. دهغه وينا حقه ده او په کومه ورځ چه به پوک ووهلي شي په هپيلی کنډ، په هغه ورځ به پادشاهي هم دهغه وي هغه غايب او حاضر هر يو غيږ لره پيژني، او هغه ډير لوی حکمت والا، پوره خبر دي.

خلاصه تفسير

(وَإِذْ أَرَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا) او [اتې مخاطبه] کله چه ته هغه خلق اووښ چه زمونږ په آيتونو [او حکمونو] کښې عیبونه لټول کوي (فَأَعْرَضَ عَنْهُمْ خَالِي يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ) نوته دغې خلقو [سره د کښينا ستلو] نه په ډډه شه تردې چه هغوی په يوه بله خبره کښې لگيا شي (وَأَمَّا يُبَيِّنُكَ الشَّيْطَانُ) او که تانه شيطان هيره او کړي [يعنی په دغسې مجلس کښې د کښينا ستلو نه منع کيدل درته ياد پاتې نشي نو کله چه درته ياد شي نو] (فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) د ياديدو نه پس بيا دغسې ظالمانو سره مه کښينه [سمدستی پاسه] (وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِثْرُ شَىْءٍ) او [که څه د دنيا يا دين څه واقعي ضرورت دغسې مجلس ته په تلو کښې راپېښ شي نو دهغې حکم دادې] کوم خلق چه [د شرعي ممنوعاتو نه چه دغسې مجلسونو ته يې ضرورته تلل په کښې هم داخل دي] احتياط کوي او هغوی ته به ددغې خلقو [پيغور کوونکو او دروغژن بلونکو] د گرفت [او د پيغور د گناه] هيڅ اثر نه رسيږي [يعنی د ضرورت له کبله هلته تلوونکي به نه گناهنگارېږي] (وَلَكِنْ ذِكْرِي لَهُمْ يَتَّقُونَ) ليکن دهغوی په ذمه نصيحت کول دي [خو هله چه وس ئې رسيږي] کيديشی چه دغه [پيغور کوونکي] خلق هم [دغې گډوډونه] احتياط کول شروع کړي. [په اسلام قبلولو سره يا ددوی د لحاظ نه] (وَذَكَرَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَهْوًا) او [د دروغويلو د مجلس نه يواځې نه بلکه] د غسې خلقو نه بيخي په ډډه اوسېږه چا چه خپل [هغه] دين [چه منل ئې د دوی په ذمه فرض وو] يعنی اسلام [توقې او لویې جوړې کړې وې] [چه ورپورې توقې کوي] (وَعَرَّضْنَاهُمُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا) او دنيوی ژوند دوی لره په دهوکه کښې اچولی دی [چه ددې په خوندونو کښې لگيادی او د آخرت منکر دی ځکه ورته ددغې توقو کولو انجام نه ښکاري] (وَذَكِّرْهُمْ أَنْ تُنْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ) او [د دې کولو او بائيکات سره سره دغې خلقو ته] ددې قرآن په ذريعه [چه دوی ورپورې توقې کوي] نصيحت هم کړه دپاره ددې چه څوک دخپل [بد] کردار په سبب [په عذاب کښې] داسې راگير نشي. (لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ) چه څوک دغير الله نه به يې نه امدادی وی او نه سفارشی (وَأَنْ تَعْدِلَ كُلُّ عَدْلٍ لَأَيُّوعَدُ مِنْهَا) اوشان ئې داوی چه که [بالفرض] توله دنيا هم په بدل کښې ورکړي [او دهغې په لگولو سره ځان خلاص کړي] بيا به هم ترې نشي اخستلې [نو نصيحت نه فائده داده چه دبد عملی د انجام نه خو خبر شی منل اونه منل د هغه خپل کار دي] (أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا) دا [توقې کوونکي] داسې دی چه [نصيحت ئې اونه منلو او] دخپل [بد] کردار په سبب [په عذاب کښې] راگير شو [چه آخرت کښې به په دې شان ښکاري چه] (لَهُمْ شَرَابٌ مِمَّنْ عَمِيَ) دوی دپاره به زياتې تيزې [وېشيدلې اوبه] څښلو دپاره وی او [دې نه سوا] بله داشان هم [وَعَذَابُ الْيَمِّ مِمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ] ددرناک عذاب سزا وی دخپل کفر په سبب [چه]

بدکردار بی هم دغه دې دکوم یوه برخه چه توقع کول ووا. ﴿قُلْ اَنْذَعُوا مِنْ قَوْلِ اللَّهِ﴾ تاسو [دتولو مسلمانانو د طرفه دغه مشرکانو ته] اوواښي چه آيا دالله ﷻ نه سوا [ستاسو په مرضي] دداسې خيز عبادت اوکړوچه ﴿مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا﴾ نه خو هغه [ددې عبادت کولو په صورت کښې] مونږ ته نفع [رسوي] او نه هغه [ددې عبادت نه کولو په صورت کښې] مونږ ته نقصان رارسوي [يعني په دواړو صورتونو کښې د نفع نقصان رسولو وس نه نه رسي. ددې نه مراد باطل معبودان دي چه بعضي خو بيخي هيڅ وس نه لري او څوک چه څه وس لري نو هغه دده ذاتي نه وي او معبود په کښې کم از کم د خپل موافقي او مخالف ته د نفع نقصان قدرت پکار وو نو آيا مونږ ددغسې خيزونو عبادت اوکړو] ﴿وَتُرَدُّ عَلٰى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْنَا اللَّهَ﴾ آيا [معاذالله] مونږ [داسلام نه] خلاف راوگرځو پس ددې نه چه مونږ ته الله ﷻ [د حق طريقه] هدايت کړې دې [يعني اول خو شرک پخپله ناکاره دے خاص کر اسلام راوړلو نه پس ډير زيات ناکاره دے ورته زمونږ مثال خويه داشي] ﴿كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْاَرْضِ حَيْرَانَ﴾ لکه يو کس وي چه هغه لره شيطانانو چرته په څنگل کښې [په غولولو سره دلارې نه] غلط کړې وي او بيدرکه گرځي [او] ﴿لَهُ اَضْحَبُ يَدْعُوهُ اِلَى الْهَدٰى الْيَتٰى﴾ دده څه ملگری هم وي چه هغوی نه سمه لارې ته [په چغو چغو] رابلي چه [دے خوا] مونږ له راشه [مگر هغه د ډيرے حيراني له وجې نه پوهيږي اونه راځي. حاصل داشو چه څنگه دغه په سمه لارې روان بنده دخپلو هغه ملگرو نه بيل شي چه دلارې په سردرک نه پوهيږي او د بياباني بلاگانو په گت کښې دراتلو په وجه په لارې شي دغه ملگری نه بيا هم په چغوچغو خپل ځان سر سمه لارې ته رابلي خو هغه ورله نه راځي نوالله ﷻ دے نکړي که مونږ داسې اوکړو چه داسلام په لاره کښې دروانيدو نه پس خپل لار بنودونکي پيغمبر نه بيل شو او دگمراه کوونکو په گت کښې دراتلو په وجه گمراه شو اودغه لار بنودونکي پيغمبر بيا هم دخير خواهي په وجه داسلام بلنه راکوي او مونږ دگمراهي نه پريږدو نو آيا ستاسو په خوښه مونږ خپل مثال داسې جوړ کړو] ﴿قُلْ اِنَّ هٰذَا اِلٰهُهُوَ الْهَدٰى﴾ تاسو دوی ته [اوواښي چه [هرکله دے مثال نه دلارې نه په لارې کيدل ناکاره ثابت شو اودا] يقيني خبره ده چه سمه لاره هغه هم د الله ﷻ [خودلے] لارده [چه اسلام دې نو ددې پريښودل يقيني طور سره په لارې کيدل دي بيا نه مونږ کله پريښوولې شو] ﴿وَاَمِرُنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ او [تاسو اوواښي چه مونږ شرک څنگه کولې شو] مونږ ته [خو] دا حکم شوې دې چه پوره فرمانبردار شو د پروردگار دجهان [چه يواځي په اسلام اړه لري].

﴿وَاَنْتُمْ اَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ اودا [حکم شوې دې] چه دمونځ پابندي کوڼي [چه توحيد باندي دايمن راوړو ښه ښکاره ښه ده] او [دا حکم شوې دے چه] دهغه نه [يعني دالله ﷻ نه] ويريږي [يعني مخالفت نه مه کوڼي] چه په کښې د تولو نه زيات شرک دے ﴿وَهُوَ الَّذِي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ [اوهم هغه [الله] دې چه ورسره به تاسو ټول [د قيامت په ورځ د قبرونو نه په راوتلو باندي حساب دپاره] جمع کولې شي [هلته به مشرکان دخپل شرک سزا بيا مومي] ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ او هم هغه [الله] دے چه آسمانونه او زمکه نه سره دفائدي پيدا کړه [لويه فائده په کښې دا ده چه دے نه دخالق ﷻ په موجود والي او په توحيد باندي دليل اونيوي شي نو دا هم د توحيد يو دليل دې] او [پورته چه په ﴿تُحْشَرُونَ﴾ يعني په قيامت کښې د

دوباره ژوندی کیدو خبر ورکړې شوې ده هغه هم څه متل لرې مه گنړنی چه د قدرت په مخکښې داهم دومره آسان ده چه [**وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ**] کله الله ﷻ دومره اووایی چه [اښې حشره] ته شه بس هغه [حشر] به [سمدستی] شی [**قَوْلُهُ الْحَقُّ**] دهغه [دا] ونیل اثرناک دی [خالی نه خی] [**وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ**] او [دحشر په ورځ] کله چه په صور [شپیلی] کښې به [دالله ﷻ] په حکم دویم ځل دفرښتې پوځې اووهلې شی ټول حکومت [په حقیقت کښې هم او په ظاهر کښې هم] خاص هم دهغه [الله ﷻ] وی [**عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ**] او هغه [په خپل حکومت سره د موحدینو او مشرکینو فیصله کوی] هغه [الله ﷻ] پیژندونکې دې پتو او ښکاره څیزونو لره [نو د مشرکانو په حالاتو او عملونو باندې نه هم علم دې] [**وَهُوَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ**] اوهم هغه ده دلونې حکمت خاوند [ځکه به هر یو ته مناسبه مناسبه بدله ورکوی اوهم هغه دې] پوره خبرلروونکې [ځکه ترې هیڅ څه خیز پتیدې نشی].

معارف او مسائل

داهل باطل د مجلسونو نه د ځان ساتلو حکم: په دې آیتونو کښې یوزیات داهدایت ورکړې شوي دي چه دکوم کار پخپله کول گناه وی دهغې دکوونکو په مجلس کښې شریکیدل هم گناه ده هغې نه ځان ساتل پکار دی تفصیل ئې دادې چه:

رُومبی آیت کښې: [**يَخْضَوْنَ**] د، خوض نه جوړ شوي دي ددې اصلی معنی په اوبو کښې ورکوزیدل اوترې پورې وتل دی، دغه شان په عیث اوبې مطلبه کارونو کښې داخلیدل هم، خوض، دې [] چنانچه قرآن کریم کښې دالفظ عموماً هم په دې معنی کښې استعمال شوي دي لکه: [**وَكُنَّا نَخْضُ مَعَ الْفَاحِشِينَ**] او [**فِي غَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ**] وغیره آیتونه چه ددې گواه دی. په دې وجه د خوض ترجمه دلته دعیب لتولو یادجگړې کولوکړې شويده، یعنی کله چه تاسو دغه خلق اووښئ چه دالله ﷻ په آیتونو کښې خالص دلویو توقو اومسخر وکولو دپاره دخل ورکوی اوعیبونه لتوی نوتاسو ترمخ واپړوئ.

ددې آیت خطاب هریو مخاطب ته عام دي چه رسول الله ﷺ پکښې هم داخل دي اودامت کسان هم پکښې داخل دی. په حقیقت کښې رسول الله ﷺ ته خطاب کول عامو مسلمانانو ته اړولو دپاره دی، ولې چه هسې خو هغوی دوړوکتوب نه هم په دغسې مجلسونو کښې کله هم شریک شوی نه وو، ځکه هغوی ته دمنع کولو ضرورت نه وو.

داهل باطل دمجلسونو نه دمخ اړولو خصوصاً تونه کیدې شی، یوتر پورته کیدل دی بل داچې هلته سره د موجودگي په بل څه کار کښې مشغول شی دغې پسې دسره مخه نه وړی، لیکن په آخر دآیت کښې اوبڼودلې شو چه مراد ترنه هم رُومبی صورت دي، یعنی تر پورته کیدل دی چې په هیڅ شان پکښې ایساریدل نشته.

په آخر دآیت کښې ئې اوفرمائیل چه که تانه شیطان هیرکړی، یعنی په هیره دهغوی په مجلس کښې شریک شوی، مطلب ئې یو داراؤخی چه په دغې مجلس کښې دشریکیدو ممانعت درته یادنه ووپاتې شوې، یادادرتنه یادپاتې نه شو چه داخل دالله ﷻ دآیتونو اودرسول الله ﷺ په خلاف بیانونه په خپل مجلس کښې کوی، نوپه داسې صورت چه څه وخت درته رایادشی نوسمدستی د

مجلس نہ پورته کیدل پکار دی، سره درایا دید و هلته ایساریدل گناه ده، په دوئیم آیت کښې هم دغه مضمون راغلی دې اوپه آخر کښې ئې فرمائیلی دی چه دغلته په ایساریدو به تاسو هم دهغوی پشان یئ۔

امام رازی په تفسیر کبیر کښې فرمائیلی دی چه ددې آیت اصل منشا او مطلب دگناه د مجلسونو او ددغې مجلس کوونکو خلقونه ده او اړخ کول دی ددې ډیر غوره صورت دادې چه بیخی تر پورته شی لیکن که دغه خاڼې نه په پورته کیدو کښې چاته دخان و مال او دنتگ، ناموس خطر و وی نوعوا مولره داهم روادی چه ددې کولوڅه بل صورت اختیار کړی مثلاً په بل څه شغل کښې لگیاشی او دغې خلقو پسې مخه نه وړی مگر داسې خاص خلق چه په دین کښې ورپسې خلق روانیږی هغوی لره په هر صورت کښې هلته نه پورته کیدل مناسب دی۔^(۱)

بیانې او فرمائیل: ﴿وَأَمَّا إِلَهُكُمْ فَالْإِلهُ﴾ [یعنی که شیطان تانه هیر کړی]، دا خطاب که عامو مسلمانانو ته وی نو خبره خوشبیننه ده چه هر انسان نه هیره شته دې او که رسول الله ﷺ ته خطاب وی نو سوال داپیدا کیږی چه که دالله در رسول نه هم هیره کیږی نو ددوی په تعلیماتو باند به تکیه او تسلی څنگه پاتې کیدې شی؟

جواب ئې دادې چه واقعی، رسول او ټولو پیغمبرانو ﷺ نه هم دڅه خاص حکمت او مصلحت په بنا، هیره کیدې شی، لیکن دالله ﷻ داړخه ورته سم دسستی دهغې خبردارې په ذریعه دوحی سره ورکولې شی چه په هیره قائم نه پاتې کیږی او هم دغه وجه ده چه دانبیاء ﷺ تعلیمات بالآخره ډیرې دشبهي نه پاک پاتې کیږی۔

بهر صورت دآیت ددې جملې نه ثابت شو چه که چانه دهیرې په بنا څه غلطی اوشوه نوهغه معاف ده لکه چه رسول الله ﷺ فرمائیلی :-

﴿رفع عن امتی الخطأ والنسیان وما استکروه علیہ﴾^(۲) زما امت ته دهیرې او خطا او دهغې عمل معافی شویده چه په زبردستی اوپه زور زیاتئ سره پرکړې شوي وی۔

امام جصاص په احکام القرآن کښې فرمائیلی دی چه، دې آیت نه معلومه شوه چه هر مسلمان لره دداسې مجلس نه ده او اړخ کول پکار دی چرته چه دالله ﷻ یا دهغه در رسول الله ﷺ یا دشریعت خلاف څه خبرې کیږی، او بندول برخاست کول یا کم ناکم حق خبره بنسکاره کول دهغه په قبضه او اختیار کښې نه وی البته که داصلاح په نیت دغې مجلس کښې شریک شی او دغې خلقوته دحق خبرې بنودنه کوی نوپه دې کښې څه بدیت نشته۔

په آخر دآیت کښې ددې ارشاد خداوندی، درایا دیدونه پس ظالم قوم سره مه کښینی، نه امام جصاص د امستله راغستې ده چې دداسې ظالمانو اوبې دینه ناروا خلقو په مجلس کښې شریکیدل مطلق گناه ده خواه هغه د وخت هغوی په ناروا خبرو کښې لگیاوی او که نه وی ځکه چه دوی باند اعتبار نشته چه بیهوده خبرې به اونکړی، ددلیل نیولو وجه ئې داده چه په آیت کښې ظالمانو سره مطلقاً دناستی پاستې کولونه منع راغلي ده۔ دا شرط ورسره نشته چه دغه وخت هم په ظلم کولو کښې لگیاوی۔^(۳)

^(۱) تفسیر کبیر تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۱۳۹، ۱۴۰

^(۲) کذا المال رقم الحديث: ۱۳۰۶

^(۳) احکام القرآن للجصاص، باب النهی عن مجالسة الظالمین۔

دقرآن کریم په یو بل آیت کښې هم دغه مضمون په وضاحت سره داسې راغلې دې: ﴿وَلَا تُرْكَوْا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَهُمْ يَنْتَفِعُوا بِمَا لَكُمْ﴾ [یعنی ظالمانو خلقو سره ناسته پاسته او گډون مه کوی گنی دجهنم اوریه مریه نصیب شی]۔

کله چه دغه آیت نازل شو نو صحابه کرامو عرض او کړو چه یار رسول الله ﷺ اکه ددوی مجلس ته دورتلو نه مطلقاً منع وی نوموړی به مسجد حرام کښې دموخ او طواف نه هم محرومه شوڅکه چه دغه خلق خو همیشه دپار هلته ناست وی [دا واقع د هجرت او دفتح مکه نه وړاندې ده] او ددو کار هم عیب لټول او ناکاره وینا کول دی، نو په دې باند دویم آیت دې نه پس دانا نازل شو:

﴿وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرِي لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ [یعنی څوک چه احتیاط کوی او هغوی خپل کار دپاره مسجد حرام ته لارشی نو ددغې وړانکارو خلقو دناکاره عملونو ذمه داری په هغوی نشته، البته دومره ذمه واری نی شته چه حق خبره ورته اورسوی، کیدې شی چې دغه خلق ترپه نصیحت حاصلولو سره په سمه لار راشی]۔

په دریم آیت کښې هم تقریباً د ا مضمون په زیات تاکید سره داسې راغلې دې: ﴿وَذَرُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لِبَآئِهِمْ وَلَهُمْ﴾ دې کښې لفظ د ذر د وذر نه مشتق دې، ددې معنی ده یو څیز نه خفه کیدل او هغه پرېښودل، د آیت معنی دا شوه چې تاسو دا خلق پرېږدنی چا چې خپل دین لهو و لعب یعنی لویې توقې جوړ کړې دې، ددې دوه معنی کیدې شی، یوه دا چې دوی کوم حق دین یعنی اسلام چې رالیرلې شوې دې هغې پورې خندا گانې کوی، ددې استهزا او تمسخر کوی، بله دا چې دوی خپل اصلی دین پرېښودې دې او لهو و لعب لره ئې خپل دین منلې دې، د دواړو معنو حاصل تقریباً یو دې.

دې نه پس ارشاد دې چې: ﴿وَعَرَّضْنَاهُمُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ [یعنی دغې خلقو لره د دنیا دڅو ورځو ژوند په غرور او د هوکه کښې اچولی دی] داتې ددوی دمرض اصلی سبب بیان کړو چه ددوی دتولې سرکشی او نافرمانی اصلی سبب دادې چه هم د دنیا دڅو ورځو په ژوند باند عاشقان دی او آخرت ئې هیر کړې دې که په آخرت او قیامت ئې عقیده لرلی نو هیڅکله به ئې دغسې حرکتونه نه کول۔ په دې آیت کښې رسول الله ﷺ او عامو مسلمانانو ته دوه حکمونه ورکړې شوی دی اول دا چه دغسې کسانونه دده کوی چه بیان ئې په ذکر شوې جمله کښې راغلې دې، بله دا چه یواځې دغه خلقو نه دده کول او مخ اړول هم کافی نه دی بلکه په ایجابی ډول داهم ضروری دی چه دقرآن کریم په ذریعه ورته نصیحت هم کوی او دالله ﷻ د عذاب نه ئې په مخه ویروی۔

په آخر د آیت کښې ئې ددغې عذاب تفصیل داسې بیان کړو چه که ددوی هم دغه حالت جاری پاتې شو نو دخپل بد کردار په جال کښې به پخپله اوښلې، په آیت کښې دلته د، ان تبسل، لفظ راوړې شوی دې چه معنی ئې قیدیدل او اښتل ددی۔

هرکله چه په دنیا کښې انسان دا عادت لری چه دڅه غلطی کولو یا په چا باند دظلم کولو سزائې په برخه شی نو هغې نه دځان ساتلو درې ذریعې استعمالوی، کله دخپل ډلې، پرې دخلقو په زور هغې نه دځان خلاصولو کوشش کوی، که ددې وس ئې نه وو نو دلوړو خلقو دسفارش نه کار واخلي او که داهم نشو کیدې نویادې دپاره مال لگوی۔

الله ﷻ په دې آيت کښې اوبښودل چه دالله ﷻ دمجرم دپاره، دسزانه ئې ساتل نه دوست، عزيز کولې شي، نه دچاسفارش بغير دالله ﷻ داجازت نه چلیدې شي اونه ترخه مال قبلولې شي، بلکه بالفرض که دتول جهان مال هم ورسره وي او هغه تول دخپلې سزانه دبیچ کیدوپه بدل کښې ورکوي بیا هم تر نشی قبلولې.

په آخر دآيت کښې ئې داسې افرمائیل ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبَيِّلُوا لِيَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ [يعني داهغه خلق دی چه دخپلو بد عملونو په سزا کښې راگیر شويدي، دوی ته ځکلو دپاره به دجهنم جوشیدونکی اوبه ملایوړې چه دهغې په پاره کښې بل آيت داسې بیان کړيدې چه، هغه به کولمې ټکرې ټکرې کوي، اوددغې اوبونه علاوه به وردپاره نور هم دردناک قسم عذابونه وي ددوی دگفر اوانکار په بدل کښې].

ددې آخری آيت نه داهم معلوم شو چه کوم خلق دآخرت نه غافله، یواځې ددنیا په ژوند باند غاوره وي هغوی سره ناسته پاسته کول اوبه مجلس کښې ئې شاملیدل هم، انسان دپاره هلاکونکی دی، ددې انجام دادې چه دوی سره ناست پاست خلق به هم په هغه عذاب کښې اخته وي په کوم کښې چه دوی وي.

ددې درې وارو آيتونو حاصل چه مسلمان ددخراپ ماحول اوبد مجلس نه بچ کول دي. چې د انسان دپاره زهر قاتل دی، دقرآن اوحديث دبیشمیره نصونونه علاوه، مشاهده، کتل اوتجربه ددې گواه ده چه دخراپ ماحول اوخراپې سوسائتي نه انسان له بد کرداره اومجرم جوړیږي چه دې کښې راگیر شي نواول خوانسان دضمیر اوطبع نه خلاف په ناکاره کارونو کښې اخته شي، چه دا عادت واخلي نودناکاره والی احساس ئې هم ختم شي بلکه هغه دې حده اوری چه بد ورته ښه، اوبښه ورته بد ښکاری- لکه چه رسول الله ﷺ فرمائیلی دی چه کله یو کس اول ځل په گناه کښې اخته کیږي نو د هغه په زړه باندې تور داغ اولگی او څنگه چې سپینه جامه باند یو تور داغ دهرچا طبیعت نه اخلي دغسې په زړه باند دغه تور داغ ئې هم طبیعت باند بوج وي لیکن هرکله چه په مخه گناهونه کوي اودکړو گناهونو توبه نه کوي نوپه مخه دغه تور داغونه نور نور هم لگی تر دې چه دزړه نورانی تخته ئې بیخي توره شي، ددې نتیجه داراؤخی چه دغه کس بیادښه اوبد بیلتون نشي کولې، چنانچه قرآن کریم کښې ئې دا په ران سره تعبیر کړيدې لکه فرمائی:

﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ [يعني ددوی په زړونو باند ددوی دبدو عملونوپه وجه زنگ پورې شو چه سمیدل ئې نشي کیدي].^(۱)

که غور اوکړې شي نواکثر دې حالت ته رسوونکې څیز غلط ماحول او گنده مجلس وي [نعوذ بالله منهم] لهذا دماشومانو دپالونکو فرض دی چه ماشومان ددغسې چاپیریال اوسوسائتي نه محفوظ لرلو کښې پوره کوشش کوي.

ورپسې درې آيتونو کښې هم دشرک دباطل گرځولو اودتوحید اوآخرت دثابتولو مضمون دې، چه ترجمې نه ښکاره کیږي.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَّرْ

اوکله جي | اوونيل | ابراهيم | پلار خپل | آرتو

او هغه وخت ياد کړه چې ابراهيم څه خپل پلار آرتو اوونيل

أَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً ۖ إِنِّي إِلَٰهُكُمْ وَكُومُكُمْ فِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ۝

ابا نيسي ته | بتان | په خدايي سره ايشکه چې زه | وينم تا | او قوم ستا | په گمراهي | ښکاره کښي
چې ايا ته بتان په خدائي سره نيسي | زه خو وينم چې ته اوستا قوم په ښکاره گمراهي کښي يي

وَكَذٰلِكَ نُرِيْ اِبْرٰهِيْمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

او همدارنگي | او خودلو مونږه | ابراهيم ته | نظام سلطنت | د آسمانونو | او د زمکي |

او دغه شان مونږه ابراهيم څه ته د آسمانونو او زمکي د بادشاهت نظام او خودلو

وَلِيَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۖ فَلَکُمَا جَنّٰ عَلَیْهِ الْاِیْلُ

او دپاره ددې چې شي هغه | د يقين کونکو نه | نو هرکله چې | خوره شوه | په هغه باندې | شپه

او ددې دپاره چې په هغه ډله کښي شامل شي چه کوم يقين کوي | هرکله چې پرې شپه راغله

رَا ۖ کُوْنَمَا قَالَ هٰذَا رَبِّيْ ۖ فَلَکُمَا اَقْلَ قَالَ

اوليدو هغه | یوستوري | اوونيل هغه | د ارب زما دې پس هرکله چې | پټ شو هغه | نو وې ونيل |

اوستوري ني اوليدل | نو وې ونيل چه دازما رب دې | خو چې کله د وې شو نو وې ونيل چې

لَا اَجِبُ الْاَفْلٰیۡنَ ۖ فَلَکُمَا رَا الْقَمَرَ بَارِغًا ۖ قَالَ

نه خوښوم زه | پټيدونکي | ايا هرکله چې | اوليده هغه | سپوږمۍ | خليدونکي | نو وې ونيل |

زه د وبيدونکو سره محبت نه کوم | هرکله چې ني روښانه سپوږمۍ | اوليده نو وې ونيل

هٰذَا رَبِّيْ ۖ فَلَکُمَا اَقْلَ قَالَ کَیۡنَ لَمۡ یَهْدِنِیْ

د ارب زما دې | خو هرکله چې | غائبه شوه هغه | نو وې ونيل | که چرې | هدايت اونکړې ماته

چې دازما رب دې | خو کله چې هغه پريوته | نو وې ونيل | که چرې ماته الله څه سمه لږ اونه ښائي

رَبِّيْ لَا کُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّیۡنَ ۖ فَلَکُمَا رَا الشَّمْسُ

رب زما | نو خامخا شم به زه | د قوم گمراه نه | هرکله چې | اوليدو هغه | نمر

نوزه به د هغه خلقو نه شم چه گمراهان دي | | بيا هرکله چې نمر ني خليدونکي اوليدو

بَارِغَةً ۖ قَالَ هٰذَا رَبِّيْ ۖ هٰذَا اَکْبَرُ ۖ فَلَکُمَا اَقْلَتُ

خليدونکي روښانه | نو وې ونيل | د ارب زما دې | دادتولونه لوي دي | خو هرکله چې | پناه شو هغه

..... | نو وې ونيل چې دازما رب دې | او دپه ټولو کښي لوني دي | خو کله چې هغه پريوته

قَالَ یَقُوْمُ ۖ اِنِّیۡ بِرَبِّیْ ۚ وَمَا

نو وې ونيل | اي زما قومه | ايشکه زه | بيزاره يم | دهغو نه | چې تاسو ني شريکوي

..... | نو وې ونيل چې اني زما قومه زه ستاسو د شرک نه ويزاره يم

إِنِّي	وَجَّهْتُ	وَجْهِيَ لِلَّذِي	قَطَرُ	السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
بیشک زه چی یم گرزولی دی ما مخ خپل هغه الله ته چی پیدا کړی دی هغه آسمانونه اوزمکه	ماخو خپل مخ هغه ذات طرف ته اوگر خولوا چی آسمانونه اوزمکې نې پیدا کړې دی			
حَنِيفًا	وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝	وَحَاجَّةٌ	قَوْمُهُ	
حال داچی یو مخیزی یم حق ته اونه یم زه د مشرکانونه اوجگره اوکره دهغه سره قوم دهغه	زه یو مخیزی یم اود مشرکانو په ډله کښې نه یم شامل اودهغه قوم هغه سره جگره اوکره			
قَالَ أَتَحَاجُّونِي	فِي اللَّهِ	وَقَدْ هَدَانِي		
نوهغه اوونیل آیا تاسو جگره کوئ زما سره په حق دالله کښې اوحال دا چی لاره ښودلې ده هغه ماته	هغه ورته اوونیل چی آیاتاسو ماسره دالله په حق کښې جگره کوئ اوحال دادې چی هغه ماته سمه لار خودلې ده			
وَلَا أَخَافُ مَا	تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا	أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا		
اونه ویریم زه دهغې نه چی تاسو نې شریکان کوئ دهغه سره مگر کپړې به هغه چی او غواړی رب زما څه څیز	اوزه ستاسو دجوړ کړې شوو شریکانونه ویره نه کوم البته زما رب چی څه غواړی انوهغه به کپړی			
وَيَسِّرْ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ	عَلَيَّْ	أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ۝	وَكَيْفَ	
فراخه دی رب زما په هر څیز باندې په لحاظ دعلم سره نو آیانه قبلوی تاسو نصیحت اوڅنگه	زما د رب علم په هر څه راخوړ دی نو تاسو هم حق نه سبق نه زده کوئ اوڅنگه به			
أَخَافُ مَا	أَشْرَكْتُمْ	وَلَا تَخَافُونَ	أَنْتُمْ	أَشْرَكْتُمْ
او ویریم زه دهغې نه چی شریکان کړی دی تاسو اونه ویرېئ تاسو ددې نه چی بیشک تاسو اشریک کړې دی تاسو	زه ستاسو دشریکانونه او ویریم حال دا دی چی تاسو نه ویرېئ چی داسې څیزونه			
يَا اللَّهُ مَا	كُمِ يَنْزِلُ	بِهِ	عَلَيْكُمْ	سُلْطَانًا
دالله سره هغه څه چی نه دی نازل کړې الله په شریکولو دهغې سره په تاسو څه دلیل	الله سره شریکوی چی دهغې اد عبادت په جواز هلو تاسو سره هیڅ دلیل نشته دی			
فَأَيُّ	الْفَرِيقَيْنِ	أَحَقُّ	بِالْأَمْنِ	إِنْ كُنْتُمْ
نو کومه یوه ددې دواړو ډلو نه زیاته مستحقه ده په امن سره که یی تاسو چی پوهیږئ	اداواښي چی کومه یوه په دې دواړو ډلو کښې دامن زیاته حقداره ده ؟ که تاسو پوهیږئ			

آسان ترجمه قرآن

او(هغه وخت یاد کړئ) څه کله ابراهیم علیه السلام خپل پلار آزر ته وویل وو څه: آیا تا به تان په خدا یقین نیولی دی؟ څه وینم څه ته اوستا قوم په ښکاره گمراهی کښ مبتلا دی. او دغه هان مونږ ابراهیم علیه السلام ته د آسمانونو اوزمکو د سلطنت نظاره کوله. او مقصد دا وو څه دی د مکمل یقین کوونکو نه می. نو څه کله په هغه شپه هوه لوهغه یو ستوری اولیدو. وې وویل څه: دا څار ب دی بیا څه کله هغه فنا شو نو ده وویل څه څه د فنا کیدونکو سره مینه نه کوم بیا څه کله دوی سوږه من لره پر قیدونکي اولیدو نو وې وویل څه

دا خمارب دي. ليکن چه کله هغه هم پريوتله نو وي وئيل چه که چري خمارب ماته هدايت ولکري نو
 څه به يقيناً دکمراهانو له هم. بيا چه کله ده لمر پريويدونې اوليدو نو وي وئيل چه : داخمارب دي دا
 ډير لوي دي بيا چه کله هغه پريوتلو نو وي وئيل چه اي خماربومه اکوم کوم څيزونه چه تاسو د الله په
 خدايي کښن شريک کوئ نو څه دهغي ټولو نه بيزاره ښه ما خو پوره پکسو ليک سره خپل مخ هغه ذات
 طرف ته کړي دي چه هغه اسمانونه او زمکې پيدا کړي دي او څه دهرک کونکونه نه ښه. او (بيا دا وهول
 چه) دهغه قوم دهغه سره جگړه شروع کړه ابراهيم عليه السلام (دوی ته) وئيل چه آيا تاسو ماسره د الله په
 پاره کښن جگړه کوئ حال دا چه هغه ماته هدايت کړي دي؟ او کوم څيزونه چه تاسو د الله سره شريک
 کوئ څه دهغي نه نه ويريږم (چه هغه به ماته څه نقصان را کړي) خو که څما پروردگار (ماته) څه
 (نقصان را کول) وهواړي (نوهغه به هر حال کښن رارسې) څما د پروردگار علم په هر يو څيز احاطه کړي
 ده. آيا تاسو بيا هم څه نصيحت نه قبلوئ؟ او کوم څيزونه چه تاسو د الله سره شريک کړي دي څه دهغي
 نه څنگه ويريږم حال دا چه تاسو دي څيزونو لره د الله سره شريک کولو نه نه ويريږئ چه دهغي په
 پاره کښن په تاسو هغه څه دليل نه دي راليدلي؟ اوس که تاسو سره څه علم وي نو ښکاره ئي کړئ چه په
 مونږ دواړو ډلو کښن کوم يو دې ويري اوسيدو زياته مستحقه ده؟

خلاصه تفسير

(وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبْنَيْهِ أَزِدْ) او هغه وخت هم د يادلو جوگه ده کله چه ابراهيم عليه السلام خپل پلار آزر
 [نوم] ته او فرمايل (اَتَزِدُّنَا مَعَالِيَهُ) چه آيا ته بتانو لره معبودان گرځوئ (إِنِّي أَنَا رَبُّكَ وَقَوْمُكَ فِي
 ضَلَالٍ مُّبِينٍ) بيشکه زه تا اوستا ټول قوم لره [چه په دې عقیده کښې درسه شريک دي] په
 ښکاره غلطۍ کښې وينم [اودستور په باره کښې به د مننه روستو خبرې اترې کول راځي په
 مينځ مينځ کښې د حضرت ابراهيم عليه السلام دنظر صحيح والي بيانولې شي چه مخکښې روستو
 دواړو سره تعلق لري فرمائي] (وَكَذَلِكَ نُبَيِّنُ لِبَنِي إِسْرَءِيلَ مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَالأَرْضِ) او مونږ په هم دغسې
 [کامل] شان ابراهيم عليه السلام ته د آسمانونو او زمکې مخلوقات [دمعرفت په نظر] او خودل
 (وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) دپاره ده چه هغوی [دخالق] ذات او صفتونو پيژندونکې جوړ
 شي اودپاره ددې چه [دمعرفت د زياتيدو له وجه] دکامل يقين کوونکونه شي. [اوس دستور
 په باره کښې به خبرې اترې کيږي په کومو چه مناظره ختميږي ولې چه ددې نه مخکښې د
 بتانو په باره کښې خبرې اترې اوشوئ] بيا [په دغه ورځ ياپه بله ورځ] (فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأٰ
 الْكَوْكَبَ) کله چه دشپې تياره په هغوی [او دغه شان په ټولو] خوره شوه نو هغوی يو ستور
 اوکتو [چه ځليدو] (قَالَ هَٰذَا رَبِّي) هغوی [خپل قوم ته مخ کړو او ورته ئي] او فرمايل چه
 [ستاسو دخيال په مطابق] دا زما [اوستاسو] رب او [د حالاتو بدلولو اختيار مند] ده [ډيره
 ښه ده اوس لږ وخت کښې به حقيقت معلومه شي چنانچه لږه شيبه پس هغه په افق کښې پټ
 شو] (فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُجِبُ الْإِفْلَاقَ) نوکله چه هغه ډوب شو نو هغوی او فرمايل چه زه
 ډويډونکو سره مينه نه لرم [او رب گنړلو سره محبت لازمي دي نو حاصل دادې چه زه نه رب
 نه گنرم] (فَلَمَّا رَأٰ الْقَمَرَ تَارِخًا) بيا [په دغه شپه کښې يا څه په بله شپه کښې] چه کله نه سپوږمۍ
 اوليدله [چه] ځليدوونکې [راختلي شوې وه] (قَالَ هَٰذَا رَبِّي) نو [هم د رومۍ پشان] وه

فرمائیل چه [ستاسو دخیال په جوړ] دا زما [او ستاسو] رب [او د حالاتو بدلونکې] دے [په] ده اوس لږه شیبه کښې ددې شان هم اوگورئ. ﴿فَلَمَّا أَفْلَحَ قَالَ لَيْتَ لُغَمِي لِي رَبِّي﴾ نو هرکله چه هغه هم ډوب شو نو هغوی اوفرمائیل چه که ماته زما [حقیقی] رب په مخه هدایت نه کوی [څنگه نه چه تراوسه راته په مخه کوی] ﴿لَا كُؤْنُ مِنْ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ﴾ نو زه به هم [ستاسو پشان] په گمراه خلقو کښې شم ﴿فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسُ بَازِغَةً﴾ بیا [که د سپوږمۍ او ستوری قبضه دواړو دیوشپې وی نوهم د هغه په صبا اوکه دا بیله بیله شپه وی نو د سپوږمۍ د شپې په صبا یا دڅه دبله شپه په صبا کښې] چه کله نه نمر اولیدو [په ډیر شان شوکت سره] پریقیدونکې [راختل و] ﴿قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ﴾ نو [درومۍ دوو خلو پشان بیا یې] اوفرمائیل چه [ستاسو دخیال په جوړ] دا زما [او ستاسو] رب [او د حالاتو بدلونکې] دے [او] دا خو په ټولو [اذکر شوو ستورو] کښې لوټې دے [په دې باندې به خبره خلاصه شی چه که ددې رب کیدل باطل شونو د وړو به ددې نه په اوچته پیمانې باطل شی. غرض دا چه په ماښام کیدو باندې هغه هم ډوب شو] ﴿فَلَمَّا أَفْلَحَ قَالَ يَقُولُ ابْنِي تَقُولُ كُؤْنُ﴾ نو کله چه هغه ډوب شو هغوی اوفرمائیل چه بیشکه زه ستاسو دشرک نه ویزاره [او کرکه کوونکې] یم [یعنی ویزاری ترے ښکاره کوم داعتقاد په وجه خو همیشه دپاره ترے ویزار و].

زه [دتولو طریقو نه] ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي﴾ یو مخیز کیدوسره خپله مخه د [ظاهر او د زړه] هغه [ذات] طرف ته [کول تاسوته ښکاره] کوم ﴿فَطَرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ حَقِيقًا﴾ چا چه آسمانونه او زمکه پیدا کړل ﴿وَمَا أَكَا مِ الشُّرِكِينَ﴾ او زه [ستاسو پشان] دشرک کوونکو نه نه یم [نه داعتقاد اونه د قول او عمل له مخه] ﴿وَحَاجَّةُ قَوْمَةٍ﴾ او هغوی سره دهغوی قوم [عبث] حجت کول شروع کړل [هغه داچه دا پخوانۍ طریقه ده] ﴿وَجَدْنَا أَبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ﴾ او دخپلو معبودانو نه یې داسې هم اوویرولو چه هسې نه دوی درباندي څه آفت رانه ولی؟ لکه دهغوی دې جواب پرے دلیل کیدیشی چه ﴿وَلَا أَحَافِی﴾ هغوی [درومۍ خبرے په جواب کښې خودا] ﴿قَالَ أَتَحَافِی﴾ فی الله وکذا هذین. اوفرمائیل چه آیا تاسو دالله ﷻ [دتوحید] په معامله کښې ماسره [باطله] حجت بازی کوئی حالاتکه هغه ماته [ددلیل نیولو صحیح] طریقه خودلے ده [چه ستاسو مخه ته مے پیش کړه او ددې دلیل نیولو جواب یواځې دانشی کیدلې چه دا زړه طریقه ده تاسو دا دلیل نیول بیکاره او زما په نزد ددې جوگه نه دی چه مخه ورپسے یورلے شی] ﴿وَلَا أَحَافِی مَا تُشْرِكُونَ بِهِ﴾ او [دبله خبرے په جواب کښې نه دا اوفرمائیل چه] زه هغه څیزونه کومولرے چه ستاسو الله ﷻ سره [دعبادت په حقداری کښې] شریکان جوړ کړیدی نه ویریرم [چه هغه ماته څه جنجال راپیښ کړې شی ولے چه هغوی کښې د قدرت صفت نشته اوکه یو څیز کښې قدرت هم وی نو هغه مستقل نه وی] ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَیْئًا﴾ لیکن که زما پروردگار څه کار کول غواړی [نو هغه بله خبره ده چه هغه به اوشی نوداترے کله لازمه شوه چه ددغې باطلو معبودانو لره قدرت یعنی طاقت ثابت شو یا ترے ویرے کول ضروری شو او] ﴿وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَیْءٍ عِلْمًا﴾ زما پروردگار [څنگه چه قادر مطلق دے څنگه چه ددغې څیزونو نه معلومه شوه دغسې هغه] هر څیز لره دخپل علم په گیره کښې [هم] راوستي دے [غرض دا چه قدرت او علم دواړه هم هغه سره خصوصیت لری. او ستاسو معبودان خو قدرت نه لری اونه دوی علم

لری] ﴿ اَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴾ آیا تاسو [آوری او] بیا [هم] خیال نه کوئی [او څنگه چه زمانه نه ویریدو وجه داده چه هغه ستاسو معبودان دعلم او قدرت نه خالی دی بله دا هم ده چه ماداسی څه کار هم نه د کړې چه دهغې په وجه اوویرېږم نویا] ﴿ وَكَفَّ أَهْأَفَ مَا أَشْرَكْتُمْ ﴾ زه ددغه څیزونو نه څنگه اوویرېږم چالره چه تاسو [الله سره دعبادت په حقداری او درب والی په اعتقاد کښې] شریک جوړ کړی دی حالاتکه [وویریدل تاسو لره ددوو وجو نه پکار دی. اول ددې وجې نه چه تاسو دویرې کار یعنی شرک کړې دې په کوم چه عذاب ورکولې شی. دویم ددې وجې نه چه تاسو ته دالله ﷻ قادر کیدل او عالم کیدل ثابت شوی دی مگر] ﴿ وَلَا تَخَافُونَ اَلْکُفْرَ اَلَّذِیْ کُفَرْتُمْ بِاللّٰهِ ﴾ تاسو ددې خبرې [وبال] نه نه ویرېږئ چه تاسو الله ﷻ سره داسې څیزونه شریکان ګرځولی دی ﴿ مَا لَمْ یَنْزِلْ بِهِ عَلَیْکُمْ سُلْطٰنًا ﴾ چه په هغې [دهغې په معبود کیدو] باندې الله ﷻ په تاسو باندې څه دلیل [الفاظی طور یا معنوی طور] نازل کړې نه دې [مطلب دا چه تاسو لره ویریدل پکار دی مگر ددې په خلاف ما ویروئ] ﴿ قُلِی الْقَرِیْقٰنِ اَحَقُّ بِالْاٰمِنِ ﴾ نو [ددې تقریر نه پس ښه سوچ اوکړئ اوپه انصاف سره اوبښائی چه] ددغې دوو [ذکر شوو] ډلو نه [یعنی دشرکینو او موحدینو نه] دامن [یعنی دیر ویرې کیدو] زیات حقدار څوک دے [او ویره هم هغه چه په واقع کښې اعتباری دی یعنی آخرت] ﴿ اِنْ کُنْتُمْ تُحِبُّونَ ﴾ که تاسو [څه] خبر لری.

معارف او مسائل

ددې آیتونو نه په رومبو تیر شوو آیتونو کښې د رسول الله ﷺ د خطاب بیان دې چه مشرکینو د عربو ته نې کړې وواو ددې بلنې بیان وو چه دوی دبت پرستی پرېږدی او صرف خداپرستی دکوی- اوس په دې آیتونو کښې هم دحق ددغې بلنې تائید په یو خاص انداز کښې داسې کړې شوي چه د عربو زړه او طبیعت ته هم ښه پریوځی- هغه دا چې حضرت ابراهیم ﷺ دتولو عربو جد امجد دې اوتول عرب دهغوی په تعظیم کولو باند تل دپاره متفق راروان دی. دې آیتونو مبارکو کښې د ابراهیم ﷺ مناظره بیان شویده چه هغوی دبت پرستی اوستاره پرستی په خلاف خپل قوم سره کړې وه اوبښائی تولوته دالله ﷻ دتوحید سبق ورکړې وو،

په رومبی آیت کښې دی چې حضرت ابراهیم ﷺ خپل پلار آزرته فرمائیلی وو چه هرکله تاسو په خپلو لاسونو جوړ کړی څیزونه خپل معبودان ګرځولی دی ځکه تاسو اوستاسو ټول قوم لره په ګمراهی کښې ونښم.

مشهوره داده چه آزد حضرت ابراهیم ﷺ د پلار نوم دې، ځواکثرو تاریخ دانو دهغه نوم تاریخ ښودلې دې او آزر نې دهغه لقب ښودلې دې امام رازی اود پخوانو علماؤ یوتولی داوئیلی دی چه د حضرت ابراهیم ﷺ د پلار نوم تاریخ دې اود تره نوم نې آزوو، دې چه هرکله دنمرود وزیر جوړ شو نو په شرک کښې اخته شو، اوتره ته د عربی په محاوره کښې پلار وئیل یوه عامه خبره ده او هم ددغې محاورې په جوړ نې آزرته نې پلار وئیلی شوی دی- (۱) زرقانی په شرح مواهب کښې ددې دیر شواهد او مثالونه نقل کړيدي.

(۱) تفهیم دپاره وګورئ: تفسیر الرازی ۶ ج، ص ۳۶ تحت هذه الآية.

د مېلمه وده د رست هولو او نيکو معلونونه بلنه ورهول د خپل هورنئ او خاندان نه شروع هول بهاره... آزركه د حضرت ابراهيم عليه السلام پلار وواو كه تره، خوپه نسب كښې دهغوى يو عزتمن مشر و، چنانچه ابراهيم عليه السلام د ټولونه اول د حق او دعوت بلنه وركول دخپل كورنه شروع كړل څنگه چه رسول الله صلى الله عليه وآله ته هم د دې حكم داسې شويدې: ﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ (يعنى نزدې خپلوان د دالله ﷻ د عذاب نه ويره) او هم په دې بنا هغوى، بيا د ټولونه اول خپل خاندان ته د حق بلنه وركړې وه چه په كوه صفا باند نې دغې غرض دپاره راغونډ كړى وو.

په تفسير بحر محيط كښې راغلى دى چه دې نه دا هم معلومه شوه چه هر كله په يو خاندان كښې يو عزتمن، بزرگ د دين په صحيح لاره نه وي نو هغه ته د صحيح لارې اړخ ته بلنه وركول د هغه د احترام نه خلاف نه دى بلكه د همدردۍ او خير خواهي تقاضا هم ده، او دا هم تر معلومه شوه چه د حق بلنه وركول او د اصلاح كار دخپلو قريبي خلقونه شروع كول د پيغمبرانو سنت دى. (۱)

دوه قومي نظرونې نظريه چه مسلمان يوه ډله او كفار بله ډله په دې آيت كښې حضرت ابراهيم عليه السلام دخپل قوم او خاندان نسبت خپلې خان ته اونكرو بلكه پلار ته نې او فرماييل چه ستا قوم په گمراهۍ كښې وينم، دا اشاره يوې لوڼې قرياني ته هم شوه چه حضرت ابراهيم عليه السلام د الله ﷻ د رضا دپاره دخپلې مشرك برادرۍ نه بائيكت او كړو اوپه خپل عمل سره نې اوښودل چه مسلم قوميت د اسلام په رشته قائميدې شى، نسبى او وطنى قوميتونه كه دې سره ټكر خورى نو هغه ټول پريښول پكار دى.

هزار خودش كه بيگانه از خدا باشد فدائى يكتن بيگانه كاشنا باشد

ترجمه: په زرگونو هغه قريبان چې دالله ﷻ څخه نا آشنا وي قريبان دې شى په يو هغه كس باندې چې دالله ﷻ سره آشنا وي.

قرآن كريم د حضرت ابراهيم عليه السلام د دې واقعي په ذكر كولو سره راتلونكو امتونو ته دا هدايت كړيدې چه په دې كښې دهغوى په پل باند روان شى لكه فرماني:

﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي الْأُذُنِ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا الْقَوْمِ هَٰؤُلَاءِ مِثْلُكُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ (يعنى امت محمديه لره د حضرت ابراهيم عليه السلام او دهغوى د ملگرو دا عمل يوه بهترينه نمونه او د تابعداري كولو جوگه ده چه هغوى خپلې نسبى او قومي برادرۍ ته صفا او ونييل چه مونږه تاسونه او ستاسو د غلطو معبودانو نه ويزاره يو او زموږه او ستاسو ترمنځه د بغض او دشمني ديوال به تر هغې ولاړوي ترڅو چه تاسو د يو الله ﷻ عبادت اختيار نكړئ).

معلومه شوه چه دا هغه دوي قومي نظرنې دى چه پاكستان نې جوړ كړو، د ټولونه رومي دې اعلان خليل الله حضرت ابراهيم عليه السلام كړيدې، امت محمديه او نور وټولو امتونو د دغې هدايت مطابق همدغه طريقه اختيار كړه، اوپه عامه طريقه، په مسلمانانو كښې اسلامى قوميت مشهور شو.

د حجة الوداع په سفر كښې چه رسول الله ﷺ د يوې قافلې دخلقو نه دهغوى د قوميت په باره كښې تپوس او كړو نو هغوى په جواب كښې عرض او كړو: ﴿نَحْنُ قَوْمٌ مُّسْلِمُونَ﴾ (بخارى).

په دې کښې د عربو د پخواني دستور مطابق د يوې قبيلې پايو خاندان دنوم اغستو په ځانې نې، مسلمان، اوونيل، او هغه حقيقي قوميت نې اوبنولو چه د دنيا نه آخرت پورې ورسره تلونکې دې۔ حضرت ابراهيم عليه السلام خودلته دخپلې برادرې نسبت خپل پلار ته اوکړو اودخپلې ويزارې اعلان نې اوکړو او کوم قام کښې چې د قام نه دخپلې بې زارې او تعلق ختمولو اعلان کول وو هلته نې خپل ځان ته منسوب کړو اوداسې نې اوفرمايل: ﴿قَالَ يَقُولُونَ بِرِيٍّ فَمَا تَنْشُرُونَ﴾ [يعنی اي زما قوم، زه ستاسو د شرک نه ويزاره یم] په دې کښې دې اړخ ته اشاره ده چه اگرکه دنسب او وطن په لحاظ، تاسو زما قوم یی لیکن ستاسو مشرکانه فعلونو اکارونو ازه تاسو نه په بائیکاټ کولوياند مجبوره کړم۔ هرکله چه د حضرت ابراهيم عليه السلام پلار د برادرې خلق په دوه قسمه شرک کښې اخته وو، یعنی د بتانو اوستورو عبادت کوونکي وو ځکه هغوی په دغې دواړو خبرو خپل پلار او خپل قوم سره مناظره اوکړه۔

اول نې د ابيان اوکړو چه بت پرستي ضلالت او گمراهی ده او ورپسې نې د ابيان اوکړو چه ستوري د عبادت کولو جوگه نه دی اودې نه وړاندې په يو آيت کښې د تمهيد په ډول باند الله جل و جلاله حضرت ابراهيم عليه السلام يو خاص شان او په علم اوبصيرت کښې نې د اعلى مقام بيان په دې شان اوفرمايلو: ﴿وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَيَكُونُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ [يعنی مونږه حضرت ابراهيم عليه السلام ته د آسمانونو اوزمکې مخلوقات داشان اوبنودل چه ددې ټولو څيزونو حقيقت په ډاگيزه الفاظو کښې معلوم شی اود هغې يقين نې مکمل شی چنانچه ددې په نتيجه کښې ورپسې آيتونو د عجيبه شان مناظرې په شکل کښې داشان بيان کړيدې۔

په همدې اولين هېڅ د حکمت اوتدبير نه هاراغلل د انبياؤ نبت ده: ﴿فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى الْكَوْكَبَ﴾ [يعنی يوه شپه چه تياره خوره شوه او په يوستوري نې نظريو ټوټو خپل قوم ته نې د آورو لود دپاره اوونيل چه، داستوري زمارب دې مطلب نې داوو چه ستاسو دخيالونو او عقيدوله مخې هم داستوري زما اوستاسو رب پالونکي ادي۔ اوس په لس ساعت کښې ددې حقيقت اوگوري چنانچه څه لږه شيبه پس چه هغه ډوب شونو حضرت ابراهيم عليه السلام ته په قوم باند د حجت قائمو لود ډاگيز موقعه په لاس ورغله اووې فرمايل: ﴿قَالَ لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ﴾ [افلين، د اقول، نه جوړ شويدي چه معنی نې د وييدل دی۔

مطلب نې دادې چه زه دوييدونکو څيزونو سره مينه نه لرم او څوک چه خدای يا معبود جوړ کړي شی نو هغه د ټولونو زيات د مينې اولويی حقدار شی چنانچه مولانا رومی په يوشعر کښې هم دا واقعه داسې بيان کړيده:

خليل آسادر ملک يقين زن نوائے لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ زن^(۱)

بيا چرته په بله شپه کښې ورته خليدونکې سپوږمۍ ښکاره شوه نو بيا نې خپل قوم ته د آورو لود دپاره هم هغه طريقه اختيار کړه اووې فرمايل: ستاسو د عقيدو په جوړا دازمارب دې خوددې حقيقت به هم، څه شيبه پس مخې ته راشی، چنانچه هرکله سپوږمۍ چه ډوبه شوه نووې فرمايل چه که زمارب ماته هدايت نه کولې نو زه به هم ستاسو پشان په گمراهانو کښې داخل شوې وم او هم دغه سپوږمۍ به م خپل رب او معبود گنړلوليکن په راختم او دوييدو سره ددې بدليدونکو حالاتو زه په دې خبردار کړم چه داستوري هم د عبادت جوگه نه دې۔

(۱) اي ابراهيم اديقين په پادهاق کې مسا او وهه لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ آواز اولکړه.

په دې آيت كښې ئې دې اړخ ته هم اشاره او كړه چه زمارب څه بل شې دې چه دهغه دارخه راته هدايت كيږي-

بياني چرته يو ورځ چه نمرپه راختو كښې اوليدونوياني قوم ته دا وړولو دپاره هم په هغه طريقه او فرما نيل چه استاسو دخيال په مطابق دازمارب دې اودا خودتولونه زيات لوئې دې خوددې حقيقت اوشان به هم زرتزره ستاسو مخې ته راشي، هر كله چه نمرهم په خپل وخت باند د وې شونوپه خپل قوم باند ئې داخرى حجت تمامولونه پس اوس اصلى حقيقت په ښكاره ډول داسې بيان كړو: ﴿يَقُولُ الْمُنَافِقُ إِنَّ اللَّهَ يُؤْتِي الْمَالَ عَلَىٰ حَثَاثٍ﴾ [يعني اي زما قوم ه زه ستاسو ددې مشركانو خيالونه ويزاره ئيم چه تاسو دالله ﷻ مخلوقات هغه سره په خدايي كښې شريك گرځولې دى دې نه پس ئې دا حقيقت اوبودلو چه په دې ټولو مخلوقاتو كښې هيڅوك زما وستاسو رب اېالونكي نشي كيدې ځكه چه داپه خپل وجود كښې دنورو محتاجه دې او هروخت په خپلو ښكته كيدو او دراختواو دويديو په تغيراتو بدلونو كښې راگير دى، بلكه زمونږ دټولورب هغه دې چه آسمانونه اوزمكه او په دې كښې پيدا كيدونكي ټول مخلوقات ئې پيدا كړيدى ځكه م خپله مخه ستاسو دجوړ كړو بتانو او په بدلېدو او اثر قبلولو كښې راگير شوو ستورونه راوگرځوله اويواځې خدايې اړخ ته م كړيده اوزه ستاسو پشان د مشركانو څخه نه يم-

د مناظرې په دې واقعه كښې حضرت ابراهيم عليه السلام دپيغمبرانه حكمت او وعظ نصيحت نه كار واغستو او په يوځل ئې ددوى نجوم پرستى ته په غلطه يا گمراهي اونه فرماييله بلكه داسې يو انداز ئې اختيار كړو چه دهر عقلمند انسان زړه اودماغ تر اثر قبول كړى او پخپله حقيقت او پيژنى، البته دبت پرستى په خلاف په خبره كولو كښې ئې سختى اختيار كړه اودائې ښه په ډاگه بيان كړل چه پلار او ټول قوم م په گمراهي كښې دې، وجه ئې دا وه چه بت پرستى د عقل نه بهر په ډاگه يو قسم گمراهى ده، په خلاف دستاره پرستى نه چه دهغې گمراهي دومره واضحه او په ډاگه نه وه-

دلته دا خبره هم د غور فكر كولو جوگه ده چه حضرت ابراهيم عليه السلام دستاره پرستى په خلاف، دخپل قوم په وړاندې چه كوم استدلال بيان كړيدې دهغې حاصل دادې چه كوم څيز بدلون قبلوى، حالات ئې بدلېږي رابدلېږي او په خپلو حركاتو كښې ديوبل طاقت تابع وي، هغه ددې جوگه نشي گرځيدې چه خپل رب جوړ كړيشي، چنانچه دې دپاره دستور ودراختو دويديو او د منځنى ټولو حالاتونه دليل نيولي شو چه داپه خپلو حركاتو كښې خود مختاره نه وي، دچا دحكم تابع دى په يو خاص روش باند چليږي، ليكن حضرت خليل الله عليه السلام په دې ټولو كښې ددې دويديو حالت دليل نيولو دپاره پيش كړو، ولې چه ددې دوييدل دعوامو په نظر كښې يو قسم ددې زوال گنرلې شى او د انبياؤ عليه السلام د دليل نيولو عام انداز داسې وي چه دعوامو په ذهنونو باند اثر غورځوى هغه فلسفې حقيقتونه نه بيانوي بلكه دعوامو ذهنونو په جوړ خطاب كوي، همدغه وجه ده چه دستور د بې وسې او بې اثرى ثابتولو دپاره ئې ددې دوييدل خلقوته راوړاند كړل ورنه هسې خوددې بې وسې ددې راختمونه هم ثابتولي شوه او ورپسې څومره بدلونونه چه مخې ته راځي دهغې نه هم دليل نيولي كيدې شو-

د اسلام تبليغ هوښو دپاره څومره ايمان د حضرت ابراهيم عليه السلام د مناظرې ددې طرز نه علماؤ او مبلغينو دپاره يو څو ضروري هدايات حاصل شو اول دا چه قومونه ته تبليغ كولو او دهغوى د اصلاح دپاره نه خو هر چرته سختى مناسب ده اونه هر چرته نرمى- بلكه هريو دپاره يو موقعه او حد وي چنانچه دبت پرستى په باره كښې حضرت خليل الله عليه السلام سخت الفاظ ځكه استعمال كړيدى

چه داگمراهی نهی دخلقو په لیدلو کتلو کښې راځی اودستاره پرستی په باره کښې نهی ځکه سخت الفاظ استعمال نکړل چه دستور و اوسیارو بی وسی اوبې اختیاری دومره واضحه اوبسکاره نه وه څومره چه دخپلو جوړ کړو بتانو وه، بلکه په یو تدبیر سره نهی دمعاملي حقیقت دقوم په ذهن کښې کښینولو- دې نه معلومه شوه چه هرکله عوام په داسې یو غلطی اوگمراهی کښې اخته وی چه په عامو نظرونو کښې واضح نه وی نو عالم اوتبلیغ کوونکی لره پکار دی چه دسختی کولو په ځانې ددوی دشبها تولى کولو څه تدبیر اوکړی-

بل هدایت پکښې دادې چه حضرت ابراهیم عليه السلام دحق اوحقیقت څرگندولو دپاره قوم ته نیغ په نیغه داسې اونه فرمائیل چه تاسو داسې کوئ، بلکه خپل حال نهی ورته اوبښودلو چه زه خو هغه څیزونه معبودان نشم گرځولې چه دراختواو دوییدو په چکرونو کښې گیروی ځکه م خپله مخه داسې هستی ته راگرځولې ده چه داتول څیزونه نهی پیدا کړی اوددې پالونکي دې- اصل مقصد خو نهی هم دوی ته وئیل وو چه تاسو لره هم دغسې کول پکادی، خو حکیمانۀ انداز کښې نهی هغوی لره نیغ په نیغه ځکه مخاطب نکړل چه هسې نه په ضد شی- دې نه معلومه شوه چه مبلغ باند لزم دی چه هغه په داسې انداز کښې تبلیغ کوی چه په خلقو باند ښه اثر غورځوی داسې نه چه حق خبره صرف په خپله خوښه سره خلقو ته بیانوی-

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ	
هغه کسان چی ایمان نهی راوړو اوگډوډ نهی کړو ایمان خپل دظلم سره دغه کسان چې دی	
لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُونَ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا	
هم هغوی لره دي امن او هغوی نیغه لار موندونکی دی اودغه وژ دلیل زمونږه	
په امن کښې دی اوهم دوی په سمه لار روان دی دا زمونږه هغه دلیل وو	
أَتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ	
چی ورکړې و زمونږه هغه ابراهیم عليه السلام ته په مقابلۀ اود قوم دهغه کښې اوچتو و مونږ په درجو کښې	
چې ابراهیم عليه السلام ته مود قوم مقابلۀ کښې ورکړې وو اومونږه هغه خلقو درجې اوچتو	
فَنُكَلِّمُ الْكَافِرِينَ إِنْ يَرَىٰ رَبُّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ وَوَهَبْنَا	
هغه څوک چې اوغواړو مونږه بیشکه ارب ستا صاحب د حکمت دی پوهه دی په هر څه اوورکړو مونږه	
چې دچا باره کښې زمونږه خوښه شی بیشکه رب ستا د حکمت خاوند او په هر څه پوهه دی اومونږه	
لَكَ إِسْحَاقُ وَيَعْقُوبُ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا	
هغه ته اسحاق اویعقوب اهریو ته اوبښودله مونږه لارا اونوح عليه السلام ته بښودلی وه مونږه لار	
ورله اسحاق اویعقوب عليه السلام (اولاد) ورکړل اوهریو ته موسمه لار اوخودله (او ددوی نه) پخوا مونږه عليه السلام ته	
مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ	
وراندې دهغه نه اوداولاد دهغه نه داود عليه السلام ته اوسلیمان عليه السلام ته اویوب عليه السلام ته اویوسف عليه السلام ته	
اوخودله اوبیامودهغه اولاد کښې داود عليه السلام ته اوسلیمان عليه السلام ته اویوب عليه السلام ته اویوسف عليه السلام ته	

وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۖ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝

اوموسی ۶۱۱ ته | اوهارون ۶۱۲ ته | او دارنگي | بدله ورکړو مونږ | نيکانو خلقوته
اوموسی ۶۱۱ او هارون ۶۱۲ ته خودلې وه | اودغه شان مونږ نيکانونه بدله ورکړو

وَزَكَرِيَّا ۖ وَيَحْيَىٰ ۖ وَعِيسَىٰ ۖ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ۝

اوهدايت اوکړو مونږ زکريا ۶۱۳ ته | اويحيى ۶۱۴ ته | اوعيسى ۶۱۵ ته | اوالياس ۶۱۶ ته | دا ټول
اوزکريا ۶۱۳ او يحيى ۶۱۴ او عيسى ۶۱۵ او الياس ۶۱۶ ته موخودلې وه | دا ټول (پيغمبران)

مِّنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَاسْمَاعِيلَ ۖ وَإِسْحَاقَ ۖ وَيُوسُفَ ۖ

دنيکانونه وو | اوهدايت اوکړو مونږ اسماعيل ۶۱۷ ته | اواليسع ۶۱۸ ته | اويونس ۶۱۹ ته
د صالحانو څخې وو | او اسماعيل ۶۱۷ او اليسع ۶۱۸ اويونس ۶۱۹

وَلُوطًا ۖ وَكُلًّا فَضَّلْنَا ۖ عَلَى الْعَالَمِينَ ۝ وَمِن آبَائِهِم

اولوط ۶۲۰ ته | او هريو ته فضيلت ورکړو مونږ | په مخلوقاتو ياندي | اودپلارانود هغوی نه
اولوط ته موخودلې وه | او دوی کښې هريو ته مونږ دهغه زمانې په خلقو فضيلت ورکړې وو | اوددوی بعضو پلرونو

وَذُرِّيَّتِهِم ۖ وَأَخْوَانَهُم ۖ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ ۖ وَهَدَيْنَاهُمْ

اوداولاددهغوی نه | اودرونږو دهغوی نه | اوغوره کړل مونږه هغوی | اونېغ برابر کړل مونږه هغوی |
اودبعضو اولاد او د بعضو روتږوته مو فضيلت ورکړې وو | او غوره کړې وو مونږ | او په

إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۖ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن

لاري نېغې ته | دا | هدايت دې دالله | نيغه لارښاني | په دې سره | هغه چاته
نيغه لار مروان کړې وو | دغه دالله ۶۲۱ هدايت دې | چې چاته يې په خپلو بندگانو

يَشَاءُ ۖ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَكَوَّ شُرَكَاءَ ۖ لِحَبَطِ عَنْهُمْ

چې خوښ يې شي | د بندگانو خپلونه | اوکه چرې | شرک کړې وې دوی | انوخامخا به ضائع شوې وو ددوی
کښې خوښ شي نوهغه ته يې ورکوي | خوکه دې خلقو شرک کړې وې نوخواه مخواه

مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۖ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ انْتَهَبَهُمُ

هغه عملونه | چې وو دوی | چې کول به يې | داپيغمبران | هغه کسان وو | چې ورکړې وو مونږه هغوی ته
به يې ټول عملونه ضائع شوې وو | دا هغه کسان دي چې مونږ ورته

الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۖ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا

کتاب | اوحکم | اونبوت | نوکه چرې | انکارکوي | د دې نعمت نه | دا خلق
کتاب او حکمت او پيغمبري ورکړې وه | ... نوکه دا خلق ددې اقران نه انکار اوکړي

فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ۝

نوپه تحقيق سره | مقرر کړې دي مونږ | په دې نعمت سره | يوداسي قوم | چې نه دي هغوی | دهغې نه | انکارکونکي
نومونږ | دا نعمت داسي خلقو ته اوسپارو | چې هغوی د دې نه منکر نه دي

آسان ترجمہ قرآن

(حقیقت خودا دی چه) کومو خلقو ایمان راوړې دې اوهغوی دخپل ایمان سره د ظلم څه گډون نه دې کړي امن او آرام خو دهغوی حق دې اوهم هغوی په سمه لاره دی. دا ځمونږ هغه کامیاب دلیل وو چه مونږ ابراهیم علیه السلام ته هغه د قوم په مقابلته کښ ورکړې وو. مونږ دچا چه وغواړو نو درجې اوچتوو. بې هکته ستا درې حکمت هم لوښې دې او علم هم کامل دې او مونږ ابراهیم علیه السلام ته د اسحاق (پشان ځوی) او د یعقوب علیه السلام (پشان لمسی) ورکړو او دوی کښ هر یو ته مونږ هدایت کړې وو او نوح علیه السلام ته مونږ مخکښ هدایت کړې وو اود هغوی د اولاد نه داؤد، سلیمان، ایوب یوسف، موسی او هارون ته هم - دغه شان مونږ لیک عمل کوونکو ته بدله ورکړو. او زکریا یحیی، عیسی او الیاس ته (هم هدایت ورکړو) دا ټول د لیکانو خلقو نه وو. او اسماعیل، یسح یونس او لوط ته هم - دې ټولو ته مونږ د دنیا په خلقو باندې فضیلت ورکړې وو. د دوی پلار لیکه او د دوی اولاد ته او د دوی د وروڼو نه هم ډیرو خلقو ته مونږ دې ټولو لره غوره کړې وو او سمې لارې ته مورسولي وو. دا دالله ورکړې شوې هدایت دې چه دخپلو بندگالو نه چاته وغواړی نو سمې لارې ته ئې رسوی او که دوی شرک کړې وې نو ددوی ټول (لیک اعمال) به پرېاد شوي وو دا هغه خلق وو چه دوی ته مونږ کتاب، حکمت او نبوت ورکړې وو اوس که دا (د عربو) خلق ددې (نبوت نه) انکار وکړي نو (څه پروا مه کوه، ځکه چه) ددې منلو د پاره مونږ داسې خلق مقرر کړی دی چه ددې منکر نه دي.

خلاصه تفسیر

(الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ) کوم خلق چه [په الله عز وجل باندې] ایمان لري او خپل [دغه] ایمان شرک سره نه گډوی هم داسې خلقو دپاره [په قیامت کښې] امن دے (أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ) او هم دوی [په دنیا کښې په سمه] لار روان دی [او دوی صرف موحدین دی په خلاف د مشرکانو چه اگر که معنا لغوی سره په الله عز وجل باندې ایمان لری ځکه چه دالله عز وجل منوونکی دی لیکن شرک هم کوی چه ورسره شرعی ایمان نه پاتې کیږی. هر کله چه موحدین د امن جوگه دی نوپه دې صورت کښې تاسو پخپله ویرېږئ ما مه ویروئ حالتکه نه ستاسو معبودان د ویریدو جوگه دی اونه ما د ویرے څه کار کړې دې اونه د دنیا ویره داعتبار جوگه ده. او ستاسو حالت په درے وارو اعتبارو سره دویرے محل دې] (وَلَوْلِكَ خُفَّتْ أَيْدِيهَا إِذْ هَمَّتْ عَلَى قَوْمِهِ) اودا [حجت کوم چه ابراهیم عليه السلام په توحید باندې قائم کړې وو] زمونږ [ورکړې] حجت وو مونږ ابراهیم عليه السلام ته دهغوی د قوم په مقابلته کښې ورکړې وو [هرکله چه دا مونږ ورکړې وو نو یقینی طور دا د اعلی درجے وو اود حضرت ابراهیم عليه السلام څخه تخصیص دی] (تَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّسَبٍ) مونږ [خو] چالره چه غواړو په [علمی او عملی] مرتبه کښې ئے زیاتوو [چنانچه ټولو انبیاء گرامو ته مو د درجو دا لوړ والی ورکړو] (إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ) بیشکه ستاسو رب د لوښې حکمت خاوند دے [چه دهریو حال او استعداد پیژنی او هرچاته دهغه مناسب کمال ورکوی]. (فَوَهَّبْنَا لَهُ اسْمًا وَتَقَرَّبَ) او [مونږ څنگه چه ابراهیم عليه السلام ته دعلم او عمل ذاتی کمال ورکړو دغه شان اضافی کمال مو هم ورکړو چه دهغې داصولو [پلار نیکه او بره نیکه] او فروغو [اولاد او نویسی کړوسی او لاندې سلسله] سره ئے ډیروته کمال ورکړو چنانچه] مونږ هغوی ته [یوځوئ]

اسحاق و رکرو او [یونس] یعقوب [ورکرو اوددی نه دنور اولاد نفی نه کیپی اود دوارو صاحبانو نه] ﴿کَلَّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ﴾ هریو ته [دحق طریق] مونږ هدایت اوکړو او [ابراهم نه] مخکښې زمانه کښې مونږ نوح عليه السلام ته [چه د ابراهیم عليه السلام په نیکونو کښې کیدل مشهور دی او د اصل فضیلت په فرع کښې هم اثر لری دحق لارې هدایت اوکړو] ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ﴾ او دهغوی [ابراهم عليه السلام] د [لغوی یا عرفی یا شرعی] اولاد نه [تر آخره پورې] خومره چه ذکر شویدی ټولو ته مو دحق لارې هدایت اوکړو یعنی داود عليه السلام ته او [دهغوی خور] سلیمان عليه السلام ته او ایوب عليه السلام ته او یوسف عليه السلام ته او موسی عليه السلام ته او هارون عليه السلام ته [دحق لارې هدایت مو اوکړو] او [هرکله چه دوی په هدایت روان شونو مونږ ورته غوره بدله ورکړه لکه د ثواب او دزیات نزدیکت بدله او څنگه مو چه په نیکو کارونو ورته جزا ورکړه] دغه شان [زمونږ عادت ده چه] ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ مونږ نیکو کارو ته [مناسبه] جزا ورکړو ﴿وَكُذِّبُوا وَهَبْنِي وَعِيسَى وَالْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ اودغه شان [مونږ دحق لارې هدایت اوکړو] زکریا عليه السلام ته او د [هغوی خور] یحیی عليه السلام ته او عیسی عليه السلام ته او الیاس عليه السلام ته [او دې] ټول [حضرات] په پوره سپیڅلی خلقو کښې وو ﴿وَأَسْمِعِلْ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَكَوْنُ قُضُلًا عَلَى الْعُلَمَاءِ﴾ او دغه شان [مونږ دحق لارې هدایت اوکړو] حضرت اسماعیل عليه السلام ته او یسع عليه السلام ته او یونس عليه السلام ته اولوط عليه السلام ته او [ددوی نه] هریو ته [ددغې زمانو] ټول اهل جهان باندې [په پغمبرنی سره] مونږ فضیلت ورکړو.

﴿وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ وَأَخْوَانِهِمْ﴾ او دغه شان ددوی [ذکر شوو حضراتو] څه پلرونو نیکونو ته او څه اولاد ته او څه رونیو ته [مونږ دحق لارې هدایت اوکړو] ﴿وَأَجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ او مونږ هغوی عليه السلام [ټولو] ته دنیغ لارې [یعنی دحق دین] هدایت اوکړو [او هغه دین چه ټولو ته دهغې هدایت شوې وو] ﴿ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ دالله عز وجل [دطرفه هدایت چه کیپی] هغه هم دا [دین] ده دخپلو بندگانو نه چاته چه اوغواړی ددې هدایت [یعنی منزل ته درسولو په صورت کښې] کوی [چنانچه اوس چه څوک خلق موجود دی هغوی ته هم ددې هدایت په دې معنا سره اوشو چه هغوی ته ئې صحیح لار اوخودله بیا منزل ته رسیدل یانه رسیدل دهغوی کار دې] مگر ددوی نه بعضو خلقو ددې هدایت په [پریښودو سره شرک اوکړو] او [شرک دومره ناخوبه څیز ده چه غیر انبیاء عليه السلام خو لا پرېده] ﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ که بالفرض دوی [یعنی دغه پیغمبران عليه السلام] هم [نعوذ بالله] شرک کول نو څه به

دوی [نیک] عمل کولو هغه به ټول عبث گرځیدلی وو [ورپس د پیغمبرنی مسئلې ته اشاره ده چه] ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْتَنَّهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّوَّةَ﴾ دا [خومره چه بیان شو] داسې وو چه مونږ دوی [دخیرم] ټولو ته [آسمانی] کتاب او [علمونه د] حکمت او پیغمبرنی ورکړې وه [او پیغمبری خو داسې څه عجیبه څیز نه دې چه دا کافران خلق تاسو نه انکار کوی ولې چه ددې نظیر نشته دې] نوکه [دنظیر په موجود والی هم] ﴿لَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءُ فَقَدْ وَكُنَّا بِمَا كَانُوا بِهَا كُفِرِينَ﴾ دا خلق [ستاسو] دپیغمبرنی نه انکار اوکړی نو [تاسو غم ځکه مه کوئ چه] مونږ ددې [دمنلو] دپاره داسې ډیر خلق مقرر کړی دی [یعنی مهاجرین او انصار] چه ددې منکر نه دی.

معارف اوسائل

دتیر و شو آیتونو خخه په رومی آیتونو کښې د حضرت ابراهیم علیه السلام دهغه مناظرې بیان و وکومه نې چه خپل پلار آزار و د نمرود ټول قوم سره کړې وه، په هغې کښې نې ورته د بت پرستی اوستاره پرستې په خلاف یقینې شهادتونه وړاندې کړی وو اودانې هم ورته فرمائیلې وو چه تاسو مالره د خپلو بتانونه داسې ویروئ چه دهغې نه په انکار کولو به هغه مالره بریاد کړی سره ددې چه د بتانو خو د سره دغه وس نه رسی اونه ماخه داسې کار کړې دې چه دهغې په سزا کښې ماته خه مصیبت راپیښ شی. اودانې ورته افرمائیل چه ویریدل خوتا سوله پکار دی خکه چه ستاسو جرم ډیر سخت دې ولې چه د الله ﷻ مخلوقات بلکه د مخلوقاتو د لاس نه جوړ شوی خیزونه الله تعالی سره شریک کړی او برابری دی، بیا هر یو د عقل خاوند په دې پوره خبر دې چه الله ﷻ علیم، خیر او قادر مطلق دې اوس تاسو راته او وایې چه دامن او اطمینان حقدار خوګ دې او چالره ویریدل پکار دی؟

اوس ددې آیتونو خخه په رومی آیت کښې د امضمون راغلي دې چه عذاب نه په امن کیدل او مطمئن کیدل یواځې دهغه کسانو دپاره کیدې شی چه په الله ﷻ ایمان لری او بیا په خپل ایمان کښې د ظلم گډون اونکړی. چنانچه په حدیث شریف کښې راغلي دی چه ددې آیت په نازلیدو سره صحابه کرام او بوګنیدل او عرض نې اوکړو چه یارسول الله ﷺ په مونږ کښې خوګ داسې کیدې شی چه د گناه کولویه وجه به نې خپل خان باند ظلم نه وی کړې، اودې آیت کښې الله ﷻ فرمائی چه د عذاب نه په امن کیدو شرط دادې چه ایمان سره نې خه ظلم نه وی گډ کړې، اوس به زموږ د خلاصی موندلو خنلاره چاره کیدې شی؟ رسول الله ﷺ ورته افرمائیل چه تاسو ددې آیت مبارک په صحیح مفهوم باندې پوهه نه شونی. ولې چه آیت کښې د ظلم نه مطلب شرک دې خنګه چه په بل آیت کښې فرمائی ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (۱) په دې بناد آیت مراد داشو چه خوګ د ایمان راوړلونه پس د الله ﷻ په ذات اوصفتونو کښې چالره شریک اونه گرځوی، هغه به د عذاب نه په امن او هدایت موندونکی وی.

خلاصه داده چه بیوقوفان خلق، بتانو، اونوا درختوا، ستورو اود ریابونو لره اختیار مند گنې اودهغې عبادت کوی. اود عبادت په پرېښودلو دې نه ویرېږی چه خه نقصان به راوړسی، حضرت خلیل الله ﷺ ورته دکا نړی کرښه داسې په گټه کړه چه هر کله رب العالمین ستاسو د هر کار نه خبر دې اوستاسو په ښه او خراب دواړو باند ښه پوره قدرت لری دهغه نه خوتا سونه ویرېږی چه په نافرمانی کولو به نې درته خه زیان اوړسی، او کوم خیزونه چه علم او قدرت بیخی نه لری هغې نه ویرېږی؟ دابې عقلی نه ده نونور خه دی؟ ویره یواځې د الله ﷻ نه کول پکار دی او خوګ چه په هغه ایمان لری هغه ته هیڅ خطر نه نشته.

﴿وَلَعَلَّيْسُوا الْإِنَّمَاءُ بِظُلْمٍ﴾ خنګه چه رسول الله ﷺ په د اګه فرمائیلې دی، دلته د ظلم نه مراد شرک دې عامه گناه تر مراد نه ده خو هر کله چه، ظلم، نې نکره راوړلو نو د عربی ژبې د قواعدو له مخه ظلم نې عام کړو، یعنی دې نه مراد هر قسم شرک شو ﴿يَلْبَسُوا﴾ د، لبس، نه جوړ دې چه معنی نې اغوستل یا سره گډول دی، په دې بناد آیت مراد دادې چه خوګ خپل ایمان سره د خه قسم شرک گډون او کړی یعنی الله ﷻ لره هم دکمال ټول صفتونه منی اوسره دهغې، غیر الله لره هم دهغې خنې بعضې صفتونه منی نو هغه ددې امن او ایمان نه خارج دې.

ددی آیت نہ معلومہ شوه چه شرک یواخي دانہ دې چه په ډاگه، شرک اوبت پرستی کوی بلکه هغه څوک هم مشرک دې چه داسلام کلمه وائی خو څوک فرشته، رسول یا ولی الله، الله سره دهغه په خاص صفتونو کښې شریکوی، اگر که هغه څه بت ته سجده رکوع نه کوی اونه دهغه څه بل قسم عبادت کوی. په دې کښې هغه عواموته سخت خبردارې ورکول دی چه اولیاو یا دهغوی مزارونو او قبرونو لره حاجت رواگنری، طوافونه ورباندې کوی د قبر کاینړی په خان مړی، خاورې یې خان سره اوړی، گدان، غونې د قبر خوا کښې ذبح کوی وغیره. اود عمل نه نې داخر گند پړی چه دوی داسې گنری لکه چه خدای اختیارات ورته حواله شوی وی [نعوذ بالله منه].

په دویم آیت کښې الله ﷻ فرمائی چه هر کله حضرت ابراهیم ﷺ په مناظره کښې په خپل قوم باند بر راغلو او هغوی نې بیخي چپ کرل نوداز مونږ انعام او احسان وو چه صحیح نظریه ورکړه اودهغه ډاگیز دلیلونه مو ورته اوبښودل، هیڅوک دپه خپل عقل، پوهه یا تقریر او فصاحت، بلاغت باند فخر اونا زڅکه نه کوی چه هیڅ یو کار دالله ﷻ دامداد نه بغیر څوک نشی کولی، دلورې پانې انسانی عقل د حقیقتونو معلومولو دپاره کافی نه دې ولې چه په هر دور اوزمانه کښې دالیدلې کیږی چه لوڼې لوڼې ماهران، فلسفیان په گمراهی کښې ښکیل وی اودیر نالوستی اوبې علمه خلق د صحیح عقیدې او صحیح نظر نې پابندوی لکه مولانانې رومی فرمائیلی دی-

بے عنایات حق و خاصان حق گرم ملک باشد سیه هستش ورق

ادالله ﷻ دمهرباشیو نه بغیر دالله ﷻ د خاصانو پانړه هم توره وی اگر که هغه فرشته هم وی. په آخر ددغې آیت کښې فرمائی: ﴿تَرْفَعُوْهُ فَوْجِيْ مِّنْ لَّشَاءٍ﴾ [یعنی مونږه درجې دهغه چالور وو چا دپاره نې چه او غواړو] په دې کښې اشاره دې خبرې ته ده چه حضرت ابراهیم ﷺ ته په ټول جهان کښې ترقیامته راتلونکو نسلونو کښې داسې خاص مقام او عزت ورکړې شوې وو چه یهودیان، عیسایان، مسلمانان دبدھ مت مذهب خلق وغیره ټول نې د پاکیزگنې اقراریان دی اوبه مخه نې تعظیم کوی، داهم ز مونږ فضل او انعام دې دچا په اختیار کښې نشته اونه نې څوک په خپل عمل سره حاصلولی شی-

دې پسې په شپږو آیتونو کښې داوولسو پیغمبرانو لړۍ بیان شویده چه ځنې نې پکښې د حضرت ابراهیم ﷺ پلاران اونیگونه دی، اوزیات نې اولاد دی. ځنې نې پکښې روڼه او وروڼه دی، په دې آیتونو کښې یواځ ته دایان شوی دی چه دغه حضرت په هدایت باند وو، صالحان وو اوبه صراط مستقیم باند روان وو اوداښودلې شوی دی چه دوی لره الله ﷻ دخپل دین خدمت دپاره غورکړی اوقبول کړی وو، اوبل اړخ ته الله ﷻ داضباط کړی دی چه حضرت ابراهیم ﷺ خالص دالله ﷻ درضادپاره خپل پلار، وطن او خپل خپلوان پرینسی وو څکه ورته الله ﷻ دآخرت د لوړو درجو اود دانمی اوبې مثاله راحتونو نه وړاندې په دنیا کښې هم دخپلې برادرۍ نه زیات غوره برادری اود وطن نه نې زیات ښه وطن ورکړو اودالونې عزت او شرافت نې ورکړو چه ترقیامته پورې ټول راتلونکی پیغمبران نې ددوی (حضرت ابراهیم ﷺ) په اولاد کښې راوړلېدل، یوشاخ دحضرت اسحاق ﷺ نه روان شو چه پکښې دبنی اسرائیلو پیغمبران راغلل اوبل شاخ نې دحضرت اسماعیل ﷺ نه روان شو په دې کښې سید الاولین والاخرین، نبی الانبیاء خاتم النبیین ﷺ پیدا شو چه ټول دخیرمې دحضرت ابراهیم په اولاد کښې دی. دې نه داهم معلومه شوه چه اگر که عزت اوبې عزتی، خلاصې او عذاب دانسان په خپل ذاتی عمل باند اړه لری لیکن په

پلرونو، نیکونو کنبې ئې څوک نبی یا ولی کیدل یا په اولاد کنبې ئې عالمان او صالحان کیدل هم یولونې نعمت دې چه په هغې سره هم انسان ته فائده رسی.

ددغه اولسو پیغمبرانو ﷺ په لرې کنبې حضرت نوح ﷺ خود حضرت ابراهیم ﷺ غورنیکه کپړې پاتې نورنې دهغوئ اولاد بللې دې لکه فرمائی: ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ﴾ په دې کنبې یواشکال داسې راولاړېږي چه هرکله د حضرت عیسی ﷺ پلارنه وو نو صرف دموردار چه څنگه د حضرت ابراهیم ﷺ په اولاد کنبې حسابیدې شی؟ عامو علماؤ اوفقهاؤ ددې جواب دا ورکړېدې چه د ﴿ذُرِّيَّتٍ﴾ لفظ دخوښی اولور دواړوله اړخه اولاد ته شاملېږي لکه چه حسنین ﷺ د رسول الله ﷺ په ﴿ذُرِّيَّتٍ﴾ کنبې داخل دی.

بل اشکال دا راولاړېږي چه هرکله حضرت لوط ﷺ د حضرت ابراهیم ﷺ په اولاد کنبې نه دې بلکه دهغوئ وراره دې نو هغه څنگه په کې داخلیدې شی؟ ددې جواب هم صفا وواضح دې چه په عرف کنبې تره ته پلار او وراره ته اولاد وئیل په خلقو کنبې مشهور دی، نو دا اشکال پخپله ختمیږي.

په دغې آیتونو کنبې چه په حضرت ابراهیم ﷺ باند الهی انعامات بیان کړې شو، نو په دې سره خویود الله ﷻ دا قانون قدرت او ښولې شو چه څوک د الله ﷻ په لار کنبې خپل خوښ خیزونه قربانوی الله ﷻ ورته په دنیا کنبې هم دهغې نه زیات غوره خیزونه ورکوي، بل اړخ ته دمکې مشرکانو ته ددې حالاتو په آوړولو سره دې اړخ ته هدایت کول مقصود دی چه تاسو خلق د محمد مصطفی ﷺ خبره نه منی نو او گورئ چالره چه تاسو لوني منی هغه ایعنی ابراهیم ﷺ او دهغه ټول خاندان په مخه دا وئیلی دی چه لائق د عبادت یواځې د الله ﷻ ذات دې، هغه سره څوک په عبادت کنبې شریکول یا دهغه په مخصوص صفاتو کنبې ئې ورسره شریکول کفر او گمراهی ده، تاسو خلق په خپلو هغه خبرو او خیزونو کنبې هم راگیرېږئ چه پخپله ئې منئ.

په اتم آیت کنبې همدغه مضمون بیان کړې شو او په آخر کنبې د رسول الله ﷺ تسلی دپاره او فرمائیلی شو:

﴿لَا يَكْفُرُ بِهَا الْوَلَدُ لِقَوْلِ الْوَالِدِ إِنَّا سَمِعْنَا آلِهَةً يَدْعُونَ﴾ (یعنی که ستاسو څه مخاطب خلق ستاسو خبره نه منی او د ټولو وروښو پیغمبرانو د هدایاتو پیش کولو باوجود په انکار کولو باند ټینگ دی نو تاسو غم ځکه مه کوی چه مونږه ستاسو د بلنې او هدایت منلو او ددې خپلولو دپاره یولوني قوم مقرر کړې دې هغوی به د کفر او انکار خواته نه ځي، په دې کنبې ددغې مبارک دور مهاجرین او انصار هم داخل دی او تر قیامت په پورې ټول راتلونکی مسلمانان هم، چنانچه دا آیت، هغه ټولو خلقو دپاره د فخر خبره ده ځکه چه الله ﷻ د صفت کولو په مقام کنبې ذکر کړېدی: ﴿اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْهُمْ﴾ واخترنا فی زمهرهم) (اې الله جل شانہ اته مونږ ددوی نه او گرځوه، او زموږ حشر ددوی په ټولگی کنبې او کړه).

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدِّهِمْ
دا پیغمبران هغه کسان دی اچې هدایت کړې وو الله پس په هغوی پسې
منکر نه دی دغه خلق وو چې الله ﷻ ورته هدایت کړې وو نوته هم دهغوئ په لار

اَقْتَدِهٖ قُلْ لَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ هُوَ

اقتدا او کړه ته او وایه | نه غواړم زه ستاسو نه په کار ددې تبلیغ او هدايت | څه اجر | نه دې | دا قرآن |
نگ کوه | دوی ته او وایه چې زه د تبلیغ په دې کار ستاسو نه اجرت نه غواړم | دا قرآن پاک

اِلَّا ذِكْرًا لِلْعَالَمِيْنَ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ

مگر | نصيحت دې | دپاره د مخلوقانو | او اونکړو دوی قدر | دا الله | لکه څنگه چې حق دې |
د ټولې دنيا د خلقو دپاره يو نصيحت دې | او دوی دا الله عظميت هغه شان اونه پيژندلو څنگه چه

قَدْرَهُ اِذْ قَالُوا مَا اَنْزَلَ اللَّهُ عَلٰى بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ

د قدر دهغه | کله چې | او وويل دوی اچي نه دې نازل کړې | الله په هيڅ انسان باندې | هيڅ خبر
دهغه عظميت پيژندل پکار وو | کله چې دوی او وويل چې الله کله هم په هيڅ يوشر هيڅ حکم نه دې نازل کړې

قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسٰى نُورًا

ورته او وایه | چا نازل کړې دې | کتاب | هغه | اچي راوړې وړا | هغه | موسی | اچي رنړاوه
ورته او وایه چې هغه کتاب چا نازل کړې وو | اچي کوم موسی | هغه راوړې وو | هغه د ټولو خلقو دپاره رنړا

وَهُدًى لِلنَّاسِ لِيَجْعَلُوْهُ قَرَاطِيسَ يُحَدِّثُوْنَهَا

اولارښودونکې وو | دپاره د خلقو اتاسو جوړوي | دهغې نه | پانړې پانړې اچي ښکاره کوي | بعضې دهغې نه
او هدايت وو | اوس هغه تاسو پانړې پانړې کوي | لږ څه په کښې ښکاره کوي

وَتُخَفُّوْنَ كَثِيْرًا وَعَلِمْتُمْ مَّا لَمْ تَعْلَمُوْا اَنْتُمْ

او پټوي ترې نه | ډير | او ښودلې شوې دې تاسو ته | هغه علم اچي نه وو معلوم | تاسو ته
او ډير څه په کښې پټوي | او خودلې شوي دي تاسو ته | دهغه کتاب په وجه | هغه خبرې

وَلَا اَبَاؤُكُمْ قُلْ اَللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِيْ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ

اونه پلارانو ستاسو ته | ورته او وایه اچي الله | بيا | اير پرېده هغوی په غلطو بحثونو خپلو کښې اچي لوبې کوي
چې تاسو او ستاسو پلارنيکه ته نه وي معلومي | او وایه الله نازل کړې دې | بيا پرېده چې خپلو عبثو کښې مشغول دي

وَهٰذَا كِتٰبُ اَنْزَلْنٰهُ مُبْرَكٌ مُّصَدِّقٌ الَّذِي

اودا | قرآن | | يو کتاب دې | اچي نازل کړې دې | مونږه اچي برکتناک دې | اچي تصديق کونکې دې | دهغه کتاب
او مونږ چې دا کوم کتاب نازل کړې دې | داهم د اتورات پشان يو برکتی کتاب دې | او دهغې کتاب تصديق کوي

بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا

چې وړاندې دده نه دې | دپاره ددې چې ته او وپروې | مورد کلو | مکه | او هغه څوک اچي چاپيره ددې نه دی
کوم چه ددې نه وړادې وو | او ددې دپاره راغلي دي چې ته پرې ام القرې او د چاپير چل خلق او وپروې

وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُوْنَ بِهِ وَهُمْ

او هغه کسان اچي ايمان راوړې | په آخرت باندې هغوی ايمان راوړې | په دې قرآن | احوال دا چې هغوی
او څوک چې په آخرت باندې ايمان راوړې | نو هغوی په دې کتاب هم ايمان راوړې | او هغوی د

عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ

د مونځونو خپلوا حفاظت کوي | اوڅوک دې ازيات ظالم | دهغه چانه | چې تری | په الله باندې
د خپلو مونځونو د یرځيال ساتي | اودهغه چانه لوني ظالم څوک کيدې شي | چې په الله باندې

كُذِّبًا أَوْ قَالَ أُوْحَىٰ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ

د روغ اياواني اچي وحی شوی ده | ماته | او حال دا | چې وحی کړې شوې نه وی | هغه ته | څه خبره | اودهغه چانه
د روغ اوتري | يادا اوواني چې ماته وحی راغلي ده | اوله حقيقت کښې هېڅ وحی ورته نه وی راغلي | .. اودهغه

قَالَ سَأُنْزِلَ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَىٰ

چې اوواني | چې نازل به کړم زه | په شان | دهغې | چې نازل کړې دې | الله | اوکاش چې اووښي ته |
چانه چې وانی چه زه به هم د الله بېشان کتاب نازل کړم | اوکه ته اوگوري

إِذَا الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ

څه وخت چې وی | ظالمان خلق | په سختو | دمرگ کښې | او فرشتې ورته |
څه وخت چې دا ظالمان دمرگ په مصيبت کښې گرفتار وی | او فرشتو ورته

بَاسِطُوا أَيْدِيَهُمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ

رااوږده کونکي وی | لاسونه خپل | او ورته وانی چې رااوباسئ | روحونه خپل | نن ورځ به |
لاسونه وراوږده کړي وی | اولورته وانی چې خپل روحونه رااوباسئ | نن به تاسو

تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ

بدله درکړې کيږي تاسوته | عذاب سپکونکي | په سبب دهغې | چې وی تاسو | چې ونييل به مو
نه سپکونکي عذاب درکولې شي | ځکه چې تاسو په الله بېناحقه خبرې ترلې |

عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ ۝

په الله باندې | ناحقه خبرې | او وی تاسو | د آيتونو دهغه نه | چې تکبر به مو کولو
..... او دهغه د آيتونو منلو نه مو هم تکبر کولو

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْتُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ

اوله تحقيق سره | اړه شي | تاسو مونږ ته | يواځې | لکه څنگه چې | پيدا کړي وی مونږه | تاسو | په اول | خل
اوله الله به ورته وانی | اوس تاسو مونږ ته هغسې يواځې | اوتش لاس | راغلي یی | لکه څنگه چې مويه اول خل پيدا کړي وی

وَلَكُمْ لَكُمْ مَّا خَوَّلْتُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَىٰ

او پرېښودل تاسو | هغه څه | چې درکړي وو مونږه | تاسوته | روستو | د شاگانو ستاسو نه | اونه وڼو مونږه
مونږ چې په دنيا کښې هرڅه درکړي ووا | هغه مورو ستو پرېخودل | او مونږه تاسو سره

مَعْلَمٌ شُفَعَاءُ كُمْ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَكْهَمُ

تاسو سره | سفارشيان ستاسو | هغه | چې گمان به کوو تاسو | چې بېشکه هغوی |
ستاسو هغه سفارشيان اونه ليدل به کو موچه به تاسو گمان کولو چه هغوی ستاسو په کارونو کښې

فِيكُمْ	شُرَكَاءُ	لَقَدْ	نَقَطَ	بَيْنَكُمْ
ستاسو په کار جوړولو کښې شریکان دی په تحقیق سره ختم شوتعلقات په منع ستاسو کښې				
ستاسو شریکان دی	ستاسو ټول تعلقات ختم شول			
وَضَلَّ	عَنْكُمْ	مَا	كُنْتُمْ	تَزْعُمُونَ
او ورک شو ستاسو نه هغه څه چې وی تاسو چې گمان به مو پرې کولو د سفارشیانو				
او کومې دعوی چې مو کولې هغه ټولې درنه هیرې شوې				

آسان ترجمه قرآن

دا خلق (په کوم پرده ذکر شو) هغه وو چاته چې الله (د مخالفینو په رویه باندې د صبر کولو) هدايت کړې وو. نو (ای پیغمبره!) ته هم د هغوی په لاره باندې روان شه (مخالفینو ته) ووايه چې څه تاسو نه په دي (دعوت باندې) څه اجرت نه غواړم. دا د دنیا د ټولو مخلوق د پاره یو نصیحت دي. او بس او دي (کافرانو) چې کله دا ووتل چې الله په هیڅ انسان باندې څه نه دي نازل کړي نو دوی دالله صریح قید ونه پیلیدلو (دوی ته) ووايه چې: هغه کتاب چا رالیدلی وو چې موسی علیه السلام راوړې وو. چې دخلق دپاره رڼا او هدايت وو چې هغه تاسو په جدا جدا کاځدونو کښې ایښودې دي چې (هغې نه لږ څه) تاسو ښکاره کوئ او ډیرې حصې پتوئ. او (چې د هغې په ذریعه) تاسو ته د هغه خبرو تعلیم درکړې شوې وو چې تاسو ته د هغې علم نه وو. او نه ستاسو پلار لیکه ته؟ (ای پیغمبره!) ته خپله دوی ته ددې سوال په جواب کښې (دومره ووايه چې: هغه کتاب الله نازل کړې وو. بیا دوی په خپل حال باندې پریږده چې دوی په خپلو بې هوډه خبرو کښې زړه مشغولوي. او (دغه شان) دا ډیر د برکت والا کتاب دي چې مونږ رالیدلې دي او د مخکنو کتابونو تصدیق کوونکې دي چې دپاره چې تشریح الله علیه وسلم ددې په ذریعه د کلو مرکز (یعنې مکه) او ددې نه گڼر چاپېره خلق خبر کړي او کوم خلق چې په آخرت باندې ایمان راوړي هغوی په دي باندې هم ایمان راوړي. او هغوی د خپل موندل پوره پوره حفاظت کوي او د هغه کس نه به لوی عالم غول وي چې په الله باندې دروغ وایي. یا دا دواړي چې ماته وحی راغلې ده حال دا چې هغه ته څه وحی نه وي راغلې. او دغه شان هغه کس چې کوم دا وائی چې څه به هم داسې کلام نازل کړم لکه چې الله رالیدلې دي؟ او که ته هغه وخت وگوري (نو ډیر خوفناک منظر به وویل) چې دا ظالمان د مرگ په سختو کښې گرفتار وي. او فرحتو به خپل لاسونه غواړه کړي وي (او وائی به چې) خپل روحونه اوباسي. نن ورځ تاسو ته د ذلت عذاب درکولې هي دي چې نه چې تاسو د دروغو خبرې الله پورې تړلې او ددې وحی نه چې تاسو د هغه د لېو غلام تکبر کولو. (بیا به د قیامت په ورځ الله دوی ته وائی چې) "تاسو ماته داسې یواځې راغلي لکه چې مونږ په اول ځل پیدا کړي وئ او څه چې مونږ تاسو ته درکړي وو هغه تاسو خپل هاته پریښودل. او مونږ ته څو ستاسو هغه سفارشیان چرته په نظر نه راځي چې د هغوی په پاره کښې ستاسو دعوی وه چې هغوی ستاسو په معاملاتو حل کولو کښې (مونږ سره) شریک دي. حقیقت دا دي چې هغوی سره ستاسو هغه ټول تعلقات ختم شوي دي. او د کومو (پکانونو) پاره کښې چې ستاسو لوی لوی گمانونه وو هغه ټول ستاسو نه وړک شول.

غلامہ تفسیر

[او مونږ چه دغم نه کولو اوصبر کولو وایو نو وجه داده چه ټولو انبیاء کرامو هم دغسې کړی دی چنانچه] ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْمُهُمْ أَفْتَدَى﴾ دا [حضرات] داسې وو چه ورته الله ﷻ صبرا هدایت کړې وو نو [په دې باره کښې] تاسو هم دهغوی په لاره [دصبر] روان اوسئ [هر کله چه تاسو ته هم ددې هدایت کړې شو ددې په وجه د دوی نه تاسو ته نه نفع شته اونه ضرر چه دهغې په وجه به غم او بې صبری کونی او ددې مضمون دظاهرولو دپاره دوی ته دتبلیغ کولو په وخت] ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ تاسو [داهم] اوواڼې چه زه تاسو نه [دقرآن پاک په دې تبلیغ] باندې هیڅ څه بدله نه غواړم [چه دهغې په ملاویدو سره به مع فائده او په نه ملاویدو سره په مع زیان وی بې غرضه درته نصیحت کوم] ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ دا [قرآن پاک] خو صرف دټولو جهانونو دپاره یو نصیحت ده [چه منلو کښې نه هم ستاسو نفع اوبه نه منلو کښې نه هم ستاسو نقصان دې] ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَتَّى قُنُوتًا﴾ او دغې [منکرو] خلقو چه دالله ﷻ قدر پیژندل پرې څنگه واجب وو هغسې قدر نه اونه پیژندلو ولې چه [په صفا ټکو کښې] ﴿إِذْ قَالَ آدَمُ إِنَّكَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ﴾ داسې نه اووئیل چه الله ﷻ په هیڅ بشر باندې څه خیز [یعنی څه کتاب] تراوسه نه دې نازل کړې [دا وئیل ځکه قدر پیژندل نه دی چه ددې نه دپیغمبر دمسلخ انکار لازمیږي او دپیغمبري نه منکر خلق الله ﷻ لره دروغژن بولی حالانکه الله ﷻ ته درښتیا نسبت کول واجب دی نو په دې سره واجب قدر شناسئ کښې خلل اچول شو داخو تحقیقی جواب شو او الزامی خله بندونکی جواب ورکولو دپاره] تاسو [دوی ته] ﴿قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ بِمُوتَىٰ﴾ دا اوواڼې چه [داخو اوښانې چه] هغه کتاب چا نازل کړې دې کوم چه موسی ﷺ راوړې وو یعنی تورات چې هغه تاسو خپله هم منئ چې د هغه کیفیت دا وو چې ﴿تَوَدَّ أَهْدَىٰ لِلنَّاسِ﴾ هغه [خپله د تورت پشان واضح وو او] د چا دهدایت دپاره چه هغه راغلې وو دغې [خلقو دپاره هغه] [دشرانعو دبیانونو په ذریعه] هدایت دے کوم لره ﴿تَهْتَلُونَ﴾ [آدمی ته دپاره هغه] [دخپلو نفسانی غرضونو دپاره] په بیلو بیلو پانږو کښې ایښه دے چه هغې [کښې مو څومره پانږه چه اوغوښتې] هغې لره ښکاره کونی [په کومو کښې چه ستاسو د مطلب خلاف څه خبره نه وه] او ډیر خبرو لره [چه دخپل مطلب نه خلاف دی یعنی په کومو پانږو کښې چه هغه لیکلې شوې دے هغې لره] پټونی او [ددغې کتاب په برکت] تاسو ته ډیر داسې خبرې ﴿وَعَلَّمْتُم مَّا لَمْ تَعْلَمُوا﴾ در اوخودلې شوې چه هغې لره [دکتاب ملاویدو نه مخکښې] نه تاسو [یعنی دبنی اسرائیلو قوم چه دآیت د نازلیدو په وخت کښې موجود وو] پیژندل ﴿اَلْتَعْمَلُوا بِالْآيَاتِ﴾ اونه ستاسو [نزدې سلسلې] مشرانو [پیژندل مطلب دا چه دکوم تورات دا حالت دے چه اول خوځ تاسو هم منئ بله دا چه هرکله نور او هدایت دے ځکه دمنلو جوگه هم دې دریم داچه هروخت ستاسو په استعمال کښې دے سره ددې چه استعمالول نه په شرمناکه طریقه دی لیکن ددې په وجه دانکار کولو گنجائش پاتې نشو. څلورم دا چه ستاسو په حق کښې هغه دلونې نعمت او احسان څیز دے دهغې په برکت تاسو عالمان جوړ شونئ چه په دې لحاظ په کښې دانکار گنجائش نشته. دا اوښانې چه دے لره چا نازل کړې دې. اوهر کله چه ددې سوال جواب داسې ټاکلې شوې دې چه دغې خلقو به هم سوا ددې بل جواب نه وو ورکړې

لره [هغه وخت] اووینی [نو دیره هیبتناکه ننداره به ورته ښکاره شی] هرکله چه دا ظالمان خلق به [کوم چه ذکر شو] دمرگ په [روحانی] سختو کښې [اخته] وی ﴿وَالْمَلَائِكَةُ سَاطُوعَاتُ أَبْدَانِهِمْ﴾ او [دمرگ] فرېستے [چه دملك الموت امدادپانے دی دهغوی د روح راویستلو دپاره دهغوی طرف ته] خپل لاسونه وراوړدوی [او دسختی ښکاره کولو په غرض به ورته په مخه داسې وائی چه] ﴿أَخْرِجُوا النَّاسَ﴾ ښه ده [زر زرا] خپل روحونه راویاسی [څنگه چه په ترخ ترخ گرځیدنی اوگورنی] ﴿الْيَوْمَ تُعْزِزُونَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ عَلَى اللَّهِ وَعِيدُ الْغَفِيِّ﴾ په دې سبب نن به [مړکیدو سره سمدرستی] تاسو ته د ذلت سزا درکولې شی [چه تاسو به دالله ﷻ په ذمه دروغ خبرې تیلې لکه] ﴿مَا أَنْزَلَ اللَّهُ الْغُرُوحَ إِلَى الْغُرُوحِ﴾ ﴿وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تُكْفِرُونَ﴾ او تاسو به دالله ﷻ د آیتونو [قبلولو] نه [چه دهدایت ذریعه وه] تکبر کولو [داحال به یی دمرگ په وخت وی] ﴿وَلَقَدْ جَاءَكُمْ نُوحًا فَادَّي﴾ او [کله چه دقیامت ورځ شی نوالله ﷻ به ورته فرمائی] تاسو زمونږ خواته [دیار اومددگار نه] ځانله ځانله [شونی او] راغلی [اوپه داسې حالت کښې راغلی] ﴿كَمَا خَلَقْنَاهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ څنگه چه مونږ اول ځل [په دنیا کښې] تاسو پیدا کړی وے [چه نه مو په بدن باندې جامه وه اونه موپه پښو کښې پیزار وو] ﴿وَتَرَكْنَاهُ مَآءً غَوْلًا فَفُتِحَتْ﴾ او څه چه مو تاسوته [په دنیا کښې سازوسامان] درکړې وو [په کومو چه تاسو مغروره وئ] هغه مو دخپل روستو پرېښو [خان سره مو هیڅ راتوبه شو مطلب دا چه دمال دولت په آسره مه پاتې کړې دابه ټول هم دلته په دنیا کښې پاتې شی] ﴿وَمَا تَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ﴾ او [تاسو کښې چه بعضې خلقو په دخپلو باطلو معبودانو په سفارش چه ملاتړله نو] مونږ خو تاسو سره [دا وخت] ستاسو هغه سفارش کوونکی نه وینو [چه ترے ثابته شوه چه په واقع کښې هم تاسو سره نه دی] ﴿الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ﴾ دکومو په باره کښې چه تاسو دعوی لرله چه هغه ستاسو په معامله کښې [زمونږ] شریکان دی [چه کومه معامله دعبادت مومونږ سره کړې وه هم هغه هغوی سره هم وه] ﴿لَقَدْ نَقَطَهُ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾ واقعی ستاسو [او دهغوی] په خپل مینځ کښې خوتعلق ختم شو [چه نن تاسو دهغوی نه ویزاره او هغوی تاسو نه ویزاره شفاعت اوسفارش به مو څه اوکړی] او هغه ستاسو دعوی [چه ذکر شوه] ټوله د مینځه اووتله [هیڅ دکار اونخته نو اوس به درباندي پوره پوره مصیبت راځی].

معارف اومثال

په تیرو شوو آیتونو کښې حضرت خلیل الله ابراهیم ﷺ باند دالله ﷻ دعظیم الشان انعاماتو او د هغوی دلورو درجوبیان وو چه دهغې په ذریعه عموماً دحضرت آدم ﷺ پوره نسل ته اوخصوصاً دمکې مکرمې او عربو خلقوته عملی صورت دابنودل مقصود ووچه هرکله څوک دالله ﷻ مکمله فرمانبرداری دخپل ژوند مقصد اوگرځوی او هغې دپاره دخپلو خوښوڅیزونو قربانی پیش کړی څنگه چه ابراهیم ﷺ داسې پیش کړه چه مورېلار قوم او وطن ټول ئې الله ﷻ دپاره پرېښول، بیا د بیت الله شریف دآبادولولو ئې خدمت دپاره ئې دشام ملک غوند خیرازه [آباد] وطن پرېښو اود مکې مکرمې شگلن ملک ئې قبول کړو، چه ورته دبی بی اوماشوم پرېښولو حکم په دغه بیابان کښې اوشو نو سمدستی ئې پر عمل اوکړو، دداسې فرمانبردار واصل بدله خویه قیامت نه پس یواځې په جنت کښې ملاوړې، لیکن الله ﷻ ورته په دنیا کښې هغه مرتبه اودولت ورځښی چه

دهغي مخي ته دتولي دنيا دولتونه کمزوري پاتي شي
هر کله چه حضرت ابراهيم عليه السلام خپل قوم او برادري دالله درضا دپاره پريښونو دهغي په بدل
کښي ورته الله تعالى دپيغمبرانو عليهم السلام ډله ورکړه چه زيات پکښي دهغوي به اولاد کښي دي، دعراق
اوشام ملک نې پريښونو دالله تعالى کور، بلد امين او أم القرى يعنى مکه ورته نصيب شوه، دهغوي
قوم دهغوي بې عزته کول او غوښتل نو دهغي په بدل کښي الله تعالى هغوي لږه دتولي دنيا دخلقو
او ترقيامت په پوري دراتلونکو نسلونو داسي امام او پيشوا جوړ کړو چه ددنيا مختلف قومونه
او مذهبونه دحضرت ابراهيم عليه السلام په قدر او عزت کولو باند اتفاق لري حالانکه خپل منځ کښي نې
غټ غټ اختلافات نه وي.

په دې سلسله کښي دا ولسو په شمير کښي دپيغمبرانو عليهم السلام لږي بيان شوي وه چه زيات
پکښي دحضرت ابراهيم عليه السلام په اولاد او نسل کښي داخل دي او دابنودلې شوي وو چه داتولي هغه
بزرگي هستي دي چه الله تعالى دتول جهان په انسانانو کښي دخپل دين دخدمت دپاره چونړ کړي وو
اوسمه لارنې ورته ښودلې وه.

اوس ددې آيتونو څخه په رومي آيت کښي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په خطاب کولو سره دمکي
خلقوته اړولي شوي دي چه ديو قوم پلرونه او نيکونه يواځي په دې وجه دهغوي ديني مشران نشي
جوړيدې چه نسبي پلاران او نيکونه نې دي او دهغوي هر قول او فعل پسې روان شي څنگه چه
عموما دعربو اودمکي دخلقو خيال وو، بلکه دچاتابعداري کولو دپاره رومي په دې پوهيدل
ضروري دي چه دغه خلق پخپله هم دهدايت په صحيح لاره دي او که نه دي، په دې بنا دپيغمبرانو
عليهم السلام ديولند شمير لري بيانولو نه پس او فرمايلي شو: «أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ» ادا هغه خلق دي چه الله
تعالى ورته هدايت کړيدي بيانې او فرمايل: «فَهُذِهِمُ الْقَدِيدُ» ايا سو هم ددوي هدايت او طريقه
کار اختيار کړي؟

په دې کښي يو هدايت اهل عربو او تمام امت ته دادي چه د پلارانو نيکونو د تقليدو هم پرستي
پرېږدي، اود هغه خلقو تابعداري کوي چه دالله تعالى له اړخه هدايت موندونکي بزرگان دي.
بل هدايت پکښي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته داسي دي چه ايا سو هم ددغه رومي پيغمبرانو عليهم السلام طريقه
اختيار کړي؟

دلته دا خبره هم دغور کولو جوگه ده چه دپيغمبرانو عليهم السلام په شريعتونو کښي به فروعی او جزوی
اختلافات رومي هم راتلل او په ملت اسلام کښي هم ددې نه مختلف ډير احکام نازل شوي دي
نوبيا ددې څه مطلب شو چه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته درومي پيغمبرانو په طريقه باند دتلو او عمل کولو
هدايت او کړي شو؟

چه نور آيتونه او حديث روايتونه مخي ته کيږدونو ددې جواب دا وي چه دلته په ټولو فروعی
او جزوی احکامو کښي درومي پيغمبرانو عليهم السلام دطريقي اختيارولو حکم نه دي بلکه ددين په
بنیادی احکامو، توحيد، رسالت او آخرت کښي دهغوي طريقه کار اختيارول مقصود دي چه
دهيڅ پيغمبر په شريعت کښي په دې کښي هيڅ بدلون نه دي راغلي، يعنى دحضرت آدم عليه السلام نه
چه واخلې تر خاتم الانبياء عليهم السلام پوري په دې کښي دټولو پيغمبرانو هم يوه عقیده او يوه طريقه
را روانه ده، باقي فروعی احکام چه پکښي څه تبديلي نه ده راوستي شوي په هغي کښي هم طريقه
کار شريکه پاتي شويده او دحالاتو دبدليدو په وجه دحکمت او وخت دتقاضا مطابق چه بل حکم
ورکړي شو په هغي عملدرآمد او کړي شو.

همدغه وجه ده چې رسول الله ﷺ ته به دوحی په ذریعہ خه خاص هدايت نه وور اغلې نو هغوی به دخپل معمول مطابق په فروعی معاملاتو کښې هم درو مېنوييغمبرانو ﷺ په طریقه کارباند عمل کولو اظهري وغيره (۱)

ورپسې رسول الله ﷺ ته خصوصیت سره دیوداسي اعلان کولو حکم ورکړې شو چه تولو پیغمبرانو ﷺ هم په مخه کړيدي لکه فرماني ﴿قُلْ لَا اسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۚ إِن هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ (یعنی ستاسو دژوند بنائیسټه کولو دپاره چه کوم هدايات تاسوته درکوم دهغې اجرت یا عوضانه تاسو نه نه اخلم، که دامو او منل نوز ما پکښې هېڅ خه فائده نشته او که مو اونه منل نو نقصان م پکښې نشته- داخودتولي دنیا دخلقو دپاره دنصیحت اوخیرخواهي پیغام دي په تعلیم ورکولو او تبلیغ ورکولوباند تولو پیغمبرانو ﷺ خه غوضانه او اجرت نه دي اغستی چنانچه په دي شان سره تبلیغ کول زیات اثرلري-

دویم آیت دهغه خلقوپه جواب کښې راغلي دي چاچه داسې وئیلی وو چه الله ﷻ چري په خه بشر (انسان) باند خه کتاب نه دي نازل کړې، دکتابونو اورسولاتو قضیه دسره غلطه ده- (۲)
دغسې وئونکې که دمکې بت پرست وی (څنگه چه ابن کثیر فرمائیلی دی) نومعامله خوینکاره ده چه هغوی د خه کتاب او پیغمبر اقراریان نه وواو که یهودوی (څنگه چه نورومفسرینو اختیار کړيدي) اودآیت روانی په ظاهره ددي تائید کوی نودهغوی داسې وینا کول خالص دقهر او غصې په بنا وو کوم چه ددوی د مذهب نه هم خلاف وو- چنانچه دامام بغوی په یوروايت کښې دی چه هم ددي کبله یهودیان دهغه چانه ناراضه شو چاچه داخبره کړې وه اوهم ددغې غلطۍ په وجه یې د مذهبي پیشوایي (مشری) ادعهدې نه لرې کړې وو- (۳)

په دي آیت کښې الله ﷻ رسول الله ﷺ ته فرمائیلی دی چه چاداییهوده خبره کړیده هغوی دالله ﷻ حق پیژندل نه دی کړی گنی دبی ادبی داخبره به دهغوی دخلې نه نه وتله، کوم خلق چه مطلقاً دآسمانی کتابونونه انکار کوی هغوی ته اووایه چه که خبره همدغسې وی چه الله ﷻ په هېڅ یو انسان باند کتاب نه دي نازل کړې نوداراته اووایی چه داتورات (کوم لره چه تاسوهم منی) اوددي په وجه دقوم مشران جوړشوی یی! چانازل کړيدي؟ اوورسره نې داهم ورته اوښودل چه تاسو داسې قسم کاږه تلونکی یی چه کوم کتاب تورات ته تاسو آسمانی کتاب وایی اومنی نې هغې سره هم ستاسو معامله داده چه تاسو ددي ترلی کتاب په ځانې دي لره په بیلوییلو پانړو کښې لیکلې دي، غرض او کارمودادي چه کله موزیة او غواری نوڅه پانړه نې دمنځ نه راویاسی، اودهغې د مضمراتو نه انکار اوکړی لکه چه هغه آیتونو مو تر ویستلی دی کوموچه درسول الله ﷺ علاماتو اوصفتونو سره تعلق لرلو، چنانچه دآیت داخری جملې ﴿تَهْتَلُونَ فَرِحْتُمْ﴾ همدغه مطلب دي، ﴿فَرِحْتُمْ﴾ (فرطاس) جمع ده معنی نې پانړه اوکاغذ ده-

(۱) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۳ ص ۳۲۱، وهرح معالی الآثار، کتاب الجنائز، باب الجنائز، رقم القوم بالقرآن ج ۱، ص ۲۸

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۹، ۴۰

(۳) تفسیر المهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۹، ۴۰

ورپسې ئې دغې خلقوته داسې خطاب او فرمائيلو: ﴿وَعَلَيْكُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا اَلَا وَكُمُ﴾ (يعنى د قرآن كريم په دريچه درته دتورات او انجيل نه زيات داسې علم هم دركړې شوچه نه وړاندې نه تاسو دهغې خبرلرلو او نه ستاسو پلرونو نيكونوا).

په آخر دآيت كښې ئې داسې او فرمائيل: ﴿قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِىٰ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ﴾ (يعنى ددې سوال، اچه هر كله الله ﷻ دسره كتاب نه دې راليرلې نوتورات چا نازل كړو؟) جواب خو به هغوى څه وركړى، هم تاسو او فرمايئ: چه خالص الله ﷻ نازل كړيدى او هر كله چه په هغوى باند حجت تمام شو نو ستاسو كار ختم شو اوس چه هغوى په كومو لويو توقو كښې اخته دى هم په دغه حال ئې پرېږدئ، دوى باندې د الله تعالى د طرفه نازل شوى كتابونو په باره كښې په دوى باندې حجت تمام كړې شو نو په درنيم آيت كښې ئې او فرمائيل: ﴿وَهَذَا كَلِمَتُكَ اَلَّذِى يَنْتَظِرُ اَمْرَ الْقُرْىٰ وَمَنْ حَوَّلَهَا﴾ (يعنى څنگه چه دوى دالله ﷻ دار څه دتورات نازل يدل منى دغه شان دقرآن هم، مونږه نازل كړيدې اودهغې دحقوالى اورشتينوالى دپاره داگواهى كافى ده چه قرآن كريم هغې ټولو څيزونو ته رشتيا وائى كوم چه په تورات او انجيل كښې نازل شويدي، تورات او انجيل نه پس ددې نازلول ځكه ضرورى شوچه دغه دواړه كتابونه بنى اسرائيلو دپاره ليرلې شوى وو اوددوى د دويم شاخ بنى اسماعيلو د هدايت دپاره څوك خاص پيغمبر او كتاب تراوسه نه ووراغلي اكو موته چه عرب وئيلې شى اوپه، ام القرى، (مكه مكرمه) اوددې په خواؤشا كښې اوسيدى، اوس د قرآن كريم هغوى دپاره خصوصا اودتولې دنيا خلقو دپاره عموما نازل كړې شويدي. قرآن مكې مكرمې ته، ام القرى، (دټولو علاو جرحه او بنياد) ځكه او فرمائيلو چه دتاريخى روايتونو په مطابق هر كله چه زمكه پيدا كيده نو شروع ئې ددې ځانې نه اوشوه، دغه شان مكه مكرمه دتولې دنيا دپاره قبله اوپه عبادت كښې ورته دمخ كولو مركز هم داده [مظهرى] (۱)، ﴿اَمْرَ الْقُرْىٰ﴾ سره د﴿وَمَنْ حَوَّلَهَا﴾ فرمائيلو مطلب دمشرق نه تر مغربه اودشمال نه تر جنوبه پورې ټوله دنيا ده.

دآيت په آخر كښې ئې او فرمائيل: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ (يعنى څوك چه په آخرت ايمان لري هغوى په قرآن هم ايمان راوړي اودخپلو مونځونو پابندى كوي) په دې كښې ديهودو اومشر كينويه يوې شريكې بيمارى باند خبرداري وركړې شويدي چه داسې بې فكرى كول چه په خپله خوښه منل او نه منل اوددې خلاف محاذ جوړول ددې مرض اثر دې چه په آخرت باند ايمان نه لري، څوك چه په آخرت اوپه يوم الحساب ايمان لري، دالله ﷻ ويره به دهغه مخه ضرور دې اړخ ته راروى چه په دليلونو كښې غوراو كړى اودحق خبرې په قبلولو كښې دخپلو نسلى مشرانو دجاهليت درسمونو څه پروانه كوي.

كه غوراو كړې شى نو دآخرت نه بې فكره كيدل، ام الامراض، دى، كفر اوشرك هم ددې نتيجه ده اوتول گناهونه اونا فرمائئ هم، په آخرت باند ديقين لرونكى نه كه چرې څه گناه او غلطى صادر شى نو زړه ئې په درز يدوشى، نتيجه ئې داوى چه توبه او كړى واآئنده دپاره، گناه نه دبچ كيدو پوخ قصد كوي. په حقيقت كښې دالله ﷻ نه ويره كول اودآخرت فكر كول داسې يو څيز دې چه د انسان نه صحيح انسان جوړوى اودجرمونو كولونه ئې بندوى. په دې وجه دقرآن كريم هيڅ يو

سورت بلکہ ہیخ یو رکوع غالباً داسې نه ده چه دا آخرت فکرت په پکښې مخه رارولې شوې نه وی
(اللهم اجعل جملة همومنا هماً واحداً هم الامرة) (۱)

إِنَّ اللَّهَ

بیشکه الله

بیشکه الله

فَالْقِ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ

چونکې دې دداني | اود زړې | رااوباسی | ژوندې | د مړې نه | اوراو استونکې دې | د مړې
دداني | اوزړې | ازونړې | چونکې دې | د مړې نه ژوندې | رااوباسی | اود ژوندې نه مړې | رااوباسی

مِنَ الْحَيِّ فَلَكُمْ اللَّهُ فَالِ تَوَفَّكُونَ ۖ فَالِقُ

د ژوندې نه | دغه کارونه | کونکې | الله دې | انوکوم طرفته | گرځولې | کیږي | تاسو | چونکې دې
..... داسو الله دې | انو تاسو | د هغه د عبادت نه | کوم طرفته | اړولې | شئ | هغه د

الْإِصْبَاحِ ۖ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا ۚ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانًا

د صبا | اوجوړه | کړې | نې | ده | شبه | وخت | دارام | اونمر | اوسپوړمې | انبې | د حساب
صبا | راو استونکې دې | اوشبه | نې | دارام | وخت | مقرر کړې دې | اونمر | اوسپوړمې | نې | حساب | مقرر کړې دې

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ۖ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ

دا | اندازه | ده | د غالب | اود علیم | او هغه | هغه ذات دې | چې پیدانې | کړل | ستاسو دپاره
دا | د غالب | او پوهه | الله | اندازه | ده | او الله | هغه ذات دې | چې ستاسو دپاره | نې

النَّجْمِ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ ۖ قَدْ

ستوری | ادپاره | ددې | چې | لاره | اومومې | ایه | هغې | سره | په تیارو | کښې | دوجې | اود دریاب | ایه | تحقیق | سره
ستوری | مقرر کړې دې | چې | تاسو پرې | د اوجې | اوسمندر په تیرو | کښې | لازې | معلومي | کړنې |

فَصَلُّنَا ۖ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۖ وَهُوَ الَّذِي

په تفصیل | سره | بیان | کړې | دی | مونږه | ننې | ادپاره | دهغه | قوم | چې | پوهېږي | او هغه | هغه ذات دې |
مونږ خپل | آیاتونه | په تفصیل | سره | هغه | چاته | بیانوو | چې | پوهه | لری | الله | هغه ذات دې | چې

أَنشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ۖ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ ۖ قَدْ

چې پیدانې | کړې | تاسو | د نفس | یوه | انوخانې | د قرار دې | او خانې | د امانت دې | په تحقیق | سره
تاسو | ټول | نې | دیو نفس | نه | پیدا کړې | یې | نو بیا | یو | د استوگنې | خانې | دې | او بل | د امانت | خانې | دې

فَصَلُّنَا ۖ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۖ

واضح | بیان | کړې | دی | مونږه | ننې | ادپاره | دهغه | قوم | چې | پوهېږي
مونږ پوهه | خلقو ته | ټولې | ننې | ښکاره | بیان | کړې | دی

(ترجمه: اے الله! مونږه فکر نه یو فکر جوړ کړه او هغه همدا آخرت۔)

آسان ترجمہ قرآن

ہی ہکے اللہ دانی او ھډو کي لره چوونکي دي، او د ساه والا د ېي ساه غيږ وولو نه راوېاسي، او هم ھډه ېي ساه والا غيږ وونه د ساه والا نه راوېستونکي دي خلقو ادغه دي الله اېيا هم څوک تاسو د ھوکه کوي کوم الله طرف ته اړولي دا ھډه ذات دي چه د ھډه په حکم باندي صبا راخيږي، او هم ھډه ھډه د آرام وخت گرځولي دي او نمر او سپوږمي ئي د حساب پابند ادا ټول د ھډه ذات منصوبه بندي ده چه د ھډه قدرت هم کامل دي او علم هم. او ھډه تاسو د پاره ستوري پيدا کړي دي، دي د پاره چه تاسو د دي په ذريعه د اوجي او د لوندې لاري معلومي کړئ، مونږ ټولي نېني صفا صفا بيان کړي دي. (مگر ھډه خلقو د پاره چه د علم نه کار واخلي. الله ھډه ذات دي چه تاسو ئي د يو نفس نه پيدا کړئ، بيا د ھږو کس يو مستقر دي او يو د امالت کي ښودو ځای مونږ ټولي نېني يو يو ښکاره واضحې کړي دي (مگر د ھډه خلقو د پاره چه د عقل نه کار اخلي.

خلاصہ تفسیر

(إِنَّ اللَّهَ قَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى) بیشک الله ﷻ خیرے کوونکي دے دانے او ھډو کو [زېږو] لره [یعنی په زمکه کښې د ښخولو نه پس چه کومه دانه یا ھډو کي خبری کيږي دایواخي د الله ﷻ کار دي] (يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ) ھډه سادار [خيزا] دے يے ساه [خيزا] نه بهر راوېاسي [لکه د نطفے نه چه انسان پيدا کيږي] او ھډه يے ساه [خيزا] د سادار [خيزا] نه راوخکونکي دي [لکه د انسان د بدن نه چه نطفه راښکاره کيږي] (ذَلِكُمْ اللَّهُ قَالِقُ تَوْفُكُونَ) الله دادې [د چا چه داسې قدرت دي] نوتاسو [د عبادت په پرېښودلو سره] چرته [د غير الله د عبادت طرف ته] خلاف روان يئ (قَالِقُ الْأَصْبَارِ) ھډه [الله ﷻ] صبا [صادق] لره [د شپې نه] راخ کوونکي دے [یعنی شپه ختمه شي او صبا صادق ښکاره کيږي] (وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا) او ھډه شمع لره د آرام خيز جوړ کړې دي [چه ټول سترې ستومانه په اوده کيدو سره په کښې آرام بيا مومي] اونمر او سپوږمي [یعنی رفتار] ئي په حساب سره اينے دے [یعنی رفتار ئي په ضبط کښې راوستي دے چه د ھډي نه وختونو لره په ضبط اوياد کښې راوستل آسانيږي] (ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ) دا [چه رفتار ئي په حساب دي] غټه شوې خبره ده د داسې ذات چه قادر [مطلق] دے [چه داسې حرکت پيدا کولو باندي ھډه قدرت لري] دلونې علم خاوند دے [چه د دي ښيگرے او حکمتونه يئ پيژندل ځکه په دي خاص انداز باندي اوانره کړل] (وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ) او ھډه [الله ﷻ] داسې دے چا چه ستاسو [د فائدي] د پاره (الْجُودَ لِيَتَقَدَّوْا بِهَا إِلَى ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّوَى) ستوري پيدا کړل [او ھډه فائده داده] چه تاسو د دي په ذريعه [د شپې] په تيرو کښې په اوچه کښې هم او په درياب کښې هم لاره معلومه کړې شي (قَدْ فَضَّلْنَا الْإِنْسَانَ لِقَوْمٍ يُعْلَمُونَ) بييشک مونږ [دا] دليلونه [د توحيد اود انعام] ښه صفا صفا بيان کړي دي [اگر چه رسي نفع يي ټولو ته مگر نفع په ترې حاصلېږي] ھډه خلقو د پاره کوم چه [د ښه او خراب څه] خبر لري [ولي چه يواخي هم داسې کسان غور کوي] (وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ) او ھډه [الله ﷻ] داسې دے چا چه تاسو [ټول په اصل کښې] د يو کس نه [چه حضرت آدم ﷺ] دي پيدا کړئ (فَسْتَقَرُّوا وَمُسْتَوْدَعًا) بيا [خوږيسے د توالد او تناسل لري] داسې راروانه

ده چه ستاسو نه هر چالره دمانه په مرتبه کښې یوځانې دزیات پاتې کیدو دے [یعنی دمور درحم] اویوځانې دڅه وخت اوسیدو دے [یعنی دپلار شا لکه الله ﷻ فرمائی چه ﴿مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا مِنْ حَيْثُ يَخْرُجُ﴾] بېشکه مونږ [دا] دلیلونه [هم دتوحید اوانعام] په ښه شان صفاصفا بیان کړی دی [په عام ډول مگر ددې نفع به هم د رومی پشان] هغه خلقو دپاره [وی] چه شد بد لری [دا تفصیل د یخرج الحی الخ شو].

معارف اومسائل

په تیرو شوو آیتونو کښې د کفارو او مشرکانو ضد او عناد، د حقیقتونو او تیښتونو د غافله کیدو یادگیرنه وه، د دغه ټولو خرابو اصل بڼیاد د الله ﷻ نه اودهغه د بې مثال علم او قدرت نه بې خبری ده، په دې وجه اوس په دې څلورو آیتونو کښې الله ﷻ د غافل انسان د دغې رنځ بيماري علاج په دې شان کړیدې چه دخپل فراخ علم او دلونې قدرت یوځونمونې او په انسان باندنۍ دخپلو انعاماتو او احساناتو یولړۍ ذکر کړه چه په هغې کښې په لېو شان غور فکر کولو سره هر سالم طبیعت انسان د خالق کائناتو لوڼې والې او بې مثال قوت او ددې خبرې اقرار کولو نه سوا نشی پاتې کیدې چه دا عظیم الشان کارنامې په ټولو کائناتو کښې سواد الله ﷻ نه دهیچا په وس کښې نه دی چنانچه په رومی آیت کښې فرمائی:

﴿إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْغَيْثِ وَالنَّوَى﴾ [یعنی الله ﷻ دداني اوهډوکی لږی یا زونی] خیري کوونکې دې په دې کښې د قدرت یو حیرانوونکې کرشمه دابنودلې شویده چه اوچه دانه او اوچ هډوکی چه خیري کړی دهغې نه شنه، زرغنه اونه رابرسیره کول یواځې ددغې پاک ذات فعل او کار دې کوم چه دکائناتو پیدا کوونکې دې، دانسان کوشش او عمل په دې کښې هیڅ دخل نشی لرلې.

دکروند گرد ټولو کوششونو نه حاصل ددې نه زیات نشی کیدې چه دداني اوهډوکی [مندکی] دته نه چه کوم نازک تیغ دالله ﷻ قدرت رابرسیره کړې دې دهغې دلرې نه داسې څیزونه لرې کړې چه په دې کښې خندان جوړیدې شی، زمکه دقلبي په ذریعه نرمول، څره او اوبه ورکول اودنورو ټولو عملونو اثر زیات نه زیات هم داوی چه درابرسیره شی، په دې کښې رنگ په رنگ اوعجیبه قسم پانړې اوبیاتر داسې میوې رابرسیره کول ددې ټولونه انسانی عقل اودماغ پاتې راځی انسان دانسی کولې چه دخپل عقل اودماغ په ذریعه دې نه د اونی یادگل یوه پانړه جوړه کړی، په دې بنا الله ﷻ فرمائی ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُفِّرُوكُمْ عَنْهُمْ نَزَعُوهُ مِنْ أَلْفٍ مِائَةٍ﴾ [آیاتاسوهغه دانې نه وینی چه په څارو کښې نې غورځوی چه هغه تاسو کړلې اوجورې دی یا مونږه ۱۲]

په بله جمله کښې فرمائی: ﴿يَخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ﴾ [یعنی الله ﷻ د بې ساه څیزونو نه سادار څیزونه پیدا کوی، بې ساه څیزونه مراد نطفه یا هګۍ ده چه انسانان او حیوانات ترپیدا کیدې، دغه شان د سادارو څیزونو نه بې ساه څیزونه راوباسی دلته د بې ساه څیزونو نه مراد هم هغه نطفه یا هګۍ ده چه هغه د سادارو څیزونو نه راوځی].

ورپسې فرمائی: ﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَكُونَ﴾ [یعنی داتول کارونه هرکله چه صرف الله ﷻ کوی نوپاسره دپوهې کوم خواغو لیدلی روان یی چه خپلو جوړو کړوښتانو لره مشکل کشا او حاجت روا معبودان بولی].

په دریم آیت کښې فرمائی: ﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ﴾ د، فالق، معنی څیروونکې، د، اصباح، معنی دلته دصباوخت دې، نود ﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ﴾ معنی، دصبا څیروونکې، شوه، مطلب داچه دگورې [گمنی]

تیرې خادر شلوسره د صبار ابر سیر کونکې داهم دهغه فعلونو او عملونو څخه دې چه پکښې د پیریانو، بنیادمو او ټولو کائناتو قوتونه هیڅ نه دی، او هر دسترگو خاوند د دې په لیدو سره به پوهیدو مجبوره دې چه د شپې د تیرې نه پس د صبار نړی پیدا کونکې، نه څوک انسان کیدې شی نه فرشته اونه بل څه مخلوق، بلکه دایواڅې دهغه هستی کار دې چه د خلقو د ذهنونو نه بالاتر دې او د ټول جهان پیدا کونکې دې.

د مخلوقاتو آرام دپاره د نهم لهر تم او د مجبورونو لاهل هم دل یولسولم نعمت هم: ورپسې فرمائی: ﴿وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا﴾ سکن، لفظ د، سکون، نه مشتق دې، هر داسې څیز ته، سکن، ونیلې شی چه هغې ته به رسیدو سره انسان ته سکون اطمینان او راحت آرام حاصلیږي په دې وجه دانسان د استوگنې کور ته قرآن کریم کښې، سکن، ونیلې شوی دی لکه فرمائی: ﴿جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا﴾ ولې چه دانسان کور اگر که یوه جونگره هم وی هلته به رسیدو باند انسان ته عادتاً سکون او آرام حاصلیږي، لهدا د دې جملې معنی داشوه چه الله ﷻ شپې لره، هر سادار دپاره د سکون او آرام څیز جوړ کړې دې ﴿فَالْيَ الْاَصْبَارِ﴾ کښې دهغه نعمتونو بیان وو چه انسان ئې دورڅې در نړانه حاصلوی اود شپې په تیاره کښې هغه نشی کیدې ورپسې:

﴿وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا﴾ فرمائیلوسره ئې دې اړخ ته اشاره او کړه چه څنگه دورڅې رنر لونی نعمت دې چه انسان د دې په ذریعې سره خپل ټول کارو بارونه کوی، دغه شان د شپې تیرې لره هم بده مه گنړی ځکه چه داهم یو لونی نعمت دې چه په دې کښې د ټولې ورڅې سترې ستومانه انسان په آرام کولو سره د دې جوگه شی چه په راتلونکې ورځ کښې بیایه چستی اوبنه په طبیعت کار او کړې شی ځکه چه انساني فطرت په یو مخ محنت کول نشی زغملې.

د شپې تیرې لره آرام دپاره ټاکلې یو مستقل نعمت او د الله ﷻ د غالب قدرت یوه خاصه تداره ده خود انعمت هره ورځ یې د غوښتو موندې شی ځکه ورته دانسان فکر نه ورځی، چه داڅومره لونی انعام او احسان دې؟ فکر، غور او کړی که هر چا په خپله خوښه، خپل آرام دپاره وخت ټاکلې نو چا به د صبار داتو بجو په وخت داوډه کیدو اراده کوله، چا به دولس بجې او چا به د شپې په مختلفو برخو کښې، دهغې نتیجه به داوه چه په ټول شواروز کښې څلیر شت گینتې ټولې به داسې وې چه څوک نه څوک به په کار روزگار کښې لگیا وو او کار خانې به چلیدلې، د دې لازمي نتیجه داوه چه د خلقو په خوب کښې به هم خلل راتلو، د کار کوونکو په کار کښې به هم حرج راتلو، داوډه کیدو نکو په آرام کښې به هم د کار کوونکو شور شغب د کار خانو او مشینونو غریار، گرزار خلل او نقصان راوستو په کار روزگار کښې به هم حرج ځکه راتلو چه دغه کار کوونکی به اوډه وو، داوډه کیدو نکو خپل دیر هغه کارونه به خرابیدل او پاتې کیدل د کومو کول به چه د دوی داوډه کیدو په وخت کښې ضروری وو. د الله ﷻ غالب قدرت نه یواځې په انسان باند بلکه هر سادار څیز باند د شپې په وخت خوب داسې غلبه کړو چه کار پرېښو او اوډه کیدو ته مجبوره وی، په ماښام کیدو سره هر مارغه، دربنده او څاروې خپلې خپلې ټیکاو نړې او کور ته مخه کوی، هر انسان کار پرېښو او آرام کولو ته مجبوره شی په ټولې دنیا خاموشی خوره شی اود شپې تیاره په خوب او آرام کولو کښې مددگار ثابتیږي ولې چه عادت داسې وی چه په زیاته رنر اکښې چاته خوب نه ورځی غور او کړی که د ټولې دنیا حکومتونو او عامو خلقو په اتفاق اود بین الاقوامی معاهدو په ذریعه داوډه کیدو یو وخت ټاکلې نواول خویه دې کښې دیر مشکلات راولاړیدل، که بیا هم څه اتفاق

راغلی وی نو نور سادار خیزونه به ددغی معاهدی اوترون چا پابند کول او که هغه همدغسی پرانستی او خوشی گر خیدی نو داوده کیدونکو خلقو اودهغوی دسامانونویه خه حال وو؟ دالله ﷻ دغالب قدرت نه قربان شم چه هر انسان بلکه هر سادار خیزباند په یو خاص وخت کښې خوب غالب کړو اود بین الاقوامی معاهدو اوترون نه ئې بی حاجته کړل ﴿قُلْ لَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾

دنمر اوسپوړی من حساب: الله ﷻ فرمائی: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانًا﴾، حُسابان، په پښتو سره مصدر دی، معنی ئې حسابول او شمیرل دی، مطلب ئې داراؤخی چه الله ﷻ دنمر اوسپوړی دراختو اودهویدو اوددی درفتار یو خاص حساب لرلې دی چه ددی په ذریعه انسانان دکالونو، میاشتو، ورځو، گینتو بلکه منتونو اوسیکنه ونو حساب په آسانی سره لگولې شی۔

دادالله ﷻ دغالب قدرت کاردی چه ددی عظیم الشان نورانی غونډه سکو پندوسونو د حرکتونو اورفتارونو انتظام ئې په داسې مضبوط انداز کښې ایښې دی چه په زرگونو کالونو تیریدو سره هم په دې کښې دیومنت خه چه دیوسیکنه فرق نه راځی، ددې مشینرۍ ته د ورکشاپ خه ضرورت نه راپیښیږی، نه ئې چرته دپرزو سولیدل اوبدلیدل راپیښیږی، اودغه دواړه نورانی پندوسونه په یو ټاکلی رفتار سره روان وی: ﴿لَا الشَّمْسُ بِمُتَّبِعِي هَآءَا نْ تُدْرِكُ الْقَمَرَ وَلَا الْهَلَسُ سَابِقُ النَّهَارِ﴾ په زرگونو کالونو تیریدو سره ددې رفتار اوچلن کښې دیوسیکنه فرق هم نه راځی، افسوس دې چه انسان د قدرت په دې مضبوط اوڼه بدلیدونکی انتظام دوکه شو اوتیرو تو او دا خیزونه ئې مستقل بالذات (دخپل اختیار خاوندان) او کنترول بلکه مقصود او معبودان ئې اوگر خول که ددې دانتظام کله کله خرابیدلې ماتیدلې اوددې دسمولو دپاره خو ورځې یا خو گینتې لگیدلې، هله به انسان په دې پوهیدو چه دامشینونه پخپله خوښه نه چلیږی، بلکه ددې چلوونکې او جوړوونکې بل یو ذات دی مگر،

اے روشنی طبع تویر من بلاشدی، (ای رنړا طبیعتی ته زما دپاره بلا جوړه شوی) ددې پندو سونو مضبوط اوڼه بدلیدونکی نظام دانسان په سترگو پردې راوستې او خپل خان ته ئې فکر کړو تر دې چه هغه داهیر کړل چه

کوئی محبوب ہے اس پر پور نگرانی میں

حالاتکه آسمانی کتابونه، انبیاء ﷺ اور سولان ﷺ ددې حقیقت نه دخبرولو دپاره نازل شوی او رالېږلې شوی دی.

په دې ارشاد سره قرآن کریم دې اړخ ته هم اشاره او کره چه دکالونو اومیاشتو حساب شمسی او قمری دواړه کیدی شی، چه دواړه دالله ﷻ انعامات دی، دابیله خبره ده چه دنالوستو خلقو د آساتیا اود کرکیچن حساب نه دخلاصولو دپاره په اسلامی احکامو کښې قمری میاشتی او کلونه حسابولې شی او هر کله چه اسلامی تاریخ او اسلامی احکام ټول په قمری حساب باند اړه لری، ځکه په امت باند ددې حساب قائم لرل فرض دی، که شمسی حسابونه دغه ضرورت له کبله اختیار کړې شی نو څه گناه ئې نشته، لیکن قمری حساب بیخی شاته غورځول اودمخې نه ئې برته کول لویه گناه ده ولې چه انسان ته به داپته نه لگی چه رمضان به کله وی لونې وړو کي اختریه کله وی او محرم وغیره به کله وی؟

دآیت په آخر کښې ئې او فرمائیل ﴿ذَٰلِكَ تَعْلَمُوهُ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ﴾ (یعنی دا حیرانوونکې مضبوط نظام د حرکتونو چه پکښې هیڅکله دیومنت اویوسیکنه فرق هم نه راځی، دادهغه پاک ذات د قدرت

کرشمه کیدی شی چه ، عزیز ، په هر څیز باند غالب او قوی هم دی او ، علیم ، یعنی په هر څیز او کار پوهیدونکې هم دی۔

په درنیم آیت کښې فرمائی: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْيَوْمَ لِقَاءَ رَبِّكُمْ﴾ [یعنی د نمر ، سپوږمۍ نه علاوه نور ستوری هم د الله ﷻ د کامل قدرت خاص نندارې دی ، ددې د پیداکولو د زرگونو حکمتونو څخه یو حکمت دا هم دی چه انسان داوچې او دلوندي په خپلو سفرونو کښې ددې ستورو په ذریعه خپلې لارې معلومولې شی چرته چه د شپې په تیرو کښې دارخونو او طرفونو ته لگول آسان نه وی ، تجربه گواه ده چه په دې اوسنۍ مشیني زمانه کښې هم دستور و د هدایت نه بې حاجته نه دي۔

په دې آیت کښې هم دانسان په دې غفلت اولند نظری باند خبردارې داسې ورکړې شوي دي چه دا ستوری هم ، د جوړوونکي او چلوونکي د حکم تابع دی ، نه په خپل وجود (موجودیدو) کښې مستقل دی ، اونه ئې په پاتې کیدو او خپل عمل کولو کښې خپل اختیار شته ، څوک چه یواځې هم په دې باند نظرونه ښخ کړي اود دې جوړوونکي ته نه گوري هغه ډیر لند نظری اودوکه خوړونکي دی۔

آنانکه بجز روئے توجائے نگرانند کوته نظرانند چه کوته نظرانند

[څوک چه ستاد مخ نه بغیر بل ځانې ته گوري ، لند نظری او څو مر لند نظری دی]

بیاني ارشاد او فرمائیلو ﴿قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُفَكِّهُونَ﴾ [یعنی مونږه د قدرت د لیلونه ښه صفا بیان کړل هغه خلقو دپاره چه خبر لري] دې سره اشاره دې خبرې ته اوشوه چه څوک په دې ډاگیزو نخبو سره هم الله ﷻ نه پیژني هغه بې خبره دي اوبه شدد کښې نه دي۔

په څلورم آیت کښې ارشاد دي ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَوْذَعَةٌ﴾ [مستود قرار نه جوړ دي ، مستقر ، د قرار نیو ځانې ته و نیلې شی ، مستودع ، د ، ودیعت ، نه مشتق دي ، معنی ئې داده چه څه څیز په عارضی ډول خوړځي کیښودل شی ، په دې ښابه ، مستودع ، هغه ځانې ته و نیلې شی چرته چه څه وخت دپاره یو څیز په عارضی ډول کیښوي شی۔

یعنی یواځې الله ﷻ هغه ذات دي چه انسان لره ئې دیو ځان یعنی حضرت آدم ﷺ نه پیدا کړو بیاني ورله ، مستقر ، څه مودی پورې د پاتې کیدو ځانې جوړ کړو اوبل ئې ورله ، مستودع ، څو ورځو پورې د پاتې کیدو ځانې جوړ کړو۔

دا خود قرآن کریم الفاظ دی ، ددې په تعبیر او تفسیر کولو کښې گنرا احتمالات دی لهذا د تفسیر د علماؤ په دې کښې مختلف اقوال دی ، چا ، مستودع ، د مور ځیتې ته و نیلې دی ، او ، مستقر ، ئې دي دنیا ته و نیلې دی ، چا ، مستودع ، قبر ته او ، مستقر ، ئې دارد آخرت ته و نیلې دی ، داسې نور هم گنر قولونه په دې کښې شته دي چه د قرآن په الفاظو کښې ددغې ټولو گنجائش شته۔ حضرت قاضی ثناء الله پانی پتی رحمته الله علیه په تفسیر مظهری کښې دا قول غوره گرځولي دي چه ، مستقر ، نه مراد دارد آخرت کښې د جنت یا دوزخ مقام دي ، اود انسان د پیداکیدو د شروع نه تر آخرته پورې پورې اود رجې ټول ، مستودع ، دي ولې چه په دې کښې خوړځي ټیکاویدل کیږي که دا د مور ځیته وی ، په زمکه داستوگنې ځایونه وی او که قبر اوبرخ وی ، (۱) د قرآن کریم دیو آیت نه هم ددې قول غوره والې معلومیږي لکه فرمائی ﴿لَنُرْکِبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ [یعنی تاسو به تل دپاره دیوې درجې نه بلې درجې ته ځیرئ۔ حاصل ئې داشو چه ددار آخرت نه وړاندې دانسان ټول ژوند د سفرشان

لری چه دظاهری تیکاویدو باوجود، په حقیقت کښې دعمر دسفر پراؤنه لگیادی په مخه وهی او منزل غوځوی -

سائر هون کما چاته، ناواقف هو منزل ے
ازل ے پهر ے پهر ے گورنگ ے پهاپون ے

امسافریم دې نه خبر نه نیم چه چرته به خم چه پراؤنه ناواقف یم- دازل راسې په گرځیدو گرځیدو گورته په مشکله رسیدلې یم-

په دې آخری آیت کښې هم په ظاهری تیپ تاپ اود مخلوقاتو په رنگینو کښې مشغولیدو سره خپل اصلی، مستقر، اود الله او آخرت نه غافله کیدونکې سترگې پرانستې شوی دی دپاره ددې چه هغه حقیقت اویبېزنی اود دنیا ددو کې اوتیروتو نه خلاصې بیامومی لکه مولانا جامی چه فرمائیلی دی.
همه انداز ترازین است که توفلی و خانه رنگین است

په زمانه کښې ټول هرڅه ستا دپاره ښائیست ځکه دی چه ته ماشوم او کوررنگین او نقشدار دی

وَهُوَ الَّذِي

او هغه | هغه ذات دی |

او الله ﷻ هغه ذات دی چې

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ

چې نازلې نې کړې | داسمان نه | اوبه | نور او يستل مونږه په هغې سره | بوتې | دهرځیز داسمان دطرفه نې اوبه راوړولې دی | اود هغې په ذریعه مونږ هر قسم شینکې رازرغون کړو

فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا

نور او يستل مونږه | دهغې نه | شین فصل | او یا سومونږه | دهغې نه | دانې | قط په قط یو بل کښې نختې اوبه هغې کښې مو شنه ښاخونه پیدا کړل اوبه هغې مو قط په قط دانې پیدا کړې

وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ

او د کجورونه | دغنچې دهغې نه | وږې | نزدې | او باغونه | دانگورو | اوخونه | اود کجورو دغونچې نه زورندې غونچې اود انگورو اوخونه او دانارو باغونه

وَالزُّمَّانِ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ

اوانار | چې یوشان وی په رنگ کښې | اونه وی یوشان په خوند کښې | اوگورې | میوې دهرې ونې ته چې څه دیوبل پشان دی | او څه دیوبل نه مختلف دی | ددې ونو میوو ته اوگورې

إِذَا أَلْمَسَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

کله چې میوه اونیسی | اویخیدو دهغې ته | بیشکه | په دې څیزونو کښې | انبې دی | دپاره دهغه قوم چې کله میوه اوکړې اوکله پخه شی | بیشکه | په دې څیزونو کښې دهغه خلقو دپاره د عبرت نښې دی چې

يُؤْمِنُونَ ۝ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ

چې ایمان راوړی | اوجورکړی دی خلقوا الله لره | شریکان | چې پیریان دی | حال داچې پیدا کړی دی الله پیریان مومنان دی | اودوی الله ﷻ لره پیریان شریکان گرځولی دی | حال داچې چې الله خو هغوی هم پیدا کړی دی

وَحَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَنَهُ وَكَلَّ	اور جوہ کرل خلقوا اللہ لہ خامن اولونہ بغیر دعلم نہ ایکی دہ ہفہ لہ اودیر اوچت دی
عَمَّا يَصِفُونَ ۚ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ أَلَىٰ	اودوی اللہ لہ بغیر دیوہی نہ خامن اولونہ جوہ کری دی اللہ بیک ہی او دہفہ خبرو د نسبت نہ
يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ	دہفہ خبرو نہ چی دوی بیانوی ہفہ لہ اییدا کونکی دی د آسمانونو اودزمکی خنکہ
كَبِدٍ شَىٰ ۖ هَفَ لَرَه ۖ اخُونِ ۖ اِحَالَ دَا چِی نَشْتَه ۖ هَفَ لَرَه ۖ اِمَلْکَرِی دَزَوْنَد ۖ اِنْسَخَه ۖ اَوْبِیدَا کَرِی دِی هَفَ	اوجت دی کومی چی دوی بیانوی د آسمانونو اوزمکی پیدا کونکی دی خنکہ
دَهْفَه دِبَارَه ۖ خُونِی کَبِدِی شَى ۖ اِحَالَ نَکَه دَهْفَه بِی بِی نَشْتَه ۖ ۖ اَوَهْفَه هَر خِیز پِیدَا	
كُلَّ شَیْءٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيمٌ ۚ ذَلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۚ لَا اِلٰهَ اِلَّا	هر خیز اوهفہ پہ هر خیز باندی خبردار دی دغه اللہ رب دی ستاسو نشتہ لائق دعبادت مگر
هُوَ ۚ خَالِقُ كُلِّ شَیْءٍ ۖ فَاعْبُدُوْهُ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَیْءٍ وَكِيلٌ ۚ	کری دی اویہ هر خہ پوهہ دی اهدا اللہ دی چی ستاسو بالونکی دی دہفہ نہ بغیریل خوگ معبود نشتہ
هَفَ دِی ۖ اَپِیدَا کونکی ۖ اَدھر خِیز اَنو عِبَادَت کَوِی دَهْفَه ۖ اَوَهْفَه ۖ پَه هَر خِیز باندی ۖ اَنگہبان دِی ۖ	
دَهْر خِیز پِیدَا کونکی دِی ۖ دَهْفَه عِبَادَت کَوِی ۖ اَوَهْفَه دَهْر خِیز کَار سَاز دِی ۖ	

آسان ترجمہ قرآن

او اللہ ہفہ ذات دی چہ تاسو دپارہ ئی د آسان نہ اویہ راوورولی، بیبا دی سرہ مولم ہر قسم ہینکی راو تو کول دی (گیا نہ) مولم سہزی پیدا کری چہ دہفی نہ مولم پوہل د پاسہ سوری دانی راو پاسو، اود کجورو د خنچو نہ د مہوو ہفہ خنچی راو وخی چہ (د مہوو د فروندوالی د وخی نہ) ہنکتہ وی او مولم د انگورو باہونہ پیدا کری دی، او خولہ او انار چہ دیوہل سرہ پوہان ہم دی، اود پوہل نہ مختلف ہم چہ کلہ دا وی مہوی ورکوی نو ددی مہوو اوددی د پھوندو کیفیت تہ پہ فورس سرہ وگورئی، خلقو ا دی تولو خیزولو کنہ لوئی لہی دی (مگر) دہفہ خلقو دپارہ چہ ایمان راوری، او خلقو پھریان اللہ سرہ پہ خدا حق کنہ ہریک کری دی حال دا چہ اللہ ہفوی لہ پیدا کری دی او ہی د خہ پوہی نہ ئی ہفہ لہ خامن او لونہ جوہی کری دی، حال دا چہ داللہ پہ بارہ کنہ چہ دوی کومی خبری جوہوی، اللہ دہفی تولو نہ پالہ او اوچت دی ہفہ خود آسمانولو اوزمکو لوی پیدا کولکی (موجود) دی، دہفہ شوک خوی خنکہ کیدی ہی حال دا چہ دہفہ بی نہتہ؟ ہم ہفہ ہر خہ پیدا کری دی، او ہفہ پہ ہر خہ باندی پوہوی، خلقو ہفہ دی اللہ چہ ستاسو پروردگار دی | دہفہ نہ سواہل معبود نشتہ، ہفہ د ہر پو خیز خالق دی۔ پس دہفہ عبادت وکری، او ہفہ د ہر پو خیز لکرا ل کولکی دی۔

خلاصہ تفسیر

(وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) او ہفہ [اللہ] داسی دے چہ د آسمان [دطرفہ] نہ بین اویہ راوورولی (لَا تَخْرُجْنَا بِهِ نَبَاتٌ كُلٌّ مِّنْهُ) بیبا مہونہ [ہم] ددغی [یو اویو] پہ ذریعہ ہر قسم

[رنگارنگ] زرغونه [دزمکي نه] راوبنکله [هم ديو اويو يوه خاوره نه دومره مختلف قسمه ونه [درختي] چه رنگونه بويونه خوندونه او فائدي نه ديو بل نه ديره زياتي مختلفي دي خومره عجيبه کرشمه د قدرت ده] ﴿فَاُخْرِجْنَاهُ مِنْهُ حَائِقًا كَاثًا﴾ بيا مونږ ددغي [تيغ] نه [چه په اول کښي زمکي نه راوتو کيږي څوک ورته زرغونه توکه او تيغ واني او په رنگ زير وي] شنه څانگه راوبنکله چه دغي [بناخ] نه مونږ يو بل دپاسه ختلي دانن راوياسو [داخو د غلو شان دے چه مجمل بيان نه په ﴿فَالِقَ الْهَبِّ وَالنَّوَى﴾ کښي راغلي دي] ﴿وَمِنَ الظُّلُمِ مِنْ ظُلُمَاتٍ قَتَوَاتٍ دَانِيَةً﴾ اود کهجورو د [ونو نه] يعني دهغي د غوتي نه غنجي [راوځي] چه [د زيات وزن له وجي] بنکته را زورندے شي ﴿وَجَلَبَتِ مِنْ أَغْصَابٍ وَالزُّتُونِ وَالرُّمَانِ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ﴾ او [هم ددغه اويو نه مونږ] د انگورو باغونه [پيدا کړل] او زيتون او انار [يعني ددي ونه مو پيدا کړي] داسي چه [د انارو او زيتون ميوه په شکل انداز او رنگ وغيره کښي] يو بل سره يو شان وي [اوبعضي] يو بل سره يو شان نه وي [لږه] ﴿أَنظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْجِهِ﴾ دهر يو ميوه خو اوگورني کله چه هغه وده کوي [چه دغه وخت بيخي کچه په خونده وي او د نفعي اخستلو جوگه نه وي] او [بيا] ددے پخيدو ته اوگورني [چه دغه وخت په تولو صفتونو کښي څنگه کامله شي دا هم دالله ﷻ د قدرت نخښه دي] ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ په دي [خبرو] کښي [هم] دليلونه [دتوحيد موجود] دي [اگر چه دتبليغ په اعتبار سره تولو دپاره دي مگر د فائدي اخستلو په لحاظ هم] هغه خلقو دپاره [دي] چه د ايمان [راوړلو فکر] لري [دا دميوز او فروتو بيان اوشو چه اجمالي بيان نه په والنوي کښي راغلي دي].

﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ﴾ او [مشرکانو] خلقو [په خپل اعتقاد کښي] شيطانانو لره [د داسي] دالله ﷻ [چه صفتونه او کارونه يې پورته بيان شو] شريکان گرځولي دي [چه دهغوي په غولولو سره شرک کوي اودالله ﷻ په مقابله کښي دهغوي په وينا باندې عمل کوي] ﴿وَعَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ سره ددي چه دے خلقو لره [پخپله ددوي د اقرار مطابق هم] الله ﷻ پيدا کړي دي [هرکله چه بل څوک پيدا کوونکي نشته نو معبود هم بل څوک نه دي کيدل پکار] او دے [مشرکانو کښي بعضي] خلقو دالله ﷻ په حق کښي خامن او لونه [په خپل اعتقاد کښي] خاص په دليله تراش کړي دي [څنگه چه نصرانيانو به حضرت مسيح ﷺ لره اوبعضي يهود به حضرت عزير ﷺ لره دالله ﷻ خونه اود عربو مشرکانو به فرستو ته دالله ﷻ لونه ونيولي] ﴿سُفْهَةٌ وَكُلٌّ فِي غَمَامَةٍ﴾ هغه پاک او بالا دے دهغه خبرو نه چه دا خلق نه [دالله ﷻ] په شان کښي بيانوي [چه دهغه دے څوک شريك وي يا څه اولاد وي] ﴿بَدِيعَةُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ هغه دآسمانونو او زمکي موجد [د نيشت نه شته کوونکي] دے [او بل هيڅوک موجد نشته نو معبود به هم بل څوک نه وي دے سره د شريك نفی اوشوه اود اولاد د نفی دليل دادي چه په حقيقت کښي اولاد دبنځي خاوند ترمينځه ديو يو ځاني والي نه پيدا کيږي نو] ﴿أَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ صَاحِبَةً﴾ دالله ﷻ اولاد چرته کيدي شي حالانکه دهغه څوک بي بي خوشته دے نه ﴿وَعَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ او الله ﷻ [چه څنگه دا خلق پيدا کړل] ﴿وَخَلَقَهُمْ﴾ زمکه او آسمانونه يې پيدا کړل. ﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ دغه شان هغه [هرڅيز پيدا کړو او] څنگه چه هغه په

خالقیت کښې په مثله د دغه شان په دې صفت کښې هم په مثله د دې [چه] ﴿وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ هغه هر څیز ښه پېژنی [د ازل نه همیشه دپاره هم او په دې صفت کښې هم دده هیڅوک شریک نشته او پیدا کول بغیر د علم نه نشی کیدی د دې نه هم ثابت شوه چه بل هیڅوک پیدا کوونکې نشته] ﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَافِظُ كُلِّ شَيْءٍ مُّخَبَّرًا﴾ دا [ذات د چا صفتونه دکمال چه بیان شو] د دې الله ﷻ ستاسو رب دهغه نه سوا بل څوک د عبادت لائق نشته دهر څیز پیدا کوونکې [څنگه چه پورته بیان شو هرکله چه دا صفتونه یواځې په الله ﷻ کښې دی] نوتاسو خلق [هم] دهغه عبادت کوئی ﴿وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ او [بیادا چه هم] هغه د هر څیز [حقیقی] کار ساز د دې [بل څوک کار ساز هم نشته نوکه تاسو دهغه عبادت کوئی هغه به تاسو ته حقیقی نفع درسوی او بل به درته څه درکړی غرض دا چه خالق هم هغه علیم هم هغه وکیل هم هغه او دا ټول څیزونه د اتقاضا کوی چه معبود د دې هم هغه وی].

معارف او مسائل

په دې مضمونونو کښې دعجیبه ترتیب لحاظ ساتلې شوي دي، هغه داسې چه دلته درې قسمه کائنات بیان شوي دي - سفلیات [نسکتني] علویات [پورتني] فضائی بیان نې دسفلیاتو نه څکه شروع کړو چه هغه راته ډیر نژدې دی - بیاني ددې دوه برخې جوړې کړې یو هغه چه دزمکې نه راټوکېږي لکه اونې، ټوټی اوباغونه اوبل حیوانات لکه انسان اونور څاروی څناور او سادار څیزونه، اولنی نې څکه وړاندې بیان کړل چه په نسبت سره نور وته زیات ښکاره دی اودبل معامله څکه باریکه ده چه په روح باند اړه لری، چنانچه د نطفې مختلف حالات اودرجې طیبیانو او ډاکترانو سره مخصوص دی چه یواځې پر هغوی پوهیږي اود ټوکیدونکو څیزونو ټول حالات د عامو خلقو مخې ته دی - بیاني دآسمانی فضا د څیزونو بیان او کړو، لکه صبا، ماښام، بیاني علویات بیان کړل لکه شمس، قمر، نجوم، بیا هرکله چه سفلیات زیات لیدلې کتلی کیږي څکه نې دادوباره راولړل اوبیان نې پر ختم کړو، ولې چه اول دهغې اجمالی بیان وو اوداخل نې تفصیلی بیان راغلو، لیکن دتفصیلی ترتیب نې داجمال دترتیب په نسبت اپوته داسې اوکړو چه دانفس بیان نې وړاندې کړو او د نباتاتو بیان نې روستو کړو، ممکنه ده چه ددې بنیاد داوی چه په تفصیلی بیان کښې د نعمت د ښکاره کولو عنوان اختیار کړې شوي دي په دې شان سره هرکله هغه څوک چه پر انعام شوي دي مقصود او متبوع دې څکه هغه وړاندې کړې شوي وی او په نباتاتو کښې وړاندیني ترتیب داسې باقی دي چه دغلو کیفیت په دانه اوهډوکی باند وړاندې بیان شوي دي، دباران ذکر په منع کښې څکه راغلو چه داد نباتاتو تابع دي په دې کښې دمزي خبره داهم کیدی شي چه باران بیل بیل شان داسې لری چه دابتداء اوبنیاد په اعتبار سره علوی، دانتها په اعتبار سره سفلی اودمزل په اعتبار سره فضائی دي.

لَا تُدْرِكُهُ	الْأَبْصَارُ وَهُوَ	يُذَرِّكُ	الْأَبْصَارُ وَهُوَ	اللطيف
نشی کتلی هغه	سترگي او هغه	وینی سترگي	او هغه اباریک لیدونکي دي	
او هغه (د مخلوق) په سترگونه لیدلې کیږي	او هغه ټولي سترگي وینی	او هغه ډیر باریک بین		

الْخَيْرُ	قَدْ	جَاءَكُمْ	بَصَائِرُ	مِنْ رَبِّكُمْ
خبردار دي	ابه تحقيق سره	راغلی دی تاسوته	ارنراگانې دپوهې	دطرفه درب ستاسونه
خبردار دي		تاسوته دخپل رب دطرفه دلبونه راغلی دی		
فَمَنْ	أَبْصَرَ	فَلِنَفْسِهِ	وَمَنْ عَمِيَ	فَعَلَيْهَا
نوجاچی	اوغړولې سترگې	انوفانده نې دپاره	دخپل خان ده	اوچاچی اېندي کړې
نوخوک نې چې	اووینې	انوفانده نې خان دپاره ده	اوخوک چې خان پروند کړې	انوفانده نې خان دپاره دي
وَمَا	أَنَا	عَلَيْكُمْ	بِخَفِيفَةٍ	وَكَذَلِكَ
اونه یم زه	ستاسو	ساتونکي	اوهم دغه شان	مونږ یاریا بیانوا
اوزه په تاسونکېبان	مقرر شوي	نه یم		اومونږ خپل آیاتونه دغه شان بیانوا
وَلْيَقُولُوا	دَرَسَتْ	وَلَنُبَيِّنَنَّ		
اوددې دپاره چې	اووانی داخل	دبل چانه ونیلي دي	تا	اودپاره ددې چې مونږ بیان کړو حقیقت
اوددې دپاره چې	دوی اووانی چې	تا	چرته دچانه	لوستلی دی
لِقَوْمٍ	يَعْلَمُونَ	إِنَّهُمْ	مَا أَوْحَى	إِلَيْكَ
هغه قوم ته	چې پوهه لري	تا بعداری کوه	دهغې	چې وحی شوی ده
پوهه دی هغوی ته	حقیقت ښکاره کړو	ته د هغه وحی تا بعداری کوه	کومه چې	تانه ستا رب کړې ده
لَا إِلَهَ	إِلَّا هُوَ	وَاعْرِضْ	عَنِ الْمُشْرِكِينَ	وَلَوْ
نشته لاتق دعبادت	مگر	هغه دې	اومخ اوگرخوه	دمشرکانونه
دهغه نه بغیر بل معبود نشته		اود مشرکانو هیڅ پرواه مه کوه		اوکه چرې
شَاءَ اللَّهُ	مَا أَشْرَكُوا	وَمَا جَعَلْنَاكَ	عَلَيْهِمْ	حَفِيفًا
غوښتلې الله	انونه به وو کړې شرک دې خلکو	اونه نې مقرر کړې	مونږ ته	په دوی
الله	غوښتلې نو دوی به شرک نه وو کړې	اومونږ ته	په دوی	محافظ نه نې مقرر کړې
وَمَا	أَنْتَ	عَلَيْهِمْ	بِوَكِيلٍ	
اونه نې	ته	ابه دوی باندې	وکیل	
اونه ته ددوی ذمه داری				

آسان ترجمه قرآن

لظرونه هغه لره نه شي ليدې او هغه ټولو لظرونو لره راگړوي. دهغه ذات دومره لطيف دي او هم دومره خبردار دي (اې پېغمبره! دې خلکو ته ووايه چه :) تاسوته ستاسو د پروردگار د طرف نه د بصيرت غوښونه راغلي دي، اوس څوك چه په غريدلو سترگو دي لره گوري هغه د خپل ځان سره ښېگړه كوي، او څوك چه خپل ځان رولند كړې نو هغه به خپل نقصان وكړي اوماته ستاسو د حفاظت ذمه داري نه ده حواله كړې هوي دغه هان مونږ آيتونه بيا بيا مختلفو طريقو سره واضح كوو (دې دپاره چه ته دا خلکو

ته اور سوې) او آخر دا خلق دا وواي چه: تا دچاله ارده کړي دي او کوم خلق چه دعلم له کار اخلي هغوی دپاره مونږ حق واضح کوو (ای پېغمبره) تا باندې چه د پروردگار د طرف له کومه وحی راځي ده دهغې تا بعداري کوه. دهغه له سوا هیڅوک معبود نشته او کوم خلق چه دالله سره هړک کوي. دهغوی له بهی پرواه هه. که دالله خوښه وه نو دي خلقو به هړک نه وو کړي مونږ نه ته د دوی په خطاقت مقرر کړي. او نه ته ددي خلقو د کارولو ذمه دار ئي.

خلاصه تفسیر

[او دهغه دعلیم کیدو او په دې کښې دهغه د ځانگړی کیدو شان دادې چه] (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ) په هغه باندې خو د هیچا نظر راجاپیره کیدې نشی [چنانچه په دنیا کښې خوځ دسره څوک لیدلې نشی لکه چه په شرعی دلیلونو سره ثابته ده او په آخرت کښې به که جنتیان نه وینی څنگه چه په شرعی دلیلونو سره ثابته ده خو پوره راجاپیره کیدل پرې محال او ناممکن دی او هغه څیز چه په سترگو لیدلې شی او بیا هم دهغې په ظاهر باندې نظر پوره احاطه نشی کولې نو د حقیقت باطنی احاطه کول به یی ددې نه ډیر زیات محال وی ولې چه د ظاهر په نسبت باطن په ډیرودرجو سره پټ وی او په ډیرو درجو سره د ظاهر په نسبت په کښې خطائی هم زیاته راتلې شی] (وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ) او هغه [الله ﷻ] په ټولو نظرونو باندې [کوم چه دهغه د احاطه کولونه پاتې راغلی وو واجبی طور] محیط کیږی [دغه شان په نورو څیزونو باندې هم علمی طور سره محیط ده] (وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) [او هرکله چه هغه په ټولو محیط ده او په هغه څوک محیط نشته دې نو ده نه لازمه شوه چه] هم هغه لونی باریک بین با خبره ده [او څوک بل نه دې او دا دعلم هغه کاملیدل دی چه په کښې الله ﷻ ځانگړی او په مثله ده تاسو دغه خلقو ته اووانې چه] (فَذُجِّدْكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ كَاذِبِينَ) اوس په شېه تاسو ته ستاسو د رب د طرفه دحق لیدو ذریعې [یعنی دتوحید او رسالت دحقوالی عقلی او نقلی دلیلونه] رارسیدلی دی (لَقَدْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ إِنَّا نَؤْتِيهِمْ رِزْقًا جَدِيدًا) نو چه څوک [ددې په ذریعه سره حق لره] اووینی هغه به خپله فائده کوی (وَمَنْ عَمِلْ غَيْرَ ذَلِكَ لَا يَمْلِكُ مِنْهُ جِثًا) او څوک چه روند پاتې شی هغه به خپل نقصان کوی او زه ستاسو [یعنی ستاسو د عملونو] نگران نه یم [یعنی څنگه چه څارندوال ناکاره کارته څوک نه پرېږدی دغسې ذمه زما نه ده ولې چه زما کار صرف تبلیغ کول دی]

(وَلَذَلِكَ نَعْتَذِرُكَ الْآيَاتِ وَلَقَوْلُوا قَدْ رَسَتْ) او [گوری] مونږ په دې سره [سپېڅلی] ډول باندې دلیلونه دمختلفو طرفونو نه بیانوو دپاره ددې چه تاسو ټولو ته اورسونی او دپاره ددرجه دا [منکر خلق دتعصب نه] داسې اووانی چه تاسو چا نه [دا مضمونونه] لوستی دی [مطلب دا چه دغه خلق ښه جخت په دې کښې راگیر شی چه مونږ درته حق ښه په ډاگه ثابتولو اوتاسو بیا په ځایه بهانه د ځان نه کولې] (وَلَقَدْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ إِنَّا نَؤْتِيهِمْ رِزْقًا جَدِيدًا) او دپاره ددې چه مونږ [قرآنی مضامین] عقلمندو دپاره ښه ښکاره کړو [یعنی د قرآن کریم د نازلولو درې فائدې دی یو دا چه تاسو ته دتبلیغ اجر درکړې شی بله دا چه په منکرینو باندې زیات جرم ثابت شی دریم دا چه د عقل خاوندانو او حق لټوونکو ته حق ښکاره کړې شی].

(إِنَّمَا أَوْفَىٰ بِالْعَهْدِ مَنْ رَبَّنَا) تاسو [دا مه گورئ چه څوک نه منی او څوک نه منی] پخپله په دې طریقو روان اوسئ چه دهغې [یعنی په هغې باندې د روان پاتې کیدو] وحی ستاسو د

رب د طرفه تاسو ته راغلي ده [اوپه دې طريقه کښې لوڼې خيز دا عقيدې لرل دی چه] ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ الله ﷻ نه سوا بل هيڅوک د عبادت لائق نشته [اوپه دې طريقه کښې د تبليغ حکم هم داخل دی] او [په دې باندې کله پاتې شئ] مشرکانو ته خيال مه کوني [چه افسوس هغوی ولې دا قبوله نکړه] ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْرَكُوا﴾ او [د خيال نه کولو وجه داده چه] که الله ﷻ ته منظور وې نو دوی به شرک نه ورکړي [ليکن ددغې خلقو د بدو عنوانو له وجې الله ﷻ ته دا منظوره شوه چه دوی له سزا ورکړې څکه نه دغسې سامان راجمع کړو نو آيا تاسو دوی لره مسلمانان جوړولې شئ] ﴿وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا﴾ او [تاسو ولې په دې فکر کښې پریوځئ] مونږ تاسو لره ددوی [د عملونو] نگران نه یی جوړ کړی ﴿وَمَا آتَيْتَ عَلَيْهِمْ يَوْمَئِذٍ الْآلِهَ﴾ تاسو [پدغې عملونو باندې د عذاب وړ کولو دپاره زمونږ د طرفه] اختیار مند یی [نو هر کله چه تاسو سره د جرمونو د تفتیش څه تعلق نشته اونه درته د سزا وړ کولو حکم درکړې شوې دې نو بیا ولې فکر کوئ].

معارف اوسائل

د سورت انعام ددې پنځو آيتونو څخه په رومي آيت کښې، ابصار، لفظ راغلي دي چه د جمع صيغه ده معنی ئې نظر او د ليدلو قوت دي، د ادراک، معنی ده موندل، نيول، احاطه کول. حضرت عبدالله بن عباس د لته د ادراک، تفسير، احاطه کول بيان کړيدي، (بحر محيط) (۱)

د آيت معنی داشوه چه ټول مخلوقات پيريان، انسانان، فرشتې او ټول حيوانات که په يوځل اوپه جمع الله ﷻ لره ليدل او غواړي نوپه دې شان ئې نشي ليدلې چه دهغه د ذات احاطه اوکړي، خواله ﷻ د ټولو مخلوقاتو نظرونه په پوره شان سره داسې ويني چه په دې ټولو باند محيظ هم وي، په دې لنډ آيت کښې د الله ﷻ دوه مخصوص صفتونه بيان شويدي، اول داچه ټولو کائناتو کښې دهیجا نظر يواځې څه چه که ټول په جمع هم الله ﷻ ته کتل او غواړي نو هيچرې دهغه د ذات احاطه نشي کولې.

د حضرت ابی سعيد خدری ؓ په روايت رسول الله ﷺ فرماييلي دي چه که د دنيا ټول انسانان، پيريان، فرشتې او شيطانان ټول چه د کوم وخت نه ئې پيدا کيدل شروع شويدي او تر کومه وخته به چه پيدا کيږي د ټول راجمع شې په يوصف کښې او درېږي نو هم به په خپل نظر سره د الله ﷻ د ذات احاطه اونکړې شي [مظهري په حواله دابن ابی حاتم] (۲)

او دا خاص صفت يواځې د الله ﷻ کيدې شي ورته نظره الله ﷻ داسې طاقت ورکړې دي چه د وړوکی (کشنې) نه وړوکی حيوان وړې نه وړه سترگه د دنيا لوڼې لوڼې گرې ليدلې شي او دهغې احاطه کولې شي لکه نمر، سپوگمې چه زمکه او ټوله دنيا هم ددې په مقابله کښې څه حيثيت نه لري مگر يواځې انسان نه بلکه وړوکی نه وړوکی حيوان ئې ليدې شي اوپه خپل نظر سره ئې احاطه کولې شي.

او حقيقت دادې چه نظر خود انساني حواسونه يوه داسې حاسه ده چه ورسره د محسوس خيزونو علم حاصليدې شي خود الله ﷻ پاک ذات د عقل او وهم دا حاطې نه هم ډير زيات پورته دي

(۱) تفسير البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۳۳

(۲) تفسير ابن ابی حاتم رحمه الله: ج ۷، والتفسير المظهر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۵

نودنظر په دې جاسې سره به نې څنگه احاطه او کړې شي؟

توبل میں آتا ہے کچھ میں نہیں آتا بس جان مجھ میں تری کچھ ان کی ہے

اته په زړه کښې راځي خو پوهه کښې نه راځي، اوس زه پوه شوم چه ستا پيژندگلې همدغه ده. دالله ذات اوصفتونه لامحدود دي، خوانساني حواس، عقل او خيال ټول محدود څيزونه دي بنسکاره خبره ده چه يواحدود په محدود کښې نشي ځانې کيدې، همدغه وجه ده چه ددنيا کومو عاقلانو، فلسفيانو چه په عقلي دليلونو سره دکائناتو دخالق دپتي لگولو اودهغه ذات او صفتونو دموندلو اواحاطې دپاره خپل عمرونه په بحث او تحقيق کښې اولگول او کومو صوفياني کرامو چه دکشف اوشهود په لاره ددې ميدان سيل، سفر او کړو داتول په دې اتفاق لري چه دهغه ذات اوصفتونو حقيقت نه چاموندلې دي اونه نې موندې شي، چنانچه مولانا رومي رحمه الله فرمائيلي دي-

دوربينان بارگاه الست غيرازين پي نه برده اند که هست

اد، الست، په دربار کښې که چاهر څومره نظر لري زغلولې دي- هغوی ددې نه سوا فيصله نه ده کړې چه بس هغه موجود دي او تفصيل نې نشي بيانولې-

شيخ سعدی فرمائيلي دي-

چه شبها نشستم درین سیرگم که حیرت گرفت آستینم که قم،

ادیرې شپې په دې مزل کښې ورک ناست وم- آخر حیرانه شوم او دپورته کیدو حکم راته اوشويعنی ددې حقيقت ته اونه رسيدم ځکه راپورته شوم-

والله ﷻ هلهو مسئله: انسان الله ﷻ لره ليدلې شي او که نه؟ په دې مسئله کې دټولو اهل سنت والجماعت عقیده داده چې په دنيا کښې نې هيڅوک نشي ليدلې چنانچه دحضرت موسی عليه السلام ددې خواست:

«رَبِّ اَرِنِي» اي زما پروردگاره! ماته ځان رابنسکاره کړه چه اود وينم! داجواب ورکړې شو: «لَنْ تَرِنِي» اته م هيچرې نشي ليدلې- هرکله چه حضرت موسی عليه السلام ته داسې جواب ورکړې شونو بيا دبل چا انسان يا پيري به څه وس اورسي؟ البته دصحيح اوقوی متواترو حديثونو نه ثابت دی چه په آخرت کښې به مؤمنانو ته دالله ﷻ ديدار اوزيارت نصيب کيږي او پخپله قرآن کریم هم فرمائي: «وَجُودَ يَوْمَئِذٍ لَّا غَرْفَةٌ اِلٰى رَبِّهَا لَّا غَرْفَةٌ» دقيامت په ورځ به ډيرې مخونه تروتازه خوشحاله وي او خپل رب ته به گوري-

البته کفار او منکران به په دغه ورځ هم دسزا په ډول دالله ﷻ دديدار نه محرومه وي لکه قرآن کریم فرمائي: «كَلَّا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحُودُونَ» کفار به په دغه ورځ دخپل رب دزيارت نه بند کړي شوی وي او بې نصيبه به وي-

آخرت کښې به دالله ﷻ ديدار اوزيارت په مختلفو مقاماتو کښې وي، دمحشر په ميدان کښې هم، جنت ته درسيډونه پس هم، اوجنتيانو دپاره دټولونو زيات لوني نعمت به دالله ﷻ زيارت اوديدار وي-

چنانچه رسول الله ﷺ فرمائيلي دي چه هرکله جنتيان به چه جنت ته وردننه شي نوالله ﷻ به ورته اوفرمائي چه کوم نعمتونه دجنت چه درکړې شويدي دهغې نه زيات درته نورڅه پکار دی راته اووايي چه هغه هم درکړم، دوی به عرض اوکړي چه اي الله! تاراته دجهنم نه خلاصې راکړو،

جنت ته دروستو ددې نه زیات به نورڅه غواړو؟ دغه وخت به حجاب دمنځه نه پورته کړې شی او ټول به دالله ﷻ زیارت او کړی چنانچه دجنت دټولو نعمتونونه به زیات دانعمت وی. دا حدیث په صحیح مسلم کښې دحضرت صهیب نه منقول دې. (۱)

دصحیح بخاری په یو حدیث کښې راغلی دی چه رسول الله ﷺ یو ځل دسپوگمې په شپه کښې دصحابه کرامو په ټولې کښې تشریف لرلو، سپوږمۍ ته نې اوکتل اووې فرمائیل چه اېه آخرت کښې تاسو به خپل پروردگار داسې په ډاگه وینئ څنگه چه داسپوگمې وینئ. (۲)

دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما په روایت په ترمذی او مسند احمد کښې یو حدیث داسې منقول دې چه الله ﷻ په جنت کښې کومو کسانوته خاص درجه ورکړې هغوی ته به صبا بیکاه دالله تعالی زیارت نصیب کیږي. (۳)

خلاصه داشوه چه په دنیا کښې دالله ﷻ زیارت نشی کیدې خو آخرت کښې به نې ټول جنتیان زیارت او دیدار کوي. رسول الله ﷺ چه دمعراج په شپه کوم دیدار الهی کړې وو هغه هم په حقیقت کښې د دار آخرت دیدار وو. لکه چه شیخ محی الدین ابن عربی فرمائیل دی چه دنیا یواځې دهغې جهان نوم دې چه آسمانونو کښې راگیر دې، خودې نه پورته دآخرت مقام دې هلته په رسیدو دالله ﷻ دیدار کولو ته ددنیا دیدار کول نشی و نیلې.

اوس سوال داراپورته کیږي چه هرکله یی اوفرمائیل چه «لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ» دې نه معلومه شوه چه انسان دالله ﷻ په هیڅ صورت کښې دیدار نشی کولې نو په قیامت کښې به څنگه دیدار اوکړې شی؟ ددې جواب ښه ښکاره داسې دې چه دآیت معنی داده چه د انسان نظر دالله ﷻ ذات احاطه نشی کولې ولې چه دهغه ذات لامحدود او انسانی نظر محدود دې، دامطلب نې هیچرې نه دې چه انسان دسره دیدار الهی نشی کولې.

خلاصه داشوه چه په قیامت کښې به دیدار الهی په دې شان وی چه نظریه نې احاطه نشی کولې خو په دنیا کښې دغه قسم دیدار هم ځکه نشی کیدې چه انسانی نظر دهغې دبرداشت کولو طاقت نه لری په آخرت کښې به ورته الله ﷻ ددغه قسم دیدار کولو طاقت ورکړی خویا به هم انسانی نظر ذات الهی احاطه نشی کولې.

په دې آیت کښې دالله ﷻ بل صفت دابیان شوی دی چه دهغه نظریه ټولو کائناتو باند محیط دې، ددنیا هیڅ ذره هم دهغه دنظر نه پته نه ده، دا علم مطلق او علمی احاطه هم صرف دالله ﷻ خصوصیت دې، دهغه نه سوا هیڅ مخلوق ته دکائناتو دټولو څیزونو او ذرې علم نه چرته حاصل شوی دی اونه به حاصل شی، ولې چه دادالله ﷻ یو خاص صفت دې.

بیافرمائی «وَهُوَ الْغَلُوفُ الْغَیْبُ» دعرسی لغت په اعتبار سره، لطیف، لفظ دؤو معنودپاره استعمالیږي. یومهربان، بل دکثیف مقابل، یعنی هغه څیز چه دحواسو په ذریعه محسوسولې او معلومولې نشی.

(۱) صحیح مسلم، کتاب الایمان، باب البات رؤية المؤمنین فی الاخره ریهم: ج ۱، ص ۱۰۰

(۲) صحیح البخاری، کتاب التوحید، الرد علی الجهمیه وظهرهم. باب قول الله «وَجِئْتُمْهُمُ الْآیةُ»: ج ۲، ص ۱۰۵

(۳) جامع الترمذی، ابواب صفة الجنة، باب ما جاء فی رؤية الرب تبارک وتعالی: ج ۲، ص ۸۴ و مسند احمد، مسند عبد الله بن عمر رضی الله عنهما رقم الحدیث: ۵۳۲۱

د، خبر، معنی ده باخبر، نو د پوره جملې معنی داشوه چه الله، لطیف، دې خکه نې په حواسوسره ادراک نشی کیدی او، خبر، دې خکه د ټولو کائناتو یو ذره هم دهغه د علم او خبرنه بهرنه ده. او که دلته د، لطیف، معنی مهربان او کرې شی نو اشاره به دې ته شی چه اگر که الله ﷻ زموږ د هر قبول، فعل بلکه د هرې ارادې او خیال نه هم باخبره دې، دهغې تقاضا دوه چه په هره گناه باند زموږ گرفت کیدلې لیکن هر کله چه هغه لطیف او مهربان هم دې خکه په هره گناه باند گرفت نه کوی. په دویم آیت کښې، بصائر، دبصیرت جمع ده معنی نې عقل و دانش ده، یعنی هغه قوت او طاقت د کوم په ذریعه چه انسان د غیر محسوس خیزو نو علم حاصلولې شی، دلته په آیت کښې د، بصائر، نه مراد هغه دلیلونه او ذریعې دی چه هغې سره انسان حق او حقیقت معلومولې شی. په دې بنا د ټول آیت معنی به داسې شی چه د الله ﷻ د اړخه تاسوته د حق لیدلو ذریعې او وسیلې رارسیدلې دی، یعنی قرآن کریم راغلو، رسول الله ﷺ راغلو، دهغوی معجزې راغلي، دهغوی اخلاق او معاملات او تعلیمات د خلقو مخې ته راغلل، د ټولې د حق لیدلو ذریعې دی. نو څوک چه دې ذریعونه کار واخلې هغه دبصیرت او عقل خاوند جوړ شی، هغه خپله نفع حاصله کړه او ددې ذریعویه پرېښو چه څوک د حق نه روڼد پاتې شو نو هم خپل زیان یعنی نقصان نې او کړو.

په آخر د آیت کښې فرمائی چه: زه ستاسو نگران نه یم.، یعنی رسول الله ﷺ ددې ذمه دارنه دې چه په زیردستی سره خلق دنا کاره کار وکړه منع کړی څنگه چه دیونگران او سارندوال ذمه داری وی، بلکه د رسول الله ﷺ منصبی فریضه صرف د احکام الهی رسول او په هغې باند پوهول دی، بیا که څوک نې په خپله خوښه تابع داری کوی یانته کوی، داد هغه ذمه داری ده. د توحید اورسالت کوم واضح دلیلونه چه په تیر شوو آیتونو کښې بیان شوی وو، په دریم آیت کښې هغې ته اشارې کولو سره او فرمائیلې شو ﴿وَكَذَلِكَ نُنْزِلُ الْآيَاتِ﴾ (یعنی موږ به داسې دلیلونه به مختلفو طریقو سره بیانوو).

درېمې او فرمائیلې شو ﴿وَلْيَقُولُوا اقْرَأْ وَلْيُنْهِنَ الْغُفَرُ يَعْلَمُونَ﴾

حاصل نې دادې چه د هدایت ټول سامان، معجزې او دلیلونه، بې مثله قرآن کریم او دیو خاص امی دخلې مبارکې نه داسې علوم او حقیقتونه ښکاره کیدل چه دهغې نه د دنیا ټول فلسفیان او حکیمان عاجز او بې وسه پاتې شوی دی داسې بلیغ کلام چه په هغې کښې تر قیامت په پورې راتلونکو بنیادمو او پیریانو ته چیلنج ورکړې شو چه که ددې پشان یو ورکوټې شان سورت هم جوړولې شی نو راوړی، خو بیا هم تر ټوله دنیا عاجزه شوه، د ټول د حق لیدلو سامان داسې وو چه هر نا ضد منکر لره هم د رسول الله ﷺ په خپو پریوتل پکاروو، لیکن دچا په طبیعت کښې چه ضدی او کوږ والې وو هغوی دا ونیل شروع کړه، قُرْأَتْ یعنی دا علو خوتا دچا څخه ونیلې دی ورسره دا یې هم او فرمائیل: ﴿وَلْيُنْهِنَ الْغُفَرُ يَعْلَمُونَ﴾ د دې حاصل دادې چه دچا پوهه درسته او عقل نې سلیم وی، هغوی لره د ابیان نفعمن او مفید ثابت شو. خلاصه نې داشوه چه د هدایت سامان خود ټولو مخې ته کیښودل شو خو کوږ دماغو تر فائده پورته نکړه او د سالم عقل خاوندان ددې په ذریعه د دنیا رهبران جوړ شول.

په څلورم آیت کښې رسول الله ﷺ ته د هدایت دې چه تاسو دې ته مډ گوری چه څوک نې منی او څوک نې نه منی، تاسو پخپله په دغه طریقه روان اوسئ کومې دپاره چه تاسو ته وحی راغلې ده او پکښې د ټولو نه لوڼې خیز د اعتقاد دې چه د الله ﷻ نه سوا هیڅوک لائق د عبادت نشته دغه شان

په دې وحى كېنې دتبليغ حكم هم داخل دې، په دې باند تاسو ټينگ پاتې شئ او مشركانو ته خيال مه كړئ چه افسوس! دوي ولې قبول نكړو.

په پنځم آيت كېنې ددې دا وجه اوښودلې شوه چه كه الله ﷻ ته په تكويني ډول دتولو انسانانو مسلمانيدل منظوروي نو دوي به شرك نه كولي ليكن ددوي دبدو عملونو په وجه الله ﷻ ته دامنظوره وه چه دوي ته سز ملاوشى ځكه نې همدغسې سامان جمع كړو، بيا تاسو دوي لره څنگه مسلمانان جوړولې شئ، اولې په دې فكر كېنې پريوځئ، مونږه خوتاسولره ددوي دعمل نگران نه يئ جوړ كړئ اونه په دې عملونو باند عذاب وركولو دپاره زمونږ دپاره څه اختيارمن يئ، ددې كبله تاسولره ددوي دعملونو په وجه فكرمند كيدل نه دى پكار.

وَلَا تَسْبُوا	الَّذِينَ	يَدْعُونَ
اومه كړئ كنځل هغو ته اچي رابلي نې دا خلق		
او اني مسلمانانو! هغې معبودانو ته كنځل مه كړئ اچي دوي نې		
مِنْ دُونِ اللَّهِ	فَيَسْبُوا	اللَّهَ عَدُوًّا
ماسوا د الله نه نو كنځل به او كړئ الله ته په دشمني كېنې په ناپوهتيا سره دغه شان		
دالله نه سوا عبادت كړئ ځكه چي دوي به په دشمني كېنې دناپوهي په وجه الله ﷻ ته كنځل او كړئ داشان		
لِكُلِّ أُمَّةٍ	عَلَّمْنَا	لَهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ
زيات بنائسته كړي دي مونږه هرامت ته عمل دهغوئ بيا ارب دهغوئ ته واپس تلل دي دهغوئ		
مونږ هر يو امت ته خپل خپل عمل بنائسته كړي دي بيا به داتول خپل رب ته پيش كيږي		
فَيَنْتَهُمُ	بِمَا	كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝
نو خبر به كړي هغوئ په هغه كارونو اچي ودهغوئ اچي كول به نې اولسمونه خوري هغوئ		
نو هغه به ورته خبر وركړي چي دوي څه څه كارونه كړي دي اودوي په الله ﷻ باندې		
بِاللَّهِ	جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ	لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ
په الله باندې په سختو لسمونو خپلو سره كه چرته اراغله دوي ته څه نښه نو خامخايه ايمان راوړي دوي		
غټ غټ لسمونه خوړل كه دوي ته دالله ﷻ دطرفه نښه راشي نو دوي په پرې ايمان راوړي		
بِمَا قُلْنَا	لَهُمُ الْآيَاتُ	عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا
په هغې اورته اووايه بيشكه نښي دالله سره دي اوڅه پوهه كړئ تاسو اچي بيشكه دا نښي		
اني پيغمبره دوي ته اووايه چي تولي نښي الله ﷻ سره دي او تاسو څه په دي پوهه كړئ		
إِذَا جَاءَتْ	لَا يُؤْمِنُونَ ۝	وَنَقَلِبْ أْفْدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ
كله چي راهم شئ نو راوړي ايمان دوي اومونږه اړووا زړونه ددوي اوسترگي ددوي		
كه دغه نښه راشي نو بيا هم دوي ايمان نه راوړي اومونږه به ددوي زړونه او سترگي د حق نه بدلې كړو		
كَمَا	لَمْ يُؤْمِنُوا	بِهِ
لكه څنگه چي ايمان راوړو دوي په دي كتاب باندې په اول ځل او پرې دو مونږ دوي		
لكه څنگه چي دوي په دي ښكاره نښو په اول ځل ايمان نه دي راوړئ او په خپله سر كشي كېنې		

يَعْبَهُونَ ۝

فِي طُغْيَانِهِمْ

په سرکشی ددوی کښی | چی حیران وی

به نې حیران پرېږدو

آسان ترجمه قرآن

(مسلمانانو!) کوم د (دروغو خدايان) چه دا خلق دالله نه سوا رايلي، تاسو دوی ته پد رد مه وايي. ددې په نتيجه کښ به دا خلق د جهالت دوجي نه الله ته پدرد وواي دي دنيا کښ غو مونږ دغه هان د هر يوې دې عمل د هغوی په نظر کښ بنایسته کړي دي بیا دوی ټولو لره خپل پروردگار ته واپس کېدل دي. هغه وخت به هغه دوی ته وپتایي چه دوی به څه کول. او دي خلقو ډیر پاڅه قسمونه خورل دي چه که دوی ته څه نښه (يعنی د دوی مطلوبه معجزه) راطله نو دوی به يقيناً په هغې باندې ایمان راوړي (دوی ته) ووايه چه ټولې نښې دالله په قبضه کښ دي او (مسلمانانو!) تاسو ته څه پته ده چه که هغه (معجزې) راهم هی بیا هم دوی ایمان نه راوړي لکه څنگه چه دوی په اول ځل (دقرآن غوندي معجزې باندې) ایمان رانه وړو مونږ هم (ددوی د خدا په بدله کښ) ددوی زړونه او سترگې اړوو، او دوی داسې حالت کښ پرېږدو چه دوی خپله سرکشی کښ حیران وي.

خلاصه تفسیر

(وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ) او کنخل مه کوئی هغه [باطلو معبودانو] ته دچا چه دا [مشرکان] خلق دالله ﷻ [دتوحید] په پرېښودو سره عبادت کوی (فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ) ځکه چه [تاسو په داسې کولو سره] بیا به هغوی دجهل دلارې [په غصه کښې راشی] دالله ﷻ پشان کښې به یې ادبی اوکړی [اوپه دې د تعجب اونه کړې شی چه داسې یې ادبی کوونکو ته پرې سزا ولې نشی ورکولې ځکه چه] (كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ) مونږ [په دنیا کښې خوا همداشان] څنگه چه کیږی [دهرې طریقې خاوندانو ته مو دهغوی عمل [ښه وی اوکه خراب] زړه پورې جوړ کړې دي [يعنی داسې اسباب راجمع شی چه دهر یو خپله طریقه خوښه وی دغه معلومه شوه چه دا جهان په اصل کښې د ازمیښت او امتحان ځانې دي نو دلته سزا هم ضروری نه ده] (لَمَّا رَأَوْهُمْ كُفِرُوا بِهَا) بیا [البته په خپل وخت باندې] هم دخپل رب خواته دوی [ټولو] لره تلل دی (فَلْيَنْتَهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) نو [دغه وخت] هغه به په دوی خبر کړی څه چه هم هغوی [پدنیا کښې] کول [او مجرمانو ته به سزا ورکړی]. (وَأَقْبَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ) او دغې [منکرو] خلقو چه قسمونو کښې زیات زور اولگولو په الله ﷻ نه قسم اوخوړو چه (لَمَّا جَاءَهُمْ آيَةُ الْيَوْمِئَاتِ) که دوی [يعنی مونږ] ته [يعنی ددوی دفرمائشي نښو نه] څه نښه راشی [يعنی ښکاره شی] نو دوی [يعنی مونږ] به خامخا پدغه [نښو] باندې ایمان راوړو [يعنی دنښو ظاهروونکي پغمبري به اومنی] (قُلْ إِنَّمَا الْآيَةُ عِنْدَ اللَّهِ) تاسو [په جواب کښې] اودانې چه نښه ټولې دالله ﷻ په قبضه کښې دي [هغه چه په څه شان غواړی په هغې کښې تصرف کوی بل چالره په کښې دخل ورکول اوفرمائش کول یې ځایه دی ولې چه دالله ﷻ نه سوا چاته معلوم نه دی چه دکوم ښکاره کیدل حکمت ده اود کوم نه ښکاره کولو کښې حکمت يقینی دي نو الله ډیر څه نخښه دمحمد ﷺ دپغمبري ددعوې ریښتینې کولو دپاره ښکاره کړی چه دلیل

جوړېدو دپاره بس دی نو دا دا ددوی د فرمائش جواب اوشو او [هرکله چه دمسلمانانو په زړه کښې دا خیال وو چه دغه نخښه ښکاره کیدل به ځکه ښه وو چه کیدیشی دوی مسلمانان شوی وے نو الله ﷻ مسلمانانو ته داسې خطاب کوی چه] ﴿ وَمَا يُشْرِكُمْ إِلَٰهًا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ ﴾ تاسوته ددې څه خبر دے [بلکه مونږ ته خبر دې] چه دغه [فرمائشی] نخښه کله چه راشی [یعنی ښکاره کړې شی] دا خلق به [د ډیر ضد نه] بیا هم ایمان راوړی او [ددوی دایمان نه راوړو له وجہ] ﴿ وَتَلَقَّيْنَاهُم مِّنْ أَلْفِ بَصَرَةٍ ۝ ﴾ مونږ به هم ددوی زړونه [دحق لتولو دقصد نه] او ددوی نظرونه [دحق لیدو نه] واړوو [اوددوی و دا ایمان نه راوړل داسې دی] ﴿ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِئَلَّامُ لَّهُمْ ۝ ﴾ څنگه چه دے خلقو په دې [قرآن کریم] باندې [چه لویه معجزه ده] رومبی خل [کله چه هغه راغلو] ایمان راوړو [نو اوس ئے ایمان نه راوړل هم څه لرے مه گنړی] ﴿ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِئَلَّامُ لَّهُمْ ۝ ﴾ او [د نظرونو اړولو یعنی بیکار گرځولو مطلب ظاهری اړول نه دی بلکه مراد دادې چه] مونږ به دوی لره ددوی په سرکشی [او کفر] کښې حیران [سرگردان] هم داسې پریږدو [چه د ایمان راوړلو توفیق به یئ نه وی دا معنوی اړول شو].

معارف اوسائل

ددې ذکرشوی آیتونو څخه رومبی آیت په پوخاص واقعہ کښې نازل شویډې اوپه دې کښې دیوې ډیرې ضرورې مسئلې هدایت ورکړې شویډې چه کوم کار پخپله کول جائز نه وی دهغې سبب او ذریعه جوړیدل هم جائز نه وی.

دابن جریر دروایت مطابق دآیت شان نزول دادې چه هرکله در رسول الله ﷺ تره ابوطالب دمرگ په مرض پروت وونود قریشو مشرکانو سردارانوسره دافکر شو چه دابی طالب وفات کیدل به دوی دپاره یوه گرانه مسئله ځکه جوړه کړې چه که بیامونږه محمد ﷺ اووژنو دابه زمونږه د عزت او شرافت نه خلاف داسې وی چه خلق به وائی: دابی طالب په ژوند خومونږه هغوی ته هیڅ زیان اونه شورسولې دهغه په مرگ موچه یواځې بیاموندو ځکه موقتل کړو، ولسي چه هسې خودوی در رسول الله ﷺ سخت دشمنان وو، هروخت هغوی ته دزیان رسولویه تکل کښې وواود هغوی دوزلو سازشونه به ئې کول- په دې بنا، دوی په مشورې سره داخبره غټه کړه چه اوس هم وخت دې چې ابي طالب سره ملاویدوسره هم هغه سره پخپله داخبره خلاصه کړو.

هریو لیکلې لوستلې او خبرداره مسلمان په دې پوه دې چه ابوطالب اگر چه مسلمان شوې نه وو لیکن رسول الله ﷺ سره ئې پواځې مینه محبت نه لرلو بلکه دهغوی عظمت او بزرگی ئې په زړه کښې ناسته وه اود هغوی د دشمنانو مقابله ته ئې خپله سینه هم ډال کړې وه.

خو قریشی سردارانوپه مشورې سره یو وفد تیار کړو چه هغې کښې ابوسفیان، ابو جهل، عمرو بن عاص وغیره سرداران شامل وو- ابي طالب سره د ملاقات دپاره دوخت اغستو کار مطلب نومې یو سړی ته اوسپارلی شو، هغه داکار ترسره کړو او وفد ئې دهغه خواته وراورسولو.

دغه وفد ابي طالب ته اوونږل چه ته زمونږ مشراو سردار ئې، تاته معلومه ده چه وراره محمد ﷺ دې مونږ ته اوزمونږ معبودانوته سخت تکلیفونو اوزیانونو رسولوته پدې وهلی دی، مونږ دا غواړو چه هغوی راوبلی او پوه ئې کړی چه زمونږ معبودانوته دبدنه وائی، مونږ به ورسره په دې صلح اوکړو چه په خپله خوښه دهغه په خپل دین باند عمل کوی، څوک چه خپل معبودان جوړول غواړی مونږ به پر هیڅ غم غرض نه کوو.

ابو طالب رسول اللہ ﷺ لہرہ خپلے خواتہ راوبللو اووی و نیل چہ ستاسو دبیر ادري اقسوما داسرداران راتہ راغلی دی، هغوی دوفد دخلقو نہ تپوس اوکرو چہ تاسو خلق خہ غواری؟ هغوی ورته اوو نیل چہ زمونہ خواهش دادې چہ تاسو مونہ اوز مونہ معبودان پریدې، بدرد ورپسې مہ وایی، مونہ به تاسو اوستاسو معبود پریدو اوپہ دې شان به زمونہ ترمنځه مخالفت ختم شی۔ رسول اللہ ﷺ او فرمائیل چہ ښه ده زه ستاسو دا خبره او منم نو آياتاسو به داسې کلمې و نیلون تیار شی چہ دهغې په وجه به تاسو دتولو عربو مالکان او گرځی اود عجمو خلق به هم ستاسو تابعدار شی او قلنگونه [شکرانی] به ورکوی۔

ابو جهل اوو نیل دغسې یو کلمه خہ، لس خویہ اووایو راو ښایی هغه کومه یوه ده؟ — هغوی او فرمائیل: [لا اله الا الله] ده، ددې په آوړیدلو ټولو بیر شو، ابو طالب هم اوو نیل چہ ای زما وراره ابل خہ خبره اوکړی ولې چہ ستاسو ددې حکم نه ویریږی، رسول کریم ﷺ او فرمائیل کا کاجانه ددې کلمې نه سوازه بله کلمه نشم و نیلې، که داخلق دآسمان نه راتہ نمر هم رابښکته کړی او زما په لاس کښې نې کیږدې، بیا هم ددې کلمې نه سوا خه بله به هیچرې اونه وایم، چنانچه دې نه نې مقصود دا وو چې دوی ناامیده کړه۔

په دې سره هغوی ناراض شو اووی و نیل چہ یاخوز مونہ دمعبودانو ایتانو ایدو و نیلونه واوړی، ورته مونہ به تاسو ته هم کنخل کوو او هغه ذات ته هم چہ خان ته دهغه رسول وایی په دې موقعه دآیت نازل شو ﴿وَلَا تُسَبِّحُوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسْبِغُوا اللَّهَ عَدُوًّا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ [یعنی تاسو ددوی بتانو ته بدردمه وایی کومولره چہ دوی خدایان جوړ کړیدی او په نتیجه کښې به دوی الله ﷻ ته بدرد و نیل شروع کړی ولې چہ] دوی بې لارې اوبې پوهې دی۔ (۱)

دلته د﴿تَسْبُحُوا﴾ لفظ د، سبانه مشتق دې چہ معنی نې کنخل کول دی، رسول الله ﷺ خود فطری اخلاقو په بنا، رومبې نه ددې پابند وو، په وړوکتوب کښې هم بنیادم ته خوځه، چہ یوڅاروی او ځناور ته نې هم کنخل دخلې مبارکې نه نه وو ختلی، کیدې شی چہ دڅخه صحابه کرامو دخلو نه داسې خه سخته خبره ختلی وی چہ دوی په کنخلو مجبوره کړی وی، چنانچه دقریشی سردارانو دغې وفد در رسول الله ﷺ په وړاندې ددې منصوبې اعلان اوکړو چہ که تاسو زمونہ بتانو ته دکنخلو کولونه واوړنه ریډی نو مونہ به هم ستاسو خدای ته بدرد وایو۔

په دغې موقعه، دافرائی حکم نازل شو چہ دهغې په ذریعه مسلمانان منع کړې شو چہ د مشرکانو دباطلو معبودانو په باره کښې خه سخته کلمه وائی په دې آیت کښې دا خبره په خاص ډول سره دنظر کولو جوگه ده چہ ددې نه په وړاندې آیت کښې پخپله رسول الله ﷺ ته مثلاً داسې خطاب کیدو: ﴿إِنَّهُمْ مَا أَوْحَى إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ او ﴿وَأَعْرَضَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ او ﴿وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا﴾ او ﴿وَمَا أَنتَ عَلَيْهِمْ بِمُكَيِّدٍ﴾ یعنی په دې ټولو کښې خاص رسول الله ﷺ ته خطاب وو چہ تاسو داسې کوئ او داسې مہ کوئ، ورپسې بیا په دې آیت کښې دهغوی په ځانې دخطاب مخه عامو مسلمانانو ته راواوړیده اووی فرمائیل ﴿لَا تُسَبِّحُوا﴾ په دې کښې اشاره شوه دې خبرې ته چہ هغوی خوچرې هم کنخل دخلې مبارکې نه نه وو ویستلی که هغوی ته داخطاب هم وې نوزره به نې مات شوې وو، هرکله چہ خطاب عام شو نو ټولو صحابه کرامو احتیاط کول شروع کړل۔ [البحر المحيط] (۲)

(۱) تفسیر الطبری لابن جریر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۳۳ روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۵۴

(۲) تفسیر البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۲۷

سوال داپیدا کیڑی چه اوس هم په گنرو آیتونو کښې بتانوپه سختوالفاظو سره یادولې شی او منسوخ شوی نه دی تلاوت نې په مخه جاری دي.

جواب نې دادې چه په قرآنی آیتونو کښې داسې الفاظ دمنظرې په ډول دحقیقت ښکاره کولو دپاره راغلې دي، هلته دچازړه دردول مقصود نه وی اونه تر یو عقلمند انسان دنتیجه راوښکلي شی چه دابتانوته بدوئیل اودمشرکانو چیرل دی، دایوداسې ښکاره فرق دي چه دهرې ژبې اهل محاوره پر په آسانه پوهیږی ولې چه کله خودچاغیب یاخرابی دیوې مسئلې دصفاکولو دپاره بیانولې شی لکه چه عموماً هره ورځ په عدالتونو کښې مخې ته راخی لیکن دغې عدالتی بیان ته ددنیا هیڅوک انسان دبدوردو اوکنخلو نوم نه ورکوی، دغه شان دداکترانو اوحکیمانوپه وړاندې هم دیر داسې عیبونه بیانولې شی چه بل خانې کښې په بل ډول هغه بیان کړې شی نو کنخل گنرلې شی، خودلته هر کله چه مطلب تر نه علاج وی ځکه ورته څوک کنخل نه وانی.

دغه شان په قرآن کریم کښې چه چرته بتانو ته بې حسه، بې شعوره، بې علمه بې طاقته اوبې وسه وئیلې شی دهغې انداز داسې دي چه پوهیدونکی په حقیقت باند پوه شی اودناپوهو غلطی یالنه نظری واضحه شی چنانچه نتیجه کښې نې داسې ارشاد شوي دي:

﴿صَفَّ الظَّالِمُ وَالْمُظْلَمُ﴾ [یعنی دابتان هم کمزوری اوددې غوښتونکی هم کمزوری دی]-
یالکه داسې فرمائیلې شوی دی: ﴿اَتَكْفُرُ مَا تَقْبُلُونَ مِنْ قَوْلِ اللَّهِ حَصَبَ جَهَنَّمَ﴾ [یعنی تاسوداوستاسو ټول هغه بتان چه عبادت نې کوی دجهنم خشاک یی! دلته هم دچادگمراهی اوغلطی خراب انجام بیانول مقصود دی، هسې بدرد ورته وئیل مقصودنه دی، اوفقهاو په ډاگه فرمائیلی دی چه که دې آیت لره هم، څوک دمشرکانو دچیرلو دپاره لولی نو دابه هم کنخلو کولو کښې شامل وی دکومونه چه منع راغلې ده اودابه نارواوی څنگه چه په مکروه خایونو کښې دقرآن دتلاوت ناجائز کیدل ټولونه معلوم دی (روح المعانی)- (۱)]

خلاصه دکلام داچه درسول الله ﷺ دخلی مبارکې نه دکنخلو پشان څه الفاظ نه وړاندې وتلی وو اونه بیا امکان وو، البته دمسلمانانوپه باره کښې ددې امکان کیدی شوځکه چه دې آیت سره هغه بند کړې شو.

دې واقعي اوبه دي باند قرآنی هدایت دیولوئې علم دروازه پرانستله اوڅو اصولی مسئلې ددې نه راووتلې-

۱- **هغه ښه جوړیدل هم ښه وو:** مثلاً یواصول ترداراؤوتلوچه هر هغه کارچه پخپله جائز اوپه څه درجه کښې ستائیلې شوې هم وی مگردهغې دکولونه فساد راولاړیږی چه په نتیجه کښې نې خلق په نافرمانی اوگناه کښې اخته کیږی هغه کار هم ممنوع شی څنگه چه باطلو معبودانو ابتانو وغیره! ته اگرچه بدوئیل کم ناکم رواخو ضرور دی اودایمانی غیرت دتقاضا په ډول که اووئیلې شی نوپه خپل ذات کښې دشواب اوستائیلې شوې کارخو کیدی شی خوهرکله چه نتیجه کښې تردانديښنه پیداشوه چه خلق به الله ﷻ ته بدوئیل شروع کړی اوبتانو ته بدوونکی ددغې بدی سبب جوړشی په دې وجه دغه رواکار هم منع کړې شوچنانچه ددې یومثال هم په حدیث شریف کښې داسې راغلې دي چه یوکس هم خپل مور پلار ته کنخل نه کوی، صحابه کرامو عرض اوکړو چه داخو کیدی نشی چه څوک دخپل مورپلار ته کنخل اوکړی. هغوی اوفرمائیل چه، او، انسان

خوپخپله خپل مورپلار ته نيغ په نيغه کنځل نه کوی خو چي دې کله دبل چا مورپلار ته کنځل اوکړی نو هغه په بدل کښې دده مورپلار ته کنځل اوکړی نو داسې شوچه لکه پخپله ئې ورته کنځل کړی وی ځکه چه ددې سبب هم دې جوړ شو- (۱)

ددې يو بل مثال داسې دې کوم چه په زمانه در سالت کښې داپيش راغلو چه رسول الله ﷺ حضرت عائشه صديقته ته وفرمائيل: بيت الله شريف د جاهليت په زمانه کښې ديوې راپيښې له کبله ويجاړ شونو دمکې قريشو دنبت نه وړاندې داتعمير کړو په دې کښې دابراهيمى تعمير نه يو څو څيزونه خلاف تعمير شو، يوداسې اوشو چه دبیت الله شريف يوه برخه [حطيم] همداسې ابې تعميره [ځکه پرېښودل شوه چه رقم ورسره کم وو، بله داچه په ابراهيمى تعمير کښې دبیت الله شريف دوه دروازې [مشرقي مغربي] وې په يوې به ورتوتل او په بلې به تر راوتل، دجاهليت د زمانې خلقو مغربي دروازه بنده کړه اوصرف مشرقى دروازه ئې پرېښوه او هغه ئې ډيره پورته ځکه پرېښوه چه يواځې دهغوئ په مرضى سره په بيت الله شريف کښې خلق ورتوتې شى او هر څوک ورته په آزادۍ سره نشى ورتوتې. رسول الله ﷺ وفرمائيل، زړه م غواړی چه بيت الله شريف وران کړم اوبيا ئې دحضرت ابراهيم عليه السلام دبا په طرز جوړ کړم خواند يښنه م ده چه ستا دنوى مسلمان شوى قوم په زړه کښې څه شکونه پيدانشى، ځکه م دا اراده پرېښوه- (۲)

د ابراهيمى بنامطابق دبیت الله شريف تعمير کول اگرچه يوعبادت اود ثواب کارو و مگر دخلقود ناواقفتياله کبله چه خطر په پکښې موندې شوه ځکه ئې دغه اراده پرېښوه- دې واقعى نه هم دا اصول رابرسيره شو چه ديوروا، بلکه دثوابى کارنه هم څه خرابې چه راولاړېږي نو دغه رواکار هم ممنوع شى-

ليکن په دې يو قوی اشکال دارا ځی کوم چه روح المعانى دابى منصونه نقل کړيدې هغه دا چه الله تعالى په مسلمانانو باند جهاد او کفارو سره جنگ کول لازم کړيدى، سره ددې چه لازمی نتیجه ئې دارا ځيزی چه هر کله يو مسلمان دغير مسلم دوزلو اراده کوی نو هغوى به هم مسلمانانو لره وژنى اود مسلمان وژل حرام دى په دې بنا دگنى جهاد کول هم منع شى؟ دغه شان زمونږ اسلامى تبليغ، دقرآن کریم تلاوت، آذان اومونځ پورې ډير کفار خنداگانې کوی نو آيا مونږ به ددې عبادتونونه هم لاس په سر کيږو؟

ددې جواب پخپله ابومنصور داور کړيدې چه دا اشکال هله راپيدا کيږي چه دضرورى شرط شاته او غورځولې شى چه هغه روا او ثوابى کار به دڅه فساد دراولاړيدوله کبله پرېښودل شى چه د اسلام دضرورى اومقصدى کارونو څخه نه وي، لکه باطلو معبودانو ته بدوئيل شو چه ورسره د اسلام څه مقصد ترلې نه دې اود بيت الله شريف هغې طريقه تعمير سره هم څه اسلامى مقصد ترلې نه و اود بيت الله شريف هغې طريقه تعمير سره هم څه اسلامى مقصد تر وړن لری اودنورو خلقو د غلطې روئ په بنادهغه نه څه خرابى يافساد راولاړېږي نو هغه به هيڅکله نشى پرېښوي بلکه کوشش به ددې کولې شى چه دغه اسلامى کارونه خود په خپل ځانې جارى پاتې شى اودې نه راپيښيدونکى فسادونه او خرابى ترخپله وسه پورې بندي کړې شى-

(۱) صحيح مسلم، کتاب الإيمان، باب بیان الکفار واکفرها: ج ۱، ص ۳

(۲) سنن النسائي، کتاب مناسک الحج، باب بناء الکعبة: ج ۲، ص ۳۳ و صحيح مسلم، کتاب الحج، باب نفي الکعبة وبنائها: ج ۱، ص ۳۳

ہمدغہ وجہ دہ چہ یوخل حسن بصری اوامام محمد بن سیرین یوجنازی لہ پہ شریکہ لزل ہلتہ نی اولیدل چہ پہ دغہ جنازہ کنبی نربخہی گدود وونوددی پہ لیدو ابن سیرین بی جنازی کولو واپس لزلو مگر حسن بصری اوفرمائیل چہ دخلقو دغلطی رویی پہ وجہ دمونی خیل ضروری کار خنگہ پریردو؟ جنازی مونخ فرض دی ددغی قسم فساد اوخرابی راولاڑو دکیلہ ہفہ نشی پرینودل البتہ داکوشش ضرور اوکری شی چہ دغہ خرابی دمنخہ اوخی۔

داواقعہ ہم پہ روح المعانی کنبی نقل کریدہ۔^(۱)

دی آیت نہ چہ کوم اصول راوتل دہغی خلاصہ دادہ چہ کوم کاریخپلہ روا، بلکه عبادت او ثواب ہم وی خوہ شریعت کنبی مقصودی نہ وی یاخہ شرعی مقصود پرارہ نہ لری اودہغی نہ خہ خرابی اوفساد راولاڑی نو دہغی پرینول واجبیروی۔ خوچی ہفہ پخپلہ شرعی مقصود وی یا بل خہ شرعی مقصودونہ پرارہ لری ہفہ بہ پہ ہیخ صورت کنبی نشی پرینوی۔

دی اصولونہ دامت فقہاؤ دزرگونو مسئلو حکمونہ راؤنکلی دی مثلاً یونا فرمان خونہی تہ دا حکم ورکولو پہ خانی پہ بل خہ طریقہ سرہ دنصیحت پہ دول دیوداسی کارکولو یا نہ کولو دبارہ آورول پکاردی کلہ چہ داخطرہ وی چہ دحکم پہ صورت کنبی بہ نی ہفہ اونہ منی اوگناہکاریہ شی اویوہ بلہ نافرمانی بہ نی اضافہ شی [خلاصۃ الفتاوی]۔^(۲)

دغہ شان چہ کلہ یو نصیحت کونکی تہ پہ قرائنو علامتاوا اندازی سرہ معلوم شی چہ دہفہ بہ دنصیحت قبلولوپہ خانی نہ ہفہ خہ غلط انداز اختیارکری چہ پہ نتیجہ کنبی بہ بی نورزیات ہم گناہکاریہ نویہ داسی صورت کنبی نصیحت نہ کول غورہ وی، چنانچہ امام بخاری پہ صحیح بخاری کنبی ددی موضوع یومستقل باب داسی ایبھی دی: (من ترک بعض الاعتیارات فافاد ان یغفر لہ بعض الناس فی عوافی اشد منہ)^(۳) [یعنی پہ خنی وختونو کنبی جائزلیکہ غورہ خیزونہ ہم پرینوی شی چہ دکم پوہیدونکی عوامو پہ خہ غلط فہمی کنبی دہستلا کیدو خطرہ تر راولاڑی خوشرط دادی چہ دغہ کاریہ اسلامی مقصدونو کنبی داخل نہ وی۔

خوکوم کارونہ چہ پہ اسلامی مقصدونو کنبی داخل وی، خواہ فرض، واجب وی یاسنن مؤکدہ یانور اسلامی شعائروی کہ دہغی پہ کولوسرہ کم فہمہ عوام پہ غلط فہمی کنبی ہستلاکیری نو بیا بہ ہم نشی پرینوی، بلکه پہ نورو طریقو سرہ بہ دخلقو دغلط فہمی اوغلط کاری لری کولو کوشش کولی شی چنانچہ داسلام دابتداء واقعات گواہ دی چہ دمونخ، تلاوت اوداسلامی تبلیغ پہ وجہ بہ دمکی مشرکان راپاریدل خوہ دغہ وجہ دغہ اسلامی شعائر ہیچری پری نبودی شو، بلکه پخپلہ دتیرشوی آیت پہ شان نزول کنبی چہ کومہ واقعہ دابی جہل وغیرہ سردارانود فریشو بیان شویہ دہغی حاصل ہمد اوچہ قریشی سردارانو پہ دی شرط صلح کول غوبستل چہ رسول اللہ ﷺ دی توحید تبلیغ پریردی خودہغی پہ جواب کنبی ہغوی اوفرمائیل چہ زہ داسی ہیخکلہ ہم نشم کولی اگرچہ دوی نمراسپوگمی راوری اوزماپہ لاس کنبی کیردی۔

لہذا مسئلہ پہ دی شان صفاشوہ چہ پہ اسلامی مقصدونو کنبی داخل کارونو کولوسرہ کہ خوک دغلط فہمی یاغلط کاری ہستلاکیری ہم نو دابہ ہیخکلہ نشی پرینوی، البتہ داسی کارونہ چہ

(۱) روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۵۵

(۲) خلاصۃ الفتاوی، کتاب الکراہیۃ: ج ۲، ص ۲۲۰

(۳) صحیح البخاری، کتاب العلم، باب من ترک بعض الاعتیارات الخ: ج ۱، ص ۲۲

په اسلامي مقصدونو کښې داخل نه دی او دهغې په پرېښودوسره څه ديني مقصد نه فوت [پاتې] کېږي نو هغه به دنورو خلقو د غلط فهمۍ يا غلط گارۍ داندېښنې له کبله پرېښوې شي.

په تيرو شوؤ آيتونو کښې د دې بيان وو چه در رسول الله ﷺ د ښکاره معجزاتو او د الله ﷻ دروښانه نځېنو نښانو باوجود ضد يانو خلقو د دې نه فائده وانغسته، د خپل ضد اوناړامۍ يونوې شکل داسې اختيار کړو چه رسول الله ﷺ نه ئې د خاص خاص قسم معجزې ښکاره کولو غوښتنه او کړه لکه علامه ابن جرير رحمته الله عليه نقل کړې دی چې قریشي سردارانو دا مطالبه او کړه د رسول کریم ﷺ څخه چه که دا معجزه دراته اوبښوله چه د صفا غونډې دی سره زر جوړشي نوموږ به د نبوت او پيغمبرۍ اومنو اومسلمانان به شو. هغوی ورته اوفرمايل چه ښه ده لوظ او کړې چه د دې معجزې په ښکاره کيدو به تاسو ټول مسلمانان شئ، کفارو به دې قسمونه هم اوخوړل، هغوی د عا دپاره راولاړ شو چه الله ﷻ دا غردسرو زرو جوړ کړي، حضرت جبرائيل عليه السلام وحی راوړه په هغې کښې د الله ﷻ د فرمان وو چه که تاسو غواړئ نو دا غريبه اوس دسرو زرو کړم ليکن د الله تالی د قانون مطابق نتيجه به ئې داوې چه که بيا هم ايمان راؤنه ري نو ټول به په عام عذاب راوستو سره هلاک کړو څنگه چه پخوانو امتونو کښې داسې شویدی چه هر کله به يو خاص معجزه او غوښتنې شوه، هغه به اوبښولې شوه اوبيا به هم دغه خلق منکر پاتې شو نو د الله ﷻ قهر او عذاب به پر نازل شو. هر کله چه رحمة للعالمين ﷺ د دغې خلقو د عادات او ضد نه واقف وونو په مقتضاد شفقت ئې اوفرمايل چه زه اوس د دې معجزې ښکاره کولو دپاره دعانه کوم، چنانچه هم په دې موقعه دا آيت نازل شو: ﴿وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا﴾ (يعنی دغه کفارو د غوښتلې معجزې د ښکاره کيدو په صورت کښې د مسلمانيدو مضبوط قسمونه او خوړل- ورپسې آيت: ﴿إِنَّمَا الْأَيُّتُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ د دوی د وينا جواب دې چه معجزې اوشانېانې ټولې د الله ﷻ په اختيار کښې دي، ښکاره شوې ټولې معجزې هم دهغه دارخه وې اوس چه کومې غوښتلې شي دهغې په ښکاره کولو هم په پوره شان سره قادر دي، ليکن د عقل او انصاف له مخې دغه خلق د دې د غوښتلو حق ځکه نه لري چه هر کله رسول الله ﷺ در رسول جوړيدو دعويدار دې او په دې دعوی باند ئې د پړ دليلو نه اوشهاد ثونه د معجزو په صورت کښې پيش کړيدی، بل فريق خوپه دغې دليلونو اوشهادتونو د جرح کولو اود دې د غلطو ثابتولو حق لري، ليکن که په دې هيڅ جرح اونکړی اوبيا دنورو شهادتونو غوښتنه او کړې نودهغې مثال به داسې وی لکه يومدعی عليه چه دمدعی په وړاندې کړو گواهانو هيڅ جرح اونکړی اوداسې اوواني چه زه خو ددغې گواهانو گواهی نه منم هله به خبره منم چه فلانې ټاکلې کس گواهی اوکړی. داسې موقف خوپه هيڅ قسم عدالت دسماعت او آوريدو جوگه اونه گڼی.

هم دغه شان په نبوت او پيغمبرۍ باند راغلی بيشميره، آيات بينات، اومعجزې ښکاره کيدو نه پس تر څو چه دغه معجزات غلط ثابت نکړی هغوی ته د دې ويناق نشته چه موږ به هله ايمان راوړو چه فلان معجزه اوگورو.

[الحمد لله پاره نمبر ۷ ختمه شوه]

وَكُونُوا أَكْثَرًا نَزَّلْنَا إِلَهُمُ الْمَلِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَىٰ

اوکه بیشکه مونږه انازل کړې وې مونږه اودوی ته | فرشتې او خبرې کړې وې دوی سره | مړو اوکه مونږ دوی ته فرشتې هم رالېږلې وې | اودوی سره مړو خبرې هم کړې وې

وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قَبْلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا

اوجمع کړې وې مونږه | اودوی ته امر خیز | مخامخ | نه وو دوی | چې ایمان نې راوړې وې | مگر اومونږ اددنيا اتول خیزونه ددوی مخکښې راجمع کړې وې | خو بیا هم دوی ایمان نه قبلولو | خو

أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ ۝ وَكَذَلِكَ

داچې | او غواړې | الله | وليکن | اکثر ددوی نه | دناپوهنیا خبرې کوي | اودارنگې | هله که الله غوښتلې | چې ایمان دې راوړې | | خو په دوی کښې زیات خلق نه پوهیږي | اوداشان

جَعَلْنَا لِكُلِّ نَفْسٍ عَدُوًّا شَاطِئِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي

جوړکړې دی مونږه | دپاره | دهرنې | دشمنان | شیطانونه | دانسانانو | اودپیرانو | چې وسوسه اچوي مونږ | دهریو پیغمبر دپاره بنې آدمواودپیرانو شیطانونه | دشمنان | گرځولي دي | چې یویل ته

بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَكُوشَاءَ

ځینې ددوی نه | ځینو ته | اښایسته کړې شوي | خبرې | دپاره ددوکې | اوکه غوښتلې | ددهوکې | اوفرېب خوږې پستې خبرې کوي | اوکه چرته ستا

رَبِّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ۝

رب ستا | نه به وژ کړې دوی | دا کار | نو پرېږده دوی | اوهغه | چې دوی نې جوړوي دخانه | رب غوښتلې نو دوی به دا کار نشو کولې | انودوی پرېږده | اوددوی د ځان نه جوړ شوي دروغ هم پرېږده

وَلَتَصْلَىٰ إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ

اودپاره ددې چې میلان اوکړې | دې ته | زړونه | دهغه کسانو | چې نه راوړې ایمان | په آخرت باندې | اوددې خبرو مهلت خکه ورکوي | چې دهغې کسانو زړونه ورته مائل شي | چې په آخرت باندې ایمان لري

وَلَيَرْضَوْهُ وَلَيَتَّبِعُوهُ مَا هُمْ

اودپاره ددې چې خوښ کړې دوی | اودروغ | اودپاره ددې چې اوکړې | هغه گناهونه | چې دوی اوجې بنه نې خوښ کړې | اوجې هغه | گناهونه اوکړې | کوم چې دوی کول غواړي

مُقْتَرِفُونَ ۝

کونکي دی دهغې |

آسان ترجمه قرآن

اوکه بالفرض دوی ته مونږ فرشتې رالېږلې وې او مړو دوی سره خبرې کړې وې، او (د دوی غوښتلې هوي) هر یو یو مړ دوی د سترو مخامخ اېښودې وې بیا هم دوی ایمان نه راوړ، خو که الله غوښتل

(چه دوی په زور په ایمان مجبور کړی نو هغه جدا خبره وه مگر داسې ایمان نه مطلوب دی اوله معتبر) لیکن دوی کښې اکثر خلق د جهالت خبرې کوی او (لکه څنگه چه دا خلق ځمکې د پېغمبر سره دینې کوی) دغه هان مونږ د هر یو (مخلکي) پېغمبر دپاره یو نه یو دښمن پیدا کړي وو یعنې د انسانانو او پېریانو نه هیطنان خلق چه ددهو کي ورکولو دپاره یو بل ته دیري دروغ خبرې پیاوړې کولې او که الله غوښتل نو دوی به داسې نه وو کړي پس دوی خپلو دروغو جوړولو کښې پریږده او (د پېغمبرانو دښمنانو په دروغ خبرې دي وچې نه جوړولې) چه کوم خلق په آخرت ایمان نه لری دهغوی زړونه دي خبرو طریقه په مائيله هي او هغوی په دي خوشحاله هي او ټول هغه حرکات وکړي چه کوم دوی کول غوښتل.

خلاصه تفسیر

(وَلَوْ أَنشَأْنَا لَكُمْ إِلَهًا مِّمَّا لَكُمُ الْمَلَائِكَةُ) او [ددوی د دښمنی خودا شان دے چه] که مونږ [یوه فرمانشی نښه خو لا څه کومے گنہے گنہے او لونې لونې فرمانشی نښے هم ښکاره کړي وے لکه داچه] دوی ته مو فرېستے رالیږلے وے [څنگه چه دوی وائی (لَوْلَا نَزَّلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ) (وَلَكِنَّهُمْ الْمُتَوَلَّوْنَ) او دوی سره مرو [په ژوندی کیدوسره] خبرے کولې [څنگه چه دوی وائی چه (فَاتُوبَا يَا آدَمُ) (وَحَسْرَتًا عَلَيْهِمْ أَفَلَا يَتُوبُونَ) او [دوی یواځې هم دومره وائی چه (ثُمَّ إِنِّي جَاءْتُ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا) مونږ [په دي باندې بس والے نه دي کړي لکه] ټولو [غیبی] موجوداتو لره [چه جنت دوزخ ټول هر څه په کښې راغلل] (فَلَمَّا كَانَتْ آيَاتُ الْيَوْمِ) دوی ته ددوی دسترگو مخه ته راوړو سره جمع کړي وے [چه ټول هر څه نه ښه په ډاگه لیدلے وے] بیا به هم دے خلقو هیچرې ایمان نه وې راوړے (إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ) هغه که الله تعالی غوښتلے [او د دوی تقدیر نه بدل کړي وے] نویله خبره ده [پس هر کله چه ددوی د عناد او شرارت داشان دے او پخپله نه هم دوی پیژنی چه زمونږ نیت دا وخت هم دایمان راوړلو نه دي نو دهغې مقتضا داوه چه دښو فرمانش نه نه کولې چه خالص په کاره دي] (وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَكْفُرُونَ) لیکن په دوی کښې زیات خلق دجهالت خبرے کوی [چه دایمان راوړ خونے قصد نشته بیا په هیڅه فرمانشونه کول خو ښکاره جهالت دي] او [داخلق چه ورسره دښمنی کوی تاسو سره] دپاره څه نوے خبره نه ده بلکه څنگه چه دوی تاسو سره دښمنی ساتی. (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَرًّا مِنَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ) دغه شان مونږ هم دهر نبی دښمنان دیر پیدا کړي وو څه انسانان [چه ورسره اصل معامله وه] او څه پیریان [ابلیس او اولاد نه] (يُؤْمِنُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُقًا) چه دهغې نه بعضې [یعنی ابلیس اود هغه لښکر] نورو بعضو [یعنی کافرو انسانانو] ته د غورو غورو خبرو وسوسه په مخه اچولې دپاره ددي چه خطا نه باسی [مراد تر نه د کفر اود مخالفت خبرې دي چه په ښکاره به نفس ته ښے ښکاریدي او په باطن کښې هغه هلاکوونکي وے او هم داخطا وتلی دی هرکله چه دا څه نوې خبره نه ده نو ددي غم مه کوه چه تاسو سره داخلق داسې رویه ولے ساتی اصل دادې چه په دي کښې بعضې حکمتونه دي په دي وجه په داسې خیزونو باندې ددوی وس هم رسی] (وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ) او که ستا رب [دا] غوښتلے [چه دا خلق دے په دغه خیزونو وس بیا نه مومی] نو [بیا] دوی به داسې کار نشو کولې [مگر دبعضو حکمتونو په وجه مور ورته وس ورکړې دي] (فَلْيَرْهَقْ فَوْقَ رَأْسِهِ تَبَتُّونَ) نو [هر کله چه په دي کښې حکمتونه دي بیا] داخلق اوڅه چه دوی [ددین په باره کښې] لرل ټپل

الله پتو! دروغ جوړوی! لکه دپیغمبرنی نه انکار کول چه په هغه یې دښمنی بنا کړې ده! دے لره تاسو هم داسې پرېږدنی! دد غم فکر مه کونی مونږ به پخپله په ټاکلی وخت ورته مناسبه سزا ورکړو چه ددغې حکمتونو څخه یو حکمت دا هم دې! ﴿وَلَتَضْحَكُنَّ إِلَیْهِمُ الَّتِیْ هَدَیْنَا لِلْإِیْمَانِ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآیَاتِ﴾ او! دغې شیطانانو به دغه کافران خلق ځکه په وسوسه کښې اچول چه! دغې! غولوونکو خبرو! ته د دوی زړونه رامات شی چه په آخرت باندې! څنگه چه پکار وو هغسې! یقین او نه لری! امراد ترې کافران خلق دی! اگر چه اهل کتاب دی ولې چه ددوی هم هغسې یقین نشته څنگه چه پکار وو ورنه دنبوت په انکار باندې چه دقیامت په ورځ به یې سزا ورکولې شی هیڅ کله زړورتیا نه وه کړې! ﴿وَلِیُذْخِرُوا وَلِیُکْفِرُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ﴾ او دپاره ددې چه! چه د زړه د راماتیدو نه پس! دا! د زړه په اعتقاد سره هم! خوښ کړی او دپاره ددې چه! د اعتقاد نه پس! نه! عمل ته نه! هم! راولی! هغه کارونه چه دوی به عمل ته راوستل!

معارف اوسائل

دې آیتونو کښې مسلمانانو ته خطاب کول اودوی په دې خبره باندې پوهول دي چه ستاسو کار پخپله په خپل دین باند ټینګ پاتې کیدل اونورو ته هم په صحیح طریقہ رسول دی بیا هم که هغوی ضد کوی نو فکر ځکه مه کوی چه ستاسو په ذمه دوی لره په زور مسلمانول نه دی که داسې وې نو الله تعالی به پخپله ځکه مسلمانان کړی وو چه دغه نه زیات زبردست اوزور وریل څوک نشته. په دې آیتونو کښې د مسلمانانو تسلی کولو دپاره داهم ورته اوبښودلې شو که مونږه ددوی غوښتلې معجزې هم بیخي په ډاګه ښکاره کړو نو دوی بیا هم ایمان نه راوړی، ولې چه ددوی انکار کول دڅه غلط فهمی یا ناخبري په وجه نه دی بلکه ضد، عناد اوضد په وجه دې چه علاج نې په څه معجزې ښکاره کولو سره نه کیږی چنانچه په آیت ﴿وَلَوْ أَنشَأْنَا لَکُمُ السَّمْعَ الَّتِیْ هُمْ دَامِضُونَ﴾ بیان شوی دې چه که مونږ ورته دغه غوښتلې شوې معجزې ټولې ښکاره کړو، بلکه زیات دا چه فرشتوسره نې د ملاقات اومرور سره نې دخبرو کولو انتظام چه اوکړو، بیا هم دوی منونکی نه دی، ورپسې په دوو آیتونو کښې رسول الله ﷺ ته تسلی ورکړې شویده چه که دا خلق تاسو سره دښمنی لری نو داڅه د تعجب او حیرانی خبره ځکه نه ده چه دتیروشو پیغمبرانو ﷺ به هم دشمنان وو، تاسو په دې مه خفه کیږئ.

اَلَّذِیْ	وَهُوَ	حَکَمًا	اَبْتَقٰ	اَفْغِیْرَ اللّٰهِ
آیا نوی دالله نه! اولتمو زه! بل فیصله کونکي! احوال دا چی هغه! هغه ذات دي				
آیا زه دالله نه! بغیر بل څوک فیصله کونکي! اولتمو! او الله تعالی هغه ذات دي چه				
اَنْزَلَ	اِلَیْکُمْ	الْکِتٰبَ	مُفَصَّلًا	وَالَّذِیْنَ
چی نازل کړې نې دي! تاسوته! دا کتاب! ښه په تفصیل سره! او هغه کسان				
دیر په تفصیل سره نې دا کتاب تاسوته نازل کړې دي! او هغه کسان چی				
اَتْلُوْهُمَّ	الْکِتٰبَ	یَعْلَمُوْنَ	اَلَّهٖ	مَنْزِلَ
چی ورکړې وومونږه هغوی ته! کتاب! هغوی پوهیږی! په دې چی بیشکه دقرآن نازل کړې شوي دي				
مونږ ورته ددې نه مخکښی کتاب ورکړې وو! هغوی ته ښه معلومه ده چی دا کتاب				

مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَئَلَكُنَّ مِنْ الْمُتَرَدِّينَ ۝ وَتَمَّتْ

د طرفه درب ستانه | د حق سره | پس مه کيږه ته خامغا | د شک کونکو نه | اوتامه شوی ده
ستا درب د طرفه په حقه راغلي دي | نو ته د شک کونکو غني مه کيږه | او درب خبره

كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ۝ لَا مُبَدِّلَ

خبره | درب ستا په لحاظ درښتنوالی سره | او په لحاظ دانصاف سره | انشته څوک بدلونکي
په انصاف اورښتنوالی سره پوره شوی ده | هيڅوک دهغه

لِكَلِمَتِهِ ۝ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ وَإِنْ تُظْمَ

فرمانونو دهغه لره | او هغه | اوریدونکي دي | خبردار دي | او که چري | خبره اومني ته |
حکمونو بدلولي نشي | او هغه هرڅه آوري او په هرڅه پوهيږي | او که چري ته دهغه خلقو

أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يَصِلُكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۝

دزياتو | دهغه چا | چي په زمکه کښي دي | انو بي لاري به کړي هغوی تالره | دلاري دالله نه |
د اکثريت تابعداري او کړي اکوم چي په دي زمکه استوگن دي | انو تابه دالله دلاري نه واپروي

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ۝ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ۝ إِنَّ

نه کوي دوی پیروي | مگر | دگمان | اوندی دوی | مگر | تش قیاسونه کوي | بیشکه
دوی خوصرف دگمانونو تابعداري کوي | اوتش په اټکل پسي روان دي | .. بیشکه

رَبِّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَصِلُكَ عَنْ سَبِيلِهِ ۝ وَهُوَ

رب ستا | هغه | ښه پوهيږي | په هغه چا | چي بي لاري دي | دلاري دهغه نه | او هغه |
حقيقت کښي ستار ب په هغه چا ښه عالم دي | چي څوک دسمي لاري نه گمراه دي | او هغه ذات ته

أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ۝

ښه پوهه دي | په لاره موندونکو باندې |

هغه څوک هم ښه معلوم دي | چي څوک په سمه لار روان دي |

آسان ترجمه قرآن

(اي پيغمبر! دي خلکو ته ووايه چه) آيا څه الله پرېږدم او بل څوك فيصله كولوښكي جوړ كړم، حال داچه
هغه تاسو ته دا كتاب نازل كړې دي چه هغي كښ د ټولو اختلافي معاملاتو تفصيل موجود دي؟ او كومو
خلکو ته چه موليېمكن كتاب وركړې وو هغوی پوهيږي چه دا ستا د پروردگار د طرف نه په حق سره
نازل هوي دي، نوته هلك كولوښكو نه چري هم مه كېږه، او ستا درب كلام په رښتين والي او الصان كښ
كامل دي، دهغه خبرو لره څوك بدلونكي نشته، او هغه هره خبره آوريږي او په هره خبره پوهيږي او ښه
دي، او كه ته په زمكه كښ د اوسېدونكو ډېرو والي پسي لاري نو هغه په تالره دالله دلاري نه واپروي هغوی
دوهم او گمان نه سوا بل څيز پسي نه غي، او ددوی كار دي نه سوا نور څه نشته چه دوی غيالي اندازي

لکوي يقين و کړه چه ستا رب به پوهېږي چه څوک د خپلي لاري نه آوري او هر هغه هغه خلق به پيژني چه په سمه لاره دي.

خلاصه تفسير

[تاسو اوواڼي چه د پيغمبري په مقدمه کښي زما اوستاسو تر مينځه کوم اختلاف دي زه د سرکاري حکم له مخه په هغې کښي مدعي يم او تاسو منکړي اودا مقدمه د احکم الحاکمين په دربار کښي زما په حق کښي داسې کړې شوې او فيصله شوې ده چه زما پدې دعوي باندې کافي ثبوتونه اودليل يعنې قرآن کریم چه معجز دے پخپله قائم کړيدی خو بيا هم تاسو نه مني] ﴿اَفَتُؤْتُوا اللَّهَ وَرُسُلَهُ حُكْمًا﴾ نو آيا [تاسو دا غواړنې چه دغه خدائي فيصله کافي اونه گرځوم او] د الله ﷻ نه سوا څوک بل فيصله کوونکې اولتوم ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا﴾ حالانکه هغه داسې [کامله فيصله کړې] ده چه هغه يو کتاب [چه هغه يو کتاب پخپل اعجاز کښي] کامل [دي] تاسو ته رالېږي دے [چه دخپل اعجاز په وجه په نبوت باندې دلالت کولو دپاره کافي دي نو ددې دوه کمالونه دادی يو اعجاز او بل دا چه دالله ﷻ له طرفه نازل شوې دے او ددې نه علاوه دنورو وجو نه هم کامل دي او دي سره ترلي مقصودونه د هدايت او تعليم دپاره کافي دے چنانچه] ددې [يو بل يعنې دريم] حالت [د کاملوالي] دادې چه ددې مضمونونه [چه ددين په باره کښي زيات ضروري دي] ښه صفا صفا بيان کړې شوي دي او [د کاملوالي څلورم صفت نې دادې چه په رومبو آسماني کتابونو کښي ددې خبر ورکړې شوې وو چه ددې اوجت شان نخښه ده چنانچه] ﴿وَالَّذِينَ اتَّيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَفْقَهُونَ﴾ کومو خلقو ته چه مونږ کتاب [يعنې تورات او انجيل] ورکړې دي هغوي دي لره په يقين سره پيژني ﴿أَلَمْ نُزِّلْ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ﴾ چه دا [قرآن پاک] ستاسو درب د طرفه په ريښتينوالي سره ليږي شوې دے [دے قرآن لره پيژني خوتول بيا چه په چا کښي د رښتيا ونيلو صفت وو هغوي ښکاره هم کړل او څوک چه عناديان وو هغوي نه ښکاره کول] ﴿لَا تَكُونُوا مِنَ الْمُنْكَرِينَ﴾ نو تاسو په شک کوونکو کښي مه کيږي او [پنځم صفت دا کاملوالي ددې دادې چه] ﴿وَكُنْتُمْ كَلِمَةً رَبِّكَ حَقًّا وَعَدْلًا﴾ ستاسو درب [دغه] کلام د واقعيت اود اعتدال [سمون] په لحاظ [سره هم] کامل دي [يعنې په علومو او عقائدو کښي واقعيت او په ظاهري او باطني عملونو کښي سمون او برابري لروونکي دے او دکام لوالی شپږم صفت نې دادې چه] ﴿لَا تُهْزِلُ لِكَلِمَتِهِ﴾ دهغه [ددې] کلام څوک بدلونکې نشته [يعنې په دې کښي بدلون راوستونه الله ﷻ ساتوونکي] [نگهبان] دے ﴿وَالَّذِي لَهُ خُفْيُونَ﴾ او [په داسې کامل دليل باندې هم چه څوک په ژبه او زړه سره د دروغژن گنړلو معامله کوي] ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ هغه [يعنې الله ﷻ] د هغوي خبره [ښه آوري] اود هغوي عقيدې [ښه پيژني] [په خپل وخت] [قيامت] کښي به ورته کافي سزا ورکړي. ﴿وَأَنْ تُظَلَّ الْأَرْضُ فِي الْأَرْضِ﴾ او سره د واضحو دلائلو نه په دنيا کښي زيات خلق داسې [منکر او خالص گمراهان] دي چه که [بالفرض] تاسو دهغوي خبره منل شروع کړي ﴿يُجْلِقُكَ عَنْ سَهْلٍ الْوُحْشِ﴾ نو هغوي به تاسو ﷻ لره دالله ﷻ د [سم] لاري نه به لاري کړي [ځکه چه هغوي پخپله گمراهان دي چنانچه په عقيدو کښي] ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ﴾ هغوي خالص په يې بنياده خيالونو باندې روان دي ﴿وَأَنْ هُمْ لَا يَفْهَمُونَ﴾ او [په اقوالو کښي] بيخي قياسي خبره کوي [او دهغوي په مقابله کښي بعضي دالله ﷻ بندگان

په لاره هم دی او [**إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَخُفُّ عَنْ سَيِّئِهِ**] یقیناً ستاسو ﷺ رب هغوی لره [هم] ښه پیژنی چه دهغه [دښودلې شوې سمي] لارې نه پر لارې کیږی [**وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُنْتَدِينَ**] او [هم] هغه هغوی لره ښه پیژنی چه د هغه [په خودلې] لار باندې روان دی [نوگمراهانو ته به سزا ورکولې شی اوپه سمح لارې تلونکو باندې به انعامات او اکرامونه کیږی].

معارف او مسائل

په تیرو شوو آیتونو کښې د ابیان ووجه دمکې مشرکانو په دې باره کښې ښکاره ښکاره معجزات اود کیلونه اولیدل اووې پیژندل چه رسول الله ﷺ او قرآن کریم په حقه اوصحیح دې خویا هم د ضد له کبله داغوبستنه کوی چه فلانی فلانی خاص معجزې د مونږ ته اوبښودلې شی هله به نې اومڼو، قرآن کریم ددوی د فضول بحث دا جواب ورکړ چه ددوی دغه غوښتلې معجزات ښکاره کول مونږ دپاره هیڅ گران نه دی خودا ضدی خلق به نې سره دکیدلو هم دسرکشی نه منع نه شی اود قدرت دقانون له مخې به نې نتیجه داشی چه په ټولویه عذاب راشی.

په دې وجه رحمة للعالمین ﷺ دشفقت په بنیاد باندې ددوی دغوښتلو شوو معجزو دښکاره کولونه انکار اوکړو، اوپه هغه دلیلونو اومعجزو باندې نې دغوږ او فکر کولوبلنه دوی ته ورکړله کومې چه ورته تراوسه پورې مخې ته راغلې وې، اوس په دې آیتونو کښې دهغه دلیلونو بیان دې چه په ښکاره ډول سره تر دقرآن کریم حقوالې اود اثباتیږی چه قرآن کریم دالله تعالی کلام دې.

درومبی آیت حاصل دادې چه زما اوستاسو ترمنځه درسالت اونیوت په مسئله کښې اختلاف داسې دې چه زه مدعی یم اوتاسو منکران یی اودا مقدمه داحکم الحاکمین الله تعالی دعدالت نه زما په حق کښې داشان فیصله مکمل کړې شویده چه زما په دې دعوی باندې کافی غټ ثبوتونه او دلیل پخپله دقرآن کریم اعجاز دې، چاچه د ټولې دنیا قومونو ته داچیلنج ورکړیدی چه که څوک په دې کښې شک لری چه دا دالله تعالی کلام نه دې، نو ددې کلام د ورکوتی شان سورت یا دآیت مقابلي کولو دپاره تیار شی، خو ددې په جواب کښې ټول عرب پاتې راغلل، او کومو خلقو چه د رسول الله ﷺ اود اسلام د کمزوری کولو دپاره خپل ځانون، مالونه، اولاد او تنگ ناموس قربانی کول دهغوی څخه یوهم دې ته راپورته نه شو چه دقرآن کریم د مقابلي دپاره یو دوه آیتونه جوړ کړی پیش کړی نو آیا دغه ښکاره معجزه د حق قبلولو دپاره کافی نه وه چه د چا نه نې څه تعلیم نه وو حاصل کړې اوسره ددې د هغوی دپیش کړی کلام په مقابله کښې ټول عرب څه چه، ټوله دنیا پاتې راغلل، دا په حقیقت کښې د احکم الحاکمین دعدالت نه ددې مقدمې واضحه فیصله ده چه رسول الله ﷺ دالله تعالی برحق رسول او قرآن کریم دالله ﷻ کلام دې.

په دې باره کښې درومبی آیت الفاظ دادی: **﴿أَلَمْ يَرَأَ الْآلِهَ الْكُفَرَاءَ﴾** [یعنی آیا، تاسو داغواړئ چه دالله تعالی ددې فیصلې کولونه پس، څه یو بل فیصله کوونکي اولتوم؟] داسې نشی کیدی، ددې نه پس دقرآن کریم څو صفتونه ذکر کړې شویدی چه پخپله دقرآن کریم دحقوالی اوددې دکلام الهی کیدو ثبوت دې، مثلاً فرمائی: **﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا﴾** په دې کښې دقرآن کریم څلور خصوصي کمالات بیان شویدی، اول داچه قرآن کریم دالله تعالی له اړخه نازل شویدی، دویم داچه دغه یو کامل اومعجز کتاب دې چه ټول جهان ددې د مقابلي کولونه عاجز دې-دریم داچه ټول زیات ضروری اواصولی مضمونونه په دې کښې دیرزیات په تفصیل سره بیان کړې شویدی-څلورم داچه دقرآن کریم دنازلیدونه وړاندې اهل کتابو [یهودو اونصاری] هم په یقین سره پیژندل

چہ قرآن کریم دالله تعالیٰ لہ ارخہ نازل شوی، حق کلام دی، بیباچہ چاکنبی درشتیا او حق و نیلو صفت وو، هغوی دا خبرہ بنسکارہ هم کرہ، خو عنادیا تو خلقویہ دی باندی دیقین لرلو باوجود هم نہ بنسکارہ کولہ۔

دقرآن کریم ددی خلور و صفتونو بیانولونه پس رسول الله ﷺ ته داسی خطاب دی: ﴿فَلَا تُكُونُوا مِثْلَ الْمُنْكَرِينَ﴾ [یعنی ددی واضحو دلیلونو نه پس تاسو ﷺ په شك كوونكو خلقو كنبی مه شاملیږئ]۔ دا خو بنسکاره خبره ده چه رسول الله ﷺ هیڅكله شك كوونكې نه شو كیدی اونۀ وو-څنگه چه تفسیر ابن کثیر در رسول الله ﷺ دافرمان مبارک نقل کړیدی- نه م چرې شك کړیدی اونۀ م چرې سوال کړیدی (۱) لهدا معلومه شوه چه خطاب اگر چه هغوی ته دی مگر په حقیقت کنبی نور امت ته آړول مقصود دی، او د نبی کریم ﷺ طرف ته نسبت کولو نه مطلب زور نه اوتاکید کول دی چه هر کله رسول الله ﷺ ته داسی اوو نیلې شو چې شك مه کوه نویل څوک داسی کیدی شی چه شك به پکنبی اوکړی؟

په دویم آیت کنبی دقرآن حکیم دوه نور خاص او ځانگړی صفتونه بیان شوی دی چه ددی غټ ثبوتونه دی چه قرآن کریم دالله تعالیٰ کلام دی، فرمای: ﴿وَكُنْتُ كَلِمَةً رَبِّكَ حِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبْدِلَ لِكَلِمَتِهِ﴾ [یعنی ستاسو در ب کلام در یښتونوالی، انصاف او اعتدال په لحاظ سره کامل دی دده د کلام څوک بدلونکې نشته]

د، تمت، په لفظ کنبی ئې دکامل کیدو بیان دی او ﴿كَلِمَةً رَبِّكَ﴾ مه مطلب قرآن کریم دی ابحر محیط کنبی دقتاده ﷺ نه روایت کړې شوی دی (۲) چې دقرآن کریم ټول مضمونونه دوه قسمه دی یوهغه قسم دی چه په کنبی ددنیا د تاریخ عبرتناکې واقعی او حالات بیان شوی دی، په نیکو عملونو باندې دنبی بدلې ور کولو وعده او په بدو عملونو باندې دسزا ور کولو زورنه بیان کړې شوی ده- بل قسم هغه دی چه پکنبی د انسان د ښیگری او کامیابی احکام بیان شوی دی، نو په ﴿حِدْقًا وَعَدْلًا﴾ سره ئې دادواړه قسمه صفتونه بیان کړې شوی دی، د صدق تعلق د رومی قسم سره دی، یعنی څومره واقعات، حالات، وعدا و وعید چه په قرآن کریم کنبی راغلی دی هغه ټول رشتیا او صحیح دی- په دی کنبی د هیڅ غلطی امکان نشته، او د عدل تعلق دویم قسم [یعنی احکام او اسره دی، مطلب ئې داشو چه دالله تعالیٰ ټول حکمونه په، انصاف، باندې قائم دی، د، عدل دلفظ مفهوم دوو معنولره شامل دی یوا انصاف، چه پکنبی په چا ظلم او د چا حق تلفی نه وی، بل اعتدال، چه نه خویخی، د انسان د نفسانی خوا هشا تو تابع وی اونۀ داسی وی چه انسانی جذبات او پیدائشی استعداد ئې نشی زغملې، مطلب ئې داشو چه دالله تعالیٰ ټول احکام په انصاف او اعتدال باندې داسی ولاړ دی چه نه پکنبی په چا ظلم شته اونۀ پکنبی دومره سختی او تکلیفونه شته چه انسان ئې نه شی زغملې، لکه بل ځانې کنبی الله تعالیٰ فرمائی: ﴿لَا يَكْلَفُ النَّفْسَ إِلَّا وُسْعًا﴾ [یعنی الله تعالیٰ چاته دومره تکلیف نه ورکوی چه دهغه دوس نه بهروی دلته، تمت، لفظ د انسانی چه یواځې دانۀ ده چه په قرآن کریم کنبی یواځې د، صدق او عدل، صفتونه موجود دی بلکه په دی صفتونو کنبی دهر حیثیت نه کامل او مکمل دی-

(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲

(۲) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۳۱

اودا خبره چه ټول قرآنی حکمونه د دنیا د ټولو قومونو د پاره، تر قیامت په پورې د راتلونکو او بدلیدونکو حالاتو د پاره چه په انصاف او اعتدال د وارو باندې اړه لری که لپشان فکر او کړې شی نو د اصفت یواځې د خداوندی حکمونو څکه کیدې شی چه د دنیا هیڅ یو قانون جوړوونکې اسمبلې نه خو د ټولو موجوده او راتلونکو حالاتو پوره اندازه لگولې شی او نه د دغې ټولو حالتونو په رعایت او لحاظ لرلو سره څه قانون جوړولې شی، ولې چه هر ملک او قوم د خپل ملک او خپل قوم، یواځې موجوده حالات په نظر کښې لری او دهغې په جوړ قانون جوړوونکې او د جوړیدو نه پس نه هم ډیر څیزونه پکښې د عدل او اعتدال نه خلاف محسوسیږي چه دهغې بدلول راځی او دا خبره په تجزیه سره معلومه شوې ده.

غرض دا چه د نورو قومونو، نورو ملکونو یا د آئنده حالاتو په پوره لحاظ لرلو سره داسې قانون جوړول چه هر قوم، هر ملک او هر حال د پاره د عدل او اعتدال لرونکې وي- دا د انسانی فکر او نظر نه زیات پورته دې یواځې د الله تعالی کلام د غسې کیدې شی، په دې وجه د قرآن کریم د پینځم صفت چه پکښې بیان شوی تیر او راتلونکی ټول واقعات، وعدي او وعیدونه ټول رشتیادی دې کښې څه معمولې شک هم نشی کیدې چه گڼي دابه د حقیقت نه خلاف وی- او د دې بیان شوی ټول حکمونه ټولې دنیا او تر قیامت په پورې د راتلونکو نسلونو د پاره عدل او اعتدال لرونکې دی، په دې کښې په چا ظلم نشته، نه ئې په، اعتدال، او میانه تگ کښې د وینسته د سر قدرې فرق شته، داپه خپل ځانې باندې د دې مکمل ثبوت دې چه قرآن کریم د الله تعالی کلام دې-

شپږم صفت ئې دایان کړو: ﴿لَا مَبْدِلَ لِکَلِمَتِهِ﴾ ایعنی د الله تعالی د کلماتو څوک بدلونکې نشته، د بدلیدو یو صورت د اهام کیدې شی چه څوک پکښې غلطی ثابته کړی او په دې وجه بدل کړې شی او د اهام کیدې شی چه څوک دشمن ئې په زبردستی بدل کړی، د الله تعالی کلام د دې ټولو څیزونو نه زیات پورته او پاک دې چنانچه الله تعالی پخپله وعده کوی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نُزِّلُ الْقُرْآنَ وَآلَهُ لِنُفِطْرُونَ﴾ ایعنی هم مونږ قرآن نازل کړیدې او هم مونږ ئې څارنه کوو اییاداسې څوک کولې شی چه د الله تعالی څارنه ماته کړی او څه بدلون پکښې راولی: چنانچه څوارلس سوه کاله تیر شو او په هرې صدی او هره زمانه کښې د قرآن مخالفین په شمیر کښې د دې دمنونکونه زیات وی، په طاقت او دولت کښې هم زیات، مگر د چاد آوس او نه رسیدو چه د قرآن کریم په یوزور، زیر کښې فرق راوستلې شی، البته د بدلولو یو دریم صورت د اهام کیدې شو چه پخپله د الله تعالی له اړخه په منسوخ کولو سره بدل کړې شی، په دې وجه عبدالله بن عباس رضی الله عنه او فرمائل چه په دې آیت کښې دې اړخ ته هم اشاره ده چه رسول الله صلی الله علیه و آله آخری پیغمبر او قرآن کریم آخری کتاب دې، دې نه پس د نسخ او منسوخ کیدو هیڅ احتمال نشته، (۱) څنگه چه د قرآن کریم په نورو آیتونو کښې د امضمون د دې نه په زیات وضاحت سره هم راغلې دې-

د آیت په آخر کښې ئې او فرمائل: ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ﴾ ایعنی الله تعالی هغه ټولې خبرې اترې آوری چه داخل ئې کوی او د ټولو د حالاتو او پتو ارزونو خبر دې، هر چاته به بدله دهغه د عمل په جوړوړ کوی-

په دریم آیت کښې الله تعالی رسول الله صلی الله علیه و آله ته خبروړ کوی، چه په زمکه آبادو انسانانو کښې اکثریت په گمراهی کښې دې، تا سوتر مرعوب کیږی مه، ددوی په خبرو غوږ مه گروی- قرآن کریم

دامضمون په نورو گڼو وځایونو کېنې هم بیان کړې دي، لکه یو ځانې کېنې فرمای: ﴿وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمَا أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ﴾ بل ځانې کېنې ارشاد: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ مطلب دادې چې د عادت له مخې په انسان باندې د گڼ شمیر رعب غالب کیږي او د هغوی په مرسته کېنې لگیاښی، په دې وجه رسول الله ﷺ ته خطاب او کړې شوچه:

په دنیا کېنې زیات خلق داسې دی چې که تاسو د هغوی خبره منل شروع کړي، نو د الله تعالی د لارې نه به مو بې لارې کړي ولې چې هغوی په عقیدو او نظریاتو کېنې خالص خیالاتو او وهمونو پسې روان دي او په حکمونو کېنې یواځې د تخمینې اندازې او اټکل نه کار اخلي چې بنیادې هیڅ نشته خلاصه نې داشوه چې تاسو د دوی د گڼ شمیر نه په رعب کېنې مه راځئ، دوی سره د جوړښت راوستو خیال د سره مه کوی، ځکه چې د اټول بې اصوله اوبې لارې روان دي. په آخر د آیت کېنې نې او فرمائیل چې:

یقیناً، ستاسو رب هغولره پیژنی چې د هغه د لارې نه بې لارې کیږي، او هغولره هم ښه پیژنی چې د الله تعالی په لار روان وی، څنگه به چې گمراهانوته سزاملاوېږي د سمې لارې خلکوته به انعام او اکرام حاصل وی.

فَكُلُوا مِنَّا ذِكْرًا أَسْمُ اللَّهِ	
ا نوخوړئ د هغې نه چې یاد شوي دي نوم د الله	
انود هغې څاروونه خوراک کونی چې د الله نوم پرې اخستې شوې وی	
عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ وَمَا لَكُمْ	
په هغې باندې که چرې یې تاسو لپه آیتونو د هغه باندې ایمان راوړونکي او څه وجه ده تاسولره	
که تاسو د هغه ذات په حکمونو باندې ایمان لرئ او آخريه تاسو څه شوی دی چې تاسو دې	
الَّا تَأْكُلُوا مِنَّا ذِكْرًا أَسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ	
چې نه خوړئ تاسو د هغې څاروی نه چې یاد شوي دي نوم د الله لپه هغې باند او حال دا چې بیشکه په	
د هغه څاروی نه خوراک نه کوی چې د الله نوم پرې یاد شوي وی حال دا چې	
فَقُلْ لَكُمْ مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا	
تفصیل بیان کړې دي الله تاسوته هغه چې حرام کړی دی الله لپه تاسو باندې مگر هغه	
الله څه حرام کړی دی هغه یې تاسوته په تفصیل سره بیان کړی دی مگر هغه چې	
اضْطُرُّتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لِّيُضِلُّونَ	
چې مجبوره کړې شوي یې تاسو هغې ته او بیشکه دیر خلق خامخا گمراهه خبری کوی	
تاسو دلورې حالت کېنې هغې ته محتاج شئ انو بیا هم هغه حلال دی او د یرو خلکو د حال دې	
يَا هُوَ آهِمُ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ	
په سبب د خواهشاتو خپلو بې د علم نه بیشکه رب ستا هغه ښه پوهه دي	
چې یې دلیل د خواهشاتو په وجه خلق گمراه کوی او الله ﷻ هغه خلق دیر ښه پیژنی کوم چې	

بِالْمُعْتَدِينَ ۝ وَذُرُّوا ظَاهِرَ الْأَثَمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ

دندنه اوږيدونکو باندې | اوږيدونکي | بڼکاره | گناه | اوږته له هغې نه ايشکه هغه کسان |
دالله دحدونونه وړاندې تيريدو | اوښکاره او پټ گناهونه پريږدو | بيشکه څوک

يَكْسِبُونَ ۝ الْأَثَمَ سَيِّجَزُونَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ۝

چې کسب کوي | دگناه | ازربه وړکړې شي سزا | دهغه گناهونو | چې ووهغوي | چې کول به نې
چې گناهونو کوي | نو ډير زربه ورته دخپلو کړو سزا ملو شي

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ

اومه خوري تاسو دهغې مذبحې نه چې نه وي يادکړې شوې نوم دالله | په هغې | او بيشکه دغه خوراک
او تاسو دهغې | مذبحې غوښې | نه خوراک مه کوئ | چې په کوم باندې دالله نوم نه وي اخستې شوې

لَفَسَقُوا ۝ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ

خامخا گناه ده | او بيشکه | شيطانان | خامخا وسوسي | اوچي | دوستانو خپلونه
بيشکه دا گناه ده | او شيطان خپلو ملگرو ته داشکون او اعتراضون | وسوسي اوچي

لِيَجَادِلُوهُمْ ۝ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ

دپاره ددې چې جگړه اوکړې هغوي ستاسو سره | اوکه چري | تاسو خبره او منله دهغوي
چې تاسو سره جنگ اوکړې | اوکه تاسو دهغوي تابعداري اوکړئ | نو

إِنَّمَا لَكُمْ مِشْرُكُونَ ۝

نو يقيناً بيشکه چې تاسو خامخا مشرکان يئ |
يقيني طور تاسو به د مشرکانو نه شئ |

آسان ترجمه قرآن

پس هر هغه (حلال) ځناور خوړئ چې په هغې دالله تعالیٰ نوم اخستې شوي وي، که تاسو واقعي دالله په
آيتونو باندې ايمان لرئ او تاسو لره څه رکاوټ دي چې د هغې د وچې نه تاسو دهغه ځناور نه نه خوړئ
چې په هغې دالله نوم اخستې شوي وي؟ حال دا چې هغه تاسو ته هغه څيزونه په تفصيل سره بيان کړي
دي چې هغه ستاسو دپاره (عامو حالاتو کېن) حرام کړي دي خو چې د کوم په خوړلو باندې تاسو بالکل
مجبور شئ (نو دهغې څيزونو نه هم په قدر د ضرورت اجازت دي) او ډير خلق د څه علم په پناه باندې
نه (بلکه صرف) د خپلو خواهشاتو په پناه باندې نور خلق گمراه کوي، بې هکه ستارب بېه پوهېږي په
هغه چا چې د حد نه اوږي او تاسو بڼکاره او پټ دواړه قسمه گناهونه پريږدو دا يقيني خبره ده چې کوم
خلق گناه کوي هغوي ته به دهغه ټولو جرمو لوسزا ملاويږي چې د کومو په هغوي ارتکاب کولو، او په کوم
ځناور چې د الله نوم نه وي اخستې شوي دهغې نه مه خوړئ، او داسې کول سخته گناه ده (مسلمانانو)
هيڅکسان خپلو دوستانو ته و سوسي اوچي دي دپاره چې تاسو سره بحث وکړي، او که تاسو د هوي خبره
او منله نو تاسو به يقيناً مشرکان شئ.

ه انهنو دې پورته د ان تطعم الفاظو سره د گمراهانو د تابعداري څخه مطلقاً منع فرمايلي شوي وه. دې څخه ورستو په يوه واقعه كېنې يو خاص امر سره د تابعداري څخه منع فرمائي او هغه واقعه د مذبوح او غير مذبوح د حلت ده. واقعه دا ده چې كفارو مسلمان په شبه كېنې اچول غوښتل، [هغه داسې چې] تاسو هغه ځناور نه خوړئ كوم چې الله ﷻ وژلي وي او كوم چې تاسو پخپله وژلي يعنې ذبحه كړې وي هغه خوړئ. [اخرجه ابو داؤد والحاكم عن ابن عباس رضاهما] بعضي مسلمانانو د نبی كريم ﷺ په خدمت كېنې دا شبه پيش كړه نو په دې باندې د آيتونه تر المشركونو پورې نازل شو. ارواه ابو داؤد والترمذي عن ابن عباس رضاهما كذا في اللباب (۱)

د جواب حاصل دادې چې تاسو مسلمانان يې او د الله ﷻ احكام مغل په تاسو باندې لازم دي. او الله ﷻ د حرامو او حلالو تفصيل ښودلې دې. نو تاسو په هغې باندې روان اوسئ، حلالو باندې د حرامو او حرامو باندې د حلالو شك او گمان مه كوئ. او د مشركانو وسوسو ته توجه مه كوئ. اوددې جواب تحقيق دادې چې د اصولو د اثبات دپاره خو دلائل عقليه پكار دي، او د ثابتيدو څخه پس د اصولو په اعمالو او فروعو كېنې صرف دلائل نقليه كافي دي، د عقليانو ضرورت په كېنې نشته دې. بلكه كله كله د نقصاني وي. ځكه چې په هغې سره د شبهاتو دروازي خلاصېږي ځكه چې په فروع كېنې د دليل قطعي هيڅ ضرورت نه وي. البته كه د حق يو طالب علم ته چې د زړه دپاره يوه شفاء غواړي يعنې تصفيه د قلب غواړي، نو د هغه په وړاندې اقناعيات او خطايبات تبرعا پيش كولو كېنې هيڅ باك نشته دې. ليكن كله چې دا هم نه وي بلكه صرف جگړه وي نو خپل كار كېنې اخته كيدل پكار دي. او اعتراض كوونكي طرفته هيڅ توجه نه دي وركول پكار. خو كه اعتراض كوونكي يو فرع عقلي قطعي دليل مخالف كيدل ثابتول غواړي نو ددې جواب به د مدعي په ذمه حق وي. خو د مشركانو په شبه كېنې ددې احتمال نشته دې. په دې وجه په دې جواب كېنې صرف مسلمانانو ته ددې مذكوره قاعدې مطابق خطاب شوې دې چې په داسې خرافاتو پسې مخه مه اورئ. د حق معتقد او عامل اوسئ. په دې وجه پدې مقام كېنې د مشركانو د شېبې جواب په صراحت سره نه ذكر كول د شېبې په محل كېنې نشي كيدې، خو په دې كېنې هم دې طرفته اشاره ده چې كوم ځانې كېنې په گوا كېنې په [ذِكْرُ اللَّهِ] كېنې او په [لَا تَأْكُلُوا] كېنې [لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ] مذكور دې. اوددې عادت څخه او د نورو دلائلو څخه معلوميږي چې [ذِكْرُ اللَّهِ] به د ذبح په وخت كېنې وي. اود [لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ] د تحقيق به دوه صورتونه وي، عدم ذبح او عدم ذكر عند الذبح، نو د شېبې د جواب حاصل دا شو چې د حلت انحصار د دوو امورو په مجموعه باندې دې. يو ذبح چې نجسه وينه اوباسي او نجاست لره پاك كړي، او هغه نجاست د ممانعت سبب وو، اوبل د الله ﷻ نوم پرې نه اخستل ځكه چې دا د برکت دپاره مفيد دې، او دموي اوينې حيواناتو كېنې شرط د حلت دې، او د يو خيز د وجود دپاره د مانع لرې كيدل او د شرط وجود دواړه امور ضروري دي، نو ددې مجموعې څخه حلت ثابت شو.

(۱) سنن ابی داؤد، کتاب النجاسات، باب فی ذلک اهل الکتاب: ج ۲، ص ۲۸، وجامع الترمذي، أبواب النجاسة، باب وصی سورة الاحكام: ج ۲، ص ۴۴

خلاصہ تفسیر

[اوکله چه ورته دکافرو د تابعدارنی کولو بدیت معلوم شو] ﴿فَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾ نویہ کوم [حلال] خناور باندې چه [د ذبح کولو په وخت] دالله ﷻ نوم [په دبل څه شریک نه] واخستلې شی نودهغې بعضې څخه به [زورورتیا] خورنی [او هغې لره مباح او حلال گنرنی] ﴿إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ که تاسو دهغه په حکمونو باندې ایمان لرنی [ځکه چه حلالو لره حرام گنرل دایمان نه خلاف دی] ﴿وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾ او په تاسو څه خیز [یعنی عقیده] ددې باعث جوړیدې شی چه تاسو دداسې خناورو ځینې څخه نه خورنی چه پرې [د ذبح کولو په وخت] دالله ﷻ نوم [په شرکت] اخستلې شوې وی ﴿وَلَقَدْ نَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ﴾ حال دادې چه دالله ﷻ په بل آیت کښې دهغه ټولو خناورو تفصیل خودلې دے کوم یی چه په تاسو حرام کړی دی ﴿إِلَّا مَا اضْطُرُّتُمْ إِلَيْهِ﴾ مگر هغه هم کله چه تاسو ته ضرورت پیښ شی نو حلال دی [اوپه دغه تفصیل کښې دالله ﷻ په نوم باندې حلال کړې خناور داخل نه دې نودهغې په خوراک کښې دعقیدې په لحاظ ولې زړه وهنی او ددغې خلقو شبهو پسے بیخی مخه اړونی ځکه چه] ﴿وَأَنْ كَيْفَ يَكْفُلُونَ بِأَنْفُسِهِمْ يَفْهَمُونَ﴾ دا یقینی خبره ده چه ډیر کسان [چه دهغوی بعضې څخه داهم دی خپل خان سره نورو لره هم] په خپلو غلطو خیالونو [یعنی دهغې په بنا] په څه د سند نه [په مخه] گمراه کوی [لیکن ترکومه به هسکه غرنی گرځی] ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُنْفِقِينَ﴾ په دې کښې هیڅ شک نشته چه الله ﷻ [دایمان] دحد نه وتونکو لره [چه په کښې داهم دی] ښه پیژنی [نو په یو ځل به سزا ورکوی].

﴿وَكُفُّوا ظَاهِرَ الْأَلْهِمْ وَبَاطِنَهُ﴾ او تاسو ظاهری گناه هم پرېردنی او باطنی گناه هم پرېردنی [لکه د حلالو څیزونو دحراموالی عقیده لرل باطنی گناه ده څنگه چه ددې په عکس باندې هم گناه ده] ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ سَيُزَنُّونَ بِمَا كَانُوا يَفْكَرُونَ﴾ بمیشکه کوم خلق چه گناه کوی هغوی ته به دهغوی د کړو [سزا] زرده چه ورکړې شی [په قیامت کښې] ﴿وَلَا تَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾ او دهغې خناورو نه مه خورنی په کومو چه [په بیان کړې طریقے سره] دالله ﷻ نوم نه وی اخستل شوی [لکه چه مشرکان دغسې خناور خوری] ﴿وَأَلَّهُ لَفِئَةٍ﴾ اودا کار [یعنی دهغه خناور نه خوړل چه د الله ﷻ نوم پرې نه وی اخستلې شو] په حکمی ده [غرض دا چه مه په پرېښودو کښې دهغوی تابعداری کوئی او مه په کولو کښې] ﴿وَأَنَّ السَّاطِنِينَ لَا يَخُونُونَ إِلَىٰ آلِهِمْ﴾ او [ددغې خلقو شبهې ځکه ددې جوگه نه دی چه مخه ورپسے یوږه شی] چه یقینا شیطانان [پیریان] خپلو [دې] دوستانو [او تابعدارو] ته [ددغې شبهو] تعلیم ورکوی ﴿لِيُحَادِّثُوهُمْ﴾ دپاره ددې چه دوی تاسو سره [بیکاره] جگړې اوکړې [یعنی اول خودغه شبهې د نص نه خلاف دی بل دا چه غرض نه خالص جگړه کول دی ځکه ورپسے مخه اوړل ندی پکار] ﴿وَأَنَّ أَطْعَمَهُمُ إِنَّكُمْ لَمُشْكُونَ﴾ اوکه تاسو [خدانې دے نکړی] ددغې خلقو تابعداری [په عقیدو یا په کارونو] کښې [کول شروع کړی نو یقینا به مشرکان شی] [ولې چه دالله ﷻ په تعلیم به دنورو تعلیم غوره اوگرځونی چرته چه برابر گنرل نه هم شرک دے یعنی د دوی تابعداری داسې ناکاره څیز دے ځکه ددې د مقدماتو یعنی ورپسے دمخه وړلو نه هم خان ساتشی].

معارف اومسائل

﴿مَا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ کنبی د ذبح اختیاری اود ذبح بی اختیاری یعنی دغشی، باز، اوسپی وغیره بنسکار، هر کله چه ددی د خوشی کولوپه وخت بسم الله اوونیلې شی وؤ حقیقی او ذکر حکمی تول داخل دی نودا امام ابی حنیفه رحمہ اللہ په نزدکه په هیږه چانه بسم الله ونیل پاتې شی نوهغه د ﴿مَا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ په حکم کنبی داخل دی البته په قصد سره دبسم الله پریښوله کبله د امام صاحب په نزد حرامیږی- (۱)

أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ
آیا هغه خوک اچی وؤا مړ نو ژوندی کړو مونږ هغه
آیا هغه خوک چې مړ وو اومونږ ژوندی کړوا
وَجَعَلْنَاهُ نُورًا لِّمَشِيٍّ بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ
اوور کړو مونږ هغه لره نور اچی تګ کوی په هغې سره په خلقو کنبی په شان دهغه چادي
اوداسې رنډامو ورکړه چې دخلقو مینځ کنبی پرې ژوند تیروی گرخی دهغه چا
مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ
چی مثال دهغه لپه تیارو کنبی پروت وی نه وی اوتونکې دهغې نه دارنگې ښایسته کړې شوی
پشان کیدې شی اچی په تیرو کنبی وی اودهغې نه بهر نشی راوتې دغه شان
لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
دپاره دکافرانو هغه کارونه چی دی دوی اچی کوی نی
کافرانو ته دهغوی [خراب] عملونه ښایسته شوی دی

آسان ترجمه قرآن

ته دواپه چه کوم کس مړ وی اوبیا مونږ هغه ته زندګي ورکړې وې، اوهغه ته مویو رنډامو ورکړې وې، چه دهغې په درېچه هغه په خلقو کنبی گرخی آیا دې دهغه کس پشان کیدې شي چه دهغه حال دا وي چه په تیارو کنبی وي دهغې نه وتلې نه شي ؟ دغه هان کافرانو ته دا ښایسته کړې هوي ده چه کوم کار هوی کوي.

غلامه تفسیر

﴿أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا﴾ داسې کس چه وړاندې مړ [یعنی گمراه] اوو ﴿فَأَحْيَيْنَاهُ﴾ بیا مونږ هغه ژوندی [یعنی مسلمان] جوړ کړو ﴿وَجَعَلْنَاهُ نُورًا لِّمَشِيٍّ بِهِ فِي النَّاسِ﴾ اومونږ هغه ته یوداسې نور [یعنی ایمان] ورکړو چه هغه د لره خان سره کړې په خلقو کنبی گرخی راگرخی [یعنی هر وخت دا ورسره وی چه په هغې سره هغه دتولو ضررونو نه لکه دگمراهی وغیره نه په حفاظت او امن کنبی پفکرنی گرخی نو] آیا داسې کس [په بدحالی کنبی] ﴿كَذَلِكَ زُيِّنَ لِّلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ دهغه چا په پشان کیدېشی چه دچا حالت داسې وی چې دگمراهی [تیارو کنبی] انځښتی وی | او دهغې نه راوتلې هم نشی [مراد دا چه هغه مسلمان نه شو اوپه دې دے

تعجب اونه کړې شی چه سره ددې کفر تیاره ده هغه پرې ټینگ پاتې شو وجه نه داده چه څنگ مومنانو ته دهغوی ایمان ښه معلومیږي [كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَحْسِبُونَ] دغه شان کفرانو ته دهغوی عملونه [دکفر وغیره] په مخه ښکلي معلومیږي [چنانچه هم په دې وجه دمک سرداران چه تاسو ته خوشی فرمائشونه ښیې او جنگ جگړې رامنځ ته کوي خپل کفر لږه دښه گڼلوله وجې په هغې ټینگ ولاړ دی].

معارف اومثال

په تیرو شوؤ آیتونو کښې رومي ددې بیان راغلي چه دا سلام مخالفینو د رسول الله ﷺ او قرآن کریم ښکاره ښکاره معجزې لیدلې وې خوسره ددې دضد اوضد له کبله دنوؤ معجزو غوښتنه کوي ورپسې قرآن کریم اوبسودل چه که داخلق واقعی حق لټوونکی وې نو کومې معجزې چه ددوی دسترگو مخې ته راغلي دی هغه دوی ته دحق دکړې ښودلو دپاره کافی نه هم زیاتې وې بیا دهغې معجزو بیان راغلو.

اوس په دې ذکر شوی آیت کښې رسول الله ﷺ او په قرآن باندې دایمان راوړونکو او دکفر او انکار کوونکو څه حالات او خیالات او ددواړو دنییک او دبدا انجام بیان اود مؤمن او کافر، اودایمان او دکفر حقیقت په مثالونو کښې ښودلې شوې دي، د مؤمن او کافر مثال نې د ژوندی او مړی اودایمان او کفر مثال نې درانه اوتیرې ورکړيدي، دقرآنی مثالونه بیانول دی چه پکښې شاعری نشته بلکه دیو حقیقت ښکاره کول دی.

مؤمن ژوندې دي او کافر مړي: په دې مثال بیانولو کښې مؤمن ته ژوندې او کافر ته مړې ونيلې شوي دي، وجه نې داده چه اگر که دانسانانو، حیواناتو او اونو بوتو [درختو] وغیره د ژوند قسمونه او شکلونه مختلف دی لیکن دې نه هیڅ پوهه انسان انکار نشي کولې چه ددوی څخه دهر یو د ژوند یو خاص مقصد وی چه قدرت پکښې ددغه مقصد حاصلولوپوره اهلیت او صلاحیت ایښې دي لکه قرآن کریم فرمای [أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى] [یعنی الله تعالی ددې دنیا هر څیز پیدا کړو اود څه مقصد دپاره نې چه کوم څیز پیدا کړې ووهغې ته نې درسیدو پوره پوره هدايات ورکړل، دهغې په موجب هر مخلوق دخپل ژوند فرض او خپله خپله دیوتی اداکوي، په دې جهان کښې، زمکه، اوبه، هوا، اور اوداشان آسمانی مخلوق، نمر، سپوږمۍ، ټول ستوری خپله خپله وظیفه او کار پيژني او خپل خپل فرض اداکوي اوه دغه د فرض اداکول دهر څیز د ژوند ثبوت دي او کله چه په څه حال کښې ددې څخه څه څیز خپله دیوتی اداکول پرېږدي نو هغه ژوندې نه دي بلکه مړ دي، اوبه که خپل کار تنده مړه کول او خیرې لرې کول پرېږدي نو هغې ته اوبه نشي ونيلې. اور چې سوزیدل او بلیدل پرېږدي نو هغه اور پاتې نشي، ونې [درختی] او گیاه او اښه زرغونیدل اوتوکیدل او یا میوه ورکول پرېږدي نو هغه د بې ساه، مړ څیز پشان دي بوتې پاتې نه دي دټولو کائناتو د تفصیلی اندازه اغستونه پس یو انسان چه څه عقل او شعور لري په دې خبره باندې غور کولو دپاره به مجبوره وي چه دانسان د ژوند مقصد څه دي او دیوتی نې څه ده؟ اوداچه، که هغه دخپل ژوند مقصد پوره کوي نو ددې به جوگه وي چه ژوندې ورته او ونيلې شي او که نه پوره کوي نو دیو مړی دکالبوت نه زیات بل څه حقیقت نه لري.

اوس په دې سوچ کول پکار دی چه دانسان د ژوند مقصد څه دي اوفرض نې څه دي؟ اود بیان شوی اصول مطابق داتا کلي شویده چه که دې دخپل ژوند مقصد او خپله دیوتی ادا کوي نو ژوندې

دې ورته ددې قابل دې چه مړې ورته اووئیلې شی، کومو داسې گسانو چه دبصیرت نه خالی دی، انسان لره د دنیا پخپله راتوکیدونکی واینه یا هوښیار قسم ځناور گرځولې دې اودهغه په نزد یو انسان، سپی او څرکښې څه بیلتون نشته ددې ټولو د ژوند مقصدنې خپل نفسانی خواهاشات پوره کول، خوراک، څښاک، اوده کیدل، وینیدل او پیاوړ کیدل گرځولې دی، وائی هغه خود عقل او شعور د خاوندانو په نزد د خطاب قابل نه دې، د دنیا ټول هوښیاران چه هر مذهب، ملت او هر مکتب خیال سره تعلق لری، دوی د دنیا د پیدا کیدونه تر اوسه پورې په دې اتفاق لری چه انسان د کائناتو مخدوم او په مخلوقاتو کښې بهترین دې او د ښکاره خبره ده چه زیات غوره اوزیات پورته هغه څیز گنرلې او پللي شی چه دهغه د ژوند مقصد اعلی او دیر غوروالی په اعتبار سره امتیازی شان لری او په شدید باندې پوهه هریو انسان په دې پوهیږی چه په خوراک، ځکاګ اوده کیدو راوینیدو اوسیدو او اغستو کښې انسان د نورو ځناورو نه څه خاص بیلتون نه لری، بلکه دیر ځناور دده نه زیات غوره اوزیات مقدار کښې خوراک ځکاګ کوی، دده نه زیات غوره قدرتی اغوستن لری، دده نه په زیاته غوره هوا اوفضا کښې ساه اخلی او وخت تیروی، په خپلې نفع او نقصان باندې پوهیدو کښې هر ځناور بلکه هره اونه [درخته] تر څه حده پورې شعور لری، او دا استعداد لری چه ځان دپاره مفید څیزونه حاصل کړی او مضر څیزونه ځان اوساتی.

دغه شان نور وته په فائد ورسولو کښې ټول حیوانات او اونې پوتی د انسان نه خوقدمه وړاندې داسې ښکاری چه ددې غوښه، څرمن، هډوکی، پلې او د اونو پوتو د جرړونه واخله تر ځانگو او پاترو پورې هریو څیزنې د مخلوق دپاره پکار راتلونکې اوددوی د ژوند ضروریاتو پیدا کولو کښې بی شمیره فائدې لرونکې دې، بل طرفته د انسان ته او گورې نونه خود هغه غوښه، څرمن پکار راځی اونه نې وینسته، هډوکی او پلې وغیره دغسې پکارولې شی.

اوس دا کتل دی چه په دې حالاتو کښې بیا، حضرت انسان په څه ښا باندې د کائناتو مخدوم او په مخلوقاتو کښې زیات غوره مخلوق گرځیدې شی؟ اوس د حقیقت پیژندلو پر او تزدې راوړسیدو لپشان غور کولو سره معلومیږی چه ددې ټولو څیزونو د عقل او شعور رسائی صرف د موجوده ژوند وختی او هنگامی نفع نقصان پورې ده، او په دې ژوند کښې هغه نور و دپاره فائده رسوونکې ښکاری، ددې دنیا د ژوند نه رومي څه وواو ورپسې څه راتلونکې دی؟ په دې میدان کښې خود کانرو پوتو څه چه دکونې نه لونی هوښیار ځناور عقل او شعور هم کار نه ورکوی اونه په دې میدان کښې ددغې څیزونو نه یو څیز پکار راتلونکې یا مفید کیدې شی، بس هم دا هغه میدان دې چه پکښې د کائناتو مخدوم او افضل المخلوقات انسان لره کار کول دی او هم په دې سره دنورو مخلوقاتو نه دده بیلتون واضح کیدې شی.

معلومه شوه چه دانسان د ژوند مقصد د ټول جهان ابتدا او انتها مخې ته ایښول، د ټولو په نتیجه او انجامونو باندې نظر اچول اود اټاکل چه په مجموعی لحاظ سره کوم څیز نفع رسان او مفید دې او کوم یو څیز ضررناک او تکلیف ورکوونکې دې؟ بیا هم دې بصیرت سره، پخپله خپل ځان دپاره هم فائده من څیزونه حاصلول او ضررناکو څیزونو نه ځان ساتل، نورو خلقو لره هم دغې مفید څیزونو اړخ ته بلل او د خرابو څیزونو نه نې د ساتلو بندوبست کول دی، دپاره ددې چه همیشه دپاره آرام او قلاری اود تسلی ژوند حاصل شی.

او هر کله چه دانسان د ژوند او دانسانی کمال دامعیاری فائده پخپله حاصلول او نورو ته نې رسول دی نو اوس دقرآن کریم دغه مثال بیانول حقیقت جوړیږی او مخې ته راځی چه ژوندی

یواخی هغه انسان دې چه په الله تعالی او د هغه په رسول ﷺ باندې ایمان راوړی او د دې دنیا ابتدا او انتها او په مجموعی لحاظ سره نهې نفع نقصان دوحی الهی په رنډا کښې او پېژنی ولی چه یواخی انسانی عقل نه دامیدان چرته غوڅ کړیدی اونه نهې غوڅولی شی چنانچه لویو لویو عقلمندو خلقو، هوښیارانو، حکیمانو او د ټول جهان فلسفیانو بالآخر د دې اقرار کړیدی، مولانای روم څه ښه وئیلی دی:

زیرکان موشگا فان دهی کرده هر خرطوم خط ابلهی
اوبښته خیری کوونکو هوښیارانو که هر څومره په دې باره کښې خپل اسونه زغلولی دی، خو
آخرنې د خپلې کم عقلی اقرار کړیدی -
او هر کله چه د ژوند مقصد په لحاظ سره ژوندې صرف هغه څوک دې چه دوحی الهی تابع او
مؤمن وی نو داهم اوتا کلي شو چه څوک داسې نه وی هغه د دې جوگه دې چه مروت ته اونیلي شی -
مولاتارومی څه ښه فرمانیلی دی -

زندگی از بهر طاعت و بندگی است بے عبادت زندگی شرمندگی است
آدمیت لحم و شحم و پوست نیست آدمیت جز رضائے دوست نیست
ژوند دپاره د عبادت اوبندگۍ کول دې - بې عبادته ژوند خان شرمول دی! انسانیت یواخی غوښه،
واژه لوازه! اوبوستکې (خرمن) نه ده، انسانیت بغیر د رضا د دوست (الله تعالی) نه بل څه نه دی -
د مؤمن او کافر مثال د ژوندی او مردې، کوم چه قرآن کریم ورکړیدی بل مثال نهې دایمان او کفر
نور اوتیاره ورکړیدی -

ایمان لوره او هغه تیاره: ایمان ته نهې نور او کفر ته نهې تیاره وئیلی ده که لېو شان غور او کړې شی
نو دامثال هم څه خیالی مثال نه، بلکه د حقیقت بیانول دی، دلته هم د رنډا اوتیرې اصل مقصد
دادې چه د هغې په ذریعه نزدې اولرې څیز او کتلې شی، نتیجه به نهې داوی چه د ضرری څیزونونه
خان ساتلو او د مفید څیزونو د اختیارولو موقعه به ورته په گټور شی -

اوس ایمان ته او گوری چه هغه یو نور دې چه رنډا نهې ټولو آسمانونو، زمکې او د دې نه په بهر
څیزونو در اچاپیره ده، یواخی هم دارنډا دپوره جهان انجام او د ټولو څیزونو صحیح نتیجه بنودلې
شی، چا سره چه دانوروی نو د دې په ذریعه پخپله هم ټولو ضرری څیزونونه خان ساتلې شی او نور هم
تربیح کولې شی او چاته چه درنډا حاصله نه وی هغه پخپله هم په تیاره کښې وی، د دنیا د مجموعې
اود پوره ژوند په اعتبار سره د ضرری او مفید څیز بیلون نشی کولې، یواخی د نزدې نزدې څیزونو
پېژندگلی په لټولو سره کولې شی، د موجوده دنیا ژوند هم داگیر چاپیره چاپیر چل دې، کافر خودا
ژوند او د دې نفع نقصان پېژندلې شی مگر دراتلونکی مستقبل او همیشه ژوند هیڅ خبر نه لری اونه
د هغې د نفع او ضرر ورته څه درک لگی لکه چه قرآن کریم فرمائی:

﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الظَّاهِرَاتِ وَهُمْ عَنِ الْغَيْبَاتِ هُمْ غٰفِلُونَ﴾ ادا خلق خود دنیا د ښکاره ژوند او د دې
کهره کوته پېژندې شی مگر د آخرت نه بیخی بې پروا دی -

په بل یو آیت کښې د تیرو شوو منکرو او کافرو امتونو بیان کولونه پس قرآن کریم فرمائی:
﴿وَكَاذِبًا مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ﴾ یعنې د آخرت په معامله کې داسې سخت غفلت کوونکی اوسې عقلی
کوونکی په دې دنیا کښې بیوقوفه ناپوه نه وو، بلکه، مستبصرین، روشن خیاله خلق وو،
مگر دې ظاهری، سرسری روشن خیالی یواخی د دنیا د څو ورځو ژوند جوړولو کارور کولې شو،

د آخرت د هميشه ژوند د پاره نې هيڅ کار اونه شو کړې.

د دې تفصيل آوريدونه پس د قرآن کریم دغه آيت بيا يواړ اولولي:

﴿أَوْ مَنْ كَانَ مُتَمَلِّكًا خَيْرًا لِّكَ وَلَئِنْ كُنَّا لَأَكْثَرُ الْأَعْيُنِ بِهٖ فِي النَّارِ كُنْ مَقْلُوبًا فِي الْأَطْلَافِ لَئِنْ فُتِنَّا بِهٖ﴾ مطلب دادې چه څوك پوښې مې، يعنې كافروو، بيا مونږ هغه ژوندې كړو، يعنې مسلمان مو او گرځولو او مونږ ورته داسې نور يعنې ايمان ور كړو چه دهغې په لرلو سره په خلقو كښې گرځي دهغه چا برابري كيدې شي چه مثال نې داسې دې چه په قسما قسم تيرو كښې راگيردې او راوتلې ترې نه شي، يعنې د كفريه تيرو كښې اخته دې هغه پخپله چنانچه خپل نفع نقصان نه پيژني او هلاكيږي نه نشي بچ كيدې، نور وته څه نفع رسولي شي؟

د ايمان ملوړه هغه نور وته هم دس: ﴿لَوْ أَنَّمَنْ فِي النَّارِ﴾ كښې د دې خبرې هدايت هم كړې شوې دې چه د ايمان نور يواځې مسجد، درگاه، گټه (كونج) او كوټگي سره خصوصيت نه لري، بلكه چاته چه الله تعالى دا نور ور كړې وي هغوي دې سره هر چرته د خلقويه مجلسونو كښې او گڼو كښې گرځي راگرځي او هرځانې كښې د دې درنرانه پخپله هم فائده اخلي او نور وته هم فائده رسوي، نور، دڅه تيارې نه لاندې او پاتې نشي راتلې، لكه دسترگو ليدلو خبره ده چه يوه تته د يوه كمزورې چراغ هم د تيارو نه لاندې او پاتې نه راځي، البته درنراني تر لرې پورې نه رسي، تيزه درنراني تر لرې رسي او تته درنراني پخپله كوي خويسا هم په تياره باندې په هر حال بړ او غالبه راځي، تياره پر چرې هم نشي بر كيدې، هغه د سره درنرانه وي چه تياره پر بر راشي، دغه شان هغه خوايمان نه دې چه د كفرونه مغلوب يا مرعوب شي - دا ايمان نور، د انساني ژوند په هره څانگه، هر حال او هر دور كښې ورسره وي - دغه شان په دې مثال كښې يوه بله اشاره د اهم وه چه څنگه درنرانه فائده هرا انسان او حيوان ته په اراده او بې ارادې په هر حال كښې څه نه څه رسي، فرض كړئ چه نه خو درنرانه خاوند دا غواړي چې بل ته فائده او ورسې، نه بل دا اراده كوي چې دهغه درنرانه ماته فائده را ورسې خو چې درنرانه چا سره وي دهغه نه بې اختياره په قدرتي ډول هغه هر چاته فائده رسي چاته چه دغه درنرانه رساي لري، دغه شان د مؤمن د ايمان نه نور وته هم څه نه څه فائده رسي خواه څوك محسوسوي او كه نه محسوسوي په آخر د آيت كښې فرماني: ﴿كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِّلْكَافِرِيْنَ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ﴾ يعنې سره د دې ښكاره او د اگيزو دليلونو كه منكر او كافر خلق چه خبره نه مني نو دهغه وجه داده چې () هر څوك په خپل خيال كښې څه نه څه پر غزويو شيطان لري، شيطان او نفساني خواهشاتو د دوي په نظر كښې خراب او ناكاره عملونه نې ښكلي او ښائسته ښكاره كړيدي چه سخت غلطيدل او تيروتل دي (نعوذ بالله منه)

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا	
او هم دارنگې مقرر كړي دي مونږه	
او دغه شان مونږ په هر كلي كښې	
فِي كُلِّ قَرْيَةٍ	اَكْبَرُ مُجْرِمِيْهَا
لَمَّا كَرُوا	فِيْهَا
په هر كلي كښې غټان مجرمان دهغه كلي ا د پاره د دې چې مكر او دوکې او كړي په هغه كلي كښې	
غټ مجرمان مقرر كړي دي چې مكر او د هوکې په كښې خوروي	

وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ۝ وَإِذَا

اونه کوی دوکي | مگر | ادخانو نو خپلوسره | اونه پوهيږي دوی | اوکله چي |
اودوی ابل چاسره نه بلکه | صرف خپلو خانو نو سره دهوکه کوي | خودوی نه پوهيږي | اوکله چي

جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ

راشي دوی ته | یو آیت | انو وائی دوی چي هرگز نه منو مونږه | تردې پورې | چي را کړې شي مونږ ته
دوی ته یوه نښه راشي | نو دوی وائی چي مونږ هيڅکله نه منو | ترڅو چي پخپله مونږ ته

مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۚ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ

په شان | دهغي | چي ورکړې شوې دي | رسولانو د الله ته | الله | ښه پوهيږي | په هغه ځاني
هغه شان نښي را نکړې شي | لکه څنگه چي الله | خپلو رسولانو ته ورکړې دي | الله | ښه پوهيږي

يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۚ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ

چي ږدي | پيغمبري خپله | ازربه اورسيږي | هغه کسانو ته | چي مجرمان دي | سپکوالي | په نزد الله
چي د پيغمبري کار چانه اخلي | کومو کسانو چه جرم کړې دي | هغوی ته به د الله | د طرفه ډير زر

وَعَذَابٌ شَدِيدٌ ۚ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ۝ فَكُنْ

او عذاب | سخت | په سبب دهغي | چي وژدوی | چي مکرونه به نې کول | پس هغه چاته
سخت د ذلت عذاب اورسي | ځکه چي دوی به ډير مکرونه کول | | حقيقت دادې | چي الله

يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُهْدِيَكَ يَشْرَحُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ ۚ وَمَنْ

چي اراده اوکړي | الله | چي هدايت اوکړي | هغه ته | نو پرانيږي | سينه دهغه | دپاره د اسلام | او هغه چاته
د چا د هدايت اراده اوکړي | نو د اسلام تعليم ته دهغه سينه پرانيږي | او څوک چي

يُرِيدُ أَنْ يُهْدِيَكَ يَجْعَلُ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا

چي اراده اوکړي | الله | چي بي لارې کړي | هغه لره | نو گرځوي | سينه دهغه | تنگه | بنده
گمراه کول غواړي | نو دهغه سينه دا شان لنډه تنگه کړي | چي اسلام قبول ورنه داسي ښکارا

كَأَكْمَالٍ يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ ۚ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ

لکه چي خيږي | هغه | په آسمان کښي | دارنگي | مقرر وي | الله | پليتي | په هغه کسانو باندې |
لکه چي آسمان ته خيږي | دغه شان الله | پليتي په هغه کسانو باندې | گرځوي

لَا يُؤْمِنُونَ ۝

چي ايمان نه راوړي |
چه ايمان نه راوړي |

آسان ترجمہ قرآن

ہفتہ دہرہ دے دی اودغہ شان مولہ پہ ہر یوکل کہن دھنی مشرانو مجرم مالوتہ داموقع ورکری دہ چہ دوی
 پہ دغہ (کل) کہن (دمسلمانو خلاف) سازہونہ وکری اوکوم سازہونہ چہ دھوی کوی (پہ حقیقت
 کہن) ہفتہ دہل چانہ ہلکہ پہ خپلہ دھوی پہ خلاف کہن وی حال دا چہ دوی تہ ددی احساس نہ وی. او
 کله چہ دی (مکی والو) تہ (دقرآن) یو آیت راہی نو دوی وائی چہ: مولہ ترہفہ وختہ پورے چری ہم
 ایمان نہ راوړو ترخو چہ مولہ تہ خپلہ ہم دغہ شان خیز رانکری ہی لکھ چہ البیاء کراموتہ ورکری
 ہوی وو (حال دا چہ) اللہ نہ پوہوپی چہ خپلہ پیغمبری چاتہ ورکری. کومو خلقو چہ (دغہ قسم) جرم
 کری دی دوی تہ بہ دغہلو فریہو لو پہ بدلہ کہن دانلہ دطرف نہ سخت ذلت او عذاب ملاوپی. غرض دا
 چالوہ چہ اللہ ہدایت تہ درسولو ارادہ وکری دغہ سینہ تنگہ او دومرہ دیرہ تنگہ کری چہ (ہفتہ تہ اسلام راوړل
 وچہ نہ) دگمراہ کولو ارادہ وکری. دغہ سینہ تنگہ او دومرہ دیرہ تنگہ کری چہ (ہفتہ تہ اسلام راوړل
 دومرہ مشکل ہی) لکھ چہ ہفتہ پہ زور آسمان تہ خیزی دغہ شان اللہ (دکفر) گندگی پہ ہفتہ چا مسلط
 کوی چہ ایمان نہ راوړی.

خلاصہ تفسیر

(وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ آيَةً يُهْرَاقُ مِنْهَا) او [خہ نوے خبرہ نہ دہ خنگہ چہ دمکے سرداران دا جرمونہ
 کوی او د دوی دائر لاندی نور خلق ہم ورسره شاملیہی] دغہ شان مونہ [پہ رومبو امتونو کنبی
 ہم] پہ پورہ علاقہ کنبی سردارانو لہ [اول] د جرمونو کوونکی جوړ کرل [بیا ددوی د اثر
 لاندی نور عوام ہم دوی سرہ یو خانی شو] (لَتَمَكُرُوا فِيهَا) دپارہ ددی چہ دغہ خلق هلته
 [پیغمبرانو ﷺ] تہ د زیان رسولو دپارہ [پہ مخہ شرارتونہ کوی [چہ دوی پاخہ د عذاب حقدار
 ثابت شی] (وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ) اودغہ خلق [اگرچہ پہ خپل خیال کنبی نورو تہ ضرر رسوی
 لیکن پہ واقع کنبی] ہم خپل خان سرہ مکر کوی [خکھ چہ ویال بہ یں ہم دوی تہ وی] (وَمَا
 يَشْعُرُونَ) او [دزیات جہل لہ وچ] دوی تہ [ددی] لہ ہم خبر نشته او [ددی کفارو دمکے جرم
 تردی حدہ زیات شو چہ] (وَإِذَا جَاءَهُمْ آيَةٌ) کله چہ دوی تہ خہ آیت راورسی (فَالْتَوَالَيْنَ تَوَمِينًا) نو
 [سرہ ددی چہ ہفتہ بہ دخیل اعجاز پہ وجہ پہ پیغمبری باندی دلیل جوړیدو دپارہ کافی وو
 مگر دا خلق بیا ہم] داسی وائی چہ مونہ [پہ ددی نسی باندی] ہیچری ایمان نہ راوړو (حَتَّى تَوَلَّى
 وَكُنْتَ مِنَ الْمُتَوَلِّينَ) ترخو چہ مونہ تہ دغسی خیز رانہ کری شی کوم چہ رسولانو تہ ورکولے
 شی [یعنی خطاب یا صحیفہ او کتاب چہ پہ ہعی کنبی مونہ تہ پہ تاسو باندی دایمان راوړلو
 حکم وی اوددی وینا لونی جرم کیدل ښکارہ دی چہ پہ دروغ گنرل عناد خان غت گنرل او
 گستاخی تول ددی راجمع کوونکی دی ورپسے اللہ ﷻ دا قول رد کوی چہ] (اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَهْتَدِ
 الْغُلَامُ) دا موقعہ خوالہ ﷻ ښہ پیژنی چرتہ چہ خپل پیغام [دوحی پہ ذریعہ] لپی [آیا هرخو
 کس ناکس ددی جوگہ کیدیشی؟] (تَا نَبْخَشْدَهُ خَدَائِي بِخَشْدِهِ وَرَيْسَهُ دَسْزَا بِيَانِ دَاسِي دِي
 (سَمِيعُ الْبَيْنِ أَهْرَمُوا) چہ [زرا] دہ چہ دغے خلقو تہ بہ کومو چہ داجرم کریدے [اللہ ﷻ] تہ پہ

رسیدو یعنی آخرت کنبی [صَفَاً عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ] پر عزتی رسیدی [اولیٰ چه هغوی خیل خانونه دنیسی په مقابله کنبی د عزت او نبوت حقدار گنرلی وو] او سزا سخته [په ورکولې شی] [يَمَّا كَانُوا يَمْكُرُونَ] د هغوی د شرارتونو په مقابله کنبی [لَمَنْ يُؤْمَرْ بِاللَّهِ أَنْ يُفْخِرَ] نو [اوپاندې چه کوم د مومن او کافر حال بیان شو دې نه معلومه شوه چه] چا لره چه الله [د خلاصی] په لاره اچول غواړی [يُثَرِّقْ صُدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ] دهغه سینه [یعنی زړه نه] د اسلام [قبلولو] دپاره فراخه کړی [چه ددې په قبلولو کنبی اخوا دیخوا نه کوی اودغه ذکر شوې نور هم دادې] [وَمَنْ يُؤْمَرْ أَنْ يُجَاهِدَ] او چا لره چه [د تګوین و تقدیر له مخې] پر لارې ساتل غواړی [يُجْعَلْ صُدْرُهُ لَهَا حَرَجًا] دهغه سینه [یعنی زړه نه] د اسلام د قبلولو نه [تنګه] [او] زیاده تنګه کړی [او ورته اسلام راوړل داسې مصیبت ښکاری] [كَأَلَمْ يَجْعَلْ فِي السَّمَاءِ] لکه چه خوک [بالفرض] آسمان ته خیزی [یعنی ختل غواړی او چه ختلې نشی نو زړه نه تنګه شی او مصیبت ورته راپیښ شی نو څنګه چه دغه کس ختلې نشی] [كَذَلِكَ يُجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ] دغه شان په هغه کسانو باندې چې ایمان نه راوړی [ددوی د کفر او شرارت په سبب] لعنت او غضب اچوی [ځکه نه دایمان راوړلو توفیق اونشی].

معارف او مسائل

د تیر شوي آیت په آخر کنبی د ابیان وو چه د دنیا د امتحان ځانې دې دلته څنګه چه په ښو او ښکو عملونو کنبی انسان ته خواری او مشقت راپیښیږی او خندان پکنبی راولاړیږی دغه شان ناکاره عملونو سره د څوور څو نفسانی خوندونو او خواهاشاتو تیر و بستل خامخاوی چه د حقیقت او انجام نه د غافل انسان په نظر کنبی همدغه خراب او ناکاره عملونه ښائسته کوی او د دنیا لوني لوني هوښیاران په دې کنبی اخته کیږی.

اوس ددې آیتونو څخه په رومبی آیت کنبی ددې بیان داسې دې چه ددغې امتحان او آزمینېت یواړخ دا هم دې چه د دنیا د شروع نه همداسې راروان دی چه دهرې علاقې سرداران، دولت مند اولوني خلق، د حقیقت او انجام نه په بې پروا کیدو سره د څوور څو په فانی خوندونو کنبی مست شی او جر موندو کولو کنبی اخته شی، دعوامو عادت داوی چه دغې لویو خلقو پسي تلل او د هغوی نقل کول خپله خوش قسمتی او کامیابی گنرې او پیغمبران [ص] یاد هغوی نائبان علماء او پیران چه دوی لره دغې ناکاره عملونو نه منع کوي اود دې انجام ته ئې مخه کول غواړی نو دغه غټ خلق د هغوی په مقابله کنبی قسما قسم شرارتونه کوی چه په ظاهره خود دغې بزرگانو خلاف شرارتونو او سازشونو او د هغوی د زړه آزارولو سامان ښکاری لیکن د انجام په لحاظ سره ددې ټولو وبال پخپله هم دوی ته راگرځی او اکثر په دنیا کنبی هم ښکاره کیږی.

په دې ارشاد کنبی مسلمانانو ته په دې خبردارې ورکړې شويدي چه د دنیا غټانو، سردارانو او مالدارو سره د برابرې اوسیالی نه کوی، ددوی په پل باندې دې د تلو عادت پرېږدی، انجام ته کتل خپل عادت جوړ کړی، اوښه او بد دې پخپله پیژنی.

دغه شان رسول الله [ص] ته د اتسلی ورکول مقصود دی چه د قریشو سردارانو د مخالفت په وجه دې نه غمژن کیږی، ځکه چه دا څه نوې خبره نه ده، دغسې پخوانو پیغمبرانو [ص] سره هم د غټانو همدغسې سلوک وو، په انجام کنبی هم دغه غټان شرمندۀ او ذلیل شو او د الله تعالی کلمه بلندۀ شوه.

په دویم آیت کښې ددغه قریشی سردارانو داسې خبرې اترې کول بیان شویدی چه دحق په مقابل کښې خالص دضد او خندا اوتوقو کولو په انداز کښې وو، بیا د هغې جواب ورکړې شو. امام بغوی رحمته الله علیه د حضرت قتاده رضی الله عنه په روایت نقل کړې دي چه د قریشو د ټولونه لوڼې سردارانو جهل یوخل او وئیل چه، «بنی عبد مناف یعنی د رسول الله صلی الله علیه و آله خاندان اسره مونږه په هر محاذ باندې مقابل کړیده او کله هم تر روستونو یو پاتې شوی لیکن اوس هغوی دا وائی چه تاسو په عزت او بزرگی کښې زمونږ سیالان څکه نشی جوړیدی چه زمونږ په خاندان کښې یو پیغمبر راغلی دي، هغوی ته د الله تعالی له اړخه وحی راځی، بیاني او وئیل چه زه په خدای باندې قسم کوم چه کله به هم هغوی پسې نه ځو، ترڅو چه مونږ ته پخپله همدغسې وحی رانشی څنگه چه هغوی ته راځی» چنانچه د آیت: ﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ آيَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ أَكُونَ لَوْ كَانَ لَكُمْ عُقُولٌ فَذُنُوبَكُمْ أَنْ أَدَّبْتُمُوهُمْ وَعُذُّوا مِنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ﴾ مطلب همدغه دي.

په اوپېغمبري کسب او اختیار نه وی بلکه دا پوهېده ده چه ده ورکولو اختیار صرف الله تعالی سره ده. ددې قول نقل کولونه پس قرآن کریم دا جواب ورکړو ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ (یعنی یواځې الله تعالی په دې پوهیږی چه خپله پیغمبري چاته ورکړی؟) مطلب دادي چه دغې بیوقوف دخپل جهالت په وجه دا گنړلی ده چه نبوت او پیغمبري د خاندانی شرافت، د قوم د سرداری یا مالدارۍ په ذریعه حاصلولې شی حالانکه دا د الله تعالی د خلیفه کیدو یوه مرتبه ده چه په خپل کوشش یا اختیار سره ئې څوک نشی حاصلولې، هرڅومره کمالات، زور زبردستی چه لری بیا هم په خپل اختیار سره، یاد کمال په وجه یاپه زور زبردستی سره پیغمبري نشی حاصلولې، یواځې الله تعالی ئې هغه چاته ورکوی چه خوښه ئې شی.

دې نه ثابت شوه چه پیغمبري اونیوت کسبې او اختیاری څیز نه دي چه په علمی یا عملی کمالاتو، یاپه مجاهدې او ریاضت سره به حاصل کړې شی، که څوک ددیرې زیاتې لوړې درجې ولسی الله شی خو بیا هم پیغمبري نشی حاصلولې، بلکه دا خالص د الله تعالی فضل دي چه د خداوندی علم او حکمت لاندې خاصانو بند گانو ته ورکولې شی، البته دا ضروري ده چه د الله تعالی په علم کښې چاته دا عهده او مقام ورکول منظوروی نو دا ول سر نه ئې الله دي دپاره قابل پیدا کوی اود هغه دخوښو او عملونو خاص تربیت کیدی شی.

په آخر د آیت کښې ئې او فرمائیل: ﴿سَيُجَنَّبُ الَّذِينَ أُخْرِجُوا أَصْفَارًا عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ لِّمَنَ كَانَ ظَنُوفُهُ مَدْبُورًا﴾ دلته د «اصفار» لفظ حاصل مصدر دي چه معنی ئې ذلت او رسوائی ده، د ټولې جملې معنی داسې شوه چه د حق دامخالف خلق چه د قوم غټان او سرداران یادیږی زریه ددوی لوی او عزت په ځاړو کښې یو ځاني شی، د الله په نزد به دوی دیر ذلیل او بی عزت شی او سخت عذاب به ورکولې شی.

د الله خواته، ددې جملې مطلب دادي چه هر کله به د قیامت په ورځ داخل د الله تعالی مخې ته حاضر شی نو ذلیل او ځوار و زار به وی او بیا به ورته سخت عذاب ورکولې شی، اودا معنی ئې هم کیدی شی چه اگر که دا وخت دوی دیر عزت مند او سرداران ښکاری خود الله تعالی له اړخه ورته ذلت او شرمندگی رسیدونکې ده چه هغه په دنیا کښې هم کیدلې شی او آخرت کښې هم لکه د انبیاء کرامو صلی الله علیه و آله د مخالفینو متعلق د دنیا په تاریخ کښې دا مشاهده شویده چه په آخر کښې د هغوی مخالفین په دنیا کښې هم ذلیل شوی دی، زمونږ د رسول الله صلی الله علیه و آله کومو غټو غټو مخالفینو په

د عزت لاپې کولې دهغوی څخه یو یو، یا خود اسلام په دائره کښې داخل شو او چې کوم داخل نه شو هغوی په ذلت او خواری سره هلاک او بریاد شو، چنانچه د ابی جهل او ابی لهب وغیره قریشی سردارانو حال د دنیا په وړاندې راغلو او د مکې فتحې د دې ټولو ملاکانې ماتې کړې.

په ۱۱۱ هجری مېنې فرامیل او ده ۱۱۱ هجری مېنې او علامه: په دویم آیت کښې د الله تعالی د ارخه د هدایت موندونکو او په گمراهۍ باندې د تینگ پاتې کیدونکو څه حالات او نڅښې نښانې ښودلې شوي دي لکه فرمای: ﴿فَمَنْ يُؤْمَرْ بِاللَّهِ أَنْ يُقَدِّمَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ يَرْثُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ﴾ (یعنی چاته چه الله تعالی هدایت کول غواړي نو اسلام د پاره نې سینه فراخه کړي).

حاکم په مستدرک کښې او بیهقی په شعب الایمان کښې په روایت د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه نقل کړیدی چه هر کله د آیت نازل شو نو صحابه کرام رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه و آله نه د سینه د فراخیدو تفسیر او پوښتلو، هغوی ورته او فرمائیل چه الله تعالی د مؤمن په زړه کښې یوه رنډه واچوی چه دهغې په وجه دده زړه د حق خبرې لیدلو، پر دېو هیدلو او د دې د قبولولو د پاره پرانیستی شی احق خبره په آسانۍ سره قبولول شروع کړي او د حق خلاف خبرې نه کرکه او بو گنیدل کوي. صحابه کرام رضی الله عنهم عرض او کړو چه داسې څه نڅښه شته چه د، شرح صدر، خاوند پر پیرندلې شي؟ وې فرمائیل چه، او، نڅښه نې داده چه ټوله توجه یې آخرت او د دې د نعمتونو اړخ ته شی، د دنیا د بې خایه خوا هشاتو او فانی مزو اغستونه ویری او د مرگ راتلونو وړاندې د مرگ د پاره تیاری کول شروع کړي. (۱) بیا یې او فرمائیل: ﴿وَمَنْ يُؤْمَرْ بِاللَّهِ أَنْ يُقَدِّمَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ يَرْثُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ﴾ (او څوک چه په گمراهۍ کښې لرل غواړي دهغه زړه داسې تنگ او سخت تنگ کړي چه حق خبره قبولول او په هغې باندې عمل کول ورته دومره گران شی لکه څوک چه آسمان ته خپزی.

د تفسیر امام کلبی رحمته الله علیه فرمائیلی دی، د زړه تنگیدو مطلب دادې چه په هغې کښې د حق او ښیگری د پاره څه لاریاتې نشی، دامضمون د حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه نه منقول دي او حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمائیلی دی چه، هر کله هغه د الله تعالی ذکر آوری نو وحشت او نفرت یې کیږي او چه د شرک او کفر خبرې آوری نو زړه نې په کښې لگي. (۲)

صحابه هرام رضی الله عنهم په پاره هجری مېنې مخرج صدر، خاوندان ووڅخه به نهونه خپم ورنه هجری مېنې وایېده: همدغه وجه ده چه صحابه کرام رضی الله عنهم ته کومولره چه الله تعالی د رسول الله صلی الله علیه و آله د مجلس او بې واسطې شاگردی د پاره غوره کړی وو، په اسلامی احکامو کښې هغوی ته کمې نه کمې وسوسې راپېښې شوي، په خپل ټول عمر کښې نې چه کوم سوالونه د رسول الله صلی الله علیه و آله وړاندې پېش کړل هغه په گټه شمیرلی یو څو قدرې وو، وجه نې داوه چه د رسول الله صلی الله علیه و آله د مجلس په برکت د الله تعالی دلوی او محبت ژور نقش دهغوی په زړونو کښې پروت وو او هم دهغې په سبب ورته د، شرح صدر، مقام حاصل وو، دهغوی زړونه پخپله د حق او باطل پیمانه جوړ شوي وو، په آسانه به نې حق، سمدستی قبولولو، او باطل به نې زړونو ته لار نه موندله، بیا څنگه څنگه چه د رسول الله صلی الله علیه و آله د زمانې نه لرې والې راتلو، زړونو ته شگونواو شبهو لار موندل شروع کړل، په عقیدو کښې اختلافونه پیدا کیدل شروع شو.

(۱) مستدرک للحاکم رقم الحديث: ۸۸۳، وهب الإیمان للذهبی رقم الحديث: ۱۰۸۶۱

(۲) تفسیر الهوی تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۱۸۶

ه نفونوا و اهلهم و اولادهم هو لواصل طریقه، یعنی نه هول نه دی، ه خرج صدر... حاصلول دی. او نن پوره دنیا په شگونو شبهو کښې راگیره ده، دبڅونو او مناظرو په لارنې حل کول غواړی خود اصحیح لارنه ده-

لفظ کو بحث کے اندر خدا بیانی میں دور کو نکال رہا ہے پھر ایت میں

افلسفی ته په بحث کولو سره خدای نه ملاوېږی، څومره چه مزې اتارا پرانستل غواړی بیانی هم سر نشی معلومولی بلکه نور هم ورته گنجې او اړوېږو کیږی

لازم هغه ده چه صحابه کرام و ځانګړي اود اُمت پخوانو بزرگانو د اشان اختیار کړې وه چه الله تعالی کامل قدرت اود هغه انعام ته مخې ته راوستو اود هغه لوڼې اومینه یې په خپلو زړونو کښې ځانې کړې، چنانچه دې سره شېبې پخپله ختمیږی، هم دغه وجه ده چه پخپله قرآن کریم رسول الله ﷺ ته د دې دعا غوښتلو ښودنه کړې ده: ﴿رَبِّ الْمُرْتَدِّ﴾ ای زما پروردگاره! زما سینه پرانیځي! په آخر د آیت کښې یې افرمائیل: ﴿كَذَلِكَ يَفْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ [یعنی دغه شان الله تعالی په ایمان نه راوړونکو باندې رته دکنه راولی اوحق خبره یې په زړونو کښې نه ورځی او هر ویدو او عبثو پسې په منډه منډه ور روان وی]-

وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا

اودا لاره | درب ستاده | نیغه | په تحقیق سره | واضحه بیان کړی دی مونږه

| دا ستا درب خودلې شوې نیغه لاره ده | بیشکه مونږ نصیحت قبلونکو خلقو ته

الآيَاتِ لِقَوْمٍ يُذَكِّرُونَ ۝ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ

آیتونه | دپاره | دهغه قوم | چی نصیحت قبلوی | دې دهغوئ دپاره | کور دسلامتیا | په نزدرب دهغوئ خپلې ښې په تفصیل سره بیان کړی دی | دوی دپاره | د خپل رب سره د سلامتیا کور | جنت | دې

وَهُوَ وَلِيُّهُمْ يَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ وَيَوْمَ

اوهغه | دوست | دهغوئ دې | په سبب دهغې عمل | چی وؤ دهغوئ | چی کوؤ به یې | اوهغه ورځ | اوددوی د نیک عمل په وجه الله ﷻ ددوی ملګری دې | اوبه کومه ورځ چی

يَجْمَعُهُمْ جَمِيعًا يَخْرُجُ إِلَيْهِ قَدْ اسْتَكْبَرْتُمْ

چی جمع به کړی دا خلق | تول | اچی له دې | دپیریانو | په تحقیق سره | اډیر بې لارې کړی دی تاسو الله تول مخلوق را جمع کړی | انوپیرانو ته به اوواڼی اچی انې دپیریانو دې تاسو خود انسانانو دیر خلق گمراه کړی وو

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوَلَمْ نَكُنْ مِنْ آلِ إِبْرَاهِيمَ عِدُوًّا ۚ إِنَّهُمْ يَحْتَفِلُونَ فِي آلِ إِبْرَاهِيمَ ۚ إِنَّهُمْ يَحْتَفِلُونَ فِي آلِ إِبْرَاهِيمَ ۚ

داسانونه | اراوبه وانی | دوستان | دهغوئ | د انسانانو نه | العربیه زمونږه | افانده | واغستله | ځینوز مونږ ځینوز ورو باندې اوبه انسانانو کښې چی څوک دپیریانو ملګری وی | هغوی ته به اوواڼی انې زمونږ | ربه مونږ دیویل نه ښه فاندې اختی وی

وَبَلَّغْنَا آجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ النَّارُ

اوور سیدو مونږه | نیتي | زمونږ ته | هغه | اچی مقرر کړی وه | تا | دپاره | زمونږه | اوبه وانی | الله | اور اوس | خوهغه نیتي ته | راور سیدو | چی | تازمونږ دپاره مقرر کړی وه | الله | به ورته اوواڼی چی څی

مَثُورٌ لَّكُمْ	خَلِيدِينَ	فِيهَا إِلَّا مَا	شَاءَ اللَّهُ	إِنْ
خاني دي ستاسو همیشه به اوسن [تاسو] په هغي کښي امگرا هغه اچي او غواړي الله ايشکه				
ستاسو د ټولو خاني دوزخ دي همیشه په هغي کښي اوسيدو مگر هغه چي د الله څخه خوښ شي انومعاف به کړي				
رَبِّكَ	حَكِيمٌ	عَلِيمٌ		
رب ستا	د حکمت خاوند دي	اوپوه دي		
بیشکه ستا رب د حکمتونو خاوند اوپوه دي				

آسان ترجمه قرآن

اودا (اسلام) ستا د پروردگار (په دې هوي) لپاره ده کوم خلق چه نصيحت قبولي دهغوی د پاره موند (دې لارې) نهې صفا صفا بيان کړي دي. ددوی د پروردگار څخه د آرام اوسکون کور هم داسې خلقو دپاره دي. او کوم عمل چه دوی کوي دهغې د وچې نه هغه پخپله ددوی حفاظت کولکې دي. او هغه ورځ ياده کړه چه په کومه ورځ به الله ټول راجمع کړي او (د جناتو هيطانانو ته به ووايي چه) اې د پيريانو ټولگيه! تاسو انسانانو لره ډير گمراه کړي وو او د انسانانو نه چه کوم ددوي دوستان وي هغوی به ووايي: اې ځمکنۍ پروردگار! مونږ د يو بل نه ښه فائدي اخستې وې او اوس خپل هغه وخت ته راوړسیدو چه کوم تا مونږ دپاره مقرر کړې وو. الله تعالی به ووايي: (اوس) اور ستاسو د ټولو ځاني دي چه هغي کښ به تاسو ټول اوسيدو. څوکه الله نور څه وغواړي يقين وکړئ چه ستاسو د پروردگار حکمت هم کامل دي او علم هم.

خلاصه تفسیر

﴿وَهَذَا صِرَاطٌ رَبِّكَ مُسْتَقِيمٌ﴾ او [بره چه کوم اسلام بيان شو نو] همدغه [اسلام] ستا درب [ښودلې] سمه لاره ده [چه په هغه باندې روان پاتې کيدو سره خلاص موندې شي او چه هغه په ﴿فَمَنْ يُؤِذِ اللَّهَ أَنْ يَهْدِيَهُ﴾ کښې بيان شوه او ددغې صراط مستقيم د واضح کولو دپاره] ﴿قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُذَكِّرُونَ﴾ مونږ نصيحت حاصلوونکو دپاره دا آيتونه صفا صفا بيان کړي دي [چه په هغي يعنی د هغي په اعجاز سره به يې تصديق اوکړي او بيا به يې په مضمونونو باندې د عمل کولو په وجه خلاص بيا مومي هم دا تصديق او عمل کامل صراط مستقيم دي په دې خلاف دهغوی نه چه د نصيحت حاصلولو دسره فکر نه کوي. هغوی لره نه دي کافي کيږي اونه نور دليلونه ورپسې ددې د منونکو د جزا ذکر د څنگه چه د منونکو سزا بره په څو جملو کښې ذکر شويده نو ارشاد دي چه] ﴿لَهُمْ فِي السَّلَامِ هُنَا فِي هَذِهِ﴾ دغه خلقو دپاره ددوی د رب له طرفه [په رسيدو] د سلامتني [يعنی د امن او بقاء] کور [يعنی جنت] دي ﴿وَهُوَ لَهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ او الله څخه ورسره محبت لري ددوی د [نيکو] عملونو په وجه. ﴿وَيَوْمَ نُخْرِجُهُمْ مِنْهَا﴾ او [هغه ورځ د يادولو جوگه ده] په کومه ورځ چه الله څخه به ټول مخلوق راجمع کړي [اوپه دوی کښې به خاص کر کافران حاضر کړي ددوی او ددوی د پيريانو، شيطانانو ته به ددوی د رتن دکنې په غرض او ونيلې شي چه] ﴿يُخْرِجُهُمُ اللَّهُ مِنْهَا لَعْنَةً﴾ انې ټولگيه! د پيريانو تاسو په انسانانو [دهغوی په گمراه کولو] کښې لويه برخه واخستله [او دوی

مونڊه او غولول دغه شان بنيادمو نه به تپوس او ڪري شي ڇه **﴿ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَنْبِيَّ اَدَمَ اَنْ لَا تَقْبَدُوا الْمِطْلَقَ الْخَ ﴾** غرض دا ڇه ڊيپريانو شيطانان به هم اقرار او ڪري **﴿ وَقَالَ اُولَئِيْهُم مِّنَ الْاِنْسِ ﴾** او ڪوم انسانان ڇه ڊي **﴿ شَيْطَانَانِ ﴾** ڊيپريانو سره تعلق لرونڪي وو **﴿ رَبَّنَا اسْمُتْنَا بِمَعْشَرَ الْفَاسِقِينَ ﴾** هغوي به **﴿ هُم ﴾** په اقرار ڪولو سره او وائي ڇه ائي پروردگار ته صحيح وائي واقعي **﴿ هُم ﴾** په مونڊه ڪنبي يو ڊبل نه **﴿ دَغْهَ گمراه ڪيدو او گمراه ڪولو سره نفساني ﴾** فائده حاصله ڪري وه **﴿ چنانچه گمراه انسانان په خپلو ڪفري او شرڪي عقيدو ڪنبي مزه بياويني او گمراه ڪوونڪي شيطانان په ڊي سره خوند اخلي ڇه زمونڊ لمسون او وينا کار او ڪرو ﴾** **﴿ وَبَلَّغْنَا آجَلَنَا الَّذِيْٓ اٰجَلْتُمْ لَنَا ﴾** او **﴿ اِهَ حَقِيقَت ڪنبي مونڊ ڊدوي په غولولو سره دقيامت نه منڪر وو خو هغه انڪار غلط ثابت شو چنانچه ﴾** مونڊ هغه ٽاڪلي نيتي ته راورسيدو ڇه تا مونڊ ڊپاره اوتاکلي وه **﴿ يعنى قيامت راغلو ﴾** الله **﴿ به ﴾** **﴿ ڊيپريانو او بنيادمو ڪفاروته ﴾** **﴿ قَالَ النَّارُ مَثْوٰىكُمْ عَلٰى دِيْنٍ لِّهَآ ﴾** او فرمائي ڇه ستاسو دتولو خاني دوزخ ڊي ڇه په ڪنبي به هميشه پاتي ڪيڙي **﴿ دراوتلو تري هيخ لاره او تدبير نشته ﴾** **﴿ اَلَمْ اَشْأءَ اَللهَ ﴾** هنه ڪه يواخي الله **﴿ ته ﴾** **﴿ اوبنڪل ﴾** منظور وي نو هغه بله خبره ده **﴿ اليڪن دا يقيني ده ڇه الله ﴾** به يئ هم نه غواري خڪه هميشه ڊپاره به پڪنبي پاتي ڪيڙي **﴿ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴾** بيشڪه ستاسو پروردگار دلونتي حڪمت خاوند اولونتي د علم خاوند **﴿ به ڊپاره علم سره دتولو جر مونڊه معلوموي او په حڪمت سره مناسبه سزا ور ڪوي ﴾**

معارف اوسائل

ڊڊي آيتونونه په رومي آيت ڪنبي رسول الله **﴿ ﷺ ﴾** ته خطاب ڪولو سره فرمائي **﴿ وَهَذَا صِرَاطٌ رَبِّكَ مُسْتَقِيْمٌ ﴾** يعني **﴿ دالز، ستادرب ده نيغه ﴾** په ڊي ڪنبي **﴿ هَذَا ﴾** سره اشاره قرآن ڪريم ته ده څنگه ڇه عبد الله بن مسعود **﴿ فرمائي ڊي يا اسلام ته ده څنگه ڇه عبد الله بن عباس فرمائي ڊي اروح ﴾** **﴿ معنى ني داشوه ڇه دا قرآن يا اسلامي شريعت ڇه تاسوته در ڪري شويدي، دالزه ستا درب ده، يعنى داسي لزه ده ڇه ستاسو پروردگار په خپل حڪمت بالغه سره تجويز ڪريده او خوښه ڪري ني ده دلته ڊگري نسبت پروردگار ته په ڪولو ڪنبي ڊي ته اشاره شويده ڇه دقرآن او اسلام ڪوم دستور العمل ڇه تاسوته در ڪري شويدي په هغي باندې عمل ڪولو ڪنبي الله تعاليٰ ته ڇه فائده نشته بلڪه ڊپرودگاري دشان دغوښتني په پناه باندې، فائده ني عمل ڪوونڪولره ده، ولي ڇه ڊڊي په ذريعه دانسان داسي پالنه ڪول مقصود ڊي ڇه ڊڊه ددائمي ڪاميابي اوبنيگري ضامنه وي-**

دلته درب نسبت رسول الله **﴿ ﷺ ﴾** ته ڇه اوشوڇه په هغوي باندې يوه خاصه مهرباني او احسان ڪول ښڪاره ڪري شي، لکه فرمائي ڇه **﴿ ستاسو پروردگار دالز تجويز ڪريده، دداسي نسبت په خوند هغه خلق پوهيڙي ڪوم ڇه ذوق لرونڪي وي ولي ڇه پوينده لره خپل رب او معبود ته ڇه ادني نسبت حاصل ڊل هم هغه ڊپاره ڊير لوني فخر خيز ڊي او ڪه رب الزباب دڪائناتو معبود خپل خان هغه ته منسوب ڪري ڇه، زه ستايم، نو د هغه د خوش قسمتي به ڇه وائي چنانچه حضرت حسن نظامي **﴿ هَم ڊڊي مقام په باره ڪنبي فرمائي: -****

بنده حسن بصد زبان گفت که بندۀ توام

تو بزبان خود بگو که بنده نوازِ کيسقي؟

احسن نومي بنده خويہ خپله ژبه سل کرته اوونیل چه ستابنده یم، ته په خپل زبان اووايه چه بنده نواز دجایی؟

ورپسې دقرآني لاري حال نې په لفظ د «مُتَقِمًا» سره اوبنودلوچه دالاره نيغه ده په دې کبني مستقيم، نه دصرأط صفت نه، بلکه حال راوړلو، دې سره اشاره دې ته اوشوه چه کومه لارالله تعالی تجويز کړې وی په هغې کبني سواد، مستقيم، کيدواو، نيغوالی، بل احتمال دسره کيدې نه شی - (روح وبحرا)

بياورپسې فرمائی: «قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذْكُرُونَهَا» (يعنی مونږه نصيحت قبلوونکو دپاره، دا آيتونه صفاصفا بيان کړيدي).

«فَصَّلْنَا» دتفصيل نه جوړ دې، دتفصيل اصلي معنی داده چه يومضمون برخې برخې کړشی او هره برخه ځان ځان له بيان کړې شی چه پوره مضمون په ذهن کبني کبيني، په دې وجه دتفصيل حاصل، صفاصفا بيانول شو - مطلب داشوچه مونږه بنيادی او اصولی مسئلې، صفاصفا تفصيل سره بيان کړيدي، چه هيڅ قسم ابهام يا اجمال موپکبني نه دې پرېښي. «لِقَوْمٍ يَذْكُرُونَهَا» فرمائيلو سره نه دا اوبنودل چه اگرکه قرآني ارشادات بيخي صفاواواضحه دی خوفانده تريواخي هغه خلقوپورته کړه چه دنصيحت حاصلولويه اراده په قرآن کریم کبني غورکوی، دضد، عناد يا د پلارونو نيکونو درسمونود روڼد تقلیدپردي پکبني خنډونه نشی جوړيدي.

په دوښم آيت کبني فرمائی: «لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ» (يعنی کوم خلق چه بره ذکرشوهغه دنورو ټولوخيرونه خپل ذهن خالی کولو سره، قرآني هدايتونه، دنصيحت حاصلولويه غرض گوری او آوری او ددې دگرمی بتيجي په ډول دغه هدايتونه قبلوی - هغوی دپاره دهغوی درب خواته د دارالسلام انعام موجوداومحفوظ دې، دلته د، دار، لفظ معنی کور او د، سلام، معنی، دټولو آفتونو، مصيبتونو او محنتونو نه سلامت پاتي کيدل دی، په دې وجه، دارالسلام، هغه کورته ونيلې شی چرته چه دڅه تکليف، مشقت، غم خفگان آفت او مصيبت څه گردهم نه وی، نوښکاره خبره داده چه داجنت کيدې شی.

او حضرت عبدالله بن عباس فرمائيلی دی چه سلام دالله تعالی نوم دې په دې بناد، دارالسلام، معنی دالله کور، ده، اوښکاره خبره ده چه دالله تعالی کور دامن اوسلامتی ځانې وی، په دې وجه حاصل دمعنی بياهم داشوچه هغه کور، چرته چه هر قسم امن، آرام، سلامتی او اطمینان وی، جنت ته، دارالسلام، ونيلاسره نې دې اړخ ته هم اشاره اوفرمائيله، چه يواخي جنت داسې ځانې دې چرته چه انسان، دهر قسم تکليف، پریشانی، ضرراود طبيعت نه خلاف هر خيزنه هميشه دپاره په امن اوسلامتی کبني وی چه په دنيا کبني خونه چرته لونې نه لونې بادشاه ته داشان حاصل شويدي او نه لونې نه لونې نبي يارسول ته ځکه چه دافانی کيدونکې دنيا ددغسې مکمل او هميشه راحت او آرام ځانې اومقام هيچرې نه دې.

په دې آيت کبني اوبنودلې شوچه، نیک بختو خلقودپاره دهغوی درب خواته دارالسلام دې، مطلب نې داشوچه دارالسلام په دې فانی دنيا کبني نشی کيدې بلکه هله به کيدې شی چه د قيامت په ورځ دخپل رب خواته وراورسېږي اوبله معنی نې داهم کيدې شی چه د، دارالسلام،

۱) بحواله بالا.

۲) تفسير البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۵۱

وعدہ غلطہ خکہ نشی کیدی چه رب کریم ددی ضامن شویدی چه هم هغه سره محفوظ دی، اوپه دې کبني دې اړخ ته هم اشاره کیدی شی چه ددغي، دارالسلام، دنعمتونو اوراحتونو هیڅوک تصور اوس نشی کولې یواځې رب پوهیږی چا سره چه داخزانه محفوظ ده.

اوددې دویمې معنی په لحاظ معلومیږی چه دارالسلام موندل یواځې په قیامت او آخرت پورې اړه نه لری، بلکه داهم کیدی شی چه رب کریم چاته او غواړی په دې دنیا کبني هم ورته، دارالسلام، په داسې شان نصیب کولې شی چه دتولومصیبتونو او آفتونو نه ئې په امن اولری، د سره ورته څه آفت او مصیبت نه رسی لکه په پخوانو پیغمبرانو او په اولیاء دالله تعالی کبني چه ددې مثالونه هم موجود دی، یا ورته الله تعالی د آخرت نعمتونه داسې مخې ته راولی چه نظر ئې حقیقت پیژندونکې او گرځوی چه دهغې په سبب دڅوورخودغه تکلیف او مصیبت ئې په نظر کبني ډیر کم گوځ اوداسې ښکاره کړی چه ورپسې د توجه کولو جوگه نه وی اود مصیبتونو غرونه هم د هغوی په وړاندې دماشی دوزرنه هم کم ښکاری.

رنج راحت شد چو مطلب شد بزرگ گرد گله توتیائے چشم گرگ
یعنی هرکله چه مقصد لوړوی نو ټول مصیبتونه داسې ښکاری څنگه چه لیوه او شرمخ ته دگډو بزور مې [گلې] گرد ښکاری.

ددنیا دتکلیفونو په مقابله کبني ملاویدونکې انعامات دهغوی مخې ته داسې راشی چه دهغې په وجه ورته دغه تکلیفونه هم خوندناک معلومیږی اوداڅه لرې خبره خکه نه ده چه د آخرت دائمی نعمتونه خولو ئې څیز دي، ددنیا فانی اودڅوورخود راحت تصور انسان دپاره څنگه څنگه محنتونه اومشقتونه خوندناک جوړوی، سفارشونه اورشوټونه پیش کوی، دآزادی آرام قربانوی، دڅوب او آرام ختموونکې ملازمت اومزدوری په محنت اوشوق سره طلب کوی اوددې محنت په ملاویدوسره خوشحاله اوشکرگذار وی- ولې چه په یو دیرش ورځو پوره کیدوسره ورته حاصلیدونکې تنخواه خوندور کوی او په دغې خوند سره د ملازمت اومزدوری ټول تریخوالی خواږه جوړیږی دقرآن کریم دآیت: ﴿وَلَمَّا نَسُوا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ یو تفسیر داهم دې چه الله تعالی نه ویریدونکو ته به دوه جنتونه ملاویري، یوپه آخرت کبني، بل په دنیا کبني، ددنیا جنت داوی چه اول خوپه هر یو کار کبني ورته دالله تعالی مدد حاصل وی هر کار کول ورته آسان ښکاری، او که څوورځنې تکلیف، مشقت یا ناکامی هم ورته وی نو د آخرت دنعمتونو په مقابله کبني ورته هغه هم خوندناک ښکاری چه دهغې په وجه ورته داتکلیف هم د راحت صورت اختیار کړی.

خلاصه داده چې په دې آیت کبني نیکانو خلقو دپاره دهغوی د رب خواته د، دارالسلام، د ملاویدو چه کوم ذکر دي، هغه خوپه آخرت کبني یقینی اوتاکلې شویدي اوداهم کیدی شی چه په دې دنیا کبني ورته ددارالسلام مزه ورکړی شی.

په آخر دآیت کبني فرمانی: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ﴾ اوددوی د نیکو عملونو په وجه به الله تعالی دهغوی ذمه وار، کار ساز، ناصر اومددگار شی اودهغوی ټول مشکلات آسان شی.

په درنیم آیت کبني ټولو پیریانو او بنیاد مولره د جمع کولونه پس ددواړو د لونه دیو سوال اوجواب بیان داسې دي چه الله تعالی به پیریانو او شیطانانو ته په خطاب کولو سره دهغوی جرم داسې ښکاره کوی چه تاسو د انسانانو په گمراهی کبني غټه برخه اغستی ده، دپیریانو د جواب بیان قرآن کریم نه دي کړي، ښکاره خبره هم داده چه دعلیم او خبیر په وړاندې د اقرار کولونه سوابل علاج څه

دې؟ خود اقرار نه بيانولو کښې دا اشاره ده چه په دې سوال به هغوی داسې حيران شي چه جواب کولو ته به ئې ځله نه جوړېږي (روح)

دې پسې د انسانانو شيطانانو له اړخه د احکم الحاکمین په دربار کښې يو جواب ذکر شويدي دابه هغه خلق وي چه په دنيا کښې د شيطانانو تابعدار پاتې شويدي پخپله هم گمراهان وو او د نورو د گمراه کولو سبب به جوړيدل. اگر چه سوال د بنياد مو د شيطانانو نه نه دې شوي مگر په ضمني ډول گویا دوی هم مخاطب وو، ولې چه دوی هم د گمراهي خورو لو هغه کار کړې وو کوم چه د پيريانو شيطانانو کار وو. د دغه ضمني خطاب په وجه دغه خلقو جواب ورکړو، مگر بنسکار پې داسې چه پخپله د انسان نما شيطانانو نه به هم سوال کيږي، اگر چه دلته دهغه بنسکاره ذکر نشته مگر په سورت يسين کښې داسې راغلي دي:

﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾ اي بنياد مو آيا مونږه تاسوته د رسولانو په واسطې سره دانه وووئيلي چه د شيطانانو تابعداري مه کوئ!-

دې نه معلومېږي چه د انساني شيطانانو نه به هم په دغه موقعه سوال کيږي او هغوی به په جواب کښې اقرار کوي چه بيشکه از مونږ نه دا جرم او شوچه د شيطانانو خبره مو او منله او دابه وائي چه بيشکه پيريانو شيطانانو مونږ سره او مونږ هغوی سره دوستانه تعلقات لرل او يو بل نه مونږ حاصله کړه، انساني شيطانانو خود هغوی نه دانفع حاصله کړه انساني شيطانانو خود هغوی نه دانفع حاصله کړه چې ازده کړې او کله کله د پيريانو شيطانانو په روئې اچولو يا په بلې څه طريقې سره ئې امداد هم حاصل کړو څنگه چه بت پرستو هندوانو بلکه په ډيرو جاهلو مسلمانانو کښې هم داسې طريقې مشهورې دي چه دهغې په ذريعه د شيطانانو او پيريانو نه په ځنې کارونو کښې امداد اغستې شي او پيريانو شيطانانو د بنياد مونه دا فائده حاصله کړه چه دهغوی خبره او منلې شوه او د انسانانو په تابعدار جوړولو کښې کامياب شو تر دې چه مرگ او آخرت ئې هم هير کړو او دې وخت، دغه خلقو اقرار او کړو چه مرگ او آخرت ئې هم هير کړو او دا وخت، دغه خلقو اقرار او کړو چه کوم مرگ او آخرت و د شيطان په غولولو سره هير کړې وو اوس هغه مخې ته راغلل، په دغه موقعه به الله تعالي ورته او فرمائي: ﴿أَلَمْ نَأْمُرْكُمْ بِالْعَمَلِ الصَّالِحِ الْفَالِغِ﴾ استاسو د دواړو ډلو د جرم سزا اوس داده چه ستاسو تيکانه اوس اوږدې چه پکښې به هميشه پاتې کيږئ مگر دا چه الله تعالي د دې نه څوک او ښکل او غواړي، ليکن د نورو نصونو له مخې قرآن کریم گواه دې چه الله تعالي به دغسې نه غواړي ځکه به پکښې هميشه اوسيدل وي-

وَكَذَلِكَ نَوِي	بَعْضُ الظَّالِمِينَ
ا او همدارنگې! دوستان به کړو مونږ ځيني ظالمان ا او دغه شان به مونږ بعضي ظالمان د	
بَعْضًا	يَا كَانُوا
په ځينو په سبب دهغې کارونو چې و د هغوی چې کول به ئې د پيريانو او د انسانانو بعضي نورو سره د خپلو عملونو په وجه ملگري کړو اني د انسانانو او پيريانو ډلو	

أَمْ يَأْتِكُمْ	رُسُلٌ مِّنكُمْ	يَقْضُونَ عَلَيْكُمْ	أَيَّتِي
ایا نه ووز راغلی تاسو ته	ارسولان	استاسونه	چی بیانول به نی په تاسو باندې
ایا تاسو ته	ستاسو نه پیغمبران نه ووز راغلی	چی زما آیتونه به نی درنه وئیل	
وَيُنذِرُكُمْ	لِقَاءَ	يَوْمِكُمْ	هَذَا قَالُوا
او یرولی نی تاسو	دملاقاته	دورځي ستاسونه	چی داده
اوناسو به نی دن ورځي	دملاقات نه یرولی	هغوی به اووانی چی	
شَهِدْنَا	عَلَىٰ أَنْفُسِنَا	وَعَزَّيْتَهُمْ	الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
گواهی کوو مونږه	په خانونو خپلو باندې	اوبه دوکه کبسی اچولی دی دوی لره	ژوند د دنیا
مونږ په خپلو خانونو گواهی کوو	ان ورځ خودوی د دنیا ژوند په دهوکه کبسی اچولی دی		
وَشَهِدُوا	عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ	أَلَّهُمْ	كَانُوا كَافِرِينَ
او گواهی به او کړی هغوی	په خانونو خپلو باندې	چی بیشکه هغوی	وژ
خوپه دغه ورځ به په خپلو خانونو پخپله	گواهی کوی چی دوی کافران وو		
ذَلِكَ	أَنْ لَّمْ يَكُنْ	رَبُّكَ مُهْلِكَ	الْقُرَىٰ يَظْلِمُ
دا گواهی ځکه اخلی چی ثابته شی	چی نه دې	ارب ستا هلاکونکي	د کلو
دا ځکه اچي معلومه شی	چی ستا رب د کلی خلق په ظلم سره نه هلاکوی په داسې حال کبسی چه		
وَأَهْلُهَا	غَفُلُونَ	وَلِكُلِّ	دَرَجَتٍ مِّمَّا
او حال دا چی اوسیدونکی	دهغي ناخبره وی	او هر یو لره	درجي دی
دهغي اوسیدونکی غافل وی	او هر چاته به د خپل عمل مطابق درجي		
عَمِلُوا	وَمَا رَبُّكَ	بِغَافِلٍ	عَمَّا يَعْمَلُونَ
چی کړي وی هغوی	اونه دې	رب ستا	ناخبره
ورکولې شی	او ستا رب د دوی د عملونو نه بی خبره نه دې		

آسان ترجمه قرآن

اودغه هان مونږ عالمانو لره د دوی د افعالو د وچي نه په یو بل مسلط کوو ای دانسانانو او پېریانو
 ټولګیہ آیا تاسو ته خپله هم ستاسونه هغه البیاء کرام نه ووز راغلي چه تاسو ته به ئي ځای آیتونه
 لوستل او تاسو به ئي د دې ورځي د مخامخ کېدو نه وپرولی چه دا ده ؟ هغوی به وای: (نن) مونږ خپله
 د خپل ځان خلاف گواهی ورکړې ده (چه واقعی مونږ ته البیاء کرام راغلي وو او مونږ هغوی لره درځون
 کړي وو) او (حقیقت کبسی) دوی لره د دنیا ژوند دهوکه کبسی اچولي وو او (اوس) دوی خپله د خپل ځان
 خلاف گواهی ورکړه چه دوی کافران وو. دا (د البیاء کرامو د لېږلو) ټوله سلسله دې وچي نه وه چه ستاسو
 پروردگار ته دا خوښه نه وه چه هغه یو کلي د څه زیاتی د وچي نه داسې حالت کبسی هلاک کړي چه دهغي

خلق ناخبره وی. او هر قسم خلقو ته مختلفې درجې د هغوی د اعمالو مطابق ملاوېدې چې کوم هغوی کړي وی. او کوم اعمال هم چې هغوی کوي ستا پروردگار د هغې له خاقله نه دي.

خلاصه تفسیر

﴿وَكَذَلِكَ نُوْثِقُ الظَّالِمِيْنَ بَعْضَ﴾ او [څنگه چې د گمراهی له لحاظ ټولو خپل منیځ کښې تعلق او نژدیکت لرلو] دغه شان [په دوزخ کښې] به مونږ بعضې کفارو لره بعضې ته نژدې [او ورڅخه یو ځانې] رو ﴿يَمَّا كَانُوا يَكْفُرُوْنَ﴾ ددوی [د کفر] عملونو په سبب [پیریانو او بنیادمو ته دا خطاب په دې لحاظ وو چې دوی به یو بل سره تعلق لرلو اوس ورپسې دغه حالاتو په لحاظ خطاب ورته کولې شی چې خاص ددوی د ذات سره تعلق لری فرمائی چې] ﴿يُمْضِيْنَ إِلَيْهِمْ﴾ انې ټولیه پیریانو او انسانانو [بڼه نو دا خو اوښاتې چې تاسو کفر او انکار کولونو] ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ﴾ آیا تاسوته هم د تاسونه پیغمبران راغلی نه وو ﴿يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ مَا يَنْصَلُونَ بِهِ﴾ یی زما حکمونه [د عقیدو او عملونو په باره کښې] بیانول ﴿وَيَنْذِرُوْكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا﴾ او تاسوته به یی ددې نن ورځې [دراتلو] خبر درکولو [بیا څه وجه وه چې تاسو د کفر او انکار نه منع نه شونی] ﴿قَالُوا هَٰذَا عَلَى الْفُلَيْنَا﴾ دوی ټول به عرض او کړی چې مونږ ټول په خپلو ځانونو باندې [دجرم] اقرار کوو [مونږ سره هېڅ وجه د عذر اود خپلې صفائی کولو نشته ورپسې ورته الله ﷻ په دوی باندې ددغې مصیبت دراتلو سبب ښای] ﴿وَعَرَّضْنَاهُمْ لِظُلْمٍ هَٰذَا﴾ اودوی لره [دلته] د دنیا ژوند په هیږه کښې اخته کړی وو [چې د نیوی مزې نه خپل لوڼې مقصود گنرلې ده او د آخرت فکر ورسره د سره نشته] ﴿وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ﴾ او [نتیجه نه داشوه چې دغلته] دا خلق به اقراریان وی ﴿أَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ چې دوی [یعنی مونږ کافران وو] او په غلطه وو خو ددغه ځانې په اقرار څه کیږی که پدینیا کښې لږ شان غفلت کول پرېږدی نو دغه بلږ ورځې سره به یی ولې مخ شی.

ورپسې د پورته ذکر شوو رسولانو دلېرولو په وجه خپل رحمت ښکاره کوی چې ﴿ذَلِكَ أَنْ لَّمْ يَكُنْ رَيْكَ﴾ دا [د رسولانو لیرې] ددې وجې دی چې ستاسو رب ﴿مُهْلِكُ الْفُرَى بِظُلْمٍ﴾ د څه ودانسی دخلقو د کفر په سبب [په دنیا کښې هم] په داسې حالت کښې هلاکوونکی نه دی ﴿وَأَلْهَمْنَا الْفُلُونَ﴾ چې ددغې ودانۍ استوگن [د رسولانو د نه راتلو په وجه دالله ﷻ احکامونه] به خبره وی [نو د آخرت دغه سخت عذاب دوی دپاره خامخا نه وو ځکه رسولان لیرو چې په جرمونو خبر شی او عذاب ورته هله وی چې دوی یی حقدار وی چنانچه ورپسې فرمائی] ﴿وَلَقَدْ فَزَعْتُمْ فُلًا فُلُوْا﴾ او [کله چې رسولان راغلل اودوی خبرشو نو څوک به عمل کوی] هر یو دپاره [د پیریانو او بنیادمو نه دجزا هغسې] درجې وی ددوی دعملونو په سبب ﴿وَمَارَيْكَ بِفُلَيْلٍ﴾ یقینون. او ستاسو رب ددوی دعملونو نه به خبره نه دي.

معارف اومثال

په رومبې آیت کښې د راغلی لفظ ﴿نُوْثِقُ﴾ د عربی لغت په لحاظ سره دوه ترجمې کیدې شی یو معنی یو ځانې کول او نژدې کول او بله معنی مسلط کول ده. د تفسیر د امامانو، صحابه کرامو او تابعینو نه هم دغه دواړه قسم تفسیرونه په روایاتو کښې منقول دی.

۱۶ محشر ہم به دہلوقولہ دہملونواو اخلاقوبہ بنیادہ وی دہنیوی تعلقاتوبہ بنیادہ نہ وی حضرت سعید بن جبیر رضی اللہ عنہ او حضرت قتادہ رضی اللہ عنہ و مبنی ترجمہ اختیار کریدہ او آیت مطلب نے دایمان کریدی چہ دقیامت پہ ورخ به دالله تعالیٰ پہ نزد اجتماعی یووالی یعنی دخلقودلی، پاتی، دنسل یاوطن یارنگ اوژی پہ بنیاد نہ وی بلکه دملونواو اخلاقوبہ لحاظ سرہ وی، دالله تعالیٰ فرمانبردار مسلمانان چہ چرتہ وی هغوی به دمسلمانانو ملگری وی اونا فرمانہ کافران به چہ چرتہوی هغه به دکافرانو ملگری وی۔ اگرکہ دھغوی به نسل، نسب وطن، ژبی، رنگ، او معاشرت کنبی سرہ هر خومره لری والی او اختلاف وی، بیابہ مسلمانانو کنبی هم، نیکان اودینداره مسلمانان۔ دینداره مسلمانانو سرہ وی او گناہگارید کرداره مسلمانان به بد کردارو مسلمانانو سرہ یو خانی کولی شی۔ په سورت تکوینی کنبی د ﴿وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ﴾ مطلب همدادی چہ دملونواو اخلاقوبہ لحاظ سرہ به داهل محشر مختلف دلی جوړولی شی۔

حضرت فاروق اعظم رضی اللہ عنہ ددی آیت په تفسیر کنبی فرمانیلی دی چہ دملونوپه بنیاد به خلق به یوبل سره یو خانی کولی شی، نیک خلق به نیکانو سره په جنت کنبی اوبد خلق به بدانو سره په دوزخ کنبی یو خانی کولی او غاړه کولی شی، اوددی په تائید او توثیق کنبی حضرت فاروق اعظم دقرآن کریم آیت: ﴿أَحْسِنُوا إِلَيْهِمْ قُلُوبًا وَآثَارًا﴾ سره دلیل نیولی دی څنگه چہ ددی آیت مطلب هم دادی چہ دقیامت په روخ به حکم اوشی چہ ظالمان اوددوی پشان عمل کوونکی جهنم ته بوخی۔ دذکرشوی آیت دمضمون خلاصه داشوه چہ الله تعالیٰ به ځنی ظالمان نورو سره یو خانی کړی اگرچہ دقام قبیلې په لحاظ ددوی ترمنځه دیرزیات بیلتون وی۔

په بل آیت کنبی دا هم خبره په واضح ډول داسې بیان شویده چہ په محشر کنبی دادنیوی او رسمی اتحاد (یووالی) کوم چہ دنسل، وطن، رنگ، ژبی وغیره په بنیاد ولاړدی په یومخ رد کړی شی اوددغې په بنیاد را یو خانی شوی خلق به سره بیل بیل شی۔

۱۷ دنیا همنم هم ملونه او اخلاق اجتماع معاملاتوبانه اترهورشوی: دقیامت په ورخ به ددنیا کم تنظیمونه چہ دقام قبیلې په لحاظ سره بنا کړی شوی وی دقیامت په ورخ به دھغې په ډاگه شلیدل په پوره شان دتولو خلقو مخی ته راشی، خودنیا کنبی هم ددی ادنی شان نمونه هر چرتہ بیا پیدا کیږی چہ دنیک سړی دنیکانو خلقو سره جوړیست وی، یعنی دھغوی دلی تپلې سره ترلی وی اودغه شان دنیکو کارونو کولو دپاره ورته لاری گودرې آسانی شی او اراده نی پر مضبوطیږی دغه شان بد کرداره خلق، بد کردارو سره یو خانی کیږی، هغوی سره گډون، تړون، اوناسته پاسته لری اوهم ددی مجلس په وجه ددوی په بد عملو اوبد اخلاق کنبی په مخه همداشان وده کیږی، د نیکي لاری ددوی مخی ته بندې شی چہ په دنیا کنبی ددوی دبد عمل همدغه نغده سزاده۔

خلاصه داده چہ دنیک اوبد عمل یوه جزا اوسزاخوبه په آخرت کنبی ورکولی شی اوبه دنیا کنبی هم ددی نغده جزا اوسزاداسې ملاویږی چہ نیکانو خلقوته نیکان اودیانتدار ملگری ملاؤ شی چہ ددوی په کار کنبی ترقی راوی اوبد کردارو، بد نیتو خلقوته به غری اودکار ملگری هم د هغوی پشان ملاویږی چہ ښه په ژوره کنده کنبی نی ورگوذار کړی۔

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمانیلی دی چہ هر کله الله تعالیٰ دیویداشاه او حاکم نه راضی وی نو هغه ته ښه وزیران او کار کوونکی په نصیب کړی چہ ورسره نی دحکومت کارونه سمدم اومخ په ترقی وی،

او کله چه الله تعالى تر ناراض وی نو کار کوونکی ملگری ورته هم ناکاره اوید کرداره و په برخه کړی، (۱) خرابو افسرانو سره روزگار وی که څوک دښه کار کولو اراده هم او کړی نو قابونی دهغې په کولو نه راځي.

یو ظالم بل ظالم ولايه سزاوارتوم: د دغې آیت د مطلب د ترجمې په اعتبار سره دې او د حضرت عبد الله بن عباس، عبد الله بن زبیر، ابن زید، او د مالک بن دینار، وغیره نه د دې آیت تفسیر د بلې ترجمې په اعتبار سره داسې منقول دې چه الله تعالى یو ظالم لره په بل ظالم باند مسلط کولو سره سزا ورکوي. (۲)

د امضمون هم په خپل ځاني صحیح، درست او د قرآن او حدیث د نور وارشاد اتو مطابق دې، چنانچه په یو حدیث کښې د رسول الله ﷺ ارشاد دې: «کما تكونون کذا لکم یوم علیکم» (۳) چه څنگه تاسو یی همدغسې حاکمان به په تاسو مسلط کولې شی، که تاسو ظالمان، بد کاره یی نو ستاسو حاکمان به هم ظالمان اوید کاران وي، او که تاسو نیک عمله او نیک کرداره یی نو الله تعالى به ستاسو حاکمان، نیکان رحمده او منصف مزاج خلق جوړ کړي.

حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنهما فرمایلی دی چه هر کله الله تعالى د یو قوم بهتری غواړی نو په هغوی دیر غوره حاکمان او امیران مقرر کړی او چه یو قوم ته بد رسول غواړی نو په هغوی زیات ناکاره حاکمان او یاد شاهان مقرر کړی (تفسیر بحر محیط) - (۴)

په تفسیر روح المعانی کښې راغلی دی چه فقهاؤ وکله په دې آیت سره دلیل نیولې دې چه هر کله رعیت او عوام د الله تعالى نه واوړی او په زور ظلم کولو باند گټې پورې کړی نو الله تعالى پر د ظالمانو حاکمانو مسلط کولو سره دوی ته دهغوی په لاس سزا ورکوي. (۵)

ابن کثیر د عبد الله بن مسعود په روایت د رسول الله ﷺ د فرمان نقل کړې دي:

«من اعان ظالما سلطه الله علیه» (د چا ظالم لاس امداد چه څوک کوي همدغه ظالم پر الله تعالى دده د پاذا بولو د پاره مقرر وی او دهغه په لاس ورته سزا ورکوي) - (۶)

په دوئم آیت کښې د یو داسې سوال، جواب بیان دې چه په محشر کښې به پیریانو او بنیاد مولره په مخاطب کولو سره داسې کولې شی چه کفر او د الله تعالى په نافرمانی کښې ستاسو د آخته کیدو سبب څه وو؟ آیا، زموږ رسولان تاسو ته نه وودر رسیدلی چه هم ستاسو د قوم نه وو؟ زما آیتونه به نې درته لوستلو سره آوړول او دنن ورځې د حاضرئ او حساب نه نې ویرولئ؟ د دې په جواب کښې د دوی ټولوله اړخه د رسولانو د راتلو او د حق د پیغام آوړولو او سره د دې هم د کفر او نافرمانی کولو اقرار نې هم ذکر شویدی، او د دوی د اړخه د دغې غلط کاری څه وجه او سبب نه دي بیان شوي بلکه الله تعالى پخپله د دې وجه دا وښودله چه: «وَعَزَّوْتَهُمُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا» (دوی لره د دنیا ژوند او مزو چرچو

(۱) سنی ابن داود، کتاب الفرائض الامارة والى، باب فی اخلاص الولد: ج ۲، ص ۴۷

(۲) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۵۶

(۳) مشکوٰۃ، کتاب الامارة، والقياد: ج ۲، ص ۳۳

(۴) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۵۶

(۵) روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۶۱

(۶) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۹

تیر و و یستل ، چه همدغه لره ئی تول هرڅه او گنرل حالاتکه په حقیقت کښې داهیڅ نه وو او د انجام نه غافله شولکه اکبر مرحوم ونیلی دی -

ہم اسے سب کچھ سمجھتے تھے، لیکن کچھ نہ تھا۔

«داسر اسر غفلت وود مزور خي هيڅ نه وي. مونږه دې لره ټول هرڅه گنډل خوپه حقيقت گڼي هيڅ نه ووا».

په دې آيت كښې يو دا خبره د غور كولو جوگه ده چه په ځنور و آيتونو كښې خود ابيان شويدي چه هر كله د مشركانو نه به په محشر كښې دهغوئ د شرک او كفريه باره كښې سوال او كړې شي نو په خپل جرم به ځان ناغرضه كړي، او درب الزباب په دربار كښې په قسم خوړلو سره د دروغ او واثي چه :

﴿وَاللّٰهُ رَبُّنَا مَا كَانَ مَشْرِكًا﴾ (په خپل پروردگار موقسم دې چه مونږه بيخي مشركان نه وو او د دې آيت نه معلوميري چه سره د پښيما تيا به د خپل شرک او كفرا قرار او كړي په دې دواړه كښې تكرر او اختلاف معلوميري نور و آيتونو كښې د دې تشرېح او وضاحت داشان موجود دي چه هر كله په ابتداء كښې دوي نه سوال اوشي نو ځان به ناخبره كړي، مگر دغه وخت به الله تعالى په خپل كامل قدر سره د دوي ژبې بندي كړي، د دوي د لاسونو، پښو او نورو اندامونو نه به نې گواهي اخلي، الله به نې په خپل قدرت سره گويا كړي چه د دوي ټول هر څه كړه وړه به بيان كړي او دغه وخت به پيريانو او بنياد موټولو ته معلومه شي چه زمونږ لاس پښې، غوږونه او ژبه ټول د الله تعالى د قدرت د كار خانې د خفيه پوليس غړي وو كو مو چه د هر څه په باره كښې درشتيا و او صحيح گواهي ور كړه.

دغه وخت به د دوي د انكار كولو هيڅ څه لارياتي نشي هله به په صفاتو كښې د خپل جرم اقرار او كړي.

ایمانه پیرانو هېرم پيغمبران وو: دلته اوس بله خبره د غور کولو جوگه ده چه په دې آيت کښې الله تعالى د پيرانواو بنياد مود وار و د لوت په خطاب کولو سره فرمايلى دى چه: ، زموږ رسولان تاسوته نه وو دررسيدلى. دې نه معلومېږي چه څنگه انسانانوته انسانان پيغمبران ليږلي شويدي دغسې پيرانوته هم د دوى د قوم څخه پيريان پيغمبران ليږلي شويدي-

په دې باره کښې د تفسیر او حدیث د علماو اقوال مختلف دي، ځنې وائی چه پیغمبران یواځې انسانان او بنیاد م راغلي دي او د پیر یانو په قوم کښې یې واسطې انیغ په نیغه اخوک پیرې پیغمبر نه دي راغلي، بلکه داسې شوي دي چه د انسان رسول او پیغمبر کلام په پیر یانو کښې چا خپل قوم، پیر یانو ته رسولې دي- چه په حقیقت کښې د انسانی رسولانو قاصدان او پیغام اوږونکی وو، په مجازی ډول دوی ته هم رسولان و نیلي شی، چنانچه دې حضراتو د قرآن کریم هغې آیتونو سره دلیل نیولي دي چه پیر یانو د انسانی رسول کلام یا تر آوریډلې قرآن نه خپل قوم پیر یانو ته رسولې دي لکه فرمائی: ﴿إِلَى قَوْمِهِ مَنَّ رَبِّي﴾ او په سورت جن کښې فرمائی: ﴿لَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ قُوَّةً وَأَنذَرْنَاهُ آلَ الْفِرْعَوْنَ﴾ وغیره-

لیکن دَعْلماویوې دَلې دَدې آیت دَظاهری معنی په اعتبار سره دافرمانیلې دې چه دَخاتم الانبیاء ﷺ نه وړاند دهرې دَلې رسولان به هم دَدغې دَلې نه وو، دآنسانانو په مختلفو قومونو کښې به انسانی رسولان راتلل او دپیریانو د مختلفو قومونو به هم دپیریانو رسولان راتلل، دایواخي دَخاتم الانبیاء ﷺ علیه وسلم خصوصیت دې چه دَتول جهان دبنیاد مو او پیریانو دپاره هم یو رسول

راؤلیرلی شواو هغه هم خه زمانې دپاره نه، بلکه تر قیامتہ پورې پیدا کیدونکو تولو انسانانو او پیریانو دپاره هم دوی یواځې رسول دې- اوتول پیریان او بنیاد د دوی امتیان دی-

د هندوانو مشران او بزرگان هم موجود پیران دی په هغوی هېڅ جهاد نهې د رسول هېڅ احتمال د تفسیر د امامانو څخه کلبی او مجاهدو غیره هم دا قول غوره کړې دې، (۱) چه قاضی ثناء الله پاتې پتی په تفسیر مظهری کنبې دا قول غوره کړې دې اولیکلی نې دی چه دې آیت نه ثابتېږی چه د آدم علیه السلام نه وړاند به د پیریانو رسولان هم د پیریانو د قوم نه ځکه کیدل چه دا ثابتہ ده چه په زمکه باند د انسانانو نه په زرگونو کلونو وړاند پیریان آباد وو- او هغوی هم د انسانانو پشان د شریعت په احکامو باند مکلف دی لهذا عقل او شریعت له مخې ضروری دی چه په دوی کنبې د دالله تعالی احکام رسولونکی پیغمبران هم وی-

حضرت قاضی ثناء الله پاتې پتی علیه السلام فرمائیلی دی چه د هندوستان هندوان چه دخپل وید تاریخ زرگونو کلونه وړاندې بنیانی او خپل مشران او بزرگان چه ورته اوتار هم وانی هم د دغه زمانې خلق بنیانی- څه لرې خبره نه ده چه دا د پیریانو رسولان او پیغمبران وی او د هغوی راؤرلی هدايات په یو کتابي شکل کنبې جمع کړې شوی وی- (۲) د هندوانو د بزرگانو مشرانو چه کوم تصویرونه او بتان په درمسالونو کنبې ایښودلې شی د هغې هم شان دادې چه د چاپ کنبې گنډ مخونه دی د چاپ کنبې دیر لاسونه، خپې دی، د چالکه دهاتی پشان خرتم وی چه د عام انسانی شکلونو نه دیر مختلف دی او ښکاره خبره ده چه پیریان خپل شکلونه په دغسې شان ښکاره کولې شی، لهذا کیدې شی چه د دوی (هندوانو) اوتار د پیریانو په قوم کنبې راغلی رسولان یاد د دوی نائبان وی، بیا په مزه مزه څنگه چه نور وکتابونو کنبې بدلون شوي په دې کنبې هم په بدلون راغلي وو راوستوسره شرک او بت پرستی داخله کړې شوی وی-

په هر حال که دغه خپل کتابونه او د پیریانو د رسولانو صحیح هدايات هم موجود وي نو د رسول الله ﷺ د پیغمبر کیدو او د عامې پیغمبرۍ نه پس به هغه هم منسوخ وو او د عمل کولو جوگه به نه پاتې کیدل خو هر کله چه دغو کتابونو او هداياتو کنبې بدلون راغلو او وران کړې شونودې نه پس خویباد خبره په ډاگه کیږی چه هغه د عمل کولو جوگه بیخي پاتې نشو-

په درنیم آیت کنبې دا ښودلې شویدی چه په بنیاد مو او پیریانو کنبې رسولان لیرې دالله تعالی د عدل او انصاف او رحمت تقاضا ده چه هغه په یو قوم باند بې هیسه عذاب نه لیرې تر څو چه هغوی پرومې څخه د پیغمبرانو ﷺ په ذریعې سره بیداره نکړې شی او د هدایت راتړا وی او نه لیرې شی. د څلورم آیت مطلب داسې په ډاگه دي چه دالله تعالی په نزد په انسانانو او پیریانو کنبې د هر قسم خلقو درجه مقرر دی چه د دوی د عملونو په جوړ مقررولې شی، د هغوی څخه د هر یو جزا او سزا به هم د هغوی د عملونو د پیماني مطابق وی-

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ	ذُو الرَّحْمَةِ	إِنْ يَشَأْ	يُدْهِبْكُمْ	وَيَسْتَخْلِفْ
اورب ستا بې نیاز دي (خاوند درحمت دي) که هغه غواړی انولرې به کړی تاسو او خلیفه گان به کړی او بېشکه ستار بې پرواه دي او درحمتونو خاوند دي (که هغه او غواړی نو تاسو به فنا کړی) او ستاسونه				

(۱) تفصیل دپاره: تفسیر الهوی تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۱۴۰. وروح المعانی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۲۴.

(۲) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۴۸، ۲۴۹.

مِنْ بَعْدِكُمْ مَّا يَشَاءُ كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَةِ

روستو ستاسونه اهغه خوک اچی غواری هغه لکه څنگه چی هغه پیدا کړی یی تاسو دا ولاده | پس چی خوک خوښوی هغوی به ستاسو په ځانی راوولی | لکه څنگه چی نی تاسو د بل

قَوْمٍ آخَرِينَ ۝ اِنْ مَّا تُوْعَدُونَ لَا

د قوم | بل نه | بیشکه | هغه څیز چی ستاسو سره نی وعده کړی | خامخا راتلونکي دي | قوم د نسل نه پیدا کړی یی | تاسو سره چی د کوم څیز وعده شوې ده هغه یقینی طور راتلونکي دي

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ۝ قُلْ لِّقَوْمٍ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ

اونه یی تاسو عاجزه کونکي | او وایه | له قومو زما | عمل کوئ تاسو | په ځانی خپل باندې | او تاسو الله نشی عاجز کولی | او وایه چی ائی زما قوم | پخپله طریقه عمل کوئ

اِنَّیْ عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ مَنْ تَكُونُ

بیشکه زه | هم عمل کونکي یم | نو پر زریه | معلوم شی تاسو ته اچی خوک دي | چی دی به | اوزه هم پخپله طریقه عمل کوم | زریه | درته معلومه شی چی د چا دپاره به

لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۚ اِلٰهَ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ۝

هغه لره | انجام | آخرت | بیشکه شان دادي | اچی نشی موندلی خلاصی | ظالمان | نه انجام د آخرت وی | بیشکه چی کوم خلق ظالمان دی هغوی هیچرې خلاصی نشی موندی

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ

او مقرر کړی ده دوی الله لره | دهغې نه اچی پیدا کړی دی هغه | د فصلونو نه | او د څاروونو نه | او دوی د الله دپاره دهغه په پیدا کړو فصلونو او څارو کښی

نَصِيبًا ۚ فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا

یوه حصه | نو وائی هغوی | دا حصه | الله لره ده | په گمان خپل سره | او دا حصه | یوه حصه مقرر کړی ده | نو پخپل گمان کښی وائی چی دا یوه حصه د الله شوه او دا یوه حصه

لِشُرَكَائِنَا ۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ

دپاره د شریکانو زموږ نه ده | نو هغه حصه | چی وی دپاره د شریکانو دهغوی | پس نه رسیږی | زموږ د شریکانو شوه | نوییا چی کومه حصه نی شریکانو دپاره مقرر کړی وی | نو هغه هیچرې

اِلَى اللّٰهِ ۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلَىٰ شُرَكَائِهِمْ ۚ سَاءَ

الله ته | او هغه حصه اچی وی دپاره د الله | نو هغه | ارسپړی | شریکانو دهغوی ته | دیریددی | الله ته نه رسی | او چی کومه نی الله دپاره مقرر کړی وی | نو هغه ددوی شریکانو ته رسی

مَا يَحْكُمُونَ ۝

هغه حکم اچی کوی نی هغوی | دوی څومره خرابی فیصلې کوی |

آسان ترجمہ قرآن

اوستا پروردگار داسی ہی نیازہ دی چه رحمت والاہم دی کہ چری ہفہ و غواری نو تلسو بہ (دنیا نہ) واخلی اوستاسو پہ خانی چه چاتہ و غواری نوراہہ ئی ولی، لکہ چه تاسو ئی د نورو خلقو د نسل نہ پیدا کری وئی یقین و کریں چه د کوم خیز تاسو سرہ وعدہ کولی ہی ہفہ راتلونکی دی او تلسو (اللہ لہ) عاجزہ کولی نہ حق (ای پیغمبرہ! دی خلقو تہ) وواپہ چه: ای خما قومہ! تاسو پہ خیل خانی (د خیل طریق مطابق) عمل کوئی، عہ (د خیل طریق مطابق) عمل کوم۔ پس دیر زریہ تاسو تہ پتہ اولگی چه ددی دنیا انجام دچا پہ حق کہن راووخی، داحقیقت (پہ خیل خانی) دی چه ظالمان نہ کامیابہی۔ او اللہ تعالیٰ چه کوم فصل او غاروی پیدا کری دی، دی خلقو دھلی نہ د اللہ یوہ حصہ مقرر کری دہ پس دوی پہ خیل گمان باندی وائی چه داحصہ داللہ دہ او دا محلو دہفہ معبودانو کوم چه مونہ د اللہ پہ خداون کہن ہریک گنرو بیا کومہ حصہ چه ددوی د ہریکانو وی ہفہ خو (چری ہم) د اللہ حصہ سرہ نہ یو خانی کیہی، او کومہ حصہ چه داللہ وی ہفہ ددوی د دروغو خدا یانو ہلی سرہ یو خانی کیہی دا داسی ہدی خیری دی چه دوی چوری کری دی۔

خلاصہ تفسیر

﴿وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ﴾ اوستارب [رسولان خہ دے دپارہ نہ لیہی چه نعوذباللہ ہفہ دعبادت حاجت مند دی ہفہ خوا بیخی غنی دے [بلکہ خکہ لیہی چه ہفہ] درحمت خاوند [ہم] دے [پہ خیل رحمت سرہ ئی رسولان خکہ اولیہل د دوی پہ ذریعہ خلقو تہ د نفع او نقصان خیزونہ معلوم شی د نفع د خیزونو نہ نفع واخلی او دضرری خیزونو نہ پہ حفاظت کنبی پاتی شی نویہ دی کنبی ہم دبندگانو فائدہ دہ اویاقی د ہفہ غنی کیدل خوداسی دی چه] ﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ﴾ کہ ہفہ او غواری نوتول بہ [دنیا نہ پہ یو خل] پور تہ کری ﴿وَيَسْخِطُ مِنْكُمْ بَعْضًا﴾ اوتاسو نہ پس چا [مخلوق] لہ چه او غواری ستاسو پہ خانی بہ یی [پدنیا کنبی] آباد کری ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ﴾ خنگہ چه [ددی مثال رومی نہ موجود دے چه] تاسو ئی کوم چه اوس موجود یی! د یو بل قوم دنسل نہ پیدا کری یی [دہغوی ہیخ پتہ نشتہ اوتاسو دہغوی پہ خانی موجود یی اودغہ شان دا سلسلہ راروانہ دہ خودا سلسلہ د رجہ پہ درجہ قائمہ دہ کہ مونہ او غوارو پہ یو خل ئی ہم کولی شو خکہ چه دچاپہ کیدو اونہ کیدو باندی زمونہ خہ کار اہ نہ لری نورسولان لیہل زمونہ د حاجت لرلو پہ وجہ نہ دی ستاسو د حاجت لرلو پہ وجہ دی تاسو لہ پکار دی چه ددوی دتصدیق او تابعداری کولو پہ ذریعہ نیک بختی تر لاسہ کرنی او د کفر او انکار د ضرر نہ بیج شی خکہ چه] ﴿إِنْ مَّا تَوْفَدُونَنَا﴾ د کوم خیز چه [درسولاتو پہ معرفت] تاسو وعدہ کولی شی [یعنی دقیامت او عذاب] ہفہ بیشکہ راتلونکے خیز دے ﴿وَمَا أَنتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ او [کہ احتمال وی چه گویا د قیامت پہ راتلویہ مونہ بل چرتہ اوتبتو اویہ لاس بہ ور نشو خنگہ چه پدنیا کنبی حاکمانونہ مجرمان تبستیدلے شی نو بنہ پوہہ شی چه] تاسو [اللہ] عاجز کولی نشی [چه ہفہ تہ بہ پہ لاس ورنشی] او کہ د حق پہ تا کلو باندی د دلیلونو قائمولو باوجود خوک دا گنری چه ہم د کفر طریقہ غورہ اوداسلام طریقہ خرابہ دہ بیا قیامت نہ خہ اندیشہ کیدلے شی؟ نوداسی خلقو پہ جواب کنبی۔ ﴿قُلْ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَنْ يَشَاءُ﴾

تاسو [آخری خبره] دا اوکړئ چه انې زما قومہ تاسو پوهه شی ډیره ښه ده [تاسو په خپل جوړ
 عمل کوئی نوزه هم [په خپله طریقہ] عمل کوم ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ لَكُنَّ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ﴾ نواوس
 به زر تاسوته معلومه شی چه ددې دنیا [دعملونو] نتیجہ به چالره مفیده وی [مونږ لره یا تاسو
 لره او] ﴿إِنَّ لَهُ لَآيَاتٍ لِّمَنْ ظَلَمَ﴾ دا یقینی خبره ده چه بریادونکی به چرې [هم په انجام کښې]
 کامیابی بیا نه مومی [اود تولو نه زیات ظلم دالله ﷻ حق بریادول دی او دا خیزونه په صحیح
 دلیلونو کښې په لږ شان غوزه کولوسره معلومېږي چه د اسلام طریقہ حق بریادول دی اوکه
 دکفر طریقہ؟ او څوک چه په دلیلونو کښې غور نه کوی هغوی ته دومره قدرې ونیل کافی دی
 چه ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ یعنی زر به درته ددې بدعمل انجام معلوم شی ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِثْلَ الدَّارِ
 الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ نَجِيبًا﴾ اوالله ﷻ چه کوم فصل [وغيره] او خاړوی پیدا کړی دی دغه [مشرکانو]
 خلقو په هغې کښې څه برخه دالله ﷻ [په نوم] اوتا کله [او څه نه د بتانو په نوم اوتا کله حالته که په
 پیدا کولو کښې نه هیڅوک شریک نشته] ﴿فَقَالُوا هَذَا إِلَهُهُمْ وَهَذَا إِلَهُ رَبَّنَا﴾ اوپه خپل گمان وائی
 چه داخو دالله ده [چه په میلنو مسکینانو اومسافرو وغیره باندې په عامو ځایونو کښې
 لگولې شی] اودا زمونږ د معبودانوده [چه د لگولو ځایونه نه یی خاص دی] ﴿فَمَا كَانَ
 لِمَنْ كَفَرَ بِهِمْ﴾ بیا چه څه ددوی دمعبودانو [په نوم] وی ﴿فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ﴾ هغه خو دالله ﷻ [دنوم
 دبرخ] طرف ته نه رسی [بلکه که هسې ورسره یو ځانې شی نوییا ترې هم راویستلې شی] ﴿وَمَا
 كَانَ يَلْقَاهُ﴾ اوکوم خیز چه دالله ﷻ [دنوم] دې وی ﴿فَهُوَ يَصِلُ إِلَىٰ شُرَكَائِهِمْ﴾ هغه ددوی د معبودانو
 [دنوم برخ] طرف ته رسی ﴿سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ هغوی څه خراب تجویز راییستلې دې [ولې چه اول
 خو دالله ﷻ پیدا کړې دے دبل دنوم ولې شی؟ بله دا چه دالله ﷻ تاکله برخه دے ولې کمه کړې
 شی؟ او که دغنی توب اوحاجتمندنی وجه نه وی نوسره د حاجتمندنی نه یی معبودان منل نوره
 زیاته بر وقوفی ده].

معارف اومثال

دې نه په وړاند آیت کښې دابیان ووجه دالله تعالی دستور همیشه دپاره داپاتې شویدي چه د
 پیریانو او بنیادمو په هر قوم کښې ئې خپل پیغمبران اوخپل هدايات لیرلی دی اوترڅوچه د
 رسولانو په ذریعه ئې دوی لره په پوره ډول نه وی خبرداره کړی، ترهغه وخته پورې ئې ورته په کفر،
 شرک اونا فرمانی کولو چرې هم سزانده ورکړې -

اوس ددې آیتونو څنې په رومي آیت کښې دانبودلې شویدي چه درسولانو اوآسمانی کتابوتوتولې
 سلسلې دې دپارونه وې چه زمونږ عبادت اوفرمانبرداری ته درب العالمین حاجت وو، یاد هغه څه
 کارزمونږ فرمانبرداری ته بندوو، داسې نه ده هغه پیڅی بی حاجته اوغنی دې خوسره ددې صفت
 درحمت هم لری، اودتول جهان دشته کولو، بیانې دباقي لړلو اوددې دظاهری، باطنی، موجوده او
 آنده تولو ضرورتونو، بی غوښتو پوره کولو سبب هم صفت درحمت دې، ورته عاجز انسان خو
 دخپلو ضروریاتو پخپله دپیدا کولو جوگه خوښی کیدی، بلکه هغه ته خو دخپلو تولو ضروریاتو
 غوښتلو هم نه طریقہ ورځی، خصوصاً د وجود چي کوم نعمت ورکړې شوې دې د هغه
 ملاویدل خو بغیر د غوښتلو نه بالکل واضح دی، دیو انسان هم چرته دخپل ځان پیدا کیدلو
 دغانده کړې او نه د پیدا کیدلو څخه مخکښې ددعا غوښتلو څه تصور کیدلې شی. دغه شان

انسان ته چه کوم اندامونه ورکړي شويدي مثلاً سترگي، غوږونه، لاسونه، خبي، زړه او دماغ، آيا دا انسان غوښتي وو؟ ياد دي د غوښتوڅه چل ورتلو؟ هيچرې نه، بلکه -

مانبوديم و تقاضا مانبود لطيف توناگفته مامي شنود

انه مونږ موجود وو او نه موڅه تقاضا موجوده وه - ستامهرياني، زمونږه ناوښلي خبرې واوريدلي. **الله تعاليٰ** ټولونه **بم حاجت هم ده هکانتاويه اهل سالص هغه درحمت نتجه ده** په هر حال **﴿ذو الرحمة﴾** يعني **درب الازياب** د بې حاجتي بيانولوسره د **﴿ذو الرحمة﴾** په زياتولوسره دا اوښودلې شوچه اگرچه هغه خوستاسوتولويکه د ټولو کائناتونه بالکل بې حاجته او بې ضرورته دي ليکن دې سره سره هغه، **﴿ذو الرحمة﴾** درحمت خاوند هم دي -

هيفول انسان، الله تعاليٰ نه هم بم حاجت هره ولم چه هم هنيمن لوئم حکمت هاهم چه هرهله انسان بم حاجت هم نوظلم هسوه او دا د دغې پاک ذات کمال دي ورته د انسان عادت دادي چه که هغه دنورونه بې حاجته او بې ضرورته شي نو د بېل چا د نفع، نقصان اورنځ، راحت هيڅ پرواه نه لري بلکه په دې حالت کښې په نورويانند ظلم، زور کولو ته بدې اووهي اپاننځي راپورته کړي، د قرآن کریم په يو آيت کښې ارشاد دي: **﴿كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظٍ﴾** (يعني کله چه انسان ته خپل خان بې حاجته او بې ضرورته ښکاره شي نو هغه سرکشي او بدمعاشي ته ملاوتري، په دې وجه الله تعاليٰ انسان لره په داسې ضرورياتو کښې راگير کړي دي چي د چا د امداد نه بغير پوره کيدې نشي، د لوڼې نه لوڼې بادشاه او حاکم د نوکرانو او ملازمانو چيراسيانو محتاج دي. لوڼې نه لوڼې مالداره انسان، د ملونو خاوند د مزدورانو محتاج وي سحر د خپلې دوخته د خپلې محتاجي لري کولوپه غرض محنت، مزدوري کولو د پاره بهرته اوځي همدغه شان لوڼې مالدارن چه غنيان ورته ونيلي شي هغوي هم د مزدور، رکشي، گاډي او د سوري په لتون کښې بهرته اووځي، قدرت ټول خلق د محتاجي په زنجير کښې جخت ترلي دي، هر يو د بېل داسې حاجتمن دي چه د يو، په بل چا باند څه احسان نه وي که داسې نه وي نو نه به يو مالدار چاته يورويي ورکړي وه او نه به يو مزدور د چاڅه لپشان پيټي هم اوچتولو، دا خو بواځه د الله تعاليٰ صفت کمال دي چه د کمالې بې حاجتي او بې نيازي باوجود هم هغه **﴿ذو الرحمة﴾** يعني درحمت خاوند دي، دلته که د **﴿ذو الرحمة﴾** په ځاني د **رحمن، يا، رحيم،** لفظ راوړلي شوې وي بيا هم ورسره د کلام مقصود ادا کيدې شوليکن **غني، سره درحمت،** د جوړ خاص اهميت ښکاره کولو د پاره د **﴿ذو الرحمة﴾** عنوان ځکه اختيار کړې شوچه د غني او مکمل بې حاجته کيدو باوجود صفت د **رحمت، هم مکمل لري او هم دا صفت د رسولاتو او کتابونو لپاره اصل سبب دي -**

ورپسې دا هم اوښودلې شوچه څنگه د هغه رحمت عام او پوره دي، دغه شان د هغه قدرت په هر څيز او هر کار باند راچاپيره دي، که هغه او غواړي نو ټول په يوسپکند کښې فنا کولي شي او د ټول مخلوق په فنا کولو سره هم د هغه د قدرت په کارخانه کښې معمولي شان فرق هم نشي راتلي، بيا که هغه او غواړي نو موجوده ټولو کائناتونو فنا کولو سره د هغه په ځاني نور مخلوق دغه شان په يو سپکند کښې راپيدا کولي شي، چه مثال نه په هر دور کښې د انسان مخې ته داسې موجودوي چه نن کوم په گروړونو انسانان چه د زمکې په هره برخه باند استوگنه کوي د ژوند په هر ډگر کښې کاروبار چلوي که دنن نه يو سل کاله وړاند ته غوراو کړي شي نو معلومه به شي چه دغه وخت هم دا دنيا په دې شان آباده وه او ټول کارونه روان وو خود او ستو خلقو څخه پکښې هيڅوک موجود نه وو

هغه وخت یویل قوم موجود ووجه اوس دزمکي لاتند دی، نوم نشان نې نشته او موجوده دنیا هم ددې رومبی قوم د نسل نه پیدا کړې شویده، ارشاد دې:

﴿إِنْ يَشَاءُ يُخْلِقْ مِنْ يَغْدِلْكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا آتَاكُمْ مِنْ فُتِيَةٍ قَوْمِ آخِرِينَ﴾ (یعنی که الله تعالی او غواړي نو تاسو ټول به بوځي، بوتلونه مطلب په داسې شان فنا کول دي چه نوم نشان نې پاتې نشي، او هم په دې وجه نې دلته دهلاکولو یا مړه کولو ذکر او نکر وبلکه بوتل نې ځکه او فرمائیل چه دې نه خالص داسې فنا کولو ته اشاره اوشی چه نوم نشان نې هم پاتې نشي.

په دې آیت کښې د الله تعالی د غنی والی اوبې حاجتی، بیا دهغه د رحمت د خاوند کیدو او د کامل قدرت د مالک کیدو و بیانولونه پس په دوئم آیت کښې نافرمانو او حکم نه منونکو خلقو ته خبرداري ورکړې شوي دي چه ﴿إِنْ مَا تَوْعَدُونَ لَأَبْئُرَهُ وَمَا تَحْتَجُجُونَ﴾ (یعنی الله تعالی چه تاسو د کوم عذاب نه ویرولی یی هغه خامخا راتلونکې دي او که تاسو ټول راجمع شئ بیا هم د الله تعالی عذاب په شان نې تمبولي په دریم آیت کښې بیا د غفلت نه در ایدارولو طریقه نې اختیار کړه او وې فرمائیل:

﴿قُلْ يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُغْنِيهِ الظُّلُمُونَ﴾ (په دې کښې رسول الله ﷺ ته خطاب دي چه تاسو دي اهل مکه ته او وایی چه ای زما قوم که تاسو زما خبره نه منئ نو درته اختیار دي مه نې منئ، او په خپل حالت باند دخپلې عقیدې او عناد مطابق عمل کوی، زه به هم دخپلې عقیدې مطابق عمل کوم، زما په دې کښې هیڅ نقصان نشته مگر زړه تاسو ته معلومه شی چه د دار آخرت خلاصی او کامیابی چاته حاصلیږی چه دې ښه پوه شئ چه ظالمان یعنی حق بربادوونکي خلق چرې هم کامیابی نه مومی.

او د تفسیر امام ابن کثیر د دې آیت په تفسیر کښې دې اړخ ته هم اشاره او کړه چه دلته په آیت کښې نې: ﴿مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ﴾ او فرمائیل: ﴿عَاقِبَةُ الدَّارِ الْأَخْرَى﴾ نې اونه فرمائیل دې نه معلومیږی چه د دار آخرت نه وړاند دار دنیا کښې هم د کامیابی انجام د الله تعالی نیکیونو گانوته نصیب کیږی، لکه چه د صحابه کرامو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم حالات په دې گواه دی چه په لږه زمانه کښې د قوت او اقتدار خاوندان ټول مخالف خلق د هغوی په وړاند ذلیل شو، د هغوی ملک نې فتح کړو پخپله د پیغمبري په زمانه کښې د عربو ټوله جزیره د دوی اقتدار لاند راغله د یمن او بحرین نه چه واخلې د شام تر حدو وپورې د دوی اقتدار حکومت خورشو، بیا د دوی د خلفاؤ او صحابه کرامو ﷺ په لاسه تقریباً ټوله دنیا د اسلامی جندې لاتند راغله او د الله تعالی دا وعده پوره شوه: ﴿كَتَبَ اللَّهُ لِلْعَلِيِّينَ الْكَافُرِينَ﴾ (یعنی الله تعالی لیکلی دی چه زه اوزما پیغمبران به غالب راځي.)

او په بل آیت کښې ارشاد دې: ﴿إِنَّا لَنَعْبُدُ سُلَاطَةَ الَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَنَوْمَ يَوْمِ الْأَشْهَادِ﴾ (یعنی مونږ به دخپلو رسولانو د کور او دهغه خلقو چه ایمان نې راوړلو، په دې دنیا کښې هم او په هغه ورځ هم کله چه د عملونو په حساب به گواهی ورکوونکي، گواهی ته او درېږی یعنی د قیامت په ورځ.)

په څلورم آیت کښې د عربو د مشرکانو په یوې خاصې گمراهی او غلط کاری باند خبرداري ورکړې شوي دي، د عربو یو عادت دا وو چه د فصلونو، باغونو بلکه د تجارتونو د پیدوارنه به نې یوه برخه الله دپاره اوبله برخه دپاره اوبښکله د الله تعالی د نوم برخه به نې په غریبانو مسکینانو لگوله او د ښانو د نوم برخه به نې د بت خانې په عبادت کوونکو او څوکیدارانو لگول.

اول خود اُخه کم ظلم نہ ووجه هر خیز الله پیدا اکر واپید اوار هم الله تعالی ور کر واپه دی کنی نی
 ورسره بتان هم شریک کرل او اضافہ ظلم دا ووجه کہ پیدا اوار کنی به خہ کمی را غلہ نودغہ کمی
 به نی دالله تعالی دبرخی نہ په داسی شان پوره کوله چه ونیل به نی الله تعالی مستغنی دی او
 زمونږ دخیزونو محتاج نہ دی او دبتانو ویرخه او دخپل استعمال برخه به نی هیخ قدری نہ کمول
 کہ خہ وخت به دبتانو یاد دوی دبرخی نہ خہ خیز دالله تعالی برخې ته ور غلو نو د حساب پوره کولو
 دپاره به نی هغې نه راویستله او کہ دالله تعالی د حصی نہ به خہ خیز دبتانو یاد دوی برخې ته
 ور غلو نو هغه به نی په دی بهانه په خانی پرینوچه الله تعالی هسی هم غنی دی د هغه دی نه خہ
 ضرورت دی سچنانچه قرآن کریم ددوی دا گمراهی په دی شان بیانونی: ﴿سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ یعنی
 ددی خپلو فیصله خومره بده او بی خایه ده چې کوم ذات دوی او ددوی ټول خیزونه یی پیدا کرل
 نو دوی خواول د هغه سره نور شریک کرل بیانی د هغه برخه په رنگارنگ بهانو او چل ول سره
 نورو ته ورپورې ویستله۔

هغه انوته په دی خبره اړ وړهولو هېم مسلمانانو دپاره خبره: داخو مشرکانو د عربوته په یوې گمراهی
 او ددوی په غلطې رویې باند ے خبر داری ور کرې شویدی، ددی په ضمن کنی مسلمانانوته هم
 عبرت دپاره داسی توک ور کرې شویدی چه دوی دالله تعالی ور یخېلې ژوند، دور یخېلی
 اندامونو پوره طاقت په مختلفو یر خو کنی ویشی، دخپل عمر او وخت خہ برخه، الله او د هغه عبادت
 دپاره مخصوص کوی، سره ددی چه د عمر ټول وختونه او ټولې کرې هم د هغه په عبادت
 او فرمانبرداری کنی لگول پکار وو، دانسانی ضرورتونو او مجبور یانو دپاره پکنی خپل خان
 دپاره هم خہ وخت ایستلی او د حق خبر داده چې د شکر ادا کیدو حق نی بیاهم نہ شو ادا کیدی،
 خوزمونږ حالت دادی چه دشواروزیه خلیر شتو گینتو کنی دالله تعالی دیادو او عبادت دپاره که
 خہ وخت اویاسونو د ضرورت راپېښیدوپه وخت په خپل کارو بار کنی خہ بندیز او ایساریدل نہ
 راولو، نہ د آرام په وخت کنی کموت راولو بلکه ټول زور په دغې وخت باند اچول او دغه وخت
 کنی کموت راولو کوم چه عبادت، تلاوت یا مونځ دپاره مقرر شوی وی، دغه شان که خہ کار مو
 راپېښ شی، بیمار ان، رنځوران شویابل خہ ضرورت مو راپېښ شی نو د ټولونه رو مبې، د هغه اثر،
 هم په دغه وخت ور غور خولې شی کوم چه دالله تعالی دیادو یا عبادت دپاره مخصوص کرې شوی
 وی، داخومره غلطه فیصله خومره ناشکری او حق بریادول دی، الله تعالی د مونږ ټول مسلمانان
 ددی نه اوساتی۔

وَكَذَلِكَ	زَيْنَ	لَاكِنِ
اوهم دارنگی	اینانیسته ښکاره کړی دی	دپاره ددیرو
	او دارنگ ددیرو مشرکانو په خیال کنی ددوی	
وَمِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ	أَوْلَادَهُمْ	شُرَكَاءَهُمْ
د مشرکانو	وژل	دا اولاد خپل
اچول کړی	مشرکانو د هغوی	دپاره ددی چی هلاک کړی هغوی
	اچول کړی	مشرکانو دوی ته خپل اولاد وژل ښانسته ښکاره کړی دی

وَلْيَسْأَلُوا عَلَيْهِمْ وَيُنْفِثُ وَكَلَّمَ اللَّهُ شَاءَ اللَّهُ

اودپاره ددي جي شڪن ڪري | په هغوي پاندي | دين دهغوي | اوڪه چري اغونبلي | الله
دين پري گد وڌ ڪري | اوڪه چري الله ته منظوره وي | نو

مَا فَعَلُوهُ فَذَرَهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ وَقَالُوا هَذِهِ

نه به وڌ ڪري هغوي | ڪارانو پري پرده هغوي | او هغه جي دروغ جوڙوي | اوواني دوي | جي دا
داسي به نهي نه ڪول | نو دوي پري پرده جي پخيلو دروغو ڪنبي پراته وي | او دوي دا هم واني

الْأَنْعَامِ وَحَرِّ الْجَوْثِ لَا يَطْعَمُ إِلَّا مَنْ نَشَاءَ

خاروي | او فصلونه | محفوظ دي | نه به خوري دا | مگر هغه خوك | جي غوارو مونو
جي دا خاروي او داپتي منع دي | دابه صرف هغه ڪسان خوري جي مونو نهي او غوارو | ادا پاندي نهي

يَزَعِيمُ وَالْأَنْعَامِ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَالْأَنْعَامِ

په گمان خپل سره | او خيني خاروي دي | اچي حرام ڪري شوي دي | شاگاني دهغوي | او خيني خاروي دي
پخيل گمان ڪنبي | الگولي ده | اوداسي خاروي بين مقرر ڪري دي | اچي په هغي نهي بارونه اوڀر بند ڪري دي | اوداسي خاروي

لَا يَذْكُرُونَ أَسْمَاءَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءٌ عَلَيْهِمْ سَيَجْزِيهِمْ

جي نه يادوي نوم | دالله | په هغي پاندي | اودا تول دروغ دي | په الله باند ازر به بدله وڌ ڪري الله دوي له
جي په هغي دالله | انوم | دذبح ڪولو به وخت ڪنبي | نه اخلي | دا صرف په الله | پاندي دروغ تري

بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَفْتَرُونَ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ

په سبب دهغي | اچي وڌ | اچي دروغ به نهي ترلا | اوواني دوي | هغه خه | جي په خيتو | ادي
الله | به ڏيرزد | دروغو سزا وڌ ڪري | او دوي واني جي ددي خارو په خيتو ڪنبي

الْأَنْعَامِ خَالِصَةً لِّذِكْرِنَا وَحَرِّمَ عَلَى أَزْوَاجِنَا

خارو ڪنبي دي | دي دپاره دنارينو زمونڙه | او حرام ڪري شوي دي | په بنخوز مونڙه |
گوم بچي دي هغه خالص زمونڙه دنارينو دپاره دي | اوز مونڙه زناتو پاندي حرام دي

وَأَن يَكُن مِّمَّنْ قَمِيَّةٌ فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ

اوڪه | وي هغه | مر | نو بيا دوي تول | په خوراك دهغي ڪنبي | شريڪان دي |
اوڪه چري هغه بچي مروي | نو بيا په ڪنبي تول | انڙنخي | شريڪان وي

سَيَجْزِيهِمْ وَصَفَهُمُ إِلَهُهُمُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

زريه بدله وڌ ڪري الله دوي له | اذ خبر وڌ دوي | ايشڪه جي هغه | اذ حڪمت خاوند دي | اهرې خبري نه خبر دي
الله | به دوي ته دخيلو | غلطو | بيانولو سزا وڌ ڪري | ايشڪه الله | صاحب د حڪمت او عالم دي

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا

ايشڪه | نقصان اوڪرو | هغه ڪسانو | اچي اوڙل هغوي | اولاد خپل | په وجه دجهالت
هغه خلق يقينا په نقصان ڪنبي دي | جي گومو خلقو د جهالت

يَغْيُرْ عَلِيمٌ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً

اودنا پوهتبا سره | اوحرام کړو هغوی | هغه رزق | چي ورکړې وځ هغوی له الله | خالص په دروغو ترلو سره
اوناپوهي په وجه خپل اولاد قتل کړل | او کومه روزي چي الله ﷻ ورکړې وه هغه ئې په خان حرامه کړه

عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

په الله باند | يقينا چي بي لاري شو | اونه وځ هغوی | نيغه لار موندونکي |

داني صرف په الله ﷻ دروغ ترلي دي | دغه خلق يقينا گمراه شو او دوي سمه لار نشي موندې |

آسان ترجمه قرآن

اودغه شان ديرو مشرکانو ته د هغوی هر يکالو دا بنایسته کړي دي چه خپل اولاد وول ديروبه
کار دي. دې دپاره چه هغوی (مشرکان) بالکل تباہ کړي او دوي لره ددوي د دين په معامله کښ هل پيدا
کړي. او که الله تعالی غوښتلله نو دوي به داسې نه وو کړي پس دوي په خپلو دروغو جوړولو کښ
پريږده. او دا وائي چه: دې ډنگرو او فصلونو باندې پابندي لگيدلې ده. ددوي گمان دا دي چه: دې لره د
هغه خلقو نه علاوه نور څوک نه شي خوړلې چا لره چه مونږ وغواړو او څه څاروي داسې دي چه د هغې
هاکاني حرام کړې هوي دي او څه څاروي داسې دي چه دهغې په پاره کښ دوي په الله باندې دابتهان
لگوي چه هغې باندې به دالله نوم نه اخلي کوم دروغ چه دا خلق جوړوي ديروزر به ورته الله دهغې پوره
پوره بدله ورکړي او دوي دا هم وائي چه "ددې ډنگرو (ځناورو) په خيسته کښ کوم بهي دي هغه صرف
ځمونږ د نارينو دپاره خاص دي او هغه ځمونږ په رڼانو باندې حرام دي. او که هغه بهي مړ پيدا شي
نو هغې نه فائدي اخستو کښ ټول (سړي او ښځي) هر يک وي کومي خبري چه دا خلق جوړوي د هغې
بدله کښ به الله ديروزر دوي ته پوره پوره بدله ورکړي. يقيناً هغه د حکمت مالک هم دي او د علم والا هم
دي. حقيقت دا دي چه هغه خلق ديرو په تاوان کښ دي چه هغوی خپل اولاد د څه حلې وچي نه بلډ
صرف د کمر عقل توب د وچي نه قتل کړي دي. او الله چه کوم رزق الله دوي ته ورکړې دي هغه ئې په الله
باندې بتهان لگولو سره حرام کړې دي. دوي ديرو گمراه هوي دي. او کله (هم) په هدايت هوي نه دي.

۱. آيتونو ربط: ذکر شوو آيتونو کښې د مشرکانو د باطلو او شرکيه عقائدو او د کفر بيان وو. دې
آيتونو کښې ددوي د عملي غلطيو او ددوي د جاهلانه رسمونو بيان دي. دې آيتونو مبارکو
کښې چي ددوي د کومو جاهلانه رسمونو بيان دي هغه دادی:

غله کښې او ميوو کښې د الله تعالی د نوم څه حصه اوباسي او بيا څه حصه د بتانو په نوم هم
. او که اتفاقي طور به دالله تعالی د نوم حصه د بتانو حصې سره گډه شوه نو هغه به ئې هم
داشان گډه شوې پريښوده. او که چرته دې خلاف کار به اوشو نو هغه حصه به ئې راوښکله او
د بتانو حصه به ئې پريښودله. او بهانه به ئې دا کوله چي الله تعالی غني دي. د هغه ذات حصه
کمو لسره دهغه هيڅ نقصان نه کيږي. او شرکاء محتاج دي، د هغوی حصه نه دي کمول پکار.
ددې بد رسم بيان په دې مذکوره آيتونو مبارکو کښې په رومي کښې آيت کښې راغلې دي.
دويم رسم دا وو چي بحيره، سائبه ځناور به ئې د بتانو په نوم پريښودل او دا به ئې وئيل چي
دا کار دالله تعالی د رضا دپاره دي. په دې کښې د بتانو حصه دا وه چي عبادت به ئې د هغوی

کولو۔ او د الله تعالى حصہ بہ ئی دا گنرلہ چي دھغہ دابہ ئی رضا د الله تعالى گنرلہ۔
 دریم رسم دا وو چي خپل زنانه اولاد بہ ئی قتل کولو۔
 خلورم رسم دا وو چي خہ پتی (گنبت) بہ ئی د بتانو پہ نوم باندی وقف کری وو۔ اودا بہ ئی
 ونیل چي ددی اصل مصرف سری دی۔ ددی نہ خہ حصہ بنخو تہ ورکول زمونہ خونبہ دہ۔ هغوی
 تہ دا حق نہ دی حاصل چي مطالبہ او کری۔
 پنجم رسم دا وو چي دا شان عمل بہ ئی پہ خناورو کنبی ہم کولو۔ خینی بہ ئی د سرو دپارہ
 مخصوص کول۔
 شپږم رسم دا وو چي کوم خناور بہ ئی د بتانو پہ نوم باندی پریښودل نو پہ هغوی بہ ئی
 سورلی کول او بار اوږل حرام گنرل۔
 اووم رسم دا وو چي کوم خناور مخصوص وو۔ پہ هغی بہ ئی پہ خہ موقع باندی ہم د الله تعالى
 نوم نہ اخستو۔ نہ د پی (شیدو) لوشلو پہ وخت کنبی، نہ په دی د سورلی کولو پہ وخت کنبی،
 نہ د ذبح کولو پہ وخت کنبی۔
 اتم رسم دا وو چي د کومو خناورو نومونہ بہ ئی بحیرہ یا سائبہ کیښودل نو هغه بہ ئی د بتانو
 پہ نوم باندی پریښودل، او کہ ددی د ذبح کولو پہ وخت کنبی بہ ددی پہ خیتی کنبی بچی وو
 نو هغه بہ ئی ہم ذبح کولو۔ اودا بہ ئی صرف د سرو دپارہ حلال او بنخو دپارہ حرام گنرلو۔ او
 کہ ددی نہ به بچی مہ راؤتو نو هغه بہ ئی ټولو دپارہ حلال گنرلو۔
 نهم رسم دا وو چي د خینی خناورو پی (شیدو) بہ ئی د سرو دپارہ حلال او بنخو دپارہ حرام گنرل
 لسم رسم دا وو چي بحیرہ، سائبہ، وصیلہ او حامی د خلور قسمہ خناورو تعظیم بہ ئی
 عبادت گنرلو۔ (دا ټول روایات در منشور اور روح المعانی کنبی د ابن عباس رضی اللہ عنہ، مجاہد
رضی اللہ عنہ، زید رضی اللہ عنہ او سدی رضی اللہ عنہ نہ بتخرج ابن منذر رضی اللہ عنہ، ابن ابی حاتم رضی اللہ عنہ، ابن ابی شیبہ رضی اللہ عنہ،
 ابن حمید نہ منقول دی) (بیان القرآن)۔

خلاصہ تفسیر

(وَكُلِّمَكَ نَزَلَ يَكْفُرُونَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادَهُمْ كُرْهًا وَهُمْ) دغه شان د ډیرو مشرکانو پہ خیال کنبی
 د هغوی معبودانو (شیطانانو) خپل اولاد وژل ښانسته جوړ کری دی [خنګه چه په جاهلیت کنبی
 د جینګو د وژلو یا د ژوندی بنخولو رسم وو] (يُرْزَوْنَ عَلَيْهِمْ دِينُهُمْ) دپارہ ددی چه [ددی
 ناکارہ کار په کولو سره] هغه [شیطانان] هغو [مشرکانو] لره [د عذاب دمستحق کیدو په وجه]
 بریاد کری اودپارہ ددی چه د دوی طریقہ ګډه وډوه کری [چه ہمیشہ په غلطی کنبی انبستی
 پاتی شی او تاسو ددوی دناکارہ کارونو نہ مه غمژن کیږئ خکه چه] (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فُعِلُوا) که
 الله تعالی تہ [ددوی ښهګرہ] منظور وے نو دوی به داسې کار نہ کولو (فَلَذَّوْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ) ۵
 نو تاسو دوی او کوم غلط خبرے چه دوی جوړوی [چه داسې زمونږ دا کار ډیر ښه دی]
 هم داسې پرېږدی [هیڅ فکر مه کونی مونږ به ورسره پخپله پوه شو] (وَمَا لَؤَاهِذِهِمُ الْأَعْمَامُ وَحَرْتُ جِهْرًا
 لَا يَنْفَعُهَا إِلَّا مَنَ شَاءَ بِرْغِيهِمْ) او دوی په خپل [باطل] خیال دا هم وائی چه دا [مخصوص] خاړوی

دی او [افصلونه دی چه استعمال نه هر چالره روا نه دې دے لره هیخوک نشی خورلے سوا د هغه نه چا لره چه مونږ او غوارو [خنګه چه په څلورم پنځم رسم کښې بیان شو] ﴿وَالْعَامِرُ خُرْمٌ مِّنْهُ﴾ او [داسې وائی چه دا مخصوصا خاروی دی چه پرے سورلی کول یا پیټه بارول حرام کړې شوی دی [خنګه چه په شپږم رسم کښې بیان شو] ﴿وَالْعَامِرُ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا الْفِرَاقُ عَلَيْهِ سَيِّئُ نَوْمٍ مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ او [داسې وائی چه دا مخصوصا خاروی دی چه پرے [دالله ﷻ نوم نه وی اخستل پکار چنانچه ددې عقیدې لرلو په وجه په هغې] دا خلق دالله ﷻ نوم نه اخلی [خنګه چه اووم رسم کښې بیان شو اودا تولی خبره] خالص په الله ﷻ باندې دتور پورې کولو په ډول [وائی تور پورې کول داسې وو چه دا به یی دالله ﷻ د خوشحالیدو باعث گنرلای. اوس الله ﷻ ورته ددی دتور پورې کولو سزا ورکوی [اوس ځکه چه قیامت راتلل څه لره خبره نه ده چه بعضې سزا خو به یی په مړ کیدو سره شروع کیږی] ﴿وَكُلُّ الْوَاسِيٍّ يُقْتَلُ هُنَا الْأَنْعَامِ﴾ او دوی [داسې هم] وائی چه کوم څیز ددغې خاروو په خپته کښې دے [یعنی دخپته نه یی راوخی لکه یی یا بجی شو] ﴿وَعَالِيَةَ لَدُنْكَ﴾ هغه خالص زمونږ د ناریناو دپاره [حلالا] دے ﴿وَهُمْ عَلَى أَعْوَابِنَا﴾ او زمونږ په زباناؤ باندې حرام دے ﴿وَأَن يَكُنْ مِّنْهُمْ فِتْنَةٌ فَنُكِرُوا﴾ او که هغه [دخپته نه راوتلے بجی] مړ وی نوپه هغې [یعنی ترې دفائدې اخستلو په روا والی] کښې [نارینه او زنانه] تول یو شان دی [خنګه چه په اتم، نهم، رسم کښې بیان شو] ﴿سَيِّئُ نَوْمٍ وَصَلُّهُمْ﴾ اوس الله ﷻ دوی ته ددوی د [د] غلط بیانی سزا ورکوی [دغلط بیانی تقریر هم هغه دے کوم چه د تور پورې کولو بیان شو اوتر اوسه نه چه سزا ورنکړه نو وجه نه داده چه] ﴿إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ بیشکه هغه د حکمت خاوند دے [دبعضې حکمتونو په وجه ډیل ورکوی او چه اوس سزا نه ورکوی نو څوک دې دا خیال نه کوی چه گنی چه الله ﷻ پرے خبر نه دې ځکه چه] هغه دلونې علم خاوند دې [هغه په هر څه خبر دې ورپس د خلاص د انجام په ډول فرمانی چه] ﴿قَدْ خَبِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَهْوًا﴾ واقعی په خرابی کښې پریوتل هغه خلق چا چه [دغه شان بیان شوی کارونه خپله طریقه جوړه کړه چه] خپل اولاد نه خالص د یو وقوفی نه ﴿بَقَرُ عَلَيْهِمْ﴾ بغیر څه [معقول او مقبول] سند نه اووړلو ﴿وَعَرَمُوا مَا زَكَّاهُمْ اللَّهُ﴾ اوکوم [حلالا] څیزونه چه دوی ته الله ﷻ خوراک څښاک دپاره ورکړی وو هغه نه [په اعتقادی یا عملی ډول] حرام کړل [خنګه چه په پورته رسمونو اوپه لسم رسم کښې بیان شو اودتولو منشاء یو شان ده او دا مجموعه] ﴿الْفِرَاقُ عَلَى اللَّهِ﴾ خالص په الله ﷻ باندې دتور پورې کولو په ډول [اوشو خنګه چه پورته د اولاد په وژلو کښې "یفتون" اود خاروو په حرامولو کښې "افتراء" بیل بیل هم راغلی دی] ﴿قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾ بیشکه دا خلق په گمراهی کښې پریوتل او [دا گمراهی څه نوے نه بلکه زړه ده ځکه چه مخکښې هم] چرې په لار تلونکی نه وویاتې شوی [پس په "ضلوا" کښې د طریقه خلاصه په "ماکانوا" کښې ددې تاکید اوپه "خسروا" کښې د خراب انجام خلاصه بیان شوه چه عذاب دې].

وَهُوَ الَّذِي

| او هغه هغه ذات دي |

| او الله هغه ذات دي |

أَنشَأَ جَنَّتٍ مَّعْرُوشَةٍ وَغَيْرِ مَعْرُوشَةٍ وَالنَّخْلَ

جي پيدائي ڪرل | باغونه | غوريدلي په لرگوياندي | او جي نه وي غوريدلي په بل خيزياندي | او باغونه د کجورو

جي پيدائي ڪرل | باغونه غورولي | الڪه انگورا | او هغه جي نه وي غوريدلي په بل ڇه باندي | اود کججوري

وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا

| او فصلونه | اچي مختلف وي | خوراڪونه دهغي | اوني د خونه | اودانار | | په شڪل کڻي يوشان

| او داسي فصلونه جي رنگ رنگ خوراڪونه ورکوي | او خونه او انار جي رنگونه نهي يوشان دي |

وَغَيْرِ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ

په خوندو کڻي مختلف | خوري | اديدا | او دهغي نه اڪله جي | اميو | اوني سي | او ورکري | حق دهغي

| او خوندونه نهي جدا جدا دي | | تاسو دهغي تولي ميوي خوري | هر ڪله جي اولي | اود

يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

په ورځ | دربلو دهغي | اود حد نه مه اوڀري | ايشڪه جي الله | نه خونوي | اود حد نه اوڀريونکي

کٽ کولو په ورځ د الله حق ورکوي | اوبي خايه خرچ مه کوي | الله اسراف کونکي نه خونوي

وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِنَّا

| اود خارو نه ڇيني | باروڀونکي دي | او ڇيني دفرش په کارر | اتلونکي دي | خوري | دهغي نه

| او خاري نهي پيدا ڪري دي | اچي بارونه اوڀري | او ڇيني دفرش په کارر | اتلونکي دي | تاسو دهغه

رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَكْفُرُوا خُطُوتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُم

جي درکري دي | تاسو ته الله | اوڀروي مه کوي | د قدمونو | د شيطان | ايشڪه هغه ستاسو دپاره

| رزي نه خوراڪ کوي | اچي کومه الله درکري ده | اود شيطان په قدمونو پسي مه ڇي | ايشڪه هغه

عَدُوٌّ مُّبِينٌ

دشمن دي | اڻڪاره |

ستاسو ڻڪاره دشمن دي

آسان ترجمہ قرآن

الله هغه ذات دي ڇه هغه باغونه پيدا ڪري دي ڇه دهغي نه ڇه (خيلو والادي ڇه) په اوانرو باندي ٻه
 خورولي هي، او ڇه د اوانرو [سهار] نه ٻه ٻه او ڇه ٻه، او د کجورو باغونه او فصلونه، ڇه دهغي
 خوندونه جدا جدا دي، او خونه او انار، ڇه ٻه ٻه سره پوهان هم وي، اود ٻه ٻه نه مختلف هم ڇه ڪله

داوئي ميوه ورکړي نو ددې ميوو لره خوراکي کښې استعمال کړئ او کله چه ددې دکت کولو وخت راهي لود
الله حق اداء کړئ او فضول خرچي مه کوئ. ياد ساتئ چه هغه فضول خرچو خلقو لره له خوښوي او د
خارووه الله هغه خناور هم پيدا کړي دي چه بار او پتوي او هغه هم دي چه درمکي سره لگيدلي دي الله
چه کوم رزق درکړي دې دهغي له خورئ او شيطان پسي مه خن يقين وکړئ چه هغه تاسو دپاره ښکاره
دښمن دي.

خلاصه تفسير

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ﴾ او هم هغه [الله] دے چاچه باغونه پيدا کړل هغه چه
په مندو نويعنی لرگو خيژولې شي [لکه انگور] او هغه هم چه په مندو نشي خيژولې [يا خو په دې
وجه چه زيلی لکه تنې والا درخته نه لري يا سره د زيلی د خيژولو رواج نه وی لکه خربوزه
ختکې او هندوانه وغيره] ﴿وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُغْتَلِّظًا أَكْلَهُ﴾ اود کهجور ونه [درختی] او فصل [هم هغه
پيدا کړل چه] په کښې دخوراک خيزونه د مختلف قسم کيږي [يعنی ترې حاصلیږي] ﴿وَالزَّيْتُونَ
وَالرُّمَّانَ﴾ او زيتون او انار نه هم [پيدا کړل] ﴿مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ﴾ چه [انار انار] يو تربله
[او زيتون په زيتون يو تربله د رنگ، مزه، شکل او مقدار په بعضي صفتونو کښې هم] يو
دبل پشان وی او [کله] يو دبل پشان هم نه وی [او الله] پيدا کړل او اجازت نه ورکړو چه
﴿كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ﴾ ددې ټولو پيداوار او خورنی [دهغي وخت نه هم] چه رابرخيره شي [او پخ
شوي نه وی] ﴿وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾ او [البته دے سره دومره ضرور دی چه] په دې کښې چه
کوم حق [دشریعت له مخې] واجب دے [يعنی خيرخيرات] هغه ددې د ريلو [شو کولو] په ورځ
[مسکينانو ته] ورکونی ﴿وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ او [په دې ورکولو کښې هم] د حد
[شرعی اجازت] نه مه تيريږئ يقيناً هغه [يعنی الله تعالی] د حد [شرعی اجازت نه]
تيريدونکی نه خوښوی ﴿وَمِنَ الْأَنْعَامِ مَمْلُوءَةٌ وَفُزْنًا﴾ او [څنگه چه باغونه او فصلونه الله] پيدا
کړيدی دغه شان خاروی هم، نو [په خاروؤ کښې د ټولونه د لوړ قدوالا [هم] اود وړوکی قد [هم
هغه پيدا کړل اودهغي په باره کښې هم لکه د باغونو او فصلونو نه اجازت ورکړو چه] ﴿كُلُوا
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ﴾ څه الله تاسو له درکړی دی [او شريعت حلال کړيدی هغه] خورنی [دخپله
طرفه د حرامولو حکمونه د خانه په جوړولو سره] ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾
دشيطان په پل مه روانيږئ، بيشکه هغه ستاسو په ډاگه دښمن دے [چه د حق د دليلونو
دواضح کيدلو باوجود هم تاسو گمراه کوئ].

معارف او مسائل

په تيروشوؤ آيتونو کښې د مکی د مشرکانو د گمراهی بيان شوې وه چه د الله تعالی په پيدا کړو
خاروؤ او د هغه په ورکړو نعمتونو کښې دغه ظالمانو خپل جوړ کړی بې ساه بې شعوره بتان د الله
تعالی شريکان جوړ کړيدی، او کوم څيز چه د عبادت ياد خيرخيرات په ډول او باسی په دې کښې څه
برخه د الله تعالی او څه د بتانو اړدی، بيا د الله تعالی برخه هم په مختلفو چلونو او بهانو سره د بتانو په
برخه کښې راوړي، دغه شان نورو د بروجاهلی رسمونو ته نې د شرعی قانون حیثيت ورکړيدی.
اوس ددې آيتونو څخه په رومي آيت کښې الله تعالی د اونیو ټولو د مختلفو قسمونو فائدو او
ميوؤ په پيدا کولو کښې دخپل کامل قدرت د حيرانوونکو کمالاتو بيان او کړواوپه بل آيت کښې نې

دغه شان د ځناورو او څاروود مختلفو قسمونو د پيدا کولو بيان او کړواو ددوی په گمراهۍ باندنۍ خبردارۍ ورکړوچې دبصيرت نه محرومه دې خلقو، قادر مطلق، علیم او خبر سره څنگه بې خبره، بې شعوره بې ساه اوبې وسه څيزونه دهغه شريکان جوړ کړيدي.

اوبیاني دوی ته دصراط مستقیم او دعمل کولو دصحيح لارې هدايت او کړوچې هرکله ددې څيزونو په پيدا کولو او تاسوله کې په درکولو کېنې څوک شریک او دبرخي خاوند نشته نوپه عبادت کېنې نې ورسره شريکان گرځول دنعمت اتهانی ناشکری او ظلم دې چاچه داڅيزونه پيدا کړل او تاسوته نې دراوبخښل او تاسو دپاره نې داسې تابع کړل چې هرشان نې استعمالولې شی اوبیاني دغه ټول څيزونه تاسو دپاره حلال کړل ستاسو فرض دی چې دهغه دنعمتونو نه دفائدي اغستوبه وخت دهغه دشرک حق ياداولرئ او ادا نې کړئ، شیطاني خیالات او جاهلانه رسمونه خپل دين جوړنکړئ.

په رومي آيت کېنې د «الْأَشْأ» معنی ده پيدانې کړل او، «مَعْرُوشَاتٍ» دعرش نه جوړې چې معنی نې پورته کول او اوچتول دی نوډ، معروشات، نه مطلب داو نو هغه جيلغونه اېناخلي دي چې په مناگانو څيزولې شی لکه انگور او څنې ترکاریانې او د «وَعِزَّ مَعْرُوشَاتٍ» نه مراد هغه اونې بوتی دی چې دسره جيلغونه اېناخلي نه لري، يا خولری مگرهم په زمکه خورېږي او مناگانوته نشي څيزولې لکه هندوانه، خربوزه وغيره شوه.

د «الْأُكُلُ» معنی ده دکهجورې [خورما] اونه اوډ، زرع، معنی ده هر قسم فصل، زیتون، د زیتون اونې [درختې] اوميوې دواړوته وئيلې شي، د، رمان، معنی انارده. په دې آيتونو کېنې الله تعالی خواول په باغونو کېنې دپيدا کيدونکو اونودوه قسمونه بيان کړل، يوهغه چې جيلغونه اېناخلي نې پورته څيزولې شي، بل هغه چې جيلغونه اېناخلي نې پورته نشي څيزولې - په دې کېنې نې خپل حکمت بالغه او دقدرت رمزونه اشاره کړيده چې هم ديوي خاوري، يوايو او يوې فضانه نې څنگه څنگه مختلف اونې بوتی پيدا کړل، بياددې دميوې په تياريدو، په شينوالی او تازگۍ او په دې کېنې داينودلې شوې زرگونو خاصيتونو او څښونښانو په لحاظ سره نې دڅنې اونويو تو مزاج داسې جوړ کړوچې بغير دهغې دجيلغونو اېناخلو پورته کولونه خواول ميوه نه ورکوي او که ورکوي نووډه نه کوي، اوباقی نه پاتې کيږي لکه انگور وغيره شو اوډ څنومزاج نې داسې جوړ کړوچې اول خونې جيلغونه اېناخلي په څيزول هم نه څيزي او که اوڅيزي نوميوه نې کمزورې وي لکه خربوزه او هندوانه شوه، اوڅنې اونې په مضبوطوتوب باند او درولوسره دومره لوړې نې اوڅيزولې چې انسان دومره لوړوالی ته نه شوې څيزولې او داوډ اقسما قسم کيدل بې هيسه اوبې وجې نه دی بلکه ددې دميوې په لحاظ سره دې کېنې لوڼې حکمتونه دي، څنې ميوې هم په زمکه او خاوره کېنې وډه کوي او پخپلې اوڅنې په خاورې لگيدوسره هم خرابيږي، څنودپاره په لوړولوړو څانگو باند زور نديدوسره په مخه تازه هوا خورل، دنمر او ستورو دپلوشونه رنگ حاصلول ضروري دی، هر يولره قدرت، دهغې مناسب انتظام کړيدي.

﴿تَتَذَكَّرُ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾

دې نه پس په خصوصيت سره نې د «الْأُكُلُ» او، زرع، يعنی دقجورې داوونې او دفصل بيان اوکړو، دقجورې ميوه عموماً خلق دمزي دپاره خوړي او دضرورت په وخت تر دپوره خوراکی کارهم اغستې شي، په فصلونو کېنې پيدا شوی جنسونه عموماً دانسانانو دغذا او دڅاروودگيا لوبنوا په کارر او ستلې شي، ددې دواړو بيانولونه پس نې او فرمانيل: ﴿مُتَّقُوا اللَّهَ﴾ ضمير، زرع،

تہ ہم راجع کیدی شی او، بخل، تہ ہم، پہ ہر حال مراد تر دوارہ دی، معنی نی دادہ چہ پہ کھجور و کنبی مختلف قسمونہ دی او دھر قسم مختلف چونڈ دی، دقصل خویہ سوونو قسمونہ دی چہ ہریو بیل بیل خوند او فاندی لری۔ ہم یو آب و ہواسرہ دیو ی زمکی نہ راوتونکی میوؤ کنبی دومرہ لونہ بیلتون او بیاد ہر قسم فاندی او خاصیتونہ چہ حیرانویونکی اختلاف اورنگارنگی لری، دیو ادنی بصیرت خاوند لہ پہ دی منلوباند مجبورہ کوی چہ ددی پیدا کونکی داسی یو ذات دی چہ قیاس او اندازہ نی شوک نشی لگولی او انسان نی دعلم او حکمت اندازی لگولونہ ہم بیخی بی وسہ دی۔

دی نہ پس نی دوه نور خیزونہ ﴿الزیتون﴾ او ﴿الرمان﴾ [دزیتون میوہ او انار] دزیتون میوہ، میوہ ہم دہ او ترکاری ہم او ددی تیل ہم دتولوتیلونہ صفار انہ لرونہ، عمدہ ہم دی اوبی شمیرہ فاندی او خاصیتونہ لری، چہ عام، خاص تول نی پیژنی، ددی دوارو میوؤ ذکر کولونہ پس نی او فرمائیل ﴿مُشَابِهًا وَغَيْرَ مُشَابِهٍ﴾ یعنی دغہ دوارہ قسمہ میوؤ خپل منخ کنبی دخوند، رنگ او مقدار پہ لحاظ سرہ یوشان ہم وی اویل بل شان ہم۔

ددی تولو قسمونو داو نو او میوؤ پہ ذکر کولوسرہ پہ دی آیت کنبی انسان تہ دوه حکمونہ ورکری شویدی۔ رومہ حکم خویخپلہ دا انسان دخواہش او نفس تقاضی پورہ کوی، چنانچہ فرمائی:

﴿كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ﴾ [یعنی کلہ چہ دغہ اونو کنبی میوہ رابر سیرہ شی نو ہغہ تر خوری، پہ دی کنبی اشارہ او شہ چہ دی تولو قسمونو نو او یو تو پیدا کولونہ مطلب دالله تعالیٰ خپل ضرورت پورہ کول نہ دی بلکہ خاص ستاسو دقاندی دپارہ نی پیدا کری دی نو تاسوتہ تر دقاندی پور تہ کولو او خور لو اختیار دی ﴿إِذَا أَثْمَرَ﴾ سرہ نی دی تہ اشارہ او کرہ چہ داو نو بناخونو اولر گونہ میوہ رابر خیرہ کول ستاسو پہ وس کنبی نہ دی، کلہ چہ دالله تعالیٰ پہ حکم میوؤ رابر خیرہ شی نو ہغہ وخت نی ہم تاسو دخور لو اختیار لری خواہ ہغہ لاتر وسہ پخی ہم نہ وی۔

ہم ہر بل حکم: ﴿وَأَوْحَا إِلَيْهِ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾ ﴿الْوَا﴾ معنی دہ، راوی، یا، ادا کری، او، حصاد، دقصل ریلویاد میوؤ شو کولو وخت تہ وئیلی شی۔ اویہ، حقہ، کنبی ضمیرہ دخوراک ہر ہغہ خیز تہ راجع دی چہ ذکر نی پور تہ راغلی دی۔ معنی نی دادہ چہ دغہ تول خیزونہ خوری، خکی او استعمالوی، خویوہ خبرہ یادہ لری چہ دقصل دز بیلویاد میوؤ دشو کولوپہ وخت ددی حق ہم ادا کوی، دل تہ دحق نہ مراد پہ غریبانو مسکینانویاند نی خیرات کول دی لکہ چہ پہ بل یو آیت کنبی پہ عامو الفاظوسرہ ارشاد فرمائی:

﴿وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّقْلُومٌ لِلسَّائِلِ وَالْخَوَّارِ﴾ [یعنی دنیکانو بند گانوپہ مالونو کنبی یو تاکلی حق وی دغوبنتونکو او ناغوبنتونکو فقیرانو او مسکینانو۔]

ددی صدقی [خیرات] نہ مراد عام خیرات دی یا تر مراد ہغہ صدہ دہ چہ دزمکی زکوٰۃ یا عشر ورتہ وئیلی شی۔ پہ دی کنبی دتفسیر دامامانو، دصحابہ کرامو رضی اللہ عنہم او تابعینو رضی اللہ عنہم وہ قولہ دی، بہض حضراتو اول قو اختیار کری دی او وجہ دایمانوی چہ دا آیت مبارک مکہ دی اوزکوٰۃ ورکول دمدینی منوری دہجرت نہ دوه کالہ پس فرض شویدی خکہ تر دزمکی زکوٰۃ [عشر] انشی مراد اغستی، او خنی حضرات دا آیت مدنی بولی خکہ د، حق، نہ مراد دزمکی زکوٰۃ [عشر] اخی او دتفسیر امام ابن کثیر پہ خپل تفسیر کنبی او ابن عربی اندلسی پہ احکام القرآن کنبی ددی فیصلہ داسی کریدہ چہ آیت کہ مکی وی او کہ مدنی، پہ دوارو صورتونو کنبی ددی آیت مبارک

خُفَّہ دَزمَکَی زکوٰۃ [عشر] مراد اغستی شی و لی چہ ددوی خُفَّہ د وجوب زکوٰۃ اصل حکم پہ مکہ کنبی نازل شوی وو او د سورۃ مزل آیت د زکوٰۃ د واجبید و اصل حکم باند مشتمل دی او د اسورت پہ اتفاق سرہ مکی دی البتہ د زکوٰۃ مقدار و نصاب د ہجرت نہ پس تا کلبی شوی دی۔ (۱) پہ دی بناد آند ازی او نصاب پہ بارہ کنبی د آیت مجمل دی او پہ مکہ معظمہ کنبی د دے د تا کلو ضرورت ہم خکہ نہ و وجہ ہلتہ مسلمانان پہ اطمینان کنبی نہ وو چہ ہلتہ بہ د زمکو یا باغونو پیداوار پہ آسانہ حاصل کریشی پہ دی وجہ ہلتہ ہم ہفہ دستور پہ دغہ زمانہ کنبی چلید و کوم چہ نیکانو خلقو داسی اختیار کرپی و وجہ د فصل د ریلو یا د میو و د شو کولوپہ وخت کنبی بہ نی پہ دغہ موقعہ باند موجود فقیرانو مسکینانو تہ خہ ورکول، خو خہ خاص مقدارنہ تا کلبی نہ وو خکہ چہ د اسلام نہ مخکنبی پہ نور و امتونو کنبی نہ ہم رواج لر لولکہ قرآن کریم آیت:

﴿إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ﴾ کنبی ذکر دی۔ د ہجرت نہ د وہ کالہ پس رسول اللہ ﷺ د نور و مالونو د نصاب پشان د زکوٰۃ د آند ازی تفصیل ہم پہ ذریعہ د وحی بیان کرو، لکہ چہ د حضرت معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ د ابن عمر رضی اللہ عنہما او حضرت جابر بن عبد اللہ رضی اللہ عنہما پہ روایت سرہ د احادیثو پہ تولو کتابونو کنبی چہ داسی منقول دی: ﴿مَا سَقَتِ السَّمَاءُ فِيهِ الْعِشْرُ مِائَتًا بِالسَّائِيَةِ فَنُصِفَ الْعِشْرُ﴾ (۲) (دبارانی زمکو پہ پیداوار کنبی لسمہ برخہ زکوٰۃ ورکول واجب دی او کومی زمکی چہ پہ کویانو سرہ خر و بولی شی دغہ پہ پیداوار کنبی شلمہ برخہ د پیداوار زکوٰۃ واجب دی۔

پہ اسلامی شریعت کنبی دھر قسم زکوٰۃ بنیادی اصول دا اینود لی شوی دی چہ پہ کوم پیداوار باند محنت، مشقت اولگبنت کم شوی وی دغہ زکوٰۃ بہ زیات وی او خومرہ چہ لگبنت او محنت پر زیاتیری دغہ پہ نسبت بہ نی زکوٰۃ کمی پی، مثلاً چاتہ چہ زرہ بنسخہ کرپی خزانہ پہ گتو ورشی یا د سرو، سپینوزرو، خزانہ بیامومی نو پہ ہغہ کنبی پنخمہ برخہ زکوٰۃ ورکول لازم دی۔ ورپی دبارانی زمکی نمبر دی چہ محنت اولگبنت پر کم نہ کم کی پی نو د پنخمی برخہ پہ نیمہ یعنی لسمہ برخہ زکوٰۃ پکنبی واجب دی، کومہ زمکہ چہ پہ کویا پہ رانیول نہری او بو خر و بولی شی نو پہ دی باند ہر کلہ چہ محنت او خرچ زیات راخی خکہ د لسمی برخہ پہ نیمہ شلمہ برخہ زکوٰۃ پکنبی واجب دی، ورپی عام تغذیت سرو او سپینوزرو او د تجارت پہ مال کنبی د شلمی برخہ پہ نیمہ خلونبنتمہ برخہ زکوٰۃ خکہ واجب دی چہ پہ دی محنت اولگبنت زیات کی پی۔

ہر کلہ چہ د قرآن کریم د دی آیت او د حدیث د دی بیان شوی روایت پہ جو د زمکی پہ پیداوار کنبی خہ نصاب نہ دی تا کلبی شوی خکہ د امام اعظم رضی اللہ عنہ او امام احمد بن حنبل مذهب دادی چہ د زمکی پیداوار کہ ہر خومرہ وی [یعنی کہ لہوی او کہ دیرا پہ ہر صورت کنبی زکوٰۃ پکنبی واجب دی، دسورت بقرہ پہ دی آیت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَمَرُوا بِالْعَمَلِ الصَّالِحِ فَكُلٌّ مِنْهُمْ حَقُّ ظَلَمَتِهِ﴾ کنبی ہم د زمکی د پیداوار نصاب نہ دی تا کلبی شوی ترجمہ نی دادہ: لگوی د خپلی حلالی گتہی خنی او دغہ خیز خنی چہ مونہ ستاسو د پارہ د زمکی نہ راوینکلی دی بابل خوار رسول اللہ ﷺ د تجارتی مالونو او خارو د پارہ نصاب داسی تا کلبی دی چہ وی فرمائیل چہ د وہ پنخوس نیمو تولو سپینوزرو نہ پہ کم

۱۔ تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۳۷، وأحكام القرآن لابن العربي، سورۃ الانعام، مسئلة وقت وجوب الزكاة الخ: ج ۲، ص ۳۸

۲۔ سنن النسائي، کتاب الزكاة، باب ما یوجب العشر وما یوجب نصف العشر: ج ۱، ص ۳۳، و سنن أبی داود، کتاب الزكاة، باب صدقة النزل: ج ۱، ص ۳۵ و صحیح مسلم، کتاب الزكاة: ج ۱، ص ۳۱

مَنْ أَقْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا	لِيُضِلَّ	النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ
دهغه چانه چي ترې لپه الله باندې دروغ ادباره ددې چي گمراهه کړې خلق بي دعلم نه		
خوک کيدشې چي په الله ﷻ باندې بغير دليل نه تهمت لکوي چې په دې باندې خلق گمراه کړې		
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ		
بيشکه الله ﷻ بنائي لار نيغه قوم ظالمانو ته		
بيشکه الله ﷻ ظالمانو ته لار نه بنائي		

آسان ترجمه قرآن

(دخارو) ټولې اته چورې الله پيدا کړي دي، دوه قسمه (نر او ماده) د گېلو د نسل نه او دوه د چيلو د نسل نه. لږ د دوی نه تېوس وکړه چه: آيا دواړه نران الله حرام کړي دي يا دواړه مادي؟ يا هغه بهې چه د دواړو نسلونو د مادي په خيټه کښ موجود وي؟ که چري تاسو رښتيني يې نو څه علمي بنياد باندې ماته جواب را کړئ او دغه هان دا وپتائو نه هم دوه قسمه (نر او ماده الله) پيدا کړي دي، او دواړو هم دوه قسمونه. دوی ته ووايه چه: آيا دواړه نران الله حرام کړي دي يا دواړه مادي؟ يا هغه بهې چه د دواړو نسلونو د مادي په خيټه کښ موجود وي؟ آيا تاسو هغه وخت پخپله حاضر وي کله چه تاسو ته الله ددې حکم درکړې وو؟ (که چري نه او يقيناً نه) نو بيا دهغه کس نه به لوي ظالم څوک وي چه په الله دروغ وايي دي د پاره چه د څه علمي بنياد نه بغير خلقو لره گمراه کړي؟ حقيقت دا دي چه الله تعالی ظالمان هدايت ته نه رسوي.

خلاصه تفسير

[او خاړوی چه حلالول او حرامول په کښې کونی] ﴿ثُمَّ يَنْفِخُ فِي سُرَّةِ الْإِنْسَانِ﴾ [او کله] [مې] کښې دوه قسمه [يو نر يو ښځه] او په چيلی [يزې] کښې دوه قسمه [يو نر او يو ښځه] [تاسو] [ورته] ﴿قُلْ وَالذَّكَّرَيْنِ حَرَّمَ اللَّهُ الْفُلُكَيْنِ﴾ او وائي چه [دا خو او بنائي چه] آيا الله ﷻ ددې [دواړو خارو] دواړو نرانو ته حرام ونيلی دی يا دواړو ښځو ته [نر حرام ونيلی دی] ﴿أَمَّا السَّمَكُ فَكَانَ لِلرِّجَالِ وَنِيلَىٰ﴾ [يا هغې] [بچي] ته چه دواړه ښځې نر په [خپلو] خيټو کښې لري [هغه بچي چه نروې او که ښځه يعنی تاسو چه په مختلفو صورتونو سره د حرامی دعويدار یی نو دا حرامول الله ﷻ کړيدی په دې خو څه دليل قائمول پکار دی چه دوه طريقې نر دی يو خو دا چه دچا رسول يا فرېښتې په واسطې سره وی نو د پيغمبرنی او وحی مسئلې نه خو تاسو انکار يان یی ځکه دا اړخ اختياولې نشی نو دعوی دپاره داسې طريقه اوتاکلې شوه چه پخپله درته الله ﷻ نيغ په نيغه دا احکام درکړيدی نو] ﴿أَمْرٌ كَثِيرٌ لِّمُحَدَّثَاتٍ إِذْ يُنْفِخُ اللَّهُ فِيهِنَّ﴾ آيا تاسو [دغه وخت] حاضر وي کله چه الله ﷻ تاسو ته ددې [حلالولو او حرامولو] حکم درکړو [او ښکاره خبره ده چه داسې دعوی خوهم کيدلې نشی. نو ثابته شوه چه ورسره هيڅ دليل نشته]. ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ نو [هر کله چه دائابته شوه چه د دعوی دپاره هيڅ دليل نشته نو يقيني خبره ده چه] هغه چا نه به څوک غټ ظالم [او دروغ ژن] وی چه په الله ﷻ باندې یی دليله [د حلالولو او حرامولو په باره کښې] په دروغه تور

پوري کري ﴿لَيُجِلَّ النَّاسُ بِفَعْلِهِمْ﴾ دپاره ددي چه خلق گمراه کري ليعنی داسې کس به لوني ظالم وي او ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ يقيناً الله چه ظالمانو خلقو ته [دجنت] لاره [په آخرت کښې] اونه ښائي [بلکه دوزخ ته به يې ليرې نودا خلق به هم ددي جرم په سزا کښې دوزخ ته ځي].

قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا

| اووايه | نه مومم زه لپه هغې کښې

| [انې پيغمبره] ورته اووايه چې ماته کومه

أَوْحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا

چې وحی شوی ده | ماته | حرام کړې شوي څيز | لپه خوړونکي باندې | چې خوري نې هغه | مگر وحی شوې ده | په هغې کښې خوزه په يو خوړونکي باندې دخوراک دپاره هيڅ څيز حرام نه مومم | مگر

أَنْ يَكُونَ مِثْلَهُ أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ حِمًّا خَنِزِيرٍ فَإِنَّهُ

که وي | امرداره | ياوينه | بهيدونکي | يا غوښه | دخنزير | پس بيشکه هغه دا چې مردار وي | يا بهيدلي وينه | يا دخنزير غوښه وي | ... څکه چه دا

رَجَسٌ أَوْ فِسْقًا أَوْ أَهْلًا لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ

پليته ده | يانا جائزه ذبيحه وي | چې آواز شوې وي | بغير دالله لپه هغې باند پس | هغه څوک | چې مجبوره کړې شو پليته ده | او يانا جائزه ذبيحه وي چې دالله نه سوا دبل چانوم پرې اخستي شوې وي | څوک چې محتاج شي

غَيْرِ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

حال دا چې نافرمانی کونکي نه وي | اونه زياتي کونکي وي | پس بيشکه رب ستا | بشونکي دي | رحم کونکي دي | نو نافرمانی دي نه کوی | اودحدنه دي زياتي نه کوی | بيشکه ستا رب بشونکي او مهربان دي

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ

اوپه هغه کسانو باندې | چې يهوديان شوا | حرام کړل مونږه | هر څناور نوکانو والا | اودغو يانونه اودگدو بيزونه اوپه يهوديانو باندې مونږه | د نوکونو تول څناور حرام کړی وو | اوپه غوښين مال او چيلو کښې

حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا

حرام کړل مونږه | لپه هغوی | اوازگي دهغوی | مگر نه | هغه وازگه | چې بار کړی به وه | اشاگانو دهغوی | مونږ پرې وازگه حرامه کړې وه | مگر هغه چې په ملا پورې لگيدلي وي

أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ

په کلمو | يا هغه | چې لگيدلي به وه | اهدوگوسره | دا | بدله ورکړې وه | مونږ هغوی له | يا گولمو پورې اختي وي | يا هډوگو پورې لگيدلي وي | دا مودوی ته دسرکشۍ سزا

بِغَيْرِهِمْ وَإِنَّ لَكُم مِّنْهُ لَكُلَّ نَفْسٍ لَّكُلِّ نَفْسٍ

په سبب دسرکشۍ دهغوی | او بيشکه مونږه | خامخا رښتني يو | نوکه | دوی دروغ او گنډي تا | ورکړې وه | او دا څه چې وايو | بالکل رښتيا دی | نوکه دوی تا دروغ ژن او گنډي

فَقُلْ	رَبُّكُمْ	ذُورْحِمَةً وَاسِعَةً	وَلَا يَزِيدُ	بِاسْمِهِ
نو اووايه چي رب ستاسو خاوند درحمت فراخه دي اونشي واپس کولي خوک عذاب دهغه				
نوته ورته اووايه چي ستاسورب دفراخه رحمت خاوند دي اودهغه عذاب د				
عَنِ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ				
دقوم	مجرمانو نه			
مجرمانو خلقونه روستو کيدې نشي				

آسان ترجمه قرآن

(اي پيغمبره! دوی ته) ووايه چه: کومه وحی په ماباندې نازلې شوې ده هغې ته څه داسې څيز نه مومم چه دهغې خوراک يو خوړونکي دپاره حرام وي خوکه هغه مرداره وي، يا وينه بهيدونکې وي، يا دخنزير غوښه وي، ځکه چه دا پلټنه ده، يا هغه داسې گناه ځناور وي چه هغې باندې دالله نه سوادېل چا نوم اخستې شوې وي خو څوک چه (دي څيزونو نه ديو خوړلو ته) التهيائي مجبوره شي چه هغه نه دڅه لذت حاصلولو دوجې نه داسې کوي، او نه د ضرورت د حد نه واورې، نو بې هکه الله ډير پخونکې، ډير مهربانه دي او پيژودو باندې موندې دهر يو لول والا ځناور حرام کړي وو، او دغواگانو او پيژو (چيلو) د اجزاؤ نه دهغې وازدي موندې حرام کړې وي، خو کومه وازده چه د هغوی په ښاگانو يا په کلبو باندې لپيدلي وي، يا ديو هېوکی سره انځني وي هغه ترې مستثني وه. دا موندې هغوی ته د هغوی دسرکشۍ سزا ورکړې وه. او پوره يقين وکړه چه موندې راپه پلټنه پيژو بيا هم که دا (کالران) کالو دروغولوي نو که ووايه چه: ستاسو پروردگار ډير فراخه رحمت والا دي او دهغه عذاب د مجرمانو نه نه واپس کيږي.

خلاصه تفسير

﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ﴾ ستاسو اوواڼې چه [دکومو حيواناتو چه خبره کيږي دهغې په باره کښې] چه څه احکام د وحی په ذريعه ماته راغلي دي، په هغې کښې خوزه هېڅ حرامه غذا نه بيان مومم چا خوړونکي دپاره چه خوری نه [که نارينه وي که زنانه] ﴿إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَتْنًا﴾ مگر [البته څه څيزونه حرام بيا مومم] دا چه هغه مردار [خارو] وي [چه د شرعي ذبح کولو نه بغير مرشي د کوم چه ذبح کول واجب وي] ﴿أَوْ قَسًا مَسْلُوحًا أَوْ لَحْمَ خَنْزِيرٍ﴾ يا دا چه بهيدونکي وينه وي يا دخنزير غوښه وي ﴿لَأَنَّهُ رَجَسٌ﴾ ځکه چه هغه [خنزير] بيخي ناپاک ده [په دې وجه نه تولې برخه نجسه او حرامه دي، داسې نجس ته نجس العين واني] ﴿أَوْ لَحْمَ أَهْلِ الْيَغْيَرِ﴾ يا کوم [خاروی وغيره] چه دشرک ذريعه [داشان] وي چه دغير الله په نوم کړې شوې وي [هغه ته د نزديکت حاصلولو په قصد، نو دا تول حرام دي] ﴿فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَالٍ وَلَا عَادٍ﴾ بيا اهم په دې کښې نه دومره آساني راوستې ده چه [خوک] چه دلوپه نه ډير زيات [په تابه شي په شرط ددې چه نه خو [په خوړلو کښې نه] لتوونکي د خوند وي اونه [د ضرورت او حاجت د اندازه نه] پورې وتوونکي وي ﴿فَمَنْ زَلَّكَ فَاغْوِجْهُ﴾ نو [په داسې حالت کښې به ورته ددغې څيزونو د خوراک څه گناه هم نه وي] واقعی ستاسورب [هغه چا دپاره] غفور رحيم ده [چه په داسې وخت کښې نه هم داشان رحم اوکړو چه د گناه په څيز نه هم گناه راو نه ويست]. ﴿وَعَلَى

الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُلْمٍ ۖ اَوْ يَهود و باندي مونږ ټول نوکدار خنارو حرام کړي وو (وَمِنَ الْبُهَرَاءِ وَالْقَنُوءِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شَحُومَهُمْ) او دغوا او چيلی [د بدن په برخو کښې د] دواړو وازدې پدوی [يهوديانو] باندي مونږ حرام کړي و (اَلَا مَا عَمِلْتُمْ ظَهَرُ لَهُمْ) مگر هغه [وازدې ترې مستثنی و] چه ددې [دواړو] په ملا يا کولمو کښې لگيدلی دې (اَوَالْحَوَالَا اَوْ مَا اخْلَطَ بِعَظْمٍ) يا هغه [وازدې] چه هډوکو پورې يو ځانې وې [نورې ټولې وازدې حرام و] نو ددغې څيزونو حرامول ددې د ذات په حيث مقصود نه وو بلکه (ذٰلِكَ جَزَاءُ مَن يَفْعَلْهُمۡ يَغِيۡبُهُمۡ ۚ وَاَنَّا لَصٰدِقُونَ) ددوی د وړانکارۍ په سبب مونږ ورته دا سزا ورکړې وه او مونږ يقيناً رښتونی يو (فَاِنۡ كَذَّبُوۡكَ) بيا [ددې بيان شوی تحقيق نه پس هم] که دوی [مشرکان] تاسو ته [انعوذ بالله په دې مضمون کښې صرف په دې وجه] دروغ ژن اوواڼی [چه پدوی عذاب نه راځي] (فَقُلۡ رَّبُّكُمْ ذُوۡ عَرۡشٍ وَّابِعۡ) نوتاسو [په جواب کښې] اوواڼې چه ستاسو رب د ډير فراخ رحمت خاوند د [د بعضي حکمتونو په بنا زر راگيرول نه کوي] (وَلَا يُوۡدُّ اَنۡسَۡةَ عَنِ الْقَوۡمِ الْمُجۡرِمِيۡنَ) او [ځکه داسې مه کوڼی گنړنی چه هميشه به دوی هم دغسې بچ کيږي کله چه دغه ټاکلې وخت راشي نو دغه وخت به] دهغه عذاب د مجرمانو خلقو نه [په هيڅ شان] نه ايساريږي.

سَيَقُولُ	الَّذِينَ	أَشْرَكُوا	لَوْ
ضرور به وائی هغه کسان اچې شرک نې کړې دې که			
دا مشرکان به ستا په جواب کښې وائی که			
شَاءَ اللَّهُ	مَا أَشْرَكْنَا	وَلَا آبَاؤُنَا	وَلَا حَرَمْنَا
غوښتلې الله ښه وؤ کړې شرک مونږه اونه پلارانو زموږه اونه به وو حرام کړې مونږه			
الله غوښتلې نو مونږ به شرک نه وو کړې اونه به موپلار نيکه کولو اونه به مو دخپل طرفه			
مِنۡ شَيْءٍ كَذٰلِكَ	كَذَّبَ	الَّذِينَ	مِنۡ قَبْلِهِمۡ حَتّٰى
څه څيز دارنگې دروغ گنړلې وؤ حق هغه کسانو اچې مخکښې ددوی نه وؤ تر هغې پورې			
څه څيز حرام گنړلو ددوی نه مخکښې خلقو هم دغه شان خبرونه انکار کړې وو تردې چې			
ذٰقُوا	بِاَسْنَاۡطٍ	قُلْ	هَلۡ عِنۡدَکُمۡ مِّنۡ عِلۡمٍ
چې اوڅکو هغوی عذاب زموږه دوی ته اووايه ايا شته ستاسو سره څه علم			
هغوی زموږه عذاب اوڅکی ورته اووايه چې تاسو سره څه دليل شته			
فَتَخَرَّجُوۡهُ	لَنۡاۡ	اِنْ تَكۡفُرُوۡنَ اِلَّا	الظَّنَّ وَاِنۡ اَنۡتُمۡ اِلَّا
چې راوباسئ هغه مونږ ته ښه کوڼی پيروي تاسو مگر دگمان اونه یی تاسو مگر			
چې مونږ ته نې ښکاره کړئ تاسو خو تش په گمان چليږئ [د حقيقت نه بې خبره یی] او په			

تَحَرُّصُونَ ۝ قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۖ فَلَوْ شَاءَ

قبائلو نه لگوئ | اووايه | پس الله لره دي | دليل | حقيقت ته رسيدلي | انوکه غوښتلي هغه
به اټکل پسې روان ين | اووايه چې الله تعالى سره کامل دليل دي | اوکه الله ﷻ اوغوښتله

لَهْدِكُمْ ۖ أَجْمَعِينَ ۝ قُلْ هَلَمْ شَهِدْكُمْ الَّذِينَ

نولاره به ني ښودلي وه تاسو | تولونه | اووايه | راولي | گواهان خپل | هغه
نوتاسوتولوته به ني خودنه کړي وه | ورته اووايه راشي خپل گواهان راولي

يَشْهَدُونَ ۖ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَذَا ۖ فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا

چې گواهي کوي | چې بيشکه الله | حرام کړي دي داخيرونه | انوکه | گواهي اوکړه دوي | نومه کوه
چې گواهي ورکړي | چې دا [فلاني] خيزونه الله ﷻ حرام کړي دي | انوکه دوي پخپله شهادت ورکړي

تَشْهَدُ مَعَهُمْ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

ته گواهي | ددوي سره | اومه کوه پيروي | دخواستواتو | دهغه کسانو | چې دروغ گنري | آيتونه زمونږه
نونه ورسره شهادت مه ورکوه | او دهغي خلقو د خواهاشاتو تابعداري مکوه چې زمونږ آيتونه ني دروغ گنرلي دي

وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ

اوهغه کسان | چې ايمان نه راوړي | په آخرت باندي | اوهغوي | درب خپل سره
اوهغه کسان چې دالله ﷻ په ذات باندي او په آخرت باندي ايمان نه لري | نو هغوي د خپل رب

يَعْدِلُونَ ۖ

برابروي نورخوک |

سره نورخوک برابروي |

آسان ترجمه قرآن

کومو خلقو چه هرکله اختيار کړي دي هغوي به دا ووايي چه : که دالله خوښه وي نو له به مونږ هرکله کړي
وو ، او له ځمونږ پلار نيکه ، او له به مونږ څه څيز حرام کړي وو ددوي نه مخکښ خلقو هم دغه شان
(پيغمبران) دروغون کړي وو ، تر دي چه هغوي ځمونږ د عذاب مژه وځکله ته دوي ته ووايه چه : " تاسو
څه څه علم هته چه مونږ ته ئي پيش کړئ ؟ تاسو چه کوم څيز پسې ځئ هغه د کيمان له سوالور څه نه
دي ، او ستاسو کار دي نه سواله هته چه تاسو وهي اندازي لگوئ (اي پيغمبره) ادوي ته) ووايه چه : داسي
دليل خو دالله دي چه (زړونو ته) رسيدونکي وي . نو که هغه څو پتل نو ټول خلق به ئي په زور هدايت ته
راوستي وو دوي ته ووايه چه : هغه گواهان څو مخامخ راولي چه دا گواهي ورکړي چه الله دا څيزونه حرام
کوځولي دي بيا که دوي پخپله گواهي ورکړي هم نو ته دوي سره په گواهي کښي مه هرکله کوږه او دهغه
خلقو خواهاشاتو پسې مه ځه چه ځمونږ آيتونه ئي دروغون کړي دي ، کوم چه په آخرت باندي ايمان
نه لري او چه نور (په خدايي کښ) دالله سره پراوړي .

خلاصہ تفسیر

﴿سَيَكُونُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ دامشرکان داسی و نیلو ته تیار دی ﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْرَكْنَا﴾ چه كه اللہ ته
 [د رضا په ډول دا] منظور وے [چه مونږ دے شرك او حرامول اونكړو يعنى شرك او حرامول كول
 ئے خوښ نه وے] نو نه به مونږ شرك كولو ﴿وَلَا أَهْلُهَا وَلَا خَرْمَتَانِ كُنْهُ﴾ اونه به زمونږ پلارانو
 نيكونو [شرك كولو] اونه به مونږ [اونه زمونږ مشرانو] څه څيز [كوم چوپړاندي بيان شو]
 حرامول شوې [دے نه معلومه شوه چه اللہ په دې شرك كولو او په حرامولو ناراض نه دې
 اللہ جواب ورکوی چه دا دليل نيول ځكه باطل دی چه دے سره د رسولانو دروغژن كول
 لازمېږي. نو دا خلق رسولانو لره په دروغه بلي او څنگه چه ډوی کوی] ﴿كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ
 قَبْلِهِمْ﴾ دغه شان كوم [كافر] خلق چه ددوی نه مخکې تير شوی دی هغوی هم [رسولانو] په
 دروغه بللی وو ﴿حَالِي ذَاتُوا أَتَسَاءُ﴾ تر دې چه هغوی زمونږ د عذاب مزه او ځکله [چه ښکاره خبره
 ده او چه په پخوانو كفارو عذابونه راغلي وو يا د مرگ نه پس چه ښکاره دی او دا اشاره دے
 خبرې ته ده چه ددې خلقو د کفریاتو په مقابله کښې يواځې قولی جواب او مناظره کافی گنرل
 نه دی پکار بلکه د پخوانو كفارو پشان ورته عملی سزا ورکول هم پکار دی که دا په دنيا کښې
 هم وی او که يواځې په آخرت کښې بل جواب ورکولو دپاره ارشاد دے چه] ﴿قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ
 مِنْ عِلْمٍ تَسَوُّوا دَوِي تَه﴾ او وائي چه آیا تاسو سره [په دې مقدمه باندې] څه دليل شته [چه
 دغسې كول زمونږ په دې بنا دی چه اللہ په دې راضی دے که وی] ﴿فَتُخْرِجُوهُ لَسَاءُ﴾ نوهغه
 زمونږ په مخکې ښکاره کړئی [اصل خبره داده چه دليل وغيره هيڅ نه لری] ﴿إِنْ تَتَّبِعُونَ
 إِلَّا الظَّنَّ﴾ تاسو خلق خالص په خیالی خبرو چلېږئ ﴿وَأَنْ أَتَشْفَى الْأَعْرَضُونَ﴾ او تاسو بیخي اټکل
 خبرے کوئی [او د دواړو جوابونو په ورکولو سره] ﴿قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَاقِيَّةُ﴾ تاسو [دوی ته]
 او وائي چه پس [د دواړو جوابونو نه معلومه شوه چه] پوره حجت [دليل] هم د اللہ شو [او
 ستاسو دليل باطل شو] ﴿فَلَوْ شَاءَ لَهَبَكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ بیا [ددې تقاضا خو داده چه تاسو ټول په لاره
 راغلي وے مگر ددې توفیق ورکول د اللہ کار دې] که هغه غوښتلے نو تاسو ټول به یی په
 [سمه] لار راوستلی وې [مگر د اللہ ډیر حکمتونه دی چاته ئے توفیق ورکړو او چا ته ئے
 ورنکړو البته حق ښکاره كول، اختیار او اراده ورکول ټولو دپاره عام دی، ورپسے د نقلی دليل
 د مطالعې دپاره ارشاد فرمائی] ﴿قُلْ هَلَمْ شَهِدْ أَكْثَرُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ﴾ تاسو [دوی ته] او وائي چه
 [دخپل عقلی دليل حال خو تاسو ته معلوم شو. ښه ده اوس صحیح نقلی دليل پیش کړئی لکه]
 خپل گواهان راوئې چه په دې خبره [باقاعده] گواهی ورکړی ﴿أَنْ أَلَّهِ حَرَمَ هَذَا﴾ چه الله دا [بیان
 کړی] څیزونه حرام کړیدی [باقاعده] گواهی هغه ده چه مخه ته د راغلي واقعاتو په بنیاد وی
 کوم چه یقین راوستلو کښې لیدلی کتلی څیز سره برابر وی لکه دقرآن پاک دا فرمائیل ورته
 اشاره کوی ﴿أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ بِالْحَقِّ﴾ ﴿لَئِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدُ مَعَهُ﴾ بیا که [داسې راپېښه
 شی چه په دروغه فرضی گواهان راوئې او [هغوی] یعنی گواهان ددې گواهی [هم] ورکړی نو
 [هرکله چه دغه گواهی به یی قاعدې اودخانه یی خبرې جوړول وی، ولے چه مشاهده هم نشته
 اود مشاهده پشان مثل هم څه نشته ځکه ئی] تاسو ددغې گواهی آوریدل مه کوئی او [هرکله
 چه داثابت شو چه دوی دروغ وپوونکی دی، د آخرت نه منکر دی مشرکان دی څنگه چه] ﴿وَلَا

حَرَمْنَا ﴿۱﴾ وَلَا تُشْرِكُوا هَؤُلَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ او ﴿كَذَلِكَ كَذَّبَ الْغَاۤفِرُ﴾ دال دي او منكر آخرت كيدل لكه ديردير آيتونه په دي دال دي او مشرك كيدل لكه او ﴿الْمُرْكُۢنَا﴾ پرې دال دي ثابت شونو انې مخاطبه دداسې خلقو دباطلو خيالونو [چه باطليلدل نه اوس ثابت شو] تابعداري مه كوني چه زمونږ آيتونه په دروغه بولي ﴿وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ﴾ اوچه په آخرت ايمان نه لري او ددي په وجه په ويرې او د حق لتون نه كوي ﴿وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَقُولُونَ ۞﴾ او هغوی [دعبادت په حقداره كيدلو كېنې] خپل رب سره نورو لره شريك گرځوي [يعني شرك كوي].

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي

اهغوی ته اووايه راشی اچي واوروم | هغه | اچي حراکړی دی | رب ستاسو

| انې پیغمبره | دوی ته اووايه راشی زه تاسوته وایم چي الله ﷻ په

عَلَيْكُمْ اَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا

په ستاسو باندې اچي مه شریکوی | دهغه سره | هېڅ خیزا | اود مور او پلار سره | احسان کوی | اومه وژنی | تاسوڅه څه حرام کړی دی | دا چي الله سره شریک مه جوړوی | اومور پلار سره ښه سلوک کوی اوخپل

اَوْلَادَكُمْ مِّنْ اِمْلَاقٍ ۖ تَحْنُ نَزُّوْكُمْ وَاِیَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا

اولاد خپل | دیري دغریبی نه | مونږه | رزق درکوو تاسوته | او هغوی له | اومه نزدې کیږی | اولاد د غریبی دوجي مه قتلوی | مونږ تاسوته هم اودوی ته هم رزق ورکوو | او د بي حیاتي

الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ

دبي حیاتي کارونوته | هغه | اچي ښکاره وی | دهغې نه | او هغه چي پټ وی | اومه وژنی | نفس خبرونه مه نزدې کیږی | که ښکاره وی او که پټی وی | او هغه نفس مه قتلوی

الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّيْتُكُمْ

هغه | اچي حرام کړې دي | الله | مگر | دحق سره | دا هغه خبری دی | اچي حکم کړې دي تاسوته هغه چي الله ﷻ دهغې قتل حرام کړې وی مگر په حقه | دا هغه خبرې دي چي الله ﷻ تاسوته ددې وصیت کړې دي

بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتَامَىٰ اِلَّا

په دي سره | بنسټي چي تاسو د عقل نه کار واخلي | اومه نزدې کیږی | مال دیتیم ته | مگر دي دپاره چي تاسو عقل نه کار واخلي | او دیتیم مال ته مه نزدې کیږی | مگر

بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ اَشُدَّهُ ۖ وَآَوْفُوا

په هغه طریقه | اچي هغه | ډیره ښه وی | تر هغې پورې | اچي ورسپړی | هغه | قوت خپل ته | او پوره کوی | په بهتره طریقه تردې چي هغه خوانی ته اورسی | او

الْكِلَ الْيُزَانَ بِالْقُسْطِ لَا تَكُلْ نَفْسًا اِلَّا

پیمانته | اوتول | په انصاف سره | نه ورکوو | تکلیف مونږ | یو نفس ته | مگر

پیمانته اوتول په انصاف سره کوی | مونږ هېچاته دوس نه زیات تکلیف نه ورکوو

وُسْعَهَا	وَإِذَا	قُلْتُمْ	فَاعْبُدُونَا	وَكُؤ
مطابق دطاقت دهغه اوهر کله اچی خبری کوی تاسو نودانصاف خبره کوی اواگر که				
او کله چی تاسو خبری کوی نو په هغی کبسی انصاف کوی اگر که				
كَانَ	ذَاقُوا	وَبِعَهْدِ اللَّهِ	أَوْفُوا	ذَلِكُمْ
وی [معامله] درشته دارانو سره اویه وعده دالله وفا اوکړی داخبری چی دی تاسوته				
خپلو سره معامله وی اوالله ﷻ سره چی موکومه وعده کړې ده هغه پوره کړی ددی				
وَصَلُّم	يَا	لَعَلَّكُمْ	تَذَكَّرُونَ	وَإِنْ هَذَا
حکم کړې دي الله تاسوته په دي سره انساني چی تاسو انصاحت قبول کړی اویشکه دا				
خبرو حکم درته الله ﷻ کړې دي دي دپاره چی تاسو ترې سبق واخلی اودا چی دغه				
صِرَاطٍ	مُسْتَقِيمًا	فَاتَّبِعُوهُ	وَلَا تَتَّبِعُوا	السُّبُلَ
لار زماده نیغه انوخی هم په دي باندې اومه چی تاسو په لارو نورو				
اتیر شوي بیان اخلاص لار ده اویه دي نیغه لار روان شی اویه نورو لارو باندې مه چی				
فَتَفَرَّقَ	يَكُم	عَنْ سَبِيلِهِ	ذَلِكُمْ	
نو خواره واره به کړی تاسولره دلاری دهغه نه دا هغه هدایت دي				
گنی دالله ﷻ دلاری نه به موگډ و کړی دا هدایت				
وَصَلُّم	يَا	لَعَلَّكُمْ	تَتَّقُونَ	
چی حکم کړې دي الله تاسو ته په هغی سره انساني چی تاسو خان اوساتی دغلطو لارونه				
درته الله ﷻ ددی دپاره کړې دي چه تاسو پر هیزگار جوړ شی				

آسان ترجمه قرآن

(دوی ته) ووايه چه: راهن چه عه تاسو باندې ولولم چه ستاسو پروردگار (په حقيقت کهن) په تاسو باندې کومي خبرې حرامي کړي دي. هغه دا دي چه د هغه سره څوک هريک مه جوړوي، او د مور پلار سره نه سلوک کوئ، اود غربت دوچي نه خپل بچي مه وولئ، مونږ تاسو ته هم رزق درکوو او هغوی ته هم، او د بې حيايي کارولو ته نژدي کېږئ هم مه، خواه که هغه بې حيايي پټه وي او که ښکاره او کوم نفس ته چه الله حرمت ورکړې دي هغه مه وولئ مگر په حقه وجه خلقو | دا هغه خبرې دي چه ددي الله تاسو ته تاکيد کړې دي دي د پاره چه تاسو پوهه شئ، او یتیم چه تر کومي مضبوطيا د عمر ته نه وي رسيدلي، هغه وخته پوري د هغه مال ته نژدي کېږئ هم مه، مگر په داسې طريقه چه (دهغوی په حق کهن) بهترو وي، او ناپ او تول په انصاف سره پوره کوئ، (البته) الله چا ته هم د هغه د طاقت نه ريات تکليف نه ورکوي او کله چه عه خبره کوئ نو انصاف کوئ، خواه که معامله خپل نژدي خپلوانو سره وي، او د الله وعده پوره کړئ خلقو دا خبرې دي چه الله تعالی ددي تاکيد کړې دي، دي د پاره چه تاسو نصيحت قبول کړئ، او (په پيغمبره دوی ته) دا هم ووايه چه: دا حيا نيغه لاره ده، پس دي پسې روان

هي. او نورو لارو پسې مه غځ، ګلي تاسو به د الله تعالى دلاري نه واړوي، خلقو ادا خبري دي چه ددي الله ناکيد کړي دي دي دپاره چه تاسو متقيان هي.

خلاصه تفسیر

(قُلْ تَعَالَوْا اَنْتُمْ وَمَنْ فِيكُمْ خُذُوا لِيَحْكُمَ) تاسو [دوی ته] اوواښې چه راشي زه تاسوته هغه څيزونه په لوستلو او ونيلو واوړوم چه ستاسو رب په تاسو حرام کړيدي (الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَابُ) هغه [څيزونه يو په کښي] دا [د] چه الله ﷻ سره څه څيزونه شريك مه ګرځوښي [نو شريك ګرځول ورسره حرام شو] (وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ) او [بل دا چه] مور پلار سره احسان کوني [نوهغوی سره په خراب شان پاتې کيدل حرام شو] (وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ) او [درېم دا چه] خپل اولاد لره د نيستي په سبب [څنگه چه په جاهليت کښي عادت وو] مه وژنئ [ځکه چه] (تَحْنُ تَرْزُقُكُمْ وَلِيَّاهُمْ) مونږ دوی ته او تاسوته [يعنی دواړو ته مقدره] روزی درکوؤ [هغوی ستاسوپه تقدیری روزی کښي در سره شريك نه دی، بياني ولې وژنئ نو وژل نه حرام شو] (وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ) او [څلورم دا چه] د بې حیاتي [يعنی دبدکاری] څومره طريقه دی دهغې خواته هم مه ورځئ [نورنا کول حرام شو] (مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ) که هغه په جهره وی اوکه په پټه وی [هغه طريقه هم دادی] (وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ) او [پنځم دا چه] د چا وژل الله ﷻ حرام کړی دی هغه مه وژنئ (اِلَّا بِالْحَقِّ) هغه مګر په [شرعی] حق باندې وژل روا دی [لکه په قصاص يا په رجم کښي نو په ناحقه وژل حرام شو] (ذَلِكَ وَمَنْ يُكَلِّمْْهُمْ يَكَلِّمْهُمْ تَقْوَى) ددي [تولو] تاسو ته [الله ﷻ] ناکيدی حکم درکړي دي دپاره ددي چه تاسو [پره] پوهه شئ [اوسره د پوهې پرې عمل اوکړئ] (وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ) او [شپږم دا چه] د يتيم دمال خواته مه ځئ [يعنی په هغې کښي دخل مه کوښي] مګر په داسې طريقه سره [ددخل کولو اجازت شته] چه [دشریعت له مخې] ښه وی [لکه هم د يتيم په کار کښي لګول وی دهغه حفاظت کول پرې غرض وی دغه شان ځنو اختيار مندو مشرانو او هغه کسانو ته ديتيم په مال کښي د تجارت کولو هم اجازت شته دے چاته چه ددي وصيت کړي شوی وی] (حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ) تر دې چه هغه دخپل بالغيدو عمر ته اورسی [تر دے وخته پورې په کښي ددغې دخل ورکولو اجازت ورته شته او بيا به يتيمانو ته خپل اصل مال هم ورکولې شی خوشرط دادې چه بې وقوفه نه وی په دې بنا د يتيم په مال کښي هغه قسم دخل ورکول حرام شو چه شرعی نه وی] (وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ) او [اووم دا چه] ناپ تول پوره پوره کوښي په انصاف سره [په دې سڅ شان چه د چا حق درسره پاتې نشي او نه درته راشي نو په دې کښي تګی کول حرام شو اودا احکام څه ګران ځکه نه دی چه] (لَا تَكُلْ فُلْسًا اِلَّا اَوْسَعَهَا) مونږ [خو] هيچا ته دهغه دوس نه زیات [د حکمونو] تکليف [هم] نه ورکوؤ [نو بيا دے ولې په دغې حکمونو کښي کوتاهي اوکړې شی] (وَإِذَا قُلْتُمْ لِعَابِدِائِكُمْ وَتُكَلِّمُوهُمْ فَيُصَلُّوا) او [اتم دا چه] کله تاسود فيصلې يا گواهي وغیره په باره کښي څه خبره کوئ نو [په هغې کښي د] انصاف [خيال] لرئ اگر چه دغه کس [دچا په مقابله کښي چه خبره کوښي ستاسو] نزدې خپلوان وی [نو دعدل نه خلاف کول حرام شو] (وَيَعْبُدُوا اللَّهَ اَوْفُوا) او [نهم دا چه] الله ﷻ سره چه کوم لوظ کوښي [لکه قسم يا نذر مشروع وی دهغې نه پوره کول هم حرام

شوا ﴿ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ ددی [تولو] تاکید دی حکم تاسو ته اللہ ﷻ درکړې دې دپاره ددی چه تاسو نه یاد لرئ [او عمل پرې کونئ]. ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَأَتَّبِعُوا﴾ اودا [هم اووانئ] چه [یواخي] ددی احکامو څه تخصیص نشته بلکه دا دین [داسلام او ددی تول حکمونه] زما لار ده [چه ددی طرف ته د اللہ ﷻ په حکم بلنه درکوم] کومه چه [بیخی] نیغه [اوسمه] ده ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ﴾ نویه دې روان اوسئ اوبه نورو لارو مه ځئ ﴿فَتَقَرَّبُ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ چه دغه لارې به تاسو لره د اللہ ﷻ دلارې نه [دکومے طرف ته چه زه بلنه ورکوم] بیل [او لرئ] کړی ﴿ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ ددی تاکید دی حکم تاسو ته اللہ ﷻ ځکه درکړې چه تاسو [ددې لارې دخلاف کولونه] احتیاط کونئ.

معارف اومسائل

ددې آیتونونه وړاند تقریباً دوه، درې رکوع مضمون په مخه داسې بیانیدوچه غافل اوجاهل انسان دزمکې، اسمانونو دتولو څیزونو پیداکوونکي احکم [الحاکمین نازل کړئ قانون پرېښو، د پلرونو، نیکونو او دخپله خانه جوړکړی رسمونه ئې خپل دین جوړکړل دالله تعالی حرام کړی څیزونه ئې حلال گنولوسره په استعمال کښې راوستل اودیر هغه څیزونه ئې په خپلو خانونو حرام اوگرځول کوم چه الله تعالی حلال کړی وو، ځنې څیزونه ئې نارینه دپاره حرام اوزنانو دپاره حلال اوځنې ئې ددې الته اوگرځول.

اوس په دې درې وارو آیتونو کښې دهغه څیزونو بیان دې کوم چه الله تعالی حرام کړیدی، په تفصیل سره دانه څیزونه بیان کړې شوی دی، ورپسې لسم حکم دایان شوی دی: ﴿هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَأَتَّبِعُوا﴾ [یعنی دادین زمانیغه لارده په دې روان اوسئ] په دې کښې د رسول الله ﷺ دین اوشریعت ته په اشارې کولو سره دتول حلال، حرام، جائز ناجائز، مکروه اومستحب څیزونو تفصیلات ئې دې ته داسې حواله کړل چه شریعت محمدیه کومو څیزونو ته حلال ونیولی دی هغه حلال گنړئ، او کومو ته ئې چه حرام ونیولی دی هغه حرام گنړئ، دخپله خانه دحلالو حرامو فیصلې مه کوئ.

بیاپه دې آیتونو کښې دکومولسو څیزونو تفصیلی بیان چه راغلي دي په دې کښې اصل مقصد خود حرامو څیزونو بیانول دی، ددې تقاضا داوه چه دنهی اومنع کولو په عنوان سره بیان شوی وي لیکن قرآن کریم دخپل خاص حکیمانه طرز لاند خو څیزونه په ایجابی ډول دامر په صیغې سره بیان کړل اومراد ئې داشوچه دغه څیزونه حرام دی [اکشاف] (۱) ددې حکمت به درته لږ شان پس، معلوم شی، ددغه لسو څیزونو دحراموالی بیان په دې آیتونو کښې داشان راغلي دي: په عبادت اوفرمانبرداری کښې الله تعالی بل څوک شریک گرځول، والدینو سره ښه سلوک نه کول، دخواری، نیستی دوبرئ نه اولادوژل، دبرئ حیاتی کارونه کول، څوک په ناحقه وژل، دیتیم مال په ناجائزه طریقه خوړل په ناپ تول کښې کمې کول، په گواهی، فیصله یابل کلام وغیره کښې بې انصافی کول، دالله تعالی لوظ نه پوره کول، دالله تعالی سمه لار پرېښول او بڼی اوگس [چپه] اړخ ته نورې لارې اختیارول.

ددې آیتونو هډونه خصوصیتونه: کعب اجبار ﷻ دتورات یوماهریهودی عالم چه پیامسلمان شوی وو، هغه فرمائی چه دقرآن کریم دا آیتونه چه پکښې دلسو حرامو څیزونو بیان دي، دالله تعالی

کتاب تورات، بسم الله نه پس هم دي آيتونونه شروع کيږي (اتهي) اوداهم ونيلي شوي دي چه داهغه لس کلمات دي کوم چه په حضرت موسي عليه السلام باند نازل شوي وو۔

دقرآن مفسر حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمائيلي دي چه داهغه آيات محکمات دي دکومو ذکر چه دآل عمران په سورت کښي راغلي دي اود حضرت آدم عليه السلام نه تر خاتم الانبياء عليه السلام پوري دټولو پيغمبرانو شريعتونه پرمټفق پاتي شوي اورا غلي دي په دي کښي هيڅ يو خيزيه هيڅ مذهب، ملت او شريعت کښي منسوخ شوې نه دي۔

ه آيتونه رسول الله صلى الله عليه وسلم وصيت نامه ده: اوبه تفسير ابن كثير کښي د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنهما نه نقل شوي دي چه هغوي اوفرمايل څوک چه داسي وصيت نامه کتل غواړي چه په هغه در رسول الله صلى الله عليه وسلم مهر لگيدل وي، هغه ددا آيتونه لولي، (په دے کښي هغه وصيت موجود دي کوم چه هغوي دالله تعالي په حکم خپل امت ته ورکړي دي۔

اوحاکم په روايت د حضرت عباد بن صامت رضی الله عنهما نقل کړي دي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه کرامو رضی الله عنهم ته داسي خطاب اوفرمايلو: څوک دي چه په دريؤ آيتونو، مانه بيعت او کړي، بياني هم دا، دري آيتونه تلاوت کړل اووے فرمايل چه څوک داييعت لاس نيوي اسرته اورسوي نواجر او بدل نه دالله تعالي په ذمه شوه۔ (۱)

اوس ددي لسو آيتونو تفصيلي بيان اوتفسير او گورني: ددے آيتونو شروع په دي کلماتوسره اوشوه: ﴿قُلْ تَعَالَوْا اَنْتُمْ وَمَنْ دَعَاكُمْ عَلَيْهِمْ دَلَّتْهُمْ رَبِّي﴾ ترجمه ده، راشي، په اصل کښي دا کلمه په داسي وخت کښي ونيلي شي چه په لوړ ځاني ولاړ کس لاتدي خلق خپلے خواته رابلي، دي کښي اشاره دي خبري ته ده چه ددي په قبلولو کښي بنده ته لوړ والي اوبلندي حاصليري، معني نه داشوه چه رسول الله صلى الله عليه وسلم په خطاب ورکولو سره اوفرمايلي شوچه تاسو دي خلقتو ته اووايي چه راشي، زه درته هغه خيزونه په وټيلوسره واورؤم کوم چه الله تعالي په تاسو حرام کړي دي، دابي واسطې دالله تعالي له اړخه راغلي پيغام دي، په دي کښي گمان، انداز او اټکل هيڅ قسم دخل نه لري، غرض دادي چه تاسو، دي نه د خان ساتلو بندوبست او کړي اوسي هيسه دخپل اړخ نه دالله تعالي حلال کړي خيزونه مه حراموي۔ (۲)

په دے آيت کښي اگر چه نيغ په نيغه دمکي مشرکانو ته خطاب دي خود خطاب مضمون عام دي چه ټولو انسانانو کره شامل دي، که هغه مومنان وي يا کافران عرب وي يا عجم، اوسني خلق وي ياراتلونکي خلق وي (بحر محيط)۔ (۳)

ه آيتونو ددې لويه شاه چه حرامه هر څوم خوږه هغه غوره ده: په ټينگه خطاب کولو سره نه دحرام کړو او منع کړو خيزونو په لږ کښي نه اول دارشاد اوفرمايلو: ﴿اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَدْعَاكُمْ اَوْ يَدْعُوَكُمْ﴾ يعني دټولو نه اول کار دادي چه الله تعالي سره څوک شريک او برابر مه گنري، مه خود غريو د مشرکانو پشان بتانو لره خدايان جوړوي، او مه ديهود واونصارو پشان پيغمبرانو ته خدايي يا دخدايي خونې وايي، او مه دنورو پشان فرشتو ته دخدايي لونه وايي او مه دجاهلو عوامو پشان انبياؤ، اولياؤ لره په صفت دعلم او قدرت کښي الله تعالي سره برابر گنري۔

(۱) تفسير ابن كثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸۹

(۲) المستدرک للحاکم، تفسير سورة الاحقاف رقم الحديث: ۲۸۸

(۳) تفسير البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۸۸

مضرك تعریف او ده په قسمونه: تفسیر مظهری کښې راغلی دی چه د «شیتا» لفظ معنی دلته د احم کیدې شی چه هیڅ قسم د اگیز یا پت شرک کښې مه اخته کیږی د اگیز شرک خو هر څوک داسې پیژنی چه غیر الله لره په عبادت او فرمانبرداری کښې یا د الله تعالی په مخصوصو صفتونو کښې هغه سره برابر یا د هغه پشان او گټلې شی - او پت شرک دادې چه په خپل کارو بار او دینی دنیوی مقصدونو او په نفع نقصان کښې اگر که عقیده خوهم داوی چه کار ساز الله تعالی دې مگر په عمل سره نورولره هم کار ساز جوړوی او د ټولو کوششونو تر وړن نور و سره اولری یا په عبادت کښې ریاکاری داسې کوی چه نورو ته د نمائش کولو په غرض مونځ وغیره په صحیح طریقه ادا کوی، یا د نوم پیدا کولو په غرض خیر خیرات ورکوی یا په عمل سره د نفع، نقصان مالک غیر الله لره او گر خوی چنانچه شیخ سعدی د امضمون په دې شان بیان کړیدی:

درین نوعی از شرک پوشیده است که زیدم بجنشید و عمرم بخت

په دې کښې هم یو قسم شرک پت پروت دې چه داسې اووایی یا او گټلې چه زید او بختلم او عمر و راته زیان راپیښ کړو -

بلکه حقیقت ددې نه سوا بل هیڅ نه دې چه بخشیش یا زیان تاوان، هر څه د قادر مطلق الله تعالی له اړخه دی، زید او عمر و صرف پر دې دی چه په هغې باندې بخشیش یا نقصان را ښکاره کیږی، ورنه څنگه چه صحیح حدیث کښې راغلی دی چه که د ټولې دنیا پیریان او بنیاد م تاته د داسې نفع در رسول غواړی چه الله تعالی په تقدیر کښې تاسو د پاره نه وی ټاکلی نو هیڅکله د غسې نشی کولی، دغه شان که د ټولې دنیا پیریان او بنیاد م تاته د داسې نقصان رسول د پاره راجمع شی چه په تقدیر د الله تعالی کښې تاسو د پاره نه وی مقرر شوی نو د احم هیڅکله نشی کیدی.

خلاصه داشوه چه د جلی او خفی (د اگیز او پت) شرک نه دیرزیات پرهیز کول پکار دی - څنگه چه د بتانو وغیره عبادت کول په شرک کښې داخل دی، دغه شان پیغمبرانو او اولیاؤ لره په علم او قدرت وغیره کښې الله تعالی سره برابر گټل هم په شرک کښې داخل دی، که خدای د نکرې د چا عقیده هم د غسې وی نو د شرک جلی (د اگیز شرک) اشواو که عقیده نه داسې نه وی او عمل نه داسې وی نو شرک خفی (پت شرک) ورته ونیلې شی په دې مقام کښې د ټولو نه رو مبې، شرک نه د بېچ کیدو هدایت کړې شوی دې، وجه نه داده چه شرک یو داسې جرم دې چه د هغې په باره کښې د قرآن کریم فیصله داده چه هغه نشی معاف کیدی، دې نه سوا نور گناهونه په مختلفو اسبابو سره معاف کیدی شی په دې وجه په حدیث کښې په روایت د حضرت عباد بن صامت رضی الله عنه او حضرت ابی الدرداء رضی الله عنه راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه و آله او فرما نیل چه الله تعالی سره چالره برابر او سیال مه جوړوی اگر چه تاسو ټوټې کړې شی، یا په سولې (دار) او خیر ولې شی یا تاسو ژوندی او سوخولې شی: -

دولیمه شاه والدینوسره بدلولو هو: ورپسې د گناه دو نیم خیزنه دا اوښودلو: «وَالَّذِينَ احْسَنُوا» (یعنی والدینوسره احسان او ښه سلوک کوی) مقصد خودلته دادې چه د والدینو نافرمانی مه کوی، زیان مه ورسوی، مگر په حکیمانه انداز کښې بیان داسې او شو چه والدینوسره د احسان معامله کوی، دې کښې اشاره دې خبرې ته ده چه د والدینو په باره کښې صرف دو مره کافی نه دی چه د دوی نافرمانی مه کوی او زیان مه ورسوی بلکه د ښه اخلاقو د پیروزونې د سلوک په ذریعه د

دوی راضی ساتل او خوشحالول فرض دی چه بیان نې په قرآن کریم کښې داسې راغلې دې ﴿وَالْغَفُضُ لَهُمَا جَنَّةُ الدُّلَى﴾ ایعنی ددوی په وړاند خپلې متې ډیر زوڼې په ډول تیت او ښکته اولره ۱-

په دې آیت کښې والدینو ته زیان رسول او تکلیف ورکول، د شرک نه پس ددوئم نمبر جرم ټاکلې شویږي، لکه چه په بل آیت کښې الله تعالی ددوی فرمانبر داری او ورته آرام رسول خپل عبادت پسې یوځانې ذکر کړیدی فرماني ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا يَاقُوتَ وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ استاسو رب دافصله کړیده چه دده نه سواد بل چا عبادت مه کوی او والدینو سره د احسان معامله کوی ۲-

او بل یوځانې کښې فرماني: ﴿أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ﴾ ازماشکراد اکوه او دخپل مورپلاریا هم زما څخه راتلل دی لکه خلاف مو تر او کړل نوسزابه بیامومی ۳-

په صحیحینو کښې د حضرت عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ په روایت دوی د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه تپوس او کړو چه د ټولو نه غوره اوزیات افضل عمل کوم یو دې؟ هغوی او فرمائیل: مونږ په خپل [مستحب] وخت کښې کول، دوی ورته بیا عرض او کړو چه دې پسې کوم یو عمل زیات غوره دې؟ وې فرمائیل مورپلار سره ښه سلوک کول بیانې عرض او کړو چه ورپسې کوم عمل زیات غوره در اوې فرمائیل: د الله تعالی په لار کښې جهاد کول ۴-

په صحیح مسلم کښې د حضرت ابی هریره رضی اللہ عنہ په روایت منقول دی چه یو ورځ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم درې وار او فرمائیل ﴿رَغْمًا رَغْمًا رَغْمًا رَغْمًا رَغْمًا﴾ یعنی ذلیل شوې فرمائیل، هغه څوک چه خپل مورپلار یاپه دوی کښې نه یو ډېو اتوب په عمر کښې بیاموند او بیا هم هغه په جنت کښې داخل نه شو ۵-
مطلب داشو چه د ټو اتوب په عمر کښې د والدینو په خدمت کولو سره جنت موندل یقینی دی، هغه څوک ډیرې نصیبه او ذلیل دې چه هغه دومره ارزان جنت دخپله لاسه او وېستو، ارزان ځکه چه هر کله مور، پلار په خپل اولاد باند په طبعی ډول پخپله مهربانه وی د اولاد په ډیرلو خدمت کولو سره هم ډیر خوشحالیږي چه دوی د خوشحاله ساتلو دپاره د څه لوڼې او غټ عمل کولو ضرورت نه وی، او د ټو اتوب قید په دې وجه اولگولې شو چه هر کله مورپلار روغ جوړ او قوی وی، خپل ضرورتونه پخپله پوره کولې شی بلکه د ولاد سره هم په دغه وخت کښې ځانې او مالي امداد کوی، دغه وخت هغوی د خدمت محتاجه نه وی اونه ددوی د خدمت څه خاص وزن وی د قدر وړ خدمت هغه وخت کیدې شی چه دوی د ټو اتوب په وجه محتاجه وی-

دریم هرام د اولاد وژل: دریم څیز چه حرامیدل نې په دې آیتونو کښې بیان شویږي هغه د اولاد وژل دی، ددې دواړو په منع کښې مناسبت دادي چه دې نه وړاندې د مورپلار د حق بیان دې چه د مورپلار په ذمه دې، اولاد سره د خراب سلوک کولو ډیر زیاته خرابه معامله هغه وه چه د جاهلیت په زمانه کښې به نې وژل یابه نه ژوندې په خاورو ورمندلو په دې آیت کښې ددغې نه منع راغله، لکه فرماني ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ قِنَّ إِمْلَاقٍ﴾ مَحْنُ لِرَزْقِكُمْ وَأَيُّهَا هُمْ دنیستی له کبله خپل اولاد مه وژنې، مونږ په تاسو ته هم روزي درکوؤ او هغوی ته هم ۶-

د جاهلیت په زمانه کښې د بې رحمۍ او سنگدلی د ابدترین رسم چلیدلی وو چه د چاپه کور کښې به جینی پیدا شوه نو هغه به نې ددې شرمه ژوندی په خاورو کښې ښخوله چه څه وخت به ددې په

۱- صحیح البخاری، کتاب مواظبت الصلاة، باب فضل الصلاة لوقتها: ج ۱، ص ۶، و صحیح مسلم، کتاب الإیمان، باب بیان کون الإیمان بالله تعالی، الفصل الاحمال: ج ۱، ص ۳
۲- صحیح مسلم، کتاب البیوع والصلة والأدب، باب فضل صلة اصدقاء الاب والام ونحوها: ج ۲، ص ۲۴

وجه چالره خوم جوړول راځي، اوځنې وخت به ئې په وړو کتوب کښې، خپل اولاد د دې ورسره راپېښېدو له کبله وژلوچه کيدې شي چه د دوي د ژوند ضرورتونه او د خوراک ځکا ک سامان به پوره نکرې شي. قرآن کریم دغه رسم ختم کړو او په پورته بيان شوي ارشاد الهي سره د ذهني مرض علاج هم داسې او شوچه د خوراک څښاک او روزي رسولو دمه واري نيغ په نيغه د الله تعالی ده، هغه دوي او تاسو ټولو ته روزي درکوي، د هغه ورکړې روزي تاسو په خپل اولاد خوروي که هغه نه درکولې نو تاسو خو پخپله د غنم يا ورېزې يوه دانه هم نشي پيدا کولې، د منونو خاورو لاند د تيغ په صورت کښي رابريځه کول، هغې ته دا وني شکل ورکول، په هغې کښي گلونو او ميوو لگول، د الله تعالی نه سوال بل څوک کولې شي؟ آيا موريلارد اکاړ کولې شي؟ انسان خود و مره کولې شي چه د الله تعالی په پيدا کړو او بوني خړوب کړي، او د الله تعالی په ورکړي توفيق سره د هغه د ساتلو او حفاظت انتظام او کړي، مگر د دې په گلونو او ميوو راپيدا کولو کښي خونې هيڅ دخل نشته دې نه معلومه شوه چه د موريلارد اتصوري بيخي غلط دې، چه مونږه خپلو پچوته روزي ورکوو بلکه يواځې د الله تعالی د غيبود خزانې نه موريلار ته هم ملا وېږي، اولاد ته ئې هم، په دې وجه دلته ئې د موريلار ذکر وړاندې او کړو چه مونږ به تاسو ته هم روزي درکو او دوي ته هم، په دې وړاند کولو کښي دې ته هم اشاره کيدې شي چه تاسو ته روزي ځکه درکولې شي چه تاسو ئې خپلو ماشومانو ته اورسوي، لکه په يو حديث شريف کښي رسول الله ﷺ فرمايلي دي: **الْمُحْتَضِرُونَ وَتَرْقُونَ بِضَعْفَاءٍ كَمَا أَذْكَمُ زُورِي خَلْقُو لَهُ خَاطِرَهُ** الله تعالی ستاسو امداد کوي او تاسو ته روزي درکوي. (۱)

د قرآن کریم په سورت اسراء کښي هم د امضمون بيان شويدي خو هلته دې معامله کښي اولاد وړاندې ذکر شول که فرمائي: **﴿تَحْنُ تَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاهُمْ﴾** (مونږ به دوي ته هم روزي ورکوو او تاسو ته هم په دې کښي اشاره دې خبرې ته ده چه زمونږ به تر د د ټولونه اول مستحق دروزي هغه بي وسه ماشومان دي چه پخپله هيڅ نشي کولې او د هغوي په خاطر تاسو ته روزي درکولې شي.

اولاد تعليم اخلاقي پرورني نه هول او په دين مهاره آرا پرېښول هم يو قسم اولاد وژل دي: جسماني او بدني شان سره د اولاد وژل خود آيت له مخه په ډاگه سخت جرم او سخته گناه شوه، که غور او کړې شي نو چه اولاد داسې بي تعليمه او بي تربيته پرېښودې شي چه په نتيجه کښي ئې د الله تعالی، د هغه در رسول ﷺ او د آخرت د فکر نه بي پروا پاتې شي، بد اخلاقه او بي حيا شي، د اهم د اولاد د جسماني وژلو نه څه کم ځکه نه وي چه قرآن کریم هغه چاته مړ ونيولې دې کوم چه الله تعالی نه پيژني او د هغه فرمانبرداري نه کوي، لکه: **﴿أَوَمِنْ غَانَ مِتَّافًا حَيَّةً﴾** کښي ئې چه بيان دې، کوم خلق چه دخپل اولاد عملونو او خويونو درست کولو ته توجه نه کوي، آزادني پرېږدي، داسې غلط تعليم ورکوي چه په نتيجه کښي ئې اسلامي اخلاق تباه کيږي، هغوي هم په يوشان سره د اولاد د وژلو مجرمان دي، جسماني او بدني وژل خود دنيا په خو وړ خو ژوند باند اثر غورخوي او تباه کوي ئې او د ابل قسم وژل ئې د انمي د آخرت ژوند تباه کوي.

خلورم هرام دي: هرام هول دي په دې آيتونو کښي خلورم حرام شوي دي: حيايي کار کول دي څنگه چې فرمائي: **﴿وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾** (يعني د بي حيايي ټولو طريقو خواته هم نه ورځي، که هغه ښکاره وي او که پټه) - فواحش، د،،، فاحشه،، جمع ده، د اللفظ او فحش او فحشاء،

(۱) سنن ابی داود، کتاب الجهاد، باب فی الاعتصام برذل العیال والضعة (لکنی الفاظه هکذا تترقون وتنصرون بهما لکم) ج ۱، ص ۳۸

تول مصدر و نہ دی چہ پہ پښتو کښې ئې توجه بې حیائی کولې شی او د قرآن او حدیث پہ اصطلاح کښې هر داسې خراب کار د پارہ ہم د الفاظ و نیلې شی چہ د هغې د خرابوالی او بدوالی اثرات هم خراب وی او تر لری پورې رسیږی۔ څنگه چې امام راغب په مفردات القرآن کښې او ابن اثیر په ،،نهایه،، کښې هم د ا معنی کړیده۔ (۱) په قرآن کریم کښې خانی په خانی د،، فحش،، او ،، فحشاء،، نه منع راغلي ده لکه په یو آیت کښې فرمائی: ﴿وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ او بل خانی کښې فرمائی: ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ ذِي الْفَوَاحِشِ﴾ وغیرہ، که د،، فحش،، او،، فحشاء،، په دې عام مفهوم کښې تول لونی گناهونه داخل دی خواه قولی وی یا فعلی وی، ظاهری وی که باطنی وی، د بې حیایی او بدکاری تول کارونه هم په دې کښې داخل دی، لهذا، عموماً دغې ټولوتہ بدکاری و نیلې شی، د قرآن کریم په دې آیت کښې د،، فواحش،، خواته هم د ټولوتہ منع راغلي ده، که د دې عام مفهوم او مطلب واخستلې شی نو تول ناکاره خصلتونه او گناهونه په دې کښې داخل شو۔ که تعلق ژبې سره لری او که لاسونو خپو وغیرہ یا زړه سره تعلق لری اولکه څنگه چہ په عوامو کښې مشهوره ده، که د دې معنی بې حیائی واخستلې شی نو معنی به ئې بدکاری، او د دې ټولې لاری چارې او اسباب مراد وی۔

په دې آیت کښې ،، فواحش،، سره ﴿مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾ هم او فرمائیلې شو، د ژوبې تفسیر مطابق، ظاهری فواحشو، نه مراد د ژبې او لاسونو خپو وغیرہ [اند ا مونوا تول گناهونه وی او د،، باطنی فواحشو، نه مراد به هغه گناهونه وی چہ زړه سره تعلق لری، لکه حسد، کینه، حرص، ناشکری، بے صبری وغیرہ۔

او د دویم تفسیر مطابق ،، د ظاهری فواحشو، نه مراد به د بې حیایی هغه تول کارونه وی چہ په ډاگه کولې شی، او د،، باطنی، نه به هغه مراد وی چہ په پټه کولې شی، په ښکاره بدکاری کښې د دے تول لری چارے او ورسره لازم خیزونه داخل دی، لکه په بدنیت سره چا ښخه ته کتل، لاس وغیرہ وړپورې لگول او خبرې ورسره کول په دې کښې داخل دی، په باطنی بې حیایی کښې هغه خیالات ارادې او پټ تدبیرونه داخل دی چہ د خه بې حیایی او بدکاری پوره کولو د پارہ کړې شوی وی۔

او ځینو مفسرینو حضرت ابو فرمائیلی دی چہ د،، ظاهری فواحشو، نه د بې حیایی هغه کارونه مراد دی چہ په عام طور د هغې ناکاروالی مشهور او معلوم وی او تول ئې پیژنی، او د،، باطنی فواحشو، نه مراد هغه کارونه دی چہ د الله تعالی په نزد د بې حیایی کارونه دی، اگر چہ په عام ډول ئې خلق بدنه گنری یا عامو خلقوته ئې حرام بدل معلومه نه دی، مثلاً د زینو طلا قوور کولونه پس ئې په مخه خپله ښخه لرل یا داسې ښخې سره نکاح کول چہ د شریعت له مخه هغه د پارہ حلاله نه وی۔

خلاصه داشوه چې د آیت د فواحشو د اصل مفهوم په اعتبار سره تول ظاهری، باطنی گناهونو لره او د مشهور عام مفهوم په اعتبار سره د بدکاری او بې حیایی ټولو ښکارو او پټو طریقو لره شامل دی چہ حکم ئې د اور کړې شویدی چہ د دې خیزونو خواته منع ئې، خواته ئې د تلونو مراد دادي چہ داسې مجلسونو او مقاماتو نه هم خان ساتی چہ هلته په تلو کښې دا خطر وی چہ په گناه کښې به اخته شو۔ او داسې کارونو نه هم خان ساتی چہ دې گناهونو ته د تلو لری تر پرانستې شی لکه چہ رسول الله ﷺ فرمائیلی دی:

﴿مَنْ مَنَى حَوْلَ الْحَنَى أَوْ شَكَ أَنْ يَقِفَ فِيهِ﴾ [خوک چہ دمنوع خانہ پہ خواؤشا کنبہ گرجی نویہ ہفے کنبہ ورنوتل ہم خہ لری خبرہ نہ دہ] (۱) پہ دے وجہ داحتیاط تقاضا داده چہ دکوم خانہ داخلہ منع کرے شویہ دہفے پہ خواؤشا کنبہ دخوک نہ گرجی۔

پنجم ہرام پہ ناحقہ وژل دہ: پنجم خیزہ ناحقہ خوک وژل دی پہ دے بارہ کنبہ ارشاد دالله تعالیٰ دے: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ [یعنی دچاوژل چہ الله تعالیٰ حرام کریدی ہفہ مہ وژنی البتہ پہ حقہ سرہ] ددے حق تفصیل رسول الله ﷺ پہ یوحیث کنبہ بیان کریدی چہ پہ روایت د عبد الله بن مسعود رضی اللہ عنہ بخاری اومسلم، نقل کریدی، وی فرمائیل: ،، دیومسلمان وژل حلال نہ دی مگر پہ دریو وجہو سرہ، یوداچہ خوک وادہ کرے پہ بدکاری کنبہ راگیرشی، دویم داچہ پہ ناحقہ نی خوک وژل وی نوہفہ بہ نی پہ قصاص کنبہ وژل شی دریم داچہ دخپل حق دین اسلامانہ پہ اوریڈ ومرتدشی۔ (۲)

کلہ چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ دباغیانویہ گیرہ کنبہ راغلی وو چہ ہغوی نی وژل [شہید کول] غوبستل دغہ وخت ہم حضرت عثمان ورتہ داحدیث واورولواووی فرمائیل چہ بحمد الله، زہ ددے دری واروخیزونونہ بری یم، ماخود اسلام پہ زمانہ کنبہ خہ چہ دجاہلیت پہ زمانہ کنبہ م ہم بدکاری نہ دہ کرے، نہ م خوک وژل دی اونہ م پہ زہ کنبہ چری داوسوسہ راغلی دہ چہ خپل دین اسلام اپریڈم، نویام تاسویہ خہ بناوژنی؟ (۳)

اوخنگہ چہ دیومسلمان بندہ ہی وجہ وژل حرام دی دغہ شان دہفہ غیر مسلم وژل ہم حرام دی چہ پہ یواسلامی ملک کنبہ دقانون پابند اوسیری یاچہ ورسرہ دمسلمانانولوظ اوقول شوے وی۔ پہ ترمذی اوابن ماجہ کنبہ در رسول الله ﷺ دارشادپہ روایت دابی ہریرہ رضی اللہ عنہ نقل شویڈ چہ خوک یوغیر مسلم ذمی اووژنی ہفہ دالله تعالیٰ لوظ اوقول مات کرواوخوک چہ دالله تعالیٰ لوظ، قول مات کرے ہفہ بہ دجنت خوشبوئی ہم بوئی نکری شی سرہ ددے چہ دجنت خوشبوئی داویاکالو لری والی پوری رسی۔ (۴)

پہ دے یوآیت کنبہ دلسو خخہ دپنخورا مو اونا رواؤخیزونو ذکر کولونہ پس نی افرمائیل: ﴿ذَلِكُمْ صُغُرُكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ [یعنی ددے خیزونو درتہ الله تعالیٰ تاکید حکم در کریدی دپارہ ددے چہ تاسو ہم پودشی۔]

شہد ہرام دتیم مال پہ نارواؤخیزول: پہ دونیم آیت کنبہ شہدیم حکم دتیم دمال پہ نارواؤدخوراک دحراموالی دشان شویڈ: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ [یعنی دتیم دمال خواتہ مہ ورختی مگر پہ داسی طریقہ چہ بنہ وی تردے چہ ہفہ دبالغید و عمرتہ اورسی۔] پہ دے کنبہ دتیمانو بچو پالونکو تہ داسی خطاب دے چہ ہغوی دتیمانو مال یواورگتری اوپہ

(۱) دا الفاظ احیاء العلوم رقم الحدیث: ۲۷۸۸ کہیں موجود دی، البتہ دے کہ لڑدے الفاظ پہ صحیح البخاری، کتاب البیوع، باب الحلال بین الخ، کہ ہم ہتہ۔

(۲) صحیح البخاری، کتاب الذیات، باب قول الله تعالیٰ ان النفس بالنفس الخ: ج ۲، ص ۱۰۶۲، و صحیح مسلم، کتاب القسامۃ والمحابر بین الخ، باب ما یباح بہ دم المسلم: ج ۲، ص ۵۱۔

(۳) سنن ابی داود، کتاب الذیات، باب الامام یأمر بالظفر فی الدم رقم الحدیث: ۲۵۴۲۔

(۴) جامع الترمذی، أبواب الذیات، باب ما جاء فیمن یقتل نفساً معاهداً: ج ۱، ص ۲۵۱، وابن ماجہ، أبواب الذیات، باب من قتل معاهداً: ص ۱۳۔

نار واطریقہ ددے دُخوړولو اولاندې کولو خواته هم نه ورځی څنگه چه په یوبل آیت کښې هم په دې شان الفاظو کښې راغلی دی.

څوک چه دیتیمانو مال په ظلم سره خوری هغوی په خپلو خیتو کښې اورد کوی-۱
البته دیتیمانو د مال حفاظت کول یا په داسې جائز کارو بار کښې په لگولو سره ئې زیاتول چه پکښې دعادت له مخې د زیان تاوان خطر نه وی نوداښه اوضروری طریقہ ده، دیتیمانو پالونکو لږه دغسې کول پکار دی.

ورپسې دیتیم د مال د حفاظت حد ئې داسې بیان کړو: ﴿عَلَى يَتْلَىٰ أَشَدُّ﴾ اتر دې چه هغه د بالغیدو عمر ته اورسې انود پالونکی ذمه واری ختمه شوه، یتیم ته د د هغه مال اوسپاری.

﴿قَالَ اَنْتُمْ قَنْهُمْ شُدَّ اَفَاذَقَعُوا اَلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ﴾ اصلی معنی قوت او طاقت دې چه د جمهور ورو علماو په نزد د بالغیدو د وخت نه شروع کپړی، څه وخت چه په ماشوم کښې د بالغیدو نڅښې، نښانې اوموندې شی یانې عمر پخلس کاله پوره شی، نود شریعت له مخې به هغه بالغ بللې شی البته د بالغیدو نه پس به دا کتلې شی چه په دة کښې د مال د ساتنې او په صحیح خانې کښې ئې د لگولو استعداد پیدا شوې دې او که نه؟ که پیدا شوې وونوسم دستې به ورته مال حواله کړې شی او که نه وو پیدا شوې نود هغه د پنځوشتو کالو تر عمر پورے به پالونکې د هغه د مال د ساتلو ذمه واری، البته که په دې دوران کښې ئې استعداد پیدا شو نو هم به ورته خپل مال ورسپارلې شی هر کله چه پنځوشتو کالو ته ئې عمر اورسپړی نود امام اعظم ابی حنیفه رحمته الله په تذبده ورته په هر حال خپل مال په حواله کولې شی، خوشرط دادې چه دغه کم عقل توب ئې د کیوتوب حد ته نه وی رسیدلې، اود ځنې نورو امامانو په تذبده دغه وخت هم ورته نشی سپارلې، بلکه شرعی قاضی به د دة د مال ساتنه دیوبل ذمه دار بنده په حواله کړی.

دا مضمون د قرآن کریم د دے آیت ﴿قَالَ اَنْتُمْ قَنْهُمْ شُدَّ اَفَاذَقَعُوا اَلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ﴾ (یعنی که په یتیمانو پچو کښې د بالغیدو نه پس، تاسو دغه استعداد او وینې چه د خپل مال ساتنه پخپله کولې شی او په څه کارو بار کښې ئې هم لگولې شی نو خپل مال ورته وراوسپاری ئانه راغستی شوی دې چه صرف په بالغیدو باند ورته مال سپارل هم کافی ندی، بلکه د مال حفاظت کول اود کارو بار چلولو جوگه کیدل ئې شرط دی.

اووم هرام په ناپ تول هڅې هڅې ټول: په دې آیت کښې اووم حکم، په انصاف سره د ناپ تول پوره کولو دې، په، انصاف سره،، مطلب دالری چه ورکوونکې د بل فریق په حق کښې څه کمی اونکړی او اغستونکې د خپل حق نه زیات وانځلی (روح المعانی) (۱)

د څیزونو په لین دین کښ، ناپ تول کښې کمی، زیاتې راوستل قرآن کریم سخت حرام گرځولې دې اود دې نه خلاف کوونکو د پاره په سورت مطفقین کښې سخت وعید راغلی دې.

د قرآن کریم مفسر حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمایلی دی چه رسول الله صلی الله علیه و آله د ناپ، تول د څیزونو تجارت کوونکو ته خطاب کولو سره اوفرمایشل چه ناپ اوتول، دا هغه کارونه دی چه په دې کښې یې انصافی کوونکې گنرا متونه د الله تعالی په عذاب سره تباہ کړې شوی دی اتاسو په دې کښې پوره احتیاط کوی-۱- [تفسیر ابن کثیر] (۲)

(۱) روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۴۰

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۳

والمسرانوا ملازمین و رانوبہ علیہم ناکلمہ و بولوا او خدمت کنبہ ہوتاہی کول ہم پہ ناپ اسول رسول کنبہ
دھم ہولوبہ کنبہ و: پہ ناپ، تول کنبہ کمی راوستل چہ پہ قرآن کریم کنبہ ورنہ
تطفیف و ثیلہ شویڈی، یواخی د ناپ، تول خیزونوسرہ خصوصیت نہ لری، بلکہ دحق پہ
ادا کولو کنبہ ہم کمی کول، تطفیف، حسابیری۔ لکہ چہ موطا امام مالک کنبہ نقل شویڈی
چہ ہر کله حضرت عمر رضی اللہ عنہ د مونخ پہ ارکانو کنبہ کمی کوونکی سري اولید و نوور تہ نی اوونیل چہ
تا، تطفیف، اوکرو، یعنی ستاپہ ذمہ چہ کوم واجب حق و وہغہ دادانکرو، خکہ ددی نقل کولونہ
پس امام مالک پخپلہ فرمائیلی دی: ﴿لکل شیء وفاء و تطفیف﴾ (۱) یعنی حق پورہ ادا کول او کمول
پہ خیز کنبہ راتلی شی، صرف د ناپ تول پہ خیزونوارہ نہ لری۔

دی نہ معلومہ شویڈ چہ کوم ملازم، خپلہ دیوتی نہ پورہ کوی، د وخت غلا، یاپہ کار کولو کنبہ
کوتاہی کوی، ہغہ کہ خوک وزیر، امیروی، یا معمولی ملازم وی، دفتری کار کوونکی وی یا علمی
او دینی خدمت کوونکی، پہ خپلہ ذمہ حق ادا کولو کنبہ کوتاہی کوی نوہغہ ہم پہ،
مطفیفینو کنبہ داخل دی، د مزدور ہم دغہ حکم دی کله چہ ہغہ پہ خپلہ ذمہ تا کلی وخت کنبہ
کوتاہی کوی۔

وریسی فرمائی: ﴿لَا تُكَلِّفُ نَفْسًا وُسْعًا﴾ (۲) یعنی مونر چاتہ دہغہ دوس نہ زیات د خہ خیز حکم نہ
ور کوؤا پہ خنی روایتونو د حدیث کنبہ ددی مطلب دایان کرے شویڈی چہ ہر کله خوک د خپل
وس مطابق د ناپ تول پورہ پورہ حق ادا کوی نو کہ ددی باوجود بیا ہم ہی خبری یابی اختیار
پہ وجہ پکنبہ ترخہ معمولی کمی، زیاتی کہ راشی نوہغہ بہ معاف وی۔
پہ تفسیر مظہری کنبہ راغلی دی چہ ددی جملہ پہ اضافہ کولوسرہ دی خبری تہ اشارہ دہ چہ د
حق دادا کولوبہ وخت احتیاط پہ دی کنبہ دی چہ خہ زیات خکہ ور کرے شی چہ د کمی راتلو شبہ
پکنبہ پاتی نشی، (۱) لکہ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم داسی یوہ موقعہ باند تول کوونکی تہ د احکم
ور کرو چہ: ﴿زن وارجع﴾ (۲) کہ کوہ دروند تول اوکرہ [احمد، ابوداؤد، ترمذی پہ روایت دسویڈین
قیس] (۳)

درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام عادت داووجہ پہ خپلہ ذمہ دیو حق ادا کولوبہ موقعہ بہ نئے زیات ادا کول
خوبنول، (۴) او دبخاری شریف پہ حوالہ، د حضرت جابر پہ روایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل چہ:
اللہ تعالیٰ دیہ ہغہ چار حمت اوکری چہ دخرخولوبہ وخت ہم داسی نرم وی چہ زیات ور کوی
او دخرید کولوبہ وخت ہم داسی نرم وی چہ دحق نہ زیات نہ اخلی، بلکہ کہ خوم معمولی کمی وی
نویہ ہغی راضی شی۔ (۵)

خود احکم اخلاقی دی چہ پہ ور کولو کنبہ زیات ور کوی او پہ اغستو کنبہ کہ کم و اخلی
نوجگرہ نہ کوی، داخہ قانونی خیز نہ دی چہ پہ داسی کولوباند گنی مجبورہ وی، او پہ قرآن کریم

(۱) موطا مالک، کتاب وقوت الصلاة، باب جامع الوقت رقم الحديث: ۸۰

(۲) التفسیر المظہری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۰۵

(۳) مسند أحمد، حدیث سويڈ بن قيس عن النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث: ۱۳۲۱، وسنن أبي داود، کتاب الميوع

باب في الرجلان في الوزن الخ: ج ۲، ص ۲۵۷، وجامع الترمذی، أبواب الميوع، باب ما جاء في الرجلان في الوزن: ج ۱، ص ۳۳

(۴) داسے حدیث اوگورق: سنن أبي داود، کتاب الميوع، باب في حسن القضاء: ج ۲، ص ۲۵۸

(۵) صحيح البخاری، کتاب الميوع، باب السهولة والسآحة في الهراء الخ: ج ۱، ص ۲۵۷

کنبی ددی ارشاد فرمائیلو چہ ، مونہ چاتہ دوس نہ دزیات خیز حکم نہ ورکړو۔ وجہ ہم داده چہ بل ته د حق نه زیات ادا کول او دخپل حق په کمی باند راضی کیدل خہ جبری حکم خکہ نه دی چہ عامو خلقوته داسی کول آسان ندی۔

اتم خهم دعدل او انصاف هولو دهم خهم دهم خلاف هول هرام ده: فرمائی ﴿وَإِذَا قُلْتُمْ قَاعِبُوا أَوْلِيَاءَكُمْ﴾ (یعنی که تاسو خبره کول غواړئ نو حق خبره کوئ اگرچه هغه ستاسو خپلوان وی) دلته د خه خاص خبره ذکر نسته، خکه د جمهور و مفسرینو په نزد تر هر قسم خبره مراد اغستې شی که دغه خبره دیوے معاملے دگواهی وی یا دحاکم دآر خه فیصله، یا په خپل منع کنبی مختلف قسم خبره اترے کول وی، په دے ټولو کنبی د قرآن کریم ارشاد دادی چہ په هر ځانې اوبه هر حال کنبی چہ خبره کوئ نو د حق او انصاف خیال لرل پکار دی، په یو مقدمه کنبی دگواهی ورکولو یا په یو فیصله کنبی د حق او انصاف قائم لرلو معنی خوداسی ښکاره ده چہ گواه به هغه خبره کوی کومه چہ ورته په یقین سره معلومه وی هغه د صفا صفا بیان کړی، خپل اټکل یا گمان ته د پکنبی خه دخل نه ورکوی۔ دغه شان هر کله چہ دیوې مقدمې فیصله کول وی نو دگواهانو اندازه د د شرعی اصولو په جوړ واغستې شی، ددوی په گواهی یا په نور وقرینو سره چہ خه ثابت شی د هغې مطابق فیصله داو کړے شی، په گواهی او فیصلې دواړو کنبی د دچا دوستی، مینه او خپلوی په حق و نیلو کنبی خه خنډ جوړ نشی، او نه دچا مخالفت او دشمنی د خنډ جوړ شی۔

خکه چې هم په دې خاطر یی دا جمله زیاته کړه ﴿وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾ [اگرچه هغه گس ستاسو خپلوان وی دچا په باره کنبی چہ گواهی ورکول یا فیصله کول وی، یعنی په هیڅ حالت کنبی حق او انصاف د لاسه مه ورکوي]۔

د دے آیت مقصود د دروغو گواهی او د ناحق فیصلې کولو نه منع کول دی خکه چې د دروغو دگواهی په باره کنبی ابوداؤد او ابن ماجه د رسول الله ﷺ د ارشاد نقل کړیدی چې: په دروغه گواهی کول شرک سره برابر دی، درې کرته ئی او فرمائیل اویانی د آیت تلاوت کړو۔۔۔ ﴿فَاتَّخِذُوا الزُّهْمَ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ وَاتَّخِذُوا قَوْلَ الزُّهْمِ حَقًّا وَلَا تَوَلُّوا عَمَّا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ [یعنی دبت پرستی د گنده عقیدې او د دروغو و نیلو نه بچ شی، الله سره څوک شریک مه جوړوئ]۔ (۱)

دغه شان د حق په خلاف د فیصلې کولو په باره کنبی دابی داؤد په حواله، د حضرت بریده رضی الله عنه په روایت د رسول الله ﷺ د ارشاد نقل شوی دی:

قاضیان ادمقدم فیصله کوونکی درے قسمه دی، د هغوئی ځنی به یو جنت ته ځی او دوه جنهم ته چاچه د شریعت په جوړ د معاملے تحقیق او کړو، حق ئی او بیژند او د حق په جوړ ئی فیصله او کړه هغه جنتی دی۔ او چاچه په تحقیق کولو سره حق او بیژند لو او بیانی هم د هغې په خلاف فیصله او کړه، هغه دوزخی دی او د اشان هغه قاضی چې هغه ته علم نه وی یا یې په غور و فکر کولو کنبی کمی او کړه او په جهالت سره یې یوه فیصله ورکړه د اهم دوزخی دی۔ (۲)

د قرآن کریم په نور و آیتونو کنبی هم دامضمون په زیات وضاحت او تاکید سره بیان کړی شوی دی چہ په گواهنی یا فیصله کنبی دچا دوستی او نزدې خپلولی، تعلق، یا دشمنی او مخالفت د هیڅ خیز اثر نه دی کیدل پکار لکه یو ځانې کنبی ارشاد فرمائی: ﴿وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوَالِدَيْكُمْ وَالْأَقْرَبُونَ﴾

(۱) سنن ابی داؤد، کتاب القضاء، باب فی ههامة الزهْم: ج ۲، ص ۵۶، مع وسنن ابن ماجه، أبواب الشهادات، باب ههامة الزهْم: ص ۱۵۱

(۲) سنن ابی داؤد، کتاب القضاء، باب فی القاضی یخطئ: ج ۲، ص ۵۴

ایعنی حق خبره اگر چه ستاسو خلاف وی یاد والدینو او دنورو خپلو انو خلاف وی په گواهنی ورکولو کښې څه خنډ راوستل نه دی پکار.

دغه شان یو بل آیت کښې حکم دی: ﴿وَلَا يَجْزِيكُمْ شَتَاَنُ قَوْمٍ عَلَىٰ اَلَّا تَعْبُدُوْا﴾ [یعنی د یو قوم دشمنی د تاسو، د انصاف په خلاف گواهی ورکولو یا فیصلې کولو د پاره نه تیاروی.]. د گواهی او فیصلې نه علاوه یو تر بله په خبرو اترو کښې د حق او انصاف قائم لرلو مطلب دادې چه په دې کښې دروغ اونه وائی- د چاغیبت اونگری، بل چاته د څه تکلیف ورکولو خبره اونگری، اونه د ځانی او مالی زیان، تاوان ورکولو خبره اوگری.

نهم حکم الله تعالی د لوظ او قول پوره هولو یعنی د وسمه ساتولو هر اموال: په دې آیت کښې نهم حکم د وعدې پوره کولو او د وعدې ماتولو نه د ځان ساتلو دې لکه فرمائی: ﴿وَيَعْبُدُ اللّٰهَ اَوْفُواْ﴾ [یعنی د الله تعالی لوظ، قول پوره کوی] د الله تعالی د لوظ نه مراد هغه هم کیدی شی چه په ازل کښې هر انسان نه واغستې شواو پکښې تولوا انسانانو ته و نیلې شوی وو: ﴿اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾ [آیا، زه ستاسو پروردگانه یم؟] نو ټولو جواب ورکړو: بلی، [بیشکه ته زموږ رب او پروردگار نی] د دې لوظ تقاضا هم داده چه د پروردگار د هیڅ حکم نه غاړه اونه رغړوی، د کومو کارونو حکم نی چه ورکړې هغه دې د ټولو کارونو نه وړاند او دیر ضروری او گنړی او د کومو کارونو نه چه منع کړې شویده دهغې خواته دې هم نه ورځی، او دهغې دشبھونه هم ځان ساتی- د دې لوظ خلاصه داده چه د الله تعالی مکمله فرمانبرداری د اوکړې شی.

اودا هم کیدی شی چه هغه خاص خاص لوظونه تر مرادوی چه په قرآن کریم کښې نی ذکرېه مختلفو موقعو راغلې دې- او د دغې ځنې دادرې آیتونه هم دی د کومو تفسیر چه دا اوس لگیانې گوري نی [په کومو کښې چه لس حکمونه په تاکید سره بیان کړې شوي دی].

علماؤ فرمائیلی دی چه په دې لوظ کښې نذراو منبسته پوره کول هم داخل دی ولې چه دا هم داسې یو لوظ دی چه انسان نی الله تعالی سره د یوکار په کولو سره کوی چې دا کار به کومه یا به نی نه کومه. قرآن پاک کښې یو بل آیت کښې ښکاره ذکر شوې دې لکه فرمائی: ﴿يَوْمَ تَوَفَّوْنَ بِالْاَشْدَرِ﴾ [یعنی د الله تعالی نیکان بندگان خپلې منبستې [نذرونه] پوره کوی].

خلاصه نی داشوه چه هسې خودا په نوم نهم حکم دې خو په حقیقت کښې دا ټولو شرعی احکامو لره شاملیږی خواه هغه واجبات دی او که ممنوعات دی.

د دې دویم آیت په آخر کښې نی او فرمائیل: ﴿وَذَلِكُمْ مِّنْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ [یعنی الله تعالی تاسوته د دې کارونو حکم درکړیدی د پاره د دې تاسو نی یاد لری].

په دریم آیت کښې لسم حکم بیان شوي دي: ﴿وَاَنْ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ فَاتَّبِعُوْهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيْلِهِ﴾ [یعنی دا دین محمدی زمان یغه لار ده نویه دې لاره روان اوسی او په نورو لارو مه روانیږی ځکه چه هغه به تاسو لره د الله تعالی د لارې نه بیل کړی].

دلته په ، ، هَذَا ، ، سره دین اسلام یا قرآن ته اشاره ده ، او سورت انعام ته هم اشاره ځکه کیدی شی چه په دې کښې د اسلام ټول اصول ، توحید ، رسالت او د شرعی حکمونو اصول بیان کړې شوي دي ، او ، ، مستقیم ، د دین دهغه لارې صفت دی چه په نحوی ترکیب کښې د حال په صورت کښې د د دې په را وړوسره اشاره دې ته کړې شويده ، چه د اسلام د پاره مستقیم کیدل لازمی صفت دی ، ورپسې فرمائی: ﴿فَاتَّبِعُوْهُ﴾ [یعنی هر کله چه معلوم شو چه دین اسلام زما لارده او هم دغه

، مستقیم ، اونیغه لارده ، هر کله چه د منزل مقصود سمه لاره گتوته راغله خکه یواخی هم په دغه لار روان اوسی

بیایې او فرمائیل ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ ، سُبُل ، دَسبیل جمع ده ، معنی نی لارده ، مراد دای چه الله تعالی ته در سید او د هغه د رضا حاصلولو اصلی لاره خو هم یوه ده ، لیکن په دنیا کښې خلقو گنړې خیالی لارې جوړې کړیدی ، تاسو په دغې لارو کښې په یوه هم خکه مځنی چه په حقیقت کښې دا ، الله تعالی ته در سید ولارې نه دی ، هر کله چه څوک په دغې لارو باندې هڅه به د الله تعالی د لارونه لرې غورځیږی -

په تفسیر مظهری کښې وائی چه ، د قرآن کریم د نازلولو او در رسول الله ﷺ د رالېرلو مقصد خو دای چه خلق خپل خیالات ، خپلې ارادې او خپل تجویزونه د قرآن اوسنت تابع کړی ، او خپل ژوند په دغه قالب کښې واچوی ، لیکن کيږی داسې چه خلق قرآن اوسنت لره د خپلو خیالاتو او تجویزونو په قالب کښې دا چولو یو څ قصه کړیدی ، کوم آیت یا حدیث چه ورته په دې کښې څه بندیز راوستونکې ښکاره شوه دغې په تاویلونو کولو سره ئې د خپل خواهش مطابق جوړ کړی ، هم دې ځانې نه د گمراهی نورې لارې راپیدا کيږی ، کوم چه د بدعاتو او شبهو لارې دی - (۱) هم د دغې نه ځان ساتلو د پاره په دې آیت کښې هدایت شوی دی -

په مسند دارمی کښې د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت منقول دی چه یو ځل رسول الله ﷺ یوه نیغه کرښه [لیکه] راکش کړه او وې فرمائیل چه دا ، د الله تعالی لارده ، بیانې د دے ښی او گس [چه] اړخ ته نورې کرښې [لیکې] راکش کړې او وې فرمائیل چه داسبل دی [یعنی هغه لارې دی چه دې کښې په هر لارې باندې یو شیطان مقرر دی چه خلق د سمې لارې نه په راوړلو سره دې خوار ابلې ، بیانې دا آیت په دلیل کښې تلاوت کړو - (۲)]

په آخر د آیت مبارک کښې ئې بیا ارشاد او فرمائیلو: ﴿ذَلِكُمْ وَشُكْرُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [یعنی الله تعالی تاسو ته د دې تاکید دی حکم در کړیدی د پاره د دے چه تاسو احتیاط کړئ] -

د دې وار و آیتونو تفسیر او په دې کښې د حرام کړو شوو څیزونو لاس اصول پوره بیان کړې شو -
په آخر کښې د قرآن کریم د بیان په دے انداز هم یو نظر واچونی چه دلته ئې لس احکام بیان کړی دی ، دانی دنن صبا د قانون د کتابونو پشان په لسو دفعو کښې اونه لیکل بلکه په اول کښې ئې د ښځو حکمونو بیانولونه پس ئې او فرمائیل: ﴿ذَلِكُمْ وَشُكْرُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ دې پسې د څلورو حکمونو بیانولونه پس هم دغه جمله بیا ذکر کړه ، خودلته ئې د ﴿تَتَّقُونَ﴾ په ځانې ﴿تَذَكَّرُونَ﴾ او فرمائیلو بیا آخری حکم ئې په مستقل آیت کښې چه بیان کړو دغه جمله ئې دریم وار په دې شان راوړه چه د ﴿تَذَكَّرُونَ﴾ په ځانې ئې پکښې ﴿تَتَّقُونَ﴾ او فرمائیل - د قرآن حکیم په دې طرز بیان کښې گنړ حکمتونه دی -

اول دا چه د عامو قانونو پشان دا قرآن یواخی حاکمانه قانون نه بلکه تربیت کوونکې قانون دی ، همدغه وجه ده چه هر قانون سره د هغې د آسانولو تدبیر هم ښولې شی او د الله تعالی پیژندگلی او د آخرت فکر یو داسې څیز دی چه په پټه او په ښکاره ټولو حالاتو او مقاماتو کښې انسان لره د قانون په

(۱) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۰۴

(۲) مسند دارمی، المقدمة، باب فی کراهية أهل الرأي رقم الحديث: ۲۰۸

پابندی کولوباندې مجبور کوی، په دې وجه ددري وارو آيتونوپه آخر کښې داسې کلمات راوړلې شو چه دهغه په وجه دانسان مخه ددنپانه آخرت ته راواړي۔

په رومبي آيت کښې کوم پنځه حکمونه (شرک نه خان ساتل، دموريلارنافرماني نه خان ساتل، د اولاد دوزلونه خان ساتل، دې حيايي دکارونونه خان ساتل، په ناحقه دچاوژلونه خان ساتل) نو ددې په آخر کښې نې د (تَقْلُونَ) لفظ خکه راوړو، چه دجاهليت دزمانې خلقوپه داخه عيب نه گنرلو، لهداپه دې لفظ سره اشاره دې ته اوکړې شوه چه دپلار، نيکه رسمونه اوخيالونه پريږدي او عقل نه کارواخلتي۔

په دوئم آيت کښې خلور حکمونه بيان شويدي، يعني ديتيم مال په ناحقه نه خوړل په ناپ تول کښې کمی نه کول، په خبرو کولو کښې دحق اورشتياولحاظ ساتل، اودالله تعالی لوظ پوره کول۔ داخيرونه خوجاهلانوپه هم ضروري گنرل اوخني خلقوپه پر عمل هم کولو خواکثريه پکښې غفلت اوبې پرواني کولي شوه هرکله چه ددې علاج، تذکره،، يعني دخدائي واآخرت وربادولادی خکه نې دلته (تَذَكُّرُونَ) اوفرمائيل:

په دريم آيت کښې داهدايت دې چه،، صراط مستقيم،، اختيار کړي اودنورولارونه خان ساتي اوصرف دالله تعالی نه ويره يوداسې خيزدې چه انسان لره دخپلوخيالاتواوخواهشاتونه دبیرته لرلو صحيح ذريعه کيدې شي، په دې وجه نې ددې په آخر کښې (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) اوفرمائيل۔ درې واروخايونوکښې لفظ د،، وصيت،، راوړې شوچه تاکيدي حکم ورته ونيلې شي، همدغه وجه ده چه خني صحابه کرامو (عليهم السلام) اوفرمائيل چه،، خوک، درسول الله (صلى الله عليه وسلم) مهر کړې وصيت نامه کتل غواړي هغه ددادرې آيتونه وائي۔ (۱)

لَمْ	آتَيْنَا	مُوسَى	الْكِتَابَ	تَمَامًا	عَلَى الَّذِي
بيا اورکړو مونږه	موسی ته	کتاب	اچي دنعمت تکميل وژ	په هغه چاباندې	
بيامونږ موسی	ته کتاب ورکړو		چه په نيکانونو نعت پوره شي		
أَحْسَنَ	وَتَفْصِيلًا	لِكُلِّ شَيْءٍ	وَهَدًى	وَرَحْمَةً	
چی نيکه لارني اختيار کړي و	اوتفصيل وژا	دپاره دهرخيز	اوهدايت وژا	اورحمت وو	
	اودهر يو خيز تفصيل اوشي	اوسر ترسره هدايت اورحمت اوشي			
لَعَلَّكُمْ	بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ	وَهَذَا	كِتَابٌ	أَنْزَلْنَاهُ	
دپاره ددې چی	شاید داخلق	په ملاقات درب خپل ايمان راوړي	اودغه شان دا	کتاب دي	چی نازل کړې دي مونږه
اودې دپاره	چه هغوی (بنی اسرائیل)	دخپل رب	په ملاقات يقين اوساتي	اوداقرآن پاک	يو برکتی
مُبْرَكٌ	فَالْتَبِعُوهُ	وَاتَّقُوا	لَعَلَّكُمْ	تُرْحَمُونَ	
برکتناک دي	نوپيروي اوکړي ددې	اودپرميزگاري ژوند شروع کړي	شاید چی	په تاسو	رحم اوکړې شي
کتاب دي	چی مونږ نازل کړې دي	په دې عمل اوکړي	او تقوی	اختيار کړي	شاید رحم درياندې اوشي

أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا

چی اونه واین اچی بیشکه نازل کړې شوې ودا کتاب ا په دوو ډلو باندې امخکښی زموږ نه اوچه تاسوونه ونیلې شی چې کتاب خوز موږ نه وړاندې دوه ډلو ابهودونصارا نه ورکړې شوې وو

وَأَنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَفِلِينَ ۖ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا

اوبیشکه وژمونږه دلوستلو دهغوئ نه خامخا ناخبره یا اونه واین تاسو ا که وې مونږ اومونږ ته هیڅ خبر نه وو چې هغوی په دې کښې څه لوستل اوچه دابها نه هم نشی کولی که مونږ

أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى

چی نازل کړې شوې وې ا په مونږ باند کتاب ا نو خامخا به وژمونږ ازیات په صحیح لارا باندې کتاب نازل شوې وې نو مونږ به دهغوئ نه زیات په سمه لار روان شوی وو

مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى

دهغوئ نه انوپه تحقیق سره راغلي دي تاسوته دلیل روښانه ا دطرفه درب ستاسونه ا اهدایت بیشکه تاسوته دخپل رب نه ښکاره دلیل او هدایت اورحمت راغلي دي ا.....

وَرَحْمَةً ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ

اورحمت ا نو څوک دي ا ډیر ظالم ا دهغه چانه اچی دروغ او گنډی ا آیتونه دالله ا اومخ واپړی نو دهغه چا نه څوک لوڼي ظالم کیدشی چې دالله آیتونه دروغ گنډی اوددې نه مخ

عَنْهَا سَتَجِدُنَا الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ

دهغې نه ا زر به بدله ورکړو مونږ ا هغه کسانوله اچی مخ اړوی ا دآیتونو زموږ نه سخت اوگرځوی ا څوک چې زموږ دآیتونو نه مخ گرځوی ا..... نو هغوی ته به مونږ

الْعَذَابَ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ۚ

عذاب ا په سبب دهغې اچی ووهغوی اچی مخ به نې اړوز ا ددې انکار په بدله کښې سخت عذاب ورکړو

آسان ترجمه قرآن

بیا مونږ موشی علیه السلام ته کتاب ورکړې وو چه دهغې مقصد داوو چه په ښکاتو خلقو دالله نعمت پوره شي. او دهر يو څيز تفصيل بيان کړې شي او هغه (دخلقو دپاره) درهنماين او درحمت سبب جوړ شي. دې دپاره چه دوی (آخرت کښ) دالله سوره ملا وپيدو باندې ايمان راوړي او (دغه هان) داد پرکت والا کتاب دي چه مونږ نازل کړې دي. پس ددې تابعداری وکړئ. او پر هيز گاري اختيار کړئ دي دپاره چه په تاسو رحم وښي. (دا کتاب مونږ دي وچې نه نازل کړې دي چه) هرته تاسو دا وونه والي چه کتاب خو مونږ نه مخکښ دوه ډلو باندې (يهود او نصاري) باندې نازل هوي وو. او څه چه په هغوی لوستل خودل. مونږ خو دهغې نه بالکل ناخبره وو یا دا دوايق چه که په مونږ باندې کتاب نازل هوي وو نو مونږ به دي (يهود او نصاري) نه پکښا ډیر په هدایت وو نو دادي تاسوته ستاسو د پروردگار د طرف نه پور وړانه

دلیل اود هدایت او در حمت اسباب را غلبي دي اوس دهغه چاله لوئی ظالم به خوک وي چه دالله آیتونه دروغونوي اود هغی نه مخ واروي؟ کوم خلق چه خوبو د آیتونو نه مخ اروي مولو به هغوی ته بد عذاب ورکرو، خکه چه هغوی مخ اروي.

خلاصه تفسیر

﴿لَمَّا آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا﴾ بيا [دشرك دمضمون باطلولو نه پس مونږ د پيغمبرني په مسئله كښې خبره كوړه چه مونږ يواځې تاسو پيغمبر نه يې جوړ كړې چه دے خلقو شور جوړ كړې دے بلكه تاسونه وړاندي] مونږ موسى عليه السلام لره [پيغمبر جوړ كړو تورات] كتاب مو وركړې وړ [عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ] چه په هغې سره په ښه شان عمل كوونكو باندې [زمونږ] نعمت پوره شى چې عمل او كړې او ثواب كامل تر لاسه كړې او د ټولو اضروړې احكامو اودې په ذريعه تفصيل اوشى. ﴿وَهَذَى وَذِمَّةٌ لَّهُمْ بَلَاءٌ رَّبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ﴾ اوددې په ذريعه لار ښوونه وى او [منوونكو دپاره] رحمت شى [مونږ ددې صفت كتاب په دې وجه وركړو] چه دغه خلق [يعنى بنى اسرائيل] دخپل رب په ملاويدو باندې يقين راوړى [اود ملاويدو د عقيدې لرلو په بنا ټول حكمتونه په ځانې راوړى] ﴿وَهَذَا كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ مِنْكَ﴾ او [هركله چه ددې اوددې دتتمع انجيل درو ختم شو دے نه پس] دا [قرآن] يو كتاب دے كوم لره چه مونږ [تاسوته] راوړلو دلونې خير او بركت والا ﴿فَأَتَّبِعُوا وَأَتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ نو [اوس] ددې تابعدارى كونى او [دے نه دخلاف كولو په باره كښې دالله تعالى نه] ويرېږنې خكه چه په تاسو [دالله] رحمت اوشى. او مونږ دا قرآن دے دپاره هم نازل كړو چه ﴿أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَنْزَلَ الْكِتَابَ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا﴾ تاسو خلقو به [په قيامت كښې ددې دنه نازلېدو په صورت كښې كله چه درياندې دكفر او شرك په وجه عذاب راغله و] داسې مو ونيلې چه [آسماني] كتاب خو صرف زموږ نه مخ كښې چه دوه فرقې [ديهودو او عيسايانو] و په هغوى نازل شوې وو ﴿وَأَنْ كُفَّارًا يَكْفُرُونَ﴾ اومونږ دهغې دلوستلو او ونيلو نه بې خبره وو [خكه راته د توحيد حقيقت څرگند نه شو] ﴿أَوْ تَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ﴾ آيا [نورو مخكښو مومنانو ته د ثواب ملاويدو په وخت] داسې مو ونيلې چه كه په مونږ څه كتاب نازل شوې و [لكنّا آهذى مِنْهُمْ] نو مونږ به ددغو [مخكښو مومنانو] نه هم زيات په لاره وو [اوپه عقيدو او عملونو كښې به مو ددوى نه زيات كمال حاصل كړې و، دثواب حقدار به وو] ﴿فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ نو [ياد لرئې چه] اوس [تاسو لره څه علمو نشته] تاسوته [هم] ستاسو درب د طرفه يو كتاب [چه احكام نر] واضح [دى] ﴿وَهَذَى وَذِمَّةٌ﴾ او [چه] دلارې ښودلو ذريعه [ده] او [دالله] رحمت [دے] راغلې دې ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا﴾ نو [داسې كافى شافى كتاب راتلو نه پس] دهغه چا نه به زيات خوك ظالم وى چه زموږ دا آيتونه په دروغه بولى [اونور هم] ددې نه بندوى ﴿سَخَّرَ لِي الَّذِينَ يَصِفُونَهُ عَنْ آيَتِنَا﴾ مونږ اوس [په آخرت كښې] هغې خلقوته چه زموږ د آيتونو نه [خلق] منع كوى ﴿سَوْءَ الْعَذَابِ يَمَّا كَانُوا يَصِفُونَهُ﴾ هغوى ته به ددې منع كول په سبب سخته سزا وركوو [داسختى پرې خكه زياته شوه چه ددوى منع كول او بندول وو گنى نو يواځې تكذيب په دروغه بلل هم د سزا موجب دى].

معارف او مسائل

دې خبرې وجه دآنه وه چه تورات او انجيل په عربي ژبه كښې نه وو، ولي چه په ترجمې سره ددې په مضمونونو باند خبريدې شو، بلكه دا خبره واقعي وه، اصلي وجه داده چه اهل كتابو د اهل عربو توحيد او تعليم پسې چرې مخه نه اوړله، او كه هسې ديو مضمون غوږونو كښې پريوتل پيښ شي نو عموماً په خبرداره كولو كښې ددې اثر ډير كم وي، اگر چه په دومره خبريدوسره هم لټون او غور فكر كول واجبيږي، او په دې بڼا د توحيد په پريښو غذا بول كيدې شو، اودې نه دا شكال نه راپورته كيږي چه د حضرت موسي عليه السلام او حضرت عيسي عليه السلام پيغمبري گڼي عامه وه خكه چه صرف زموږ د پيغمبر محمد عليه السلام پيغمبري په خصوصيت سره په اعتبار د مجموعې د اصولو او فروعو سره عامه ده، ورنه په اصولو كښې خود ټولو پيغمبرانو عليهم السلام اتباعداري په ټولو خلقو باند واجبه ده، نو په دې بڼا عذاب صحيح ووليكن دا عذربه سرسري نظر كښې پيش كيدې شو، اوس ددې گنجائش هم پاتې نشو اودالله تعالى حجت پوره شو.

او دېل قول: ﴿لَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا الْكِتَابَ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ﴾ بېه باره كښې يو سوال جواب، د فترت د زماني د خلاصې موندونكو په اعتبار سره د سورت مائده د درېمي ركوع په آخر كښې تير شويدي.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا

دوى | انتظارنكوى | مگر

ايا دوى صرف ددې خبرې انتظار كوى

أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ

دې ته چې راشي دوى ته | فرښتي | ياراشي | ارب ستا | ياراشي | ځينى | نښي
چې فرښتي ورته مخامخ راشي | يا ستا الله تعالى ورته پخپله راشي | يا ستا درب نښي

رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا

درب ستا | په كومه ورځ چې راشي | ځينى | نښي | درب ستا | نه به وركوى فائده | يونس ته
ښكاره شي | په كومه ورځ چې ستا درب تعالى بعضي نه راشي | نوهغه چاته به اسمدستى |

إِيْمَانُهَا كَمْ تَكُنْ أَمِنْتُ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسِبَتْ

ايمان دهغه | چې نه ئې وى | راوړې ايمان | دمخكښې نه | يانې نه وى كسب كړى
ايمان فائده نه وركوى چې دمخكښې نه ئې ايمان نه وى راوړې | يا په خپل

فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا قُلْ أَنْتُمْ تُنظَرُونَ إِيَّاكُمْ مُنْتَظَرُونَ

په ايمان خپل كښې | څه نيكى | له نښې ورته اووايه | انتظار كوى تاسو | مونږه [هم] | انتظار كونكى يو
ايمان كښې څه گټه | نيكى | نه وى كړې | ورته اووايه | ښه ده | تاسو انتظار كوى مونږ هم انتظار كوونكى يو

آسان ترجمه قرآن

دوى (د ايمان راوړو دپاره) دې نه سواد څه غيږ انتظار كوى چه دوى ته فرښتي راهي يا ستا پروردگار
خپله راهي يا ستا د پروردگار څه نښې راهي؟ (حال دا چه) په كومه ورځ چه ستا د پروردگار څه نښه

راخله، په هغه ورځ به هغه کس ته ایمان راوړل فائده ورنکړي چه مخکې نه شي ایمان نه وي راوړي، یا چا چه خپل ایمان سره څه نیک عمل نه وي کړي (پس دې خلکو ته) ووايه چه: نه ده انتظار کوئ مونږ هم انتظار کوونکي یو.

خلاصه تفسیر

﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ﴾ دا خلق [کوم چه د کتاب او نبیانو دناز لیدو اود حق واضح کیدو نه پس هم ایمان راوړي د خپل ایمان راوړو دپاره] صرف ددې خبرې انتظار کوونکي دي [داسې دیل کوی لکه چه څوک انتظار کوی] چه ورته د فرستې راشی ﴿أَوَلَيْسَ لَكَ﴾ یا ورته ستاسو رب راشی [لکه په قیامت کېنې چه د حساب په وخت به دغسې کیږي] ﴿أَوَلَيْسَ أَيْتُ رَبِّكَ﴾ یا ستاسو د رب څه لوی نخښه [د قیامت دنخښو نه] راشی [مراد ددې نخښو نه دمغرب له طرفه نمرراختل دی. مطلب دا شو چه آیا په ایمان راوړلو کېنې د قیامت دقائمیدو یا د نزدې راتلو انتظار دې نو په دې باره کېنې واورئ چه] ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ أَيْتُ رَبِّكَ﴾ په کومه ورځ چه ستاسو درب [دا] لویه نخښه [ذکر شوې] راوړسېږي [په دغه ورځ به] ﴿لَا يَنْفَعُ نَفْسًا﴾ دداسې کس ایمان به دهغه پکار نه راځي چه رومې نه ایمان نه لری [بلکه په دغه ورځ شي ایمان راوړي وي] ﴿لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كُنْتَ فِي الضَّالِّينَ﴾ یا [خو ایمان د رومې نه هم لری لیکن] هغه په خپل ایمان کېنې څه نیک عمل نه وی کړي [بلکه په ناکاره عمل شروع کړی نو توبه به یې قبوله نه وي اوددې نه مخکېنې شي که د گناهونو نه توبه نه وي کړی نو د مومن کیدو په برکت سره به یې توبه قبوله شوې وي. لهذا قبلیدل خود ایمان یو برکت اوفائده هم ده، دغه وخت ایمان اوتوبې راوړلو دغه خاص فائده ورنکړه اوکله چه د قیامت نخښه راتلل دایمان او توبې قبلیدو کېنې بندیز جوړ کړی نو په خپله قیامت راتلل خو به خامخا په دې کېنې بندیز جوړیږي بیا انتظار څه دې؟ او که په دې زورنه هم ایمان راوړي نو] ﴿قُلِ الْاِنْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ﴾ تاسو [د زیاتې زورنې په ډول] اوفرماښې چه [خیر ډیره ښه ده] تاسو [ددې څیزونو په] انتظار کېنې اوسئ [که نه مسلمانېږئ نومه مسلمانېږئ] مونږ هم [ددغې څیزونو په] انتظار کېنې یو [دغه وخت به په تاسو عذاب راشی او مونږ مسلمانان به انشاء الله خلاصی موندونکي یو].

معارف اوسائل

دسورت انعام اکثره برخه داهل مکه اود عربو مشرکانو د عقیدو او عملونو د اصلاح اود ددوني د شېهو اوسوألونو په جواب کېنې نازله شویده.

په دې ټول سورت کېنې، خصوصاً په تیرو شوو آیتونو کېنې د مکې اود عربو په استوګنو خلکو باند دواضحه کړې شویده چه تاسو د رسول الله ﷺ معجزې اولیدلې، د پخوانو آسمانی کتابونو اود پخوانو پیغمبرانو پیشنگویانې مود هغوی په باره کېنې واوریدې، بیاد یو امی د خلې مبارکې نه مو د قرآن آیات بینات واوریدل چه دیوې مستقلې معجزې په صورت کېنې راغلو، اوس د حق اورشتینوالی لارې ستاسو په وړاندې پرانستلې شوې اود الله تعالی حجت په تاسو تمام شو، اوس په ایمان راوړلو کېنې دڅه انتظار دې؟

دامضمون ني اوس په دې آيت كښې په ډير بليغ انداز سره د اشان بيان كړو: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ الْمَلَكُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ﴾ يعني داخلق په ايمان راوړلو كښې آيا د دې انتظار كوي چه د مرگ فرشتې ورته راشي، يا دميدان حشر انتظار كوي، چه پكښې به د جزا او سزا فيصلې دپاره الله تعالى راشي، يا د دې انتظار كوي چه د قيامت ځنې آخري نشانيانې اووښي، د قيامت ميدان ته فيصلې دپاره د رب كريم تشرېف راوړل د قرآن كريم د گڼو آيتونو نه ثابتېږي. څنگه د سورت بقره په يو آيت كښې دامضمون د اشان راغلي دي.

﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ﴾ آيا داخلق د دې انتظار كوي چه الله تعالى د ورېځو په سوړو (ساو) كښې دوڼي ته راشي او فرشتې هم او خلقو دپاره د جنت او دوزخ كيدونكي فيصله سرته اورسي؟

د قيامت په ميدان كښې د الله تعالى د تشرېف راوړلو شان او حالت معلومول د انسان د وېس نه بهر خبره ده، په دې وجه د صحابه كرامو رضي الله عنهم او پخوانو زبرگانو د امت مسلك په دې باره كښې دادي چه صرف په تشرېف راوړلو ايمان لرل ضروري دي ولې چه د قرآن كريم نه دا ثابت دي او د كيفياتو او حالاتو علم د الله تعالى ته حواله كړې شي چه په څه حالت كښې به د جزا او سزا فيصلې كولو دپاره راځي او په كوم اړخ او جهت كښې به وي؟

ورپسې فرماني: ﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ فِي اِثْمَانِهَا خَبِيرًا﴾ په دې كښې ئې خبردارې وركړې چه د الله تعالى ځنې نشانيانې هر كله چه مخې ته راشي نو د توبي دروازه به بنده شي، چه چادي نه وړاند ايمان نه وي راوړې نو په دغه وخت ايمان راوړل به ئې قبول نه شي، او چا چه ايمان خوړاند راوړې وي خونيك عملونو ئې نه وي كړي دغه وخت كښې كه دې توبه كوي او په آنده كښې دينيك عمل كولو ارا ده كوي نو د هغه توبه به هم نه قبلېږي، خلاصه ئې داشوه چه كافر يا فاسق چه د خپل كفريافسق او گناه نه كه دغه وخت توبه كول او غواړي نو هغه به نه قبلېږي. وجه ئې داده چه ايمان او توبه خوتر هغه وخت پورې قبلېدې شي ترڅو چه د انسان په اختيار كښې وي، كله چه د الله تعالى عذاب او د آخرت حقيقتونه مخې ته راشي نو هرانسان به په ايمان راوړلو او د گناه نه په منع كيدو كښې پخپله مجبوره شي، لهدا د مجبورې ايمان او توبه د قبلېدو جوگه نه وي.

د قرآن كريم بې شمېره آيتونو كښې د ابيان راغلي دي چه كله دوزخيان دوزخ ته اورسي نو فرياد به كوي اولونې لوني وعدي به كوي كه مونږه دنيا ته بيرته اولېږلې شونو مونږ به د ايمان اونيك عمل نه سوا بل هيڅ كار نه كوو مگر ټولو ته به هم دغه يوجواب وي چه اوس د ايمان او عمل وخت ختم شو اوس دا خبرې چې تاسو كوڼي د مجبورې او بې اختيارې نه كوڼي ځكه دې لره هيڅ اعتبار نشته.

د دې آيت په تفسير كښې د رسول الله ﷺ د ارشاد منقول دي چه هر كله د قيامت د آخري نشاني ښكاره شي چه نمر به د مغرب نه راوځي نو د دې په ليدو به د ټولي دنيا كافران د ايمان كلمه درسته كړي او ټول نافرمان خلق به فرمانبرداران جوړ شي ليكن د دغه وخت ايمان او توبه به د قبلېدو جوگه نه وي، (بغوي په خپل سند سره د ابي هريره نه) - (۱)

په دې آيت كښي دقرآن كريم دوضاحت نه دامعلومه شوه چه ځني نشانيانې دقيامت به داسې وي چه دهغې په راتلويه دتويې دروازه بنده شي يعنې دكافراو فاسق توبه به نه قبلېږي، قرآن كريم دغه نشاني په گټه كړې نه ده، خو صحيح بخاري، ددې آيت په تفسير كښي دابو هريره رضي الله عنه روايت دا حديث شريف نقل كړيدې چه رسول الله ﷺ او فرمائيل:

«قيامت به ترهغې نه قائمېږي ترڅو چه دمغرب له اړخه دنمرختو واقعه نه وي راپېښه شوي ټول خلق به ددې نشاني په ليدلو ايمان راوړي، دا هغه وخت دي چه دقرآن كريم دارشاد مطابق به هيچاته دهغه ايمان راوړل فائده نه وركوي.»

په صحيح مسلم كښي دحذيفه بن اسيد رضي الله عنه روايت ددې تفصيل داسې منقول دي چه يو ځل صحابه كرامو رضي الله عنهم دعلاماتودقيامت په باره كښي خبرې اترې كولې، په دې كښي رسول الله ﷺ تشرېف راوړونودغه وخت نې او فرمائيل چه قیامت به ترهغې نه قائمېږي ترڅو چه تاسو لس نشانيانې او نه وينئ، دمغرب له اړخه نمرراختل، يو خاص قسم لوږې، دابة الارض، اوياجوج ماجوج، راڅرگنديدل، دحضرت عيسي عليه السلام نازليدل، دجال راوتل اودرې خايه زمكه په ښكته غرقيدل يومشرق كښي بل مغرب كښي اوبل په جزيره العرب كښي اوداسې اورچه دعدن دتل نه به رابرخيره كيږي او خلق به په مخه بوخي اوروانوي.»

اوپه مسند احمد كښي دابن عميره روايت منقول دي چه رسول الله ﷺ او فرمائيل چه په دې ټولو نشانيانو كښي به رومېي دنمرراختل دمغرب نه اوددابة الارض راڅرگنديدل وي.»

امام قرطبي په تذكره كښي اوحافظ ابن حجر په شرح دبخاري كښي په روايت دحضرت عبدالله ابن عمر داهم نقل كړيدې چه رسول الله ﷺ او فرمائيل چه كله نمر دمغرب نه راوخيژي نو هغې نه پس به شپږ شلوايو سل شل اكالو پورې دنيا قائمه اواباده پاتې كيږي لروح المعاني.»

ددې تفصيل نه پس، دلته داسوال پيدا كيږي چه هر كله به حضرت عيسي عليه السلام داسمان نه راكوژ شي نودصحيح روايتونومطابق به خلقوته دايمان بلنه وركوي، خلق به ايمان قبول كړي، اوپه ټوله دنيا كښي به اسلام جاري شي، ښكاره خبره ده كه دغه وخت ايمان نه قبلېږي نودغه بلنه اودخلقوبه اسلام كښي داخليدل به ټول غلط اوبې فاندې شي.

تفسيرروح المعاني كښي ددې جواب داوړكړې شوې دي چه دمغرب نه دنمرراختو واقعه به دحضرت عيسي عليه السلام نازليدونه ډيره زمانه روستووي په كومي سره چه دتويې دروازه بندېږي.

اوعلامه بلقينې وغيره فرمائيلي دي چه داخبره هم دقياس نه لرې نه ده چه دمغرب دآرڅه په نمرراختوسره دتويې دروازه بنديدل به تراخروخت پورې جاري نه وي بلكه څه زمانه پس به دغه حكم بدل شي ايمان اوتوبه قبليدل به شروع شي والله اعلم لروح المعاني.»

خلاصه دكلام داشوه چې په دغې آيت كښي اگرچه ددې وضاحت نه دي شوې چه په كومي نشاني راتلوسره به دتويې دروازه بندېږي، خودرسول الله ﷺ دبيان نه واضحه شوه چه دانشاني به دمغرب دآرڅه نمرراختل وي.

۱) صحيح البخاري، كتاب التفسير، باب لا يفتح نفساً ايمانها: ج ۲، ص ۳۶

۲) صحيح مسلم، كتاب الفتن، في ظهور عيسى عليه السلام: ج ۲، ص ۳۳

۳) مسند أحمد، مسند عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه رقم الحديث: ۳۴۵

۴) تفسير روح المعاني، سورة محمد، ج ۱۸، ص ۸۲

۵) تفسير روح المعاني تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۸۱

قرآن کریم پخبله ددی وضاحت خکه اونکرو چه انسان بیدار اوسی اوهره نوي راتلونکي نشانی همدغه نشانی گنری اوپه توبه کنبی تلوار او جلدی کوی - [تفسیر بحر محیط] -
 ددی نه علاوه ددی ابهام او اجمال نه یوه فائده داهم ده چه انسان په دې خبردار پاتې شی چه څنگه دتولې دنیا دخلقو دپاره دتوبې دروازه بندیدل به دمغرب دآرڅه په نمرراختوسره کیږی، دغه شان هرکس دپاره په ځانگړی ډول دغه نشانی دهغه دمړگ وخت راتلل وی چه په هغې سره هم دتوبې دروازه بندیږی -

قرآن کریم په یویل آیت کنبی دانشانی په ډاگه داسې بیان کړیده: ﴿وَلَيْسَ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ عَلَىٰ إِذْ حَفَرَ أَحَدُهُمُ النُّوْتُ قَالَ إِلَىٰ ثُبَّتِ اللَّيْنُ﴾ [دهغې خلقو توبه نه قبلیږی چه په مخه گناه کوی تردې چه کله یوته ددوئی څخه مړگ راشی نو وائی چه زه اوس توبه کوم] -
 ددی وضاحت د رسول الله ﷺ داسې کړیدی: [ان توبه العبد قبل ما لم يغفر له] توبه تر هغې پورې قبلیږی تر څو چه دمړگ آخری سلگنې نې نه وی راغلې - (۱)

معلومه شوه چه دمړگ دآخری سلگیوپه موقعه هرکله چه دمړگ فرشتې مخې ته راشی نو دغه وخت هم توبه نه قبلیږی اوداهم ښکاره ده چه داصورت حال هم دالله تعالی له اړخه یوه ډیره اهمه نشانی ده په دې وجه په دغه آیت کنبی د ﴿بَعْضُ أَلْفٍ بِرَبِّكَ﴾ نه مطلب دمړگ وخت هم دی، لکه په تفسیر، بحر محیط،، کنبی دځنې علماو داقول هم نقل کړې شویدي اوځنې بزرگانو فرمائیلی دي: ﴿من مات فقد قامت قیامته﴾ [څوک چه مړ شوی هغه قیامت راغلو] (۲) ولې چه دارالعمل ختم شو او د عملونو دبدلې څه نمونه یې هم دقبر نه شروع شوه چنانچه صائب دامضمون نظم کړیدی -

توبه هار انفس باز پسین دست زدست ییخبر دیر رسیدی در محمل بستند
 اتوبی آخری سلگو دمړگ دلایسه ورکړې ای ناخبره په مهلت سره راوړ سیدی دکیجاوې دروازه بنده شوه [

دلته دعربی ژبې په لحاظ سره داخبره دکتلو جوگه ده چه دې آیت کنبی وړاندې: ﴿أَفَلَا يَرَوْكَ أَتَىٰ بَعْضُ أَلْفٍ بِرَبِّكَ﴾ او فرمائیل وریسې بیاد اجمله داسې رادوباره کړې شوه: ﴿يَوْمَ أَتَىٰ بَعْضُ أَلْفٍ بِرَبِّكَ لَا يَنْفَعُ لَهَا لُفَا فُتَاتُهَا﴾ حالانکه په ضمیر راولو سره جمله مختصره کیدی شوه، دې نه معلومیږی چه په رومین جمله کنبی ﴿بَعْضُ أَلْفٍ﴾ اوپه بله جمله کنبی بعینه همدغه الفاظ راولل دانبانی چه دغه دواړه خپل منځ کنبی بیلې بیلې نشانی دی، په دې کنبی هم هغه تفصیل ته اشاره کیدی شی کوم چه اوس په روایت د، حذیفه بن اسید کنبی داسې بیان شویدي چه دقیامت لس نشانیانې ډیری اهمې دی په هغې کنبی آخری نشانی دمغرب دآرڅه نمرراختل دی چه دتوبې بندیدو نشانی ده -

په آخر دآیت کنبی نې او فرمائیل: ﴿قُلِ انظُرُوا إِلَا مَا تَخْلُقُونَ﴾ په دې کنبی رسول الله ﷺ ته خطاب دی چه تاسو خلکو ته اووایی چه دالله تعالی دتولو خجتنو پوره کیدونه پس هم که تاسو دمړگ یا قیامت انتظار کول غواړی نو کوی نې مونږ به هم ددې انتظار کوو چه تاسو سره به ستاسو رب څه معامله کوی؟

(۱) تفسیر البحر المحيط ج ۵، ص ۳۸

تفسیر البحر المحيط ج ۵، ص ۳۸

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا أَنتَ

بیشک هغه کسان اچي توتي توتي ني کړوا دين خپل اوشو هغوی ا دلي دلي ا ندني ته چاچي خپل دين توتي توتي کړوا اودلي دلي شوا نوستا

مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم

دهغوی نه ایه هیڅ څیز کښی ایشکه ا معامله دهغوی الله ته احواله ده ا بیا ایه هغه خبر کړی هغوی دهغوی سره هیڅ تعلق نشته ا ددوی معامله الله ته حواله ده ا بیا به ورته الله هغه کارونه اونبانی

بِأَنَّ كَانُوا يَفْعَلُونَ ۖ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ

په هغه څه اچي وو هغوی اچي کول به ني ا هغه څوک اچي راغي ا دنيکی سره ا نودې هغه لره کوم چه هغوی کړی وو ا چاچي یوه نیکی اوکړه ا نود هغه دپاره

عَشْرٌ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا

لس ا مثله اجر دهغي ا او هغه څوک چي راغي ا دبدی سره ا نو بدله به نشی ورکړي کیدی ا مگر لس چند بدله ده ا او چا چه یوه گناه اوکړه ا نو هغه ته به صرف دخپلي گناه هومره سزا ملاوېږي

مِثْلَهَا ۖ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝

په مثل دهغي ا ایه هغوی به ا ظلم نه کيږي ا

په هغوی باندې به هیڅ ظلم نشی کولی ا

آسان ترجمه قرآن

(ای پیغمبر!) یقین وکړه چه کومو خلقو دین کښ تفرقه پیدا کړې ده ، او ډلو کښ تقسیم هوي دي . هغوی سره ستا هیڅ تعلق نشته . دهغوی معامله خو دالله په حواله ده بیا به هغه دوی ته وپتایی چه دوی څه کول څوک چه یوه نیکی وکړي هغه ته به دهغي پشان د لسو نیکو ثواب ملاوېږي ، او څوک چه گناه وکړي هغه ته به صرف دهغي یوه گناه سزا ملاوېږي ، او په هغوی به څه ظلم نه کيږي .

خلاصه تفسیر

(إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ) بیشک کومو خلقو چه خپل دین بیل بیل کړو [یعنی ټول حق دین نه سراسری قبول نکړو اگر چه ټول نه پرېښودو یا بعضي نه پرېښودو اود شرک کفر اوبدعت طریقې نه اختیار کړې] (وَكَانُوا شِيعًا أَنتَ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَإِنَّمَا تَنفِخُ فِي سُرَّةِ الْإِنسَانِ) او [مختلف] ټولی ټولی جوړ شو ستاسو دوی سره هیڅ تعلق نشته [یعنی تاسو ددوی نه خلاص یی په تاسو هیڅ ذمه داری نشته] (إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ) بس [دوی د خپلو نیکو بد پخپله ذمه دار دی او] ددوی معامله الله (ته حواله ده [هغه نه وینی گوری] (ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) بیا به ایه قیامت کښی ا په دوی ددوی کړه وړه ضباطوی [او ثبوت ښکاره کیدوسره به یی د عذاب حقدار کیدل ښکاره کړی] (مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرٌ أَمْثَالِهَا) څوک چه نیک کار کوی هغه ته به [کمه درجه] ددې نه لس برخه ملاوېږي [یعنی داسې به گنرله شی چه دغه نیکی نه لس خله اوکړه اوداشان په یو نیکی به چه څومره ثواب ملاویدو اوس به دهغي ثواب لس چند ملاوېږي] (وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا) او

خون به چه بدکاری کوی نو هغه ته به هم دهغي برابره سزا ملاوېږي [زياته به نه ملاوېږي] (وَقَدْ لَا يَبْلُغُونَ) او دغه خلقو باندې به [بنسکاره هم] ظلم نه کيږي [په دې شان چه څه نيکي نه درج نکړي شي يا څه بدې زياته اوليکله شي].

معارف اوسائل

دسورت انعام زياته برخه دمکې د مشرکانو د خطاب او دهغوی د سوال و جواب په باره کښې راغلي ده، په کومه کښې چه هغونی ته د اهدايت کړې شوې وو چه داوخت دالله تعالی نیغه لاریواخي دقرآن کریم او د رسول الله ﷺ په تابعداري باند اړه لري، څنگه چه ددوی نه د وړاند پیغمبرانو په زمانه کښې دهغونی د کتاب او د شریعت په تابعداري باند خلاصې موندل بناوو، نن، صرف ستاسو اوستاسو د شریعت په تابعداري کولوباند خلاصې موندل بنادي، عقل نه کارواخلي او ددې نیغې لارې په پریښودو سره، دښی او گس اړخ غلطې لارې مه اختیاوی گنی دغه لارې به تاسو دخدائي نه لرې کړي.

ددې آیتونو څخې په رومي آیت کښې یو عام خطاب دي چه د عربو مشرکانو، یهودو، نصاراؤ او مسلمانانو ټولو ته دي، ددې ټولوپه مخاطب کولو سره دالله تعالی دکلري نه د اوريدونکو خراب انجام بیان کړې شوي دي او رسول الله ﷺ ته هدايت ورکړې شوي دي چه ستاسو هغه خلقو سره هيڅ تعلق نه دی کيدل پکار چه په غلطو لارو باند روان دی، بیا په دې کښې غلطې لارې هغه هم دی چه دصراط مستقیم نه په خلاف طرف بوتلونکی دی. لکه د مشرکانو او اهل کتابو لارې او هغه لارې هم دی چې مخالف طرف ته خونه دی لیکن دسمې لارې نه نې اړولو سره ښی او گس اړخ ته بوتلونکی دی، د ادشبهاتو او بدعاتو لارې دی چه انسانان په گمراهی کښې اچوی - فرماني: **إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا دِينُهُمْ يُكُونُ لَنَا دِينًا وَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ** (کومو خلقو چه لارې راوښکلي په خپل دین کښې اوشوگنې فرقي ستاسو دوی سره هيڅ کارنشته، ددوی کار خالص دالله تعالی په حواله دی، بیا په پریښودلی یا بنسکاره کوی خدائي پاک هغه څه چه دوی به کول.

په دې آیت کښې څوې اول دهغه خلقوپه باره کښې اوبښودل چه الله او رسول ترې بیزاره دي کوم چه په غلطو لارو روان دی، ددوی سره د رسول الله ﷺ هيڅ تعلق نشته، بیاني ورته سخت وعیدواوړولو چه ددوی معامله خالص دالله تعالی په حواله ده هم هغه به ورته د قیامت په ورځ سزا ورکوي.

په دین کښې جداوالي راوستل او فرقي جوړیدل کوم چه په دې آیت کښې بیان شوي دي، دې نه مراد دادي چه د دین د بنیادی خبرو تابعداري پریښودلې شي، دخپلو خیالونو او خواهشونو مطابق یا د شیطان د غولولو او دوکه کولو په وجه په دین کښې څه نوی څیزونه زیات کړي یا څنې څیزونه پریږدي.

په دین کښې د امت د اوسیدو باند سخت وینه : په تفسیر مظهری کښې دی چه په دې کښې د پخوانو امتونو خلق هم داخل دی چاچه دخپل دین اصول پریښول او دخپله ځان نه نې پکښې نور څیزونه ملاو کړي وو او ددې امت بدعتیان پکښې هم داخل دی چه په دین کښې بې بنیاده خبرې دخپله ځان نه شامله وی. (۱) چنانچه رسول الله ﷺ په یو حدیث کښې دامضمون په دې شان واضح کړيدي چه زما امت ته به هم هغه حالات راپیښيږي کوم چه بنی اسرائیلوته راپیښ شوی وو څنگه

چه هغوی په بد عملو کښې اخته شوی وو هغسي به زما امتیان هم پکښې اخته کیږي، بنی اسرائیل دوه اویا فرقو کښې ویشلې شوی وو زما دامت به درې اویا فرقې وی چه دیوې نه سوا ټولې فرقې به دوزخ ته ځي، صحابه کرامو رضی الله عنہم عرض او کړو چه خلاصې موندونکې فرقہ کومه یوه ده، وې فرمائیل **﴿ما انا علیه واصحابی﴾** [د ابله هغه خلق وی چې زما او زما د صحابه کرامو رضی الله عنہم په لاره روان وی،، اترمذی، ابوداؤد په روایت دابن عمر رضی الله عنہما] (۱)

اوطبرانی په معتبر سند سره د حضرت فاروق اعظم نه نقل کړیدی چه هغوی حضرت عائشې رضی الله عنها ته او فرمائیل چه په دې آیت کښې دهغې فرقو ذکر دې چه بدعت کیونکې دی او دخپلو خوا هشاتو او خیالاتو په جوړنوې طریقې دخان نه راویاسی، (۲) هم دامضمون د حضرت ابی هریره نه په صحیح سند سره نقل شویږي، په دې وجه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم په دېن کښې نوې طریقې دخپله خان نه راویستل په ډیر تاکید سره منع کړیدی.

امام احمد رحمته الله علیه، ابوداؤد رحمته الله علیه اوترمذی رحمته الله علیه وغیره په روایت د عرباض بن ساریه، د رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم نه دارش نقل کړیدی:

په تاسو کښې چه زمانه پس به څوک ژوندې وی هغوی به ډیر اختلافات او وینې ځکه ادرته وصیت کوم چه [تاسو زما سنت او د خلفائې راشدینو سنت ښه مضبوط اونیسی او په هر کار کښې دهغې مطابق عمل کوئ، دنوونو طریقونه ځانونه ساتلی لری، ولې چه په دین کښې نوې پیدا کړي هر څیز بدعت دې او هر بدعت گمراهی ده- (۳)،،

هغوی فرمائیلې دی چه،، څوک ددې نه دیولویشت په اندازه جدا شو هغه د اسلام گړدنی: (هارا دخپل خټه نه اوبنکله [ابوداؤد، احمد- (۴)

په تفسیر مظهری کښې دی چه دې حدیث کښې ددې نه مراد، د صحابه کرامو ډله ده، وجه نه داده چه الله تعالی زمونږ اقامحمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم د رسول په حیث راوړلېلو او ورته نهې قرآن ورکړو، دې نه علاوه نهې ورته بل قسم وحی هم ورکړه چه ورته حدیث یا سنت وئیلې شی، بیاپه قرآن کریم کښې گنرآیتونه، مشکل یا مجمل یا مبهم دی، ددې په باره کښې الله تعالی دا وعده فرمائیلې ده چه تفسیر او بیان به نهې دخپل رسول په ذریعه کوی، لکه فرمائی: **﴿لَمَّا نُنَزِّلُ آيَاتِنَا﴾**

هرکله چه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم د قرآن کریم د مشکلاتو او مبهماتو تفسیر او دخپل سنت تفصیلات خپلو نیغ په نیغه بالذات شاگردانو یعنی صحابه کرامو ته دخپل قول او عمل په ذریعه وراوښودل په دې وجه د جمع وړو صحابو عمل د الله تعالی د ټول شریعت بیان او تفسیر دې.

په دې وجه د مسلمانانو نیک بختی په دې کښې ده چه په هر کار کښې د کتاب الله او د رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم سنتو تابعداری کوی، اود کوم آیت او حدیث په مراد کښې چه اشتباه وی په هغې کښې

۱ (جامع الترمذی، أبواب الإيمان، باب ما جاء في افتراق هذه الأمة: ج ۲، ص ۳ وسنن ابی داود، کتاب السنة، باب هر ح السنة: ج ۲، ص ۳۱)

۲ (المعجم الصغير للطبرانی رقم الحديث: ۵۱۱)

۳ (سنن ابی داود، کتاب السنة، باب في لزوم السنة: ج ۲، ص ۳۵ وجامع الترمذی، أبواب العلم، باب ما جاء في الأخذ بالسنة الخ: ج ۲، ص ۹۱ ومسند أحمد، حديث العرباض بن سارية رضي الله عنه رقم الحديث: ۲۳۸۱)

۴ (سنن ابی داود، کتاب السنة، في قتل الخوارج: ج ۲، ص ۵۵ ومسند أحمد، حديث أبي هريرة رضي الله عنه رقم الحديث: ۲۰۵۸۰)

د هغې لړه اختيار كړې كوم چه جمهور صحابه كرامو اختيار كړې وى- (۱)
 د اقدس اصول چه شاته او غورخولې شونوپه اسلام كښې مختلفې فرقې پيدا شوې، د صحابه
 كرامو د عمل طور، طريقې او د هغوى تفسير كول نې شاته او غورخول او خپل زړه ته نې چه څه
 راغلل هغه نې د قرآن او سنت مطلب او گرځولو، داد كمر اهنې هغه لارې چارې دى چه قرآن كريم
 تربيا بيا منع فرمائيلې ده او رسول الله ﷺ هم ټول عمر به د یر تاكيد سره منع كړېدى په هغونى نې
 لعنت ونيلې دې څوك چه د دې خلاف كوى.

د حضرت عائشې صديقې رضي الله عنها په روايت رسول الله ﷺ فرمائيلې دى چه، زه په شپږو كسانو
 لعنت كوم، الله تعالى دهم پر لعنت او كړئ، يوپه هغه چا، چه په كتاب الله كښې نې دخپل اړخه څه
 زيات كړل (الفاظ نې زيات كړل يا په معنى كښې نې داسې څه زياتوالې راوستو چه د صحابه
 كرامو ﷺ د تفسير نه خلاف وى) دويم په هغه چا چه د تقدير الهى منكر وى، دريم په هغه چا چه په
 امت باند په زور سره خپل خان بادشاه يا حاكم جوړ كړى چه هغه چاته عزت وركړى كوم چه الله
 تعالى ذليل كړى وى او هغه څوك ذليل كړى چه الله تعالى عزت وركړې وى څلورم په هغه چا چه
 د الله تعالى حرام كړى نې حلال او گنړل، يعنى دمكې په حرم كښې جنگ جگړې يا بنسكار كوي،
 پنځم په هغه چا چه زما د عزت او اولاد بې عزتې او كړه، شپږم په هغه چا چه زما سنت نې پريښودل- (۲)
 په دوئم آيت كښې فرماني (مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ مَثَلًا) وَمَنْ جَاءَ بِالسُّوَةِ فَلَا يَجْزَى الْأَمْثَلُ وَهُوَ لَا يَنْظُرُونَ ۝
 دې نه وړاند آيت كښې د ابيان ووجه صراط مستقيم نه اوړيدونكو ته به هم الله تعالى د قيامت
 په ورځ د دوى د عملونو سزا وركوي-

اوس په دې آيت كښې د آخرت د جزا او سزا، كريمانه ضابطه داسې بيان شويده چه څوك
 يونيك كار او كړى، هغه ته به لس چنده بدله وركولې شي-
 صحيح بخارى، مسلم، نسائي او مسند احمد كښې منقول دى چه رسول الله ﷺ او فرمائيل چه
 ستاسو رب عزوجل رحيم دې، څوك چه د نيك كار صرف اراده او كړى، هغه د پاره يوه نيكى
 ليكلې شي، اگر چه هغه عمل كښې هم رانه وستلې شي، بيا چه كله دغه نيك كار او كړى نولس
 نيكى د هغه په عملنامه كښې ليكلې شي، او څوك چه د څه گناه اراده او كړى مگر بيا هم په هغې
 عمل او نكړى نوداسې گس د پاره هم يوه نيكى ليكلې شي، او كه د دغې گناه كار ترسره كړى نو يوه
 گناه ليكلې شي يا دسره هېڅ ليكلې نشي، د دې عفو او كرم په موجود گنى كښې د الله تعالى په
 دربار كښې هم هغه څوك هلاكيدي شي چه د خپلو هلاكيديو پوره قصد كړې وى- (ابن كثير- ۱)

د حضرت ابى ذر په روايت په حديث قدسى كښې داسې راغلى دى چه :-
 پوي نيكى كوونكى ته به د لسو نيكو هومره ثواب ملاوېږي او د دې نه هم زيات او څوك چه
 يو گناه كوى نو د هغې سزابه د يو گناه په اندازه ملاوېږي يا به ورته هم دغه معاف كړم او څوك چه
 دوهمه زياته گناه او كړى چه زمكه تر ډكېږي، ماته راشي او د بخښنې طلبگار وى نو زه به ورسره
 د دغې هومره بخښنې كولو معامله او كړم- او څوك چه يو ليشت راته راتړدې كيږي زه ورته د يو لاس

(۱) التفسير المظهر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۳۸، ۲۳۹

(۲) جامع الترمذى، أبواب القدر، باب ما جاء في الوفاء بالقضاء ج ۲، ص ۲۴

التفسير ابن كثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۴۸، و مسند أحمد رقم الحديث: ۲۳۸، و صحيح البخارى، كتاب الرقاق،
 باب من هم بحسنة أو بسوءة: ج ۲، ص ۳۳۰، و صحيح مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان تجاوز الله تعالى عن حديث النفس
 الخ: ج ۱، ص ۴۸

په اندازه ورتړدې کيږم، اوڅوک چه راته ديولاس په اندازه راتړدې کيږي زه ورته ديوباع په اندازه ورځم (د دواړو لاسو د خور والي په اندازه اوږد والي ته باع ونيلې شي) اوڅوک چه په خړپوڅوراته راځي زه ورته په منډه ورځم (۱)

د حديث ددې روايتونو نه معلومه شوه چه په آيت کښې دنيکي جزايه لس چنده زياتيدل دکم نه کم حد بيانول دي چه الله تعالي په خپل فضل وکرم سره ددې نه زياته هم اورکولې شي اوورکوي څنگه چه دنورو روايتونو نه په اويانچنده ياپه اوه سوه چنده زيات ثواب هم ثابتيږي -

ددې آيت په الفاظو کښې دا خبره هم د غور کولو جوگه ده چه دلته لفظ د «جَاءَ بِالْحَسَنَةِ» نې راوړو (من عمل بالحسنة) نې اونه فرمائيل، په تفسير بحر محيط کښې دي چه دي نه دي اړخ ته اشاره بيا موندې شي چه يواځې په څه نيك يابد کار کولو باند د اجزاياسزانشي ورکولې، بلکه جزا او سزا دپاره د مرگ تروخته پورې دنيک يابد عمل په ځانې کلک پاتې کيدل شرط دي، (۲) نتيجه نې دا ده چه که چا خپل کړې نيك عمل، د څه گناه په باعث برباد او ضائع کړو نو هغه په دغې عمل سره د جزا حقدار پاتې نشو بلکه معاذ الله چه کفر او شرک ټول نيك عملونه بربادوي - دي نه علاوه نور هم ډير داسې گناهونه دي چه ځنې نيك عملونه بربادوي اوبې اثره کوي يې څنگه چه قرآن کریم فرمائي: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْغُلُوا صَدَقَتَكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى»

(يعني تاسو خپلې صدقې او خيراتونه په احسان يادولو يا په زيان رسولو سره مه بربادوي) -

دي نه معلوم يږي چه د خيرات کولو نيکي په احسان ضبطولو او چولو يا زيان رسولو سره برباديږي، دغه شان په حديث شريف کښې راغلي دي چه په جومات کښې دننه دنيوي خبرې کول نيکي داسې خوري څنگه چه اور، لرگي خوري، (۳) دي نه معلومه شوه چه په جومات کښې کړي نيك عملونه لکه نفل مونغ او تسبيحات وغيره په دنيوي خبرو کولو سره برباديږي -

دغه شان بد عملونه په توبې کولو سره معاف کيږي او د عملنامې نه کټ کولې شي، چه د مرگ تروخته پورې باقی نه پاتې کيږي، لهذا په دي آيت کښې نې دا اونه فرمائيل چه ،، څوک نيك يا بد عمل او کړي نو هغه ته به جزا، سزا ورکولې شي، بلکه داسې نې او فرمائيل چه ،، چا مونږ ته نيك عمل راوړو نو لس چنده ثواب به نې ورکولې شي او که بد عمل نې راوړو نو هم ديو عمل سزا به بيا مومي، د الله تعالي خواته د عمل راوړو د صورت جوړيږي چه هغه عمل نې د مرگ تروخته پورې قائم پاتې شي، دنيک عمل بربادونکې څه خيز راپيښ نشي او د بد عمل راوړلو مطلب دادې چې د بد عمل څخه توبه او استغفار اونکړي -

په آخر د آيت کښې نې او فرمائيل: «وَهُمْ لَا يَظْلَمُونَ» (يعني په دي زيات لوړ عدالت کښې به چا ظلم هيڅ کله نشي کيدې، نه پکښې دنيک عمل بدله کمولې شي، نه پکښې د بد عمل د زياتي سزا ورکولو احتمال شته -

(۱) صحيح مسلم، کتاب الذکر والدعاء الخ، باب فضل الذکر والدعاء: ج ۲، ص ۳۳

(۲) تفسير البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۰۲

(۳) كشف الغطاء رقم الحديث: ۱۳۱

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝ قُلْ إِنِّي هَدَىٰ رَبِّي

په مثل دهغي اوبه هغوی به | ظلم نه کیری | اے نبی اووايه ایشکه زه چی يم الارضودلی ده ماته ارب زما
به هغوی باندې به هېڅ ظلم نشی کول | اې انې پیغمبره ورته اووايه ماته زما رب د نیغی لاری

إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۝ دِينًا قِيَمًا ۝ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا

لاری نیغی ته | دین صحیح | طریقه | د ابراهیم | چی نیغ په حقه راوان وو
خودنه کړې ده | چه هغه محکم دین د ابراهیم طریقه ده چی کوږوالې په کبسي نشته

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي

اونه وو | د مشرکانونه | اووايه ایشکه | مونځ زما | اود عبادت طریقی زما | اوژوند زما
اوهغه د مشرکانو په ډله کبسي شامل نه وو او رته اووايه چی زما مونځ اوزما تول عبادتونه اوزما ژوند

وَمِمَّا بَيْنَ يَدَيْهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ لَا شَرِيكَ لَهُ ۝ وَبِذَلِكَ

اومرگ زما | الله لره دې | اچې پالونکي د مخلوقاتو دې | نشته شریک | هغه لره | اوبه دې باندې
اوزما مرگ هرڅه خالص دالله دپاره دی | اوهغه دتول مخلوق پروردگار دې | هیڅوک نې شریک نشته | ماته هم ددې

أَمْرٌ ۝ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ۝ قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ

حکم را کړې شوې دې ماته | اوزه | اول | احکم منونکي يم | ووايه | آیا بغیر دالله نه
حکم را کړې شوې دې | اوزه دهرچا نه اول دهغه حکونه منونکي يم | ورته اووايه چی آیا دالله نه

أَبْنَىٰ رَبًّا ۝ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ۝ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا

تلاش گرم زه | بل رب | اوحال داچې هغه ارب دې | دهر څیز | اونه کسب کوی | هر نفس | مگر
سوا بل څوک رب اولتوم | حال دا دې چی صرف هغه دهر څیز رب دې | اوڅوک چی کومه گناه کوی

عَلَيْهَا ۝ وَلَا تَزِدُ ۝ وَازِدَةً ۝ وَزِدَ ۝ أُخْرَىٰ ۝ ثُمَّ

ډمه واری نې په هغه باند ده | اونه بار کوی | اوبار اوچتونکي | بار | دبل چا | بیا
هم هغه ته به نې سزا ملاویری | او هیڅوک دبل چابوچ نشی اوچتوی | بیا به تاسو تول الله نه

إِلَىٰ رَبِّكُمْ ۝ مَرْجِعُكُمْ ۝ فَيَنْبِتُكُمْ ۝ بِمَا كُنْتُمْ

رب ستاسو ته | واپس تلل دی ستاسو | نو خبر به کړی تاسو | په هغه څه | چی وی تاسو
پیش کړې | نو هغه به تاسو ته هغه خبرې ښکاره کړی | کومو کبسي چی به

فِيهِ ۝ يَخْتَلِفُونَ ۝ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلْفَ الْأَرْضِ

په هغې کبسي اختلاف به موکوږا | اوهغه | هغه ذات دې | اچې جوړې کړلې تاسو خلیفگان | دزمکي |
تاسو اختلاف کولو | او الله هغه ذات چی تاسو نې په زمکه خلیفگان جوړ کړی یی

وَرَفَعَكُمْ ۝ بَعْضُكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ ۝ لِيَبْلُوكُمْ

او پورته نې کړل | اخیني ستاسو | دپاسه | دخینو | اېه درجو کبسي | دپاره ددې چی از میښت او کړی ستاسو
او تاسو کبسي نې بعضو ته په نورو بعضو اوچتي درجې ورکړی دی | اچې به تاسو باندې په هغه

فِي مَا	اَتَاكُمْ	اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ	الْعِقَابِ
په هغه څه کښي چي درکړي شي دى تاسوته بيشکه ارب ستا ډير تيز دي په سزا ورکولو کښي			
هغه نعمتونو کښي امتحان او کړي کوم چي شي تاسوته درکړي دي بيشکه الله په سزا ورکولو کښي تيز دي			
وَاللهُ	كَغَفُورٍ	رَّحِيمٍ	
او بيشکه هغه خامخا بښونکي رحم کونکي دي			
او هغه ډير بښونکي او مهربان ذات دي			

آسان ترجمه قرآن

(اي پيغمبر!) ته ووايه چه غما پروردگار څه په يونيځي لاري باندې لگولې يم چه د کوډوال نه پکې دین دي، د ابراهيم علیه السلام دین اچې هغه پوره طریقې سره یکسو یو سره خپل مخ الله طرف ته کړې وو او هغه د هرک کونکو نه نه وو ته ووايه چه: بې هکله غما مونځ، غما عبادت او غما مرگ او ژوند ټول دالله د پاره دي چه د ټولو جهانونو پالونکي دي د هغه سره څوک هریک نشته - ددې خبرې ماته حکم شوي دي، او څه هغه ته سر نهکته کونکي يم، ته ووايه چه څه دالله نه سوا بل چا لره پروردگار اولتوم، حال دا چه هغه د هر یو غیز مالک دي؟ او کوم یوکس چه څه کوي نو دهغې نفع نقصان بل چاته نه بلکه هغه ته رسي، او څوک پوځ او چتونکي د بل چا پوځ نه او چتوی بیا ستاسو پروردگار طرف ته ستاسو د ټولو واپس کیدل دي، هغه وخت به هغه تاسو هغه ټولې خبرې وپتاي چه تاسو به هغې کښ اختلاف کولو او الله هغه ذات دي چه هغه تاسو آسمانونو او زمکو کښ د یو بل ناپېمان جوړ کړي، او تاسو کښ شي خلقي خلقو ته د یو بل نه درجو کښ او چتوالي ورکړي دي، دي د پاره چه تاسو ته شي کوم نعمتونه درکړي دي هغې کښ تاسو آزمایي دا حقیقت دي چه ستا رب زړه سزا ورکولکي دي، او دا (هر) حقیقت دي چه هغه ډير پخولکي، ډير مهربان دي.

خلاصه تفسیر

﴿قُلْ اِلٰهِيْ هٰذَا رَبِّيْ اِلٰى مَرٰطِقَتَيْنِ﴾ تاسو اوواښي چه ماته زما رب يوه نيغه لاره [د وحی په ذريعه] راخوډلې ده ﴿وَبَيْنَ اَيِّمَانَةٍ اِذْ رَاٰهُمْ حَنِقَ﴾ چه هغه يودين دے [چه په دليلونو سره د ثابتيدو په وجه] مستحکم [مضبوط دي] چه طريقه ده د ابراهيم عليه السلام چه په کښي يوه ذره کوډوال نه نشته ﴿وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ﴾ او هغه [ابراهيم عليه السلام] د شرک کونکو نه نه وو [او] تاسو ددې دين دڅه قدرې تفصيل دپاره ﴿قُلْ اِنْ صَلَاتِيْ وَنُسُكِيْ وَمَنَاسِكِيْ لِلرَّبِّ الْعَلِيِّ الْعَلِيِّ﴾ او فرماني چه [ددې دين حاصل دادې چه] باليقين زما مونځ او زما ټول عبادتونه او زما ژوند او مرگ دا ټول خالص الله جل جلاله دی چه مالک دے د ټول جهان ﴿لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ﴾ دهغه [د عبادت په حقدار کيدو يادرب والی په اختياراتو کښي، هيڅوک شريک نشته او ماته هم ددې [په دې ذکر شوی دين باندې دپاتې کيدو] حکم شوې دے ﴿وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِيْنَ﴾ او [د حکم موافق] زه [ددې دين په خاوندانو کښي] د ټولو منوونکو نه روميس [منونکي] يم ﴿قُلْ اَغْيَظُ اِلٰهِيْ رِبا وَاَهْوَرُ﴾ تاسو [باطل طرف ته دغه بلوونکوته] او فرماني چه آيا [د توحيد او اسلام د حقيقت په ډاگه کيدو نه پس ستاسو په وينا سره] زه دالله جل جلاله نه سوا څوک بل درب جوړولو دپاره اولتوم

[يعني نعوذ بالله ﷻ شرك اختيار كرم] حالانكه هغه مالك دے دهر خيز [او] تول خيزونه دهغه په ملكيت كښې دى چه هغه مالك سره شريك نشى كيدلې! ﴿وَلَا تُكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا﴾
[او] تاسو چه وانې چه ستاسو گناه زمونږ په غاړې نودا ځكه عبث خبره ده چه كوونكې خودے پاك اوصفا پاتې شى او يواځې بل دے گناهنگار شى بلكه خبره داده چه [څوك هم څه عمل كوي هغه هم دهغه په څټ وي] ﴿وَلَا تُزِدُوا الذَّنْءَ وَتَذُنُّوا غُرًى﴾ او څوك به د بل پيټې [د گناه] نه پورته كوي [بلكه هر څوك به خپله خپله سزا ځكې] ﴿لَمَّا إِلَى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ لَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَمَّا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ بيا [د ټولو د عمل كولونه پس] به تاسو ټولو لره دخپل رب خواته تلل وي بيا به يې هغه درباندي ضباطوي په كوم خيز چه تاسو اختلاف كولو [چه چا به يودين په حقه بللو او چا به بل دين هلته به په عملې اطلاع سره فيصله او كړې شى چه اهل حق به خلاص كړې شى او اهل باطل ته سزا ور كړې شى].

(وَقَالِ الْإِنسَانُ جَعَلَكُمْ عَلَافِ الْأَرْضِ) او هغه [الله ﷻ] داسې دے چه تاسو نه په زمكه كښې اختيار مند جوړ كړنې [په دې نعمت كښې تول يوشان يئ] ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي نِجْمِ قَوْمِ قَارُونَ﴾ او ديونې په بل باندې [په مختلفو څيزونو كښې] مرتبه پورته كړه [په دې نعمت كښې په يو بل باندې پورته والې دې] ﴿لِيَسْأَلُكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ﴾ دپاره ددې چه په دې نعمتونو سره ظاهرا ستاسو امتحان او كړې ، پدې څيزونو كښې چې د مذكوره نعمتونو نه يې تاسو ته دركړې دي [آزمائيل داسې دې چه څوك ددې نعمتونو قدر كوي او د منعم يعنې انعام كوونكې] فرمانبرداري كوي او څوك نه په قدر كولو سره فرمانبرداري نه كوي نو څوك فرمانبرداره او څوك نافرمانه شو چه دواړو سره به دهغوى دشان مناسب معامله اوسلوك كولې شي ولې چه] ﴿إِنَّ رَبَّكَ سَمِيعُ الْعِقَابِ﴾ يقينا ستا رب زر سزا وركوونكې [هم] دې] ﴿وَأَلَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ او يقينا هغه واقعي لوني بخښوونكې مهرباني كوونكې [هم] دې [نو نافرمانو خلقو لره سزاده او فرمانبردارو لره رحمت دې او نافرماننې نه فرمانبردارنې ته را اوږيدونكو دپاره بخښنه ده نو مكلفو خلقو دپاره ضروري شوه چه دحق دين په جوړ فرمانبرداري اختيار كړي اود باطلو اودحق مخالفت كولو نه واوړي.

معارف اومائل

داسورت انعام آخری شپہ آیتونہ دی چاچہ پہ دین کنبی کمی اوزیاتی کولوسره مختلف دیتونہ جوړ کړی وواو پخپله په مختلفو ټولو او فرقو کنبی ویشلي شوی وو، ددوی په مقابلہ کنبی په وړاندینودرې آیتونو کنبی دحق دین صحیح تصویر، ددے بنیادی اصول اوځنې دکونې شان فروع او جزئیات بیان شوی دی اوپه درنیم آیت کنبی ددې دکونې شان فروع ذکر کړې شوی دی اوپه دواړو کنبی رسول الله ﷺ ته په خطاب کولوسره دارشادشوی دې چه تاسودې خلکوته داخبره اورسونی-
په رومی آیت کنبی فرمائی: ﴿قُلْ إِنِّي هَدَىٰ رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ایعنی تاسواوواپن چه ماته زما رب نیغه لارښودلې ده، په دې کنبی نې اشاره اوکړه چه ما، ستاسوپشان په خپلو خیالاتو او د پلرونو، نیکونو د رسمونو په تابعدارئ کنبی دالارنه ده اختیار کړې، بلکه زما رب ماته دالار ښودلې ده، اوپه لفظ د، رب، سره نې دې ته اشاره اوکړه چه دهغه د، رب والی، دشان غوښتنه داده چه هغه صحیح لار اوښائی، تاسوهم که اوغواړئ نودده اړخ ته دهدایت سامان، تاسولرهم موجود دي-

په دویم آیت کښې فرمائی: ﴿وَيُنَاقِضُ إِلَهُهُمُ خَيْفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ دلته،، قیما،، په معنی د،، قیام،، سره مصدر دې مراد تر نه په ځانې پاتې کېدونکې مضبوط دې، مطلب داشوچه دادین مضبوط دې چه دالله تعالی له اړخه راغلي په مضبوطو بنیادونو باند ولاړ دې- دچا ځانې خیالات نه دی، اوڅه نوې دین او مذهب هم نه دې چه پکښې څه شبه او گړې شې، بلکه دپخوانو ټولو پیغمبرانو ﷺ هم دادین دې، په خصوصیت سره نې دحضرت ابراهیم ﷺ نوم ځکه ذکر کړو چه ددنیا دټولو مذهبونو خلق ددوی دکوئی اوییشوایی منونکی دی، اوسنی ټولې فرقې یهود، نصاری او د عربو مشرکان اگر چه په خپل منځ کښې اختلاف لری مگر دحضرت ابراهیم ﷺ په بزرگۍ او پیشوایی باند ټول اتفاق لری- دادپیشوایی هغه مقام دې چه الله تعالی ورته دخصوصی انعام په ډول ورکړیدی، لکه فرمائی: ﴿قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾

پیاپه په دوی کښې دهرې فرقې خلقو ددې ثابتولو کوشش کولو چه مونږ په ابراهیمی دین باند ولاړیو، اوزمونږ مذهب هم، دابراهمیم ﷺ ملت دې، ددوی ددې مغالطې لرې کولو دپاره یې اوفرمائیل چه ابراهیم ﷺ خود غیر الله دعبادت نه ځان ساتونکې اودشرک نه نفرت کوونکې وو، اوهم دغه ددوی دټولونه لویه کارنامه ده، تاسو خلق هرکله چه په شرک کښې اخته شوی نو یهودو حضرت عزیر ﷺ، نصاراو عیسی ﷺ او د عربو مشرکانو په زرگونو کانړی په خدایی کښې شریک اومنل نویا په تاسو کښې هیڅ یو فرقه دا حق نه لری چه هغه ځان ته دملت ابراهیمی پابند اووایی، البته دا حق یواځې مسلمانان ځکه لری چه دوی دشرک او کفر نه بیزاره دی-

په دویم آیت کښې فرمائی: ﴿قُلْ إِنْ صَلَّيْتُ وَاسْكَيْتُ وَنَمَّيْتُ لِلرَّبِّ الْعَالَمِينَ﴾ دلته،، نسک،، د قریانی په معنی سره هم راځی اود حج هر فعل ته هم،، نسک،، ونیلې شې، ځکه دحج عملونو ته،، مناسک،، ونیلې شې اودالفظ دمطلق عبادت په معنی کښې هم استعمالیږی، ځکه،، ناسک،، لفظ د،، عابد،، په معنی کښې استعمالیږی، دلته هر یو معنی مراد اغستی شې ولې چه دمفسرینو صحابه کرامو اوتابعینونه داتول تفسیرونه منقول هم دی، مگردلته دمطلق عبادت معنی اغستل ځکه زیاته مناسبه معلومیږی چه دآیت معنی به داسې شې چه،، زما مونږ،، زما ټول عبادتونه اوزما پوره ژوند اوییا مرگ، داتول دالله رب العالمین دپاره دی-

په دې کښې دعملونو دفروع څخه اول دمونږ ذکر راغې ولې چه داتولونیکو عملونو روح اود دین ستن ده، دې پسې دټولو عملونو اوعبادتونو اجمالی بیان راغلو، اویسادې نه په پورته تلوسې دپوره ژوند دعملونو اوجالتونو ذکر راغلو، په آخر کښې دمړگ ذکر راغلو، ددې ټولو په ذکر کولو سره نې اوفرمائیل چه زمونږ داتول څیزونه، صرف الله رب العالمین دپاره دی، چه هیڅ شریک نه لری، اوهم دا، دکامل ایمان اودکامل اخلاص نتیجه ده چه انسان دخپل ژوند په هر حال اوهر کار کښې، دادخپل نظریه وړاند لری چه زما اودټول جهان یورب دې، زه دهغه بنده او هروخت دهغه په نظر کښې یم- زما زړه، دماغ، سترگې، غوږونه، ژبه، لاسونه، خپې، قلم او قدم دده دمرضی نه خلاف پورته کول پکار نه دی-

داهغه مراقبه ده چه که انسان نې په خپل زړه اودماغو کښې ځانې کړی نویه صحیح معنی کښې به انسان اوکامل انسان جوړشی، دگناهونو، نافرمانو اوجرمونو به نې خواته هم تیریدل نه وی- په تفسیر دمنشور کښې ددے آیت دلالت نقل کړیدی چه حضرت ابو موسی اشعری فرمائی:

زہرہ م غواہی چہ ہر مسلمان دا آیت بیابا لولی او دخیل ژوند وظیفہ نی جوہہ کری۔^(۱)
پہ آیت کنبی دایان چہ مونخ او تول عبادتونه م اللہ لره دی، ددے ہسکارہ مطلب دادی چہ دی
کنبی ہیخ شرک نہ کوم اوپہ دی کنبی م ریا او دنیوی نفع اغستل غرض نہ دی۔

مرگ او ژوند مہی اللہ رب العالمین لره دی، ددی جملی مطلب داہم کیدی شی چہ ژوند او مرگ م
داللہ تعالیٰ پہ قبضہ قدرت کنبی دی، خکہ دالزمہ دہ چہ دتول ژوند عملونہ او عبادتونه م دہم
خالص اللہ لره وی او دامعنی نی ہم کیدی شی چہ خومرہ عملونہ مہی ژوند پوری ترلی دی ہغہ ہم
خالص اللہ لره دی، لکہ مونخ، روزہ او خلقوسرہ دمعاملاتو حقوق او فرائض وغیرہ او مرگ سرہ
ترلی عملونہ م ہم اللہ لره داسی دی چہ زما وصیت کول او زما دمرگ نہ پس چہ ہر انسان کوم نظام
خان دپارہ غواہی اوپہ سوچ فکر کنبی نی را ولی ہغہ تول رب العالمین لره او دہغہ دحکمونو تابع دی۔

بیافرمانی: ﴿وَبِذَلِكَ أَمَرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾ یعنی ماتہ داللہ تعالیٰ لہ ارخہ ددی لوظ، قول او
کامل اخلاص حکم را کری شوی دی اوزہ دتولونہ رومی فرمانبردار مسلمان یم۔ مراد دادی چہ پہ
دی امت کنبی دتولونہ اول مسلمان خکہ زہ یم چہ دہر امت رومی مسلمان پیغمبروی، پہ کوم چہ
دشریعت وحی نازل پری۔

رومی مسلمان کیدونہ دی ارخ تہ ہم دا اشارہ کیدی شی چہ پہ مخلوقاتو کنبی دتولونہ رومی
درسول اللہ ﷺ نور مبارک پیدا شوی دی۔ ہغہ نہ پس تہ اتر ہغہ روستوا زمکی، آسمانونہ اونور
مخلوقات پیدا کری شوی دی، لکہ پہ یوحید کنبی راغلی دی ﴿أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى نُورِي﴾ (۱) (روح
البعی)

﴿يُوهِي نُورًا بِأَوَّلِ نَفْسٍ يُوَدِّعُ هَوَاهُ﴾ پہ خلورم آیت کنبی دمکی دشرکاتولکہ دولیدبن
مغیرہ وغیرہ ددی خبرے جواب دی چہ رسول اللہ ﷺ او عامو مسلمانانوتہ بہ نی داسی ونیل
چہ، تاسوز مونہ دین تہ بیرتہ راشی نوستاسو دتولو گناہونو پیتی بہ مونہ پہ خپلہ واخلو۔ پہ دے
باند نی او فرمانیل: ﴿قُلْ أَغْنَى اللَّهُ عَنْي رِبَاؤُهُ وَهَرَبُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ (۲) پہ دی کنبی نی رسول اللہ ﷺ تہ او فرمانیل
چہ: ، تاسو دوی تہ او وائی چہ آیا، تاسوزما خخہ داغواہی چہ ستاسو پشان زہ ہم، داللہ تعالیٰ نہ
سوا، خوک بل اولتہوم حالاتکہ ہغہ دتول جہان او تول کائنات رب دی، ددے گمراہی امیدز ما
خخہ مہ لری، باقی ستاسو دا ونیل چہ: ، مونہ بہ ستاسو دگناہونو بار پورتہ کوو، داپخپلہ یوہ
بیوقوفی دہ، گناہ خوبہ دہغہ چاپہ عملنامہ کنبی لیکلی شی خوک نی چہ کوی، او ہم ہغہ بہ
ددی دسزا حقدار وی، ستاسویہ دی ویناسرہ دہغی گناہ پیتی ستاسویہ سرخنکہ بار کولی شی؟
کہ داخیال نے وو چہ: ، گناہ خوبہ ہم دہغہ چاپہ عملنامہ کنبی لیکلی شی، حساب بہ نی ہغہ سرہ
کیہی چاچہ کری وی، لیکن دحشر بہ میدان کنبی بہ ددی سزا مونہ پہ خپلہ ذمہ واخلو، نو دا
خیال نی ہم پہ دے جملی سرہ رد کری شولکہ فرمانی ﴿وَلَا تُزْوَارُوا فَاُذُنَ آخَرِي﴾ (۳) یعنی دقیامت پہ

(۱) تفسیر الدر المنثور تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۱۳۳

(۲) ترجمہ: دتولونہ صلیکے اللہ تعالیٰ زما کور پونا کرے دے۔

(۳) تفسیر روح البعالم تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۳

ورخ به یو گس د بیل گس د گناه پیتی په خپل سر نشی اغستلې ۱-

په دې سره د مشرکانو د عبث قول جواب خوا وشو، عامو مسلمانانو ته هم دا ضابطه هم اوښودلې شوه چې تاسو قیامت په دنیا مه قیاس کوئ چې انسان یو جرم او کړی او په بل نې ورواړوی خصوصاً کله چې دغه بل گس په دې راضی هم وی ځکه چې د الله تعالی په عدالت کښې د دې څه گنجانش نشته، هلته د یو په گناه بل نشی نیولی، په دې آیت باند دلیل نیولوسره رسول الله ﷺ او فرمائیل چې د زنا په پیدا شوی بنده باند د زنا کوونکو والدینو د جرم هیڅ اثر نه وی [د احادیث په صحیح سند سره حضرت عائشې روایت کړو] ۱-

دغه شان د یو مړی په جنازه باند حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څوک په ژریدو او لیدونوې فرمائیل چې ، د ژوند په ژر لوسره مړی ته عذاب ورکولې شی ، ابن ابی ملیکه وائی چې ما دا قول د حضرت عائشې په وړاند نقل کړونو هغې او فرمائیل چې تاسو د داسې بنده قول چې ماته نقل کوئ چې نه خوچرې دروغ وائی اونه دهغه په ، ثقه والي ، کښې څه شبه کیدې شی څو کله په آوریډلو کښې هم غلطی کیدې شی ، ستاسو د پاره خود قرآن کریم دا ناطقه فیصله کافی ده:-

﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ یعنې د یو گناه د بیل په غاړه کیږي نه [نو د یو ژوندی سړی په ژر اسره بې قصوره مړي څنگه عذابولې شی؟] [د رمنثور] ۱-

په آخر د آیت کښې ئې او فرمائیل چې: بیا به ستاسو ټولوله بالآخر د خپل رب خواته تلل وی، چرته چې ستاسو د ټولو اختلافونو فیصله آوریډلې شی، مطلب دادې چې ده بې مطلبه خبر و او د کړو بحثونو اوړی د خپل انجام فکر کوئ-

په پنځم او شپږم آیت کښې په یو ټول جامع نصیحت باند سورت انعام ختم کړې شویډې په دې کښې د تیرې شوې زمانې تاریخ او پخوانو قومونو باند تیر شوی حالات د دوی په وړاند راوړلوسره خپل مستقبل ته متوجه کړې شویډی لکه فرمائی ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَذَلَّكُمْ يَتْلُونَ تِلْكَ الْأَنْبِيَاءَ﴾ خلافت د خلیفه جمع ده، معنی ئې، قائم مقام، او گدی نشین ده، پوره معنی ئې داسې شوه چې ، هم الله تعالی تاسو د رومو قومونو په ځانې آباد کړی، هیڅ مکان د زمکې چې نن ئې تاسو ځان ته مالکان وایئ او گنړی، هغه داسې نه دې چې د نورو انسانانو په ملکیت کښې د دې نه وړاند نه وو، الله تعالی دهغوئ په لرې کولو سره تاسو دهغوئ په ځانې کښینولی یئ او بیا دا خبره هم هر وخت د غور کولو جوگه ده چې په تاسو کښې هم ټول یوشان ځکه نه دی چې څوک غریب څوک مالدار څوک ذلیل او خوار ، څوک عزدار ، او دا هم ظاهره ده که مالدارۍ او عزت د انسان په لاس کښې وو نو کوم انسان به غریبی او ذلت خوښه وله. د درجو بیلگون هم ، تاسو ته د دې خبر درکوی چې اختیار د یو بل ذات په لاس کښې دی، هغه چې او غواړی نو څوک نیستمن کړی او چې او غواړی نو مالدار ئې کړی، چاله چې عزت ورکول او غواړی عزتمن ئې کړی او څوک چې ذلیلول غواړی ذلیل کوی ئې-

په آخر د آیت کښې ئې او فرمائیل: ﴿لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُم﴾ یعنې د نورو خلقو په ځانې تاسو لره په کښینولو او دهغوئ د مال ، جائیداد په مالک جوړیدلو، او بیا د عزت او دولت په اعتبار سره په

۱) المستدرک للحاکم رقم الحديث: ۱۱۳،

۲) تفسير الدر المنثور تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۱۸۵، وجامع الترمذی، أبواب الجفائر، باب ما جاء في الرخصة في المكاة على

الموت: ج ۱، ص ۱۹۵

مختلفو درجو کنبی دلو لمقصد خالص دادی چه ستاسو سترگی او غریبی اوستاسو د امتحان واغستلی شی، چه کوم نعمتونه درو مبنو خلقونه تاسوته منتقل شوی دی، په دې کنبی ستاسو عمل څه دی؟ آیا، تاسو د دې شکر ادا کوئ او که ناشکری او نافرمانی کوئ؟ په شپږم آیت کنبی د دواړو حالتونو انجام داسې اوښودلې شو ﴿لَإِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّكَ لَفُتُورٌ حَمِيمٌ﴾ (یعنی ستاسو رب، په نافرمانو خلقو باند، زر عذاب لیروونکې دې او فرمانبردارو خلقو دپاره غفور او رحیم دې).

دسورت انعام شروع د، حمد نه، شویده او په، مغفرت، باند څه ختم شو، الله تعالی د مونږ ټولونه د حمد اثنو نیلو اتوفیق راکړی او مونږ ټول دپه مغفرت اېڅېښې کولو سره اسرېلند کړی. په حدیث شریف کنبی راغلی دی چه رسول الله ﷺ فرمایلی دی چه سورت انعام ټول په ټوله په یو وار نازل شوی دی او په داسې شان سره نازل شو چه او یازره فرشتې د دې په اړدل کنبی تسبیح لوستونکې راغلې (۱) په دې وجه فاروق اعظم او فرمائیل چه سورت انعام د قرآن کریم په ډیر غوره او اعلی سورتونو کنبی شامل دې.

په ځنې روایتونو کنبی د حضرت علی کرم الله وجهه نه منقول دی چه داسورت په کوم یو رنځور اولوستې شی الله تعالی ورته شفا ورکوی (۲).
د الله تعالی په فضل و کرم سره دسورت انعام پښتو ترجمه ختمه شوه.

والله اعلم بالصواب

ایاتونه	سورة الاعراف مکيه وهي مائتان وست ايات واربع وعشرون ركوعا ركوعا گاني
	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
شروع کرم په نوم د الله چه ډیر مهربان زیات رحم کونکې دې	﴿٣٣﴾
الْمَصَّ ۖ كَتَبَ أَنْزَلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ	
ال م ص دایو کتاب دې چی نازل کړې شوې دې تاته نونه دې وی په سینه ستا کنبی	
دا قرآن پاک یو کتاب دې چی تاته نازل شوې دې نوستا سینه دې په دې خبره نه	
حَرَجٍ ۖ وَنُهُ لِنُذْذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ۝	
څه تنگی اددې نه دپاره ددې چی او پروې ته په دې سره او نصیحت دی دپاره د مومنانو	
تنگیږی چی خلق پرې د الله ﷻ د نیولونه وپروې او مومنانو ته پرې نصیحت کوي	
إِلَهُوَا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ	
پیروې او کړی دهغې کتاب اچی نازل کړې شوې دې تاسوته د طرفه درب ستاسونه	
اوتاسو په هغه کتاب عمل کوئ چی تاسوته د خپل رب طرفه راغلي دي	
وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ۝ وَكَمْ	
اومه کوئ پیروې بې د الله نه دنورو سرپرستانو ډیر کم دي هغه چی تاسو نې قبلوی او ډیر	
او د الله نه سوا دنورو مشرانو تابع داری مکی خوا افسوس چی تاسو ډیر کم نصیحت قبلوی او څومره	

قِنْ قَرْيَةٍ	أَهْلَكْنَاهَا	فَجَاءَهَا	بَأْسُنَا	بَيِّنَاتًا
دکلوته	اچی هلاک کرل مونږه هغه کلی انور اغي	دغه کلوته	عذاب زمونږه	دشپي
دیر کلی وو چي مونږ تباہ کرل	نو هغوی ته زمونږ عذاب په داسي وخت کښي راغلو چي شپه وه			
أَوْهُمْ	قَالُونَ	فَمَا كَانَ	دَعْوَاهُمْ	إِذْ جَاءَهُمْ
يا هغوی ادغرمي خوب کونگی وو	اپس نه وه	وینا د هغوی	کله چي اراغي هغوی ته	یا دا چي هغوی د غرمي په خوب اوده وو
اود عذاب په وخت کښي د هغوی په خوله باندي ددي وینا				
بَأْسُنَا	إِلَّا أَنْ قَالُوا	إِنَّا كُنَّا	ظَالِمِينَ	فَلَنَسْتَلَنَّ
عذاب زمونږه	مگر	اونیل به ئي	بیشکه وو مونږه	ظالمان
اپس خامخابه تپوس کوو مونږه				
نه سوا بل څه نه وو چي بیشکه مونږ ظالمان وو	مونږ به ضرور	دهغه خلقونه تپوس کوو		
الَّذِينَ	أُرْسِلَ	إِلَيْهِمْ	وَلَنَسْتَلَنَّ	الرُّسُلَ ۖ
دهغه کسانونه	اچی لیږلي شوی دی	هغوی ته	او خامخابه تپوس کوو	مونږه درسلانو نه
چي پیغمبران ورته لیږلي شوی وو	او د پیغمبرانو نه به هم ضرور تپوس کوو	اچا تاسو زما پیغام رسولی وو که نه		
فَلَنَقْصَنَّ	عَلَيْهِمْ	يَعْلَمُ	وَمَا كُنَّا	غَافِلِينَ
پس خامخابه بیان کړو مونږه	په هغوی باندي	علم سره	اونه یو مونږه	غائب
اوبیا به ورته د هغوی د اعمالو ټوله قصه په یقین سره بیان کړو	آخر مونږ خونا خبره نه یو			

اسان ترجمه قرآن

الکس (ای پیغمبر ۱) دا کتاب تاپاندي دي د پاره نازل کړي هوي دي چه ته ددي په ذریعه خلقو لره غېردار کړی پس دي وچي نه دي ستا په زړه کښ څه پریشاني نه وي او د مؤمنانو د پاره دا یو نصیحت دي. (خلقو) کوم کتاب چه تاسو پاندي د پروردگار د طرف نه نازل هوي دي، هغې پسې روان هی، او خپل پروردگار مه پرېږدئ چه لوړو (د خانه جوړو هوو) مشرانو پسې لاړ هی - (مگر) تاسو خلق نصیحت ډیر کم منی، غوړه کلي دي چه مونږ هلاک کړي دي پس هغوی ته ځمونږ عذاب د هغې راهي، یا داسي وخت کښ راهي چه هغوی د غرمي په وخت کښ آرام کولو. بیا چه کله هغوی پاندي زمونږ عذاب راهي نو هغوی څخه د وئیلو د پاره نور څه نه وو، پس وئیل ئي چه واقعی مونږ ظالمان وو پس مونږ به ضرور د هغه خلقو نه تپوس کوو چا ته چه مونږ پیغمبران لیږلي وو، او مونږ به خپله د پیغمبرانو نه هم تپوس کوو (چه هغوی څه پیغام رسولی وو او هغوی ته څه جواب ملا هوي وو) بیا په مونږ هغوی ته ټول واقعات د خپل علم په بنیاد پاندي بیان کړو (ځکه چه) مونږ (ددي واقعاتو په وخت کښ) پورته ځایب ځو نه وو.

سورة مضامینو خلاصه: ټول سورة باندي د نظر اچولو نه پس معلومېږي چي په دي کښي زیات تر مضامین د معاد یعنی آخرت او رسالت متعلق دی. او هم په رومبی آیت مبارک ﴿کُنْزُ الْاَنْزَلِ﴾ کښي د نبوت او آیت نمبر ۶ کښي ﴿فَلَنَسْتَلَنَّ﴾ کښي د معاد او آخرت د تحقیق مضمون دي او څلورمې رکوع د نیمې نه تر د شپږمې رکوع پوري د آخرت بحث دي. بیا د اتمې رکوع نه تر

یویشتمې رکوع پورې دهغه معاملاتو ذکر دې چې دهغې تعلق انبیاء علیهم السلام او دهغوی دامتونو سره دې. دا ټولې مسئلې د رسالت متعلق دی او په دې قصو کېنې ورسره سره دهغه کسانو د سزا ذکر هم دې چې د رسالت نه منکر وو. او دا دې دپاره چې دا موجود کوم منکرین دی چې دوی عبرت حاصل کړي. او د دویشتمې رکوع د نیمې نه تر دیویشتمې رکوع پورې بیا د معاد بحث دې. صرف په اوومه او د دویشتمې رکوع په شروع کېنې او د آخری څلیریشتمې رکوع اکثره حصه کېنې د توحید بحث دې. باقی د سورة ډیره کمه حصه داسې ده چې په هغې کېنې جزوی طور فروعی احکام د مقام په مناسب سره ذکر شوی دی [بیان القرآن]

خلاصه تفسیر

﴿الَّذِينَ﴾ [ددې معنی د الله تعالی په علم کېنې ده او دا د الله تعالی او رسول صلی الله علیه و آله په مینځ کېنې یو راز دې. او په دې باندې امت ته خبر نه دې ورکړې شوې. بلکه ددې باره کېنې تپوس کولو نه نې هم منع فرمائیلې ده. ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الذِّكْرُ﴾ [الغوا] دا [قرآن پاک] یو کتاب دې چې [د الله صلی الله علیه و آله د طرفه] تاسو علیهم السلام دې دپاره لیرلې شوې دې چې تاسو ددې په ذریعه [خلق د نافرمانی د سزا] نه ویروې، ﴿فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكُمْ حَرَجٌ مِّنْهُ يَتَذَكَّرُ بِهِ﴾ نو ستاسو علیهم السلام په زړه کېنې دې تنگی نه رازی [چې خلق دا خبره نه منی ځکه چې ددې خبرې په منلو کېنې تاسو علیهم السلام دبعثت په مقصد کېنې هیڅ خلل نه رازی، بیا تاسو علیهم السلام ولې پریشانه کیږئ] ﴿وَذَكِّرْهُم بِذُرِّيَّتِهِمْ﴾ او دا [قرآن پاک] خصوصیت سره [نصیحت دې ایماندارو دپاره] [مخکېنې عام امت ته خطاب دې چې هر کله دا قرآن پاک د الله تعالی د طرفه نازلیدل ثابت شونو] ﴿إِنَّهُمْ عَمَّا أُنْزِلَ إِلَيْكُم مِّن ذِكْرِهِمْ تَأْسَوْنَ﴾ تاسو خلق [ددې کتاب] اتباع او کړنې چې تاسو ته ستاسو درب د طرفه راغلې دې [د کتاب اتباع داده چې په زړه دا اومنی او په دې عمل او کړنې] ﴿وَلَا تُفَوِّمُوا مِنْ قَوْلِهِ أُولَئِكَ﴾ او د الله تعالی په پریخودو [چې هغه ذات باری تعالی ستاسو دپاره قرآن پاک نازل کړې دې] د نور رفیقانو اتباع مه کوئ [ځکه هغوی تاسو گمراه کوی لکه شیاطین الجن والانس خو ددې شفقت باوجودا] ﴿فَلْيَلْمُوا كَذِبَهُمْ﴾ تاسو خلق ډیر کم نصیحت قبلوئ ﴿وَلَكُمْ مِنْ قَوْلِهِمْ أَفْلَحْتُمْ﴾ او ډیر کلی دی چې هغوی [یعنی د هغې کلو اوسیدونکو لره دهغوی د کفر او تکذیب په وجه] مونږ تباہ کړل ﴿لَمَّا هَمَّ بِاتِّخَاذِنَا أَوْهَامًا يُهْوَىٰ﴾ نو په هغوی باندې زمونږ عذاب [یا خوا] د شپې په وخت کېنې راغلو [او دا د ځملاستو او آرام کولو وخت دې] یا داسې حالت کېنې [ورته راغلو] چې دوی د غرمې په وخت کېنې آرام کولو [یعنی څوک یې په یو وخت کېنې او څوک نې په بل وخت کېنې] ﴿لَمَّا كَانَتْ دَعْوُهُمْ أَذًىٰ لِّمَنَّا﴾ [الآن] ﴿لَمَّا كَانَتْ دَعْوُهُمْ أَذًىٰ لِّمَنَّا﴾ نو په کوم وخت کېنې چې دوی باندې عذاب راغلو نو په هغه وخت کېنې دهغوی د ځلو نه سوا ددې نه بله خبره نه راوتله چې واقعی مونږ ظالمان [او خطاکار] وو [یعنی په داسې وخت کېنې نې اقرار او کړو چې د اقرار وخت تیر شوې وو، دا خو دنیاوی عذاب شو] ﴿فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ﴾ بیا [په ددې نه پس د آخرت د عذاب سامان وی چې په قیامت کېنې به] مونږ ددې خلقو نه [هم] ضرور تپوس کوؤ چې هغوی ته پیغمبران راغلي وو [چې تاسو د پیغمبر خبره اومنله او که نه] ﴿وَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ﴾ او مونږ به پیغمبرانو نه ضرور تپوس کوؤ چې [ستاسو امت ستاسو خبره اومنله او که نه] [پومهمم الله الرسل لیسول ما اذا همعما] او د دواړو سوالونو نه مقصد کفارو ته زجر او تنبیه ورکړې شوه]

﴿فَلْيَقْضُوا الْغُرُوبَ وَمَا كُنَّا بِبَرِّينَ﴾ ﴿۱﴾ بیا چونکہ مونہ تہ پورہ خبر دی نواد تولو پہ وپاندی بہ ددوی اعمال بیان کرو او مونہ اد عمل پہ وخت او د خانی نہ غائب نہ وو

معارف اومثال

پہ پورہ سورت د نظر اچولونہ معلومیری چہ ددی سورت مضمونونہ، اکثر د معاد (آخرت) اویغمبری پہ بارہ کنبی دی چنانچہ دسورت داول سرنہ تر اتمی رکوع پوری تقریباً د آخرت بیان شویدی، بیا د اتمی رکوع نہ تر یوویستمی رکوع پوری د پخوانوانبیاء وحالات او ددوی دامتونو واقعات، ددوی جزا او سزا اویہ دوی باند دراتلونکو عذابونو تفصیلی بیان دی۔

﴿فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ﴾ پہ رومی آیت کنبی رسول اللہ ﷺ تہ پہ خطاب فرمائیلوسرہ دارشاد کری شویدی چہ دقرآن دالله تعالی کتاب دی چہ تاسوتہ رالیپلی شویدی، ددی پہ وجہ ستاسو، دزیرہ تنگیدل نہ دی پکار، دلته دزیرہ تنگیدونہ مراد دادی چہ دقرآن کریم اوددی د احکامویہ رسولو کنبی، دچانہ ویریدل درتہ خند جوړنشی، چہ گنی خلق بہ دی تہ دروغزن او وانی او تاسوتہ بہ ضرر دراورسوی اہہ حوالہ دمظہری دابی العالیہ نہ)۔ (۱)

دی کنبی اشارہ دی خبری تہ دہ چہ، چادا کتاب پہ تاسونازل کړیدی هغه ستاسو دامداد او حفاظت هم انتظام کړیدی، نوولی دزیرہ تنگیږی؟ اوخو حضراتودلته دزیرہ تنگیدونہ مراد دا اغستی دی چہ داسلامی او قرآنی احکامویہ آوریدوبہ چہ خوګ نہ مسلمانیدل نوپہ هغوی باند دزیرہ زهیریدوله کبلہ بہ رسول اللہ ﷺ تہ ددی زیات تکلیف وو، خکہ هغوی تہ اوفرمائیلی شوچہ ستاسو منصبی فرض یواخی تبلیغ اودعوت دی چہ داکارمو اوکړو، اوس ستاسوداذمہ داری نہ دہ چہ خوګ د مسلمانان شی اوخوګ دنشی، نویی هیسہ ولی زړہ تنگیوی؟

﴿فَلْيَقْضُوا الْغُرُوبَ﴾ ایعنی دقیامت پہ ورخ بہ دعامو خلقونہ تپوس اوشی، چہ مونہ تاسوتہ خپل پیغمبران او کتابونہ درلیپلی وو، تاسود هغی پہ بارہ کنبی خہ اوکړل؟ اودپیغمبرانونہ بہ تپوس اوکړی شی چہ دپیغمبری کوم پیغام اودالله احکام چہ تاسوتہ درکړی شوی وو، آیاتاسو خپلو، خپلوا امتونونہ هغه رسولی وو اوکہ نہ؟ [بیہقی دابن عباس نہ، پہ حوالہ دمظہری]۔ (۲)

اودصحیح مسلم پہ حوالہ، دحضرت جابرپہ روایت رسول اللہ ﷺ دحجة الوداع پہ خطبہ کنبی دخلقونہ تپوس اوکړو چہ هرکله دقیامت پہ ورخ بہ ستاسونہ زماپہ بارہ کنبی داتپوس اوشی چہ آیاماتاسوتہ دالله تعالی پیغام رسولی وو اوکہ نہ؟ ﴿فَمَا أَنتُمْ قَائِلُونَ﴾ انوتاسویہ خہ جواب ورکوی؟ تولو صحابہ کرامو عرض اوکړوچہ، تاسودالله تعالی پیغام مونہ تہ رارسولی وو، اودخداوندی امانت حق موادا کړی وو، امت سرہ موذخیرخواهی سلوک کړی وو، ددی پہ آوریدورسول اللہ ﷺ اوفرمائیل: [اللهم اشهد] [یا الله تہ گواه اوسه]۔ (۳)

اودمسند احمدپہ روایت کنبی داسی راغلی دی چہ رسول اللہ ﷺ اوفرمائیل: ، دقیامت پہ ورخ بہ الله تعالی رانہ تپوس اوکړی چہ آیاتاسودالله تعالی پیغام بندگانونہ اورسولو؟ زہ بہ پہ جواب کنبی عرض اوکړم چہ، او، مارسولی دی، پہ دی وجہ اوس داسی بندوبست اوکړی چہ

(۱) التفسیر المظہری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲۲

(۲) شعب الإيمان (عن ابی سعید) رقم الحديث: ۳۳

(۳) صحيح مسلم، کتاب حجة الی صلی اللہ علیہ وسلم: ج ۱، ص ۳۴

موجوده خلق د زمانې پيغام هغه خلقوته اورسوی کوم چه دلته موجودنه وی [مظهري] -
دلته د غائبينو نه مراد هغه خلق دی چه هم دغه زمانه کښې دغلته موجودنه وو او هغه خلق تر
هم مراد دي چه په آننده زمانو کښې پيدا کيدونکی دی، دهرې زمانې خلقوته د پيغام رسولو مطلب
دادي چه دهرې زمانې خلق دخپلو خپلو پسماندگانوته د پيغام رسوی چه د اشان ترقیامته پوري
خلقوته درجه په درجه اورسوي -

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ	اوروزن به په دغه ورځ حق وی نو هغه څوک چی درنې شوې تلې دهغه نودغه کسان هم هغوی
الْمُفْلِحُونَ ۝	او په دغه ورځ د عملونو تول حق دي نو چي دچا د نیک عمل تله درنه شی نو هم دغه خلق به
وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ	خلاصې موندونکي دي او هغه څوک چی سپک شو اتولونه دهغوی پس دغه هغه کسان دی
خَسِرُوا ۝	کامیاب وی او چي دچا د نیکو عملونو تله سپکه شی نو دغه خلقو به خپله
أَنفُسُهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا	چی په نقصان کښې ئې اچولی دی خانونه خپل په سبب دهغې چی ووهغوی اچی په آیتونو زموږ په ئې
يَظْلِمُونَ ۝	خپل خانونه په تاوان کښې اچولی وو ځکه چی زموږ آیتونو سره ئې
وَلَقَدْ مَكَنَّا فِي الْأَرْضِ	ظلم کولو او خامخا په تحقیق سره ځانې او قدرت درکړو موندو تاسوته په زمکه کښې
لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشٌ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ۝	زیاتې کړې وو چه دروغ ئې ورته وئیل او مونږ تاسود زمکې په مخ اباد کړې یې
أَوَيْدَا كَرُمُونَ ۝	او پیدا کړو مونږ استاسو دپاره په هغې کښې اسمان دژوند دیرکم دي هغه اچی تاسو شکر اوباسی
أَوْتَسَوْتَهُ مَوْهَمٌ بِهِ ۝	او تاسوته موهم په زمکه کښې دژوند ضروریات پیدا کړی دی اخوا تاسو دیرکم دالله شکر اوباسی

آسان ترجمه قرآن

اوپه هغه ورځ بالدي (د اعمالو) وزن کېدل يو اتل حقيقت دي. پس چه د چا د تلې وزن دروند وو نو هغوی
به کامياب وي. او د چا د تلې وزن چه سټک وو نو دا هغه خلق دي چه دوی ځموني آيتونو سره زياتي کولو
او خپل ځانونه ئې په تاوان کښې و غورځول او دا صفا خبره ده چه مونږ تاسوته زمکه کښې د اوسيدو ځای
هرکړو او هغې کښې مو تاسوته درزق اسباب پيدا کړل (بيا هم) تاسو خلق هکر دیرکم ادا کوئ.

خلاصه تفسير

﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ﴾ او د هغه ورځې [يعنی د قيامت د ورځې د اعمالو او عقيدو] وزن واقع
کيدو والا دي [چې عام طور سره د هر يو حالت ښکاره شی] ﴿فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ﴾ بيا [چې د وزن
نه پس] د چا چاېرې يعنی تله [دايمان] درنه وی [يعنی هغه مؤمن وی] ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

نو داسې خلق [خو به] کامیاب وی [یعنی نجات به ورته ملاؤ شی] ﴿وَمَنْ خَلَعَتْ مَوَازِينَهُ﴾ او چې د چا چا برې [د ایمان] سپکه وی [یعنی کافر وی] ﴿فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ عَسَىٰ أَلُفُّهُمْ عَمَّا كَانُوا أَنِشًا بَٰظِلْمُونَ﴾ نو دابه هغه خلق وی چې هغوی خپل نقصانونه او کرل څکه چې دوی زمونږ د آیتونو حق تلفی کوله ﴿وَلَقَدْ مَكَنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ او بیشکه مونږ تاسو لره په زمکه کښې د اوسیدو دپاره ځانې ورکړو ﴿وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَآيِشَ﴾ او ستاسو دپاره مولز مکه کښې د ژوند سامان پیدا کړې دې [او ددې مقتضی دا وه چې تاسو ددې په شکر کښې تابعدار او اطاعت گذار وئ] ﴿قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ لیکن ډیر کم خلق شکر کوی [ددې نه مراد اطاعت دې او کم نې په دې وجه او فرمائیلو چې ډیر کم خلق نیک کارونه خواکثر خلق کوی لیکن دا قابل اعتبار نه وی څکه چې دوی کښې ایمان نشته دې].

معارف اومسائل

په رُومبی آیت کښې ارشاد دې ﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ﴾ [یعنی دښواو بدو عملونو تول کیدل په دغه ورځ حق او صحیح دی، په دې کښې دڅه شک، شبهي کولو گنجائش نشته، دې سره دې ته اشاره کول دی چې خلق دپه دې نه تیرووځي چې وزن او تول خود هغه څیزونو کیږي چې څه دروندوالي اوسپک والې لري، هرکله چې د انسان دښو، بدو عملونو څه جوته نشته نوتول به نې څنگه کیدې شی؟ ولې چې مالک الملک خو قادر مطلق دې چې په هر څیز قادر دې، داڅه ضروری خونه ده چې مونږ څه څیز نشو تللي، الله تعالی دهم هغه نشی تللي، دې نه علاوه نن صباداسې نوې نوې آلې دتول دپاره راوتلې دی چې دچاپرو اترازاو، ددندې، موتی او کاتې څه ضرورت نه لري، په دغې آلتوباند دغه څیزونه هم تللي شی چې نن نه وړاند نې تلل دچاپه خیال فکر کښې هم نه راتلل، هو اتللي شی، دبجلې کرنې تللي شی، گرمی یخنی تللي شی، میتر د هغې تله وی که الله تعالی په خپل کامل قدرت سره، انسانی عمل او تلی نو داڅه لري خبره نده دې نه علاوه دکائناتو پیدا کوونکې په دې هم قدرت لري چې زمونږ عملونو ته څه وخت جوهری وجود او څه شکل، صورت ورکړي، چنانچه د رسول الله ﷺ ډیر ارشادات په دې گواه دی چې په برزخ او محشر کښې به انسانی عملونه په خاص خاص شکلونو کښې راځي - په قبر کښې به د انسان نیک عملونه په یو ښکلی شکل کښې تر راچاپیره کیږي - په حدیث شریف کښې راغلی دی چې چادخپل مال، زکوة ادا نکړو هغه مال نه به نې په قبر کښې یوزهرجن مار جوړ شی چې په مخه به نې چپچی او وانی به چې زه ستا مال یم، ستا خزانه یم - (۱)

دغه شان په معتبرو احادیثو کښې راغلی دی چې په میدان محشر کښې د نیک انسان عملونو به د هغه سورلنی شی او ناکاره عملونه به نې د پیتوبه شکل کښې په سربار کړی شي -
په یو حدیث کښې راغلی دی چې دقرآن کریم سورت بقره او سورت آل عمران به په میدان محشر کښې د دوو گورو ورېخو په شکل کښې راشی او په هغه خلقویه سورې جوړ کړی چا به چې داتلاوت کول، (۲)

دغه شان د حدیثوې شمیره مستند او معتبر روایتونه منقول دی چې ددې جهان د ختمیدونه پس به

(۱) صحیح البخاری، کتاب الزکاة، باب اثم مائع الزکاة: ج ۱، ص ۱۸

(۲) صحیح مسلم، کتاب فضائل القرآن، باب فضل قراءة القرآن وسورة البقرة: ج ۱، ص ۲۴۰

زمونږه نیک او بد ټول عملونه خاص خاص شکلونه اختیار کړي او د یو جوهری وجود سره به په میدان حشر کښې راسره وی.

د قرآن کریم د پروا رساداتونه هم د دې تائید کيږي، لکه فرماني: ﴿وَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَافِظًا﴾ [یعنی هر څوک به خپل ټول، کړي عملونه هلته موجود بیا مومي] په بل آیت مبارک کښې راځي: ﴿قُلْ مَنْ يَمْلِكُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ حَسْرًا يَرَهُ؟ وَمَنْ يَغْمِلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ؟﴾ [یعنی هر څوک به خپله کړې لږه نیکی هم اووینی، او خپله کړې لږه بدی به هم اووینی] - دې حالاتونه د ښکاره کيږي چه هر انسان سره به خپل نیک او بد عمل په جوهری وجود سره د دې مخې ته راځي، په دې کښې هم د تاویل کولو ضرورت نشته چه د خپلو عملونو جزا او بدله به موجوده بیا مومي او اوبه نې گوري.

په دې حالاتو کښې د عملونو تلل کیدل څه لري یا مشکله خبره نه ده، خو هر کله چه دلې عقل، فکر مالک انسان هم د عادت لري چه ټول څیزونه په خپل موجوده حالت او ظاهري کیفیت باند قیاس کوي، او د ټولو څیزونو جائزه هم په دغې پیمانه اخلي، چنانچه قرآن کریم فرماني: ﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غٰلِیُونَ﴾ [یعنی دا خلق په دنیوي ژوند کښې یو ظاهري اړخ پیژني چه هغه هم په پوره شان نه وی او د آخرت نه بیخي بې پروادی، د دنیا په ظاهري خبرو کښې خورزمکه، آسمان یو ځانې کوي مگر د څیزونو د هغه حقیقت نه چه په آخرت کښې به په صحیح شان سره ښکاره کيږي دا خلق بیخي ناخبره دی].

هم په دې خاطر په آیت کښې داسې او فرمانيږي شو: ﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ﴾ چه ظاهريین انسان په آخرت کښې د عملونو د ټول نه څه انکار او نکرې کوم چه د قرآن کریم نه ثابت او د ټولو مسلمانانو عقیده ده.

په قرآن کریم کښې، د قیامت په ورځ د عملونو تللو مسئله په گټور وایتونو کښې په مختلفو عنوانونو سره راغلې ده او د حدیثو روایات، د دې په تفصیلاتو کښې بی شمیره دی.

د عملونو تللو په باره هېڅ یوشه او هېڅ جواب: د رسول الله ﷺ په احادیثو کښې تفصیلي بیان چه راغلي دي په هغې کښې یوه دا خبره د غور کولو جوگه ده چه د محشر په میزان د عدل کښې د ټولونو دروند وزن به د [لا اله الا الله محمد رسول الله]، د کلمې وی، په کوم چاپري کښې به چه دا کلمه وی هغه به د ټولونو زیات دروندوی.

ترمذی، ابن حبان، ابن ماجه، بیهقی او حاکم د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت نقل کړيدي چه رسول الله ﷺ او فرمانيږي: ، په محشر کښې به زما د امت یو گس د ټول مخلوق په وړاندې اوسني شی او د هغه یو کم سل عملنامې به داسې راوړي شی چه د هرې عملنامې اوږد والي به نې د هغه د نظر در سید و پوري وی او ټولي به د بدیو او گناهونو نه ډکې وی، هغه نه به تپوس اوشي چه په دغه عملنامه کښې چه څه لیکلي شوي دي هغه ټول صحیح دی او که فرستوبه دي لیکلو کښې په تاخه ظلم کړيدي چه د واقعی نه شي خلاف لیکلي دي؟ هغه به اقرار او کړي چه اي زما پروردگار ادا ټول لیکل بیخي صحیح دی، خو په زړه کښې به شي ویره وی چه اوس به زما د خلاصی څه صورت کيدي شي، دغه وخت به الله تعالی فرماني

نن به په هیچا ظلم نه کيږي، او د ټولو گناهونو په مقابله کښې ستا د یوې نیکی پر چه هم مونږ سره شته دي چه پکښې ستا و نیلې کلمه: ﴿اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله﴾. هغه به عرض او کړي چه اي پروردگار ادا دي دومره لوڼي، تورې عملنامې په مقابله کښې به دغه وړه شان پر چه

خه وزن لری، دغه وخت به ارشاد اوشی چه په تابه ظلم نه کیږی، بیابه په یو چا پرې کښې دغه ټولې دگناهونو عملنامې کښنودلې شی او په بله کښې به دایمان دکلې داپرچه کښنودلې شی نو دغه کلې چا پرې به دروندشی او دټولو گناهو چا پرې به سپک شی، ددې واقعي بیانولونه پس رسول الله ﷺ او فرمایل چې دالله تعالی دنوم په مقابلې کښې هیڅ یو څیز نشی درنیدې [مظهری] (۱) او په مسند بزار او دحاکم په مستدرک کښې دحضرت ابن عمر رضی الله عنهما په روایت درسول الله ﷺ دا فرمان منقول دی چې: «هر کله دحضرت نوح علیه السلام دوفات کیدو وخت راغلونو خپل هلکان ئې راوغوښتل چه زه تاسوته د، [لااله الا الله] دکلې وصیت کوم خکه چه که اوه واره آسمانونه په یو چا پرې کښې او کلمه د، [لااله الا الله] په بل چا پرې کښې کښنوی شی نو دکلې چا پرې به تر دروند او څیرې، (۲) ددې مضمون روایتونه دحدیث دحضرت ابی سعید خدری دحضرت ابن عباس او حضرت ابی الدرداء رضی الله عنهما نه په معتبرو سندونو سره داحادیثو په کتابونو کښې منقول دی [مظهری] (۳)

ددې روایتونو تقاضا خوداده چه دؤمن چا پرې به همیشه دروندوی اگرچه دهغه گناهونه ډیر زیات وی، لیکن دقرآن کریم دنورو آیتونو او داحادیثو ددیرو روایتونو نه ثابتیږی چه دمسلمانانو نیکی اویدی به تللې شی، دچا چې دنیکو چا پرې به دروندوی او دچا دبدو چا پرې به دروندوی دچا دنیکو چا پرې چه دروندوی دچا دنیکو چا پرې چه دروندوی هغه به خلاصی بیامومی او دچا دبدو چا پرې چه دروندوی هغه ته به عذاب وی، مثلاً دقرآن کریم په یو آیت کښې داسې راغلی دی:

﴿وَنُصِّرُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ حَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَِِمْزٍ﴾^(۱) موږ به دقیامت په ورځ دانصاف تله اودروو، په دې وجه به په هیچاهم لږ شان ظلم نه کیږی، چاچه نیکی یابدی داوری دیوې دانې برابر کړی وی هغه به ټول په میزان دعمل کښې ایښوی شی اوموږ حساب دپاره کافی یو.

اوپه سورت قارعه کښې داسې دی: ﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِشْرَةِ آخِرَةٍ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأَمَّةٌ هَارِيَةٌ﴾^(۲) دچا دنیکیانو چا پرې به چه دروندشی هغه به په اعلی عیش کښې پاتې کیږی او دچا دنیکی چا پرې چه سپک شی دهغه مقام به دوزخ وی.

حضرت عبدالله بن عباس ددې آیتونو په تفسیر کښې لیکلی دی چه دکوم مؤمن چا پرې دنیکی به چه دروندشی نو هغه به خپلو عملونو سره جنت کښې داخل شی او دچا دگناهونو چا پرې به چه دروندشی هغه به خپلو عملونو سره دوزخ ته لیږلې شی ابیهقی په شعب الایمان کښې [مظهری] (۴) او ابی داؤد کښې په روایت دحضرت ابی هریره رضی الله عنه منقول دی چه که دبنده په فرائضو کښې

(۱) کذا العیال رقم الحديث: ۵۲۱، جامع الترمذی، أبواب الإیمان، باب ما جاء فیمن یبوء الخ: ج ۲، ص ۴، واین ماجة، أبواب الزهد، باب ما یرى من رحمة الله: ص ۲۱۴، وصحیح ابی حنبل کتلب الإیمان، باب فمن ایمان رقم الحديث: ۳۲۵، وحسب الإیمان للمصنف رقم الحديث: ۲۸۴، والمستدرک للحاکم رقم الحديث: ۱۷۷

(۲) المستدرک للحاکم رقم الحديث: ۱۷۲

(۳) التفسیر المظهری: ج ۲، ص ۳۲۸

(۴) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۲۹

خه کسي بيا موندې شی نو د رب العالمين ارشاد به اوشی چه او گورنې د دے بنده خه نفلونه هم شته او که نه؟ که نوافل نې وو نو د فرضو کسي به نې په هغې پوره کړی شي (مظهری: ۱۰۰)

د دې ټولو آيتونو او روايتونو حاصل دادي چه د مؤمن مسلمان چا پرې به کله دروند او کله سپک وي، په دې وجه خنې علماؤ دا تفسير فرمائيلي دی چه د دې نه معلومېږي چه په محشر کښې به ټول دوه خل کيږي- اول د کفر او ايمان ټول کيږي چه د هغې په ذريعه به د مؤمن او کافر ترمنځه بيلتون راوستې شي، په دې ټول کښې د چاپه عملنامه کښې چه کلمه د ايمان هم راشي نو د هغه ټول به دروند شي او هغه به د کافر اندولې نه بيل کړې شي، بيا به بل ټول د نیک او بد عملونو وي، په دې کښې به د چا مسلمان نيکي درنې شي او د چا بدې چه د هغې په جوړه ورته جزا اوسزا ملاوېږي. په دے شان د ټولو آيتونو او روايتونو مضمون په خپل خپل ځانې درست اوسره به تړلې شي.

د معلومولو ټول به څخه هيري: بخاري او مسلم کښې په روايت د ابی هريره رضي الله عنه څخه دا حديث پاک منقول دي چې رسول کریم صلی الله علیه و آله او فرمايل چې د قيامت په ورځ به غټ او خاږه خلق راشي چه ټول به نې د الله تعالی په تزد د ماشي دوزر هومره هم نه وي، په دې باندني دليل د قرآن کریم د آيت پيش کړو: ﴿فَلَا تَقِيْمُوا لَهُمْ مَوَاقِيْمًا وَذُنُوبُهُمْ﴾ [يعنی د قيامت په ورځ به مونږ د دوی هيڅ وزن او نه لگؤ] (مظهری: ۱۰۱)

او د حضرت عبداللہ بن مسعود رضي الله عنه په مناقبو کښې دا حديث راغلي دي چه رسول الله صلی الله علیه و آله او فرمائيل چه د دے پنډنې په ظاهره که هر څومره نړی دی ليکن په هغه ذات م د قسم وی د چاپه قبضه کښې چه زما ځان دي چه د قيامت په ميزان عدل کښې به د دے ټول د احد غرنه هم دروندوی.

او د حضرت ابی هريره رضي الله عنه روايت هغه حديث چه امام بخاري پر خپل کتاب بخاري شريف ختم کړيدي هغې کښې داسې راغلي دي چه دوه کلمې داسې دي چه په ژبه ډيرې سپکي دي مگر د عمل په ميزان کښې ډيرې درنې دي او د الله تعالی په تزد ډيرې محبوبې دي او هغه کلمې دادي ﴿سبحان الله ومحمد و سبحان الله العظيم﴾

او د حضرت عبداللہ بن عمر په روايت رسول الله صلی الله علیه و آله به فرمائيل چه: په سبحان الله، ونيلو سره د عمل د ميزان نيم چا پرې د کيږي او په ﴿الحمد لله﴾ ونيلو سره پاتې نيم چا پرې د کيږي، (۱۰۰)، او ابو داود، ترمذی، ابن حبان په صحيح سند سره د حضرت ابی الدرداء رضي الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و آله دا فرمان نقل کړيدي چه: د عمل په ميزان کښې به دښه خوښي هومره هيڅ عمل په وزن کښې برابر نه وي- او حضرت ابی ذر رضي الله عنه ته رسول الله صلی الله علیه و آله او فرمائيل چه تاته داسې دوه کارونه ښاييم چه په هغې عمل کول انسان د پاره خه گران نه دی خو د عمل په ميزان کښې به هغه د ټولو نيکو عملونو نه زيات درانه وي يو، نيک خوښ، بل زيات خاموش پاتې کيدل (۱۰۱) يعنی بې ضرورته خبرې نه کول.

۱- التفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۹، وسنن ابی داود، کتاب الصلاة، باب قول النبي صل الله عليه وسلم كل صلاة لا يجتمع الخ: ج ۱، ص ۳۹

۲- صحيح البخاری، کتاب التفسير، باب اولئك الذين كفروا الخ: ج ۲، ص ۳۳، وصحيح مسلم، کتاب صفات المنافقين وأحكامهم، باب صفة القيامة والجنة والنار: ج ۲، ص ۲۴

۳- المعجم الكبير للطبرانی رقم الحديث: ۴۴۱

۴- مسند أحمد رقم الحديث: ۲۲۴۰

۵- كل الصلاة، حرف الباء رقم الحديث: ۴۴، والمعجم الأوسط للطبرانی رقم الحديث: ۴۴۳

او امام احمد، پہ، ، کتاب الزهد، ، کنہی پہ روایت دحضرت حازم نقل کریدی چہ رسول اللہ ﷺ نہ یوخل جبرائیل امین تشریف راؤرونوہلتہ خوک سرے دالله تعالیٰ ڈویری نہ ژریدو، جبرائیل امین اوفرمائیل، چہ دانسان تول عملونہ خویہ تللی شی مگردالله تعالیٰ اودآخرت ڈویری لہ کبلہ ژریدل داسی یو عمل دی چہ تللی بہ نشی بلکہ یوہ اوبسکہ بہ ہم دجہنم لونہ نہ لونہ اور مرکری (مظہری) - (۱)

پہ یوحديث کنہی راغلی دی چہ پہ میدان حشر کنہی بہ یوگس حاضرشی، هرکله چہ دہغه عملنامہ مخی تہ راشی نوہغه بہ خپل نیک عملونہ ډیرکم پیامومی اوایہ ویرپوی، ناخاپہ بہ یو خیز ڈوریخی پشان پہ راپور تہ کیدوسره راشی اودہغه دنیکو عملونہ پہ چاپری کنہی بہ راؤغورخیری، دہ تہ بہ اوبنودلی شی چہ دا، ستادہغه عمل نتیجہ دہ چہ پہ دنیا کنہی بہ د خلقونہ د دین احکام اومسنلی بنودلی اوورازدہ کولی، اوستا دتعلیم دا سلسلہ چہ خومرہ پوری چلیدہ او چاپر عمل اوکرو، دہغونی تولوپہ عملونو کنہی ستا برخہ ہم اولگولی شوہ (مظہری دابن مبارک نہ) (۲) (۳)

طبرانی، پہ روایت دحضرت عمران بن حصین نہ نقل کریدی چہ رسول اللہ ﷺ اوفرمائیل چہ دقیامت پہ ورخ بہ دعلماء دہغه سیاہی (رنگ) چہ پہ هغی سرہ نی ددین علم اوددین احکام لیکلی دی دشہیدانو وینوسره (پہ مقابلہ کنہی) اوتللی شی نودعلماء دسیاہی وزن بہ دشہیدانو د وینو د وزن نہ زیات شی - (۴)

دغه شان دحدیث وایتونہ دقیامت پہ ورخ دعملونو دتول پہ سلسلہ کنہی ډیردی، دلته یو خو خکہ ذکر کرې شوی دی چہ دی نہ دخاصو خاصو اعمالو فضیلت اودقدراندازہ اولگی۔ دی تولور وایتونو دحدیث نہ دعملونو دتللو کیفیت مختلف معلومی پی خنونه معلومی پی چہ عمل کوونکی انسانان بہ تللی شی اودہغوی دروند والی اوسپکوالی بہ دخپل خپل عمل پہ اعتبار سرہ وی - خنونه معلومی پی چہ عملنامہ بہ نی تللی شی او د خنونه معلومی پی چہ پخبلہ اعمال بہ جسم والا جوړپوی او هغه بہ تللی شی، دتفسیر امام ابن کثیر، داتول روایتونہ رانقل کریدی اوور سرہ نی فرمائیلی دی چہ کیدی شی چہ پہ مختلفو صورتونو کنہی دا وزن اتولاپہ مختلفو وختونو کنہی بیابیا کولی شی - (۵) داهم بنکارہ خبرہ دہ چہ ددی معاملاتی پورہ حقیقت باند یواخی الله تعالیٰ پوهی پی، خو عمل کولو دپارہ پہ دی حقیقت باند پوهیدل ضروری ہم نہ دی، صرف دومرہ کافی دی چہ دعمل پہ تللو باند یقین راؤری، کہ دنیک عمل تول کم اوسپک شونو دعذاب حقداریہ وی، دابلہ خبرہ دہ چہ الله تعالیٰ پہ خپل فضل وکرم سرہ یاد پیغمبر یا ولی شفاعت سرہ خوک معاف کری اودعذاب نہ خلاص شی - صرف دایمان دکلمی پہ برکت چرتہ چہ دگناہگارو معاف کیدل پہ روایتونو کنہی راغلی دی، داهغه استثنائی صورت سرہ تعلق لری چہ دعامو ضابطونہ بالاتر، خالص دالله تعالیٰ پہ فضل وکرم باند ارہ لری۔

(۱) التفسیر المظہری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۲۸، و کتاب الزهد للإمام أحمد بن حنبل رقم الحديث: ۳۷۰

(۲) التفسیر المظہری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۲۹

(۳) المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث: ۳۸۹ و ۳۹۰

(۴) کلا العمال، حرر العین، رقم الحديث: ۲۸۱۵

(۵) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۹۰

په دې دواړو آيتونو كښې چه تفسير ئې اوس بيان شو، گناهكاران، دميدان حشر درسوايي اود الله تعالى د عذاب نه وړولې شوي وو، په درنيم آيت كښې د الله تعالى نعمتونه بيان كړې شو، د حق د قبلولو او پر د عمل كولومينه په دې شان راپاره كړې شوه چه مونږه درته په زمكه باند پوره قابو او مالكانه تصرف دركړو، اوبسياني ترې تاسو لره دخپل ژوند د سازو سامان حاصلولو په زرگونو لاري پرانستې گوياكښې رب العالمين دې زمكې لره دانسان د ټولو ضرورياتو ليكه تفريحي سامان دپاره يوقسم عظيم الشان گودام جوړ كړيدې، په دې كښې الله تعالى ټول انساني ضروريات پيدا كړل، اوس په كښې دانساني كاردومره دې چه ددې گودام نه دخيزونو، فن اود سائينس نوي نوي ايجادونه او كړي، دهغې حاصل سوا ددې نه بل هيڅ نه دې چه د كائناتود خالق كوم پيدا كړي خيزونه چه د زمكې په گودام كښې محفوظ دي هغه په سليقي طريقې سره رابرخيره كړي او په صحيح طريقه ئې استعمال كړي، دوقوف اوسليقي نه بريده انسان كوم چه ددغه محفوظو خيزونو درابښكلو طريقې نه پيژني، يادراوښكلونه پس ئې داستعمال په صحيح طريقه نه پوهيږي هغوي ددې دمنافعونه بي نصيبه پاتي كيږي اود عقل پوهې خاوند چه په دې دواړو خبرو پوهيږي، هغوي دگودام ددې محفوظ خيزونو نه فائده پورته كوي.

خلاصه داده چه ټول انساني ضروريات الله تعالى هم په دې زمكه كښې سنبال، اوامانت ايښي دي، پكارخود اووچه انسان د هروخت په دغې وجه دالله تعالى شكر گڼد اروي، بياهم انسان خان خڅه كم عقل جوړ كړي، دخپل خالق او مالك احسانات هير كړي، اوصرف هم په دغه خيزونو كښې اخته پاتي شي، ځكه په آخر د آيت كښې دگيلې په ډول اوفرمانيلي شو ﴿قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ اي معنی تاسو خلق د یر کم شکر ادا کوئ.

وَلَقَدْ	خَلَقْنَاهُ	ثُمَّ	صَوَّرْنَاهُ	ثُمَّ	قُلْنَا لِلْمَلَكَةِ
او خامخا په تحقيق	پيدا كړئ مونږه تاسو	بيا	اشكل جوړ كړو مونږه ستاسو	بيا	او ونيل مونږه فرشتو ته
اومونږه تاسو پيدا كړئ	ستاسو پلارا	اوبيا مونږه تاسو ته	هغه ته صورتونه دركړو	اوبيا مونږه فرشتو ته	او ونيل چي
اسْجُدُوا	لِادَمَ	فَسَجَدُوا	إِلَّا	إِبْلِيسَ	لَمْ يَكُنْ
سجده او كړئ	ادم ته	انو سجده او كړه هغوي	مگر اونه كړه	ابليس	نه شو
ادم ته سجده او كړئ	نود شيطان نه بغير	ټولو فرشتو سجده او كړه	اوشيطان په سجده كونكو كښې		
قَالَ السَّجْدُ	لَكَ	قَالَ مَا مَنَعَكَ	أَلَّا تَسْجُدَ	إِذْ	
دسجده كونكو نه	او ونيل الله	څه خيز	منع كړې نه	چي اودې نه كړه سجده	كله چي
شامل نشو	الله ترې تپوس او كړو چي	څه خيز ته دسجدي كولو نه منع كړې	څه وخت چي		
أَمْرُكَ	قَالَ	أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ	خَلَقْتَنِي	مِنْ تَابَر	
حكم او كړو ماتاته	او ونيل شيطان	زه بهتر يم	ادهغه نه پيدا كړې يم	تازه	داور نه
ماتاته حكم او كړو	شيطان او ونيل چي	زه دده نه بهتر يم	زه دې د اور نه پيدا كړې يم		
وَخَلَقْتَهُ	مِنْ طِينٍ	قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا	فَمَا يَكُونُ لَكَ		
اوپيدا كړې دې تا هغه	دختي نه	او ونيل الله	كوز شه	ددې خاني نه	پس نه كيږي
اودې ادم دې د خاورې نه پيدا كړې دې	الله ورته او ونيل چي	ښه نو ددې خاني نه كوز شه			

أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ۝ قَالَ

چی تکبر او کړې ته په دې کښې | نواوزه | بیشکه چی ته | د ذلیلانو نه نی | او وئیل شیطان
تا سره | تکبر نه بنائی | د دې ځانې نه بهر شه | ته د سپکو خلقو نه نی | شیطان او وئیل

أَنْظُرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝ قَالَ

مهلت راکړه ماله | دهغه ورځې پورې | چی خلق به پکښې راپورته کړې کیږي | او وئیل الله
چی ته ماته دهغه وخت پورې مهلت راکړه | چې دوی به ادمرگ نه پس ایباژوندی کیږي | الله او وئیل

إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ۝ قَالَ قِيمًا أُغْوِيَنِي

بیشکه ته | د مهلت ورکړې شوونه نی | او وئیل شیطان انویه سبب دهغې اچې گمراه کړو تا مالره
چې تاته مهلت دې | شیطان او وئیل په کومه وجه چه تازه گمراه کړم اچې آدم دې

لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ ثُمَّ لَأَنبَهُنَّ

خامخا به کینم زه | دوی ته | په لارستا کښې | اچې نیغه ده | بیا | به خامخا راخم زه دوی ته
نوضرور زه به دوی | د آدم اولاد | ته ستا په نیغه لار کښې کینم | بیا به ورته زه د هر طرف نه یعنی

مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ

دمخي ددوی نه | اودروستو ددوی نه | اودبڼې طرف ددوی نه | اودگس طرف ددوی نه
دمخي طرفنه د شا طرفنه او د بڼې طرفنه او د گس طرفنه راخم | اخواستا لارته به نی نه پرېږدم |

وَلَا يَحْصِيهِمْ أَكْثَرُهُمْ ۝ شَكَرْتُمْ ۝ قَالَ أَخْرُجْ مِنْهَا

اوته به اونه مومي | زیات ددوی | شکر ایستونکی | او وئیل الله | اوزه | د دې جنت نه
اوته به په دوی کښې زیات ناشکره بیا مومي | الله ورته او وئیل چې د دې جنت نه بهر اووځه

مَذْءُومًا مَّذْحُورًا ۝ لَكِنَّ تَبَعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ

ذلیله | رتلي شوي | اخواخاهغه څوک اچې پیروی نی او کړه ستا | ددوی نه | خامخا به د ک کړم زه
ته ذلیل او رتلي شوي نی | په دې یقین اوساته چې په دوی کښې څوک هم ستا په لار روان شی

جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ ۝

دوزخ | ستاسو نه | دتولو نه |

نوضرور به ستاسو دتولو نه دوزخ د ک کړم |

آسان ترجمه روان

او مونږ تاسو پیدا کړئ او بیا مو تاسو ته هکونه درکړل ، بیا مو فرستو ته و وئیل چه : آدم ﷺ ته
سجده وکړئ او تولو سجده وکړه سوا د ابليس له ، هغه سجده کوونکو کښې شامل نه هو الله و وئیل " چه
کله ما تاته حکم کړې و و لوته د سجده کولو له څه غیر منع کړې ؟ هغه و وئیل چه : څه د دغه له څوړه
په ، څه دي د اور نه پیدا کړې په او هغه دي د غمې نه پیدا کړې دي ، الله و وئیل چه به ته دلته له کور
هه ، ځکه چه ستا دا حق نهشته چه ته دلته تکبر وکړي ، اوس ووځه ، یقیناً ته د ذلیلو نه ئي ، هغه و وئیل

چه : ماته تر هغه ورځې پوري (دژوندې پاتې کیدو) مهلت را کړه چه په کومه ورځ به مري د قبرونو نه پاڅولې شي "الله وویل چه : "تاته مهلت در کړې هو هغه وویل چه : اوس چولکه تاته گمراه کړې یو . دې وځې نه څه . هم) قسم خورم چه دې (السا لوت) به څه ستا په لیده لاره کښ کینم . بیا به څه دوی باندې (دڅلور وارو طرفونو نه) حملې کوم . ددوی د ممکنه نه هم او وروستو نه هم . او ښې طرف نه هم . او کس طرف نه هم . او ته به دوی کښ اکثر هکړ گداروله مومی الله وویل وڅه دې ځای نه . ذلیله او مردود . دوی نه چه څوک تاپسې شي (هغه به هم ستا ملگري وي) او څه به تاسو ټولو نه جهنم دک کړم .

خلاصه تفسیر

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ﴾ اومونې ستاسو د پیدا [کیدو سامان شروع] کړو [یعنی د آدم ﷺ ماده مو جوړه کړه ، هم ددې مادې نه مو تاسو ټول خلق پیدا کړئ] ﴿لَقَدْ صَوَّرَكُمُ﴾ بیا [ماده جوړولو نه پس] مونې ستاسو صورت جوړ کړو [یعنی دې ماده کښې مو د آدم ﷺ صورت جوړ کړو ، بیا هم دا صورت دهغوئ ﷺ په اولاد کښې راروان دې ، دا نعمت د ایجاد شو] ﴿لَقَدْ قُلْنَا لِلْمَلَكَةِ أَنْجِزُوا أَمْرًا﴾ بیا [کله چې آدم ﷺ جوړ شو او علوم اسماء سره مشرف شونو] مونې فرېستوته حکم اوکړو چې آدم ﷺ ته [اوس] سجده اوکړئ [دا نعمت اکرام شو] ﴿فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ﴾ نو ټولو فرېستو سجده اوکړه مگر ابلیس اونه کړه ﴿لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾ هغه سجده کوونکو کښې شامل نه شو ، ﴿قَالَ مَا مَنَّكَ عَلَىٰ أَنْتَ سَجَدَ﴾ الله تعالی او فرمائیل ته چې سجده نه کوي ته ددې امر نه کوم یو څیز منع کړې یی حالانکه څه [پخپله] تاته د سجده کولو حکم کووم ﴿قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ﴾ وې ونیل زه دده نه بهتر یم او [هغه د مانع کیدو والا امر دادې چې] ﴿خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾ زه دې د اور نه پیدا کړې یم او دې [یعنی آدم ﷺ] دې ښاوري نه پیدا کړې دې [دا دشیطانی استدلال رومبې مقدمه ده ، او بله مقدمه چې د هغې ذکر ئې نه دې کړې داده چې اور چونکه نورانی دې نو په دې وجه د ښاوري نه افضل دې ، دریمه مقدمه داده چې د افضل فرع او اولاد هم د غیر افضل د فرع او اولاد څخه بهتر وی ، څلورمه مقدمه داده د افضل غیر افضل ته سجده کول مناسب نه دی ، دا څلور واره مقدمې ئې جوړ کړې او شیطان د خپلې سجده نه کولو دا دلیل جوړ کړو چې څه افضل یم ، نو په دې وجه مې سجده اونه کړه ، خو د رومبې مقدمې نه سوا نورې ټولې مقدمې غلطې دی . او اوله مقدمه هم د عامو انسانانو باره کښې په دې معنی کښې صحیح ده چې دانسان په تخلیق کښې غالب جز د ښاوري دې . باقی مقدمات چې دلیل په طور ئې پیش کړی وو دهغې غلط کیدل ښکاره دی . ځکه چې د اور په ښاوري باندې افضل کیدل جزوی خو کیدې شی ، کلی طور نشی کیدې . ددې پخلاف په زرگونو واقعات راغلی دی چې د نیک اولاد بد او د بد اولاد نیک وی ، داشان دا هم غلط دی چې افضل لره مفضل ته سجده کول مناسب نه دی ، ځینې وختونو کښې د مصالح د تقاضا ددې خلاف کیدل شاهد دی .

﴿قَالَ فَاقْبِضْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا﴾ الله تعالی فرمائی [هرکله چې ته داسې نافرمانه یی] نو د آسمان نه لاندې کوز شه ، تاته د کبر کولو هیڅ حق حاصل نه دې [خاص کړا] آسمان کښې د اوسیدو نه پس [او دې ځانې کښې ټول فرمانبردار دی] ﴿فَأَخْرَجْنَاكَ مِنَ الْغَايَةِ﴾ ته [ددې ځانې] نه اوڅه بیشکه ته [ددې تکبر په وجه] په ذلیلانو کښې شمیر شوې ، ﴿قَالَ أَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُخْرَجُونَ﴾

هغه او وئیل چې ماته تر قیامتہ پورې مهلت راکړه ، ﴿قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ﴾ الله ﷻ او فرمائیل چې تاته مهلت درکړې شو ، ﴿قَالَ فَمَا الْخَوَالِیْ لَا تُعَذِّبُ لَهُمْ عَذَابَكَ السَّعِیْمَةَ﴾ هغه او وئیل چې په سبب دادي چې تازه [د تکوینی حکم سره] گمراه کړې یم ، څه قسم کوم چې څه ددوی [یعنی آدم ﷺ او د آدم ﷺ اولاد لاره نیولو دپاره] ستاسو په نیغه لار باندې [څوک چې په حق دین باندې دی ورځم به] کینم به ﴿لَا تَلْبِسْهُمْ قَوْمٌ مِّنْ اٰیٰتِهِمْ وَکَانَ عَلٰیهِمْ وَعَنْ اٰمَالِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ﴾ او بیا به په دوی باندې [د څلورو وارو طرفونو] نه حمله کوم ، ددوی د مخکښې نه ، روستو نه ، هم او ددوی د گس طرفه هم او ددوی د ښې طرفه هم [یعنی ددوی د دھوکه کولو کوشش به کوم چې ستا عبادت اونه کړی نو] ﴿وَلَا تَجِدُ اَکْثَرَهُمْ فَکِرِيْنَ﴾ تاسو په دوی کښې اکثر و لره [ستا د نعمتونو] احسان منلو والا نه وینې ﴿قَالَ اَخْرَجْنٰهُمْ مِّنْهَا مَذْمُوْمًا مَّقْذُوْرًا﴾ الله ﷻ ورته او فرمائیل چې دې آسمان نه ذلیل او خوار اووځه [او دا ته چې د آدم ﷺ د اولاد دھوکه کولو خبرې کوي نو څه چې ستا زړه غواړي هغه کوه زه د ټولو نه بهی نیاز یم ، نه د چا په صحیح لار باندې راتلو کښې څما څه فائده شته دې اونه په گمراه کیدو کښې نې څه نقصان شته دې] ﴿لَکِنْ یُّکَذِّبُکُمْ عَنْ اٰیٰتِنَا وَلَکُمْ اٰیٰتٌ جَمْعٌ مِّنْکُمْ اٰمُوْنٌ﴾ په دوی کښې چې کوم کس ستا منی څه به ضرور ستا نه [یعنی ابلیس او ددې خبرې منلو والو نه] جهنم دکوم

معارف او مسائل

د حضرت آدم ﷺ او د شیطان دا واقعہ رومبې هم د سورت بقره په څلورمه رکوع کښې بیان شویده ، ددې په باره کښې گنډ داسې څیزونه بیان شويدي په کومو کښې چه د تحقیق کولو ضرورت وو ، دلته د څو نورو داسې څیزونو جواب لیکلې شی دکومو چه تحقیق ته ضرورت وو -

تر قیامت پورې د ژوند په اتم همدو دعاو ابلیس قبوله شوه او هغه نه امانه یو په صورت هېم ه ه وؤ ائو نومف ه الفاظو جوړیت راوستل ه ه و ترمغه چه اهره ه : ابلیس د الله تعالی نه خاص په هغه وخت کښې یوه دعا او غوښتنه کله چه ورته زور نه اورتنه دکنه کولې شوه - هغه عجیبه دعا دا وه چه تر قیامتہ پورې ماته د ژوند مهلت راکړې ، ددې په جواب کښې الله تعالی دومره قدرې او فرمائیل کوم چه دلته په آیت کښې داسې راغلی دی : ﴿لَآ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ﴾ اتاته مهلت درکړې شو [ددې الفاظونه د دعا او سوال قرینه دا گنډلې شی چه دامهلت تر قیامتہ پورې ورکړې شو خو په دې آیت کښې په ډاگه شوې نه ده چه دغه مهلت تر قیامتہ پورې وواوکه بلې نیتې پورې ائیکن په بل آیت کښې داسې الفاظ هم راغلي دي : ﴿اِلٰی یَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ﴾ ددې د ظاهر نه دامعلومیږي چه ابلیس ته تر قیامتہ پورې مهلت ور نکړې شو کوم چه د غوښتنې وو ، بلکه څه بلې خاص نیتې پورې چه یواځې د الله تعالی په علم کښې محفوظ ده - حاصل داشو چه د ابلیس دعا نامکمله قبوله شوه تر قیامتہ پورې مهلت ور نکړې شو ، بلکه بلې یوې خاصې نیتې پورې چه علم نې یواځې الله تعالی ته دې -

په تفسیر ابن جریر کښې یو روایت د سدی نه منقول دي چه ددې مضمون تائید تر کیږي ، روایت دادي : فلینظره الی یوم البعث ولكن انظره الی یوم الوقت المعلوم هو یوم یمنفخ فی الصور النفخة الاولی فصعق من فی السموات ومن فی الارض فیات النحر .

الله تعالی ابلیس ته د قیامت تر ورځې پورې مهلت ور نکړ بلکه دیوې ټاکلې نیتې تر ورځې پورې

نې مهلت ورگریدې دا هغه ورځ ده چه رومبې شپیلې به پوک وهلې شی چه ورسره به د آسمان اوزمکې ټول خلق به هوشه اومړه شی- (۱)

خلاصه داشوه چې شيطان خو پخپله دعا کښې تر هغه وخت پورې مهلت غوښتلې وو ، او دويم
صور سره به ټول مړي راژوندی کړې شي ، هم دې ته يوم البعث ونييلې کيږي . که دا دعا يې بعينه
قبوله شوې وي نو په هغه وخت کښې به د يوحي او قيوم ذات څخه سوا بل څوک ژوندې نه وي .
او د ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا قَانٌ وَيُتَقَىٰ وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ ظهور به اوشي . ددې دعا په بناء به ابليس تر
هغه وخت پورې ژوندې وي ، په دې وجه دده يوه دعا يوم البعث پورې د مهلت غوښتلو په خاتې
﴿يَوْمَ يُنْفَخُ الصُّورُ﴾ سره بدله او قبوله کړې شوه . او دهغې اثر به دا وي چې کله ټول عالم مرگ
راوستلې شي نو هغه وخت به ابليس ته هم مرگ راځي . بيا چې کله دوباره ژوندی کړې شي دې
به هم ژوندې شي .

حاصل دتحقیق داشو چه «یَوْمُ النَّعْتِ» او «یَوْمُ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» دواړه بیلې بیلې ورځې دی، ابلیس «یَوْمُ النَّعْتِ» پورې مهلت غوښتې وو خو تر «یَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» پورې ورکړې شو-سیدی حضرت حکیم الامه تهمانوی په بیان القرآن کښې دې له ترجیح ورکړېده چه په حقیقت کښې د،، نفخه اولی،، نه دجنت اونارته داخلیدوپورې به اېه منځ کښې ایوبله داسې اوږده ورځ وی چه دغه په مختلفویرخو کښې به مختلف واقعات کیږي چه هم ددغې واقعاتو په پنا به هرې واقعي ته ددغې ورځې نسبت کولې شی، مثلاً د،، نفخ صور،، اوفناورځ هم ورته ونیلې شی اود،، نعت،، او،، جزا،، ورځ هم ورته ونیلې شی، دې سره ټول اشکالونه رفع شوفلله الحمد-

آیا دعا و دعای قلیبی شی : ددی سوال پیدا کیدو وجه داده چه قرآن کریم فرمائی : ﴿ وَمَا دُعُوا الْكٰفِرِیْنَ اِلَّا فِیْ ضَلٰلٍ ﴾ دی نه په ظاهره داپوهی ته راخی چه گنی دکافرودعابه نه قبلیری خودی اوسنی آیت نه دابلیس ددعابه قبلیدوسره دا اشکال بنکاره دی ، جواب دادې چه دکافردعابه دنیا کبني هم قبلیدی شی خنګه چه دتولونه دستخت کافر ، ابلیس ، دعا قبوله شوه خو به آخرت کبني به دکافر دعانه قبلیری چنانچه ددغه پورته ذکرشوی آیت ﴿ وَمَا دُعُوا الْكٰفِرِیْنَ اِلَّا فِیْ ضَلٰلٍ ﴾ همدغه مطلب دي چې ددی آیت مبارک تعلق د آخرت سره نه د دنیا سره دي .

هه مفره آدم او دابلس هه واقع مختلف الفاظ: دقرآن کریم په ډیرو خایونو کښې داقیصه راغلي ده او هر ځای ددې سوال وجواب لفظونه مختلف راغلي دی سره ددې چه واقعهم دغه یوه ده-ددې وجې داده چه هرکله مضمون یو وي نو دالفاظو اختلاف لره هیڅ اعتبار نشته، چنانچه داسې صورت د، روایت بالمعنی، وی چه په عربی، بلکه په هره ژبه کښې ښه داده ددې استعمال موجود دي-

ابليس څنگه په دې زړور شوجه د الله تعالى په دربار كښې لم داسې هم باهوځې غږې او ځېړې: د رب العالمين په بي اتنهالوني دربار كښې فرشتې او رسولان هم درې وهلو توان نه لري، ابليس څنگه د داسې بي باكي زړورتيا او كړې شوه؟ علماؤ د دې جواب داسې وركړې دې چې د الله د قهر لاند د راتلو يوه سخته ننداره داوه چې هر كله ابليس د الله تعالى د دربار نه شړونكې شونود الله تعالى اودده په مينځ كښې يوداسې حجاب حائل واقع شو چې هغه پده باندې د حق تعالى عظمت او جلال مستور او پټ كړو او پيحياني نې پر سوره كړه (بيان القرآن په لنډه او وضاحت سره)۔

مضطربان حملہ پہ اسان باندہ صرف خلورو طرھونونہ ۵۵ بلکہ عامہ ۵۵۔ دقرآن کریم پہ دي آيت کنبی اوبسودلي شوجه شیطان دخلورو وار وار خونواڻی، کس وړاند، روستوانه په انسان باندہ دحملې کولو دړکه ورکړیده، ددې مطلب یواځې همدغه خلورو اړه اړخه نه دی بلکه دي هر طرف باند نه پرهم حملہ کول دي۔ په دي وجه د پورته طرفه یا د پښو لاندې نه دگمراه کولو احتمال دي سره منافي نه دی۔ په دي سره دهغه حديث مبارک مطلب هم واضح کیږي په کوم کنبی چه دانسان دويني اورنگونوپه ذریعه د انسان په ټول بدن کنبی دشیطان دورانی کولویيان راغلي دي۔ په اوسنی تیرشوی آیتونو کنبی شیطان ته دآسمان نه دوتلو حکم په دوه ځل داسې شوي دي «فَاخْرِجْنَا مِنْهَا» او «قَالَ اخْرِجْ مِنْهَا مَذْمُومًا حَقًّا» ښودړومی حکم مطلب غالباً تجویز دي، او دبل حکم مطلب ددي جاری کول دي ابيان القرآن په لنډوا۔

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ

ا | اوای آدم ۵۵ | اوسه | ته | اوبښه ستا

ا | اوای آدم ۵۵ ته اوستایي بی دواړه

الْجَنَّةَ فُكْلًا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمْ وَلَا تَقْرَبَا

په جنت کنبی | پس خوری دواړه | د هرځاني نه چی غواړی تاسو | اومه نزدې کیږی دواړه |

په جنت کنبی اوسپړنی | نو کوم ځاني نه چه موخوبښه شی دواړه خوراک کونی | اخیاد ساتی چه |

هَذِهِ الشَّجَرَةُ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ قُوسُوسَ لَهُمَا

دي ونې ته | انوشی به تاسو | د ظالمانونه | پس وسوسه اوکړه | هغوی دواړو ته

دي افلاڼی | ونې ته به نه نزدې کیږی | گنی په ظالمانو کنبی به شمیر شی | نو دواړو ته شیطان

الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا

شیطان | دپاره ددي چی ښکاره کړی هغوی دواړو ته | هغه اچی پټ کړی شوی وو | دهغوی نه

وسوسه واچوله | چې دپړدي هغه اندامونه ورته ښکاره کړی کوم چې ترې نه پټ وو

مِنْ سَوَاتِيهَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ

یعنی دشرم خایونه ددواړو | اووي ونیل | نه یی منع کړی تاسو ارب ستاسو | ددي ونې نه |

او ورته نې اوونیل چې تاسو دواړه ددي ونې نه ستاسو رب صرف په دي وجه منع کړی ونې

إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَائِكَةً أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ

مگر په دي وجه اچی هسي نه چرته شی تاسو | فریښتي | یا شی تاسو | دهمیشه خلقونه

چې فریښتي نشی | یا همیشه دپاره | په جنت کنبی | پاتې نشی

وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ

او قسم نې اوخوړو دواړو ته | اچی بیشکه زه | تاسو دواړو ته | دنصیحت کونکونه یم |

او دواړو ته نې قسم اوکړو | چې زه یقیناً ستاسو خیرخواه یم

فَذَلَّلْنَاهَا	بِغُرُورٍ فَلَمَّا	ذَاقَا الشَّجَرَةَ	بَدَتْ لَهُمَا
نولاندني راويستل دواړه په دوکړه سره نوهرکله چې اوڅکله دواړو هغه ونه ښکاره شول دواړو نه			
نودواړه نې په دهوکه را کوز کړل نوهرکله چې نې د ونې ميوه اوڅکله نودواړو ته خپل خپل			
سَوَاتِنَهُمَا	وَطَفِقَا	يَخْصِفْنَ	عَلَيْهِمَا
بدنونه د دواړو او شروع او کړه دواړو چې ښلولي نې په خپلو خانو د پښو			
			بَدَنُونَهُ بَشَاكِرَ شَوْل او په خپلو خپلو شرمگاهونو باندې نې د جنت اد وونوا پانې لگول
الْجَنَّةِ	وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا	أَلَمْ أَنْهَكُمَا	عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ
د جنت نه او اواز او کړه دواړو ته رب د دواړو وایا مانده وی منع کړی تاسو دواړه د دغې ونې نه			
			شروع کړل او دغه وخت کښې ورته خپل رب او وویل چې ولې ماته سوده دې ونې نه منع کړی نه وې ؟
وَأَقْلُ	لَكُمَا	إِنَّ الشَّيْطَانَ	لَكُمْ
اونه وو و نیلی ما تاسو دواړو ته چې بیشکه شیطان ستاسو دواړه دپاره دشمن دې ښکاره			
			او تاسو ته مې دا خبره نه وه کړې چې شیطان ستاسو ښکاره دښمن دې
قَالَا	رَبَّنَا	ظَلَمْنَا	أَنْفُسَنَا
او وویل دواړو اے ربه زموږه اظلم او کړه زموږه په خانو نو خپلو باندې او که چری معاف نه کړو تا موږه			
			دواړو عرض او کړه انې زموږه ربه موږه په خپلو خانو نو باندې زیاتې کړې دې که تا موږه معاف نکړو
وَكَرَّحْمَنَا	لَنَكُونَنَّ	مِنَ الْخَاسِرِينَ	قَالَ
او رحم داونه کړو په موږه نو خامخا شویو موږه د نقصان موندونکونه او وویل الله			
			اوبه موږه دې رحم او نکړو نو موږه په ډیر زیات تاوانیان شول الله ﷻ ورته او وویل چې
أَهْطُوا	بَعْضُكُمْ	لِبَعْضٍ	عَدُوٌّ
کوزش ځینی له تاسو دپاره دځینو دشمنان یی اودې ستاسو دپاره په زمکه کښې			
			تول د جنت نه کوزش تاسو به په دنیا کښې دیول دښمنان یی او تاسو به په زمکه باندې
مُسْتَقَرٌّ	وَمَتَاعٌ	إِلَىٰ حِينٍ	قَالَ
ځانې دقرار اوسامان د ژوند د خاصې مودې پورې او وویل الله په دې زمکه کښې به			
			تیر وخت پورې ژوند تیروی او تیر وخته پورې به د دنیوی ژوند فائده اخلی الله ﷻ او وویل چې
مَكِينٌ	وَفِيهَا لَمُوتُونَ	وَمِنْهَا	تُخْرَجُونَ
تاسو ژوند تیروی اوهم په دې کښې به تاسو مری اوهم ددې نه به تاسو را ایستلي کیږی			
			په دې زمکه کښې د ژوند تیروی اوهم په دې کښې به مری اوبیا به هم ددې زمکې نه راویستې شی

آسان ترجمه قرآن

او اې آدم علیه السلام ته او ستایي يي دواړه په جنت کښ او سپړي او د کور ځای نه چه موڅه خوښ هی خوري
خو دې (خاص ولي ته مه نژدې کیږي ، گنې تاسو به د لپاک کونکو نه هی بیا داسې وهو چه شیطان د

دواړو په زړو کښې وسوسه واچوله ، دې د پاره چه ددوي دهرم هغه ځايونه چه دوی نه پټ کړي هوي وو . يو بل ته ښکاره کړي وې وئيل چه : ستاسو پروردگار تاسو دې ونې نه د بلي وجې نه نه ، بلکه دې وجې نه ئې منع کړی یقین چه تاسو فرېښتي نه شئ . یا تاسو ته هېښه ژوند ملاؤ نه شئ او هغوی ته ئې قسمونه وخورل چه یقین وکړئ چه څه تاسو د پاره د خیر خواهانو نه یږ . دغه شان دا دواړه ئې په دھوکه باندې ښکته را کوز کړل پس چه دوی د هغه ونې مژه وځکله نو ددې دواړو دهرم هغه ځايونه یو بل ته ښکاره شو او هغوی د جنت پاتړي په خپل بدن لگول هروغ کړل او ددوی پروردگار دوی ته آواز وکړو چه :
 آیما تاسو لره ددې ونې نه نه وئ منع کړي ، او تاسو ته مې نه وو وئيلي چه شیطان ستاسو ښکاره دښمن دې ؟ دواړو وئيل چه : اې ځمبوله پروردگار ! موږ په خپلو ځانولو ظلم کړي دي ، او که تاسو موږ معاف نه کړو او په موږ دې رحم ونکړو نو یقیناً موږ به تا مراده خلقو کښې حامل هو الله (آدم علیہ السلام) د هغه بي بي او ابليس ته) وئيل : اوس تاسو دې ځای نه کوز شئ تاسو به د یو بل دښمنان یقین ، او تاسو د پاره به په زمکه کښې پوي مودي پوري اوسیدل وي او څه لږه فائده اخستل (فیصله کړي هوي) دی ، الله تعالی وفرمائیل چه : دې (زمکه کښې) به تاسو اوسېږئ او دې کښې به تاسو ته مرگ راځي ، او دې نه به تاسو دوباره راپورته کولې شئ .

خلاصه تفسیر

﴿وَيَا أَدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ﴾ او مونږ [آدم علیه السلام] ته حکم او کړو چې انې آدم ته او ستا بی بی [حواء] جنت کښې اوسئ ﴿فَلَا يَنْبَغُ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمْ﴾ بیا چې د کوم ځای مو خوښه وی او کوم خیز چې مو خوښ وی دواړه ترې خوراک کوئ ﴿وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ﴾ او دومره خیال ساتئ چې دې [خاصا] ونې ته نزدې اهما مه ورځئ [یعنی ددې میوې مه خورئ] ﴿فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ گنې په هغه خلقو کښې به شمار شئ چې هغوی نه به نامناسبه کار کيږي ، ﴿فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ﴾ بیا شیطان د دواړو په زړه کښې وسوسه واچوله ﴿لِيُذَيِّبَهُمَا مَافَرَىٰ عَنْهُمَا مِنْ سَاقِيَةٍ﴾ چې [دوی په ممنوعه ونه او خوروی] ددوی مستور بدن چې د یو بل نه پټ وو دواړه یو بل ته بی پردې کړی [څکه چې ددې ونې د خورلو نه هم دا تاثیر دې ، که پخپله په دې کښې دا تاثیر وی یا د ممانعت په وجه وی] ﴿وَقَالَ مَا تَهَمَّكُمَا بِهَذِهِ الشَّجَرَةِ﴾ او [هغه وسوسه دا وه چې دواړو ته ئې اووئیل ی ستاسو رب تاسو دواړه ددې ونې [د خوراک] نه بل د څه وجې نه نه یقین منع کړی ﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَائِكَةً أَوْ تَكُونَا مِنَ الْظَّالِمِينَ﴾ مگر صرف په دې وجه چې تاسو دواړه [ددې په خورلو سره] فرېښتي نه شئ ، یا هېښه ژوندی پاتې کیدونکی نه شئ [دوسوسې حاصل دا وو چې ددې ونې خوراک سره د ملکیت قوت او دائمی ژوند پیدا کيږي ، مگر شروع کښې ستاسو وجود ددې غذا برداشت نه شو کولې ، په دې وجه تاسو منع کړې شوی وې ، اوس ستاسو حالت او قوت کښې پرمختګ او شو او تاسو ددې خوراک برداشت کولې شئ نو اوس هغه ممانعت ختم شوه] ﴿وَقَالَهُمَا إِنَّا لَنَنَا كُنَّا مِنَ الْظَّالِمِينَ﴾ او دواړو ته ئې [په دې خبره] قسم او خورو چې تاسو یقین او کړئ څه ستاسو د دواړو [د زړه نه] خیر خواه یم ﴿فَقُلْ لَهُمَا يُفْقَهُ﴾ نو دا دواړه ئې په دھوکه لاندې راوستل [لاندې راوستل د حالت په اعتبار سره او د رائي اعتبار سره هم وو چې خپله لویه رائي ئې پریخوده او

ددي دښمن راني باندې ئې عمل اوکړو ، او د مقام اعتبار سره هم چې د جنت نه اسفل طرفته راويستلې شوا ﴿فَلَنَأَذِقَنَّكَ الشَّجَرَةَ﴾ نو دې دواړو چې هغه ونه اوڅکله [افوار] ﴿بَدَتْ لَهُمَا سَاوَاهُمَا﴾ د دواړو بدن يو بل ته ښکاره شوايعنی د جنت لباس ترې ويستلې شو او دواړه شرمنده شوا ﴿وَمَلَأْنَا بَطْنَهُمَا مِنْ ذَرِّي الْمَكَّةَ﴾ او [بدن پتولو دپاره] دواړه [د خپل بدن] دپاسه د جنت [دونو] پانې ايخودې ﴿وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا﴾ او [په هغه وخت] ددوئ رب دوئ ته آواز اوکړو چې ﴿أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ﴾ آيا ما تاسو دواړه ددې ونې [دخوراک نه] نه وې منع کړی ﴿وَأَقْبَلَ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ او تاسو ته مې دا نه وو وئيلي چې شيطان ستاسو ښکاره دښمن دې [د هغه د دهوکې نه خان ساتئ] ﴿قَالَ رَبُّنَا ظَلَمَنَا أَفَنَشَاءُ﴾ دواړو اووئيل اي زمونږه ربه مونږ خپل نقصان اوکړو [چې مونږ پوره احتياط اونه کړو او صبر نه مو کار نه واخستو] ﴿وَأَن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا﴾ اوکه مونږ ته بخښنه اونه کړي او مونږ باندې رحم اونه کړي ﴿لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ نوواقعی مونږ به د نقصان کوونکو نه شو ﴿قَالَ أَفَطُغُوا بِغَضَبِكُمْ بَعْضُ عَذَابِ﴾ الله ﷻ آدم ﷺ او حوا عليها السلام ته [اوفرمايل چې [د جنت نه] لاندې زمکې ته] داسې حالت کښي لاړ شې چې تاسو [يعنی ستاسو اولاد به] خپلو کښي د يو بل دښمنان وي ﴿وَلَكُمُ الْأَرْضُ مَسَرَّةً وَمَعَادًا﴾ او ستاسو دپاره به زمکه کښي داوسيدو ځانې [تجويز کړې شوې] دي او د معيشت اسبابونه [د فائدي حاصلول تجويز شوي دي] يو [خاص] وخت پورې [يعنی د مرگ وخت پورې] ﴿قَالَ فَمَنْ حَمَلَ لُغْمَافًا لَّيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ سَأَلْتَهُنَّ بَعْضُ عَذَابِ﴾ او دا ئې هم [اوفرمايل چې تاسو به هلته ژوندي تيروي او هم هلته به تاسو ته مرگ رازی او هم ددې نه به د [قيامت په ورځ] بيا ژوندي راپورته کيږئ راوږي.

معارف اومثال

په دې آيتونو کښي دحضرت آدم ﷺ او ابليس کومه واقعه چې راغلي ده ، ټوله سراسري دسورت بقره په څلورمه رکوع کښي په پوره تفصيل سره راغلي ده اوددې په باره کښي د راولاړيدونکو سوالونو او شبهو تفصيلی جواب او پوره تشریح سره دنوروفاندو ، دسورت بقره په تفسير کښي ليکلي شويدي ، ضرورت لري هلته ئې اوگوري.

يٰۤاٰدَمُ	قَدْ	اَنْزَلْنَا	عَلَيْكُمْ	لِبَاسًا	يُّوَارِي
اي اولاده دادم	په تحقيق سره نازلې کړې دي	په مونږه	په تاسو باندې	اجامي	چې پټ کړي
سَوَاتِيَكُمْ	وَرِيثًا	وَلِبَاسُ	التَّقْوٰى	ذٰلِكَ	
دشرم خايونه ستاسو او ذريعه وي	دښانيست او دحفاظت او جامه دتقوى چې ده	دغه			
خَيْرٌ	ذٰلِكَ	مِنْ اٰيَةِ	اللّٰهِ	لَعَلَّكُمْ	يَذْكُرُوْنَ
غوره ده دادى دښو	دالله نه	ابنائيرې چې خلق سبق واخلي	اي اولاده دادم		
غوره ده دا دالله	اياتونه دي چې دوى ترې سبق زده کړي	اي دادم اولاده			
لَا يَفْتِنَنَّكُمْ	الشَّيْطٰنُ	كَمَا	اَخْرَجَ	اَبْوِيَكُمْ	
په فتنه کښي وانچوي تاسو لره شيطان	لکه څنگه چې ايستلى ووهغه مور او پلار ستاسو	مسي نه چې شيطان موبيا په فتنه کښي واچوي	لکه څنگه چې ئې ستاسو مور پلار د		

مِّنَ الْجَنَّةِ	يَنْزِعُ	عَنِّهَا	لِبَاسَهُمَا	لِيُرِيَهُمَا
د جنت نه	اچي ايستلي ني وي	دهغوي دوارو نه	اچامي دهغوي	ادپاره ددي چي اونباني دوارو نه
جنت نه ويستلي وواپه داسي حال کڻي چي هغوي نه ني	اچامي ويستلي وي	اچي هغوي دوارو نه		
سَوَاتِيَهُمَا	إِلَّاهُ	يُرَاكُمُ	هُوَ	وَقَبِيلُهُ
دشرم خايونه دهغوي ايشڪه هغه	اويني تاسولره	هغه پخپله	اوملگري دهغه	دهغه خاني نه
دهغوي عورتونه اونباني	اودهغه قام قبيله تاسو دداسي خاني نه ويني چي تاسو ني			
لَا تَرَوْهُمْ	إِنَّا	جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ	أَوْلِيَاءَ	لِلَّذِينَ
چي نه ويني تاسو هغوي لره ايشڪه مونږه	چور کري دي شيطانان	دوستان	دپاره دهغه کسانو	
نه شي ليدلي	مونږ شيطانان دهغه خلقو	دوستان چور کري دي چي هغوي		
لَا يُؤْمِنُونَ				
چي ايمان نه راوري				
ايمان نه راوري				

آسان ترجمہ قرآن

اي د آدم اولاده امونږ تاسو دپاره لباس نازل کري دي چه ستاسو د بدن هغه خايونه پٽ کري چه دهلي ٻڌکاره کول بد وي او هغه د زينت ذريعه هم ده او د تقويٰ چه کوم لباس دي هغه دٽولو نه خوره دي دا ٿول د الله د لهنو حصه ده، ددي مطلب دا دي چه خلق سبق واخل اي د آدم عليه السلام اولاده اهيطان ته چري هم داسي موقع مه ورکوي چه هغه تاسو لره داسي فتنې کڻن واپوي لکه چه هغه ستاسو مور او پلار د جنت نه راويستي وو، چه دهغوي لباس ئي دهغوي د بدن نه ويستلي وو، دي دپاره چه دوي ته ديو پل دهرم خايونه اوڀائي، هغه اود هغه ډله د هغه خائي نه تاسو لره گوري چه د هغه خائي نه تاسو هغه لره نه هن ليدلي د اهيطانو مونږ دهغه چا دوستان چور کري دي چه ايمان نه راوري.

خلاصہ تفسیر

﴿يُنَزِّلُ آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ لُبَاسًا لِّأَيِّ سَوَاتِيْمٍ وَرَبَّنَا﴾ اي د آدم عليه السلام اولاده از مونږ يو انعام دادې چي مونږ تاسو دپاره لباس پيدا کړو چي دا ستاسو ستر يعني پرده والا بدن لره هم پټوي او ستاسو د بدن دپاره يو زينت هم دي ﴿وَلِبَاسٍ تَكُونُ لَكَ عِندَ﴾ او ددي ظاهري لباس نه علاوه يو معنوي لباس هم ستاسو دپاره تجويز کري دي چي تقويٰ يعني د دينداري لباس دي اودا دهغه ظاهري لباس نه ديرييات اضروري دي اخکه چي ددي ظاهري لباس مطلوب شرعي کيدل هم ددي تقويٰ يعني د دينداري يوه فرع ده، اصل مقصود هر حالت کڻي لباس د تقويٰ دي ﴿ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ﴾ دا لباس پيدا کول د الله جل و علا فضل او کرم نخښو نه دي چي دا خلق ادي نعمت لره ياد اوساتي او ياد ساتلو سره د خپل منعم او محسن اطاعت ادا کوني او هغه حق د اطاعت هم دغه دي چي دي ته ئي لباس تقويٰ فرمايلي ده ﴿يُنَزِّلُ آدَمَ لَا يَلْبَسُهُمُ الشَّيْطَانُ﴾ اي بني آدم شيطان دي تاسو په څه غلطي کڻي وانچوي اچي د دين او تقويٰ خلاف

ستاسو نه څه کار واخلی، ﴿کَمَا أَخْرَجَ آبُونَا مِنْ الْمَكَاءِ﴾ لکه څنگه چې ئې ستاسو نیکه او نیا (آنا) ایمنی آدم عليه السلام او حوا علیها السلام لره د جنت نه بهر کړی وو ایمنی په هغوی باندې ئې داسې اوکړو چې دهغې په نتیجه کښې هغوی د جنت نه بهر شو، او بهر ئې هم په داسې حالت کښې اکرل چې، ﴿يَوْمَ نَخْتَلُفُ لِبَاسَهُمْ لِبَاسًا سَوِيًّا﴾ دهغوی لباس ئې هم دهغوی ادبدنونه وپستلو چې دواړه یو بل ته ښکاره شی (اودا دشریف کس دپاره ډیره د شرم اورسوائی خبره ده) غرض داچې شیطان ستاسو زړو دښمن دې، دده نه ډیر هوښیار اوسئ، اوزیات احتیاط په دې وجه هم ضروری دې چې، ﴿إِنَّكُمْ لَبُغْتُمْ لِقَائِهِ﴾ هغه او دهغه لښکر تاسو داسې گوری چې تاسو هغوی لره (عاده) نه وینئ (ظاهرة ده چې داسې دښمن ډیر خطرناک وي، دده نه د بچ کیدو ډیر اهتمام کول پکار دی، اودا اهتمام کامل ایمان اوتقوی سره حاصلیږي، هغه اختیار کړئ نو بچ به شئ، ځکه چې، ﴿إِنَّا جَعَلْنَا الْفِيلِينَ أَقْلَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ مونږ شیطانانو لره دهغه کس ملگري جوړو چې څوک ایمان نه راوړي (اوکه بالکل ئې ایمان قبول نه کړی نو هغه باندې شیطان مسلط کیږي اوکه ایمان ئې راوړي دې خو کامل نه دې نو ددې نه ئې په کمه درجه کښې پرې مسلط کوو، پخلاف دکامل مؤمن چې په هغه باندې شیطان بالکل قابونشی موندې، لکه څنگه چې دقرآن پاک یو آیت مبارک کښې دی چې ﴿إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

معارف اومسائل

ددې آیتونونه وړاند په پوره یوه رکوع کښې دحضرت آدم عليه السلام اودشیطان رجیم پوره واقعه بیان کړې شویده چه پښې دشیطانی غولولوړومبې اثر داشوي وو چه دآدم او حوا علیهما السلام نه جنتی جامې لرې شوي او هغوی بیخی بریده پاتې شو په پانړوباند ئې خپل دستراند امونه پتول شروع کړل.

اوس ددې آیتونوڅخې په رومبې آیت کښې الله تعالی دحضرت آدم عليه السلام اولادته په خطاب کولوسره اوفرمائیل چه ستاسو جامه، دقدرت یولوئې نعمت دې، ددې قدر اوکړئ، دلته خطاب تولوانسانانوته دې یواځې مسلمانانوته نه دې، ولې چه دې کښې اشاره دې خبرې ته موندې شی چه سرپتول اولباس دهر انسان فطری خواش او ضرورت دې، په دې کښې هیڅ قسم مذهبی، علاقانی او خاندانی بیلتون نشته، بیاددې په تفصیل کښې ئې درې قسمه لباسونه بیان کړل.

اول ﴿لِبَاسًا یُؤَارِی سَوَاتِکُمْ﴾ دلته، ﴿یُؤَارِی﴾، ذر، مواراة، نه مشتق دې معنی ئې پتول دی، سوات، دسوات جمع ده دادانسان هغه اندامونه ونیلی شی چه دهغې بریده بدل انسانی طبیعت ته ډیرید او دشرم خبره ښکاری مطلب داچه دڅیر، ښیگری او کامیابی دپاره مونږ داسې جامه نازله کړیده چه په هغې سره تاسو خپل دشرم او حیالاند امونه پتولی شی.

بیاني اوفرمائیل ﴿وَرِیْشًا﴾، ریش، هغه جاموته ونیلی شی چه انسان ئې دزینت اوبنائست دپاره استعمالوی، مراد دادې چه یواځې دسترپتولو دپاره خومختصرشان جامه کافی کیدی شی، خومونږه درته ددې نه زیاته جامه دې دپاره هم درکړه چه تاسو پر زینت اوبنائست حاصل کړې شی، چه شان، شوکت موبنائسته ښکاری.

دلته د﴿اَنْزَلْنَا﴾ نه مراد ورکول دی دضروری نه دی چې دآسمان نه دې تیاره شوې رانازله شی ځکه چه قرآن کریم بل خانی کښې فرمائی: ﴿وَاَنْزَلْنَا الْحَدِیْدَ﴾ یعنی مونږ اوسپنه نازله کړه، دآسمان نه ئې تیاره شوې راگوخول نه دی مراد ځکه چه اوسپنه دتولو په مخ کښې دزمکې دتنه نه

راؤنڀکي شي اوجامي دمالوچ (پمبوه) يا وري وغيره نه جوړولي شي چه دآسمان نه راځوځول پکښي نشته البته په ﴿الْزُلْفَا﴾ لفظ کښي اشاره دي ته کيدې شي چه څنگه دآسمان نه په راځوځيدونکو خيزونو کښي دچا دتدبير يا کاربگري دخل نشي کيدې، دغه شان دجامي په اصل مادي مالوچو يا وري وغيره کښي هم دانسان کاربگري او انتظام کولو هيڅ قسم دخل نشته، دا خالص دالله تعالي دقدرت ورکړه ده، دابله خبره ده چه دخپل راحت، آرام، دگرمي، يخني نه د خان ساتلو او د بدن وغيره دپتولو انتظام دپاره انساني کاربگري لره دخل وي چه داهم دالله تعالي بنودلې شوې او ورازده کړې شويدي لهدا حقيقت پيژندونکو خلقو دپاره داتوله دالله تعالي داسې ورکړه ده لکه چه دآسمان نه راځوځه کړې شوي وي.

دجامي دوه هکله: دلته دجامو دوه فائدي بنولي شوي دي، يوه دسترپتولو بله ديخني، گرمي نه د خان ساتلو او د بدن دنباست راوستلو، دپرومبي فائدي وړاند ذکر کولو سره دا اشاره کول دي چه د انساني جامي اصل مقصد دسترپتول دي چه هم دغه ئي دعامو ځناوړو او سادار خيزونونه بيلتون راولي، ولي چه دځناوړو جامه په قدرتي ډول ددوي د بدن برخه جوړه کړې شويده، او هغه يواځې د گرمي يخني نه ئي ساتنه کوي يا ورسره ئي د بدن بنباست راځي، دسترپتولو، دومره انتظام پکښي نه دي شوي، البته ددوي په بدن کښي ددوي خاص اندامونه په داسي شان سره قدرت برابر کړيدي چه بيخي بريښي نه پاتي کيږي، کله پرې دککي يالم پرده وي يا بل څه شان سره ئي پرده وي.

دحضرت آدم عليه السلام او حواء د شيطان غولولو واقعته چه ذکر شوه ورپسې سمدستي دجامي په ذکر کولو کښي دي اړخ ته اشاره ده چه انسان دپاره بريښيدل او دشرم اندامونه ئي نوروته ښکاره کيدل، دذلت، رسوايي او بې حياتي نخښه او دقسما قسم شراو فساد خيمه ده.

په انسان باند د شيطان دپرومبي هملې شکل هغه برينول وو او ئي هم نوم شيطان تهذيب دي په شويده چه انسان دپه پوتول برينوي باند برينوي وي: او همدغه وجه ده چه د شيطان دتولونه دپرومبي هملې دانسان په خلاف هم په دي شان اوشوه چه جامي پي لري شوي، نن هم چه د شيطانانو کوم کوم شاگردان دي دهغوني کوشش دادي چه دتهذيب په نوم باند هغه سراسري يا نيمگري بريندي کړي او په عامو سرگونو اولارو کوڅو کښي ئي او دروي، بلکه دترقي په نوم خوشيطان زنانه لره دايمان دشرم او حيانه پاکه کړه اونيم بريندي ئي دعامو خلقو په وړاند او دروله.

دايمان نه پس دتولونه دپرومبي سترپول ده: هرکله چه شيطان دانسان کمزوري ورځ او کتله نو دپرومبي جمله ئي دده په سترپتولو او کړه، نو اسلامي شريعت ددي په خلاف دانسان د سترپتولو جخت او مضبوط بندوبست داسي او کړو چه دايمان نه پس ئي دپرومبي فرض د سترپتولو او ځړولو او د مونځ، روژې وغيره درجه ئي ددي نه روستو کيښوده.

دحضرت فاروق اعظم عليه السلام روايت رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائيلي دي چه دنوي جامي اغوستوبه وخت دادعالوستل پکار دي:

[الحمد لله الذي كساني ما اوري به عورتى واتحمل به فى حياتى] هغه ذات الله لره شکر دي چه جامه ئي را کړه چه دهغې په ذريعه خپل سترپت کړم او بنباست حاصل کړم.

دنوي جامي جوړولو به وخت ددوي جامي د خيرات هولو لولم نواب: وي فرمائيل: څوک چه دنوي جامي اغوستونه پس زړه جامه په غريبانو مسکينانو خيرات کړي هغه به دخپل مرگ ژوند په هر حال

کنبی دالله تعالیٰ په ذمه دارنې اوپناه کنبې راشی [ابن کثیر دمسند احمد نه] (۱)
په دې حدیث کنبی انسان ته هم دغه دوه بنیګرې وریادې کړې شویډی کومو دپاره چه الله تعالیٰ
انسانی لباس پیدا کړیدی.

سترپتول د انسان دپه اړه دسره دهغه فطری صفت ده دتولول په نوم دتوبی فلسفه باطله ده د حضرت آدم
علیه السلام دواقعی او دقرآن کریم ددې ارشاد نه دا خبره هم واضحه شوه چه سترپتول او جامه د انسان
فطری خواش او پیدائشی ضرورت دې چه دا ولی ورځې نه ورسره لګیدلې دې، داوسنوخنې
فلسفیانو دا خبره سراسری غلطه اوبې بنیاده ده چه انسان به اول برېنده ګرځیدو، خو ورځې ترقی
نې چه اوکړه هله پس ته نې جامه ایجاد کړه.

دجامه یوه دیم قسم: دسترپتولو، آرام اوزینت دپاره ددو قسمو جامو ذکر کولونه پس، یو دریم قسم
جامه قرآن کریم، په دې شان ذکر کړه: ﴿لِبَاسِ التَّقْوَىٰ ذَلِكُمْ غَيْرُ﴾ چه په خنې قراتونو کنبې په فتح سره
داسې راغلې دې ﴿لِبَاسِ التَّقْوَىٰ﴾ په دې صورت کنبې به داد ﴿اَزْلُنَا﴾ لاتد داخل شی او معنی به نې
داوی چه مونږه دتقوی یو لباس هم نازل کړیدی، اود مشهور لرومبی اقرات له مخې نې معنی داده
چه دادوه جامې هر څوک پیژنی خویوه دریمه جامه دتقوی هم ده چه دتولو جامونه زیاته غوره
ده، چنانچه د حضرت ابن عباس او عروه بن زبیر دتفسیر په جوړ دلباس تقوی نه مراد عملی صالح
اودالله تعالیٰ خوف دې [روح] (۲)

مطلب داچه څنگه ظاهری جامه، دانسانی بدن دشرم داندامونو دپاره پرده ده، دپخنی، گرمی
نه دخان ساتلو او دزیب وزینت حاصلولو ذریعه ده، دغه شان یو معنوی جامه نیک عمل اودالله
تعالیٰ ویره ده چه دانسان داخلاقی عیبونو او کمزوریو پرده ده، ددائمی تکلیفونو او مصیبتونو نه
دخلاصیدو ذریعه ده، ځکه دادتولونه زیاته غوره جامه ده.

په دې کنبې اشاره دې اړخ ته هم ده چه داسې یوید کاره بنده چه الله تعالیٰ نه نه ویریږی او د
نیک عمل پابندنه وی هغه که هر څومره پردو او جامو کنبې پت وی خوانجام نې ذلیله کیدل او
رسوا کیدل وی، لکه چه ابن جریر په روایت د حضرت عثمان سره نقل کړیدی چه رسول الله ﷺ
اوفرمائیل: په هغه ذات م دقسم وی دچاپه قبضه کنبې چې د محمد خان دې چه څوک هر څنگه
عمل چه دخلقود نظر نه په پته کوی الله تعالیٰ به ورته هم دهغه عمل خادرو راغوستوی او اعلان
به نې اوکړی، [یعنی پته نیک عملی او بد عملی به نې د نیک عملی او بد عملی په شان کنبې
څرګنده کړی]، د خادوراغوستولو مطلب دادې چه تولوته نې څرګند کړی څنگه چه په سر کړې
او اغوستې خادر تولوته څرګندوی، یعنی دانسان عمل که هر څومره پت وی نخنبې، نېبانی، الله
تعالیٰ دهغه په بدن یا په مخ وغیره باند څرګندوی چنانچه ددې حدیث په سند کنبې رسول الله
ﷺ دآیت اولوستو ﴿وَرِشَاءُ وَلِبَاسِ التَّقْوَىٰ ذَلِكُمْ غَيْرُ﴾ (۳)

دظاهری لباس اصل مقصود تقوی حاصلول ده ﴿لِبَاسِ التَّقْوَىٰ﴾ لفظ نه دې ته هم اشاره موندې شی چه
د ظاهری لباس په ذریعه دسترپتولو، زینت او خان بناسسته کولو، تولو اصلی مقصد، تقوی او دالله

(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۰۰، و مسند أحمد رقم الحديث: ۲۸۸، اول مسند عمر بن الخطاب رضي الله عنه

(۲) تفسیر روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۱۶، ص ۱۴

(۳) تفسیر الطبري رقم الحديث: ۱۲۳۶ تحت هذه الآية

تعالیٰ و پرده ده، چه دَظَاهری جامی نه دهم په داسې شان څرگندېږي چه په هغې سره نې ستر، پوره پټ وي، دشرم اندامونه دور سره په پوره پرده کښې وي چه برېنډ نه وي، او په بدن پورې دجامه داسې ليوه اگيپه سپېده هم نه وي چه پکښې دغه اندامونه لکه دبرېنډ ښکاري، جامه د فخر او غرور په اندازه کښې هم نه وي چه پکښې دغه اندامونه لکه دبرېنډ ښکاري، بيخايه اسراف دهم پکښې نه وي بلکه دضرورت په جوړ دجامه استعمالولې شي، زنانه ددنارينو او نارينه دزنانونو جامې هم نه اغوندي ولې چه داکار دالله تعالیٰ په نزد ناخوښه دي- دغیر قوم نقل دهم په جامه کښې نشي کولې، ولې چه داخپل قوم، اوملت سره غذارۍ او تګي کول دي، دې سره سره داخلاقو او عملونو درستوالي دهم وي کوم چه دجامې اصل مقصد دي، په آخر دآيت کښې فرمای:

﴿ذٰلِكَ مِنْ اٰیَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ﴾ یعنی انسان ته ددري قسمه جامه ورکول دالله تعالیٰ دقدرتونو دڅښوڅخه دي چه خلق ترسېق حاصل کړي،

په دویم آيت کښې بیا دآدم عليه السلام اولاد ته په خطاب کولو سره خبرداري ورکړې شوې دي چه په خپل هر حال او هر کار کښې دشیطاني چال نه ځان ساتلې لري هسې نه چه په بله څه فتنه کښې مو ښکېل کړي، څنگه چه ستاسو مور، پلار حضرت ادم او حواء علیهما السلام نې جنت نه راوښکل، دهغوی دجامو په اوښکلو دهغوی دستر څرګندولو باعث جوړ شو، دې ستاسو زور دشمن دي، دده دشمني، همیشه هروخت خیال لري-

په آخر دآيت کښې فرمائي ﴿اِنَّ اَبْرٰهٖمَ هُوَ قَبِيْلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِيْنَ اَوْلِيَاَ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ﴾ دلته د، قبیل، معنی تولې او دله ده چنانچه هغې دلې ته هم،، قبيله،، ونيلې شي چې په يو خاندان کښې شريك وي او دارنگه عام توليو ته هم قبیل ونيلی شي. مطلب داچه شيطان ستاسو داسې دشمن دي چه هغه [پخپله] اودهغه ملګري خوتاسو ويني او تاسو نې نه ويني، ځکه دهغه په چل ول اودهو کو کښې ستاسو دراکیریدوزیات امکانات دي- لیکن په نورو آیتونو کښې دا هم اوښودلې شو چې کوم خلق الله تعالیٰ ته رجوع کوونکی او دشیطاني مکر نه هوښیار اوسیدونکی دی، هغونی دپاره دشيطان چال زیات کمزوري دي-

او ددې آيت په آخر کښې نې چې داسې او فرمائیل چه مونږه شیطانون د هغوی سرپرستان جوړ کړيدي چه ایمان نه لري، په دې کښې هم دې اړخ ته اشاره ده چه دایمان خاوندانولره د شیطانونو دچال نه بچ کیدل څه زیات مشکل نه دی-

خنو پخوانو بزرگانو فرمائیلې دي چه هرکله زمونږ ددشمن مونږه گوري او مونږه نې نشو لیدي، ددې علاج دادې چه مونږه دالله تعالیٰ په پناه کښې راشو چه داشیطانون او ددوی هر حرکت او نقل گوري اودوی هغه ذات لره نشي لیدلې-

اودا ارشاد دي چې ارشاد شيطان نشي لیدلې، دا د عامو حالاتو او عام عادت په اعتبار سره دی ورنه که دعادت خلاف که څوک انسان شیطانونولره کله او ويني نودابه ورسره بې سمونه نه وي ولې چه درسول الله عليه السلام په خدمت کښې پیریان راغلي وو، تپوسونه نې تر کړي وو او اسلامي قبول کړي وو اوداسې نور واقعات هم شته چه دصحيح احاديثو په روایتونو کښې راغلي دي (روح)

وَإِذَا فَعَلُوا فَاجِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا

اوهر کله چي | اوکري دوي دبي حياين کارانو وائي دوي اجي موندلي دي مونږه
| اوهر کله چي دوي دبي شرمي څه کار اوکري | نو وائي چي مونږ خپل

عَلَيْهَا أَبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ

په دغه کار باندې | پلاران زمونږه | او الله حکم کړې دې مونږ ته لږه دې سره | او وايه | اجي بيشکه الله | حکم نه کوي
پلار نيکه | په داسي | کار کولو موندلي وو | او هم الله راته د دې حکم کړې دې | ورته او وايه | څه الله د

بِالْفُحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ قُلْ

دبي حياين | په کارونو | آيا تاسو وايي | په الله باندې | هغه خبري | اجي تاسو نه لري | علم دهغي | ورته او وايه
بي حياين | د کارونو حکم نه کوي | آيا تاسو الله ﷻ باندې | داسي | دروغ وايي | چي خبر ترې هم نه يي

أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ

حکم کړې دې رب زما | په انصاف کولو سره | او نيغ و دروي | مخونه خپل | په وخت
ورته او وايه چي زما رب د انصاف کولو حکم کړې دې | او دا چي تاسو خپل مخونه دهر سجدي

كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

دهر | عبادت کښي | اورابلې | هغه لږه | په داسي حال کښي چي خالص کونکي يي | هغه لږه | د دين
په وخت کښي | بيت الله | ته مخامخ ساتي | او دا چي صرف دهغه دين خالص ساتي | او هغه رابلې

لَهُمَّا بَدَأَكُمْ تَعْوَدُونَ قَرِيبًا هَدَىٰ

لکه څنگه چي | پيدا کړې يي | هغه تاسو | پيدا به کړې شي | تاسو بيا | يوې ډلې ته | هغه لاره | بنودلي ده |
لکه څنگه چي | هغه پيدا کړي يي | دغه شان به مو را واپس کړي | يوه ډله په هدايت شوه

وَقَرِيبًا حَقٌّ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ إِنَّهُمْ آخِذُوا

او بله ډله چي ده | ثابته شوي ده | په هغوي باندې | گمراهي | بيشکه چي هغوي | انبولي دي
او بله ډله باندې | گمراهي ثابته شوې ده | ځکه چي دوي د الله ﷻ په ځاني

الشَّيْطَانِ أَوْلِيَائِهِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ

شيطانان | سرپرستان | ماسوا د الله | او گمان کوي هغوي | چي بيشکه هغوي
شيطانان خپل مشران جوړ کړي دي | او بيا هم دا خيال کوي چي گني دوي

مُهْتَدُونَ ۝ يٰبَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ

نيغه لار موندونکي دي | اے اولاده | د آدم | کوي | بنانيست خپل | په وخت | دهر
په سمه لار قائم دي | اني د آدم اولاده دهر عبادت په موع باندې | خپلي بنانيسته جامي | اجوي

مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ

عبادت کښي | او خوري | او ځکني | او دحد نه مه اوړي | بيشکه هغه | نه خوښوي
او حلال خيزونه خوري ځکني | او اسراف مه کوي | بيشکه الله ﷻ هغه خلق نه خوښوي

المُسْرِفِينَ

دندنه اوږيدونكى

چي كوم اسراف كوى

آسان ترجمه قرآن

او چه كله دا (كافران) د بې حيايتي څه كار وكړي نو دوى وائى چه مونږ خپل پلار نيکه په دې طريقه باندې موندلى دى، او الله مونږ ته داسې حكم كړې دې ته (دوى ته) ووايه چه: الله د بې حيايتي حكم نه كوي، آيا تاسو هغه خبرې په الله باندې تېږئ چه دهغې تاسو ته لږ ښودلې علم هم نشته؟ ته ووايه چه: ځما پروردگار څو د انصاف حكم كوي او دا (حكم ئې هم كړې دې چه) كله هم سجده كوئ نو خپل مخ صحيح ساتئ او دې يقين سره هغه رابلئ چه اطاعت خالص دهغه حق دې، لكه څنگه چه تاسو هغه په اول ځل پيدا كړى وئ هم داسې به تاسو دوباره پيدا كيږئ، (تاسو كنى) يوه ډله الله هدايت ته رسولې ده، او يوه ډله هغه ده چه هغوى باندې گمراهي مسطره شوې ده ځكه چه دې خلقو دالله په ځان هيوطانان دوستان جوړ كړي دي، او دا گمان كوي چه دوى په سمه لار دي، اې د آدم عليه السلام اولاده اچه كله تاسو چمتا ته راځئ نو د خپل زينت سامان (يعنى كپړې په بدن) اښودئ او خورئ او څښئ او فضول خرچي مه كوئ، ياد ساتئ چه الله فضول خرچي كوونكو لره نه خوښوي.

خلاصه تفسير

﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً﴾ او هغه خلق چې كله فحش كار كوى يعنى داسې كار چې هغه به ښكاره خراب وى او انساني فطرت هغه ښه نه گنږى لكه په بربنده طواف كول، ﴿قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا﴾ نو وائى چې مونږ خپل پلار نيکه په دې طريقه باندې ليدلى وو ﴿وَاللَّهُ أَمَرَنَا﴾ او (نعوذ بالله) الله ښه مونږ ته هم دا فرمايلې دى اې رسول ﷺ ددوى د جاهلانه استدلال په جواب كنى، ﴿قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ﴾ تاسو او وائې چې الله ښه كله هم د فحش كار تعليم نه ور كوى ﴿أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ آيا [تاسو تاسې دعوى كولو سره] د الله تعالى په ذمه داسې خبرې لگوئ چې د هغې تاسو سره څه سند نشته دې ﴿قُلْ أَمَرَ بِالْقِسْطِ﴾ او تاسو [دا هم] او وائې چې [تاسو د كومو فحش او غلطو كارونو حكم الله ښه ته منسوب كړې دې هغه خودى غلط، اوس هغه خبره واوړئ چې الله ښه اصل كنى دهغې حكم فرمايلې دې هغه داده چې] زما رب حكم فرمايلې دې د انصاف كولو ﴿وَأَقِيمُوا وَفُوقَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ او دا چې تاسو د هرې سجدې [يعنى عبادت] په وخت كنى خپل مخ نيغ [الله ښه طرف] ته كوئ [يعنى مخلوق لره دهغه په عبادت كنى مه شريكوئ] ﴿وَأَذْعُوهُ قُلُوبَهُنَّ لَعَلَّ يَتَذَكَّرْنَ﴾ او د الله ښه عبادت داسې كوئ چې دا عبادت صرف د الله ښه دپاره كوئ [په دې مختصر جمله كنى ټول مامورات شرعيه اجمالى طور سره راغلل، قسط كنى حقوق العباد، اقيموا كنى اعمال و طاعت، مخلصين كنى عقائد] ﴿كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾ چې څنگه تاسو لره الله ښه په شروع كنى پيدا كړى وې هم دا شان به يو ځل بيا [يو وخت] دوباره پيدا كړى ﴿فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ﴾ ځينې خلقو ته الله ښه [دنيا كنى] هدايت كړې دې [هغوى ته به په هغه وخت كنى جزا ملاويږي] او په ځينو باندې گمراهي ثابته

شوي ده (هغوي ته به سزا ملاويږي) ﴿الْقَوْمُ الْخَالِدُونَ﴾ اولمآء من ذون الله دې خلقو شيطان لره خپل رفيق جوړ کړي دي ، الله تعالى ئې پريخودي دي ﴿وَيَحْسَبُونَ الْقَوْمَ مُهْتَدُونَ﴾ او (ددې باوجود د خپل خان باره کښې) دا خيال کوي چې دوي په نيغه لاره باندې دي ، ﴿لَقَدْ كُنَّا اِذَا مَخَذُوا اَنْتُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ اي اولاد د آدم تاسو د مسجد د هرې حاضري په وخت کښې (مونځ دپاره وي يا طواف دپاره وي) خپل لباس اغوندئ ﴿وَلَكُلَاوَا شَرُّوْا وَلَا تَسْخَرُوْا﴾ او (څنگه چې دلباس نه اغوستل گناه وه ، داسان حلال خيزونه خوړل خکل هم ناجائزه گنځل هم لويه گناه ده ، په دې وجه حلال خيزونولره) ښه خوړئ او څکئ او د شرعي حد نه مه تيريږئ ﴿اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفُوْنَ﴾ بيشکه الله تعالى دحد نه تيريدونکي نه خوښوي.

معارف اوسائل

داسلام نه وړاند د عربو د جاهليت په زمانه کښې شيطانانوچه خلق په کومو شرموونکو او بي هوده رسمونو کښې راگير کړي وو هغې کښې يورسم داهم وو چه د قريشونه سوابه بل هيچا د بيت الله شريف طواف په خپلو جامو کښې نه شولوکې ، يابه ئې طواف دپاره د چا قريشي نه جامې په سوال غوښتلې يابه ئې په بريښه طواف کولو.

دا چرته کيدې شوه چه قريشويه ټولو طواف کوونکو ته خپلې جامې په سوال ورکولې په دې وجه به عموماً غير قريش ټولو خلقويه بريښه طواف کولو خواه نارينه به وو او که زنانه به وو ، البته زنانويه د شپې په تياره کښې طواف کولو ددې خپل شيطاني کار حکمت به ئې د بيانولو چه کومو جامو کښې مونږ گناهونه کړيدي په هغې جامو کښې د بيت الله شريف طواف کول پي ادبي ده (د عقل رانده) دا خلق دومره نه پوهيدل چه دهغې ته زياته بي ادبي د خانه کعبې داده چه په بريښه ئې طواف کولې شی چه انسانيت سره هم سمون نه خوري (يو اخې قريش به ددې قانون نه مستثنی ځکه گنځلې شو چه هغوي د بيت الله شريف خادمان او منجوران وو).

دا آيتونه ددې بي هوده رسم ختمولو او ددې د خرابۍ ښودلو دپاره نازل شويدي لکه فرماني چه کله به دوي د فحش کار کولونه منع کولې شونويه جواب کښې به ئې دا ونييل چه دا خورمونږ پلرونو ، نيکونږ (مشرانو) کړي دي ددې په پريښودو سره مونږ ته پيغور جوړيږي اودابه ئې هم ونييل چه ددې حکم الله تعالى را کړي دي (ابن کثير) (۱)

په دې آيت کښې د ، فحش ، نه مراد اکثر و مفسرينويه بريښه طواف کول اغستی دي چه اصل کښې ، فحش ، او فاحشه هر داسې ناکاره کار ته ونيلې شی چه ناکاروالي ئې اتهاته رسيدلې وي ، د عقل ، فهم ، سليم ، فطرت په ترديځي واضح اوبه ډاگه وي (مظهري) (۲) اوبه دې درجه کښې ښه والي او ناکاره والي عقلی کيدل د ټولويه ترديوه منلې شوي خبره ده (روح) (۳)

بيادې خلقو د خپلو بيکاره رسمونو درواوالي دپاره دوه دليلونه وړاند کړل يودليل ئې دا وو چه دپلار ، نيکه په پل باند تلل او عمل کول د نيکۍ کار دې هر کله چه ددې جواب بيځي ، ډاگيز داسې وو چه د جاهلانو پلرونو ، نيکونو تابعداري کول عقل سره سمون نه خوري لږ عقل ، فکر لرونکي بنده هم په دې پوهيدې شی چه ديوې طريقې دروا کيدو دپاره دا څه دليل نشي جوړيدې ولې چه په

(۱) تفسير ابن کثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۹۱

(۲) التفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۲۹

(۳) روح المعال تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۱۵۰

دی شان به د دنیا ته ولی غلطی طریقې جائز گرځولې شوې وې او په دنیا کېنې به د صبح او شپې طریقو او رسمونو هیڅ درک نه لگیدو. په دې پنا هر کله چې دې دلیل پسې مخه نه شوه او دې کیدې ځکه چې قرآن کریم دلته جواب ورکول ضروری اونه گنرل البته په نورو آیتونو کېنې دې هم جواب داسې ورکړې شوی چې: که د چاپلار، نیکه [مشرانو] د څه جهالت کار کړې وی نو هغه به د دې څنگه جوگه شی چې د هغې په پل د کشران لار شی.

په برینده طواف کولو د پاره د غې خلقو یو دلیل د اهرم وړاندې کړې وو چې مونږ ته الله تعالی همدغسې حکم راکړې دی، داسر اسر په دروغه تور پورې کول او د الله تعالی د حکم خلاف هغه ته د یو غلط حکم نسبت کول دی، لهذا، رسول الله ﷺ ته او فرمانيې شو چې داسې جواب نه ورکړئ: ﴿قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ﴾ [تاسو ورته او فرمائی چې الله تعالی چېرې هم د څه فحش کار حکم نه ورکوي اولې چې داسې حکم ورکول د هغه د حکمت او د قدوسیت د شان نه خلاف دی، بیا د دغې خلقو په الله تعالی باندې په دروغه د تور پورې کولو او هسې تپلو، لرلو باند ورتنه داسې خبردارې ورکړې شو او په پوره شان چې دغه باطل خیال رد کړې شول که فرمائی: ﴿اَكْفُلُوْنَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ﴾ آيا، تاسو الله تعالی ته د داسې څیزونو نسبت کوئ چې هیڅ علم نه لری؟ یعنې د یقین کولو باعث هیڅ حجت تاسو لره نشته، ښکاره خبره ده چې یو انسان ته بهې تحقیقه یو کار منسوب کول انتهائې زړورتیا او ظلم دی نو الله تعالی نه د څه نقل د غسې غلط نسبت کول به خومره لونی جرم او ظلم وی، مجتهدین صاحبان چې د قرآنی آیتونو نه د اجتهاد په ذریعه څه احکام راویاسی او بیانوی چې هغه په دې کېنې داخل نه دی ولې چې هغه هم د قرآن د الفاظو او ارشاداتو نه د یو حجت د لاند راوښکلی شی.

په بل آیت کېنې فرمائی: ﴿قُلْ أَمَرَ بِالْقِسْطِ﴾ یعنې کوم چا هل خلق چې په برینده طوافونه کوي د هغې درواوالی د پاره غلط دلیلونه پیش کوي او غلط نسبتونه الله تعالی ته کوي، هغوی ته تاسو او فرمائی چې الله تعالی خو همیشه د قسط، حکم ورکوي، د قسط، اصلی معنی انصاف، او اعتدال دی، او دلته د قسط نه مراد هغه عمل دی چې کمې زیاتې پکېنې نه وی، یعنې نه پکېنې څه کوتاهی وی اونه پکېنې د تباکلی حد نه ورتیریدل وې څنگه چې د ټولو شرعی حکمونو همدغه حال دی، په دې وجه، د قسط په مفهوم کېنې ټول عبادتونه او عام شرعی حکمونه داخل دی (روح المعانی) - (۱)

په دې آیت کېنې د قسط، یعنې د انصاف او اعتدال حکم بیانولونه پس د دغې خلقو د گمراهی او بهې لارې مناسب د احکامو شرعیو نه دوه شرعی حکمونه په خصوصیت سره بیان کړې شوي دي، ﴿وَأَقِمُوا وَحُقُومَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ او دویم ﴿وَادْعُوا إِلَى اللَّهِ وَالْيَوْمِ﴾ هر وېبې حکم د انسانانو د ښکاره د اکثر و مفسرینو په نزد معنی داده چې د مسجدې او عبادت او مونږ په وخت خپل رخ او مخه نیغه لری، د دې مطلب د اهرم کیدې شی چې د مونږ په وخت خپل رخ نیغ قبلې ته د کرلو بندوبست کوي، او بله معنی چې د اهرم کیدې شی چې په خپل هر جائز قول، فعل او عمل کېنې خپل رخ د رب د حکم تابع لری یو خاوبل خواتر مه کیږی، د دې معنی په لحاظ د احکم یواځې مونږ سره خصوصیت نه لری بلکه ټولو عبادتونو او جائزو و معاملو لره هم شاملېږی.

اود دونيم حکم ترجمه داده چه الله تعالى لره په دي شان رابلي چي عبادت خالص دهغه وي په هيڅ شان پکښې بل څوک شريک نکړي شي، تردې پورې چه دشريک خفي يعنى ريسا اونوم، نمانش نه هم پاک وي.

دادواره حکمونه نې چه يوځانې ذکر کړل پکښې ارشاده دي ته هم کيدې شي چه په انسان لازم دي چه دخپل ظاهر، باطن دواړو سمون دشريعت حکمونوسره راوړي، ولي چه نه خو يواځې فرمانبرداري بغير اخلاص نه کافي کيدې شي اونه يواځې باطني اخلاص کافي کيدې شي چه دشريعت په ښکاره تابعداري ورسره نه وي، په دي شان دهغه خلقو غلطی په ډاگه کيږي چه دشريعت او طريقت دواړه مختلفې طريقې گنري او دا خيال کوي چي سره يواځې دطريقت مطابق دباطن درست کول کافي دي اگر چه ظاهري عمل نې دشريعت خلاف وي ولي چه دښکاره گمراهي ده.

په آخر دآيت کښې نې او فرمائيل: ﴿گَمَاهِدْ اَکْمَرُ تَعُوذُونَ﴾ يعنى الله تعالى چه څنگه تاسوپه اول کښې پيدا کړي وي، دغه شان به تاسو دقيامت په ورځ هم، دوباره راژوندي کولو سره راپورته کړي. دهغه دکامل قدرت په وړاند داڅه مشکل څيز نه دي او کيدې شي چه دي آساني ته دآشارې کولو په غرض نې د﴿يَعْبُدُكُمْ﴾ په ځانې ﴿تَعُوذُونَ﴾ او فرمائيل چه دوباره پيدا کولو دپاره دڅه خاص عمل او خوارۍ ضرورت نشته. (روح ۱۰)

دلته ددي جملې راوړلو يوفائده دا هم ده چه انسان لره په شرعي حکمونو باند په پوره ډول پاتې کيدل آسان شي. ولي چه پخپله، دآخرت او قيامت او په دي کښې دجزا او سزا تصور کول داسي يو څيز دي چه دانسان هر مشکل آسانولي او هر تکليف، آرام جوړولي شي، چنانچه تجربه هم گواه ده چه هر کله په انسان باند داویره غالبه نه وي نونه خوښي څه وعظ ونصيحت سمولي شي اونه نې دقانون پابندي کول دجرمونونه منع کولې شي.

په درنيم آيت کښې يې او فرمائيل چه: ځني خلقوته خواله تعالى هدايت کړيدي او په خويانند دگمراهۍ ثبوت شويدي ځکه چه دي خلقوالله پرېښو او شيطانان نې خپل ملگري اودوستان جوړ کړل اوداخيال کوي چه مونږه په سمه لاريانند يو، مطلب دادې چه اگر دالله تعالى هدايت عام دي خودي خلقو ددغي هدايت نه مخ واړولو او د شيطانانو په پل روان شو. او انتهي ظلم نې دا او کړو چه دوي خپله بيماري، روغتيا، او گمراهي نې هدايت اوبللو.

دي نه معلومه شوه چه شرعي حکمونونه ناخبري څه عذر نه دي، که څوک يو غلطه لار، صحيح اوبولي او په ډير اخلاص سره په هغې روان شي نو داسي گڼس دالله تعالى په ترم معذور ځکه نه دي چه الله تعالى هر چاته، عقل، هوش، حواس او پوه ځکه ورکړيده چه هغه ددي نه کارواخلي، کړه، کهوته او غلط صحيح کښې بيلتون راوړي، يواځې دا هم نه ده چي دوي يې په دي عقل او پوهې باندې پرېښودل بلکه ورسره نې ورته پيغمبران الله راوړلېل کتابونه نې نازل کړل اودهغې په ذريعه نې صحيح، غلط حق اوباطل ښه په ډاگه کړل.

که يو سړي ته په دي کښې شک وي چي يو کس هغه واقعي خپل خان په حق باندې گنري اگر چي په غلطه باندې وي نو بيا هم په هغه باندې څه الزام دي. هغه معذوره گرځول پکار دي ځکه هغه ته دخپلې غلطۍ هډو علم نشته دي، جواب دادې چي الله هر انسان ته عقل او هوش

ورکړې دې او بيا يې ورته د انبياء ﷺ تعليم ورکړې دې ، نو ددې په ذريعه کم از کم ده ته دخپل اختيار کړې شوې طريقې خلاف احتمال او شک کول پکار دی ، اوس دده قصور دادې چې ده دې خيزونو ته بالکل توجه نه ده ورکړې ، او ده چې کومه غلطه طريقه اختيار کړې وه هغې باندې کلک ولاړ وو .

البته کيدې شي چه هغه څوک دالله تعالی په تزد معذوره او گنرلې شي کوم چه خپل پوره وس دحق په لټولو کښې اولگوي او بيا هم هغې ته اونشی رسيدې څنگه چه امام غزالی رحمته الله علیه په خپل کتاب التفرقة بين الاسلام والزندقة کښې فرمايل دي ، والله سبحانه وتعالى اعلم .

په څلورم آيت کښې فرمائي : [اي اولاده دآدم اتاسود جومات دهرې حاضري په وخت خپل لباس اغوندي او بنه خوري ، ځکي او دځندنه مڼه ورپورې اوځي ، بيشکه الله تعالی دځندنه پورې تيريدونکي نه خوښوي ، دجاهليت دزمانې عربويه چه څنگه په بريښه دبیت الله شريف طواف کول صحيح عبادت او دبیت الله شريف عزت گنرلودغه شان دحج په ورځو کښې به يې خوراک ځکاک هم دومره کولو چه هيله به پر ژوندي پاتې کيدې شو ، خصوصا ، غوري ، پي او نور پاکيزه خيزونه خوږه نې بيخي نه خوړل (ابن جرير) - ()

ددې بيهوده طريقې په خلاف ، داآيت نازل شو چه پکښې دااوښودلې شوچه په بريښه طواف کول بې حيائي او سخته بې ادبي ده ، دې نه خان اوساتي دغه شان کوم پاکيزه خوراکي چه الله تعالی درکړيدي بې دڅه مجبوري دهغي نه خان ساتل ، څه ددين خبره نه ده بلکه دهغه حلال کړي خيزونه په خپلو خانونو باند حرام گرځول بې ادبي او په عبادت کښې دځندنه تيروتل دي چه الله تعالی نې نه خوښوي . ځکه دحج په ورځو کښې ښه خوراک ، ځکاک کوي البته اسراف مڼه کوي ، ولې چه دحلال خوراک ، ځکاک نه بيخي خان ساتل هم په اسراف کښې داخل دی او دحج اصل مقصدونه او دالله تعالی ذکر پرېښودل او په خوراک ځکاک کښې بوښتيدل هم په اسراف کښې داخل دی .

داآيت اگرچه دجاهليت دغريو ديو خاص رسم (برېښه توب) اختمولو دپاره نازل شويدي چه دبیت الله شريف دتعظيم په نوم به نې په بريښه طوافونه کول ، ليکن دتفسيرامامان اوفقهاء په دې اتفاق لري چه هرکله يو حکم په يو خاص واقع کښې نازل شي نو هغه همدغي واقعي پورې خاص نه وي ، بلکه دالفاظو عاموالي به معتبروي ، يعنی ټول هغه خيزونه به دې حکم لاند راځي کوم چه دالفاظويه عموم کښې شامل وي .

په مونځ هېم سترې ټول هره ده بېرته ده نه مونځ نه هېم ده هم دغه وجه ده چه جمهور و صاحبه کرامو ، تابعينو او مجتهدينو امامانو ددې آيت نه گنرا حکام راوښکلي دي ، اول داچه څنگه په بريښه طواف کول منع کړې شويدي دغه شان په بريښه مونځ کول هم حرام او باطل گرځولې شويدي چنانچه رسول الله ﷺ فرمايلي دي (الطواف بالبيت صلوة) () دې نه علاوه هرکله چه په دې آيت کښې دجمهور و مفسرينو په نزد ، مسجد ، نه مراد سجده ده ، او په حالت دسجده کښې برېښه پاتې کيدل داآيت نه په ډاگه منع شو دغه شان په رکوع ، قيام ، قعود او دمونځ په ټولو حالتونو

۱ تفسير الطبري لابن جرير تحت هذه الآية : ج ۲ ، ص ۳۳۱

۲ دبیت الله طواف د مونځ په شان دے يعنی څنگه چه برېښه دبیت الله طواف منع دے نو هم دا هان برېښه مونځ کول هم منع دي . سنن النسائي ، کتاب مناسک الحج ، باب اباحة الكلام في الطواف : ج ۲ ، ص ۲۵

کنبی ہم منع او حرام شو۔ اور رسول اللہ ﷺ ددی زیات وضاحت داسی او کړوچه: دیوی بالغی ښځې مونځ کول بغیر دلکویتې نه اېه برېنډه سرا ناروادی اترمذی^(۱) د مونځ نه علاوه په نورو حالتونو کنبی هم دستریتول فرض کیدل دنورو آیتونو ثابت دی چه دهغې ځنې یو آیت هم په دې سورت کنبی داسی تیر شوی دی: ﴿يَنْبَغِي اَذَمُّ قَدْ اَزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يَارِئِي سَوَاتِكُمْ﴾ خلاصه داشوه چه دستریتول انسان دپاره رومبې انسانی او اسلامی فرض دی په هر حالت کنبی پر لازم دی او طواف او مونځ کنبی په درجه اولی سره فرض دی۔

مونځ دپاره ښه لباس: بله مسئله تر داراووتې چه هرکله ښې لباس ته په دې آیت کنبی زینت او فرمائیلو نو پکنبی دې ته اشاره اوشوه چه په مونځ کنبی ډیر غوره او ډیر بهتر دادی چه یواځې په ستریتول باند بس والې اونکړې شې بلکه دخپل وس په جوړ دزینت جامه اختیار کړی شې، چنانچه حضرت حسن به دخپل عادت په جوړ د مونځ دپاره زیات غوره لباس اغوستو او فرمائیل به نې چه الله تعالی جمال خوښوی ځکه دخپل رب په وړاند زینت اختیاروم او الله تعالی فرمائیلی دی ﴿عُدُّوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾

څنگه چه دې آیت نه په مونځ کنبی ستریتول فرض ثابتیږی، دغه شان دخپل وس په جوړ صفا، ستره ښکلې لباس استعمالول هم تر غوره او مستحب ثابتیږی۔

په مونځ کنبی د جامو په پاره ښې غوښتل: دریمه مسئله دلته داده چه ستریتول هرکله چه په انسان باند په هر حال کنبی او خصوصاً په مونځ او طواف کنبی فرض دی دهغې حد څه دې؟ قرآن کریم پخپله ددې تفصیل بیان نکړو او صرف ددې حکم نې ورکړو چنانچه رسول الله ﷺ ددې تفصیل داسی بیان کړو چه دنارینه ستر دتو نه تر څنگونو پورې دې او دزنانه ستریتول بدن دې سواد مخ دواړو تلو (ورغوی) د لاسونو او ددواړو قد مونونه۔

د حدیثو په روایاتو کنبی د اتول تفصیل بیان شوی دې^(۲) دتو نه لاتد گوډو پورې د بدن څه برخه تر چه ښکاری، نارینولره داسې جامه اغوستل هم گناه ده او مونځ نې هم ورسره نه کیږی۔ دغه شان د زنانه ستر، خټ، مټې پندې وغیره که دیو جامې نه ښکاری نو دغسې جامه اغوستل وړ دپاره هسې هم ناروادی او مونځ نې هم پکنبی نه کیږی۔ په یو حدیث شریف کنبی تردې راغلی دی چه په کوم مکان کنبی ښځې برېنډه سروی هلته دنیکی لیکونکې فرېښتې نه راځی۔

د زنانه مخ، ورغوی او قد مونونه چه دسترنه مستثنی گرځولې شوی دی، دهغې دامعنی ده چه که په مونځ کنبی د زنانه د اندامونه ښکاری نو مونځ نې کیږی څه خلل پکنبی نه راځی دامطلب نې هیچرې نه دې چه دنامحرمو په وړاند دهم ښکاره مخ بې دشرعی عذر نه آوری راوړی۔

هرکله چه دا حکم د فرض ستر په پاره کنبی دې چه دې نه بغیر مونځ نه کیږی او مونځ کنبی یواځې ستریتول نه دی بلکه دزینت دجامو اختیارولو ارشاد دې، لهدا نارینه لره برېنډه سر، برېنډې څنگلې یا اوږې مونځ کول مکروه دی خواه قمیص دکنډولستونو وی یا لستونو نې نې انغېښتی دی، په داسې جامه کنبی هم مونځ کول مکروه دی چه ددوستانو او عوامو په وړاند په ورتلو کنبی وړته شرم ورځی۔ لکه چه بې قمیصه بنیان واغونډی اگر چه لستونو نې نې هم پوره وی یا په سرباند

(۱) جامع الترمذی، أبواب الصلاة، باب ما جاء لا تقبل الصلاة العائض الا بهما: ج ۱، ص ۸۹

(۲) سنن الدارقطني رقم الحديث: ۹۰۱، ۹۰۲، کتاب الصلاة، باب الامر بتعليم الصلوات والضرب عليها وحل العورة، والسنن الكبير للبيهقي: ج ۲، ص ۲۲۵

د توبی په خانې څه کپړه یادستی ورکوته رومال او تری، چه څوک هوښیار انسان په داسې شکل کښي به څنگه خوښولې شی؟ په بریند سر، بریند واور واور بریند و څنگلو د مونځ مکروه کیدل د قرآن د دې آیت د لفظ، زینه، نه راغستی شویدی او رسول الله ﷺ په ښکاره هم فرمانیلي دی - څنگه چه د آیت رومبی جمله د عربو د جاهلیت د بریند والی درسم ختمولو د پاره نازل شویده او د الفاظو د عموم نه نې نور گنړ احکام او گنړې مسئلې معلومه شوي دغه شان دو نیمه جمله ﴿وَلَا تُنْفِقُوا﴾ واکړو او لا تر ټولو پکښي هم اگر چه د عربو د دې رواج ختمولو د پاره نازل شویده چه د حج په ورځو کښي به نې ښه خوراک ځکاک کول گناه گنړل، لیکن د الفاظو د عموم نه دلته هم نور دیر احکام او مسئلې ثابتیږي.

د ضرورت په اندازه خوراک څکاک کول فرض ده: اول دا چه د شریعت له مخه هم په انسان باند خوراک ځکاک کول فرض اولزم دی، که سره دوس رسيدو څوک خوراک پرېږدي او د دغه نه مرثي یا دومره کمزوري شی چه فرائض او واجبات نشي ادا کولې نو داسې گنس به د الله تعالی په تړد مجرم او گناه کار وي.

د تبا په خبرونو هېڅ اهل مباحوالم او رواوالم نه تر څو چه په ځه دلیل سره تر منځ باهر اموالم لم ثابت نه وي نو هېڅ خبر نه درامېږي: د احکام القرآن د جصاص، د اگیزی خبرې [تفریح] مطابق د دې آیت نه یوه مسئله داراووته چه په دنیا کښي د خوراک ځکاک ټول خیزونه جائز او حلال دي تر څو چه د یو خاص خیز حراموالي یا تر منځ په څه شرعی دلیل سره ثابت نه شي، دې ته اشاره د ﴿وَلَا تُنْفِقُوا﴾ نه داسې معلومه شوه چه مفعول نې ذکر نه دي، چنانچه د عربیت علما په داگه دا خبره کړیده چه چرته د یو فعل مفعول ذکر نه وی نو دې عموت ته اشاره وی چه هر خیز خوړلې ځککي شي سوا دغه خیزونو نه چه په داگه حرام گرځولې شوي وی. احکام القرآن جصاص، بیان القرآن د تها نوي

په خوراک څکاک هېڅ اسراف هېول جائز نه ده: د آیت د آخری جملې، ﴿وَلَا تُنْفِقُوا﴾ نه ثابت شوه چه د خوراک ځکاک اجازت خولاڅه، چه حکم نې دي، خو پر سره د اسراف کولونه منع راغلې ده، د اسراف، معنی د خوند ورتیریدل دی چه د هغې گنړ صورتونه کیدي شي یو دا چه د حلالو نه په ورتیریدو سره حراموته وراورسېږي او د حرامو په خوړلو ځککو کښي اخته شي، نو دا خصوصاً حرام دی. دو نیم دا چه د الله تعالی حلال کړی خیزونه بې د شرعی وجې نه په حرام گنړلو سره پرېږدي، څنگه چه د حرامو استعمالول د جرم او گناه کار دي دغه شان حلالو لره حرام گنړل هم د الله تعالی قانون مخالفت او د سختې گناه کار دي [ابن کثیر، مظهری، روح المعانی].

د احم اسراف دي چه د لویې او ضرورت نه زیات خوراک ځکاک او کړی، په دې بنا فقهاؤ د مریدونه پس زیات خوراک ځکاک کولو لره ناروا و نیلي اولیکلي دي [احکام القرآن وغیره]. دغه شان د احم د اسراف په حکم کښي دي چه سره د قدرت او اختیاره د ضرورت نه دومره کم او خوري چه د کمزوري کیدو په وجه د واجباتو ادا کولو وس نې هم بیانه رسی - د دې دواړو قسمو اسراف د بندیز د پاره قرآن کریم یو ځانې کښي داسې فرمانی:

۱) احکام القرآن للجصاص: ج ۶، ص ۲۳

۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۰۹، والتفسیر روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۱۵۵

۳) احکام القرآن للجصاص: ج ۶، ص ۲۳، والمبسوط، کتاب الکسب: ج ۲، ص ۳۰

﴿إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ﴾ (۱) اَدَحْدَنه زيات (او کم) خرچ کوونکی دشیطانانو رونره دی۔

اوبل خانی کنبی فرمائی:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ هغه کسان دالله تعالیٰ خویش دی چه په مال لگولو کنبی درمیانہ چلیږی نه خود ضرورت نه زيات اونه ترکم مال لگوی۔ (۱)

په خودکد خطاک هڅې درمیانہ چلیدل هڅې منیافتمه لره: حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه فرمائیلى دی چه دیر خوراک خکاګ نه خانونه خکه ساتی: چه دابدن خرابوی، بیعاریانی راپیداګوی اوبه عمل کنبی سستی راولی، بلکه په خوراک خکاګ کنبی منخومیانہ چلیدل اختیار کړی: چه دابدن دروغتیا دپاره هم مفید اود اسراف نه لري دي، اووي فرمائیل چه الله تعالیٰ خورب عالم نه خوښوی (دي نه مراد هغه خوک دي چه دزيات خوراک په وجه په خپل اختیار سره نې خان خورب کړي وي)۔ اووي فرمائیل چه انسان تر هغې نه هلاکيږي ترخوچه خپل نفسانی خواهشاتوته په دين باند غوروالي ورنکړي (روح دآبی نعیم نه)۔ (۲)

پخوانو بزرګانو دي ته هم اسراف وئيلي دي چه هروخت دخوراک خکاګ په فکر کنبی لګياوي، یاد نور و ضروری کار ونونه نې هم وړاند گنري چه خلق تر دامعلوموی چه دده د ژوند مقصد سوا د خوراک خکاګ نه بل څه نشته، هم ددغي حضراتو مشهوره مقوله ده چه،، خوردن براني زیستن است نه زیستن براني خوردن، (خوراک دخان ژوندی ساتلو دپاره دي داسې نه ده چه ژوند د خوراک خکاګ دپاره وي)۔

رسول الله صلی الله علیه و آله فرمائیلى دی: [ان من الاسراف ان تأکل کل ما اشتیت] (ابن ماجه عن انس)۔ (۳)

یوخل رسول الله صلی الله علیه و آله حضرت عائشي رضی الله عنها لره په سالمه ورځ کنبی دوه خل په خوراک اولیدله نووي فرمائیل چه:،، اے عائشي رضی الله عنها اته داخوښوي چه ستاشغل یواخي خوراک خکاګ وي؟ (ابیهقي)۔ (۴)

دلته په آیت کنبی اگر چه دمنخومیانہ خوراک خکاګ کولویان راغلي دي لیکن خاص ورپوري نه دي بلکه په اغوستن، استوګنه او هر کار کنبی منخومیانہ شان خوښ کړي شوي دي۔ حضرت عبدالله بن عباس فرمائیلى دی چه څه موزره غواړی خوری خکی او اغوندي، صرف ددو خبرونه خان ساتی: یو داچه اسراف، (دشرعی حدنه تیریدل) پکنبی نه وي، بل داچه فخر او غرور پکنبی نه وي (۵)

اهوآیت له اته ضرر هم مستلیم: خلاصه داشوه چه د﴿کُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا﴾ هغه اته شرعی مسئلي راووتې، اول داچه دضرورت په اندازه خوراک خکاګ کول فرض دی دویمه داچه په څه شرعی دلیل سره دیوخیز حراموالي ثابت نشی هغه خیږ حلال دي، دریم داچه دکوموخیزونواستعمال لره چه الله تعالیٰ اودهغه رسول صلی الله علیه و آله منع کړیدی دهغې استعمال کول اسراف اوناروا دي، څلورم داچه دالله تعالیٰ حلال کړی خیږونه حرام کنړل هم اسراف اوسخته ګناه ده، پنځم داچه دمړیدونه پس

(۱) احکام القرآن للجصاص: ج ۶، ص ۲۳

(۲) تفسیر روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۵۵

(۳) ترجمه: دا هم په اسراف ګرځي هامل دے چه ته پر هغه غیږه غوري چه ستا زړه ښه خواري۔ سنن ابن ماجه، اُهوآب

الأطعمة، باب من الاسراف أن تأکل کل ما اشتیت: ص ۲۲۰

(۴) شعب الإيمان للبيهقي رقم الحديث: ۵۴۰۳، التاسع والثلاثون من شعب الإيمان، الفصل الثاني في ذكر كثرة الأكل

(۵) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۰۶

زيات خوراک خکا ک کول ناروادی، شپږم داچه دومره کم خوراک کول هم اسراف دي چه دهغي له کبله دواجباتو ادا کولووس هم نه لری اووم داچه هروخت دخوراک خکا ک په فکر کښې پاتې کيدل هم اسراف دي، اتم داچه هر هغه څيز خوړل خکل هم اسراف دي چه څه ته نې زړه اوشی داخو ددي آيت دينی فاندې شوي، په طبي لحاظ سره د بدن دروغتيا دپاره ددي نه زياته غوره بله څه نسخه نشته، چه په خوراک خکا ک کښې ميانه روی اوکړې شی ولې چه په دي سره دتولو رنځونو او مرضونو نه په امان کښې پاتې کيږی.

په تفسير روح المعانی او مظهری وغيره کښې راغلی دی چه امير المؤمنين هارون الرشيد سره يو نصرانی طبيب به د علاج دپاره پاتې کيدو، هغه علي بن حسين بن واقدته او وئيل چه ستاسو په کتاب کښې د علم طب څه برخه نشته، سره ددي چه په دنيا کښې يواځې دوه علمونه دي يو علم اديان [د دين علم] بل علم ابدان [د بدنونو يعني د طب علم] وی علي بن حسين عليه السلام او فرمائيل چه الله تعالی د طب او حکمت ټول فن د قرآن کریم په نيم آيت کښې راجمع کړيدي چنانچه فرمائی: ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا﴾ [اوپه تفسير ابن کثير کښې نې دا قول دخني پخوانو بزرگانو په حواله هم نقل کړيدي] ^(۱) - بيا هغه او وئيل چه ستاسو د رسول په کلام کښې هم د طب په باره کښې څه شته؟ هغوی ورته او فرمائيل چه رسول الله صلى الله عليه وسلم په يو څو کلمو کښې د طب ټول فن راجمع کړيدي، هغوی فرمائيلي دي:

معهه دناروغتيا وکوردې او د ضررناکو څيزونو نه پر هيز کول دهرې دوايې بنياد دي او هر بدن ته هغه څيز وړکوي چه دکوم عادت نې وي [کشاف، روح] دغه نصرانی طبيب چه واوريدل نووي فرمائيل چه ستاسو کتاب او ستاسو رسول د جالينوس دپاره څه طب نه دي پرېښي ^(۲) د حضرت ابی هريره په روايت رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائيلي دي چه معهه د بدن حوض [تالاب] دي، د ټول بدن رگونه ددي حوض نه خړوبېږي، که معهه روغه وي نو ټول رگونه دغي ځانې نه تندرستي غذا گاني ځان سره بيرته اوړي، او که داناروغه وي نو ټول رگونه ناروغی ځان سره يوسی او په ټول بدن کښې نې خوروي، ^(۳) بيهقي په شعب الايمان کښې -

محدثينو ددي روايتونو په الفاظو کښې څه کلام کړيدي ليکن په دي د ټولو اتفاق دي چه په بي شميره حديثونو کښې دکم خوراک او د محتاط اوسيدو تا کيدونه راغلي دي [روح] - ^(۴)

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ			
اے نبی اووايه چا حرام کړو بنائست دالله هغه چي را ايستلي دي هغه			
اني پيغمبره دوی ته اووايه چي د الله صلى الله عليه وسلم هغه زينت چا حرام کړي دي			
لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ			
دپاره د بندگانو خپلوا او پاک څيزونه درزق نه اووايه دا ټول څيزونه دپاره دهغه کسانو دي			
چي خپلوي د گانو دپاره نې پيدا کړي دي او پاک رزقونه چا حرام کړي دي ورته اووايه چي دا ټول څيزونه			

^(۱) تفسير ابن کثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۶۰۶

^(۲) تفسير روح المعال تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۱۵۶، وکشاف تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲۲

^(۳) شعب الايمان للبيهقي، التاسع والثلاثون من شعب الايمان، في طبب المطعم الخ رقم الحديث: ۵۵۵۳

^(۴) تفسير روح المعال تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۱۵۶

اٰمَنُوْا	فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا	خَالِصَةً	يَوْمَ
جی ایمان نہی راوردو بہ ژوند	د دنیا کبسی هم او خاص بہ وی د هغوی دپارہ	پہ ورځ	
پہ دې دنیا کبسی د مومنانو دپارہ پیدا شوی دی او په ورځ د قیامت بہ			
الْقِيَمَةِ كَذٰلِكَ	نَقِصِلُ	الْاٰیٰتِ	لِقَوْمٍ يَعْلَمُوْنَ ۝ قُلْ
د قیامت دارنگې مونږہ صفا صفا بیانو آیتونہ دپارہ د هغه قوم جی پوهیږی ورته او وایہ			
هم خاص هغوی د پارہ وی مونږ دغه شان دپورہ خلقو دپارہ ښکارہ آیتونہ بیانو ورته او وایہ			
اِنَّمَا	حَرَّمَ	رَبِّيَ	الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ
یښکھ حرام کړی دی رب زما د بې حیایی کارونہ هغه څه جی ظاهر وی د هغې نه او هغه پټ جی وی			
جی زما رب د بې شرمۍ پټ او ښکارہ کارونہ ټول حرام کړی دی			
وَالْاِثْمَ	وَالْبَغْيَ	بِغَيْرِ الْحَقِّ	وَاَنْ تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَكُمْ
او گناه اوزیاتی بہ ناحقہ سرہ او جی تاسو شریک کړئ د الله سرہ هغه څیز جی نہ دې			
او گناه او ناحقہ ظلم اودا جی تاسو الله ﷻ سرہ شریک پیدا کړئ جی			
يَنْزِلُ	بِهٖ	سُلْطٰنًا	وَاَنْ تَقُوْلُوْا عَلٰی اللّٰهِ مَا
نازل کړی بہ هغې باندې هیڅ دلیل اودا جی او وایئ تاسو بہ الله باندې هغه خبری			
الله ﷻ د هغې بہ جواز هیڅ سند نہ دې نازل کړی او تاسو بہ الله ﷻ پورې داسې خبرې تری جی			
لَا تَعْلَمُوْنَ ۝	وَلِكُلِّ اُمَّةٍ	اَجَلٌ	فَاِذَا
جی تاسو ته معلومی نہ وی جی الله وټیلی دی او دپارہ دهر امت یوہ نیتہ دہ نو هر کله جی			
تاسو پرې هم نہ پوهیږئ او دهر قوم دپارہ دمہلت یوہ نیتہ مقررده نو هر کله جی			
جَاءَ اَجَلُهُمْ	لَا يَسْتَخِرُوْنَ	سَاعَةً	وَلَا يَسْتَقْدِرُوْنَ ۝
راشی نیتہ د هغوی روستو بہ نشی هغوی یو ساعت او نہ بہ مخکبسی شی د هغه نہ			
نیتہ یې پوره شی نو نہ بہ یو ساعت روستو شی او نہ بہ یو ساعت مخکبسی شی			

اسان ترجمہ قرآن

ته ووايه چه: هغه څوك دې چه هغه د زينت هغه سامان حرام كړې دې چه الله خپلو بنديگانو لورۍ
 لېدا كړې دې، او (دغه هان) درزې پاك څيزونه ؟ ته ووايه چه: كومو خلقو ايمان راوړې دې هغوی ته دا
 لعمتونه ددې دنيا په وړند كېن ملاؤ هوي دي د قیامت په ورځ به خالص هم د دوی دپارۍ وي دغسې
 موږ دا ټول آيتونه هغه خلقو د پارۍ تفصيل سره بيانوو چه د علم نه كار اخلي، ته ووايه چه: "خما
 پروردگار خودې حیاتی کارونه حرام كړي دي، خواه كه هغه بې حیاتي ښكاره وي او كه پټه هر قسم گناه
 او ناحقہ زیاتي لره، او دا چه تاسو دالله سره داسې څيز هریك كړئ چه د هغې په باره كېن الله څه دلیل نه

دې نازل کړې. او دا خبره چه تاسو په الله باندې داسې خبرې جوړې کړئ چه د هغې د حقیقت تاسو له غوندې علم هم نشته او د هر یو قوم د پاره یو وخت مقرر دې. پس چه کله د دوی هغه مقرر وخت راشي نو دوی له وخت هم مخکېن کیدې وروستو کیدې نه شي.

خلاصه تفسیر

کوم خلق چې د الله ﷻ حلال کړې شوی خیزونه ملبوسات او مطعومات و مشروباتو لره بې دلیله بلکه د دلیل نه خلاف حرام گنړی دوی ته ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الْمَرْغُوبِ﴾ تاسو او وائې چې (دا او وائې) چې د الله ﷻ پیدا کړې شوې کپړې چې هغه ذات خپلو بندگانو د استعمال د پاره جوړې کړی او د خوراک خکاګ حلال خیزونو لره (کوم چې الله ﷻ حلال گرځولې دی) کوم کس حرام کړی دی (یعنی حرام او حلال گرځول خو صرف د خالق کائنات کار دی، تاسو څوک یې چې د خپل طرفه به یو خیز حلال او حرام گرځونی؟ دې مذکوره آیت مبارک کښې لباس او د خوراک خکاګ خیزونو ته د الله تعالی نعمت و نیلې شوي دي دې سره کافرانو ته د شبهه کیدې شی چې دا انعام خو مونږ ته ښه ملاویږی، که زمونږ نه الله ﷻ خفه وي او زمونږ عقائد او اعمال د هغه خلاف وي نو مونږ ته به دا انعام ولي ملاویدو، ددې شبهه په جواب کښې یې او فرمائیل چې ای محمد ﷺ ﴿قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ تاسو دوی ته او وائې چې (د الله تعالی د انعاماتو متعلق د استعمال اجازت څه د مقبولیت دلیل نه دي، خو که دهغې د استعمال نه پس څه وبال نه وی نو هغه د مقبولیت دلیل دي، او داسې استعمال صرف د اهل الله حصه کښې دي، ځکه کافر چې څومره د دنیا نعمتونه استعمالوی نو دومره به په آخرت کښې د هغه عذاب زیات وی، په دې وجه ئې او فرمائیل چې) دا لباس او د خوراک خکاګ خیزونه (په دې طور سره د قیامت په ورځ (هم د نفرتونو نه او عذاب نه) خالص دی دنیاوی ژوند کښې خاص د ایمان والو د پاره دی (د کفارو په خلاف اگر چې په دنیا کښې هغوی د الله ﷻ د نعمتونو نه عیش عشرت پورته کړو او ژوند ئې تیر کړو، خو ددې نعمتونو شکر ئې د ایمان او طاعت په صورت کښې ادا نه کړو، په دې وجه دوی د پاره دا نعمتونه هلته وبال جوړ شي) ﴿كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ الْقَوَائِمَ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ مونږ د اشان ټول آیتونو لره د پوهه خلقو د پاره صفا صفا بیانوو، ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ﴾ تاسو ﷺ (دوی ته داهم) او فرمائې چې (تاسو کوم حلال خیزونه بغیر د څه وجې نه حرام گنړلی دی هغه خو الله ﷻ نه دی حرام کړی) البته زما رب صرف (هغه خیزونه کوم کښې چې تاسو اخته یئ) حرام کړی دی (مثلاً) ټول فحش خبرې که ښکاره دی هغه هم (لکه په برېنده طواف کول) او که پټ دی هغه هم (لکه بد کاری) ﴿وَالْأَنفُسَ الَّتِي بَغَىٰ النَّفْسُ﴾ او هر د گناه خبره (ئې حرامه کړې ده) او په ناجائز په چا باندې ظلم کول (ئې هم حرام کړی دی) ﴿وَأَنْ تَشْكُرُوا لِلَّهِ مَا لَمْ يَمُوتْ لَهُ سُلْطَانٌ﴾ او دا خبره (ئې هم حرامه کړې ده) چې تاسو الله ﷻ سره داسې یو خیز (په عبادت کښې) شریک جوړ کړئ چې دهغې د الله تعالی د طرفه څه سند نه دي نازل شوي (نه کلی طور او نه جزوی طور) ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ او دا خبره ئې (حرامه کړې ده) چې تاسو خلق الله ﷻ باندې داسې خبره اولگوئ چې دهغې تاسو سره څه سند نشته دې (لکه څنگه چې آیت قل أمرتكم بالقيسط کښې ټول مامورات چې په هغې باندې عمل کول مشروع دي داخل شو، د اشان انما حرم کښې ټول منهیات چې

د هغې ممانعت دې شامل شوا ﴿وَلِكُلِّ أَفْجَاءٍ أَعْلَفٍ﴾ او اکه د دې محرماتو د ارتکاب کوونکو ته په زر سزانه ورکولو کبس د دې په تحریم کبسې څه شک پیدا شی نو د دې جواب دادې چې د الله تعالی په علم کبسې د هرې یوې دلې اهر د هر کس سزا دپاره د حکمت د تقاضه مطابقاً یو موده مقرر ده ﴿لَا أَجَاءَ أَجْلُهُمْ﴾ پس کوم وخت چې د دوی [هغه] مقرر موده [نزدې] راشی ﴿لَا يَتَأَخَّرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِرُونَ﴾ نو په هغه وخت کبسې نه یو ساعت [د دې نه] روستې کیدې شی او نه مخکې کیدې شی بلکه زر تر زره به سزا پرې جاری شی، د دې مودې نه مخکې سزانه کیدل د دې دلیل نه دې چې په دې محرماتو به سزانه وی.

معارف او مسائل

په رومي آيت کبسې هغه چاته خبرداري ورکړې شويدې چه په عبادتو نو کبسې د خانه زيات خيزونه او د خانه سختي پيدا کوي، د الله تعالی حلال کړې خيزونه چه په خانو نو يې حرام کړي دي هغې ته عبادت او فرمانبرداري وائي لکه چه د مکې مشرکانو به د حج په ورځو کبسې، د طواف په موقعه جامې اغوستل روا، نه گنرل او د الله تعالی د حلالو او بنو غذاگانو نه خان ساتل به نې عبادت بللو داسې خلکو ته درتني، د کبسې په انداز کبسې خبرداري ورکړې شوچه د الله د بندگانو دپاره د هغه پيدا کړې زينت او پاکيزه سپيڅلي غذاگانې چه الله تعالی درکړيدي، دا چا حرامې کړيدي؟

۱. اعلی لباس او خوندور وخوراځونونه پرهیزهول د اسلام تعلیم نه ده. مطلب دادې چه خيزونه حلال يا حرام گرځول، يواځې د هغه پاک ذات حق دې چاچه دا خيزونه پيدا کړيدي، بل چالره په دې کبسې دخل ورکول جائز نه دی، په دې بنا هغه خلق د زورنې او عذاب جوگه دی چه د الله تعالی حلال کړې عمده جامه يا پاکيزه او خوندناک خوراگونه حرام گنري، سره دوسه کنډرپوش کيدل او خان خيرون خچن ساتل نه خود اسلام تعلیم دې اونه په اسلام کبسې څه خوښ شوې خيزدې څنگه چه ډير جاهلان نې خيال کوي.

په پخوانو زبرگانو او د اسلام په امامانو کبسې گنر شمير داسې تير شويدي چه د دوس خاوندان به وو نو اعلی اوزيات قيمته جامې به نې استعمالولي د دواړو جهانو سردار رسول الله ﷺ هم چه کله د دوس خاوند شونو اعلی نه اعلی لباس نې استعمال کړيدي، په يوروايت کبسې راغلی دی چه يوخل هغوی بهر ته تشریف راوړو نو بدن مبارک باند نې داسې خادر پروت وو چه يوزر در همه قيمت نې لرلو، د امام اعظم ابی حنيفه رحمته الله نه منقول دی چه هغوی د څلورو سوو گني [اشرفيو] د قيمت خادر استعمال کړي وو، (۱) دغه شان به حضرت امام مالک رحمته الله هميشه دپاره نفيسې او اعلی جامې استعمالولي، هغوی دپاره خويو صاحب د ټول کال د اتلسو شلو په دې څوک پوهيږي درې سوه شپيتو جوړو جامو انتظام په خپله ذمه اغستي وو او کومه جوړه به نې چه يوخل بدن ته اورسيده هغه به نې بيانه استعمالوله، يعنی يو ورځ د استعمالولو نه پس نې به چا غريب طالب علم ته ورکوله. وجه داده چه رسول الله ﷺ فرمايلي دي چاته چه الله تعالی يو نعمت او وسعت ورکړي نو الله تعالی دا خوښوي چه د الله تعالی د دغې نعمت اثر د هغه په جامه وغيره کبسې اوليدلې شی، (۲) ولي چه نعمت ښکاره کول هم يو قسم شکر دي، بل اړخ ته د دوس وندويه صورت کبسې، شليدلې يا خير نې خچنې جامې استعمالول ناشکري ده.

(۱) المسند روح المعاني تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۱۵۵
(۲) جامع الترمذی، أبواب الاستعداد والأدب، باب ما جاء في أن الله تعالى يحب أن يرى أثر نعمته على عبده: ج ۲، ص ۱۴۹

البتہ ضروری دی چہ دَوُو خیزونونہ دُخان ساتی یو دَریا اونمائش نہ او بل دَفخر او غرور نہ، یعنی خلقتوہ ددرشن ور کولو او دَخپَلی لوتی بَنکارہ کولو دَپارہ داعلی جامی نہ اغوندی، بَنکارہ خبرہ دہ چہ دغہ پخوانی بزرگان ددغی دوار و خیزونونہ پاک وو۔

د رسول اللہ ﷺ یاد نور و بزرگانو مثلاً دَفاروق اعظم رحمۃ اللہ علیہ پہ بارہ کنبی چہ منقول دی چہ هغوی بہ پہ عامو حالاتو کنبی معمولی قسم یا پیوند لگیدلی جامی استعمالولی نو د هغی دوه وجہی کیدی شوی یو دا چہ اکثر بہ مال راغلو نو پہ فقیرانو، مسکینانو او پہ دینی کارونو پہ ئی لگولو خپل خان دپارہ بہ ورته پاتی نشو چہ عمدہ لباس بہ ئی پر حاصلولی شو، بلہ دا چہ هر کله دوی د خلغو پیشوایان وو نو پہ داسی سادہ او کم قیمتہ جامو اغوستو سرہ بہ نور و حاکمانو تہ یو قسم نمونہ ور کولہ چہ پہ عامو غریبانو باند ددوی د مالی حالت رعب پریو نہ خی۔

دغہ شان صوفیانی کرام چہ د بنائست د جامو اغوستو او د خوند و را علی خورا کونونہ خپل نوی مریدان منع کوی، د هغی مطلب دانہ وی چہ ددی خیزونو ہمیشہ دپارہ پرینودل گنی د ثواب کاردی، بلکه پہ نفسانی خواہشاتو باند د قابو موند و دپارہ د سلوک پہ شروع کنبی داسی مجاہدی د علاج او دارو پہ دول کولی شی، هر کله چہ داسی درجہ تہ اورسی چہ پہ نفسانی خواہشاتو باند قابو راشی او نفس ئی تردی حدہ کمزوری شی چہ حرامو او ناجائز و تہ ئی نہ راکاری، نو دغہ وخت تول صوفیانی کرام د عامو پخوانو بزرگانو پشان عمدہ جامی او خوند و ری خوراکی استعمالوی او دغہ وخت دغہ پاک رزقونہ او خوراگونہ و دپارہ د خند جوړیدو پہ خانی د الله تعالی د معرفت او تردیکت ذریعہ او باعث جوړشی۔

پہ هوراک او اوستلو هغی د رسول اللہ ﷺ سنت: د خوراک او اغوستو پہ بارہ کنبی د رسول اللہ ﷺ صحابہ کرامو رضی اللہ عنہم او تابعینو د سنت خلاصہ داده چہ پہ ددی خیزونو کنبی دی تکلف نشی کولی، پہ آسانہ چہ ورته کوم خوراک پوشاک پہ گتوورخی هغه دسرہ د شکرہ استعمالوی، غتہ جامہ او اوچ خوراک پہ گتوورخی نو ددی نہ د بنو خیزونو حاصلو دپارہ د خپی لاسونہ نہ وهی چہ ددی دپارہ قرض اغستویاند هم صرفہ نہ کوی یا پہ نور و مشکلاتو کنبی خان بَنکیل کوی۔

دغہ شان چہ عمدہ او بَنکلی لباس پہ گتوورشی یا خوند و ره خوراک و ورته حاصله شی نو پہ قصد سرہ د د هغی د خرابولو کوشش نہ کوی، او نہ د د هغی د استعمالو لونه خان ساتی، ولی چہ څنگہ د کمزوری خیز پہ موجود گنی کنبی داعلی او عمدہ خیزونو حاصلو دپارہ لاس خپی وهل بدیت لری دغہ شان حاصل شوی اعلی خیز پہ قصد سرہ خرابول یا د هغی پہ خانی د خہ بل کمزوری خیز استعمالو لتکلف کول هم بدیت لری۔

د آیت پہ راتلونکې جملہ کنبی ددی یو خاص حکمت د اښودلی شوی دی چہ د دنیا تول نعمتونه، نفیس او اعلی لباس، پاکیزه او خوند و خوراگونه، پہ اصل کنبی خالص د فرمانبردارو مسلمانانو دپارہ پیدا کړی شوی دی او نور خلق تر ددوی پہ برکت فائده حاصلوی، ځکه چہ دا دنیا د عمل خانی دی د جزاء خانی نہ دی، دلته دکهره گوته او د بنه او خراب بیلتون پہ دنیوی نعمتونو کنبی نشی کیدی بلکه د دنیا د رحمن د نعمتونو د دستر خوان عام دی چہ تولو دپارہ یو شان پرانستی دی بلکه پہ دنیا کنبی د الله تعالی عادت دادی چہ کہ د مؤمنانو او فرمانبردارو بیندگانو پہ فرمانبرداری کولو کنبی څه کوتاهی راشی نو، نور خلق پہ دوی غالب کړی او د دنیوی نعمتونو پہ خزانو باند هغوی تہ قبضه ورکړی او دوی لره پہ لوړ و تند و غریبی او نیستی کنبی اخته کړی۔

خود اقائون یواخی پہ دی دار العمل دنیا کنبی دی ولی چه پہ آخرت کنبی تول نعمتونه اورا حتونه نه یواخی دالله تعالی فرمانبرداروبند گانودپاره مخصوص وی څنگه چه فرمائی: ﴿قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ اتاسواوایی چه ددنیا تول نعمتونه هم ددی دنیا په ژوند کنبی په اصل کنبی دمو منانوحق دی اود قیامت په ورځ خویه خالص دوی دپاره مخصوص وی۔ او حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنہ ددی جملې مطلب دایبان کړیدی چه ددنیا تول نعمتونه او راحتونه په داسې خاص شان سره چه په آخرت کنبی وبال جان جوړنشی یواخی دفرمانبردارو مؤمنانو په برخه دی، په خلاف دکافرانو فاجرانو چه اگر که دوی ته هم په دنیا کنبی نعمتونه حاصل وی بلکه دوی ته دنورونه زیات ملایو پری خو چونکه دغه نعمتونه به دوی دپاره په آخرت کنبی وبال جان اودامی عذاب جوړپری نودنتیجې په اعتبار سره دوی دپاره، دادعزت اوراحت خیزنه شو۔

او ځینو مفسرینو حضرت اوددی معنی داپه گوته کړیده چه ددنیا دتولو نعمتونو، راحتونو، خوند، مزو سره هرکله چه محنتونه، مشقتونه اویا ددی دزوال خطرې اونور قسم تکلیفونه او غمونه لگیدلی دی نودا خالص راحت نشو، البته په قیامت به دانعمتونه فرمانبردارو بندگانو ته خالص داسې حاصلپری چه ورسره به هیڅ، غم اوفکر اودزوال خطر به نه وی اونه به پکنبی دڅه کمې یا خرابې، وغیره راتلوا مکان وی، اونه به ورپسې مصیبت راتلونکې وی، دادرې واره مفهومه په دی جمله کنبی ځانې کیدی شی، همدغه وجه ده چه صحابه کرامو رضی الله عنہم اوتابعینو رضی الله عنہم مفسرینو هم دامعنی غوره کړیده۔

په آخر دآیت کنبی فرمائی: ﴿كَذَلِكَ نَقُصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ امونو په دخپل کامل قدرت نشانیانې پوه خلقودپاره په داسې شان تفصیل اوضاحت سره بیانو چې هر عالم اوجاهل پر پوهیدی شی په دی آیت کنبی دخلقودغلو اودحدنه دور تیریدو اودجاهلانه خیالونوردکول دی چه هغوی به به لباس اغوستلو اوبنه خوراک نه خان ساتل دالله تعالی درضا مندی موجب گنرلو۔

ورپسې په بیل آیت کنبی دالله تعالی دحرامو گرځولوشو وڅیزونو بیان دی چه دهغې په پریښوسره حقیقتا دالله تعالی رضا حاصلپری اواشاره پکنبی دی اړخ ته ده چه دا خلق په دوچنده جهالت کنبی اخته ځکه دی چه یو ځوانی دالله تعالی حلال کړی اعلیٰ اونفیس څیزونه په خپلو ځانونو پاند په حرام گرځولوسره خپل ځانونو ترې برخې کړل، اوبل اړخ ته یې اصلی حرام څیزونه یې ځانونودپاره حلال اوگرځول اودهغې په استعمالولوسره دالله تعالی دقهر غضب اود آخرت دعذاب حقدار شو اوبه دی ډول یې دآخرت وبال ځانونودپاره په بیعه واغستو، ددنیا او آخرت دنعمتونو ادواړوانه په محرومه کیدوسره په دواړو جهانو کنبی خپل زیان کوونکی اوگرځیدل۔

فرمائی: ﴿قُلِ إِنَّمَا حَرَّمَ ذِي الْفَوَاحِشِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ غُيُوبَ الْحُجَّيْنِ وَأَن تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا يَفْعَلُونَ﴾ اکوم څیزونه چه تاسو حرام اوگرځول هغه خویه اصل کنبی حرام نه دی خو الله تعالی دبیحيایې تول کارونه حرام کړیدی، که ښکاره دی اوکه پټ، اودگناه هرکار، اوبه ناروا په چاباند ظلم کول اوبې دلیل الله تعالی سره څه شریک گرځول اوداچه تاسو خلق په الله تعالی داسې خبره وراوتیې چه سند یې در سره نشته په دی تفصیل سره د، اثم، لاند تول هغه گناهونه راغلل چه ترون یې دانسان دخپل ذات سره دی او، بغی، کنبی تول هغه گناهونه راغلل چه تعلق یې دنورو معاملو اوحقوقوسره وی، شرک اوبه الله تعالی باند دخانه خبرې تپل خویه اکه لویه گناه ده۔

ددي خاص تفصيل بيان ځکه او کړې شوچه په دې کښې تقريباً هر قسم حرام شوی څيزونه او هر قسم ټول گناهونه راغلل، که هغه د عقيدې سره تړون لري او که عمل سره او بيا ذاتي عمل گناهونه وي او که د خلقو د حقوقو وي او په دې وجه هم د جاهليت د زمانې خلق په دې ټولو گناهونو او حرامو کښې اخته وو، په دې شان بل جهالت نه داسې څرگند کړوچه حلالو څيزونو نه خان ساتي او په حرامو باند زړه ور کيږي.

او په دين کښې د غلو ازياتو راوستو او د خانه جوړ کړي بد عاتودالارمي خصوصيت دې چه په دې کښې اړم او بوښت خلق، د دين د اصلي اوزيات ضروري څيزونو نه عادتاً غافل کيږي- په دې وجه د ، غلوفی الدين ، او بدعت نقصان غبرگ او د وچندوی، حالانکه په غلو او بدعت کښې اخته کيدل هسې هم گناه ده خو هر کله چه د دې په مقابل کښې اصل او صحيح دين پرېښودې شي او سنت طريقونه خان محرومه کړي نو غبرگه او په خوځوچنده زياته گناه تر جوړه شي [نعوذ بالله منه].

په رومي او دويم دواړو آيتونو کښې د مشرکانو او مجرمانو د د و غلطو کارونو بيان وو يو داچه حلال څيزونه به نه په خان حرامول بله داچه حرام څيزونه به نه په خان دپاره حلالول، په دريم آيت کښې د دوی د خراب انجام او د آخرت د سزا او عذاب بيان دې، فرمائي: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِرُونَ﴾ [يعني دامجرمان چه سره د هر قسم سرکشي نه د الله تعالى په نعمتونو باند مزې کوي او په دنيا کښې په ظاهره پر څه عذاب راتلونکې نه ښکاري، دوی د د الله تعالى د دې عادت نه نه بې پروا کيږي چه الله تعالى په خپل رحمت سره مجرمانو ته مهلت ورکوي چه په څه شان سره دوی د خپلو حرکتونو نه واړي، ليکن د الله تعالى په علم کښې د دې مهلت يوه ټاکلې نيټه وي کله چه دغه نيټه راشي نو يوه گړي به هم وړاند، روستونه کيږي، او دوی به په عذاب کښې نيولې شي، کله خو هم په دنيا کښې پر عذاب راشي او که دلته رانشي نو مړ کيدو سره سمدستي په عذاب کښې راگير کړې شي-]

په دې آيت کښې د نيټې نه وړاند روستونه کيدو ذکر د يوې محاورې په بنياد دې مثلاً د کاندار نه څوک خريد ارداتپوس کوي چه په قيمت کښې څه کمې، زياتې کيدې شي؟ دې نه مطلب کمې طلب کول وي، خو ورسره هسې زياتې ذکر کول وي دلته هم مطلب دادې چه د دغه ټاکلې نيټې نه روستوالې نه کيږي، وړاند والي ذکر ورسره هسې دعوامو د محاورې په ډول راغلي دي-

يٰبَنِيَّ	اٰدَمَ	اِمَّا	يٰاَيُّهَا	رُسُلَ	مِّنْكُمْ	يَقْضُونَ
اے اولاده	د آدم	که چري	راشي	تاسو ته	ارسلان	ستاسو نه
اني	د آدم	اولاده	که	تاسو ته	ستاسو د قوم	نه پيغمبران راشي
عَلَيْكُمْ	اَيُّهَا	فَمِنْ	اَلْتَقَى	وَاَصْلَحَ		
په تاسو باندې	آيتونه	زما	نو هغه څوک	چې	خان نه	اوساتلو د نافرمانۍ نه
تاسو ته	زما	حکمو نه	بيانوي	نو چا	چې	خان د شرک نه بچ کړو
						او نيک کارونه نه او کړل

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا

نوند به وی یره | په هغوی باندې | اوند به هغوی | غمجن کیږی | او هغه کسان | چې دروغ نې او گنډل
نر په هغوی به نه څه ویر وای | اوند به هغوی غمژن شی | او هغه کسان چې

بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا ۝ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ

آیتونه زمونږه | اولونی یې او کړه | په مقابله دهغې کبسی | هم دغه کسان | خاوندان دوور دی | هغوی به
زمونږ ایتونو ته نې دروغ و نیلی دی | او کبر نې کړې دی | نو هغوی دوزخیان دی | هغوی به

فِيهَا خَالِدُونَ ۝ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ

په هغې کبسی | همیش وای | نو څوک دی | زیات ظالم | دهغه چانه | چې او تری
همیشه په دې کبسی وای | نو دهغه چا نه لونی ظالم څوک کیدی شی | چې

عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ ۝ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمُ

په الله باندې | دروغ | یادروغ او گنډی | آیتونه دهغه | دا کسان چې دی | رسیږی به دوی ته |
په الله باندې نې دروغ تری وای | یانې دهغه ایتونو ته د دروغو نسبت کړې وای | دوی ته به د الله

نَصِيبُهُمُ ۝ مِنَ الْكِتَابِ ۝ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا

حصه ددوی د لیکلی شوی تقدیر نه | تر هغه پورې | چې کله راشی دوی ته | الیرلی شوی فریستی زمونږه
د فیصلې مطابق ددوی حصه اورسی | خو کله چې ورته زمونږ فریستی دروغ اخستو دپاره راشی

يَتَقَوَّنَهُمْ ۝ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ

چې وفات کوی دوی | اوبه وانی | چې کوم خانې دی | هغه | چې وای تاسو | چې رابلل به تاسو
..... نو ورته به او وانی چې ستاسو هغه معبودان څه شول چې تاسو به د الله تعالی نه

مِنْ دُونِ اللَّهِ ۝ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ

بغیر د الله نه | اوبه وانی اورک شو هغوی | زمونږ نه | او گواهی به او کړی | په خانو خپلو باندې
سوا رابلل | دوی به او وانی چې ټول رانه ورک شول | او پخپل خان به پخپله گواهی او کړی

أَلَهُمْ ۝ كَانُوا كَافِرِينَ ۝ قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ

چې بیشکه | هغوی وای | د حق نه منکر | اوبه وانی | ننوځی | په هغه ډلو کبسی
چې مونږ د حق نه انکار کونکی ووا | الله به ورته او فرمائی چې هغه امتونو سره دوزخ ته داخل شی

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ فِي النَّارِ ۝ كُلَّمَا

چې تلی دی | مخکبسی ستاسونه | د پیریانو نه | اود انسانانو نه | په وور کبسی | هر کله چې
چې ستاسونه وړاندې تیر شوی ووا | که پیریان ووا | که انسانان ووا | هر کله چې

دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا ۝ حَتَّىٰ إِذَا

ننوځی | یوه ډله | انو لعنت به وانی | په وړاندینی ډلې خپلې باندې | تردې پورې | چې کله
یوه ډله دوزخ ته داخله شی | نو په بله ډله به لعنت وانی | تردې چې

اٰذٰرْكُوْا فِيْهَا جَمِيْعًا قَالَتْ اٰخُرِيْهُمْ لَاُوْلٰهُمُ

راجمع شی هغوی ایه هغی کنی | تول | انواو به وائی اروستی دله دهغوی ایه حق درو مین دلی خپلی کنی
تول سره یو خانې شی | نوهره وړاندینی دله به دروستی دلی باره کنی وائی

رَبَّنَا هَؤُلَاءِ اٰصْلُوْنَا فَاتِيْهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا

چی ایه ربه زمونږه | دې کسانو | گمراه کړی وو مونږه | نو ورکړه دوی ته | عذاب | دوچند
چی انې زمونږه ربه | دې خلقو مونږ گمراه کړی وو | نوته دوی ته زمونږ په نسبت داور دوچنده عذاب ورکړه

مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُوْنَ

داوورنه | اوبه وائی الله | دپاره دهرې دلی | دوچند دی | خولیکن | نه پوهیږئ تاسو
الله ﷻ به ورته او فرمائی چې هرچا دپاره عذاب دوچنده دې | خوتاسو پرې نه پوهیږئ

وَقَالَتْ اُوْلٰهُمُ لِاٰخُرِيْهِمْ فَبَاكَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا

اواو به وائی | مخکنی دله اروستی دلی ته | پس نه وو | تاسولره | په مونږ باندې
او مخکنی دله به دروستی ته او وائی | که | مونږ د عذاب قابل یونوا | تاسوته

مِّنْ فَضْلٍ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ

خه غوره والې | نو اوڅکئ | عذاب | په سبب دهغې | چې وی تاسو | چې کول به مو
خو هم زمونږ مقابله کنی فضیلت نه دې حاصل | نو دخپل عمل په وجه د عذاب خوند اوڅکئ

آسان ترجمه قرآن

(او الله تعالى د انسان د پيدا كولو په وخت كېن دا تنبيه كړي وه چه) "اې د آدم اولاده اكه تاسو ته ستاسو نه پيغمبر راشي چه تاسو ته حبا آيتونه لولي ، نو كوم خلق چه تقوي اختيار كړي او خپله اصلاح وكړي په هغوی به نه څه ويره وي او نه به هغوی غمښ شي ، اوهغه څوك چه هغوی ځمونږ آيتونه دروغون كړي دي او تكبر سره ټي دهغې نه مخ اړولي دي ، هغه خلق د ورځ والا دي هغوی به په هغې كېن هميشه وي اوس ته ووايه چه دهغه كس نه به لوى ظالم څوك وي چه په الله باندي دروغ جوړوي ، ياد هغه آيتونه دروغوگوي ؟ د داسې خلقو په تقدير كېن (درزق څومره حصه) چه ليكلې شوي ده ، هغه به هغوی ته (د دنيا په ژوند كېن) رسي تر دې چه دوی ته ځمونږ ليريږلې شوي فريقتي د دوی روح قبض كولو د پاره راشي نو هغوی به وائی چه : چرته دي هغه (ستاسو معبودان) چه هغوی لره تاسو دالله په ځاى رابلل ؟" دوي به جواب ورکوي چه هغوی ټول زمونږ نه ورك شوی دی اودوي به خپله د خپلو ځانونو خلاف گواهي ورکړي چه دوی كافرو وو الله تعالى به او فرمائی چه : لا ر شي د پيروانو او انسانانو هغه ډلو سره تاسو هم د ورځ كېن داخل شئ چه كومې تاسو نه مخكېن تيرې شوی دی (دغه شان) كله هم چه يوه ډله د ورځ كېن داخلېږي ، نو هغوی به خپل هم جنسو باندي لعنت وائی تر دې چه دوی يو يو په هغې كېن راجمع شي نو دوي كېن چه كوم خلق وروستور اخل وو هغوی به د اولنو خلقو باره كېن وائی چه : اې ځمونږ پروردگار ! دوی مونږ په غلطه لاره راړولي وو ، دې وجه نه دوی ته دوچند عذاب ورکړه ، الله تعالى

به فرمانی چه: د ټولو عذاب دوچند دې لیکن تاسو ته (اوس) پته نشته. او اول راتلونکی به دوروستو راتلونکو پاره کښ وائی بیا خو تاسو ته په موله باندې څه اوچتوالې حاصل نه شو. پس کوم عمل چه تاسو کړې دې دهغې په بدله کښ د عذاب سزا وځکي.

خلاصه تفسیر

امونې عالم ارواح کښې ونیولی وو چې ﴿لَئِنْ اَدْرَاْنَا مَا يَنْشُرُكُمْ مِنْ قَبْلِمْ﴾ انې اولاد د آدم [ع] که تاسو ته پیغمبران راشی چې هم ستاسو نه به وی ﴿يَقْضُونَ عَلَيْكُمْ آتِي﴾ چې هغوی به تاسو ته څما احکام بیانوی پس [ددوی په راتلو باندې] ﴿فَكُنِ اتَّقِ وَاصْلَحْ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ کوم کس [چې] تاسو کښې ددې آیتونو د تکذیب کولو نه [پرهیز او کړی او [عملونه] صحیح کړی [مراد ددې چې] کامله اتباع او کړی] نو په دې خلقو باندې به [آخرت کښې] نه څه اندیښنې [والا خبرې واقع کیدونکې ده] او نه به غمگین کیرې ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا﴾ او کوم خلق [چې] ستاسو نه [زمونږ د آیتونو تکذیب او کړی او [ددې د قبیله و نه تکبر او کړی] ﴿اُولَٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ﴾ هغه خلق به دوزخ [کښې] اوسیدونکي وی ﴿فَمِنْهُمْ مُّسْلِمٌ﴾ او په دې کښې به همیشه وی [هرکله چې] دا معلوم شو چې تکذیب کوونکي به د سخت عذاب مستحق وی نو اوس ددې تفصیل واورنی. ﴿فَكُنْ اَظْلَمُ مِنْ اَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ دهغه سړی نه به زیات ظالم څوک وی چې په الله ﷻ باندې دروغ اوتیری [یعنی چې] یوه خبره الله ﷻ نه وی کړې هغې ته د الله ﷻ خبره او وائی. ﴿اَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ﴾ یا دهغه د آیتونو تکذیب او کړی [یعنی کومه خبره چې] الله تعالی کړې وی نو دا وائی چې دا خبره الله ﷻ نه ده کړې. ﴿اُولَٰئِكَ يَنْهَكُمُ نَصِيْبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ﴾ ددې خلقو د نصیب چې کوم [لرزق او عمر] دې هغه خو به دوی ته [په دنیا کښې] ملاویږي [لیکن آخرت کښې به په مصیبت کښې وی]. ﴿حَتّٰى اِذَا جَاءَهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَكَّلُوهُمْ﴾ تر دې پورې چې [برزخ کښې به د مرگ په وخت کښې ددوی دا حالت وی چې] کله چې دوی ته زمونږ ورلیږي [فرېستې ددوی د روح قبض کولو دپاره راشی] ﴿قَالُوا اِنَّمَا كُنْتُمْ تَدْعُونَا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ نو [دوی ته به] وائی چې [او وائی] چې هغوی چرته لار چې تاسو به د الله تعالی نه سوا دهغوی عبادت کولو [اوس ستاسو په دې مصیبت کښې] ولې تپوس نه کوی. ﴿قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَهُمْ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللَّهُ﴾ هغه [کافران] به او وائی چې مونږ نه ټول غائب شو [یعنی واقعی زمونږ هېڅ پکار راغلل] ﴿اَلَهُمْ كَانُوا اَكْفَرُنَّ﴾ او [په هغه وخت کښې به] دا اقرار او کړی چې مونږ کافران یو [خو د هغه وخت اقرار به بهی ځایه وی، او ځینو آیتونو مبارکو کښې هم د اشان سوال او جواب واقع کیدل په قیامت کښې هم مذکور دی، نو په دواړو موقعو باندې کیدل ممکن دی او قیامت کښې به ددوی دا حال وی چې] ﴿قَالَ اَدْخُلُوا فِيْ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْاُمَمِ وَالْاَوَّلَى الْاُثَرُ﴾ الله ﷻ به او فرمائی چې کومې ډلې [د کفارو] ستاسو نه وړاندې تیرې شوی دی [جنتو نه هم او انسانانو نه هم هغوی سره تاسو هم دوزخ ته لار شئ] انو وړاندینې روستنی ټول کافران به دې کښې داخل شی او دا کیفیت به واقع شی چې] ﴿كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعْنَتْ اَخْتَهَا﴾ کله یو جماعت [د کافرانو دوزخ] ته داخل شی نو دخپل ځان پشان نور جماعتونه به هم [چې] هم ددوی په شان کافران به وی او ددوی نه مخکښې به دوزخ کښې داخل شوی وی [لعنت به پرې وائی] [یعنی خپلو کښې به یو بل سره همدردی نه گوی بلکه د حقانقو د انکشاف په وجه

به هر سرې بل ته په خراب نظر سره گوری او غلط به ورته وائی ﴿حَتَّىٰ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا جَمِيعًا﴾ تر دې پورې چې کله دې [دوزخ] کښې ټول راجمع شی ﴿قَالَتْ أَخْرِجُهُم لَوْلَهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا﴾ نو اېه هغه وخت کښې به [اروستنی خلق] چې روستو داخل شوی وی اودا به هغه خلق وی چې په کفر کښې به دنورو تابع وو [رومبی] [داخلیدونکی] خلقو په نسبت [یعنی دهغه خلقو په نسبت چې دخپلو مشرانو او پیشوایانو د کفر په وجه دوزخ کښې داخل شوی وو دا] او وائی چې ائې زمونږ پروردگاره! مونږ دوی گمراه کړی وو ﴿فَأَنهَارُهُمْ عَذَابًا ضَعِيفًا مِنَ النَّارِ﴾ دوی ته زمونږ د دوزخ عذاب [دوچند] ورکړئ ﴿قَالَ لَئِنْ ضَعُفَ وَلَٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ [الله ﷻ به] اوفرمانی چې [دوی ته دوچنده عذاب ورکولو سره به تاسو ته ولې څه راحت ملاوښی څه، بلکه ستاسو عذاب به هم زیاتیري، په دې وجه ستاسو عذاب هم د دوی په شان دوچند شو پس ددې حساب نه] د ټولو [عذاب] دوچند دې لیکن [اوس هم] تاسو ته [پوره] خبر نشته [ځکه چې اوس خولا د عذاب شروع ده، تاسو دې زیاتوالی ته نه گورئ، داسې خبرې کوئ چې دهغې نه معلومیري چې د نورو باندې د عذاب دوچنده والې خپل خان دپاره د آسانتیا سبب گرځوئ] ﴿وَقَالَتْ أُولَٰهُمُ لَا خَرِجُهُمْ﴾ او وړاندینې [داخلیدونکی] خلق به روستو [داخلیدونکو] خلقو لره [داالله تعالی ددې جواب نه آگاه کیدلو سره] ﴿فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ﴾ وائی به [چې هر کله د ټولو دسزا دا حالت دې نو] بیا تاسو ته په مونږ باندې [د عذاب د سپکوالی باره کښې] هیڅ فوقیت نشته دې [ځکه چې سپکوالی نه مونږ ته شته دې او نه تاسو ته] ﴿فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ پس تاسو هم د خپل [بد] کردار په مقابله کښې د عذاب [زیاته] مزه اوځکئ

إِنَّ الَّذِينَ	كَذَّبُوا	بِآيَاتِنَا	وَاسْتَكْبَرُوا
بیشکه هغه کسان چې دروغ نې گنړلی دی	آیتونه زمونږه	اوسرکشی نې کړی ده	
چا چې زمونږ آیتونه دروغ او گنړل او د هغې د منلو نه ځانونه لوڼي او گنړل [چه ایمان نې پرې رانړول]			
عَنهَا	لَا تُفْتَحُ	لَهُمْ	أَبْوَابُ السَّمَاءِ
په مقابله دهغې کښې	نوبیرته به نه کړې شی	هغوی ته	دروازې د آسمان
هغوی ته به د آسمان دروازې هیڅکله بیرته نشی			
وَلَا يَدْخُلُونَ	الْجَنَّةَ	حَتَّىٰ يَلْبِغَ	الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ط
اوداخل به نشی هغوی جنت ته	تر هغې چې ننوځی	اوښ	په سوری کښې د ستن
اوجت ته به تر هغې داخل نشی چې ترڅو پورې اوښ د ستنې سوم کښې تیر نشی			
وَكَذَٰلِكَ	نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ۝	لَهُمْ	مِّنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ
اودارنگې بدله ورکوو مونږ	مجرمانو ته	دې دهغوی دپاره	دوزخ نه فرش
اومونږ مجرمانو ته هم د اشان بدله ورکوو دهغوی [لاندې به د اور بچاونه غوړیدلې وی			
وَمِنْ فَوْقِهِمْ	غَوَاشٍ ط	وَكَذَٰلِكَ	نَجْزِي الظَّالِمِينَ ۝ وَالَّذِينَ
اودپاسه دهغوی نه خادر دورا	اودارنگې بدله ورکوو مونږه	ظالمانو له	او هغه کسان
اودپاسه به نې داوړ خادر اغوستی وی اومونږ داسې ظالمانو ته هم د اشان بدله ورکوو اوچا			

اٰمَنُوْا	وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ	لَا تُكَلِّفُ	نَفْسًا	اِلَّا
چی ایمان نی راوړې دې او کارونه نی کړی دی نیک	انډ ورکوو تکلیف مونږه یونفس ته مگر	چی ایمان راوړو اونیک عملونه نی او کړل او مونږ چاته د طاقت نه زیات تکلیف نه ورکوو		
وَسَعَهَا	اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ	هُمْ فِيْهَا	خٰلِدُوْنَ	۝
په قدر د طاقت دهغه اداکسان خاوندان د جنت دی هغوی به په هغې کبسي همیشه وی	دغه خلق جنتیان دی او هم په دې کبسي به دوی همیشه وی			
وَنَزَعْنَا	مَا	فِيْ صُدُوْرِهِمْ	مِّنْ غِلٍّ	تَجَرَّيْ
او اوبه باسو مونږه هغه چی وی په سینو دهغوی کبسي د کینې نه بهیری به لاندې دهغوی نه	او دهغوی په زړونو کبسي چی دیوبل خلاف څه لږه بیرخیرې وې هغه به لرې کړو دهغوی لاندې به			
اَلَا نُنۡهَرُ	وَقَالُوا	الْحَمْدُ لِلّٰهِ	الَّذِیْ	هَدٰنَا
نهرونه او وائی به هغوی ثنا خاص الله لره ده هغه چی وی بنودله مونږ ته دالر	ولی بهیری او هغوی به وائی چی تعریفونه هغه الله لره دی چی مونږ ته دالر او خودله			
وَمَا	كُنَّا	لِنَهْتَدِیْ	لَوْلَا	اَنْ هَدٰنَا
اونه وو مونږ پخپله چی موندلې مووې دا لار که نه وې بنودلې مونږ ته الله په تحقیق سره	او که الله راته نه وې خودلې نو مونږ پخپله نشوه موندلې			
جَاۤءَتْ	رُسُلٌ	رَبِّنَا	بِالْحَقِّ	وَنُودُوْا
راغلی وو رسولان درب ز مونږه د حق سره او آواز به اوکړې شی چی دغه ستاسو	مونږ ته د الله رسولان په حقه راغلی وو او آواز به ورته اوشی چه دا هغه جنت دی			
الْجَنَّةِ	اُورِثْتُمُوهَا	یٰۤهٰا	كُنْتُمْ	تَعْمَلُوْنَ
جنت دی چی تاسو وارثان جوړ کړې شوي یی دهغې په سبب دهغې چی وی تاسو چی کول به مو	چی تاسو ته دخپلو [نیکو] عملونو په وجه درکړې شوي دي			

آسان ترجمه قرآن

(خلقو ۱) یقین وکړئ چه کومو خلقو ځمکې آیتونه دروغون کړي دي . او تکبر سره ئې دهغې نه مخ اړولې دې هغوی د پاره به د آسمان دروازي کهلاؤ نه شي . او هغوی به جنت ته تر هغه وخته پورې داخل نه شي تر څو چه اوښ دیوي ستلې په شم کښ نه وي داخل شوي . او دغه شان مونږ مجرمانو ته دخپلو کړو بدله ورکوو دوی د پاره خوهم د دوزخ پستړه ده . او بهر نه ددې څادر . او دغه شان مونږ ظالمانو ته د هغوی د عمل بدله ورکوو او کومو خلقو چه ایمان راوړې دي او نیک عمل ئې کړې دي (یاد وساتئ چه) مونږ چاته د هغه د طاقت نه زیات تکلیف نه ورکوو پس داسې خلق جنت والا دی دوی به هغې کښ همیشه وی . او ددوی په سینو کښ چه (دیوبل نه په دنیا کښ) کوم خفگان پاتې شوي وی هغه به مونږ اوباسو . دهغوی لاندې به نهرونه بهیږي . او هغوی به وائی: ټول شکر الله لره دې چه هغه مونږ دي

منزل ته راو رسولو، که چري الله مونږ لره نه وي راو رسولې نومونږ په کله هم منزل ته نه وي راو رسولې نومونږ د پروردگار پيغمبر مونږ ته بالکل رښتيا خبرو سره راغلې وو. او هغوی ته به په اوچت آواز سره اووئيږ شي چه: اي خلقوا دا دې جنت اتاسو چه کوم عمل کړې دې دهغي په وجه باندي تاسو ددې وارثان جوړ کړې شوي يئ.

خلاصه تفسير

[دا حالت خو د کافرانو د اور ته د داخلیدو وو، اوس يې د جنت څخه محرومي حال واوړنی چې ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا﴾ کوم خلق چې زمونږ آيتونه په دروغه گنږي او [ددې د منلو] نه تکبر کوي ﴿لَا تَقُمْ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ﴾ دهغوی [د روح د ختلود] دپاره [مرگ نه پس] د آسمان دروازي نه بيرته کيږي [دا خود مرگ نه پس د برزخ حالت شو] ﴿وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلْبِغُوا يَلْبِغًا﴾ او [د قيامت په ورځ] به داخل جنت ته نه داخلېږي تر کومې چې اوبښ د ستنې په سم يا سوري کښې تير نه شي [اودا ناممکن نو د اوشان ددوی جنت ته داخلیدل هم ناممکن دی] ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ﴾ او مونږ مجرمانو ته د اوشان سزا ورکوو [يعني زمونږ دوی سره څه دښمني نه وه څه نې چې اوکړل هغه ورته ملاويږي، اودا پورته چې ذکر شوی دی چې دوی به دوزخ ته داخلېږي هغه اور به ددوی څلور واړه طرفونو ته وي او يو طرفنه به ورته هيڅ آرام نه ملاويږي، نو ددوی به دا حال وي چې] ﴿لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ﴾ ددوی دپاره به د دوزخ د اور بستره وي او دپاسه ددوی د اوور څادر وي اودا به دوی اغوندي ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ او مونږ داسې ظالمانو ته داسې سزا ورکوو [چې دهغي ذکر په [فمن اظلم ممن] کښې پورته راغلې دې] ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا الْاَوْسَعَاءَ﴾ او کوم خلق چې [د الله تعالی په آيتونو باندې] ايمان راوړي او نیک کارونه کړي وي [اودا نیک کار څه مشکل نه دې ځکه چې زمونږ عادت دې چې] مونږ هيڅ يو کس ته دهغه د وس نه زيات کار نه ورکوو [دا جمله معترضه وه، غرض] ﴿أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ﴾ داسې خلق جنت ته تلونکي دي [او] ﴿هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ دې کښې به دوی هميشه اوسيږي [اوددوی حالت به د دوزخیانو په شان نه وي چې هلته به هم په يو بل باندې لعنت وائی، بلکه ددوی حالت به دا وي چې] ﴿وَنَزَعْنَاهُمْ فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَيْرِ عَذَابٍ إِلَّا هَٰذَا﴾ څه چې ددوی په زړونو کښې [د څه معاملې په وجه په دنيا کښې د طبعي تقاضې په وجه] گرد [او غم] وو مونږ به هغه [هم] لرې کړو [چې دوی به خپل مينځ محبت سره اوسيږي او] ددوی د مکانونو لاندې به نهرو نه جاري وي ﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا﴾ او هغه خلق به [د ډيري خوشحالي نه] او وائی چې دالله تعالی [لاکه لاکه] احسان دې چې هغه ذات مونږ دې مقام ته راوړ رسولو ﴿وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنَّ هَدَانَا اللَّهُ﴾ او مونږ دې ځانې ته نشو رسيدلي که الله ﷻ مونږ نه وي رسولی [په دې کښې دا هم راغلل چې دې ځانې ته د رسيدو کومه طريقه وه هغه ايمان او اعمال وو او دا يې مونږ ته اوخودله او په دې يې د تللو توفيق را کړو] ﴿لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلًا بِالْحَقِّ﴾ واقعي زمونږ درب پيغمبرانو ريښتونې خبرې راوړې وې [نو هغوی چې په کومو عملونو باندې د جنت وعده کړې وه هغه ريښتونې ثابت شوه] ﴿وَنُودُوا أَنْ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُبِأْتُمْ بِهَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ اودوی ته به او وائی چې دا جنت تاسو ته درکړې شو ستاسو د [نيکو] عملونو په بدله کښې.

معارف اوصائل

په خوايتونو کښې وړاندې ديوې وعدې اولوظ قول بيان دې کوم چه دهر انسان دپيدا کيدونه وړاندې په عالم ارواح کښې تر داسې اغستې شوي وو چه هر کله زمونږ رسول تاسوته زمونږ هدايات او حکمونه راوړي وونوهغه دزړه داخلاصه مني او دهغې په جوړ عمل کوي اوداهم ورته بنودلې شوي وو چه څوک دنياته راشي اوپه دې لوظ قول ټينگ وي اوددې تقاضې او غوښتنې پوره کوي هغه به دهر غم، خفگان نه خلاصې بيا مومي اودهيميشه آرام اوسهولت حقداريه وي اوڅوک به چه دپيغمبرانو او دهغوئ دحکمونونه سرکشي کوي، هغوي دپاره دجهنم دائمې عذاب مقرر دي، په دې آيتونو کښې دهغه واقع کيدونکي صورتونو ښکاره کول دي چه دنياته په راتلوسره دانسانانو مختلفو ډلو اختيار کړيدي، ځنې خودسره دغه لوظ، قول هير کړو اودهغې خلاف ورزي نې اوکړه، ځنې په هغې ټينگ پاتې شو، اودهغې په جوړنې نیک عملونه ترسره کړه، ددې دواړو ډلو انجام، عذاب او ثواب په دې څلورو آيتونو کښې بيان شوي دي.

په رومبي اودونسيم آيت کښې دلوظ ماتوونکو منکرانو او مجرمانو بيان دې اوپه آخري دوو آيتونو کښې دلوظ پوره کوونکو مؤمنانو متقيانو بيان دي.

په رومبي آيت کښې فرماني:، چاچه انبياء عليهم السلام دروغژن او بلبل اوزمونږ دآيتونو او هدايتونو په مقابل کښې په تکبر سره پيش راغلل هغوي دپاره به دآسمان دروازي نشي پرانستې کيدې.

په تفسير بحر محيط کښې دحضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه نه ددې يو تفسير دانقل شوي دي چه نه به ددغې خلقو عملونو دپاره دآسمان دروازي پرانستې شي نه دهغوي دعاگانو دپاره، مطلب داشو چه دعاگاني به نې نه قبلېږي، او عملونه به نې هغه مقام ته دتلونه بند کړي شي چرته چه دالله تعالی دنیکانو بندگانو عملونه محفوظ ساتلي شي، ددې مقام نوم دقرآن کریم په سورت مطففين کښې عليين بنودلې شوي دي، چنانچه دقرآن کریم په يو بل آيت کښې هم دې مضمون اړخ ته داسې اشاره شويده: إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ يعنې الله ته دانسان پاک کلمات پورته خپړولي شي چه دهغوي نیک عملونه نې پورته اوړي، يعنې دانسان نیک عملونه دالله تعالی خاص دربار ته دانسان دپاکول کلماتو رسولو سبب جوړېږي.

اودحضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ديوروايت اودنوروصحابه کرامو رضي الله عنهم دروټونو مطابق ددې آيت تفسير داهم کيدې شي چي دمنکرانو دکفارو روحونو دپاره به دآسمان دروازي نشي پرانستې کيدې اوهغه به ښکته راگوذارولې شي ددې مضمون تائيد دحضرت براء بن عازب د هغه حديث نه کيدې شي کوم چه ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه او امام احمد په تفصيل سره نقل کړيدي اودله په لنډو درته بيانولې شي:

رسول الله صلى الله عليه وسلم ديو انصاري صحابي جنازي ته تشريف يوړو، دهغه په قبر تياريدو کښې څه وخت وو نو هغوي يوځاني کښې کښينا ستل اوصحابه کرام تر گير چاپيره چپ کينا ستل، هغوي سر مبارک راپورته کړواووي فرمائيل چه هر کله ديو مؤمن بنده دمرگ وخت راشي نو آسمان نه دسپين خليدونکي مخونو خاوندانې فرشتې راشي، ورسره دجنت کفن او دجنت خوشبويانې وي، دغه مړ کيدونکي ته مخامخ کښيني، بيا دمرگ فرشته حضرت عزرائيل راشي اودهغه روح ته داسې ونيل شروع کړي چه اي نفس مطمئنه ادا الله تعالی دمغفرت او خوشحاليدو دپاره راؤځه، دغه وخت

به نبي روح داسې په آسانۍ سره د جسم نه راوځي څنگه د مشك د خلي په پرانستو سره دهغې نه بڼه په آسانه او به راوځي، دغه روح د مرگ فرشته په خپل لاس كښي واخلي او دغه فرشته ته نې حواله كړي، هغوي چه رواني شي او هر ځاني كښي چې ورته د نور و فرشته ولي په مخه ورځي نو تپوس تر كوي چه د اياك روح د چادي؟ دغه فرشته به نې ورته نوم، اولقب او بڼاي كوم به چه دده دعزت او احترام دپاره په دنيا كښي استعمالولي شي اوواني چه د افلا نې، خو نې د فلاني دي، دغه فرشته چه رومي آسمان ته وراورسي نو دروازي پرانستو دپاره اوواني دغه دروازه ورته پرانستي شي او د هغه ځاني نورې فرشته ورسره رواني شي تر دې پورې چه په دې شان اووم آسمان ته اوړسېږي، دغه وخت ورته الله تعالى او فرماني چه زما ددې بنده عملنامه په عليين كښي اوليكي اوروغ نې واپس كړي، دغه روح به نې بيرته قبر ته راشي، د غلته نې حساب اغستونكي فرشته كښي نوي اوسوال تر كوي چه رب د څوك دي او دين د څه دي؟ هغه واني چه رب م الله تعالى او دين م اسلام دي، بيا تر سوال كيږي چه دغه بزرگ كوم چه تاسوته درليږلي شوي وو، څوك دي؟ هغه به واني چه د الله تعالى رسول دي، دغه وخت يو آسماني آواز راشي چه زما بنده رشتيني دي، ده ته د جنت فرش خور كړي، د جنت جامې ورواغونډوي او جنت اړخ ته دروازه ورته بيرته كړي په دغه دروازه به ورته د جنت هوا گاني او خوشبوياني راتلل شروع شي او نيك عمل به نې په يونيائسته شكل كښي د تسلي اوزرې جوړولو دپاره راشي.

بل خوا هر كله چه د يو كافر او منكر، مرگ وخت راشي نو د آسمان نه تور مخې فرشته په هيبتناكو شكلونو كښي ورته راشي، دير زيگ او شار، شپار تاپ به ورسره وي، مخامخ به ورته كښي د مرگ فرشته نې روح په دې شان راو باسي لكه يواز غنه څانگه چه په لمدو بڼه وړي كښي انغيښتي وي او په زور تر هغه څانگه رابښكي شي، ددې روح په راوتو تر دو مره بدبوي خوره شي چه ديو مردار خناور د بدبوي نه هم زياته وي، فرښتي دغه روح خان سره واخلي رواني شي، په دې كښي چې نوري فرښتي ورسره ملاوشي نو هغوي ترې تپوس كوي چې دا د كوم خبيث روح دي؟ دغه فرشته ورته دده هغه خراب نوم اولقب وراوښاي چه په دنيا كښي به په دې ياديډو اوواني به چه د افلا نې د فلاني خو نې دي، كله چه دوي نې رومي آسمان ته وراورسوي، ددوازي پرانستو دپاره ورته اوواني نو ده دپاره به د آسمان دروازي نه كولاوېږي بلكه دا حكم ورته اوشي چه ددې بنده عملنامه په سجين كښي كيږدي چرته چه د نافرمانو بندگانو عملنامې ايښودې شي او د هغه روح به گوډار كړي شي چه بدن ته بيرته راشي، د حساب فرشته نې كيښنوي دغه سوالونه تر كوي كوم چه د مسلمان بنده نه كولې شي، هغه به ددغه ټولو سوالو نو جواب په، هاه هان لا ادرې، سره وركښي [هائي افسوس، زه په هيڅ نه پوهيږم] په دې وجه به ورته د جهنم فرش او د جهنم جامه وركړي شي او ده دپاره جهنم اړخ ته دروازه پرانستي شي، دهغې په ذريعه به ورته د جهنم تاوا گرمي ورسې او قبر به ډير تنگ كړي شي. (۱) [نعوذ بالله منه].

خلاصه داشوه چه هر كله د كفار او منكر و روحونه آسمان ته يوړل شي، نو د آسمان دروازه وړدپاره نه بيرته كيږي او هلته به راگوډار كړي شي څنگه چه حديث نه معلوم شو. آيت ﴿لَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ مطلب داهم كيدي شي چه ددوي د مرگ په وخت ورته د آسمان دروازي نشي پرانستي كيدي.

(۱) مسند أحمد، حديث البراء بن عازب رضي الله عنه رقم الحديث: ۱۵۸۳، وسنن ابی داود، كتاب السنة، باب في المسألة في القبور: ج ۲، ص ۲۵۲.

په آخر د آيت کښې د دوی په باره کښې فرماني: ﴿وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلْبِغَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ﴾ دلته د بليج، لفظ د وُلِج نه جوړ دی، معنی ئې په تنگ ځانې کښې ننوتل وی، د، جَمَل، معنی اوبښ او، سَم، دستنې سم ته ونيولې شی، معنی ئې داشوه چه دا خلق به تر هغې پورې جنت ته نشی ورتلې، ترڅو پورې چه اوبښ، دستنې په سوړو کښې ور داخل نشی.

مطلب دادې چه څنگه دستنې په سم کښې داوبښ [يا د بليج] رسی [مترجم] او ننوتل په عادت کښې نشی کيدې، دغه شان د دوی جنت ته تلل هم نشی کيدې دې سره د دغې خلقو د جهنم دائمی عذاب بيانول مقصود دی.

ورپسې د دې خلقو د جهنم د عذاب زیات سختوالي داشان بیانېږي: ﴿لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ﴾ د، مِهَاد، معنی فرش ده، او غَوَاش، د غاشیة جمع ده، معنی ئې پټوونکې اوسنږوونې کوونکې څیز دی، مطلب ئې داراوځی چه د دې خلقو، بچونږه او اغوستل هرڅه به د جهنم وی، په رومبې آيت کښې چه جنت نه دبې نصیبې بیان وو دهغې په ختمیدونې، ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ﴾ او فرمائیل او د دویم آيت په ختمیدونې، ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ او فرمائیل په کوم کښې چه د جهنم د عذاب بیان دې ځکه چه دا د دې نه زیات سخت دی.

په درنیم آيت کښې د الله تعالی د حکمونو د پابندی او تابعدارۍ کولو بیان داسې دې چه دا خلق جنتیان دی او هم په جنت کښې به تل او همیشه د پاره پاتې کېږي.

د شریعت په حکمونو کښې د آسانۍ لحاظ ساتل: لیکن دې د پاره چرته چه دا شرط ذکر کړې شويدي چه ایمان در اوړی او نیک عملونه د کوی دې سره ئې د رحمت او کرم له مخې د اهم او فرمائیل: ﴿لَا تُكَلِّفُوا نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ [معنی ئې داده چه الله تعالی چابنده ته دومره دروند کارنه ورپغاړه کوی چه دهغه د وس نه بهر وی] مقصود دادې چه کوم نیک عملونه کول چه د جنت دا خلید و د پاره شرط گرځولې شويدي هغه داسې گران کارنه دې چه انسان به ئې نشی کولې، بلکه الله تعالی د شریعت حکمونه په هره ځانگه کښې نرم او آسان گرځولي دي، د رنځورتیا، کمزورۍ، سفر او د نورو ضروریاتو په هر حکم کښې لحاظ ساتلې شويدي او آسانۍ ورکړې شويدي.

په تفسیر بحر محیط کښې دی چه هر کله انسان ته د نیکو عملونو کولو حکم ورکړې شو، نو احتمال کيدې شو چه ده ته دا حکم ځکه دروند معلوم شی چه ټول نیک عملونه هر چرته په هر ځانې کښې په ځانې راوړل خود انسان په وس کښې نه دی، لهدا دغه شبه ئې په دې الفاظو سره لرې کړه چه مونږه د انسانی ژوند د هراړخ، هروخت او هر حالت جائزه اخلو او د هر حال، هروخت او هر مقام مناسب احکام ورته ورکوو، په کوموچه عمل کول سخت کارنه دي. (۱)

د اهل جنت در وړونونه به یوبل ته د نړیو څیرې اوبښلې شی: په څلورم آيت کښې د جنتیانو دوه خاص حالات بیان کړې شويودا چه: ﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ﴾ [یعنی د جنتیانو په زړونو کښې چه یوبل ته د دنیا کومې څیرې وی هغه به مونږ د دوی د زړونو نه اوباسو] دا خلق به بیخي خوشحاله یوبل سره درونروپشان په جنت کښې دا خلیږي او هلته به پاتې کېږي.

په صحیح بخاری کښې راغلې دی چه هر کله به مؤمنان د پېل صراط نه په پورې وتود جهنم نه خلاصې بیامومی نو دوی به د جنت او دوزخ په منځ کښې په یوبل باند ایسار کړې شی که په خپلو

کنبی ددوی ترمنځه څه زړه بد او یی یاپه یویل څه حقونه وی نو د غلته په رسیدو به یویل نه بدل واخلی او معاملات به صفا کړی، په دې شان به د حسد، بغض، کینه وغیره نه پاک جنت ته لاړشی (۱) په تفسیر مظهری کنبی دی چه د ایل به په ظاهره د پل صراط آخری حصه وی چه جنت سره به لگیدلې وی، او علامه سیوطی وغیره هم دا خبره غوره کړیده- (۲)

[۱] په دغې مقام دیویل د حق ادا کول او بدلی ورکول ظاهره خبره ده چې په روپی پیسه سره به نه کیږی که دا خیزونه به هلته دهیچا سره هم نه وی بلکه ددې مطلب دادې چه د حق لاند کوونکې نیک عملونه به حقدار ته ورکولې شی که دهغه نیک عملونه نه وی یا ختم شی نو د حقدار گناهونه به پر اچولې شی (۳) څنگه چه په بخاری او مسلم کنبی راغلی دی-

[۲] په یو حدیث شریف کنبی رسول الله ﷺ هغه څوک د ټولونه زیات نیستمن بللې دې چاچه په دنیا کنبی نیک عملونه کړی وی لیکن د خلقو د حقوقو پر واثی نه وی کړی نو په نتیجه کنبی به ئې د دغې ټولونیکو عملونو نه تش تور، خالص نیستمن پاتې شی- (۴)

د حدیث په دې روایت کنبی د حقو د ادا کولو او بدلی اغستودا، عامه ضابطه بیان کړې شویده خود اضروری نه ده چه هر چاته به دغسې صورت راپیښیږی بلکه د ابن کثیر او تفسیر مظهری د روایت مطابق هلته به د صورت هم کیدی شی چه بې د څه بدل اغستونه به هم کینی او بغضونه د زړونو نه او ویستلې شی، د ځنې روایتونو مطابق، کله به چه دا خلق د پل صراط ته ورپورې ووخی نو د اوبو یوچینی ته په رسیدو چه دهغې اوبه او څکی د زړونو نه به ئې یویل سره کینی او خیری او وینځلې شی، (۵) چنانچه امام قرطبی د آیت ﴿وَسَقُفُّهُمْ رِيْهُمْ شَرَّ اَبَا طَهْوَرًا﴾ تفسیر همدغه نقل کړیدی چه د جنت په دغه اوبو سره به ئې زړه بد او یی وغیره او وینځلې شی، (۶) حضرت علی یو ځل دې آیت لوستلو سره افرمائیل: امید لرم چه زه، عثمان، طلحه، زبیر رضی الله عنهم به دهغه خلقونه یوچه جنت ته د تلونه وړاند به موسینی د خیری، خفگان نه صفا کړې شی [ابن کثیر]- (۷)

دا هغه حضرات دی چه په دنیا کنبی ئې خپل منځ کنبی د اختلافونه راغلی وو او نوبت ئې جنگ ته رسیدلې وو-

⑤ دویم حال د جنتیانو په جنت کنبی داسې بیان کړې شوچه جنت ته په رسیدو به دا خلق په دې د الله تعالی شکر ادا کوی چه جنت اړخ ته ئې مونږ ته هدایت او کړو او ددې لار ئې راته آسانه کړه او دابه وائی که د الله تعالی فضل نه وی نو د غلته د رسیدو ورمونږه څه وس نه رسیدو- دې نه معلومه شوه چه هیڅ یو انسان خالص په خپل کوشش سره جنت ته نشی تلې، تر څوچه د الله تعالی فضل نه وی، ولې چه کوشش کول هم د بنده په خپل وس کنبی نه وی هغه هم خالص د الله تعالی په فضل وکرم سره حاصلیدی شی

(۱) صحیح البخاری، کتاب الرقاق، باب القصاص یوم القیامة: ج ۲، ص ۹۱۷

(۲) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۵۲

(۳) صحیح مسلم، کتاب البر والصلة، باب تحریم الظلم: ج ۲، ص ۲۲۰

(۴) جامع الترمذی، أبواب صفة القیامة الخ، باب ما جاء فی هان الحساب والقصاص: ج ۲، ص ۹۷

(۵) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۱۵، والتفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۵۲

(۶) تفسیر القرطبی، سورة الدھر: ج ۱۹، ص ۱۴۷

(۷) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۱۶

وهدایت مختلف درجہ دی آفری درجہ لم جنت ته داخلیدل دی: امام راغب اصفهانی دہدایت دلفظ پہ تشریح کنسی دیرہ مفیدہ اوضروری خبرہ داکریدہ چہ دہدایت لفظ دیرعام دی چہ مختلف درجہ لری (۱) اوحقیقت دادی چہ ہدایت دی ته وائی چہ اللہ تعالیٰ ته دتلولارچاتہ حاصلہ شی، پہ دی وجہ خنگہ چہ داللہ تعالیٰ دتزدیکت درجہ مختلف اوبی حسابہ دی دغسی دہدایت درجہ ہم بی حدہ اومختلف دی، چنانچہ دہدایت ادنی درجہ دکفراوشرک نہ خلاصیدل اویمان حاصلیدل دی چہ دہغی پہ وجہ دانسان مخہ دغلطی لاری نہ پہ آفریدو سرہ اللہ تعالیٰ اریخ ته شی، بیادبنده اواللہ تعالیٰ پہ منخ کنسی چہ خومرہ فاصلہ ده دہغی دغوخلودہری درجہ نوم ہدایت دی، پہ دی بنادہدایت دکتولونہ ہیخ یوانسان پہ ہیخ وخت کنسی بی حاجتہ کیدی نشی اگرچہ پیغمبران ﷺ ہم وی، خکہ خورسول اللہ ﷺ چہ تراخر عمرپوری د، ﴿إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ تعلیم، خپل امت ته ورکول جاری اولرل، پخپلہ نی ہم دادعاجاری اولرلہ، ولی چہ داللہ تعالیٰ دتزدیکت ددرجوخہ شمیراوحدنشتہ، چنانچہ جنت ته داخلیدل ہم پہ دی آیت کنسی ہدایت اوللی شولی چہ دادہدایت آخری مقام دی۔

وَنَادَىٰ	أَصْحَابُ الْجَنَّةِ	أَصْحَابُ النَّارِ	أَن قَدْ	وَجَدْنَا
اوآوازہ اوکری	اخواندان	دجنت	خلقو د	وورته
اویا بہ جنتیان	دوزخیانوته	آواز اوکری	چی مونو	خو دخیل
مَا	وَعَدْنَا	رَبُّنَا	حَقًّا	فَهَلْ
ہغہ خیزچی	وعدہ کری	وہ زمونہ	سره	ارب زمونہ
				صحیح حقہ انو آیا
				اوموندو تاسو
				ہم
				ہغہ
				رب تولی
				وعدی پورہ پورہ
				بیا اوموندی
				نوتاسو ہم دخیل رب
				دعذاب
				وعدی
وَعَدَ	رَبُّكُمْ	حَقًّا	قَالُوا	نَعَمْ
چی وعدہ کری	وہ	رب ستاسو	حقہ	اوبہ وائی ہغوی
				ہو
				انواواز بہ اوکری
				پورہ پورہ
				بیا موندی
				کہ نہ ؟
				ہغوی بہ اووانی
				چی او
				نود دوی
				ترمینخہ بہ یو
مُؤَدِّنَ	بَيْنَهُمْ	أَن لَّعْنَةُ	اللَّهِ	عَلَى الظَّالِمِينَ
یواواز	گونکی	پہ منخ	ددوی	کنسی
				اچی لعنت
				داللہ دوی
				پہ ظالمانوباندی
				ہغہ ظالمان
				آواز گونکی
				آواز اوکری
				اچی بہ ظالمانوباندی
				دی داللہ لعنت وی
				ہغہ ظالمان
يَصُدُّونَ	عَنْ سَبِيلِ	اللَّهِ	وَيَبْغُونَهَا	عِوَجًا
چی منع	کول نی	خلق	دلاری	د اللہ
				نہ
				اولتوونی
				پہ دغہ لارکنسی
				اکیووالی
				اوهغوی
				چی خلق
				بہ نی
				داللہ
				دلاری
				نہ منع
				کول
				اوبہ ہغی
				کنسی بہ
				اکیووالی
				لتولوا
				اوهغوی
بِالْآخِرَةِ	كَفَرُونَ	وَبَيْنَهُمَا	حِجَابٌ	وَعَلَى الْأَعْرَافِ
پہ آخرت	باندی	ا کافران	وؤا	اوبہ منخ
				ددوارو
				دلو کنسی
				بہ
				پردہ وی
				اوبہ اعراف
				باندی
				بہ
				آخرت
				نہ ہم
				منکرووا
				اوددی
				دوارو
				دلو
				ترمینخہ
				بہ پردہ وی
				اودہغی
				پہ اوچت
				سرا
				اعراف
				بہ

رِجَالٌ يَّعْرِفُونَ كُلًّا ۖ اِسْمُهُمْ ۚ وَنَادُوا اَصْحَابَ

خه خلق وی اچی پیژنی به | هریو ایه ننبو دهغوی سره | او آواز به او کړی هغوی | ملگرو

خنی خلق وی | اچی هریو اجنتی او دوزخی | به خپلو خپلو ننبو سره پیژنی | او جنتیانو ته به

الْجَنَّةِ اَنْ سَلَّمَ عَلَيْكُمْ ۚ لَمَّا دَخَلُوْهَا وَهُمْ

د جنت ته | اچی سلامتیا دېوی | ایه تاسو باندې | دا خلق نه به وی داخل شوی جنت ته | او هغوی به

آواز او کړی | اچی په تاسو دې سلامتیا وی | پخپله به جنت ته داخل شوی نه وی | خو

يَطْمَعُونَ ۚ وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ اَصْحَابِ النَّارِ

طمع لری د جنت | او هرکله چی | او گرخی | سترگی دهغوی | په طرف | د ملگرو دور

امیدوار به ناست وی | او خه وخت چه دهغوی سترگی دوزخیانو ته او گرخی

قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَهُ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۚ

اوبه وائی | ایه ربه زمونږه | مه یوځانې کوه مونږه | سره | د قوم | ظالم

نووایی به چی ائی زمونږه ربه | مونږ د ظالمانو دلی د ملگرتیا نه اوساتی |

وَنَادَى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَّعْرِفُوهُمْ

او آواز به او کړی | داعراف خلق | هغه خلقو ته | چی اوبه نې پیژنی هغوی

او داعراف خلق به ځینی | مشرانو او سردارانو | خلقو ته آواز او کړی | اچی په هغوی به په

اِسْمُهُمْ ۚ قَالُوا مَا اَغْنٰی عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ

په ننبو دهغوی سره | اوبه وائی | اونه کړو دفع عذاب | استاسونه | دلی ستاسو

ننبو او پیژنی | ورته به او وائی چی ستاسو هغه دلی او ستاسو

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ۚ اَهْوَلَاءِ ۚ الَّذِيْنَ

اونه هغې سازو سامان | اچی وی تاسو | چی لوی به گنرلو تاسو | آیا دا کسان | هغه دی

خان ته لوڼې کتل خو هیڅ پکار رانغلل | آیا دا هغه جنتیان دی | چه تاسو به د دوی په باره کښې

اَقْسَمْتُ ۚ لَا يَنَالُهمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ ۖ اُدْخِلُوا الْجَنَّةَ

چی قسمونه به خوړل تاسو | اچی نه به رسوی دوی ته | الله | رحمت | اچی داخل شی | جنت ته

قسمونه کول | اچی الله به هیڅکله هیڅ کله په اونه رحمیرې | انن هغوی ته او وئیلی شوا چی

لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ۚ

نه به وی یره | په تاسو باندې | اونه به تاسو | غمژن کیرې |

جنت ته داخل شی | په تاسو باندې نه خه ویره شته | اونه به تاسو غمژن شی |

آسان ترجمہ قرآن

اود جنت خلق به دوزخ والو ته په اوچت آواز سره وائی چه: زمونږ پروردگار چه مونږ سره کومه وعده کړې وه مونږ هغه بالکل رښتیا اوموندله اوس تاسو اووایی چه ستاسو پروردگار چه کومه وعده کړې وه. آیا تاسو هم هغه رښتیا بیاموندله؟ هغوی به په جواب کښې اووایی او، په دې کښې به یو آواز کونکې دهغوی په مینځ کښې آواز اوکړی چه: د الله لعنت دې په هغه ظالمانو باندې چه دالله دلارې نه ئې خلق بندول، او هغې کښې ئې کوږوالې راوویستلو، اوچه د آخرت نه ئې بالکل انکار کولو اوددې دواړوډلو (دوزخیانو اوجنتیانو) په مینځ کښې به یوه پرده وي، او اعراف باندې (یعنی دې پردې د پاسه) به څه خلق وی چه د هرې ډلې خلق به دهغوی په لښو باندې پیژني او هغوی به جنتیانو ته آواز ورکړی او ورته به ووائی چه: سلام دې وی په تاسو هغوی (اعراف والا) خوبه خپله دي کښې نه وی داخل شوي، خو شوق سره به امید کوی. اوکله چه دهغوی نظرونه دوزخ والو طرف ته واړولې شي نو هغوی به وائی چه: "اې مونږ پروردگار! مونږ دې ظالمانو سره مه پاتې کوه او اعراف والا به دي خلقو ته آواز ورکړی چه هغوی به دوی دهغوی په لښو باندې پیژني، دوی به وائی چه، نه ستاسو هغه جمع کړې شوې مال ستاسو پکار راغې، اوله هغه چه تاسو هغې لوه غټ کنړل (بیابا به جنتیاتو طرف ته اشاره وکړی اووبه وائی چه (آیا دادي هغه خلق چه ددوی په باره کښې تاسو قسمونه خوړلي وو چه الله به دوی ته دخپل رحمت څه حصه ورکړي؟ (هغوی ته خو وویلې شو چه:) جنت ته داخل شئ نه به تاسو ته د څه څیز ویره وي او نه به تاسو ته څه غم پېښ شی.

خلاصه تفسیر

﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ النَّارِ﴾ او [کله چې جنتیان جنت ته اورسی په هغه وخت به [جنتیان دوزخیانو ته [پخپل حالت باندې د خوشحالی ظاهرولو دهغوی د حسرت زیاتولو دپاره] اووایی ﴿أَنْ قَدْ جِئْنَاكُمْ وَعَدْنَا إِنَّا حَقُّا﴾ چې مونږ سره زمونږ رب چې کومه وعده کړې وه [چې دنیکو عملونو په وجه به درته جنت درکوم] مونږ دهغې مطابق اومونده ﴿فَقُلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا﴾ اوس تاسو اووایی چې [تاسو سره ستاسو رب څه وعده کړې وه] [چې د کفر په وجه به دوزخ کښې یئ] تاسو هم ددې وعدې مطابق اومونده کنه [یعنی اوس خود الله تعالی اود رسول ﷺ صدق او خپله گمراهی معلومه شوه] ﴿قَالُوا لَعَنَهُمُ اللَّهُ﴾ هغوی [دوزخیان به جواب کښې] اووایی چې آؤ واقعی د الله ﷻ او رسول کریم ﷺ ټولې خبرې صحیح شوې [﴿فَأَذْنُ مُؤَذِّنٌ يَتْلُو لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾] بیا [ددې دوزخیانو حسرت او د جنتیانو خوشحالی زیاتولو] دپاره یو آواز کوونکې [یعنی څوک فرېسته] د دواړو فریقو په مینځ کښې [اودریږی] او آواز به اوکړی چې د الله تعالی غضب دې وی په ظالمانو باندې ﴿الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾ چې د الله تعالی دلارې [یعنی حق دین] نه ئې مخ اړولو او په [دې حق] کښې [همیشه پخپل گمان کښې ئې غلطې خبرې] تلاش کولې [چې پدې کښې څه عیب او اعتراض پیدا کړی] ﴿وَهُمْ بِالْآخِرَةِ لَكَاوْنُونَ﴾ او هغه خلق [دې سره آخرت څخه هم منکرو و] [اودهغې نتیجه نن زغمی، دا بیان خو د جنتیانو وو او دهغوی په تائید کښې ددې سرکاری آواز کوونکې ذکر اوشو، وړاندې د

اعراف والو ذکر دی ﴿وَبَيْنَهُمَا جَبَابٌ﴾ اوددی دواړو [دلو یعنی جنتیانو او دوزخیانو] په مینځ کښې یوه پرده [یعنی دیوال] وی [چې دهغې ذکر په سورة حدید کښې راغلې دی، فغرب بینهم الغر ددی خاصه به دا وی چې د جنت اثر به دوزخ ته او د دوزخ اثر به جنت ته نه پریردی، پاتې شوه دا خبره چې خبرې اترې به بیا څنگه وی، نو ممکن دی چې په دې دیوال کښې کومه دروازه وی لکه څنگه چې په سورة حدید کښې دی چې: بسورله باب، په دې باب کښې دا خبرې اترې اوشی یا هم دغسې آواز اورسوی ﴿وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا سِيتَهُمْ﴾ او [ددې دیوال یا ددې د پورته حصې نوم اعراف وی، او ددې نه جنتیان او دوزخیان ټول ښکاری] اعراف نه پورته به سړی وی [چې دهغوی نیکی او بدنی په میزان کښې برابرې شوې] هغه خلق [جنتیانو او دوزخیانو نه] هر یو [علاوه د جنت او دوزخ ددنه علامت نه] ددې قیافه نه هم پیژنی [قیافه دا چې د جنتیانو په مخونو باندې به نورانیت او د دوزخیانو په مخونو باندې به ظلمت وی، لکه څنگه چې آیت مبارک کښې دی چې: وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۖ ضَآئِجٌ كَاسْتَبْشِرَةٌ ۖ ﴿١٠﴾ وَكَأَنَّ الْأَصْحَابَ الْمَجْنُونِ ۖ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ﴾ او دا اهل اعراف به جنتیانو آواز کولو سره ته او وانی چې السلام علیکم، ﴿لَدْخُلُوهَا وَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ تر دې وخت پورې به دا اعراف والا جنت ته نه وی داخل شوی او ددې امیدوار به وی [احادیثو کښې راغلی دی چې ددوی امید به پوره کولې شی اودوی ته به د جنت ته د داخلیدو حکم کیږی] ﴿وَإِذَا صُفِّتِ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ﴾ او کله چې ددوی نظرونه په دوزخیانو باندې اولگی [نو په هغه وخت کښې به] ﴿قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ او وانی چې انې زمونږه ربه مونږ دې ظالمانو خلقو سره [په عذاب] کښې مه شاملوه او لکه څنگه چې د اعراف والو جنتیانو ته سلام کلام او کړو داشان ﴿وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَ سِيتَهُمْ﴾ اعراف والا [دوزخیانو کښې به] ډیر خلق [چې کافری به وی او] چې هغوی لره دهغوی د قیافه [د ظلمت او نفرت مخونو نه] پیژنی [چې دا کافران دی] ﴿قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ﴾ چغې به وهی [او] وانی چې ستاسو جماعت او ستاسو کبر کول [او د انبیاء ﷺ اتباع نه کول] ستاسو هیڅ پکار رانغلل [او تاسو هم ددې تکبر په وجه مسلمانان مو سپک او گنډل اودا به مو ونیل چې دا بې چاره گان د فضل وکرم مستحق دی لکه څنگه چې: أُولَآئِ مِنْ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِّنْ نَّيْنًا کښې دا مضمون راغلی دی نو اوس دې مسلمانانو ته او گورنی] ﴿أُولَآئِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَأْتِيهِمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ﴾ آیا دا [چې په جنت کښې عیش کوی] هم هغه [مسلمانان دی] چې ددوی په نسبت کښې به تاسو قسمونه خوړل چې الله تعالی به دوی باندې رحم نه کوی [نو په دوی خودومره غټ نعمت اوشو چې] ﴿أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ﴾ دوی ته حکم اوشو جنت ته داخل شی [هله ته به] نه تاسو ته څه اندیښنه وی او نه به تاسو غمژن کیږی [او دې کلام کښې د رجالا تخصیص غالباً په دې وجه معلومیږی چې تر اوسه به هم نافرمان مؤمنان په دوزخ کښې پراته وی، ددې قرین داده چې هر کله اعراف والا د جنت په امید کښې دی خو جنت ته به لا نه وی داخل شوی نو گناهگاره خلق چې دهغوی گناهونه د اعراف والاؤ د گناهونو نه زیات دی، ظاهری طور سره بدرجه اولی لا به د دوزخ نه وی وتلی خو داسې خلق به ددې کلام مخاطب نه وی] والله اعلم.

معارف اوسائل

هر کله چه جنتیان په جنت کښې اودوزخیان په دوزخ کښې خپلې خپلې ټیکاوړې ته اور سپړې او ښکاره خبره ده چه ددې دواړو مقاماتو په منځ کښې به په هر حیثیت څه ډیر زیات لرې والی وی لیکن سره ددې، دقرآن کریم ډیر آیتونه په دې گواه دی چه ددې دواړو مقاماتو په منځ کښې به څه داسې لارې وی چه دهغې په ذریعه به یو بل لیدلې شی او په خپل منځ کښې به خبرې اترې اوسوال جواب کوي- په ،، سورت صافات ،، کښې ددوؤ کسانو بیان په تفصیل سره راغلې دې چه په دنیا کښې د یو بل ملگری وو لیکن یو مؤمن او بل کافروو، هر کله چه په آخرت به مؤمن جنت ته او کافر دوزخ ته ورشی نودوئ به خپل منځ کښې یو بل اووینی او خبرې به کوی لکه قرآن کریم فرمائی: ﴿فَاطْلَمَ قَرَأَهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ۖ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِيْنَ ۖ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّیْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُخْضَرِّیْنَ ۚ اَفَمَا نَحْنُ بِمَبْتَلٰیْنَ ۚ اَلَمْ نَكْنِزْ لِّلْاُولٰٓئِیْ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِیْنَ ۚ﴾

خلاصه د مضمون ښې داده چه جنتی ملگری به په سرور او چتولو سره دوزخی ملگری او گوری نود جهنم په منځ کښې به ښې پروت اووینی ورته به اووایی چه کم بخته، تاخوداسې غوښتل چه زه هم په جهنم کښې پروت وم، او تابه چه ماته دا وویل چه ددې دنیا د مرگ نه پس بیا ژوندی کیدل، څه حساب، کتاب یا ثواب او عذاب کیدونکې نشته اوس دې اولیدل چه دا څه کیرې لگیا دې- په دې آیتونو کښې اوددې نه روستوهم، تقریباً تر یوړ کوع پورې دا قسم مکالمې اوسوال، جواب بیانېږي کوم به چه د جنتیانو اودوزخیانو ترمنځه جاری وی-

د جنت اودوزخ ترمنځه د یو بل د لیدو او د خبرو کولو لارې هم په حقیقت کښې د جهنمیانو د پاره یو قسم عذاب وی چه د هراړخ نه به په دوئ ملامتیا په مخه کولې شی، د جنتیانو نعمتونه او آرام چه وینی نود جهنم په اور کښې د سوزیدو سره سره دارمان اوافسوس په اور کښې به سوزې او د جنت د خلقو د پاره به په نعمت او راحت کښې یو نوې قسم اضافه وی چه د بل فریق په مصیبت لیدو سره به دخپل نعمت او راحت قدر زیات تیز وی، او کومو خلقو به چه په دنیا کښې دیندارو خلقو پورې خنداگانې او توقې کولې چه دغې دیندارو به تر څه بدله نه اغسته، نن چه به دغه خلق په خواری، بیعزتی او عذاب کښې ښکیل وینی نودغه وخت به دوئ پورې خندا کوی، ولې چه هغوی ته دخپل عمل سزا ورکړې شوه چنانچه په سورت مطففین کښې الله تعالی فرمائی:

﴿قَالِیَوْمَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مِنَ الْکُفَّارِ یُضْحٰکُوْنَ ۚ عَلٰی الْاَرَاٰلِکَ یَنْظُرُوْنَ ۚ هَلْ تُؤْتٰی الْکُفَّارُ مَا کَانُوْا یَفْعَلُوْنَ ۚ﴾ جهنمیانو لره به فرشتې هم دهغوی په گمراهی خبردارې ورکوی اوددوئ د بیوقوفی په خبرو به ښې ملامته کوی، او هغوی به دوئ لره مخاطب کولو سره اووایی ﴿هٰذِهِ النَّارُ الَّتِیْ کُنْتُمْ یُعَاذُّ بِهَا کُلُّکُمْ ۖ اَفَیْحٰکُمْ هٰذَا اَمْرٌ اَنْتُمْ لَا تُبْعَثُوْنَ ۚ﴾ [داهغه اوردې چه تاسو به په دروغه بللو اوس ښې او گورې چه آیا دا جادو دې او که تاسو ته نه ښکاری-]

داشان ددې آیتونو څخه په رومبی آیت کښې فرمائی چه: جنتیان به د جهنمیانو نه تپوس کوی چه زمونږه پروردگار چه مونږ سره دکومو نعمتونو او راحتونو وعده کړې وه هغه خومونږ بیخی رشتینې او پوره بیامونده، تاسو او ښایي چه تاسو دکوم عذاب نه ویرولې شوی وی هغه هم ستاسو مخې ته راغلو او که نه؟ هغوی به اقرار او کړی چه بیشکه، مونږه هم هغې لره په خپلو سترگو اولیدلو-

دَدُو دَدِي سَوَال، جواب په تائيد کښې به د الله تعالی د آرخه، څوک فرشته دا آواز کوی چه د الله تعالی لعنت او آفتونه دې په دې ظالمانو باندې چه خلق به ئې د الله تعالی د لارې نه ایسارول اودا به ئې غوښتل چه د دُو لاره دهم نیغه پاتې نه شی اودوئ به د آخرت نه انکار کولو.

اعراف ۷۱: د جنتیانو اودوزخیانو ترمنځه د خبرو اترو په ضمن کښې یو بله خبره دریم آیت کښې دا اوښودلې شوه چه څه خلق به داسې هم وی چه د جهنم نه په خلاصی موندو به بیا هم جنت ته نه وی تللی، البته جنت ته د تلو طمع به لری دا خلق اعرافیان دی.

اعراف څه ته وائی؟ د دې تشریح د سورت حدید د آیتونو نه داسې معلومیږی چه په محشر کښې به خلق درې ډلې وی، یو ډلگیز کافران او مشرکان دی چه دوی ته به پل صراط باند د تلو هڅه صورت نه راځی بلکه د جهنم د دروازو نه به اول د سره په جهنم کښې ور دیکه کولې شی، بل به هغه مؤمنان وی چه ورسره به د ایمان نور اورنړی وی. دریم قسم به منافقان خلق وی چه څنگه په دنیا کښې مسلمانانوسره پاتې کیدل دغه شان به هلته هم په شروع کښې ورسره وی چه په پل صراط روان شی نوسخته تیاره به پر راخوره شی، مؤمنان به دخپل ایمان دنور په مدد سره په مخه روان وی، منافقان به ورپسې آواز اوگری چه لړشان ایسارشی چه مونږه هم ستاسو درنږانه فائده پورته کړو، دغه وخت به د الله تعالی د آرخه څوک ویونکې وائی چه بیرته مخ په روستولې شی، هلته رنډ اولتوی، مطلب به داوی چه دغه رنډ به د ایمان اونیک عمل وی چه د دې د حاصلولو مقام روستو په دنیا کښې پاتې شوه هغه ځانې نه چه چا د ایمان او عمل په ذریعه دغه رنډ نه وی راوړی هغوی ته به نن درنږ افانده په گټونه ورځی، په دې حالت کښې به د منافقانو او مؤمنانو ترمنځه یو دیوال بندیز جوړشی چه د هغې د دروازې نه بهر به سراسر عذاب بنسکاری او د دروازې دننه به مؤمنان وی چرته به چې د الله تعالی رحمتونه او جنت مخامخ لیدلې شی، لکه الله تعالی فرمائی: ﴿يَوْمَ يَقُولُ الْمُنِفِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُوا نَفْسَكُمْ مِنْ قَوْلِ كَذِبٍ﴾ (نور کوم قیل از چغو او د آء کوم قالتمسو نوراً) فَضْرَبَ بَيْنَهُمْ سُوْرًا بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿۷۱﴾

په دې آیت کښې د جنتیانو اودوزخیانو ترمنځه ولاړ نه چې کوم دیوال او بندیز حائل کولې شی هغې ته ،، سور، ونیلې شوی دی، چه دادبناړ نه گیر چاپیره تاؤ کړی دیوال ته ونیلې شی چه دشمن نه د حفاظت په غرض، پلن، مضبوط اوښه محکم جوړولې شی، په هغې کښې محافظو فوخیانو د پاره مور چې هم جوړې شوی وی چه د هغې په ذریعه د چپاؤ کوونکونه خبریدې شی چنانچه د سورت اعراف په دغه آیت کښې فرمائی: ﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَتِهِمْ﴾

ابن جریر او د تفسیر نور امامان فرمائی چه دلته په آیت کښې د،، حجاب،، نه مراد هم هغه د بندیز دیوال دی چه د سورت حدید په یو آیت کښې ورته سور ونیلې شوی دی، د دغې دیوال د برنۍ برخې نوم اعراف دی، ځکه چه اعراف د عرف جمع ده، چه دا د هر څیز پورته برخې ته ونیلې شی ولې چه دا د لارې نه معلومه او خانگړې وی، (۱) د دې تشریح نه دا څرگنده شوه چه د جنت او دوزخ ترمنځه د پړدې او بیلتون دیوال ته اعراف ونیلې شی د سورة اعراف په آیت کښې دا اوښودلې شو چه د محشر په دغه مقام کښې به داسې قسم خلق وی چه د جنت او دوزخ دواړو حالات به وینی گوری او جنتیانو دوزخیانو دواړوسره به خبرې اترې اوسوال جواب کوی.

اوس خبره داده چې دابه څوک خلق وی اودلته به ولی را ایسار کړې شوی وی؟ په دې کښې د مفسرینو مختلف قسم اقوال او حدیث گنړ روایتونه راغلی دی خود جمهور و مفسرینو په نزد صحیح او غوره خبره داده چه دابه هغه خلق وی چه ددوئی د نیکو او بدو دواړو چا پرې سره برابر اوسر په سر او خپړی، د نیکو په وجه خوبه د جهنم نه خلاصې بیامومی اود گناهونو په وجه به جنت ته نشی تلې البته په آخر کښې به دالله تعالی په رحمت داخل شې په جنت کښې داخل شې.

چنانچه د حضرت حذیفه، ابن مسعود، ابن عباس اود نور و صحابه کرامو او تابعینو هم دا قول دې اوبه دې کښې د حدیث هغه ټول روایات هم رایو خانی کیږی کوم چه په مختلفو عنوانونو سره منقول دی، امام ابن جریر د حضرت حذیفه په روایت نقل کړیدی چه د رسول الله ﷺ نه د اعرافو په باره کښې تپوس او کړې شونو هغوی اوفرمانیل چه دابه هغه خلق وی چه نیکی اوبدی به نې سر په سروی، جهنم نه به خلاص شې خو جنت ته به نه وی داخل شوی اود اعراف په مقام کښې به ایسار کړې شې، هر کله چه د ټولو جنتیانو او دوزخیانو فیصله او کړې شې هغې نه پس به ددوی فیصله او کړې شې اوجنت کښې به داخل کړې شې [ابن کثیر] (۱)

او ابن مردویه، په روایت د حضرت جابر نقل کړیدی چه رسول الله ﷺ نه د اعرافو په باره کښې تپوس او شو چه دابه څوک خلق وی؟ هغوی اوفرمانیل، دا هغه خلق دی چه دخپلو والدینو د مرضی اواجازت نه بغیر په جهاد کښې شریک شوی وؤ اود الله تعالی په لار کښې شهیدان شو، په دې شان د موریلار د نافرمانتی له کبله جنت نه ایسار کړې شو اود شهید گۍ په وجه په جهنم کښې د داخلیدو نه ایسار کړې شو.

ددې اودرومبی حدیث ترمنځه هیڅ ټکر نشته بلکه دا حدیث یو مثال دې دهغه خلقو چه نیکی اوبدی نې سر په سروی، یعنی یواړخ ته نې دالله تعالی په لار کښې شهید گۍ شوه اوبل اړخ ته نې د موریلار نافرمانی شوه اود میزان عمل دواړه چا پرې نې برابر شو [ابن کثیر] (۲)

علامه مسنون لفظ: هر کله چه د اعرافیانو پیژند گلی او وضاحت او کړې شو اوس د آیت اصل مضمون ته فکر او کړی، الله تعالی فرمائی چه جنتیانو ته به اعرافیان آواز او کړی او وای به:

«سَلَامٌ عَلَيْكُمْ» دالفظ په دنیا کښې هم ددالی او تحفی په ډول، خپل منځ کښې د ملاقات په موقعه ونیلې شې چه سنت طریقه ده، د قبرونو د زیارت کولو په موقعه هم ونیلې شې اوبیا به په محشر او جنت کښې هم ونیلې شې، لیکن د آیتونو او حدیث د روایتونو نه معلومیږی چه په دنیا کښې «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ» ونیل مسنون دی اودې دنیانه چه لار شې نو، «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ» ونیل مسنون دی، د قبرونو د زیارت کولو په موقعه هم قرآن کښې داسې راغلی دی: «سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ» اوجنتیانو ته د فرشتو د هر کلی ونیلو په وخت هم په قرآن کریم کښې داسې الفاظ راغلی دی: «سَلَامٌ عَلَيْكُمْ وَلَنِعْمَ فَاذْخُلُوْهَا خَالِدِينَ» اودلته هم اعرافیان جنتیانو ته په دې لفظ سره سلام کوی.

ورپسې د اعرافیانو حالت داسې بیانوی چه دوی به لار اوسه جنت ته نه وی داخل شوی خو د داخلیدو طمعداریه وی، بیا ورپسې فرمائی: «وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَهُمْ»

(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۱۸

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۱۸، ۲۱۹

الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۱﴾ (یعنی کله چه د اعرافیانو نظریه جهنمیانو پریوخی اود هغوی عذاب اومصیبت اووینی نوالله تعالی نه به پناه غواری چه مونږه دی ظالمیانوسره مډ کړې).

په پنځم آیت کښې د اهرم ذکر شوی دی چه اعرافیان به د جهنمیانو د ملائمته کولو د پاره ورته داسې وائی چه په دنیا کښې مویه کوم مال، دولت چه تکیه کوله او په خپلې دلې باند چه زړه وروی او خپله لوڼې مضبوطوله، هغه نن ستاسو هیڅ پکار رانغلل.

په شپږم آیت کښې داسې راغلی دی: ﴿أَهْوَلَاءَ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا يَخُوفُهُمْ عَلَيْهِمْ وَلَا أَلَمَتْهُمْ يُعْزُّوْنَ﴾ ددې په تفسیر کښې حضرت عبداللہ ابن عباس فرمائیلی دی چه هر کله به جنتیانو او دوزخیانو سره اعرافیان خبرې اتری اوسوال جواب او کړی نورب العالمین به دوزخیانو ته د اعرافیانو په باره کښې داسې فرمائی: تاسویه قسمونه خوړل چه ددوی بڅښنه به نه کیږی اونه به په دوی رحمت کولې شی نو اوس زموږ رحمت او گوری، ورسره به اعرافیانو ته داسې او فرمائیلی شی چه څی، جنت کښې داخل شی، نه د په تاسو د تیرو شوو معاملاتو ویره وی اونه دراتلونکی وخت غم او فکر د تاسو سره مل وی (ابن کثیر). (۱)

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنُفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ	او آواز به اوکړی ملگری د وور ملگرو د جنت ته چی راتوی کړی په مونږ باندې داوبو نه یا
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهَا	او آواز به اوکړی دوزخیان جنتیانو ته چی مونږ ته لږې اوبه را کړی او یا راته د هغه رزق نه څه را کړی
عَلَى الْكَافِرِينَ ۚ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا	دهغې نه چی درکړې دې تاسو ته الله اوبه وائی هغوی چی بیشکه الله حرام کړی دی دا دواړه
وَعَرَّثَهُمْ	کوم چه الله تعالی تاسو ته الله درکړې دې هغوی به جواب کښې او وائی چی الله تعالی دا دواړو په
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ فَالْيَوْمَ نَنسُهُمْ كَمَا	په کافرانو باند هغه چی نیولې ووهغوی دین خپل عبث کار اولوبې
نَسُوا	کافرانو حرام کړی دی چی چا دخپل دین نه لوبه توبه جوړه کړې وه
لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا ۖ وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا	او د وکه کړی ووهغوی ژوند د دنیا انونن ورځ په مونږه هیر کړودوی لکه څنگه چی
يُجْعَدُونَ ۖ وَلَقَدْ جِئْتَهُم بِكِتَابٍ	او د دنیا ژوند په دهوکه کښې چولې ووا نونن به نې مونږ هم داشان هیر کړو لکه څنگه چی
يُنكَرُونَ ۖ	هیر کړې وژدوی ملاقات دورځې ددوی چی داده اولکه څنگه چی وژدوی په آیتونو زموږ
يُنكَرُونَ ۖ	هغوی ددې ورځې ملاقات هیر کړې ووا اوزموږ د آیتونو نه به نې
يُنكَرُونَ ۖ	چی انکار به نې کولو او خامخا په تحقیق سره اراوړې دې مونږ دوی ته اید داسې کتاب
يُنكَرُونَ ۖ	انکار کولو او مونږ دوی ته داسې یو کتاب را بهرلې دی

فَصَلِّنَاهُ	عَلَىٰ عِلْمٍ	هُدًى	وَرَحْمَةً
چی په تفصیل سره بیان کړې دې مونږ هغه د علم په بنیاد باندې اچې لارښودونکې دې اورحمت دې			
چی پخپل علم موبنه واضح کړې دې او دا [کتاب] د مومنانو دپاره د هدایت اورحمت نه ډک دې			
لِقَوْمٍ	يَوْمِنُونَ ۝	هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا	تَأْوِيلَهُ ۖ
دپاره دهغه قوم اچې ایمان راوړی نه کوی انتظار دوی مگر انجام دهغې ته کوم چی بنانی دا کتاب			
اوس دوی صرف دهغې خبرو انجام ته گوری چې کتاب بیان کړی دی یعنی عذاب			
يَوْمَ	يَأْتِي	تَأْوِيلَهُ	يَقُولُ الَّذِينَ
په کومه ورځ چې راشی انجام هغه چی ښودنه ئې کوی دا کتاب اوبه وائی هغه کسان			
په کومه ورځ دغه چې انجام مخې ته راشی نو هغه کسان کوموچه			
نَسُوهُ مِنْ	قَبْلُ	قَدْ جَاءَتْ	رُسُلٌ
چی هیر کړې ئې وؤ دا کتاب د مخکښی نه چی په تحقیق سره راغلې وؤ رسولان			
دا هیر کړې وؤ هغوی به او وائی چې مونږ ته زمونږ د رب پیغمبرانو			
رَبِّنَا	بِالْحَقِّ ۖ	فَهَلْ	لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ
درب زمونږه دحق سره نو آیا شته دپاره زمونږه دسفارشیانو نه څوک چی سفارش اوکړی			
حتی خبرې راوړې وې نو کاش چې زمونږ څوک سفارشیان وې چې زمونږ دپاره ئې سفارش ئې کړې			
لَنَا	أَوْ نُرَدُّ	فَنَعْمَلْ	غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
دپاره زمونږه یا واپس اولیرلې شو مونږه چی عمل اوکړو بدل دهغه عملونونه چی وؤ مونږه			
وې او یا دومره اوشوې چې مونږ واپس لاړشو نو هغه [بد] عمل نه بیخی جدا [نیک] عمل			
نَعْمَلْ ۖ	قَدْ خَسِرُوا	أَنْفُسَهُمْ	وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا
چی کوؤبه مونږه په تحقیق سره په نقصان کښی واچول دوی اځانونه خپل او ورک شو ددوی نه هغه			
به اوکړو کوم چی مونږ په دنیا کښی کړې وؤ دوی خپل ځانونه تاوانی کړی وؤ اود دوی نه به هغه			
كَانُوا	يَقْتُرُونَ ۖ		
چی وؤ دوی اچې دځانه به ئې جوړول			
تول دروغ ورک شی کوم چی به دوی جوړول			

آسان ترجمه قرآن

او دواړه ځایان به جنتیانو ته وواځی چه : مونږ باندې لږی اوبه راتوی کړئ ، یا الله چه تاسو ته کوم نعمتونه درکړي دی د هغې څه حصه (مونږ ته را کړئ) هغوی به جواب ورکړی چه : الله تعالی دا دواړه غیږونه په هغه کافرانو باندې حرام کړي دی چه هغوی خپل دین لږه لوبې او عبث گرځولې وؤ ، او چه هغوی دنیوي ژوند په دهوکه کښ اچولې وؤ پس مونږ به هم دوی لږه دغه شان هیر کړو لکه چه دوی دي

خبري لره هيوه کړي وه چه دوی لره دي ورځي سړه مخامخ کيدل دي اولکه څنگه چه دوی ځموندو آيتولو نه ښکاره انکار کولو او حقيقت دا دي چه مونږ دوی ته يو داسې کتاب راوړي دي چه هغې کښ مونږ دخپل علم په بلياد باندې د هر يو څيز تفصيل بيان کړي دي، او کومو خلقو چه ايمان راوړي دي هغوی دپاره هدايت اورحمت دي (اوس) دا (کافر) دهغه آخري انهام نه سواد کومي خبري انتظار کوی چه دي کتاب کښ مذکور دي؟ (حال دا) چه په کومه ورځ هغه آخري انهام راشي چه دي کتاب بيان کړي دي، په هغه ورځ به څوک چا چه هغه انهام مخکښ هير کړي وو دا به وائی چه: ځموندو دپروړدگار پيغمبرانو واقعي رښتيا خبر راوړي وو، اوس آيا مونږ ته څوک سفارشي شته چه ځموندو سفارش وکړي، يا آيا داسې کيدې شي چه مونږ دپاره (دليا ته) اوليدلي شو، دي دپاره چه کوم (بد) کارونه مو اول کول، دهغې په خلاف نور (نيلک) عمل وکړو؟ حقيقت دا دي چه دي خلقو دخپلو ځانونو دپاره ډير دتاوان سودا کړي ده، او کوم (خدایان) چه دوی جوړ کړي دي، دوی ته به (په دغه ورځ) دهغوی څه پته هم ونه لگي.

خلاصه تفسير

﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَن أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ﴾ او [لکه څنگه چې پورته جنتيانو د دوزخيانو سره داشان خبرې اترې اوکړې داشان] دوزخيان به جنتيانو ته آوازونه کوی [چې مونږ د اولرې او تندي نه بې دمه کيږو] الله دپاره مونږ باندې لې شان اوبه راتوي کړی [شاید څه سکون راته ملاوښی] ﴿أَوْ مَارَرْتُمْ كُمُومًا﴾ يا څه بل څه را کړی چې الله ﷻ تاسو ته درکړی دی [دې سره دانه لازميری چې هغوی به اميد ساتی اودا غوښتنه به کوی ځکه چې د ډيري پریشانی په حالت کښې به د توقع نه لری خبرې هم د خلی نه اووځی] ﴿قَالُوا إِنَّ اللَّهَ خَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ جنتيان به [جواب کښي] او وائی چې الله ﷻ دواړه خيزونه [يعنی خوراک او څکاک] په کافرانو باندې بند کړی دی، ﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا﴾ چې هغوی خپل دين لره [چې ددې قبلول ددوی په ذمه ووا] لهو ولعب جوړ کړي وو ﴿وَعَرَّضْنَاهُمُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ او دوی لره ددنیا ژوند په دهوکه [او غفلت] کښې اچولی وو [په دې وجه ئې هډو ددين څه پروانه اونه کړه، او دا دارالجزاء ده، هرکله چې دين نشته نو دهغې بدله چرته ده، وړاندې الله ﷻ د جنتيانو ددې جواب تصديق او تائيد فرمائی] ﴿فَالْيَوْمَ نَنصِفُهُمْ كَمَا تَوَلَّوْا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا﴾ پس [هرکله چې ددوی په دنيا کښې دا حالت وو نو] مونږ هم نن [د قيامت په] ورځ ددوی هډو نوم نه اخلو [او دوی ته به خوراک څکاک نه ورکوو] لکه څنگه چې دوی ددې [عظيم الشان] ورځې هډو څه نوم نه وو اخستې ﴿وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَحْكُمُونَ﴾ او لکه څنگه چې دوی زمونږد آيتونونه انکار کولو ﴿وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَفَاسَدْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمِ هُدًى وَرَحْمَةٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ او يقينا مونږ دې خلقو ته يو داسې کتاب رسولې دي [يعنی قرآن] چې هغه مونږ خپل علم سره واضح واضح بيان کړي دي [او دا بيان دتولو د آوړولو دپاره دي خوا] داد رحمت او هدايت ذريعه هغه خلقو دپاره [شوې] دي چې [ددې په آوريدو سره] ايمان قبول کړي [او دوی داتمام حجت باوجود ايمان نه راوړی ددوی د حالت نه داسې معلوميری چې] ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ﴾ اودې خلقو ته ددې خبرې انتظار نشته صرف ددې [قرآن پاک] خودلې آخری نتيجه [يعنی د سزا و د عدي] انتظار دي [يعنی چې د عذاب نه وړاندې د وعيد نه نه ويريری نو ددې مطلب دادې چې پخپله عذاب غواړی پس] ﴿يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلَهُ يَقُولُ الَّذِينَ لَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا بِالْحَقِّ﴾ چې به

کرمه ورخ ددی اخودلې شوې | آخری نتیجه راپیښیږي | چې دهغې تفصیل د دوزخ په بیان کښې تیر شوې دې | په هغه ورځ چې کومو خلقو چې دوی لره مخکښې هیر کړي وو | ډیر په پریشانۍ کښې به | داسې اووانی چې واقعی د الله تعالی پیغمبر [په دنیا کښې] رینستونې خبره راوړې وه | خو مونږ پوه نه شو | ﴿فَقُلْ لَنَا مِنْ شَفَاعَةٍ فَیُشْفَعُوا لَنَا﴾ پس اوس زمونږ څوک داسې سفارشی شته دې چې زمونږ سفارش اوکړي ﴿أَوْ لَوْ فَتَعْمَلْ غَیْرَ الَّذِیْ کُنَّا نَعْمَلُ﴾ یا مونږ بیا [دنیا ته] واپس لیږلې شو ، مونږ خلق [چې دنیا ته واپس لاړ شو] ددې بد عملونو چې کوم مونږ کول په خلاف نور [نیک] عملونه اوکړو | الله ﷻ فرمانی چې اوس د بچ کیدو څه صورت حال نشته دې | ﴿قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ بیشکه دې خلقو خپل ځان [د کفر] په خساره کښې واچولو ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَآ کَانُوا یَقْتُونُ﴾ او دوی چې کومې کومې خبرې کولې [په هغه وخت] ټولې هیرې شوې [اوس د سزا نه بغیر به بل هیڅ نه وی]

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ

| بیشکه | رب ستاسو | الله دې | هغه الله | چې پیدانې کړل | آسمانونه

| بیشکه ستاسو رب هغه ذات دې چې آسمانونه

وَالْأَرْضِ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَى اللَّيْلُ

او زمکه | په شپږو ورځو کښې | بیاني قراراونیو | په عرش باند | خوروی | شپه

او زمکه نې | په شپږو ورځو کښې | پیدا کړې دې | بیا په عرش برابر شو | هغه د شپې په پرده باندې

النَّهَارِ يَطْلُبُهُ يُظْلَبُهُ حَاشِيَ لَا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

په ورځ باندې | بیا ورځ طلب کوي شپې لره | په تلوار سره | او بیدانې کړل نمر | اوسپوږمې

د روځې رڼا پټوی | په داسې طریقې چې | شپه په ورځې پسې | په تیزی سره راځي | اونه اوسپوږمې

وَالنَّجْمُ مَسْحَرَاتٍ بِأَمْرِ ط الْآلَهُ الْخَلْقِ

اوستوری | چې تابع کړې شوی دې | په حکم دهغه سره | خبردار شی | هغه لره دې | ټول پیدانش |

اوستوری | ټول | دهغه ذات د حکم تابع دې | خبرشی چې | ټول پیدانش | دهغه ذات دې | او

وَالْأَمْرُ ط تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

او حکم کول | برکت والا دې | الله | چې پالونکې | د جهانونو دې |

اوهم دهغه حکم په کښې چلیږي | الله دبرکتونو مالک دې | چې رب د مخلوقاتو دې

آسان ترجمه قرآن

یقیناً ستاسو پروردگار هغه الله دې چې هغه ټول آسمانونه او زمکې په شپږو ورځو کښې پیداکړل بیا هغه په عرش باندې استواء وکړه هغه په ورځ باندې دهغې خاډر اچوي ، چه تیز تلو سره هغه رالاندې کوي او هغه نمر ، سپوږمې اوستوري پیداکړي دې ټول د هغه د حکم تابع دي - یادساتی چه پیداکول او حکم کول ټول د هغه کار دي ډیر برکت والا دې الله چه د ټولو جهانونو پروردگار دې |

خلاصہ تفسیر

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ بیشک ستاسو رب اللہ تعالیٰ دی ہفہ ذات چہی
تول آسمانونہ اوزمکہ پہ شپرو ورخو ابرابر وخت کنبی پیدا کرہ ، ﴿لَمَّا اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ بیا
عرش باندی چہی ہفہ د سلطنت د تخت مشابہ دی داشان قائم شو (او جلوہ نی) اوفرمانیلہ
چہی دہفہ شان سرہ لائق دی ﴿يُطِشُ الْإِيلَ الْتَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُ﴾ پتوی د شپہی اتیاری سرہ د ورخی پہ
رنر لہرہ [یعنی د شپہی تیاری سرہ د ورخی رنر پتہ کری او ہفہ زائلہ شی] داشان چہی ہفہ شپہ
ورخی لہرہ زر راگیروی [یعنی زر تر زرہ تیریدونکی معلومی پی تر دی چہی زر شپہ رازی
﴿وَالْكَمَسِ وَالْقَمَرِ وَالْجُودِ مَسْكُوتٍ بِأَمْرِهِ﴾ نمر او سپورمی او نور ستوری نی پیدا کرل ، داشان چہی تول
دہفہ د حکم [تکوینی] تابع دی ، ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ یاد ساتی ہم اللہ تعالیٰ دپارہ خاص دی
خالق کیدل او حاکم کیدل ، ﴿تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ دیر لوئی کمال والا دی اللہ تعالیٰ چہی د تول
عالم پروردگار دی۔

معارف اومائل

د دی آیتونو خخہ رومی آیت کنبی د آسمانونو، زمکی، سیارواو ستورویان وو، چہ داخیزونہ
دیو خاص محکم نظام تابع، پہ خپل خپل کار کنبی لگیادی د دی پہ ترخ کنبی د اللہ تعالیٰ د
قدرت مطلقہ بیان وو اود عقل خاوند هرا انسان ته د فکر، غور بلنہ داسی ورکری شویده چہ هر کله
د غی پاک ذات، د اعظیم الشان جهان د نیست نہ شته کرو، د خپل حکیمانه نظام د کلتد د دی پہ
چلو لوباند قدرت لری، ہفہ لہرہ داخہ مشکل دی چہ د دی خیزونو د فنا کولونہ پس نی د قیامت پہ
ورخ دوبارہ پیدا کری، پہ دی وجہ د قیامت د انکار کولونہ واوری یواخی ہم دغہ ذات، خپل رب
گنری او ہم دہفہ نہ خپل حاجتو نہ پورہ کول غواری، ہم دہفہ عبادت کوی، د مخلوق پرستی
د جنجال نہ لاس پہ سرشی حقیقت او پیژنی، چنانچہ وی فرمائیل: ستاسو رب یواخی اللہ تعالیٰ دی
چہ آسمانونہ اوزمکہ یی پہ شپرو ورخو کنبی پیدا کرل۔

د آسمانونو اوزمکہ پیدا کول پہ شپرو ورخو کنبی ولم اوشو: دلته داسوال راپورته کیدی شی چہ هر کله
اللہ تعالیٰ پہ دی پورہ قدرت لری چہ د اتول جهان د سترگو پہ رپ کنبی پیدا کری لکہ څنگه چہ
قرآن هم، دا خبره بیابیان کړیده، لکه یو ځانې کنبی فرمائی: ﴿وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ﴾
یعنی [د سترگو په رپ کنبی زمونږ حکم جاری کیدی شی] په بل ځانې کنبی فرمائی: ﴿إِذَا أَرَادْنَا شَيْئًا أَنْ
يُقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ [کله چہ اللہ تعالیٰ دیو خیز د پیدا کولو اراده او فرمائی نووانی چہ شه، پس هغه
شی] بیا په شپرو ورخو کنبی د دی جهان د پیدا کولو څه وجه ده؟

د قرآن کریم مفسر حضرت سعید بن جبیر رضی اللہ عنہ د دی جواب د اور کړیدی چہ اگر چہ اللہ تعالیٰ
د سترگو په رپ کنبی یا په کلمې د، کن، سره د تول جهان د پیدا کولو پوره قدرت لری خود حکمت
تقاضائی داوه چہ انسان ته په داسې کولو سره د خپلو ضروریاتو او د جهان د انتظام چلو لوبونو نه په
داسې شان او کړې شی چہ هغه د په دمه دمه، [کراره کراره] درجه په درجه کارونه چلوئ چہ په
نتیجه کنبی نی کړې کار مضبوط او پوخ ثابت شی لکه چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی: په غور، فکر په
دمه او درجه کار کول د اللہ تعالیٰ د اړخه دی او په جلتی سره زر کار کول د شیطان د اړخه دی [مظہری

په حواله د شعب بیهقی [۱]۔

مطلب نې دادې چه په تندې کښې انسان د بوي مسنلې په هراړخ باند غور، فکر نشي کولې ځکه تر اکثر کارونه خرابېږي او هغه پر بيا پښيमानه وي، په غور، فکر په دمه او آرام سره کار کولو کښې آساني او برکت وي۔

د همدې اسمانونو معيار او نور وېد اهلونه وړاندې شم او ورځې څخه او پېژندې نوم: بل سوال دلته د پيدا کيدې شي چه هر کله شپه ورځ په نمر سره پېژندلې شي نو د اسمانونو او زمکې د پيدا کيدو نه وړاندې هر کله چه نمر، سپوگمې نه وه نو د شپې وورځو د شمير په کوم حساب سره او کړې شو؟
ځنې مفسرين ددې جواب داسې ورکوي چه مراد تر نه ددې دنيا د شپې وورځو اندازه اوزمانه ده، يادامطلب کيدې شي چه الله تعالی هغه موقعې د پاره د شپې وورځو څخه بل معيار او نښه مقرر کړې وي لکه څنگه چه د جنت شپې ورځې به هم په نمر، سپوگمې پورې څه تړون نه لري، په دې شان به ددې هيڅ ضرورت پاتې نشي چه دغه شپې ورځې دي ددې جهان د شپې وورځو برابرې وي بلکه کيدې شي چه هغه ددې نه ډيرې لوڼې وي څنگه چه د آخرت دورځې په باره کښې د قرآن کریم ارشاد دي چه هغه به د زرو کالو اندازه وي۔

او عبد الله رازی فرمايلي دي چه د فلک اعظم حرکت ددې دنيا د حرکت په مقابل کښې دومره تيز دي چه انسان په منډه کښې پورته کړې قدم زمکې ته بيانه وي رارسولې خو هغې [فلک اعظم] به درې زره ميله مزل غوڅ کړې وي۔ [بحر محيط] (۲)

امام احمد بن حنبل او حضرت مجاهد هم د فرمايلي دي چه دغې شپې وورځونه مراد د آخرت شپې ورځې دي او همدغسې د حضرت عبد الله بن عباس نه په روايت د ضحاک منقول دي۔

د ټولونه غوره خبره داده چه ددغې شپې وورځو اندازه خالص د الله تعالی علم ته اوسپارلې شي ولې چه په دې باند د شريعت هيڅ يو حکم څه اړه نه لري والله اعلم مترجم۔

د صحيح روايتونو مطابق ددې جهان د پيدا کولو د شپې وورځو شروع د اتوار نه راځي او په جمعه باند ختمېږي، د خالي [هفتې] په ورځ ددې جهان د پيدا کولو هيڅ کار نه دي شوي، ځنې علماؤ فرمايلي دي چه دغه کار د خالي [سبت] په ورځ ختم شوي وو ځکه ددې ورځې نوم، يوم السبت، کښودلې شو، ولې چه، سبت، په عربي کښې ډېر يکولو معنی ورکوي، [تفسير ابن كثير] (۳)

ددې شپې وورځو تفصيل د سورة، حم السجده، په نهم، لسم آيت کښې داسې راغلې دي چه په دوو ورځو کښې زمکه جوړه کړې شوه، ورپسې دوو ورځو کښې په زمکې د پاسه غرونه جوړ کړې شو، پکښې دريا بونه، خزاني، اونې، بوټي د انسانانو او نورو حيواناتو د خوراک څيزونه جوړ کړې شو د اتولې څلور ورځې شوي، لکه فرماني: ﴿وَعَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ﴾ په دې شان دا څلور ورځې، اتوار، پير، نهمې، چهارشنبه او ورپسې دوه ورځې، د زيارت او جمعي شوي په کومو کښې چه اوه اسمانونه پيدا کړې شول لکه فرماني: ﴿وَقَدَرْنَا فِي أَوْثَانٍ فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ﴾

(۱) شعب الإيمان للبيهقي، الثالث والثلاثون من شعب الإيمان الخ، الثامن من الله الخ رقم الحديث: ۲۸۷
(۲) تفسير البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۵۹
(۳) تفسير ابن كثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲۱

دزمکي، آسمانو نو د پيدا کولو نه پس ئې او فرمائيل: ﴿لَمَّا اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ [بياپه عرش باند تيکاؤ شو] استواء لفظي معنی تيکاويدل او د عرش معنی شاهي تخت دې - در حمن عرش په څه شان او څه څيز دې او په دې باند د قائميدو [تيکاويدو] څه مطلب دې؟

ددې په باره کښې بې غباره اوصفا، صحيح مسلك د سلف صالحينو صحابه کرامو، تابعينو او ورپسې د اکثرو صوفيانو دې لکه فرمائي چې انساني عقل، د الله ذات، دهغه صفتونه په احاطه کښې نشي راوستي - ځکه ددې په تحقيق کښې لگيدل بيکاره څه چې ضررناک دی، په دې باند داسې اجمالي ايمان راوړل پکار دی چې دې نه د الله تعالی هر څه مراد چې وي، هغه صحيح او حق دې او دخپل اړخ نه ددې معنی ټاکل اونکړې شي، چنانچه امام مالک ددې سوال په جواب کښې يوگس ته او فرمائيل چې د، استواء، معنی خو معلومه ده خو کيفيت او حقيقت معلومولو ته ئې انساني عقل نشي رسيدې، په دې باند ايمان راوړل واجب دی او په دې باره کښې د کيفيت او حقيقت سوال کول بدعت دې ځکه چې داسې تپوسونه، صحابه کرامو، د رسول الله ﷺ نه چرې نه و وکړي، چنانچه امام اوزاعي، سفیان ثوري، ليث بن سعد، سفیان بن عيينه عبدالله بن مبارک فرمائيلی دی چې کوم آيتونو د الله تعالی ذات او صفاتو په باره کښې راغلي دی هم دغه شان پر ايمان راوړل پکار دی چې دخپله خانه پکښې هيڅ قسم تشریح او تاويل اونکړې شي [مظهری] -

ورپسې فرمائي: ﴿يُقَشَّى الْبَلَّ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُ شَاءَ﴾ [يعنی الله تعالی پټوی او رااچوی شپې لره په ورځې په دې شان چې شپه په تادی سره ورځ رالاند کوي] مطلب دادې چې شپه او ورځ په يوبل پسې لگيدلې راتلل د الله تعالی قدرت ته داسې آسان دی چې له مهلت پکښې هم نه راځي -

ورپسې فرمائي: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِ﴾ [يعنی الله تعالی نمر، سپوږمۍ، او ټول ستوري په داسې شان پيدا کړيدي چې ټول د الله تعالی د امر او حکم تابع چليږي -

په دې کښې د عقل خاوندانو انسانانو ته د غور فکر کولو داسې بلنه ورکړې شويده چې د لوني نه لوني ماهرانو جوړ کړي مشينونه هيچرې بې نقصه نه وي که بې نقصه هم وي نو په چلیدو او استعمال سره دهغې پرزې وغيره ضرور سولېږي، سستېږي او د مرمت کولو ضرورت ئې پېښېږي د گريس، تيل ورکولو ضرورت ئې راځي، چنانچه دې دپاره په ورځو ورځو څه چې په هفتو هفتو باند مشينونه بندېراته وي، ليکن د الله مشينونه د شروع نه چې څنگه ووهم هغسې چليږي، په رفتار او چلن کښې ئې دمنت بلکه دسيکنه قدرې فرق هم نه راځي، ددې وجه داده چې د الله تعالی د حکم تابع چليږي لکه فرمائي: ﴿مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِ﴾ [مطلب داچې ددې د چلولو دپاره د بجلي، تيلو، گيس، او کونلې ضرورت نشته، انجنري ته ئې ضرورت نشته، دا يواځې د الله تعالی په حکم چليږي، ځکه پکښې هيڅ فرق راتلل نشي کيدې، البته که پخپله الله تعالی ددې د ختمولو اراده په يو مقرر وخت باند اوکړي نو دا ټول انتظام به تس، نس شي چې نوم ئې قيامت دې -

ددې څومثالونو ذکر کولو نه پس د يوې کلي قاعدې لاند د الله تعالی د غالب قدرت مطلقه بيان په دې شان اوکړې شو: ﴿الْأَلَهُ الْخَلْقِ وَالْأَمْرِ﴾ [د خلق معنی پيدا کيدل او د امر معنی حکم کول دی، معنی ددې جملې به داسې چې يواځې الله تعالی لره خاص دی خالق کيدل او حاکم کيدل، د نه بغير نه خو څوک څه ډير معمولي څيز پيدا کولې شي او نه څوک په بل چا باند د حکم کولو حق لري (خو کله چې د الله تعالی له اړخه د حکم يوه خاص شعبه چاته اوسپارلې شي نو دهغه هم د حقيقت په اعتبار

سره يواخي دالله تعالى حکم دي ۱- په دي بنا دآيت مطلب داشوچه ددي ټولو خيزونو پيدا کولو کار هم دده وو او دپيدا کيدونه پس تر کار اغستل هم دبل چاپه وس کښي نه وو او دا هم دالله تعالى دقدرت کامله کرشمه ده-

صوفياني کرام فرماني چه خلق او امر دوه عالمه دي، خلق مادي او مادياتو سره تعلق لري او امر لطيفو مجرداتو سره تعلق لري چنانچه په آيت: ﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ کښي دي اړخ ته اشاره موندې شي چه روح نې دآمر رب نه او فرمائيلو- خلق او امر دواړه، الله تعالى سره دخاص کيدو مطلب دالري چه آسمانونه، زمکه او ددي په منځ کښي ټول خيزونه مادي دي ځکه ددي پيدانش ته نې خلق او فرمائيل او دآسمانونه پورته خيزونه دمادي او ماديت نه بري دي ځکه نې ددي پيدا کيدلو ته په لفظ دآمر سره تعبير او کړو [مظهري]-

په آخر دآيت کښي ارشاد فرماني: ﴿تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ د، تبرک، لفظ دبرکت نه جوړ دي، معنی نې زياتيدل، وده کول په خپل ځاني پاتي کيدل وغيره دي، دلته د، تبرک، معنی بلنداوبالا کيدل دي چه دودي کولو دمعني نه هم اغستې شي او الله تعالى ثابت هم دي او بلنداوبالا هم دي، چنانچه دي معني ته دحديث شريف په دي جمله کښي هم اشاره شويده فرماني: ﴿تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ ولي چه دلته د ﴿تَبَارَكَ﴾ تفسير ﴿تَعَالَى﴾ سره کړي شويدي-

أَدْعُوا رَبَّكُمْ

ا رابلي | ر خپل

ا او دټول مخلوق پالونکي دي ا دخپل رب نه په

تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ وَلَا

په عاجزي سره | او په پټه سره | بيشکه چي هغه | نه خوښوي | دحدنه او پريدونکي خلق | اومه کوي زاري او په پټه سوال کوي | هغه دحد نه تيريدونکي خلق نه خوښوي | او تاسو د زمکي

تُقْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَعًا

فساد | په زمکه کښي اړوستو اداصلاح دهغي نه | او رابلي هغه | په يره | او په طمع سره په منځ د اصلاح نه پس | په گناهونو سره | فساد مه کوي | او الله دويري او طمعې په مينځ کښي رابلي

إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ

بيشکه | رحمت دالله | نژدې دي | نيکانو خلقو ته |

بيشکه دالله رحمت نيکانو خلقو ته ډير نژدې دي |

آسان ترجمه قرآن

تاسو خپل پروردگار په عاجزي او په پټه پټه رابلي يقينًا هغه د حد نه تيري کونکو لره نه خوښوي او زمکه کښي ددي د اصلاح نه وروستو فساد مه کوي او د هغه عبادت داسې کوي چه زړه کښي مو ويړه هم وي او اميد هم وي يقينًا دالله تعالي رحمت نيکانو ته نژدې دي.

خلاصہ تفسیر

﴿أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ تاسو خلق [هر حالت کنبی او حاجت کنبی] د خپل پروردگار نه دعا غواړئ تذل بنسکاره کولو سره هم او په پټه هم [البته] دا خبره ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْتَدِينَ﴾ واقعی [ده چې] الله ﷻ هغه خلق نه خوښوی چې [په دعا کنبی] حد [د ادب] نه او وخی [لکه] د محالات عقليه يا د محرمات شرعيه دپاره دعا کوی ﴿وَلَا تُفِيدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾ او ددې نه پس چې په دنیا کنبی [د توحید د تعلیم او د انبیاء کرامو ﷺ د بعثت په ذریعه] ددې اصلاح او صحیح والې شوې دې، فساد مه خورئ [یعنی ددې حق امورو په تعلیم سره او ددې په منلو سره په دنیا کنبی امن قائمېږی، تاسو ددې مذکوره تعلیم په پرېښودو سره امن مه خرابوئ] ﴿وَأَذْعُوا خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ او [لکه څنگه چې] تاسو ته د خاص دعا حکم شوې دې، داشان د باقی عباداتو حکم کیږی چې] تاسو د الله تعالی عبادت [په کوم طریقه چې] تاسو ته خودنه کړې شوې ده [عبادت کوئ] د الله تعالی نه ویرېږئ او امید ساتئ [یعنی عبادت کولو سره نه دې فخر وی او نه دې مایوسی وی، وړاندې د عبادت ترغیب دې چې] ﴿إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ بیشکه د الله ﷻ رحمت نزدې دې نیکو کارو ته.

معارف اومائل

د ذکر شوؤ آیتونو په مخکینې آیتونو کنبی د الله تعالی د قدرت کامله د خاصو خاصو تدارو اولویو انعاماتو بیان وو- په دې آیتونو کنبی اوس ددې بیان دې چه هر کله د قدرت مطلقه مالک الله تعالی دې، ټول احسانونه او انعامات یواځې هم هغه کوی نو د مصیبتونو او حاجتونو په وخت هغه بلل پکار دی او هم د هغه نه دعا غوښتل ضروری دی، دده پرېښودل اوبل اړخ ته ورگرځیدل ناپوهی اوبې نصیبي ده، هم په دې آیتونو کنبی د دعا ځینې آداب او طریقې هم اوبښودلې شوې چه دهغې په کولو سره د دعا د قبولیدو امید زیات وی-

په عربی ژبه کنبی د عادي ته هم وئیلې شی چه څه حاجت پوره کولو دپاره څوک راوئبللی شی او مطلق یادولو ته هم وئیلې شی او دلته دواړه معنی تر اغستې شی، په آیت کنبی ارشاد دې: ﴿أَدْعُوا رَبَّكُمْ﴾ یعنی اوبلې خپل رب خپلو حاجتونو دپاره، یا، دوی او عبادت کوی، د خپل رب په رومبی صورت کنبی به ئې مطلب داوی چه ذکر او عبادت یواځې هم دده کوی- چنانچه دا دواړه تفسیرونه د پخوانو بزرگانو او د تفسیر د امامانو نه منقول ه دی-

بیافرمائی: ﴿تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ د،، ﴿تَضَرُّعًا﴾ معنی عاجزی او خاکساری کول او خپل خان ذلیل بنسکاره کول دی د ﴿خُفْيَةً﴾ معنی، پټ پټ شوې ده څنگه چه په اردو کنبی هم دې معنی دپاره استعمالیږی-

په دې دواړو الفاظو کنبی د دعا او ذکر کولو دپاره د دوؤ د ضروری آداب، او طریقو بیان داسې دې- اول دا چه د دعا قبولیدو دپاره د ضروری دی چه انسان د دعا په وخت د الله تعالی په وړاند خپل خان عاجزه، خاکساره او ذلیل بنسکاره کړی چه الفاظ هم عاجزی او خاکساری سره مناسب وی، لب ولهجه دهم د عاجزی او خاکساری وی او د دعا غوښتلو شکل د هم د غسې وی، نن صبا د عوامو د دعا غوښتلواند از داسې دې چه اول خودې ته دعا غوښتل نشی وئیلې بلکه دعا غوښتل ورته وئیلې شی، ولی چه اکثر وته د دعا د الفاظو مطلب هم معلوم نه وی، لکه چه د جو ماثونو امامان د

عربی: خہ یادې کړې دعاگانې د مونځ ختمولونه پس لولی، اول خو پخپله دغه امامان د دعا په معنی او مطلب نه پوهیږي او که هغه پر پوهیږي نو بې علمه او ناپوهه مقتدیان خوتر بالکل بې خبره وی، هغوی هسې په اټکل باند امین امین وائی- دابیلکه خبره ده چه الله تعالی په خپل رحمت سره داسې ساه دعا قبوله کړې او ددې د قبلیدونځې نښانې څرگندې کړې، خود خپل اړخ نه په دې پوهیدل ضروری دی چه دعا لوستلې نه بلکه غوښتلې شی، په دې وجه ضروری شوچه د دعا غوښتلوپه طریقه دعا او غوښتلې شی-

بله خبره داده چه که د الفاظوپه مطلب باند سره د پوهې څوک دعا غواړي خو دې سره طریقه عنوان، لب و لهجه اوصورت ظاهري د غوښتلو نه وی، عاجزی او خاکساری پکښې نه وی او دا دعا به سوده مطالبه وی چه یو بنده ئې هیڅ حق نه لری-

غرض داچه په رومبې لفظ کښې د دعا روح او ښولې شوچه په عاجزی، خاکساری سره خپل ذیلوالې ښکاره کول او الله تعالی نه خپل حاجت غوښتل دی، په بل لفظ کښې بل هدایت داسې ورکړې شوچه په پټه او په کراره دعا غوښتل ډیره غوره او قبلیدو ته نژدې وی، ځکه چه په اوچت آواز سره دعا غوښتلو کښې خواول عاجزی او خاکساری پاتې کیدل گران وی، دوئیم داچه دریا او مشهور تیا خطر په پکښې هم وی، درئیم داچه صورت داسې جوړول وی چه گویا کښې دغه گس په دې نه دې خبرچه الله تعالی داسې سمیع او علیم دې چه زمونږ په ظاهر، باطن دواړو باند یوشان پوهیږي- هره خبره چه په پټه وی او که ښکاره وی هغه آوری، همدغه وجه وه چه هر کله د خیبر په غزا کښې د صحابه گرامو رضی الله عنہم آواز په دعا کښې په زوره شونور رسول الله صلی الله علیه و آله او فرمائیل چه تاسو خو څوک کونړ یا غائب نه بلئ چه دومره په لوړ آواز دعا کوئ، بلکه ستاسو مخاطب خو یو سمیع او قریب ایمنی الله تعالی [دې] چنانچه پخپله الله تعالی د یونیک بنده د دعایان داسې فرمائیلې دي: ﴿إِذَا نَادَى رَبُّهُ يَدْعُوهُ خَفِيًّا﴾ [یعنی هغه په کرار آواز سره الله تعالی لره او بللو] دې نه معلومه شوه چه په قله او ورو آواز سره دعا غوښتل الله تعالی هم خوښوی-

حضرت حسن بصری رحمته الله علیه فرمائیلې دي چه ډېه زوره آواز په نسبت په رو آواز سره دعا کول او یا چنده زیات غوروالې لری، د پخوانو بزرگانو عادت به دا وو چه په ذکر او دعا کولو کښې به ئې غټه مجاهده کوله او اکثر اوقات به یې هم په دې کښې تیرولو خو چا به د هغوی آواز نه آوریډو، بلکه ددوی دعاگانې به صرف د الله تعالی او ددوی تر مینځه وې، په دوی کښې به اکثر و حضراتو سالم قرآن یادولو او دهغې تلاوت به ئې کولو خو هیڅوک به پر نه خبریدل، ډیرو به دیني علم حاصلولو خو په خلقوبه ئې نه ضباطولو، ډیرو صاحبانویه د شپې اوږده اوږده مونځونه کول مگر راتلونکي به پر هیڅ نه خبریدل، او وې فرمائیل چه مونږه داسې حضرات لیدلې دي چه کوم عبادتونه به ئې په پټه کول په ښکاره باند دهغې په کولو نه دی لیدلې شوی، ډیر په رو آواز سره به ئې دعاگانې کولې [ابن کثیر]-(۱)

ابن جریر فرمائیلې دي چه په لوړ آواز سره دعا کول او پکښې شور کول مکروه دي، امام ابوبکر جصاص رحمته الله علیه [حنفی] په احکام القرآن کښې فرمائیلې دي چه دې آیت نه معلومه شوه چه په لوړ آواز د دعا غوښتلوپه نسبت په رو آواز سره دعا غوښتل ډیر غوره دی، او همداسې د حضرت حسن

بصری او ابن عباس رضی اللہ عنہ نہ ہم منقول دی، دی آیت نہ داهم معلومہ شوہ چہ پہ مونیخ کنبی دسورت فاتحہ پہ ختمیدو پہ رو آواز سرہ، آمین، وئیل دیر غورہ دی ولی چہ داهم یوہ دُعاده۔ (۱)

ز مونیخ دزمانی، دجوماتونو امامانوتہ دالله تعالیٰ ہدایت او کپی چہ دقرآن اوسنت دانبودنہ او د پخوانو بزرگانو ہدایات یی بیخی پربینول، دہرمونیخ نہ پس دخانہ ددعاخہ کاروانی کولی شی، پہ اوچت آواز ددعاخہ کلمی وئیلی شی چہ ددعا او ددی دادابو او طریقونہ خلاف وی اوبلہ داچہ دی سرہ دہغہ مونیخ گذارو پہ مونیخونو کنبی خلل راخی چانہ چہ خہ را کعتونہ پہ جمع کنبی تلی وی اوہغہ اوس خان لہ کوی، درسمونیخ غلبی دی خرابولرہ ددوی دنظرونونہ پہ دہہ کپی دی، پہ یو خاص موقعہ باندی چہ خہ خاص دعا پورہ جمع سرہ خوک کوی پہ داسی موقعہ کہ پہ اوچت آواز باندی پوگس ددعا الفاظ وائی اونور پر آمین وائی ددی خہ بدیت نشستہ خوش شرط دادی چہ دنور و پہ مونیخونو او عبادتونو کنبی خہ خلل ورسرہ نہ راخی او داسی عادت نہ جو روی چہ عوام، ددعاہم دغہ طریقہ او گنری خنگہ چہ نن صباد غسی کیری۔

داخود خپلو حاجتونو دپارہ ددعا غوبستلو طریقہ وہ کہ دلته ددعا معنی ذکر او عبادت واغستی شی نو پہ دی کنبی ہم دپخوانو علماؤ تحقیق دادی چہ پہ پتہ ذکر کول دپہ زورہ ذکر کولونہ زیات غورہ دی اوصوفیائی کرام خصوصاً دچشتی مشائخ چہ مبتدی، نوؤ مریدانوتہ دپہ زورہ ذکر بنودنہ کوی، ہغہ ددغہ گس دحال مناسب دعالج پہ غرض وی چہ پہ زورہ ذکر سرہ دہغہ سستی او غفلت لری شی او پہ زورہ کنبی دالله تعالیٰ ذکر جذبہ پیداشی ورنہ پہ ذکر کنبی جہر کول دہغوی پہ نزدہم مقصودنہ دی، اگرچہ جائز دی خنگہ چہ دحدیث شریف نہ ثابت دی خوش شرط دادی چہ ریا اونمائش پکنبی نہ وی۔

امام احمد بن حنبل رحمہ اللہ، ابن حبان رحمہ اللہ، بیہقی رحمہ اللہ وغیرہ، دسعد بن ابی رحمہ اللہ وقاص پہ روایت سرہ نقل کریدی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل: **اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا خُذُوا زُجْرًا کَثِیْرًا وَخُذُوا زُجْرًا کَثِیْرًا** (۲) بہترین ذکر دادی چہ پہ پتہ او کپی شی او بہترین رزق دادی چہ انسان دپارہ کافی شی۔

البتہ پہ خاصو حالاتو او وختونو کنبی پہ زورہ کول ئی مطلوب او زیات غورہ دی، چنانچہ ددغہ حالاتو او وختونو تفصیل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ خپل قول او عمل سرہ واضح کریدی مثلاً پہ اوچت آواز سرہ آذان او اقامت کول، پہ جہری مونیخونو کنبی پہ اوچت آواز سرہ دقرآن کریم تلاوت کول، د مونیخونو تکبیرونہ، دتشریق تکبیرونہ، پہ حج کنبی تلبیہ پہ اوچت آواز سرہ وئیل وغیرہ، پہ دی وجہ فقہاؤر رحمہم اللہ پہ دی بارہ کنبی دافیصلہ کریدہ چہ پہ کومو خاصو حالاتو او مقاماتو کنبی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ قول یا عمل سرہ دجہر کولو تلقین کریدی، ہلتہ جہر کول پکار دی لیکن ددی نہ علاوہ پہ نور و خایونو او حالاتو کنبی پہ پتہ ذکر کول زیات غورہ اوزیات فائدہ من دی۔

پہ آخر دآیت کنبی فرمائی: **﴿اِنَّهُ لَا یُحِبُّ الْمُعْتَدِلَ﴾**، معتدین، داعتداء نہ مشتق دی، داعتداء معنی، حدنہ تیریدل دی دتولی جملی معنی داشوہ چہ الله تعالیٰ دحدنہ تیریدونکی خلق نہ خوبنوی۔ دحدنہ تیریدل کہ پہ دعا کنبی وی او کہ پہ بل خہ عمل کنبی وی دتولو ہمدغہ حال دی چہ الله تعالیٰ تہ خوبن نہ دی بلکہ کہ پہ غور سرہ او کتلی شی نو دین اسلام دحدونو او د

(۱) احکام القرآن للجمہان، سورة الاعراف: ج ۶، ص ۲۱۵

(۲) مسند احمد، مسند ابی اسحاق سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ رقم الحدیث: ۳۶۷ وصحیح ابن حبان، باب الاذکار رقم الحدیث: ۸۱۰

قيدونو د پابندی او د فرمانبرداري کولو نوم دي، په موند، روزه، حج، زکوٰۃ او په ټولو معاملاتو کښې شرعي حدودونه تيريدل او کړې شي نو هغه د عبادت په ځانې گناه جوړېږي.

په دعا کښې د دندنه د تيريدو گڼر صورتونه دي، يو صورت ئې دادې چې په دعا کښې لفظي تکلفات قافيه وغيره اختيار کړې شي په کومو سره چې په خشوع خضوع کښې فرق راځي، بل صورت ئې دادې چې په دعا کښې غير ضروري شرطونه او قيدونه اولگولې شي لکه په يو حديث شريف کښې راغلي دي چې هر کله حضرت عبداللہ بن مغفل رضي الله عنه دخپل خوښ نه داسې دعا واوريد چې، يا الله: په جنت کښې د بڼې اړخ سپين محل ستانه غواړم - نو دغه صحابي منع کړ او وې فرمائيل چې په دعا کښې داسې قيدونه او شرطونه لگول د دندنه تيريدل دي کوم چې قرآن کریم منع کړيدي [مظهري په روايت د ابن ماجه] - (۱)

د دندنه د تيريدو دريم صورت دادې چې عامو مسلمانانو ته بنسټي کوي يا داسې څيز غواړي چې عامو خلکو د پاره مضروي، دغه شان د دندنه د تيريدو يو صورت د احم دې کوم چې دلته بيان شويدي هغه داسې چې بې ضرورت په اوچت آواز سره دعا کوي، [تفسير مظهري، احکام القرآن] - (۲)

په بل آيت کښې فرمائي: ﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾ په دې کښې دوه داسې الفاظ راغلي دي چې خپل منځ کښې د بېل نه الیه دی يو فساد او بل اصلاح، د فساد معنی خرابي او ورانې دي لکه امام راغب اصفهاني رحمته الله عليه په مفردات القرآن کښې فرمائي چې د فساد معنی داده چې يو څيز د اعتدال او درميانه حال نه بهر اوځي دغه بهر وتل لږ وي او که زيات وي (۳) هم د دغې په بڼه د فساد کموالي او زياتوالي گڼلې او بللې شي، د اصلاح معنی سمون راوستل دي ﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾، په دې بڼه د ټولې جملې معنی داشوه چې په زمکه کښې خرابي مه پيدا کوي پس د دې نه چې الله تعالی ئې سمون راوستي دي - امام راغب اصفهاني د اصلاح گڼر صورتونه بيان کړي دي يو دا چې د اول سره ئې درست او سمدم پيدا کړيدي لکه فرمائي: ﴿وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ﴾ بل دا چې پکښې راغلې خرابي تر لرې کړې شي لکه ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾ دريم دا چې د يو څيز د سمون راوستو حکم او کړې شي - (۴) دلته په آيت کښې د سمون راوستو [اصلاح] دوه مطلبه کيدي شي چې زمکه ئې د فصل او نورو زرغونو لوټو کولو او کروندې د پاره جوگه کړه، د ورېخونه ئې په اوبو راوړلو سره تر گلونه او ميوې رابرخيره کړي، انسانانو او نورو حيواناتو د پاره ئې تر دژوند ټول ضروريات او سهولت او آرام سامانونه پيدا کړل، بل مطلب ئې دادې چې د زمکې باطني او معنوي سمون ئې داسې راوستو چې په دې کښې ئې خپل رسولان خپل کتابونه او هدايات را وليدل چې په دې سره ئې د کفر، شرک او گمراهي نه پاکه کړه، او دا مطلب ئې هم کيدي شي چې دواړه قسمه ظاهري او باطني سمون ئې راوستو - په دې بڼه د آيت پوره معنی داسې شوه چې هر کله الله تعالی د زمکې ظاهري او باطني سمون راوستي دي نو تاسو پکښې په گناهونو او نافرمانو کولو سره فساد او خرابي مه راپيدا کوي.

(۱) سنن ابن ماجه، أبواب الدعاء، باب كراهية الاعتداء في الدعاء: ص ۲۵

(۲) التفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۳۳

(۳) مفردات القرآن للأصفهاني: ج ۱، ص ۲۴۹

(۴) مفردات القرآن للأصفهاني: ج ۱، ص ۲۴۹

دزمکې سجون او خرابي څه ده په دې ځای کې د خلو د ځناوونو څه دخل کېدې شي: د اصلاح، پشان، دفساد هم دوه قسمونه دي، ظاهري او باطني، ظاهري اصلاح ئې داده چه زمکه د اوبو پشان نه دومره نرمه ده چه دسره پر څه خيز تينگيدې نشي، اينه د اوسپنې پشان دومره سخته ده چه کنستې نشي، بلکه په درميانه حال کېنې ئې داسې جوړه کړيده چه انسانان ئې په نرمولو سره، پکېنې کړ، کرونده کولې شي، فصل، اونې، ميوې اوباغونو په پکېنې رازرغونولې شي، په کنستو سره پکېنې گوهيان [خاهان]، تاخانې، نهرونه اوولې جوړولې شي، مکاناتو دپاره پکېنې مضبوط بنيادونه ايښوې شوي دي، بيا په زمکه کېنې دتنه او بهرنې داسې سامانونه پيدا کړيدي چه زمکه ورسره آبا ده وي، سبز يانې، ميوې اونې بوتې وغيره پکېنې زرغونېږي، بهرنې پکېنې هوا، رنځ، بيخني او گرمي پيدا کړه، دورېخوپه ذريعه ئې پر اوبه راوړولې چه اونې بوتې پر زرغون شي، د مختلفو ستورو او سياريو څې او گرمي چېنې ئې په دې راگوذار کړې چه په هغې سره ئې په گلونه او ميوو وغيره کېنې رنگونه اورسونه راپيدا کړل. الله تعالى انسان ته عقل، پوه وراوېخېنله چه دهغې په ذريعه دزمکې نه خام او کچه خيزونه لرگې، اوسپنه، تانبه، پیتل، سلور وغيره په صفا کولو او يويل سره په يوځانې کولو سره تر قسما قسم خيزونه جوړوي، دا ټوله دزمکې د ظاهري اصلاح تداره ده چه الله تعالى په خپل کامل قدرت سره رابرخيره کړيده.

دزمکې باطني او روحاني اصلاح، دالله تعالى په ذکر، الله تعالى سره په تړون لرلو او دهغه په فرمانبرداري کولو اړه لري، دې دپاره خواله الله تعالى اول دهر انسان په زړه کېنې دالله تعالى دپاد او فرمانبرداري ماده او جذبه ايښې ده لکه فرمائي: ﴿فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾ او دانسان دخواشا په هرې ذرې کېنې الله تعالى په خپل کامل قدرت اوبه عجيبه کار بگرې سره داسې تدارې ايښې دي چه دهغې په ليدو سره د معمولي عقل او پوهې خاوند هم ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ دخلي نه اوباسي، دې نه علاوه ئې خپل رسولان راوړليړل کتابونه ئې نازل کړل او ددې په ذريعه ئې دخالق او مخلوق ترمنځه ترمنځه دتړون راوستو پوره انتظام او کړو.

هر کله چه په دې شان دزمکې ظاهري باطني پوره اصلاح الله تعالى او فرمائيله نوحکم ئې او فرمائيلو چه تاسو ئې اوس مه خرابوئ څنگه چه داصلاح ظاهري او باطني دوه قسمونه دي دغه شان دفساد هم دغه دوه قسمونه [ظاهري او باطني] دي چه دالله تعالى په دې ارشاد سره دهغې دواړو بنديز او ممانعت او کړې شو.

اگر چه دقرآن کریم او در رسول الله ﷺ اصلي وظيفه او فرض منصبی باطني اصلاح کول اود باطني فسادنه بندول دي خو هر کله چه ظاهري او باطني اصلاح او فساد يويل سره مضبوط تړون لري ځکه الله تعالى دظاهري فسادنه هم ممانعت او کړوولې چه مثلاً غلا، ډاکه، قتل او هر قسم بې حياي په دنيا کېنې هر قسم ظاهري او باطني فساد پيدا کوي، په دې وجه ئې په داسې خيزونو باند په خصوصيت سره سختې پابندې اولگولې او سختې سزاگانې يې پر مقرر کړې. په عامو گناهونو او جرمونو ئې هم ځکه پابندې اولگولې چه د عامو گناهونو او جرمونو نه ظاهري فساد راولاړېږي او چرته تر باطني فساد هم راولاړېږي. که ژور نظر او کړې شي نو معلومه به شي چه ظاهري فساد د باطني فساد سبب جوړېږي او هر باطني فسادنه ظاهري فساد هم راولاړېږي.

ظاهري فسادنه باطني فساد پيدا کيدل خو ځکه ښکاره دي چه دا، دالله تعالى دفرمانبرداري خلاف ورزي کول دي چه ددې دويم نوم فساد باطني دي البته باطني فساد، دظاهري فساد دپاره

سبب جو ریدل داسی یو خیز دی چه دغور، فکر کولو ضرورت پکښې شته ولې چه داپه غور فکر سره پېژندلې شی وجه ئې داده چه داتول جهان او ددی هر یو خیز، که لوڼې وی او که ورکوټې د، مالک الملک وال ملکوت، جوړ کړی دی او دهغه دفرمان تابع دی، ترخوچه انسان دالله تعالی فرمانبردار پاتې کیږی نو داتول خیزونه د انسان صحیح صحیح خدمتگاران وی، خو هر کله چه انسان دالله تعالی نافرمانی کول شروع کړی نو د دنیا تول خیزونه په پټه باند دده نافرمانه جوړشی ولې چه انسان ئې دسترگوپه نظر سره نشی لیدلې لیکن ددی نخبې نشانات او خصوصیات چه اوکتې شی اوپه هغې کښې غور فکر او کړې شی نو پخپله ددی ثبوت په بدیهی ډول ملاوښی۔

هسې خو په په ښکاره د دنیا تول خیزونه د انسان په استعمال کښې راځی، اوپه ئې چه خیتې ته ورشی نو تنده ئې ماتوی، دخوراک خیز ئې چه دستونی وربښکته شی نولوپه ئې ماتوی، لباس اومکان ئې دگرمی، یخنی نه دمحفوظ کولو آرام ورکوی خو که انجام اوتیجې ته ئې اوکتې شی نو داسی معلومېږی چه په دې کښې هیڅ یو خیز خپل کار نه پوره کوی، ولې چه ددی خیزونو د استعمالولو اصلی مقصد دادی چه انسان ته آرام اوراحت نصیب شی، پریشانی اوتکلیفونه ئې لرې شی اورنخور تیانه روغ شی۔

اوس چه د دنیا حالاتو ته اوکتې شی نو د آرام اوراحت اوروغتیاسامانونه اگر چه بیحد زیات ښکاری خویاهم انسانان پریشانه، په نوو نووړنخونو کښې اخته نوو نوو مصیبتونو کښې راگیر دی، لوڼې نه لوڼې انسان دتسلې اواطمینان ژوندنه شی تیرولې بلکه ددی سامانونه بیا بیا زیاتیدوسره ددغې انسانانو مصیبتونه آفتونه اوپریشانی ورسره په مخه زیاتېږی۔

مرض بڑھتا گیا مجوں مجوں دوا کی،

تنی انسان لره د بجلې براس اونورومادی رنگینوچه نشه کړیدی که ددی خیزونونه بیرته سوچ اوکړی نو ورته به معلومه شی چه زمونږ ټول کوششونه، ټول مصنوعات، اویاجادات زمونږ داصل مقصد، اطمینان او آرام حاصلولو کښې فیل اونا کام پاتې شویدی، ددی وجه سواد معنوی اوباطنی سبب نه بل هیڅ نشی کیدی چه هر کله مونږه دخپل رب اومالک نافرمانی اختیار کړه نو دهغه مخلوقاتو هم په معنوی ډول زمونږه نافرمانی شروع کړه۔

چون ازو گشتی همه چیز از تو گشت

ترجمه: چې کله ته دهغه نه واوښتی نو ټول خیزونه ستانه واوښتل چه دازمونږ ته حقیقی آرام اوراحت نه را کوی، چنانچه مولانا رومی فرمائیلی دی۔

خاک و باد و آب و آتش بنده اند بامن و تو مرده با حق زنده اند

اخاړه، هوا، اوپه او اور ټول دالله تعالی بندگان دی۔ اگر چه ما اوتاته مړه ښکاری خودالله تعالی په نزد ژوندی دی دهغه دفرمان تابع دی۔

خلاصه دکلام داشوه چه که په ژور نظر سره اوکتې شی نو هر گناه اودالله تعالی نه غفلت اودهغه هره نافرمانی، په دنیا کښې نه، صرف باطنی فساد پیدا کوی بلکه ظاهری فساد هم دهغې لازمی نتیجه ده لکه مولانا رومی فرمائیلی دی۔

ابرنايد از پيے منع زکوة و زنا افتد و با اندر جهات

اذکوة [عشر] په نه ادا کولو دباران وړولو ورپه یخې نه راځی، اوپه زنا سره په جهان کښې وباگانې راځی

داخه شاعرانه سوچ نه دي بلکه قرآن او حديث هم دغسې وائي، ليکن دسزاخه لږه غوند نمونه په دې دنيا کښې د مرضونو، وباگانو، طوفانونو او سيلابونو وغيره په شکل کښې څرگند يږي په دې بناد ﴿وَلَا تُقِيدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾ په مفهوم کښې څنگه چه هغه جر مونه او گناهونه داخل دي چه په ظاهري ډول تر په دنيا کښې فساد پيدا کيږي، دغه شان هره نافرمانی دالله تعالی نه بي پروا کيدل او د هغه نافرمانی کول هم په دې کښې شامل دي، همدغه وجه ده چه هم په دې آيت کښې ورپسې فرمائي: ﴿وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ [يعنی الله تعالی لره، سره ډوږي او امید بلې] يعنی په دې شان سره دعا کوي چه د نه قبلید ويره نې هم کوي او بل اړخ ته دالله تعالی د رحمت امید هم لري، چنانچه هم د امید او ويره د استقامت په طريقه کښې د انساني روح دوه وزرې دي چه دې سره هغه پرواز کوي اولوړې درجې حاصلوي

ددې عبارت د ظاهر نه داسې معلوم يږي چه امید او ويره، دواړه په برابره درجه کښې لرل پکاردی، او ځنې علماؤ داسې فرمائيلى دي چه مناسب دادی چه په ژوند او روغتيا کښې ويره دځکه غالبه لري چه په فرمانبرداری کښې تر کوتاهی نه راځي، او د مرگ د نژدې کيدو په وخت د امید ځکه غالب لري چه اوس د عمل کولو طاقت يې رخصت شويدي هم يواځې د رحمت ايمد يې عمل پاتې شويدي، [بحر محیط] - (۱)

او ځنې محققينو فرمائيلى دي چه اصل مقصد دادې چه د دين په صحيح لار پاند تينگ پاتې شي او تل دپاره الله تعالی فرمانبرداری کوي، هر کله چه د انسانانو طبيعتونه مختلف دي چاته د غلبې ډوږي په وجه استقامت [تنگار] او هميشه دپاره تابعداري دالله تعالی نصيب کيږي، او چاته د غلبې د محبت او د امید نه په دې پنا چاته چه په کوم حالت سره په دې مقصد کښې مدد حاصل يږي هم هغه د اختيار کړي -

خلاصه داشوه چه د دعادوه آداب ددې نه وړاند آيت کښې اوښودلې شو، يوداچه دعاد په عاجزي اوزاری سره وی، بله داچه په پټه او په کراره ډوي، دادواړه صفتونه د انسان ظاهري جوړي سره تعلق لري، ولي چه زاری نه مطلب دادې چه د دعا کولو په وخت کښې د خپل شکل د فقيرانو او عاجزانو پشان جوړوي، د خپل لويوالي اوبې پروايي تنداره د نه ورکوي، په پټه باند د دعا کولو تعلق هم ځلي او ژبي سره دي -

په دې آيت کښې د دعا دوه نور باطني آداب دا اوښودلې شو چه تعلق نې د انسان زړه سره دي، يودالله تعالی نه ويره او بل تر د رحمت امید، يعنی دا ويره هم پکار ده چه شايد زما دعاقبوله نه شي، او امید د قبلیدونې هم لرل پکاردی، ولي چه د خپلو گناهونو او خطا گانونه بي فکره کيدل هم دایمان نه خلاف دي او دالله تعالی د فراخ نعمت نه نا امیده کيدل هم گفردې، د دعا د قبلید وهله امید کيدې شي چه ددې دواړو حالتونو په منځ منځ کښې وی -

په آخر د آيت کښې فرمائي: ﴿إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ [يعنی دالله تعالی رحمت نيك عمل کوونکو ته نژدې دي] دې پادې کښې اشاره دي خبرې ته ده چه اگر که د دعا په وخت کښې ډوږي او امید دواړه حالتونه لرل پکاردی بيا هم د امید چاږي ځکه دروندوی چه د رب العالمين او رحيم الرحماء په سخا او احسان کښې نه څه کمې شته اونه شومتوب او بخل، هغه د ډير نا کاره بنده

تردي چه دشيطان دعاھم قبلولي شي، البتہ ددعا دنہ قبلید و دتولونہ لویہ خطرہ دھغی بد عملی اود گناھونو د سپیرتوب پہ وجہ کیدی شي خکہ چه دالله تعالی رحمت نیکو کار و خلقوتہ نزدی دی۔ ہمدغہ وجہ دہ چه رسول اللہ ﷺ فرمائیلی دی چه خنی خلق اوریدہ اوریدہ سفرونہ کوی، خپل شکل لکہ د فقیر انوجو پوی، دالله تعالی پہ وړاند د عا د پاره لاسونہ پورته کوی خوھر کله چه خوراک خکا ک او اغوستن نې حرام دی نو د داسی کس دعا کله قبلیدی شي (مسلم، ترمذی، دابی هریره نہ) (۱) پہ بل حدیث کنبی رسول اللہ ﷺ فرمائیلی دی چه د بندہ دعا تر هغه وخته پوری پہ مخہ قبلیری ترخو چه هغه د خہ گناہ یا خپلولي پرینودو دعا اونکری اوتادی نہ کوی، صحابہ کرامو تر دتلوار بارہ کنبی تپوس او کړو چه ددی خہ مطلب دی؟ وې فرمائیل چه دا خیال نې راشی چه دومره وخت نہ دعا کوم اوتراوسه پوری قبولہ نشوہ او په دی شان نا امیدہ شي اود دعا غوښتل پریردی (مسلم، ترمذی)۔ (۲)

پہ یو حدیث شریف کنبی رسول اللہ ﷺ فرمائیلی دی چه الله تعالی نہ د دعا غوښتلویہ وخت کنبی ہیخ شک ددی پہ قبلید و کنبی مہ کوی۔ (۳) مطلب دادی چه دالله تعالی بی انتہا رحمت پہ مخ تہ راو له اوتینگ یقین لره چه دعا بہ م ضرور قبلیری خود او برہ لرل ورسره بی سمونہ نہ دی چه شاید زما گناھونہ د دعا پہ قبلید و کنبی خند جوړشي، و صلی اللہ تعالی علی نبینا و سلم۔

وَهُوَ الَّذِي	
او هغه هغه ذات دي	
او الله ﷻ هغه ذات دي	
يُرْسِلُ	الرَّيْحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ط حَتَّىٰ إِذَا
چی رالیږی هوا گاني	ازیري مخکښی درحمت خپل نه تر دی پورې چی کله
چی دخپل (باران) رحمت نه مخکښی بادونه د زیری په طور رالیږی هر کله چی دغه (بادونه)	
أَقْلَّتْ	سَحَابًا يَقَالُ سُقْنُهُ لِيَكْدَ مَيِّتٍ
اوچتی کړی دغه هوا گاني ورځی داوبونه دکې ابوزو مونږه هغه یوښارته اچی مروی	
داوبه دکې دکې ورځی اوچتی کړی نومونږي یو مړې اوچتی علاقې ته اولیږی و	
فَأَنْزَلْنَا	يَهُ الْهَاءَ فَأَخْرَجْنَا يَهُ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ط
نو نازلې کړو مونږه په هغې سره اوبه انور او باسو مونږه په دغه اوبو سره د هر قسم میوونه	
نو باران ترې اورو نو رنگ رنگ میوې پرې راپیدا کړو	

(۱) صحیح مسلم، کتاب الزکاة، باب بیان اسم الصدقة يقع علی کل نوع الخ: ج ۱، ص ۳۶۱ و جامع الترمذی، أبواب التفسیر، باب ومن سورة البقرة: ج ۲، ص ۱۲۸
(۲) صحیح مسلم، کتاب الذکر والدعاء، باب بیان أنه يستجاب للداعي الخ ج ۲، ص ۳۵۲ و جامع الترمذی، أبواب الدعوات، باب قبیل أبواب المناقب: ج ۲، ص ۲۰۱
(۳) داسے مضمون والا حدیث په صحیح البخاری، کتاب الدعوات، باب لیعزم المسئلة الخ: ج ۲، ص ۳۸ کنن او گورثی۔

كَذَلِكَ	نُخْرِجُ	الْمَوْتِ	لَعَلَّكُمْ	تَذَكَّرُونَ	وَالْبَلَدِ
دارنگي	راوښاسو مونږه	مړي	دپاره ددې	اچي تاسو نصيحت واخلي	اوزمکه
همداشان	مونږ مړي راژندی کوو	دې دپاره	چې تاسو ددې نه سبق واخلي	اوزرخيزه زمکه	
الطَّيِّبُ	يُخْرِجُ	نَبَاتُهُ	بِأَذْنِ	رَبِّهِ	وَالَّذِي خَبَتْ
پاکه	رااوځي	ابوتی دهغې	په حکم	ادرب خپل سره	اوهغه زمکه اچي خرابه وي
دالله	په حکم سره	خپلې شينکې	راوباسي	اوپچي کومه ازمکه	خرابه وي
لَا يُخْرِجُ	إِلَّا نَكِدًّا	كَذَلِكَ	نُصَرِّفُ	الْأَيِّتِ	لِقَوْمِ
نه	رااوځي	مگر	لږه	ادارنگي	امونږه بيا بيا بيانوو
هغه	صرف ناقصه	پيداوار	زرغونوي	مونږ دغه شان بيا بيا خپل آياتونه	بيانوو دپاره دهغه قوم
يَشْكُرُونَ					
چې شکر اوباسي					
چې شکر اوباسي					

آسان ترجمه قرآن

او هم هغه (الله) دې چې د خپل رحمت (يعني باران) نه مخکې هواکاني راليږي چې (د باران) خوشخبري ورکوي، تر دې چې هغه درنو وريځو لږه اوچتوي او مونږ هغه مړي زمکې طرف ته بوځو، بيا هغله اوبه راوړو، او دهغې په ذريعه هر قسم ميوې راوښاسو دغه شان به مونږ مړي هم راوړندی کوو - کيدې شي (دې خبرو باندې غور کولو سره) تاسو سبق حاصل کړئ او کومه زمکه چې بهه وي د هغې پيداوار خو دخپل رب په حکم سره راووځي، او کومه زمکه چې خرابه وي د هغې نه ناقص پيداوار نه سوانورځه نه راووځي دغه شان مونږ خپلې لنډې اړوورا اړوو، (خو) هغه خلقو دپاره چې څوک قدر کوي.

خلاصه تفسير

﴿وَهُوَ الَّذِي يُنْزِلُ الْغَيْثَ بُغْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ﴾ او هغه (الله) داسې ذات دې چې دخپل درحمت باران ورولو نه وړاندې هواکاني ليږي چې هغه (د باران ورولو) اميد پيدا کړي او زړه لږه خوشحاله کړي ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا بِأَلْفَافٍ لَّيْلًا قَالَتْ﴾ تر دې پورې چې کله هغه هواکاني درنې وريځې پورته کوي نو مونږ دا وريځې يو خشکې زمکې ته اوښرو ﴿فَالْأَرْضُ بَرْدًا فَقَامَ جَنَاحٌ مِّنْ ظِلِّ الْقَوْمِ﴾ بيا ددې وريځو نه اوبه وروو بيا دې اوبو سره قسما قسم ميوې راوښاسو اچي ددې نه د الله تعالیٰ توحيد او قدرت مطلقه مړو لږه ژوندي کيدل ثابتيږي په دې وجه چې افرمائييل چې ﴿كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ داسان (د قيامت په ورځ) مونږ مړو لږه ازمکې نه راوښاسو او هغه او دروو (دا ټول مو په دې وجه واورول) چې تاسو پوهه شئ (او) د قرآن پاک او د رسول کریم ﷺ هدايت اگر چې ټولو دپاره عام دې خو ددې نه فائده پورته کولو والا خلق ډير کم دي، ددې مثال د هغه باران پشان دې چې باران خو په هره زمکه باندې وريږي خو ونې او پتي او فصلونه هرځانې کښې نه وي صرف په هغه زمکو کښې پيدا کيږي چې په هغې کښې صلاحيت وي، په

دې وجه فرمائی چې ﴿وَالَّذِي نَفْسُكَ بِأَذْنِ رَبِّهِ﴾ کومه زمکه چې پاکه وی دهغې پیداوار خود الله تعالی په حکم سره بنه راوړی ﴿وَالَّذِي خَلَقَ الْأَبْجَادَ﴾ او کوم چې خراب وی دهغې پیداوارا اگر چې راوړی خوا ډیر کم راوړی ﴿كَذَلِكَ نَعْرِفُ الْآيَاتِ الْقَوِيَّةِ﴾ داشان مونږ [همیشه] د تللو له رنگ په رنگ بیانوو [مگر دا ټول دهغه خلقو د پاره [فائده مند دی] چې [ددې] اقدر کوی

معارف اوصائل

په تیرو شوؤ آیتونو کښې الله تعالی د خپلو خاص، خاص، اولو یو لویو نعمتونو بیان کړې دي، چه پکښې د آسمانونو، زمکې، شپې، ورځې، نمر، سپوږمۍ او د عامو ستورو د پیدا کولو، د دې څیزونو د انسان د ضروریاتو برابرولو او د دوی په خدمت کښې د لگیا پاتې کیدو بیان هم راغلو، او په دې سره نې خبردارې ورکړو چه هر کله زمونږ د ټولو ضروریاتو او راحتونو انتظام کوونکې یواځې پاک ذات دي، نو په هر حاجت او ضرورت کښې دعا غوښتل هم دهغه نه پکار دی او هغه ته رجوع کول د خپل خان کامیابی گنډل پکار دی.

اوس د دې آیتونو څخې په رومبې آیت کښې هم د دغه قسم لویو لویو نعمتونو بیان دي په کومو چه د انسان او د زمکې ټول مخلوق ژوند پاره لری، لکه باران او په دې سره د پیدا کیدو نکو اونو، فصلونو، سبزیاتو، ترکاریانو وغیره [بیان دي] فرق دومره دي چه رومبو آیتونو کښې دهغه نعمتونو بیان وو چه عالم بالاسره تړون لری او په دې کښې دهغه نعمتونو بیان دي چه لاندینی دنیا سره تړون لری [بحر محیط] - (۱)

په دویم آیت کښې یوه خاص خبره د اښودلې شویده چه زمونږه د اعظیم الشان نعمتونه اگر چه د زمکې په هره برخه کښې عام دی، باران په دریابونو، سمندر، غرونو، بنجرو او خرابو زمکو او په اسیلو آبادو زمکو باند یوشان ورسی - خوفصل، اونې، بوتی اوسبزی په هغه زمکه کښې پیدا کیږی چه پکښې د رازر غنولو صلاحیت او استعداد وی، کارجنی اوشگلنې زمکې د دې باران نه فائده نشی حاصلولی.

په رومبې آیت کښې د اتیجه راوښکلی شوه او اښودلې شو چه کوم پاک ذات مری زمکې ته دودې کولو ژوند ورکوی هغه لره داڅه مشکله ده چه د نیشته نه شته کړې او ژوندې کړې انسان مړشی بیا ورته ژوند ورکړی، د اتیجه نې په دې آیت کښې په ډاگه رابرخیره کړه، دویم آیت نه د اتیجه راوښکلی شوه چه د الله تعالی له اړخه راغلي هدایت، د آسمانی کتابونو، د پیغمبرانو ﷺ بیا د دوی د نابانو، علماؤ مشاخو تعلیم او تربیت د باران پشان، هر انسان د پاره عام دی، لیکن څنگه چه د باران رحمت نه هره زمکه فائده نشی پورته کولی دغه شان د دې روحانی باران فائده هم هغه گسان حاصلولی شی څوک چه د دې د پاره جوگه وی او د چار پرونه چه د کارجنی اوشگلنې زمکې پشان دودې کولو جوگه نه وی، هغه سره د ډاگیز هدایاتو او واضحو آیتونو په خپلې گمراهۍ باند ټینګ وی.

دې نتیجې ته نې د دویم آیت په آخری جمله کښې داسې اشاره او فرمائیله: ﴿كَذَلِكَ نَعْرِفُ الْآيَاتِ الْقَوِيَّةِ﴾ [داشان مونږه خپل دلیلونه په قسما قسم طریقو سره بیانوو هغه خلقوته چه قدر کوی] - مطلب دادې چه اگر که په واقع کښې د ابیان څو ټولو د پاره وو مگر د نتیجې په ډول دا، هغه

خلق و دپاره مفيد ثابت شو څوک چه ددې جوگه وو، او ددې په قدر، عزت پوهيدل، په دې شان دادوه آيتونه دمبد او معاد [دنيا او آخرت] په هغه مسئلو مشتمل دي چه لوڼې شان لري، اوس ددې دواړو آيتونو په تفصيل باند پوهيدو دپاره درومبې آيت ارشاد مخې ته راوړي، فرمائي: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ﴾ دلته رياح دريح جمع ده، ددې معني هوا ده، د، بشرا، معني خوشخبري، زيرې اورحمت نه مراد باران درحمت دې، اي معني هم الله تعالى دې چه ليرې دباران رحمت نه وړاند هواگاني، خوشخبري ورکولو دپاره ۱۷۱-

مطلب دادې چه الله تعالى دخپل عادت مطابق دباران نه وړاند داسې يخې هواگاني ليرې چه دهغي نه پخپله هم انسان ته تازگي حاصليري، گوياکنې دادباران راتلو يو قسم زيرې ورکول وي. په دې بناد هواگاني دوه نعمتونه لري يودا چه پخپله انسانانو، نوروحيواناتو او عام مخلوقاتو دپاره هم فائده من وي اودباران دراتلو نه زيرې هم راوړي، ولې چه انسان يونازک مخلوق دې دده دير ضرورتونه په باران باند اړه لري، رومبې نه دباران په خبرو موندوسره هغه خپل انتظام کوي، دې نه علاوه پخپله دده وجود او دده سامان، باران لره نشي زغملې، دباران په نخبوليدوسره هغه دخپل خان او خپل سامان دحفاظت کولو انتظام کوي.

بيافرمانې: ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَفْلَحَ سَحَابًا نِّقَالًا﴾ دسحاب، معني وريخ ده او نقال، دثقييل جمع ده، معني ئې دروند ده، دتولي جملي معني داشوه چه کله دغه هواگاني درنوور يخولره راپورته کړي کومې چه داوبونه ډکي وي اوزرگونه منه دغه درنې وريخې پورته خيژوي، څومره دحيرانتيا خبره ده چه په دې ټول کارکني مشين ته ضرورت نه وي نه پکني څوک انسان خواري کوي، خالص دالله تعالى په حکم، سمندر نه پراسونه [مون سون] پورته روان شي، هلته تر وريخ جوړه شي، اود زرگونو بلکه دلکونو گيلنو اوبونه ډکې دغه وريخې پخپله دهوا په جهاز سورې شي او آسمان ته اوخيژي.

بيافرمانې: ﴿سُقْنُهُ لِيَكْدِ مَيْتٍ﴾ د، سوق معني څه ځناور يو تلل او چلول دي د، بلد معني ښار او آبادي ده، دميت معني مړه.

دتولي جملي معني داشوه چه هرکله هواگاني، درنې وريخې اوچتې کړي نومونه دغه وريخې چلو د يومر ښار اړخ ته دمر ښار نه مراد هغه خايونه دي چه داوبو نيشتوالي په وجه وړانيري - دلته ديوي عامې زمکې په ځانې په خصوصيت سره دښار او آبادي ذکر کول په دې وجه مناسب معلوم شو چه دباران نه اصل مقصد دزمکې خړوبول دي چه انسانان ترخپل ضروريات پوره کړي کوم چه په ښارکني اوسيري، ورنه دځنگل خيړازه کيدل پخپله څه مقصد نه دي.

تر دې پورې ذکر شوي آيت دمضمون نه خواهم خيرونه ثابت شو، اول دا، چه باران دوربخونه وريږي، ځنگه چه ليدلې شي، په دې بڼه دسما، نه مراد هم وريخ وي چرته چه آسمان نه دباران وريدو بيان راغلې دي، اوداهم څه لرې خبره نه ده چه ددريابي اوسمندري مون سون په ځانې نيغ په نيغه دآسمان نه وريخې راپيداشي اوباران تر راوريري.

دويمه دا خبره ده چه يو خاص اړخ او خاص زمکې ته تلل دوربخې خالص دالله تعالى په حکم سره وي، هغه چه کله غواړي چرته ئې غواړي، څومره ئې غواړي دباران ورولو حکم ورکوي، او وريخ ئې حکم مني اود حکم تعميل ئې کوي چنانچه داسې هر ځانې کني ليدلې شي، چه دير کرته په يونښار، آبادي او په زمکه باند وريخې خوري وي، هلته دباران ضرورت هم وي ليکن دغه وريخې

نه يو څاڅکې باران هم راتونې نشي بلکه هلته تر باران ورېږي چرته چه دالله تعالی حکم اوشي،
دهيچاوس نشي رسيدې چه بل ځانې کښې تر باران [اوبه] حاصل کړي۔

زړواونووفلسفيانو دمون سون او هواگانو دحرکتونو دپاره څه ضابطې او اصول راوېشکلي دي په
دغې بنا هغوي دابنای چه فلانې راپورته شوي مون سون به فلانې اړخ ته څي هلته به په دومره
انداز کښې ورېږي چنانچه د موسمياتو محکمې په هر ملک کښې دې دپاره جوړې شويدې ليکن
تجربه گواه ده چه ددغې محکمې داسې خبرونه اکثر غلط څيږي، ولي چه کله دالله تعالی حکم
ددي په عکس وي نو ددوي ټولي ضابطې او قاعدې بيکاره ثابتې شي، مون سون او هواگانې
دهغې نه په بل اړخ روانې شي او د موسمياتو محکمې ورته هم داسې گوري۔

دې نه علاوه فلسفيانو چه کومې قاعدې او ضابطې د هواگانو دحرکت دپاره تجويز کړيدي هغه
هم ددې خلاف ځکه نه دي چه دوريڅو تگ راتگ دالله تعالی دحکم تابع دي، ولي چه دالله تعالی
عادت په هر کار کښې هم دادي چه دالله تعالی حکم دطبعي اسبابو په پر دو کښې ظاهرېږي، دغې
طبعي اسبابونه انسان څه قاعده او ضابطه جوړوي ورته حقيقت هم هغه دي څنگه چه حافظ
شيرازي فرمايلي دي۔

کار زلف نُسْت مشک افشانی اما عاشقان مصلحت راتهمتے بر آهوائے چين بسته اند
ادمشکو خوشبونی خورول ستاد زولفو کار دي خود عاشقانويه پکښې څه رازوي چه دانې دچين په
هو سو پورې تړلي دي۔

ورپسې فرمائي: ﴿فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ [يعني مونږ به په دغې مېښار کښې اوبه
راوړو بيا په دې سره هر قسم ميوې او گلونه رابريځيره کوو]۔

په آخر دآيت کښې فرمائي: ﴿كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ [يعني دقيامت په ورځ به مونږ دغه
شان مري هم راوياسو شايد چه تاسو پوه شئ] مطلب دادي چه څنگه مومره زمکه ژوندي کړه،
ددې نه موگلونه او ميوې راوېشکلي، دغه شان به دقيامت په ورځ مري دوباره ژوندي کړو او راپاڼه
نې سو، او د امثالونه موڅکه بيان کړيدي چه تاسوته دسوچ، فکر، غور کولو موقعه ملاوشي۔

په روايت دحضرت ابی هريره رضي الله عنه رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چه په قيامت کښې به شپيلی
دوه ځل پوک وهلې شي، په رومي ځل به ټول جهان فناشي هيڅ څيز به ژوندي پاتې نشي او په دوئم
ځل پوک و هلو به سره دوباره نوي جهان پيداشي، هم په دغه حديث کښې راغلي دي چه ددواړو
څلوپوک و هلو تر مينځ به دڅلو بښتو کالو فاصله وي چه په هغې کښې به په مخه ددواړو څلوپوک
وهلو تر منځ به دڅلو بښتو کالو فاصله وي چه په هغې کښې به په مخه باران ورېږي۔ په دغه
څلو بښتو کالو کښې به دهر مړ انسان، څارو او حيواناتو دبدنونو پر څي رايو ځانې شي او دهر يو پوره
جوته به تر جوړه شي، په دوئم ځل پوک و هلو سره به پکښې روحونه راشي او ژوندي شوي به
راپاسي، ددې روايت اکثره برخه په بخاري او مسلم کښې موجود ده، ځنې برخې ددې حديث دآبي
داود دكتاب البعث نه راغستي شوي دي۔ (۱)

په بل آيت کښې فرمائي: ﴿وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا يَكْدًا﴾ نکد، داسې
څيزونو ته وئيلې شي چه بي فائدي اولږوي، ددې معنی داشوه چه اگر که باران خوپه زمکه يوشان

(۱) صحيح البخاري، کتاب التفسیر، باب ونفخ في الصور الخ: ج ۲، ص ۷۱۱ و صحيح مسلم، باب ما بين النطفتين: ج ۲، ص ۲۵۲
وسنن ابی داود، کتاب السنة، باب في ذكر البعث والصور والشفاة: ج ۲، ص ۲۵۲

ورسې ليکن زمکو کښې فرق دې په اعلى او بنسوزمکو کښې ددې په ذريعه ميوې، فصلونه او فائده مند نور د يرځيزونه راپيدا کيږي، په سخته بنجره زمکه کښې اول خوڅه نه راټوکيږي که راټوکيږي نو په ډير کم مقدار کښې او بيا بيکاره هم وي.

په آخر د آيت کښې فرماني: ﴿كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُشْكُرُونَ﴾ [يعنى مونږه دخپل قدرت دليلونه په بيل بيل شان سره بيانوو هغې خلقو د پاره چه قدر کوونکى دى] په دې کښې د خبرې ته اشاره ده چه څنگه د باران رحمت فيض عام دې خوفانده تر اصيله اوښه زمکه اخلى دغه شان د پروردگار د هدايت او واضح نشاناتو فيض هم د ټولو انسانانو د پاره عام دې خوفاندي تر يواځې هغه خلق حاصلوى چه شکر گزار او قدر پيژندونکى دى.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ

| په تحقيق سره | اولېرو مونږه | نوح عليه السلام | قوم خپل ته | انواوونيل هغه

| مونږه نوح عليه السلام | دهغه قوم ته اولېرلو |نوهغه ورته اوونيل

يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي

له زما قومه | بندگى کوئ د الله | نشته تاسولره | بل خدائي | بې دهغه نه | بيشکه زه

انې زما قومه صرف د الله عز وجل عبادت کوئ | دهغه نه سوا ستاسو بل څوک معبود نشته | بيشکه زه

أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ قَالَ الْهَلَّا مِنْ قَوْمِهِ

يرېم | په تاسو | د عذابه دورځي | لوني نه | اوونيل | سردارانوا | د قوم دهغه نه

په تاسو باندې د الله د لوني ورځې د عذاب نه يرېم |دهغه د قوم سردارانواوونيل چې

إِنَّا لَنُرِيكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ قَالَ يَقَوْمِ لَيْسَ

بيشکه مونږه | وينو تالره | په گمراهي | ښکاره کښې | هغه اوونيل | له زما قومه | نهته

مونږه خوداسې ښکاري چې ته په ښکاره گمراهي کښې اخته ئې | هغه اوونيل | له زما قومه

بِي ضَلَالَةٍ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

په ما باندې | گمراهي | وليکن زه | ارايلې شوې يم | د طرفه درب العالمين نه |

په ما کښې ذره برابر غلطی نشته | اوزه د مخلوق د پالونکى د طرفه پيغمبر يم

أَبْلَغُكُمْ رَسُولٌ لِي لَكُمْ أَتَمُّ وَاعْلَمُوا

زه رسوم تاسوته | پيغام | درب زما | اونصيحت کوم زه | تاسوته | اوښه پوهېږم زه |

تاسوته دخپل رب پيغامونه دررسوم | او ستاسو خيرخواه يم |او ماته د

مِنْ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ أَوْعَجِبْتُمْ أَنْ

د طرفه دا الله نه | په هغه څه | چې تاسو پرې نه پوهېږئ | آيا تعجب کوئ تاسو | په دې خبره چې

الله عز وجل د طرفه هغه خبرې معلومې دي | چې تاسو دهغې نه خبر هم نه يئ | آيا تاسو په دې خبره تعجب کوئ

جَاءَكُمْ	ذِكْرٌ	مِّن رَّبِّكُمْ	عَلَى رَجُلٍ	مِّنكُمْ
راغبي تاسوته ذکر دطرفه درب ستاسونه په يوسړي باندې له تاسونه				
لِيُنذِرَكُمْ	وَلِتَتَّقُوا	وَلَعَلَّكُمْ		
دپاره ددې چې اوږوي تاسو او دپاره ددې چې پرهيزگاران شي تاسو او دپاره ددې چې په تاسو				
تُرْحَمُونَ ۝	فَكَذَّبُوهُ	فَأَنجَيْنَاهُ	وَالَّذِينَ	
رحم او کړې شي خو هغوی دروغ او گنړو هغه نو بچ کړو مونږه هغه او هغه کسان				
په تاسو رحم اوشي خو هغوی نوح ۱۱۱ دروغ ژن او گنړلو نومونږ هغه ته او د هغه سره				
مَعَهُ	فِي الْفُلْكِ	وَأَغْرَقْنَا	الَّذِينَ	كَذَّبُوا
چې دهغه سره وژاږه کشتي کښي او غرق کړل مونږه هغه خلق چې دروغ نې گنړلي وژا				
په کشتي کښي ناست ټولو ملگرو ته نجات ورکړو او چا چې زمونږ آيتونه دروغ گنړلي وو هغوی مونږ غرق کړل				
بِالْبَيْتِ	إِلَهُمَّ كَانُوا	قَوْمًا عَمِينَ ۝		
آيتونه زمونږ ايشکه چې هغوی وژا قوم روند				
دوی يقيني طور سره په زړونو باندې رانده شوی وو				

آسان ترجمه قرآن

مونږ لوح ۱۱۱ خپل قوم ته ليدلې وو نو هغه وئيلې وو چه : اې خدا قومه ! دالله تعالی عبادت وکړئ دهغه له سوا ستاسو بل څوک معبود نشته ، يقين وکړئ ماته سخته خطره ده چه تاسو باندې يو زبردست عذاب رانسي دهغه د قوم سردارانو وئيل چه "مونږ خو په يقيني طور گورو چه ته ښکاره گمراهي کښ ئې . لوح ۱۱۱ جواب ورکړو چه اې خدا قومه ! نشته دې په ما باندې څه گمراهي مگر څه د رب العلمين ليدلې شوې پيغمبر يې . څه تاسو ته د خپل رب پيغامات رسو ، او ستاسو خبرد خواهي غواړم . او ماته دالله د طرف له داسې خبرو علم دې چه تاسو ته د هغې څه پته نشته آيا تاسو دې خبرې نه تعجب کوئ چه ستاسو د رب نصيحت د يو داسې سړي په طريقه تاسو ته رارسيدلې دې چه تاسو نه دې دې دپاره چه هغه تاسو خبردار کړي ، او چه تاسو د بد عملی له بچ شي او دې دپاره چه تاسو باندې (دالله) رحمت اوسي ؟ بيا هم دوی لوح ۱۱۱ لره دروغ ژن کړو ، نو مونږ هغه لره او کشتي کښ د هغه ملگرو لره خلاصې وکړو او هغه ټول خلق مو غرق کړل کومو چه ځولې آيتونه دروغ ژن کړي وو . يقيناً هغه خلق رانده وو .

خلاصه تفسير

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾ مونږ نوح ۱۱۱ لره [پيغمبر جوړ کړو] او دهغه قوم طرفته مو اوليدلو ﴿فَقَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِن آلَٰهٍ غَيْرُهُ﴾ نو هغوی [دې قوم ته] او فرمايل چې انې زما قومه تاسو [صرف] د الله ۱۱۱ عبادت کوئ دهغه نه سوا ستاسو معبود نشته دې [او د بتانو عبادت

پریزدنی د کوم نومونه چې په سورة نوح کنبی دی ود ، سواع ، او یغوث او یعوق او نسر [إِلَىٰ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ] ما ته په تاسو باندې [زما د نه منلو په صورت کنبی] دیو لوئی [سختی] ورځی د راتلو اندیښنه ده [چې هغه د قیامت ورځ ده یا د طوفان ورځ ده] [قَالَ الْمَلَأَمِنْ قَوْمَهُ إِنْكَارُكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ] د هغه د قوم څه مالداره خلقو او وئیل چې مونږ تالره ښکاره غلطی کنبی [اخته] وینو [چې د توحید تعلیم کوئی او د عذاب نه ویرو کوی] [قَالَ يَقُولُ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ] هغوی [په جواب کنبی او فرمائیل چې ای زما قومه ما کنبی هیڅ غلطی نشته دې لیکن څه د پروردگار د طرفه [لیرلې شوې] رسول یم [هغه ذات ماته د توحید رسولو حکم راکړې دې په دې وجه خپل منصبی کار کووم چې] [أَتْلِفَكُمْ رُسُلَاتِي وَالْعَمَلُ لَكُمْ] تاسو ته دخپل پروردگار پیغام [او احکام] رسوم [او په دې رسولو کنبی زما هیڅ دنیاوی غرض نشته دې بلکه صرف] ستاسو خیرخواهی غواړم [ځکه چې په توحید کنبی هم ستاسو فائده ده] [وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ] او [د لوئی عذاب په ورځ کنبی چې تاسو تعجب کوئی نو دا ستاسو غلطی ده ځکه چې] څه دالله تعالی د طرفه ددې امورو خبر لرم چې دهغې خبر تاسو ته نشته دې [نو ما ته الله تعالی وئیلی دی چې ایمان نه راوړلو سره به د عذاب لویه ورځ وی] [وَأَعْبَثُوا أَنْ بَاءَ لَكُمْ ذِكْرُنَا عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ] او [تاسو ته چې زما په رسول کیدو کنبی شک دې اودا په دې وجه چې څه بشر یم لکه څنگ چې په سورة مؤمنون کنبی تصریح ده [مَاهَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَكًا مِّنَ السَّمَاءِ] آیا تاسو دې خبرې سره تعجب کوئی چې ستاسو د پروردگار د طرفه تاسو ته دیو داسې کس معرفت سره چې هم ستاسو د جنس نه دې [یعنی بشر دې] څه دنصیحت خبره راغله [هغه دنصیحت خبره داده چې کومه پورته ذکر شوه [إِلَىٰ أَخَافُ عَلَيْكُمْ... إِلَى قَوْلِهِ... يَقُولُ اعْبُدُوا اللَّهَ] چې هغه کس تاسو لره [دالله تعالی په حکم سره د عذاب نه] ویرویی او دې دپاره چې تاسو [دهغه په ویرولو سره] ویریږئ او دې دپاره چې [د ویرویدو په وجه مخالف پریزدنی او ددې په وجه به] په تاسو باندې رحم اوشی [فَكَذَّبُوهُ فَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفَلَاحِ] پس [ددې دتول هر څه باوجود] هغه خلقو ددوی تکذیب او کړو نو مونږ نوح [ع] لره او چې کوم خلق دهغه سره په کشتی کنبی وو [د طوفان د عذاب نه] بچ کړل [وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا] او کومو خلقو چې زمونږ آیتونه په دروغه گنرلی وو هغوی مونږ [په طوفان نوح کنبی] غرق کړل [إِنَّمَا كَانُوا قَوْمًا عَصِيَيْنَ] بیشکه هغه خلق رانده شوی وو [د حق او باطل ، فائدې او نقصان باره کنبی ئې هیڅ فکر نه کولو].

معارف او مسائل

دسورت اعراف د شروع نه تردې پورې داسلام د اصولو، توحید، رسالت او آخرت په مختلفو عنوانونو او دلیلونو سره ثابتول او تابعدارئ سره د خلقو مینه پیدا کول او ددې په خلاف کولو سره وعید او ویروول وو، ددې په ترڅ کنبی دشیطان د گمراه کوونکي چل ول او غولولو بیان وو، اوس د اتمې رکوع نه تقریباً ، آخر دسورت پورې دڅو انبیاء [ع] او ددوی د امتونو ذکر دې چې په هغه کنبی د ټولو انبیاء کرامو [ع] متفقہ طور باندې اصول مذکور ، توحید ، رسالت او آخرت ته بلنه ورکول وو، منونکولره داجر ، ثواب او نامنونکو خلقولره دقسما قسم عذاب او دهغوی دبد انجام تفصیلی بیان تقریباً په څوارلسو رکوع کنبی راغلې دې ، دهغې په ترڅ کنبی په سوونو اصولی ،

او فروغی مسئلی هم راغلی دی، او موجوده قومونو ته د تیر شوو قومونو د انجام نه د عبرت حاصلولو موقعه ورکړې شویده رسول الله ﷺ ته داسې تسلی اوشوه چه هر یو رسول سره داسې معاملې شویدی۔

د آیتونه پوره رکوع [اتمه دسورت اعراف] ده، په دې کښې د حضرت نوح ﷺ او د دوی د اُمت د حالاتو او ویناگانو بیان دی۔

په دنیا کښې د ټولو نه اول پیغمبر اگر چه حضرت آدم ﷺ دې خود هغوی په زمانه کښې د کفر او گمراهی مقابله نه وه، د هغوی په شریعت کښې زیات حکمونه د زمکې د آباد کاري او د انسانی ضروریاتو په باره کښې وو، کفر او کافران بیخی موجود نه وو، د کفر شرک مقابل د حضرت نوح ﷺ د زمانې نه شروع شوه، د پیغمبرۍ او شریعت په حیث دوی د ټولو نه اول پیغمبر دې، دې نه علاوه د دغې زمانې په طوفان کښې ټول خلق غرق شو کوم چه پاتې و هغه د دوی په کشتی کښې سواره شوی خلق وو، هم یوه نوې دنیا بیا آباءه شوه خکه ورته آدم اصغر و نیلې شی، همدغه وجه ده چه د پیغمبرانو ﷺ د قیصو شروع هم د دوی نه اوشوه چې په هغه کښې په نهه نیم سوه کاله اوږد عمر کښې د هغوی پیغمبرانه کوششونه او په دې باندې یې اکثر امتیان په کړه لار تلل او په نتیجه کښې سوا د کړو هغه مؤمنان نه چه ورسره په کشتی کښې سواره وو نور ټول غرقیدل او تباه کیدل بیان شوی دی، په رومبې آیت کښې د دې څه تفصیل داسې دې، فرمائی: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾

حضرت نوح ﷺ د حضرت آدم ﷺ په اتمه پیرې کښې دی، په مستدرک حاکم کښې د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما په روایت منقول دی چه د حضرت آدم ﷺ او د حضرت نوح ﷺ ترمنځه لس قرنه تیر شویدی (۱) او په طبرانی کښې همدا مضمون د ابی ذریه رضی الله عنهما روایت د رسول الله ﷺ نه منقول دې [تفسیر مظهری]۔ (۲) قرن عموماً یو سل کاله زمانې ته و نیلې شی، په دې بنا د دې دواړو ترمنځه د دې روایت په جوړیو زر کاله زمانه وه۔ ابن جریر نقل کړیدی چه حضرت نوح ﷺ د حضرت آدم ﷺ د وفات نه اته سوه شپږویش کاله پس پیدا شوی دی او د قرآن کریم د واضح بیان مطابق د دوی [دنوح] ﷺ عمر نهه نیم سوه کاله وو او د حضرت آدم ﷺ ټول عمر څلوېښت کم زر کاله وو، په دې بنا، د حضرت آدم د پیدائیش نه د حضرت نوح تر وفاته پورې ټوله موده دوه زره اته سوه شپږ پنځوس کاله جوړیږی (۳) [مظهری]۔ (۴) د حضرت نوح ﷺ اصلی نوم شا کر په خنې روایتونو کښې، سکن، او په خنو کښې عبدالغفار راغلی دی په دې کښې اختلاف دې چه د دوی زمانه د حضرت ادریس رضی الله عنهما نه وړاند وه او که روستو، د اکثر و صحابه کرامو رضی الله عنهم د قول مطابق دوی د حضرت ادریس رضی الله عنهما نه وړاند وو [بحر محیط]۔ (۵)

د حضرت عبداللہ بن عباس رضی الله عنهما په روایت رسول الله ﷺ فرمائیلی دی چه حضرت نوح ﷺ د څلوېښتو کالو په عمر کښې پیغمبر جوړ شو او د طوفان نه پس شپيته کاله ژوندی وو او مستدرک حاکم (۶)

(۱) المستدرک للحاکم رقم الحديث: ۲۴۴

(۲) المعجم الأوسط للطبرانی رقم الحديث: ۲۱۰ و ۸۷۷

(۳) التفسیر المظهری کهن تفصیل او کورنی۔

(۴) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۷

(۵) کذا فی المستدرک للحاکم، کتاب تواریخ المتقدمین من الانبیاء والمرسلین۔

(۶) المستدرک للحاکم رقم الحديث: ۲۴۳، کتاب تواریخ المتقدمین من الانبیاء والمرسلین۔

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾ نہ ثابتیری چہ حضرت نوح علیہ السلام صرف خپل قوم دپارہ پیغمبروو تہولی دنیا دپارہ نہ وو، قوم نی پہ عراق کنبی آبادوو، پہ ظاہرہ دتہذیب خاوندان ووالبتہ پہ شرک کنبی اختہ وو چنانچہ دوی خپل قوم تہ داسی بلنہ ور کرہ: ﴿فَقَالَ يَقُومُوا عِبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ﴾ اِسْ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱﴾ ای زماقومه: تاسو دالله تعالیٰ عبادت کوی، دہغہ نہ سواستاسو ہیخوکی معبود نشته، زہ پہ تاسو باند دیوی لوئی ورخی د عذاب ویرہ لرم! ددی پہ رومی جملہ کنبی دالله تعالیٰ عبادت تہ رابلل دی چہ اصل الاصول یادیری، پہ بلہ جملہ کنبی دکفر او شرک نہ دخان ساتلو بنودنہ دہ چہ پہ دی قوم کنبی دوبا پہ دول خورشوی وو، پہ در نیمہ جملہ کنبی دہغہ لوئی عذاب دخطری نہ خبرول دی چہ دخلاف ورزی پہ صورت کنبی پہ دوی راتلونکی وو، دی لوئی عذاب نہ مراد دآخرت عذاب ہم گیدی شی اوپہ دنیا کنبی دطوفان عذاب ہم کیدی شی (تفسیر کبیرا) (۱)

ددی پہ جواب کنبی دقوم وینائی قرآن کریم کنبی داسی راغلی دہ: ﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِرًّا ضَلِّي مُيِّنٍ﴾ (۲)، ملا، دقوم سرداران او مشرانو تہ وئیلی شی، پہ دی بناددی جملی مطلب داشو چہ دقوم سرداران او وئیل چہ مونہ تہ خوداسی بنکاری چہ تاسو پہ بنکارہ گمراہی کنبی پراتہ یی چہ مونہ دخپل پلار، نیکہ ددین نہ اروی، دقیامت پہ ورخ دوبارہ ژوندی کیدل اوجزا، سزاموندل راتہ صرف خیالی اووهمی خبری بنکاری۔

ددی زہ آزاروونکی وینا پہ جواب کنبی حضرت نوح علیہ السلام چہ کوم پیغمبرانہ طرز اختیار کرو، تبلیغ او اصلاح کوونکو دپارہ ہغہ یولور تعلیم او ہدایت دی چہ دراپارہ کولو او غصہ کولو پہ جواب کنبی نہ راپارہ شو اونہ پہ قہر شو بلکہ پہ سادہ تکو کنبی دہغو شبہی داسی لرې کوی فرمائی: ﴿قَالَ يَقُومُ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ﴾ اَيْلَفُكُم رَسُلَتِ رَبِّيْ وَ اَنْصَحُ لَكُمْ وَاَعْلَمُ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾ ای زماقومه! ما ہیخ گمراہی نشته، خبرہ داده چہ زہ ستاسو پشان دپلار نیکہ د رسمونو او جہالت پابند نہ یم، بلکہ د رب العالمین لہ ارخہ رسول یم، زماویناز مادپروردگار پہ ہدایاتو باند بنادہ، دالله تعالیٰ پیغام درتہ رسوم چہ پکنبی ہم ستاسو خیر دی، پہ دی کنبی نہ خو الله تعالیٰ تہ خہ فائدہ اونہ پکنبی زماخہ غرض شته دلته د، رب العالمین، لفظ، دشرک پہ عقیدہ باند یومضبوط گوذار داسی دی چہ ددی پہ مقابلہ کنبی نہ خودیو اود یوتا ینگیدی شی اونہ یزدان آواہر من—ورپسی فرمائی چہ دقیامت پہ عذاب کنبی ستاسو د شک شبہی وجہ ستاسو بی خبری اونا واقفیت دی ماته دالله تعالیٰ دآرخہ ددی یقینی علم را کړی شوی دی۔

ورپسی داسی بیان شوی دی فرمائی: ﴿مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَكًا﴾ (۴) یعنی ددوی قوم د نوح علیہ السلام پہ بلنہ باند یوہ شبہہ داہم او کرہ چہ داخوہم زمونہ پشان یو بشر او انسان دی، ہم زمونہ پشان خوراک خگا کوی اوز مونہ پشان اودہ کیبری او وینیری، مونہ نی خپل پیشوا، څنگہ اومنو؟ الله تعالیٰ کہ مونہ تہ خہ پیغام رالیولی نو دی دپارہ بہ نی فرشتی راتہ رالیولی چہ دہغی خانگری توب اولوی بہ پہ مونہ تولو واضعہ شو ی و، اوس خو ددی نہ سوا بل خہ خبرہ نشته چہ زمونہ دقوم اونسلی یوکس پہ مونہ باند خپل پور تہ والی اولونی ضباطول غواړی ددی پہ جواب کنبی الله تعالیٰ او فرمائیل: ﴿وَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَ كُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ

فَنُذِرُكُمْ لِتَنذِرُوهُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ ﴿۱۰﴾ [یعنی آیا، تاسو به دې تعجب کوئ چې ستاسو د رب پیغام تاسوته، دیو داسې کس په معرفت راغلو چې هم ستاسو د جنس نه دې په دې غرض چې هغه تاسو او ویروی او چې تاسو او ویریرې او په تاسو رحم او کړې شی [یعنی دهغوئ په ویرولو سره تاسو او ویرې شی، مخالفت کول پریردئ چې په نتیجه کېنې نې په تاسو رحمت نازل شی۔

مطلب دادې چې د انسان په پیغمبر کیدو باند تعجب کول ځکه پکار نه دی چې اول خوالله تعالی مختار مطلق دې چاته چې غواړی پیغمبری ورکوی، په دې کېنې دڅه خبرې کولو هیڅوک حق نه لری، دې نه علاوه چې په اصل معامله غوراو کړې شی نو واضح به شی چې انسانانوته په انسان پیغمبر راتلو سره مقصد پوره کیدې شی نه چې د فرشتې پیغمبر په راتلو سره۔

چنانچه د پیغمبري اصل مقصد دادې چې د الله تعالی په کاملې فرمانبرداری او عبادت باند خلق قائم کړې شی او دهغه د حکمونو د مخالفت نه اوساتلې شی او د اهل کیدې شی چې هم د دوی د جنس نه یو انسان دوی ته عملی نمونه جوړیدو سره دوی ته وراوښایي چې سره د بشري تقاضو، خواشاتو او کمزورونه چې څنگه زه د الله تعالی د حکمونو تا بعداری او دهغه عبادت کولې شم نو تاسو ئې هم کولې شی، که فرشته پیغمبر جوړه شوې وي او دوی ته ئې خپله عملی نمونه پیش کولې نو هر چا به په ډاډه زړه و نیلې شو چې هر کله فرشتې د بشري خواشاتو نه پاکې دی، لوږه تنده نې نشته، خوب نه ورځی، سترې کیږي نه نو دهغې پشان مونږه څنگه کولې شو؟ لیکن هر کله چې یو انسان پیغمبر خپلو انسانانوته خپله عملی نمونه ورمخکېنې کړې چې د الله تعالی فرمانبرداری او عبادت داسې کوئ نو هغوی پکېنې هیڅ بهانه او عذر نشی کولې، چنانچه دې خبرې ته ئې اشاره داسې او فرماینله: ﴿لِنُذِرْكُمْ وَلِتَفْقَهُوا﴾ مطلب دادې چې دهغه چا په ویرولو سره څوک ویریدې شي چې د دده د جنس وی او هم د دوی پشان ټول بشري خصوصیات پکېنې وی، داشبهه، داکثرو امتونو کفار وپیش کړیده چې څوک بشر او انسان پیغمبر نه دی جوړیدل پکار چې قرآن د دغې ټولو همدغه جواب ورکړیدی، افسوس دې چې د قرآن کریم د دې دومره ډاگیزو خبرو باوجود هم ځنې خلق د رسول الله ﷺ د بشریت نه د انکار کولو جرات کوی، ولې چې جاهل انسان په دې حقیقت نه پوهیږي او دخپل هم جنس پورته والی منلو ته نه تیارېږي چنانچه دخپلې زمانې اولیاؤ او علماؤ سره ئې هم په دې بنا باند د سپکاوی او نفرت کولو رویه جاری وی۔

دخپل قوم د زړه درد وونکو ویناگانو په جواب کېنې د حضرت نوح ﷺ د شفقت او نصیحت نه ډکې دې رویې په دغه بې جس قوم باند هیڅ اثر او نکره بلکه خانو نونه ئې رانده جوړ کړل او هغوی لره ئې په مخه دروغ ژن بللو، ځکه پر الله تعالی د طوفان عذاب راؤلیږلو، فرمائی: ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَجْنِبْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَعْرِقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿۱۱﴾﴾ [یعنی د نوح ﷺ ظالم قوم دهغوئ د نصیحت او خیر خواهی هیڅ پروا وونکړه او په مخه ئې هغوی لره دروغ ژن بللو، نتیجه ئې داشوه چې مونږه، حضرت نوح ﷺ او دهغه ملگری په یو کشتی کېنې سواره کړل، طوفان نه مو خلاص کړل او کومو خلقو چې زمونږ آیتونه په دروغه بللی وو هغه مو غرق کړل بیشکه دا خلق رانده پاتې کیدل! د حضرت نوح ﷺ قیصه، دهغوئ د قوم غرقیدل او په کشتی کېنې د سور و خلقو خلاصی موندل د دې پوره تفصیل به په سورت نوح او سورت هود کېنې راشی دلته صرف خلاصه ئې بیان شوه څنگه چې د مقام تقاضاوه۔

حضرت زید بن اسلم فرمائی ہیں کہ حضرت نوح علیہ السلام پہ قوم باند دُطوفان عذاب ہفہ وخت راغلو کله چہ دہغوی شمیرا وقت زیات وو، دومرہ گنرو وچہ دُغراق زمکہ او ددی غرونہ پرتنگی شوی وو او ہمیشہ دالله تعالیٰ دادستور پاتی شوی دچہ نافرمانہ خلقوتہ مہلت ورکوی نو عذاب پرداسی وخت کنبی را ولی چہ پہ شمیر، قوت او دولت کنبی ډیر زیات شی او ددی پہ وجہ پہ نشہ او مستی کنبی وی [ابن کثیر]۔^(۱)

خنی روایتونو کنبی راغلی دی چہ حضرت نوح علیہ السلام سرہ پہ کشتی کنبی اتیا کسان سوارہ وو چہ دیونوم پکنبی جرہم وو چہ عربی ژبہ بہ نی و نیلہ [ابن کثیر] پہ روایت دابن ابی حاتم دحضرت عبداللہ بن عباس نہ [۲]۔^(۲) پہ خنی روایتونو کنبی ددی تفصیل داسی ہم راغلی دی چہ دغی اتیا کسانو کنبی خلویست نارینہ او خلویست زنانه وو، دطوفان پہ ختمیدو دموصل پہ کوم مقام کنبی چہ دا اتیا کسان پاتی شو ددغی خانی نوم پہ،، ثمانون،، سرہ مشهور شو۔^(۳)

غرض دا چہ دلته دحضرت نوح علیہ السلام پہ مختصر قیصی بیانولو سرہ یو خود او بنودلی شو چہ دتولو پخوانو پیغمبرانویلنہ ورکول او د عقید و اصول یو وویل دا او بنودلی شو چہ الله تعالیٰ دخیلو پیغمبرانو ﷺ پاتاید او مرستہ پہ داسی حیران کن طریقہ سرہ کوی، چہ دغرونو خو کوته ختونکی طوفان کنبی نی ہم سلامتی تہ خہ خطرہ نہ وی، دریم نی داپہ ډاگہ کرل چہ د پیغمبرانو ﷺ پہ دروغه بلل دالله تعالیٰ عذاب تہ دعوت ورکول دی څنگہ چہ پخوانی امتونہ دپیغمبرانو ددروغ بللو پہ وجہ پہ عذاب کنبی بشکیل کرې شو تننی خلقوله پکار دی چہ دداسی کولونه بی ویری نشی۔

وَالِی عَادٍ أَخَاهُمْ	
او عادیانوته ورود هغوی	
او قوم عادته مو د هغوی رور	
هُودًا	قَالَ يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ
هود او و نیل هغه اے قومه زما بندگانگی کوئی دالله نشته دی تاسولرہ بل خدای ابغیر د هغه نه آیا هود اولیو ا هغه ورته او و نیل انی زما قومه صرف دالله عبادت کوئی اچی بیشکه د هغه نه سوا بل څوک د عبادت لائق نشته	
پس یریری تاسو او و نیل سردارانو هغو	اچی نه نی منله خبره د هغه د قوم د هغه نه بیشکه مونږه آیاتاسو د گناهونونه پر هیزنه کوئی د قوم کافرو سردارانو ورته جواب کنبی او و نیل اچی
لَنْزِكَ	فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَذِبِينَ
خامخا وینو تالره په بی عقلی کنبی او بیشکه مونږه خامخا گمان کوو په تاباندی ددروغ ژنانونه مونږ ته خوداسی بشکاری چې ته په بیوقوفیا کنبی پروت نی او مونږ په تاباندی ددروغ ژنو گمان کوو	

^(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۱

^(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۱

^(۳) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآيات: ج ۵، ص ۲۴

قَالَ يَقَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ

اوونيل هغه ايم قومه | نشته | پد ماباندي | بي عقلی | وليکن زه | رسول یم

هغوی ورته اوونيل چي اتي زما قومه زه خه بيوقوفه نه یم | بلکه زه خود هغه ذات د طرفه رسول یم |

مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝ اَبْلَغُكُمْ رِسَالِ رَبِّيْ وَاَنَا لَكُم

د طرفه | درب العالمين نه | رسوم | تاسوته | پيغامونه | درب زما | اوزه | تاسولر

چه د ټول مخلوق رب دي | تاسوته د الله ﷻ پيغامونه در رسوم | او په دي يقين اوکړنی چي

نَاصِرٌ ۝ اَمِيْنٌ ۝ اَوْعَجِبْتُمْ اَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ

نصیحت کونکي یم | امانتدار یم | آيا تعجب کوئ تاسو | چي راغي تاسوته | انصیحت

ستاسو خير خواه یم | آيا تاسو په دي خبره تعجب کوئ چه تاسو ته د الله ﷻ د طرفه

مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَاذْكُرُوا

د طرفه | درب ستاسونه | په يوسړي باندي | ستاسونه | | دپاره ددي چي او يروي تاسو | اوياد کړئ

هم ستاسو نه يو سړي باندي نصیحت نازل شوي دي | چي تاسو د عذاب نه خبر کړئ

اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ

کله چي | هغه جوړ کړئ تاسو | خليفگان | | روستو | | د قوم دنوح نه | اوزيات ني کړئ تاسو

اوياد کړئ چي هغه [الله] تاسو دنوح ﷺ د قوم نه پس اباد کړئ | او تاسو ته ني

فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً ۚ فَاذْكُرُوا الْاٰلِهَ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝

په پيدائش کښي | په لحاظ د طاقت سره | نو ياد کړئ | انعمتونه د الله | | اميد دي | چي تاسو به خلاصي بيا مومي

مضبوطي کاتي | در کړئ | نو د الله ﷻ نعمتونه ياد ساتئ | | چي په دنيا او آخرت کامياب شئ

قَالُوا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ

اوونيل هغوی | آيا راغلي ئي ته مونږ ته | دپاره ددي چي عبادت اوکړو | مونږه | د الله | يوازي | او چي پر پرېدو | مونږه

هغوی اوونيل | آيا ته ددي دپاره راغلي ئي | | چي مونږه صرف د الله ﷻ عبادت شروع کړو

مَا كَانْ يَعْبُدُ اَبَاؤُنَا ۚ فَاتِّبَا بِمَا تَعِدُنَا

هغه | چي عبادت به ئي کوو | پلار انوز مونږه | نور اوله مونږه | هغه عذاب | چي ته پرې يروي | مونږه

او دخپل پلار نيکه نور ټول معبودان پر پرېدو | | نو ته اوس هغه عذاب راو له دکوم نه چي دي مونږه وپرولو

اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ

که چري ئي | تد | در يښتونو | نو خلگونه | اوونيل هغه | چي واقع شو | | په تاسو

که ته په دي کښي رښتونئ يئ | هغه ورته اوونيل چي بيشکه په تاسو باندي د

مِّن رَّبِّكُمْ رَجْسٌ وَغَضَبٌ ۚ اَنْجَادِلُونِيْ فِيْ اَسْمَاءِ

د طرفه | درب ستاسونه | عذاب | | او قهر | | آيا تاسو جگړه کوئ زما سره | | په هغه نومونو کښي

الله ﷻ طرفه پليتي | او غضب واقع شو | نو آيا تاسو ماسره په داسي نومونو باندي جگړه کوئ

سَمِعْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ مَّا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا

چی کینبودلی دی تاسو هغه | تاسو اوپلار انو ستاسو اچی نه دی انازل کړې | الله | په هغې
چی تاسو او ستاسو پلار انو پخپله ایخودی دی | او الله ﷻ دهغې اېه معبودیت باندې هیڅ

مِنْ سُلْطٰنٍ ۖ فَانْتَظِرُوْا ۖ اِنِّیْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِیْنَ ۝

خه دلیل | نو انتظار کوی تاسو | بیشکه زه ستاسو سره | ادا انتظار کونکونه یم
دلیل نه دی رالېږلې | نو تاسو انتظار کوی | ... اوزه به هم تاسو سره انتظار کونکې یم

فَاَنْجِیْنٰهُ ۖ وَالَّذِیْنَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا

نویج کړو مونږه هغه | او هغه کسان | چی وو هغه سره | په رحمت سره | د طرفه زمونږه | او پرېکړو مونږه
نومونږه هغه ته | او دهغه ملگرو ته پخپل رحمت سره نجات ورکړو | او دهغه کسانو جرړې مو پرېکړې

دَابِرَ الَّذِیْنَ کَذَبُوْا بِآیٰتِنَا وَمَا کَانُوْا مُؤْمِنِیْنَ ۝

بیخ | دهغه کسانو | چی دروغ ئې گنړلې وو | آیتونه زمونږه | اونه وو هغوی | مومنان
چی زمونږه آیتونه ئې دروغ گنړل | او هغوی هیڅکله ایمان نه راوړلو

آسان ترجمه قرآن

او قوم عاد طرف ته مونږ د هغوی یو ورور هود علیه السلام لېږلې وو هغه او وئیلې: اې خُما قومه! دالله عبادت وکړئ. دهغه نه سوا هیڅوک معبود نشته. آیا بیا هم تاسو دالله نه نه ویرېږئ؟ دهغوی د قوم سردارانو چا چه کفر کړې وو و وئیل چه مونږ خو یقیني طور گورو چه ته په بې وقوف تیا کښ مبتلا ئې. او بې شکه ځمونږ گمان دا دی چه ته یو دروغ ژون سړې ئې هود علیه السلام و وئیل: اې خُما قومه! ما باندې هیڅ بې وقوفتیا نشته بلکه څه د رب العلمین د طرف نه رالېږلې شوې پیغمبر یم څه د خپل پروردگار پیغامات تاسو ته رسوم. او څه ستاسو داسې خبر خوا یم چه هغې باندې تاسو اطمینان کولې شی آیا تاسو دې باندې تعجب کوئ چه ستاسو د رب نصیحت د یو داسې سړي په ذریعه تاسو ته رارسیدلې دې چه ستاسو نه دې دې د پاره چه تاسو خبردار کړې؟ او هغه وخت یاد کړئ چه هغه د نوح علیه السلام نه وروستو تاسو جانشین جوړ کړئ او د جسم په ډیل ډول کښ ئې تاسو (د نورو نه) اوچت کړئ. پس دالله نعمتونو طرفته توجه وکړئ دې د پاره چه تاسو ته کامیابی حاصل شي. هغوی و وئیل چه آیا ته مونږ ته دي د پاره راغلې ئې چه مونږ یواځې دالله عبادت وکړو. او د کومو (بتانو) چه به ځمونږ پلار نیکه عبادت کولو نو هغه پرېږدو؟ پس که ته رینه تینې ئې نو مونږ ته هغه (عذاب) راوړه چه دهغې نه ته مونږه ویروې هود علیه السلام و وئیل: چه اوس ستاسو د رب د طرف نه په تاسو باندې د قهر او د عذاب فیصله شوي ده آیا تاسو ما سره (د مختلفو بتانو) دهغه نومونو په پاره کښ جهنم کړه کوئ چه تاسو او ستاسو پلار نیکه ایښودی دی. چه دهغې په تائید کښ الله تعالی هیڅ دلیل نه دی رالېږلې؟ پس اوس تاسو انتظار کوئ څه هم تاسو سره انتظار کونکې یم پس مونږ ده لره (یعنی هود علیه السلام لره) او دهغه ملگرو لره نجات ورکړو. او دهغه خلقو جرړه مو کټ کړه چه هغوی ځمونږ آیتونه دروغ ژون کړي وو او نه وو دوی مومنان.

خلاصہ تفسیر

﴿إِنَّا عَاذُكُمْ مَوْلَاكُمْ﴾ او مونږ قوم عاد ته دده وي [د روزلي يا وطن] رور هود [۱۷:۱] لره [پيغمبر جوږ ڪړو] اوليرلو ﴿قَالَ يَقُومُوا عِبَادُ اللَّهِ مَا لَكُمْ مِنَ الْغَيْرَةِ﴾ هغوي [خپل قوم ته] او فرمائيل چي ائي زما قومه تاسو [صرف] د الله عبادت ڪوئي دهغه ذات نه سوا ستاسو معبود نشته [او بت پرستي پريردني لکه وړاندې آيت] ﴿وَلَكُمْ مَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ﴾ نه معلوميري [۱۷:۲] ﴿أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ پس آيا تاسو [داسي] دلونې جرم يعني شرك مرتكب ڪيدو سره د الله تعاليٰ عذاب نه [نه] ويريريئي ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ﴾ دهغه په قوم ڪنبي چي کوم خاص وجاهت والا خلق ڪافر وو هغوي [جواب ڪنبي] او وئيل ﴿إِنَّا لَنُرِيكَ فِي سَفَاهَةٍ﴾ چي مونږ تاسو په ڪم عقل ڪنبي وينو [چي] د توحيد تعليم ڪوئي او عذاب نه مويروئي [۱۷:۳] ﴿وَأَنَّا لَنُنْظُرُكَ مِنَ الْكَذِبِينَ﴾ او مونږ بيشڪه تاسو د دروغڙنو خلقو نه ڳڻو [يعني] نعوذ بالله نه خو توحيد صحيح مسئلہ ده او نه د عذاب راتلل صحيح دي [۱۷:۴] ﴿قَالَ يَقُومُوا لَيْسَ فِي سَفَاهَةٍ﴾ هغوي او فرمائيل چي ائي زما قومه څه لږ هم ڪم عقل نه يم ﴿وَلَا يَكُنِي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ليکن څه پروردگار عالم ليرل شوي پيغمبر يم [هغه ذات ماته] د توحيد تعليم او د عذاب د ويرې حڪم را ڪړي دي ، په دي وجه خپل منصبی کار ڪوؤم چي [۱۷:۵] ﴿أَلَيْسَ لَكُمْ رَسُولٌ مِّنْكُمْ﴾ تاسو ته د خپل رب پيغام [او احڪام] رسوم [۱۷:۶] ﴿وَأَنَّا لَكُم مِّنْ آمِينٍ﴾ او څه ستاسو خير خواه امانتدار يم [ځكه چي] توحيد او ايمان ڪنبي ستاسو فائده ده او تاسو زما د دبشر ڪيدلو په وجه خدا د نبوت نه انڪار ڪوئي لکه څنگه چي سورة ابراهيم ڪنبي د قوم نوح ، عاو او ثمود نه پس ذکر دي چي ﴿قَالُوا إِنَّا نَسُوا اللَّهَ الْغَافِلِينَ﴾ او سورة فصلت ڪنبي د عاد او ثمود د ذکر نه پس راغلي دي چي ﴿قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً﴾ نو [۱۷:۷] ﴿أَوْ نَجْعَلُكُمْ أَفْئِدَةً مِّنْ غَدِيرٍ﴾ آيا تاسو ددي خبري نه تعجب ڪوئي چي ستاسو د رب د طرفه تاسو ته يو داسي کس په معرفت سره چي ستاسو د جنس څخه دي [يعني بشر] دي څه د نصيحت خبره راغله [هغه د نصيحت خبره هم هغه ده چي] ڪومه پورته تيره شوه [يَقُومُوا عِبَادُ اللَّهِ ... اَلَيْسَ قَوْلُهُ ... أَفَلَا تَتَّقُونَ] چي هغه کس تاسو [د الله تعاليٰ د عذاب] نه ويروي [يعني] دا خو څه د تعجب خبره نه ده ، آيا بشريت او نبوت ڪنبي څه منافاة شته دي ، پورته په [۱۷:۸] ﴿أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ ڪنبي ترهيب وو وړاندې ترغيث دي [۱۷:۹] ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءً مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ﴾ او [ائي قوم] تاسو دا حالت ياد ڪړئي [او يادولو نه پس احسان او مني او اطاعت او ڪړئي] چي الله تعاليٰ تاسو لره د قوم نوح نه پس [په مخ د زمڪي باندې] آباد ڪړئي ﴿وَوَآذَكُم بِقُلُوبِكُمْ﴾ او تاسو لره ئي په جسامت او ډال ډول ڪنبي [هم] زياتوالي در ڪړو ﴿فَأَذْكُرُوا أَنَّى جَعَلَكُمْ خُلَفَاءً مِّن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ﴾ پس تاسو د الله تعاليٰ [هغه] نعمتونه ياد ڪړئي [او يادولو نه پس احسان او مني] او اطاعت او ڪړئي [چي] تاسو [په هر شان] ڪامياب شئي ﴿قَالُوا أَجِئْنَا لِنُعْبَدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَكُنَّا مَعَكُمْ يَوْمَ يَفْعَلُ مَا كَانَ يَفْعَلُ﴾ هغه خلقو او وئيل چي [ڏير بنه] آيا تاسو مونږ لره دي دپاره راغلي يي چي مونږ صرف د الله عبادت او ڪړو او چي د ڪومو [بتانو] چي زمونږ پلار نيڪه عبادت ڪولو مونږ دي د هغوي [عبادت] پريردو [يعني] مونږ به ڪله هم داسي اونه ڪړو [اوز مونږ په نه منلو باندې] چي تاسو د ڪوم عذاب دهمڪي را ڪوئي [لکه څنگه د افلا تتقون څخه معلوميري] [۱۷:۱۰] ﴿فَأَنبَأْنَا بِمَا كُنْتُمْ تَفْعَلُونَ﴾ تاسو مونږ باندې دا عذاب را وئلي ڪه ته ريښتون يي [۱۷:۱۱] ﴿قَالَ قَدْ وَقَعْنَا عَلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ جُشَ

وَعَصَبٌ ۝ هغوی او فرمائیل چہ [ہر کلمہ ستاسو د سرکشی دا حالت دی نو] بس اوس بہ تاسو باندی دالہ تعالیٰ عذاب راخی [پس تاسو تہ بہ د عذاب د شبہی جواب پہ ہغہ وخت کنبی معلوم شی او باقی پہ توحید باندی چہ ستاسو شبہ دہ او دا بتان خپل معبودان گنری او دوی تہ خپل معبودان وایی، لیکن پہ حقیقت کنبی ددی د معبود کیدو ہیخ دلیل نشته دی نو] ﴿اَلَمْ يَكُنْ فِيْ اَسْمَاءَ مَكْتُمًا ۚ وَابَاؤُكُمْ قَالُوْا لَوْلَا اِنَّ اللّٰهَ بِمَا مِنْ سُلْطٰنٍ ۝﴾ آیا تاسو ماسرہ دداسی [بی حقیقتہ] نومونو پہ بارہ کنبی جنگ کوئی [یعنی ہغہ مسمیات د خینی اسماء پہ شان دی] اودا تاسو او ستاسو پلار نیکہ [د خپلہ خانہ] گر خولی دی [لیکن] ددوی د معبود کیدو اللہ تعالیٰ خہ دلیل [نقلی یا عقلی] نہ دی لیرلی [یعنی جگرہ کنبی د مدعی پہ ذمہ دلیل دی او د مقابل د دلیل جواب ہم دی، پس تاسو نہ خو دلیل قائمولی شی اونه خما د دلیل جواب را کولی شی بیاد جگرہ خہ مطلب] ﴿فَاَنْظُرُوْا اِلٰی مَعْلَمٍ مِّنَ الْمُتَظٰنِّ ۝﴾ پس تاسو [اوس جگرہ ختمہ کرشی او دالہ تعالیٰ د عذاب] انتظار کوئی زہ ہم تاسو سرہ انتظار کوم ﴿فَاَلْبَيِّنَةُ وَالَّذِيْنَ مَعَهَا بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۝﴾ غرض [عذاب راغلو او] مونہ ہغوی لہ اود ہغوی ملگرو لہ [یعنی مؤمنانولہ] خپل رحمت [وکرما] سرہ [ددی عذاب نہ] بچ کرل ﴿وَقَطَعْنَا دَاوُدَ الَّذِيْنَ كَذَّبَ بِالْحَقِّ مَا يَلْتَازُ الْاٰمُوْنِيْنَ ۝﴾ او دا خلق مو [د بیخہ] ختم کرل [یعنی بالکل مو ہلاک کری] کومو چہ زمونہ آیتونہ پہ دروغہ گنری وو او ہغوی [د غایت قساوت یعنی سختیدل] پہ وجہ ایمان قبلوونکی نہ وو [یعنی کہ ہلاک شوی نہ وی نو] بیا بہ ہم دوی ایمان نہ وی راوری نو پہ دی مونہ د ہغہ وخت د حکمت د تقاضی مطابق ددوی خاتمہ او کرہ۔

معارف اوسائل

۱۔ **عَادَ اَوْنُوه** [نہ تاریخ] پہ اصل کنبی عاد د ہغہ سری نوم دی چہ د حضرت نوح علیہ السلام پہ پنجم پشت کنبی د ہغوی د خونی سام پہ اولاد کنبی وو، بیاد دغہ سری تول اولاد تول قوم د عاد پہ نوم باند مشہور شو، قرآن کریم کنبی کلمہ دی لفظ، عاد، سرہ اولی ہم زیاتولی شی او کلمہ پہ،، ارم ذات العماد،، سرہ ہم یاد پیری، پہ دی بنا، عاد قوم تہ، ارم ہم وئیلی شی-د،، عاد اولی،، پہ مقابلہ کنبی یو بل عاد ثانیہ، ہم شتہ؟ دی کنبی د مفسرینو تحقیق، اود مؤرخینو اقوال مختلف دی خو زیاتہ مشہورہ خبرہ دادہ چہ د عاد قوم د غور نیکہ نوم ارم دی- د ہغہ یو خوی عوض اولاد تہ،، عاد اولی،، اود بل خونی جشوا اولاد تہ عود یا عاد ثانی ہم وئیلی شی، ددی تحقیق حاصل دادی چہ عاد او ثمود دواہ د ارم دواہ شاخونہ دی یو شاخ تہ عاد اولی او دویم تہ ثمودیان ثانیہ ہم وئیلی کیڑی او لفظ د ارم د عاد او ثمود دواہ دپارہ استعمال پیری۔

۲۔ خنی مفسرین فرمائی چہ ہر کلمہ پہ عاد قوم عذاب راغلو نو دوی نہ یو وفد مکی معظمی تہ تلی وو چہ عذاب نہ محفوظ پاتی شو دغی تہ عاد آخری وئیلی شی [بیان القرآن]۔

۳۔ **هُود** [دیو پیغمبر نوم دی]، د حضرت نوح علیہ السلام پہ پنجم پشت کنبی راخی چہ د سام پہ اولاد کنبی دی، د عاد قوم او د حضرت ہود علیہ السلام نسب نامہ پہ خلورم پشت کنبی پہ سام یو خانی کیڑی، پہ دی بنا ہود علیہ السلام د عاد قوم نسب رور دی خکہ نی ﴿اَلَا هُوَ هُوْدًا ۝﴾ او فرمائیل۔

۴۔ عاد قوم پہ دیار لسو خاندانوں باند مشتمل وو عمان نہ ترحضرموت او یمن پوری ددوی علاقہ وہ، زمکی نی دیری خیرازی او آبادی وی، ہر قسم باغونہ پکنبی وو، د اوسیدو دپارہ بہ نی دیرلونی لونی او عالیشان محلونہ جوړول، بنہ لوړ او د ک بدنونہ نی وو، چنانچہ اللہ تعالیٰ

فرمائی: ﴿وَاذْكُرْ فِي الْخَلْقِ بَصُطَةً﴾ اللہ تعالیٰ دتولو نعمتونو دروازی پہ دوی پرانیستی وې مگر ددوی کوږ فهمی، هم دغه نعمتونه دوی دپاره وبال جان جوړ کړل، دخپل قوت اورعب داب په نشه کښې مست وو او د: ﴿مَنْ أَشَدُّ مِرْثَاقًا﴾ لپې به نې کولې، هغه رب العالمین ئے پرېښود کوم د نعمتونو باران چه پر کیدو او په بت پرستی کښې اخته شو۔

حضرت هود علیه السلام: ﴿نَسَبَ لِنَا نَحْمَ اَوْحَنِي﴾ حالات: اللہ تعالیٰ ددوی د هدایت دپاره حضرت هود علیہ السلام پیغمبر جوړ کړو او وړوې لیرلو چه هم پخپله ددوی دخاندان نه وو، د عربو دنسبونو لونی مشهور ماهر ابو البرکات جونی لیکلی دی چه د حضرت هود علیہ السلام خونې یعرب بن قحطان دې چه په یمن کښې آباد شو او یمنی قوم دهغه دنسل نه دې، د عربی ژبی شروع هم ددوی نه اوشو او ددغه یعرب دنوم په مناسبت سره ددغې ژبی نوم عربی او ددې دویونکو نوم عرب یادیرې [بحر محیط]۔ (۱)

خو صحیح داده چه عربی ژبه د حضرت نوح علیہ السلام د زمانې نه جاری وه دوی سره په کشتی کښې سور د یو کس نوم جرهم وو چه عربی ژبه ئې ونیله [بحر محیط]۔ (۲) دا هغه جرهم دې چه دمکې معظمې آبادی تر شروع شوه البته دا کیدې شی چه په یمن کښې د عربی زبان شروع د یعرب بن قحطان نه شوې وی او د ابو البرکات د تحقیق همدغه مطلب وی۔

عاد قوم ته، حضرت هود علیہ السلام د بت پرستی پرېښو، د توحید اختیارولو، د زور ظلم پرېښو او د عدل وانصاف اختیارولو بنودنه او کړه، خو هر کله چه دغه خلق دخپل قوت او دولت په نشه کښې مست وو، دهغوی خبره ئې اونه منله، په نتیجه کښې ئې دا عذاب پر راغلو چه درې کاله په مخه باران بند شو، زمکې ئې شاربیا بانونه جوړ شو، باغونه ئې اوسو خیدل، بیا هم دا خلق د شرک او بت پرستی نه منع نه شو اللہ تعالیٰ پراته ورځې او اوه شپې په مخه د سیلی سخت عذاب راوستو، ددوی څه پاتې باغونه او محلونه ئې زمکې سره سم کړل، انسانان او څاروی به ئې په هوا کښې الوتل او بیا به سردکتد راغور خیدل، په دې شان عادیان دیو مخه هلاک شو، چنانچه اللہ تعالیٰ فرمائی: ﴿وَقُلْنَا اٰیُّهَا الَّذِیْنَ کَفَرُوْا﴾ او ځنې حضراتو ئې هم دامطلب اغستی دې چه ددغې وخت ټول خلق اف پناه شو او ځنې حضرات داسې وائی چه تر قیامت په پورې ئې دغه نسل ختم کړو۔

هر کله چه عاد یانو د حضرت هود علیہ السلام اونه منله، په کفر او شرک کښې په مخه اخته پاتې کیدل او ددې په وجه پر عذاب راغلونو حضرت هود علیہ السلام سره دخپلو ملگرو په یو کیر کښې پناه واغسته، د اللہ تعالیٰ په قدرت په دغه طوفانی سیلی خولو ئې لو ئې عالیشان محلات سردکتد راگوزار شو مگر دغې کیر ته ئې هیڅ نقصان نه رسولو او حضرت هود علیہ السلام سره د ملگرو پکښې دغه ټول وخت ښه په آرام او تسلی سره تیکاوو، او هیڅ نقصان ئې نه وؤ بیا موندې، دخپل قوم د هلاکیدو نه پس حضرت هود علیہ السلام مکې مکر مې ته ورغلو او هم د غلته وفات شو [بحر محیط]۔ (۳)

د طوفانی سیلی په صورت کښې عاد پانویاند طوفان هم راتلل قرآن کریم کښې په ډاگه راغلی دی او په سورت مؤمنون کښې د حضرت نوح علیہ السلام د قیصې بیانولونه پس اللہ تعالیٰ فرمائی: ﴿لَمَّا اٰتٰا اٰمِیْنُ بَعْدَ هَمْزٍ قَوْلًا اٰخِرِیْنَ﴾ ای بیا مونږه ددوی نه پس یوه بله ډله پیدا کړه ښکاره خبره ده چه دغې ډلې نه مراد عاد قوم دې، بیا ددغې ډلې دکړو، وړو قولونو او عملونو بیانولونه پس فرمائی:

(۱) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۲۲

(۲) قدامت غریچه۔

(۳) کذا فی تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۳۷

﴿فَاتَّخَذَتْهُمْ السَّيِّئَةُ بِالْحَقِّ﴾ اراگير کرل هغوی لره یوسخت آواز اددې قرآنی ارشاد په بناخنې مفسرینو حضراتو فرمائیلی دی چه په عادقوم باند دسخت قسم هیبتناک آواز عذاب راوستې شوې وو، خودې دواړو کښې ټکر ځکه نشی کیدې چه دسیلی طوفان اودسخت آواز عذاب پرهم راغلي وی. دادعادقوم اودحضرت هود علیه السلام مختصره واقعہ ده چه تفصیل نې په قرآنی الفاظو کښې داسې دې: په رومبی آیت کښې فرمائی: ﴿وَالِیٰ عَادِآخَاهُمُ هُوَ ذَا قَالُ یَقُومِرَاعِبُدُوا اللّٰهَ مَا لَکُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَیْرِہٖ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ﴾ [مونیہ عادقوم ته د هغوی رورحضرت هود علیه السلام، هدايت کولو دپاره اولیرلو، هغوی ورته اوفرمائیل، ای زماقومه اتاسو، یواځې دالله تعالی عبادت کوی، د هغه نه سوا بل څوک، ستاسو معبود نشته، آیا، تاسو نه ویریرئ؟]

دعادقوم نه وړاند دحضرت نوح علیه السلام دقوم لوڼې عذاب تراوسه پورې لاهن نه وتلې نه وو، ځکه حضرت هود علیه السلام ته د عذاب دسختوالي اولوڼیوالی بیانولو ضرورت نه وو، صرف دومره وئیل نې کافی اوکنړل چه آیا، تاسو دالله تعالی د عذاب نه نه ویریرئ؟

په دویم کښې فرمائی: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا مِنْ قَوْمِہٖ اِنَّا لَنُرٰکَ فِیْ سَفَاہَةٍ وَّاَنَّا لَنَظُنُّکَ مِنَ الْکٰذِبِیْنَ﴾ [دقوم سردارانو وئیل چه مونږه تاسولره په بیوقوفی کښې اخته مومو اوزمونږ گمان دادې چه تاسوپه دروغونو کښې شامل یئ؟]

دامعارضه اومباحثه تقریباً هغه شان ده، څنگه چه دحضرت نوح علیه السلام قوم، هغوی سره کړې وه، صرف ځنې الفاظو کښې فرق دې، په دریم اوخلورم آیت کښې ددې جواب هم په هغه انداز کښې دې څنگه چه دحضرت نوح علیه السلام جواب وو، یعنی داچه په ما کښې بیوقوفی هیڅ هم نشته، خبره صرف دومره ده چه زه درب العالمین له اړخه رسول اویغمبر جوړ شوې راغلي یم، د هغه پیغامونه درته رسوم اوڅه، په ډاگه ستاسو خیر خواه یم، په دې وجه ستاسو دپلرونو نیکنویه جهالتونو او غلطیانو کښې ستاسو دملگریا کولو په ځانې، ستاسو دطبیعتونو خلاف حق خبره تاسوته رارسم کومه چه تاسو بده گنړئ.

په پنځم آیت کښې دعادیانو هم هغه اعتراض بیان شوی دې چه دوی نه وړاند دحضرت نوح علیه السلام قوم داسې پیش کړې وو چه دخپل ځان پشان بشراوانسان دخپل ځان مشراوپیشواڅنگه اومنو که څوک فرشته پیغمبره راغلي وې نوملې به مووه جواب ئې قرآن پاک هم هغه ورکړو کوم چه حضرت نوح علیه السلام خپل قوم ته داسې ورکړې شوې وو چه داخودتعجب خبره نه ده چه څوک انسان دالله تعالی درسول په حیث دخلقو دویرولو دپاره راشی ولی چه دانسانانو دپوهولو دپاره دانسان پیغمبرکیدل کارتر سره کولې شی، بیاورته الله تعالی هغه انعامات ورباد کړیدی چه الله تعالی په دغې قوم باند کړی وو لکه فرمائی:

﴿وَاذْكُرُوْا اِذْ جَعَلْکُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ بَعْدِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّزَادْکُمْ فِی الْخَلْقِ بَصۜطَةً فَاذْكُرُوْا اِلَآءَ اللّٰهِ لَعَلَّکُمْ تَقْلِحُوْنَ﴾ [هغه خبره رایاده کړې چه الله تعالی تاسو، دحضرت نوح علیه السلام دقوم نه پس دزمکې مالکان اواختیارمن جوړ کړی او په مهلت ډول کښې ئې درته خوروالې هم زیات درکړو، د هغه دغه نعمتونه رایاد کړئ نو ستاسو خیر اوبهتری به وی. خودې سرکش بد مست قوم یوه خبره هم واونه ریده اوهم هغه جواب ئې ورکړو چه عموماً گمراهان خلق ئې داسې ورکوی چه آیا، تاسو داغواړئ چه مونږه، زمونږه دپلار نیکه ددې مذهب نه واړوې چه ټول دیوتاگان [معبودان] پریردو اوصرف یوخدای منل شروع کړو، داخوبه زمونږه اونه شی، تاسوراته چه دکوم عذاب درکه راکوئ هغه زمونږه دپاره اوغواړه

که رشتینی نی؟

په شپږم آيت کښې د حضرت هود عليه السلام جواب ورته داسې بيان شويدې چه هر کله ستاسو د سرکشي اوبې هوشۍ دا حالت دې نواوس درياند د الله غضب او عذاب را تلل دی، تاسو نې انتظار کوئ او مونږ نې هم انتظار کوو. د قوم په دې راپاروونکي جواب خو نې ورته د عذاب راتلو خبر ورکړو، ليکن پيغمبرانه شفقت او نصيحت بيا مجبور کړو چه د دغې کلام په دوران کښې نې ورته او فرمائيل چه ،، افسوس، دې تاسو او ستاسو پلرونو نيکونو بې عقله اوبې روحه څيزونه خپل معبودان جوړ کړل چه نه خو پر څه عقلی دليل شته اونه نقلی اوبيا، تاسو د دوی په عبادت کښې داسې پاخه شوي چه د دوی په مرسته کښې ماسره جگړې کوئ،،

په آخری آيت کښې فرمائي چه ،، د حضرت هود عليه السلام د ټول کوشش او دعاديانو د سرکشي آخری انجام داشو چه مونږه، حضرت هود عليه السلام او دهغوئ ملگری ابراهيمان را وړونکي خلقا مواوساتل او د دروغ بلونکي خلقو جرړې مو غوڅې کړې او هغوئ پر ايمان را وړونکي نه وو.

په دې قيصه کښې غافلو خلقو د پاره د الله تعالی په ياد او فرمانبرداري کښې دلگيا پاتې کيدو هدايت، خلاف کوونکو د پاره د عبرت سامان، تبليغ او اصلاح کوونکو د پاره په پيغمبري طريقه باند د تبليغ او اصلاح کولو تعليم دي.

وَالِیُّمُودٌ	آخَاهُمْ	صَلِیًّا	قَالَ	یَقَوْمُ	اعْبُدُوا اللَّهَ
او اولیو مونږ شموديانو ته	ارور دهغوئ	صالح	او ونييل هغه	اے قومه زما	بندگي کوئ د الله
او شموديانو ته مو	دهغوئ رور صالح	لیرلی وو	هغه ورته	او ونييل چي	صرف د الله عبادت کوئ
مَا لَكُمْ	مِّنْ اِلٰهٍ	غَيْرُهُ	قَدْ	جَاءَكُمْ	بَيِّنَةٌ
نشته ستاسو	ابل خدائي	بې دهغه نه	ايشکه	راغلي دي	تاسوته
دليل ښکاره	هغه نه سوا	ستاسو د پاره بل څوک	د عبادت لائق	نشته	ايشکه تاسوته
دهغه ذات	د طرفه ښې	مِنْ رَبِّكُمْ	هَذِهِ	نَاقَةُ اللَّهِ	لَكُمْ
د طرفه درب	ستاسونه	دا	اوبښه د الله ده	د پاره ستاسو	اوبه ښه
نو پرېږدئ	دا اوبښه	راغلي دي	چي ستاسو رب دي	دا ستاسو د پاره	د الله
د معجزې په	طور	اوبه ښه ده	انو دا پرېږدئ	تَاْكُلُ	فِي اَرْضِ اللَّهِ
ولا تمسوها	يسوء	فياخذكم	چی خوراک کوئ	په زمکه	د الله کښې
او مه رسوی دي	ته	څه ضرر	کنئ نو اوبه	نیسی تاسو	چی د الله
په زمکه کښې	څرېږئ	اوبه بد نیت	ورته لاس مه اوړئ	اگنئ په	تاسو به
عَذَابُ الْيَمِّ	وَاذْكُرُوا	اِذْ	جَعَلَكُمْ	خُلَفَاءَ	مِّنْ بَعْدِ عَادٍ
عذاب	د دردناک	اوياد کړئ	کله چی	هغه جوړ کړئ	تاسو
د دردناک	عذاب راشي	اوياد کړنئ	چي تاسو نې	د عاديانو نه	پس آباد کړئ
وَبِئَاكُمْ	فِي الْاَرْضِ	تَتَّخِذُونَ	مِنْ سَهُولِهَا	قُصُورًا	
او ځانې نې	درکړو	تاسوله	په زمکه کښې	اچي جوړوئ	په هواره
ددې کښې	مانرئ	بنگلي	جوړنئ	په ميدانونو	کښې
خانله	مانرئ	بنگلي	جوړنئ		

وَتَنْجُوْنَ الْجِبَالَ بَيْوتًا ۖ فَادْكُرُوا الْاٰلِهَ وَلَا تَعْبُوثُوا

او کنی تاسو | غرونه | دپاره دکورونو | نو یاد کړئ تاسو | نعمتونه دالله | اومه پورته کړئ
او په غرونه کښې خانله کورونه تراشي | نو دالله ﷻ نعمتونه یاد کړئ | او په مخ

فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ۚ قَالَ الْمَلَا الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوا

په زمکه کښې | افساد کونکي | او وئیل | سردارانو | هغه | چې تکبري کړې وو
دزمکې فساد (شرک او گناهونه) مه کوي | نودهغه دقوم مغرور و خلقو هغه خلقو ته

مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِيْنَ اسْتُضِيعُوا لِئِنْ اَمَنَّ

دقوم دهغه نه | هغه کسانو ته | چې کمزوري گنرلي شوي وو | هغه چاته | چې ايمان نې راوړې وو
او وئیل چې کوم کمزوري وو او ايمان نې قبول کړې وو | چې آيا ستاسو په دې

مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنْ طَلَبًا مَّرْسَلًا ۚ

دهغوی نه | آيا تاسو ته معلومه ده | چې بېشکه | صالح ﷺ | اړالیرلي شوي دي | دطرفه درب خپل نه
..... يقين دي چې صالح ﷺ دخپل رب طرفه رسول راغلي دي |

قَالُوا اِنَّا بِيَمَا ارْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۚ

او وئیل هغوی | بېشکه مونږه | په هغه پیغام سره | چې رالیرلي شوي دي | هغه | په هغې سره | ايمان راوړونکي يو
هغوی او وئیل چې مونږ خودهغه په راوړې تعليم باندې ايمان راوړې دي |

قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا بِالَّذِيْ اٰمَنَّا

او وئیل | هغه کسانو | چې تکبري کړې وو | بېشکه مونږه | په هغه څيز | چې ايمان راوړې تاسو
نو مغروره خلقو ورته او وئیل | چې تاسو په کوم تعليم ايمان راوړې دي |

بِهِ كُفْرُونَ ۚ

په هغې | کفر کونکي يو |

مونږ دهغې نه انکار کوو |

آسان ترجمه قرآن

او ښودلېلو طرف ته مونږ د دوی ورور صالح ﷺ لیرېلي وو هغه ووئیل چه اي ځما د قوم خلقو دالله
عبادت وکړئ د هغه نه سوا ستاسو هيڅوک معبود نشته - تاسو ته ستاسو درب د طرف نه يو واضح دليل
راغلي دي دا دالله يوه اوښه ده چه ستاسو دپاره يوه نېمه ده . دې وچې نه دي لره آزاده پرېوډئ چه دا دالله
په زمکه کښې ازاده څري ، اودې ته د بدنې په نيت نژدي کېږئ هم مه ، هسې نه چه تاسو يو دردناک
عذاب ونيسئ او هغه وخت ياد کړئ چه تاسو الله د قوم عاد نه وروستو چالشين جوړ کړئ او تاسو ته ئې
زمکه کښې داسې ځانې درکړو چه تاسو د هغې د هواري زمکې نه محلات جوړوئ ، او غرونه توکني د هغې
نه کورونه جوړوئ . پس دالله نعمتولو ته توجه کوئ او زمکه کښې فساد مه غوروئ . د دوی د قوم
سردارانو چه هغوی په تکبر کښې وو دهغه دکمزورو نه تپوس وکړو چه هغوی ايمان راوړې وو : آيا تاسو

ته ددي خبري يقين دي چه صالح عليهم السلام د الله د طرف له رالپولې هوي پيغمبر دي؟ هغوی ووئيل چه : بې هکله مونږ په هغه پيغام باندې پوره پوره ايمان ساتو چه هغه پرې رالپولې هوي دي. هغه متکبره خلقو ووئيل چه : په کوم پيغام چه تاسو ايمان راوړي دي دهغي نه مونږ منکر يو.

خلاصه تفسير

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَخَافُ صُلَيْحًا﴾ او مونږ د ثمود قوم طرفته د دوي رور صالح [عليه السلام] لره [پيغمبر جوړ کړو] اوليرلو ﴿قَالَ يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ﴾ هغوی [خپل قوم ته او فرمائيل چې ائې زما قومه تاسو [صرف] د الله تعالى عبادت کوئې دهغه نه سوا ستاسو څوک معبود نشته دي [هغوی د يو خاص معجزې خواست او کړو چې ددې کانړۍ نه يو اوبښه پيدا کړه نو مونږ به درياندي ايمان راوړو نو ددوي په دعا سره د اشان اوشو چې هغه کانړۍ اوشليدو او دهغي نه يو اوبښه راووتله. رواه محمد ابن اسحاق.] ﴿وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ دوي او فرمائيل چې ﴿قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ﴾ تاسو ته ستاسو د پروردگار د طرفه يو واضح دليل [خما د رسول کيدو] راغلي دي [وراندې ددې بيان دي] ﴿هَذِهِ نَافَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ﴾ دا اوبښه د الله تعالى د طرفه ستاسو دپاره دليل [جوړ کړې شوې او ښکاره کړې شوې دي] او هم په دې وجه د الله تعالى اوبښه ورته اوئيلې شوه چې د الله تعالى دليل دي [پس اددې نه علاوه چې خما په رسالت باندې دليل دي او ددې پخپله هم حقوق دي من جمله ددې حقوقو نه دا هم ده چې] ﴿فَذَرُونَهَا كَالَّذِي فِي آرْضٍ مُّوَدَّةٍ﴾ دا پرېرده چې د الله ﷻ په زمکه کښې [اوبښه] خوري گرځي [دا شان پخپل نمبر کښې اوبه څکي لکه څنگه چې بل آيت مبارك کښې دي] ﴿وَلَا تَسْهَوْنَ﴾ او دې ته خرابي [او تکليف سره] لاس مه لگوئې ﴿فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ هسې نه چې تاسو باندې دردړناک عذاب راشي ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلْنَا خُلَفَاءً مِنْ بَعْدِ عَادٍ﴾ او [ئې قومه] تاسو دا حالت ياد کړئې [او يادولو سره احسان او مننې او تابعداري او کړئې] چې الله تعالى تاسو [د قوم] عاد نه پس [په مخ د زمکې باندې] آباد کړئې ﴿وَوَقَّعْنَا فِي الْأَرْضِ﴾ او تاسو ته ئې په زمکه باندې د اوسيدو دپاره خاني درکړو ﴿وَنُفِثْنَا مِنْ حَتَمِ الْوَادِي﴾ او تاسو ته نرمة زمکه باندې [هم لوني لوني] محلونه جوړوئې او غرونه تراشئې او په هغې کښې [هم] کوږونه جوړوئې ﴿فَلَا تَكْفُرُوا بِالْآيَةِ﴾ پس تاسو د الله تعالى [دا] انعاماتو لره [او نورو نعمتونو لره هم] ياد کړئې ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا فِي الْأَرْضِ مَقْسِدِينَ﴾ [او د کفر او شرک په وجه په زمکه فساد مه خوروئې ايمنی ايمان راوړئې خو دې دومره بيان نه پس څه غريبانانو ايمان قبول کړو او په دوي کښې او مالدارو کښې دا خبرې اترې اوشوې يعنې] ﴿قَالَ الْمَلَأَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضِفُوا لِمَنْ آمَنَ﴾ ايمان راوړلې وو تپوس او کړو ﴿أَلَعَلَّكُمْ أَن تَصْلُوا نِجْلًا مِّنْ رَبِّكُمْ﴾ چې آيا تاسو ته ددې خبرې يقين مننون؟ ﴿هغوی [جواب کښې] اوئيل چې بيشکه مونږ په دې [حکم] باندې پوره يقين لرو چې دوي ته تسو په کوم ځيز بقدي يقين راوړي دي مونږ هغې نه من کړ يو.

معارف اوجائل

پہ دی آیتونو کنبی د حضرت صالح علیہ السلام او د هغوی د قوم (ثمود) د حالاتو بیان دی څنگه چه ددی نه وړاند د حضرت نوح علیہ السلام او حضرت هود علیہ السلام د قومونو بیان راغلی دی او د سورت اعراف تر آخره پورې هم د پخوانو پیغمبرانو او د هغوی د قومونو احوال بیان شوی دی، او د ا بیان هم راغلی دی چه دغې قومونو د پیغمبرانو علیهم السلام د حق په بلنې باند کفر او انکار کړي وو چه انجام یې ډیر خراب راوختو.

ددې آیتونو څخې په رومبی آیت کنبی ارشاد دی: ﴿وَالِیُّ مُؤَدَّاغَاهُمْ ضَلِیْحًا﴾ ددی نه وړاند د عاد قوم په بیان کنبی د ابنودلې شوی وو چه عاد او ثمود، هم دیو نیکه په اولاد کنبی ددوؤ کسانو نومونه دی چه ددوی ټول اولاد [دواړه قومونه] په دغې نومونو سره یاد یږي دوی د عربو په قطبی، مغربی علاقه کنبی اوسیدل دکوئې ښار نوم یې حجر وو چه اوس ورته عموماً مدائن صالح وئیلې شی، د عاد قوم پشان، د ثمود قوم هم، دولت مند، قوی او بهادر قوم وو، په سنگ تراشی او د تعمیر په فن کنبی ډیر ماهران وو، په هواره زمکه خولاڅه کوي د غرونو په تراشو سره به یې هم لوئې لوئې عمارتونه جوړول، په ارض القرآن کنبی، حضرت مولانا سید سلیمان ندوی لیکلی دی چه ددوی دغه تعمیری یادگارونه لاتراوسه پورې موجود دی په دی باند په ارمی او ثمودی خط کنبی کتبې او بورډونه نقش شوی دی. (۱)

ددې دنیا د مال دولت وغیره نتیجه هم دغه وی چه دغسې خلق د خدائې او آخرت نه په غافله کیدو سره په غلطو لارو باند تیرشی چنانچه د ثمود قوم هم دغه حال شو، سره ددی چه دوی نه وړاند د حضرت نوح علیہ السلام د قوم د عذاب واقعات بیانول د خلقو په ځلو باند تردغه وخته پورې جاری وو او ددوی د زور قوم [عاد] د هلاکیدو واقعات خوتازه وو، مگر د دولت او قوت د نشې خصوصیت دادې چه ددی نه وړاند ډرنگ شوی بنیاد په خاورو د پاسه خپل نوی بنیادونه او دروی او تیر شوی حالات بیخی هیروی، عادیان چه هلاک شو د هغوی د جائیدادونو، مکانونو وغیره وارشان ثمودیان جوړ شو او هم په دغه ځایونو یې خپلو ځایونو د پاره نوی دمزو، چرچو ځایونه تیار کړل چې په هغه کنبی هغوی رونه هلاک شوی وو او هم د هغه رونه په پل باند سراسر روان شو، دکومو بد عملو په وجه چه هغوی هلاک شوی وو خدائې او آخرت یې هیر کړو، په شرک او بت پرستی کنبی لگیا شو، الله تعالی د خپل جاری عادت په جوړ ددوی د هدایت د پاره حضرت صالح علیہ السلام د رسول په حیث دوی ته راو لیږلو، صالح علیہ السلام، د نسب او وطن په اعتبار سره هم ددوی څنې وغړې وو، یعنی د سام په اولاد کنبی وو، په دی وجه قرآن کریم ورته د ثمود رور داسې وئیلې دی: ﴿أَخَاهُمْ ضَلِیْحًا﴾ حضرت صالح علیہ السلام خپل قوم ته هم هغه بلنه ورکړیده کومه چه د حضرت آدم علیہ السلام راسې تردغه وخته پورې ټولو پیغمبرانو علیهم السلام ورکړې وه لکه قرآن کریم فرمائی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ [مونه هرامت کنبی یو رسول اولیږلو چه هغه خلقو ته هدایت او کړی چه د الله تعالی عبادت کوی او د بت پرستی نه ځان ساتی] د عامو انبیاء کرامو علیهم السلام شان حضرت صالح علیہ السلام هم خپل قوم دغه فرمائیل وو چه الله تعالی خپل رب، خالق او مالک گنړی، د هغه نه سوا بل هیڅوک د معبود جوړولو جوگه نشی کیدی، لکه وی فرمائیل: ﴿يَقُومُوا عِبَادًا لِلَّهِ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ﴾. ورسره یې د ا هم او فرمائیل: ﴿قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ [یعنی اوس خود الله تعالی

له اړخه تاسو ته یوه اګیزه نڅبنه هم راغلې ده، [دې نڅبنې نه مراد یوه عجیبه اوښه وه چه اجمالی بیان یې په دې آیت کښې هم دې او د قرآن کریم په مختلفو سورتونو کښې د دې زیات تفصیلات هم بیان شوي دي، د دې اوښې واقعہ داسې وه چه حضرت صالح عليه السلام دخپلې خوانۍ په زمانه کښې خپل قوم ته د توحید بلنه ورکول شروع کړل او په مخه هم د غسې لګیاوو، کله چه دېوې والی نڅبنې پکښې څرګندې شوې نو قوم یې یوه منصوبه جوړه کړه چه هر کله مونږه دده نه ډیر تنګ شوی یو اوس به ورته داسې یو مطالبه وړاند کړو چه دېوې والی او کمزورتیا د وجې نه یې نشي پوره کولې او مونږ به یې په مخالفت کولو کښې مخ روږی شو چنانچه دامطالبه او غوښتنه ئې تر اوکړه چه که تاسو یقینا د الله تعالی رسول یې نوزمونږ د فلانی غر [کاتبه] نه داسې یوه اوښه راوېاسۍ چه د لسو میاشتو بلاربه، قوي او تندرسته وی۔

حضرت صالح عليه السلام اول د ټولونه دا وعده واغسته چه که زه ستاسو دا غوښتنه پوره کړم نو ټول به زما په بلنه او په ماباند ایمان راوړي ټولو په دغې لوظ، قول او کړو نو حضرت صالح عليه السلام دوه رکعتہ مونځ اوکړو، الله تعالی نه یې دعا او غوښتنه چه یا الله! تاته خو هیڅ کارگران نه دی ددوی دا غوښتنه پوره کړې، دعا کولو سره سمدستی غریبه خوځیدو شو، د دې یو غټ کبانې او چودو دهغې نه داسې یوه اوښه راووته څنگه چه دوی یې مطالبه کړې وو، په دې ښکاره معجزې لیدلو سره خوځه خلق مسلمانان شوي ټول قوم هم د مسلمانیدو اراده اوکړه، مګر د قوم هغه سردارانو چه د بتانو خاص عبادتګزار او د بت پرستی امامان و، دوی لره او غولول او د مسلمانیدو نه یې ایسار کړل، هر کله چه حضرت صالح عليه السلام دخپل قوم دغه لوظ، قول ماتول اولیدل، په دوی باند د عذاب راتلو ویره یې پیدا شوه نو پیغمبرانه شفقت او زړه سواندی یې په جوش کښې راغلو۔ ورته یې نصیحت اوکړو چه د دې اوښې پوره خیال ساتئ، هیڅ تکلیف مه ورسوی، هله به تاسو د عذاب نه په امن کښې پاتې شئ ورنه سمدستی به در باند عذاب راشي، لکه فرمائی:

﴿هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ قَدْ رُوحَهَا تَأْكُلُ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءِ فِعَالِكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [دا اوښه ده د الله تعالی چه تاسو لره دلیل دی، نو دا آزاده پرېږدئ چه د الله تعالی په زمکه کښې خوراک کوی او په په بدنیت ګوتې مه وراوړئ ګنې در دناک عذاب به مورا ګیر کړي]۔ دې ته یې، ناقة الله، ځکه او فرمائیله چه د الله تعالی د کامل قدرت دلیل وه۔ د حضرت صالح عليه السلام معجزه وه او په حیرانوونکې طریقې سره پیدا شوې وه، لکه چه عیسی عليه السلام ته روح الله ځکه او و نیلې شو چه ددوی پیدا کیدل هم په معجزانه او حیرانوونکې طریقې سره شوی وو په ﴿تَأْكُلُ فِي أَرْضِ اللَّهِ﴾ کښې دې ته اشاره ده چه د دې اوښې په خوراک ځکاګ باند به ستاسو دکوره او ستاسو د خانه هیڅ څرخ نه کیږي، ولې چه د دې پیدا کوونکې خالص الله تعالی دی، دغه ګیاه کښې به یې هم ستاسو د خواری او محنت څه دخل نه وي، په زمکه کښې یې آزاده پرېږدئ چه د څرنه د عامو ځایونو نه خوراک کوی، د تمود قوم دا بوټول انتظام چه د ګوھی نه ووهغې نه به دغې اوښې هم او په ځکلې خو عجیبه خبره دا وه چه په یو ځل ځکلو به یې دغه ټول ګوھی تشولو، په دې باره کښې حضرت صالح عليه السلام د الله تعالی په حکم دا فیصله کړې وه چه یو ورځ به یواځې دا اوښه د دغې ګواهی ټولې او په ځکی او په بله ورځ به ټول قوم د دې ګوھی او په استعمالوی، په ګومه ورځ به چه د دغې اوښې نمبر و نو هغه ورځ به یې دومره بڼی او کړل چه ټول قوم به تر لوبڼی ډک کړل په قرآن کریم کښې دا یو د دې ویش بیان داسې راغلی دی فرمائی:

﴿وَلْيَنْهَئُهُمُ أَنْ يَتَّبِعُوا مَنَافِعَهُمْ﴾ [یعنی ای صالح] خپل قوم په دې پوه کړه چه ددغه کوهی اوبه به ددوی اتولو او داوښی ترمنځه په ویش وی، یوه ورځ به یواځې ددې وی اوبله ورځ به دتول قوم وی، په دې ویش باند دالله تعالی له اړخه به د فرشتو څارنه وی چه څوک نې خلاف ورزی اونکړی، چنانچه په یوبل آیت کښې داسې هم راغلی دی:

﴿قَالَ هَذِهِ نَافِعَةُ لِمَن شَرِبَ وَلَكُم شَرِبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾ [دادالله تعالی یو داسې اوبښه ده چه یو ورځ به ددې داوبو څکلو حق وی او دبلې ورځې اوبه به ستاسو په شریکه دتول قوم حق وی]-

په دویم آیت کښې ددې وعدې ماتوونکی سرکش قوم دځیر خواهي په غرض دوی لره دالله تعالی د عذاب نه ساتلو دپاره، بیاني ورته دالله تعالی انعامات او احسانات وریاد کړل چه اوس هم داخلق دسرکشی کولونه واوړی، لکه فرمائی: ﴿وَاذْكُرُوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْاَرْضِ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ سُوْرَتِهَا قُصُوْرًا وَتَنَحَّيْتُمْ اِلَى الْبُيُوتِ﴾ دلته ،، خلفاء،، د خلیفه، جمع ده، معنی ئې قائم مقام اونائب ده، ، قصور،، جمع دقصرده، لوړ، عالیشان عمارت او محل ته وئیلی شی ﴿تَنَحَّيْتُمْ﴾ نحت نه مشتق دې چه معنی ئې سنگ تراشی [کانړی تراشل] جبال، جمع ده جبل ده- معنی ئې ده غر، ﴿بُيُوتًا﴾ دبیت جمع ده، دکور کمرې ته وئیلی شی، ددې ټولو معنی به داسی چه دالله تعالی هغه نعمت یاد کړئ چه هغه د عا د قوم په هلاکولو سره تاسو د هغوی په ځانی آباد کړئ، دهغوی زمکې اومکانات ئې ستاسو په قبضه کښې راوستل او تاسو ته ئې کاریگری اوښوله چه په هواره زمکه لوئې لوئې محلونه جوړوئ او دغرونو په تراشلو سره پکښې کمرې اومکانونه جوړوئ په آخر دآیت کښې فرمائی: ﴿فَاذْكُرُوا اِلَّا اللَّهَ وَلَا تَتَّخِذُوا فِي الْاَرْضِ مُمَدِّیْنَ﴾ [یعنی دالله تعالی نعمتونه یاد کړئ او دهغه احسان اومنی، دهغه تابع داری اختیار کړئ اوبه زمکه کښې فساد خوړوونکی مه گرځئ]

هغونه اوسئ: ددې آیتونو څو اصولی او فروعی مسئلې معلومه شوې:

اول داچه د عقیدو په اصولو کښې ټول انبیاء ﷺ متفق دی او دهغوی شریعتونه په دې کښې یوشان دی، ولې چه ټولو دتوحید بلنه ورکړیده دالله تعالی عبادت ته ئې خلق رابللی دی او دهغې نه په خلاف کولوئ ددنیا و آخرت د عذاب نه خلق ویرولی دی-

دویمه خبره داده چه ټولو پخوانو امتونو کښې داسې شوی دی چه دقومونو، غټانو، دولتمنو، مخوریزو خلقو دهغوی بلنه نه ده قبوله کړې، دهغې په نتیجه کښې په دنیا کښې هم تباه بریادشو اوبه آخرت کښې هم د عذاب حقدار جوړشو-

دتفسیر قرطبی مطابق دریمه خبره داده چه څنگه ددې آیت نه معلومه شوه چه ددنیا نعمتونه الله تعالی، کافرانو ته هم ورکوی، څنگه چه عادیانو او ثمودیانو باند الله تعالی د دولت او قوت دروازی پرانستی وی- هم دتفسیر قرطبی مطابق څلورمه خبره داده چه لوئې لوئې محلونه او عالیشان مکانونه آبادول هم دالله تعالی نعمت دې چه جوړول ئې روادی- (۱)

دابیله خبره ده چه انبیاء، او اولیاؤ داڅکه نه دی خوښ کړی چه داڅیزونه انسان لره غافله کوی، درسول الله ﷺ نه چه دکوړو وعمارتونو او تعمیرونو په باره کښې کوم ارشادات منقول دی دهغې انداز هم دغه دې-

په دریم او څلورم آیت کښې هغه خبرې اترې اوبحث مباحثه بیان شویده چه دتمود قوم ددوؤ

دلو [مؤمنانو او کافرانو] ترمنځه وه، فرمائی: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُخِفُّوا اَمِنْ مِنْهُمْ﴾ او ونييل د حضرت صالح عليه السلام په قوم کښې هغه خلقو، چه تکبر ئې کړې وو، هغه خلقوته چه سپک او کمزوری به گنرلې شو يعني ايمانداروته [

امام رازی په تفسير کبير کښې فرمائيلی دی چه دلته د دې دواړو دودوه صفتونه قرآن کریم اوښودل، د کفارو وصف ئې د معروف په صيغې سره اوښودلو چه ﴿اسْتُخِفُّوا﴾ دي، او د مؤمنانو وصف ئې د مجهول په صيغې سره اوښودلو چه ﴿اسْتُخِفُّوا﴾ دي په دې کښې اشاره موندې شی چه د کفارو د احوال، يعني تکبر کول دوی پخپله په خپل خان کښې راوستې وو گرفت او ملامتيا پر کيدې شوه او په انجام کښې د عذاب موجب شو، او د مؤمنانو کوم وصف چه دې خلقويه بيانولو چه مؤمنان گنې کمزوری او سپک خلق دی، نو دا د کفارو ويناده، د مؤمنانو واقعي حال او وصف نه وو ځکه پر ملامتيا هم نشوه راتلې بلکه ملامتيا په هغه خلقو راتله، چا به چه سپک او کمزوری گنرل، ورپسې هغه خبرې اترې چه د دې دواړو دوترمنځه اوشوې داسې وې چه کفارو مؤمنانوته او ونييل چه آيا، تاسوته دا واقعي معلومه ده چه حضرت صالح عليه السلام دخپل رب د اړخه رالېږلې شوې رسول دي؟ مؤمنانو جواب ورکړو چه کومو هداياتو سره چه هغوی د الله تعالی له اړخه رالېږلې شوي دي په دغې ټولو مونږه يقين او ايمان لرو. (۱)

په تفسير کشاف کښې دی چه د ثمود قوم مؤمنانو څنگه بليخ جواب ورکړيدې چه تاسو کوم بحث چه کول غواړئ چه دوی د الله تعالی رسول دي او که نه؟ دا خو هډو د بحث جوگه خبره ځکه نه ده چه د ابدیې اويقینې ده او د اهام يقینې دی چه د هغوی فرمان د الله تعالی د اړخه راوړې پیغام دي، البته داسوال کيدې شی چه چاپر ايمان راوړې دي او چاپر نه دي راوړې نومونږ خوشکر د خدا ئې دي د دوی په راوړلو شوؤ ټولو هداياتو باند ايمان لرو، (۲) ليکن د دوی په بليخ جواب باند، قوم، هم هغه دسر کشي داسې خبره او کړه چه په کوم څيز تاسو ايمان راوړې دي مونږ د هغې نه منکړو، الله د مونږ لره د دنیا د محبت او د دولت او قوت نشي نه په حفاظت کښې اوساتی، ځکه چه هغه د انسان په سترگو باند پرده جوړېږي چه د بدیې څيزونونه هم بيا انکار کوي.

فَعَقَرُوا	النَّاقَةَ	وَعَتُوا	عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ
نو شله کړه هغوی هغه اوښه اونا فرنی یی اوکړه د حکم درب خپل نه			
غرض دا چې هغوی د اوښې پښې پرېکړې او دخپل رب د حکم نه ئې سرکشی اوکړه			
وَقَالُوا	يُصْلِحُ	اٰتِنَا	يٰۤاَيُّهَا
او ونييل هغوی اے صالحه راوړه مونږ ته هغه عذاب چی نه ته یروي مونږه که ئې ته			
او پیغمبر ته ئې او ونييل چې انې صالح عليه السلام تا چې به د کوم عذاب او عدي کولې هغه راوړله که چرې ته			
مِنَ الْمُرْسَلِينَ	فَاَخَذَتْهُمْ	الرَّجْفَةُ	فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
د رسولانوته نو او ونيول هغوی لره یوې زلزلې اوشو هغوی په کورونو خپلو کښې			
په رښتیا پیغمبر ئې نو په هغوی باندې سخته زلزله راغله او په خپلو کورونو کښې			

(۱) تفسير الكبير للرازي تحت هذه الآية: ج ۷، ص ۱۵۵
(۲) تفسير کشاف تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۵۰

جِثْمِینَ ﴿۷۱﴾	فَقُولِ	عَنْهُمْ	وَقَالَ	يَقَوْمُ	لَقَدْ
پر مخی مرہ پراتہ	انوا گر خیدوا	دهغوی نہ	اووی ونیل	ای قومہ زما	بیشکہ چی
پر مخ ہاتی شو	اوصالح	ترے نہ یو طرفتہ شو	اورتہ نی	اوونیل چی	انی زما قومہ
أَبْلَغْتُكُمْ	رِسَالَةً	رَبِّي	وَنَصَحْتُ	لَكُمْ	وَلَكِنْ
را اور سوؤ ماتاسوتہ	پیغام	درب زما	اونصیحت اوکروما	تاسوتہ	خولیکن
ماخوتاسوتہ	دالہ	حکمونہ	راسولی وو	اوستاسو خیر خواہی	می لتولی وہ
لَا تُحِبُّونَ	النَّاصِحِينَ ﴿۷۲﴾				
نہ خونبوی	تاسو انصیحت کونکی				
ستاسو	وہدو خیر خواہ	خلق خونب نہ وو			

آسان ترجمہ قرآن

پس ہغوی اوبنہ ووژلہ او د خپل پروردگار د حکم نہ ئی سرکشی وکړه او وی وئیل چه : ای صالحه ! که ته واقعی یو پیغمبر ئی نو راوړه هغه (عذاب) چه ته مونږ ته دهغی دهمکی را کوې نتیجه داشوه چه دوی لره زلزلې و نیول او دوی په خپلو کورونو کښن البه پریوتل، دی موقع باندې صالح علیہ السلام د قوم نه مخ اوگرزولو او وی وئیل چه ای خبا قومہ ما تاسو ته د خپل رب پیغام اورسولو او ستاسو خیر خواهي مي وکړه، مگر (افسوس چه) تاسو خیر خواهان نه خوښول.

خلاصہ تفسیر

﴿فَقُولُوا النَّافِقَةُ وَتَعْتَوْنَ عَنْ أَمْرِ رَبِّكُمْ﴾ غرض انه صالح ؑ باندې ایمان ئی راوړو او نه یې د اوبنې حقوق ادا کړل بلکه اوبنہ هم دوی او وژلہ او د خپل رب د حکم [منلو] نه ئی [هم] سرکشی اختیار کړه [هغه د توحید او رسالت اعتقاد وو] ﴿وَقَالُوا لَئِنْ لَمْ يَنْزِلْ عَلَيْنَا آيَاتٌ مِنْ رَبِّكَ فَقَدْ لَئِنَّا بِمَا نَدْعُكَ أَنْ كُنْتَ مِنَ الزَّالِمِينَ﴾ او [په دې باندې بیا دا بیباکی] چې دوی او وئیل انې صالح د کوم [عذاب] چې به تاسو مونږ ته دهمکی دا کوله هغه طلب کړئ که تاسو پیغمبر یئ [خکه چې د پیغمبر صادق کیدل لازم دی] ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ﴾ نو زلزلې هغوی لره راو نیول ﴿فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثْمِينَ﴾ او پخپلو کورنو کښې پر مخ پراته پاتې شو ﴿فَقُولُوا عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقَوْمُ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي﴾ په هغه وخت کښې صالح ؑ دهغوی نه مخ واړولو لارل او [د حسرت په طور یو خطاب یې اوکړو] وی فرمائیل چې انې زما قومہ ما تاسو ته د خپل رب حکم در رسولې وو [او په دې باندې عمل کول د خلاصی سبب دی] ﴿وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ﴾ او ما ستاسو [دیره] خیر خواهي اوکړه [چې تاسو می ډیر په شفقت سره پوهه کړئ] لیکن [افسوس دادې چې] تاسو خلق [خپله] خیر خواهي نه خوښوله [په دې وجه تاسو زما واوښیدل او آخر موبده ورځ بیا مونده].

معارف او مسائل

په تیرو شوؤ آیتونو کښې دایبان وو چه د حضرت صالح ؑ په دعاسره د غریو لوئې گټ اوچودواو عجیبه اوبنہ تر راپیداشوه، الله تعالی دغه اوبنہ هم، دغې قوم دپاره آخری امتحان داسې جوړه کړې وه چه د کوم گوہی په اوبوبه دغې ټول قوم او ددوی خاروؤ گذران کولو، دې به

هغه ټولې اوبه څکلي پدې وجه صالح عليه السلام ددوی دپاره وار مقرر کړو چه يو ورځ به دغه اوبه اوبه څکي اوبه ورځ به ددغې علاقې ټول خلق، د نمود قوم ددې اوبې له کبله په سخت جنجال کښې راگيروو، داوبې هلاکيدونې غوښتل خو پخپله ددې د هلاکولو نه ځکه وريدل چه هسې نه عذاب راشي. ليکن دشيطان دغولولو لپاره دام چې په هغه کښې مبتلا کيدلو سره انسان خپل عقل او هوش دلاسه ورکوي هغه ښځه ده، چنانچه ددغې قوم دوه ښکلو او ښانيسته مخوښخودا، داواولگولو چه څوک دغه اوبه اووژنی نو مونږ پخپله ياز مونږ بله جينې چه نې خوښه وي دغه به دووژونکې وي.

ددغې قوم دوه څلمې مصداق او قزار په دغې نشه مست ددغه اوبې وژلو دپاره اووتل، داوبې د راتلولو په لاره کښې يوگټ لاند پټ کيښاستل هرکله چه اوبه راغله نو مصداق پر دغشې گوزار اوکړو او قزار په تورې سره دهغې خپې پرېکړې اوداشان نې هغه اووژله. چنانچه قرآن کریم په نمود قوم کښې دټولونه زيات بد بخت دغه سرې بللې دي لکه فرماني: ﴿إِذَا الْبُصُفُ أَشْفَاهَا﴾ ولې چه دده له کبله ټول قوم په عذاب کښې راگير شو. حضرت صالح عليه السلام هرکله چه داوبې په وژلو باند خبر شو نو د الله تعالی په حکم نې ورته اوبندولو چه اوس ستاسو دژوند صرف درې ورځې پاتې دي لکه فرماني: ﴿ثُمَّ تَوَافَىٰ دَارُكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ وَعَذَابُكُمْ كَدُوبٌ﴾ اي معنی نورې درې ورځې په خپلو کورونو کښې آرام اوکړئ ځکه چه دې پسې عذاب راتلونکې دي. اوداوعده په دروغه نه وه، خود کوم قوم چه بدنصیبې راشي نو هيڅ نصيحت او خبرداري پراثر نه کوي، دحضرت صالح عليه السلام په دې ارشاد باند هم دغې بد بختو خلقو مسخرې کول شروع کړل او ونييل نې چه دا عذاب به څنگه اود کوم ځانې نه راځي اونخښه به نې څه وي؟ حضرت صالح عليه السلام او فرمانييل چه ښه ده د عذاب نخښې ښانې هم واوړئ، صباله دزيارت په ورځ به ستاسو دټولو مخونه تک زېړشي. که نړوی که ښځه، وړکوتې وي که ځوان، دپوخ عمروی او که بوډاوی، بيا په بله ورځ يعنی دجمعې په ورځ به مو مخونه تک سره شي اود خالي په ورځ به مو مخونه تک تور شي چه ستاسو دژوند آخرنې ورځ به وي، دغو بد نصیبو خلقو چه داواوړيدل نو دتوبې استغفار کولو په ځانې نې دافصه اوکړه چه حضرت صالح عليه السلام هم اووژنی، که دوی رشتيا وای نو په مونږ باند د عذاب راتلونو وړاند دې ولي ختم نکړو؟ او که دروغ ژن وي نو ددروغو سزا به په دې سره بيا مومي، چنانچه ددې ارادې بيان د قرآن کریم په يوبل ځانې کښې په تفصيل سره راغلې دي، دټول قوم ددې فيصلې مطابق، څه خلق، دشپې په وخت دحضرت صالح عليه السلام مکان ته دهغوی دوزلو په اراده وروان وو چه الله تعالی په لاره کښې هغوی په کانرو ورولو سره هلاک کړل لکه فرماني:

﴿وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَمَكْرًا مَّكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ اي معنی هغوی هم په پټه يوچل جوړ کړو مونږه هم ورسره داسې چل اوکړو چه هغوی پر خبر نه شو، کله چه دزيارت ورځ شوه نو دحضرت صالح عليه السلام د ارشاد مطابق دټولو مخونه داسې تک زير شول که چه شوخ رنگ پر مېلې شوې وي د عذاب دغه پومبې نخښه چه رشتيا اوخته، بيا هم دغه خلقو په الله تعالی ايمان رانه وورو، دخپلو غلطو کارونو نه واوښت وريدل، بلکه حضرت صالح عليه السلام ته نور هم زيات په قهر شو او ټول قوم ددوی دوزلو په تکل کښې شو، الله تعالی دې مونږ دخپل قهر نه محفوظ کړي، ددې نخښه داوی چه زړونه اودماغ الته شی، نفع ته نقصان او نقصان ته نفع وائی، ښه ورته بد او بد ورته ښه ښکاري.

آخر، دونیمہ ورخ [دجمعہ] چہ راغلہ نو دپیشن گوئی پہ جو ری مخونه تک سرہ اوپہ در نیمہ ورخ
نہ تک تور شو، پہ دغہ وخت ټول خلق د خپل ژوند نہ بی طمع شو، انتظار نه کولو چہ عذاب به
د کومه اړخه په څه شان سره راځي؟ — په داسې حال کښې په زمکه سخته زلزلہ راغلہ، دپورته
نہ سخته هیبتناکه چغہ اوسخت آواز اوشو چہ د هغې له کبلہ، ټول د خیر مې په یو وخت په ناسته
پاسته نہ پر مخې او غور خیدل او مړه شو، په دې آیتونو کښې د زلزلې بیان داسې راغلې دې :-
﴿فَأَعَدُّهُمْ الزَّجْفَةَ﴾ [زجفه زلزلې ته وائی] اوپہ نور و آیتونو کښې:

﴿فَأَعَدُّهُمْ الصَّيْحَةَ﴾ هم راغلې دې، [صیحه سخته چغې ته وئیلې شی] د دې دواړو آیتونو
معلومه شوه چہ دواړه قسمه عذابونه په دوی جمع شوی وو [یعنی د زمکې زلزلہ او د پاسه نہ
صیحه] — په نتیجه کښې ﴿فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جُثَيِّنَ﴾ [جثمین، د جثوم، نه مشتق دې معنی نه ده، په
یو ځانې کښې داسې غور خیدل چہ شد بدنہ لری، یا ناست پاتې کیدل [قاموس] معنی داشوه چہ
په کوم حال وو هم هغلتہ دیرئ شو. فعوذ بالله من قهره

د ثمود قوم د دې قیصې ضروری برخې خو پخپله د قرآن کریم په مختلفو سورتونو کښې
ذکر شوی دی او څه برخې د احادیثو په روایتونو کښې راغلې دي، څه هغه هم دی چہ مفسرینو د
اسرائیلی روایتونو نه راغستی دي، خو په دې باند څه واقعہ یا د حقیقت ثبوت څه اړه نه لری.
د صحیح بخاری د یو حدیث مطابق د غزوۍ تبوک د سفر په دوران کښې رسول الله ﷺ، سره
د صحابه کرامو د حجر په مقام چہ تیریدل نو هغوی افرمائیل چہ دې عذاب زپلې زمکې کښې
د څوک نه ورننووځي او نه د دغه ځانې د کوهی اوپہ څوک استعمالوی، حجر هغه مقام دې چرته
چہ په ثمودیانو باند عذاب راغلې وو. [مظهری] - (۱)

په ځنې روایتونو کښې راغلې دي چہ رسول الله ﷺ فرمائیلی دی هر کله چہ په ثمود قوم باند
عذاب راغلو نو صرف ابو رغال نومې سړې تر څکه بچ شو چہ هغه په دغه وخت کښې د مکې حرم
ته رسیدلې وو د هغې په احترام کښې الله تعالی بچ کړو، کله چہ حرم نه راووتو نو هم دغې عذاب،
هغه لره هم رالاند کړو، او هم هلته هلاک شو. رسول الله ﷺ د دغه د قبر نشانی اوبښودله او وې فرمائیل
چہ دغه سره د سړو زرو یوه لښته هم ښخه کړې شوې وه، چہ دغه قبر صحابه کرامو او سپرو
نو د سړو زرو هغه لښته واقعی پکښې پرته وه، او هغوی راوښکله. په دغه روایت کښې داهم شته
چہ د طائف اوسیدونکی خلق بنو ثقیف د ابی رغال اولاد دی. [مظهری] - (۲)

داسې قسم عذاب زپلې علاقې الله تعالی د عبرت په غرض راتلونکو نسلونو د پاره په ځانې
ساتلی دی، چنانچہ قرآن کریم بیابیا عرب خلق په دې خبردار کړی دی چہ شام ملک ته ستاسو
د سفر په لار کښې دغه مقامات اوس هم ستاسو د عبرت اغستود پاره موجود دی، لکه فرمائی: ﴿لَمَّا
تُسْكِنُ مِنْ بَعْدِهِمْ الْأَقْلِيَّةَ﴾.

د قوم صالح د عذاب د واقعی په آخر کښې الله تعالی فرمائی: ﴿فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰ قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ
رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُؤْمِنُونَ النَّصِيحِينَ﴾ [یعنی هر کله چہ دغه قوم په عذاب هلاک شونو حضرت
صالح علیه السلام سره د هغه خلقو دغه ځانې پرېښو چا چہ په دوی ایمان راوړې وو، او بل خوا لزل، ځنې
روایتونو کښې راغلې دي چہ حضرت صالح علیه السلام سره څلور زره مسلمانان وو چہ ټول حضر موت او

(۱) صحیح بخاری، کتاب الانبیاء، باب قول الله تعالی والی ثمود اغاهم صالحاً ج ۱، ص ۲۹۱

(۲) سنن ابی داود، کتاب الخراج والامارة والی، باب ینبش القبور العادیة یکون فیها مال ج ۲، ص ۲۲۰

هم هلتہ صالح عليه السلام سره وفات شو، خني روايتونونه معلوميري چه مكې معظمي ته لازل او هلتہ حضرت صالح عليه السلام وفات شويدي.

د ظاهر عبارت نه دامعلوميري چه حضرت صالح عليه السلام د ثمود د علاقې نه د تللو په وخت د غي قوم نه داسي فرمايلي وو: اي زما قوم! مادرته دخپل رب پيغام اورسولو اوستاسو خير خواهي م او کړه، خو ارمان دي چه تاسو خير خواهان نه خوبنوي.

دلته سوال پيدا کيږي چه هلاک شوو خلقوته د خطاب کولو څه فائده وه؟ جواب ئي دادي چه فائده پکښي نور وخلقوته د عبرت سبق ورکول دي، چنانچه دا خطاب هوبهو هغسي دي کوم چه رسول الله عليه السلام په غزوه بدر کښي، هلاک شوو قريشي مشرکانوته کړي وو، (خوداهم کيدې شي چه حضرت صالح عليه السلام دا خطاب خپل قوم ته د عذاب د نازلیدو نه وړاندې د دوي په ژوندې کښي کړي وي اگر چه بيان ئي روستور اغلي دي.

وَلَوْطًا	إِذْ	قَالَ	لِقَوْمِهِ
او اوليېر لوط ياد کړئ کله چي او ونيل هغه قوم خپل ته			
او د لوط عليه السلام واقعه ياده کړه چي کله ئي قوم ته او ونيل			
أَتَأْتُونَ	الْفَاحِشَةَ	مَا سَبَقَكُمْ	بِهَا مِنْ أَحَدٍ
آيا تاسو راخي ادبي حيايي کار ته چي نه دي رومي شوي ستاسونه په هغي کار هيڅوک			
چي آيا تاسو د داسي بي شرمي کار کوي چي ستاسو نه مخکښي هيڅ يو			
قَيْنَ الْعَلَمِينَ	إِنَّمَا	لَتَأْتُونَ	الرِّجَالَ شَهْوَةً
د خلقونه ابي شکه تاسو خامخا ورځي نارينوته په شهوت سره			
مخلوق نه دي کړي آيا تاسو خپل شهوت د هلکانونه پوره کوي			
قَيْنَ دُونِ النِّسَاءِ	بَلْ أَنْتُمْ	قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ	وَمَا كَانَ
په ځاني دښخو بلکه ئي تاسو يوقوم د حد نه اوږيدونکي اونه وو			
په ځاني دښخو رښتيا دا ده چي تاسو د حد نه ډير وړاندې تير شوي يئ نو			
جَوَابٌ	قَوْمِهِ	إِلَّا أَنْ	قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ
جواب د قوم دهغه مگر دا چي ونيل ئي او باسي دوي د کلي خپل نه			
قوم سره د دي نه بغير بل جواب نه وو چي خپل مينځ کښي ئي او ونيل دوي دخپل کلي نه او باسي			
إِنَّهُمْ	أَنَاسٌ	يَتَطَهَّرُونَ	فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ
بيشکه چي دوي داسي خلق دي چي ځان پاک ساتي نويچ کړو مونږ هغه او کور و لاده هغه			
ځکه چي دوي خپل ځان پاک ساتل غواړي نو مونږ هغه ته او دهغه کور و لاله نجات ورکړو			

إِلَّا أَمْرَاتَهُ ۖ كَانَتْ	مِنَ الْغَابِرِينَ ۝	وَأَمْطَرْنَا	عَلَيْهِمْ
مگر نه بنسخه دهغه وه هغه دروستو پاتي کيدونکونه او اوروؤ مونږ په هغوی باندې			
خوصرف دهغه بنسخه بچ نه شوه خکه چه په روستو پاتي کيدونکو کښي شامله وه او مونږ په هغوی باندې			
مَطَرًا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ	عَاقِبَةُ	الْجُرْمِ	مِثْلُ ۝
باران نواوگوره څنگه شو انجام دمجرمانو			
دکانږو باران اورولو نواوگوري چې دمجرمانو څه انجام شو			

آسان ترجمه قرآن

او مونږ لوط عليه السلام لپورې وو چه كله هغه خپل قوم ته وويل چه : آيا تاسو هغه بې حياتي كوي چه ستاسو نه مخكې د دنيا يو كس هم نه ده كړي ؟ تاسو د جنسي خواش پوره كولو د پاره د ښځو په ځانې سړو ته راتلل كوي (او دا څه اتفاق واقع نه ده) بلكه تاسو داسې خلق يې چه (د هرافت) ټول حدونو نه اوږدېدل يې ، دهغوی د قوم جواب دې نه سوا نور څه نه وو چه : او باسې دوی لره د خپل كلي نه ا داخلې دي چه ځان نه ئې پاكېان جوړ كړي دي نو او شوه داسې چه مونږ ده لره (يعني لوط عليه السلام) او دهغه كور والا (دي كلي نه وويستل او) بچ كړل ، خو دده بي بي وه چه باقي خلقو كښ شامله وه (چه كوم عذاب كښ مبتلا شول) او مونږ په هغوی باندې (دكانږو) باران وكړو او س وگوره چه ددې مجرمانو انجام څنگه (ظرف ناك) شو ؟

خلاصه تفسير

﴿وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ او مونږ لوط [عليه السلام] لره [خو کلو طرفته] اوليرلو هرکله چې هغوی خپل قوم [يعني خپل امت] ته او فرمائيل چې تاسو داسې فحش کارونه کوئ چې دا ستاسو نه وړاندې په دنيا کښې چا نه دې کړې [يعني] ﴿اتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ قُلُوبًا مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ﴾ تاسو سړو سره شهوت پوره کوئ او ښځې پرېږدئ [او ددې کار په کولو کښې دا نشته چې تاسو گنې دهوکه خوړلې وئ] ﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّشْرِقُونَ﴾ بلكه [دې باب کښې] تاسو د حد نه [د انسانيت] تير شوي يئ ﴿وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ قُلُوبًا مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ﴾ او [ددې مضمونونو] د دوی د قوم نه څه [معقول] جواب جوړ نه شو سوا ددې نه چې [په آخر کښې د بيهوده لارې نه] خپلو کښې ئې اوئيل چې دې خلقو لره [يعني لوط عليه السلام] او دده مؤمنان ملگرو لره [تاسو خپل [دې] کلی نه او باسې [خکه چې] ﴿إِنَّهُمْ أَكْثَرُ يُكْفَرُونَ﴾ دا خلق ډير پاکيزه دي [او مونږ ته ناپاک وائي بيا دناپاکو د پاکو سره څه کار ، دا خبره هغوی د خدا په طور کړې وه] ﴿فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ﴾ پس [هرکله چې نوبت ترې دې راوړسيدو نو] مونږ [په دې قوم باندې عذاب راوستو او [لوط عليه السلام] او ددوی ملگرو لره [يعني ددوی کورنئ او نور ايمان راوړونکو لره هم د عذاب نه] بچ کړل [داشان چې د وړاندې نه ورته دهغه ځانې نه د وتلو حکم اوشو] سوا دهغه د ښځې نه چې هغه [د ايمان نه قبلولو په وجه] ﴿كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ﴾ هم په هغه خلقو کښې پاتې شوه چې په عذاب کښې پاتې شوي وو ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا﴾ او [هغه عذاب چې په هغوی باندې نازل شوې وو چې] مونږ په هغوی باندې يو نوې شان باران اورولو [چې هغه د کانږو باران وو] ﴿فَنَظَرُ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْجُرْمِ﴾ پس [ئې ليدونکو] اوگورئ ددې

مجرمانو څه انجام اوشو [که غور سره ئې څوک اوگوري نو تعجب به کوي او دابه گنړي چي د نافرمانتي څه انجام وي].

معارف اومائل

د پيغمبرانو ﷺ او د هغوی د امتونو کومې قيصې چه جاري دي په هغې کښې څلورم نمبر د حضرت لوط ؑ قيصه ده، دوي د حضرت ابراهيم ؑ وراره کيږي، د دواړو اصلي وطن، په مغربي عراق کښې، بصري ته نژدې په ،، ارض بابل ،، سره پيژندې شوه، په دې کښې د بت پرستي عام رواج وو، د حضرت خليل الله ؑ خپله کورنۍ هم په بت پرستي کښې لگياوه، د دوي د هدايت د پاره ورته الله تعالي حضرت ابراهيم ؑ د پيغمبر په حيث راوړلو، قوم ئې مخالفت او کړو چي نويت يې د نمرود اوره پورې اورسيده او پخپله والدهم ورته د کورنه د اوبشکلو درکې ورکړې. په خپلې کورنۍ کښې ئې يواځې بي بي، حضرت ساره او وراره، حضرت لوط ؑ مسلمانان شو، لکه فرماني: ﴿فَأَمَّنْ لَهُ لُوطٌ﴾ آخر داچه د ادواړه ئې خان سره کړل او دخپل وطن نه ئې شام ملک ته هجرت او کړو، د اردن سيند ته په رسيدو، د الله تعالي په حکم، حضرت ابراهيم ؑ په کنعان کښې تيکاؤ شو، چه بيت المقدس ته نژدې واقع دې.

لوط ؑ هم، الله تعالي د پيغمبر په حيث د سدوم او سیدونکو د هدايت د پاره اوليږلو چه د بيت المقدس او اردن تر منځه واقع دې، دغه علاقه کښې پنځه لوني اوبشکلي ښارونه وو چه نومونه ئې: سدوم عموره، ادمه، صبويم، اوبابع يا صوغروو چنانچه د دې مجموعې لره قرآن په څو ځايونو کښې په ،، مؤتفکه،، او مؤتفکات،، الفاظو سره بيان کړيدي، سدوم به د دې ښارونو دارالحکومت او مرکز گنرلې شو، حضرت لوط ؑ هم دلته تيکاؤ شو، زمکه شنه او آباډه، هر قسم ميوې او غلې به پکښې زياتې کيدلې [د اتاريخي تفصيلات بحر محيط مظهری، ابن کثير، المنار وغيره کښې راغلي دي].

قرآن کریم د انسان عام عادت د بيان کړيدي: ﴿كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَآكْفٍ﴾ [انسان سر کشي شروع کړي کله چه هغه اووښي چه د چا محتاج پاتې نشو]. هر کله چه الله تعالي په دغې خلقو هم دخپلو نعمتونو دروازي پرانستې وي نو د عام انساني عادت په مطابق، د دولت اومالداري په نشه کښې مست، دعيش، عشرت او خواهشاتو هغه حده رسيدلي وو چه انساني غيرت، حيائي په لته او وهله او د ښه او بد تر منځه ئې بيلتون هم نشو کولې، په داسې غير فطري بيحيايو کښې اخته شو چه حرام او گناه کيدل خو ئې لڅه کوي چه فطرت سليمه ته ترهم کرکه ورځي بلکه عام خناور او خاړوي چرې هم دغسې نه کوي.

حضرت لوط ؑ لره الله تعالي دوي ته په هدايت کولو باند مامور او مقرر کړو، هغوی دغې قوم ته او فرمائيل: ﴿أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَهْلِ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ [يعني د زورنې په ډول ئې ورته او فرمائيل چه آيا، تاسو داسې ناکاره کار کوي چه تاسو نه وړاند په ټول جهان کښې بل هيچا نه دې کړي].

د زنا په باره کښې الله تعالي فرماني: ﴿إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً﴾ په فاحشه باند ئې الف لام داخل نکړو مگر دلته ئې،، الفاحشه،، او فرمائيل الف لام ئې پر راوړو دې سره اشاره دې خبرې ته اوشوه چه دا غير فطري بد کاري گویا کښې د ټولو ناکارواؤ مجموعه او د زنانه زيات، سخت جرم دې.

بیانی او فرمائیل چه دابد کاری، دې نه وړاند هیچاهم په دنیا کښې نه وه کړې عمرو بن دینار فرمائیلی دی چه دې قوم نه وړاند داسې حرکت کارناوولی په بنیادمو کښې نه وولیدلې شوي [مظهری] (۱) او نه اهل سدوم نه مخکښې د یو بد کاره نه بد کاره انسان ذهن دې طرفته تللی وو

چنانچه د سدومیانو دیوسخت ناکاره انسان په ذهن کښې هم چرې داسې ناکاروالې نه ووراغلي، د بنی امیه یو خلیفه عبدالملک اوونیل چه که په قرآن کریم کښې د لوط عليه السلام د قوم واقعه نه وي بیان شوي نو ماچرې هم گمان نشو کولې چه یو انسان به داسې کار کولې شی [ابن کثیر] (۲)

دلته په دوه شانه په دې بې حیایی خبردارې داسې ورکړې شوي دي چه اول خوانسان په یو گناه کښې د خپل چاپیر چل یاد خپلو پلرونو، نیکونو د تابعدارې په وجه اخته کيږي، اگرچه داهم په شریعت کښې څه عذر نه جوړیږي بیا هم په عرف کښې عذر گنلې شی، مگر داسې یو گناه چه رومبې هیچانه وی کړې او نه دهغې د کولو څه خاص باعث وی نو ددې وپال نور هم زیات وی، بله داچه په دې حیثیت سره چه څوک یوه نوې گناه روانه کړي نو په هغه یو خوددغې گناه د کولو وپال او عذاب وی دې سره به دهغه ټولو خلقو وپال او عذاب هم دده په سروی څوک چه په دغې گناه کښې دده په پل روان په دغې گناه کښې لگیاوی-

په بل آیت کښې ددوی دغه بیحیای، په زیات واضحوالی کښې داشان بیان کړې شويده چه تاسو د زنانو په ځانې په نارینه سره خپل شهوت پوره کوئ، په دې سره ئې اشاره اوکړه چه دانسان دطبعی او فطری خواش پوره کولو اوسړولو دپاره الله تعالی زنانو سره د نکاح کولو یوه جائزه طریقه مقرر کړیده چه دهغې په پرېښو سره غیر فطری طریقه اختیارول دگنده ذهنیت او د نفس ازرقه د پلټنې ثبوت دي، چنانچه صحابه کرامو، تابعینو او مجتهدینو امامانو د عامې بد کاری نه، داجرم او گناه زیاته سخته بللې ده، امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله فرمائیلی دی چه داسې فعل کوونکی ته هم هغه شان سزا ورکول پکار دی څنگه چه د لوط عليه السلام قوم ته د الله تعالی د اړخه ورکړې شوه چه د آسمان نه پر کانی راوړیدل اوزمکه پروارولې شوه، په دې بناد غسې سړې ددیو لوړ غرنه راگزار کړې شی چه دپورته نه پر کانی راوړولې شی. دغه شان د حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ په روایت رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیلی دی چه: ﴿فَاَقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ﴾ [ددې ناکاره کار کوونکې او هغه څوک چه داکار ور سره کړې شوی وی دواړه اووژئ] [مسند احمد، ابوداؤد، ترمذی، ابن ماجه په حواله دابن کثیر] (۳)

په آخر د آیت کښې ئې او فرمائیل: ﴿بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّشْرِقُونَ﴾ [تاسو دانسانیت د حدنه ورتیریدونکی خلق یئ] یعنی ستاسو اصل مرض دادې چه په هر کار کښې دهغې د حدنه ورتیریدو، دجنسی خواش پوره کولو په باره کښې هم د الله تعالی د مقرر کړي حدنه په ورتیریدو سره په غیر فطری عمل کښې اخته شوی-

(۱) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸۲

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲۲

(۳) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸۵ و سنن ابن داود، کتاب الحدود، باب من عمل عمل قوم لوط: ج ۲، ص ۶۴، جامع الترمذی، أبواب الحدود، باب ما جاء في حد اللوطي: ج ۱، ص ۲۴۵، و سنن ابن ماجه، أبواب الحدود، باب من عمل عمل قوم لوط: ص ۱۸۳، و مسند أحمد، بداية مستند عبد الله بن عباس رضي الله عنهما رقم الحديث: ۲۵۶۱

په دریم آیت کښې د حضرت لوط علیه السلام د نصیحت په جواب کښې دهغوی د قوم جواب داشان بیان کړې شوی دی چه د دغه خلکو د طرف نه خوڅه معقول جواب ورکول اونه شو، البته په ضد کښې راغلل او خپل منځ کښې ئې وئیل چه دا خلق خودکوئې پاکئې اوصفا ئې دعویداردی، ددوی علاج دادې چه دخپلې علاقې نه ئې اوباسو.

په دریم اوڅلورم آیت کښې د سدوم قوم ددې بې لارې اوبې حیایې د آسمانی سزا ذکر داسې دی چه په دغه ټول قوم باند د الله تعالی عذاب نازل شو، یواځې لوط علیه السلام اوڅو نور ملگری [مؤمنان ئې] د عذاب نه خلاص پاتې شو لکه قرآن کریم فرمائی: ﴿فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ﴾ [یعنی مونږه حضرت لوط علیه السلام او دهغه خاندان د عذاب نه خلاص کړل، ځنې مفسرینو حضرت اتوئیلی دی چه ددوی په اهل کښې دوه جینکئې وې چه مسلمانانې شوې وې، یوه ئې بی بی وه چه مسلماننه شوې نه وه، لکه قرآن کریم په یو آیت کښې داسې فرمائی: ﴿فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَنَاتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ [یعنی په دغه ټوله علاقې کښې سوا دیوې کورنئې] د حضرت لوط علیه السلام نه بل څوک مسلمانان نه وو، په ظاهره تردا معلومیرې چه د حضرت لوط علیه السلام یواځې د کور خلق مسلمانان شوی وو کوم چه عذاب نه خلاص شو، خو بی بی ئې پکښې داخله نه وه، ځنې مفسرینو فرمائیلی دی چه اهل نه مراد عام دی، که هغه دخپل کور خلق ئې وویانور تعلقداران وو کوم چه مسلمانان شوی وو خلاصه داشوه چه دشمبر څو گسان پکښې مسلمانان شوی وو چه هغوی لره د عذاب نه بچ کولو دپاره الله تعالی حضرت لوط علیه السلام ته داسې حکم ورکړې وو چه دخپلې بی بی نه سوا نور خپل اهل او تعلقداران دشپې په آخر کښې ددغې علاقې نه اوباسئې او په شاد روستونه گوری، ځکه چه ستاسو په وتلو سره به سمدستی په دغې علاقې باند عذاب راځي.

حضرت لوط علیه السلام د الله تعالی په حکم عمل او کړو په آخر دشپې کښې سره د ټولو مؤمنانو د سدوم نه اووتل، دبی بی په باره کښې دوه روایتونه داسې دی چه هغه ورسره دسره روانه شوې نه وه، بل روایت کښې دی چې ترڅه حده ورسره روانه شوه خود الله تعالی د حکم په عکس ئې هرکله چه شاته روستواو کتل ددغې علاقې د خلقو حال ئې کتل غوښتل نو هغه هم عذاب راگیره کړه، د قرآن کریم په مختلفو ځایونو کښې دا واقعیه په اجمال او تفصیل دواړو سره بیان کړې شویده، دلته په دریم آیت کښې صرف دومره قدرې بیان دی چه مونږه حضرت لوط علیه السلام او دهغه اهل او متعلقینو ته د عذاب نه خلاصې ورکړو خود هغوی بی بی په عذاب کښې راگیره شوه، دخلاصې ورکولو دا صورت چه په آخر دشپه کښې دووځی اوشاپه روستودنه گوری په نور روایتونو کښې بیان شوی دی.

په څلورم آیت کښې په دغه قوم باند راتلونکې عذاب په لنډو ټکو کښې صرف دومره ذکر شوی دی چه په دوی باند یو عجیبه قسم باران راوړلې شو او په سورت هود کښې ددې عذاب کیفیت په تفصیل سره داسې بیان شوی دی: ﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَاهَا حَافِلًا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَابًا مِّن سِجِّيلٍ مُّنْقُودٍ مُّسَوِّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدَةٍ﴾ [هرکله چه زمونږه عذاب راغلونو هغه علاقې مولاند باند کړه او کانړې مو پر راوړول دکانکړ، قط په قط چه د الله تعالی د خوانه پر نخښې لگولې شوې وې اونه ده دغه آبادی ددغه ظالمانو نه څه لرې].

دې نه معلومیرې چه دپاسه نه پر دکانړو باران اوشو اولاند ټوله زمکه جبرائیل علیه السلام د بیخه راوښکله پورته ئې او خیزوله او پر مخې ئې راو غورخوله اود کانړو باران پر قط په قط داسې شوي وو چه په مخه پر راوړولې شونوپه زمکه قط په قط پر یوتل، په دغې کانړو نخښې هم لگیدلې

وي، خنومفسرينو فرمائيلي دي چه په هريو کاني به دهغه چانوم وو دچا د هلاکولو دپاره به چه مقرر وو۔ دسورت حجر په آيتونو کښي ددې عذاب نه وړاندې داهم ذکر شوي دي: ﴿فَأَعْذِرْهُمْ يَا رَبِّهِمْ﴾ [د نمر راخنوپه وخت هغوی لره چغې رالاتد کړل]۔

دې نه معلومه شوه چه اول دآسمان نه څه سخت آواز دچغې په ډول راغلو، بيا ورپسې نور عذابونه راغلل، دالفاظو نه په ظاهره معلومېږي چه دچغې نه پس روميې، زمکه اپوته کړې شوه، بيا دزيات سپکاوي او ذليله کولو دپاره پر کاني راوړولې شو، داسې هم کيدې شي چه اول پر کاني راوړولې شوي وي، بيا پر زمکه الله کړې شوي وي، ځکه چه دقرآن کریم په انداز بيان کښي دضروري نه ده چه دکوم څيز ذکر روميې وي هغه دروميې واقع شوې وي۔

دلوط ^{عليه السلام} په هېښت ناکو عذابونو کښي دزمکې داپوته کولو سره د هغوی د فحش او بې حياتي دکارونو سره خاص مناسبت داسې هم لري چه هغوی به هم اپوته کارونه کول۔

دسورت هود دآيتونو په آخر کښي قرآن کریم داهل عربو دزيات خبرداره کولو دپاره داهم او فرمايل چه: ﴿وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ﴾ [يعني دغه اپوته کړې شوې علاقه دظالمانو نه څه لرې نه ده، دشام دسفر په لاره کښي هر وار مخې له راځي خو حيرانی ده چه دوی تر عبرت نه حاصلوي۔

داتنداره يواځې دقرآن کریم دنازلیدوپه زمانه کښي نه بلکه نن هم موجوده په بيت المقدس او د اردن نهر په مينځ کښي نن هم هغه حصه د زمکې په بحر لوط يا بحر ميت په نوم سره ياديږي، دغه زمکه دسمندر دسطح نه ډيره ژوره ده، ددې په يوه خاصه برخه کښي ددرياب په صورت کښي يو عجيبه قسم اوبه موجودې دي چه پکښي هيڅ سادار څيز کب، چيندڅه [چينگونښه] وغيره ژوندي نشي پاتي کيدې ځکه ورته، بحر ميت، وائي۔ اود سدوم مقام هم دغه ښودلې شي نعوذ بالله من عذابه وغضبه.

مَطَرًا	فَانْظُرْ	كَيْفَ كَانَ	عَاقِبَةُ	الْمُجْرِمِينَ	وَالِى مَدْيَنَ
باران	نواوگوره	څنگه شو	انجام	دمجرمانو	او مدين والوته
دکانيو باران اورولو نواوگوري چې دمجرمانو څه انجام شو					
اَخَاهُمْ	شُعَيْبًا	قَالَ	يَقُومُ	اعْبُدُوا اللَّهَ	مَا لَكُمْ
رور دهغوی	شعيب	او وويل هغه	الې قومه زما	بندگي کوي دالله	نشته تاسولره
مونږ دهغوی رور شعيب اولېږلو هغه ورته او وويل چې انې زما قومه صرف دالله عبادت کوي ستاسو دپاره					
مِّنْ اِلٰهِ	غَيْرَ اِلٰهِ	قَدْ جَاءَكُمْ	بَيِّنَةٌ	مِّنْ رَبِّكُمْ	
هيڅوک معبود	بغير دهغه نه	بېشکه راغلی دي	تاسوته	نښې ښکاره	دطرفه درب ستاسونه
دهغه نه سوا بل معبود نشته تاسوته دخپل رب دطرفه ښکاره دليل راغلي دي					
فَاَوْفُوا	الْكَيْلَ	وَالْهَيْزَانَ	وَلَا تَبْخَسُوا	النَّاسَ	أَشْيَاءَهُمْ
نو پوره ورکوي	پيمانته	اوتول	او کم مه ورکوي	خلقوله	اخي زونه دهغوی
نو پيمانته اوتول پوره پوره ورکوي او خلقت ته دهغوی په څيزونو کښي کمي مه کوي					

وَلَا تُفْسِدُوا	فِي الْأَرْضِ	بَعْدَ إِصْلَاحِهَا	ذَلِكُمْ	خَيْرٌ
او فساد مه کوئ	ایه زمکه کنبی اوستو داصلاح دهغی نه	داکار	غوره دی	
او اصلاح نه پس په زمکه باندې فساد مه خورونی	دا ستاسو دپاره بهتره ده			
لَكُمْ	إِنْ كُنْتُمْ	مُؤْمِنِينَ	وَلَا تَقْعُدُوا	بِكُلِّ صِرَاطٍ
ستاسو دپاره	که یی تاسو	مومنان	اومه کینی تاسو	په هره لار کنبی
که چرې تاسو یقین کوئ	او په هره یوه لاره باندې مه کینی	چې خلق و بروی		
تُوْعِدُونَ	وَتَصُدُّونَ	عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ	مَنْ أَمَنَ	بِهِ
چی اویروی خلق	او منع کوئ	دلاری دالله نه	اوغه څوک اچی ایمان نی راوړو	په هغه
او چا چې ایمان راوړې دې هغوی دالله	دلاری نه منع کوئ			
وَتَبْغُونَهَا	عِوَجًا	وَاذْكُرُوا	إِذْ كُنْتُمْ	قَلِيلًا
اولتوی هغی لره	کوږوالی	او یاد کړئ	کله چې اوی تاسو	لږ
او په هغی کنبی کوږوالی لتوی	او یاد کړنی چې مخکینی تاسو لږ وئ	نوهغه ډیر کړنی		
وَانْظُرُوا	كَيْفَ كَانَ	عَاقِبَةُ	الْمُفْسِدِينَ	وَإِنْ كَانَ
او اوگورئ	خرنگی وو	انجام	دفساد کونکو	او که چری وی
او تاسو اوگورنی چې د اېځوانو	فساد یانو څه انجام شو	او که تاسو کنبی یوې دلی		
قَيْنَكُمْ	أَمِنُوا	بِالَّذِي	أُرْسِلْتُ	بِهِ
ستاسو نه	اچی ایمان راوړی	په هغه څیز اچی رالېږلې شوې یم	زه	په هغی سره
په هغه تعلیم ایمان راوړې دې	ا کوم چه ماته راکړې شوې دې	او بلې دلی		
لَكُمْ يُؤْمِنُوا	فَاصْبِرُوا	حَتَّى	يَحْكُمَ اللَّهُ	بَيْنَنَا
ایمان رانوی	نو صبر کوئ	تر هغی	اچی فیصله اوکړی الله	په منځ زمونږ کنبی
پری نه دې راوړئ	نولې صبر اوکړنی چې	الله	پخپله زمونږ په مینځ کنبی	فیصله اوکړی
خَيْرٌ	الْحَكِيمِينَ			
بهره	فیصله کونکي دې			
ډیرنه فیصله کونکي دې				

آسان ترجمه قرآن

او مدین طرفته مونږ د دوی ورور شعیب علیه السلام لېږلې وو هغه ووئیل چه اې خدا قوم خلقوا دالله عبادت وکړئ د هغه نه سوا ستاسو څوک معبود نه شته ، تاسو ته ستاسو د پروردگار د طرف نه یو واضح دلیل راغلي دي پس ناپ او تول پوره کړئ ، او کوم څیزونه چه د خلقو په ملکیت کېن دي ، هغی کېن دهغوی حق مه وهی او زمکه کېن د دې داصلاح نه وروستو فساد مه کوئ خلقوا دا طریقه ستاسو دپاره غوره ده ، که

تاسو ځما خبره او مني او داسي مه کوئ ڇه په لارو کښ کيښئ او خلقو ته دهمکيائي ورکوئ ، او کوم خلق ڇه په الله باندې ايمان راوړي هغوی دالله دلاري نه منع کوئ ، او هغې کښ د کوډوالی پيدا کولو کوشش کوئ ، او هغه وخت ياد کړئ ڇه کله تاسو لږ وئ پس بيا الله تاسو زيات کړئ او دا هم وگورئ ڇه دفساد کوونکو انجام څه شو . او که تاسو کښ پوې دلې هغه پيشامر باندې ايمان راوړي دې ڇه په کوم څه ليرې لې هوي یم ، او بلې دلې ايمان نه دې راوړي نو لږ هغه وخته پورې صبر وکړئ ڇه کله الله ځمونږ په مينځ کښ فيصله وکړي او هغه دټولونه بهتر فيصله کونکي دي .

خلاصه تفسير

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ او مونږ مدين [والو] طرفته دهغوئ رور شعيب [رضي الله عنه] لره [پيغمبر جوړ کړو] او مونږ اوليرلو ﴿قَالَ يَقُولُوا عِبُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ الْغَيْثِ﴾ هغوئ [مدين والو ته] او فرمائيل چي اتي زما قوم تاسو [صرف] د الله عبادت کوئ دهغه نه سوا ستاسو بل معبود نشته دې ﴿كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ يقينا تاسو ته ستاسو د پروردگار د طرفه ازما په نبوت باندې واضح دليل [چې څه معجزه ده] راغلې دي [هر کله چې زما نبوت ثابت دې] ﴿فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْيَمَانَ﴾ نو [تاسو د شريعت په حکمونو کښې ځما حکم او مني ، څه وایم چې] تاسو ناپ تول پوره پوره کوئ ﴿وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ﴾ او خلقو ته دهغوئ په خيزونو کښې نقصان مه رسوئ [لکه څنگه چې ستاسو عادت دې] ﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾ او په مخ دزمکې پس ددې نه چې [تعليم و توحيد و بعثت انبياء و ايجاب عدل او اداني حقوق ميکيال او ميزان سره] ددې صحيح والی [تجويز] او کړې شو نو فساد مه خوروئ [يعنی ددې احکامو مخالفت او کفر مه کوئ ځکه دا د فساد سبب دی] ﴿ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ دا [څه چې څه وایم په دې باندې عمل کول] ستاسو دپاره [دنیا او آخرت دواړو کښې] نافع دې که تاسو [ځما] تصديق او کړئ [په دې باندې دليل قائم دې او ددې تصديق کولو نه پس په دې باندې عمل او کړئ او نو دا امور مذکوره په دارينو کښې ډير فائده مند دي ، آخرت کښې خو ظاهر دی چې نجات به درته ملاويږي . او په شريعت باندې په دنيا کښې عمل کولو سره امن وي ، او په ناپ تول کښې پوره والی سره تجارت زياتيږي] ﴿وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾ او تاسو په لاروې کښې په دې غرض مه کيښئ چې څوک په الله عبادې ايمان راوړي [هغوئ ته] دهمکي ورکړئ او [هغوئ لره] دالله تعالی دلاري [يعنی ايمان] نه منع کړئ او په دې [لار] کښې کوډوالی [او شبهات] تلاش کړئ [چې غلط اعتراضونه کوئ او د خلقو د هوكه کولو دپاره سوچونه کوئ دا خلق دې مذکوره ضلالت سره سره په دې ضلالت کښې هم اخته وو چې په لارو کوڅو کښې به ناست وو او کوم خلق چې به راتلل هغوئ به يې لمسول چې په شعيب [رضي الله عنه] باندې ايمان مه راوړئ گني مونږ به تاسو لره اوژنو ، وړاندې د تذکیر نعمت ترغيث او تذکیر نعمت سره ترهيډ دې يعنی] ﴿وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلًا لَّكُمْ كُفْرًا﴾ او هغه حالت ياد کړئ کله چې تاسو [په شمير کښې يا مال کښې] کم وئ بيا الله تعالی تاسو لره [په شمير کښې يا مال کښې] زيات کړئ [دا په ايمان قبلولو باندې ترغيث وو] ﴿وَالظُّرُوفُ الْغَائِبَةُ الْمُتَعَدِّدَةُ﴾ او اوگورئ څومره خراب انجام شو د فساديانو [يعنی کفر و تکذيب و ظلم] کولو والا [لکه څنگه چې قوم شموډ او

عاد او قوم نوح تیر شوی دی داشان تاسو باندې هم د عذاب راتلو اندیینه ده دا په کفر باندې ترهیب دی ﴿وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِّنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ﴾ او که [تاسو ته په عذاب راتلو کښې شک وی چې] تاسو کښې ځینې [خو] په دې حکم باندې کوم چې ما ته را کړې شوی او لیرې شوی یم ایمان راوړې دې ﴿وَطَائِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوا﴾ او ځینو ایمان نه دې راوړې [او بیا هم دواړه ډلې هم په یو حالت کښې دی دا نه ده چې کومو خلقو ایمان نه دې قبول کړې په هغوی باندې عذاب راغلو، ددې نه معلومه شوه چې ستاسو د عذاب نه ویرو لې اصل دی] ﴿فَأَصْرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا﴾ نو [ددې شک جواب دادې چې زر تر زره عذاب نه راتلو سره دا څنگه معلومه شوه چې عذاب به نه راځي] لږ صبر او کړنې تر دې چې زموږ [یعنی د دواړو ډلو] مینځ کښې الله تعالی [عملی] فیصله او کړی [یعنی عذاب به نازل کړی او مؤمنانو ته به نجات ورکړی او کفار به هلاک کړی] ﴿وَمَوْحٍ الْكِتَابِ﴾ او هغه ټولو فیصله کوونکو نه بهتر دې [یعنی دهغه فیصله بالکل مناسب ده]

معارف اومثائل

د پیغمبرانو ﷺ په روانو قیصو کښې پنځمه قیصه د حضرت شعيب ؑ او د هغوی د قوم ده چه دې آیتونو کښې بیان شویده-

د محمد بن اسحاق د روایت په جوړ حضرت شعيب ؑ د حضرت ابراهيم ؑ د څو نې مډین په اولاد کښې وو او د حضرت لوط ؑ سره قرابتداري رسته لری، د حضرت خلیل الله ؑ د دغه څو نې مډین په نوم د هغه نسل اولاد هم په دغې نوم سره مشهور شو، هغه علاقې ته هم مډین و نیلې شي په کومه کښې چه هغه اوسیدو چه دې لحاظ سره مډین د قوم او بنسار دواړو نوم شو، دانبارنن هم د شرق اردن بندرگاه معان سره تړدې موجود دې د قرآن کریم په بل ځانې کښې د موسی ؑ په قصه کښې داسې هم راغلی دی: ﴿وَلَمَّا وَدَّعَا مَدْيَنَ﴾ چه هم دغه آبادی تر مراده [ابن کثیر] - (۱)
حضرت شعيب ؑ ته به خطیب الانبیاء و نیلې شو ځکه چه د هغوی بیان به ډیر ښکلی وو [ابن کثیر، بحر محیط] - (۲)

حضرت شعيب ؑ چه کوم قوم ته لیرې شوی وو، قرآن کریم کله هغه په اهل مډین، کله په اصحاب مډین او کله د اصحاب ایکه په نوم یاد کړیدی، ایکه څنگل او بنرت و نیلې شي -
څو مفسرینو حضرت اتو فرمائیلی دی چه د دواړه بیل بیل قومونه وو، د دواړو آبادی هم بیلې وې، حضرت شعيب ؑ په دې کښې یو قوم ته اول ولیرې شو د هغوی په هلاکیدو سره بیابان قوم ته ولیرې شو، په دواړو قومونو دراغلی عذاب الفاظ هم مختلف دی - په اصحاب مډین باند کله د صیحه او کله در جفة د عذاب ذکر دې، او په اصحاب ایکه باند د،،، عذاب ظلة، ذکر راغلی دې - د صحیحې معنی چغه، سخت آواز، در جفة معنی زلزله او د ظلة معنی سائبان او تمبوده - په اصحاب ایکه باند په دې شان عذاب راغې چه اول په دغه ټوله آبادی کښې څو ورځې سخته گرمی راغله بیا هغوی ته تړدې په څنگل گنډه ور یخه راغله او هلته یخې هوا گانې چلیدل شروع شو، دهغې په لیدو باند د ټولې آبادی خلق دوړ یخې په دغه سوری کښې راجمع شو، په داشان داخدانی مجرمان، بغیر د څه وارنت او سپانی نه پخپله د خپل هلاکیدو ځانې ته راغلل، چه ټول

(۱) التفسیر ابن کثیر تحت هذه الآيات: ج ۲، ص ۲۲۴

(۲) التفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲۴ والتفسیر البحر المحیط تحت هذه الآيات: ج ۵، ص ۲۹۱

راجمع شو نووریخی نه اور راووریدو او په زمکه کښې هم زلزله راغله چه دهغې په وجه دغه ټول خلق دخیرمې هلاک شو-

ځنې مفسرینو حضرت اوفرمائیلی دی چه اصحاب مدین او اصحاب ایکه هم دیوقوم نومونه دی او د عذاب دغه ذکرشوی درې واړه قسمونه هم په دغې یوقوم باند جمع شو اول دوریخی نه او راووریدو، بیا ورسره سخت آواز دجغې په شکل کښې راغلو بیا په زمکه کښې زلزله راغله- (۱)
بهر حال که دادواړه قومونه بیل بیل وی او که یوقوم وی، حضرت شعیب علیه السلام چه دوی ته کوم دحق پیغام ورکړې وو هغه په رومبې اودویم آیت کښې ذکرشوی دی، ددغې پیغام دتفسیرنه رومبې په دې خان پوهه کړې چه هرکله اسلام دټولوپيغمبرانو علیهم السلام شریکه بلنه ده دهغې خلاصه دحقوقو ادا کول دی، بیا حقونه دوه قسمه دی یونیغ په نیغه دالله تعالی حق چه دهغې په کولو او پریښولو دانسانانو معتد به اوڅه لوڼې دنیوی سودا فائده، زیان اتاوانا څه اړه نه لری لکه مونځ، روژه وغیره شو، بل حقوق العباد دی چه تعلق ئې انسانانوسره دې اوداقوم ددې دواړو حقوقو نه بې خبره وو اوددواړو په خلاف ئې کار کولو-

دې خلقوپه الله تعالی اودهغه په رسولانو باند ایمان نه راوړلوسره دالله تعالی دحقوقو خلاف ورزی کوله، اوددې سره به ئې په ناپ، ټول کښې دټگۍ کولوپه وجه دخلقو حقونه ضائع کول- زیاتې داچه دکرواوسر کونوپه سر به ناست وو تلونکی خلق به ئې ویرو ل اولوتل اوپه حضرت شعیب علیه السلام باند دایمان راوړلونه به ئې منع کول، په دې شان په مخ دزمکې ئې فساد راولاړ کړې وو، داددوی سخت جرمونه وو چه داصلاح دپاره ئې حضرت شعیب علیه السلام لیرلې شوې وو-

دلته په رومبې دوو آیتونو کښې حضرت شعیب علیه السلام دقوم داصلاح دپاره درې خبرې اوفرمائیلې، اوله «يَقُومُوا عِبَادُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ الْغَيْرَةِ» [یعنی ای زماقومه تاسودالله تعالی عبادت کوئ، دهغه نه سوا، هیڅوک ستاسودمعبود کیدو جوگه نه دی] دتوحید دابلنه ټولوپيغمبرانو علیهم السلام په مخه کړیده کوم چه دټولو عقیدواو عملونوروح دې، هرکله چه داقوم هم په مخلوق پرستی کښې اخته وو، دالله تعالی ذات، صفتونواودهغه دحقوقونه غافله وو، په دې وجه ورته دټولونه اول دپیغام ورکړې شو، اودائې هم اوفرمائیل: «قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ» [یعنی تاسوته ستاسودرب دآرڅه واضح دلیلونه راغلی دی] دلته دواضح دلیل نه مراد هغه معجزې دی کومې چه دحضرت شعیب علیه السلام په لاس ښکاره شوی دی، په تفسیر بحر محیط کښې دهغوی ددغه معجزو مختلف صورتونه بیان شوی دی- (۲)

دوئیمه خبره ئې دا اوفرمائیل: «فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَقْصُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ» دلته کیل په معنی دپیمانې اومیزان په معنی دټول کښې دی دبخس معنی داده چه دچاپه حق کښې کمې راوستلې شی اوزیان ورته اورسولې شی، دټول آیت معنی به داسې شی: تاسوپیماننه اوتول پوره پوره کوئ اودخلقوپه څیزونو کښې کمې کولو سره هغه ته نقصان مه رسوئ، ددې نه مخکښې خود یو خاص جرم نه منع اوفرمائیلې شوه چې هغه د اخستو او خرڅولو په وخت د ناپ تول په صورت کښې کیدلې شی. ورپسې، «وَلَا تَقْصُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ» فرمائیلو سره په هر شان حقونو کښې کټ

(۱) تفسیر ابن کثیر: ج ۲، ص ۲۲۷

(۲) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۳۹۱

کول او کمې کوتاهی راوستل نې عام کرل، خواه هغه مال سره تعلق لری، یا عزت، آبرو، یا بل خیز سره [بحر محیط] - (۱)

دې نه معلومه شوه چه څنگه ناپ، تول کښې چاته د حق نه کم ورکول حرام دی دغه شان په نور و انسانی حقونو کښې کمی کول هم حرام دی، د چاپه عزت، او آبرو باند حمله کول یا د چا د درجې اور تې په موافق د هغه عزت نه کول، د چا فرمانبرداری کول چه واجب وی په هغې کښې کوتاهی کول د اتول خیزونه په هغې جرم کښې داخل دی کوم به چه د حضرت شعيب عليه السلام قوم کولو، د حجة الوداع په خطبه کښې رسول الله صلی الله علیه و آله د خلق و دینو پشان د دوی آبرو او عزت هم د احترام او حفاظت جوگه گرځولې دې (۲)، د دې حاصل هم دغه دې، قرآن کریم کښې چرته چې مطففین او تطفیف راغلې دې په هغې کښې د اتول خیزونه داخل دی، چنانچه حضرت فاروق اعظم هر کله چه یو سړې په زرزر کوع او سجدې کولو سره اولیدونو وې فرمائیل «قد طففت» تاپه ناپ تول کښې کمې او کړو [موظا امام مالک] (۳)، مراد نې دا وو چه د مونځ حق د پوره ادا نکړو.

په آخر د آیت کښې فرمائی: «وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا» [یعنی د زمکې د سمون راتلونو پس په دې کښې فساد مه خوروی] دا جمله په سورت اعراف کښې وړاند هم راغلې ده چه هلته د دې د معنی تفصیل داسې بیان شوی دې چه د زمکې ظاهری سمون راتلل هر خیزلره د هغې په مصرف کښې لگولو او د حدودو په رعایت کولو او په عدل و انصاف قائم لرلو باند اړه لری اویا طنی اصلاح داده چه الله تعالی سره تعلق اولرلې شی او د الله تعالی د حکمونو تابع دوی او کړې، په دې شان د زمکې ظاهری اویا طنی فساد د دې اصولو په پرېښو سره پیدا کیږی، د حضرت شعيب عليه السلام قوم دغه ټول اصول شاته غورځولی وو چه د هغې له کبله په زمکه کښې هر قسم ظاهری اویا طنی فساد راولاړ شوی وو. په دې وجه ورته د انصیحت او کړې شو چه ستاسو د اعمالونه ټوله زمکه خرابوی د هغې نه خان ساتی.

بیافرمانی: «ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» [یعنی همدغه خبره تاسو لره فائده منه ده که تاسو زما خبره او منله] مطلب دا چه که تاسو د دې ناروا حرکتونو نه واوریدنې نو هم په دې کښې ستاسو د دین دنیا کامیابی او فائده ده، د دین او آخرت کامیابی خوپه ښکاره د الله تعالی د حکمونو تابع داری سره تړون لری، او د دنیا کامیابی خو څکه ده چه هر کله خلقوته معلومه شی چه فلانی بنده په ناپ تول کښې او نورو حقوقو کښې د دیانتداری نه کار اخلی نو په بازار کښې د هغه مشهورتیا اوشی او تجارت نې مخ په ترقي وی.

په دریم آیت کښې فرمائی: تاسو د خلق و دینو لپاره او د الله تعالی د کلازې نه ایسارولو د پاره په سرکونو مه کښینی، ځنې مفسرین فرمائی چه دواړه جملې یو مطلب داسې ادا کوی چه هر کله به دغه خلق په لارو کښې کښیناستل، خلق به نې په ویرولو سره، حضرت شعيب عليه السلام ته دراتلونو منع کول نو هغوی دې کار نه منع کړې شو.

(۱) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۴۲

(۲) تفصیل د پاره او کورنی: جامع الترمذی، أبواب التفسیر، ومن سورة التوبة: ج ۲، ص ۴۰

(۳) موظا مالک، کتاب وقوت الصلاة، باب جامع الوقت رقم الحديث: ۱۹

خنو حضرت اتر فرمائیلی دی چه دوه بیل بیل جرْمونہ داسی وو چه په لاره کښې د لوت مارا ولاړې شکونې دپاره به هم کښیناستل او په حضرت شعیب علیه السلام باند د ایمان راوړلونه به ئې خلق هم منع کول. په دې شان په پوه بله جمله کښې یو مضمون او په بله جمله کښې بل مضمون بیان شوی دی چنانچه تفسیر بحر محیط هم دې لره اختیار کړې دې (۱) او لار شو کول او خلق پکښې لوت کولو کښې دې ته هم داخل وئیلی دی چه ناجائز تیکسونه او محصولونه وصولی هغوی هم د حضرت شعیب علیه السلام د قوم پشان مجرمان دی بلکه دهغوی نه هم زیات ظالمان او جابران دی. (۲)

په آخر د آیت کښې فرمائی: ﴿وَتَبْتَغُونَهَا بَعْدَ وَهْمٍ﴾ [تاسو د الله تعالی په لار کښې کوږ والی لټولو پسې اړم شوی یی چه که دگتې ایښو خائې درته ملاؤشی نو د اعتراضونو او شبها تو بوجی به ورپسې راپرانیکئ اودا کوشش به کوی چه خلق د حق دین نه ویزاره شی.

د ورپسې آیت په آخر کښې فرمائی: ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَفَرْتُمْ ۖ وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ۝﴾ دغې خلقوته د خبرداری ورکولو په غرض په دې کښې د مینې پیدا کولو او ویرولو د اوږه اړخونه استعمال کړې شوی دی، اول د مینې پیدا کولو دپاره د الله تعالی د انعمت وریاد کړې شو چه تاسو په اول کښې کم شمیره وئ الله تعالی ستاسو نسلونوته وده ورکړه اولونې قوم ئې جوړ کړی یاد مال اوسامان له مخې ډیر کمزوری وئ الله تعالی په دولت اومال درکولو سره ښه آسوده کړی بیاني د ویرولو په غرض ورته افرمائیل چه تاسونه کوم مخکینی قومونه چه تیر شوی دی هغونې ته اوگورئ مثلاً د حضرت نوح علیه السلام، عادیانو، ثمودیانو اود حضرت لوط علیه السلام قوم ته په هغوی کوم کوم قسم عذابونه راغلی دی چه تاسو دپوهې نه کارواخلئ.

په پنځم آیت کښې ددې قوم دیوې شبهې جواب دې چه د حضرت شعیب علیه السلام د ایمان د بلنې نه پس ددوی قوم دوه برخې شو، چا ایمان راوړو اوڅوک منکر پاتې شو خوپه ښکاره په دواړو کښې هیڅ فرق نه ښکاری ځکه چه دواړه ډلې یوشان په آرام اوعیش، عشرت کښې وی. که منکر کیدل څه جرم وې نومجرم به سزایا موندې وې. ددې په جواب کښې فرمائی: -

﴿فَأَصْبَحُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا﴾ [یعنی تادی مه کوی الله تعالی د خپل زغم او کرم له مخې مجرمانوته مهلت ورکوی کله چه هغوی بیخی سرکشه شی هله فیصله کولې شی ستاسو هم دغه حال دې که تاسو د خپل انکار نه واؤنه پیدې نوزردې چه په منکر وخلقویاندې به فیصله کوونکې عذاب راشی.

[الحمد لله ۱ پاره نمبر ۸ ختمه شوه]

(۱) تفسیر البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۳۳

(۲) تفسیر قرطبی تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۳۶

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ

اوونیل | سردارانو | هغو | چی تکبرنی کری وؤ | دقوم دهغه نه | چی خامخا به مونږ اوباسو تا
اږه دي خبره | دهغه دقوم متکبره خلقو اوونیل |چی مونږ به تا | اي شعيبه |

يُشْعِبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قُرَيْبَتِنَا أُولَئِكَ

اي شعيب | او هغه کسان | چی ایمان ئي راوړي دي | ستا سره | دکلی زمونږه | يا به واپس راځي تاسو
او کوم کسان چه تاسره مومنان دي ددي خپل کلی نه بهر اوباسو |اویا به

فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَرِهِينَ قَدْ أَفْتَرْنَا

به ملت زمونږ کښی | اوونیل هغه | آیا اگر چی | یو مونږه | نارضا | | مونږه او ترو |
زمونږ ملت ته واپس راگرځي | شعيب | ورته اوونیل | اگر که مونږ به دي ناراضه یو | بیا خوبه مطلب دا

عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنَّ عُدُنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ

په الله باندې | دروغ | | که واپس راغلو مونږه | په دین ستاسو کښی | پس دهغي نه
وی چی مونږ په الله باندې دروغ ترلی دی | که ستاسو مذهب ته واپس راشو | ددي باوجود چی

إِذْ نَجَّيْنَا اللَّهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ

چی خلاصی را کړي دي مونږ له | الله | دهغي نه | اونه بنائیري | مونږ له | چی واپس لاړ شو
الله مونږ ته دهغي نه نجات را کړي دي | او کیدی نشی چه مونږ هغي | دین | ته واپس شو

فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ

په هغي کښی | مگر که | او غواړی | الله | چی رب زمونږ دي | فراخه دي | رب زمونږه | اږه هر څیز باندې
مگر دا که الله او غواړی | نو هغه بیله خبره ده | زمونږ د رب علم د هر څیز فراخه دي | دهغه نه هیڅ څیز

عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبُّنَا أَفَتَمَّ بَيْنَنَا

په لحاظ د علم سره | په الله باندې | توکل او کړو مونږه | له ربه زمونږه | فیصله او کړه | په منځ زمونږ کښی
پته نه دي | مونږ په الله باندې بهر وسه کوو | اني ربه | زمونږ او زمونږ ددي قوم تر مینځه

وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَرَقِينَ ۖ وَقَالَ

اږه منځ د قوم زمونږ کښی | په حقه سره | اوت | بهتره فیصله کونکي ئي | اوونیل
په حقه فیصله او کړي | او بیشکه ته دتولو نه بهتر فیصله کونکي یی | نو دهغه د قوم

الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا

سردارانو | هغو | چی انکار ئي کړي وؤ | دقوم دهغه | انه که چری | پیروی او کړه تاسو | دشعيب
هغه کسانو خپل قوم ته اوونیل | کوم چی کافران شوي ووا | که تاسو د شعيب تابعداري او کړه

إِنَّا إِذَا لَخِيسْرُونَ ۖ فَآخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةُ

بیشکه تاسو به | په دغه وخت کښی | خامخا نقصان موندونکی شی | انواو نیول هغوی | یوې زلزلې
نو تاسو به په دغه وخت کښی ضرور په نقصان کښی ئي |نو په هغوی باندې زلزله راغله

فَأَصْبَحُوا	فِي دَارِهِمْ	جِثِيمٍ ۝ الَّذِينَ	كَذَّبُوا	شُعَيْبًا
پس شول هغوی	په کورونو خپلو کښی	پرمخې پراته	هغه کسان	اچي دروغ نې اوگنړو شعيب
نوخپلو کورونو کښې	پرمخ پريوتل	کومو کسانو چه	حضرت شعيب	دروغژن گنړلي وو
كَانَ لَمْ	يَعْنُوا	فِيهَا ۝ الَّذِينَ	كَذَّبُوا	شُعَيْبًا
لکه چې نه وو	اوسيدلی	په دې کلی کښې	هغه کسان	اچي په دروغه نې اوگنړلو شعيب
هغوی داسې شول	لکه چې په دې کلی کښې	هډو اوسيدلی نه وو	چا چې شعيب	دروغژن گنړلي وو
كَانُوا	هُمُ الْخَاسِرِينَ ۝	فَتَوَلَّى	عَنْهُمْ وَقَالَ	يَقَوْمِ لَقَدْ
وو هغوی	هم هغوی نقصان موندونکی	انو مخ واورو هغه	دهغوی نه اووې ونيل	له قومه زما بیشکه
نو هغوی پخپله	هلاک شول	انو شعيب	ترې نه مخ اوگر خولو	او ورته نې اوونيل چې انې زما قومه
أَبْلَغْتُكُمْ	رِسَالَتِي رَبِّي	وَنَصَحْتُ	لَكُمْ ۝ فَكَيْفَ	
مادر اور رسول تاسوته	پيغامونه	درب زما	اونصیحت اوکړو ما	تاسوته اوس څنگه
ماتاسوته	دخپل رب حکمونه	رارسولی وو	اوستاسو خيرمې غوښتلې وو	نواوس زه څنگه
أَسَى	عَلَى قَوْمٍ كَفَرِينَ ۝			
زه افسوس اوکړم	په قوم	کافر باند		
دهغه قوم	په حال باندې	افسوس اوکړم	خو هغوی کفر اختیار کړو	

آسان ترجمه قرآن

د دوی د قوم سردارانو چه تکبر ئې کړې وو ، ووئيل چه اي شعيب عليه السلام ! موږ پخه اراده کړې ده چه موږ به تالره او په تاجه چا ايمان راوړې دې دخپل کلي نه اوباسو ، يا به تاسو ټول ځمونږ دين ته واپس کيږئ شعيب عليه السلام ووئيل چه : ښه ؟ که چري موږ (ستاسو دين نه) نفرت کوؤ نو هم ؟ موږ به په الله ډير لوی بهتان وکړو که موږ ستاسو دين طرف ته واپس شو حال داچه الله موږ لره دي نه نجات را کړې دې موږ لره خو دا ممکن نه دي چه ددې طرف ته واپس شو خو ځمونږ پروردگار که څه وغواړي نو هغه جدا خبره ده ځمونږ رب د علم په اعتبار سره د هريو څيز احاطه کړې ده . موږ په الله اعتماد کړې دې . اي ځمونږ ربه ! ځمونږ او ځمونږ د قوم په مینځ کېن د حق فيصله وکړي - او ته د ټولو نه بهتر فيصله کوونکې ئې . او دهغه قوم هغه سردارانو چه هغوی کفر اختیار کړې وو (د قوم خلقو ته) ووئيل : که چري تاسو شعيب عليه السلام پسې لاړئ نو ياد اوسائئ چه په دې صورت کېنې به تاسو ته سخت نقصان اورسي ، پس وشوه داسې چه دوی زلزلې ونيول او خپل کور کېن پرمخې پريوتل کومو خلقو چه شعيب عليه السلام لره دروغژن کړې وو هغوی داسې شو چه گویا هغوی هغله هډو چرته اوسيدلی نه وو کومو خلقو چه شعيب عليه السلام لره دروغژن کړې وو هغوی آخر د نقصان او چتونکونه شو . پس هغه (يعني شعيب عليه السلام) د هغوی نه مخ واورلو او روان شو او وې وئيل چه : "اي ځما قومه ! ما تاسو ته درب پيغامات راوړسول او ستاسو خيرخواهۍ مې وکړه ، (مگر) اوس څه په هغه قوم څنگه افسوس وکړم چه ناشکرو دوا

خلاصہ تفسیر

﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِن قَوْمِهِ﴾ ددوی دقوم متکبرو سردارانو [چې دا خبره واوریده نو په یې ادبی سره نه] او وویل ﴿لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعَبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَنَعْمُدَنَّ فِي مِلَّتِنَا﴾ چې انې شعیب عليه السلام [یاد لره] مونږ به تاسو او تاسو سره ایمان راوړونکی خلق دخپلې آبادنې نه اوباسو یاخو تاسو زمونږ مذهب ته بیرته راوگرځئ [نو البته مونږ هېڅ نه وایو. د مومنانو په باره کبې دا خبره ځکه دوی اوکره چې هغوی دایمان راوړونه مخکېنې په دغه طریقې دکفر باندې وو خو د شعیب عليه السلام په باره کبې نه دا خبره ځکه اوکره چې دپیغمبر کیدونه مخکېنې به ددوی په کفر باندې خاموش پاتې کیدلو نو دوی په خپل خیال کبې دخپلې عقیدې ملگرې او گنړلو ورنه هېڅ پیغمبر په هېڅ وخت کبې کفر نه دې کړي] ﴿قَالَ أَوْ لَوْ كُنَّا كَاهِنِينَ﴾ شعیب عليه السلام جواب ورکړو چې آیا مونږ ستاسو مذهب ته راشو اگر که مونږ [په دلیل او بصیرت سره] دې لره بد [او د کړکې جوگه] گنړو [یعنی هرکله چې ددې په باطل کیدو باندې دلیل قائم دې نو مونږ څنگه دې لره اختیار کړو]

مونږ په الله تعالی باندې تهمت اولگولو [الله تعالی دې نه کړي] ﴿إِن عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ جَعَلْنَا اللَّهُ مِنْهَا﴾ که مونږ ستاسو مذهب کبې داخل شو [خاص کړ] دې نه پس چه الله تعالی مونږ ته ددې نه نجات راکړي وي [ځکه چه اول خو کفر حق دین گنړل همدا په الله تعالی باندې تهمت لگول دې چه دا دین معاذ الله الله تعالی ته ناخوښه دې. خاصکر د مومن کافر کیدل ځکه چه دا دعلم اود حق د قبلیدونه پس دې او لوڼې تهمت دې. یوڅو دغه تهمت او بل هغه تهمت چه الله تعالی ماته د دلیل علم راکړي وو چه دامما حق گنړلو هغه علم غلط وو او شعیب عليه السلام دعود لفظ یا خو تغلیبا دنورو په اعتبار سره یا ددې گمان ئي فرض کړو یا ئي د مشاکلت په طور استعمال اوکړو] ﴿وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا﴾ او مونږ له ممکن نه دې چه بیا ستاسو مذهب ته راشو خو ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا﴾ که الله تعالی چه زمونږ مالک دې [زمونږ] په مقدر [کبې] کړي وي [چه دهغې مصحلت دهغه په علم کبې دې نو خیر دا خو بله خبره ده] ﴿وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ زمونږ درب علم په هر څیز باندې محیط دې [په دې علم سره د مقدراتو ټول مصالح پیژني خو] ﴿عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا﴾ مونږ په الله تعالی باندې بهروسه ساتو [او دبهروسي کولو نه پس دا امید کوو چه مونږ هغه په حق دین باندې ثابت اوساتي او په دې سره دې دا شک اونکړې شي چه دوی ته د خپلې د خیر خاتمی یقین نه وو. نبیانو عليهم السلام ته دا یقین ورکړې کیږي بلکه مقصود اظهار عجز او تفویض الی المالك دې چه داد نبوت د لوازماتونه دې. او بل د مومن په اعتبار سره واخستلې شي نو هېڅ شک پکېنې نشته دې. چه دا جواب ئي ورکړو اووې کتل چه دوی ته خطاب کول موثر نه دي او ددوي دایمان راوړو هېڅ امید نشته دې نو دوی ته ئي خطاب کول پریښودل او دالله تعالی نه ئي دعا اوکره چه] ﴿رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ﴾ انې زمونږ پروردگاره زمونږ او زمونږ [ددې] قوم په مینځ کبې فیصله اوکړې [چه همیشه] دحق موافق [وي ځکه چه دالله تعالی فیصلې حق کیدل لازم دي یعنی اوس په عملي طور سره حق حق اوباطل باطل بشکاره کړه] ﴿رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَلِّتْ خَيْرَ الْفَتَحِينَ﴾ اوت ه ټولونه ښه فیصله کوونکې ئي او ددوي دقوم [هم دې ذکرشو] ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ﴾ کافرو سردارانو [دشعیب عليه السلام دا بلیغ تقریر چه واوریدو نو اندیښنه ئي پیدا شوه چه هسې نه چه په سامعینو باندې ددې اثر

اوشي ددي و جي هغوي پاڻي کافرو ته] او وٺيل ﴿لَئِنْ اَبْعَثْتُمْ شُعَيْبًا﴾ ڇهه ڪه تاسو دشعيب ﷺ به لار باندې خي ﴿اَلَا تَكْفُرُ اِذَا الْخَبِيرُونَ﴾ نو بيشڪه لوڻي نقصان به مو اوشي [اوددين هم خڪه ڇهه زمونڻي مذهب حق دي. حق پريڻسودل نقصاني دي اوددنيا هم. ددي و جي پوره ناپ تول ڪنبي به بچت ڪم وي. غرض هغوي تول به خپل ڪفر او ظلم باندې ڪلڪ ولاڙ وو. نواوس د عذاب رانگي اوشو] ﴿فَاَخَذْنَاهُمُ الرِّجْفَ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾ نو زلزلي گير ڪرل اوڀه خپلو ڪورنو ڪنبي به پرمخ پراته پاتي شو.

﴿الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا﴾ ڇا ڇهه شعيب ﷺ ته د دروغو نسبت ڪري وو [او مسلمانان ني دهغوي دڪورونونه به وتلو تيار ڪري وو پخپله] ﴿كَانَ لَمْ يَفْنَوْا فِيهَا﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخٰبِرِينَ دهغوي دا حالت شو ڇهه گني دوي هڏو په دي ڪورنو ڪنبي اوسيدلي نه وو ڪومو ڇهه شعيب ﷺ ته د دروغو نسبت ڪري وو [او ددوي اتباع ڪوونڪو ته به ني خاسر [نقصان ڪوونڪي] وٺيل پخپله] هغوي به خساره ڪنبي پريوتل ﴿قَتُلُوا عَنْهُمْ وَقَالَ يٰ قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَقْتُكُمْ رَسُلًا رَّبِّي﴾ په دغه وخت ڪنبي شعيب ﷺ ددوي نه مخ وارولو او لاڙواو [دافسوس په طور ني فرضي خطاب او ڪرو] وي وٺيل ڇهه ائي زما قومه ماخوتاسو ته د خپل رب احڪام دررسولي وو [ڇهه په هغي باندې عمل ڪول دهرې ڪاميابي سبب وو] ﴿وَنَصَحْتُ لَكُمْ﴾ او ماستاسو [لويه] خير خواهي او ڪره [ڇهه په څه شان مي پوهه ڪرني خو افسوس تاسو اونه منله اودا بده ورخ مونن او ڪتله او بيا ني ددوي ڪفر او دشمني وغيره ياد ڪرل او وي فرمائيل ڇهه هر ڪله دوي د خپله لاسه دا مصيبت واخستلو نو] ﴿فَكَيْفَ اَسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كٰفِرِينَ﴾ بيا ددي کافرو خلقو [په هلاڪت باندې] ولي غم ڪوم.

معارف او مسائل

شعيب ﷺ ته هر ڪله ڇي دده قوم دا او وٺيل ڇي ڪه تاسو په حقه وي نو ستاسو منونڪي به په مزو ڪنبي وو او په نامنونڪو باندې به عذاب راغلي وي خو اوس حالت دادې ڇي دواڙه ڏلي سره يو شان د آرام ژوند تيروي، مونږ دي څنگه په رشتيا اومنو؟ په دي ورته شعيب ﷺ اوفرمائيل ڇي تيزي مه ڪوي الله ﷻ به زمونڻي اوستاسو ترمينڇه فيصله او ڪري، دغه وخت د قوم متڪبرو سردارانو هم هغه خبره او ڪره ڇي هميشه ظالمانو، متڪبرانو ڪري ده. وي وٺيل ڇي ائي شعيب ﷺ يا خو تاسو او په تاسو ﷺ باندې ايمان راڙونڪي ملگري زمونڻي مذهب ته بيرته راڙگرڇي گني تاسو تول به د خپلي دي آبادي نه اوباسو.

ددوي مذهب ته بيرته راتلل خود مؤمنانو په باره ڪنبي ڇڪه رشتيا دي ڇي اول دغه تول د دوي په مذهب او طريقو وو ڇي دشعيب ﷺ په بلنه باندې مسلمانان شو. خو هر ڪله ڇي شعيب ﷺ هيڄ وخت هم د دوي په باطل مذهب او باطله طريقه نه وو پاتي شوي اونه بل ڇا پيغمبر ڇري د باطل او مشرڪانه مذهب تابعداري ڪري ده. نو بيا شعيب ﷺ ته د کافرو داسي بلنه ورڪول ڇي زمونڻي مذهب ته واپس راشه، غالباً په دي وجه وو ڇي د نبوت ملاويدو نه محڪم ڪنبي شعيب ﷺ ددغه خلقو په باطلو عملونو او خبرو خاموشي اختياروله او هم دغي قوم سره به ني په گڏهه ژوند تيرولو، په دي بنا خالص د دوي په خيال ڪنبي شعيب ﷺ هم ورسره په مذهب او عقيدة ڪنبي يو شان ښڪاريدو، هر ڪله ڇي هغوي د ايمان بلنه شروع ڪره نو د دوي ترمينڇه مذهبي اختلافات ښڪاره شو، او خيال ئي دا راغلو ڇي زمونڻي مذهب نه واڙيدو، شعيب ﷺ ورته جواب ڪنبي اوفرمائيل ڇي:

﴿أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ﴾ [یعنی آیا ستاسو دا مطلب دی چي ستاسو مذهب لره ناخوښه او باطل گنړلو باوجود مونږ ستاسو په مذهب کښې داخل شو؟ مراد ئې دادې چي داسې هیچرې نشي کیدی تر دې ځایه د رومبې آیت مبارک مضمون دی.]

د دویم آیت مبارک مضمون دادې چي شعيب عليه السلام خپل قوم ته او فرمائیل چي: ستاسو د باطل مذهب نه الله تعالی مونږ خلاص کړو، دې نه پس که مونږ ستاسو مذهب دوباره قبول کړو نو دا به زموږ د طرفه په الله تعالی باندې دروغ پورې کول وی، ځکه چي اول خو کفر او شرک لره مذهب جوړول د امعنی لری چي دا د الله تعالی حکم دی چي په هغه ورتپل او په هغه تور پورې کول دی، د دینه علاوه چي ایمان راوړی، علم او بصیرت چاته حاصل شی او بیا هم کفر ته لاړ شی. نو دهغې مطلب دا دی چي دغه رومبې طریقه باطله او غلطه وه، حق او صحیح هغه طریقه ده کومه چي مونږ اوس اختیار کړه په دې بنا دا غټ دروغ او تور پورې کول ځکه دی چي حق ته باطل او باطل ته حق وئیل شو.

د شعيب عليه السلام په دې قول کښې یو قسم دعوی داسې وه چي اوس ستاسو مذهب کښې مونږ بیرته نشو داخلیدلې، داسې دعوی کول په ښکاره د عبدیت نه خلاف ده چي د الله تعالی د دربار د نزدیکانو او معرفت د خاوندانو د شان سره سمون نه خوری، ځکه ئې او فرمائیل چي: ﴿وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِرُّنَا كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا﴾ [یعنی (مونږ) ستاسو مذهب ته بیرته هیڅکله نشو راوړیدی، سواددې نه چي زموږ درب خوښه او اراده زموږ د گمراهی اوشی، زموږ درب علم په هر څیز راچاپیره دی، مونږ هم په دغه الله تعالی تکیه لگوو. په دې سره ئې خپله عاجزی او کمزوری ښکاره کړه او په الله تعالی ئې تکیه او کړه خپل هر څه ئې ورته اوسپارل چي دا هم د پیغمبري کاملیدل دی، ددې مطلب دا دی چي مونږ به څه یو چي دیو کار کولو او د یو کار نه د بچ کیدو دعوی او کړې شو، څه نیکی کول یا د بدی نه بچ کیدل تولد الله تعالی په فضل کیږي لکه چي نبی کریم صلی الله علیه و آله فرمائیلی دی چي:

﴿لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَيْنَا﴾ [که د الله تعالی فضل نه وې نو مونږ به هدایت نه وو موندې، نه به مو خیرات کړې وو او نه به مو مونږ کړې وو.]

تر دې چي هر کله د قوم متکبرانو سردارانو سره ئې خبرې او کړې او شعيب عليه السلام ته دا اندازه اوشوه چي په دې خلقو باندې د هیڅ خبرې اثر نه کیږي نو بیا ئې ورسره د خطاب کولو په ځاني صرف د الله تعالی نه دا دعا او غوښتنه چي:

﴿رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ [اښې زموږه ربه ا زموږ او زموږ د قوم تر مینځه فیصله او کړي د حق موافق او ته د ټولو نه زیات غوره فیصله کوونکې یی.]

عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمائیلی دی چي دلته د فتح معنی فیصله کول دی او هم په دې بنا د فاتح معنی قاضی کیږي، [بحر محیط]. (۱)

حقیقت کښې شعيب عليه السلام دا دعا د دغه کافرانو د هلاکت دپاره کړې وه چي الله تعالی قبوله کړه او دغه خلق ئې په زلزله هلاک کړل، دلته د دوئم آیت مضمون اختتام ته اورسیدو.

(۱) صحیح البخاری، کتاب البخاری، باب غزوۃ الخندق و فی الأحزاب: ج ۲، ص ۵۸۹

(۲) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآيات: ج ۵، ص ۳۸۱

دریم آیت مبارک کنبی د شعیب علیه السلام د قوم د متکبرانو سردارانو یو گمراه کوونکې قول دا نقل کړې دې چې هغوی خپل مینځ کنبی او وئیل یا غټانو خلقو خپلو بالکیانو ته او وئیل چې که تاسو د شعیب علیه السلام تابعدارۍ او کره نو غټ بیوقوفان او جاهلان به حسابیږئ. [بحر محیط د عطا نه].^(۱)

څلورم آیت مبارک کنبی ددې سرکش قوم د عذاب واقع داسې بیان شوې ده چې:
﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جُثَيِّنَ﴾ [هغوی سختې او لوڼې زلزلې راگیر کړل چې دهغې په وجه پخپلو کورونو کنبی نسکور غورزیدلی پاتې شو].

دلته د زلزلې عذاب راغلې دې او په نورو آیتونو کنبی ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ﴾ راغلې دې یعنې د یوم الظلّة عذاب رالاندې کړل. د یوم الظلّة معنی ده د سوری ورځ مطلب دا چې اول پرې دگورې [گنې] وریځې سوري شو هرکله چې ټول ددې لاندې راجمع شونو دهغې وریځې نه پرې اوريا کانړۍ راوړولې شو.

عبدالله بن عباس رضی الله عنه ددې دواړو آیتونو تر مینځه جوړښت داسې راوستلې دې چې د شعیب علیه السلام په قوم باندې داسې سخته گرمۍ راوستلې شوه لکه چې د جهنم دروازه ورته بیرته کړې شوی وی هغې سره ساه دوییدل شروع شو، نه ورته په سیوری [سایه] کنبی آرام راتلو، نه اوبو کنبی، دا خلق د گرمۍ نه چې سخت تنگ شونو په ته خانو [زیر خانو] کنبی ورننوتل، هلته دبهر نه هم زیاته سخته گرمۍ وه، په وار خطایي کنبی دښار نه څنگل طرفته او تښتیدل، هلته الله ج گوره [گنه] وریځ راوړله چې ورلاندې یخه هوا چلیدله، هرکله چې ددغې ټولو خلقو د گرمۍ په وجه زړه خلې ته راغلې وو، په منډه منډه ورغلل او هغه وریځې لاندې راجمع شو، دغه وخت ټوله وریځ پرې د اور په شکل کنبی راووریده او زلزله پرې هم راغله چې دهغې په وجه دا ټول خلق د ایرو ډیری شو، په دې بنا په دې قوم باندې د زلزلې اود سیوری عذاب دواړه په جمع راغلي وو. [بحر محیط].^(۲)

ځینې مفسرینو داسې هم فرمائیلې دی چې کیدیشی چې ددغې قوم په څه خلقو زلزله راغلې وی او ځینې په ظله سره هلاک کړې شوی وی.

پنځم آیت مبارک کنبی د شعیب علیه السلام د قوم د واقعي نه نورو خلقو ته دعبرت اخستو سبق ورکړې شوې دې کوم چې ددې واقعي دیانولو اصلی مقصود دې، فرمائی چې:

﴿الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا يَفْقَهُوا﴾ غنی کله خو د مزو چرچو کولو په معنی رازی، نو دلته ئې هم دغه معنی مراد ده، مطلب دا چې داخلو چې په کومو مکانونو کنبی چې دعیش او آرم ژوند تیروولو او ددې عذاب نه پس داسې شول چې گویا چرې هم دلته د آرام او عیش نوم هم نه وو، بیا فرمائی چې: ﴿الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ﴾ [چا چې شعیب علیه السلام دروغژن بللو هم هغه خلق په زیان کنبی پریوتل].

اشاره دې خبرې ته ده چې دغې خلقو شعیب علیه السلام او دهغوی مؤمنانو ملگرو ته دخپلې آبادۍ نه د ویستو ډرکې ورکولې خو په انجام کنبی زیان هم دهغوی اوشو.

^(۱) تفسیر البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۰۰

^(۲) تفسیر البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۲۰۰

شپږم آيت مبارك كښې فرمائي چې: ﴿فَتَوَلَّى عَنْهُمْ﴾ (هر كله چې په قوم ئې عذاب راتلل اوليدل نو شعيب عليه السلام سره د مؤمنانو خپلو ملگرو دغه ځانې نه روان شو) جمهور مفسرين فرمائي چې دوي مکې مکرمي ته لاړل او ټول عمر هم هلته ايسار پاتې شول. اگر چې د قوم د سرکښي اونا فرمائي په وجه شعيب عليه السلام دنا اميدئې په وجه دغې قوم ته بشپړه اوکړه، خو هر كله چې په نتيجه کښې ئې پرې عذاب راتلل اوليدل نو د پيغمبري دشان مناسب زړه ئې پرې خوږ شو، او خپل زړه ته د تسلي ورکولو دپاره ئې اوفرمايل چې ما خو درته ستاسو درب حکمونه در رسولي وو او ستاسو په خير خواهي کښې مې لږ هم کمې نه دي کړي خو زه به د کافر قوم دپاره تر کومي پورې زړه خورم.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا

ا اونه دي ليرلي مونږ په يوکلي کښې ا يو پيغمبر ا مگر

ا چې هغوي کفر اختيار کړي ووا مونږ هيڅ يوکلي نه يو پيغمبر نه دي ليرلي

أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ لَعَلَّهُمْ

نيولي دي مونږه خلق دهغي ا په سختو سره ا او په تکليفونو سره ا ددي دپاره چې هغوي ا مگر مونږ دهغي اوسيدونکي په سختي او په تکليفونو کښې راگير کړي دي ا دي دپاره

يَضْرَعُونَ ۝ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ

عاجزي اختيار کړي ا بيا ا بدل کړه مونږه ا په ځانې ا دبدحالي ا خوشحالي ا تردې پورې چې دوي عاجزي اوکړي ا بيا مونږ دهغوي بدحالي په خوشحالي بدله کړه ا تردې چې

عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَاءُ وَالسَّرَاءُ

چې دير شول ا اووي ونيل ا چې رسيدلي دي ا پلارانو زموږ ته ا تکليفونه ا او خوشحالي هغوي بنده ترقي اوکړه ا اووي ونيل چې داسې سختي او خوشحالي خوز مونږ په مشرانو هم راغلي دي

فَاَخَذْنَاهُمْ بِغْتَةٍ وَهُمْ لَا يُشْعُرُونَ ۝ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ

نور اونيول مونږ هغوي ا ناگهانه ا وهغوي ا نه پوهيدل ا اوکه چري ا خلقو دكلو نويه دي کښې مونږ هغوي ناڅاپي راونيول ا او هغوي پرې پوهه هم نشو ا اوکه ددي کلي خلقو

آمَنُوا وَاتَّقُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ

ايمان راوړي وي اود تقوي لار ئې اختيار کړې وي ا خامخا به پرانستې وژمونږه په هغوي باند ا برکتونه ا ايمان قبول کړي وي ا او ځان ئې دگناه نه بچ کولي ا نومونږ به پرې داسمان

مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ

داسمان نه اود زمکې نه ا ليکن ا دروغ او گنډ وهغوي ا نو اونيول مونږ هغوي اوزمکې برکتونه ښکاره کړي ووا خو هغوي ازمونږ ښېا دروغ او گنډلي ا نو مونږ

يٰۤاَيُّهَا	كَانُوا	يَكْسِبُونَ ﴿٥﴾	اَفَاَمِنَ	اَهْلُ الْقُرَىٰ
په سبب دهغي چي ووهغوي اچي کوزه نه ايا پس په امن کښي دي خلق ددي کلو				
دخپلو عملونو په سزا کښي راگير کړل ايا داخل د کلو اوس دې خبرې نه بي غمه شوي دي				
اَنۡ	يَاۤتِيهِمْ	بَاۤسًاۤنَاۤ	بَيَاتًاۤ	وَهُمْ نَٰٔمُونَ ﴿٦﴾
له دې نه چي اړايه شي دوي ته عذاب زمونږه دشپې اودوي اوده وي ايا اوبه امن کښي دي				
چې زمونږ عذاب پرې د شپې راشي کوم وخت کښي چې دوي اوده پراته وي او که د				
اَهْلُ الْقُرَىٰ	اَنۡ	يَاۤتِيهِمْ	بَاۤسًاۤ	ضُجًّیۡ
خلق ددي کلو له دې نه چي رايه شي دوي ته عذاب زمونږه په وخت دخاښت کښي اودوي				
کلو خلق په دې باره کښي بي غمه شوي دي اچي زمونږ عذاب ورته دغرمې راشي او هغوي				
يَلْعَبُونَ ﴿٧﴾	اَفَاَمِنُوا	مَكْرَ اللّٰهِ	فَلَا يَأْمَنُ	مَكْرَ اللّٰهِ
لوبي کوي ايا پس په امن کښي دي دوي ادېت تدبير دالله نه پس نه په امن کښي ادتدبير دالله نه				
بي خبره لگياوي لوبي کوي ايا دوي دالله پتوتدبيرونو نه غافله شو حال دادي چې دالله ﷻ تدبيرونو نه صرف				
اِلَّا الْقَوْمُ	الْخٰسِرُونَ ﴿٨﴾			
مگر هغه قوم چي تباه کيدونکي وي				
هغه خلق بي غمه کښي چه تاوانيان وي				

آسان ترجمه قرآن

او مونږ چه په کوم يو کلي کښ هم يو پيغمبر ليدلې دي، دهغي اوسيدونکي مو په بدحالي کښ او تکليفونو کښ ضرور گرفتار کړي دي دي دپاره چه دوي عاجزي وکړي بيا مونږ حالات بدل کړل، او د بدحالي په ځاني مو خوشحالي ورکړه، تردې چه دوي ښه ډير شو، او وې وئيل چه تکليف او خوشحالي خو ځمونږ پلار ليکه ته هم رسيدلي وه، بيا مونږ دوي ناڅاپه داسې ونيول چه دوي ته (اول نه) پته هم نه وه، او که دې کلو والا ايمان راوړې وې او تقوي ئې اختيار کړې وې نو مونږ به په دوي بالندي د آسمان نه درحمت دروازي کھلا کړې وې ليکن دوي (حق لره) دروغون کړودې وچې نه ددوي دمسلسل بد عملی په سزا کښي مونږ دوي لره ونيول اوس ووايه چه آيا (دلورو) کلو خلق دي خبرې نه بالکل بي خوفه شوي دي چه يو شهبه په دوي بالندي ځمونږ عذاب داسې وخت کښ راشي چه دوي اوده وي؟ او آيا ددي کلو خلقو ته ددي خبرې نه (هم) څه ويره لشته چه ځمونږ عذاب دوي ته چرته دورځي راشي چه دوي لوبي کوي؟ آيا دا خلق دالله دور کړې شوي مهلت (دانجام نه) بي فکره شوي دي؟ (که چري داسې وي) نو (دا) ياد ساتئ چه دالله دور کړې شوي مهلت نه هغه څوک بي فکره وي چه آخر نقصان والو کښ وي.

خلاصه تفسير

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ﴾ او مونږ [دې ذکر شوي او ددي نه علاوه نور کلو ته هم] يو کلي ته څوک نه دي ليدلې ﴿إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ﴾ چه د هغه ځاني اوسيدونکو

تہ [ددې نبي نه منلو والاؤ باندې اول اول تنبيه نه وي کړې او د تنبيه په غرض سره دوي] مونږ په محتاجي اوبيمارني کبسي نه وي نيولي چه هغوي نرم شي [او خپل کفر اوتکذيب نه توبه گار شي] ﴿لَمَّا بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ﴾ بيا [چه کله دې نه متنبه نشو نو د استدراج په طور يا په دې غرض سره چه دمصيبت نه پس چه کوم نعمت وي دهغې زيات قدر وي اود نعمت ورکوونکي سرې بالطبع اطاعت کول شروع کړي] مونږ ددې بدحالي په ځانې خوشحالي رواستله ﴿حَتَّىٰ عَفَوا وَأَقْبَلُوا قَدْ مَسَّ آهَاءُ نَا الضَّرَّاءِ وَالسَّرَّاءِ﴾ تردې چه دوي ته مو [دمالدارني او صحت سره سره مال او اولاد کبسي ورته] ښه ترقي ورکړه او [په دغه وخت کبسي د کوږوالي په وجه نه] اوونيل چه [هغه رومبي مصيبت په مونږ باندې دکفر اوتکذيب په وجه نه وو گني بيا خوشحالي ولي راتله بلکه دا دزمانې داتفاقاتونه دي چنانچه] زمونږ پلرونو نيکونو ته هم [دا دوه حالتونه کله] تنگي او [کله] راحت راپېښ شوې وو [همداشان مونږ باندې داحالت تير شو چه کله هغوي په دې هير کبسي پرېوتل] نو [په دغه وخت کبسي] ﴿فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ مونږ دوي اچانک [په مهلك عذاب کبسي] اونيول او دوي ته [ددې عذاب دراتلو] خبر نه وو [يعني اگر چه دوي ته نبيانو خبر ورکړې وو خو چونکه هغوي دا خبر غلط گنړلو او په عيش او آرام کبسي پراته وو ددې وجې دوي ته گمان نه وو].

﴿وَكُنَّا أَهْلَ الْقُرَىٰ أَمْنًا وَاتَّقُوا﴾ او [مونږ چه دوي په مهلك عذاب کبسي راونيول نو ددې سبب صرف ددوي کفر او مخالفت وو گني] که ددې کلي اوسيدونکو [پيغمبرانو باندې] ايمان راوړلې او [ددوي دمخالفت نه] بې پرهيز کولي ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ نو مونږ [په ځانې د آسماني او زمکي آفتونو] په دوي باندې به مو د آسمان اوزمکې برکتونه پرانيستي وې [يعني دآسمان نه به موياران اود زمکې نه به مو پيداوار به دوي ته برکت سره ورکړې وې او اگر چه دوي ته ددې حالت نه مخکېښ د خوشحالي يو نعمت ورکړې شوې وو ليکن په دې خوشالي کبسي برکت په دې وجه نه وو چه آخر دا ويال جان شو په خلاف ددې نعمتونو چه کوم دايمان او اطاعت سره ملاوېږي چه په دې کبسي دا خير اوبرکت وي چه دا ويال نه جوړېږي نه په دنيا کبسي اونه په آخرت کبسي حاصل داشو چه که دوي ايمان اوتقوي اختيارولي نو دوي ته به هم دا برکتونه ملاوېدل] ﴿وَلَكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا لَئِيْمُونَ﴾ ليکن دوي خو [دپيغمبرانو] تکذيب اوکړو نو مونږ [هم] ددوي د [بدو] عملونو په وجې دوي په مهلك عذاب کبسي راگير کړل [چه داپورته په اخذنهم بغتة سره تعبير کړې شوې دې مخکېښ موجوده کفارو ته عبرت ورکوي] اَلْأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ اَنْ يَّاتِيَهُمْ بَأْسًا بَاسًا وَهُمْ لَا يَبْهَتُونَ ﴿آيا [ددې] قصو په آوريدوسره] بياهم دوي [ددې موجوده کلي اوسيدونکي] چه درسول ﷺ په دورنبوت کبسي موجود دي [ددې خبرې نه بې فکره شوي دي چه په دوي باندې [هم] زمونږ عذاب دښې په وخت کبسي راشي چه کوم وخت دوي اوده وي].

﴿وَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ﴾ اوآياددې [موجوده] کلي اوسيدونکي [باوجود دکفر اوتکذيب نه چه د مخکېښ کفارو دهلاکت سبب وو] ددې خبرې نه بې فکره شوي دي ﴿اَنْ يَّاتِيَهُمْ بَأْسًا بَاسًا وَهُمْ لَا يَبْهَتُونَ﴾ چه [هم ددې مخکېښوېشان] په دوي باندې زمونږ عذاب د ورځې په غرمه کبسي راشي چه په کوم وخت کبسي دوي په خپلو فضولو قصو کبسي مشغول وي [مراد ددې نه دنياوې کاروبار دي] ﴿أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ﴾ اوآيا د الله ﷻ ددې [ناگهاني] نيولو نه [چه د هغې بيان مخکېښ

تیر شوی دېا بې فکره شو ﴿ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴾ نو [پوهه شی چه] د الله ﷻ د نیولو نه ددې نه سوا چه ددوي بدبختی راغلي وي هېڅوک ترې بې فکر کیدلې نشي.

معارف او مسائل

د پخوانو پیغمبرانو ﷺ اود هغوی ﷺ د قومونو تاریخ او دهغوی عبرتناک حالات او واقعات چې د څو رکوعگانو وړاندې نه شي سلسله راروانه ده تر دې پورې د هغوی څخه د پنځو انبیاء کرامو ﷺ قیصې بیان شوی دی. ددغې سلسلې شپږمه قیصه د موسی ﷺ او دهغوی د قوم نهو آیتونو نه پس را روانه ده.

دا خبره مخکښې بیان شوې ده چې قرآن عظیم الشان د دنیا تاریخ او د دنیا د قومونو تفصیلی حالات چې بیانوی هغه د عامو قیصو او د عامو کتابونو په طرز په ترتیب او تفصیل سره نه بیانوی بلکه د هر مقام مناسب دڅه قیصې یوه حصه بیانولې شي، ورسره ورسره ددې نه حاصلیدونکې عبرت ښودونکې نتیجې ذکر کولې شي، دغه شان دلته هم د پنځو قیصو بیانولو نه پس په دې آیتونو مبارکو کښې هم څه خبردارې بیان شوې دي.

نو په رومبې آیت مبارک کښې فرمائی چې د نوح ﷺ د قوم اود عادیانو ثمودیانو واقعات هم هغوی پورې خصوصیت نه لری بلکه الله ﷻ دخپل عام عادت مطابق د قومونو د هدایت او ددوی د سمون راوستو او کامیابۍ دپاره انبیاء کرام ﷺ لیرې څوک چې په دغه نصیحتونو غوږ نه گروي نواول په هغوی باندې د دنیا مصیبتونه او تکلیفونه راوستلې شي چې الله ﷻ ته ئې د توجه راگرځولو باعث جوړ شي. څنگه چې دانسان فطرت دادې چې د مصیبت په وخت کښې ورته الله ﷻ یادیري، په دې ډول دغه مصیبت او ظاهري تکلیف په حقیقت کښې د رحمان او رحیم رحمت او مهربانی وی لکه مولانا روم رحمته الله علیه فرمائیلي دي چې:

خلق رابا توچنین بد خوکنند تا تر انا چار روآنسو کنند

[خلق درسره داسې وړان کړی چې الله ﷻ ته دمخې راوړلو باعث جوړ شي].

نو د ﴿ أَخَذْنَا أَهْلَكَ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّغَوْنَ ﴾ همدغه مطلب دي، د بؤس او باسَاء معنی نیستی او لوږه ده او د ضرا و ضراء معنی مرض او ناروغتیا ده. قرآن عظیم الشان کښې ځانې په ځانې دلفظ هم په دې معنی کښې راغلي دي، عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ددې معنی هم دغه کړې ده، ځینې اهل لغت فرمائی چې د بؤس او باسَاء، مالی زیان دپاره استعمالیري، او ضرا و ضراء بدنی نقصان دپاره استعمالیري، ددې حاصل هم دغه دي، په دې شان دیتول آیت مبارک مطلب دا شو چې هر کله مونږ یو قوم ته خپل رسول لیږو او هغوی ئې خبره نه مني، نومونږ د عادت مطابق ئې اول هم په دنیا کښې په مالی، جانی، تنگسیا کښې ئې راوړلو چې هغوی نرم شي او په انجام باندې نظر اچولو سره ئې الله ﷻ ته مخه شي، دې پسې په دویم آیت مبارک کښې فرمائی چې:

﴿ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَّوْا ﴾ د ﴿ سَيِّئَةٍ ﴾ نه مراد لوږه یا ناروغتیا بد حالی ده چې ذکر ئې مخکښې تیر شوې دي. د ﴿ حَسَنَةٍ ﴾ نه مراد د ﴿ السَّيِّئَةِ ﴾ خلاف د مال دولت فراخی او د بدن سلامتی ده، لفظ ﴿ عَفَّوْا ﴾ عفو نه جوړ دي، چې یوه معنی ئې ترقی او ترقی کول هم دی، لکه وائی چې ﴿ عَفَا النَّبَات ﴾ کله چې ونې [درختی] یا واښه زیات شي، یا وائی چې ﴿ عَفَا الْحَمْدُ وَالْوَبْر ﴾ د

خاروی وازگه او ورې زیاته شوه. د «عَفْوًا» همدغه معنی مراد ده چې زیات شواو وده شي او کړه مطلب دادې چې اول امتحان شي په نیستی لورې او ناروغتیا سره واخستی شو چې دې کبني ناکام شو، الله ﷻ ته بهې مخه نه شوه نو امتحان د مال دولت په زیاتوالي او په روغتیا او د بدن په سلامتې سره واخستی شو. په دې کبني بڼه مست شو، مطلب ترې دا وو چې پدې حالت به دوي شکر گذار شي او الله ﷻ ته بهې مخه شي، لیکن دا غافل طبیعت له خلق په مادی مزو کبني او آرام کبني نشه شو او وې وئیل چې:

﴿قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ﴾ [دا څه نوې خبره نه ده اونه په بڼه او بد عمل څه اړه لري بلکه زمانه کبني هم داسې کیږي کله تنگدستی او کله فراخی وي، کله ناروغتیا وي او کله صحت څنگه به چې زمونږ پلرونو نیکونو ته دا حالات راپیښیدل.

خلاصه دا شوه چې کله په دې دواړو قسمه امتحانونو کبني ناکام شو، په هیڅ شان دخپلې گمراهۍ نه منع کیدل، نو ناگاهانه په عذاب کبني اخته شو،

﴿فَأَخَذَتْهُمُ بَغْةٌ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ د «بَغْةٌ» معنی ناگاهانه، مطلب دا شو چې داسې عذاب کبني راگیر شوه چې دوی ته دسره معلوم هم نه وو.

دریم آیت مبارک کبني فرماني چې: ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ [که چېرې ددې آبادیو خلقو ایمان راوړې وې او نافرمانۍ نه شي خان ساتلې وې نو مونږ به پرې د آسمان او زمکې برکتونه پرانیستی وې خو هغوی ددې دروغژن والې او کړو نو ددې عملونو په وجه سره مو اونیول].

د برکت لفظی معنی زیاتوالي ده، د آسمان او زمکې دبرکتونو نه مطلب دادې چې هر قسم ښیگره به مو د هر طرفه پرانستی وه، د آسمان نه به د ضرورت مطابق وخت په وخت باران په دوي وریډو، دغوښتنې مطابق به پرې هر څیز پیدا کیدو ددغې ټولو څیزونو نه د فائدي او آرام پورته کولو سامان به مو ورته راجمع کړې وو، چې هیڅ پریشانی او داسې فکر به ورسره نه ملگري کیدو چې ددې نعمت خوند مزه به شي ورگه کړې وه او دا شان په هر څیز کبني برکت یعنی زیاتوالي به وې.

په دنیا کبني برکت په دوه قسمه راځي، کله خو اصل څیز په واقع کبني وده کوي، لکه چې دنی کریم ﷺ دیو معجزې په ډول دیو وړوکی لوښی په اوبو باندي د پوره قافلي هر قسم ضرورت پوره شواو په لږ شان خوراک باندي گڼر خلق ماره شو لکه په صحیح روایاتو کبني مذکور دی:

د برکت دویم مطلب دادې چې یو څیز په واقع کبني زیات نه وي خو کار پرې دومره پوره کیږي چې څومره ددې نه په ډیر زیات پوره کیږي. لکه عام طور داسې لیدلې کیږي چې کله یو لوښی، جامه یا د کور سامان داسې برکتی وي چې ټول عمر ترې انسان فائده اخلي بیا هم هغه هغه شان روغ جوړوي او ځینې څیزونه داسې به برکته وي چې جوړیدو سره مات شي یا روغ جوړوي او کار ترې اخستی نشي، یا نیمگري کار ترې واخستی شي.

او دا برکت د انسان په مال او ځان کبني هم کیدای شي او په کارو بار او وخت کبني هم کیدای شي، ځینې وخت یو نمرنی د خوراک، د انسان د قوت او روغتیا سبب جوړ شي او ځینې وخت بڼه نه بڼه خوراک او دواڼی هیڅ کار ورنکړي، دغه شان په وخت کبني برکت داسې وي

چې يو گنټه کښې دومره کار اوشی خومره چې په څلورو گنټو کښې نشی کيدې، په دې ټولو صورتونو کښې اگر چې د مقدار په لحاظ سره خوزيارت نه اوشو مگر برکت په کښې داسې څرگند شو چې کارونه پرې ډير اووتل او پرې تر سره شول.

دې آيت مبارک دا خبره هم په ډاگه کړه چې د آسمان او زمکې د ټولو مخلوقاتو او موجوداتو برکتونه په ايمان او تقوی باندې دارومدار لری. ددې په اختيارولو سره څنگه چې د آخرت کاميابی حاصلیږی، دغه شان د دنیا کاميابی او برکتونه پرې هم حاصلیږی، ددې د نیشته والی په وجه د هر قسم برکتونو نه انسان بې نصيبه کیږی، که د دنیا په اوسنی حالاتو نظر واچولې شی نو د اول په نسبت د زمکو پيداوار زیات دې، د استعمال څیزونه هر قسم او زیات دی، نوی نوی څیزونه خو دومره راووتل چې د پخوانو خلقو په ذهن کښې هم نشو راتلی. خو سره ددې اکثر خلق پریشاننه، نیستمند، ښکاری آرام، راحت، امن او اطمینان هیچاته حاصل نه دي، هم دا مطلب د بې برکتی دې.

دلته یوه خبره بله هم د نظر کولو جوگه ده، هغه دا چې دسورت انعام په یو آيت مبارک کښې د کافرانو او فاجرانو شان داسې بیان شوې دي فرمائی چې:

﴿فَلَمَّا سَوَّاهُمْ قُوَاہِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ ابْوَابَ الْغُلْ شِیْءٍ﴾ [هر کله چې دې خلقو د الله ﷻ احکام هیر کړل نو مونږ پرې د هر قسم دروازی پرانیستی او بیا مونږ ناڅاپه په عذاب کښې راگیر کړل].

دې نه معلومیږی چې د دنیا د هر څیز دروازی په چا بیرته کول څه حقیقی انعام نه دې ولې چې دا د الله ﷻ قهر هم کیدیشی. او دلته دا هم او فرمائیږی شو که دوی ايمان او تقوی اختیار کړي وی نو مونږ به پرې د آسمان او زمکې برکتونه را پرانیستی وو، دې نه معلومیږی چې د زمکې او آسمان برکتونه د الله ﷻ انعامات او دهغه درضا نڅښې دي.

خبره داده چې د دنیا نعمتونه او برکتونه کله کله د چا جرمونو او سرکشی دحد نه ورتیریدو باندې دهغه د جرم د زیات واضح کولو دپاره محض عارضی او د څو ورځو دپاره وی، دا د الله ﷻ دقهر و غضب نڅښې وی او کله د رحمت او مهربانی نڅښه په دې شان وی چې په هغې سره دائمی فلاح نصیب کیږی. دا د ايمان او تقوی نتیجه وی د شکل په اعتبار سره په دې کښې فرق کول ځکه مشکل وی چې د آخر انجام حال چاته معلوم نه وی، خو خدائی خلقو د پیژندلو نڅښه داخودلې ده چې هر کله مال و دولت عیش و آرام د الله ﷻ د شکر او عبادت توفیق نور هم زیات کړی نو دا به رحمت او فضل گنړلې شی. او که د فراخی د مال، دولت، او عزت په صورت کښې د الله ﷻ نافرمانی او گناهونه سواشی نو دا به استدراج او د الله ﷻ قهر گنړلې شی. اعاذنا الله منه.

څلورم آيت مبارک کښې بیا د دنیا ټولو قومونو ته خبرداری ورکولو دپاره فرمائی چې ددې آبادواوسیدونکی ددې نه بې غمه شوی دی چې زمونږ عذاب به ئې په داسې حال کښې رالاندې کړی چې دشپې به اوډه وی. او آیا ددې آبادی خاوندان ددې نه بې غمه شو چې زمونږ عذاب به ئې داسې وخت راگیر کړی کله چې دوی د ورځې په اول سر کښې په لوبو او عبثو کښې اخته وی؟ آیا دا خلق د الله ﷻ د پټ تدبیر او تقدیر نه په آرام کیناستل؟ ښه پوهه شی چې د الله ﷻ د پټ تدبیر او تقدیر نه هغه خلق بې غمه کیدې شی چې په زیان کښې پروت وی.

خلاصہ دا شہوہ چي خلق دي د دنیا پہ عیش و عشرت کنبی تردی حده نہ مستیری چي الله ﷻ
 ہیر کری، دوی دی ددی نہ نہ بی غمہ کیبری چي د الله ﷻ عذاب بہ دشیپی یا د ورخی پہ وخت
 بہ خہ حالت کنبی پری راشی. خنگہ چي پہ پخوانو امتونو باندی راغلی وو او بیان نی
 اوشو، د عقل خاوندانو تہ پکار دی چي د نورو د حالاتو نہ عزت و اخلی او د کومو کارونو پہ
 وجہ چي خلق هلاک شوی وی دھغی خواتہ دی ہم نہ ورخی.

أُولَئِكَ يَرْجُونَ

آیا بیکارہ نہ شوه | هغه کسانو تہ اچی وارثان کیبری

آیا دی واقعاتو کنبی هغه کسانو تہ نہ دہ معلومہ شوې کوم چہ

الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ

د زمکی | روستو | داوسیدونکو دھغی نہ ادا خبرہ چي کہ چری او غوارو مونہ |

دزمکی د اوسیدونکو نہ پس د هغوی وارثان جوړ شوی دی | ادا کہ چری مونہ او غوارو

أَصْبَحْنَا وَنَحْنُ نَعْتَبُهُمْ وَنَطْبِئُهُمْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ

نواوہ نیسو مونہ هغوی | بہ سبب د گناہونو د هغوی | او مہر لگوو مونہ | پہ زړونو د هغوی باندی

نو دوی بہ ہم پخپلو گناہونو کنبی راو نیسو | او پہ زړونو ورلہ مہرونو لگوو | او هغوی

فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ۚ تِلْكَ الْقُرَىٰ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ

نومغوی | ہیخ نہ اوری | دا کلی | بیانو مونہ | پہ تاباندی | د قیصو د هغی نہ

هیخ نہ اوری | دغه ازارہ | کلی وو چي مونہ تاتہ د هغی واقعات بیانو

وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا

اوبیشک اچی راوړی وی هغوی تہ | رسولانو د هغوی | اصفا صفاتی ایس نہ و هغوی | اچی ایمان نی راوړی وی

او هغوی تولو تہ پیغمبران واضح دلیلونه سرہ راغلی وو | خو هغوی پہ هغه خبرہ ایمان راوړو

يَا كَذَّبُوا ۖ مِنْ قَبْلُ ۖ كَذَّلِكَ يَطَّبُّ اللَّهُ ۖ عَلَىٰ قُلُوبٍ

پہ هغه خیز اچی دروغ گنرلی و هغوی | دمخکنبی نہ | دارنگی | مہر لگوی الله | پہ زړونو

چي کومہ نی مخکنبی دروغ گنرلی و | دغه شان الله ﷻ د کافرانو پہ زړونو باندی مہر لگوی

الْكَافِرِينَ ۚ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ ۖ وَإِنْ وَجَدْنَا

د کافرانو باند | او اوند موندلہ مونہ | اکثر خلق د هغوی | وفا کونکی پہ وعدہ | اوبیشک او موندل مونہ

..... او مونہ پہ دوی کنبی زیات کسان بی لوظہ موندلی وو | او مونہ پہ دوی کنبی زیات

أَكْثَرُهُمْ لَفِٰسِقِينَ ۖ

اکثر خلق د هغوی | خامخا فاسقا

کسان نافرمان موندلی وو |

آسان ترجمہ قرآن

کوم خلق چہ دیو کلی (د اوسیدونکو ہلاکت نہ وروستو) دھپی وارثان جو پڑپوی، آیا ہغوی تہ داسبق ملاؤ نہ شوچہ کہ مونہ و غوارو نو دوی لہ بہ (ہم) د دوی د گناہونو دوجی نہ خہ مصیبت کنہ مبتلا کرو؟ او (کوم خلق چہ دضد دوجی نہ سبق نہ اخلی) مونہ دھغوی پہ زړونو باندی مہرونہ لگوؤ، چہ دھپی دوجی نہ دوی خہ خبرہ نہ آوری دا دی ہغہ کلی چہ ددی واقعات مونہ تاتہ آوروؤ، او حقیقت دا دی چہ دوی ټولو تہ ددوی پیغمبر صفاً صفاً دلائیل راوړي وو خو کومہ خبرہ چہ دوی مخکنی نہ دروغ گنړلي وہ ہغوی باندی دوی چری ہم ایمان راوړو تہ تیار نہ شو، کومو خلقو چہ کفر اختیار کړي دي نو دھغوی پہ زړونو باندی اللہ دغسې مہر لگوی، مونہ د دوی نہ پہ اکثر و کنہ د وعدی خہ پابندی وونہ لیدہ، او واقعہ دا دہ چہ دوی کنہ اکثر خلق مونہ نافرمان اولیدل.

خلاصہ تفسیر

[مخکنی ددی علت بیانوی چہ دوی تہ د عذاب نہ ولې ویریدل پکار دی او ہغہ علت ددوی مخکنینو امتونوسرہ پہ کفر او تکذیب کنہی شریکیدل دی یعنی] ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرْتُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا﴾ او دې [تیرو شوؤ] پہ زمکہ اوسیدونکو والونہ پس چہ کوم خلق [اوس] پہ زمکہ باندی د اوسیدو پہ خانی آباد دې مخکنی واقعاتو دوی تہ دا خبرہ [اوسہ پوری] نہ دہ بنودل ﴿أَنْ لَّوْ تَشَاءُ أَصَبْنَهُمْ بِذُنُوبِهِمْ﴾ چہ کہ مونہ غوښتلی نو دوی بہ مو [ہم د مخکنینو امتونویشان] ددوی پہ جرمونو [د کفر او تکذیب] پہ سبب ہلاک کړي وې [خکہ چہ مخکنی امتونہ ہم ددی جرمونو پہ سبب ہلاک شوي ووا] ﴿وَنَظَّيْمٌ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَتِمَّعُونَ﴾ او [واقعی دا واقعات خو داسی دی چہ دې نہ سبق اخستل پکار وو لیکن اصل دا دی چہ] مونہ د دوی پہ زړونو باندی مہر لگولې دې چہ پہ دې سرہ [ہیخ یوہ خبرہ پہ زړہ سرہ] آوری [ہم] نہ [او منل لاپریږدہ پاتی شو پہ دې بندلگولو سرہ ددوی ہغہ سختیدل نورہ ہم زیاتہ شوہ چہ دداسې عبرتناکو واقعاتونہ ہم عبرت نہ اخلی او دبندلگولو سبب ددوی پہ شروع کنہی کفر کول دي. لقولہ تعالیٰ * طبع اللہ علیہا بکفرہم* مخکنی شاید چہ درسول اللہ ﷺ دتسلی دپارہ دټول مضمون خلاصہ دہ] ﴿يَلِكُ الْقُرْآنُ نَقْصٌ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا﴾ ددی [ذکر شوؤ] کلو خہ نا خہ قصی مونہ تاسو تہ بیانوو ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ او یقینا دې ټولو [کلو اوسیدونکو] تہ ددوی پیغمبران معجزو سرہ راغلي وو [خو] ﴿فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ﴾ بیا [ہم ددوی دضد او کلکیدلودا حالت وو چہ] چہ کوم خیز تہ دوی پہ [اول خل] پہ دروغہ او وئیل نودا خبرہ نشوہ چہ بیا بہ ئی دامنلې [او خنگہ چہ دوی دزړہ نہ سخت ووا] ﴿كَذَلِكَ يَظْهَرُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ﴾ اللہ تعالیٰ ہمداشان دکافروپہ زړونو باندی بندلگوی او [پہ دوی کنہی بعضی خلقو پہ مصیبتونو کنہی بہ ئی دایمان راوړلو وعدی ہم کولې لیکن] ﴿وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ﴾ اکثر خلقو کنہی مونہ د وعدی پورہ کول اونہ لیدل [یعنی د مصیبت د ختمیدونہ پس بیا ہم ہغہ شان شول چہ خنگہ دوی ووا] ﴿وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَيَقِينٍ﴾ او مونہ اکثر و خلقولرہ [اگر چہ رسولان مولیوړلي وو او معجزې مو ښکارہ کړي وې او ښکارہ نښې او پاخہ لوظونہ مو ترې واخستل بیا ہم] بې حکمہ مو بیا موندل [نو کفار ہمیشہ ہمداسې وي تاسو ہیخ غم مہ کوئی].

معارف او مسائل

په بیان شوی آیتونو کښې هم د پخوانو قومونو واقعاتو او حالاتو په آږولو سره د عربو او عجمو اوسنی قومونو ته دا خودل مقصود دی چې په دې واقعاتو کښې تاسو د پاره د عبرت لوټې سبق داسې دې چې د کومو کارونو په وجه په پخوانو خلقو باندې د الله ﷻ غضب او عذاب نازل شو دهغې خواته هم مه ورځئ ، او د کومو کارونو په وجه چې پیغمبران علیهم السلام او دهغوئ ﷺ متبعین کامیاب شوی وو هغه تاسو هم کوئی لکه په رومبی آیت کښې ارشاد دې چې : ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الَّذِينَ يَرْتُؤْنَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أُنَ لَوْ شَاءَ أَصْبَحْنَا بِذُنُوبِهِمْ﴾ .

د هدی ، یهدی معنی په گوته کول ، او خودل دی ، دلته ددې فاعل پورته تیر شوی واقعات دی ، پوره معنی ئې دا شوه چې اوسنی کوم خلق چې د پخوانو خلقو د زمکو او کورونو وارثان جوړ شوی دی یا به جوړیږی ، آیا ددې واقعاتو نه عبرت نه اخلی چې د کفر ، انکار او د الله ﷻ نافرمانی په نتیجه کښې څنگه د دوی پخوانی مشران هلاک شوی او تباہ شوی دی ، دغه شان که دوی هم په دغه جرمونو کښې اخته شو نو په دوی هم د الله ﷻ قهر او عذاب راتلې شی .

دې پسې فرمائی چې : ﴿وَتُظَنُّ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ د طبع معنی چاپه او مهر لگول دی ، پوره معنی ئې داده چې هر کله دا خلق د تیرو شوؤ واقعاتو نه هم څه عبرت او هدايت نه حاصلوی نو په نتیجه کښې ورته الله ﷻ په قهر شی په زړونو ئې مهر لگوی نویا هغوئ هېڅ نه آوری په یو روایت کښې نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی چې هر کله انسان په رومبی خل گناه او کړی نو په زړه ئې یو تور داغ اولگی چې ورپسې گناه او کړی نو دویم داغ پرې اولگی په دریم خل گناه کولو سره پرې دریم داغ اولگی تر دې پورې چې دې په مخه گناه کوی او توبه او نه باسی نو دا تور والي دده زړه راگیر کړی ، او د ښو او بدو د پیژندلو کومه ماده چې الله ﷻ فطری طور سره د انسان په زړه کښې ایښودې ده هغه بالکل فنا یا کمزورې شی او ددې په نتیجه کښې بیا هغه انسان ښه لره بد او بد لره ښه ، مفید لره مضر او مضر لره مفید گنړی . دې حالت ته قرآن ، وان ، یعنی د زړه زنگ سره تعبیر کړې ده . ددې حالت چې کومه آخری نتیجه وی هغې نه ، ، ظنم ، ، یعنی مهر لگولو سره ، په دې آیت مبارک او نورو آیتونو مبارکو کښې هم تعبیر کړې شوی دی .

دلته دا سوال راپیدا کیدیشی چې هر کله په زړونو باندې د تاپې لگولو نتیجه دا وی چې عقل پوهه ئې بالکل سر او خوری او په ښه بد نه پوهیږی لیکن دلته د ﴿فَهُمْ لَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ په ځانې ئې ﴿فَهُمْ لَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ او فرمایل . حالانکه غوړونه ئې آوریدل کولې شی ، ددې جوړښت به څنگه راوستې شی . جواب ئې دادې چې دلته د آوریډو مطلب ، منل او فرمانبرداری کول دی . چې په پوهیدو باندې دارومدار لری . په دې شان د ټولې جملې مطلب دا شو چې هر کله په زړونو تاپه اولگولې شی نو هغه د حق خبرې منلو ته نه تیاریږی . یا به دا اوایو چې د انسان زړه دهغه ټولو اندامونو او جوارحو مرکز دې نو ددې په کارونو کښې د ټولو اندامونو په کارونو کښې خلل واقع کیږی ، په زړه چې کوم ښه یا بد کار ځانې شی نو د سترگو مخې ته ئې هم هغه رازی او په غوړونو هم هغه آوری :

چشم بدانديش که برکنده عیب نما یدهنرش در نظر

اد دشمن سترگي دي بوتې [تيفي] راوځي ، ولي چې دهنر په ځاني ورته عيب ښکاري .
بل آيت مبارک کښي فرمائي چې : ﴿يَلِكُ الْقُرْآنُ عَنْكَ مِنْ الْبَاطِلِ﴾ ، ﴿الْبَاطِلُ﴾ د بڼا جمع ده ،
معني ئې عظيم الشان خبره ده . پدې شان د ټولي جملې معني دا شوه چې د هلاکو شوؤ
آباديانو ځيني واقعات درته مونږ بيانوؤ . دلته په من حرف سره دې ته اشاره اوکړې شوه چې
دا بيان شوي حالات او واقعات ددغه قومونو ټول حالات او واقعات نه دي بلکه د زړو
واقعات ځيني څو اهم واقعات ئې بيان شوي دي .

دې پسې فرمائي چې : ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِالْهُدَىٰ فَمَا كَانُوا بِالْهُدَىٰ اِيْمًا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ﴾ [ددغي ټولو
خلقو پيغمبران ورته سره د معجزو راوړسیدل د کومو په ذريعه چې د حق او د باطل تر مينځه
فيصله کيږي مگر د هغوي د ضد دا حال وو چې د کوم څيز باره کښي ئې يو ځل دخپلې نه دا
وتلي وو چې دا غلط او دروغ دي بيا دهغي په حقوالي او رښتيا والي که هر څومره معجزې
، دليلونه او حجتونه ئې چې مخې ته راغلل نو دهغي رښتيا گڼلو او اقرار ته تيار نشو . دې
آيت مبارک نه دا معلومه شوه چې هر پيغمبر ته معجزه ورکړې شوې وه چې دهغي څخه د بعضو
بيان په قرآن کريم کښي راغلي دي او د ديرونه دې راغلي دي نه دا گڼل صحيح نه دي چې د
کوم پيغمبر ﷺ د معجزاتو ذکر چې په قرآن عظيم الشان کښي نه دي راغلي د هغوي نه هيڅ
معجزه ثابته نه ده . او په سورة هود کښي د هود ﷺ د قوم دا ذکر شوې قول چې : ﴿مَا جِئْنَا بِبَيِّنَةٍ﴾
[مونږ ته دې هيڅ معجزه نه ده راوړلې] خالص په ضد بڼا دي ، د هغوي ﷺ معجزې ئې
معمولي او سپکي گڼلې .

دويمه دا خبره د ذکر وړ ده چې په دې آيت مبارک کښي ددې خلقو چې کوم دا حال بيان شوې دي
چې يو وار د دوي دخلو نه چې غلطه خبره اوو ته هغه ئې تر آخره پورې نه پريخوده خواه دهغي
په مقابلې کښي ورته هر څومره واضح دليلونه راغلل ، بيا به ئې هم دخپلې خبرې تحفظ کولو .
دا دکافرانو او د الله ﷻ نه د منکرو قومونو حال دي چې په کښي زيات مسلمانان او ځيني
علماء او خاص خلق هم اخته دي چې په اول ځل ئې يوه خبره غلطه او دروغ اوبلله که بيا د
هغي د صحيحوالي او رښتيا والي په زرگونه دليلونه ورته مخې ته راشي نو هم په خپلې هغه
رومبي خبرې کلک ولاړوي . دا حالت د الله ﷻ قهر او غضب ته دعوت اوبلنه ورکوي [مسائل السلوك]
دې پسې فرمائي چې : ﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ﴾ [څنگه چې ددغي خلقو په زړونو مهر
اولگولي شو دغه شان د عامو کافرانو او منکرانو خلقو په زړونو باندې الله ﷻ مهر لگوي چې
بيا د نيکي قبلولو جوگه پاتې نشي] . دريم آيت مبارک کښي فرمائي چې : ﴿وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ قِيَمَةً﴾
[په دوي کښي اکثر خلق مونږ وعده پوره کوونکي اونه موندل] .

عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمائيلى دي چې د عهد نه مراد د ﴿الْحَسْبُ﴾ هغه عهد دي چې کوم په
ازل کښي دټولو خلقو دپيدا کيدو نه رومي د دوي د ټولو روحونو نه ﴿الْحَسْبُ بَرِيكُمْ﴾ [ايازه
ستا سوره نه يم] . په الفاظو سره اخستې شوې وؤ چې ټولو ئې په لفظ بلې سره جواب
ورکړې وو مگر دنيا ته په راتلو سره اکثر و خلقو دغه عهد هير کړو ، الله ﷻ ئې پريخودو ،
د مخلوق پرستې په لعنت کښي اونختل هم په دغه وجه په دې آيت مبارک کښي اوفرمايلي

شو چي مونږ اکثر خلق ددي وعدې پابند بيا نه موندل ، يعنى په دغې وعده باندې كلك ولاړ پاتې نشو اوسرته ئې اونه رسوله . [كبير] ()

عبداللہ بن مسعود رضي الله عنه فرمائيلى دى چې دعهد نه مراد د ايمان وعده ده لكه قرآن عظيم الشان كښې فرمائي چې : ﴿الْأَمْنُ الْمُحْدَثُ عِنْدَ الرَّمْنِ عَهْدًا﴾ ، چې دلته هم د ايمان او فرمانبرداري عهد مراد دى () . نو د آيت مبارك خلاصه دا شوه چې په خلقو كښې اكثر و خلقو مونږ سره كړې وعده ترسره نه كړه ، او خلاف او چلیدل . مطلب دا شو چې هر كله يو انسان په څه مصيبت كښې راگير شي كه هغه فاسق فاجر وي نو هم ورته الله ﷻ راياديرې ، او اكثر په زړه يا ژبې سره دا عهد كوى چې ددي مصيبت نه په خلاصيدو به د الله ﷻ په عبادت او فرمانبرداري كښې اخته شم او دنافرمانۍ نه به ئې ځان ساتم . چې كله ددغې مصيبت نه خلاص شي په آرام او راحت كښې شي نو په هوا او هوس كښې اخته شي او دغه عهد هير كړي .

په دغې آيت مبارك كښې د اكثر د لفظ نه دې خبرې ته اشاره موندې شي چې ډير بد بخته خلق داسې هم وي چې د مصيبت په وخت كښې ورته هم الله ﷻ نه راياديرې او دغه وخت هم د ايمان او فرمانبرداري عهد نه كوى . دغسې كسانو ته د بد عهدنى شكايت او گيله كول هيڅ معنى نه لري ، او ډير خلق داسې هم دي چې لوږ پوره كوى ، د ايمان او فرمانبرداري حقوق ادا كوى ، ځكه ئې او فرماييل چې : ﴿وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ﴾ [مونږ په اكثر و خلقو كښې عهد پوره كول او نه موندل] . دې پسې فرمائي چې : ﴿وَأَنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفِيْقِينَ﴾ [مونږ په دوى څخه اكثر خلق د طاعت او فرمانبرداري نه بهر اوموندل] .

تر دې پورې د پخوانو پيغمبرانو ﷺ او دهغوئ ﷺ د قومونو پنځو واقعاتو په بيانولو سره اوسنو خلقو ته دهغې نه دعبرت او نصيحت حاصلولو دپاره خبرداري ورکړې شوې دي . دې پسې به شپږمه قصه د موسى ﷺ په تفصيل سره بيانېږي چې په دې واقعاتو د واقعاتو په ضمن كښې په سوونواحكام ، مسئلې او دعبرت او نصيحت بې شميره موقعې دي ، هم دغه وجه ده چې په قرآن عظيم الشان كښې ددې واقعي حصې بيا بيا بيان شوې دي .

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُّوسَىٰ بِآيَاتِنَا	
ا بيا	اوليو مونږه روستو دهغوئ نه موسى اسره دنښو خپلو
بيا ددي نه پس مونږ حضرت موسى ﷺ خپلو نښو سره	
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ۝ وَقَالَ مُوسَىٰ يُفْرِعُونَ ۖ إِنِّي رَسُولٌ	
فرعون ته	اوسردارانو د هغه ته خوظلم او كړو دهغوئ دهغې سره پس او گوره څرنگي شو
فرعون او دهغه سردارانو ته اوليرلوا نو دهغوئ زمونږ نښو سره زياتي او كړو نوا او گوره چې د	
عاقبه	المفسدين ۝
انجام	دفساديانو
موسى	ا او ونيول
دفساديانو څه انجام شوا او حضرت موسى ﷺ ورته ونيول چې اني فرعون زه	

مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝ حَقِيقٌ عَلَىٰ أَن لَّا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ ۖ

د طرفه درب العالمين نه | لايق یم زه ددي | چي اونه وایم زه | په الله باندي | مگر حق
د مخلوقاتو درب د طرفه پیغمبر راغلي یم | زما فرض دادی چي | د الله باره کښي | د حق خبري نه بغیریل هیڅ نه وایم

قَدْ جُنتُمْ بِبَیِّنَةٍ مِّن رَّبِّکُمْ فَارْسِلْ مَعِيَ

بیشکه راغلي یم زه تاسوته | د صفا دلیل سره | د طرفه درب ستاسونه | پس اولیږه | زما سره
تاسوته می ستاسو درب طرفه ښکاره | دلیلونه راوړی دی | نو ته ما سره

بَنِي إِسْرَءِیْلَ ۝ قَالَ إِن کُنْتَ جِئتَ بِآیَةٍ فَاتِ

بنی اسرائیل | او وئیل | که نه تې ته | چي راغلي نې ته | دیوی نښي سره | نور اوږه
بنی اسرائیل رخصت کړه | فرعون جواب کښي او وئیل | که تا څه نښي راوړی وی | نو هغه اوښایه

بِهَا إِن کُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝ فَالْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِیَ

هغه | که نه تې ته | درېښتیا وړونکونه | پس او غور زوله هغه | همسا خپله | نو یو دم | وه هغه
که چرې ته | پخپله دعوی کښي | رېښتونې یې | په دې خبره حضرت موسی علیه السلام خپله کوتی او غور زوله نو د هغې

تُعَبَّانَ مُبِیْنٌ ۝ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِیَ بَیضَاءُ لِلنَّظَرِیْنَ ۝

اژدها | ظاهره | او راوړني ویستلو | لاس خپل | نو یو دم | وه هغه | تک سپین | کتونکو ته
نه یو اژدها جوړه شوه | او لاس نې د ترخ نه راویستلو نو هغه د ټولو لیدونکو په مخکښي سپین پړقیدونکې وو

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِیْمٌ ۝

او وئیل | سردارانو | د قوم د فرعون نه | بیشکه | دا | خامخا جادوگر دی | ښه پوهه
د فرعون د قوم سردارانو او وئیل چي | دا ښه پوخ جادوگر دی |

یُرِیدُ أَن یُخْرِجَکُمْ مِّنْ أَرْضِکُمْ ۖ فَهَٰذَا تَأْمُرُونَ ۝

دې غواړي | چي او باسی تاسو | د زمکې ستاسونه | نو څه | حکم کوی تاسو |
دا غواړي چي تاسو دخپل ملک نه بهر کړی | نو تاسو او وائي چي په دې باره کښي تاسو مات څه وایی

آسان ترجمه قرآن

بیا موږ دي ټولو نه وروستو موسی علیه السلام خپلو لښوسره فرعون او دهغه سردارانو ته اولیږلو نو هغوی
(هم) ددې (لښو) په ظلم سره نا قدری وکړه اوس وگوره چه ددې فسادیانو انجام څنگه شو. او موسی
علیه السلام و وئیل چه: ای فرعون له یقین وکړه چه څه درب العلمین د طرف نه پیغمبر رالیږي شوي یم څا
فرض دی چه څه الله طرفته د حق نه سوا بله خبره منسوب نه کړم. او څه تاسو ته د پروردگار د طرف نه
یو ښکاره دلیل سره راغلي یم، نو بنی اسرائیل ما سره اولیږه. هغه و وئیل چه: که تا څه لښه راوړي دي
نو هغه موږ ته پدش کړه که ته رېښتیني ئې. په دې باندي موسی علیه السلام خپله همسا وغورځوله، نو هغه
ناڅاپه یوه صفا صفا اژدها جوړه شوه او خپل لاس ئې (د ترخ نه) راوړستو نو هغه ټولو کتونکو ته
پړقیدو د فرعون د قوم سردارانو یو بل ته) و وئیل چه: دې خو یقیني طور دیر ما هر جادوگر دی. دې دا

غواړي چه تاسو د زمکې نه اوباسی. اوس ووايي چه ستاسو څه رايي ده؟

خلاصه تفسیر

(لَمَّا رَفَعْنَا مِنْهُ بِالْقَاسِ) بيا دې [ذکر شوو پيغمبرانو] نه پس مونږ حضرت موسی عليه السلام ته مو خپل دلائل [يعني معجزې] ورکولو سره ﴿إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا﴾ فرعون او دده اميرانو ته [ددوي د هدايت او تبليغ دپاره] اوليږلو نو [چه کله موسی عليه السلام هغه دلائل ښکاره کړل نو] دې خلقو ددې [معجزو] بالکل حق ادا نکړو [ځکه چه ددې حق او تقاضه داوه چه ايمان ئې راوړې وې] ﴿فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ نو اوگوره ددې مفسدانو څه [خراب] انجام شو [لکه څنگه چه په بل ځانې کښې دديو غرقيدل او هلاکيدل ذکر دي. دا خو دتولي قصې اختصار وو. مخکښې تفصيل دې يعني] وَقَالَ مُوسَىٰ يُفْرَعُونَ إِنْ رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱﴾ او موسی عليه السلام [فرعون ته دالله ﷻ په حکم سره لاړو] وې فرمائيل چه زه درب العالمين د طرفه [ستاسو خلقو د هدايت دپاره] پيغمبر [مقرر شوې] يم [چه څوک ما دروغون گنړي دا دهغه غلطې ده]. ﴿حَقِيقٌ عَلَىٰ أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ﴾ زما شان دادې چه د رښتياؤ نه سوا دالله ﷻ سره هيڅ خبره منسوب نه کړم [او زه د رسالت خالي دعوي نه کوم بلکه] ﴿قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ ما تاسولره ستاسو درب دطرفه يو لوڼې دليل [يعني معجزه] هم راوړې ده [چه هغه د غوښتنې په وخت خودلې شم] ﴿فَأَرْسِلْ مَعِيَ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينِي أَوْ أَنْ يُظَيِّرَ عَذَابِي﴾ نو [چه هر کله زه دليل سره رسول يم اته دخپل بېگار نه خلاصې ورکړه] اوما سره ئې [دشام ملک ته چه هغه ددوي اصل وطن دې] اوليږه. ﴿قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْخَائِبِينَ﴾ فرعون او وئيل چه که تا [دالله ﷻ دطرفه] څه معجزه راوړې ده نو هغه پيش کړه. که ته عليه السلام [په دې دعوي کښې] رښتوني ي. ﴿فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ﴾ نودوي [زر] خپله همسا [په زمکه] او غورزوله نو اچانک دهغې نه يو ښکاره اژدها جوړه شوه [چه ددې په اژدها کيدلو کښې څه شک نشو کيدلې]. ﴿وَنَزَّيْنَةُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ﴾ او [دويمه معجزه يې دا ظاهره کړه چه] خپل لاس يې [په گريوان کښې دننه په ترڅ کښې ورکړه او] بهر ئې راوښکلو نو فوراً دتول کتوونکو په مخکښې ډير زيات پوقيدونکې شو [چه داهم تولو اوکتلو، حضرت موسی عليه السلام چه دا لوڼې معجزې ظاهري کړې نو فرعون اهل دربار ته او وئيل چه دا سړې لوڼې جادوگر دې. دده اصل مقصد دادې چه په خپل جادو سره تاسو خلقو باندې غالب راشي اوددې ځانې مشر شي او تاسو په دې ځانې اوسيدو ته پرې نږدي. نو په دې باره کښې ستاسو څه مشوره ده. چنانچه په سورت شعراء کښې دفرعون دا قول نقل دې. چه دانې واوريډل لکه چه څنگه سلاطينود مصاحبينو عادت وي چه دهغوي وينا په سرسترگو مني. دفرعون دقول تصديق او موافقت دپاره] ﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ تُعْذِرُونَ﴾ چه واقعي [څنگه چه زمونږ بادشاه وائي چه] داسرې لوڼې جادوگر دې [ضرور] بريدان يجر جگم من ارضيكم فماداممرون ﴿۲﴾ دا [غواړي چه دخپل جادو په زور سره پخپله دښي اسراييلو مشر شي او] تاسو [په دې وجه چه دښي اسراييلو په نظر کښې ازغی ي] [ددې] زمکښې نه بهر کړي نو تاسو خلق [چه څنگه بادشاه مشوره غواړي] څه مشوره ورکوئي.

معارف او مسائل

دموسی d قصې د تفصیل وجه: د دې سورت په قیصو کښې دا شپږمه قیصه ده په کومو کښې چې د پیغمبرانو ﷺ او د هغوی د امتیانو بیان دي، په زیات تفصیل او تشریح سره د دې د بیانولو یو سبب دا هم دي چې د نورو پیغمبرانو ﷺ په نسبت د موسی ﷺ معجزې په شمیر، او د ښکاره کیدو په مضبوطوالی کښې هم زیاتې دي او د موسی ﷺ د قوم بنی اسرائیلو جهالت او ضد هم د پخوانو امتونو په مقابله کښې زیاته سخته وه، دا وجه ئې هم ده چې دې قیصې په ترڅ [ضمن] کښې ډیر معلومات، مسئلې او احکام راغلی دي.

د ایاتونو څخه مواد: په رومې آیت مبارک کښې فرمائی چې: چې ددوی ایعنی د نوح ﷺ، هود ﷺ، صالح ﷺ، لوط ﷺ او شعیب ﷺ یا د دوی قومونو نه پس مونږ موسی ﷺ ته خپل آیتونه ورکړل، فرعون او دهغه قوم ته مور وراولېږلو. دلته د آیتونو نه مراد د تورات آیتونه هم کیدې شی او دهغوی ﷺ معجزې هم.

دموسی d د فرعون نوم: په دغه زمانه کښې به د مصر د هر بادشاه لقب فرعون وو د موسی ﷺ د دغه زمانې د فرعون نوم قابوس بیان شوې دي. [قرطبی] (۱).

په ایاتونو د ظلم معنی: ﴿فَظَلَمُوا بِهَا﴾ د ﴿بِهَا﴾ ضمیر آیتونو ته راجع دي، معنی ئې دا شوه چې دغې خلقو زموږ په آیتونو ظلم او کړو، د دې ظلم مطلب دادې چې د الله ﷻ د آیتونو قدر ئې او نه کړو، دهغې د شکر په ځانې ئې ناشکری او کړه، د اقرار په ځانې ئې انکار او کړو، دایمان په ځانې کفر یې اختیار کړو، ځکه چې د ظلم اصلی معنی داده چې څه څیز دهغې د موقعې او محل په خلاف استعمال کړې شی.

د فانظر مطلب: بیا فرمائی چې ﴿فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ [او گورئ چې بیا د دې فسادیانو څه انجام شو؟] مطلب دادې چې د دوی په حالاتو او خراب انجام باندې غور او کړئ او عبرت ترې حاصل کړئ.

پیغمبولې دروغ نشی وئیلې: دویم آیت مبارک کښې موسی ﷺ فرعون ته او فرمائیل چې زه د رب العالمین رسول یم، زما د حال او د نبوت د منصب تقاضا او غوښته هم داده چې الله ﷻ ته سوا د رښتیا خبرې نه بله څه خبره منسوب نکړم، ولې چې پیغمبرانو ﷺ ته د الله ﷻ د طرفنه ورکړې پیغام، هغوی سره د الله ﷻ امانت وی، په هغې کښې د خپله ځان نه کمې یا زیاتې کول خیانت دي. او ټول انبیاء ﷺ د خیانت او هرې گناه نه پاک او محفوظ دي، حاصل ئې دا شو چې تاسو لره زما په خبره ځکه یقین کول پکار دي چې زما رښتین والی ستاسو د ټولو په وړاندې دي، ماخو نه چرې دروغ وئیلی دی او نه ئې وئیلې شم اودا هم ده چې: د معجزې ښکاره کول اود بنی اسرائیلو د خوشې کولو مطالبه: ﴿قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ [یوازې دا خبره نه ده چې دروغ مې چرې نه دی وئیلی بلکه زما په دعوی باندې دلیلونه زما معجزې هم دی، په دې وجه د ټولو څیزونو تقاضا داده چې تاسو زما خبره واورئ او وې منئ، بنی اسرائیل چې مو هیڅ بې هیڅه خپل غلامان جوړ کړي دی هغه هم آزاد کړئ، فرعون په هیڅ خبره باندې عمل او نه کړو د معجزې لیدو مطالبه ئې او کړه وې وئیل چې.

د معجزې مطالبه :- ﴿إِنْ كُنْتَ جئتَ بآيةٍ فأت بها إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝﴾ [كه څه معجزه دې واقعې راوړې وی نو پیش ئې کړه كه ته د رښتینو خلقو نه یی].

د همسا څخه اژدها جوړیدل :- موسی عليه السلام ئې خبره او منله ، خپله همسا ئې په زمكه او غورزوله ، هغې نه یوه اژدها جوړه شوه . ﴿فَلَمَّا هَمَّ تَقْبٰتٌ مِّنْهُ﴾ ، ﴿تَقْبٰتٌ﴾ لوتې اژدها ته وئیلې شی ، د ﴿مِّنْهُ﴾ په صفت ذكر كولو سره دا خودل دی چې ددې همسا څخه اژدها جوړیدل ښه ښكاره واقع داسې ده چې د هیچا څه شك پاتې نشو ، نه په تیاره یا په خاندله ځانې كښې وه ، اونه په كښې څه نظر بندى وه بلكه په ډك دربار كښې د ټولو خلقو مخې ته ښه په ښكاره وه . د فرعون ویریدل :- ځینې تاریخې روایتونو كښې د عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ نه منقول دی چې دغې اژدها هر كله چې فرعون ته خپله خله وازه كړه نو د ویرې په وجه ئې د خپل بادشاهي تخت نه ټوپ كړل اود موسی عليه السلام پناه ئې واخستله ، او په زرگونو درباریان ئې ددې د ویرې نه مړه شو . [تفسیر كبير] (۱).

د همسا څخه اژدها جوړیدو غرض :- همسا نه اژدها جوړیدل څه ناممكن او عجيبه خبره نه ده البته دا د عام عادت څخه خلاف كیدو په وجه حیراونكې او قابل تعجب ضرور ده . اود معجزې او كرامت غرض دا وې چې كوم يو كار يو عام سرې نه شی كولې نو الله تعالى هغه د انبياء كرامو عليهم السلام په لاسونو سره ښكاره كوی . او دا ددې دپاره چې عوام پدې پوهه شی چې دده سره دالله تعالى يو قوت شته دې . په دې وجه د حضرت موسی عليه السلام همسا څخه مار جوړیدل څه قابل تعجب كار نه دې او نه ددې څخه انكار كیدې شی .

د سپین لاس معجزه :- دې پسې فرمائی چې ﴿وَنَزَعْنَا مِنَّا فِرَاقًا مِّنْهُ﴾ د نزع معنی داده چې یو څیز دبل نه په زور او سختی سره راوښكلې شی ، دلته دا په ډاگه او نه فرمائیلې شو چې څه نه ئې لاس راوښكلو ؟ خو په نورو آیتونو كښې یو ځانې داسې راغلی دی چې ﴿وَأَخْلَجْنَا يَدَكَ فِي جَيْبِكَ﴾ او بل ځانې كښې داسې راغلی دی چې ﴿وَأَمْمَرْنَا بِكَ إِلَىٰ جَنَاحِكْ﴾ چې خپل لاس خپل ترخ یعنی بغل لاندې وړ او منډه ، یعنی دغه معجزه به كله په رومبې طریق د اوكله په دویمه طریق داسې ښكاره كولې شوه چې : ﴿فَلَمَّا هَمَّ يَتَسَاءَلُ لِلنَّظَرِیْنَ ۝﴾ [دغه لاس به كتونكو دپاره خلیدونكې وو].

د یضاء معنی :- د ﴿يَتَسَاءَلُ﴾ لفظی معنی سپین كیدل دی چې كله دبرگي مرض د وجې نه هم كیرې ځكه په یو بل آیت مبارك كښې داسې فرمائیلې شوی دی چې ﴿غَيْرُ سَوَاءٍ أَيْهَ أَخْرَىٰ ۝﴾ [دغه سپینوالې دڅه بيمارې په وجه نه وو]. د ابن عباس رضی اللہ عنہ دروايت نه معلومیرې چې دغه سپینوالې به څه معمولی نه وو بلكه داسې رنرا به ترې ختله چې ټوله فضا به پرې روښانه شوه . [قرطبی] (۲).

په ﴿النَّظَرِیْنَ﴾ فرمائیلو سره دې ته اشاره اوشوه چې دا رنرا به دومره عجيبه وه چې خلق به ئې لیدو ته راغونډیدل .

د دواړو معجزو جدا جدا مقصد :- دغه وخت د فرعون په سوال موسی عليه السلام دوه معجزې او خودلې یو دا چې همسا نه ئې اژدها جوړه شوه ، بله دا چې لاس به ئې گریوان كښې یا ترخ كښې اچولو

(۱) التفسیر الكبير تحت هذه الآية: ج ۷، ص ۲۰۲، وتفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۷، ص ۲۸۵

(۲) تفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۷، ص ۲۸۷

سره راوويستلو نو هغه به پرقيدو، رومبني معجزه د مخالفينو د ويرولودپاره وه او بله معجزه د دوي د مينې پيدا کولو اورانزدې کولو دپاره وه، په دې کسبې اشاره وه چې د موسی عليه السلام تعليم، د هدايت يو داسې نور دې چې په تابعداري کولو سره ئې کاميابي موندې شي.

﴿قَالَ الْمَلَأَمِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا السَّجِرَ عَلِيمٌ﴾ د ملا لفظ د يو قوم د اثرناکه سردارانو دپاره استعمالولي شي، يعنې هر کله چې د فرعونى قوم سردارانو دا معجزې اوليدې نو خپل قوم ته ئې اووئيل چې دا خو غټ ماهر جادوگر دې وجه ئې داده چې:

فکر هرکس بقدر همت اوست

ترجمه:- [د هر چا د فکر پرواز د هغه همت پشان جوړ وي].

په معجزه د جادو گمان کول:- دا شادوگان د الله ﷻ د کامل قدرت نه څنگه خبريدې شو چې ټول عمر ئې فرعون خپل خدائي او جادوگران ئې خپل رهبران جوړ کړي وو، صرف د جادوگرو ټوټکې ئې ليدلې ځکه خو ئې دغه معجزې هم ټوټکې اوبللي خو دلته ﴿سَاجِدٌ﴾ سره ﴿عَلِيمٌ﴾ په زياتولو سره دغې خلقو دا ښکاره کړه چې د موسی عليه السلام کار د عامو جادوگرو نه مختلف او ځانگړې دې ځکه ئې ورته لوئې ماهر جادوگر اووئيلو.

معجزه او جادو څه فرق :- ① الله ﷻ د پيغمبرانو ﷺ معجزې په داسې شان سره ښکاره کوي چې که ليدونکي ئې ضد نه کوي او لږ شان غوروفکر او کړي نو ورته به د معجزې او جادو تر مينځه فرق پخپله ښکاره شي.

② جادوگران اکثر په ناپاکي او گندگي کسبې پاتې کيږي، څومره چې زيات ناپاکه گنده وي هومره ئې جادو زيات اثرناک وي، اود پيغمبرانو ﷺ پاکيزه او صفا پاتې کيدل يو طبيعت جوړ شوي وي.

③ او د الله ﷻ د طرفه يو ښکاره فرق دا هم وي چې د پيغمبر ﷺ په مقابل کې د چا جادو چلیدې هم نشي.

④ دبصيرت خاوندان په دې حيثيت ښه پوهيږي چې د جادو په ذريعه ټول ښکاره کيدونکي څيزونه طبعي اسبابونه لاندې کيږي. فرق صرف دا دې چې دغه اسباب عامو خلقو ته نه ښکاري بلکه پټ وي. همدغه وجه ده چې عوام ئې د اسبابو لاندې گنږي، پخلاف د معجزې نه چې طبعي اسبابو لره په دې کسبې بالکل څه دخل نه وي، هغه نيغ په نيغه د الله ﷻ د قدرت کار وي، ځکه خو ئې الله ﷻ په قرآن عظيم الشان کسبې نسبت خپل ځان ته کړې دې لکه فرمائي چې: ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ رَفِيٌّ﴾. ددې څخه معلومه شوه چې د معجزې او جادو په مينځ کسبې هيڅ جوړښت نشته، حقيقت پيژندونکي په ښه شان پوهيدې شي عوام چې پرې په ښه شان سره نشو پوهيدې نو الله ﷻ په کسبې داسې فرقونه او بيلتونونه ښکاره کړل چې عوام پرې هم د دهوکه کيدو نه بچ شو.

خلاصه ئې داده چې هرکله فرعونيانو هم د موسی عليه السلام معجزه دخپلو جادوگرو د کارونو نه مختلفه بيا موندله نو ځکه ئې دخلو نه دا اووتل چې موسی عليه السلام دومره لوئې جادوگر دې چې عام جادوگران ورته نشي رسيدلي. ﴿يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَأَذَانُ مَرُوفٌ﴾ ادا ماهر جادوگر تاسو ددې خپل ملک نه اوښکل غواړي نو اوس تاسو څه صلاح راکوئې ۱۲.

قَالُوا أَرْجَاهُ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ

اوڻيل هغوي | ٻه انتظار ڪنبي اوسانه دي | اورورده | اوولي | ٻه ٻنارونو ڪنبي
ٻولي صلاح ور ڪري جي موسي اودهغه روراها رورن ۽ ۱۸۸۸ ته مهلت ور ڪري | اوتولو ٻنارونو ته نو ڪران اولي ٻه

حٰشِرِينَ ۝ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سِحْرِ ۝ عَلَيْهِمْ ۝ وَجَاءَ السَّحَرَةُ

راجع ڪونڪي نو ڪران | جي راو لي نات | هر يو جادوگر | ٻوهه | اوراغلل | جادوگران
جي دهر طرفنه پاخه جادوگران راجمع ڪري | او جادوگر د فرعون | دربار | ته راغلل

فِرْعَوْنُ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ

فرعون ته | وي وئيل | جي بيشڪه | وي به زمونڊ ڊپاره | خامخا اجر | ڪه شو مونڊ | هم مونڊ
هغوي اوڻيل ڪه مونڊ ٻه موسي ۱۸۸۸ باندي غالب شو | نو مونڊ ته به ڪه انعام را ڪوي ڪنه |

الْفٰلِيقِينَ ۝ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّمَا كُنَّ اِلٰهَ الْمُقَرَّبِينَ ۝

غالب | اوڻيل فرعون | هو وي به | اويشڪه | به تاسو | دغديڪا نو نه |
فرعون اوڻيل جي آو تاسو به زما ٻه تردي درباريانو ڪنبي شي

قَالُوا يٰمُوسٰى اِنَّمَا اَنْ تَلْقٰى وَاِنَّمَا اَنْ تَكُوْنَ نَحْنُ الْمُلٰقِيْنَ ۝

اوڻيل هغوي | ا موسي | يا | ته اوغورزو | اوي | به شو مونڊ | هم مونڊ | غورزونڪي |
هغوي اوڻيل جي اني موسي اول ته لرسن | غورخوي او ڪه مونڊ | اڇلي رسن | اوغوزو

قَالَ اَلْقُوا ۝ فَلَمَّا اَلْقَوْا ۝ سَحَرُوْا ۝ اَعْيُنَ النَّاسِ

اوڻيل | اوغورزو | تاسو ايس هر ڪله جي | اوغورزو هغوي | نو جادوني او ڪري | ٻه سترگو دخلقو باندي
موسي اوڻيل جي اول تاسو اوغورزون | نو هر ڪله جي هغوي | اڇلي رسن | اوغورزولي | نو خلقو نظر بندي ني او ڪري

وَاَسْتَهِبُوْهُمْ ۝ وَجَاءُوْا بِسِحْرِ عَظِيْمٍ ۝ وَاَوْحَيْنَا

او وي ٻرول هغوي | اوراتله او ڪرل هغوي | ٻه جادو | لوي سره | او وحي او ڪري مونڊ
اوي خلقو ني هيبت راوستو | او ڊيرلوني جادو ني پيش ڪرو | او مونڊ موسي ۱۸۸۸ ته وحي او ڪري

اِلٰى مُّوسٰى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَ ۝ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا

موسي ۱۸۸۸ ته | جي اوغورزو | همساخيله | نو ٻه هغه ساعت | هغي راغبتل | هغه ڪه
جي خيله همسا دي اوغورزو | نو ڪله جي هغه اوغورزوله | نو هم ٻه هغه ساعت ني دجادوگرانو

يٰفٰكُوْنَ ۝ فَوَقَّعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝

جي دروغ جو ڪري ووهغوي | نو ثابت شو | حق | اوي بطل شو | هغه جي ووهغوي | جي ڪول به ني
ٽول ددروغورسن | نو نمري ڪري | نو حق خرگند شو | او هغوي جو ڪري خيزونه باطل شول

فَغُلِبُوْا هُنَالِكَ ۝ وَانْقَلَبُوْا صٰغِرِيْنَ ۝ وَالْقٰى السَّحَرَةُ

نو مغلوبه شو هغوي | ٻه دغه خاني ڪنبي | اوگر خيدل هغوي | ذليله | اوپرستلي شو | جادوگران
نو ٻه دغه موقعه هغوي | لاتدي راغلل | اورسو شول | او جادوگر بي اختياره

سُجِّدُوا	قَالُوا	أَمَّا	رَبِّ الْعَالَمِينَ	رَبِّ مُوسَى
سجده کونکی	اوونیل هغوی ایمان راوړو مونږه	په رب العالمین	چی رب د موسی ﷺ دې	
په سجده پریوتل	وې وئیل چې مونږ په رب العالمین ایمان راوړې دې	په هغه چا چې موسی ﷺ		
وَهُرُونَ				
اود هارون ﷺ دې				
هارو ﷺ نې منی				

آسان ترجمه قرآن

دوي ووئیل چه: لږ ده ته او دده ورور ته څه مهلت وركړه، او ټولو ښارونو ته را جمع كوونكي اوليېږه. دې د پاره چه هغوی ټول جادوگر را جمع كړي او تاته ئې راويي (پس هم دغسي وشول) او جادوگر فرعون ته راغلل (او) هغوی ووئیل: كه چري مونږ (موسی) باندې غالب شو نو مونږ ته خو به څه انعام ضرور ملاويږي؟ فرعون ووئیل چه "آو، او تاسو به څه د مقربو خلقو نه (هم) شميرلې شئ. دوي (موسی ته) ووئیل: موسی اكه ته وغواړي نو (چه څه غورځول غواړي) نو هغه وغورځوه، او كه مونږ (خپل د جادو څيزونه) وغورځوو؟ موسی ځيړل ووئیل چه تاسو وغورځوئ انوچه هغوی (خپلې رسي او همساگانې) وغورځولي نو د خلقو په سترگو ئې جادو وكړ او هغوی ئې وويړول، او زبردست جادو ئې ښكاره كړو. او مونږ موسی ځيړل ته د وږي په ذريعه حكم وكړو چه ته خپله همسا وغورځوه. بس بيا څه وو چه هغې هغه ټول څيزونه وخوړل چه كوم هغوی جوړ كړي وو. دغه شان حق ښكاره شو او د هغوی هغه جوړ كړې شوې كار باطل شو. په دې موقع باندې هغوی كمزوري شو او د سخت ذلت په حالت كښ (د مقابلې نه) واپس شو او دې واقعي ټول جادوگر يې اختياره په سجده كښ وغورځول هغوی ووئیل چه: مونږ په هغه رب العالمين باندې ايمان راوړې دې چه د موسی او د هارون رب دې.

خلاصه تفسير

غرض دا چې [دمشوري كولوته پس] ﴿قَالُوا أَرْجَاهُ وَأَخَاةُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ خَيْرِينَ﴾ هغوي [فرعون] ته اوونیل چه ته دې [موسی ﷺ] ته مهلت وركړه او [ته دخپل ملك په حدودو كښې دخپلو حكمرانانو] ښارونو كښې [گرداورانو ته يعني] چېر اسيان ته [حكم نامې] اوليېږه ﴿يَأْتُوكَ بِكُلِّ سِجَرٍ عَلَيْهِمْ﴾ چه هغوي [دټولو ښارونونه] ټول ماهر جادوگران [جمع كړي] تاسو ته ئې راويي حاضر ئې كړي [چنانچه همداسې انتظام او كړې شو] ﴿وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ﴾ او هغه جادوگران فرعون ته راغلل او ﴿قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ﴾ وې وئیل چه كه مونږ [موسی ﷺ] باندې غالب راشو نو [آيا] مونږ ته به څه لويه بدله [انعام] ملاويږي. ﴿قَالَ نَعَمْ وَإِنِ كُنْتُمْ لَمَنِ الْقُرْبَىٰ﴾ فرعون اوونیل چه او [انعام به هم لوئې ملاويږي] او [نور به دا وي چه] تاسو به [زمونږ] مقربو خلقو كښې داخل شئ [غرض داچه موسی ﷺ ته دفرعون دطرفه دا اطلاع ملاوشوه او د مقابلې دپاره تاريخ مقرر شو او په تاريخ باندې ټول ميدان كښې جمع شول هغه وخت] ﴿قَالُوا يَمُوسَىٰ أَمَّا أَنْ تُلْقَىٰ﴾ دغې ساحرانو [موسی ﷺ ته] عرض او كړو چه انې موسی ﷺ [مونږ تاته اختيار دركوئ] كه تاسو [اول خپله همسا ميدان كښې] غورزونې [چه دې ته خپله

معجزه وانی [وَأَمَّا أَنْ تَكُونَ تَحْتَ الْمُلْكِ] اویا [که ته وانی نو] هم مونږ [خپلې رسی او کوټکونه میدان کښې] او غورزوؤ. [قَالَ الْقَوَّاءُ] موسی [او فرمائیل چه هم تاسو [مخکښې] او غورزونی [لَمَّا الْقَوَّاءُ سَمِعُوا أَغْوَيْنَ النَّاسَ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ] چه کله هغوی [خپلې رسی او کوټکونه] او غورزول نو [په جادوسره دکتوونکو] خلقو نظری بندني او کره [چه په دې سره هغه کوټکونه او رسی دمارانو په شکل کښې ښکاریدل] او په دوي یې هیبت غالب کړو [وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ] او یو قسم لوڼې جادو ئې ورته اوخودلو [وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ] او [په هغه وخت کښې] مونږ موسی [ته] [دوحی په ذریعه] حکم اوکړو چه خپله همسا او غورزوه [چه څنگه غورزولې شي] نو همسا غورزول وو [فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ] چه دهغې [نه یوازدها جوړه شوه او] داتول جوړشوي کھیل او جادو ئې خوړل شروع کړل [فَوَقَّعَ الْحَقُّ وَيَظَلُّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ] نو [هغه وخت] دحق [حق کیدل] ظاهر شو او هغوي [یعني جادوگرانو] چه څه جوړ کړي وو هغه ټول خراب شول [فَقُلُوبُهُمْ نَالِكَ وَانْقَلَبُوا صُفْرًا] او هغه [یعني فرعون اودده قوم] په دې موقع ماتې اوخوړه اوښه ذلیل شول [او حیران شول] [وَأَلْقَى السَّحْرَةَ سَاجِدِينَ] او چه کوم جادوگر وو هغوي په سجده کښې پریوتل [او په چغو چغو ئې] [قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ] ونیل چه مونږ ایمان راوړو په رب العالمین باندې [رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ] چه دموسی [او د هارون] هم رب دې.

معارف او مسائل

دې آیتونو کښې د موسی [عليه السلام] پاتې قيصه بیان شوې ده چې هر کله فرعون د موسی [عليه السلام] ښکاره معجزه په دې شان کښې اولیده چې د همسا نه ئې اژدها جوړه شوه. چې په لاس کښې ئې اونیوه بیا هم هغه همسا شوه، په گریوان کښې لاس ورمندولو نه پس ئې چې هغه ئې راوښکلو نو پر قیدو، ددې قدرتی نخبو لیدلو تقاضا دا وه چې په موسی [عليه السلام] ئې ایمان راوړي وې مگر څنگه چې دا اهل باطلو عام طرز دې چې په حق باندې پردې اچول او ترې دانکار کولو دپاره صحیح خیز ته غلط رنگ ورکوي. فرعون او د فرعونیانو سردارانو خلقو هم د اوشان اووئیل چې دا ماهر جادوگر دې، مقصد ئې ستاسو ملک قبضه کول او تاسو ترې اوښکل دی نو اوس تاسو له څه کول پکار دی؟

فرعونیانو ددې جواب کښې اووئیل چې [قَالُوا أَرْجَاهُ وَأَخَاهُ وَأَزِيلٌ فِي الْمَدَائِنِ خَيْرِينَ] يَأْتُوكَ بِكُلِّ مِجْرٍ عَلَيْهِ [دلته «أَرْجَاهُ» د ارجاء نه مشتق دې، معنی ئې دیل او امید ورکول دی. «الْمَدَائِنِ» د مدینه جمع ده، چې هر لوڼې ښار ته ویلې شي. «خَيْرِينَ» د حاشر جمع ده، معنی ئې پورته کوونکي او جمع کوونکي ده، مراد ترې سپاهیان دی چې د ملک د هر ځانې نه جادوگران راغونډ کړي.

د ټول آیت مبارک مطلب دا شو چې د قوم خلقو دا مشوره ورکړه چې که دا جادوگر دې اود جادو په زور ملک فتح کول غواړي نو مقابله کول ئې مونږ دپاره څه گران نه دی. زمونږ په ملک کښې لوڼې لوڼې جادوگران دی چې د جادو په زور به شکست ورکړي، څه سپاهیان ئې د ملک هر ځانې ته جادوگرانو راغونډتلو دپاره اولیږل. وجه ئې دا وه چې دغه زمانه کښې د جادو اوسحر عام رواج وو، په عامو خلقو باندې د جادوگرو غلبه وه. شاید همدا وجه وه چې

موسیٰ ﷺ ته دهمسا اوید بیضاء معجزه څکه ورکړې شوه چې جادوگرو سره مقابلې اوکړې اود جادوگرو شرمیدل ټول خلق پخپلو سترگو اووینی څنگه چې الله ﷻ دجاری عادت مطابق د هرې زمانې پیغمبر ﷺ ته ددغې زمانې مناسبې معجزې ورکړې دي. د عیسیٰ ﷺ په زمانه کښې یونانی طب او حکمت په ډیره ترقی کښې وو نو هغوی ﷺ ته دا معجزه ورکړې شوه چې مور زاد پانده بیناکړی او جذامیان ددغې مرض نه روغ کړی. د نبی کریم ﷺ زمانه کښې د عربو لوڼې کمال فصاحت او بلاغت وو. نو د نبی کریم ﷺ ټولو نه لویه معجزه قرآن عظیم الشان جوړه شوه. چې ټول عرب او عجم یې د مقابلې کولو نه پاتې راغلل.

﴿وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَمُوتُ أَوْ كُنَّا نَحْيَا﴾ [ادخلو دمشورې مطابق دټول ملک نه دجادوگرو د جمع کولو انتظام اوکړې شو اودغه جادوگر فرعون ته راغلل، هغوی فرعون نه تپوس اوکړو چې که مونږ په موسیٰ ﷺ باندې غالب شونو ددې څه انعام او اجر به راته راکولې شی؟ فرعون ورته اووئیل چې آؤ چې اجر او اجرت سره به درته دا انعام هم درکولې شی، چې تاسو ټول به زمونږ په نزدیکانو کښې شامل شئ].

دټول ملک نه راجمع کړې شوی دغه جادوگران چې دموسیٰ ﷺ مقابلې دپاره راوستې شوی وو په تاریخی روایاتو کښې د دوی شمیر د نهو سوؤ نه تر درې لاکهو پورې راغلې دي. دوی سره د همساگانو او رسیانو دومره غټ انبار وو چې په درې سوؤ اوبسانو باندې بار کړې راوړې شوې وو. [قرطبی (۱)].

فرعون جادوگرو راتلو سره رومبې خبره د سودا بازي داسې شروع کړه چې وې وئیل چې د مقابلې په وخت، زمونږ د بر راتلو په صورت کښې به راته څه راکولې شی؟ وجه ئې دا وه چې د باطل پرستو مخې ته صرف د دنیا فائدې وې. هغوی د هر کار کولو نه مخکښې د اجرت او فیس سوال مخې ته راوړلی. په خلاف د پیغمبرانو ﷺ او ددوی ﷺ د نائبانو او جانیانو نه چې په هر قدم دا اعلان کوی چې:

﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [د حق پیغام چې هم ستاسو د فائدې دپاره تاسو ته دررسوؤ، په هغې باندې تاسو نه څه بدله نه غواړو بلکه زمونږ اجر صرف الله ﷻ پخپله ذمه اخستی دي] فرعون ورته اوخودل چې تاسو خلق بدله غواړئ، مونږ به اجرت هم درکړو او زیاتې دا چې تاسو به د شاهي دربار نزدیکان او گرځوؤ.

فرعون سره ددې خبرو اترو کولو نه پس ساحرانو موسیٰ ﷺ سره د مقابلې کولو دپاره ځانې او وخت مقرر کړو یو لوڼې میدان وو، ورځ داختر وه، او وخت د نمر خاته نه پس وو، لکه قرآن عظیم الشان په بل ځانې کښې فرمائی چې:

﴿قَالَ مُوْسٰی لِمَ تُخٰتِرُ النَّاسَ هٰذَا﴾ (۲).

ځینې روایاتو کښې راغلی دي چې په دغه موقعه موسیٰ ﷺ د ساحرانو سردار سره داسې خبرې اوکړې چې که زه در باندې غالب راغلم نو آیا تاسو به په ما ایمان راوړئ؟ هغوی اووئیل چې زمونږ په جادو باندې هیڅوک نشي کامیاییدلې نو مونږ به پاتې څنگه راشو؟ که

(۱) ترجمه: د هر یو کس فکر (سوچ) دهغه د همت په اندازه وي.

(۲) ترجمه: موسیٰ او فرمايل، ستا د وخت هغه ورځ ده کومه که چه ميله وي او د خاتې په وخت کښې خلق راجمع کېږي.

بالفرض تاسو ﷺ په مونږ برې بيا موندو نو مونږ په ښکاره د فرعون په مخکښې په تا
ايمان راوړو. (مظهری وقرطبی ۱).

﴿قَالُوا يَمْزِيءُ مَا آتَىٰ نَفْسِي وَآمَأَنَّ لَكُمْ أَنْ تُكُونُوا خَلْقًا غَرَضًا﴾ [هغوی اوونیل چې انې موسی اول ته
لرسي] غورخوي او که مونږ [خپلې رسي] او غورزوؤ. د القاء معنی اچول او غورزول دی، دوی
چې هر کله د مقابلې میدان ته راؤسیدو نو جادو گرو موسی ﷺ ته اوونیل چې یا خوتا سو
ﷺ اول گزار او کړنې یا به اول مونږ گزارونکی شو؟

د جادوگرانو په دې وینا کښې مطلب دا وو چې خپله بې فکری او لوڼی په دې شان سره ښکاره
کړې چې اول گزارول که هر څوک او کړی نو زمونږ پرې هېڅ پرواه نه راځي ولې چې پخپل فن
باندې زمونږ ښه تسلی او اعتبار دي. د دوی د بیان انداز نه معلومیږي چې د اول گزارولو
اراده هم دوی لرله مگر زور او طاقت ښکاره کولو دپاره ئې موسی ﷺ نه تپوس او کړو چې اول
تاسو غوزارول غواړئ او که مونږ گزار او کړو؟

موسی ﷺ چې د دوی منشا او غرض محسوس کړو او پخپله معجزه باندې ئې مکمله تکیه
او اعتماد وو، ځکه ئې اول موقعه دوی ته ورکړه او وې فرمائیل چې ﴿الْقُوا﴾ اول هم تاسو
گزار او کړئ.

او ابن کثیر رحمه الله فرمائیلی دی چې موسی ﷺ سره د جادو گرو دا معامله د ادب او احترام وه
چې د گزارولو پرمه یې موقعه ئې موسی ﷺ ته ورکوله نو ددې په اثر کښې ورته الله ﷻ
دایمان راوړلو توفیق ورکړ (۲).

دلته سوال دا پیدا کیږي چې جادو کول پخپله یو حرام کار دي بیا چې کله دا پیغمبر ته د
شکست ورکولو دپاره استعمالیږي نو بیشکه چې کفر جوړیږي، بیا موسی ﷺ څنگه دغې
خلقو ته ددې اجازت ورکولو دپاره او فرمائیل چې ﴿الْقُوا﴾ لیکن په حقیقت باندې غور کولو
سره دا سوال پخپله ختمیږي، ولې چې دغه څانګې کښې د مقابلې دپاره د دوی سحر پیش کول
یقینی وو، خبره صرف د وړاندې او روستو غورزولو وه، په دې کښې موسی ﷺ دخپلې اولو
العزمې او مستقل مزاجې ثبوت داسې ورکړو چې اول گزارولو موقعه ئې هم دوی ته ورکړه
، دې نه علاوه یو فائده په کښې دا هم وه چې اول جادوگران خپلو همساگانو او پړو، رسونه
ماران جوړ کړي چې د موسی ﷺ معجزه یوازې مار جوړول نه وی بلکه دې سره سره دا هم
څرګند شي چې هغه د جادو دغه ټول ماران هم تیر کړي او په پرمه یې قدم باندې د جادو په
ښکاره ماتې راشي. [بیان القرآن].

او دا هم وئیلې شي چې دغه خبره د موسی ﷺ جادو گرو ته د جادو کولو اجازت ورکول نه
ووبلکه د دوی د شرمندګۍ په ډاګه کولو دپاره وو چې ښه ده تاسو گزار او کړئ چې ستاسو
د جادو څه حشر کیږي؟

﴿فَلَمَّا الْفُؤَاكُورُوا أَغْنَيْنَ النَّاسَ وَاسْتَزْهِبَهُمْ جَاءُؤُ بِهِمْ عَمَلُهُمْ﴾ [نو هر کله چې هغوی [خپلې رسي]
او غورزولې او د خلکو نظر بندې ئې او کړه او په خلکو ئې هیبت راوستو او دیرلو ئې جادو ئې پیش کړو]

(۱) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۴۲

(۲) تفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۲۵۸

ددې آيت مبارك نه معلومه شوه چې د دوي دغه جادو يوقسم نظر بندى او په خيال كښې دا راوستل وو چې دغه همساگانې او رسن ماران جوړ شوى منډې وهى حالانكه په واقع كښې هغه پخپل حال وې ماران ترې نه وو جوړ شوى، دا يو قسم مسمريزم وو چې اثر ئې د انسان خيال او نظر مغلوب كوى.

ليكن ددې نه دا لازميرى چې سحر صرف په دې قسم كښې بند دې او په سحر سره هيچرې د يو خيز اصليت نشى بدليدې ځكه چې څه شرعى يا عقلى دليل په دې باندې قائم نه دې، بلكه د واقعاتو نه ثابت دى چې د سحر مختلف قسمونه دى، كله په كښې صرف د لاس چالاكى وى چې كتونكى په كښې غلطيرى، كله يوازې خيال بدليدل او نظر بندى وى لكه مسمريزم سره چې كيږي. او كله ورسره اصليت او حقيقت بدليدل هم كيديشى چې انسان نه كانه يې يا خر جوړ شى داهم د څه شرعى يا عقلى دليل نه خلاف نه دى.

﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ﴾ [اووحى او كړه مونږه موسى ﷺ چې خپله همسا دې او غورزوه نو كله چې هغوى او غورزوله نو هم په هغه ساعت ئې د جادو گرانو ټول د دروغو رسن يوه نمړ كړه]

تاريخى روايتونو كښې راغلى دى چې د زرگونو جادوگرو په زرگونو همساگانې او رسن هر كله چې ماران شو او منډې ئې وهلې نو ټول ميدان دمارانو نه ډگ شو او په دغه ټولو تماشايانو باندې عجيبه هيبت راغلو ليكن هر كله چې د موسى ﷺ همسا لويه اژدها شوه نو دغه ټول ماران ئې په يو وار تيرولو سره ختم كړل.

﴿فَوَقَّعَ الْحَقُّ وَيَظَلُّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [نوحى خرگند شو اود هغوى جوړ كړى خيزونه باطل شول]

﴿فَقَلْبُوا هُنَالِكَ وَالْقُلُوبُ أَصْفَرَيْنَ﴾ [نو په دغه موقعه هغوى لاندې راغلل او رسوا شول]

﴿وَالْقَىٰ السَّحَرَةُ سُجُودًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾ [او جادوگرو بې اختياره په سجده پريوتل او وې ونيل چې مونږ په رب العالمين ايمان راوړې دې په هغه رب چې موسى ﷺ هارون ﷺ ئې منى]

سجده باندې پرې ويستې شو فرمايلو سره اشاره دې ته هم كيدي شى چې د موسى ﷺ په معجزه ليدلو سره دغه خلق څه داشان وارخطا او مجبوره شو چې بې اختياره په سجده پريوتل او دې ته هم اشاره ده چې الله ﷻ ورته توفيق وركړ او دوي ئې په سجده پرې ويستل، او د ﴿رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ سره ئې ﴿رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾ چې زيات كړو نو خپله خبره ئې د فرعون په مقابله كښې واضحه كړه، ولې چې دغه بې وقوف خوبه خپل ځان ته رب العالمين ونيل، هر كله چې ﴿رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ﴾ ئې او ونيل نو فرعون ته ئې دا ښكاره كړه چې مونږ ستا خداى نه منو.

قَالَ	فِرْعَوْنُ	أَمَنْتُمْ	بِهِ	قَبْلَ
او ونيل	فرعون	ايا ايمان راوړو تاسو په ده باندې	مخكښى ددې نه	
	فرعون ورته	او ونيل چې تاسو په ده باندې ايمان راوړو	حالانكه ما خو تاسو	
أَنْ أَدْنَىٰ	لَكُمْ	إِنْ هَذَا	لَمَكْرٌ	مَكْرُومَةٌ
چې زه اجازت او كړم	تاسوته	بيشكه دا	خامخاپت سازش دي	چې كړې دي تاسو
ته ددې اجازت نه وو كړې	دا خوستاسو يو پټه منصوبه وه	چې دلته په دې		

فِي الْمَدِينَةِ	لَتُخْرِجُوها	مِنْهَا	أَهْلُهَا	فَسَوْفَ
په دې ښار كښى دپاره ددې چى اوباسى تاسو ددې نه اوسيدونكى ددې پس زربه				
تَعْلَمُونَ	لَأَقْطَعَنَّ	أَيْدِيَكُمْ	وَأَرْجُلَكُمْ	مِّنْ خَلْفٍ
معلومه شى تاسوته خامخا به زه پرېكړم الاسونه ستاسو اوخپې ستاسو دبدل بدل طرفنه				
نتيجه معلومه شى زه به ستاسو لاسونه او پښې ديوبل اړخ نه كټ كړم				
ثُمَّ	لَأَصْلَبَنَّكُمْ	أَجْمَعِينَ	قَالُوا	إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا
بيا به خامخا به سولئ كړم تاسو تول هغوى اوونيل اچى بيشكه مونږه رب خپل ته				
بيا به تول په سولئ كړم هغوى اوونيل چى اخه دې خوښه وي هغه او كړه مونږ خپل رب ته				
مُنْقَلِبُونَ	وَمَا نَنْقُمُ	مِنْكَ إِلَّا	أَنْ أَمَّا	بِأَيْتِ رَبِّنَا
واپس تلونكى يو اونه اخلي ته بدله زمونږه مگر ددى خبرې اچى ايمان راوړو مونږه په نښو د رب زمونږه				
واپس تلونكى يو او ته زمونږه بدله د دې وجې اخلي چى د خپل رب په نښو باندې مو ايمان راوړې دې				
لَنَا	جَاءَتْنا	رَبَّنَا	أَفِرُّ	عَلَيْنَا صَبْرًا
هركله چى راغلي مخې زمونږ ته اى ربه زمونږه رااوړوه په مونږ باندې صبر اووفات كړې مونږه				
كله چى مونږ ته راغلي انى زمونږ ربه مونږ ته صبر رانصيب كړه او مونږ په				
مُسْلِمِينَ	وَقَالَ الْمَلَأُ	مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ	أَتَذَرُ	مُوسَىٰ
مسلمانان او اوونيل سردارانو د قوم دفرعون نه آيا ته پرېږدې موسى				
داسې حالت كښې وفات كړه چه مسلمانان يو دفرعون د قوم سردارانو اوونيل اچى آيا ته موسى				
وَقَوْمَهُ	لَيُفْسِدُوا	فِي الْأَرْضِ	وَيَذَرُكَ	وَالْهَتَكَ
او قوم دهغه چى فساد او كړى په زمكه كښى او پرېږدى بندگى ستا او د خدايانو ستا اوونيل ده				
دهغه قوم پرېږدې اچى په ملك كښې بدامنى پيدا كړى اوتا او ستا معبودان پرېږدى افرعون اوونيل				
سَنَقِيلُ	أَبْنَاءَهُمْ	وَنَسَاجِي	نِسَاءَهُمْ	وَأَنَّا
وژنو به مونږه خامن دهغوى او ژوندئ به پرېږدو ښخې دهغوى او بيشكه مونږه په هغوى باندې				
چى مونږ به ددوى خامن وژنو اولونږه به ئې خدمت دپاره اوژوندئ پرېږدو او بيشكه مونږ هغوى باندې				
قَهْرُونَ				
غالب يو				
غالب يو				

آسان ترجمہ قرآن

فرعون ووثیل چه تاسو ځما د اجازت نه مخکنې په دې سړي باندې ایمان راوړو دا ضرور څه سازش دې چه تاسو په دې ښار کېن په اتفاق سره جوړ کړې دې، دې د پاره چه ددې ځانې اوسیدونکي دې ځانې نه اوباسی ښه نو اوس به تاسو ته پته اولگی. ما هم پخه اراده کړې ده چه ستاسو لاس او پښې به ادل بدل کت کوم، بیا به تاسو ټول په سولې ژورند کړم. هغوي ووثیل: یقین وکړه چه مونږ (چه مړه شو) نو خپل مالک ته به واپس کیږو او ته دې نه سوا ځمونږ د څه خبرې نه ناراضه ئې چه ځمونږ د مالک ښې مونږ ته راغلي نو مونږ په هغې باندې ایمان راوړو؟ اې ځمونږ پروردگاره اموږ باندې صبر راتوی کړې، اموږ ته په داسې حالت کېن مرگ راولي چه مونږ ستا تابعدار یو اود فرعون د قوم سردارانو (فرعون ته) ووثیل چه: آیات موږی او دهغه ملگری آزاد پرېږدې دې د پاره چه دوی زمکه کېن فساد وکړی او تا اوستا خدایان هاته وغورځوی؟ هغه ووثیل: مونږ به د دوی ځامن ووژنو او د دوی جینکې به وژندئ پرېږدو، اموږ ته په دوی باندې پوره پوره قاپو حاصل ده.

خلاصه تفسیر

﴿قَالَ فِرْعَوْنُ أَمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ أَدْنَ لَكُمْ﴾ فرعون [دېر ویریدلو چه هسې نه ټول عوام مسلمانان شي نو یو مضمون ئې جوړ کړو او جادوگرو ته ئې] او ووثیل چه تاسو په موسی عليه السلام باندې ایمان راوړو بغیر ددې نه چه تاسو ته اجازت درکړم ﴿إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَكْرُومٌ فِي الْبَيْتَةِ﴾ بېشکه [معلومیږي چه] دا چه [څه اوشول] دایوه کاروانی وه چه په دې باندې ستاسو عمل درآمد شوې وو په دې ښار کېنې [پټ سازش شوې دې چه تاسو به داسې کوئي بیا به داسې گټه بائیلل ظاهر کړئ او دا کاروانی ستاسو په خپلو کېنې چل ځکه دې] ﴿لِيُخْرِجُوا مِنْهَا أَهْلَهَا﴾ قَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿﴾ چه تاسو ټول یوځانې شی اوددې ښار نه ددې اوسیدونکي بهر اوباسی [بیا د فراغت نه پس ټول یوځانې شی اودلته حکومت کوئ] نو [ښه ده چه] اوس به تاسو ته حقیقت معلوم شی [او هغه دا چه] ﴿لَا تَقْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأَصْلِيَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ زه به ستاسو دیو طرف لاس او ډبل طرف پښې پرېکړم بیا به تاسو په سولې په دار او خیزوم [چه نور عبرت واخلي]. ﴿قَالُوا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ﴾ هغوي جواب ورکړو چه [هیڅ پرواه نشته دې] مونږ ته په مړه کیدلو [چرته خراب ځانې ته خو به لار نشو کنه بلکه] خپل مالک لره به څو [چه هغه سره په هر شان امن او راحت دې نوز مونږ نقصان څه دې] ﴿وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَتْ﴾ او تا په مونږ کېنې څه دعیب لیدلې دې [چه په هغې باندې شور کوې] سوا ددې نه چه مونږ دخپل رب په احکامو باندې ایمان راوړو [نو دا څه عیب خبره نه ده. بیا ئې دده نه اعراض او کړو اودالله عز وجله نه ئې دعا اوکړه چه] ﴿رَبَّنَا آفِرْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَقَّنَا مُسْلِمِينَ﴾ انې زمونږ پروردگاره په مونږ باندې صبر راتو ئې کړه [چه که دوي سختي کوي نو چه مونږ مستقل یو] او زمونږ ساه په اسلام باندې اوباسی [چه دده د سختی نه پریشانه نه شو او څه خبره دایمان خلاف اونه شي].

﴿وَقَالَ الْمَلَأَمِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ﴾ او [کله چه دموسی عليه السلام دا لویه معجزه منظر عام ته ښکاره شوه او ساحرانو ایمان راوړو او بعضې خلق هم د دوی تابع شو په هغه وخت] کېنې دفرعون قوم سردارانو [چه د حکومت سرکرده خلق وو چه دانې اوکتل چه بعضې سړی مسلمانان شو نو

فرعون ته ئې [اوونیل] (أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ) چه آيا ته موسى ﷺ اودده قوم [تابعين] به هم داسې بې تكليفه او په خپله طبع آزاد] پرېږدي چه هغوی په ملك كښې فساد كوي [فساد دا چه خپله ډله زياته كړي چه ددې نه د بغاوت اندېښنه ده] (وَيَذَرُكَ وَالْهَتَّكَ) او هغه [يعني موسى ﷺ] تاسو او ستاسو [تجويز كرده] معبودان پرېږدي [يعني ددوي د معبود منلو نه منكر وي او موسى ﷺ سره دهغه قوم هم داسې او كړي يعني ته ددې څه غور او كړه] (قَالَ سَنَقِيلُ آفَاءَهُمْ وَنَسْفُهُمْ نِسَاءَهُمْ) فرعون اوونیل چه [اول داسې انتظام معلومېږي چه] مونږ هم ددې خلقو ځامن قتل كول شروع كړو [چه ددوي زور زيات نشي] او [چونكه دښخو د زياتيدو نه هډو څه اندېښنه نشته دې لهذا مونږ ته دكار اود خدمت دپاره هم ددوي ضرورت دې ددې وجې] ښځې يې ژوندني پرېږدو (وَأَنَّا قَوْمُهُمْ قَهْرُونَ) او مونږ ته په هر رنگ په دوي زور دې [په دې انتظام كولو كښې به هيڅ مشكلات نه وي].

معارف او مسائل

ددې آيتونو مباركو نه په وړاندې آيتونو مباركو كښې دا بيان راغلې دې چې دخپلو سردارانو په مشوره سره فرعون چې كوم ساحران او جادوگران د موسى ﷺ دمقابلې دپاره دټول ملك نه راجمع كړي وو ، هغوی دمقابلې په ميدان كښې يوازې صرف دا نه چې خپل شكست يې او منلو بلكه په موسى ﷺ باندې يې ايمان هم راوړو.

تاريخي روايتونو كښې راغلي دي چې هر كله د جادوگرو سردارانو موسى ﷺ باندې ايمان راوړو نو شپږ لاکه فرعونيانو هم د دوی په ليدو دايمان راوړلو اعلان او كړو.

دې مقابلې او مناظرې نه مخكښې يوازې دوه كسان موسى ﷺ او هارون ﷺ دفرعون مخالف وو ، كله چې دټولو نه لوڼې جادوگران د فرعونيانو د اقتدار غړي وو او دوی سره شپږ لاکه عوام مسلمانان شونو لوڼې طاقت دفرعون مقابلې ته تيار شو. په دې باندې دفرعون وار خطا كيدل بالكل بې ځايه نه وو. خو ددې د پټولو دپاره ئې د يو چالاك هوښيار سياستدان په انداز كښې رومي خو په جادوگرو د بغاوت دا شان الزام اولگولو چې تاسو موسى ﷺ سره ملگري وي او په شريكه مو دا پټ سازش د ملك او ملت دنقصان دپاره كړې وو.

(إِنَّ هَذَا لَكُم مَكْرٌ مُّكْرَمٌ فِي الْمَدِينَةِ) [دا خوستاسو يو پټه منصوبه وه چې دلته په دې ښار كښې مو جوړه كړې وه]. او بيا ئې جادوگرو ته خطاب كښې داسې اوونیل چې: «أَمْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ أَذْكَ لَكُمْ» [آيا زما د اجازت نه وړاندې تاسو ايمان قبول كړو] دا استفهام انكاري د زورنې وركولو دپاره وو ، او په اجازت باندې د دوی ايمان راوړل ئې ځكه اړه كړل چې خلقو ته دا يقين وركړي چې زموږ خپله اراده هم دا وه چې كه دموسی ﷺ په حق باندې كيدل ښكاره شونو مونږ به ئې هم پخپله اومنو او نورو خلقو ته به هم د مسلمانيدو اجازت وركړو ، خو تاسو تلوار او كړه او په حقيقت باندې دغور كولو نه بغير د يو سازش ښكار شوي.

دفرعون ددې چالاكۍ يو مطلب دا وو چې د موسى ﷺ معجزه او د جادوگرو منل ئې يو شريك سازش ثابت كړي ، بل مطلب ئې دا وو چې هر كله د موسى ﷺ دغه عمل اود جادوگرو پرې ايمان راوړل ، خالص دفرعون گمراهۍ ښكاره كول وو ، عوامو سره ددې هيڅ تعلق نه وونو ده او غوښتل چې د خلقو مخه ددې نه واړوي او دې نه سياسي مسئله داسې جوړه كړي چې :

﴿لَا تُخْرَجُوا مِنْهَا أَهْلُهَا﴾ (په دې غرض چې ددې نه د دې اوسیدونکي اوباسي! ددې چالاکنی نه پس د خپل رعب قائمولو په غرض جادوگرو ته د زورنې ورکول یی شروع کړل، اولنې په مبهم انداز کښې اووئیل چې: ﴿فَتَوَفَّيْتُمُوهُمْ﴾ [ښه زړه درته د دې نتیجه معلومه شی! بیا نې ورته په ښکاره داسې اووئیل چې:

﴿لَا قَطْعَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافِ ثَمَرِ الْأَصْيَانِ﴾ [زه به ستاسو لاسونه او پښې دیوئیل اړخ نه کټ کړم بیا به ټول په سولې کړم]

فرعون که په دې گډوډی کښې په فرعونیانو او په درباریانو د قابو موندلو هر خومره سازشونه او کوششونه او کړل، دده د ظلم سزاگانې د پوښې نه مشهورې او په خلقو رعب راوستونکې وې، خود اسلام زبردست قوت هرکله چې په زړونو کښې ځانې اونیسې نو بیا د ټولې دنیا دمقابلې کولو نه هم دغه انسان مخ نه اړوی، نو هغه جادوگرو چې یو څو گنټې مخکښې نې فرعون خپل ځداني منلو او نور خلق نې هم دې ته را اړول په یو څو منته کښې نې چې د اسلام کلمه اولوستله نو زړه نې دومره غټ شو چې د فرعون د ټولو زورونو په جواب کښې نې داسې اووئیل چې: ﴿قَالُوا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ﴾ [۱] هغوی اووئیل چې! څه دې خوښه وی هغه اوکړه! مونږ خپل رب ته واپس تلونکی یو!

هرکله چې جادوگرو د فرعون د زور ظلم نه خبر وو نو دهغې نه نې د انکار کولو یا دمقابلې کولو په ځان دهغه زورنه صحیح اومنله چې واقعی ته راته د هر قسم سزا را کولو قدرت لرې، خو دایمان په راوړلو مو د دنیا په ژوند تکیه کول ختم شو، ولې چې په آخرت کښې به راته ددې نه ښه ژوند را کړې شی او د خپل رب ملاقات به مو نصیب شی.

بله معنی نې دا هم کیدای شي چې څه دې زړه غواړی نو هغه راسره اوکړه آخر به زمونږ او ستاسو پېشې د رب العالمین سره کیږي چې ظالم نه به دمظلوم د ظلم بدله اخلي، دغه وخت به دخپل دغې عمل نتیجه بیا مومی، لکه چې په یو بل آیت مبارک کښې هم دغسې راغلی دی چې: ﴿فَأَقِمْ وَفَائِزٌ﴾ [۲] اتمّا تقضى هذه الحیوة الدنیاة [چې څه دې زړه غواړی زمونږ باره کښې د هغې حکم ورکړه، ستا حکم یوازې زمونږ د دنیا په ژوند چلیدې شی! ستا د قهر غصې په نتیجه کښې یوازې زمونږ د نیوی ژوند ختمیدې شی، مگر دایمان راوړلو نه پس په دې ژوند مونږ په دې ملانه تړو ځکه چې دا په هر حال کښې په هر شان ختمیدونکې ده فکر خود هغې ژوند پکار دې چې پخپله هم اودهغې آرام او تکلیف هرڅه ختمیدونکې نه دی.

که ژور نظر سره اوکتلی شي نو دایمان راوړلو په وجه هغه جادوگرو کښې خومره بدلون راغلو، کوم بیکاره انسان فرعون چې نې ځداني منلو، نور خلق نې هم دې ته رابلل، د الله د شان لویي او برترئ نه بالکل ناخبره وو، خواوس ددغه عقیدو او عملونو نه بالکل واوړیدل، او په حق دین باندې دومره کلک شو چې خپلو سرونو بائیللو باندې هم اړ نه وو، او دنیا نه رخصتیدل نې ځکه خوښ کړل چې رب سره به ملاقات اوکړو. یوازې دا نه وه چې ایمانی قوت او جهاد فی سبیل الله همت په کښې پیدا شو بلکه معلومېږي چې د حقیقی علم او پیژند گلو لارې هم پرې خلاصې شوې، نو د فرعون په مقابل کښې ددغې زړور بیان سره سره یې دا دعا هم شروع کړله چې:

﴿رَبَّنَا آتِنَا صَبْرًا وَتَوَقَّنَا مُسْلِمِينَ﴾ [انہی زمونہ پر بہ ا مونہ تہ صبر رانصیب کرہ] او مونہ پرہ داسی حالت کنہی وفات کرہ چہ مسلمانان یوا

پہ دے کنہی معرفت تہ داسی اشارہ دہ چہ کہ د الله ﷻ نہ او غواری نو دانسان عزم او ہمت ہیخ پکار نہ راخی خکہ نہی د کلک پاتی کیدو دعا او کرہ ، دا دعا چہ خنکہ د الله ﷻ د پیژند گلو نتیجہ دہ دغسی د ہنی مشکل د حل یوہ بہترینہ ذریعہ ہم دہ چہ پہ کنہی دغہ وخت دوی راگیر وو ، ولہ چہ پہ صبراو مستقل مزاجی سرہ انسان دخپل حریف پہ مقابلہ کنہی پہ لویہ پیمانہ کامیابی دی شی .

د یورپ دتیر شوی اول جنگ عظیم پہ وجوہاتو او نتیجوباندی غور کوونکی کمیشن پہ خپل رپورٹ کنہی لیکلی وو چہ یوازی مسلمان قوم خکہ کامیاب دی چہ دوی پہ الله ﷻ او پہ آخرت باندی ایمان لری . پہ میدان جنگ کنہی د ټولو قومونو نہ زیات بہادران ثابت شوی دی ، پہ مصیبت او مشقت باندی صبر کولو کنہی د ټولو نہ وړاندی دی ، ہم دغہ وجہ دہ چہ پہ دغہ وخت کنہی بہ جرمنی قومونو د جنگ ماہرانو پہ دے زور ورکولو چہ پہ فوج کنہی دے دینداری او د آخرت د ویرې پیدا کولو کوشش او کرې شی . ولہ چہ پہ دے سرہ حاصلیدونکی قوت پہ بل ہیخ خیز سرہ نشی حاصلیدی . [تفسیر المنار].

ماہرانو کنہی ایمانی بدلون راتلل د موسیٰ ﷺ د همسا او پدیشا نہ ہم لویہ معجزہ وه : افسوس چہ مسلم حکومتونہ خپل خان مضبوطولو دپارہ ټول انتظامونہ کوی مگر دانی ہیر کری دی چہ د طاقت او یووالی روح اختیار کری ، فرعوننی جادوگروہم پہ اول وار کنہی ددے هر خہ گنرلی وو ، خود ټول عمر د الله ﷻ نہ بیگانہ منکرانو کافرانو نہ نہ یوازی مسلمانان جوړول بلکه کامل عارفان ، مجاہدان او غازیان جوړول د موسیٰ ﷺ د همسا او ید بیضاء د معجزو نہ خہ کمہ معجزہ نہ دہ .

فرعون باندی د موسیٰ او ہارون ﷺ د ہیبت اثر : د فرعون چالاکی او سیاسی دروغو دومرہ کار خو او کرې شو چہ د هغه جاہل قوم نہی پہ زړې گمراہی کنہی پہ مخہ اختہ پریخودل مگر دا د عجوبہ هغوی دپارہ ہم قابل د فہم نہ وه چہ ټولہ غصہ نہی پہ جادوگرو سرہ کرہ د اصلی مخالفو موسیٰ ﷺ او ہارون ﷺ پہ بارہ کنہی نہی ہیخ خبرہ د خلې نہ اونه ختلہ خکہ خو ورتہ خپلو درباریانو او وٹیل چہ :

﴿أَنذَرْتُمُوهُمْ وَيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَذَكَّرُ إِلَهُكَ﴾ [چہ آیا تہ موسیٰ ﷺ او د هغه قوم پرېدی چہ پہ ملک کنہی بدامنی پیدا کری اوتاوستا معبودان پرېدی]

فرعون پہ دے خبرہ او وٹیل چہ : ﴿قَالَ سَتَقِيلُ أَلَيْسَ لَهُمْ نَسَاءَهُمْ وَلِلْأَوَّلِينَ قَهْرُونَ﴾ [یعنی ددوی معاملہ زمونہ دپارہ خہ قابل فکر نہ دہ . مونہ بہ ددوی سرہ داسی کار او کرو چہ پہ دوی کلہ هلك پیدا کیڑی نو مونہ بہ هغه وژنو او صرف جینکی بہ ژوندی پرېدو ، اود دے نتیجہ بہ خہ وختہ پورې داشی چہ ددوی قوم کنہی بہ سری بالکل ختم شی او صرف بنسخې بہ پاتی شی ، او دا بنسخې بہ زمونہ خدمت کوی او زمونہ وینسخې بہ وی ، او مونہ خو پہ دے ټولو باندی پوره طاقت لرو او دوی مونہ سرہ ہیخ نشی کولې .

مفسرينو علماؤ ليکلی دی چي دخپل قوم په دومره راپارولو سره بيا هم فرعون دومره اوونيل چي نارينه بچي د بنی اسرائیلو به وژنو اوزنانه بچي به ئې ژوندئ پرېږدو، چي دهغه نتيجه به په څه لږ زمانه کښې دا راوځي چي ددوي قوم به د نرانو نه خالي شي يوازي زنانه به پاتې شي ليکن د موسی عليه السلام او هارون عليه السلام باره کښې دغه وخت هم د خلې نه څه خلاف خبره اونه ختله وجه ئې دا وه چي د موسی عليه السلام معجزاتو واقعي د فرعون په زړه کښې او دماغو باندې سخت هيبت راوستي وو.

سعید بن جبیر رضي الله عنه فرمائيلي دي چي په فرعون دومره ويړه وه چي د موسی عليه السلام په ليدو سره به ترې متيازې وتلې او دا بالکل صحيح ده چي د حق ډير لوڼې هيبت وي.

هيبت حق است اين از خلق نيست

اد الله عليه السلام هيبت په خلقو راځي د خلقو هيبت په چا نه راځي
او مولانا روم فرمائي چي:

هر که ترسيد از حق وتقوي گزید ترسيد ازوے جن وانس وهر که دید

اخوک چي الله عليه السلام نه ويرېږي او تقوی دار وي، هغه لره چي هر څوک او ويني هغه ترې ويرېږي که هغه پيريان وي او که بنيادم.

فرعون ته چي خپل قوم دا اوونيل چي ته موسی عليه السلام او قوم ئې داسې پرېږدي چي تا او ستا معبودان همدا سې پرېږدي. دې نه معلومېږي چي اگر که فرعون دخپل قوم په مخکښې دخپلې خدايي دعوی کوله او «أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى» به ئې وئيل خو پخپله به ئې هم دبتانو عبادت کولو.

د بنی اسرائیلو دپاره دغه ظالمانه نه قانون دويم ځل نافذ کړې شو چي دهغوي هلكان به مړه کول او جينکي به ئې ژوندئ پريخودې، دوي دپاره دغه قانون اول ځل د موسی عليه السلام دپيدا کيدونه مخکښې هم جاري کړې شوې وو چي د هغه د ناکامه کيدو ننداره تر دغه وخته پورې کوله، خو هرکله چي الله عليه السلام يوقوم شرمول او ذليله کوي غواړي نو دهغوي کړي انتظامونه په آخر کښې دهغوي د تباھي وجه جوړشي څنگه چي د فرعون دغه زور ظلم هم د هغه اود هغه د قوم دتباھي سبب جوړ شو. [بيان ئې راروان دي].

قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ	
اوونيل موسی قوم خپل ته مدد غواړئ دالله نه اوصبر کوئ بيشکه	
موسى عليه السلام خپل قوم ته اوونيل چي تاسو دالله عليه السلام نه مدد غواړئ او په هر تکليف صبر کوئ	
الْأَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ	
زمکه دالله ده په ميراث سره ورکوي دا هغه چاته چي او غواړي هغه د بندگانو خپلونه اوښه انجام	
زمکه صرف دالله عليه السلام ده چي کومو بندگانوته ئې خوښه شي نو هغوي ته ئې ورکوي او آخر کښې	
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٥٠﴾ قَالُوا أَوْزَيْنَا مِنْ قَبْلُ أَنْ تَأْتِنَا	
دپاره دپرهيزگارانودې اوونيل هغوي ضرر رسولې کيدو مونږ ته مخکښې ددې نه چي ته راغلي وي مونږ ته	
کاميابي دپرهيزگاروده [د موسی عليه السلام د قوم] خلقو اوونيل چي مونږ ته ستاد راتلونه وړاندې هم تکليفونه	

وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا	قَالَ عَلَىٰ رَبِّكُمْ أَنْ تُهْلِكَ
اوروستو ادهغي نه اچي ته راغلي مونږ ته اوونيل موسى انڙدي دي ارب ستاسو اچي هلاڪ ڪري	راکولي شو اوستادراتلونه پس هم.....موسی ورتنه اوونيل چي زر به ستاسو الله
عَدُوَّكُمْ	وَلَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ
دشمن ستاسو اوخليفگان ڪري تاسو ا په زمڪه ڪنبي ا بيابه گوري ا چي ڇرنگي	ستاسو دشمن هلاڪ ڪري اوتاسوبه ددي زمڪي خليفه گان جوڙ ڪري ا اوبيابه دا گوري
تَعْمَلُونَ ۝	وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ
عملونه ڪوي تاسو اويه تحقيق سره انيولي وومونڙه ا قوم دفرعون ا په قحط سره ڊير ڪلونه	چي تاسو ڇنگه عمل ڪوني اومونڙه دفرعون خلق خوشوڪاله په قحط
وَنَقْصِ	مِّنَ الثَّغِيرِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ۝
اويه نقصان سره ا دميوونه ا دپاره ددي چي هغوي انصاحت قبول ڪري ا نوهرڪله چي	اود پيداوار په ڪمي ڪنبي راونيول ا ددي دپاره چي دوي تري نه نصيحت قبول ڪري ا نوهرڪله چي
جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ	قَالُوا لَنَا هَذِهِ ۚ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ
به راغله هغوي ته اينه زمانه انوونيل به هغوي ازمونڙه دپاره ده دا ا وڪه اويه رسيدله هغوي ته ا خرابه زمانه	به په هغوي ٻڌه وخت راغلو ا نو هغوي به اوونيل چي دا خوزمونڙه خپل ڪمال دي ا وڪه بدحال به پري راغلو
يَظُنُّوْا	يُمُوسَىٰ وَمَنْ مَّعَهُ ۖ أَلَا إِنَّا طَرَّهُمْ عِنْدَ اللَّهِ
نوبدقالي به ني نيوله ايه موسى اويه هغه چاچي دهغه سره وواخيردر ايشڪه ابدقالي دهغوي ا دالله سره ده	نوموسي اودهغوي ملگري به ني سپيره گنڀل ا خال دادې چي ددوي سپيرتوب د الله د طرفه وو
وَلَكِنَّ	أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝
ليڪن ا اڪثردهغوي ا نه لري علم اواوونيل هغوي اهرهغه ڇيڙا چي راوري ته مونږ ته	خود هغوي زيات خلق نه پوهيدلدفرعون قوم اوونيل ڪه ته مونږ ته د جادو په
بِهِ	مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۖ فَمَا تَحُنُّ لَكَ
هغه ا دنبي نه اچي ته جادو اوڪري په مونږ باندې ايه هغي سره ا پس نه يو ا مونږ ا ستا	ذريعه مونږ ته هرڇومره نبي پيش ڪريخو مونږ په تاباندې هرگز
يُؤْمِنِينَ ۝	
مونگي ا	
ايمان راوړونڪي نه يو	

آسان ترجمہ قرآن

موسیٰ علیہ السلام خپل قوم ته وڻيل ڇه: دالله نه مدد اوغواڙي او صبر ڪوي. يقين وڪري ڇه زمڪه دالله ده. هغه دخپلو پنڌ ڪالو نه ڇه ڇا ته وغواڙي نو ددي وارث جوڙوي. او آخري انجام ڊهرهيزگارو په حق

کښ وي. دوي ووئيل چه: مونږ ته خوستا دراتلو نه مخکښ هم تکليف را کړې شوې وو، اوستا دراتلو نه وروستو هم (تکليف را کولې شي) 'موسى عليه السلام' ووئيل: اميد ساتي چه الله تعالى به ستاسو دښمن هلاک کړي، او تاسو به په زمکه کښ د هغوي چالشين جوړ کړي، بيا به کوري چه تاسو څنگه کار کوئ او مونږ د فرعون ملگرو لړۍ په قحط سالي او د پيداوار په کس کښ مبتلا کړل، دي د پاره چه دوي ته تنبيه ملاؤ شي (خو) نتيجه داشوه چه که دوي باندي به خوشحالي راتله نو دوي به وئيل چه: دا خو څو لږ حق وو. او که په دوي باندي به څه مصيبت راځي نو دا به ئې د موسى عليه السلام او دهغه دملگرو سپېده توب گنړلو. خبردار (دا خو) خپله ددوي سپېده توب (ووجه) دالله په علم کښ وو ليکن دوي کښ اکثر خلق نه پوهيدل، او (موسى عليه السلام ته) به ئې وئيل چه: ته که مونږ باندي دخپل جادو چلولو د پاره خواهه که څنگه نېمه هر راوړې، نو مونږ به تاباندي ايمان نه راوړو.

خلاصه تفسير

[ددې مجلس خبر چه کله بني اسرائيلو ته اورسيده نو ډيرو پريدل او حضرت موسى عليه السلام ته ئې دځه کولو وينا اوکړه نو] ﴿ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا ﴾ موسى عليه السلام خپل قوم ته وفرمائيل چه په الله ﷻ بهروسه ساتي او مضبوط اوسېږئ [ويرېږي مه] ﴿ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ﴾ دا زمکه دالله ده چه څوک غواړي مالک [اوحاکم ئې] جوړ کړي دخپلو بندگانو نه [نودا ئې دخوورځو دپاره فرعون ته ورکړې ده] ﴿ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ او آخر کاميابي دهغو وي څوک چې دالله ﷻ نه ويرېږي [نوتاسو په ايمان اوتقوى باندي قائم اوسي، انشاء الله دا سلطنت به تاسوته ملاوېږي. دلږو ورځو داننتظار ضرورت دې] ﴿ قَالُوا اَوْزَيْنَا مِنْ قَبْلُ اَنْ تَاْتَيْنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ﴾ ددوم خلقو [ددير افسوس او غم نه چه ددې طبعي اقتضاء تکرار شکوه دې] اووئيل چه [حضرت] مونږ هميشه په مصيبت کښې پاتې شوي يو ستا ﷺ دراتلونه وړاندي هم [چه فرعون به مونږ بېگار کولو او تر څه مودې پورې ئې زمونږ هلاک قتل کول] او ستاسو ﷺ دراتلو نه پس هم [چه رنگ په رنگ] تکليفونه رارسوي تر دې چه بياني داوولاد دقتل کولو تجويز کړي دي] ﴿ قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ اَنْ يُّهْلِكَ عَذُوْكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ ﴾ موسى عليه السلام وفرمائيل [ويرېږي مه] ډير زر به الله ﷻ ستاسو دښمن هلاک کړي اودده په ځاني به تاسو ددې زمکې حاکمان جوړ کړي ﴿ فَيَنْظُرْ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴾ بيا به ستاسو طرز عمل گوري [چه شکر او قدر او اطاعت کوني يا بې قدري او غفلت او معصيت په دې کښې ترغيث دې دطاعت اود تحذير دې د معصيت نه].

﴿ وَلَقَدْ اَعَدْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالْسِّنِينَ ﴾ او [کله چه فرعون اودده تابعينو په انکار اومخالفت باندي ملاوتړله نو] مونږ فرعونيان [دفرعون سره حسب عادت مذکوره] [ر کوع اول پاره هذا] په دې تکليفونو کښې اخته کړو ① قحط کښې ﴿ وَتَقْمِصُ مِنَ اللَّحْمِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْزَوْنَ ﴾ ② او دميوز په کم پيداوار کښې چه دوي [حق خبره] باندي پوهه شي [او دپوهيدلونه پس ئې قبوله کړي] ﴿ فَاِذَا جَاءَهُمْ الْحَسَنَةُ ﴾ نو [بيا هم هغوي پوهه نشول بلکه دا حالت وو چه] کله به په دوي باندي خوشحالي [يعني آسانتيا په پيداوار کښې] راتلله ﴿ قَالُوا لَنَا هِيَ ﴾ نو وئيل به ئې چه دا خو زمونږ دپاره کيدل پکار وو [يعني مونږ مبارک قسمت والا يو. دازمونږ دخوش قسمتي اثر

دی. دا نه وو چه دانی دالله ﷻ نعمت گنرلی وی اوشکر نی وستی وی او اطاعت نی اختیار کړی وی [وَأَنْ تُصْبِحُمْ سَبَّحْتَ بِقُلُوبِهِمْ وَمَنْ مَعَهُ] او که دوی ته څه بدحالی [لکه قحط او کم پیداوار لکه چه ذکر شو] راپیښیدل نودابه ئې د موسی ﷺ اودده دملگرو نحوست خودلو [چه داددوی په بدبختی سره اوشو. داسې نه وه چه دوی دخپلو بدو اعمالو کفراوتکذیب وجه اوسزا گنرلی وی اوتوبه گار شوی وی حالانکه داټول ددوی داعمالو په وجې سره وو. لکه چه فرمائی چه] [الْأَلْمَاطِيزُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ] یادساتنی چه ددوی [ددې] بد بختی [سبب] دالله ﷻ په علم کښی دی [یعنی ددوی کفریه اعمال خو الله ﷻ ته معلوم دي. داسپیره توب خوددوی د اعمالو سزا ده] [وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ] لیکن [خپله بدتمیزی سره] په دوی کښی اکثر خلقو [دا] نه پیژندله [وَقَالُوا مَهْمَا آتَانَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّنُخْرَجَ بِهَا فَمَا تَأْتِيكَ بِشَيْءٍ لَّكَ يَمُومِينَ] او [بلکه لا دا به ئې وئیل] چه خواډ که هر څومره عجیبه خبره مونږ ته راوړې چه ددې په ذریعه په مونږ جادو اوکړې نوبیا به هم مونږ ستا خبره بالکل اونه منو.

معارف او مسائل

هرکله چې فرعون د موسی ﷺ نه شکست اوخوړو نو دخپلې غصې سرولودپاره ئې د بنی اسرائیلو د هلکانو د وژلو او دجینکو د ژوندی ساتلو قانون جوړ کړو. بنی اسرائیل په ویره کښی شو چې هغه عذاب راباندې بیا راروان دې کوم چې راباندې فرعون د موسی ﷺ د پیدا کیدو نه مخکښی راوستي وو. د موسی ﷺ هم دې ته فکروو، دپیغمبری شفتت او حکمت په جوړ ددې مصیبت نه د خلاصیدو دوه خیزونه ئې خپل قوم ته په گوته کړل. یو دا چې ددښمن په مقابل کښی الله ﷻ نه مدد غواړئ. بله دا چې دمشکل حل کیدو پورې دصبر او همت نه کار اخلئ او دانی اوخودل چې په داسې کولو به تاسو غالب راشئ. او دا ملک به ستاسو شی، نو د رومبی آیت مبارک مضمون هم په دې شان دې فرمائی چې:

[لَتَجِئِنَّوَا لِلَّهِ وَاصِبُونَ] [چې تاسو دالله ﷻ نه مدد غواړئ اوپه هر [تکلیف] صبر کوئ].

بیا فرمائی چې: [إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ] [ازمکه صرف دالله ﷻ ده چې کومو بندگانوته ئې خوښه شی نو هغوی ته ئې ورکوی اوآخر کښی کامیابی دپرهیزگارودده].

د مشکلاتو اومصیبتونو نه د خلاصیدو مجریه نسطه :: موسی ﷺ چې بنی اسرائیلو ته کومه حکیمانه نسخه په دښمن باندې د غالب کیدو دپاره وربښودلې وه، هغه داسې نسخه ده چې کله به کاره نه ځی او په استعمال سره ئې کامیابی یقینی کیږی. ددې نسخې رومبی جزء، الله ﷻ نه مدد غوښتل دی کوم چې ددې اصل روح دې ولې چې د کائناتو پیدا کوونکی مدد چا سره وی نو د هغه د امداد طرفته د ټولو کائناتو د مدد مخه ځکه راگرځی چې داټول هم دالله ﷻ د فرمان تابع دی:

خاک وبادو آب و آتش بنده اند بامن و تو مرده باحق زنده اند
خاواره، هوا اور او ټول دالله ﷻ بندگان دی اگر چې ما او تاته مړه ښکاری خود الله ﷻ په نزد ژوندی دی.

یو حدیث پاک کښی راغلی دی چې هرکله چې الله ﷻ د څه کار اراده اوکړی نو د هغې اسباب او ذریعې پخپله برابرېږی. همدغه وجه ده چې ددښمن په مقابل کښی لوئې نه لوئې

قوت انسان دپاره دومره پکار نه راځي څنگه چې الله ﷻ نه امداد غوښتل پکار راځي، خو شرط دادې چې دغه امداد غوښتل په اخلاص او صدق باندې بنا وي صرف زباني جمع خرچ او خودلې وينا نه وي.

ددې نسخې دويم جزء صبر دې او دلغت په اعتبار سره صبر دې ته وائي چې په خلاف طبع څيز باندې په ځان قابولولو سره كلك پاتې شي نو په يو مصيبت باندې صبر هم دا مطلب لري چې د مخ سر تېكولو، چغوسورو، وهلو طبعي جذبه قابو كېنې راوستل شي.

هر تجربه كار عقل مند انسان په دې ښه پوهيږي چې په دنيا كېنې هر لوثې مقصد كېنې كاميابي هله حاصلېدې شي چې طبيعت نه خلاف ويرو محتونو مشقتونو باندې دغم نه كار واخستې شي لكه نبي كريم ﷺ فرمايلي دي چې صبر دومره زيات فراخه نعمت دې چې دې نه زيات فراخه نعمت بل څه چاته نه دې ورکړې شوې. [ابوداؤد] (۱).

دموسی ﷺ په دې حکیمانه نصیحت او په دې باندې د اړې لرونکي اجمالی وعده د کامیابي او مدد کله د بني اسرائيلو په پوهه كېنې راتلې شوه. كوم چې د خلاف كردار عادت وو. هغوی ددې په آوريدو او وئيل چې:

﴿قَالُوا أَؤْذِنَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا﴾ [دموسی ﷺ د قوم] خلقوا وئيل چې مونږ ته ستاد راتلونو وړاندې هم تكليفونه راکولې شو اوستاد راتلونو پس هم.

مطلب ئې دا چې ستاسو دراتلونو نه مخكېنې په مونږ راتلونكي نقصانونه خو مو څكه برداشت كول چې دداسې پيغمبر دراتلو په طمع وو چې هغه به مونږ لره دې نه خلاص كړي، ستاسو دراتلونو پس اوس هم كه مونږ باندې دغه نقصانونه وي نو څه به كوؤ؟ په دې وجه موسی ﷺ دوي ته د حقيقت ښكاره كولو دپاره وفرمايل چې:

﴿قَالَ عَلَي رِبِّكُمْ أَنْ يُمْلِكَ عَذُّوكُمْ وَتَسْتَظِلُّكُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ [موسی ﷺ ورته او وئيل چې زړ به الله ﷻ ستاسو دشمن هلاك كړي او تاسو به ددې زمكې خليفه گان جوړ كړي]

خو ورسره ئې وفرمايل چې: ﴿فَيَنْظُرْ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ [اوبيا به دا گوري چې تاسو څنگه عمل كوئ] په دې سره دا او خودلې شو چې ديو ملك حكومت او سلطنت پخپله څه مقصد نه دې بلكه ددې وركول دې مقصد دپاره وي چې په دغه ملك كېنې عدل، انصاف قائم شي، د الله ﷻ خودلې نيكي خوره كړې شي او بدې بنده كړې شي، نو تاسو هم د مصر د حكومت سنبالولو په صورت كېنې هوښيار او سپړئ، هسې نه چې تاسو هم د حكومت او اقتدار په نشه كېنې د ځان نه مخكېنې خلقو انجام هير كړئ.

حکومت او سلطنت د همدارانو دپاره يو آزمېښت دې: دې آيت مبارك كېنې اگر چې خطاب خاص بني اسرائيلو ته دې، خو الله ﷻ په دې سره هرې حكمراني دلې ته خبرداري وركړې دې چې په حقيقت كېنې حكومت او سلطنت د الله ﷻ حق دې، هر كله چې انسان د الله ﷻ خليفه دې نو هم هغه ورته حكومت وركوي او كله ئې چې او غواړي نو ترې نه ئې واخلي لكه فرمائي چې: ﴿تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ﴾ (۲)

(۱) سنن ابی داود، کتاب الزکوٰۃ، باب فی الاستعفاف: ج ۱، ص ۲۲۲

(۲) ترجمه: تاسو روکوئې پادشاهي چاله چه او غواړئ او اخلئ پادشاهي دهغه چاله چه تاسو او غواړئ.

ددې هم دغه مطلب دې. او دا مطلب يې هم کيدېشى چې په دې کښې د حکمران کس يا حکمرانې دلې آزميزت داسې وى چې آيا دوى په دغه حکومت کښې عدل و انصاف قائمولى شى کنه؟ او د امر بالمعروف او نهى عن المنکر ذمه دارى تر کومه حده پورې پوره کولى شى. په دې موقع تفسير بحر محيط نقل کړى دى چې د بنى عباس دويم خليفه منصور ته د خلافت ملاويدو نه مخکښې يو ځل عمرو بن عبید رضي الله عنه راوړسیدو او دا آيت مبارک ئې اولوستو:

﴿عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَهْلِكَ عَذُوكُمْ وَتَسْقُطَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ﴾

چې په دې کښې ورته د خلافت ملاويدو زيرې وو، او بيا اتفاقاً د دینه پس منصور خليفه جوړ شو چې بيا منصور خليفه جوړ شو، عمرو بن عبید رضي الله عنه ورغلو نو منصور ورته د پيشنگوئى دغه آيت مبارک ورياد کړو، عمرو بن عبید رضي الله عنه ورته دهغې ښه جواب ورکړو هغه داسې چې واقعى دهغه خليفه جوړيدو پيشنگوئى خو پوره شوه خو يو څيز پاتې دې چې:

﴿فَنَظَرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ [او بيا به دا گورى چې تاسو څنگه عمل کوئ]. دې نه مطلب ئې دا وو چې خليفه جوړيدل د خوشحالي او فخر څيز ځکه ندې چې الله تعالى په دغې حکومت او خلافت کښې آزميزت داسې کوى چې د الله تعالى د حکم مطابق چلوى، او که پخپله خوښه ئې چلوى؟ دې پسې ددغې آيت مبارک وعده پوره کول په قسما قسم عذابونو کښې د فرعونيانو گرفتار کيدل او په آخره کښې په درياب کښې دهغوئ غرقيدل په څه قدرې تفصيل سره بيان کړى دى، په دې کښې د ټولو نه اول عذاب، قحطى، د څيزونو کمې او گراني کوم چې په فرعونيانو راغلى وه.

د تفسير روايتونو مطابق دغه قحطى پرې په مخه او وده کاله وه، په آيت مبارک کښې دا قاطى په دوو لفظونو سره بيان شوې ده. سنين، نقص ثمرات، عبد الله بن عباس رضي الله عنه او قتاده رضي الله عنه وغيره فرمائيلى دى چې قاطى او سوکړه کلى والو دپاره عذاب وو او د ميوؤ کموالى بناريانو والو دپاره عذاب وو (۱). ولې چې په کلو کښې عام طور سره غله زياته پيدا کيږي، او په بنارونو کښې باغونه زيات وى، نو اشاره دې ته اوشوه چې دغلې فصلونه او د ميوؤ باغونه بالکل ختم شو.

ليکن چې کله يو قوم د الله تعالى د قهر لاندې راشي د هغوئ په پوهه کښې صحيح خبره نه راځي، فرعونيان هم هر کله چې د الله تعالى په قهر کښې راغلى وو. د عذاب په دې رومبى گرز سره بالکل پوهه نشو بلکه ورپسې نور هر يو مصيبت به چې پرې راغلو نو هغه به ئې د موسى عليه السلام اودهغوئ د ملگرو سپيرتوب بللو لکه فرمائى چې:

﴿فَإِذَا جَاءَهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ﴾ [نو هر کله چې به په هغوئ ښه وخت راغلو نو هغوئ به او وئيل چې دا خوزمونږ خپل کمال دې او که بد حال به پرې راغلو نو موسى عليه السلام اودهغوئ ملگري به ئې سپيره گنرل].

الله تعالى ئې په جواب کښې او فرمائيل چې: ﴿الْأَنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [حال دادې چې ددوى سپيره توب د الله د طرفه وو خود هغوئ زيات خلق نه پوهيدل].

د طائر لغوی معنی مارغه ده، عربو به د مارغانو په بڼی او گس [چپه] طرف باندې د راکوزیدو بڼه او خراب فالونه نیول، په دې بڼا مطلق فال نیولو ته هم طائر او وئیلې شو او دلته د طائر هم دغه معنی ده، د پوره آیت مبارک مطلب دا شو چې د دوی بڼه او خراب فال هر څه چې وی هغه د الله ﷻ د طرفنه وی چې دې جهان کښې هر څه چې ښکاره کیږي، ټول د الله ﷻ په قوت او ارادې سره کیږي، دې کښې د چا د سپیره توب او برکتی کیدو هیڅ دخل نه وی، دا ټول د دوی غلط خیالات او جهالت دې چې د مارغانو د بڼی او گس طرف د الوتو او راگرزیدو نه بڼه او خراب فالونه نیسی او د خپلو مقصدونو او عملونه بنیاد پرې اړدی. خبره دې آخری حد ته راوړسیده چې فرعونیانو د موسی ﷺ ټولو معجزو ته سحر او وئیل او شاته ئې او غورزولې داسې بڼې وئیل چې:

﴿وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِيَنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّنُحَرِّثَهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ [د فرعون قوم او وئیل که ته مونږ ته د جادو په ذریعه مونږ ته هر څومره نښې پېش کړې خو مونږ به تاباندې هرگز ایمان راوړونکې نه یو]

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ

نواولېږو مونږه | په هغوی باندې | طوفان | اوملخان | اوسپږي

| نومونږ په هغوی باندې طوفان راولېږلو | اومولخان او سپږي موږې راپریځودې

وَالصَّفَادَ ۖ وَالذَّمَ أَيْتٍ مُّفَصَّلَتٍ ۖ فَاسْتَكَبَرُوا وَكَانُوا

او چيندخان | اووښي | نښي | جدا جدا | نوتکبر او کړو هغوی | اوووهغوی

چيندځي موږې راولېږلې او دوي عذاب موږې راوستو | داتولې نښې مو جدا جدا اوخودلې | خو هغوی بيا هم کبر کولو

قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ۝ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا

قوم | مجرمان | اوهرکله | چې به راغې | په هغوی باندې | عذاب | نواوبه وئيل هغوی

او لوني مجرمان خلق وو | اوچې کله به پرې عذاب راغلو | نو هغوی به اووئيل چې

يَا مُوسَى اِذْعُرْ لَنَا رَبِّكَ يٰهَا عَهْدٌ عِنْدَكَ

ايموسي | اوغواړه دعا | دپاره زمونږه | درب خپل نه | په سبب دهغې | چې وعده کړې ده هغه | ستاسو سره

انې موسی ﷺ | زمونږ دپاره د الله ﷻ نه سوال اوکړه | څنگه ئې چې تا سره وعده کړې ده

لَئِنْ كَشَفْتَ عَنْآ الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ

که چري لري کړو تا | زمونږ نه | ادا عذاب | نو خامخا به مونږ خبره اومنو | استا | او خامخا به اولېږو مونږه

که چري تا زمونږ نه دا عذاب لري کړو | نومونږ به تا ایمان راوړو | اومونږ به تا سره خواه مخواه

مَعَكَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ

تاسره | بني اسرائيل | نوهرکله چې | به لري کړو مونږه | دهغوی نه | عذاب | دهغه نيتې پوري

بني اسرائيل رحصت کړو | خوچې کله به مونږ دهغوی نه تريوې نيتې پوري عذاب لري کړو

هُم	بِلُغْوَةٍ	إِذَا	هُمْ يَنْكُثُونَ	فَأَتَقَبْنَا
چی هغوی	ارسیدونکی ووهغی ته	انوپه هغه ساعت به	هغوی	اماتوله هغه وعده
اودوی به هغی ته	اورسیدل	انو هغه ساعت به	دخیلو وعدو نه په شاول	نومونې ترې نه بدله واخستله
مِنْهُمْ	فَاغْرَقْنَاهُمْ	فِي الْيَمِّ	بِأَنَّهُمْ	كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
دهغوی نه ایس	دوب کرل مونږه هغوی	اپه سمندر کښی	اپه سبب دهغی چی	هغوی ادروغ کنړلې وې
او په سمندر کښی	مودوب کرل	خکه	چه هغوی	زمونږ آیتونه دروغ کنړل
وَكَاَنُوا	عَنَّا	غَفِيلِينَ		
اوروز هغوی	دهغی نه	بی پروا		
اود هغی نه	بیخی غافله وو			

آسان ترجمه قرآن

نومونږ په هغوی باندې طوفان، ملخان، سپړی، چیند خان، او وینه راولیږله، چه ټولې جدا جدا نښې وې بیا هم هغوی د تکبر اظهار وکړو، او دوی غټ مجرمان وو. او کله چه به دوی باندې عذاب مسلط شو نو دوی به وئیل چه: ای موسی! تاڅخه د الله چه کومه وعده ده دهغی په واسطه باندې مونږ د پاره دخپل رب نه سوال وکړه (چه دا عذاب څومونږ نه لرې شی) او که واقعي تاڅومونږ نه دا عذاب لري کړو نو مونږ به ستا خبره اومنو، او بنی اسرائیل به ضرور تا سره اولیږو بیا چه کله به مونږ دوی نه عذاب دومره مودې پورې لري کړو چه هغی ته دوی لره رسیدل وو نو دوی به ناڅاپه دخپلې وحدې نه واوړیدل. نتیجه دا شوه چه مونږ دوی نه بدله واخسته، او دوی مو سمندر کښ غرق کړل ځکه چه دوی څومونږ نښې دروغون کړې وې، او دهغی نه بالکل بې پروا وهی وو.

خلاصه تفسیر

[هرکله چه داسې سرکشي ئې اختیار کړه نو] ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجُرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْجَمَّ﴾ بیا مونږ [ددې دوو مصیبتونو نه علاوه داسې مصیبتونه مسلط کړل چه] په دوی باندې [دباران دزیاتوالي] طوفان ماولیږلو [چه په دې سره دخان اود مالونو د تباه کیدلو اندېښنه شوه] او [ددې نه چه ویریدل نو موسی عليه السلام سره یې وعده اوکړه چه که مونږ نه دا مصیبتونه لرې کړه نو مونږ به ایمان راوړو اوڅه چه تاسو عليه السلام وائې نومونږ به اطاعت کوو. بیا چه کله هغه مصیبتونه لرې شول او دزړه د خواش مطابقت غله وغیره پیدا شوه نو بیا بې فکره شول چه اوس مو خان بچ شو مال به هم ښه اوشي او هم داسې په خپل کفر او گناه باندې اخته وو. نومونږ ددوي په پټو باندې [مولخان] راولیږل او [کله چه بیا ئې خپل پټی په تباه کیدلو اولیدلو نو نو ویریدل. بیانې هم هغه شان وعده اوکړه او بیا چه لکه دده عليه السلام په دعا سره هغه مصیبتونه لرې شول او غله وغیره ئې ښه کړه او په کورونو کښې ئې کیخودله نو بیا بې فکره شول چه اوس غله هم په لاس راغله او هم هغه شان په خپل کفر او گناه باندې اخته وو نومونږ په دې غله کښې [سپړی] [پیدا کړې] او کله چه ویریدل بیا هم هغه شان ئې وعده اوکړې او په موسی عليه السلام باندې دعاگانې اوکړې او هغه بلاگانې هم لرې شولې اوددې نه مطمئن شول چه اوس به اوږه اوکړو او خورو څښو به. بیا ئې هم هغه کفر او عصیان او مخالفت شروع کړو. نوپه دغه کښې

مونږ ددوي خوراك داسې بې مزې كړوچه په دوي باندې د [چيند خانو] ارمې راوستلې او ددوي د خوراك په لوڅو كېنې او پتيلو [ديگونو] كېنې ئې غورزیدل شروع كړل. چه په دې سره ټول خوراك خراب شو او هسې ئې په كور كېنې ناسته گرانه شوه او څښاك موداسې بې مزې كړو چه دوي به اوبه خله كېنې واچولې نو هغې نه به وينه جوړه شوه. غرض په دوي موبلاكانې مسلط كړې] (آيۍ مَقْصَلَت). چه دحضرت موسى عليه السلام ښكاره معجزې وې [چه دديو په مخالفت او تكذيب باندې ددغو ظاهريدل اوشو او اودا اووه او عصا اوید بيضاء چه يوځانې كړې نو دې ته آيت تسعة ونيلې شي] (فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا فَجْرًا مِّنْهُ) نو [پكار وو چه ددې معجزو او آيات په كتلو سره نرم شوي وې مگر] هغوي [بيا هم] تكبر كولو او دغه خلق ووڅه جرمونو كولو والا [چه په دومره سختۍ سره هم منع شوي نه وو].

﴿ وَلَمَّا وَفَّقَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزَ ﴾ او کله چه به په دوي باندې څه عذاب [ددې ذکر شوی] عذابونونه واقع کیدلو ﴿ قَالُوا لِمُوسَى اِذْعُرْنَا رَيْكَ يَمَّا عَاهَدَ عِنْدَكَ ﴾ نو داسې به ونیل چه انې موسی ﷺ زمونږ دپاره دخپل رب نه ددې خبرې دعا او کره چه دکومې هغه تاسره وعده کړې ده [هغه دقهر خبره لرې کول دی. زمونږ په منع کیدلوسره. نومونږ اوس وعده کوو چه] ﴿ لَبَنٌ كَثُفَتْ عَنْهُ الرِّجْزُ لَمْ يُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَكُنَّا لَنَنظُرَنَّ مَعَكَ يَنِيْ اِسْرَآءِيْلَ ﴾ که تاسو ﷺ مونږ ددې عذاب نه بچ کړئ [يعني په دعا سره لرې کړې] نو مونږ به ضرور ستا ﷺ په ویناسره ایمان راوړو او مونږ به بني اسرائيل هم خلاص کړو اوستا ﷺ سره به ئې اولېږو ﴿ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ اِلَى اَجَلٍ هُمُ يَلْفُوهُ اِذَا هُمْ يَنْتَكِبُونَ ﴾ بیا چه کله [د موسی ﷺ] دعا په برکت سره [دهغوي نه هغه عذاب یو خاص وخته پورې چه په دوي راتلونکې وو لرې کړې شو نو زر ئې بیا وعده خلافي او کره [لکه څنگه چه مخکښې بیان شو] ﴿ قَالَتْقُمْنَا مِنْهُمْ فَاَعْرِقْنَهُمْ فِي الْيَمِّ بِالْهُمُ كَذِبًا اَلَيْتَسَا ﴾ بیا [چه کله په هرهر رنگ ئې اولیدل چه دخپل شرارت نه نه منع کيږي نو بیا په هغه وخت کښې] مونږ دهغوي نه [پوره] بدکه واخستله يعني دوي مو په دریاب کښې غرق کړل [لکه څنگه چه بل ځانې کښې دي] په دې وجه چه زمونږ ایتونه ئې په دروغه گڼل ﴿ وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴾ او ددې نه به ئې بالکل مخ اړولو [او په تکذیب او غفلت کښې هم څه هسې خوا دیخوا نه بلکه اصرار او عناد سره چه داطاعت وعده او کړې او بیا ئې ماته کړې].

معارف او مسائل

ذکر شوؤ آیتونو مبارکو کنبې د فرعونيانو او موسی ﷺ پاتې حصه مذکوره چې د موسی ﷺ په مقابله کنبې جادو گرو ماتې او خوره او ایمان ئې راوړو مگر فرعونيان پخپلې سرکشی او کفر باندې په مخه کلک پاتې شو.

د تاريخي روايتونو په بنا موسی عليه السلام ددې نه پس شل کاله په مصر کښې پراو او کړو او خلقو ته به ئې د الله تعالی پیغام آوړولو حق طرفته به ئې رابلل ، دا هغه زمانه وه چې الله تعالی موسی عليه السلام ته په کښې نهه معجزې ورکړې وې چې د هغه په ذریعه وو چې فرعونیان خبردار کړي او په لاره ئې راوړي . لکه قرآن عظیم الشان فرمائی چې : ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾
ددې نهو معجزو څخه عصا او يد بيضاء ئې د فرعون دربار کښې ښکاره کړې چې هم په هغې سره ئې په جادوگرو برې بيا موندو . دې پسې بله معجزه هغه وه چې بيان ئې ددې نه په

رومبی آیتونو کنبی داسې راغلي دي چې په فرعونيانو باندې د هغوی دضد اود کور والی په وجه قاطی مسلطه کړې شوه. د دوی د زمکو او باغونو پیداوار ډیر کم شو چې دوی پرې سخت پریشان شوه آخر دا چې موسی عليه السلام ته ئې ددې دلرې کولو دپاره د دعا خواست اوکړو چې دا قاطی ترې لرې شی مگر چې کله قحط پورته شونو بیا هم په خپلې سرکشی کنبی اخته شو، اودا به ئې وئیل چې دغه قاطی خود موسی عليه السلام اودهغه د قوم د سپیرتوب په وجه وه اوس دغه قاطی لرې کیدل زمونږ برکت وو ولې چې دا زمونږ حالاتو سره سمون نه خوری.

پاتې نورې شپې معجزې اونخبي اوس په دې آیتونو مبارکو کنبی داسې بیانولې شی چې:
﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ﴾ (انومونږ په هغوی باندې طوفان راولیرلو او مولخان او سپیګې موپرې راپریخودې چيندخي موپرې راولیرلې او دوينې عذاب موپرې راوستو داتولې ننبې مو جدا جدا اوخودلې).

په دې کنبی د پنځو قسمو عذابونو بیان دې کومو ته چې ﴿آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ﴾ وئیلې شوی دی. اود عبدالله بن عباس رضي الله عنه د تفسیر مطابق ددې ځینې هر یو به تر څه خاص وخته پورې وو پیا به لرې کړې شو او د بل عذاب راتلو پورې به ډیل ورکړې شو، یعنی دا عذابونه به په یو ځایي ټول په یو وخت نه وو راغلي بلکه دیوې لري کیدلو نه پس به څه ډیل ورکړې شو هله به ورپسې بل عذاب راغلو، اوهم دا د شیخ الهند رحمته الله علیه په ترجمه کنبی اختیار کړې شوی دی.

ابن منذر د عبدالله بن عباس رضي الله عنه په روایت نقل کړی دی چې هر یو عذاب به په فرعونيانو باندې اوو ورځو پورې په دې شان وو چې دیو خالی په ورځ به شروع شو او د بل خالی په ورځ به ختم شو. دې پسې به تر بل عذاب راتلو پورې د دریو هفتو ډیل ورکولې شو.

امام بغوی رحمته الله علیه د ابن عباس رضي الله عنه په روایت نقل کړی دی (۱) چې هر کله په رومبی وار فرعونيانو باندې د قحطی عذاب نازل شو اود موسی عليه السلام په دعا سره ختم شو، بیا هم دغه خلق د خپلې سرکشی نه منع نه شو، نو موسی عليه السلام دعا اوکړه چې ائې پروردگاره! دا خوداسې سرکش خلق دی چې د قاطی عذاب پرې هم څه اثر اونه کړو. اود خپل کړی لوظ، قول نه هم واوړیدل، اوس پرې داسې څه عذاب راولې چې دوی دپاره دردناک وی، زمونږ قوم دپاره وعظ و نصیحت جوړشی اوروستو راتلونکو دپاره عبرت جوړشی. الله تعالی پرې ځکه د طوفان عذاب راوستو.

د مشهورو مفسرینو په نزد د طوفان نه مراد د اوبو داسې طوفان دي چې د فرعونيانو په کورونو او زمکو باندې داشان وراوختو چې چرته هم د ځملاستو ځایي نه وو بلکه د ناستي ځایي هم پاتې نشو. او نه ئې په زمکه کنبی څه کر کړونده کولې شوه. عجیبه خبره دا وه چې د دوی نزدې د بنی اسرائیلو چې کومې زمکې وې په هغې د طوفان هیڅ اثر نه وو. هغه ټول بالکل صحیح وو او اوچ کلک وو. خود فرعونيانو کورونه د اوبو نه ډک پک ولاړ وو.

هرکله چې فرعونیان د طوفان نه سخت تنګ راغلل نو موسی عليه السلام ته ئې د دعا خواست اوکړو. او وې وئیل که چرې الله تعالی ستاسو په دعا سره زمونږ دا عذاب لرې کړو نو زمونږ به ایمان قبول کړو. هرکله چې ددوی نه طوفان ختم شو نو د دوی فصلونه اول نه هم ښه اوشو. دوی به

وئیل چې طوفان خوزمونږ دپاره عذاب نه وو بلکه داخو زمونږ د فائدې دپاره وو ځکه چې دې سره زمونږ دزمکوپیداوار نور هم زیات شو. په دې کښې د موسی عليه السلام هیڅ عمل دخل نه وو. او سره ددې دخپل کړی لوظ نه هم واوړیدل. دې پسې الله تعالی د غور وفکر کولو دپاره یوه میاشت مهلت ورکړو. دوی دغه ټول وخت کښې روغ جوړ وو. هیڅ قسم پریشانی ورته نه وه. په امن کښې وو، په خدا خوشحالی ئې دغه ټول وخت داسې تیر کړو چې هغه خپلې کړې وعدې ئې هم هیرې کړې. نو دویم عذاب پرې د مولخانو راغلو، او د دوی ټول فصلونه او باغونه ئې اوخوړل. ځینې روایتونو کښې رازی چې د لرگی دروازی ئې هم مولخانو اوخوړلې. چتونه او د کور ټول سامانونه ئې مولخانو اوخوړل. ددې عذاب په وخت کښې هم د موسی عليه السلام معجزه مخ ته وه چې د مولخانو رخ قبضیانو طرفته وؤ، ورسره نزدې د بنی اسرائیلو کورونه او زمکې اوباغونه به بالکل محفوظ وؤ.

دې عذاب نه هم چې فرعونیان سخت تنگ شونو موسی عليه السلام ته ئې بیا ددعا خواست اوکړو وې وئیل که داخل رانه دا عذاب لرې کړې شونو د ایمان راوړلو او د بنی اسرائیلو خوشحاله شی کولو پخه وعده درسره کوؤ، د موسی عليه السلام په دعا چې ترې نه دغه عذاب لرې کړې شونو دوی سره بیا هم دومره غله موجوده وه چې یو کال ئې پرې تیریدې شو. دې سره ئې سرکشی نوره هم زیاته شوه، خپل کړې لوظ او قول ئې مات کړو ایمان ئې رانه راوړو اونه ئې بنی اسرائیل آزاد کړل.

په دې شان پرې په بینغمی او مستی کښې یو میاشت تیره شوه، الله تعالی پرې دریم عذاب د سپړو او گونډو راوستو. ﴿قُلْ﴾ هغه سپړو ته هم وئیلې شی چې دانسان په بدن جامو او ویښتو کښې پیدا کیږی، او هغه سپړو او گونډو ته هم وئیلې شی چې په غله کښې لگی، دلته دواړه قسمه عذابونه مراد اخستل داسې کیدې شی چې په غله کښې ئې گونډې لگیدلې وی او په جامو او بدن کښې ئې سپړې شوی وی، گونډو خو ئې غله په دې شان تشه کړه چې لسو سیرو غنمو وغیره نه به ئې دوه درې سیره اوږه هم نه وتل.

او سپړو ئې بدن څه چې ویښته روځې اوبانډه هم اوخوړل، په دې سره فرعونیان بیا وار خطا شو، چغې سورې ئې جوړې کړې، موسی عليه السلام ته ئې فریاد شروع کړو، وې وئیل چې که ددې عذاب لرې کولو دپاره دې الله تعالی نه سوال اوکړو نو کړې لوظ قول به درسره نه ماتوؤ، خو هر کله چې هلاکیدل د دې بختو په قسمت کښې وو هغوی چرته لوظ پوره کولو ته سمیدې شو. چې په امن، مزو او آرام اوراحت کښې شو ټول هر څه ئې شاته کړل او منکر شو.

هرکله چې یو میاشت بله تیره شوه نو څلورم عذاب د چیند خانو پرې راوستې شو. څوک چې به ناست وو نو تر مرئ پورې به په چیند خانو کښې ډوب وؤ. کوم بنده چې به ملاست وو دهغې لاندې باندې به چیند خان وو. هغه چې به اړخ اړولو نو په چیند خانو به ئې اړولو. کوم پخلې چې به ئې کولو نو په هغې کښې او دیگونو کښې او تیار شوی خوراک ځکاک کښې بلکه په اوږو او هر خیز کښې به چیند خان پراته وو. هرکله چې ددې عذاب نه هم تنگ شونو موسی عليه السلام ته ئې بیا خواست اوکړو او ورسره ئې بیا پخه وعده اوکړه. د موسی عليه السلام په دعا سره الله تعالی د دوی نه عذاب لرې کړو. څوکوم قوم باندې چې د الله تعالی عذاب راتلل وی نو دهغوی عقل فکر کار پریرېدی. نو دغه فرعونیان بیا هم پخپل ضد کلک ولاړ وواو وې وئیل چې اوس

زمونږ نور هم يقين راغلو چې موسى ﷺ لوڼې جادوگر دې. د موسى ﷺ دا ټول کارونه د جادو دې. موسى ﷺ رسول يا نبی نه دې.

دې پسې ورته د يوې مياشتې مهلت ورکړې شو چې په دې کښې هم سم نه شو نو الله ﷻ پرې پنځم عذاب راوستو او هغه د وينې عذاب وو. د خوراک ځکاک هريو څيز نه به ئې وينه جوړه شوه. هريو کوهی يا تالاب نه چې به ئې اوبه راواخستې نو هغه به وينه وه. کوم څيز چې به ئې پخولو نو هغې نه به وينه جوړه شوه. خو په دې ټولو صورتونو د عذاب کښې د موسى ﷺ دا معجزه بالکل ښکاره وه چې ددې هريو عذاب نه به اسرائيليان بالکل په امن او حفاظت کښې وو. د وينې د عذاب په وخت چې به کله يو فرعونى د بنى اسرائيلی د کور نه اوبه واخستې او د هغه لاس ته به اور سیدې نو هغې نه به وينه جوړه شوې وه. په يو دسترخوان چې به اسرائيلی او قبطی کيناستل نو اسرائيلی چې به کومه نمړئ پورته کړه هغه به بالکل سمه وه خو کله چې به قبطی نمړئ واخسته نو هغه وينه وه. په يو لوبښی کښې چې به دواړو خلې اولگولې نو د اسرائيلی خلې ته به هغه اوبه سمې راتلې او د قبطی په خله کښې به ترې نه وينه جوړه شوه. د نورو ټولو عذابونو پشان دا عذاب هم اوږه ورځې جارى وو. دا بدکاره قوم بيا په چغو سورو سر شو، موسى ﷺ ته يې فرياد اوکړو، د رومبې نه ئې زياتې پخې وعدې ورسره اوکړې، د موسى ﷺ په دعا ترې دا عذاب هم لرې کړې شو، بيا هم دوئ خپل ضد نه منع نه شو. په دې شان دغه پنځه عذابونه پرې يو بل پسې راغلل خو دغه خلق په خپلې گمراهۍ کلک ولاړ وو. لکه قرآن عظيم الشان فرمائى چې :

﴿فَأَسْكَنْتُكُمْ وَأَوَّلَتْكُمْ أَقْوَامًا فَجُورِمْكُمْ﴾ [خوهغوى بياهم کيرکولو او لوڼې مجرمان خلق وو].

دې پسې شپږم عذاب ورپسې آيت مبارك کښې درجز په نوم سره راغلې دې، ددې لفظ اطلاق اکثر په طاعون باندې کيږي. د پور ددانو پشان نور وبائى مرضونو دپاره هم دالفظ استعمالولې شى، تفسيرى روايتونو کښې راغلى دى چې په دې خلقوباندې د طاعون وبا راوستې شوه، او په هغې سره ئې اويا زره کسان مړه شو، د دوئ په فرياد کولو سره موسى ﷺ دوئ دپاره دعا اوکړه او په هغې سره ترې دا عذاب هم لرې شو. بيا ئې په مخه لوظ او قول مات کړو. په دې گنډو آزمينستونو او مهلتونو سره چې دوئ سم نه شونو آخرى عذاب پرې دا راغلو چې ټول په ټوله خپلو کورونو نه اووتل خپل سامانونه ئې هلته پريخودل چې موسى ﷺ او د هغوى ﷺ ملگرى رالاندې کړى خو آخر په دريائې قلزم کښې ډوب شو.

﴿فَأَعْرَضْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَأَنهَضْنَاهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنهَضْنَاهُمْ أَغْلِبِينَ﴾ [او په سمندر کښې موډوب کړل ځکه چه هغوى زمونږ آيتونه دروغ گنډل او د هغې نه بيخى غافله وو]

وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا

| او وارثان کړل مونږه | خلق | هغه | چې دوهغوى

| اوچي کوم قوم کمزورې گنډلې شوې وو مونږ هغوى

يَسْتَضَعُّونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي

چی کمزوری کنرلی شوی وؤ ادمشرق طرفونو | دزمکی | اودمغرب طرفونو دهغی | هغه زمکه
دهغی ملک دمشرق او مغرب وارثان جور کرل | په کوم کنبی چي مونږ

بَرَكْنَا فِيهَا وَكَمَّمْتُ كَلِمَةَ رَبِّكَ الْحُسْنَى

چی برکت اچولې وؤ مونږه | په هغې کنبی | اوپوره شوه | وعده | درب ستا | دخیر
برکتونه ایخودی وؤ | اوستادرب هغه ښکلی وعده پوره شوه | چي کومه نې

عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ هَإِيهَا صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانِ

په بنی اسرائیلو باندي | په سبب دهغې چي | صبر اوکړوهغوی | او برباد کړل مونږه | هغه | چي وؤ
دبنی اسرائیلو په حق کنبی کړې وه | ځکه چي هغوی صبر کړې وؤ | اومونږ هغه هرڅه تباہ کړل

يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ

چی جوړول به | فرعون | اوقوم دهغه | او هغه | چي وؤ هغوی | چي پورته به نې خیزول
چي کوم به فرعون اودهغه قوم جوړول | اوکوم | اوچت اوچت عمارتونه نې | چي نې ابادول

وَجُوزُنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ

اوپورستل مونږه | بنی اسرائیل | په سمندر | نورغلل هغوی | په داسې قوم
اومونږ بنی اسرائیل دسمندر ته تیر کړل | نو په لار کنبی په یوداسې قوم ورغلل | چي

يَعْلَفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَهُوسَى اجْعَلْ

چی مینه نې جوړه شوی وه | دهغه بتانوسره | چي وؤ هغوی دپاره | اووئیل هغوی | اے موسی | مقرر کړه |
خپلو بتانوته | منجوران | اناست وؤ | نودوی اووئیل چي انې موسی ۱۷۲ مونږ

لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ

دپاره زمونږه | یومعبود | لکه څنگه چي دی هغوی دپاره | معبودان | اووئیل موسی ۱۷۳ | چي بیشکه تاسو
له ددوی دمعبودانو پشان یو معبود جوړ کړه | موسی ۱۷۴ ورته اووئیل چي تاسو خو ډیر

قَوْمٌ يَّجْهَلُونَ ۚ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ مَا هُمُ

داسې قوم نې | چه نه پوهیږي | بیشکه | داخل چي دی | ارببادیدونکی ده | هغه طریقه | چي هغوی
ناپوه خلق یی | داخل چي په کومه لار روان دی | هغه دتباہی لار ده

فِيهِ وَبِطُلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۚ قَالَ

په هغې کنبی دی | اوباطل دي | هغه عمل | چي وؤ هغوی | چي کووبه نې | اووئیل موسی ۱۷۵
اوددوی ټول عبادت سراسر بی بنیاده دي | موسی ۱۷۶ ورته اووئیل چي

أَغْيَرِ اللَّهُ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ

آیا ماسوا دالله نه | زه اولتموم تاسودپاره | بل معبود | حالانکه هغه | فضلیت درکړې دي تاسوته
آیا زه تاسودپاره دالله څخه نه سوا بل معبود اوگورم | حال دا دي چي هغه تاسوته | په موجوده زمانه کنبی |

عَلَى الْعَالَمِينَ ۝	وَإِذْ	أَنْجَيْنَاكُمْ	مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ
به خلقو باندې		اوياد کړې کله چې	نجات در کړو مونږ تاسو ته دفرعون والونه
به نور مخلوق باندې فضيلت در کړې دې		او هغه وخت ياد کړې چې مونږ تاسو ته د آل فرعون نه نجات در کړو	
يَسْؤُمُونَكُمْ	سُوءَ الْعَذَابِ	يَقْتُلُونَ	أَبْنَاءَكُمْ
چې رسو به نې تاسو ته	سخت عذاب	وژل به هغوی	زامن ستاسو او ژوندی به پرېښودلې هغوی
چې تاسو ته به نې ډير تکليفونه در کول	ستاسو خامن به نې قتلول	اوستاسو جينکې به نې	
نِسَاءَكُمْ	وَفِي ذَٰلِكُمْ	بَلَاءٌ	مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ
ښځې ستاسو او په دې کار کښې ستاسو دپاره	آزموينست ووا	دطرفه درب ستاسو نه	لوی
ژوندی پرېخودلې او په دې کښې ستاسو درب طرفه ډير لونی امتحان وو			

آسان ترجمه قرآن

او کوم خلق چه کمزوري گنرلې شوي وو مونږ هغوی لره دهغه زمکې د مشرق او مغرب وارثان جوړ کړل چه په هغې مونږ پر کتونه نازل کړي وو او د بني اسرائيلو په حق کښ ستادرب د خير کلمه پوره شوه، ځکه چه هغوی د صبر نه کار اخستي وو او فرعون او دهغه قوم چه څه جوړ کړي او خيژولي وو، هغه ټول مو ختم کړل. او مونږ بني اسرائيل په سمندر باندې پورې ويستل، نو دوی څه خلقو باندې تير شول چه دخپلو بتالو عبادت کې کولو بني اسرائيلو ووئيل چه: اي موسی! مونږ دپاره هم داسې يو خداي جوړ کړه لکه چه دي خلقو دپاره دې موسی (عليه السلام) ووئيل تاسو داسې (عجيبه) خلق يئ چه د جهالت خبرې کوئ. دا خو هغه خلق دي چه څه کښ چه دوی مشغول دی هغه ټول تباه کيدونکي دي او کوم څه چه دوی کوی هغه ټول باطل دي. (او) وې وئيل چه: آيا تاسو دپاره د الله نه سوا بل معبود ولټور؟ حال دا چه هغه تاسو ته د ټول جهان په خلقو فضيلت در کړې دې او (الله فرمائی چه) ياد کړئ چه مونږ تاسو ته د فرعون دخلقو نه نجات در کړو چه تاسو ته به نې سخت تکليفونه در کول، ستاسو خامن به نې وژل او ستاسو جينکې به نې ژوندی پرېښودې او په دي کښ ستاسو درب د طرفه يو لوی امتحان وو.

خلاصه تفسير

[او فرعون او اهل فرعون مو غرق کړل او] ﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَعَارِبَهَا الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا﴾ مونږ هغه خلق چه بالکل کمزوري گنرلې شو [يعني بني اسرائيل] ددغه زمکې دگوت گوت [کونج کونج] [يعني ټولو حدونو] مالک جوړ کړل چه په هغې کښې مونږ برکت ايښودې دې [ظاهري برکت دزيات پيداوار سره او باطني برکت د فضيلتونو اود نبيانو] د مدفن کيدو اود استوگنې دځانې سره ﴿وَوَعَدْنَا الْفِرْعَوْنَ عَلَىٰ بَيِّنَاتٍ لَّا تُخْفَىٰ﴾ او ستادرب حقه وعده د بني اسرائيلو په حق کښې ددوي د صبر په وجې سره پوره شوه [چه دهغې حکم دوي ته ورکړې شوې وو اصبروا] ﴿وَوَعَدْنَا فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ او مونږ د فرعون اودده د قوم آبادې کارخانې او چه څه اوچت کورنويه نې جوړولې ټول مو تباه کړل. ﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ﴾ او [په کوم درياب کښې فرعون غرق کړې شوې وو] مونږ

د زمکې د مالک جوړولو د پاره ئې: ﴿وَأَوْرَثْنَا﴾ خکه او فرمائیل چې د الله ﷻ په علم کښې بنی اسرائیل د اول نه زیات د فرعونیانو د مال ملک حقدار وو څنگه چې وارث دخپل مورث په ژوند کښې هم دهغه د مال ملک وارث گنرلې شی کله ئې چې مورث مړ شی.

﴿مُتَّارِقٍ﴾ د مشرق جمع ده. او ﴿وَمَغَارِبٍ﴾ د مغرب جمع ده. هر کله چې د یخنی او گرمی په مختلفو موسمونو کښې د غروب او طلوع طرفونه بدلیږي خکه د جمع په لفظ سره راوړې شو. د زمکې نه دلته مراد د جمهورو مفسرینو په نزد د شام او مصر زمکه ده په کومه باندې چې الله ﷻ د فرعونیانو او عمالقه قوم د هلاکولو نه پس دوی ته قبضه او حکومت ورکړې وو.

﴿الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا﴾ سره ئې دا اوخودل چې په دې زمکو کښې الله ﷻ په خصوصیت سره خپل برکتونه نازل کړي دی، د قرآن عظیم الشان په گنړو آیتونو مبارکو کښې دا بیان راغلې دې چې د شام ملک د برکتونو مقام دې لکه فرمائی چې: ﴿الَّتِي بَرَكْنَا خَوْلَهَا﴾ دغه شان د مصر د زمکې په باره کښې هم گنړو روایتونو اولیدلو کتلو نه ثابته ده چې دا د برکتونو او میوو مقام دی، لکه عمر بن الخطاب رضی الله عنه دريائي نیل ته سید الانهار وئیلی دی، او عبد الله بن عمر رضی الله عنه فرمائی چې د برکتونو نه نهه حصې په مصر کښې دی. او پاتې یوه حصه په ټوله زمکه کښې ویشلې شوې ده. [بحر محیط: ۱].

خلاصه دا شوه چې کومو خلقو لره د غرور او لویي په نشه کښې مست خلقو دخپلې لنډه نظریې په وجه بې وسه او کمزوری گنرلې وو، مونږ هغوی لره ددغې نشه دارو مغرورانو د مال، ملک مالکان گرځولو سره دا اوخودل چې د الله ﷻ او دهغه درسلانو وعدې رښتینې وی لکه فرمائی چې: ﴿وَوَعَدْتُكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ نَفْسٍ آسَافَةٍ﴾ [اوستادرب هغه ښکلې وعده پوره شوه چې کومه ئې د بنی اسرائیلو په حق کښې کړې وه]

دلته د بنی وعدې نه مراد هغه وعده ده چې موسی عليه السلام خپل قوم سره داسې کړې وه چې: ﴿عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَبْلُوكَ عَذَابًا وَتُؤْتِيَهُمُ الْآزِفَةَ﴾

یا ترې مراد هغه وعده ده چې د قرآن کریم په یو بل ځای کښې پخپله الله ﷻ د بنی اسرائیلو باره کښې داسې کړې ده چې:

﴿وَيَذَرُكَ أَزْوَاجًا تَلْفَحُ وَهُمْ لَا مُنَادٍ﴾ [او مونږ دا غوښتل چې د کومې ډلې زور کمولې شو هغې باندې مهرباني او کړو اودوی [د ملک] سرداران جوړ کړو او هم دوی [د دې زمکې] وارثان جوړ کړو او په ملک کښې ورته اقتدار ورکړو او فرعون او هامان او ددوی لښکرو ته د دې [کمزورو] خلقو د لاسه هم هغه انجام او ښایو دکوم نه چې دوی ویریدل].

حقیقت کښې دا دواړه وعدې یو دی ځکه چې هم الله ﷻ د وعدې په بنا موسی عليه السلام خپل قوم سره وعده کړې وه، دې آیت مبارک کښې دا وعده پوره کیدل په لفظ ﴿تَمُتُّ﴾ سره ځکه بیان شوه چې د وعدې پوره کول او کاملول هله کیدیشی چې کله سرته اورسولې شی. ورسره ئې بنی اسرائیلو باندې د دې انعام او احسان وجه هم داسې بیان کړه چې: ﴿بِمَا صَبَرُوا﴾ یعنې ددې وجه داده چې د الله ﷻ په لار کښې تکلیفونه تیر کړل او په هغې کلک پاتې شو، په دې

کڻسې اشارہ دي خبري ته شوه چي دا يوازي د بني اسرائيلو خصوصيت نه وو بلڪه هر څوك چي د صبر او ڪلك پاتي كيدو عمل كوي نود الله ﷻ انعام، فضل، رحمت او امداد به هر وخت هغه سره وي.

فضائے ہر پیداکر لرشتے تیری نصرت کو

اترکتے ہیں گردوں سے قطار اندر قطار ابھی

هر ڪله چي موسيٰ ﷺ خپل قوم سره د الله ﷻ د طرفه د امداد وعده كړې وه دغه وخت ئي هم ورته دا خودلي وو چي كاميابي حاصلول د الله ﷻ نه په مدد غوښتلو سره اود مصيبتونو او آفتونو په موقعه په ڪلك پاتي كيدو سره حاصليرې.

حسن بصرې ﷺ فرمائيلي دي چي دي آيت مبارك كڻسې دا اشارہ موندېشي چي ڪله د كمزورو او بي وسو خلقود مقابله زورورو او وس والا خلقو سره راشي نود كاميابي او فلاح صحيح طريقه داده چي د مقابلي كولو په ځاني دي صبر او كړي. دوي فرمائيلي دي چي څوك د نقصان او ضرر بدله هم په نقصان او ضرر اخستل غواړي، يعني خپله بدله پخپله اخلي نو الله ﷻ ئي هم دده په حواله كړي چي ڪله كاميابي او ڪله ناکامياب شي. او څوك چي د زبان او ضرر مقابله په صبر سره كوي او د الله ﷻ د مدد په انتظار كښي وي نو الله ﷻ ورته پخپله لاري سموي. او الله ﷻ د بني اسرائيلو ددي وعدي په شان وعده امت محمديه سره هم كړې ده، لکه فرمائي چي: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ [او په تاسو كښي چي چا ايمان راوړي دي او دنيكي كارونه كوي نو الله تعالي ورسره وعده كړې ده چي د زمكي سلطنت به ورته ورکړي] [سورة نور].

او څنگه چي بني اسرائيلو د الله ﷻ د وعدي پوره كيدل پخپلو سترگو اوليدل، امت محمديه دهغوئ نه په زيات واضح ډول د الله ﷻ مدد راتلل داسي اوليدل چي په ټوله زمكه ئي سلطنت او حكومت عام شو [روح البيان].

دلته دا شبهه راپورته كول پكار نه دي چي بني اسرائيلو خود صبر نه ځكه كار نه وو اخستي چي هر ڪله موسيٰ ﷺ ئي دي ته مخه راوړله نو هغوئ په خفگان سره داسي او وئيل چي ﴿أَوْذَيْنَا﴾، وجه ئي داده چي په فرعونئ تكليفونو او نقصانونو رسولو او په ايمان باندې د دوي په مخه ڪلك پاتي كيدل ثابت دي كه يو ځل نيم ئي شكاييت چرته دخلي نه اوختو نو هغي ته نظر اونه كړي شو، بله وجه ئي دا كيدشي چي د بني اسرائيلو دغه وئيل د شكاييت په ډول نه وه بلكه دغم خفگان ښكاره كولو په ډول وه.

بيا فرمائي چي: ﴿وَدَعَرْنَا مَا كَانَتْ يَعْصُهُمْ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ﴾ [او مونږ هغه هرڅه تباه كړل چي كوم به فرعون او دهغه قوم جوړول او كوم [اوچت اوچت عمارتونه ئي] چي ئي آبادول] د فرعون او فرعونيانو په جوړ كړو څيزونو كښي د دوي كورونو او د كورني ضرورت سامان داشان هغه مختلف قسم انتظامات چي دوي به د موسيٰ ﷻ د مقابلي دپاره كول، ټول په كښي داخل دي.

﴿وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ﴾ [او كوم [اوچت اوچت عمارتونه ئي] چي ئي آبادول] دي كښي لوړ محلو نه

او مکانونه هم داخل دی اولورې ونې اود انگورو هغه بوتی چې په خپرونو باندې خورولې شی تردې پورې دفرعونی قوم د تباهۍ بیان وو، ورپسې د بنی اسرائیلو د فتح او کامیابی حاصلولو نه پس د دوی د سرکشی، جهالت او د کور تگ بیان شروع کیږی چې د الله ﷻ د بې شمیره نعمتونو د لیدلو کتلو نه پس نې اختیار کړی وو. مقصد ترې نه نبی کریم ﷺ ته دا تسلی ورکول دی چې پخوانو پیغمبرانو ﷺ د خپلو خپلو امتونو د لاسه خومره خومره تکلیفونه پورته کړی وو. نو خپلې مخې ته ددې په راوستو سره داوسنو سرکشانو د زیان رسولو خوږ او درد کمیږی او سپکیږی.

﴿وَجُوزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِیْلَ الْبَحْرَ﴾ [او مونږ بنی اسرائیل د سمندر نه تیر کړل]

بنی اسرائیل چې د فرعونیانو په مقابله کښې په معجزانه ډول کامیاب شول او تسلی نې اوشوه نو ددې اثر هم دغه شان اوشو کوم چې په عامو قومونو باندې د عیش و عشرت او عزت، دولت تر مخه کیږی. یعنی په دوی کښې جاهلانه خیزونه پیدا کیدل داسې شروع شو چې دغه قوم د موسی ﷺ د معجزې په ډول هر کله چې دریاب نه پورې وتل، پخپلو سترگو نې دفرعون او فرعونیانو غرقیدل او ډوبیدل هم اولیدل، دغه ځانې نه چې لېر شان وړاندې ورتیر شو نو په داسې خلقو ورپېښ شو چې د مختلفو بتانو عبادت نې کولو. دغه طریقه نې چې خوښه شوه نو موسی ﷺ نه نې خواست او کړو چې څنگه ددې خلقو ډیرو معبودان دی داسې یو معبود خو مونږ له هم جوړ کړه چې خپلې مخې ته د پروت څیز عبادت کولو شوق خو پوره کړې شو ځکه چې د الله ﷻ ذات خو زمونږ مخې ته نه وی.

موسی ﷺ ورته او فرمائیل چې: ﴿قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مَّجْهُلُونَ﴾ [موسی ﷺ ورته او وویل چې تاسو خو ډیر ناپوه خلق یئ] ددې خلقو طریقه مو چې خوښه کړه، ټول عملونه د دوی تباه او برباد دی، دوی باطلو پسې روان دی، تاسو دهغې لالچ مه کوئ، آیا تاسو دپاره زه د الله ﷻ نه سوا بل چالره معبود جوړ کړم، سره ددې چې تاسو الله ﷻ په ټول جهان کښې غوره کړئ. چې مراد ترې صرف ددغې وخت خلق دی. یعنی په دغې وخت کښې به هغه خلق د ټولو خلقو نه غوره وو چا به چې موسی ﷺ باندې ایمان راوړې وو.

ورپسې بنی اسرائیلو ته د دوی پخوانې حال وریاد کړې شو چې دفرعون د لاسه دومره زورولې شوی وو چې د دوی ماشومان هلکان به نې وژل، د دوی جینګی به نې د خپل خدمت دپاره ساتلې، الله ﷻ ورته د موسی ﷺ په برکت اودعا سره ددغې عذاب نه خلاصې ورکړو، آیا ددغې احسان په بدل کښې تاسو رب العالمین سره د دنیا زیات ذلیله کانړی دهغه شریکان گرځوئ؟ دا خومره لوئې ظلم دې؟ دې نه خو توبه کړئ کنه.

وَوَعَدْنَا	مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً	وَأَتَمْنَاهَا	بِعَشْرِ فِتْنَةٍ
او وعده او کړه مونږه د موسی سره دیرش شپې او پوره کړې مونږه د دیرش اړه لسونو رو باند نو پوره شوه			
او مونږ موسی ﷺ سره د دیرشو شپو وعده او کړه او بیا مو پرې لس ورځې زیاتې کړې			
وَبَيِّنَاتٍ	رَبِّهِ	أَرْبَعِينَ لَيْلَةً	وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ
مقررې موده د رب دهغه څلویښت شپې او او وویل موسی خپل رور هارون ته			
نود هغه د الله ﷻ سره نیټه څلویښت شپې پوره شوه او موسی ﷺ خپل رور هارون ته او وویل			

اخْلَفْنِي	فِي قَوْمِي	وَأَصْلِحْ	وَلَا تَتَّبِعْ	سَبِيلَ
چي خليفه شه زما	په قوم زما کښي	او تيك کار کوه	اومه کوه پيروي	دلاري
چي زمانه پس قوم باندې زما خليفه شه	صحيح کار کوه	او دهغه خلقو په رائي باندې عمل مه کوه		
المُفْسِدِينَ				
دمفسدانو				
کوم چي فساد کونکي دي				

آسان ترجمه قرآن

اومولو د موسی علیه السلام سره د دیر شو شپو وعده کړې وه (چه دي شپو کښي دي کوه طور ته راشي او اعتکاف دي وکړي) بیا مو لس شپي نورې زیاتي کړې او دهغې تکمیل مو وکړو دغه شان ستاد رب مقرر شوي لپته خلویښت شپي شوه، او موسی علیه السلام خپل رور هارون علیه السلام ته وویل چه : حمانه وروستو حمانا قایم مقام جوړ شه، او ټول معاملات صحیح وساته، او فسادیاو پسي مه ځه.

خلاصه تفسیر

﴿وَعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً﴾ او [هرکله چه بني اسرائيل د ټول پريشانو نه مطمئن شول نوموسی ﷺ ته يې درخواست اوکړو چه اوس مونږ ته يو شريعت پکار دي چه په هغې باندې ښه په اطمینان سره عمل اوکړو. موسی ﷺ الله ﷻ ته درخواست اوکړو. الله ﷻ دده قصه داسې بيان فرماني چه] مونږ موسی ﷺ نه د دیر شو شپو وعده واخستله [چه کوه طور ته راشه او اعتکاف اوکړه نو تا ﷺ ته به شريعت او کتاب درکړې شي] ﴿وَأَتَمْنَحُهَا بِعَشْرِ فَنَقِمُوا رَبِّهِمْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً﴾ او لس شپي زيات ددي دیر شو شپو خاتمه جوړې شوې [يعني تورات مو ورکړو او په دې کښي مو لس شپي د عبادت دپاره نورې زياتي کړې چه دهغې وجه په سورت بقره کښي ذکر شوې ده] دشان دده د پروردگار [مقرر شوې] وخت [ټول يوځاني کولو سره] پوره خلویښت شپي شو ﴿وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ﴾ او موسی ﷺ [چه کوه طور ته تللو نو دتلو په وخت کښي ئې] خپل رور هارون ﷺ ته ويلي وو چه زما نه پس ددي خلقو انتظام کوه په مخه د دوي سمې راوله اود بد انتظامو خلقو رائي باندې عمل مه کوه.

معارف او مسائل

دي آيت مبارك کښي د موسی ﷺ اود بني اسرائيلو هغه واقعه بيان شوې ده چي د فرعون د غرقيدو اود بني اسرائيلو د تسلي کيدو نه پس راپيښه شوه. هغه داسې چي بني اسرائيلو موسی ﷺ ته خواست اوکړو چي اوس مونږ په تسلي يو که راته ځه کتاب او شريعت راکړې شي نو ښه بيغمه به په هغې باندې عمل کوو. دې باره کښي موسی ﷺ الله ﷻ نه سوال اوکړو، لکه فرماني چي:

﴿وَعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً﴾، ﴿وَعَدْنَا﴾ د وعده نه مشتق دي، ددي حقيقت داسي قسم لوظ کول دي چي چاته نفع او فائدي ور رسولو دپاره يو کار کول د اول نه ښکاره کړې شي. نو په دې موقعه باندې الله ﷻ د خپل کلام نازلولو وعده په دې شرط سره اوکړه چي دیر ش شپي په کوه طور کښي اعتکاف اوکړه او دغه شپي د الله ﷻ په ياد کښي تيرې کړه او بياني په دې لس

شپې نورې زياتې كړې او ټولې څلويښت شپې شوې .

هر كله چې د «وَعَدْنَا» اصلي معنی د دواړو طرفونو نه وعده كول دي دلته ئې مطلب دا راوځي چې الله ﷻ ورسره د تورات وركولو وعده او كړه او موسى ﷺ د څلويښتو شپو د اعتكاف كولو وعده او كړه . هم دغه وجه ده چې د «وَعَدْنَا» په ځانې «وَعَدْنَا» او فرمائيل ددې آيت مبارك په څو مسئلو باندې ژور نظر اچول پكار دي .

① هر كله چې الله ﷻ ته د څلويښتو شپو اعتكاف كول منظور و نو په يو ځل ئې ددې د حكم وركولو په ځانې په قسطونو سره حكم وركولو څه حكمت وو چې اول ئې ديرش او بيا ئې لس شپې نورې ورسره يو ځانې كړې ؟

جواب ئې دادې چې د الله ﷻ ټول حكمتونه معلومول دهیچا په وس كښې نشته دې دلته ددې څو حكمتونه علماء كرامو بيان كړي دي . لكه په تفسير روح البيان كښې ددې يو حكمت دايان شوې دې چې د يو چا په ذمه د يو كار وركولو غوره او آسانه طريقه داده چې په دمه دمه ئې په ذمه كړې شي كه اول نه چاته په يو مخ زيات كار په ذمه كړې شي نو وار خطا به شي او كيدي شي چې دغه كار ترې وران شي (۱) .

تفسير قرطبي كښې ددې حكمت دا خودلې شوې دې چې حاكمانو او اميرانو ته په دې سره دا تعليم وركول دي چې كه يو ماتحت ټاكلي نيتې پورې دخپلې ذمې كار پوره نه كړې شي نو هغه ته دې بله نيتېه او ټاكلي شي ، دې باره كښې مفسرينو يوه واقعه داسې بيان كړې ده چې هر كله د ديرشو شپو اعتكاف سره موسى ﷺ په مخه د ديرشو شپو روژې پوره كړې ، په مينځ كښې ئې پوه روژه او نه خوره او د ديرشمې روژې ماتولونه پس چې د كوه طور هغه ټاكلي مقام ته حاضر شو ، الله ﷻ ورته او فرمائيل چې د روژه دار دخلې خاص قسم بوټي چې د معدې د تبخير نه پيدا كيږي د الله ﷻ خوښه ده ، په روژه ماتولو سره تا هغه بد بوټي ختمه كړه . ځكه نور لس روژې اونيسه چې هغه بد بوټي بيا پيدا شي (۲) .

ځينې تفسيرې روايتونو كښې داسې هم راغلي دي چې هر كله موسى ﷺ په مخه ديرش روژې پرله پسې اونيو لې نو په آخره كښې ئې مسواك او وهلو چې ورسره ئې دروژې هغه بد بوټي ختمه شوه ، خو په دې سره دا دليل نشي نيولې چې گني روژه دار لره مسواك وهل مكروه دي ، ځكه چې اول خو ددغې روايت څه سند نه دي بيان شوي ، بله دا چې دا حكم يوازې موسى ﷺ دپاره كيدي شو ، دا هم كيدي شي چې د موسى ﷺ ټول امت دپاره دغه حكم وو ، خو دې امت دپاره د روژې په حالت كښې د مسواك وهلو عمل د حديث پاك نه هم ثابت دي ، اما بيهقي د عائشه صديقه رضی اللہ تعالیٰ عنہا په روايت نبي كريم ﷺ نه دا ارشاد نقل كړې دې چې : «خير غصائل الصائم السواك» (د روژه دار ډير غوره عمل مسواك وهل دي) (۳) .

دې روايت ته په حواله د جامع صغير سره حسن وئيلي شوي دي .

(۱) روح البيان تحت هذه الآية: ج ۱، ص ۷۳

(۲) تفسير القرطبي تحت هذه الآية: ج ۷، ص ۲۷۵

(۳) السنن الكبرى للبيهقي، باب السواك للصائم: ج ۴، ص ۲۷۲

فائدہ: دلتہ داسوال پیدا کیری چي هر کله موسی عليه السلام د الله تعالی په حکم سره د خضر عليه السلام په لتون کښې په سفر وو، نو د نیمې ورځې لوږه ئې اونه شوه زغملي او خپل ملگری ته ئې اووئیل چي:

﴿اِنَّا عَدُّاْنَا لَكَذٰلِكَ لَيَقِيَنَّامِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصِيَابًا﴾ [صبا نارې راوړه ولې چي دې سفر خو مونږ ډیر ستومانه کړی یو] نو په کوه طور کښې یې به مخه دیرش شوا روزه څنگه روزه اوساتلې شوه؟
تفسیر روح المعانی کښې ددې جواب داسې راغلي دي چي رومبي سفر د مخلوق یعنی خضر عليه السلام په لتون کښې وو او دا بل سفر د مخلوق په لتون کښې نه بلکه د خالق په لتون کښې وو، ځکه د دواړو اثر هم بیل بیل وو، په دې وجه په دویم سفر کښې بشری تقاضې ختمې شوې وې. نو د خوراک ځکاک ضرورت ورته هم څه تکلیف نه وو.

عبادتونو کښې د سپوږمۍ حساب معتبر دي. خو په دنیاوی معاملو کښې ښې حساب هم هیڅ دي: ددې آیت مبارک څخه یوه بله مسئله دا ثابت شوه چي د انبیاء عليهم السلام په شریعتونو کښې د تاریخ انیتېا حساب د شپې څخه کیږي. ځکه چي دې آیت مبارک کښې د دیرشو ورځو په ځانې د دیرشو شپو ذکر راغلي دي نو ثابت شوه چي د پیغمبرانو عليهم السلام په ټولو شریعتونو کښې به حساب د میاشتې او سپوږمۍ په حساب د شپې نه کیدو یعنی په کوم ماښام به چي د نمر ډوښیدو سره میاشت ښکاره کیدل ثابت شونو هم دغه به رومبي شپه وه او ورپسې راتلونکې ورځ به رومبي ورځ وه. قرطبي رحمته الله علیه په حواله د د ابن عربی رحمته الله علیه نقل کړی دی چي: ﴿حساب الشمس للمنافع وحساب القمر للناسك﴾ [د نمر حساب د دنیاوی فائدو دپاره دي او د سپوږمۍ حساب د عبادتونو ادا کولو دپاره دي].

د عبدالله بن عباس رضی الله عنه د تفسیر مطابق دغه دیرش شپې د ذی العقدې د میاشتې وی چي لس د ذی الحجې د میاشتې پرې زیاتې شوې دي نه معلومه شوه چي موسی عليه السلام ته تورات د کوټې اختر په ورځ ورکړې شو. [قرطبي].

یوه مسئله: د نفس په اصلاح کښې خلوینت شواوړه خاص دخل لري: ددې آیت مبارک څخه دا هم معلومه شوه چي خلوینتو شپو ته د باطنی حالاتو په اصلاح کښې څه خاص دخل شته دي. لکه څنگه چي یو حدیث پاک کښې دی چي نبی کریم صلی الله علیه و آله فرمائی چي څوک خلوینت ورځې اخلاص سره د الله تعالی عبادت او کړی نو الله تعالی دده د ذره څخه د حکمت چیني جاری کوی لروح البیان].

انسان ته په ټولو کارونو کښې تدریج او صبر اختیارولو تعلیم: ددې آیت مبارک څخه ثابت شوه چي د اهمو کارونو دپاره یو خاص وخت مقررول، په آسانۍ او په دمه دمه د هغې کول د الله تعالی طریقه ده. تادی کول د الله تعالی خوښ نه دی ولې چي پخپله الله تعالی هم ټولې دنیا پیدا کولو دپاره شپږ ورځې مقرر کړې وې، سره ددې چي هغه دا ټول کار د سترگو په رپ کښې هم کولې شو چي کلمه د کن ئې فرمائیلې وې. دلته بل ثبوت ئې دا هم برابر کړو چي خلوینت شواوړه

(۱) روح البیان تحت هذه الآية: ج ۱، ص ۴۳

(۲) تفسیر القرطبي تحت هذه الآية: ج ۱، ص ۲۵

(۳) روح البیان تحت هذه الآية: ج ۱، ص ۴۳

نبي موسى ﷺ ته د تورات ورکولو دپاره مقرر کړل. [قرطبي] (۱).

نو ددې اصولو په پریڅودو سره بنی اسرائیل گمراه شو، ځکه چې موسی ﷺ کوه طور ته د روانیدو په وخت هلته د دیرشو شوارزو تیروولو ونیولی وو هر کله چې لس ورځې په هغې نورې زیاتې کړې شوې نو تادی ئې شوه او ونیل ئې چې موسی ﷺ چرته لاړو اوس مونږ له بل پيشوا جوړول پکار دی. نتیجه ئې دا راووتله چې د سامری په دام کښې او نختل او د څخې عبادت ئې شروع کړو، که په دمه او پورې په پورې د کار کولو عادت ئې لرلې نو دغه مصیبت به ورته نه راپیښیدو. [قرطبي] (۲).

د آیت مبارک دوه جملې: «وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ» [او موسی ﷺ خپل رور هارون ﷺ ته ونیولی وو چې زمانه پس قوم باندې زما خلیفه شوي | نو صحیح کار کوه | او دهغه خلقو په رانې باندې عمل مه کوه کوم چې فساد کونکي دي] د ضرورت په وخت هغې یو منظم لره پخپل ځانې باندې مقررول: هر کله چې موسی ﷺ کوه طور ته روانیدو نو خپل رور هارون ﷺ ته ئې او فرمائیل چې: «وَاخْلُفْنِي فِي قَوْمِي» [زه چې کوه طور کښې د الله ﷻ د وعدې مطابق په اعتکاف کښې یم نو زما په ځانې انتظام کول به ستا کار وي] دې نه ثابته شوه چې یو دمه دار کس چې دخپل ځانې نه د ضرورت په وجه بهر اوڅی نو ضروری دی چې دخپل کار چلولو دپاره د هغه کار انتظام کولو سره لاړشی.

او دا هم ترې ثابته شوه چې ددغې انتظام چلولو دپاره دې خپل خلیفه او قائم مقام مقرر کړی، ولې چې درسول کریم ﷺ عام عادت دا وو چې د مدینې منورې نه د بهر تلو په صورت کښې به ئې خپل خلیفه مقررولو، نو یو ځل ئې علی ﷺ او یو ځل ئې عبدالله ابن ام مکتوم ﷺ خلیفه مقرر کړې وو. دغه شان په مختلفو موقعو ئې مختلف صحابه کرامو ﷺ خپل خلیفه ګان مقرر کړي وو کله ئې چې د مدینې منورې نه بهر تشریف اوړې وو. [قرطبي] (۳).

هر کله چې موسی ﷺ هارون ﷺ لره خلیفه جوړولو نو دغه وخت ئې ورته څو هدايات ورکړل، معلومه شوه چې د قائم مقام د آسانتیا دپاره دې ضروری هدايات ورکړې شی. رومېې هدايت دا وو، «أَصْلِحْ» [دلته د «أَصْلِحْ» مفعول نه دې راوړې شوې، مطلب ئې دادې چې یوازې د خلقو اصلاح نه بلکه خپله اصلاح هم کوه، یعنی کله چې څه ورانې محسوس کړئ نو دهغې د سمون کوشش کوه. دویم هدايت ئې دا وکړو چې: «وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ» [او دهغه خلقو په رانې باندې عمل مه کوه کوم چې فساد کونکي دي] هارون ﷺ نه خو پخپله د فساد خطر ځکه نه وه چې دا د پیغمبرد شان سره سمون نه خوری، مطلب دا وو چې د فسادیانو امداد یا مدد مه کوه، همدغه وجه وه چې کله سامری دغه قوم د څخې په عبادت کولو سره گمراه کړو نو هارون ﷺ خپل قوم ددغې بیهودګۍ نه منع کړو او سامری ته په غضب شو. بیا هم کله چې موسی ﷺ د کوه طور نه واپس راغلو نو په دې خیال هارون ﷺ سره اوښتو چې ګڼی هغوی د اصلاح کولو کوشش نه دې کړې. د موسی ﷺ ددې واقعې نه هغې خلقو لره

(۱) تفسیر القرطبي تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۲۵

(۲) تفسیر القرطبي تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۲۵

(۳) تفسیر القرطبي تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۲۵

سبق اخستل پڪار دي چي بد انتظامي، او بي پروائي د ٿولونه لويه بزرگي ڪنري.

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ

اوهر ڪله چي | راغلو | موسي | مقرر ٿيڻي زمونڊه | او خبري او ڪري دهغه سره

| اوهر ڪله چي موسي | زمونڊه مقرر ٿيڻه راغلو | او الله | ورسره

رَبُّهُ ۙ قَالَ رَبِّ ارِنِّي ۖ أَنْظُرْ إِلَيْكَ ۖ قَالَ

رب دهغه | نواو ٿيل هغه | اء ربه خما | اوبنياه ماته خان خپل اچي اوگورم | تاته | او ٿيل الله

خبري او ڪري | انوهغه او ٿيل چي ائي زمار به ماته خان خپل اوبنياه | چي به سترگو دي او وينم | الله او ٿيل

لَنْ تَرَانِي ۚ وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ

هرگز ته ليدلي نشي ما | وليڪن اوگوره | دي غرتي | انو ڪه چري ايه قرار پاتي شوا

چي ته ما نشي ليدلي | البته ڪه ستا دير خواهش وي | انو دي غرتي اوگوره ڪه به خپل خاني قرار پاتي

مَكَانَهُ ۖ فَسَوْفَ تَرَانِي ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ

به خاني خپل انو پس بيا به | ته ليدڻي شي ما | انو هر ڪله چي | بشڪاره ڪره جلوه ارب دهغه | هغه غرتي

شوا | ته به ما اوليدڻي شي | انو هر ڪله چي | الله | به هغه غريابندي تجلي او ڪري

جَعَلَهُ دَكَاةً وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۖ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ

نو ڪرو ٿي هغه | ذري ذري | اورا پريتو | موسي | بي هوشه ايس هر ڪله چي ايه هوش ڪنبي راغي هغه | انو وي وٺيل

نوهغه ٿي ذري ذري ڪرو | او موسي | بي هوشه پريتو | بيا چي ڪله به هوش ڪنبي راغلو نو وي وٺيل

سُبْحَانَكَ ۚ تَبَّتْ إِلَيْكَ وَانَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ۖ قَالَ

پاڪ دي ذات ستا | ماتوبه اوويسته | تاته | اوزه | اولني | ايمان راوڙون ڪي ٿي | او ٿيل الله

چي ته پاڪ ذات ٿي | ازه تاته توبه اوباسم | او به تاباندي اول ايمان راوڙم | الله | ورته او فرما ٿيل

يُوسَىٰ ۖ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِي ۖ

اے موسي | ايشڪه زه چي ٿي | غوره ڪري ماته | به خلقو باندي | به پيغمبري زماسره |

اٿي موسي | ماته به نورو خلقو ڪنبي منتخب ڪري ٿي | خڪه چي رسالت مي در ڪري دي

وَبِكَلَامِي ۚ فَاخْذُ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ ۖ

اوپه ڪلام زماسره | نواو ٿيسه | هغه اچي زه در ڪرم تاته | اوشه | دشڪر گزارونه

او خبري مي درسره ڪري دي | انو چي خه حڪمونه در ڪوم | هغه واخله او زما شڪر ڪوه

وَكُنَّا لَكَ فِي الْأَوَّامِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا

او اوليڪلو مونڊه | ڊپاره دهغه | به تختو ڪنبي | دهر خيز نه | نصيحت | او تفصيل |

او مونڊورته به يو خو تختو باندي هر قسم نصيحتونه او دهر مي مسئلي تفصيل ليڪلي وو

لِكُلِّ شَيْءٍ	فَخَذَهَا	بِقُوَّةٍ	وَأَمْرٍ	قَوْمَكَ	يَأْخُذُوا
دپاره دهر خيز	نو اونيسه هغه	په قوت سره	او حکم او کره	قوم خپل ته	چی اونيسی هغوی
اورته مړاوونیل	چی داهدایات کلک	اونيسه	او خپل قوم ته	ددې خبرې حکم	او کره
بِأَحْسَنِهَا	سَأُورِيكُمْ	دَارَ الْفَاسِقِينَ			
بهنره مطلب د هغې	ادیرزربه اونیسیم	زه تاسو ته	کورد فاسقانو		
چی ددې په غوره مطلب	دې عمل او کړی	زه به دیرز تاسو ته	د بد کردارو خلقو	کورونه	اونیسیم

آسان ترجمه قرآن

اوچه کله موسی علیه السلام خپلو مقرر وخت باندې راوړسیدو، او دهغه رب دهغه سره خبرې وکړې نو هغه وویل چه: ای خا پروردگار! ماته خپل دیدار نصیب کړه چه څه تالره ووينم. وې فرمائیل چه: ته مالره چري هم نه شي لیدلې، خو غر طرف ته وگوره، دې نه وروستو که چري هغه په خپل ځای باندې کله پاتې شو نو ته به مالره ووينې بیا چه کله دهغه رب غر ته تجلي وکړه، نو هغه ئې ریزه ریزه کړه، او موسی علیه السلام بې هوشه پریوتلو، وروستو چه کله هغه ته هوش راغې نو هغه وویل چه: پاک دې ذات ستا څه تاته توبه او بآسم (اوپه دې خبره چه دې دنیا کېن تاڅوک نه شي لیدلې) څه دتولو نه اول ایمان راوړم وویل: ای موسی! ما خپل پیغام درکړو او تاسره مي خبرې وکړې په دې مي په ټولو خلقو او چتوالي درکړې دې پس ما چه تاته څه درکړیدي هغه واخله، او شکر گزار جوړ شه، او مونږ هغه دپاره په تختو کېن هر قسم نصیحت او دهر یو څیز تفصیل اولیکلو (او دا حکم مو ورکړو چه) اوس دا په مضبوطیا سره اولیسه او خپل قوم ته حکم وکړه چه ددې په بهترینو حکمونو عمل وکړې څه به دیرز تاته د نافرمانو خلقو کورونه وبنایم.

خلاصه تفسیر

(وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِبِيعَاتِنَا) او چه کله موسی علیه السلام [په دې واقعه کېنې] زمونږ په وخت [موعدو] باندې راغلې [چه دهغې قصه بیانېږي] (وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ) او دده رب دده سره [دیرې د مزې او عنایت] خبرې اوکړې (قَالَ رَبِّ ارْنِي مَا بَعَدَ) نو [د دیرې خوشحالی او شوق نه ئې دالله جل جلاله دیدار شوق پیدا شو] عرض ئې اوکړو اني زما پروردگار خپل دیدار په ماباندې اوکړه چه زه تايو نظر او گورم. (قَالَ كُنْ تَرٰی) وَلَکِنْ اَنْظُرْ اِلَی الْجَبَلِ ارشاد او شو چه ته ما [په دنیا کېنې] بالکل نشې کتلې ځکه چه دا سترگې د دیدار تاب نشي راوړلې (کَمَا قَالَ فِی الْمُسْکُوۃ عَنْ سُلَیْمَانَ) لاهرقت سبحات وجهه (۱) لیکن [ستا د تسلی دپاره دا تجویز کوم چه] ته دې غر طرف ته اوگوره [مونږ په دې باندې یو جهلک اچو] (فَاَن اَسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوفَ تَرٰی) نو که دا په خپل ځاني برقرار پاتې شو نو [خیر] ته به هم اوگورې [غرض موسی علیه السلام دې طرف ته کتل] (فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دُکًا وَخَرَّ مُوسٰی صَعِقًا) نو دده رب چه په دې کومه تجلي اوکړه دا [غرا] ذرې ذرې شو او موسی علیه السلام بیهوشه شو او پریوتلو (فَلَمَّا اَنۡفَاقَ قَالَ سُبْحٰنَكَ تُبْتُ اِلَیْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِیۡنَ) بیا

(۱) صحيح مسلم، کتاب الإیمان، باب معنی قول الله عزوجل ولقد رآه نزلة أخرى الخ: ج ۱، ص ۹۹

چه کله ئې افاقه اوشوه په هوبښ کښې راغلی نو عرض ئې اوکړو بيشکه ستا ﷺ ذات [ددې سترگو دبرداشت نه] منزّه [او اوچت] دې زه ستا په حضور کښې [ددې ډير زيات شوقيه درخواست] معذرت کووم او [چه څه دحضور ﷺ ارشاد دې چه لن ترنې] دتولو نه مخکښې زه په هغې يقين کوم. ﴿قَالَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ [ارشاد اوشو چه انې موسی ﷺ هم دا کافي ده چه] ما [تاته د] دخپل [طرفه] پيغمبرني [درکولو وعده اوکړه] او خپل [خان سره] دخبرو کولو [شرف مې درته اوبخښلو په دې سره] نورو خلقو باندې مې تاته امتياز درکړې دې ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ الْأَرْضِ الْمَوْسُومَةِ﴾ [اوس] چه څه ماتاته درکړې دي [رسالت او هم کلامي اوتورات] دا واخله اوشکر کوه ﴿وَكُنْتُمْ لَهُ فِي الْأَوَّلِينَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ او مونږ په څو تختوباندې هر قسمه [ضروري] ﴿مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾ نصيحتونه او [دضروري احکامو متعلق] د هر څيز تفصيل مو اولیکلو [هم دا تختې تورات دي بيا حکم اوشو چه کله دا تختې مونږ درکړې] ﴿لَقَدْ هَمَمْنَا بِقَوْمِكَ يَا أَخِي﴾ نو دا په کوشش سره [پخپله هم] عمل کښې راوله او خپل قوم ته [هم] حکم اوکړه چه ددې په ښه ښه احکامو باندې [يعني په ټول باندې چه هم ټول ښه دي] عمل اوکړي ﴿سَأَوْفِيكُمْ دَارَ الْآفِيقِينَ﴾ [اوس ډير زر زه تاسو خلقو ته [يعني بني اسرائيلو ته] ددې بې حکمو [يعني دفرعونيانو يا دعمالقو] مقام ښاييم [په کښې دې زيرې دې او وعده ده چه مصر يا شام باندې به عنقریب ستاسو قبضه کيدونکی وي ددې ترغيښ نه مقصد دادې چه اطاعت د الله ﷻ د احکامو دا برکات دي].

معارف او مسائل

د ﴿لَنْ تُرْبِي﴾ معنی داده چې ته مې نشی لیدلې ، اشاره په کښې دې خبرې ته ده چې زما دیدار ناممکن نه دې خو مخاطب په موجوده حالت کښې دانشی برداشت کولې او که دیدار ئې دسره امکان نه لرلئ نو ﴿لَنْ أَرِي﴾ به ئې فرمائیلی وو. دې نه ثابته شوه چې د الله ﷻ دیدار کول په دنیا کښې د عقل دمخې امکان لری خو واقع کیدې نشی څنگه چې د جمهورو اهل سنتو مذهب دې ، دوی فرمائی چې اگر که د الله ﷻ دیدار د عقل دمخې په دنیا کښې ممکن دې مگر د شریعت له مخې ممتنع دې لکه د مسلم شریف په یو حدیث پاک کښې راغلی دی چې : ﴿لَنْ يَرِيَ أَحَدٌ مِنْكُمْ رَبَّهُ حَتَّى يَمُوتَ﴾ [مرگ نه مخکښې په دنیا کښې هیڅوک دخپل پروردگار دیدار نشی کولې]. ﴿وَلَكِنَّ الظُّرَى الْجَبَلِ﴾ دا ددې خبرې گواهی ورکول دی چې په دې وجه په غر باندې د ادنی کرشمې غورزولو سره د اوخودلې شی چې هرکله غر ددې برداشت نشی کولې نو کمزور بدن والا انسان به ئې څنگه زغم اوکړې شی ؟ ﴿فَلَمَّا جَبَل رَبِّهِ لِلْجَبَلِ﴾ ﴿جَبَل﴾ په عربی ژبه کښې ښکاره کیدو ته وئیلې شی او دصوفیاء کرامو په نزد هغه کتلو ته ﴿جَبَل﴾ وئیلې شی چې په مینځ کښې بله واسطه وی ، لکه د آئینې په واسطه یو څیز لیدل ، په دې بنا د ﴿جَبَل﴾ معنی لیدل نشی کیدې ، پخپله هم دې آیت مبارک نه دا ثابتیږی چې الله ﷻ د لیدلو نفی اوکړه او ﴿جَبَل﴾ ئې ثابته کړه.

امام احمد رحمہ اللہ، ترمذی رحمہ اللہ او حاکم رحمہ اللہ پہ روایت دانس رحمہ اللہ نقل کری دی چې حاکم رحمہ اللہ او ترمذی رحمہ اللہ ئې سند ته صحیح هم وئیلی دی، فرمائی چې هر کله نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د آیت مبارک اولو ستلو نو د کچې گوټې په سر ئې گټه گوته کیخوده او اشاره ئې اوکړه چې د الله تعالی د دومره قدرې نور په ښکاره کولو سره غر بنسمه بنسمه [زره زره] شو^(۱)، دا ضروری نه ده چې ټول غر دې ذرې ذرې شوي وی بلکه هغه حصه ئې ذرې ذرې شوې وی په کومه چې الله تعالی دغه تجلی ښکاره کړې وه.

موسی عليه السلام سره د الله تعالی کلام څول: دومره خبره خود قرآن عظیم الشان ته په ډاگه ثابته شوه چې الله تعالی، موسی عليه السلام سره نیغ په نیغه کلام فرمائیلې وو، موسی عليه السلام سره د الله تعالی کلام کول د نبوت ملاویدو په وخت رومبې خل یوشان وو او په کوه طور باندې د تورات ورکولو په موقعه دا دویم خل کلام څه زیات خصوصیت لرلو. خود کلام حقیقت صرف الله تعالی ته معلوم دې چې دا څه اوڅنگه و؟ په دې کښې د ټولو عقلی احتمالاتو گنجائش ضرور شته چې د شریعت د څه حکم نه خلاف نه وی، خو بې دلیل یو احتمال په کښې ټاکل درست نه دی، د پخوانو بزرگانو صحابه کرامو رضی اللہ عنہم او تابعینو پیداغه مسلک په دې کښې داسې دې چې د دې معامله دې الله تعالی ته اوسپارلې شی او دځانه احتمالونه دې په کښې نه راوښکلي شی. [بیان القرآن].

﴿سَأُولِيكُمْ دَارَ الْفَيْقِينَ﴾ دلته د ﴿دَارَ الْفَيْقِينَ﴾ دلته د دار الفاسقین څخه څه مراد دې؟ دې باره کښې علماء کرامو فرمائیلې دی چې یا خو ترد مصر یا دشام ملک مراد دې. ولې چې هر کله موسی عليه السلام مصر فتح کړې نه وو نو دغه وخت پرې د فرعون او فرعونیانو قبضه وه، په دې وجه یې مصر ته دار الفاسقین او وئیل او د شام په ملک باندې د عمالقو قبضه وه او هغوی هم کافرو فاسق وو لهدا هغه وخت شام هم دار الفاسقین وو چې دغه دواړه قسمه خلق فاسقان او کافران وو، دا ټاکل چې دشام ملک ترې مراد دې او که د مصر ملک؟ د اختلاف په بنیاد به ئې دا وی چې د فرعون د غرقیدو نه پس بنی اسرائیل مصر ته واپس تلې وو او که نه؟ که تلې وو او په مصر ئې قبضه کړې وی لکه چې د ﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ﴾ نه ئې تائید کیږي چې دا د کوه طور د تجلی نه وړاندې شوی وونو ﴿دَارَ الْفَيْقِينَ﴾ نه به مراد یوازې دشام ملک وی او که دې نه وروستو شوی وونو دواړه ملکونه ترې مراد کیدې شی.

﴿وَكُنْتُمْ أَهْلًا فِي الْأَوَّامِ﴾ [او مونږ ورته په یو څو تختو باندې هر قسم نصیحتونه او دهرې مسئلې تفصیل لیکلې وو] د دې نه معلومیږي چې موسی عليه السلام ته په تختو تورات تیار په تیار ورکړې شوې وو.

(۱) مسند أحمد، مسند أنس بن مالك رضي الله عنه رقم الحديث: ۱۲۷۰، وجامع الترمذی، أبواب التفسیر، باب من سورة الاعراف: ج ۳، ص ۴۸، والمستدرک للحاکم رقم الحديث: ۳۱.

سَاصْرِفْ

از بیه واپروم زه

از بیه زه

عَنْ آيَتِي الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا

دایتونوزمانه | هغه کسان | چی تکبر کوی | په زمکه کبسی | په ناحقه | اوکه اووینی هغوی
دهغه کسانو مخونه په دخیلوایتونونه واپروم | چی کومو په زمکه کبسی | په ناحقه خانونه لوئی گنرل | اوکه دوی

كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ

هره | نبیه | ایمان نه راوړی | په هغی | اوکه اووینی هغوی | لاره | د نیکی | نه نیسی هغوی هغه

هر قسم نبی اووینی | خو | اییا هم | په هغی ایمان نه راوړی | اوکه نیغه لار ورته ښکاره شی | نو په هغی

سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ

په لار سره | اوکه اووینی هغوی | لاره | د گمراهی | نو نیسی هغه | په لار سره | دا خکه

باندي نه خی | اوکه کره لار اووینی نو په هغی روانیږی | دا په دې وجه چی

بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ

چی بیشکه هغوی | دروغ گنرلې دې | نبی زمونږه | اوو هغوی | دهغی نه | بی پرواه

دوی زمونږه | ایتونه | دروغ گنرل | او دهغی نه غافله وو

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ

او هغه کسان | چی دروغ نې او گنرلې | نبی زمونږه | او ملاقات | داخرت | ضائع شوا

اوچا چی زمونږه | ایتونه | او داخرت راتلل | دروغ او گنرل | نو دهغوی

أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

عملونه دهغوی | آیا | بدله به ورکړې شی دوی له | ماسوا | دهغی نه | چی وو دوی | چی کول به نې

عملونه تباه شوا | هغوی ته به نورڅه نه بلکه صرف دخیلو عملونو بدله ورکولې شی

وَإِتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا

اوجور کړوا قوم د موسی | اوستود هغه نه | دکالو خپلونه | سخي | جوسه دار

اود موسی قوم دهغه | کهه طور ته د تلوا نه پس دخیلو کالونه یو خخي جوړ کړوا | یوه تشه جوسه وه

لَهُ خُورٌ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يَكْفِيهِمْ وَلَا

چی وو هغه دپاره | آواز | آیا نه لیدل هغوی | چی بیشکه هغه | نه کوی خبری دهغوی سره | اونه

چی آواز به نې کولو | آیا دوی دومره هم نه پوهیدل | چی نه نې ورسره خبرې کولې | اونه نې

يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ وَلَمَّا

ښانی هغوی ته | لار | خواونیو هغوی هغه په خدای | اوو هغوی | ظالمان | او هر کله چی

ورته سمه لار خوله | خوبیا هم دوی هغه معبود جوړ کړلوا | او په خان نې ظلم او کړوا | او هر کله چی

سُقِطَ فِي	أَيْدِيهِمْ	وَرَأَوْا	أَنَّهُمْ	قَدْ ضَلُّوا
او غور زولي شوه بنېيمانې اډه لاسونو دهغوي کښې اووي ليدل اچي بيشکه هغوي گمراه شوي دي دوي خپل لاسونه او مړورل او وي کتل چې دوي گمراه شوي دي				
قَالُوا	لَئِنْ	كُنَّا	لَمُرِّدَحْمَنَا	رَبَّنَا
نووي ونيلا اکه چري اونه کړو رحم په مونږياندي ارب زمونږه اووي نه بنېلو مونږه انوخامخابه شو مونږه نووي ونيلا که الله راباندي رحم اونه کړي اومونږته معافي اونکړي نومونږه				
مِنَ الْخَيْرِينَ	وَلَكِنَّا	رَجَعْ مُوسَى	إِلَى قَوْمِهِ	غَضَبَانَ
دنقصان موندونکونه اوهرکله چي واپس راغي موسي قوم خپل ته ا په غصه خواه مخواه دنقصان کوونکونه شو اوهرکله چي موسي دغصي او غم نه ډک خپل قوم ته واپس راغلو				
أَسِفًا	قَالَ	بِسْمَا	خَلَقْتُمُونِي	مِنْ بَعْدِي
افسوس کونکي نووي ونيلا چي بددي هغه ا چي خليفه کړي دي تاسوزما روستوزمانه نودراتلوسره ني اوفرمانيل چي تاسوزما دتلونه پس ډير غلط کار کړي دي				
أَعْمَلْتُمْ	أَمَرَ رَبِّكُمْ	وَأَلْقَى	الْأَكْوَابَ	وَأَخَذَ بِرَأْسِ
اياتلوار اوکړه تاسوا دحکم درب خپل نه اووي غور زولي تختي اووي نيوز ا سر ايدالله دحکم راتلونه وړاندي موتلوار اوکړل اودتورات تختي ني او غور زولي اوخپل				
أَخِيهِ	يَجُوزُ	إِلَيْهِ	قَالَ	ابْنُ أُمِّ
دروږ خپل اچي راکاري هغه خان طرفته او ونيلا هغه اے خويه دمور ابيشکه چي دي خلقو [هارون] ني دسرد وينستونه اونيلوا اوخان ته ني رانگلوا هغه ورته او ونيلا چي اني زما دمورخويه				
اسْتَضَعَفُونِي	وَكَاذِبًا	يَقْتُلُونَنِي	فَلَا	تُسَبِّحُ بِي
ضعيف کړم زه ا اونزدي وه ا چي ني وږلي وي زه ا پس مه ا خوشحالوه په ماباندي اماخذ کولي شوادي خلقوزما د خبري پرواه اونه کړه اونزدي وه چي زه ني قتل کړي وي ا نو				
الْأَعْدَاءَ	وَلَا تَجْعَلْنِي	مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ	قَالَ	رَبِّ
دشمنان ا اومه شاملوه ما ا سره دقوم ا ظالمانو ا او ونيلا موسي ا ونيلا اني ربه ا دبشمنان راباندي مه خوشحالوه اودظالمانو په ډله کښي مي مه شميره ا موسي ا ونيلا اني ربه ا				
اغْفِرْ لِي	وَلَاخِي	وَأَدْخِلْنَا	فِي رَحْمَتِكَ	وَأَنْتَ أَرْحَمُ
معاف کړه ما اورورزما اوداخل کړه مونږه ا په رحمت خپل کښي اوته ازيات رحم کونکي ني مانه بخشش اوکړه اوزما رورته هم بخشش اوکړه اومونږ خپل رحمت کښي داخل کړي اوته دټولونه زيات				
الرَّحِيمِينَ				
درحم کونکونه ا				
رحم کونکي بي ا				

آسان ترجمہ قرآن

خُہ بہ دخیلو نہیونہ هغه خلقو لره اړوم چه په زمکه کښ نأحقه تکبر کوی، او که دوی هر قسم نهی وویلي نو دوی په هغې باندې ایمان نه راوړی. او که دوی ته د هدایت لپاره لار ښکاره شي نو دوی هغې لره خپله لار نه گرځوی او که دوی ته د گمراهۍ لار ښکاره شي نو دوی هغې لره خپله طریقه گرځوی. دا هر څه ځکه دي چه دوی ځمبون نهی دروغون کړي او دي نه بالکل بې پروا شه. او کومو خلقو چه ځمبون نهی لره او د آخرت ملاقات لره دروغون کړي دي د هغوی احوال تبا شه دوی ته چه کومه بدله به ورکولې شي هغه د بل څه څیز نه ده. هم د هغه احوالو به وي کوم چه دوی کړي وو او د موسی علیه السلام قوم د هغه د تلونه وروستو د خپلو کالو نه یو سخي جوړ کړو (سخي څه وو؟) د یو بې ساه څیز نه د خواپشان آواز راوتلو آیا دوی دومره هم اوله کتل چه دي نه دوی سره خبرې کولې شي اوله دوی ته څه لارښودلې شي؟ (خو هغه لره ټي معبود جوړ کړو او) (خپله خپلو ځانونو دپاره) ظالمان جوړ شو او چه کله دوی په خپلو کړو باندې پېښمانه شو، او پوهه شو چه دوی گمراه شوي دي نو دوی ووئیل چه: که چرې الله په مونږ رحم ونکړو او مونږ ته ټي بخنه ونکړه نو یقیناً مونږ به تبا شه. او چه کله موسی علیه السلام په غصه او خفګان کښ خپل قوم ته واپس راغلو نو هغه ووئیل چه: تاسو مانه وروستو څومره بد لمانځنګي کړي ده! آیا تاسو دومره تلوار او کره چه د خپل رب حکم ته مو هم انتظار ونکړو. او (دا ټي ووئيلي او) هغوی هغه تختی وغورځولې او د خپل ورور (هارون علیه السلام) سر ټي ونيولو او هغه ټي خپل طرف ته راښکلو. هغه ووئیل چه: ای ځما د مور ځویه ا یقین وکړه چه دي خلقو زه کمزوري گنرلې ووم، او نزدې وه چه څه ټي وولې ووم. اوس ته ما باندې دېمن ته د خوښحالولو موقع مه ورکوه او مالره ددغه ظالمانو نه مه گرځوه. موسی علیه السلام ووئیل: ای ځما پروردگار! ماته او ځما ورور ته بخنه وکړه او مونږ خپل رحمت کښ داخل کړه. او ته د ټولو رحم کوونکو نه زیات رحم کونکې ټي.

خلاصه تفسیر

[اوس د اطاعت د ترغیب نه پس د ترهیب مخالفت دپاره ارشاد دي چه] ﴿سَأَصْرِفُ عَنْ آيَةِ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ زه داسې خلق د خپلو احکامو نه اړولي ساتمه چه په دنیا کښې [د احکامو منلو نه] کبر کوي چه ددې دوي ته هیڅ حق حاصل نه دي [ځکه چه خپل ځان ته لوڼې وئیل حق دهغه چا دي چه هغه واقعی لوڼې وې او هغه یو د الله جل جلاله ذات دي] ﴿وَأَنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا﴾ او [اوړیدو په دوي باندې دا اثر وي چه] که دټولې [دنیا] نښې [هم] اوگوري نوبیا هم [د ډیرزیات بې رحمۍ نه به] په دي ایمان نه راوړي ﴿وَأَنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا﴾ او که د هدایت لار اوگوري نو دا خپله طریقه نه جوړوي او که دگمراهۍ لار اوگوري نو دا هم خپله طریقه جوړه کړي [یعني دحق نه قبلولو په وجې سره بیا زړه سختیږي او دا اوړیدل تر دې حده اورسي] ﴿وَأَنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ لَمْ يَأْخُذُوا بِهِ﴾ [یعني ددې اوړیدل ددې وجې دي چه دوي زمونږ آیتونه [د تکبر په وجې سره] په دروغه گنرلي وو او ددې [په حقیقت کښې دغورکولونه] غافله پاتې شو [دا سزا حویه دنیا کښې شوه چه د هدایت نه محروم پاتې شو] ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ عَنْهُمْ أَلْمَمَةٌ﴾ او

[آخرت کنبی به دا سزا وی چه] دا خلق چه کومو زمونې آیتونه اود قیامت راپینیدل په دروغه گنرلي وو یا ددوي ټول کارونه [چه دهغي نه ددوي د نفعي توقع وه] تباہ شو [او ددې عاقبت انجام جهنم دي] ﴿هَلْ يُجْزَوْنَ الْأَمَّاكَاثُ يَعْمَلُونَ﴾ دوي ته به هغه سزا ورکولې شي چه څه دوي کول. ﴿وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ خَلْقِهِمْ عِبْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ﴾ او [کله چه موسی ﷺ کوه طور ته دتورات راوړلو دپاره تشریف یوړو نو] دموسی ﷺ قوم [یعني بني اسرائيلو] دده د [تلو] نه پس خپل [اخستلي شوي] د سرو زرو [چه کوم ئې د قبطیانونه دمصر نه دوتلو په وخت کنبې د واده په بهانه غوښتلي وو] یو څڅی [ئې ترې جوړ کړو چه دهغي قصه په سورت طه کنبې ده. هغه معبود] جوړ کړو چه [صرف دومره حقیقت په کنبې وو چه [صرف یو قالب ووجه د هغي یو آواز وو [په دې کنبې څه کمال نه وو. چه دې سره یو عاقل ته ددې دمعبودیت شک پیدا شي] ﴿الْمُرِيءُ أَكْبَرُ الْأَنْفُسِ لَا يَكْلَمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا﴾ آیا دوي اونه کتل چه [په دې کنبې خودسري برابر هم قدرت نه وو چنانچه] هغه هغه دوي سره خبره قدرې نه کوله اونه به ئې دوي ته [ددنیا یادین] څه لار ښودله [اود الله ﷻ پشان صفات به ده کنبې څه وو غرض دا چه] ﴿اتَّخَذُوا وَكَاثِرًا مِّنَ الظَّالِمِينَ﴾ دا [څڅی] هغوي خپل معبود جوړ کړو او [چونکه په دې کنبې اصلاً څه د شک وچه نه وه ددې وجې هغوي] ډیر بې ډبه کاراوکړو او وؤ دوي ظالمان ﴿وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ قُرْآنُ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا﴾ او [دموسی ﷺ دراتلونو پس چه هغي قصه مخکښې رازي دده په تنبیه کولو سره] کله چه متنبه شول او په دې خپل حرکت باندې [شرمنده شول اومعلومه شوه چه واقعي دغه خلق په گمراهی کنبې پریوتل نو] د ندامت په طور ئې معذرت اوکړو ﴿قَالُوا لَيْسَ لَنَا بِمُعْذِرَةٍ لَّنَا لَكُنَّا نَكُونُ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ اووې وئیل چه که زمونې رب په مونې رحم اونکړي او زمونې [دا] گناه معاف نکړي نو مونې دحده تیرشوی یو [چنانچه په یو خاص طریق دوي ته دا توبې حکم اوشو چه ددې قصه په سورت بقره کنبې په آیت ﴿فَاَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ کنبې تیره شوې ده.

﴿وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا﴾ او [د موسی ﷺ دمتنبه کولو قصه داسې اوشوه چه] کله موسی ﷺ خپل قوم ته [دکوه طور نه] واپس شو په غصه کنبې خفگان او [ځکه چه هغه ته په وحی سره معلوم شوي وو [په طه کنبې دي] ﴿قَالَ فَاَنَا قَدْ فَتَنَّا الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿قَالَ بَشَرًا عَالَفًا مِّنْ بَعْدِي﴾ نو [اول قوم طرف ته متوجه شو] وې فرمائیل چه تاسو زما د تلونه پس دانامعقوله حرکت اوکړو ﴿أَفَلَمْ تَأْمُرُوا بَنِيكُمْ﴾ آیا درب د حکم د [دراتلو] نه مخکښې تاسو [داسې] تلوار اوکړه [زه خو دا حکامو راوړلو دپاره تلې اوومه ددې انتظار خویه مو کړې وې] ﴿وَالْقُلُوبُ الْأَوَّامُ وَأَعْدَاءُ بَرَاءِ أَخِيهِ يَجْرُؤُا إِلَيْهِ﴾ او [بیا حضرت هارون ﷺ طرف ته متوجه شو او ددیني حمیت په جوش کنبې ئې] دتیزئې نه [دتورات] تختې [خوئې] یو طرف ته کښیخودلې [او په تیزی کنبې داسې په زور سره ئې کښیخودلې چه که کتوونکو غور اونکړي نو شک کیږي چه لکه غوزارې کړئې ئې وي] او [لاسونه ئې خالي کړل] اود خپل ورور [هارون ﷺ] سر [یعني وینسته] ئې اونیول او خان ته ئې رابښکل [چه تا ﷺ ولې پوره انتظام اونکړو اوچونکه د غضب په غلبه کنبې دا یو قسم بې اختیاری ترې اوشوه اودا غصه ددین دپاره وه. ددې وجې بې اختیاری ته ښه اووئیلې شو او په اجتهادي غلطی به اعتراض نشي کولې] ﴿قَالَ ابْنُ أَمْرِاتِ الْقَوْمِ اسْتَغْفِرُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي﴾ هارون ﷺ اووئیل چه ائې زما دمور خویه [وروه ما خو خپل کوشش اوکړو ډیر زیات لیکن] دې خلقو زه بې حقیقته او گنهم او [بلکه په نصیحت کولو باندې] نزدې

وہ چہ خہ نہی قتل کری وی ﴿فَلَا تُشْفِیْ فِی الْأَعْدَاءِ وَلَا تَجْعَلْ فِی مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِیْنَ ۝﴾ نو تہ ﷻ پہ ما [سختی
 مہ کوہ] چہ دبسمنان راپوری اوخاندی او ما [سرہ پہ معاملہ کولو] کنبی ددی ظالمانو پہ صف
 کنبی مہی مہ شمیرہ [چہ ددوی پشان زما نہ ہم خفہ شی] ﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلَا تَجْعَلْ فِی رَحْمَتِكَ ۝﴾
 وَأَلَّتْ أَرْحَامُ الرَّحْمٰنِ ۝﴾ موسیٰ ﷻ [دالله ﷻ نہ دعا اوکرہ او] وی ونیل چہ انہی زما ربہ زما خطا
 [اگر چہ ہفہ اجتہادی وہ] معاف کرہ او زما د ورور ہم [خطا چہ ددہ نہ ددی مشرکانو سرہ
 شاید ترے نہ د معاملہ کنبی شوے وی لکہ چہ ځنگہ ددی قول نہ معلومیږی ﴿مَا مَنَعَكَ أَذْرَابَهُمْ
 ضَلُّوا أَنْ لَا تَتَّبِعَنِ الْآیَةَ﴾ اومونہ دوارہ پہ خپل [خاص] رحمت کنبی داخل کرہ او تہ ﷻ زیات رحم
 کوونکی نہی] ددی وجہ مونہ تہ ددعا د قبلیدو امید دی].

معارف او مسائل

رومی آیت مبارک کنبی نہی داسی افرمائیل چہ زہ بہ واروم دخپلو آیتونو مبارک کو نہ ہفہ خلق
 چہ لوی جوږیږی پہ زمکہ کنبی پہ ناحقہ دلته پا ناحقہ سرہ دی خبری تہ اشارہ دہ چہ د
 تکبر کوونکو پہ مقابلہ کنبی تکبر کول پہ حقہ دی چہ ناکارہ او دگناہ خبرہ نہ دہ ولی چہ د
 شکل پہ اعتبار سرہ ہفہ تکبر وی خود حقیقت پہ اعتبار سرہ تکبر نہ وی لکہ چہ مشہورہ
 خبرہ دہ: ﴿التَّكْبَرُ مَعَ التَّكْبَرِ﴾ [مسائل السلوک].

تکبر انسان د کامل پوهی او د الله ﷻ د حکمونو نہ ہی نصیبہ هوی: تکبر کوونکی دخپلو آیتونو نہ د
 اړولو دامطلب لری چہ داسی خلقو دپارہ د الله ﷻ پہ آیتونو باندی د پوهیدو او ترے نہ د
 فائدی پورته کولو نہ ہی نصیبہ کولی شی اوددی توفیق ترے اخستی شی دلته د الہی آیتونو
 نہ مراد د آسمانی کتابونو آیتونہ ہم کیدی شی او تکوینی آیتونہ ترے ہم مراد اخستی شی
 چہ د تولی دنیا پہ مخلوقات او زمکی آسمانونو کنبی خواہ دی پہ دی بنا د آیت مبارک د
 مضمون خلاصہ دا شوه چہ خپل ځان غټ او زیات غوره گنرل داسی یوناکارہ او سپیره خوئی
 دی چہ لرونکی نہی دپوره عقل او پوهی خاوند نہ وی، داسی کس د الله ﷻ پہ آیتونو باندی
 د پوهیدو نہ ہی نصیبہ وی نہ دا توفیق لری چہ پہ قرآنی آیتونو باندی پہ صحیح ډول پوهه
 شی او نہ پہ آیتونو د قدرت کنبی پہ غور فکر کولو او د الله ﷻ د معرفت پہ حاصلولو کنبی
 د هغه ذهن چلیدی شی.

روح البیان کنبی لیکلی چہ دی نہ معلومیږی چہ تکبر او لوئی کول داسی یو خراب او ناکارہ
 عادت دی چہ الہی عملونو کنبی بندیز جوږیږی ځکه چہ دا یوازې د الله ﷻ پہ رحمت سرہ
 حاصلیږی او د رحمت الہی تواضع او خاکساری تہ مخہ لری (۱)، لکہ مولانا رومی
 فرمائیلی دی چہ:

هر گجا پستی است آب آنجا رود هر گجا مشکل جواب آنجا رود
 ترجمہ: هر چرته چہ زمکہ ښکته وی اوبہ هلته ورځی، او هر ځائی چہ مشکل وی جواب هلته ځی.
 په رومیو دوو آیتونو کنبی دا مضمون بیان شوې دی، دی پسې د موسیٰ ﷻ او بنی
 اسرائیلو پاتی قیصہ داسی بیان شوې دہ.

موسیٰ علیہ السلام پہ کوه طور باندې د تورات حاصلولو دپاره په اعتکاف کښې شو، دغې چيلې دپاره ورته د الله جل جلاله د طرفنه په اول کښې د دیر شو شپو د تیروولو حکم شوې وو، هر کله چې الله جل جلاله ورته د خپل حکمت په بنا د نورو لسو شپو تیروولو حکم ورکړو، نو اسرائیلی قوم چې په تلوار کولو او په کورې تگ باندې عادت وو دغه وخت یې هم گډې وډې خبرې کول شروع کړل. بنی اسرائیلو کښې سامری نومی یو سړې وو د دوی یو مشر گنرلې شو. خو عقیده ئې کچه وه. دده ته موقعه په گوتو ورغله، بنی اسرائیلو ته ئې اووئیل چې کوم کالی یعنی زیورات در سره د فرعونیانو پاتې شوی دی هغوی ته چونکه واپس ځکه نشی ورکړیدئ چې هغوی خو غرق شو، او پخپله استعمالول ئې تاسو دپاره هم حلال ځکه نه دی چې د کافرانو نه د جنگ په موقعه حاصل کړې مال غنیمت هم مسلمانانو دپاره جائز نه دي.

خلکو دده په وینا د فرعونیانو ټول هغه کالی چې په سوال ئې ترې غوښتی وو، سامری سره ئې جمع کړل. په دې کښې څه د سرو زرو وو او څه د سپینو زرو. سامری دا ټول ویلې کړل او هغې نه د څخې یو شکل جوړ کړو او په دې کښې ئې هغه بڼا وره واچوله چې کومه دده د جبرائیل علیہ السلام د آس د خپو د لاندې نه راخستې وه او هغه یې خان سره ساتلې وه. ددې په وجه دغه څخې نه د غوا پشان آواز راختل شروع شو څنگه چې د ﴿عِجْلًا﴾ په تفسیر کښې دلته په ﴿جَسَدًا لَّهُ خَوَازِئَ﴾ فرمائیلو سره ورته اشاره شوې ده.

د سامری دا حیرانوونکې ټوټکه چې د خلقو مخې ته راغله، بنی اسرائیلو ته ئې ددې کفر او شرک بلنه ورکړه چې موسیٰ علیہ السلام الله جل جلاله سره خبر وکولو دپاره کوه طور ته په تلو کښې غلطی کړې ده. ولې چې الله جل جلاله پخپله دلته راغلې دي. [معاذ الله].

بنی اسرائیلو به رومبې هم دده خبره منله چې دا حیرانوونکې ټوټه ئې ترې اولیده نو یقین ئې پرې راغلو نور هم مضبوط شو، خلقو دده په وینا دغه څخې خدای او گنرلو اودهغې عبادت ئې شروع کړو. نو په دریم آیت کښې دا مضمون په لنډه راخستې شوې دي او په بل ځانې کښې د دینه په زیات تفصیل سره ذکر دی.

څلورم آیت مبارک کښې د موسیٰ علیہ السلام د زورنې نه پس د بنی اسرائیلو د پښیمانتیا اود توبې کولو بیان راغلې دي، په دې آیت مبارک کښې د ﴿سُقَطُوا أیدِیْهِمْ﴾ معنی د عربی محاورې مطابق پښیمانه کیدل او شرمنده کیدل دی.

پنځم آیت مبارک کښې ددې واقعي تفصیل داسې بیان شوې دي چې هر کله موسیٰ علیہ السلام کوه طور ته واپس راغلل او خان سره ئې تورات هم راوړلو، موسیٰ علیہ السلام چې کله خپل قوم د څخې په عبادت کولو اولیدو نو دیر زیات غصه شو. اگر چې ددې گمراهی خبر ورته الله جل جلاله په کوه طور کښې مخکښې نه ورکړې وو. خو د آوړیدو اولیدو مینځ کښې فرق وو.

چې کله یې د اخلق اولیدل چې د څخې عبادت کوی نو غصه یې انتها ته اورسیده اول ئې خپل قوم ته مخ کړو او ورته ئې وفرمائیل چې: ﴿بَشِّرْهُمْ خَلْفَهُمْ مِنْ بَعْدِیْ﴾ تاسو زما د تلونو نه پس دیر غلط کار کړې دي [یعنی د الله جل جلاله د کتاب، تورات راتلو انتظار خو به تاسو کړې وې کنه.

تاسو ولې په تادی سره گمراهی اختیار کړه؟ ځینې مفسرینو ددې جملې دا مطلب خودلې دي چې په تلوار کولو سره دا طې کړې وه چې څما مرگ راغلیدي بیا ئې هارون علیہ السلام ته مخ راوگرزولو او ورته ئې وفرمائیل چې هر کله څه تلم

نو ته مې خپل خليفه مقرر کړې نه وې څه؟ تا دا خلق ولي د گمراه نه منع نه کړل؟ دۀ ته ئې د لاس وړاچولو په غرض خپل لاس اوزگارولو دپاره دتورات تختې په تادی سره کيخودلې لکه قرآن عظیم الشان فرمائی چې:

﴿وَأَلْقَى الْأَوَّلَاءَ﴾ اودتورات تختې ئې اوغورزولې لیکن داسې کول هر کله چې لویه گناه ده اویغمبران ﷺ د هر قسم گناهونو نه پاک دی نو د آیت مبارک نه به مراد دا وی چې اصل مطلب ئې د هارون ﷺ د نیولو دپاره خپل لاس مبارک اوزگارول وو. خو هرکله چې دغصې په حالت کښې ئې په تلوار سره کيخودې نو کتونکو ته داسې ښکاره شوه چې هغه ئې گنې اوغورزولې. دې ته قرآن عظیم الشان د خبرداری په ډول د غورزولو په لفظ سره تعبیر کړې دي. [بیان القرآن].

بیا موسی ﷺ د هارون ﷺ د سر وینسته اونیول او هغه ئې رابښکل. ددې مطلب هارون ﷺ ته ددې خبرې زور نه ورکول وو چې دوی ﷺ زما نه پس زما قائمقامی په ښه طریقې سره اونه کړه. بلکه په دې کښې ترې کوتاهی اوشوه. هارون ﷺ ورته اووئیل چې زما قصور ځکه نشته چې قوم زما په خبره غوږ نه دې گرولي اونه ئې زما خبره اوريدلې ده بلکه زما په خبره راته دومره تیار شوی وو چې زما وژلو ته تیار وو. نو تاسو ماسره داسې سلوک مه کوئ چې پدې سره زما دښمنان خوشحاله شی. او ما ددې گمراهانو مرستیال مه گنئ.

دې سره د موسی ﷺ غصه ختمه شوه او الله ﷻ نه ئې دعا اوکړه چې: ﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ [موسی ﷺ] اووئیل انې ربه! ما ته بخشش اوکړه اوزما رور ته هم بخشش اوکړه اومونږ خپل رحمت کښې داخل کړې اوته د ټولونه زیات رحم کونکې یئ! په دې مقام رور دپاره دبخښنې دعا غوښتل په دې بنا هم کیدې شی چې قوم لره د گمراهی نه په منع کولو کښې شاید ده ﷺ څه کوتاهی شوی وی. او خپل ځان دپاره ئې دبخښنې غوښتلویو وجه دا هم کیدې شی چې په تادی سره ئې دتورات تختې ایخودې وې کوم نه چې قرآن عظیم الشان په غورزولو سره تعبیر کړې دې او په دې غلطی سره خبردارې ورکړې شوې دي په هغه باندې مغفرت طلب کول مقصود وو، بله وجه دا ده چې ځان شاملول هم ځکه پکار دی چې دعا ته ددۀ محتاجی هم ښکاره شی.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيْنًا لَهُمْ غَضَبٌ	إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيْنًا لَهُمْ غَضَبٌ
ابیشکه هغه کسان اچې نیولې ئې دي سخي ازره اورسیرې هغوی ته غضب اچا چې څخې معبود جوړ کړې دي ا هغوی به ډیرزر دالله ﷻ په غضب کښې گرفتارشی	ابیشکه هغه کسان اچې نیولې ئې دي سخي ازره اورسیرې هغوی ته غضب اچا چې څخې معبود جوړ کړې دي ا هغوی به ډیرزر دالله ﷻ په غضب کښې گرفتارشی
مَنْ رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ	مَنْ رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ
درب دهغوی نه اوذلت ا په ژوند دنیا کښې اودارنگي بدله ورکوؤمونږ دروغ جوړونکو ته اود دنیا په ژوند کښې به ذلیل شی اومونږ په الله باندې دروغ ترونکو ته هم دغه شان سزا ورکوؤ	درب دهغوی نه اوذلت ا په ژوند دنیا کښې اودارنگي بدله ورکوؤمونږ دروغ جوړونکو ته اود دنیا په ژوند کښې به ذلیل شی اومونږ په الله باندې دروغ ترونکو ته هم دغه شان سزا ورکوؤ
وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا	وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا
اوهغه کسان اچې اوکړې بد عمل بیا توبه اوباسی روستودهغې نه اوايمان راوړی اوچاچې عملونه اوکړل بد بیا دهغې نه پس ئې توبه اووئسته اوايمان ئې راوړو	اوهغه کسان اچې اوکړې بد عمل بیا توبه اوباسی روستودهغې نه اوايمان راوړی اوچاچې عملونه اوکړل بد بیا دهغې نه پس ئې توبه اووئسته اوايمان ئې راوړو

إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا كَغُفُورٌ رَحِيمٌ وَلَكِنَّا

بیشک رب ستا | روستو دهغه توبی نه | خامخابیونکی دی | رحم کونکی دی | او هر کله چی |
نوبیشک ستار ب روستو دهغه نه | بخیونکی مهربان دی | او هر کله چی

سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَوَّاهُ وَفِي نُحُوتِهَا هُدًى

سره شوه | د موسی نه | غصه | نور او انی غستلی تختی | او په لیک تختو کبسی | هدايت
د موسی غصه سره شوه | نو تختی نی راوچتی کړې | او دهغه په مضامینو کبسی دهغه کسانو

وَرَحْمَةً لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ وَاخْتَارَ

او رحمت ووا دپاره دهغه کسانو چی هغوی | درب خپل نه | یریری | او خوښ کړل
دپاره هدايت او رحمت وو کوم چی دخپل رب نه ویریدل | او خوښ کړل

مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا

موسی | د قوم خپل نه | او یا | اته سړی | دپاره دمقرر شوی وخت زمونږه | پس کله هر چی |
موسی د خپل قوم نه او یا کسان | چی زمونږ مقررې نیتې | ته راشی | بیا چی کله

أَخَذَتْهُمْ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ

اونیول هغوی | زلزلی | او نیل هغه | په ربه زما | که خوښه وه ستا | نو هلاک کړی به ووا | تا دوی
هغوی باندي زلزله راغله | نو موسی | او نیل چی ائې زما | به | که تا غوښتلې | نو دوی

مِنْ قَبْلُ وَإِيَّاكَ أَهْلَكْنَا بِمَا فَعَلَ السَّفَهَاءُ

مخکښی ددی نه | او خاص زه هم | آیات هلاکوي مونږه | په هغه کار | چی کړې دي | او خوبی و قوفانو
اوزه به دي وړاندي هلاک کړی ووا | آیا مونږ ټول په هغه | جرم | هلاکوي | چی دیوڅو کم عقلو دلاسه شوي دي

مِنَّا إِنَّ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ

زمونږه | نه دي | دا کار | مگر دي | یواز مینبت ستا | گمراهه کوي | ته | په دي سره | هغه څوک | چی غواړي | ته
دا | خو صرف ستا | یو امتحان ووا | چی څوک دي | خوښ شی | نو هغه گمراهه کوي

وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيْنَا فَاعْفُ رَحْمَةً لَنَا

او هدايت کوي | ته | هغه چاته | چی غواړي | ته | ته نی | سرپرست زمونږ | نو ښه او کړه | مونږ ته |
او چی څوک دي | خوښ شی | نو هغه ته هدايت کوي | زمونږ سرپرست خوته یی | نو مونږ معاف کړه

وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ وَكُتِبَ لَنَا

او رحم او کړه په مونږ باندي | اوته | بهتره | ښونکی نی | او اولیکه | دپاره زمونږه |
او په مونږ باندي رحم او کړه | بیشک ته ټولونه زیات معافی کونکی یی | او زمونږ دپاره په دي

فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هَدَيْنَا إِلَيْكَ قَالِ

په دي دنيا کښی | نیکی | او په آخرت کښی هم | بیشک | ارجوع او کړه مونږه | تاته | او نیل الله
دنیا کښی هم نیکی او په آخرت کښی هم اولیکه | مونږ تاته رجوع کړې ده | الله | ورته جواب کښی او نیل

عَذَابِيْٓ اُصِيْبُ بِهِۦ	مَنْ اَشَاءُ	وَرَحْمَتِيْ	وَسِعَتْ
عذاب زما رسوم زه ادغه عذاب هغه چاته چي غوارم اورحمت زما خوردي			
چي د عذاب حال مي دا دي چي چاته ني او غوارم نو هغه ته ني ورکوم اوزما رحمت هريو			
كُلِّ شَيْءٍ	فَسَاَلْتُهَا	لِلَّذِيْنَ	يَتَّقُوْنَ
په هر خيز باند ايس زرده چي اوليکم زه دارحمت دپاره دهغه کسانو چي خان ساتي دنافرمانی نه			
خيز ته شامل دي او هغه به زه دهغي چا دپاره اوليکم چي د گناهونو نه خان ساتي			
وَيُؤْتُوْنَ	الزَّكٰوةَ	وَالَّذِيْنَ هُمْ	بِآيٰتِنَا
اورکوي زکاة او هغه کسان چي هغوي په آيتونو زمونږه ايمان راوړي			
اوزکوة ورکوي اوداسي خلق چي زمونږه آيتونو باندې ايمان راوړي			

آسان ترجمه قرآن

(الله ووثيل) کومو خلقو چه سخي لره په خدايي نيولي وو، هغوي باندې به ډير زر دهغوي درب د طرف نه غضب او د دنيا په ژوند کېن ذلت نازل شي او کوم خلق چه دروغ جوړوي، هغوي ته مونږ داسې سزا ورکوو، او کوم خلق چه بدکارونه کوي، بيا دهغي نه وروستو توبه او باسي او ايمان راوړي نو ستا رب ددي توبې نه وروستو (د دوي د پاره) ډير بخولکي، ډير مهربانه دي او کله چه د موسى عليه السلام غصه سره شوه نو هغه تختي ئې راواخستې، او هغي کېن چه کومې خبرې ليکلې وې هغي کېن دهغه خلقو د پاره هدايت او رحمت وو کوم چه د خپل رب نه وپريږي، او موسى عليه السلام د خپل قوم نه اويا کسان منتخب کړل، دي د پاره چه دوي ځمونه ټاکلي وخت باندې (کوۀ طور) ته راهي بيا چه کله دوي لره زلزلې اوليول نو موسى عليه السلام ووثيل: اي ځما پروردگار! که تا غوښتلې نو څه او دوي به دي مخکېن هلاک کړي وو، آيا مونږ کېن د څو بې وقوفو د حرکت د وجهي نه ته مونږ ټول هلاکوي؟ (ظاهره خبره ده چه نه، نو معلومه شوه چه) دا واقعۀ ستا د طرف نه صرف يو امتحان دي چه ددي په ذريعه چه ته چاته و غواړي نو گمراه کوي او چه چا ته و غواړي نو هدايت ورکوي، هم ته ځمونه نگهبان ئې، نو مونږ معاف کړه او په مونږ رحم وکړه بې شکه ته د ټولو معافي کونکو نه بهتر معافي کونکي ئې او مونږ لره دي دنيا کېن هم ليکي اوليکي او آخرت کېن هم، مونږ (دي غرض د پاره) تاته رجوع کوو، الله ووثيل: چه خپل عذاب خو څه په هغه چا نازلوم په چا چه و غواړم، او هر چه ځما رحمت دي نو هغه هريو شي ته رسيدلي دي پس دارحمت به هغه چا د پاره (مکمل) ليکم چه تقوي اختيار کړي، اوزکوة ادا کړي او ځمونه په آيتونو ايمان راوړي.

خلاصه تفسير

[بيا الله ددي څخې عبادت کونکو متعلق موسى عليه السلام ته او فرمايل چه] ﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ ﴾ کومو خلقو د څخې عبادت کړې دي [که اوس هم توبه اونه باسي نو] ﴿ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ ذٰلِكَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ﴾ په دوي به ددوي درب د طرفه ډير زر غضب او ذلت په دي دنيا وي ژوند کېنې راپريوزي او [څه دهغوي خاص والي نشته دي] ﴿ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِيْنَ ﴾ مونږ خو تور پورې کونکو ته هم داسې سزا ورکوو [چه په دنيا کېنې غضب کړې شوي او ذليله شي

اگر چه په څه وجه ددې ذلت په چا باندې ظاهریدل نه وي يا په کښې روستووالی اوشي چنانچه سامري دا چه توبه اونه ويستله نوپه هغه دغضب او ذلت نزول اوشوچه د هغه قصه په طه کښې ده. ﴿ قَالَ فَاذْهَبْ فَاَنْ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُوْلَ لَا مَسَاسَ الْاَيَةِ ﴾ (۱). ﴿ وَالَّذِيْنَ عَلِمُوا السَّيِّئَاتِ ﴾ اوچه کومو خلقو دگناه کارونه اوکړل [لکه دوي دڅښي عبادت اوکړو خو] ﴿ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَامَنُوا ﴾ بيا هغوي ددې [گناهونو] د [کولو] نه پس توبه اوباسي او [دا کفر پرېږدي] ايمان راوړي. ﴿ اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴾ ستارب ددې توبې نه پس [ددوي] دگناهونو معاف کولو والا دې [او ددوي په حال باندې] رحم کولو والا دې [اگر چه د توبې نه پس د ﴿ فَاَقْتُلُوْا اَنْفُسَكُمْ ﴾ حکم هم اوشو ځکه چه رحمت د آخرت دې چنانچه د توبه کوونکو خطاگانې داشان معاف شوې] ﴿ وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُّوْسٰى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاُكُوَامَ ﴾ اوچه کله [دهارون] دمعذرت نې واوریدلونو] دموسی غصه سره شوه او هغه تختې نې اوچتې کړې ﴿ وَفِيْ نُحْتِهَا هٰذِيْ وَرَمْمَةٌ لِّلَّذِيْنَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُوْنَ ﴾ او ددې [نختو] په مضمونو کښې ددې خلقو دپاره چه دخپل رب نه ویرېږي هدايت او رحمت دې [مراد ترې احکام دي چه په دې باندې په عمل کولوسره موصوف بهدايت او موعود برحمت کېږي]. ﴿ وَاخْتَارَ مُّوْسٰى قَوْمَهُ سَبْعِيْنَ رَجُلًا مِّنْ اَنْفُسَيْتِهٖا ﴾ او [کله چه د څښي دعبادت کوونکو قصه ختمه شوه نو موسی په اطمینان سره د تورات احکام واورول شکونه اوشبهات راويستل ددې خلقو عادت وو، چنانچه په دې يې هم شبهه راويستله چه مونږ ته به څنگه معلوم وي چه دا دالله احکامات دي. که مونږ ته الله پخپله اوفرمايي نو صحيح ده يقين به اوکړو. دوي الله ته درخواست اوکړو دهغه ځانې نه حکم راغلو چه ددوي نه څه خلق چه کوم دوي معتبر گنړي منتخب کړه اوکوه طور ته نې راوله. مونږ به پخپله دوي ته اووايو چه دا زمونږ احکام دي. او ددې راوستلو دپاره يو وخت مقرر شو ځکه] موسی اویا کسان دخپل قوم نه زمونږ په مقرر وخت باندې [د راوستلو] دپاره منتخب کړل [چنانچه هغه ځانې ته چه اورسیدل او د الله کلام نې واوریدلو نو په دې کښې نې هم يو نکته راو ويستله چه خدای خبر دا څوک خبرې کوي. مونږ ته به هله يقين راشي چه الله په ښکاره په خپلو سترگو اووینو. لقوله تعالیٰ ﴿ لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرٰى اللّٰهَ جَهْرَةً ﴾ (۲). الله ورته ددې گستاخی سزا ورکړه. دلاندې نه پرې سخته زلزله راغله او دباندې نه پرې داسې دتندر گېزار شو چه ټول هم هلته پاتې شو] ﴿ فَلَمَّا اَخَذْتُمُ الرَّجْفَةَ ﴾ نو کله چه دوي ته زلزلې [وغیره] راوینول ﴿ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِّنْ قَبْلُ وَاِنَاۤ أِىٰٓىٓ ﴾ نوموسی [ویریدو چه بني اسرائيل جاهل او بدگمانه خومخکښې نه دي، دابه اوگنړي چه چرته دې بوتلل اوپه څه طريقه دې دهغوي کار ختم کړو يعنې مړه دې کړل ویریدو او عرض نې اوکړو] چه انې زما پروردگاره [دا خوماته يقين دې چه دې خلقو ته صرف سزا ورکول منظور دي. خاص هلاکول دې مقصد نه دي نو که] تاته دا منظور وې نو مخکښې به دې دوي او زه هلاک کړي وي [ځکه په دې وخت کښې ددې بني اسرائيلو هلاکیدل زما هلاکیدل دي. نوکه تاته دا مقصود وې نو تاته مخکښې هم داسې کولې شو خو چه کله دې داسې اونکړل نومعلومه شوه چه دوي هلاکت هم مقصود نه دې ځکه چه په دې سره زما هلاکت هم دې اوبدنامي هم ستا

(۱) ترجمه: وسته فرمائیل، چه ستادپاره په وړند کې داسزا ده چه ته به وائی ماته څوک لاس مه راوړئ.

(۲) ترجمه: مونږ به چرې پرې ستا خبره ووله مونږ دی چه مونږ الله تعالیٰ په ښکاره اویږو.

نه اميد دې چه ما به نه بدناموي او ولي [اَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا] ته به مونږ ددې خوبي وقوفو په حرکت سره به مونږ هلاکوي [چه بي وقوفي خو دي او کړي داخل او داسې گستاخي او کړي او ورسره د بني اسرائيلو دلاسه هلاک هم زه شم. ستا نه اميد دې چه ته به داسې نه کوي نو ثابت شو چه] [اِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنِ اشَاءَ وَتَهْدِي مَنْ لَشَاءَ] دا واقعه [د] رجفه اوصاعقه محض ستا د طرفه يو امتحان دې، په داسې امتحانونه چه څوک ته غواړي نو په گمراهي کښې اچوي [چه د الله شکايت او ناشکري او کړي] او څوک چه ته غواړي په هدايت نې قائم ساتي [چه ددې حکمتونو او مصلحتونو باندې پوهيږي. نوزه ستا په فضل وکرم سره ستا د حکيم کيدلو علم لرم. لهذا ددې امتحان نه مطمئن يم او] [اَلَمْ تَلِكُنَا فَاعْيُرْنَا وَاَرْحَمْنَا وَاَلَمْ تَكُنْ غَيْرَ الْغَافِرِينَ] هم ته به مونږ خبرلرونکي يي. په مونږ رحمت او مغفرت او کړه او ته به دتولو معاف کوونکونه زيات شي [نو ددوي گستاخي هم معاف کړه. چنانچه هغه خلق بالکل صحيح سلامت او دريدل. په سورت بقره کښې ددې تفصيل او گورني].

[وَاَكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً] او [دې دعا سره دوي د رحمت د تفصيل دپاره دا دعا هم اوکړه چه] زمونږ د خلقونو مونه په دنيا کښې هم نيك حال اوليکه او [داشان] [وَفِي الْآخِرَةِ اِنَّا هَذَا الْبَلَاءُ] په آخرت کښې هم [ځکه چه] مونږ ستا طرف ته [په خلوص او اطاعت سره] رجوع کوو [الله تعالی د موسی دعا قبوله کړه او] [قَالَ عَذَابِيْ اَصِيبُ بِهٖ مَنْ اَشَاءُ] وي فرمايل چه اني موسی [اول خو مطلقاً زما رحمت زما په غضب باندې غالب دې چنانچه] زه خپل عذاب [او غضب] خو په هغه چا باندې واقع کووم چه په چاڼې غواړم [اگر چه د عذاب مستحق د عذاب هر نافرمان وي ليکن بيا هم په تولو باندې نه واقع کيږي بلکه په دوي کښې خاص خاص خلقو باندې واقع کووم چه دوي ډير زيات سرکشه او بي سره وي] [وَدَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ] او زما رحمت [داسې عام دې چه] تولو خيزونو باندې محيط دې [ددې باوجود چه په دوي کښې ډير مخلوق لکه سرکشه او بي لارې خلق ددې مستحق ندي خو په دوي باندې يو رحمت دې اکر چه هغه په دنيا کښې سهي. نو کله چه زما رحمت د غير مستحقينو دپاره هم عام دې] [فَاَكْتُبْهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ] نو هغه رحمت خو دهغه خلقو په نوم خو [کامل طور سره] ضروري ليکم چه [حسب وعده ددې مستحق دي په وجه دهغه چه دوي اطاعت کوي چنانچه] الله نه ويرېي [چه دا د منجمله زړه د عملونو دې] او زکات ورکوي [چه د اعمال جوارح نه دې] [وَالَّذِيْنَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ] او چه زمونږ په ايتونو باندې ايمان راوړي [چه دعقائدو نه دي. نو داسې خلق مخکښې د رحمت مستحق دي. که ته] درخواست او کړې او که نه او اوس ته] درخواست هم کوي چه. [ارحمنا واکتب لنا] نو مونږ زيرې قبول شوې درکوو چه ځکه چه ته خوداسې نې څوکه څوک ستا په قوم کښې درحمت مستحق جوړيدل غواړي نو هغوي دې داشان صفتونه اختيار کړي چه مستحق شي].

معارف او مسائل

دا د سورة اعراف نولسمه رکوع ده. دې کښې دهغه بني اسرائيلو خلقو د خراب انجام بيان دې چې چا د څڅې عبادت کړې وو. او په دې کلک ولاړ وو. نو فرمائي چې په آخرت کښې به د رب العالمين غضب وي په دې خلقو چې دې نه پس چرته هم د پناه ځانې نشته او په دنيا کښې به هم ذليله او خوار وي.

په ځينې روايتونو كښې راغلي دي چې كله موسى عليه السلام په تادي تختې په زمكه كيخودې نو هغه ماتې شوې ، بيا ورته الله تعالى په بل څيز ليكلې دوباره وركړې وؤ ځكه ورته نسخه وائي .
 ه بني اسرائيلو اويما هسانو انتصاب اودهغوي هلاكله : خلورم آيت مبارك كښې يو خاص واقع داسې بيان شوې ده چې هر كله موسى عليه السلام بني اسرائيلو ته تورات وركړو نو دغې بهانه كړو چل وليانو كوړتلونكو او وئيل چې زمونږ يقين به څنگه راشي چې دا د الله تعالى كلام دې .
 كيديشي چې دا تاسو د خپله ځانه ليكلې راوړې وي . د دوي د تسلي دپاره موسى عليه السلام خپل رب ته سوال وكړو . الله تعالى ورته حكم او فرمايلو چې ددوي نه چوپړ كړي كسان كوه طور ته راوله . هلته به ورته خپل كلام په خپله واوړوم چې ددوي يقين پيدا شي . موسى عليه السلام ددوي نه اويما كسان منتخب كړل او ځان سره كوه طور ته بوتلل . د وعدې مطابق ئې د الله تعالى كلام پخپلو غوږونو واوړيدو ، هر كله چې دا حجت په دوي تمام شو نو وي وئيل چې مونږ ته دا نه ده معلوم چې دا آواز د الله تعالى دې او كه د بل چا دې ؟ زمونږ به هله يقين راشي چې مونږ پخپلو سترگو الله تعالى اووينو . دا ډيره د جهالت او ضد نه ډكه خبره وه ، دالله تعالى قهر جوش كښې راغلو او پدوي زلزله راغله . او په دوي باندې د پورته نه كړزار شو . دهغې په وجه بې خوده پرې وتل چې مړه شوي ښكاريدل . سورة بقره كښې دصاعقه لفظ راغلي دي او دلته د رجفة ، لفظ راغلي دي . صاعقه آسماني كړزار ته وئيلې شي او رجفه د زمكې زلزلې ته وئيلې شي . څه لرې خبره نه ده چې دواړه قسمه عذابونه پرې يوځاني راغلي وي .

بهر حال دوي بيخوده شو ، يا مړه شوي ښكاريدل ، يا حقيقت كښې مړي شوي وو ، په دې موسى عليه السلام ډير خفه شو ، اول پدې وجه چې په قوم كښې د سرسړي وو ، بل په دې وجه چې قوم ته به ددې څه جواب وركوي ؟ قوم به ددې ټول الزام هم په ما را اوږوي . او ښكاره خبره ده چې په نتيجه كښې به ما اوژني . په دې وجه ئې د الله تعالى نه سوال وكړو چې ائې زما پروردگار ! ماته معلوم دي چې ددې واقعي نه ستا مقصد ددوي هلاكول نه دي ، كه داسې وي نو مخكښې ډير واقعات داسې تير شوي دي چې په هغې كښې د دوي هلاكول كيدې شو ، فرعون سره به يو ځاني غرق كړي شوې وو ، د څڅي د عبادت په موقعه به د ټولو خلقو په مخكښې هلاك كړي شوي وو . او كه ستا خوښه وي نوزه به دې هم ورسره هلاك كړي وي . نو هر كله چې په هغه موقعه تا زمونږ هلاكول اونه غوښتل نو په دې موقع هم ستا زمونږ هلاكت مقصود نه دي . بلكه ددې نه ستا مقصد صرف سزا او زورونه ده . ځكه چې دا څنگه كيديشي چې د څو بيو قوفانو په عمل سره ټول هلاك كړي ؟ دلته موسى عليه السلام دخپل ځان هلاكول ځكه ذكر كړل چې پشې شا ددغې اويما كسانو د هلاكيډو نتيجه همدغه وه چې موسى عليه السلام به هم د خپل قو دلاسه هلاكيډې شو .

بيا ئې عرض وكړو چې زه پوهيږم چې دا خالص ستا امتحان دې چې ددې په ذريعه ځينې خلق په دې شان گمراه كوي چې د الله تعالى نه شكايات او ناشكري ئې كوي او ځينې خلق په هدايت باندې كلك لري په دې وجه چې هغوي د الله تعالى په حكمنو او مصلحتونو باندې پوهيدو سره پرې تسلي لري ، زه هم ستا په فضل سره ستا د حكيم كيدو علم لرم ځكه مې په دې امتحان كښې زړه كلك دې او هم خو زمونږ خبر اخستونكې ئې مونږ ته بخښنه وكړې او رحمت راباندې وكړې او ته د ټولو معافي وركوونكو نه زيات معافي وركوونكې ئې په دې

په وجه ددوی داگستاخی هم معاف کړې، نو دغه ټول کسان روغ او صحیح سلامت راپورته شو. ځینو مفسرینو فرمائیلی دی چې دغه ذکر شوی اویا کسان هغه وو چې پخپله خود ځخی په عبادت کښې شریک شوی نه وو. لیکن قوم ئې هم ددې حرکت نه منع کړې نه وو او ددې په سزا کښې په دوی زلزله راغله. او بیهوشه شوی وو. دا هغه کسان نه دی چې د ﴿أَرَأَيْتَ اللَّهُ جَهَنَّمُ﴾ خواست ئې کړې وو، او په آسمانی گرزار سره هلاک شوی وو. [والله اعلم]. بهر حال دوی د موسی ۱۸۵ په دعا سره ژوندی راپورته شو.

پنځم آیت مبارک کښې د موسی ۱۸۶ ددې دعا تکمله داهم ذکر شوې ده:

﴿وَأَكْتُبُ لَكَ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هَذَا إِلَيْكَ﴾ [اوزمونډ دپاره په دې دنیا کښې هم نیکی اولیکه او په آخرت کښې هم مونږ تاته رجوع کړې ده].

ددې په جواب کښې الله ۱۸۷ او فرمائیل چې:

﴿قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَذَرْنِي وَاسْعَ كُلُّ شَيْءٍ فَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِي يُؤْمِنُونَ﴾ [الله ۱۸۸ ورته جواب کښې او وئیل چې د عذاب حال مې دا دې چې چاته ئې او غواړم نو هغه ته ئې ورکوم. اگر چې مستحق د عذاب هر نافرمان وی لیکن بیا هم په ټولو باندې عذاب نه واقع کیږي. س بلکه په دوی کښې په خاص خاص خلقو باندې عذاب لیرم کوم چې ډیر زیات سرکشه او متهمرد وی. اوزما رحمت هریو څیز ته شامل دې او هغه به زه دهغې چا دپاره اولیکم چې د گناهونو نه ځان ساتی اوزکوة ورکوی اوداسې خلق زمونږ په آیتونو باندې ایمان راوړی].

نو دا خلق رومبې نه د رحمت حقدار دی، ځکه درته د دعا د قبلیدو زیرې درکوو. ددې جواب په تقریر کښې د مفسرینو حضراتو مختلف اقوال راغلی دی، ولې چې دې کښې د دعا د قبلیدو بیان په ښکاره ټکو سره نه دې څنگه چې بل ځانې کښې داسې په صفا الفاظو سره راغلي دي چې:

﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَمُوسَى﴾ [انې موسی ۱۸۹ ستا سوال پوره کړې شو] او بل ځانې کښې داسې په صفا الفاظو کښې راغلی دی چې: ﴿قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا﴾ [انې موسی ۱۹۰ او هارون ۱۹۱ ستاسو د دواړو دعا مونږ قبوله کړه].

پدې بنا ځینو حضراتو ددې آیتونو مطلب دا مقرر کړې دې چې د موسی ۱۹۲ دا خواست د خپل امت باره کښې خو قبول نه کړې شو البته د امت محمدیه په حق کښې قبول کړې شو. اوددې بیان په ښکاره راتلونکو آیتونو مبارکو کښې شوې دې. خو تفسیر روح المعانی، دې احتمال لره لرې خودلې دې، په دې وجه د جواب صحیح تقریر دادې چې د موسی ۱۹۳ ددعا دوه خبرې وې.

① یو دا چې کومو خلقو لره چې عذاب او زورنه ده هغوی دې معاف کړې شی. او په هغوی دې رحمت اوشی. ② بله دا چې زما اوزما د قوم دې د دنیا او آخرت ښیگره مکمله اولیکلې شی. د رومبې دعا جواب دې آیت مبارک کښې راغلي دي. او ددویمې دعا جواب په دویم آیت مبارک کښې راغلي دي. د رومبې آیت مبارک حاصل دادې چې زه په هر گناهگار باندې عذاب نه راولم څنگه چې مې عادت دې، بلکه یوازې په هغه چا عذاب راولم چې په هغوی عذاب راوستل غواړم. نو دې خلقو ته به هم عذاب نه شی ورکولې تاسو بلکل بې فکره اوسئ. البته

د رحمت د خواست باره کښې وایم چې زما رحمت د هر څیز نه چا پیره دي. که هغه انسان وی او که هغه غیر انسان، مؤمن وی او که کافر، فرمانبردار وی او که نافرمانه، بلکه چاته چې په دنیا کښې څه عذاب او تکلیف ورکولې شی، هغه هم د رحمت نه خالی نه وی، کم نا کم دومره خبره خو وی چې ددغې راغلی مصیبت نه په زیات مصیبت کښې راگیر خونه دي، ولې چې الله ﷻ خو په هغې هم قدرت لرلو.

استاذ محترم مولانا انور شاه کمشیری رحمۃ اللہ علیہ فرمائیلى دی چې د رحمت د فراخۍ مقصد دادې چې ددې دائره په هیچا تنگه نه ده، ددې معنی دا نه ده چې په هر څیز باندې رحم کیږي لکه چې ابلیس ملعون وئیلی وو چې زه هم یو څیز یم او په هر څیز باندې رحم کیدل وی نو په ما باندې هم رحم کیدل دی. د قرآن کریم په الفاظو کښې دا اشاره موجود ده چې داسې ئې نه دی فرمائیلی چې په هر څیز به رحمت کیږي بلکه داسې ئې فرمائیلی دی چې د رحمت صفت تنگ نه بلکه فراخه دي. چې په چا باندې الله ﷻ رحمت کول او غواړي په هغه رحمت فرمائیلې شی بلکه د قرآن عظیم الشان په بل ځانې کښې ددې گواهي داسې موجود ده:

﴿قَالَ كَذَّبْتَ قَالَ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ قَوْلٌ وَلَا يَرْذُئَانَّكَ عَلَيْهِمْ وَلَا يَذَّبُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ﴾. په دې کښې ئې او خودل چې د رحمت فراخی په مجرمانو باندې عذاب سره بې سمونه نه ده.

خلاصه دا چې موسی عليه السلام دا دعا ددغه خلقو په حق کښې بې دڅه شرط نه قبوله کړې شوه یعنې د بخښنې او معافۍ هم او د رحمت هم.

او بله دعا چې په کښې د دنیا او آخرت دمکملې ښیگرې دوئ دپاره د لیکلو خواست وو، دهغې باره کښې خوشرطونه اولگولې شو. مطلب دا دي چې په دنیا کښې خو په هر مؤمن او کافر باندې رحمت عام کیدې شی مگر آخرت کښې به د ښه او بد بیلتون کولې شی. دلته به د رحمت حقدار یوازې هغه خلق وی چې خوشرطونه پوره کړي.

① اول دا چې تقوی او پرهیزگاری اختیار کړي، یعنې ټول شرعی واجبات ادا کړي او د ناروا کارونو نه لرې پاتې شی. ② دویم دا چې دخپلو مالونو نه د الله ﷻ دنوم زکوة ادا کړي.

③ دریم دا چې زموږ په آیتونو باندې بې دڅه بیلتون او تاویل نه ایمان راوړي. دا موجوده خلق هم که دا ټول صفتونه په ځان کښې پیدا کړي نو دوئ دپاره به هم د دنیا او آخرت مکمله ښیگره اولیکلې شی. لیکن دې پسې آیت مبارک کښې ئې دې طرفته اشاره اوکړه چې دا ټول صفتون به سراسر هغه څوک حاصلوی چې دوئ نه پس به آخره زمانه کښې راځي او د نبی امی تابعداری به کوی. په نتیجه کښې به هغوی د مکملې کامیابۍ حقدار وی.

قتاده رحمۃ اللہ علیہ فرمائیلى دی چې کله آیت ﴿وَدَعَمْنِي وَسِعَتْ كُلُّ شَيْءٍ﴾ نازل شو نو ابلیس او وئیل چې زه په دې رحمت کښې داخل یم، لیکن دې پسې جملو کښې او خودل چې رحمت د آخرت پ ایمان وغیره اړه لري. ددې په آوری دو سره ابلیس ناامیده شو، خو یهودو، نصاراؤ دعوی اوکړه چې موږ کښې دا صفتونه هم موجود دی کوم چې تقوی ایمان دي او زکوة ادا کول دي، لیکن دې پسې چې نبی امی باندې ایمان راوړل هم دي دپاره شرط شو نو په دې وجه یهودو اونصاراؤ هم ترې اووتل کومو چې په رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم باندې ایمان راوړنه رلو. (۱)

غرض دا چي په دې عجيبه انداز کښې د موسی د دعا د قبلیدو بیان هم راغلو او د امت محمدیه د مخصوص فضیلتونو ذکر هم راغلو.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ	الرَّسُولَ	الَّتِي	الَّتِي	الَّذِي	يَجِدُونَهُ
هغه کسان چي پیروي کوي	د دې رسول	چي نبی دې	امی دې	هغه رسول	چي مومی هغوی دهغه
ادارحمتا	هغه څوک	ابیا مومی	اچي د دې پیغمبر چي	امی نبی دې	تابع داری کوي
اد چا ذکر چي دوی خپل خان سره په	مکتوباً	عندهم	فی التوراة	والانجیل	یا امرهم
لیکلي شوي	په نڅپل	په تورات کښي	اوپه انجیل کښي	هغه حکم کوي	هغوی ته
تورات او انجیل دواړو کښي	لیکلي بیامومی	او هغه دوی ته د	پالمعروف	وینهمهم	عن المنکر
په نیکۍ سره	او منع کوي	هغوی	د بدۍ نه	او حلالوی	ادپاره دهغوی
پاک خیزونه	نیکۍ حکم کوي	او بدو کارونو نه	ني منع کوي	او پاکیزه خیزونه	ورته حلالوی
وینهمهم	علیهم	الخبث	ویضهم	عنهم	اصرهم
او حراموی	په هغوی باندې	انپاک خیزونه	اولرې کوي	دهغوی نه	د رانه بارونه دهغوی
او بلیت خیزونه پرې	حراموی	او د دوی نه	ادعبادتونو	د رانه بوجونه	لرې کوي
والاغلل	التي	كانت	عليهم	فَالَّذِينَ	امَنُوا
اویندیزونه	هغه	چي وو	په هغوی	انو هغه کسان	اچي ایمان راوړي
په هغه باندې	او طوقونه ترې	پرانیزی کوم	چه په دوی باندې وو		نو څوک چي ده باندې ایمان راوړي
وَعَزَّوْهُ	وَنَصْرُوْهُ	وَالْبُعَا	النُّورَ	الَّذِي	أُنْزِلَ
او حمایت او کړې	دهغه	او امداد او کړې	دهغه	او پیروي او کړې	هغوی
د نور	هغه	اچي نازل کړې شوي دي	اود ده	امحمد	حمایت او مدد او کړې
اوپه هغه رنرا	اقران	پسې روان شي	چي	هغه سره	نازله شوي ده
مَعَهُ	أُولَئِكَ	هُمْ	الْمُفْلِحُونَ		
دهغه سره	ادا کسان	چي دي	هم دوی	اخلاصې	موندونکي دي
نوهم دغه کسان	کامیاب دي	اي پیغمبره	ورته او وایه		

آسان ترجمه قرآن

چه په هغه رسول یعنې نبی، امی پسې ځي چه دهغه ذکر په دوی په تورات او انجیل کښي لیکلي بیامومی چه دوی ته په دې څوک حکم کوي او د بدو خبرو نه په څي منع کوي، او دوی دپاره په پاک خیزونه حلالوی او کنده خیزونه په حرامو او دهغوی بوجونه او د غاړې کوم طوقونه دی هغه په لرې کړي چه کوم په دوی باندې بار شوي دي. نو کوم خلق چه دې (نبی) باندې ایمان راوړي، او دهغه عزت وکړي، دهغه مدد وکړي، او هغه ته چه کومه رنرا راغلي ده، هغې پسې لاړ شي نو داسی خلق په کامیاب وي.

خلاصہ تفسیر

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ﴾ چه کوم خلق دداسې امي رسول اتباع کوي چه کوم هغوي په انجيل اوتورات کښې ليکلي پيدا کوي [چه د هغوي صفت داهم دې چه] ﴿يَأْمُرُهُم بِالْعُرْوَةِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ هغه دوي ته د نيکو کارونو حکم کوي او د خرابو کارونو نه منع کوي ﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ﴾ او پاک خيزونه ددوي دپاره حلال ښائي [اگر چه دا په مخکښو شريعتونو کښې حرام وو] ﴿وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْفَحِشَاتِ﴾ او ناپاک خيزونه [بدستور] په دوي حراموي ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾ او په هغه خلقو چه [مخکښې شريعتونو کښې] بوج او طوق [بار] وو [يعني سخت او شديد احکام چه هغوي ئي دهغې پابند جوړ کړي وو] هغوي ئي لرې کوي [يعني داسې سخت احکام ددوي په شريعت کښې منسوخ کيږي] ﴿قَالِ الَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ﴾ نو چه کوم خلق په دې نبي ايمان راوړي اودده مدد کوي اودده حمايت کوي ﴿وَاتَّبَعُوا النَّوَّارَ الَّذِي أَنزَلَ مَعَهُ لَوْلَا كَهُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ او دهغې نور اتباع کوي چه کوم ده سره دې [يعني قران پاک] داسې خلق پوره فلاح موندونکي دي [چه ابدي عذاب نه به نجات بيا مومي].

معارف او مسائل

د خاتم النبي محمد ﷺ او د محمد ﷺ د امت صفونه :: تير شوی آيت کښې د موسی ﷺ د دعا په جواب کښې فرمايلي شوی وو چې هسې خود الله ﷻ رحمت هر څيز او هر چا دپاره فراخه دې ، ستاسو ﷺ موجوده امت هم دې نه بهي نصيبه نه دې ، ليکن د مکمل نعمت او رحمت حقدار به هغه خلق وي چې د ايمان تقوی او زکوة وغيره مخصوص شرطونه پوره کوي . دې آيت مبارک کښې دهغه خلقو پته ورکړې شوې ده چې په دغې شرطونو باندې داسې پوره خيږي چې د نبي امي ﷺ تابعداري کوي ، ددې په ضمن کښې د نبي کریم ﷺ خو خصوصي فضيلتونه ، کمالات ، او نخښې هم ذکر شوې او دا او فرمايلي شو چې په تاسو باندې يوازې د ايمان راوړلو نه بلکه ستاسو ﷺ د تابعداري کولو حکم هم ورکړې شوې دې ، دې نه معلومه شوه چې د آخرت دکاميابي دپاره ايمان سره د شريعت او سنت تابعداري کول هم ضروري دي .

﴿الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ﴾ ددې رسول چی نبي دې امي دې [دلته د رسول ، نبي د دوو لقبونو سره د نبي کریم ﷺ يو دريم صفت آتی هم بيان کړې شوې دې . د امي لفظی معنی نالوستې ده چې په ليک لوست باندې نه پوهيږي . قرآن کریم کښې د عربو عام قوم ته اميين ځکه وئيلي شې چې په دوئ کښې دلوست ، ليک ، رواج ډير کم وو ، او آتی کيدل د يو انسان دپاره ښه صفت نه دې ، بلکه عيب گنرلې شې ليکن سره ددې د نبي کریم ﷺ علومو ، معارفو ، خصوصياتو ، حالاتو او کمالونو سره امي کيدل د نبي کریم ﷺ دپاره دکمال يو لوئې صفت جوړ شوې دې . ولې چې که علمی ، عملی او اخلاقی کمالونه د ليک لوست د يو خاوند نه څرگند شې هغه دده د علم او تعليم نتيجه کيدې شې ليکن يو خاص آتی نه داسې بيش قيمته علمونه ، بې مثله حقيقتونه او معرفتونه څرگنديدل داسې يو ښکاره معجزه ده چې يوزيات ضدې او مخالفت او دښمن هم ترې انکار نشي کولې . خصوصا چې د عمر شريف خلويښت کاله ئي په مکه

مکره کنبی د ټولو په مخکښې داشان تیر شو چې چانه ئې یو حرف هم لوستلې ازده کړې نه وو هر کله چې د عمر شریف خلوینست کاله ئې پوره شو نو ناگاهان په ژبه مبارکه باندې یې هغه کلام جاری شو چې دهغې د یوې وړوکې ټکرې د مثال راوړلو نه ټوله دنیا عاجزه شوه. پداسې حالاتو کنبی د نبی کریم ﷺ امی کیدل ددې خبرې یو لوڼې ثبوت دې چې نبی کریم ﷺ د الله ﷻ رسول دې او د نبی کریم ﷺ راوړلې د الله ﷻ کلام دې، په دې بنا امی کیدل اگر چې نورو دپاره یو ښه صفت نه دې مگر نبی کریم ﷺ دپاره دتعریف او کمال یو لوڼې صفت دې، لکه د متکبر لفظ چې عامو انسانانو دپاره څه ښه صفت نه دې مگر الله ﷻ دپاره په خصوصیت سر دتعریف صفت دې.

آیت مبارک کنبی د نبی کریم ﷺ څلورم صفت دایبان شوې چې دغه خلق نبی کریم ﷺ لره په تورات او انجیل کنبی لیکلې بیا مومی. په دې موقعه قرآن عظیم الشان داسې اونه فرمائیل چې د نبی کریم ﷺ صفتونه او حالتونه به لیکلې بیا مومی بلکه د ﴿يُحَدِّثُكَ﴾ لفظ ئې راوړو، مطلب ئې دادې چې دوی ﷺ لره لیکلې بیا مومی، دا اشاره دې خبرې ته ده چې په تورات او انجیل کنبی د نبی کریم ﷺ صفتونه به په داسې تفصیل سره او وضاحت سره وی چې دهغې کتل به بالکل د نبی کریم ﷺ کتل وی. دلته په خصوصیت سره د تورات او انجیل ذکر ځکه او شو چې بنی اسرائیل هم دا دواړه آسمانی کتابونه منی اگر چې هسې خو په زیور کنبی هم د نبی کریم ﷺ صفتونه موجود دی.

ددغې آیت مبارک مخاطب موسی ﷺ دې چې په کنبی دا خودلې شوی دی چې د دنیا او آخرت کامیابی ستاسو ﷺ په امت کنبی دهغه خلقو په حصه ده چې دامی نبی ﷺ خاتم الانبیا ﷺ تابعداری کوی دکوم ذکر به چې په تورات او انجیل کنبی لیکلې بیا موندې کیږی.

تورات او انجیل کنبی د رسول کریم ﷺ صفتونه او ښې :: موجوده تورات او انجیل کنبی چې هر څومره بدلون او گډوډې راغلې دی او ددې په وجه د اعتبار وړ نه دی پاتې شوی خو بیا هم په کنبی داسې کلمات شته چې د نبی کریم ﷺ پته ورکوی او دومره خبره بالکل واضحه ده چې هر کله قرآن عظیم الشان دا اعلان او کړو چې د خاتم الانبیا ﷺ صفتونه او ښې په تورات او انجیل کنبی لیکلې شوی دی، که دې خبرې واقعي سره سمون نه خوړې نو ددغې زمانې یهودو او نصاراؤ به د اسلام خلاف یو لویه وسله په لاس راخستې وې او په دې وجه به ئې قرآن کریم په دروغه بللې او دا به ئې وئیل چې ددې نبی امی ﷺ تورات او انجیل کنبی هیڅ ذکر نه دې راغلي خو ددغې وخت یهودو او نصرانیانو چې ددې خلاف هیڅ اعلان اونه کړو نو ددې خبرې مکمل ثبوت دې چې دغه وخت په تورات او انجیل کنبی د نبی کریم ﷺ صفتونه او ښې ښه په ښکاره موجود دې چې د دغه خلقو په څلو ئې مهر اولگولو.

دخاتم الانبیا ﷺ چې کوم صفتونه په تورات او انجیل کنبی لیکلې شوی دی دهغې څه بیان قرآن عظیم الشان کنبی د تورات او انجیل په حواله راغلي دي. او څه د حدیث پاک په روایتونو کنبی دهغه حضراتو نه منقول دی چې چا اصلی تورات او انجیل لیدلې وو او په هغې کنبی د نبی کریم ﷺ د ذکر مبارک په لوستو سره مسلمانان شوی وو.

بیهقي په دلائل النبوة کنبی د انس ﷺ دافرمان نقل کړې چې یو یهودی هلك به د نبی کریم ﷺ خدمت کولو، هغه ناڅاپه ناجوره شو. نبی کریم ﷺ دهغه تپوس کولو دپاره

ورغلل هلته ئې پلار د سر اړخ ته ولاړ وو، تورات ئې ورته لوستو، نبی کریم ﷺ ئې پلارته اووئیل، ستادې قسم په الله وی چا چې تورات په موسیٰ ﷺ باندې نازل کړې دې، آیا په تورات کښې زما حالات صفتونه او زما ښکاره کیدو بیان ته کتلی دی؟ دهغه په انکار کولو ئې دغه خوئی اووئیل چې یارسول الله ﷺ ادې غلط وائی، تورات کښې مونږ ستاسو ذکر او صفتونه بیا پیدا کوو. زه گواهی کوم چې د الله ﷻ نه سوا بل هیڅوک معبود نشته دې، او تاسو د الله ﷻ رسول یئ. پدې بنا نبی کریم ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته دا حکم او کړو چې کله دا هلك وفات شی نو د دۀ د کفن دفن انتظام تاسو او کړئ، دغه یهودی پلار ته ئې مه پرېږدئ. [مظهری] (۱).

علی ﷺ فرمائی چې د نبی کریم ﷺ په ذمه دیو یهودی قرض وو، هغه چې د خپل قرض غوښتلو دپاره راغلونو نبی کریم ﷺ ورته او فرمائیل چې ماسره هیڅ نشته، لږ مهلت راکړه، یهودی په سختی سره مطالبه او کړه او وې وئیل چې تر هغې به دې نه پرېږدم چې تر خو دې راته قرض نه وی راکړې. نبی کریم ﷺ ورته او فرمائیل چې ستا اختیار دې زۀ به درسره کینم. نبی کریم ﷺ ورسره دنن ماسپڅین نه تر صبا ماسپڅین پورې پنځه مونځونه ادا کړل. او هم هلته ورسره ناست وو. هر کله چې صحابه کرامو ﷺ نبی کریم ﷺ اولیدلو نو خفه هم شو او په دې غصه هم ورغله. په مزه مزه ئې یهودی ویړولو او په هغه ئې غصې کولې چې نبی کریم ﷺ پرېږدئ. نبی کریم ﷺ چې کله په انداز پوهه شونو وې فرمائیل چې تاسو څه کوئ؟ هغوی عرض او کړو چې مونږ دا چرته برداشت کولې شو چې یو یهودی دې تاسو ﷺ قید کړې؟ نبی کریم ﷺ ورته او فرمائیل چې زما رب ددې نه زه منع کړې یم چې یو امن غوښتونکی او ذمی باندې څه ظلم او کړم. هر کله چې یهودی دا هر څه واوړیدل او دان ئې اولیدل.

هر کله چې صبا شونو دې یهودی دا کلمه اووئیله چې «اشهد ان لا اله الا الله واشهد انک رسول الله» اسلام ئې قبول کړو او وې وئیل چې یارسول الله ﷺ ما خپل نیم مال د الله ﷻ په لار کښې ورکړو. دۀ قسم او کړو چې په الله مې دې قسم وی چې دغه خبرې مې صرف ستاسو د امتحان اخستو دپاره کړې وې. تورات کښې مې ستاسو کوم صفتونه چې لوستلی وو، کتل مې چې هغه واقعی په تاسو کښې شته او که نه؟ ما په تورات کښې داسې لوستی دی چې:

محمد ﷺ بن عبد الله به په مکه کښې پیدا کیږی، طیبه ته به هجرت کوی، ملک به ئې شام وی، سخت مزاجه به نه وی، خبرې به سختې نه کوی، بازارونو کښې به شور نه کوی، فحش او بې حیایی نه به لرې اوسیری. امتحان کولو سره مې اوس تاسو کښې دا صحیح او موندل، ځکه گواهی کوم چې د الله ﷻ نه سوا بل څوک د عبادت لائق نشته دې او تاسو ﷺ د الله ﷻ رسول یئ. زۀ خپل نیم مال درته پیش کوم، ستاسو اختیار دې چې هر څانې کښې ئې خرچ کوئ. دا یهودی ډیر زیات مالدار وو چې ددۀ نیم مال هم ډیر لوئې دولت جوړیدو. [تفسیر مظهری په حواله د دلائل النبوة بیهقی] (۲).

امام بغوی ﷺ خپل سند سره د کعب احبار نه نقل کړی دی چې هغوی ﷺ به فرمائیل چې په تورات کښې د نبی کریم ﷺ باره کښې د الیکلې شوی دی چې:

(۱) دلائل النبوة للبيهقي، جامع أبواب أسئلة اليهود الخ، رقم الحديث: ۲۵۶۶، والتفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۱۷
(۲) دلائل النبوة للبيهقي، جامع أبواب أسئلة اليهود الخ، رقم الحديث: ۲۵۶۶، والتفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۱۷

محمد ﷺ، د الله ﷻ رسول او غوره کړې بنده دي، نه سخت مزاج دي، او نه بيهوده ويونکي، په بازارونو کښې شور کوونکي نه دي، د بدئ بدل کښې بدی نه کوی بلکه معافي او کړې او د خلقو بد نظر انداز کوی. مکه مکرمه کښې به پيدا کړي، طيبه ته به هجرت کوي، ملک به يې شام وي، امت به يې حمادين وي، يعنې په راحت او تکليف دواړو کښې به د الله ﷻ تعريف او شکر ادا کوي. په هره لوره باندې د ختلو په وخت به تکبر وائي، د نمر سوري [سايه] به ځکه په نظر کښې ساتي چې پخپل وخت موندلونه او کړي، هغه [يعنې نبي کریم ﷺ] به دخپل بدن لاندې حصه باندې لنگ استعمالوي، خپل لاسونه پښې به د اودس په ذريعه صفا کوي، اذان کوونکي به يې په لور آواز سره اذان کوي. د جهاد د صفونه به داسې تړي چې څنگه به چې د جمع د مونغ صفونه تړي، د شپې به د دوي د تلاوت او ذکر آوازونه داسې گرنگيږي څنگه چې دشاتو د مچو آوازونه وي. [مظهري] (۱).

ابن سعد او ابن عساکر د سهل مولي د خيتمه نه په سند سره نقل کړي دي چې سهل اوفرمائيل چې ما پخپله په انجيل کښې د محمد ﷺ دا صفونه ونيولي دي چې: نبي کریم ﷺ به مندرې [النقد والا] نه وي، او نه به ډير لوړ وي. سپين رنگي د دوو زلفو خاوند به وي، د دواړو اوږو تر مينځه به يې مهر نبوت وي، صدقه به نه قبلوي، په خر او اوبښ به سورلي کوي. د چيلو [ابزو] نه به پيښ [اشيدي] پخپله لشي، پيوند لگيدلې قميص به اغوندي، څوک چې داسې کوي هغه کښې تکبر نه وي، د اسماعيل ﷺ په اولاد کښې به وي، نوم به يې احمد ﷺ وي (۲).

ابن سعد په طبقات کښې، دارمي پخپل مسند کښې، بيهقي په دلائل النبوة کښې د عبدالله بن سلام نه نقل کړي دي او دې د يهودو ډير لوڼي عالم وو، اود تورات مشهور ماهر وو. هغوی ﷺ فرمائيلي دي چې په تورات کښې د نبي کریم ﷺ باره کښې دا الفاظ راغلي دي: اتي نبي ﷺ مونږ ته ليرلې شي په ټولو امتونو باندې گواه، نيك عمل کوونکو ته زيرې ورکوونکې، بد عمله خلقو دپاره ويرونکې، د اميين حفاظت کوونکې موجود کړې، زما بنده او رسول ﷺ شي، ما ستاسو ﷺ نوم متوکل ايښې دي، سخت طبيعته او جنگ کوونکي نه شي، بازارونو کښې شور کوونکي به نه يي، د بدو بدله کښې به چاسره بد نه کوي، بلکه معافي به کوي، اود خلقو بد به نظر انداز کوي. الله ﷻ به يې تر هغې وخته پورې نه وفات کوي ترڅو چې يې دغه جاهله قوم راه راست ته راوستي نه وي او هغوی لا اله الله اونه وائي. اوړندې سترگې يې کولاؤ کړي، کانه غوږونه يې د آوريدو جوگه کړي، او بند زړونه يې پرانيځي (۳). داسې يو روايت، بخاري هم په روايت د عبدالله بن عمرو بن العاص ﷺ هم راخستې دي (۴)، چې: د پخوانو کتابونو لوڼي ماهر، عالم وهب بن منبه نه بيهقي په

(۱) تفسير البغوي تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۸۱، والتفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۲۱۸، ۲۱۹.
(۲) طبقات ابن سعد، باب ذکر اسماء رسول الله صلى الله عليه وسلم وكنيته: ج ۱، ص ۱۰۴، وتاريخ مدينة دمشق: ج ۱، ص ۲۸، ۲۸۸.
(۳) طبقات ابن سعد، باب ذکر صفة رسول الله صلى الله عليه وسلم: ج ۱، ص ۳۲۰، دلائل النبوة رقم الحديث: ۳۲۸، مسند الدارمي رقم الحديث: ۶، باب صفة النبي في الكتب قبل مبعثه.
(۴) صحيح البخاري، کتاب البیوع، باب کراهية السخب في الأسواق: ج ۱، ص ۲۸۵.

دلائل النبوة کنبی نقل کری دی چې :

الله ﷻ زبور کنبی داؤد علیہ السلام ته دا وحی راوړلېله چې ائې داؤده ﷺ! تاسو نه پس به یو داسې پیغمبر رازی چې نوم به ئې احمد وی ، زه ترې نه هیچرې نه خفه کیرم ، هغوی ﷺ به هیچر زما نافرمانی نه کوی ، ما د هغوی ﷺ وړاندې روستو ټول گناهونه معاف کری دی ، د دوی ﷺ امت ، امت مرحومه دې ، ما ورته هغه نفرونه ورکړی دی کوم چې مې پیغمبرانو ﷺ ته ورکړی وو ، دوی ﷺ مې د هغه فرضو پابند کری دی چې په پخوانو پیغمبرانو ﷺ لازم کړې شوې وو ، دوی ﷺ به د قیامت په ورځ څما مخې ته داسې حالت کنبی رازی چې نور به ئې د پیغمبرانو دنور پشان وی . ائې داؤد ﷺ! ما محمد ﷺ او ددوی امت ته مې په ټولو امتونو باندې بهتری ورکړې ده . ما ورته شپږ څیزونه په خصوصیت سره ورکړی دی . چې نور امتونو ته نه دی ورکړې شوی ، اول دا چې په خطا او هیره به ورته عذاب به وی ، بې ارادې گناه چې ترې اوشی که د هغې بخښنه رانه غواړی نو زه به ئې معاف کړم . کوم مال چې په ښه زړه د الله ﷻ په لار کنبی اولگوی ، نوزه به ورته هم په دنیا کنبی د هغې نه ډیر زیات ورکړم . چې په دوی څه مصیبت راشی او دغه وخت ﴿إِنَّا إِلَهُهُ وَإِلَيْهِ رُجْعُونَ﴾ او وائی ، نوزه به پرې مصیبت ، صلوٰة او رحمت او جنت طرفته هدایت جوړ کړم . هغوی به چې کومه دعا کوی زه به ئې قبولم ، کله به دې شان چې هم غوښتې مراد به ئې تر سره کړم او کله به ئې دعا د آخرت سامان جوړ کړم . (روح المعانی) (۱).

د سوونو روایتونو څخه دا څو روایتونه د تورات او زبور په حواله نقل کړې شو ، پوره روایتونه ، محدثینو په مستقلو کتابونو کنبی جمع کړی دی .

تورات ، انجیل کنبی د خاتم الانبیاء ﷺ او د نبی کریم ﷺ د امت مرحومه خاص فضیلتونه ، صفتونه ، او نخښې په تفصیل سره په مستقلو کتابونو کنبی لیکلې شوی دی ، په دې آخری دور کنبی مولانا رحمت الله کیرانوی مهاجر مکی رحمۃ الله علیه خپل کتاب اظهار الحق کنبی په ډیر تفصیل او تحقیق سره ددې بحث په تفصیل سره کړې دې ، د نن زمانې په تورات او انجیل کنبی اگر که ډیر زیات بدلون راوستې شوې دې . بیا هم ترې دوی یعنی کیرانوی رحمۃ الله علیه د نبی کریم ﷺ ډیر زیات صفات او فضیلتونه ثابت کړی دی . ددې کتاب ترجمه اوس اوس د عربی نه په اردو کنبی شوې ده . دا د لیدو جوگه کتاب دې .

تیر شوی آیت مبارک کنبی د نبی کریم ﷺ د هغه صفاتو او نخښو تفصیلی بیان وو چې په تورات ، انجیل او زبور کنبی لیکلې شوی وو . چې په کنبی پوښې صفت امر بالمعروف او نهی عن المنکر دې د معروف لفظی معنی ، پیژندلې شوې او د منکر لغوی معنی اجنبی ، ناآشنا چې پیژندلې نشی . دلته د معروف نه هغه نیک کارونه مراد دی چې په اسلامی شریعت کنبی معلوم او پیژندلې شوی دی او د بدکارونو نه مراد هغه کارونه دی چې په دین کنبی او شریعت کنبی اوږه او ناآشنا دی .

دلته د څو کارونه د معروف په لفظ سره اود بدو کارونو نه د منکر په لفظ سره تعبیر کولو کنبی دې طرفته اشاره بیا موندې شی چې په دین کنبی به نیک کار یوازې هغه حسابیږي چې د

(۱) تفسیر روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۲۹۰، ودلائل النبوة للبيهقي، باب صفة رسول الله صلى الله عليه وسلم في التورات والانجيل، رقم الحديث: ۲۳۳

رومبن صدئ په مسلمانانو کښې جاري او معلوم پاتې شوې وی که داسې نه وی نو هغه به منکر بللی شی .

دې نه معلومه شوه چې صحابه کرامو رضی الله عنہم او تابعینو چې کوم کار نیک نه وی گنرلې هغه که په ظاهره هر خومره ښکلې ښکاری د شریعت په رنډا کښې به هغه نیک او ښه نه وی . هم دغه وجه ده چې کوم عملونه اودهغې تعلیم د نبی کریم صلی الله علیه و آله صحابه کرامو رضی الله عنہم او تابعینو کښې نشي بیا موندې ، هغې ته په صحیح احادیثو کښې محدثات الامور او بدعت او گمراهی ونیلې وی دی ، نو ددې آیت مبارک ددې جملې معنی به داشی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله به خلقو ته د نیکو کارونو حکم کوی او د بدو نه به ئې منع کوی .

د اصفت اگر چې په ټولو پیغمبرانو صلی الله علیهم و آله و سلم کښې عام دې او عام کیدل ئې په کار ځکه دی چې هر پیغمبر صلی الله علیه و آله هم دې کار دپاره لیرلې شوې دې چې نیکو کارونو ته به خلق رابلی او د بد کارو نه به ئې منع کوی ، لیکن دلته ئې د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خصوصیتونو کښې شاملول دا مطلب لری چې نبی کریم صلی الله علیه و آله په دې صفت کښې د نورو پیغمبرانو علیهم السلام په نسبت زیات خصوصیت او بیلتون لری چې ددې خو وجې کیدې شی . اول دا چې نبی کریم صلی الله علیه و آله د هر قسم خلقو د حال مناسب دهغوئ د پوهولو داسې طریقه لرله چې خبره به ئې ورته زړه کښې وردننه کوله ، او په هغوئ باندې به بده نه لگیده . که په ژور نظر سره او کتلې شی نو معلومه به شی چې هغه جاهل خلق چې دخپلو اوبسانو څرولو نه بغیر په بل څه نه پوهیدل ، هغوئ به ئې هم په باریکو او علمی خبرو په داسې شان سره پوهول چې دهغوئ به پرې پوره تسلی وه ، قیصر او کسری او نور عجمی بادشاهان او دهغوئ سفیرانو سره به ئې دهغوئ د پوهې په انداز کښې داشان خبرې فرمائیلې چې هغوئ به ترې اثر قبلولو . بله دا چې ددوئ ذات مبارک او ددوئ د کلام قبلیدل او په زړونو کښې ئې تاثیر کول هم یوه معجزانه شان لری . لوئې نه لوئې دښمن به ئې چې خبرې مبارکې واوړیدلې نو د اثر قبلولونه بغیر به نشو پاتې کیدې .

پورته چې د تورات په حواله د نبی کریم صلی الله علیه و آله کوم صفتونه بیان شوی دی په هغې کښې یو داهم وو چې نبی کریم صلی الله علیه و آله په ذریعه به الله تعالی رندې سترگې پرانیزی او کانړه غوړونه اوړیدونکی جوړکړی او بند زړونه به پرانیزی ، کیدیشی چې د اصفات ددې خصوصیت نتیجه وی چې الله تعالی دوی ته د امر بالمعروف او نهی عن المنکر خاص طریقه وربخښلې وه .

بل صفت ئې دا بیان کړې شوې دې چې نبی کریم صلی الله علیه و آله به خلقو دپاره پاکیزه او زړه پورې څیزونه حلال گرځوی . او گنده څیزونه به ددوئ دپاره حرام گرځوی ، مراد دادې چې کوم پاک او زړه پورې ډیر څیزونه په بنی اسرائیلو باندې د سزا په ډول حرام کړې شوی وو ، نبی کریم صلی الله علیه و آله به دهغې حراموالي ختم کړی ، لکه د حلالو څاروؤ وازگه وغیره چې د بنی اسرائیلو د بدو کارونو په سزا پرې حرام گرځولې شوی وو ، نبی کریم صلی الله علیه و آله هغې لره حلال او گرځول گنده څیزونو کښې وینه ، مردار څاروی ، شراب او ټول حرام څاروی او د آمدننې ټولې حرامې ذریعې لکه سود ، رشوت ، جواړی وغیره شو . [السراج المنیر] (۱) . ځینې صاحبانو خراب خوږونه ، او عادتونه هم په گنده څیزونو کښې شمیر کړی دی .

دریم صفت دا بیان کرې شوې دې چې: ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾ [او ددوی نه [د عبادتونو] درانه بوجونه لرې کوی]

د ﴿إِصْرَ﴾ معنی دروند پیټې دې چې انسان ترې رپ نشی وهلې. ﴿أَغْلَالَ﴾ جمع ده دغل، معنی ئې هغه هتکرئی [زولئ] ده چې دیو مجرم لاسونه دهغې په ذریعه د هغه د خټ سره تړلې شی او هغه بالکل بې اختیاره شی.

د ﴿إِصْرَ﴾ او ﴿أَغْلَالَ﴾ دواړو نه په دې آیت مبارک کښې هغه سخت او گران واجبات دی چې په اصل دین کښې مقصود نه وو بلکه په بنی اسرائیلو باندې د سزا په طور لازم کړې شوی وو. لکه د بنی اسرائیلو پلیته جامه به یوازې په وینځلو سره پاکه نشوه گنرلې بلکه پلیت شوې ټول ځانې به ترې پریکولې شو، دغه شان د کافرانو په جهاد کښې اخستې شوې مال د غنیمت پخپله دوی دپاره حلال نه وو بلکه د آسمان نه راغلی اور به هغه سوزلو. د خالی په ورځ ښکار کول د دوی دپاره حرام وو، هغه اندامونه به ئې پریکول واجب وو چې په کومو به چې څه گناه او کړې شوه، هر قسم قاتل نه به قصاص اخستې شو اگر چې قتل به ترې په خطا شوې وو او په دې صورت کښې هم د دیت قانون نه وو.

داسې قسم گرانو او سختو حکمونو ته ﴿إِصْرَ﴾ او ﴿أَغْلَالَ﴾ او وئیلې شو. او ددې باره کښې فرمائیلې شوی دی چې نبی کریم ﷺ به ئې لرې کوی او ددې په ځانې به آسان احکام جاری کوی. نبی کریم ﷺ دې باره کښې فرمائیلې دی چې ما تاسو په یو آسان شریعت باندې پریخودی یئ. چې په کښې څه مشقت نشته دې او نه په کښې د گمراهی اندیښنه شته (۱). یو حدیث پاک کښې راغلی دی چې ﴿الدین یسر﴾ یعنی دین آسانی ده (۲)، او قرآن عظیم الشان هم فرمائیلې دی چې ﴿وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [یعنی الله ﷻ په تاسو باندې د دین باره کښې څه تنگی نه ده راوستې].

د نبی امی ﷺ مخصوص صفتونه د کمال بیانولو نه پس فرمائی چې: ﴿قَالِ الَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [نو څوک چې دې باندې ایمان راوړی اود ده [محمد ﷺ] حمایت او مدد او کړی | او په هغه رنړا [قرآن] پسې روان شی چې هغه نازله شوې ده نو هم دغه کسان کامیاب دی].

دلته د کامیابی موندلو دپاره داخلور شرطونه بیان شوی دی، په رسول الله ﷺ باندې ایمان راوړل، د نبی کریم ﷺ عزت او احترام کول، د نبی کریم ﷺ امداد کول، د نبی کریم ﷺ تابعداری کوی.

د عزت او احترام دپاره دلته د ﴿عَزَّرُوهُ﴾ لفظ راوړې شوې دې. دا د تعزیر نه مشتق دې، چې معنی ئې دشفقت په وجه منع کول او حفاظت کول دی، عبدالله بن عباس رضی الله عنهما د ﴿عَزَّرُوهُ﴾ معنی تعظیم او تکریم کړې ده (۳)، او مبرد وئیلی دی چې د اعلی درجې تعظیم کولو ته تعزیر وئیلې شی.

(۱) مسند أحمد رقم الحديث: ۲۲۹۵۱

(۲) صحيح البخاری، کتاب الإيمان، باب الدین یسر: ج ۱، ص ۱۰

(۳) تفسیر الطبری تحت هذه الآية: رقم الحديث ۱۵۲۲۲

مطلب دا چې کوم خلق د نبی کریم ﷺ مدد پدې وجه کوی چې د نبی کریم ﷺ لونی نې په زړه کښې وی او مینه ورسره لری ، د مخالفینو په مقابلې کښې ورسره مدد کوی ، هغوی مکمل کامیابی موندونکی دی . دې قسم سلوک د نبی کریم ﷺ په حیات مبارک کښې د نبی کریم ﷺ ذات مبارک سره تعلق لرلو خود نبی کریم ﷺ دوفات نه پس د نبی کریم ﷺ شریعت او دین سره تعلق لرل ددې مصداق دی یعنی په موجوده زمانه کښې د نبی کریم ﷺ مدد کول دادی چې د نبی کریم ﷺ د شریعت او دین مدد او مرسته او کړې شی .

دلته قرآن عظیم الشان ته د نور و نیلو دا مطلب دې چې نور د خپل وجود پخپله دلیل دی دیو خاص امی دخلې مبارکې نه داسې اعلی او زیات بلیغ کلام راوتل چې ټوله دنیا یې د مثال راوړلو نه پاتې راغلې ده پخپله ددې دلیل دې چې دا په حقه د الله ﷻ کلام دې . بل مطلب دالری چې څنگه نور پخپله هم روښانه وی او نورو تیرو کښې هم رنړا راولی نو دغه شان قرآن عظیم الشان په تیرو کښې انښتې دنیا دغې تیرو نه راوښکله .

لَرَّاهُ عَظِيمُ الشَّانِ مَرَّةً دَسْتِ تَابِعْدَارِهِ هَمْ فَرَضَ هـ :: ددې آیت مبارک په رومبې جمله ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ﴾ کښې د نبی امی د تابعداری کولو حکم دې او په آخری جمله ﴿وَاتَّبَعُوا النَّوْرَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ﴾ کښې د قرآن عظیم الشان د تابعداری کولو حکم دې . دې نه ثابته شوه چې دآخرت کامیابی کتاب الله او سنت نبوی ﷺ باندې عمل کولو کښې ده . ځکه چې دسنت نبوی ﷺ تابعداری کول په حقیقت کښې د نبی امی د تابعداری کول دی .

یوازې د رسول ګریم ﷺ په تابعداری پوره کار نه کېږي ښی ﷺ سره محبت لرل او د نبی ﷺ لقب او احترام ګول هم فرض دی :: ددې دواړو جملو مینځ کښې د ﴿وَعَزَّوْرَةٌ﴾ او ﴿وَتَعَزَّوْرَةٌ﴾ راوړلو کښې دې ته اشاره موندې شی چې د نبی کریم ﷺ د حکمونو داسې تابعداری کول مقصود نه دی څنگه چې د نور د نبوی حاکمانو تابعداری په مجبورۍ کولې شی . بلکه مقصود دهغه تابعداری کول دی چې ده عظمت او محبت د جذبې لاندې وی ولې چې امت دخپل رسول ﷺ سره مختلف قسم تعلقات لری یو دهغې ځینې دا هم دي چې رسول ﷺ د امت امیر او حاکم وی او امت یې محکوم اورعیت وی ، بل دا چې رسول ﷺ محبوب وی او ټول امت ورسره محبت لری . بل دا چې نبی کریم ﷺ د علمی ، عملی او اخلاقی کمالات په بنا د عظمت اولویې خاوند دی او ټول امت د نبی کریم ﷺ په مقابلې کښې لاندې او عاجز دي .

هرکله چې زمونږ رسول ﷺ ټول شانونه کامل لری ځکه یې په امت فرض دی چې د هر شان حق یې ادا کوی . د رسول ﷺ په حیث په نبی کریم ﷺ باندې ایمان راوړی . د امیر او حاکم په حیث د نبی کریم ﷺ احکام خپل کړی ، د یو محبوب په حیث ورسره زیاته مینه او کړی . او د پیغمبري د کمالاتو لرلو په وجه د نبی کریم ﷺ تعظیم او کړی او عزت یې او کړی .

دنبی کریم ﷺ تابعداری خو په امت باندې ځکه پکار وه چې د پیغمبرانو ﷺ رالیرلو مقصد بغیر ددې نه نشو پوره کیدی . خو الله ﷻ یوازې دې ته کافی او نه فرمائیل بلکه د نبی کریم ﷺ تعظیم ، عزت ، احترام او ادب یې هم ضروری او ګرځول . او قرآن عظیم الشان کښې یې ځانې په ځانې ددې آداب او خودل دلته په ﴿وَعَزَّوْرَةٌ وَتَعَزَّوْرَةٌ﴾ سره بل ځانې په قرآن عظیم الشان کښې په ﴿وَتَعَزَّوْرَةٌ وَتَعَزَّوْرَةٌ﴾ سره ، ددې هدایت او کړې شو ، داسې نورو ګنړلو

آيتونو کڻبي ددي هدايت ڪري شو ٻدي ، يو آيت مبارك کڻبي خو داسي فرماڻيلي شويدي چي : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ [اڻي مومنانو ! خپل آوازونه د نبي ﷺ په آواز باندې مه اوچتوي]

بل خاني کڻبي قرآن ڪريم کڻبي داسي راغلي دي چي : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْذِفُوا ثِيَابَكُمْ بِأَيْدِي اللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ [اڻي مومنانو ! تاسو د الله ﷻ اود رسول ﷺ نه [په هيڻ ڪار کڻبي] مه وڍاندي ڪيرئ] يعني کوم مجلس کڻبي چي نبي ڪريم ﷺ تشريف فرما وي نو ڇه خبره راپڻبه شي نو په هغي کڻبي د نبي ڪريم ﷺ نه وڍاندي خبره دي هيڻوڪ نه کوي . سهل بن عبدالله ددي آيت مبارك دا معني بيان ڪري ده چي هيڻوڪ دي تر وڍاندي خبره نه کوي اود نبي ڪريم ﷺ د خبري کولو په وخت دي ٽول خاموش وي . د قرآن عظيم الشان يو بل آيت مبارك کڻبي داسي رازي چي : ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾ (۱)

ددي آيت مبارك په آخر کڻبي دا خبرداري هم ورڪري شوي دي چي د نبي ڪريم ﷺ په بي ادبي کولو سره به ٽول ڪري عملونه برباد شي . هم دغه وجه ده چي د صحابه ڪرام ﷺ به سره ددي چي هر وخت به د نبي ڪريم ﷺ په خدمت کڻبي موجود پاتي ڪيدل او په داسي حالاتو کڻبي د ادب ، عزت احترام خيال ساتل ڏير گران شي . ليکن بيا هم ددوي دا حال وو چي ددي آيت مبارك نازلیدو سره به صحابه ڪرام ﷺ د نبي ڪريم ﷺ ڏير احترام او عزت کولو ، نو ابو بکر صديق ﷺ به چي کله د نبي ڪريم ﷺ په مخکڻي ڇه خبره کوله نو انداز به ٿي دا وه لکه چي ڇوڪ خپل مينڻ کڻبي ڇه پٽه خبره په رو رو کوي ، هم دغه حال د فاروق اعظم ﷺ هم وو . [شفاء] (۲)

عمر بن العاص رضی اللہ عنہ فرمائي چي په دنيا کڻبي مي د نبي ڪريم ﷺ نه زيات بل هيڻوڪ خوڻ نه وو اوزما دا حال وو چي ما به د نبي ڪريم ﷺ طرفته په ڏک نظر نشو کتلي او ڪه ڇوڪ رانه د نبي ڪريم ﷺ د شڪل مبارك ٽپوس او ڪري نو زه به ورته ڇڪه بيان نه ڪري شم چي ما ورته په ڏک نظر چري نه وو کتلي (۳) .

انس رضی اللہ عنہ فرماڻيلي دي چي کله به نبي ڪريم ﷺ د صحابه ڪرام ﷺ ڏلي ته تشريف راڻو نو ٽولو به ٻڻڪته ٻڻڪته کتل صرف ابو صديق رضی اللہ عنہ او عمر فاروق رضی اللہ عنہ به ورته پوره نظر کولو چي نبي ڪريم ﷺ به هم ورته کتل او مسڪي به وو . [ترمذي] (۴) .

کله چي د مکي خلقو د مسلمانانو جانسوسي کولو په عرض عروه بن مسعود رضی اللہ عنہ لره مديني منوره اوليڙو نو دوي رضی اللہ عنہ چي کله هلته ورغلل اود صحابه ڪرام ﷺ زاريدل او قريانيڊل ٿي په نبي ڪريم ﷺ باندې اوليدل نو په واپسي ٿي دمکي مڪرمي خلقو ته خبر ورڪيو چي زه د ڪسري او قيصر دربارونو ته ورغلي يم ، نجاشي بادشاه ته ورغلي يم ، مگر د محمد ﷺ د صحابه ڪرام ﷺ فدائيت ته ددغه بادشاهانو د درباريانو فدائيت هيچري نشي رسيدي .

(۱) ترجمه: تاسو د رسول بلنه داسي مه ڪري ڇڻکه ڇه تاسو په خپل مينڻ کڻبي يو بل راڻي .

(۲) الشفاء بتعريف حقوق المصطفى صلى الله عليه وسلم الباب الثالث في تعظيم أمره ووجوب توقيره الخ ج ۲ ص ۲۶

(۳) صحيح مسلم ، كتاب الايمان ، باب كون الاسلام يهدم ما قبله وكذا الهجرة ج ۲ ص ۷۶

(۴) جامع الترمذي ، أبواب المناقب ، باب ج ۲ ص ۲۰۸

خڪه تاسو د نبی کریم ﷺ په مقابلہ کښې نشی کامیاییدی (۱).
 د مغیره بن شعبه رضی اللہ عنہ په حدیث پاک کښې دی چې کله به نبی کریم ﷺ په کور مبارک کښې
 دننه ونو صحابه کرامو رضی اللہ عنہم به ورته د بهرنه آواز کول هم بې ادبی گنډله، که د دروازی
 مبارکې ټکولو ضرورت به راغلو نو صرف په نوک به ئې ورته ټکوله خکه چې د زیات ټکیدو
 او شور په وجه نبی کریم ﷺ ته تکلیف اونه رسی (۲).
 د نبی کریم ﷺ دو صال نه پس به صحابه کرامو رضی اللہ عنہم او تابعینو په مسجد نبوی ﷺ کښې په
 زوره خبرې خولا څه کوي چې وعظ او تقریر به ئې هم په اوچت آواز نه کولو. اکثر صحابه
 کرامو رضی اللہ عنہم خو پدوی کښې داسې وو چې د نبی کریم ﷺ په نوم مبارک آوریږدو سره به ئې
 ژړل او هیبت به پرې راغلو.
 نو ددې ادب او عزت کولو د برکت د وجې صحابه کرامو رضی اللہ عنہم د نبوت د کمالونو ځینې یوه
 لویه حصه بیا مونده. او د پیغمبرانو ﷺ نه پس ئې ورته د ټولونه زیاته لوړه درجه ورکړه.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي

اووایه | اے خلقو | بیشکزه

|چې انی خلقو بیشکزه

رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ

راپېلې شوي پیغمبر د الله یم | تاسو | ټولونه | هغه الله چې هغه دپاره ده | بادشاهی | د آسمانونو

د الله ﷻ رسول یم | چې تاسو ټولو ته راغلي یم | هغه الله ﷻ چې د آسمانونو او

وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ

اود زمکې | نشته دي لائق د عبادت | مگر | خاص هم هغه دي چې ژوندی کول کوي اومړه کول کوي

زمکې مالک دي | هغه نه بغیر بل څوک د عبادت لائق نشته | هغه ذات ژوندی کول اومړه کول کوي

فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ

پس ایمان راوړی | په الله باندې | او په رسول دهغه | چې نبی دي | امی دي | هغه رسول چې ایمان راوړی

نو تاسو ټول په الله ﷻ باندې ایمان راوړی | اود هغه په امی رسول باندې ایمان راوړی | هغه پیغمبر چې په

بِاللَّهِ وَكَلِمَتِهِ وَالْبَعْثَةِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

په الله باندې | او په حکمونو دهغه باندې | او پیروی او کړنې دهغه | دپاره ددې چې تاسو | انیغه لاریبامومی

الله او په ټولو کلماتو انور و کتابونو انی ایمان راوړې دي | اود هغه تابع داری ئې او کړنې | انو هدایت به بیامومی

وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ

او د قوم د موسی نه | یوه ډله ده | چې لاره ښائی خلقوته | په حقه سره | او هم په دې حق |

اود موسی ﷺ په قوم کښې داسې یوه ډله هم شته | چې د حقې لارې خوند کوي | او د

(۱) سيرة ابن هشام: ج ۲، ص ۲۰۸

(۲) الشفاء الباب الثالث في تعظيم امرة ووجوب توقيرها: ج ۲، ص ۲۰

يَعْدِلُونَ

انصاف کوی هغوی

حق مطابق انصاف کوی

آسان ترجمہ قرآن

(ای پیغمبر! دوی ته) ووايه چه: اي خلقوا څه تاسو ټولو ته دهغه الله رالپېلې شوې پيغمبر یم چه د هغه په قبضه کېن د ټولو آسمانونو او زمکو سلطنت دې، او دهغه نه سوا څوک معبود نشته هغه مرګ او ژوند ورکوي نو تاسو په الله او دهغه په رسول باندې ایمان راوړئ چه دالې امی دې چه په الله اود هغه په کلماتو باندې ایمان لري، او دهغه تابعداری وکړئ دې د پاره چه تاسو ته هدايت حاصل شي اود موسی علیه السلام په قوم کېن یو جماعت داسې هم دې چه خلقو ته د حق لاره ښائی اود دغه (حق) مطابق د انصاف نه کار اخلي.

خلاصه تفسیر

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ بِمِثْلِ الَّذِي﴾ تاسو ﷺ او وائې چه انې [ددنيا جهان] خلقو زه تاسو ته دالله ﷻ د طرفه لپېلې شوې [پيغمبر] یم ﴿كَذَلِكَ مَلَكَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ چه دهغه بادشاهي ده په ټولو آسمانونو او زمکو کېنې ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾ دده نه سوا دعبادت لائق نشته دې هم هغه ژوند ورکوي اوهم هغه مرګ ورکوي، ﴿فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأَخِيِّ الَّذِي يُمْرِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ﴾ ددې دپاره په الله ﷻ باندې ایمان راوړئ او دده په نبی امي باندې [هم ایمان راوړئ] چه [پخپله هم] په الله ﷻ او دهغه په احکامو باندې ایمان لري [يعني کله چه ددې عظیمې رتبې باوجود هغوي ته په الله ﷻ او په ټولو رسولانو او کتابونو باندې په ایمان راوړلو کېنې شرم نشته دې نو تاسو په الله ﷻ اود هغه په رسول ﷺ باندې په ایمان راوړلو نه ولې انکاریان ئې] ﴿وَاتَّبِعُوا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ او دهغه [نبی] اتباع اوکړئ چه تاسو په صحیح لار باندې راشئ او [اگر چه بعضې خلقو ددوي مخالفت کړې اوکړو لیکن] ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْتَدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ د موسی علیه السلام په قوم کېنې یوډله داسې وه چه حق دین [يعني داسلام] موافق [خلقو] ته به ئې هدايت هم کولو اوددې موافق [خپلو او دغیرو په معاملاتو کېنې] به ئې انصاف هم کولو [مراد ددې نه عبدالله ابن سلام وغیره دې].

معارف او مسائل

دې آیت مبارک کېنې د اسلام د اصولی مسئلو ځینې درسات د یو اهم طرف بیان داسې دې چې زمونږ د نبی کریم ﷺ پیغمبری د دنیا د بنیادمو او پیریانو تر قیامته پورې راتلونکو ټولو مسلمانانو دپاره عامه ده.

دې آیت مبارک کېنې نبی کریم ﷺ ته ددې عام اعلان کولو حکم ورکړې شوې دې چې د دنیا خلقو ته او وایې چې زه تاسو ټولو دپاره در رسول په حیثیت سره رالپېلې شوې یم، د پخوانو پیغمبرانو ﷺ پشان خاص قوم، خاص ملک، خاص علاقې یا خاص وخت دپاره نه یم رالپېلې شوې. او پیغمبری به مې تر قیامته پورې عامه وی. صرف بنیادمو ته نه بلکه ټولو پیریانو دپاره هم رالپېلې شوي یم.

لري وی نو په هغې به زما رعب رازی. دریم دا چې دکافرانو نه په لوت کښي حاصل کړې مال زما دپاره حلال کړې شو او د پخوانو امتونو دپاره دا حلال نه وو بلکه ددې استعمالول به لویه گناه بللې شوه، ددې د ختمولو دپاره به آسمانی تندر راتلو چې دا به ئې ایره کړو. څلورم دا چې زما دپاره ټوله زمکه مسجد او پاکي حاصلولو ذریعه جوړه کړې شوې ده چې زمونږ مونږ د زمکې په هرې پاکې حصې کیدې شي پخلاف د تیرو شوؤ امتونو نه چې د هغوی مونږونه بغیر د خاصو عبادت خانو نه په کورونو څنگل وغیره کښي نه شو کیدې، د پاکي حاصلولو داسې ذریعه جوړه کړې شوې ده چې هر کله د پاکي حاصلولو دپاره اوبه اونشی موندې یاد بیمارئ او بل څه عذر په وجه د اوبو استعمال دده دپاره مضر وی نو په ښاؤره باندې تیمم کول ددې امت دپاره د اودس اود غسل په ځانې موجود دي. حالانکه نورو امتونو ته دا آسانی نه وه ورکړې شوې. د پنځم څیز به څه وائي؟ هغه خپل مثال هم پخپله دي، وې وئیل چې هر یو پیغمبر ته الله ﷻ د دعا قبلیدل په دې شان ورکړی دی چې دهغې پخلاف به بل څه نشو کیدې. هغوی ﷻ دغه حق خپلو خپلو مقصدونو دپاره استعمال کړو او هم دغه مقاصد ئې حاصل شو. ما ته هم دغه او وئیل شوه چې تاسو څه دعاء او کړئ خو ما دې حق لره آخرت دپاره د امانت ساتلو خواست د الله ﷻ نه او کړو. زما دغه حق به هغه دهغه چا پکار رازی چې تر قیامت پورې د لا اله الا الله گواهی ورکوی (۱).

داشان د امام احمد رحمته الله علیه په حواله د نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم دا ارشاد د ابی موسی اشعری رضی الله عنه په روایت منقول دي چې څوک زما پیغمبر کیدل واورى او هغه زما په امت کښي وی، یا یهودی او نصرانی وی او بیا هم ایمان راباندې رانه وورې نو جهنم ته به ځي (۲).

صحيح بخاری کښي ددې آیت مبارک لاندې په روایت د ابی الدرداء رضی الله عنه نقل کړل شوی دی چې د ابی بکر او عمر فاروق رضی الله عنه په مینځ کښي څه اختلاف پیدا شو، عمر فاروق رضی الله عنه چې خفه روان شو نو ابو بکر صدیق رضی الله عنه هم ورپسې د راضی کولو دپاره روان شو. عمر فاروق رضی الله عنه خپل کور ته داخل شو او دروازه ئې بنده کړه. ابو بکر صدیق رضی الله عنه د مجبورئې نه واپس شو او راغلو د نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم خدمت کښي حاضر شو. څه وخت پس عمر فاروق رضی الله عنه هم پخپلو کړو پښیمانه شو او کور نه راووتو او د نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم خدمت کښي حاضر شو، چې خپله قیصه ئې نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم ته بیان او فرماید. د ابی الدرداء رضی الله عنه د بیان مطابق ترې نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم هم خفه شو. صدیق اکبر رضی الله عنه چې د نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم خفگان اولیدو چې عمر فاروق رضی الله عنه نه خفه شونو وې فرمائیل چې یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم دا خوزما قصور وو. نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم او فرمائیل چې تاسو خلق دومره هم نشئ کولي چې زما یو ملگری ته تکلیف رسول پریردئ. آیا تاسو ته معلوم نه ده چې ما د الله ﷻ په حکم دا اعلان او کړو چې:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ [اووايه چې ائې خلقو بیشکه زه د الله ﷻ رسول یم چې تاسو ټولو ته راغلي یم] (۳)

(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۹۰، مستند أحمد، رقم الحديث: ۴۲۲، مستند عبد الله بن عمرو رضي الله عنه

(۲) مستند أحمد، رقم الحديث: ۸۳۴، مستند ابی هریرة رضي الله عنه

(۳) صحيح البخاری، کتاب التفسیر، باب قل يا ايها الناس اني رسول الله اليكم جميعا: ج ۲، ص ۲۸

نو تاسو ٽولو زه دروغڙن اوبللم يوازي ابو بڪر صديق رضي الله عنه زه رڻستيني اوبللم خلاصه دا
 شوه چي دي آيت نه ثابت شو چي نبي كريم ﷺ دٽولو عامو موجوده اوراتلونكو نسلونو
 دپاره پيغمبر دي. كه هغوي د هر ملك او هرې علاقې استوگن وي، هر قوم او هر خاندان سره
 تعلق وي، دا هم ترې ثابت شو چي د نبي كريم ﷺ دپيغمبر كيدو نه پس چي خوك پرې ايمان
 نه راوړي هغه به هيڅكله نجات بيا نه مومي. اكر چي هغه د يو تير شوي شريعت او كتاب يا
 د يو مذهب او ملت پوره تابعداري كوي چي په تقوي او احتياط باندي بنا وي.

آيت مبارك په آخري كښي فرمائي چي زه دهغه پاك ذات د طرفنه رسول یم چي د چا په
 ملكيت كښي چي ټول آسمانونه او زمكې دي او هم هغه ژوندي كول او مړه كول كوي.
 دي پسي آيت مبارك كښي فرمائي چي: ﴿فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الَّذِي الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ
 لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ [نو تاسو ټول په الله ﷻ باندي ايمان راوړئ اودهغه په امي رسول باندي ايمان
 راوړئ هغه پيغمبر چي په الله او په ټولو كلماتو انور وكتابونو اښي ايمان راوړي دي اودهغه
 تابعداري ئي او كړئ نو هدايت به بيا مومي]

د الله ﷻ د كلماتو نه مراد د الله ﷻ كتابونه، تورات، انجيل او قرآن وغيره دي، د ايمان
 راوړلو د حكم نه پس د تابعداري نور حكم كولو سره دي خبرې ته اشاره موندې شي چي صرف
 ايمان راوړل يا زباني تصديق كول كافي نه دي ترڅو چي د نبي كريم ﷺ د شريعت تابعداري
 اونه كړي شي.

جنيد بغدادی رحمته الله عليه فرمائيلى دي چي مخلوق دپاره الله ﷻ ته درسيدو ټولې لارې بندې دي
 سوا دهغې لارې نه كومه چي نبي كريم ﷺ خودلي ده.

د موسى عليه السلام قوم كښي يو حق پرته ډله: ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْتَدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ [اود موسى
 په قوم كښي داسې يوه ډله هم شته | چي د حقې لارې خوندنه كوي | او د حق مطابق انصاف
 كوي] تير شوؤ ايتونو كښي د موسى عليه السلام د قوم كور تگ كور بخشي او گمراهي بيان شوې وه
 ، په دي آيت مبارك كښي دا خودلي شي چي د بني اسرائيلو ټول قوم داسې نه دي بلكه دوي
 كښي څه خلق ښه هم شته چي د حق تابعداري كوي. او حق فيصلې كوي. دا هغه خلق دي چي د
 تورات په زمانه كښي ئي په تورات اود انجيل په زمانه كښي ئي په انجيل پوره عمل او كړو.
 اود خاتم الانبياء په پيغمبر كيدو ئي د تورات او انجيل د زيرى په مطابق ئي په هغوي ايمان
 راوړو اودهغوي تابعداري ئي او كړه د بني اسرائيلو د دي حق پرستي ډلې بيان هم قرآن عظيم
 الشان كښي بار بار راغلې دي. لكه يوځاني كښي فرمائي چي: ﴿مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ
 اللّٰهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ﴾

بل ځاني كښي فرمائي چي: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا بِالْكِتَابِ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ﴾
 ابن جرير رحمته الله عليه او ابن كثير رحمته الله عليه وغيره ډله يوه عجيبه واقعه نقل كړي ده چي د دي ډلې نه مراد
 هغه خلق دي چي د بني اسرائيلو د گمراهي، بد عملو، دپيغمبرانو ﷺ د وژلو وغيره نه چي
 تنگ شو نو دوي نه بيل شو، دا د دوي د دولسو قبيلو نه يوه قبيله وه، د خپل قوم څخه چي
 تنگ شونو دا دعا يې او كړه چي ائې الله ﷻ مونږ د دي خلقو نه لرې چرته آباد كړي چي په
 دين مضبوط پاتې شو او ښه په تسلي سره عبادت كوؤ، الله ﷻ دوي لره پخپل كامل قدرت
 سره د مشرق بعيد يوې علاقې ته ور اورسول چي د يونيم كال په مزل ددغه ځاني نه لرې وو،

هلتہ دوی خالص پہ عبادت کنبی لگیا شو. د نبی کریم ﷺ پہ پیغمبر کیدو سرہ قدرت د دوی د مسلمانیدو دا انتظام اوکړو چې د معراج په شپه جبرائیل ؑ، نبی کریم ﷺ لره دغلته بوتلو، دغې خلقو پرې ایمان راوړو، نبی کریم ﷺ ورته خو سورتونه واوړول او تپوس ئې ترې اوکړو چې تاسو سره د ناپ تول کول څه بندوبست شته؟ ژوند په څه شان تیرېږي؟ هغوی ورته او فرمائیل چې کرونده کوؤ چې غله مو تیاره شی نو هم هلتہ ئې رښه کړو. هر څوک هلتہ ورځی او دخپل ضرورت په مناسب تر غله رااخلی. نبی کریم ﷺ ترې دا تپوس اوکړو چې تاسو کنبی څوک دروغ وائی؟ هغوی اووئیل چې نه، ځکه چې که څوک یې اووائی نو سمدستی یو اور راشی او دغه کس اوسوزوی. دوی ﷺ ترې تپوس اوکړو چې ستاسو کورونه ولې یو شان دی؟ هغوی او فرمائیل چې دې دپاره چې هیڅوک په یو بل باندې لوئی اونه گنړی. بیا ترې نبی کریم ﷺ تپوس اوکړو چې تاسو د خپلو د کورونو مخې ته خپل قبرونه ولې جوړ کړی دی؟ عرض ئې اوکړو چې مرگ راته هر وخت یاد وی، هر کله چې نبی کریم ﷺ د معراج نه مکې مکرمې ته واپس راغلو نو دا آیت مبارک نازل شو چې:

﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ (۱) او د موسی ؑ په قوم کنبی داسې یوه ډله هم شته چې دحقې لارې خوندنه کوی او د حق مطابق انصاف کوی.

تفسیر قرطبی دې روایت ته اصلی وئیلی دی خو نور احتمالونه ئې هم لیکلی دی، ابن کثیر ؒ دا واقعہ عجیبہ اوبلله خور د ئې نه کړه، البته تفسیر قرطبی ؒ ددې روایت نقل کولو نه پس وئیلی دی چې غالباً دا روایت صحیح نه دی (۱).

بهر حال ددې روایت مطلب دا راؤخی چې د موسی ؑ په قوم کنبی یوه ډله داسې شته چې همیشه په حق باندې کلکه پاتې شوې ده. خواه دا هغه خلق وی چې کله د نبی کریم ﷺ د پیغمبر کیدو نه چې خبر شو نو په اسلام مشرف شو، یا د بنی اسرائیلو هغه دولسمه قبیله وی چې د مکې په یو خاص داسې حصه کنبی الله ﷻ ورته ځانې ورکړې دې چې بل څوک هلتہ نشی رسیدي. (والله اعلم).

وَقَطَّعْنَاهُمْ	اِثْنَتَيْ عَشْرَةَ	أَسْبَاطًا	أُمَمًا
او بیل بیل کړل مونږه هغوی	دولس	قبیلې	ډلې ډلې
او مونږ دوی دولسو خاندانو کنبی جدا جدا ډلې جوړې کړې وې			
وَإِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ	إِذْ اسْتَسْقَاهُ	قَوْمَهُ	أَنِ اصْرَبْ
او وحی اوکړه مونږه ا موسی ته	کله چې اوبه اوغوښتلې دهغه نه	قوم دهغه	چې اووه
او کوم وخت چې ئې د موسی ؑ نه اوبه اوغوښتلې نو مونږ موسی ؑ ته وحی اوکړه چې			
بَعْصَاكَ	الْحَجَرِ	فَالْجَبَّتْ	مِنْهُ
په همساخبله	دا کانرې	نور وانی شوي	دهغه گټ نه
کانرې په خپله همسا باندې اووه نودهغې نه دولس چیني رواني شوي			

(۱) تفسیر الطبری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۱۵۲، وتفسیر الکبیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۱۲، وتفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۲۰۲

قَدْ	عَلِمَ	كُلُّ	أُنَاسٍ	مَّشَرَهُمْ	وَضَلَّلْنَا	عَلَيْهِمْ
په تحقيق سره او پيژندو	هرې	دې	اخاني	داو بوڅكلو خپلو	اوسوري	كړه مونږه په هغوي باندې
هرې	بوي	دې	خپل	خپل	گودر پيژندلو	او مونږه په دوي باندې د ورېځي سيورني او كړو
الْفُجَاءَ	وَأَنزَلْنَا	عَلَيْهِمْ	الْمَنَ	وَالسَّلَوٰى	كُلُّوْا	مِّنْ طَيِّبٰتِ
ورېځ	او نازل كړو	مونږه	په هغوي باندې	ترنجبين	او مرزان	خورني د پاكو څيزونو نه
او مونږه	په دوي باندې	من	اوسلوي نازل كړه	او ورته	مو اوونيل	چې تاسو هغه پاك څيزونو نه خورني
مَا	رَزَقْنٰكُمْ	وَمَا	ظَلَمُونَا	وَلٰكِنْ	كَانُوا	
هغه	چې در كړې دي	مونږ	تاسو ته	اونه	وژ كړې	هغوي ظلم په مونږ باندې ليكن او د هغوي
چې	كوم مو	تاسو ته	در كړې دي	او دوي	په مونږ	هيڅكله زياتې نه وو كړې خو پخپله ئي
أَنفُسَهُمْ	يَظْلِمُونَ	وَإِذْ	قِيلَ	لَهُمْ	اسْكُنُوا	
په	ځانونو خپلو	چې	ظلم ئي كولو	او كله	چې	اوونيلي شو هغوي ته چې اوسئ تاسو
په	خپلو	ځانونو	زياتي كړې وو	او كله	چې	دوي ته اوونيلي شو چې په دې فلاني
هَذِهِ	الْقَرْيَةُ	وَكُلُّوْا	مِنْهَا	حَيْثُ	شِئْتُمْ	وَقُولُوا
په دې	كلي كښي	او خورني	دهغي نه	هر ځاني	كښي	چې خوښه شي ستاسو او وايئ
كلي	كښي	اوسېږئ	او دهغي	د فصلونو نه	پخپله	مرضئ خوراك كوي او..... او
حِطَّةً	وَادْخُلُوا	الْبَابَ	سُجَّدًا	تَغْفِرْ	لَكُمْ	
بښنه	او كړه	او ننوځئ	دې دروازي ته	په حالت	د سجدې	كښي او به بښو مونږه تاسو دپاره
حطة	وائي	او دښار	دروازې ته	سرتيتي	داخل شي	او..... نو مونږ به ستاسو
خَطِيئَتِكُمْ	سَنَزِيدُ	الْمُحْسِنِينَ	فَبَدَّلَ	الَّذِينَ	ظَلَمُوا	
گناهونه	ستاسو	زيات به كړو	مونږ مهرباني	نيكانو	خلقو ته	ايس بدله كړه هغه كسانو چې ظلم ئي كړې وژ
گناهونه	معاف كړو	او نيكانو	خلقو سره به ددې	نه زياته	مهرباني	كوو نو په دوي كښي چې
وَمِنْهُمْ	قَوْلًا	غَيْرَ	الَّذِي	قِيلَ	لَهُمْ	فَأَرْسَلْنَا
دهغوي نه	اوينا	چې	بدله وه	دهغه	خبري نه	چې ونيلي شوي وه هغوي ته انو اوليږو مونږه
څوك	ظالمان وو	او هغوي	خودلې	تكې	په بل	تكې بدل كړو نو مونږ په هغوي باندې
عَلَيْهِمْ	رَجْزًا	مِّنَ	السَّمَاءِ	بِمَا	كَانُوا	يَظْلِمُونَ
په هغوي باند	عذاب	د آسمان	نه	په سبب	دهغي	چې وژ هغوي چې ظلم ئي كولو
د آسمان	نه عذاب	نازل كړو	دا په دې	سبب چې	هغوي به	ظلم كولو

آسان ترجمه قرآن

اومونږ دوي لره (يعني بلي اسرائيلو لره) په دولس ځانداونو كښ داسي تقسيم كړي وو چه هغوي جدا جدا د (العظامي) جماعتونو شكل اختيار كړې وو. او كله چه د موسى عليه السلام قوم دهغه له اوږه وغوښتي

نو مونږ هغه ته د وحی په ذریعہ وویل چې خپله همسا په دغه کانی باندې ووهه نو د هغه کانی نه دلس چینی روانې شوې هرې یوې ډلې ته خپل د څکلو ځای معلوم شو او مونږ په دوی د ورپښې سوري کړو. او مونږ په دوی باندې من او سلوی (دا وویل) راولیږل چې: خورئ هغه پاک رزق کوم چې تاسو ته مونږ درکړې دي او (ددې وینا باوجود دوی چې کومه ناشکري وکړه نو) دوی ځمکو ته نقصان وکړو. بلکه دوی خپله خپلو ځالونو باندې ظلم کولو. او هغه وخت یاد کړه کله چې دوی ته وئیلې شوې وو چې: دې کلي ته ورشئ او وسئ او دې کښ چې کوم ځای نه مو خوښه شی خورئ. او دا وايئ چې (ای الله) مونږ ستا نه د بښنې طلب کار یو او (دکلی) په دروازه کښ په تیت سر داخل شئ. نو مونږ به ستاسو گناهونه معاف کړو (او) نیکی کولکو ته به نور (زیات) ثواب هم ورکړو بیا و هغه دا چې کومه خبره دوی ته وئیلې شوې وه. هغه دوی کښ ظالمانو خلقو بدله کړه او بله خبره ئې جوړه کړه بیا مونږ ددوی د مسلسل زیاتو دوحی نه دوی باندې د آسمان نه عذاب نازل کړو.

خلاصه تفسیر

﴿وَقَطَعْنَهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ نَبِطًا﴾ او مونږ [یو انعام په بني اسرائيلو باندې دا وکړو چې ددوی د اصلاح اود انتظام دپاره] دوی په دولسو خاندانونو کښې تقسیم کړل او ټول مو بیل بیل جماعتونه مقرر کړل [او په هر چا مو یو سردار د فیصلو دپاره مقرر کړو چې ددې ذکر په سورت مائده کښې په دریمه رکوع کښې دي] ﴿وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَبِیًّا﴾ (۱) ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ إِذِ اسْتَسْقَمَ قَوْمُهُ﴾ او [یو انعام مودا وکړو چې] مونږ موسی عليه السلام ته حکم ورکړو چې کله دده قوم دده نه اوبه او غوښتلې [او] ﴿أَبِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ﴾ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ﴿ هغوی دالله تعالی نه دعا اوکړه نو په هغه وخت داحکم اوشو] چې خپله همسا په فلاني کانی باندې اووهه [ددې نه به اوبه راوړي] نو بس [وهل وو چې] فوراددې نه دلس چشمې [د دولسو خاندانو په شمار] راووتلې [چنانچه] ﴿قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرِبَهُمْ﴾ هریو سري خپله خپله داوبو څښلو موقع معلوم کړه او [یو انعام مو دا وکړو چې] ﴿وَوَهَبْنَا لَهُمُ الْقِسْمَ الَّذِي كُنَّا نَمْسِكُ﴾ او [یو انعام مو دا وکړو چې] ددې باندې ورپه سیوري کړه او [یو انعام مو پرې دا وکړو چې] دوی ته [مود غیب دڅزانې نه اترنجبین او مرزان [کرکان] اورسول [او اجازت مو ورکړو چې] ﴿كُلُوا مِنْ طَیِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ خورئ دپاکو خیزونو نه چې مونږ تاسو ته درکړي دي سره [لیکن هغه خلقو په دې کښې خبره د حکم خلاف وکړه] ﴿وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ او [ددې نه] هغوی زموږ هېڅ نقصان اونکړو لیکن خپل نقصان ئې کولو [دا واقعات د وادي تیه دي چې ددې تفصیل په سورت بقره کښې تیر شوې دي] ﴿وَأَذَقْنَا لَهُمْ اسْکُوتَ هَٰذِهِ الْقَرْیَةِ﴾ او [هغه زمانه یاده کړئ] چې کله حکم اوشو چې تاسو خلق په دې آبادني کښې اوسېږئ ﴿وَكُلُوا مِنْهَا حَیْثُ شِئْتُمْ﴾ او خورئ د هغه [پاکو خیزونو نه] چې په کوم ځای کښې تاسو رغبت اوکړئ ﴿وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ غَیْبَتَیْكُمْ﴾ او [داهم حکم درکړې شو چې کله دننه ځئ نو] په ژبې سره دا وائی چې توبه ده [توبه] او [په عاجزني سره] تیت تیت په دروازه کښې داخل شئ مونږ به ستاسو [مخکښې] گناهونه

معاف کرو [داخوبه دتولو دپاره وي او] ﴿سَنَزِيدُ الْخَاسِرِينَ﴾ چه کوم خلق نيك کارونه کوي او هغوی ته به پرې زاند ته نوره هم ورکړه کوو ﴿فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ﴾ نو بدل کړه دې ظالمانو يوه بله کلمه چه خلاف وه ددې کلمې چه دهغې [دوينا] دوي ته فرمائش شوې وو. ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجَازًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ﴾ په دې باندي مونږ په هغوي باندي يو بل آسماني آفت اوليرلو په دې وجه چه هغوي به حکم ضائع کولو.

وَسَلِّمْهُمْ	عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ
اونپوس اوکړه دهغوی نه دحال دکلی هغه کلي چی وو په غاړه دسمندرا کله چی	اوددوی نه دهغه کلی دخلقو متعلق تپوس اوکړه چې دسمندريه غاړه اباد ووا کله چې به
يَعْدُونَ	فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ
دحدنه اوریدل هغوی په ورځ دخالی کله چی راتلل به هغوی ته مامیان دهغوی په ورځ	هغوی دخالی په ورځ دحدنه تجاوز کولو هغوی ته به دخالی په ورځ کبان ښکاره
سَبْتِهِمْ	شُرْعًا وَيَوْمَ لَا يَسْئَلُونَ لَا تَأْتِيهِمْ
دخالی دهغوی سرد اوبو ته اوبه هغه ورځ کښی چې داخل به نه وو هغوی په خالی کښی انونه به راتلل هغوی ته	ښکاره راتلل اوچې دخالی ورځ به نه وه نو نه به راتلل
كَذَلِكَ	نَبَلَّوْهُمْ بِنَا كَانُوا يَقْسُقُونَ ۝ وَاذْ قَالَتْ
همدارنگی الزمايومانو هغوی په سبب دهغې چې وو هغوی چې نافرمانی به نې کوله اوهرکله چی اوونیل	نو په دې طریقه مو دهغوی امتحان اوکړو خکه چې هغوی ډیر نافرمانه خلق ووا اوکله چې به هغوی
أُمَّةٌ	مِنْهُمْ لِمَ تَعْطُونَ قَوْمًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُمْ
يوې ډلې دهغوی نه ولي نصيحت کوی تاسو هغه قوم ته چې الله هلاکونکي دهغوی دې	کښی يوې ډلې اوونیل چې تاسو داسې خلقو ته ولي نصيحت کوئ چې الله دهغوی هلاکونکي دې
أَوْ مَعَذِبُهُمْ	عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ
پاعذابونکي دهغوی دې په عذاب سخت سره اوونیل هغوی دپاره دعذر رب ستاسوته	یا ورته سخته سزا ورکونکي دې هغوی ورته اوونیل چې مونږ اداکارا خکه کوو چې الله ته خپل عذر پیش کړو
وَلَعَلَّهُمْ	يَتَّقُونَ ۝ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا
اوبښانی چی هغوی ويريری پس کله چی هیرکړو هغوی هغه چې نصيحت شوې وو هغوی ته	اوکیدې شی چی هغوی منع شی نوهرکله چې هغوی هغه نصيحتونه هیرکړل کوم چه ورته کولې شو
يَا	أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا
په هغې سره انوبچ کړل مونږه هغه کسان چې منع کول نې خلق دبدی نه اواونیول مونږه	نو مونږ هغه خلقو ته نجات ورکړو کوموچې به بدنی نه خلق منع کول او مونږ هغه
الَّذِينَ	ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَشِيسٍ بِنَا كَانُوا
هغه کسان چې ظلم نې کړې وو په عذاب سخت سره په سبب دهغې چې وو هغوی	خلق راوونیل چې ظلم به نې کولو او په ناترسه عذاب کښی مو راوونیل خکه چې هغوی به

يَقْسُقُونَ ۝	فَلَمَّا	عَتَوْا	عَبَا	نَهَوْا	عَنْهُ
چی نافرمانی به نی کوله نوهر کله چی سرکشی اوکره هغوی ادهغی نه اچی منع کړې شوی وژا دهغی نه					
نافرمانی کوله بیا چی هغوی دهغه کار ونونه منع نه شو چی دکومونه منع کړې شوی وو					
قُلْنَا	لَهُمْ	كُونُوا	قِرَدَةً	خَاسِيِينَ ۝	
اوونیل مونږه هغوی ته چی شی شادوگان ذلیل					
نومونږ ورته اوونیل چی ذلیل شادوگان شی					

آسان ترجمه قرآن

او دوی نه دهغه کلي په باره کښ تپوس وکړه چه درياب په غاړه باندې آباد وو، چه هغوی دسبت (خالي) دورځي په باره کښ زیاتي کولو چه کله دهغه (درياب) مهیان دخالي په ورځ به په توپونو توپونو راتلل، او چه کله به دخالي ورځ نه وه نو به راتلل دغه شان دهغوی دبار بار نافرمانو دچی نه مونږ هغوی وژا مائیل او (هغه وخت هم دوی ته یاد کړه) چه کله ددوی یوې ډلې (پلې ډلې ته) وئیلی وو چه: تاسو دي خلقو ته ولي نصیحت کوئ چه دوی لره الله یا هلاکولکې دي او یا څه سخت قسم سزا ورکولکې دي؟ پلې ډلې ورته وئیل چه: دا مونږ ځکه کوو چه ځمونږ دالله په لیز ذمه فارغه شي، او کیدې شي چه (دي نصیحت سره) دا خلق پر هیز کاره شي بیا چه کله دي خلقو هغه خبره هیډه کړه چه دهغی دوی ته نصیحت کړې شوې وونو دبدی نه منع کوونکو لره خو مونږ بچ کړل، او چا چه نافرمانی کړي وه دهغوی دبار بار نافرمانو دچی نه مونږ هغوی لره په سخت عذاب باندې ونيول. نو دغه شان اوشوه چه دکوم کار نه هغوی منع شوي وو، چه کله هغوی دهغی خلاف سرکشی وکړه نو مونږ وئیل چه: ذلیل شادوگان جوړ شی.

خلاصه تفسیر

﴿وَسْتَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَافِرَةً الْفَوِّ﴾ اوتاسو ددې [خپلې زمانې يهودو] خلقو نه [د تنبيه په طور] ددې کلي [والو] چه دریانې شور [تریخ دریاب] سره آباد وو [اوپه دې کښې يهودیان اوسیدل چه په هغوي د خالي په ورځ ښکار کول منع وو] ﴿إِذْ يَقُولُونَ فِي النَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ﴾ دهغه وخت حال ترې اوپوښتني چه کله هغوي [چه دهغه ځانې داوسیدونکو ته [خالي د ورځې] متعلق څه حکم وو دهغې [په باره کښې [د شریعت] دحد نه وتل کله چه د خالي په ورځ به خودهغوي [دسیندونو] کبان په [داوبو په سر راووتل] ﴿يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ﴾ اوښکاره کیدل به [په سرباندې] ددوي په مخکښې به راتلل او چه کله به دخالي ورځ نه وه نو ددوي په مخکښې به نه راتلل [بلکه دهغه ځانې نه به لرې تلل او ددې وجه دا وه چه] ﴿كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ مونږ په دوي باندې [سخت] آزمینست کولو [چه څوک په حکم باندې پاتې کیږي او څوک نه پاتې کیږي اودا آزمینست] په دې وجه [وو] چه هغوي به [دمخکښې نه بې حمکي کوله [ددې وجې داسې سخت حکم سره دهغوي دآزمینست اود اهل طاعت آزمینست په لطف او توفیق سره مقرون کیږي] ﴿وَأَذْكَالٌ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا﴾ الله مهلکهم [او [دهغه وخت حال ترې اوپوښته] چه په دوي کښې یوې ډلې به [چه نصیحت کولو او د اثر او فائدې نه مایوسه شوي وو. داسې خلقو ته چه اوس هم نصیحت کولو اودومره مایوسه شوي هم نه وولکه

څنگه څه د ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ نه معلوم ښکي داسې اوونيل څه داسې خلقو ته ولي نصيحت کوي څه [دهغوي نه دحق د قبلیدو څه امید نه وي او ددې نه معلوم ښکي څه هغوي] الله ﷻ هلاکولو والا دي ﴿مَنْ لَكُمْ مِنْهُمْ اَوْ مَعِدَّةٌ اَمْ اَشِدَّاءُ﴾ يا [که هلاک نشو نو] هغوي ته [څه په بله طريقه] سخته سزا ورکولو والا دي [يعني داسې خلقو سره ولي دماغ خوري] ﴿قَالُوا مَعِدَّةٌ اِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ هغوي جواب ورکړو څه ستاسو [او دخپل] رب په مخکښي عذر کولو دپاره [دوي ته نصيحت کوي څه دالله ﷻ په مخکښي اووايو څه اتي الله ﷻ مونږ خو ونيلي وو خو دوي واوړيدل مونږ معذور يو] او [داشان] ددې دپاره څه کيدشي دوی اوريريږي [او عمل اوکړي خو هغوي کله عمل کولو]. ﴿فَلَمَّا سَأَلْنَا اَمْ اَذْكُرُوا يَوْمَهُ﴾ نو [آخر] څه کله هغوي ددې کار پريښودونکي شو څه کوم باندې دوي پوهه کړې شوي وو [وي نه منل] ﴿اَلَمْ يَنبَأَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ عَنْ السَّوْمِ﴾ نو مونږ دا خلق د [عذاب څخه] بچ کړل چې کومو به ددې خراب عادت څخه منع کوله [که برابرني منع کول اويا د عذر په وجه ئې پريښودی وو] او دې خلقو څه [په دې مذکوره حکم يې کښې] زياتي کوله ﴿وَأَعِذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَیِّنٍ﴾ د هغوي [دې حکم ماتولو وجې سره] يو سخت عذاب کښې اونيولي شو يعني ﴿فَلَمَّا عَتَوْا عَمَّا نُحَايَاهُ﴾ څه کله هغوي د کوم کار نه منع کړې شوي وو ﴿فَلَمَّا لَمْ يَكُنْ لَهُمْ قُوَّةٌ اَوْ قَدَرَةٌ خَاسِرِينَ﴾ په هغې کښې دحد نه تير شول [نودا خو تفسير شو د نسيان ماذکروا به] نومونږ دوي [د قهر دپاره] اوونيل څه تاسو بيزوگان جوړشي [دا تفسير شو د عذاب بنيس].

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ	او کله چې خبر ورکړو رب ستا
لِيُعَذِّبَهُمْ	او هغه وخت ياد کړه چې ستا رب دا اعلان اوکړو
إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ	چې خامخابه هغه مسلط کوي [په هغوی باندې] دورځي دقيامت پورې هغه څوک
عَلَيْهِمْ	چې دقيامت ورځې پورې به په دې بنی اسرا نيلو داسې خلق مسلط کړم څه دوی ته به
سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ	چې رسوي به هغوی ته سخت عذاب بېشکه رب ستا خامخازر ورکونکي دي
لَسَرِيعٌ	دذلت عذاب ورکوي بېشکه ستا رب په سزا ورکولو کښې
وَقَطَّعْنَاهُمْ	دعذاب او بېشکه هغه خامخا بښونکي دي [رحم کونکي دي] اوجدا جدا کړل مونږ هغوی
لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ	ډير تيز دي او هغه ذات بښونکي او مهربان دي او مونږ دوی ټول په
وَاللَّهُ	په زمکه کښې دلي دلي اخيني دهغوی نه نيکان دي اوځيني دهغوی نه نه دي دغسي
مِنْهُمْ	زموږ باندې جدا جدا کړل [په دوی کښې څوک نيکان وو] او څوک په کښې بل شان وو
الصَّالِحُونَ	
وَمِنْهُمْ	
دُونَ ذَلِكَ	

وَبَلَّوْنَهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۵۰﴾

او او امتحان او کړو مونږ په هغوی اړه ښه حالاتو سره او په بدو حالاتو سره اړه دې چې هغوی او پس شی او په ښه او بدو (دواړه) کارونو مو پرې امتحان او کړو ا د دې دپاره چې (نا فرماني) نه واپس شی

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ

نوياتي شول | روستو د هغوی نه | نا اهل خليفگان | چې وارثان شول | د کتاب | چې اخلي هغوی بيا د دغې نسلونو نه پس داسې نا اهل اولاد پاتې شول او د الله ﷻ د کتاب وارثان شول | چې په دې

عَرَضَ هَذَا الْأَدْلَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ

فاندي | د دې معمولي دنيا | او وائي | ازر ده چې معافي به اوشي | مونږ ته | او که راشي هغوی ته د دنيا مال و متاع راغونډوي | او دوی وائي چې اميد دې چې معافي به راته اوشي | او که بيا ورته

عَرَضَ مَثَلَهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ

مال اسباب | په مثل دهغي | نو اخلي هغوی هغه | ايانده اغستي شوي | د دوی نه | وعده هغه شان مال په لاس ورشي | نو ابې تپوسه انې اخلي | ايا د دوی نه په کتاب تورات کښې کلکه

الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا

د کتاب | چې نه به وائي دوی | په الله | مگر حق | اولوستلی دی دوی پخپله | هغه څه وعده نه وه اخستي شوې | چې په الله به بغیر حق نه نور څه نه وائي | او دوی لوستی دی هغه څه

فِيهِ ط وَالذَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ط

چې په هغې کښې دی | او کور | آخری | بهتره دې | دپاره دهغه کسانو | چې پریږي چې په هغې کښې لیکلې شوی دی | او د آخرت کور پر هیزگارانو دپاره بهتر دې |

أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۵۱﴾

ايا تاسو عقل نه لرئ |

ايا تاسو نه پوهیږئ |

آسان ترجمه قرآن

او (ياد کړه هغه وخت) چه کله ستا رب اعلان کړې وو چه هغه به په دوی باندې تر قيامته پوري يونه يو داسې کس مسلط کوي چه هغه به دوی ته ډير سخت تکليفونه ورکوي بې شکه ستا رب ډير زړسزا ورکونکې دې او يقيناً هغه ډير بخونکې ډير مهربانه دې، او مونږ دوی لره دنيا کښې په مختلفو ډلو کښې تقسيم کړل، نو دوی کښې ليکان خلق هم وو او نور خلق هم، او مونږ دوی لره په ښو او بدو حالاتو کښې ازمايلي وو، دې دپاره چه دوی (سې لارې ته) واپس شي بيا دوی نه وروستو داسې چا نشين راغلل چه د کتاب (يعنی تورات) وارثان جوړ شو، مگر د هغوی حال داوو چه د دې ذليلې دنيا سامان به ئې په (رشوت کښې) اخستو او دابه ئې وئيل چه: مونږ ته به بخښه ووشي، حال دا چه که د هغې غوندې سامان دوی ته

دوباره راغلي وو نو دوی به هغې لره هم (رهوت کښې) اخستې وو آيا دوي نه کتاب کښې دا وعده نه وه اخستې شوي چه دوی به الله ته د حق نه سوا بله خبره نه منسوب کوي؟ او دي (کتاب) کښې چه څه ليکلي وو هغه دوی باقاعدہ لوستلي هم وو او دا آخرت کور د هغه خلقو د پاره ډير غوره دې چه کوم تقوی اختياروی (ای يهودو!) بيا هم تاسو د عقل نه کار نه اخلي؟

خلاصه تفسير

﴿وَإِذْ أَذْنُ رَبِّكَ لَبِغَتْ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْفَيْتَةِ مَنْ يُسَوِّمُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ﴾ او هغه وخت يادول پکار دي چه کله ستارب ﷺ [دنبیانو په معرفت سره] دا خبره کړې وه چه هغه به په دې يهودو باندې [ددوي د گستاخيو او نافرمانيو په سزا کښې] قیامت [ته نژدې] پورې داسې [یونه یو کس] سرې به مسلط کړي چه دوي ته به سخت [د ذلت او محکومیت] تکلیف رسوي [چنانچه ډیرې مودې راسې يهود د یو نه یو سلطنت محکوم او مقهور راروان دي] ﴿إِنَّ رَبَّكَ لَسِرِّمُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بلاشبه ستارب واقعي [چه کله غواړي] زر سزا ورکوي او بلاشبه هغه واقعي [که منع شي نو] ډیرد مغفرت او درحمت والا دي ﴿وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا﴾ او مونږ په دنیا کښې دوي مختلفې ډلې کړې [چنانچه] ﴿مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ﴾ بعضي په دوي کښې نیک [هم] وو او بعضي په دوي کښې څه بل شان وو [يعني بد وو] ﴿وَلَوْ كُنْتُمْ إِلَّا نَفْسًا وَنَحْوَهُم بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّكُمْ يَرْجِعُونَ﴾ او مونږ دا بدان هم د خپلې ورکړې او تربیت او اصلاح په اسباب جمع کولو کښې هيڅکله ځانله پرېې نښودل بلکه هميشه [دوي مو په خوشاليو [يعني صحت او مالدارني] او بدحاليو [يعني بيمارني او فقر] سره مو پرې آزموينست کولو چه کيدی شي [په دې] منع شي [ځکه چه کله دنیکو ترغيث ورکولې شي او کله دبدو ترهيث ورکولې شي] دا حال ددوي د سلفو شو. ﴿فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ﴾ بيا ددې [سلفو] نه پس داسې خلق جانشين شو ﴿وَوَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى﴾ چه کتاب [يعني تورات] خو ئې دهغوي نه حاصل کړو [ليکن ددې سره سره حرام خواره داسې دي چه د کتاب د احکامو په بدله کښې] ددې ادني دنيا مال متاع [که ورته ملاؤ شي نو بې تکلفه دا] اخلي ﴿وَيَقُولُونَ سَيُفْقَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلَهُ يَأْخُذُوهُ﴾ او [ببياک داسې دي چه دې داگناه وړه گنړي] او وائي چه زمونږ به ضرور بخښنه اوشي [ځکه چه مونږ] ﴿ابناء الله أو ابناء الله یو داسې گناهونه زمونږ په مخکښې څه خيز دي] حالاتکه [په خپلې زړورتيا او په گناه باندې ښه اخته وي تر دوي چه] که دوي ته [بيا] همداشان [د دين د خرڅولو په بدله کښې] مال او متاع راشي نو [په داسې بېباکۍ سره ئې] اخلي [او استخاف د معصيت په خپله کفر دې چه پدې باندې دمغفرت احتمال هم نشته دې ترڅو چه يقين نه وي چنانچه مخکښې هم دا ارشاد دې چه] ﴿الَّذِينَ يُؤْخَذُ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ﴾ آيا ددوي نه ددې کتاب د مضمون وعده نه وه اخستلې شوې ﴿أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ﴾ چه الله ﷻ ته د حق [او واقعي] خبرې نه سوا دنورو خبرو نسبت نه کوئي [مطلب دادې چه کله یو آسماني کتاب اومنلې شي نو ددې معني دا وي چه مونږ به ددې ټول مضمونونه منو] او [وعده هم څه اجمالي وعده وانخستلې شوه چه په هغې کښې احتمال وي چه شائد ددې خاص مضمون په دې کتاب کښې کيدل دوي ته معلوم نه وي بلکه تفصيلي وعده ترې وانخستلې شوه چنانچه] هغوي په دې کتاب کښې چه څه [ليکلي] وو هغه ئې [هم] او وئيل [چه په دې سره هغه احتمال هم لارو

بيا هم دوي دداسي لوڼې خبرې دعوي کوي چه باوجود ددې نه چه د معصيت د استحقاق مغفرت عقیده هم لري چه په الله باندې محض تور دې او [هغوي دا ټوله قصه ددنيا دپاره باقي پريښودله باقي] ﴿وَالَّذَارُ الْأَخِرَةُ غَيْرَ الَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾ دآخرت والا کور دهغه خلقو دپاره [ددې دنيا نه] ښه دې چه [هغوي ددې غليظو عقيدو نه] پرهيز کوي بيا ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ آيا [انې يهودو] تاسو [په دې خبره باندې] نه پوهيږئ.

معارف او مسائل

د ذکر شوؤ آيتونو ځيني په رومبو آيتونو کښې د موسی ﷺ دپاتې قيصي ذکر کولو نه پس د هغوي ﷺ د امت دناکاره خلقو بديت او خراب انجام بيان شويدي ، اوس په دې آيتونو کښې هم د دوي د سزا او خراب انجام بيانول دي .

رومبي آيت مبارک کښې هغه دوه سزا گانې بيان شوي دي چي په دنيا کښې به پرې په مخه جاري وي ، يو دا چي تر قيامته پورې به پرې د سختې سزا ورکولو دپاره څوک مسلط کولې شي چي ذيلان او خواران به ئې لري ، نو هم هغه راسي تر ننه پورې يهود خلق ، هر چرته چي ماتحتي کښې پاتې او بي وسه را روان دي ، د ننه حکومت ئې هم تش په نوم ځکه دې چي دغه حکومت ئې دروس ، امريکي ، برطانيه وغيره ديو چاؤنر ئې نه زيات شان نه لري ، څنگه چي هر پوهيدنکي کس ته معلومه ده چي دغه لويو حکومتونه اسلام د بنمنئ دپاره دغه تش په نوم اسرائيلي حکومت چلوي که دوي ترې لاس اخلي نو په دنيا کښې به د اسرائيلي وجود بالکل پاتې نشي .

دويم آيت مبارک کښې د يهودو د يوې بلې سزا بيان داسي راغلي دي چي دوي د دنيا په مختلفو ملکونو کښې د ډلو ډلو په صورت کښې ويشلي شوي دي ، په هيڅ يو ملک کښې ټول په جمع رايو ځانې شوي نه دي ، نو د ﴿وَقَطَّعْنَهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَّمًا﴾ هم دغه مطلب دي .

﴿وَقَطَّعْنَاهُمْ﴾ د تقطيع مصدر نه مشتق دي معنی ئې ټوټې ټوټې کول دي . ﴿أُمَّمًا﴾ د امة جمع ده ، معنی ئې يو ډله يا يوه فرقه ده ، د ټولې جملې مطلب دا شو چي مونږ يهودي قوم په مختلفو ملکونو کښې د ډلو ډلو په صورت کښې اوويشل .

دې نه معلومه شوه چي د الله ﷻ يو انعام او احسان د اهم دې چي پوره قوم ټول په يو ځاني راجمع وي يا چرته اکثريت او گنډ شمير لري او د ډلو ډلو په صورت کښې ځان ځان له بيل بيل کيدل ئې د الله ﷻ عذاب دي . په دې بنا مسلمانانو باندې هميشه دپاره د الله ﷻ دا انعام او احسان را روان دي او تر قيامته پورې به وي ، چي هر چرته دوي ته زبردست اجتماعي قوت حاصل وي ، داسلسله مدينې منورې نه شروع شوه او په مشرق او مغرب کښې هم په دې شان په حيراؤنکي طريقه خوره شوه . مشرق بعید کښې ، پاکستان ، انډونيشاء ، وغيره مستقل اسلامي حکومتونه هم ددې په نيتجه کښې جوړ شو ، بل طرفته هميشه دپاره د يهودو دا حالت په مخه پاتې شوې دي چي په مختلفو ملکونو کښې خواره واره پراته دي ، که هر څومره دولت مند دي بيا هم د اقتدار اختياراتو لرلو نه بي نصيبه دي .

د څه مودې راسي د فلسطين په څه حصه کښې د يهودو حکومت جمعوالي او په گوتو جوړ کړې اقتدار که چاته ښکاري نو د نبی کریم ﷺ د فرمان مطابق ، د عیسی ﷺ د آسانئ دپاره يو ځنې ته راجمع کول دي نو د صحيح احاديثو مطابق عیسی ﷺ به قيامت ته نژدې د

آسمان نه راکوز ږیری ، عیسیان به ټول مسلمانږیری ، یهودو سره به جهاد کوی ، مړه کوی به
 نې ورپسې به عیسی عليه السلام په دمشق کښې د آسمان نه راکوز شی . د جال به اووژنی او د اشان
 به د یهودو جرړه اوباسی . د الله جل جلاله مجرمان د وارنټ او پولیس په ذریعه دخپل هلاکت
 ځانې ته نشی راغونښتی بلکه د تکوینی اسبابو په راجمع کولو سره مجرمان پخپله دغه ځانې
 ته ښه په کوشش سره خپل د هلاکت ځانې رسی . د عیسی عليه السلام نزول د شام په ملک کښې
 دمشق کښې کیدو والا دی ، یهودیانو سره به هم دې ځانې کښې جنگ کیږی چې عیسی عليه السلام
 دپاره ددوی خاتمه کول آسان شی . ټول عمر ورته قدرت دا سزا ورکړه چې په بیل بیل ملک
 کښې یهودیان ځان ځانله ډلې داسې پاتې شول چې اقتدار او حکومت ورسره نه وی اوس که
 فلسطین کښې ټول رایو ځانې کیږی نو د ټولو په یو ځانې هلاکول مطلب دی ، دا راجمع کیدل
 ئې هیچرې د الله جل جلاله فضل او احسان نشی گنرلې . خلاصه د خبرې داشوه چې موجوده
 اسرائیلی حکومت په حقیقت کښې یو مستقل حکومت نه دی . بلکه د غیر مسلم ملکونو د
 جوړې کړې د یو چاؤنرئی حیثیت لری چې هم دهغوئ په اشارو او مدد چلیږی . د اهم هغه
 رسوائی او ذلت دې کوم چې الله جل جلاله دلته داسې بیان کړې دې چې : ﴿وَأَذِّنْ رَبِّكَ لِبَعْثٍ عَلَيْهِمْ
 إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ﴾ او هغه وخت یاد کړه چې ستارب دا اعلان او کړو چې د قیامت
 ورځې پورې به په دې بنی اسرائیلو داسې خلق مسلط کړم | چه دوی ته به د ذلت عذاب ورکوی |
 اول د سلیمان عليه السلام د لاسه ذلیل کړې شو . بیا د بخت نصر په ذریعه په آخره کښې د نبی کریم
صلی الله علیه و آله و سلم د لاسه او څه پاتې د فاروق اعظم رضی الله عنه په ذریعه په ذلت او خواری سره د دوی اوبنکل او
 عذابول ، ښکاره خبره ده چې تاریخ ئې هم په ښکاره منی .

ددې آیت مبارک دویمه جمله ده : ﴿مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ﴾ په دوی کښې څه نیکان وو او
 څه په کښې بل شان وو | د بل شان نه مطلب کافران ، فاجران او بدکاره خلق دی ، مطلب دا چې
 په یهودو کښې ټول یو قسم خلق نه دی ، په کښې نیکان هم شته ، دې نه مطلب یا خو هغه
 خلق دی چې د تورات په زمانه کښې د تورات په ټولو حکمونو ئې عمل کړې وی ، هېڅ قسم
 نافرمانی ئې ترې نه وه کړې ، اونه په کښې د څه تاویل کولو او بدلون راوستو تکل ئې کړې
 وی . یا ترې هغه خلق مراد وی چې د قرآن عظیم الشان د نازلیدو نه پس دهغې تابع شوی وی
 او په نبی کریم صلی الله علیه و آله و سلم باندې ئې ایمان راوړې وی .

ددې بل طرفته هغه خلق دی چې تورات آسمانی کتاب منی او بیا ئې هم خلاف کوی ، یا ددې
 په حکمونو کښې بدلون راوستو سره خپل آخرت ددې په ښکاره څیزونو سره خرڅ کړی .

د آیت مبارک په آخر کښې فرمای چې : ﴿وَيَكُونُ لَهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ او په ښه او
 بدو [دواړه] کارونو مو پرې امتحان او کړو | د دې دپاره چې [نافرمانی] نه واپس شی | ښه حالت نه
 مطلب مال ، دولت او د ش و عشرت سامان ورکول دی . او د خرابو حالتونو نه مراد یا خو
 د خواری او ذلت هغه واقعات دی چې په هره زمانه کښې په مختلفو صورتونو کښې په دوی
 راتلل او یا ترې مراد قحط او نیستی ده چې په دوی راوستې شوې وه .

بهر حال مطلب دادې چې دا انسان د فرمانبرداری یا سرکشی د امتحان اخستو دپاره دوه
 طریقې دی چې هغه دواړه پرې استعمال کړې شوې . یو دا چې احسانات او انعامات مو پرې
 اوکړل په دې آزمایش کښې داسې ناکام شو چې ناشکری او بې قدری ئې اوکړه ، بل دا چې

په مختلفو تکلیفونو او پریشانو کښې موراگیر کړل. په دې آزموینه کښې هم داسې ناکام شو چې د خپلو بدو عملونو نه واونه ریدل او نه ئې ترې توبه او کړه. کله چې په دوی فراخی او آسوده حالی راوستې شوه نو وې وئیل چې: ﴿إِنَّ اللَّهَ فَظِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ﴾. یعنې [معاذ الله] الله څه فقیر دې او مونږ مالدار، او کله چې په دوی باندې دا ولږې او غریبې امتحان راوستلې شونو دوی او وئیل چې [يَا اللَّهُ مَقُولَةٌ] یعنې د الله څه لاس تنگ شوې دې.

فائدې: د دې آیت مبارک نه یوه فائده دا حاصله شوه چې په یوځانې کښې د قوم راجمعوالې د الله څه یو نعمت دې او خواره واره کیدل ئې عذاب دې. بله فائده ترې دا حاصله شوه چې د دې دنیا راحت او تکلیف، خوشحالی او غم په حقیقت کښې د الله څه د امتحان مختلفې پرچې دي، په دې شان سره د انسان آزموینه کولې شی چې دې مؤمن او خداپرست جوړیږي او که نه؟ د دې دنیا تکلیف او مصیبت باندې ویر ژړا او مخ سرتکول پکار نه دی، اونه ئې خوشحالی او راحت باندې مغروره کیدل او پرق چاؤدل پکار دی، د آخرت فکر چې چا سره مل وی نو دا دواړه حالتونه دهغه مخه نش بندولي.

نه شادي داد سامانې نه غم آورد نقصانې

به پیش همت ماهر چه آمد بود مهمانې

ترجمه: نه خوشحالی څه سامان کړې دې او نه غم نقصان رارسولې دې، څما د همت په وړاندې چې هر څه راغله هغه دیو میلمه په توگه وؤ.

دریم آیت مبارک کښې فرمائی چې: ﴿خُلِّفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى وَيَقُولُونَ سَيُفْقَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلَهُ يَأْخُذُوهُ﴾ [بیاد دغې نسلونو نه پس داسې نااهله اولاد پاتې شو] او [د الله څه] د کتاب وارثان شول چې په دې د دنیا مال و متاع راغونډوی او دوی وائی چې امید دې چې مغافی به راته اوشی او که بیا ورته هغه شان مال په لاس ورشی انو ابې تپوسه ئې اخلي دلته ﴿خُلِّفَ﴾ د ماضی صیغه ده. مصدر ئې خلافة دې، په معنی د قائم مقام کیدلو خلیفه کیدلو سره رازی. دې پسې بل لفظ ﴿خُلْفٌ﴾ دې، معنی ئې قائم مقام او خلیفه ده، خو په سکون د لام سره ﴿خُلْفٌ﴾ هغه خراب قائم مقام ته وئیلې شی چې د خپلو نیکو مشرانو نه په بدله لار روان وی. او ﴿خُلْفٌ﴾ په زور د لام سره هغه نیک قائم مقام ته وئیلې شی چې د خپلو بزرگانو په پل باندې روان وی او د هغوی روان کړې کار جاری ساتی، البته کله کله د خراب قائم مقام دپاره هم استعمالیږي.

﴿وَرِثُوا الْكِتَابَ﴾، د وراثت نه مشتق دې معنی ئې هغه خیز دې چې د چا د مړ کیدو نه پس دهغه ژوندو میراث او وړونکو ته پاتې کیږي، د جملې معنی داشوه چې د تورات کتاب دې خلقو ته په میراث کښې پاتې شو، یعنې هغوی چې مړه شونو دې خلقو ته په لاس ورغلو. د ﴿عَرَضٌ﴾ معنی هغه سامان دې چې د نغدو په بدله کښې اخستلې شی، او کله مطلق مال دپاره هم استعمالولې شی خواه هغه نغدیت وی او که سامان. تفسیر مظهری کښې راغلی دی چې دلته ئې هم دا عامه معنی مراد ده (۱).

په دې بنا د مال ، دولت نه په ﴿عَرَضٌ﴾ سره تعبیر کولو کښې دې ته اشاره ده چې د دنیا مال که هر څومره وی هغه عارضی وی ، همیشه دپاره نه وی ، ولې چې دا لفظ د ﴿عَرَضٌ﴾ د جوهر په مقابل کې د ناپائیدار څیز دپاره استعمالولې شی کوم چې خپل مستقل وجود نه لری . او پخپل وجود کې د بل څیز تابع وی ، په دې وجه د عارض لفظ د ورېځې په معنی کې راځی ځکه چې دهغه وجود پاتې کیدونکې نه وی بلکه زر ختمیږی قرآن عظیم الشان کېږی : ﴿هَذَا عَارِضٌ مُّطَرٌئًا﴾ هم ددې معنی دپاره راغلې ده.

﴿هَذَا الْآذَنُ﴾ کېږی لفظ د ﴿أَذُنٌ، ذُنُو﴾ بمعنی قرب څخه هم مشتق وئیلې کیدې شی ، په دې صورت کېږی به د ﴿أَذُنٌ﴾ معنی اقرب شی ، ددې مؤنث ﴿دنیا﴾ ده ، اوددې معنی نزدې ده ، اود آخرت په مقابل کېږی دا جهان انسان ته زیات قریب دې ، په دې وجه یې دې ته ﴿أَذُنٌ﴾ اود دنیا او وئیلې . او بل احتمال دا هم دې چې دا لفظ د ناءة بمعنی ذلت څخه مشتق دي چې په دې لحاظ سره به ئې معنی ذلیل او سپک وی ، ولې چې دنیا او د دنیا ټول سامان د آخرت په مقابل کې سپک او ذلیل دي . په دې وجه دې ته ادنی او دنیا او وئیلې شوه .

د ټول آیت مبارک معنی به داسې چې درو مې دور په یهودیانو کېږی خو دوه قسمه خلق وو ، څه نیکان او صالحان خلق وو چې د تورات شریف د شریعت پابند وو او څه په کېږی نافرمانه گناهگاران وو ، مگر دوی نه پس څوک چې د دوی په نسل کېږی د دوی خلیفه گان قائم مقام او د تورات وارثان جوړ شو هغوی به دا کار کولو چې د الله ﷻ کتاب ئې د سوداگرۍ مال جوړ کړو د خپل غرض والا خلقو نه به ئې رشوت اخستو ، د الله ﷻ کلام به ئې هغوی دپاره بدل کړو او دهغوی مطلب ته به ئې را اړولو .

﴿وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا﴾ اودوی وائی چې امید دې چې معافی به راته اوشی [الله ﷻ ورته په دې غلطۍ داسې خبردارې ورکړو چې :

﴿وَأَنْ يَأْتِيَهُمْ عَرَضٌ مِّثْلَهُ يَأْخُذُوهُ﴾ او که بیا ورته هغه شان مال په لاس ورشی | نو بې تپوسه ئې اخلی | یعنی ددوی حال ددې چې که اوس هم دوی ته د کلام الله د تحریف په بدله کېږی څه مال ملاؤ شی نو اوس هم په مال اخستلو سره د تحریف کولو څخه نه منع کیږی .

مطلب ددې چې واقعی د الله ﷻ بڅښنه او مغفرت په حقه دي . خو د هغه خلقو دپاره چې پخپلو کړو پښیمانه وی او راتلونکې وخت کېږی ددې د نه کولو پخه اراده او کړی ، اوددې اصطلاحی نوم توبه ده .

دا خلق په جرم باندې د همیشوالی کولو باوجود د مغفرت امید هم ساتی ، حالانکه که دوی ته په دې کېږی څه مال ملاؤ شی نو دوی به د تحریف کولو څخه منع نه شی . په گناه باندې کلک اوسیدل او بیا ورسره د مغفرت امید هم ساتل ، دا ځانله د هوکه ورکول دی په دې کېږی بل څه حقیقت نشته دي .

آیا دې خلقو نه په تورات کېږی دا وعده نه وه اخستې شوې چې دوی به د حق څخه سوا بله خبره الله ﷻ ته نه منسوب کوی ، او دې خلقو دا وعده ئې پخپله لوستلې هم وه او نورو ته ئې خودلې هم ، دا ټول ددوی کم عقل توب دي ، حالانکه اصل خبره داده چې د آخرت کور پرهیزگاره خلقو دپاره ډیر غوره دي ، لا زوال دولت دي ، آیا دوی په دومره خبره هم نه پوهیږی ؟

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ	او هغه ڪسان چي پابندي ڪوي دڪتاب اوقائيم ٿي اوسائون
إِنَّا لَأَنْضِيْعُهُمْ أَجْرًا مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	او ڇوڪ چي به ڪتاب باندې به پابندي سره عمل ڪوي او مونخونه باقاعده ڪوي
إِنَّا لَأَنْضِيْعُهُمْ أَجْرًا مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	مونخ بيشڪه مون به نه ضائع ڪون اجر ددغسي نيڪانو خلقو او ڪله چي پورته ڪرو مون به غر
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	نومون به د نيڪانو خلقو ثواب نه ضائع ڪووا او هغه وخت ياد ڪري چي مون به غر
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	دپاسه دهغوي لکه چي هغه غرا يوه چترئ و او گمان او ڪرو هغوي چي هغه راپريوتون ڪي دي به هغوي باند اونيسي
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	ددوي دسرونو دپاسه داسي اوچت ڪرو لکه چترئ او دوي گمان ڪولوا چي بس دغه دي پريوتلو
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	هغه چي در ڪري دي مون به تاسوته به قوت سره او ياد ساتي هغه چي به دي ڪنبي دي دپاره ددي چي
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	اور ته مو او وئيل چي مون به ڪوم ڪتاب در ڪري دي هغه مضبوط اونيسي اوچي ڇه به ڪنبي دي هغه ياد ساتي
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	تَقْوَنَ ۝۸
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	تاسو خان اوساتي
فَوَقَّعْنَاهُم مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	شايد چي دگناهونونه بچ شي

آسان ترجمو قرآن

او ڪوم خلق ڇه ڪتاب لره به مضبوطيا سره نيسي، او مونخ قايومي، نو مون به دداسي اصلاح ڪون ڪو اجر نه ضايع ڪو (او ياد ڪري) ڇه مون به غر لره ددوي دپاسه داسي اوچت ڪري وولکه ڇه ڇهر وي او دوي ته دا گمان راڳلي وو ڇه ددوي دپاسه راپريوتون ڪي دي (هغه وخت مون به دوي ته حڪم ڪري وو ڇه) مون به تاسوته ڪوم ڪتاب در ڪري دي هغه به مضبوطيا سره اونيسي او دهغي خبري يادي ڪري دي دپاره ڇه تاسو تقوي اختيار ڪري.

خلاصه تفسير

﴿وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ﴾ او [به دوي ڪنبي] ڇه ڪوم خلق دڪتاب [يعني دتورات] پابند دي [ڇه به دي ڪنبي به حضور ﷺ باندې دايمان راورلو حڪم هم دي نوپابندي دا ده ڇه مسلمانان شو] ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ او [دعقائدوسره دنيا ڪو عملونودڪولو هم پابند دي ڇه] دمونخ پابندي ڪوي ﴿إِنَّا لَأَنْضِيْعُهُمْ أَجْرًا مِّنْ دُونِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ مون به داسي خلقو ته ڇه خپله [داشان] اصلاح او ڪري ثواب به ٿي نه ضائع ڪو ﴿وَأَذْنَبْنَا الْجَبَلَ فَوَقَّعْنَاهُمْ﴾ او هغه وخت هم قابل ذڪر دي ڇه ڪله مون به غر اوچت ڪرو دچت به شان ددي [بني اسرائيلو] دپاسه [به محاذات يعني برابري ڪنبي] ﴿كَانَ ظُلْمًا وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ﴾ مون زړوند ڪرو او دوي ته يقين اوشو ڇه اوس به دوي باندې گني راغوزار شو ﴿خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَادْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ او [به هغه وخت ڪنبي ٿي] او وئيل ڇه [شابه زر يي] قبول ڪري ڇه ڪوم ڪتاب مون به تاسوته در ڪري دي [يعني تورات او]

مضبوطيا سره ئې [قبول کړئې] او ياد ساتنې چه کوم احکام په دې [کتاب] کېنې دي چه دهغې نه داتوقع ده چه تاسوبه پرهيزگار جوړشې.

معارف او مسائل

تېرو شوؤ آيتونو کېنې د يوې وعدې او پوخ لوظ بيان وو. کوم چې په خصوصي ډول، د بنی اسرائيلو د عالمانو نه د تورات باره کېنې اخستې شوې وو چې په دې کېنې به تغير او بدلون نه راوړلو. او الله ﷻ ته به د حق خبرې نه سوا د بلې خبرې نسبت نه کوؤ. اودا خبره مخکېنې بيان شوې ده چې د بنی اسرائيلو دې عالمانو وعده خلافې اوکړه. او د غرضي خلقو دپاره به ئې د تورات احکام په رشوت اخستو بدلول. او دهغوي د غرض مطابق به ئې بيانول. اوس دا آيت مبارک هم ددې مضمون تکمله ده چې د بنی اسرائيلو ټول عالمان داسې نه وو بلکه دوي کېنې ځينې داسې هم دي چې د تورات په احکامو باندې کلک ولاړ دي. او د ايمان سخت پابند وو. مونځ ئې سره د ټولو آدابو قائم کړې، د داسې خلقو باره کېنې فرمائي چې: الله ﷻ دخپلې اصلاح کوؤنکو اجر نه تباہ کوي. نو کومو خلقو چې د ايمان او عمل دواړو فرض ادا کړل خپله اصلاح ئې اوکړه، دهغوي اجر نشي ضائع کيدې.

دې آيت مبارک کېنې څو فائدي دغور کولو جوگه دي، اول دا چې کتاب نه مراد هم هغه کتاب دې دکوم بيان چې رومي راغلې دې، يعنې تورات اودا هم کيدې شي چې هر آسماني کتاب، تورات، انجيل او قرآن عظيم الشان ټول مراد دي.

بله خبره ددې آيت مبارک نه دا معلومه شوه چې دې سره هيڅ مقصد نشي حاصليدې چې ځان سره صرف په احتياط او تعظيم د الله ﷻ کتاب اوساتلې شي بلکه ددې د احکامو پابندي کول ضروري دي، شايد دې ته د اشارې کولو د پاره ئې د کتاب داخستلو ياد لوستو ذکر او نه کړو او د ﴿يَمْسُكُونَ﴾ لفظ ئې راوړو، چې معنی ئې ښه په کلکه نيول، يعنې ددې په حکمونو عمل کول دي.

درېمه خبره د غور کولو جوگه داده چې دلته د تورات په حکمونو دعمل کولو اوددې د پابندۍ کولو بيان وو، بيا د تورات حکمونه په سوؤنو دي او دلته ترېنه يوازي د ﴿اقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ يعنې د مونځ د ادا کولو حکم راوړې شوې دې. دې سره اشاره دې خبرې ته کيدې چې د کتاب الله د حکمونو ځينې ټولو نه زيات غوره او زيات ضروري مونځ دې، دا هم کيدې شي چې د مونځ پابندي د الله ﷻ د نورو حکمونو د پابندۍ يوه نخښه ده چې ددې په ذريعه د فرمانبرداره او نافرمانه بنده پيژند کلو کولې شي. يو خاصيت ئې دا هم دې چې د مونځ په پابندۍ کولو سره د نورو احکام الهي پابندي کول هم آسانېږي. او څوک چې د مونځ پابندي نه کوي هغه د نورو حکمونو پابندي نشي کولې. لکه په يو صحيح حديث کېنې نبي کریم ﷺ فرمائيلې دي چې: مونځ د دين ستن ده (۱)، په کومه چې ددې آبادي ولاړه ده چا چې دغه ستن قائمه کړه هغه دين قائم کړو، او چا چې دا ړنگه کړه نو هغه د پوره دين آبادي ړنگه کړه په دې بنا دې آيت مبارک کېنې: ﴿وَالَّذِينَ يَمْسُكُونَ بِالْكِتَابِ﴾ او څوک چې په کتاب باندې په پابندۍ سره عمل کوي نه پس ﴿اقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ او مونځونه باقاعده کوي فرمائيلو سره دا

(۱) شعب الإيمان، رقم الحديث: ۲۸۰۴ باب في الصلوات.

او خود لې شو چې په کتاب باندې کله ولاړ خلق او ددې پابندی کوونکي به صرف هغه څوک گنرلې شي چې مونځ ، دهغې آدابو او شرطونو سره په پابندۍ ادا کوي . او مونځ کښې کوتاهې کوونکې که هر څومره وظیفې کوي یا نورې خوارۍ کوي هغه د الله ﷻ په نزد هيڅ نه دی ، اگر چې په دې سره ورته کشف او کرامت هم حاصل شي .

تر درې پورې بنی اسرائیلو ته د هغوی د وعدې په ماتولو او د تورات په احکامو کښې په بدلون راوستو باندې د خبردارۍ ورکولو بیان وو ، دې پسې په دویم آیت مبارک کښې د بنی اسرائیلو د یوې خاصې وعدې ذکر دې کومه چې د تورات د حکمونو د پابندۍ کولو د پاره ترې اخستې شوې وه ، او بیان یې په سورة بقره کښې هم راغلې دې .

دې آیت مبارک کښې «تَقْنَأْ» د تنق نه مشتق دې چې معنی یې رابښکل او پورته کول دی ، سورة بقره کښې دلته د «رَفَعْنَا» لفظ راغلې دې ځکه ابن عباس رضی الله عنه د «تَقْنَأْ» تفسیر په «رَفَعْنَا» سره کړې دې .

د «طَلَّة» لفظ د ظل نه مشتق دې ، معنی یې تمبو دې ، هر کله چې تمبو په عرف کښې داسې خیز ته وئیلې شي چې سورې یې په سروی او په څه ستنه یا بانړس قائم نه وی او په دې واقعې کښې غر ددوئ په سرونو زورېد کړې شوې وو ، د سائبان په شان نه وو ځکه یې د حرف تشبیه سره ذکر کړو . ورته بعینه تمبو نه بلکه د تمبو پشان «كَاَلَهُ طَلَّة» او فرمائیل .

د ټول آیت مبارک معنی داسې شوه چې هغه وخت هم دیادولو جوگه دې کله چې مونږ د بنی اسرائیلو سرونو د پاسه پورته کړې غر زورېد کړو چې پخپلو ځانونو باندې د راغورزیدو ویره یې ترې کیده ، په داسې حالت کښې دوئ ته او وئیلې شو چې «خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ» [ورته مواوئیل] چې مونږ کوم کتاب درکړې دې هغه مضبوط او نیسې او چې څه په کښې دی هغه یادساتی شاید چې د گناهونو نه بچ شی دا واقعې داسې وه چې هر کله د بنی اسرائیلو په خواش او فرمائش ، موسی عليه السلام نه کتاب او شریعت او غوښتو ، د الله ﷻ په حکم یې د څلوېښتو شیو اعتکاف او کړو ، هغې نه پس ورته الله ﷻ خپل کتاب تورات ورکړو . هر کله چې یې بنی اسرائیلو ته واورولو نو ډیر احکام په کښې دهغوی د طبیعت او سهولت نه خلاف وو . نو هغوی ددې نه انکار او کړو او وې وئیل چې زموږ نه خو په دې احکامو باندې عمل نشی کیدې ، دغه وخت جبرائیل عليه السلام د الله ﷻ په حکم راغلو او په هغوی یې کوه طور زورېد کړو . ددغې آبادۍ رقبه په تاریخی روایتونو کښې درې مربع میله بیان شوې ده ، چې دې خلقو دغه شان مرگ پخپل سر راغلې اولیدلو نو ټول په سجده کښې پریوتل او د تورات د حکمونو د پابندۍ کولو لوظ یې او کړو ، لیکن سره ددې یې بیا هم په مخه ددې خلاف ورزی او کړه .

دین شېخ زور زبردستی نشته ددې صریح مطلب او د شېخ جواب :: دلته دا خبره د غور قابله ده چې د قرآن عظیم الشان د عام اعلان «لَا اكْرَاهُ فِي الدِّينِ» مطابق په دین کښې زور زبردستی نشته ، خودې واقعې نه معلومېږي چې بنی اسرائیل په زبردستی سره دین قبلولو ته مجبور کړې شوی وو . لیکن په غور کولو سره یې فرق داسې ښکاره کیږي چې یو غیر مسلم لره اسلام ته په زبردستی راړول نشته ، خو هر کله چې په اسلام راوړلو سره څوک د اسلامي لوظ ، قول پابند شي او بیا هم د اسلام د حکمونو خلاف ورزی کوي نو په داسې کس به ضرور زور زبردستی کولې شي . او

د خلاف کولو په صورت کښې به ورته سزا ورکولې شې، څنگه چې په اسلامي تعزيراتو کښې ډيرې سزاگانې داسې خلقو دپاره مقرر دي، دې نه معلومه شوه چې د ﴿لَا اِکْرَاهَ فِی الدِّینِ﴾ تعلق غیر مسلمو سره دې چې دوی سره به زور زبردستی نشي کولې. په دې واقعیه کښې بنی اسرائیلو په مسلمانیدو سره د تورات د حکمونو منلو لوظ قول کړې وو چې بیا ئې نه منل ځکه پرې زور او کړې شو او دا د ﴿لَا اِکْرَاهَ فِی الدِّینِ﴾ خلاف نه دی.

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ	او کله چې ارا او وېستل ارب ستا د بنی آدم نه د شاگانو د هغوی نه اولاد د هغوی
وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا	او هغه وخت یاد کړه چې ستا رب د بنی آدمو د شاگانو نه د هغوی اولاد راوېستو
أَوْ كُوهَانِیْ كَرَلْ هَغْوِیْ اِبِهْ خَانُونُو خِیلُو بَانْدِیْ اَیَا نَهْ یَمْ زَهْ	او وېل هغوی او وېل هغوی او وېل هغوی او وېل هغوی او وېل هغوی
بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا یَوْمَ الْقِیَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا	هو گواهی کوو مونږ چې اونه وایئ تاسو په ورځ د قیامت اچې بیشکه وژمونږه د دې نه
غَیْلِینَ اَوْ تَقُولُوا اِنَّمَا اَشْرَكْ اِبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا	یقینانه زموږ رب یی مونږ په دې گواهان یو دا ځکه چې تاسو د قیامت په ورځ دا اونه وایئ اچې مونږ د دې نه
نَاخِرَهْ یَا اونه وایئ اچې بیشکه اشرک کړې وؤ پلارانوزمونږه مخکښی او وژمونږه	خبر نه وؤ یاد اونه وایئ چې شرک خو اول اول زموږ پلارنیکه کړې وو او مونږ
ذُرِّیَّةٌ مِّنْ بَعْدِهِمْ اَفْهَلْکُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ	اولاد روستو د هغوی نه ایا نه هلاکوي مونږه په هغه کار باند چې کړې وؤ غلط کارو خلقو
وَكَذٰلِكَ نَقْصِلُ الْاٰیٰتِ وَلَعَلَّهُمْ یَرْجِعُوْنَ	د هغوی په نسل کښې روستو راغلو ایا ته مونږ د هغې کارونو په وجه هلاکوي اچې وړاندې باطل پرستو کړی وو
اَوْ هَمْدَارْنِکِیْ اِپه تفصیل سره بیانوو مونږه ننښې قدرت اود دې دپاره اچې واپس راشی دا خلق	دشان مونږ خپلې ننښې پیش کوو دې دپاره چه کیدې شې دوی احقې لارې ته راوگرځی

آسان ترجمه قرآن

او (ای رسول له اخلقو ته هغه وخت یاد کړه) چه ستا رب د آدم د اولاد د شاهانه د هغه ټول اولاد پیدا کړې وو، او هغه ئې خپله په خپل ځان گواه جوړ کړې وو، (او تپوس ئې ترې کړې وو چه) آیا څه ستاسو رب نه یم؟ ټولو جواب ورکړې وو چه: ولې نه؟ مونږ ټول د دې گواهی ورکوؤ (او دا اقرار مونږ ځکه اخستې وو) د دې د پاره چه تاسو د قیامت په ورځ دا اونه وایئ چه: "مونږ خو دې خبرې نه نا خبره وو یا دا اوله وایئ چه د شرک (شروع) خو ډیر مخکښ ځمبول پلارنیکه کړې وه، او مونږ د هغوی نه وروستو د هغوی اولاد یو نو ایا ته به مونږ د هغه کار ونودو چې نه هلاکوي چه کوم غلط کارو خلقو کړې وو؟ او دغه شان مونږ نښو لره په تفصیل سره بیانوو دې دپاره چه خلق (حق طرفته) واپس شی.

خلاصہ تفسیر

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ او [دوي ته دهغه وخت واقعہ ذکر کر ئي] کله چہ ستاسو رب [پہ عالم ارواح کبني د آدم ﷺ دشا نہ پخپله دهغه اولاد پيدا کړو او] د آدم ﷺ دشا نه ئي د هغوي اولاد راوښکلو ﴿وَأَشْهَدُهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ﴾ او [دوي ته ئي پوهه ورکړه] ددوي نه ددې متعلق اقرار واخستلې شو ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾ چہ آيا زه ستاسو رب نه يم ﴿قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾ ټولو [ددې عقل خداداد نه په حقيقت باندې پوهه شول او] جواب ئي ورکړو ولې نه [واقعي ته ﷺ زمونږ رب ئي. الله ﷻ چہ په هغه خانې کبني خومره ملائکې او مخلوقات حاضر وو ټول ئي گواه کړل دټولو د طرف نه يې او فرمائيل] مونږ ټول [ددې واقعي] گواه جوړېږو [او دا اقرار او شهادت ددې دپاره اوشو چہ] تاسو خلق [يعني چہ په تاسو کبني خوک ترک توحيد او په شرک باندې سزا او خوري] دقيامت په ورځ ﴿إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ﴾ داسې اونه وانې چہ مونږ خو ددې [توحيد] نه محض بې خبره وو ﴿أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ﴾ يا داسې اووانې چہ [اصل] شرک خو زمونږ مشرانو کړې وو ﴿وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ﴾ او مونږ خوددوي نه پس ددوي په نسل کبني يو [او دعادت په طور نسل په عقائدو او خيالونو کبني دخپل اصل تابع وي. ددې وجې مونږ بې گناه يو. نو زمونږ په کار باندې خومونږ ته سزا نشي کيدلې. او که وي نو لازم دي چہ ددې مشرانو په سزا کبني مونږ ماخوډ يو] ﴿أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ﴾ نو چہ څه ئي اوکړل ددې غلطې لارې [ويستونکو] والوپه کار باندې ته مونږ په هلاکت کبني اچوې [نو اوس ددې اقرار او شهادت نه پس تاسو دا عذر نشي پيش کولې بيا ددې نه پس دي ټولوسره وعده اوکړې شوه چہ په دنيا کبني به دپيغمبرانو په ذريعه داوعده يادولې شي چنانچہ همداسې اوشو. دلته هم اول کبني د "اذا اخذ" ترجمې نه معلومه شوه چہ تاسو ته ددې واقعي د ذکر کولو حکم اوشو] ﴿وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ﴾ وگډلک تفصيل الايت ولعلهم يرجعون ﴿او [په آخر کبني دا ياداشت درکولې شي چہ] مونږ داشان [خپل] آيتونه صفا صفا بيانو [چہ دوي ته ددې وعدې کيدل معلوم شي] او چہ [دمعلوميدونه پس دشرک وغيره] نه منع شي.

معارف او مسائل

ه الست دلوظ تفصيل او تحقيق :: دې آيتونو کبني دهغې عظيم الشان لوظ ، قول بيان دې کوم چې د خالق او مخلوق ، د ټولو بندگانو او د معبود تر مينځ هغه وخت شوې وو چې مخلوق د پيدا کيدو او مرکيدو دې جهان ته لا راغلی هم نه وو او د ازل يا د الست په لوظ سره يا د پېرې. الله ﷻ دټولو عالمونو خالق او مالک دی. زمکه ، آسمان ، ددې تر مينځه اود دې نه ماسوا هر څه چې دی هغه ټول دده مخلوق او ملکيت دی ، نه پرې د چا قانون چليدې شي او نه دده په څه کار باندې دگوتې اوچتولو چاته حق شته .

ليکن الله ﷻ خالص پخپل فضل و کرم سره ددې جهان انتظام داسې جوړ کړېدې چې هر يو څيز دپاره يوه يوه ضابطه او قانون دې ، څوک چې په دغه قانون چليږي نو هغوی دپاره به هر قسم هميشگير راحت او آرام وي ، او دخلاف کوونکو دپاره ئي هر شان عذاب مقرر دې . بيا خلاف کوونکو مجرمانو ته سزا ورکولو دپاره د الله ﷻ ذاتی علم کافی وو چې راگيرونکې دې

د ټول جهان يوه ذره ترې بهر نه ده ، هغه دپاره ښکاره او پټ ټول عملونه او کارونه بلکه د زړونو پټوارادو پورې هر څيز بالکل ښکاره دې اگر چې د نگران مقررولو هيڅ ضرورت ورته نه وو ، نه د اعمالنامو ليکلو ضرورت وو ، نه د عملونو تللو او گواهانو او درولو ضرورت وو . لیکن بیا هم پخپل فضل و کرم سره ئې دا غوښتل چې هیچاته به تر هغې سزا نه ورکوي تر څو چې د ستاویزی ثبوتونو او مضبوطو گواهیانو سره د خپل دغه جرم اقرار او کړی او خپل ځان د سزا حقدار او گنړی .

په دې وجه ئې هر انسان سره دهغه د هر عمل اود هرې خبرې لیکونکې فرښتې مقرر کړې لکه فرماني چې :

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْ رَقِيبٍ عَتِيدٍ﴾ [هیڅ خبره د انسان د خلې نه نه راوځي چې په هغې باندې د الله ﷻ د طرفه نگرانی کوونکې فرښتې مقرر نه وي]

اوبل ځانې کښې ارشاد دې چې : ﴿وَكُلٌّ صَفِيرٌ وَكَيْدٌ مُسْتَعْتَرٌ﴾ [د انسان هر وړوکې او لوڼې کار لیکلې شوې دې]

بیا به په میدان حشر د انسان د عملونو تللو دپاره میزان د عدل اودرولې شی دنيکیانو په چاپړی درنیدو سره به انسان خلاصې بیا مومی او د گناهونو اود جرمونو په چاپړی درنیدو سره به په عذاب کښې راگیږولې شی .

دې نه علاوه کله به چې محشر کښې د احکم الحاکمین عام دربار لگي نو د هر چا پخپل عمل به گواهان هم تیرولې شی کوم مجرمان به چې گواهان په دروغه اوبلی نو دهغوئ لاسونه ، پښې ، نور اندامونه به ئې پرې گواهان جوړولې شی ، تر دې چې هغه مکان اوزمکه به پرې هم گواهان جوړ شي په کوم چې هغوئ دغه جرمونه کړي وي . دا ټول څیزونه به د الله ﷻ په حکم گویا شي او صحیح صحیح واقعات به بیان کړي چې دغه مجرمان به تر انکار نشي کولې ، اونه به ئې دروغژن ثابتولې شي ، بلکه پخپله به د جرمونو اقرار او کړی لکه قرآن عظیم الشان فرماني چې : ﴿فَاَعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ فُتُحِلَّ لَهُمُ السَّعِيرُ﴾ (۱) .

بیا رؤف اورحیم مالک یوازې د عدل و انصاف د نظام په قائمولو باندې بس والې اونه کړو اونه ئې د دنیوی حکومتونو پشان ورته صرف یو ضابطه او قانون ورکړې دې . بلکه قانون سره ئې د تربیت یو نظام قائم کړو . لکه بلا تشبیه چې یو ډیر مهربانه پلار دخپلو کورنو معاملو درست ساتلو او اهل و عیال ته د تهذیب او ادب زده کولو چې څه کورنئ ضابطه او قانون جوړوي او د هغې په خلاف کولو باندې سزا ورکولې شي ، خو دهغه شفقت او مهربانی هغه دې ته هم تیاروي چې داسې نظام جوړ کړي چې دهغې تر مخه په دوئ کښې هیڅوک هم د سزا حقدار نه وي بلکه ټول په ټوله د هغې ضابطې په جوړ چلیږي که یو ماشوم دپاره د صبا په وخت سکول ته دتلو هدایت وي او ددې په خلاف کول هغه دپاره سزا مقرر وي پلار لگیا شي وختی نه ددې فکر هم کوي چې ماشوم دې دپاره دوخت نه مخکښې تیار کړي .

د رب العالمین رحمت پخپل مخلوق باندې دموږ پلار د شفقت او رحمت نه بې اندازې زیات دې ، په دې وجه ئې خپل کتاب ، یوازې قانون او تعزیرات جوړ نکړل بلکه یو قسم هدایت

(۱) ترجمه: هغوی دخپل جرم اقرار په وکړی پس اهل دورخ والو باندې لعنت دی .

نامه ئې داسې جوړه کړېده چې هر قانون سره ئې دهغې طريقې هم خودلی دی چې دهغې په ذریعه په قانون باندې عمل کول آسان شی .

د پروردگاری ددې نظام یو غوښتنه دا هم وه چې هر قوم او هر کس د خوب نه بیدارولو او خپل کریم پروردگار لره د یادولو دپاره ئې ګڼر قسم سامانونه پیدا کړل دزمکې ، آسمان ، ټول مخلوقات ، دشپې ورځې بدلیدل او پخپله دانسان دخپل وجود په کائناتو ګڼې دخپلو یادولو په غرض داسې نخښې ایخودی دی چې که لږ شان هم څوک دهغې نه کار واخلی نو چرې به هم خپل مالک هیر نه کړی . ﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ۝ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ۝﴾ . (یعنی په زمکه ګڼې بصیرت والو دپاره زمونږ نخښې دی او پخپله ستاسو په بدن ګڼې هم ، آیا بیا هم تاسو نه ګورئ؟)

دغه شان رب العالمین ، د غافل انسان رابیدارولو او په عمل صالح باندې د لگولو دپاره ئې یو انتظام داهم کړې دې چې په مختلفو وختونو او حالتونو ګڼې ئې هر کس ، ډلو او قومونو ته دخپلو پیغمبرانو ﷺ په ذریعه لوظ او قول اخستلو سره دقانون دپابندۍ کولو دپاره هغوی تیار کړی دی ، لکه دقرآن عظیم الشان په ګڼو آیتونو ګڼې د ډیرو داسې لوظونو اقوالو بیان راغلې دې چې مختلفو ډلو ته په مختلفو وختونو ګڼې اخستې شوی دی ، پیغمبرانو ﷺ نه دا وعده واخستې شوه چې خپلو خپلو امتونو ته به د پیغمبرۍ هغه پیغام خامخا رسوی کوم چې ورته د الله ﷻ د طرفه ورکړې شوی دی . په دې ګڼې به ورته دخلقونه ویره ، دهغوی د طرفه ملامتیا او سپکاوی اندیښنه خنډه جوړېږي د الله ﷻ دې مقدس جماعت دخپلې دغه معاهدې پوره حق ادا کړو اود پیغمبرۍ دپیغام په رسولو ګڼې ئې خپل هر څه قربان کړل .

بیاد هر نبي ﷺ او رسول ﷺ د امت نه ددې خبرې لوظ او قول واخستې شو چې دوی به دخپلو خپلو پیغمبرانو تابعداری کوي ، بیا دلوثې شان په خاصو معاملو ګڼې په خصوصیت سره داقسم لوظ او قول تر واخستې شو چې ددې په پوره کولو ګڼې به خپل هر قسم توان پکار راولی خوڅوک په دې پوره اوختل اوڅوک نه .

په دغه لوظونو اقوالو ګڼې دلوثې شان یولوظ قول دا هم دې کوم چې ټولو پیغمبرانو ﷺ نه زمونږ د رسول محمد مصطفی ﷺ په باره ګڼې داسې اخستې شوې وؤ چې دوی ټول به د نبي امی خاتم الانبیاء محمد رسول الله ﷺ تابعداری کوی چې موقعه بیا مومی نو د نبي کریم ﷺ مدد به کوی لکه قرآن عظیم الشان ګڼې فرمائی چې : ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ لَمْ تَجَأْكُمْ سُوءُ مَقْصِدٍ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْعَزُنَّهُ ۝﴾

دا ټول پاڅه لوظونه او قولونه د الله ﷻ د کامل رحمت نندارې دی ، مقصد ئې دادې چې هر کله انسان د ډیرې هیرې په وجه خپلې ذمه دارۍ هیروی ځکه بیا بیا ددې لوظونو په وجه راوینس کړې شو چې ددې په خلاف کولو سره تباہ نشی .

د بیعت اخستلو حقیقت : د بیعت اخستو کوم دستور چې د پیغمبرانو ﷺ د هغوی ﷺ د نائبانو ، عالمانو او پیرانو پاتې شوې دې داهم د سنت الهیه تابعداری کول دی ، نو پخپله نبي کریم ﷺ په ډیرو معاملاتو ګڼې صحابه کرامو ﷺ نه بیعت اخستې دې لکه دبیت رضوان ذکر چې په قرآن عظیم الشان ګڼې داسې راغلې دې چې ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يَأْتِيَنَّكُمْ فَتَحْتِ الشَّجَرَةَ﴾

بیعت عقبه هم ددی قسم یو لوظ ، قول دی ، کوم چې د مدینې منورې د انصارو نه په هغه زمانه کښې اخستې شوې وو ، کله چې هجرت نه و وشوې ، نبی کریم ﷺ ډیرو صحابه کرامو ﷺ نه په ایمان او د نیک عمل په پابندۍ کولو باندې بیعت اخستې دې . په صوفیاء کرامو کښې چې د کوم بیعت رواج دې د احم دایمان او نیک عمل د پابندۍ او گناهونو نه د بچ کیدو د انتظام کولو لوظ او قول دې . او د هغه طریقې تابع داری ده کومه چې د پیغمبرانو ﷺ طریقې ده او د الله ﷻ د سنت تابع داری کول دی ، او په دې کښې داسې خاص برکتونه دی چې د انسان هغه همت او توفیق وده ورکوی په کوم سره چې هغه د گناهونو نه ځان ساتی او شرعی حکمونه په ځانې راوړی .

هر کله چې د بیعت حقیقت درته واضح شونو د احم ترې ښکاره شوه چې د بیعت د مطلب اخستل سراسر جهالت دې چې گنې د یو بزرگ په لاس کښې لاس ورکول د مطلب لری چې دغه کس ټول پیتې دخپلو اوږو نه کوز کړو ، هر څه نه خلاص شو او هیڅ ذمه داری ئې پاتې نشو . څنگه چې دې مطلب په ناواقفو جاهلانو کښې رواج بیا موندې شوې دې ، یاد ساتئ چې بیعت هغه لوظ او قول ته وئیلې شی چې په هغې باندې عمل کولو سره هغه سرته اورسولې شی ، گنې د فائدې په ځانې د نقصان اوزیان موجب جوړېږی .

د سورت اعراف په تیرو شوؤ آیتونو کښې د هغه معاهدو بیان وو چې د بنی اسرائیلو نه د تورات د حکمونو د پابندۍ باره کښې اخستې شوې وې اوس په دې پورتنی ذکر شوؤ آیتونو کښې دهغه عالمگیر معاهدې بیان دې چې بنیادمو نه هغه وخت په روز ازل کښې اخستې شوې وه کله چې دوی دنیا ته هم نه و وراغلی او په عامه توگه د الست په عهد مشهوره ده فرمائی چې :

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْ بُنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ﴾ [او هغه وخت یاد کړه چې ستارب د بنی آدمو د شاگانو نه دهغوی اولاد راویستو او هغوی ئې په خپلو ځانونو گواهان کړل] دې کښې بنیادمو دپاره د ذریت لفظ استعمال شوې دې ، امام راغب اصفهانی رحمته الله علیه فرمائی چې دا لفظ په اصل کښې د ذره نه مشتق دې ، معنی ئې پیدا کول دی ، لکه قرآن عظیم الشان کښې چې دا لفظ هم دې معنی دپاره داسې استعمال شوې دې چې : ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ كُتُبًا مِّنَ الْجَبِّ وَالْأُفْصَحِ﴾ (۱) وغیره .

په دې بنا د ذریت لفظی معنی مخلوق شوه ، په دې لفظ سره اشاره او کړې شوه چې دا عهد هغه ټولو خلقو دپاره عام او شامل وؤ کوم چې د آدم عليه السلام په واسطه تر قیامته پورې پیدا کیدونکی وو .

د احادیثو په روایتونو کښې د ازل د عهد زیات تفصیل راغلي دي ، امام مالک رحمته الله علیه ، ابو داؤد رحمته الله علیه ، ترمذی رحمته الله علیه ، امام احمد رحمته الله علیه په روایت د مسلم بن یسار رحمته الله علیه نقل کړی دی چې څه خلقو هر کله چې د عمر فاروق رضی الله عنه نه ددې آیت مبارک د مطلب تپوس او کړو نو وې فرمائیل چې د داسې تپوس جواب نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم نه مې پخپله داسې آوریډلی دی :

اللہ ﷻ رومبي آدم ﷺ پيدا ڪړو ، بيا دخپل قدرت لاس ئي ورته په شا راښکلو ، دشانه ئي چې کوم نیک اولاد پيدا کيدونکي وو هغه ترې بهر راووتو ، الله ﷻ او فرمائيل چې دوي مې جنت دپاره پيدا کړي دي . دوباره ئي چې پرې لاس د قدرت راښکلو نو دشانه ئي هغه بدکرداره او گناهنگار اولاد راووتو کوم چې تر قيامته پيدا کوونکي وو ، هغه ئي اودرول او وې فرمائيل چې دامې دوزخ دپاره پيدا کړي دي چې دوزخ ته دتلو کارونه به کوي .

يو صحابي رضي الله عنه ترې تپوس او کړو چې يارسول الله ﷺ هر کله چې د رومبي نه جنتيان او دوزخيان خلق او ټاکلي شونو بيا ترې د عمل غوښتلو څه مطلب شو؟

نبي کریم ﷺ او فرمائيل چې کله الله ﷻ څوک جنت دپاره پيدا کړي نو هغه د جنتيانو عمل کول شروع کړي تر دې چې خاتمه ئي هم په داسې حالت کښې اوشي چې د جنتيانو کار کوي . او کله چې الله ﷻ دوزخ دپاره څوک پيدا کړي نو هغه د دوزخيانو په عمل کښې اخته کړي ، تر دې چې خاتمه ئي هم د دوزخيانو په عمل باندې اوشي .^(۱)

مطلب ئي دا شو چې هر کله انسان ته دا معلومه نه ده چې هغه به جنتي وي که دوزخي ؟ نو هغه دې د جنتيانو په عمل کولو زور راوړي او خپل جنتي کيدو اميد دې لري .

د امام احمد رحمته الله عليه په روايت ، همدا روايت د ابی الدرداء رضي الله عنه نه منقول دې په هغې کښې دومره خبره زياته ده چې د آدم ﷺ د شانه رومبي راوتونکي اولاد سپين رنگي وو کومو ته ئي چې جنتيان او وئيل او دويم ځل راوتونکي اولاد ئي تور وو چې جهنميان ورته او وئيلې شو .^(۲)

او ترمذي کښې د ابی هريره رضي الله عنه هم په روايت دا مضمون نقل شوي دي په هغې کښې دا هم دي چې په دې شان تر قيامته پورې پيدا کيدونکي اولاد د آدم ﷺ راښکاره شو . او دهر يو په تندي باندې يو خاص قسم ځليدل وو .^(۳)

اوس د غور کولو خبره داده چې په دې احاديثو کښې د آدم ﷺ د اولاد ذکر په دې شان شوې دي چې هغه د آدم ﷺ د شانه راوښکلي شو او د قرآن عظيم الشان په الفاظو کښې د بنيادمو د شاگانو نه د راوښکلو ذکر دي ، ددې دواړو تطبيق دا شان کيږي چې د آدم ﷺ د شانه هغه اولاد ئي راوښکلي شو چې کوم د آدم ﷺ نيغ په نيغه اولاد وو ، او د آدم ﷺ د اولاد د شاگانو نه ئي هغه اولاد راوښکلو دچا چې نيغ په نيغه اولاد وو ، کوم چې د آدم ﷺ اولاد جوړيدو . حديث پاک کښې د آدم ﷺ د شانه ټول اولاد رااوښتلو مطلب هم دا دي چې د آدم ﷺ نيغ په نيغه اولاد د آدم ﷺ د شانه راوښکلي شو او نور اولاد ئي د آدم ﷺ د اولاد د شاگانو نه راوويستلي شو .

قرآن عظيم الشان کښې د آدم ﷺ د ټول اولاد نه اقرار اخستلو کښې دې ته هم اشاره ده چې دغه اولاد په دغه وخت کښې خالص روحونه نه وو بلکه روحونو سره د هغوي جسمونه هم وو چې باريک ذرون جوړ شوي وو ولې چې د ربوبيت او پالنې ضرورت هلته زيات وي چرته چې

(۱) مؤطا مالک، رقم الحديث: ۱۳۴ کتاب القدر باب النهي عن القول بالقدر، وسنن ابی داود، کتاب السنة، باب فی القدر: ج ۲، ص ۳۴، وجامع الترمذي، أبواب التفسير، باب ومن سورة الاعراف: ج ۲، ص ۳۸، ومسند أحمد، مسند عمر

بن الخطاب رضي الله عنه رقم الحديث: ۲۱۸

(۲) مسند أحمد ومن حديث ابی الدرداء رضي الله عنه رقم الحديث: ۲۸۵۰

(۳) جامع الترمذي، أبواب التفسير، باب سورة الاعراف: ج ۲، ص ۳۸

روح او جسم سره يوځاني او مرکب وي، او د يو حال نه بل حال ته ترقي کوي. يوازې روحونه د اول نه تر آخره پورې په يو حال باندې وي، دغه شان دا حاديثو هغه روايتونه هم ددې موقف تائيد کوي کومو کښې چې د اولاد آدم ﷺ رنگونه، سپين او تور راغلي دي. يا دا ذکر شوی دی چې د دوئ په تندو کښې يو قسم پر قيدل وو، ځکه چې يوازې روح نه څه رنگ لري او نه تندي لري چې پړق کوي.

دا خبره د تعجب نه ده چې هر کله تر قيامته ټول پيدا کيدونکي اولاد د آدم ﷺ پيدا کړي شونو څنگه په دغه يوځاني کښې ځاني شو؟ ځکه چې د ابو درداء رضي الله عنه په دغه حديث پاک کښې دا خبره په ډاگه کړې شوې ده چې دوئ د وړو وړو ميوو جوته کښې وو په هغه جوته کښې نه وو کومې نې چې د اصلي جوته رغونږه ده. او سائنس د ترقي په موجوده زمانه کښې دا ځکه څه لرې نشي گنرلې چې اوس خو په ايتيم کښې د شمسي ټول نظام دشته والي تجربې لگيا دي کيږي او د فلم په ذريعه غټ نه غټ خيز د يونري ټکي هومره خودلې شي. نو الله ﷻ ته خودا هيڅ گرانه نه ده چې د دغې لوظ او ميثاق په موقعه ئې د آدم ﷺ ټول اولاد په وړو وړو شکلونو کښې پيدا کړي وي.

د ازل د لوظ باره کښې څو سوالونه او جوابونه: د ازل د لوظ باره څو نور خيزونه قابل غور دي:

① دغه لوظ او اقرار چرته او کله اخستې شوې وو؟

② هر کله چې دا لوظ او اقرار په داسې وخت کښې اخستې شو چې د آدم ﷺ نه سوا بل انسان د سره نه وو پيدا شوې نو الله ﷻ ئې څنگه او پيژندو؟ دې دپاره ورته عقل او علم څنگه حاصل شو چې د الله ﷻ د پروردگار کيدو اقرار اولوظ ئې اوکړو؟ ولې چې داسې اقرار هغه څوک کولې شي چې د الله ﷻ د پالنې شان ئې ليدلې کتلې وي چې په دنيا کښې د پيدا کيدو نه پس انسان ته حاصليدې شي.

جواب ئې دادي چې د مفسر قرآن عبداللہ بن عباس رضي الله عنه روايت په قوی سند سره امام احمد رحمته الله عليه، نسائي رحمته الله عليه، او حاکم رحمته الله عليه داسې نقل کړې دي چې دا اقرار او لوظ هغه وخت اخستې شوې چې کله آدم ﷺ جنت نه زمکې ته را کوز کړې شو، دغه مقام وادي نعمان وو چې د عرفات په ميدان سره مشهور دي. [مظهری (۱)].

پاتې شو دا سوال وو چې هر کله په دغه موقعه انسانانو ته پوره عنصری وجود نه وو ورکړې شوې، هغوی په دې باندې څنگه خبر شو چې زمونږ څوک پيدا کوونکي او پروردگار شته دي؟ په دغې حالت کښې ترې نه سوال کول هم داسې قسم پيټې پرې بارول وو دکوم د اوچتولو توفيق ئې چې نه لرلو، نو ددې جواب يې څنگه ورکړې شو؟

نو واورئ چې هر کله رب العالمين ټول انسانان د ذراتو په صورت کښې پيدا کړل، هغه دپاره دا څه مشکل دی چې دوئ ته ئې دومره عقل او پوهه ورکړې وي د څومره چې ورته ضرورت وو، حقيقت هم دادي چې الله ﷻ په دغې مختصر انساني وجود کښې ټول قوتونه راجمع کړي وو چې په کښې د ټولو نه لوئې قوت د عقل او شعور دي د انسان پخپل وجود

(۱) تفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۳۲۸، ومسنند أحمد مسند عبد الله بن عباس رضي الله عنهما رقم الحديث:

۳۲۸، ومسنند رک للمحاکم رقم الحديث: ۳۵۱

کُنْیَ دَاللّٰہِ ﷻ د لویئ او قدرت بی شمیرہ نخبی دی چي پھہی باندی لوشان غور کوونکی
ہم د اللہ ﷻ د معرفت نہ غافل نشی پاتی کیدی لکہ قرآن عظیم الشان فرمائی چي:
﴿وَالْأَرْضُ أَيْتٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۱﴾

دلته دریم سوال داهم راپورته کیدی شی چي ازلی اقرار او فعل کہ ہر خومرہ یقینی او
صحیح شی لیکن کم از کم دا خو ہر چاتہ معلومہ دہ چي دنیا تہ دراتلو نہ پس ہیچا تہ یاد
نہ دے پاتی شوے نو بیا ددی لوظ او اقرار اخستلو فائدہ خہ شوہ ؟

جواب نی دادے چي دیرو بنیادمو تہ دغہ لوظ او اقرار پہ بنہ شان یاد دے لکہ ذوالنون مصری
رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چي د میثاق دالوظ ماتہ داسی یاد دے لکہ چي اوس نی اورم ، او خینو حضراتو
خوتر دے فرمائیلی دی چي ماتہ ددغی لوظ اخستلو پہ وخت کُنْیَ دا ہم معلوم دی چي ماسرہ
خواؤ شا کُنْیَ خوک خوک موجود وو ؟

اودا بنسکارہ خبرہ دہ چي داسی کسان د شاذ ونادر پہ درجہ کُنْیَ دی نو د عامو خلقود
پوہی پہ جور خبرہ داسی دہ چي دیر کارونہ خاص اثر لری اگر چي ہغہ چاتہ یاد ہم نہ وی پاتی
شوی ، اونہ دہغی خہ خبر لری . پہ دے بنا دے اقرار او لوظ د ہر انسان پہ زہہ کُنْیَ د اللہ ﷻ
د پیژند گلو داسی یو تخم کرلی دے چي د ہغہ پہ ناخبری کُنْیَ ہم پالنے بیا مومی . خکہ چي د
ہر انسان پہ فطرت کُنْیَ د اللہ ﷻ لوئی او محبت ددغی تخم د گلونو او میوو پہ حیث
موندے شی چي دبت پرستی او مخلوق پرستی پہ غلط انداز کُنْیَ ہم بنسکارہ کیڑی . دابہ
ہغہ بد نصیبہ خلق وی چي فطرت نی بالکل مسخ شوے او وران شوے وی او د عقل خوند مزہ
نی ہم نہ وی پاتی شوے پہ کوم سرہ چي خوب ، تریخ خیز پیژندے شی ، لیکن د دوی نہ
علاوہ د دنیا اربونو انسانان د اللہ ﷻ خیال ، فکر او لوئی پہ زہونو کُنْیَ لری . اگر چي مادی
خواہشاتو کُنْیَ د اختہ کیدو پہ وجہ یا پہ گمراہ کن ماحول کُنْیَ دراگیریدو پہ وجہ ہغی
لری ہم کری . نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی چي : ﴿کل مولود یولد علی الفطرة﴾ او پہ خینی
روایتونو کُنْیَ د ﴿علی الفطرة﴾ پہ خانی ﴿علی هذه الملة﴾ ہم راغلی دے . ہر پیدا کیدونکی
انسان پہ فطری دین اسلام باندے پیدا کیڑی بیانی مور پلار پہ نورو خیالاتو کُنْیَ بنکیل
کری ابخاری و مسلم (۱)

اود صحیح مسلم پہ یو روایت کُنْیَ راغلی دی چي نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی چي اللہ ﷻ
فرمائی چي ما خپل بندگان حنیف یعنی د اللہ ﷻ منونکی پیدا کری دی بیا شیطان ورپسی
شی او د صحیح لاری نہ نی لری بوخی (۲)

داشان خاص اثر لرونکی دیر عملونہ او قولونہ داسی دی چي پہ دے دنیا کُنْیَ د پیغمبرانو
ﷺ پہ تعلیم سرہ جاری دی ، دہغی اثر دادے چي پہ ہغہ کہ خوک پوہیڑی گنہ او یاد بی
ساتی گنہ ، پہ ہر حال کُنْیَ خپل کار گوی او خپل اثر بنسکارہ کوی .

لکہ دیو ماشوم پیدا کیدو سرہ دہغہ پہ بنی غوب کُنْیَ آذان او گس غوب کُنْیَ اقامت کولو
باندے ہر مسلمان خبر دے اود اللہ ﷻ پہ فضل سرہ پہ تولہ اسلامی تریبی کُنْیَ دغہ طریقہ

(۱) صحیح البخاری ، کتاب الجنائز ، باب ما قیل فی اولاد المشرکین : ج ۱ ، ص ۱۸۵ ، و صحیح مسلم ، کتاب القبور ، باب معنی
کل مولود یولد علی الفطرة الخ : ج ۲ ، ص ۳۳۱

(۲) صحیح مسلم ، کتاب الجنة وصفة لعمیہا واهلہا ، باب الصفات التي یعرف بہا فی الدنیا اهل الجنة الخ : ج ۲ ، ص ۲۸۵

جاری ده ، اگر چې دغه ماشوم نه خو ددغي کلماتو په معنی پوهیږي ، نه ورته د لوییدو نه پس دغه کلمات یاد پاتې کیږي ، مگر حکمت ښې دادې چې په زړه کښې ښې د ایمان تخم کرلې شی نو ددې اثر زمونږ مخې ته د راځي چې د لوییدو نه پس دغه کس بیا ځان ته مسلمان وائی او د مسلمانانو د فهرست نه په اوښکلو سره ډیر خفه کیږي . اگر چې هغه د اسلام او اسلامیاتو نه ډیر لرې هم وی . دغه شان د قرآن عظیم الشان د لوستو حکم شاید په دې باندې ښا وی چې کم ناکم دې نه خو پټه فائده ضرور رسی چې د انسان په زړه کښې ورسره د ایمان نور تازه کیږي اگر چې لوستونکي د قرآن عظیم الشان په زبان د سره نه پوهیږي .

پدې وجه د آیت مبارک په آخره کښې ارشاد دې چې : ﴿ اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غٰفِلِيْنَ ۝ ﴾ [دا ځکه چې تاسو د قیامت په ورځ دا اونه وائی چې مونږ ددې نه خبر نه وؤ] .

اشاره دې ته ده چې په دې ازلې سوال ، جواب سره ستاسو په زړونو کښې د ایمان بنیاد داسې اولگیدو چې لږ شان غور ، فکر کولو سره د الله ﷻ درب کیدو اقرار نه سوا بل هیڅ صورت نه پاتې کیږي .

ورپسې دویم آیت مبارک ارشاد دې چې :

﴿ اَوْ تَقُولُوا اِنَّمَا اَشْرَكَ اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْ بَيْنِهِمْ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْبٰطِلُوْنَ ۝ ﴾ [یادا اونه وائی چې شرک خو اول اول زمونږ پلارنیکه کړې وو او مونږ د دهغوی په نسل کښې روستور اغلو نو آیاته مونږ دهغې کارونو په وجه هلاکوي چې وړاندې باطل پرستو کړی وؤ] .

الله ﷻ او خودل چې دنورو د کړو سزا تاسو ته نه ده درکړې شوې ، بلکه پخپله ستاسو د غفلت سزا ده ازلې اقرار په انسان کښې دداسې عقل او بصیرت تخم اچولې وو چې لږ شان ، غور و فکر کولو سره په دې خبره باندې پوهیدل څه گران نه وو چې دا په خپل لاس جوړ کړي ، بتان او اوبه او ونه یا څه انسان داسې نشي کیدې چې انسان پرې د خپل پیدا کیدونکي پروردگار حاجت روا یا مشکل کشا یقین اوکړي .

دویم آیت مبارک کښې د امضمون داسې راغلې دې چې : ﴿ وَكَذٰلِكَ نَقُصِّلُ الْاٰیٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ۝ ﴾ [او همدارنگې په تفصیل سره بیانوو مونږه ښې د قدرت او ددې دپاره اچي واپس راشي دا خلق] .

مراد دادې چې په خدائی آیتونو کښې لږ شان غور اوکړي نو دهغې لوظ او میثاق ته به راوگرځي کوم چې په ازل کښې کړې شوې وو ، یعنی د الله ﷻ درب کیدو به اقرار کول شروع کړي او د هغې په نتیجه کښې به دهغه فرمانبرداری کول ضروری گنړي .

وَائِلٌ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي	اَتَيْنَهُ	اٰیٰتِنَا
او اولوله په دوی باندې خبر دهغه سړی اچي ورکړې وؤ مونږ هغه ته علم د آیتونو زمونږه		
او انې پیغمبره دوی ته دهغه خلقو قصې او وایه چې مونږ ورته خپل آیتونه ورکړل		
فَاٰتٰى سَلٰٰهَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهَا الشَّيْطٰنُ فَكَانَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ۝		
پس رااووتلو هغه دهغې نه نو ورپسې شوا شیطان پس شو د گمراهانو نه		
نوهغه ترې نه ځان راښکلو نو شیطان ورپسې شوا او په گمراهانو کښې شامل شو		

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ

او که غوښتلې مونږه | خامخابه پورته کړې وژمونږ هغه | په هغې آيتونو سره | خو ليکن هغه هميشه والې او کړو
او که مونږ غوښتلې وې | نو د هغه مرتبه به موبه دې آياتونو اوچته کړې وه | خو هغه خپله

إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هُوَهُ فَبَشَلَهُ كَمِثْلِ الْكَلْبِ إِنْ

زمکې ته | او بېروي نې او کړه | د خواش خپل | نو مثال دهغه | پشان د مثال | د سپې دې | که ته
زمکې طرفته ښکته شول | او د خواش تابعداري نې او کړه | نو دهغه حال لکه د سپې شول | که

تَحْمِلُ عَلَيْهِ يَلْهَثُ أَوْ تَتْرُكُهُ يَلْهَثُ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ

حمله او کړې | په هغه | نو ژبه راوباسې هغه | يا که ته پرېږدي هغه | نو هم ژبه راوباسې | دا د مثال قوم

تَه نې اوزغلوې | نو هم ژبه راوباسې | او که په قلاړ نې پرېږدي | نو هم ژبه راوباسې | ادا مثال دهغه ډلې دې

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

هغه دې | چې دروغ نې او گنډل | آيتونه زمونږه | پس بيان کړه | ادا قصې | د پاره د دې چې هغوې | غور فکر او کړې

چې زمونږ آيتونه نې دروغ گنډلې دي | ته دوی ته د اقصې واوروه | کيدې شې چې دوی سوچ او فکر او کړې

سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسُهُمْ كَانُوا

بدې | مثال | د قوم | هغه | چې دروغ نې او گنډل | آيتونه زمونږه | او په ځانونو خپلو | دې هغوې

دهغه قوم مثال ډير خراب دې چې زمونږ آيتونه نې دروغ گنډلې دي | او هغوې دوراندې نه په خپلو

يُظْلَمُونَ

چې ظلم کوي

ځانونو زياتې کولو

آسان ترجمه قرآن

او (اې پيغمبره!) دوی ته د هغه کس واقعه بيان کړه چه هغه ته مونږ خپل آيتونه ورکړي وو مگر هغه بالکل پريښودل، بيا شيطان هغه پسي شو د هغې دا نتيجه راووتله چه هغه گمراهانو خلقو کښ شامل شو او که مونږ غوښتلې نو د دې آيتونو په وجه به مو هغه اوچت کړې وو، خو هغه زمکې طرف ته مائل شو او خپل خواهشاتو پسې روان شو، دې وجهي نه دده مثال د هغه سې پشان شو که چري ته هغه باندې حيله کوي نو بيا هم هغه ژبه راوباسي او ځاهي او که هغه (په خپل حال باندې) پرېږدي نو هم دې ژبه راوباسي او ځاهي دا دې مثال دهغه خلقو چه ځمونږ آيتونه نې دروغون کړي دي. پس ته دا واقعات دوی ته آورو دې د پاره چه دوی څه سوچ وکړي. څومره بد مثال دې د هغه خلقو چه هغوی ځمونږ آيتونه دروغون کړي دي، او چه په خپلو ځانونو نې ظلم کړي دي!

خلاصه تفسير

(وَأَنْتَ عَلَيْهِمُ نَبَأُ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا) اودې خلقو ته [د عبرت د پاره] دهغه سړي حال او وائي چه هغه ته مونږ آيتونه ورکړل [يعني د احکامو علم مو ورکړو] (فَأَلَسَتْ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ

الْفَوْنِ) بیا هغه د هغه [ایتونو] نه بالکل اووتلو بیا شیطان ده پسې شونو هغه په گمراهانو خلقو کښې داخل شو (وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا) اومونې که غوښتلې نو په دې ایتونو [باندې] د عمل کولو په وجې سره لویه مرتبه ورکړې وې [یعنی که هغوی په دې ایتونو باندې عمل کولې چه دهغې سره وابسته قضاء او قدر کیدل امر معلوم دي. نو دده رتبه به لوڼیدلې] (وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ) لیکن هغه خودنیا طرف ته مائل شو او [ددې میلان په سبب] دخپلو نفساني خواهشاتو پیروي نې کوله [او په ایتونو او احکامو باندې نې عمل کول پرېښودل] (فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ) نو [دده حالت دسپې پشان شو] (إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ) چه که ته په ده حمله اوکړې [او هغه په وهلو بهر کړې] بیا هم غاږې یا دې په [دې حالت] باندې پرېږدې بیا هم غاږې [په هېڅ حالت کښې ده ته راحت نشته دې. همداشان دا سړې په ذلت کښې خود سپې پشان شو او په پریشاني کښې د سپې په دې صفت کښې شامل شو. نو څنگه چه ددې سړې حالت شو] (ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بَايَاتِنَا) همدا حالت [عام طور باندې] دهغه خلقو دې چه هغوی زمونږ ایتونه [چه په توحید اورسالت باندې دلالت کوي] په دروغه او گنډل [چه دحق دښکاره کیدلونه پس محض د هواپرستی په وجه حق پرېږدي] (فَأَقْصَى الْقَصَصِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ) نو تاسو دا حال بیان کړئ شائد دغه خلق [ددې په آوریدو سره] څه سوچ اوکړي [حقیقت کښې] (سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَبُوا بَايَاتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ) ددې خلقو حالت هم ډیر خراب حالت دې. چه زمونږ ایتونه [چه په توحید اورسالت باندې دلالت کوي] په دروغه گنډي او [په دې تکذیب سره] هغوی خپل [هم] نقصان کوي.

معارف او مسائل

دې ایتونو کښې د بنی اسرائیلو یو داسې عبرت ناکه قیصه بیان شوې ده چې دې کښې د بنی اسرائیلو د یو لور درجې عالم ناگهانانه گمراهانو اورتلې شوې جوړ شو. سره ددې چې ډیر لوڼي عالم، د خلقو منلې شوې پیر او بزرگ او د علم او معرفت اعلی پاتې ته رسیدلې وو. دا واقع سره ددې د وجوهاتو نه بیان کړې شوې ده چې ډیر عبرتونه لری، ددې واقعي مناسبت تیرو شوؤ ایتونو سره دادې چې په هغې کښې د لوظ قول او میثاق بیان وو کوم چې الله ﷻ په روز ازل کښې د ټولو بنیادمو نه اویا په خاص خاص حالتونو کښې ئې یهودیانو او نصرانیانو نه اخستې وو. په دغې ایتونو کښې د اهم راغلی وو چې په دغې لوظونو باندې ډیر خلق کلک پاتې نشو. بلکه یهود واخلې چې د نبی کریم ﷺ دنیا ته د تشریف راوړولو نه مخکښې به ئې د نبی کریم ﷺ د تشریف راوړلو انتظار کولو، د نبی کریم ﷺ خوښی خصلت به ئې خلقو ته بیانولو. او هغه به ئې رښتیا بلل مگر نبی کریم ﷺ چې کله مبعوث شونو د دنیا د ذلیل او سپکو غرضونو په خاطر نبی کریم ﷺ باندې د ایمان راوړلو او د نبی کریم ﷺ د تابعدارئ کولو نه ئې دده اوکره.

د بنی اسرائیلو د یو لوڼي عالم د گمراه کیدو یو مبرتناکه واقعه: دې ایتونو کښې نبی کریم ﷺ ته دا حکم شوې دې چې تاسو ﷺ دا قیصه خپل قوم ته واوړوئ چې د بنی اسرائیلو د لوڼي عالم او د الله ﷻ پیژندونکی داسې بیان دې چې ترقئ نه پس په ښکته راو غورزیدو. هدايت نه پس گمراه شو، وجه ئې دا وه چې خود غرضی او نفس پرستی پرې غالبه شوه، دغه ټول علم،

معرفت ، او مقبوليت ٿي ختم شو. په گمراهي ، ذلت او خواري کڻي راڳير شو. قرآن عظيم الشان کڻي ددغه کس نوم يا کړه وړه تشخص نه دي بيان شوي ، په دې وجه د تفسير امامان ، صحابه کرام رضي الله عنه ، او تابعين په دې کڻي اختلاف دروايتونو لري چې په دې کڻي زيات مشهور او جمهورو په نزد اعتباري روايت هغه دې چې ابن مردويه رحمه الله د عبد الله بن عباس رضي الله عنه نه په دې شان نقل کړي دي چې ددغي کس نوم بلعم بن باعوراء وو ، دشام په ملک کڻي بيت المقدس سره نژدې د کنعان اوسيدونکي وو ، د يو بل روايت په جوړ دا کس په بنی اسرائيلو کڻي وو. د الله ج د ځيني کتابونو عالم وولکه دقرآن کریم پدې آيت مبارك کڻي ورته اشاره شوې ده چې : **﴿الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتًا﴾**.

د فرعون د غرقيدو او دمصر د فتح کيدو نه پس کله چې موسی عليه السلام او د بنی اسرائيلو ته ، جبارين قوم سره د جهاد کولو حکم ورکړي شو ، او جبارينو وکيل چې موسی عليه السلام د بنی اسرائيلو دوي ته وراورسيدل نو ډيره ويره ورسره پيدا شوه ځکه چې دهغوئ په مقابل کڻي د فرعون او فرعونيانو غرقيدل او تباه کيدل ورته د رومي نه معلومه وو. ددې ويره نه د بلعم بن باعوراء خواته راجمع شو. هغه ته خواست اوکړو چې الله ج نه دې دعا اوکړي چې هغه ټي مخه زمونږ نه واړوي ولې چې موسی عليه السلام ډير سخت سړي دي اود هغه سره ډير زيات لښکر دي او دې دپاره راغلي دي چې مونږ د خپل دې ملک نه ويستل غواړي. دا خواست ټي ځکه ترې اوکړو چې بلعم باعوراء ته اسم اعظم معلوم وو او دهغي په برکت به د هغه هره دعا قبلیده.

بلعم ورته اوويل چې داسې کول خو زما د وس نه بهر ځکه دي چې موسی عليه السلام د الله ج نبي دي. ورسره د الله ج فرېستي دي زه ورته څنگه خيري کولي شم؟ حالانکه الله ج سره چې دهغه په کوم مقام دي په هغه هم زه خبريم ، که داسې مې اوکړل نو دين دنيا به مې تباه شي. دغي خلقو چې ډير ضد اوکړو نو بلعم اوويل چې بنه ده زه د الله ج نه معلومول غواړم چې ما ته دداسې دعا کولو اجازت شته اوکه نه؟ د خپلې طريقې مطابق ټي دې دپاره استخاره يا بل څه عمل اوکړو. په خوب کڻي ورته اوخودلې چې شو هيچرې داسې اونه کړي. خپل قوم ته ټي اوويل چې زه د خيرو کولو نه منع کړي شوې يم ، بيا هم ورته جبارينو څه غټه ډالۍ پيش کړه چې په حقيقت کڻي رشوت وو. هغه ترې دا ډالۍ واخستله نو قوم ورپورې انځېستو چې زمونږ دپاره دا کار ضرور اوکړئ. ځيني روايتونو کڻي رازي چې ددې رشوت مشوره ورته خپلې ښځې ورکړې وه. او دا مشوره هم هغې ورکړه چې د جبارينو دا کار ضرور اوکړه. د ښځې فرمائش او د مال دولت محبت دې پوند کوټ کړو ځکه ټي موسی عليه السلام اود بنی اسرائيلو په خلاف ښيري کول شروع کړل. د الله ج د قدرت دغه وخت عجيبه کرشمه ښکاره شوه چې هغه کومې خيري کوي دموسی عليه السلام او دهغه د قوم دپاره کول غوښتلې خيري يې د خپل قوم دپاره خلې نه وتلې ، هغوئ او ترې چغې کړې چې ته خو مونږ ته خيري کوي ، بلعم ورته اوويل چې زه پدې کڻي بي اختيار يم. هغوئ ته په خيرو کولو مې ژبه نه گرځي.

په نتيجه کڻي دغه قوم تباه شو ، بلعم ته دا سزا ورکړې شوه چې ژبه ټي په سينه ورته زورنده راپريوته. خپل قوم ته ټي دغه وخت اوويل چې زما خو دنيا او آخرت دواړه تباه شو اوس خو مې خيري او دعا نه قبلېږي. خود موسی عليه السلام په قوم باندي د غالب راتلو دپاره درته يو بل چل ښاييم. داسې اوکړئ چې يو جينۍ ډول سنگار کړئ او هغه د بنی اسرائيلو لښکر ته اوليرئ.

هغوی چي ورسره څه کوی نو هغې کښې ورته انکار مه کوئی. بنی اسرائیل د ډیرې مودې راسې د کورونو نه راوتلی مسافر دی ډیره نزدې ده چې دوی په زنا کښې اخته شی چې د الله ﷻ په کوم قوم کښې چې دا کار وی په هغه نزد ډیر ناکاره کار دی، په قوم باندې هم ددې په وجه خامخا قهر او عذاب نازلېږي، او هیڅکله پر نشی راتلې.

د بلعم دغه شیطاني چل د دوی زړه ته پریوتو، دغسې ئې اوگړل، د بنی اسرائیلو یو لونی بنده په دې چل کښې راگیر شو، موسی ﷺ ډیر منع کړو خو منع نشو.

د دغې وبال کښې بنی اسرائیلو باندې یو سخت قسم طاعون راغلو او دهغې په وجه په یوه ورځ کښې او یا زړه بنی اسرائیلو هلاک شو. تردې چې بنی اسرائیلو کښې کوم کس دغه ناکاره کړې وو بنی اسرائیلو دغه ناکاره کار کوونکې سره د هغه ناکاره ښځې او وژل او په یو عام ځانې کښې ئې دې دپاره زورند کړل چې خلق ترې عبرت واخلي او ټولو توبه او کره نوهله ترې دغه وبا پورته شوه.

دلته دهغه باره کښې: ﴿فَأَسْلَمْنَا مِنْهَا﴾ او فرمائیلې شو. یعنی کوم آیتونه او دهغې علم او معرفت مو چې دغه سړی ته ورکړې وو هغه ترې اووتو. د انسلاخ معنی د څرمنې نه د یو څاروی راوتل یا دخپلې جلې (پوست) نه د مار راوتل دی. دلته د آیتونو علم ته ئې د لباس یا څرمنې شان ورکړو. او دا اوخودلې شو چې دغه کس د علم او معرفت نه بوټ اووتلو. ﴿فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ﴾ انوشیطان ورپسې شو! مطلب دا چې ترڅو ورسره د آیتونو علم او د الله ﷻ ذکر مل وو، د شیطان پرې قابو نه شو راتلې، کله ئې چې دغه شان ختم شو نو شیطان پرې قابو بیا مونده، او په نتیجه کښې هغه گمراه شو.

دویم آیت مبارک کښې فرمائی چې: ﴿وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ﴾ او که مونږ غوښتلې وې | نو د هغه مرتبه به مویه دې آیتونو اوچته کړې وه | خو هغه خپله زمکې طرفته ښکته شو! او د خواش تابعداری ئې اوکړه!

﴿أَخْلَدَ﴾ اخلا د نه مشتق دی، معنی ئې یو څیز ته میلان کول یا یو ځانې نیول ده. ﴿الْأَرْضِ﴾ اصلی معنی زمکه ده، د دنیا ټول څیزونه یا خو پخپله زمکه ده یا هغه څیزونه دی چې زمکې سره تړون لری لکه کور، جائیداد، فصل وغیره شو. یا هغه څیزونه دی چې د زمکې نه پیدا کیږی چې د کروړونو په شمیر کښې دانسان ژوند پرې اډانه لری.

دلته د ﴿الْأَرْضِ﴾ نه دا ټول څیزونه او ټوله دنیا مراد اخستې شوی ده. دې آیت مبارک کښې دې طرفته اشاره اوکړې شوه چې د الله ﷻ آیتونه او ددې علم په اصل کښې د سربلندئ او ترقی سبب دی، لیکن څوک چې ددې احترام نه کوی او د دنیا ذلیل خواشیا، د الله ﷻ په آیتونو باندې وړاندې گنږی، هغه دپاره دغه علم وبال جوړ شی، په دې آیت مبارک کښې هغه وبال داسې بیانوی چې: ﴿فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ﴾ (نو دهغه حال لکه دسپې شو که ته ئې اوزغلوې نو هم ژبه راوباسی او که په قلاز ئې پرېږدې نو هم ژبه راوباسی) ﴿يَلْهَثْ﴾ د ژبې په رابښکلو سره په تیزه ساه اخستلو ته وئیلې شی.

هر ساه دار مخلوق ددې محتاجه وي چې دهغه دننه گرمه او زهريله هوا بهر راوځي او بهرنۍ ه تازه هوا د پوزې اوځلې په ذريعه دننه ننباسي ولې چې دانسان او ساه دار څيز ژوند هم په دې باندې ادا نړه لري. دا نهايت ضروري كار، د هر ساه دار دپاره الله ﷻ داسې آسان جوړ كړې دې چې د خپلې ځلې او پوزې په ذريعه دغه هوا، بې دڅه خوارۍ نه اوباسي او ننباسي، دې كېنې نه خو د زور لگولو ضرورت شته اونه په كېنې د بل څه اختياري عمل ضرورت شته، په قدرتي ډول باندې دغه كار بې محنته كيږي، او بې مشقته پخپله بې د څه خنډ نه چالو دې. په ساه دار څيزونو كېنې يوازې سپې داسې يو ځناور دې چې ساه اخستلو كېنې پرې زور داسې رازي چې ژبې راويستو سره ښه په زوره زوره په تكليف سره ساه اخلي. د نور ځناورو دا حالت هغه وخت كېنې وي چې څوك پرې حمله او كړي، ستړي ستومانه شي يا څه ناڅاپي محنت او خوارۍ كول ورته راپېښ شي. ددغه سړي مثال، قرآن عظيم الشان سپې سره په دې وجه وركړې دې چې هغه د الله ﷻ د حكم خلاف ورزي په قصد سره كړې وه، ژبه ئې دخپلې نه بهر راوتلې په سينه ورته پرته وه او په مخه به ئې لكه دسپې په زوره زوره ساه اخسته خوا ه چا به پرې حمله كړې وه او كه نه وه كړې.

دې پسې فرمائي چې: ﴿ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بَيِّنَاتٍ﴾ (دامثال دهغه ډلې دې چې زمونږ آيتونه ئې دروغ گنړلي دي) ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي چې ددې نه مراد اهل مكه دي چې هميشه به ئې خواهش كولو چې يو هدايت كوونكې او لار خودونكې راته راشي چې مونږ الله ﷻ ته رابلې او د عبادت صحيح طريقې راته ښائي. بيا چې كله دغه لار خودونكې راغلو داسې ښكاره نځېنې ئې هم پيش كړې چې دهغې په رښتنوالي او حقوالي كېنې لږ هم شك پاتې نشو، بيا يې هم د الله ﷻ د آيتونو نه مخ واړولو او نبی كريم ﷺ ته يې دروغ ژن او وئيل. ځينې مفسرينو ددې نه مراد بنی اسرائيل اخستي دي چې مخكېنې خو به ئې د نبی كريم ﷺ نځېنې او خصوصيات په تورات كېنې لوستل خلقو ته به ئې هم بيانول او د نبی كريم ﷺ د تشریف راوړو په انتظار كېنې وو خو ددوي په تشریف راوړو سره د ټولو نه زياته دښمنۍ ورسره هم دغې خلقو شروع كړه او د تورات د احكامو نه هم داسې صفا او وتل چې څنگه بلعلم بن باعوراء ترې وتلې وو.

د آيت مبارك په آخر كېنې فرمائي چې: ﴿فَأَقْصَ صَنِ الْقَصَصِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (ته دوي ته دا قصي واوروه) كيدې شي چې دوي سوچ او فكر او كړي. دريم آيت مبارك كېنې فرمائي چې د الله ﷻ د آيتونو مباركو په دروغه گنړونكي په بد حال دي او دا خلق هم پخپلو ځانونو باندې ظلم كوي او دبل چا وينسته هم نشي كړولي. بيان شوؤ آيتونو مباركو او په دې كېنې په بيان شوې واقعه كېنې د عقل، فكر خاوندانو دپاره ډيرې فائدي، عبرتونه او نصيحتونه دي.

① اول دا چې پخپل علم، غور والي او بزرگۍ او عبادت باندې فخر نه دې پكار، ولي چې د حالاتو په بدليدو كېنې څه مهلت نه رازي. دې باره كېنې د بلعلم بن باعوراء انجام ته او گورئ، په عبادت او فرمانبرداري كولو باندې د الله ﷻ شكر ځكه ادا كول پكار دي چې ددې توفيق هم الله ﷻ وركوي. په داسې حالت كېنې د الله ﷻ د شكر سره سره په دې باندې د كلك پاتې كيدو دعا غوښتل پكار دي او په الله ﷻ باندې تكيه كول پكار دي.

۱) بله دا چې دداسې موقعونه او دې ته د راوړاندې کونکو څیزونو نه هم ځان ساتل دي چرته چې ده ته دخپل دين د خرابيدو اندېښنه وي ، خصوصاً د مال او د بال بچ په مينه کښې دا خراب انجام په نظر کښې هميشه دپاره لرل پکار دی .

۲) څلورم دا چې بې حيائي او حرامکاري پوره قوم دپاره د تباهي او بربادۍ سامان وي ، کوم قوم چې خپل ځان د بلاگانو آفتونو او مصيبتونو نه په حفاظت کښې ساتل غواړي . هغه دپاره ضروري دي چې خپل قوم د بې حيائي د کارونو نه ښه په مضبوطه منع کړي ، گني د الله ﷻ عذاب ته بلنه ورکول دي .

۳) پنځم دا چې د الله ﷻ د آيتونو خلاف ورزي کول پخپله هم يو عذاب دي او هم ددې په وجه شيطان پرې غالب شي او په نورو زرگونو خرابيانو کښې ئې اونځلوی . په دې وجه الله ﷻ چې چاته علم ددين ورکړې وي هغه ته پکار دي چې دهغې قدر اوکړي او دعمل صحيح کولو د فکر نه کله هم بې فکره نشي .

مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِّ

اچاته اچي هدايت اوکړي الله ايس هغه اهدايت موندونکي دي | او هغه څوک اچي گمراهه يې کړي | چاته چه الله ﷻ هدايت اوکړي | نو هغه په نېغه لار روان شي | او څوک چې د هدايت نه محروم کړي

فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۝ وَكَذَٰرَأْنَا لِيَهَنَّمَ

نودغه کسان چي دي | هغوي دي | نقصانيان | او خامخا په تحقيق سره ايدا کړي دي مونږه | دپاره ددورخ نو هغه خلق تاوانيان دي | او يقيني خبره ده چه چې مونږ د جهنم دپاره

كثِيرًا ۝ مِّنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۚ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا

ډير کسان | ډير يانونه | اود انسانانونه | دي د هغوي | زړونه اچي سوچ نه کوي | په هغې سره ډير پريان او بنی آدم پيدا کړي دي | د هغوي زړونه شته دي خو دپوهې کوشش پرې نه کوي

وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَذَانٌ

اودي د هغوي استرگي اچي کتل نه کوي | په هغې سره | اودي د هغوي | غوږونه اود هغوي سترگي شته خو کتل پرې نه کوي | اود هغوي غوږونه شته خو

لَا يَسْمَعُونَ ۚ بِهَا ۚ أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ

چي نه اوري | په هغې سره | دغه کسان ايشان دخناور دي | بلکه | هغوي | ډير گمراهه دي | اوريدل پرې نه کوي | هغوي دخارو په شان دي | بلکه د هغوي نه هم بدتر دي |

أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ۝

دغه کسان چي دي | هم هغوي | غافلان دي | او هم دغه کسان [د حق نه] غافلان دي |

آسان ترجمہ قرآن

چاہے کہ اللہ ہدایت و کبریٰ پس ہم ہفہ ہدایت والا وی ، او خوک گمراہ کبریٰ نو ہفہ خلق نقصان او چتوی او مولو د پیریانو او انسانانو نہ دیر خلق د جہنم د پاره پیدا کبریٰ دی دوی لرا زرو نہ دی چه سوچ پری نہ کوی دوی لرا سترگی دی چه هفہ بالندی کتل نہ کوی ، دوی لرا غورونہ دی چه هفہ بالندی آوریدل نہ کوی داخل د دنگرو پشان دی بلکه د هفہ نہ هم بد تر دی ، دا هفہ خلق دی چه دوی غفلت کنن پراته دی .

خلاصہ تفسیر

﴿ مَنْ يَقِدِ اللَّهُ فَبِمَا كَفَرَ يَكْفُرْ اللَّهُ ﴾ چاہے کہ اللہ ہدایت کوی نو دہدایت موندونکی ہم هفہ وی ﴿وَمَنْ يَضِلْ فَلْيَضِلْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ او چه خوک گمراہ کبریٰ داسی خلق [ابدی] پہ نقصان کنی پریوزی [بیا] ددوی نہ دہدایت توقع ساتل او پہ ہدایت نہ موندلو سره غمژن کیدل بیکارہ دی ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَيْدَ ابْنِ الْإِنْسِ﴾ او [چه کله هفہ خلق خپلی پخی پوهی او ادراک کولو قولو نہ هډو کار نہ اخلي نو ہدایت به دکومه خایه وی نو ددوی پہ نصیب کنی خو هم دوزخ دی چنانچه] مونو داسی دیر انسانان او جنات د دوزخ [دپاره] پیدا کبریٰ دی ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا﴾ چه ددوی [تش په نوم] زرو نه شته [دی خو] داسی دی چه [حق خبره] باندی نہ پوهی پری [چونکہ ددوی اراده هم نشته دی] ﴿وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا﴾ او ددوی تش په نوم سترگی شته [دی] خو داسی دی چه په دی سره [د استدلال په نظر یو خیز] نشی کتلې ﴿وَلَهُمْ أُذُنٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا﴾ او ددوی خو [تش په نوم] غورونہ شته [دی خو] داسی دی چه په دی سره [متوجه کیدلو سره حقه خبره] نہ آوری [غرض] ﴿أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلَّغُوا أَصْلَهُ﴾ داخل د آخرت طرف ته د متوجه کیدلو نه بی فکره دی [دوی د خنارو په پشان دی بلکه [په دی حیثیت سره خنارو د آخرت طرف ته د متوجه کیدلو مکلف خونه دی جوړ کړی شوی نو ددوی متوجه نه کیدل مذموم نه دی او دوی ته خو ددی حکم دی بیا هم بی فکری کوی نو په دی اعتبار سره] داخل د [ددی خنارونہ هم] زیات بی لاری دی [خکه] ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾ دا خلق [باوجود د توجو راگزولو د آخرت نه] غافلہ دی [بخلاف د خنارو لکه چه څنگه مخکنی بیان شو] .

معارف او مسائل

د رومبی آیت مبارک مضمون دادی چی چاته الله ﷻ دصحيح لارې هدايت او کړو هم هغه هدايت موندونکی دی او خوک چې الله ﷻ گمراه کړل نو هم هغوی زیان او نقصان موندونکی دی .

دا مضمون په ډیرو آیتونو کښې بیا بیا راغلې دی چې په کښې خودلې شوی دی چې د هدايت ، گمراهی ، د هر خیز خیر و شر ، ښه ، او خراب پیدا کوونکی یوازې الله ﷻ دی . د انسان مخې ته ئې ښه ، خرابې ، صحیح او غلطې لارې دواړه راوستلې دی ، ده ته یو خاص قسم اختیار ورکړې شوی دی چې که په ښه او صحیح لاره کښې ئې لگوی نو د ثواب او جنت حقدار کیږی که په خرابې او غلطې لارې کښې ئې لگوی نو جهنم به ئې ځانې وی . دلته دا خبره د ژور نظر کولو جوگه ده چې هدايت موندونکی ئې د مفرد په صیغې سره بیان کړې دی . او گمراهی اختیارونکی ئې په صیغې د جمع سره راوړی دی ، په دې کښې اشاره

دې ته ده چې د هدايت لارې يوازې د حق دين دې چې د آدم عليه السلام نه تر خاتم الانبياء عليه السلام پورې دټولو پيغمبرانو طريقه پاتې شوې ده ، اصول د ټولو شريك ، او يو دې په دې وجه د حق تابعدار خلق كه په هره زمانه كښې وى د هر يو پيغمبر په امت كښې وى ، او كوم يو دين ، او مذهب چې لرى ، دا ټول يو دى ، ليكن د گمراهي لارې بې شميره جدا جدا لارې دى ، ځكه ئې گمراهان د جمعې په صيفه (فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ) سره ذكر كړل .

دې آيت مبارك كښې دا خبره هم د لحاظ او خيال كولو جوگه ده چې د گمراهي اختيارونكو سزا او بد انجام خوښى ذكر كړو چې هغه خلق په تاوان كښې پريوتونكى دى ليكن بل خوا د هدايت موندونكو خاص جزا بيان نه كړې شوه بلكه يوازې دومره اووئيلى شو چې دوى هدايت موندونكى دى .

دې كښې اشاره دې خبرې ته او كړې شوه چې هدايت ، يو داسې عظيم الشان نعمت دې چې د دين دنيا ټولونعمتونو او رحمتونولره شامل دى ، د دنيا پاكيژه ، ژوند او آخرت كښې جنت لازواله لوڼې نعمتونه ، ټول هدايت سره تړون لرى . په دې بنا هدايت پخپله يولوڼې نعمت او ډير لوڼې انعام دې چې بيا دهغه نعمتونو شمير لو ضرورت نه رازى كوم چې د هدايت په بدل كښې ملاويدونكى دى .

ددې مثال داسې دې لكه چې د يو لوڼې حكومت او بادشاهي خاوند چاته اوواڼى چې ته زما نژدې سرې ئې مونږ به دې خبره آورو ، او منوبه ، نو پوهه بنده پرې پوهيږى چې ددې نه بله يوه مرتبه او منصب يا څه دولت ، ده دپاره نشى كيدې .

په دې شان هر كله چې الله تعالى يو چاته د هدايت موندونكى خطاب وركړو نو هغه ته د دين دنيا ټول نعمتونه حاصل شو . ځكه پخوانو بزرگانو او فرماڼيل چې د الله تعالى ذكر ، عبادت پخپله جزا او د الله تعالى عظيم الشان وركړه ده . څوك چې د الله تعالى په ذكر كښې اخته وې هغه دغه وخت د الله تعالى انعام نغد بيا مومى . او د آخرت او جنت انعام بل نعمت دې ، هم ددې نه د قرآن عظيم الشان ددې آيت مبارك مفهوم او مطلب هم په پوهه كښې رازى په كوم كښې چې فرماڼى (جَزَاءً مِّنْ رَبِّكَ عَطَاءٌ) يعنى هم يو څيز ته ئې جزا او عطاء دواړه او فرماڼيل . سره ددې چې دا دواړه بيل بيل څيزونه دى ، جزا د عمل بدلي ته وئيلى شى او عطاء هغه وركړه ده چې دڅه عمل وغيره په بدله كښې نه وى چې په نورو ټكو كښې ورته بخشش وئيلى شى .

دې سره ئې د جزا او عطاء حقيقت داسې او خودلو چې څه ته تاسو جزاء اود عمل بدله وايئ هغه هم په حقيقت كښې زمونږ عطاء او انعام ځكه دې چې دا د كوم عمل بدله گنرلې شى ، هغه عمل پخپله زمونږ انعام وو .

دويم آيت مبارك كښې هم ددې مضمون زيات وضاحت كړې شوې دې چې هدايت او گمراهي دواړه د الله تعالى په قبضه قدرت كښې دى چا ته چې هدايت او كړې شو هغه نه به ټول كارونه هم د هدايت په جوړ كيږى .

خرد چون د فتر تلقين كشايد زمن آن در وجود آيد كه بايد^(۱)
او څوك چې گمراه شى هغه نه هغه شان كارونه كيږى كوم چې ورسره پكار وى . هم په دې

(۱) ترجمه: كله چه عقل د تلقين د فتر كهلاو كړى نو بيا مانا هغه كار سر د كيږى كوم چه كيدل پكار دي

وجه الله ﷻ فرمائی چي:

﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا الْجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِبْتِ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَنفٌ لَا يَشْعُرُونَ بِهَا﴾ (اور يقينى خبره ده چه چي مونږ د جهنم دپاره ډير پيريان او بنى آدم پيدا كړي دي دهغوى زړونه شته دي خو دپوهي كوشش پرې نه كوي او دهغوى سترگي شته خو كتل پرې نه كوي او دهغوى غوږونه شته خو اوريدل پرې نه كوي)

دې كښې دا او خودلې شو چې تقدير الهى اگر چې يو پټ راز دې چې هيچاته ئې په دنيا كښې څه علم نشي كيدې. ليكن په نخښو سره د هغې اندازه لگيدې شي نو د جهنميانو يوه نخښه داده چې د الله ﷻ وركړى قوتونه په صحيح كارونو كښې نه لگوي. د صحيح علم او معرفت دپاره چې الله ﷻ عقل سترگي او غوږونه وركړي دي هغه ټول بې خايه لگوي او اصل مقصد چې ورته په هغې سره دائمي اونه ختميدونكې آرام او دولت نصيب كيدې شي، دهغه طرفه توجه نه كوي

په بڼكاره كافران به پوهيدى ليدل كتل او اوريدل كولى شي نو په دې آيت مبارك كښې ددې د نېستوالى نېت ورته ولم كولى شي؟ ددې حقيقت څه دي؟ دې آيت مبارك كښې د كافرانو د پوهي ليدلو او اوريدلو د نيشوالى بيان دې حالانكه په ليدلو كتلو سره نه خودغه خلق پاگلان دي او نه پانده كانه دي، بلكه د دنيا په ټولو كارونو كښې زيات هوښيار او چالاك ثابت شوى دي.

مگر خبره داده چې الله ﷻ پخپل هر مخلوق كښې دهغه د ضرورت او دهغه د ژوند د مقصد په جوړ مناسب عقل او شعور ايخوډې دي. كومو څيزونو ته چې مونږ بې عقله، بې حسابه او بې شعوره وايو، او گټور وئې، په حقيقت كښې هغه هم د هيڅ ادراك او عقل او شعور نه خالي نه دي. دغه څيزونه په كښې په هغه اندازه موجود دي چې په كومې سره ددې د ژوند مقصد پوره كيږي، د ټولو نه كم عقل او شعور او حس په جماداتو كښې دي، چې نه څه وده كوي اونه دخپل ځانې نه وتل او گرځيدل راگرځيدل كوي. ددغه څيزونو اندازه په كښې دومره كمه ده چې د هغې نه ئې د ژوند نخښې پيژندل هم ډير گران دي. ددې نه په زياته اندازه په نباتاتو كښې دا څيزونه شته چې د ژوند مقصد ئې وده كول او زياتيدل دي. هم ددې مناسب عقل او ادراك وركړې شوې دي، ورپسې د حيواناتو نمبر دي چې د هغې د ژوند په مقصد كښې وده كول، گرځيدل، ځان دپاره خوراكه او غذا حاصلول، د ضروري وهلاكوونكو څيزونو نه ځان ساتل، ترې تېستيدل او خپل نسل پيدا كول هم دي. هغې ته ددې مناسب عقل او شعور وركړې شو چې د نورو څيزونو نه زيات دې مگر هم دومره وركړې شو چې په هغې سره د خپلې خيټې د كولو، اوده كيدو، وينيدو، وغيره انتظام كولى شي او دښمن نه پرې ځان ساتلې شي، ټولو نه روستو د انسان نمبر رازى چې د ژوند مقصد ئې د ټولو نه پورته داسې دي چې هغه به خپل پيدا كوونكې او پالونكې هم پيژني. د هغه په مرضي به روان وي. د هغه د ناخوښو څيزونو نه به ځان ساتي، د ټولو مخلوقاتو په حقيقتونو به نظر اچوي او د هغې نه به كار اخلي. دهر څيز نتيجه او انجام نه به ځان خبروي. د كره، كوټه، بڼه او بد جاج به اخلي، د خرابيانو نه به ځان ساتي او خوبيانې به اختياروي. د انساني نوع دا خصوصيت دي چې ورته د ترقي كولو لوڼې ميدان ورته حاصل دي كوم چې بل قسم مخلوق ته حاصل نه دي. يو خصوصيت ئې دادې چې دده په عملونو او كارونو باندې جزا سزا شته، هم په دې وجه ورته

عقل او شعور د ټولو مخلوقاتو نه زيات وړکړې شوې دي دپاره ددي چې د عامو حيواناتو د سطح نه زيات دخپل ژوند د مقصد په مناسب کارونو کښې ئې اولگوي، د الله ﷻ وړکړې مخصوص عقل، شعور، اود هغه وربخښلې بينائې او اوريدل په کښې اولگوي. ددي حقيقت په ښکاريدو سره د يو انسان او نورو ځناورو تر مينځه په پوهيدو ليدو، او اوريدو کښې ډير فرق پکار دي. که انسان هم يوازې په هغه څيزونو کښې خپل عقل، ليدل او اوريدل استعمالوي، په کومه کښې ئې چې ځان ځناور استعمالوي، د هر څيز په انجام او نتيجو باندې نظر لرل. خرابيانو نه ځان ساتل او د خير ښيگړې کارونه کول کوم چې انسان سره خصوصيت لري.

هغې ته ئې خيال او توجه کول پريخودل. نودغه انسان ته به سره د عقل لرلو بې عقله راسره دنظر لگيدو نابيناؤ سره د اوريدو کونړ وئيلې شي. هم په دې وجه داسې خلقو ته قرآن عظيم الشان په بل ځانې کښې ﴿فَمَنْ يَكْفُرْ غَمًّا﴾ فرمائيلې دي. دې کښې دا بيان نشته چې دغسې خلق دخپل خوراک، څکاک د اوسيدو، اوده کيدو او وينيدو په ضرورياتو نه پوهيږي. يا ددي په باره کښې نور څه نه پيژني اونه وينی آوري، بلکه ددوي باره کښې قرآن عظيم الشان يو ځانې کښې داسې فرمائي چې: ﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غٰفِلُونَ﴾

اود فرعون، هامان او ددوي د قومونو باره کښې فرمائي چې: ﴿وَكَاٰنُوا مُتَجَبِّرِيْنَ﴾ مگر ددوي هوبنيارتيا ليدل او اوريدل وغيره به يوازې په داسې کارونو کښې استعماليدل په کومو کښې چې د نورو عامو څاروؤ استعماليږي. يعنې يوازې د تن بدن، په غم فکر کښې لگيدلی وو. د روح هيڅ خدمت ئې نه کولو، اونه ئې ددي دائمي راحت او آرام باره کښې څه سوچ کولو اونه ئې په دغې باره کښې اوريدل او ليدل کول، که داسې خلق په معاشياتو او عمرانياتو کښې هر څومره ترقي او کړي، سپورمي او مريخ فتح کړي، د مصنوعي سيارو نه ددنيا ټوله فضا ډکه کړي خو دا يوازې د تن بدن خدمت دي، د کالبوت او د خيتې غم، فکر کول دي، دې نه مخکښې ئې هيڅ درک نه لگي چې د روح د هميشه آرام او راحت څه فکر او کړې شي. هم دا وجه ده چې قرآن عظيم الشان ورته رانده او کانړه وئيلی دی. او پدې آيت مبارک کښې ئې د پوهې، اوريدو او ليدو نيشتوالي بيانوي، مطلب ئې دادي چې په کوم څيز باندې دده دپاره پوهيدل پکار وو هغه نه آوري، په کومو څيزونو ئې چې ځان پوهه کړي. يا څه ئې اوليدل او کتل هغه شان خو عام څاروي غوايان، خرونه او ټټوان هم کوي.

په دې بنا د آيت مبارک په آخره کښې ئې اوفرمايل چې: ﴿اُولٰٓئِكَ لَا نَعْمٰى﴾ دهغوي دڅاروؤ په شان دي د خپل تن او خيتې په خدمت کښې لگيا دي، خوراک او خيته ددوي د ترقي آخرې پورې ده، بيا ئې اوفرمايل چې: ﴿بَلْ هُمْ اَفْضَلُ﴾ بلکه دهغوي نه هم بدتر دي ولي چې ځناورد شريعت د احکامو مکلف نه دي، جزا، سزا ددوي دپاره نشته، که ددي ځناورو مقصد، يوازې د ژوند او دخپل دين تن، بدن سمول وي نو صحيح دي، مگر انسان دپاره هر کله چې دخپلو عملونو حساب وړکول هم دي، جزا او سزا پرې اړه لري، نو د ځناورو نه زيات بيوقوفان ځکه شو چې هغه خو دخپل مالک ښه پوره خدمت کوي، پوره حکم ئې مني، او دغه قسم انسان نه دخپل مالک حکم په ځانې راوړي اونه ئې دخدمت فکر لري، په دې بنا د

خناورو نه زيات بي وقوفه او غافله شو، ځكه فرمائي چې: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰغِلُونَ﴾ [اوهم دغه كسان [د حق نه] غافلان دي].

وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى	اود الله دى نومونه بنه
فَادْعُوهُ	يا اود الله ﷻ دپاره بنه بنه نومونه دى
يٰۤهَامْ وَذُرُّوا الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِىْٓ اَسْمَآئِهٖ ط	نواواز كوي هغه ته په هغې سره او پرېږدئ! هغه كسان اچي كوږو والي كوي په نومونو د هغه كښي نو په هغې سره ئې رابلئ او هغه خلق پرېږدئ چي د الله ﷻ نومونو كښي كوږو والي لتوي
سَيَجْزَوْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝	زړه بدله وركړې شي هغوى له ادهغې اچي وژ هغوى چي كول به ئې دوي ته به دخپلو عملونو بدله ډيره زر وركړې شي

آسان ترجمه قرآن

او اسماء حسني (بنه بنه نومونه) دالله دي، پس دې نومونو سره الله لره رابلئ، او هغه خلقو لره پرېږدئ چه هغه په نومونو كښ كړه لاره اختياري وي، هغوى چه څه كوي نو دهغې بدله به هغوى ته ملاؤ شي.

خلاصه تفسير

﴿وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا﴾ او بنه بنه [مخصوص] نومونه الله ﷻ دپاره [خاص] دي نو په دې نومونو سره الله ﷻ موسوم كوني ﴿وَذُرُّوا الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِىْٓ اَسْمَآئِهٖ ط﴾ او [په نورو باندې ددې نومونو اطلاق مه كوني بلكه] داسي خلقو سره تعلق هم مه لرئ چه ددې [ذكر شو] نومونو كښي كجروي كوي [داشان چه غير الله باندې ددې نومونو اطلاق كوي لكه څنگه چه هغه خلقو هغوى ته معبود او اله په اعتقاد سره ونيله] ﴿سَيَجْزَوْنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝﴾ ددې خلقو په كړو په دوي ته ضرور و سزا ملاوېږي.

معارف او مسائل

تېرو شوؤ آيتونو كښي د جهنميانو ذكر وو چا چې عقل او حواس د الله ﷻ دنخښو په ليدو، آوريدو په هغې باندې پوهيدو او په كښي سوچ فكر كولو باندې اونه لگول، د آخرت د هميشه او نه ختميدونكي ژوند دپاره ئې څه سامان برابر نكړو، په نتيجه كښي ئې دالله ﷻ وركړې عقل او بصيرت دلاسه وركړو، د الله ﷻ د ذكر په ذريعه دخپل نفس د اصلاح او كاميابي نه غافله شو او د خناورو نه زيات په گمراهي او بي وقوفئ كښي پريوتو.

اوس په دې آيت مبارك كښي د دوي د مرض علاج او دوا، خودلې شوى دى چي د الله ﷻ نه دعا غوښتل او د الله ﷻ ډير ډير ياد كول دي، لكه فرمائي چې: ﴿وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا﴾ اود الله ﷻ دپاره بنه بنه نومونه دى نو په هغې سره ئې رابلئ.

د اسماء حسني زيات تفسير: د ښكلو نومونو مطلب هغه نومونه دي چي د كمال د صفتونو په اعلى درجه باندې دلالت كوي، ښكاره ده چي د څه كمال اعلى درجه، كوم د پاسه چي بله

درجه نشی کیدی ، هغه یوازې د کائناتو خالق ته حاصله ده ، بل هیڅ مخلوق ته نشی حاصلیدی ، ولې چې هر کامل نه مخلوق څخه بل زیات کامل او هر فاضل نه بل زیات فاضل کیدی شی . لکه قرآن عظیم الشان فرمائی چې : ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ . په دې وجه آیت مبارک کښې داسې یو عبادت اختیار کړې شو چې ترې معلومه شوه چې اسماء حسنی یوازې د الله ﷻ خصوصیت دې چې نورو ته حاصل نه دي . ﴿قَادِعُوهُنَّ﴾ یعنی هر کله چې معلومه شوه چې الله ﷻ لره اسماء حسنی دی چې هغه یوازې هم دهغه ذات سره خصوصیت لري نو ضروری ده چې الله ﷻ لره بلنې او هم په دې اسماء حسنی ئې بلنې . بلل ، یا ورته آواز کول د دعا ترجمه ده ، دا لفظ په قرآن عظیم الشان کښې د دوو معنو دپاره استعمالیږي .

① د الله ﷻ د ذکر دپاره په دې شان چې دهغه حمد وثناء سره د تسبیح او تحمید نه بیان کړې شی . ② په حاجتونو او مشکلاتو کښې د الله ﷻ نه خپل حاجتونه غوښتل ، د مصیبتونو او آفتونو نه د خلاصیدو او د مشکلاتو د آسانۍ خواست ترې کول .

دې آیت مبارک کښې د ﴿قَادِعُوهُنَّ﴾ لفظ دواړو معنو دپاره استعمال شوي دي . په دې بنا د آیت مبارک معنی دا شوه چې د حمد وثناء او د تسبیح لائق یوازې د الله ﷻ مبارک ذات دي . مشکلاتو او مصیبتونو نه خلاصې ورکول او حاجتونه پوره کول هم یوازې د الله ﷻ په قبضه کښې دي ، نو حمد وثناء هم دده کول پکار دی او حاجت پوره کولو دپاره او مشکلاتو حل کولو دپاره الله ﷻ لره بلل پکار دی . د بللو طریقې ئې دا اوخودله چې هم هغه اسماء حسنی سره ئې بلنې چې الله ﷻ لره ثابت دی .

د دعا څېنې آداب : دې آیت مبارک کښې امت ته دوه هدایتونه ورکړې شوي دي . یو دا چې د الله ﷻ د ذات نه سوا بل هیڅوک ، د حقیقی حمد وثناء یا مشکل کشاین او حاجت روائی دپاره دبللو لائق او جوگه نشی کیدی . بله دا چې دده دبللو دپاره هم هر څوک آزاد نه دی چې د خپلې خوښې په الفاظو سره ئې یاد کړي . بلکه الله ﷻ پخپل فضل و کرم سره مونږ ته هغه الفاظ هم اوخودل چې کوم دهغه د شان سره ښائی او مونږ ئې پابند کړو چې هم په هغه الفاظو سره ئې یاد کړو ، خپلې رائي سره ئې نور الفاظ بدل نکړو ، ولې چې د انسان د وس نه بهر خبره ده چې ټول اړخیز لحاظ اوساتی او دهغه د شان لائق الفاظ جوړ کړې شی .

بخاری شریف او مسلم شریف کښې د ابی هریره رضی الله عنه په روایت د نبی کریم صلی الله علیه و آله د احادیث پاک منقول دي چې د الله ﷻ یو کم سل نومونه مبارک دي څوک ئې چې محفوظ کړي هغه به جنت ته ځي . ۱ . امام ترمذی رحمته الله علیه او حاکم رحمته الله علیه دغه یو کم سل نومونه په تفصیل سره خودلی دي . ۲ . د الله ﷻ ددې یو کم سل نومونو په وئیلو سره دهر مقصد دپاره کړې دعا قبلېږي ، څنگه چې د الله ﷻ وعده ده چې : ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ [تاسو ما لره بلنې زه به مو دعا قبوله کړم] .

۱ (صحیح البخاری ، کتاب الدعوات ، باب لله مائة اسم غفر واحد : ج ۲ ، ص ۹۲۹ ، و صحیح مسلم ، کتاب الذکوالخ : باب فی اسماء الله تعالی و فضل من احصاها : ج ۲ ، ص ۲۲۲)
۲ (جامع الترمذی ، أبواب الدعوات ، باب : ج ۲ ، ص ۱۸۸ تا ۱۹۰ ، و المستدرک للحاکم رقم الحدیث : ۲۰)

حاجتونو او مشكلاتو دپاره ددعا نه بل هيڅ زيات ښه تدبير نشته دي. چې په كښې دڅه ضرر انديښنه نه وي او نفع به ئې يقيني وي، د خپلو حاجتونو دپاره الله ﷻ نه دعا غوښتلو كښې خود نقصان هيڅ احتمال نشته، او يوه نفع په كښې نغده داده چې دعا يو عبادت دي چې ثواب ئې دهغه په عمل نامه كښې ليكلې شي. لكه حديث پاك كښې رازي چې: ﴿الدعاء مع العبادة﴾ (۱) [دعا كول د عبادت مغز دي]. د كوم مقصد دپاره چې دعا اوشې اكثر هم هغه غوښتلې مقصد پوره كيږي. كله داسې هم كيږي چې دغه غوښتلې مقصد د انسان دپاره مفيد نه وي نو ددغې دعا مخه داسې مقصد ته واړولې شي كوم چې دده دپاره مفيد وي، دغه شان حمد و ثناء سره د الله ﷻ ذكر كول دايمان غذا ده چې په نتيجه كښې ئې د انسان مينه محبت الله ﷻ سره او ترلې شي، كه د دنيا تكليفونه ورته راپېښ هم شي نو هغه پرې سپكيږي، او ورته آسانيږي.

د بخاري شريف او مسلم شريف، ترمذي شريف او نسائي شريف په صحيح حديثونو كښې د نبی كريم ﷺ دا فرمان راغلې دي چې: چاته څه بې آرامۍ يا سخت ضرورت راپېښ شي نو پكار دي چې دا كلمات وائي، ټول مشكلات به ئې آسان شي. ﴿لا اله الا الله العظيم الحليم لا اله الا الله رب العرش العظيم لا اله الا الله رب السموت والارض ورب العرش الكريم﴾ (۲)

اود حاكم په مستدرک كښې د انس رضی الله عنه په روايت د نبی كريم ﷺ دا فرمان منقول دي چې فاطمه رضی الله عنها ته ئې او فرمائيل چې تاسو دپاره دي ته څه بنديز دي چې تاسو زما وصيت واؤړئ او په دي عمل او كرئ، وصيت دادې چې سحر مابښام دا دعا كوئ:

(۳) ﴿يا حي يا قيوم برحمتك استغيث اصر على شأني كله ولا تكلني الى نفسي طرفه عين﴾ (۴)

دا دعا هم ټولو حاجتونو دپاره بې مثاله ده.

خلاصه دا شوه چې ددغې آيت مبارك په دي جمله كښې امت ته دوه هدايات وركړې شوي دي:

① يو دا چې حمد و ثناء سره د مشكلاتو او حاجتونو دپاره يوازې الله ﷻ لره بلئ، مخلوقاتو لره مه بلئ.

② بل دا چې الله ﷻ يوازې په هغې نومونو سره بلئ كوم چې الله ﷻ لره ثابت دي. ددي الفاظ مه بدلونئ.

ددې آيت مبارك بله جمله كښې فرمائي چې:

﴿وَدْعُوا الَّذِينَ يُلْعَدُونَ فِي آسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [او هغه خلق پرې دئ چې د الله ﷻ نومونو كښې كوږوالي ته وي ته به دخپلو عملونو بدله ډيره زر وركړې شي].

لغت كښې د الحاد معنى ميلان او درميانه لارې نه برته كيدل دي، په دي بنا د قبر لحد ته لحد ځكه وائي چې هغه د قبر د مينځ يو طرفته وي. قرآن عظيم الشان كښې د الحاد معنى دا

(۱) جامع الترمذي، أبواب الدعوات، باب منه: ج ۲، ص ۱۵۵

(۲) صحيح البخاري، كتاب الدعوات، باب الدعاء عند الكرب: ج ۲، ص ۳۹، وصحيح مسلم، كتاب الذكر والدعاء الخ:

باب دعاء الكرب: ج ۲، ص ۲۵۱، وجامع الترمذي، أبواب الوتر، باب ما جاء في صلاة الحاجة: ج ۱، ص ۱۰۸، ۱۰۹

(۳) ترجمه: يا حي يا قيوم، زه ستا در حمت په واسطه تانه لرياد كومر چه زما ټول حالت صحيح كړم او ما ډيو لوطه دپاره هم خپل نفس ته مه حواله كړم.

(۴) المستدرک للحاكم رقم الحديث: ۱۹۵۸

کیدی شی چی د قرآن عظیم الشان صحیح معنی پریخودی شی او په اخواد یخوا خبرو سره تاویل او بدلون په کښې راوستې شی.

دې آیت مبارک نبی کریم ﷺ ته دا هدايت ورکړې شوې دې چې تاسو ﷺ داسې خلقو سره تعلقات هم پرېږدئ چې د الله ﷻ په اسماء حسنی کښې د الحاد نه کار اخلي.

د الله ﷻ په نومونو مبارکو کښې د کورنۍ کولو بندیز او ددې مختلف صورتونه: د الله ﷻ په نومونو مبارکو کښې د کورنۍ تګ یا بدلون راوستو گټور صورتونه کیدی شی چې ټول ددې آیت مبارک په مضمون کښې داخل دي.

یو صورت دادې چې د الله ﷻ دپاره داسې یو نوم استعمال کړې شی کوم چې د قرآن پاک او د حدیث تر مخه ثابت نه وی. د حقانی علماؤ اتفاق دې چې هیڅوک دا اختیار نه لري چې دخپلې خوښې یو نوم سره الله ﷻ لره یاد کړي، یا د هغه حمد و ثناء دخپلې خوښې په صفت سره او کړې بلکه دې دپاره هغه الفاظ ضروري دي چې په قرآن عظیم الشان کښې او سنت کښې دده دپاره ذکر کړې شوی وی، لکه الله ﷻ ته کریم وئیلې شی، سخی نشی وئیلې، نور وئیلې شی، ابيض ورته نشی وئیلې، شافی ورته وئیلې شی طیب ورته نشی وئیلې، سره ددې چې د هرو دواړو الفاظو معنی سره یوه ده.

د الله ﷻ په نومونو مبارکو کښې د الحاد دویم صورت دادې چې د قرآن عظیم الشان نه ثابت شوی څه نوم مبارک ئې په دې خیال پریخودی شی چې هغه دپاره نامناسب او گټورلې شی. په دې شان دابنکاره بې ادبی هم ده.

د الله ﷻ په مخصوصو نومونو مبارکو سره بل څوک یا داول یا مخاطب کول جائز نه دي: دریم صورت دادې چې د الله ﷻ د مخصوصو نومونو مبارکو څخه نوم بل چا دپاره استعمال کړې شی. تفصیل ئې دادې چې کوم نومونه مبارکه قرآن عظیم الشان کښې او حدیث پاک کښې بل چا دپاره استعمال شوی وی، نومونو دپاره به هم جائز وی چې چا دپاره ئې استعمال کړو. لکه رعوف، رحیم، رشید، علی، کریم، عزیز وغیره. او که قرآن عظیم الشان او حدیث پاک کښې کوم نوم مبارک د بل چا دپاره نه وی استعمال شوی نو دهغې نوم بل چا دپاره استعمالول په دغه الحاد کښې داخل بالکل ناجائزه او حرام دی، لکه رحمن، سبحن، رزاق، خالق، غفار، قدوس وغیره.

بیا داسې مخصوص نومونه که بل چا دپاره دې فکرئ او بې خیالئ د وجې نه استعمال کړې شی نو دا خو به کفر نه وی البته سخته گناه به ځکه وی چې دا مشرکانه الفاظ دی البته په دې شان استعمالولو کښې به ئې کفر او شرک هم وی چې عقیده ئې هم دغسې وی، لکه خالق، او رزاق یا رحمان سبحان چاته په دې عقیده او وائی چې هغه پیدا کوونکې او روزی رسان گنړی. افسوس دې چې نن صبا عام مسلمانان په دې غلطئ کښې انبستی دي، ځینې مسلمانانو خو اسلامی نومونه ایخودل د سره پریخودی دي. په صورت او سیرت باندې خوړو مې نه هم نشو پیژندل کیدی چې گنې دا مسلمان دې صرف په نوم به پیژندلې شو خو اوس ئې نومونه هم په انگریزئی طرز ایخودی شی نو د اسلامی نومونو خدیجه ﷺ، عائشه ﷺ، فاطمه ﷺ په ځانې د زاناؤ نومونه، نسیم، شمیم، شهناز، نجمه او پروین ایخودل شروع شو. ددې نه زیات دافسوس خبره داده چې عبدالرحمان، عبدالخالق، عبدالرزاق، عبدالغفار،

عبدالقدوس وغيره ته اصل نومونو اخستو په ځانې رحمان ، خالق ، رازق ، غفار ، قدوس ونيلې شي . او دې کښې هم دلوني غضب خبره داده چې قدرت الله ته الله صاحب او قدرت خدا ته خدا صاحب ونيلې شي . دا ټول ناجائز ، حرام او گناه کبيره ده څومره ځل چې دغسې نوم واخستې شي هغه څومره ځل ئې گناه کبيره او کره او اوريدونکې هم دگناه نه خالي نه پاتې کيږي . دا داسې بې خونده او بې فائدي گناه ده چې زمونږ زرگونه روڼه ئې شپه ورځ کوي ، دا فکر نه کوي چې ددې لږ شان حرکت انجام څومره خطرناک دې ، چې ددغې آيت په ذکر شوې جمله کښې پرې داسې خبردارې او زورنه ورکړې شوې ده چې ﴿سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (دوی ته به دخپلو عملونو بدله ډيره زر ورکړې شي) . دا بدله په گوته کړې شوې نه ده ځکه سخت عذاب ته اشاره کيدې شي .

په کومو گناهونو کښې چې څه دنياوې فائده يا لذت او آرام دې دهغې باره کښې خو دا هم ونيلې شي چې زه دخپل خواهش يا ضرورت نه مجبوره شوم خو افسوس دې چې اوسني مسلمانان د جهالت او غفلت په وجه داسې فضول او بې فائدي گناهونو کښې اخته وي چې په کښې نه ددنيا څه فائده شته او نه يو ذره خوند او آرام په کښې شته ، وجه ئې داده چې حلال ، حرام ، جائز او ناجائز ته دچا خيال هم نشته ، [نعوذ بالله منه] .

وَمِمَّنْ	
اوځينی دهغه چانه	۱
او زمونږ په	۱
خَلَقْنَا	أُمَّةٌ يَهْدُونَ
چې پيدا کړې دي مونږه يوه ډله ده چې لار ښايي خلکو ته مطابق دحق اوهم ددې حق مطابق انصاف کوي	يَا حَقِّقْ
مخلوق کښې يوه ډله داسې هم شته چې دحق مطابق خلکو ته خودنه کوي او دحق مطابق انصاف کوي	وَبِهِ
وَالَّذِينَ	كَذَّبُوا
او هغه کسان چې دروغ ئې اوکترل ايتونه زمونږه درجه په درجه به او نيسو مونږ هغوی په داسې طريقه	يَا أَيُّهَا
اوچا چې زمونږ ايتونه دروغ گنرلي دي	سَنَسْتَدْرِجُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ	وَأَمْلَى
چې نه به پوهيږي هغوی اوږه مهلت ورکوم هغوی ته بيشکه تدبير زما سخت دي آيا فکر اونه کړودې خلکو	إِنَّ كَيْدِي
چې په خان به نه پوهيږي اوږه هغوی ته مهلت ورکوم زما نيول ډير سخت دي آيا دوی چرې فکر نه دې کړې	مَتِينٌ
مَا بِصَاحِبِهِمْ	مِّنْ جُنَّةٍ
چې نشته په ملگري ددوی باندې هيڅ ليونتوب نه دې هغه مگر ابرونکي دې ښکاره	إِلَّا نَذِيرٌ
چې ددوي په دې ملگري پيغمبر باندې ډيريانو هيڅ اثر نشته هغه خو بس ښکاره وروونکي دي	مُبِينٌ
أَوَلَمْ يَنْظُرُوا	فِي مَلَكُوتِ
آيا اونه کړو نظر دوی په سلطنت د آسمانونو اود زمکې او په هغه کښې	السَّمَوَاتِ
آيا دوی د آسمانونو اوزمکې انتظام ته نه دي کتلي	وَالْأَرْضِ
او هغه	وَمَا

خَلَقَ اللَّهُ	مِنْ شَيْءٍ ۝	وَأَنْ عَلَيَّ	أَنْ	يَكُونُ
جی پیدا کری دی اللہ	یو خیز اودا سوچ نی اوندہ کړو چی کیدی شی جی وی به			
خیز نه نی نه دی کتلی چی اللہ	پیدا کری دی اودی نه نی هم فکر نه دی کری چی			
قَدْ أَقْرَبَ	أَجَلُهُمْ ۝	فَبِأَيِّ حَدِيثٍ	بَعْدَهُ	يُؤْمِنُونَ ۝
نیتہ راترې شوي ده نود دي قران نه پس به دوی لاپه کومه خبره ایمان راوړی				

آسان ترجمه قرآن

او څو نړۍ په مخلوق کښ یو جماعت داسې هم دي چه خلقو ته حقه لاره نهائی، او دهغې (حق) مطابق د انسان نه کار اخلي. او کومو خلقو چه څو نړۍ آیتونو لره دروغون کړي دي، هغوی به مونږ داسې په مزه مزه اولیسو چه هغوی ته به پته هم ونه لگی. او څه هغوی ته مهلت ورکوم، یقین وکړه چه څما تدبیر ډیر مضبوط دي آیا دي خلقو داسوچ نه دي کړي چه دا صاحب چه هغه سره د دوی واسطه ده (یعنی محمد) هغه کښ د لیوننتوب څه اثر نشته، هغه څه نور څه نه بلکه په صفا طریقه خلقو لره ویرو لکې دي او آیا دي خلقو د آسمان او زمکې سلطنت او الله چه کوم خیزونه پیدا کړي دي هغې باندې غور نه دي کړي، اودا (سوچ ئې نه دي کړې) چه کیدی شي د دوی هغه مقرر وخت نژدي شوې وي؟ اوس ددي نه وروستو آخر کومه خبره ده چه هغې باندې به دوی ایمان راوړي؟

خلاصه تفسیر

(وَمَنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ۝) او زمونږ په مخلوق جن وانس کښې [ټول گمراه نه دي بلکه] یو جماعت [په دوي کښې] داسې هم دي چه [ددین] حق [یعنی داسلام] موافق خلقو ته هدایت [هم] کوي او ددي موافق [په خپلو اود پردو په معاملاتو کښې] انصاف هم کوي (وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا) او چه کوم خلق زمونږ ایتونه په دروغه گنري (سَلَّطْنَا لَهُمُ مِنْ خَلْقِهِمُ قُلُوبًا يَعْمُونَ ۝) مونږ دوي په مزه مزه [جهنم] طرف ته راکارو په داشان چه دوي ته خبر قدرې نشته دي (وَأَمْلَأْنَاهُمْ أَنْ كَيْدِي مَتِينٌ ۝) او [په دنیا کښې په عذاب نازلولو سره په دوو باندې د وراچولو نه] دوي ته مهلت ورکوم بیشکه څما تدبیر ډیر مضبوط دي. (أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا ۝ مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ حِنَّةٍ ۝) آیا هغه خلقو په دي خبره کښې غور اونکړوچه د چاسره ددوی معامله ده هغوي ته لږ هم لیوننتوب نشته دي (إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ۝) هغوي خو صرف یو صفا صفا [د عذاب نه] ویرو لو والا دي [چه دا داصالت په طور دپیغمبر کار وي] (أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ ۝) او آیا دي خلقو غور نه دي کړي دآسمانونو او زمکې په عالم کښې (وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ ۝) او [داشان] په نورو خیزونو کښې چه الله ﷻ پیدا کړي دي [چه دوي ته د توحید علم استدلالی حاصل شوې وي] (وَأَنْ عَلَيَّ أَنْ يَكُونَ قَدْ أَقْرَبَ أَجَلُهُمْ ۝) او په دي خبره کښې [هم غور ئې نه دي کړې] چه ممکن ده چه ددوي مرگ نژدي وي [چه د احتمال د عذاب نه ویرېږي اوددي نه دپېچ کیدلو فکر کوي اوپه فکر سره حق دین ملاوېږي او د مرگ د نزدیکی امکان هروخت دي او کله چه د قران غوندې مؤثره کلام نه دوي ته فکر پورې هېڅ حرکت نشته دي نو] (فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ۝) بیا دقران نه پس به په کومه خبره داخلق ایمان راوړي.

معارف او مسائل

تيرو شوؤ آيتونو کښې د جهنميانو حالتونه ، صفتونه ، او ددوئ د گمراهي د اسباب بيان کړي شوي وو چې خدائي ورکړې عقل او بصيرت او فطري قوتونه په اصل کار کښې اونه لگول او برباد نه کړل ، بيا ورپسې ددوئ د مرض علاج د الله ﷻ د نومونو مبارکو او د الله ﷻ د ذکر په ذريعه خودلې شوي وو ، اوس په دې آيتونو کښې بل طرفته د دنيا د خاوند او اهل حق بيان دې کومو چې د الله ﷻ د ورکړې عقل نه کار اخستلو سره صحيح لار اختيار کړه ارشاد دې چې : ﴿وَمِنْ خَلْقْنَا أُمَّةً يُهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾^(۱) او زموږ په مخلوق کښې يوه ډله داسې هم شته اچې د حق مطابق [خلقوته] خودنه کوي | او د حق مطابق انصاف کوي |.

د تفسير امام ابن جرير رحمته الله عليه پخپل سند سره نقل کړي دي چې نبي کریم ﷺ ددې آيت مبارک په تلاوت کولو سره او فرمايل چې دې کښې د ذکر شوي امت نه زما امت مراد دې ، چې دخپلو جگړو فيصلې به د حق او انصاف مطابق کوي ، او د لين دين په ټولو معاملو کښې به حق او انصاف خپلې مخې ته لري^(۲) .

عبد بن حميد رحمته الله عليه نه روايت دې چې نبي کریم ﷺ صحابه کرامو رضي الله عنهم ته د خطاب کولو په وخت او فرمايل چې دا آيت مبارک ستاسو باره کښې نازل شوې دې او تاسو نه رومېي هم يو امت ته دا صفتونه او شان ورکړي شوي دي ، بيا ئې دا آيت مبارک تلاوت کړو چې : ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾^(۳) ، مراد دا دې چې يو ټولې د موسی عليه السلام په امت کښې هم وو چې خلکو ته به ئې لار خودله ، او خپل مينځ کښې د راپيښيدونکو جگړو په فيصلې کولو کښې به ئې د الله ﷻ د شريعت مکمله تابعداري کوله او امت محمديه ته يې هم په دې صفتونو کښې خصوصي بيلتون او امتياز ورکړي دي .

ددې خلاصه دوه خصلتونه دي ، يودا چې د نورو خلکو مشري او رهنمائي کول يا مشوره ورکول د شريعت په تابعداري کښې وي ، بل دا چې خپل مينځ کښې راپيښې شوې جگړې دې د شرعي قانون په جوړ فيصله کړې شي .

غور کولو سره معلومېږي چې دا دواړه داسې خصلتونه او صفتونه دي چې ديو قوم يا ديو ډلې خير ښيگړي ، د دنيا او آخرت کاميابي په دې اړه لري ، يعنې په صلح ، جنگ ، دوستي او دښمني په هر حالت کښې دې ددوئ اصل مقصد حق او انصاف کول وي ، خپلو دوستانو او ملگرو ته په طريقه کار خودلو کښې د حق تابعداري کوي وي ، د دښمنانو او حريصانو په جگړه کښې هم د حق په وړاندې خپل ټول خيالات او خواهشونه پريخودل پکار دي چې خلاصه ئې حق پرستي ده نو د امت محمديه په نورو امتونو باندې د غوره والي اولور والي راز او د دوئ دبيلتون نخښه هم دا حق پرستي ده چې دوئ خپل ټول ژوند د حق تابع جوړ کړو ، خپلو ذاتي خواهشاتو او خانداني يا قومي رسمونو ته په کښې بالکل دخل ورنکړو ، او خپل مينځ کښې په راپيښو جگړو کښې ئې هم خپل خپل هميشه دپاره د حق په وړاندې ښکته اولرلو ، د صحابه کرامو رضي الله عنهم او تابعينو پوره تاريخ ددې گواه دې ، او کله د نه چې دې امت

(۱) تفسير الطبري رقم الحديث: ۱۵۴۵۸

(۲) الدر المنثور تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۷۸

کُنْیې په دې دوو خصلتونو کُنْیې خلل او نقصان راغلو دغې وخت نه دسر دلاندې راگوزار شو او مخ په کُنْیې تلل یې شروع شو.

د ډیر افسوس او غم خبره ده چې نن دا حق پرست امت خالص خواهش پرست جوړ شوېدې، دې کُنْیې ډلې او پارتی جوړې شوي چې دنیا ئې خاص ذاتی غرضونه او د دنیا سپکې او ذلیلې فائدې دپاره جوړیږي، یو بل ته خالص د نفسانی خواهشاتو یا خاندانی رسمونو او رواجونو بلنه ورکولې شی، که څوک ئې دې نه منع کوی نو ټول په جمع دهغه مقابلې ته تیار شی، لیکن نه د حق او شریعت مطابق د کار کولو چرته څه لوظ قول کولې شی، نه بل چا ته د تابعدارئ کولو نصیحت کولې شی، او نه ددې په خلاف ورزئ کولو سره د چا تندې گنجې کیږي. که خپل مینځ کُنْیې ئې څه جگړه او مقدمه راپیښه شی نو د څو ورځو د دنیا دوهمې فائدې په خاطر د الله ﷻ قانون پریرېدی. او د شیطان قانون په ذریعه فیصلې کولو ته خوشحالیږي.

ددې ناکاره انجام هر چرته لیدلې کتلې شی، ددې په وجه دا امت خوارو زار شو. [الا ماشاء الله] ولې چې دوی د حق نه مخ واړولو، الله ﷻ ترې د خپل امداد مخ واړوله. د حق پرستئ په ځانې چا ته چې خواهش پرستئ کُنْیې څه دنیوی نفع په لاس ورغله هغه په دغې باندې فخر کوی. مگر ددې په نتیجه کُنْیې چې قوم او ملت تباه کیږي دهغې لیدونکې او آوریډونکې هیڅوک نشته. که د ټول امت کامیابی او ترقی د چا مخې ته وی نو ددې نه سوا، بل هیڅ لار نشته چې دا قرآنی اصول بنه مضبوط او نیولې شی مطلب دا چې پخپله هم پرې په ښه شان سره عمل او کړې او نورو ته هم ددې د پابندئ جوړولو لارې گودرې او خودلې شی.

بل آیت مبارک کُنْیې ددې شبهي جواب دې چې هر کله قومی ترقی په حق پرستئ او د حق او انصاف په تابعدارئ اړه لری، نو کوم غیر مسلم قومونه چې د حق نه سراسر لرې دی هغوی ولې په دنیا کُنْیې وده کوونکي ښکاري، جواب ئې دادې چې:

﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ﴾ یعنی مونږ دخپلو آیتونو تکذیب کوونکو لره د خپل حکمت او رحمت په بنا په یو وار نه نسیو بلکه په قراره قراره او په مزه مزه راگیر وو چې دوی پرې خبر هم نه وی. په دې وجه دنیا کُنْیې د کافرانو او فاجرانو د مالدارئ یا دعزت او مرتبې سره غولیدل ځکه پکار نه دی چې دا په حقیقت کُنْیې دوی دپاره څه دښیگرې سامان نه دې بلکه د الله ﷻ د طرفه استدراج دې، د استدراج معنی داده چې درجه په درجه پورې په پورې کا راوکړې شی، د قرآن عظیم الشان او د سنت په اصطلاح کُنْیې استدراج دې ته وئیلې شی چې د بنده په گناه کولو باندې په دنیا کُنْیې څه تکلیف او مصیبت پرې رانشی بلکه څومره چې گناهونه ئې زیاتېږي دنیوی مال و اسباب ئې ورسره په مخه زیاتېږي. نتیجه ئې دا وی چې په خپلې بد کردارئ ورته هیڅ وخت څه خبرداري نه وی او په غفلت سره ئې سترگې ئې نه غړیږي، خپل خراب عملونه ورته خراب په نظر نه راځي. ځکه ترې د آوریډو غم او فکر ورسره نه وی، د انسان دا حالت دهغه رنځور پشان دې چې علاج ئې نه وی، رنځورتیا لره شفاء او زهر و لره تریاق گنړی او استعمالوی، نتیجه ئې دا وی چې داسې کس ناڅاپه په عذاب کُنْیې راو نیولې شی، او کله تر مرگه پورې دا سلسله جاری وی او په مرگ سره ئې دغه مستی او بی هوشی ختمه شی او د همیشه عذاب ئې ځانې جوړ شی.

قرآن عظیم الشان پہ مختلفو سورتونو او آیتونو کنبی ددی استدراج ذکر کړې دې لکه فرمائی چې:

﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ۖ خَلَّىٰ إِذَا فَرُّوْا بِمَآؤُتِهَا أَخَذْنَاهُمْ مِّنْهُنَّ فِتْنَةً ۚ فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ۝﴾

اېس هر کله چې دوی نصیحتونه هیر کړل نوموړې پرې دهر قسم خوشحالی دروازي پرانیستي تردې چې دوی ته مونږ څه ورکړې وو په هغې خوشاله شول نوموړې ناڅاپه راوښول او دوی بالکل حیران پاتې شو.

دا استدراج کافرانو سره هم کيږي او گناهکارو مسلمانانو سره هم، هم دغه وجه ده چې کله صحابه کرامو رضی الله عنہم او نور پخوانو بزرگانو ته به الله ﷻ د دنیا نعمت او دولت ورکړو نو ددې ویره به ورسره مل شوه چې هسې نه دا استدراج وي.

دریم آیت مبارک کنبی ددې استدراج بیان دې چې:

﴿وَأْمُرْهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ۝﴾ [اوزه هغوی ته مهلت ورکوم زمانبول ډیر سخت دی]

څلورم آیت مبارک کنبی د کفارو د دغه باطل خیال رد کړې شوې دې چې [معاذ الله] نبی کریم ﷺ د لیونتوب په رنځ اخته دې، فرمائی چې:

﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ قِنَ ۖ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝﴾ [آیا دوی چرې فکر نه دې کړې چې ددوي

چاسره واسطه راغلې ده په هغه باندې ډیر یانو هیڅ اثر نشته د هغه په وړاندې خود ټولې دنیا عاقلان او حکماء حیران دي، دهغه په باره کنبی د جنون خیال کول پخپله جنون دې. نبی کریم ﷺ خو حقائق صفا صفا بیانوي او د آخرت او د الله ﷻ د عذاب څخه خلق وپروې.

پنځم آیت مبارک کنبی دوی ته د دوو څیزونو طرفته د فکر بلنه ورکړې شوې ده، اول د الله ﷻ په مخلوقات کنبی د غور و فکر کولو اوبل د خپل عمر په دې مودې او د عمل په فارغتیا باندې د نظر کولو.

د قدرت په کاریگری کنبی په لې شان عقل، فکر کولو سره او غور کولو سره د معمولی پوهې خاوند به هم د الله ﷻ د قدرت شان او پیژنی او دهغې ننداره به ورته ښکاره شی، او که د ژور نظر خاوند ورته مخه کړي نو د جهان ذره ذره به ورته د قادر مطلق او حکیم مطلق ثناء خوان، تسبیح ویونکې او حمد بیانونکې ښکاره شی. چې هغې نه پس، په الله ﷻ باندې ایمان راوړل به یو فطری تقاضا جوړه شی.

د خپل عمر په موده او زمانه کنبی د غور، فکر کولو نتیجه داده چې کله انسان په دې پوهه شی چې د مرگ وخت به کله رازی نو د ضروری کارونو په پوره کولوی به یو ذره غفلت هم نه کوي، او ښه په توجه او چستۍ سره به دده دپاره کار کوي. ولې چې د مرگ نه بې پرواه کیدل داسې یو غفلت دې چې انسان په گډوډو او جرمونو کنبی اخته کوي، او کله چې مرگ ځان ته مخې ته راوړی نو ډیرو جرمونو نه دېچ کیدو دپاره آماده کوي. همدغه وجه ده چې نبی کریم ﷺ فرمائی چې: ﴿اکثروا ذکرها ذم للذات الموت﴾ (۱)

(۱) جامع الترمذی، أبواب الزهد، باب ما جاء فی ذکر الموت: ج ۲، ص ۵۱

[تاسو هغه څيز ډيرو ډير يادوى چې ټول خوندونه ختموى يعنى مرگ]

ځكه په آيت مبارك كښې فرمائى چې :

﴿وَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ﴾ [الفظ د ملكوت د ملك په معنى كښې د مبالغې دپاره ونيلې كيږي. ددې معنى ده عظيم ملك، د آيت مبارك معنى داده چې آيا دې منكرانو د الله ﷻ په عظيم ملك كښې غور نه دې كړې چې په آسمانونو او زمكو او بې شميره څيزونو باندې محيط دي، او آيا دوى په دې باندې نظر نه دې كړې چې دا كيدي شى چې ددوى مرگ نژدې وي چې هغې څخه ورستو به د ايمان او عمل فرصت ختم شى.]

د آيت مبارك په آخر كښې فرمائى چې ﴿فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ﴾ [يعنى كوم خلق چې د قرآن كريم د داسې واضحو نخبو څخه ورستو هم ايمان نه راوړي نو دوى به په بل څه باندې ايمان راوړي]

مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ

هغه څوك اچى بې لارې نې كړى الله اېس نشته څوك لارښودنكې هغه ته او پرېږدي دوى | په سر كښى ددوى كښى

څوك چې الله ﷻ د هدايت نه محروم كړى انوهغه ته هيڅوك هدايت نشى كولې او داسې خلق الله خپله

يَعْمَهُونَ ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا

چې سرگردانه گرځي تېوس كوى ستانه اېه باره د قيامت كښى اچى كله به وي اقاميدل دهغې اووايه | بيشكه

سر كښى كښى سرگردانه پرېږدي دوى ستانه د قيامت باره كښى تېوس كوى اچى كله به راځي اورته اووايه

عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجِيبُهَا إِلَّا هُوَ يُقَاتِلُهَا

علم دهغې ازمارب سره دې اڼه ښكاره كوى هغه اېه وخت خپل باندې مگر | هم هغه دروندې

دهغې علم صرف زمارب سره دې | هم هغه به نې پخپل وخت ښكاره كوى | دغه شان به

فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْثَةً

په آسمانونو كښى او په زمكه كښى | نه به راځي په تاسو باندې مگر | ناساپه

د آسمانونو او زمكې ډيره سخته حادثه وي | په تاسو به بالكل ناڅاپه راځي

يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ

تېوس كوى دا خلق ستانه | لكه چې ته تحقيق كونكې نې اېه باره دهغې كښى | ورته اووايه

دوى ستانه داسې تېوس كوى | لكه چې ته دهغې نه پوره پوره خبر نې | ورته اووايه

إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿بِشْكَه

| هم علم دهغې | د الله سره دې | وليكن | اكثر د خلقو | نه پوهيږي

چې دهغې علم صرف الله ﷻ سره دې | خوزيات خلق بيخي نه پوهيږي

آسان ترجمہ قرآن

ہم نے خوک چہ اللہ ہی گمراہ کری ، ہم نے خوک ہدایت نہ ہی کولی ، او داسی خلق اللہ (ہی دیار او مددگار) پر پروردی چہ دوی خپلہ سرکشی کنیں حیران او پریشالہ وی (ای پیغمبر) خلق ستا نہ د قیامت پہ بارہ کنیں تپوس کوی چہ دابہ کله وی آتہ و وایہ : دہم ہی علم خو صرف حمار رب سرہ دی ہم ہمہ بہ ہی پہ خپل وخت ہنکارہ کوی بل خوک نہ ، ہمہ پہ آسمانوں او زمکو کنیں دیر دروند خیز دی چہ کله راخی نو ناخاپہ بہ راخی ، دا خلق ستا نہ داسی تپوس کوی لکہ چہ تا دہم ہی پورہ تحقیق کری دی ، تہ و وایہ چہ ددی پورہ علم اللہ خخہ دی لیکن اکثر خلق (پہ دی خبر) نہ پوھیوی .

خلاصہ تفسیر

﴿ مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ﴾ او چالہ چہ اللہ گمراہ کری ہمہ ہیخوک پہ نیغہ لار نشی راوستلی [نوبیا غم ہی فاندی] ﴿ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴾ او اللہ دوی پہ گمراہی کنی سر و ہلی بہرولی پروردی [چہ پہ یو خل ورتہ پورہ سزا ورکری] ﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴾ خلق ستاسونہ د قیامت د ورخی پہ بارہ کنیں تپوس کوی چہ دابہ کله واقع کیہی ﴿ قُلْ إِنَّمَا عَلَيْهَا بِنَاءٌ بِرَبِّیْ ﴾ تاسو افرمانی چہ ددی [دا] علم [چہ کله بہ واقع کیہی] صرف حمار رب سرہ دی [بل چا تہ ددی اطلاع نشہ دی] ﴿ لَا يَجْلِيهَا سُحُبٌ مُّجْدِيَّةٌ ﴾ دابہ پہ خپل وخت باندی داللہ نہ سوا بل ہیخوک ظاہر نکری [او دا ظاہرول بہ دا وی چہ دا بہ واقع کری نوبہ ہمہ وخت کنیں بہ یولو تہ خبراوشی ددی نہ مخکنیں بہ دا چاتہ دوئیلو پہ طور ظاہر نہ کری خکہ] ﴿ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ چہ ہمہ بہ پہ آسمانوں او زمکہ کنیں یوہ لویہ حادثہ وی . [ددی وجہ] ﴿ لَا تَأْتِيكُمُ اللَّيْلُ إِلَّا بُقْتَةً ﴾ ہمہ بہ تاسو باندی محض اچانک [بی خبری کنیں] راشی [چہ خنگہ ہمہ اجسامو باندی پہ متغیر او متفرق کولو کنیں دروند دی ہمدغہ شان ہمہ پہ زرونو باندی ہمہ داشان دروند اثر کوی . او دمخکنیں نہ پہ وئیلو سرہ دا خبرہ نہ پاتہ کیہی . او تپوس کول ہمہ ددی پہ معمول طور سرہ نہ دی بلکہ] ﴿ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ خَفِیُّ عَنْهَا ﴾ دوی تاسونہ داشان [بہ مبالغہ سرہ] تپوس کوی گویا چہ باند تاسو ددی تحقیقات کری وی [او د تحقیقاتونہ پس تاسو تہ ددی پورہ پورہ علم شوی دی] ﴿ قُلْ إِنَّمَا عَلَيْهَا بِنَاءٌ بِرَبِّیْ وَلَکِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ تاسو افرمانی چہ ددی علم [ذکر شوی] خاص اللہ سرہ دی لیکن اکثر خلق [دا خبرہ] نہ پیژنی [چہ بعضی علمونہ اللہ پہ خپلہ خزانہ کنیں پتہ کری دی . نبیانو تہ ہی ہمہ ددی خبر نہ دی ورکری . نو ددی نہ پہ ہی خبری د یو نبی پہ عدم اطلاع د تعیین د قیامت معاذ اللہ د نبوت نفی دلیل کنی . داشان چہ نبوت دیارہ دا علم لازم دی او انتفاء لازم مستلزم دہ انتفاء د ملزوم لہ حالانکہ دا رومی مقدمہ محض غلطہ دہ] .

معارف او مسائل

ددی نہ پہ مخکنی آیتونو کنیں د کافرانو او منکرانو ضد بیان شوی دی ، د اہم بیان شوی ووچی د اللہ د قدرت پہ ہنکارہ نخبنو باندی ہمہ دوی ایمان نہ راوی . دا خبرہ خکہ نبی کریم دیارہ د زیات غم خفگان موجب وہ ، چی نبی کریم پہ امت او پہ عام مخلوق باندی دیر زیات زہیریدل او دیر مہربانہ وو خکہ اوس ددی دریو آیتونو خخہ پہ رومی آیت

مبارك كنبې د نبی کریم ﷺ د تسلي دپاره او فرماييل چې : **خُوكَ اللّٰهُ** گمراه كړی دی هغه هېڅوك نه شی په لارې كولي او **اللّٰهُ** داسې خلق په گمراهي كنبې پرېږدي .
مطلب دا شو چې ددې خلقو په ضد او د حق قبلولو نه په مخ اړولو باندې غم ، خفگان ځكه مه كوښي چې ستاسو ﷺ د پيغمبري ذمه داري هم دومره ده چې حق خبره موبنه واضحه او په اثرناك انداز كنبې اورسوله . اوس دچا منل او نه منل يو تقديری كار دي ستاسو هيڅ دخل په كنبې نشته دې نوولې تاسو خفگان كوښي ؟ ددې سورت په مضمونو كنبې درې مضامين ډيرزيات ضروري وو . يو توحيد ، بل رسالت او دريم آخرت . دا درې واړه د ايمان او اسلام اصل بنيادونه دي ددې څخه د توحيد او رسالت مضمون په تيرؤ شوؤ آيتونو كنبې په تفصيل سره راغلې دي . اوس ددې آيتونو په آخری دوؤ آيتونو كنبې د آخرت او قيامت مضمون بيان شوې دي چې ددې د نازلیدو يوه خاص واقعه ده چې د تفسير امام ابن جرير او عبد بن حميد په روايت د فتاده نقل كړې ده . هغه داسې چې د مكې قريشود نبی کریم ﷺ نه د توقو مسخرو په ډول تپوس او كړو چې هر كله تاسو خلقو ته د قيامت دراتلو خبر وركوښي او دهغې نه خلق ويروښي كه تاسو رښتيني يئ نو ددې وخت راته اوبښايي چې په كوم كال ، كوم تاريخ ، كومه مياشت او په كومه ورځ به وي ؟ چې مونږ ورته د مخكښې نه تيارې او كړو . تاسو ﷺ سره زمونږ دخپلوئ او عزيزولئ تقاضاهم داده چې مونږ ته ئې اوبښايئ اكر كه عامو خلقو ته ئې خول نه غواړئ . نو په دې دا آيت مبارك نازل شو چې :

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ﴾ [دوئ ستانه د قيامت باره كنبې تپوس كوي] ، عربي كنبې لفظ د **﴿السَّاعَةِ﴾** لږې مودې دپاره استعمالېږي چې خاص حد ددې دپاره نه وي . او د اهل نجوم په اصطلاح كنبې د شواروز د څلريشتو حصو نه يوې حصې ته وئيلې شي . چې په اردو كنبې ورته گنټه وئيلې شي . خود قرآن عظيم الشان په اصطلاح كنبې هغې ورځې ته وئيلې شي چې ټول مخلوق به په كنبې مري او هغې ورځې ته هم وئيلې شي چې په كنبې ټول مخلوقات به دوباره راژوندي كيدوسره درب العالمين په دربار كنبې حاضرېږي .

د **﴿آيَاتٍ﴾** معنی ده كله ، او **﴿مَرْسِيٍّ﴾** معنی ده قائميدل ، **﴿لَا يُجَلِّيهَا﴾** د تجلية نه مشتق دي ، چې معنی ئې پرانستل او ښكاره كول دي . د **﴿بَغْتَةً﴾** معنی ده ناڅاپه . د **﴿خَفِيٍّ﴾** معنی عبد الله بن عباس رضي الله عنه عالم او خبردار كړې ده او په اصل كنبې خفي هغه چاته وئيلې شي چې په تپوسونو كولو سره د څه خبرې پوره تحقيق غواړي .

پدې بنا د آيت مبارك مطلب دا شو چې دا خلق د قيامت باره كنبې سوال كوي چې هغه به كله راځي ؟ تاسو ﷺ ورته اووايي چې ددې د ټاكلو صحيح علم يوازې زما رب سره دي ، نه رومي نه بل چاته معلوم دي اونه به په هغه وخت چاته رومي نه معلوم وي كله چې په سر راشي بلكه پخپله به ئې **اللّٰهُ** په سر راوستو سره ښكاره كړي ، هيڅ واسطه به په مينځ كنبې نه وي ، د قيامت دا پيښه به په آسمانونو او زمكه ډيره درنه واقعه وي چې په ذره ذره كيدو سره به والوځي . نو د حكمت تقاضا داده چې داسې سخته واقعه د رومي نه ښكاره نكړې شي ، گڼي ديقين كوؤنكو ژوند به تريخ شي . او منكرانو ته به دزياتو توقو موقعه په لاس ورشي ځكه ئې او فرماييل چې : **﴿لَا تَأْتِيَكُمُ الْبَغْتَةُ﴾** [په تاسو به بالكل ناڅاپه راځي] .

د بخاری او مسلم په یو حدیث پاک کښې د ابی هریره رضی الله عنه په روایت منقول دی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله د قیامت د ناڅاپي راتلو باره کښې او فرمائیل چې خلق به پخپلو خپلو کاروبار کښې مشغول وی، یو کس به د کپرې خرڅولو په غرض دهغې تهان ګاک ته پرانستې وی، هغوی به سودا سرته نه وی رسولې چې قیامت به قائم شی، یو کس به د اوبښې لشلې پیڅ خان سره اخستی وی او دهغې د استعمالولو نه وړاندې به قیامت راشی. څوک به د خپل تالاؤ مرمت کوی، هغې نه به لا اوزگار شوې نه وی چې پرې راشی. (روح المعانی) (۱).

مقصد دادې چې څنگه د انسان د ذاتي مرګ تاریخ او وخت نامعلومه ساتلو کښې د الله جل جلاله لوڼې لوڼې حکمتونه دی دغه شان د اجتماعي مرګ دوخت په پټو ساتلو کښې هم لوڼې حکمتونه دی، اول او ښکاره حکمت په کښې دادې چې په یقین کوونکو باندې به ژوند لنډتنگ او دنیوی کارونه مشکل شی، منکرو خلقو ته به د توقو کولو زیات وخت په لاس ورشی او سرکشی به ئې نوره هم زیاته شی.

نو د حکمت تقاضا دا شوه چې ددې تاریخ نامعلومه اوساتلې شی، دپاره ددې چې خلق ئې هیبتناکو واقعو نه همیشه ویرېږي. چې دانې د گناهونو او جرمونو نه د بندیز راوستو زبردست اثرناک علاج دې. ځکه پدې آیتونو سره دا تعلیم ورکړې شو چې څوک د قیامت د راتلو یقین لری او د رب العالمین په وړاندې د ټولو پیشی هم یقیني گنړی. دا به ئې یقین وی چې په دغه ورځ به د خو او بدو عملونو جاج اخستې شی، چې په نتیجه کښې به ئې بې مثاله اوبې زواله نعمتونه حاصلېږي یا [معاذ الله] د دوزخ هغه سخت عذاب وی چې دهغې په تصور سره به غونۍ زیګ کيږي نو عقل مند بنده له دانه وی پکار چې عمل ته د فارغیدو وخت په دې بحثونو کښې ضائع کړی چې دا واقعو به کله په کوم کال او په کوم تاریخ وی، بلکه د عقل تقاضا داده چې د عمر فرصت غنیمت او گنړی او ددې ورځې دپاره په تیارۍ کښې مشغول شی، د رب العالمین د حکمونو د خلاف کولو نه دومره ویرېږي څنگه چې د اور نه هر انسان ویرېږي.

د آیت مبارک په آخر کښې ددغې خلقو په سوال رادوباره کولو سره فرمائی چې:

﴿يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ خَافِيَةٌ عَنْهَا﴾ (دوئ ستانه داسې تپوس کوی لکه چې ته د هغې نه پوره پوره خبر ئې). رومې سوال خودا وو چې هر کله داسې لویه واقعو کیدونکې ده نو مونږ ته ددې پوره پوره صحیح تاریخ او وخت معلومیدل پکار دی. جواب ئې داسې ورکړې شوې دې چې دا سوال د بې عقلۍ او بیوقوفۍ نه پیدا شوې دې. د عقل تقاضا داده چې ددې د ټاکلو چا ته دسره خبر ځکه نه وی چې هر عمل کوونکې هر وخت د آخرت د عذاب نه په ویریدو سره نیک عمل کښې اخته اوسی او د ناکاره عملونو نه په ځان ساتلو کښې په پوره توجه سره مصروف وی.

د دوئ د دویم سوال مطلب دا وو چې گنی نبی کریم صلی الله علیه و آله ته ضرر د قیامت صحیح تاریخ، او وخت معلوم دې. د تحقیق کولو په وجه ئې د الله جل جلاله نه ددې علم ضرور حاصل کړې دې خو مونږ ته ئې د څه وجې نه نه ښائی، ځکه ئې ورته د خپلوئ او عزیزولئ روڼی واچولو او سوال ئې ترې اوکړو چې مونږ ته د قیامت پوره معلومات راکړی. ددې سوال په جواب کښې ورته

(۱) تفسير روح المعانی تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۳۸، وصحيح البخاری، کتاب الفتن، باب خروج النار: ج ۲، ص ۱۵۴.

اللہ ﷻ او فرمائیل چي :

﴿قُلْ إِنَّمَا عَلَّمْتُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [يعني تاسو خلقو ته او وائي چي حقيقت دادې چي د قيامت د صحيح تاريخ د الله ﷻ څخه سوا يوې فرېستې ته يا نبی ته هم علم نشته دي ، خو ډير خلق ددې حقيقت څخه بې خبره دي چي ډير علوم الله ﷻ صرف ځان سره محفوظ ساتي او ددې علم يو فرېستې يا پيغمبر ته نه وي ، خلق دا گنري چي د نبوت او رسالت دپاره دا لازمي ده چي د قيامت علم به ورسره خامخا وي بيا ددې څخه دا نتيجه راوېاسي چي هر کله نبی کریم ﷺ ته ددې علم نشته دي نو معاذ الله دوي ﷺ نبی نه دي ، خو پورته معلوم شو چي دا خيال بالکل غلط دي]

خلاصه دا شوه چي داسې سوال کوونکي ډير بې قوفه اوناخبره دي ، نه ورته د مسئلې حقيقت معلوم دي ، نه ورته ددې حکمت او نه د سوال کولو طريقه. البته نبی کریم ﷺ ته د څه نخښو علم ورکړې شوې وؤ ، او ددې علم هم ورکړې شوې وو چي هغه اوس نزدې دي څنگه چي نبی کریم ﷺ په ډيرو صحيحو احاديثو کښې ښه په ښکاره بيان کړي دي. لکه فرمايلي دي چي زما پيغمبر کيدل او قيامت داسې سره يو ځاني شوی دی لکه د يولاس دوه گوتي . [ترمذي] (۱)

ځيني اسلامي کتابونو کښې چي د دنيا ټول عمر او وؤ زر کاله خودلې شوې دي دا د نبی کریم ﷺ حديث نه دي بلکه اسراييلي روايتونو نه راخستلې شوې مضمون دي . د طبقات الارض عالمانو چي د نوؤ تحقيقاتو تر مخه د دنيا عمر په لکونو کاله خودلې دي ، دا نه قرآني آيتونو مقابل جوړيديشی او نه صحيح حديث سره ، په اسلامي روايتونو کښې د داسې کچه اوبې سنده خبرو داخلول شايد دا مقصد لري چي د اسلام خلاف بدگمانی پيدا کړي شي . د کومو ترديد چي پخپله په احاديثو کښې موجود دي . يو صحيح حديث کښې پخپله رسول کریم ﷺ خپل امت ته فرمايلي دي چي ستاسو مثال د پخوانو امتونو په مقابله کښې داسې دي لکه د تور غوي په بدن چي يو سپين ويښته وي (۲) ، دې نه هر څوک اندازه لگولي شي چي د نبی کریم ﷺ په نظر کښې د دنيا عمر څومره اوږد دي چي اندازه ئې لگول هم گران دي په دې بنا حافظ ابن حزم اندلسي رحمه الله فرمايلي دي چي زمونږ عقیده داده چي د دنيا د عمر څه صحيح اندازه نشي لگولي کيدې ، ددې صحيح علم يوازي ددې پيدا کوونکي ته دي . [مراغي].

قُلْ لَا أَمْلِكُ	لِنَفْسِي نَفْعًا	وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ
اووايه چي زه اختيار نه لرم دپاره د ځان خپل د نفعي اونه د ضرر مگر هغه کيږي چي او غواړي الله		
ورته اووايه زه خود خپل ځان دپاره هم د نفعي نقصان مالک نه يم مگر هغه چي الله ﷻ او غواړي انوهغه کيږي		
وَكُلُّكُمْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَا اسْتَكْبَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ		
اوکه چري وي زه چي پوهيدلي په غيب خامخابه ډير حاصل کړي وؤ ما دخير نه		
اوکه ماته د غيبو خبرې معلومي وي نوځانله به مي ډيري خيگري راجمع کړي وي		

(۱) جامع الترمذي، أبواب الفتن، باب: ج ۲، ص ۲۵
(۲) صحيح البخاري، کتاب الانبياء، باب قصة يأجوج ومأجوج، ج ۱، ص ۲۴

وَمَا مَسَّنِي السُّوءُ إِنَّ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ

اونه به وو رسيدلي ماته | نقصان | نه یم زه | امگرا یرونکی | اوزیری ورکونکی | ادپاره دهغه قوم
او هیچری به ماته خه نقصان نه وو رسيدلي | زه خوبس و یرونکی | اوزیری ورکونکی یم | هغه چاته

يُؤْمِنُونَ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ

چی ایمان راوری | هغه [الله] هغه ذات دی | اچی پیدا ئی کری تاسو | دنفس | یونه
چی ایمان راوری | الله هغه ذات دی | چی تاسو ئی دیونفس | ادم | نه پیدا کری یی

وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا

اوجوره ئی کره | دهغی نفس نه | جوره دهغی | ادپاره ددی چی ارام حاصل کری | دهغی سره
اوهم دهغه نه ئی دهغه جوره | بی بی حواء | پیدا کری ده | چی هغی سره سکون بیامومی

فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَبْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ

نوکلہ چی اسری | ورخورشوپه هغی باندی | انو حامله شوه | په حمل سپک سره | پس گر خیدله به | دهغی حمل سره
نو کوم وخت چی دا سړی د بنخی سره یو خانی شوا | نو دهغی معمولی شان حمل پیدا شو | هغه ورسره گزیدئ شوه

فَلَمَّا أَتَتْكَ أَدْعَاكَ دَعَاكَ رَبُّهَا لَبَّيْكَ اٰتَيْنَا صَالِحًا

بیاهرکله چی | ادرنه شوه هغه | انو دعا او غوښتله دواړو | الله نه | ادر ب خپل نه | که چری | اتارا کر و مونږ ته | اچی صالح
بیاهرکله چی حمل دروند شوا | نو دواړو په شریکه خپل رب نه سوال او کړو | که تامونږ ته نیک اولاد را کړو

لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ فَلَمَّا أَتَاهَا

نوشوپه مونږه خامخا | دشکرا یستونکونه | پس هرکله چی | ورکړو | الله هغوی دواړو ته |
نومونږ به ستا ډیر شکر گزار شوا | نو کله چی الله هغی دواړو ته

صَالِحًا جَعَلَ لَهُ شُرَكَاءَ فِيهَا اٰتَاهَا

صحيح سالم بچی | اوجور کړل دواړه | هغه دپاره | شریکان | ایه هغی کښی | اچی ورکړی ئی | وز هغوی دواړو ته
نیک خوئی ورکړو | انو دواړو | الله دپاره په هغه ولد کښی | شریکان جوړ کړل | اکوم چی ورته الله ورکړی وو

فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ اَيُّشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ

نولوی دی | الله | دهغی نه | اچی شریکوی دوی | الله سره | ایا شریکوی دوی | هغه خه | اچی نشی پیدا کولی
او الله ډیر اوچت دی | دهغه خه نه چی دوی ئی | الله سره | شریکان کوی | ایا دوی ورسره هغه شریکان جوړوی

شَيْئًا وَهُمْ يَخْلُقُونَ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا

هیڅ خیز | بلکه هغوی پیدا کړی کیری | او طاقت نه لری هغوی | دپاره دهغوی | دامداد کولو
چه هغوی هیڅ نشی پیدا کولی | بلکه هغوی جوړولی شی | اونه دوی سره خه مدد کولی شی | اونه د

وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى

اونه دخانونو خپلو سره | امداد کولی شی | او که چری | تاسو راوبلی | هغوی | نیغی لاری ته
خپل خان مدد کولی شی | او که تاسو ئی نیغی لاری ته راوبلی |

لَا يَتَّبِعُوكُمْ	سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ	أَدْعَوْكُمْ لَهُمْ	أَمْ
نونه کوی هغوی پیروی ستاسو یوشان ده په تاسو باندې آیا که رابلئ تاسو هغوی یا			
نو هغوی تاسو پسې درتلې نشی ستاسو دپاره یوشان خبره ده که تاسو هغوی رابلئ او که			
أَنْتُمْ صَامِتُونَ			
تاسو چپ اوسی			
تاسو چپ پاتې شی			

آسان ترجمه قرآن

ته ووايه چه: ترڅو الله نه وي غوښتي نوڅه دخپل ځان دپاره دلفع اودنقصان اختيار نه لرم او که چري ماته دغېبو علم وي نو ما به دځان دپاره به به څيزونه جمع کړي وو، او ماته به څه تکليف نه رسيدلې څه خو يو ويروونکې يم او خوشخبري ورکونکې يم، هغه خلقو ته چه ځما خبره مني، الله هغه ذات دې چه هغه تاسو ديو تن نه پيدا کړي يې او دهغه نه شي دهغه بي بي پيدا کړه، دې دپاره چه هغه دهغې سره آرام حاصل کړي، بيا چه کله سړی ښځې لره پته کړه [په ښځه ورڅوړ شو] نوښځې سپک غوندې حمل واخستو چه هغې سره به دا گرځيده بيا چه کله دا حمل دروند شو نو دواړو (ښځې اوځاوند) دخپل پروردگار نه دعا وکړه چه: که تا مونږ ته تندرست اولاد را کړو نو مونږ به ضرور ستا شکر به ادا کوو ليکن چه کله الله دوی ته تندرست اولاد ورکړو نو دوی دالله ورکړې شوي نعمت کښ نور خلق دالله سره شريک جوړول شروع کړل حال دا چه الله ددوی د مشرکانه خبرونه اوچت دي. آيا دوی داسې څيزونه لره (دالله سره خدايي کښ) شريک کوي چه هيڅ څيز نه شي پيدا کولې بلکه هغوی خپله پيدا کړې شوي دي؟ اوله ددې خلقو څه مدد کولې شي او نه دخپلو ځانونو مدد کولې شي او که ته دوی صحيح لارې ته رابلې نو ستا خبره نه مني (بلکه) که تاسو هغوی ته راصد ده والي او که خاموش پاتې کيدو دواړه خبرې هغوی دپاره پراخې دي.

خلاصه تفسير

(قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا) تاسو اوواڼې چه زه پخپله دخپل ځان دپاره [هم چرته لا دنورو دپاره] دڅه فائدي [تکويني حاصلولو] اختيار نه لرم او نه دڅه ضرر [تکويني د لرې کولو] اختيار لرم [إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ] خو صرف دومره چه څومره الله غواړي [چه ماته اختيار را کړي او چه په کار کښې اختيار را نکړي په هغې کښې بعضې وخت فائدي فوت کيږي او ضررونه واقع کيږي يو مقدمه خوداشوه] او [دويمه مقدمه داده چه] (وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ) که ما د غيبو خبرې [دامور اختياريه متعلق] علم لرلي (لَأَسْتَكْبَرْتُ مِنَ الْغَيْبِ وَمَا مَنَنِ السُّوءِ) نو ما به [دخپل ځان دپاره] ډيرې فائدي حاصلې کړې وې او په ما به هيڅ ضرر نه راتلو [ځکه چه دعلم غيب په سبب معلومېږي چه فلانې کارزما دپاره يقيني طور سره فائده مند دې اودا به مې اختيار ولې او فلانې کارزما دپاره مضر دې نوددې نه به مې ډډه کوله او اوس چونکه علم غيب نشته دې ددې وجې بعضې وختونو کښې دنافع علم نه لرم چه اختيار نه کړم او داشان د مضر علم نه لرم چه ددې نه ځان بچ کړم بلکه کله کله خو الله نافع مضر او مضر نافع گنځم حاصل د

استدلال داشو چه دعلم غیب دپاره دنفعی اوضرر مالک کیدل لازم وو. دا مقدمه په ذکر کښې روستوده اولازم منتفی دې. دا مقدمه په ذکر کښې مقدمه ده نو ملزوم یعنی علم غیب نې منتفی دې اودا مطلوب ده. غرض زه دداسې کارونو علم نه لرم [اِنَّ اَنَا الْاَلَانِیُّ وَبَشِیْرٌ لِّقَوْمٍ مُّیْمُوْنٍ] زه محض [د احکام شرعیه بیانولو سره او د ثواب] زیرې ورکوونکې او [د عذاب نه] وپروونکې یم دهغه خلقو دپاره چه ایمان لري [خلاصه داشوه چه د نبی ﷺ اصل مقصد د امور نکوښه احاطه کوي نه دي، ددې وجې هغه علمونو چه په هغې کښې د قیامت دخبر علم هم داخل دې نبي ته ملاویدل ضروري نه دي. البته د نبوت اصل مقصد د شریعت د امورو علم وافی او هغه ماته حاصل دې. ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ هغه الله ﷻ [داسې قادر] او منعم دې چه هغه تاسو دیو واحد خان [یعنی آدم ﷺ] نه نې پیدا کړني ﴿وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا﴾ اودده نه یې دده جوړه جوړه کړه [مراد ترې بی بی حوا ده چه د هغې تفصیل په سورت نساء کښې تیر شوي دې] چه هغه ددې خپلې جوړې نه انس حاصل کړي [نو هرکله چه هغه خالق هم دې او محسن هم نو عبادت دهغه حق دې] ﴿فَلَمَّا تَفَشَّهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيْفًا فَمَرَّتْ بِهِ﴾ بیا [مخکښي دده اولاد زیات شو او په دوي کښې ښځه خاوند جوړ شو لیکن په دوي کښې د بعضو حالت داشو چه] کله خاوند ښځې سره قربت اوکړو نو دهغې حمل شو [چه اول اول] سپک غوندې وو نو هغه دې په [خیته کښې] گرځولو [بې تکلیفه] گرځیدله ﴿فَلَمَّا أَتَتْكَ دَعَاكَ رَبُّهَا﴾ بیا چه کله هغه [حامله ددې حمل په وخت تیریدوسره] وزنده شوه [او دواړو ښځې خاوند ته یقین اوشو چه حمل دې] نو په دغه وخت کښې دوي ته رنگ په رنگ احتمالات او توهومات کیدل شروع شول لکه په بعضې حملونو کښې خطري پېښې ددې وجې [دواړو خاوندانو ښځې دالله ﷻ نه چه ددوي مالک دې دعا اوغوښتله چه ﴿لَیْسَ اَیْتِنَّا صَالِحًا لِّتَكُوْنَنَّ مِنَ الشَّکِرِیْنَ﴾] که تا ﷻ صحیح سالم اولاد راکړو نومونې به ښه شکر کوو [لکه چه څنگه عام عادت دې چه دمصیبت په وخت کښې الله ﷻ سره لوني لوني وعدې کوي]. ﴿فَلَمَّا اَتَتْهَا صَالِحًا جَعَلَتْهُ شُرَكَاءَ فَمَا اَنْهَمُا﴾ نو کله چه الله ﷻ دوي دواړو ته صحیح سالم اولاد ورکړونودالله ﷻ په ورکړې شوي خیزونو کښې دې دواړو شریکان جوړ کړل [په مختلف قسمه چا په اعتقاد کښې چه دا اولاد فلاڼي مرده یازوندي راکړې دې. چا په عمل سره چه دده دنوم نذر اونیاز نې اوکړو یا ماشوم نې بوتلو او هغه په مخکښې نې دده تندي کیخودو. یا په قول سره چه دهغه په بندگۍ باندي نې نوم کیخودولولکه عبد الشمس یا بنده علی وغیره. یعنی دا حق وو دالله ﷻ چه منعم او خالق او قادر او محسن دې. خرج نې کړو دا دنورو معبودانو دپاره] ﴿فَلَعَلَّ اللهُ عَمَّا یُشْرَکُوْنَ﴾ نوالله پاک دې ددې شرکونه نه [تردې خودالله ﷻ صفات مذکور دي چه مقتضي دي. دده د معبودیت د استحقاق د مخکښې د آلهه باطله د نقصانونو ذکر دې چه مقتضي دي. ددوي د عدم استحقاق معبودیت فرماني] ﴿اَیُّرَکُوْنَ مَا لَا یَخْلُقُ شَیْئًا وَهُمْ یُخْلَقُوْنَ﴾ آیا [الله ﷻ سره] داسې شریکان جوړوي چه هیڅ یو خیز نشي جوړولې او [بلکه] هغوي لره پخپله بل جوړوي [چنانچه ظاهر دي چه بت پرست دا پخپله تراشي]. ﴿وَلَا یَسْتَطِیْعُوْنَ لَهُمْ نَعْرًا وَلَا اَنْفَهُمْ یَنْفَعُوْنَ﴾ او [دیو خیز جوړول خو لویه خبره ده] دوي [خو داسې عاجزه دي چه ددې نه آسان کار هم نشي کولې لکه] دوي ته دهیڅ قسمه مدد [هم] نشي ورکولې او [ددې نه بله لویه خبره دا ده چه] پخپله خپل مدد هم نشي کولې [که څه حادثه

دوي ته راپيښه شي لکه که يو سرې دوي ماتوي راماتوي ﴿وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُكُمْ﴾ او [ددې نه لابله واورئ چه] که تاسو دوي ته څه خبره ونيلو دپاره آواز اوکړئ نو دوي ستاسوپه وينا باندې نه شي گرزیدلې [ددې دوه مطلبه کيدی شي] يو دا چه تاسو دوي ته آواز اوکړئ چه دوي تاسو ته څه خبره اوکړي نو ستاسو وينا به نه آوري يعني نه به وائي او دويم ددې نه زیاته دا چه که تاسو دوي ته آواز اوکړئ چه راشئ مونږ تاسو ته څه وايو نو ستاسوپه وينا باندې نه شي گرزیدلې يعني ستا په وينا عمل نشي کولې بهر حال ﴿سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْهُمْ أَمْ لَكُمْ صَايِتُونَ﴾ ستاسو په اعتبار سره دواړه برابر دي که تاسو دوي ته آواز اوکړئ [نودوي ئي نه آوري] اويا تاسو خاموشه شئ [نوبيا خو نه آوريدل ظاهر دي خلاصه دا شوه چه کوم يو کار دتولو نه آسان دې چه څوک درته د څه ونيلو دپاره آواز اوکړي نو هغه واورئ هغوی ددې نه عاجزه دي نو چه کوم ددي نه مشکل دي چه خپل حفاظت اوکړي اويا ددې نه مشکل دي چه دنورو مدد اوکړي او بيا دتولو نه زیات مشکل دې چه څه خيز پیدا کړي نو ددې نه خو ډیر زیات عاجزه دي بيا داسې عاجزه او محتاج څنگه د معبودیت لائق کیدلې شي.

معارف او مسائل

رومبی آیت مبارک کښې د مشرکانو او عوامو دا غلطه عقیده رد کړې شویده چي دې خلقو د پیغمبرانو ﷺ باره کښې لرله ، هغه دا چې پیغمبران ﷺ په غیبو پوهیږی ، د الله ﷻ پشان د کائناتو ذره ذره باندې د نبی کریم ﷺ علم راجاپیره دې ، او دا عقیده ئې هم لرله چې هغوی د هر نفع نقصان مالکان دی پخپله خوښه چاته نفع رسولې شی ، نو ددې عقیدې په بنیاد دغې خلقو د هغوی نه د قیامت د ټاکلې نیتې خودلو غوښتنه کوله چې بیان ئې ددې نه په مخکښې آیت مبارک کښې تیر شو بدې .

دې آیت مبارک ددغې خلقو مشرکانو عقیده رد کړه او وې خودل چې علم غیب او دتولو کائناتو په ذره ذره باندې راجاپیره علم ، یوازې د الله ﷻ یو مخصوص صفت دې . دې کښې ورسره بل څه مخلوق شریک گرځول خواه هغه فرېسته وی یا یو نبی او رسول وی شرک او ډیر غټ ظلم دې همداشان د هر نفع نقصان مالک کیدل هم یوازې د الله ﷻ خاص صفت دې چې په کښې ورسره څوک شریک گنړل هم کفر دې د کوم د ختمولو دپاره چې قرآن عظیم الشان نازل شو او نبی کریم ﷺ پیغمبر راوړلې شو . د قرآن عظیم الشان بې شمیره آیتونو بیا بیا دا خبره ښکاره کړیده چې علم غیب او علم محیط چې هیڅ یوه ذره ذره ترې پټه یا بهر نشي کیدې ، دا یواځې د الله ﷻ خاص صفت دې ، دغه شان قدرت مطلقه هم چې هر نفع نقصان ئې په قبضه کښې وی ، دا هم د الله ﷻ یو خاص صفت دې ، په دې تولو صفتونو کښې د الله ﷻ نه سوا ، بل مخلوق لره شریک گرځول شرک دې .

پدې آیت مبارک کښې نبی کریم ﷺ ته حکم ورکړې شوې دې چې تاسو ﷺ ددې اعلان اوکړئ چې زه د خپل ځان دپاره هم د نفع نقصان مالک نه یم . دنورو د نفع نقصان به څنگه مالک شم ، دغه شان ورته ئې افرمائیل چې ددې اعلان اوکړئ چې زه عالم الغیب نه یم ، چې دهر څیز علم لرل مالره ضروری وی ، که زه عالم الغیب وې نو د نفع هر یو څیز به زما په لاس کښې وو ، هیڅ نفع به مې دلاسه نه وته ، او دهر نقصان څیز نه به محفوظ وم ، هیڅ نقصان به راته نه رسیدو ، حالانکه دا دواړه خبرې نشته ، ولې چې ډیر داسې څیزونه رسول

کریم ﷺ ته په لاس ورنغلل کوم ئې چې په لاس کښې راوستل غوښتل او ډیر داسې تکلیفونه او ضررونه ورته اورسیدل کوم نه چې ئې ځان ساتل غوښتل. لکه د غزوة حدیبیه په موقعه سره د صحابه کرامو ﷺ عمرې ادا کولو نه ایسار کړې شو سره ددې چې ټولو د عمرې احرام ترلې وو، او د عمرې ادا کولو نه بغير احرامونه ئې کوز کړل او همدغه شان مدینې منورې ته واپس شو، دغه شان غزوة احد کښې نبی کریم ﷺ زخمی شو، او مسلمانانو عارضی ماتې او خوړله، دغه شان نور مشهور واقعات هم د نبی کریم ﷺ په ژوند مبارک کښې راپېښ شوی دی. او ددې واقعاتو ښکاره کولو مقصد شاید دا وی چې په خلقو باندې عملی طور دا خبره واضحه شی چې انبیاء ﷺ اگر چې د الله ﷻ په نزد د ټولو نه زیات مقبول او زیات غوره دی خو بیا هم د علم الهی او قدرت مالکان نه په دې کښې د حکمت دادې چې په دې غلط فهمی کښې څوک اخته نشی کومې کښې چې عیسایان او نصرانیان داسې اخته شوی دی چې خپل رسول ئې د الهی صفتونو مالک او گنړلو او په شرک کښې اخته شو.

دې آیت مبارک کښې دا هم واضحه کړه چې انبیاء ﷺ څو نه قار د مطلق وی او نه عالم الغیب، بلکه انبیاء ﷺ د علم او قدرت دومره حصه لری کوم چې ورته د الله ﷻ د طرفه ورکړې شوی وی، البته په دې کښې هیڅ شک نشته چې انبیاء ﷺ ته د الله ﷻ د طرفه ورکړې علم او قدرت د ټولو مخلوقاتو نه زیات وی، خصوصاً زمونږ نبی کریم ﷺ ته خود اولین او آخرین علم ورکړې شوې وو، یعنی نبی ﷺ ته یواځې هغه ټول علم ورکړې شوی وو کوم چې ځان ځان له ټولو پیغمبرانو تهور کړې شوې وو. بلکه ددې نه هم زیات علم دوی ﷺ ته ورکړې شوې وو. نو ددغه ورکړې علم په جوړ دوی علیه السلام ته د زرگونو په شمیر کښې د غیبو خبرونه ورکړې شوی وو. چې دهغې رښتیني هر چا پخپله اولیدله. په دې وجه دا خو وئیلې شو چې نبی کریم ﷺ ته د زرگونو، لکونو، د غیبو څیزونو علم ورکړې شوې وو، خو دې ته د قرآن عظیم الشان په اصطلاح کښې علم غیب نشی وئیلې او نه په دې بنیاد هغوی ﷺ ته عالم الغیب وئیلې شی.

د آیت مبارک په آخر کښې فرمائی چې: ﴿إِنَّا أَنَا لَا نَذِيرُهُمْ إِلَّا تَقْوَمُ يُؤْمِنُونَ﴾ [زه خو بس وېرونکې

اوزیرې ورکونکې یم] هغه چاته چې ایمان راوړی او بد کارو لره سره د عذاب نه وېروم]. بل آیت مبارک کښې د توحید د عقیدې ذکر دې کومه چې د اسلام د ټولو نه زیاته لویه بنیادی عقیده ده، او دې سره په څه قدرې تفصیل باندې دا بیان هم راغلې دې چې شرک باطل او د عقل نه خلاف دې.

د آیت مبارک په شروع کښې الله ﷻ د خپل کامل قدرت یو ننداره د آدم ﷺ او حوا علیها السلام په پیدا کولو سره داسې بیان کړه چې:

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا﴾ [الله ﷻ هغه ذات دې چې تاسو ئې دیو نفس [آدم] نه پیدا کړی یو او هم دهغه نه ئې دهغه جوړه ابی بی حواء] پیدا کړې ده] چې هغې سره سکون بیامومی].

د الله ﷻ ددې عجیبه کاریگری تقاضا دا وه چې ټول اولاد د آدم ﷺ همیشه دهغه شکر گزار وي او هیڅوک مخلوق ئې ورسره دده په صفتونو کښې شریکان نه گرځولی خو غافل خصلته

انسانانو ددې په خلاف ډول داسې او کړل چې بيان ئې ددې آيت مبارک په دويمه جمله کښې او په ورپسې بل آيت مبارک کښې داسې راغلې دې چې:

﴿فَلَمَّا أَنْفَسَ تَحَمَّلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا قَمَرَتْ بِهِ فَلَمَّا أَنْفَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنُكَفِّرَنَّ مِنَ الشُّكْرِينَ ۝ فَلَمَّا أَنْفَسَ صَالِحًا جَعَلَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا أَنْفَعَهُمَا فَعَمِلُوا اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝﴾

ايښی اولاد آدم د خپل غفلت او ناشکری په وجه په دې معامله کښې دا عمل او کړو چې کله د سړي او ښځې د مادې څخه حمل اوشی نو په اول اول کښې چې د حمل بوج نه وو ښځه به په آسانتيا سره گرځيده راگرځيده . بيا چې کله الله ﷻ په خپل قدرت سره دا حمل په دريو تيرو کښې د تربيت دپاره غټ کړو او ددې بوج محسوس شو نو مور پلار سره فکر پيدا شو او دا خطري يې محسوسولې چې ددې حمل څخه به څنگه اولاد پيدا کيږي ځکه چې کله د انسان د خيټې څخه عجيبه عجيبه مخلوق پيدا کيږي او کله خو ناقص الخلقت ماشوم پيدا کيږي روند يا گونگي په لاس پښو باندې معذوره ، ددې خطرو په سبب مور پلار دعاگانې غواړي چې يا الله ﷻ امونې ته صحيح سلامت ماشوم راکړي ، که تامونې ته نیک اولاد راکړو نومونې به ستا ډير شکرگزار يو

ليکن کله چې الله ﷻ د دوي دعاگانې قبولې کړې صحيح سلامت بچي ئې ورکړو نو بيا د شکر کولو په ځانې په شرک کښې اخته شو چې سبب ئې همدغه اولاد جوړ شو . ددې گنې صورتونه وي . کله خو ئې عقیده خرابه وي او دا گنې چې دا اولاد راته ، چاولی ، يا بزرگ راکړي دې ، کله داسې کيږي چې عملي طور يو ماشوم چا ژوندي يا مړ شوی بزرگ ته منسوب کړي او دهغه د نوم منښتي ورکول شروع کړي . يا ماشوم دغې بزرگ ته په وروستلو سره دهغه په مخکښې د ماشوم تندي اولگوي . او کله د ماشوم نوم په مشرکانه ډول کيږدي . لکه عبداللات ، عبدالعزيز ، عبدالشمس يا بنده علي وغيره . دا ددې ننداره ورکول دي چې ماشوم د الله ﷻ په ځانې ددغې بزرگانو پيدا کړې يا د دوي بنده وي ، دا ټول عملونه او عقیده شرکي دي چې د الله ﷻ د نعمت په مقابل کښې د شکر په ځانې ، د ناشکري مختلف صورتونه دي .

د دريم آيت مبارک په آخر کښې دداسې خلقو بې لاری او کوږوالي ئې په دې شان ښکاره کړو چې: ﴿فَعَمِلُوا اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝﴾ [والله ﷻ ډير اوچت دې دهغه څه نه چې دوي ئې الله سره شريکان کوي] . ددې آيتونو د تفسير نه دا خبره ښکاره شوه چې ددې آيت مبارک په دويمې جمله کښې د آدم ﷺ او حوا ﷻ په ذکر کولو سره بنياد مو ته د دوي تابعداري او د شکر گذاري تعليم ورکړې شوې دې او په آخری جملو کښې د ورپسې راتلونکو بنيادمو گمراهي او بې لاری بيان کړې شوې ده . چې دوي د شکر گذاري په ځانې شرک اختيار کړلو .

دې نه معلومه شوه چې د شرک اختيار وژونکو لين د آدم ﷺ او حوا ﷻ د لين نه بالکل بيل دي ، ددې په وجه د آدم ﷺ په عصمت باندې هيڅ شک ، شبه نشي کيدې . بلکه ددې تعلق د روستور راتلونکو نسلونو د عمل سره دي . او زموږ دا اختيار کړې ، تفسير ، د عبدالله بن عباس رضی الله عنه په روايت د ابن المنذر او ابن ابي حاتم په تفسير در منشور کښې منقول دي (۱) .

(۱) الدر المنثور تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸۱، وتفسير ابن أبي حاتم رقم الحديث: ۷۲۲

د ترمذی رحمہ اللہ او حاکم رحمہ اللہ پہ روایتونو کنبی چې یو قصه د آدم عليه السلام او حوا عليها السلام او د شیطان د فریب ورکولو بیان شوې ده^(۱). ځینو عالمانو، هغې ته اسرائیلی روایتونه وئیلی دي او د هغې بې اعتباری ئې ښکار کړې ده. خو ډیرو محدثینو ددې توثیق هم کړې ده. زمونږ د کړی تفسیر په بنا که ددې قیصې روایت صحیح هم او منلې شی نو بیا هم د آیت مبارک په تفسیر کنبی اشکال او شبه نه پاتې کیږي.

ددې آیت مبارک نه څو احکام او فائدې حاصلې شوې. ① اول دا چې الله تعالی سرې او ښځه د خپل جنس جوړه ځکه او ګرځول چې طبیعتونه ئې سره اولګی. او یوبل سره ئې پورته مینه او محبت وی. او په دې شان د دنیا د آبادۍ ټولې هغه فائدې په ښه شان تر سره شی کومې چې دې سره تړون لري. ② دویمه دا چې د ښځې خاوند ژوند سره تړلی کوم حقوق او فرائض چې په دې دواړو راوستې شی د هغې ټولو خلاصه او اصل مقصد سکون او آرام دي. د دنیا په نوې معاشره کنبی او نوی رسمونو کنبی چې کوم څیزونه سکون بربادوی هغه د ښځې خاوند د تعلق بنیادی دښمنان دي. او دنننی تهذیب په دنیا کنبی چې کورنې ژوند عموماً تنګ، لنډ او تریخ ښکاری او هر طرفته د طلاق ورکولو زور دي، ددې د ټولو نه لوڼې سبب هم دادې چې په معاشرت کنبی داسې څیزونه ښه ګنړلې شی کوم چې د کورنۍ ژوند سکون سراسر بربادوی، د ښځو د آزادۍ په نوم چې دبې سترۍ او بې حیايۍ طوفان په ټولې دنیا کنبی په مخه راخوړېږي، د ښځې، خاوند تر مینځه سکون بربادولو کنبی لوڼې دخل لري، او تجربه ګواه ده چې په کوم رفتار سره دا بې پردګۍ او بې حیايۍ په ښځو کنبی په مخه زیاتېږي هم په دغې رفتار سره کورنې سکون او اطمینان هم لګیا دې ختمیږي.

③ دریمه دا چې د ماشومانو داسې نومونه ایخودل چې ترې د شرک مطلب اخستې شی اگر چې دنوم ایخودو نیت دغه نه وی خو بیا هم هر کله چې د شرک رسم دي نو ددې په وجه لویه ګناه ده لکه عبد الشمس، عبد العزی وغیره نومونه ایخودل.

④ څلورم دا چې د ماشومانو په نومونو ایخودو کنبی هم د شکر ادا کولو طریقه داده چې ددوئ نومونه دي الله تعالی او رسول ﷺ سره په مناسب ډول تړون لرونکی کیخودې شی. نو نبی کریم ﷺ عبد الله او عبد الرحمان نومونه زیات خوښ کړي دي^(۲).

افسوس دي چې نن مسلمانانو نه اسلامي څه پاتې رسمونه هم لګیا دي ختمیږي. اول څو مسلمانان، غیر اسلامي نومونه کیږدي، هم هغه په لنډو انګریزو حرفونو کنبی بدلولو سره ختم کړي شی. د سیرت او صورت په لحاظ خو رومبې نه هم د مسلمانانو پیژندل ګران شوی وو، د نوی ډول نومونو د اسلام آخری نشانی هم رخصت کړه، الله تعالی دي مونږ ته د دین پوهه او د اسلام مینه نصیب کړی آمین.

(۱) جامع الترمذی، أبواب التفسیر، باب ومن سورة الاعراف: ج ۲، ص ۳۸

(۲) جامع الترمذی، أبواب الاستئذان، باب ما جانی ما يستحب من الأسماء: ج ۲، ص ۱۱۰

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ

بیشڪه هغه ڪسان اچي تاسوئي رابلي | ماسوا دالله نه | بندگن دي

..... بيشڪه کوم ڪسان ڇه تاسو دالله نه سوا د مدد دپاره رابلي | هغوي

أَمْثَالَهُمْ فَأَدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنَّ كُنْتُمْ

په شان ستاسو | نور اوبلي هغوي | انقبول والي دي اوکري هغوي | ستاسو | که يي تاسو

ستاسو په شان بندگن دي | انو تاسو ورته آواز اوکري ڇي هغوي ني قبول کري | که چري تاسو

صَدِيقِينَ ۝ أَلَهُمْ آرْجُلٌ يَمْشُونَ يَهَادُ أَمْلَهُمْ آيِدٍ

رڻتيني | آيا شته د دوي | خبي | اچي گزي دوي | په هغي | ايا شته د دوي | لاسونه

رڻتون يي | اچي داز مونږ خدايان دي | آيا دهغوي پڻي شته ڇي تگ پري اوکري | يائي لاسونه شته ڇي

يَبْطِشُونَ يَهَادُ أَمْلَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ يَهَادُ أَمْ

ڇي نيول کوي | په هغي سره | ايا شته د دوي | سترگي | اچي ليدل کوي | په هغي سره | ايا شته

نيول پري اوکري | يائي سترگي شته ڇي کتل پري اوکري | او يائي غوږونه شته

لَهُمْ أَذَانٌ يَسْمَعُونَ يَهَادُ قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ

د دوي | غوږونه | اچي اوريدل کوي | په هغي سره | او ايه | اچي راوبلي | شريڪان خپل | بيا

ڇي اوريدل پري اوکري | ائي پيغمبره اته ورته او ايه ڇي تاسو خپل شريڪان راوبلي | بيا

كَيْدُونَ ۝ فَلَا تَنْظُرُونَ ۝ إِنَّ وَلِيَ اللَّهِ الَّذِي

تدبير اوکري خلاف زما | پس مه را کوي مهلت ماته | بيشڪه | ولي زما | الله دي | هغه الله

زما دنقصان تدبيرونه جوڙ کري | او ماته هيڄ مهلت مه را کوي | زما مددگار خواهه الله دي

نَزَّلَ ۝ الْكِتَابَ ۝ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ۝ وَالَّذِينَ

ڇي نازل کري ئي دي | ڪتاب | او هغه | دوستي کوي | د صالحانو | او هغه

ڇي دا ڪتاب اقران ئي نازل کري دي | او هغه هميشه د نيڪانو خلقو ملگرتيا کوي | او هغه څوڪ

تَدْعُونَ ۝ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ

ڇي تاسو ئي رابلي | ماسوا دهغه نه | نه لري طاقت هغوي | دامداد ستاسو | اونه د خانو نو خپلو سره

ڇي دالله نه سوا نور خلق رابلي | نو هغوي نه ستاسو مدد کولي شي | اونه دخپل خان

يَنْصُرُونَ ۝ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا

امداد کولي شي | او که چري اتاسو دعوت ورکري هغوي له | نيغي لاري ته | اونه اوري هغوي |

مدد کولي شي | او که ته ئي خبري آوريدو ته راوبلي | نو آواز نه آوري

وَأَنذَرَهُمْ ۝ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ۝

او ويني به ته هغوي | اچي گوري | تاته | احوال دا ڇي هغوي | هيڄ هم نه ويني |

اوداسي ښڪاري ڇي هغوي په غتبو غتبو گوري | خو هغوي ددي باوجود هم هيڄ نه ويني

آسان ترجمه قرآن

یقین و کړئ چه دالله نه سوا چه تاسوچا لره رابلئ، هغه ټول ستاسو ځولدي (دالله) بندگان دي نو لږ دهغوی نه دعا وغواړئ پس که تاسو رښتیني یئ نو هغوی لره پکار دي چه ستاسو دعا قبوله کړی. آیا دوی لره پښي دي چه هغې باندې تلل کوي؟ یا دوي لره لاسونه دي چه هغې باندې نیول کوي؟ یا دوی لره سترگي دي چه هغې باندې لیدل کوي؟ یا دوی لره غوږونه دي چه هغې باندې اوریدل کوي؟ (دوی ته ووايه چه) چه خپل هغه ټول خدایان راوبلئ چه هغوی تاسو دالله سره شریکان جوړ کړی دی، اوبیا خیا خلاف سازش وکړئ اوماته لږ مهلت هم مه را کوئ خیا ساتولکې خو هغه الله دي چه هغه کتاب نازل کړي دي، او هغه دلیکو خلقو حفاظت کوی. او تاسو چه د هغه نه سوا چا لره رابلئ هغوی نه ستاسو مدد کولې شي او نه خپل مدد کولې شي. او که تاسو هغوی لره صحیح لاري ته رابلئ نو هغوی آوري هم نه او تاسو ته هغوی داسې ښکاري لکه چه تاسو ته گوري، لیکن حقیقت کښ دوی څه نه ویني.

خلاصه تفسیر

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادًا أَمْثَلُكُمْ﴾ [غرض] واقعي الله څه پریردي او چه دچا عبادت کوئي هغوي هم ستاسو پشان [دالله څه مملوک] بندگان دي [يعني ستاسو نه زیات نه وی اگر چه کم وي] ﴿فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ﴾ نو [مونږ خويه تاسو رښتیا هله گنډوچه] تاسو [خو] دوي ته آواز اوکړئي [او] بیا دوي ته پکار دي چه ستاسو وینا اومني ﴿إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ که تاسو [ددوي په اعتقاد اوالو هیت کښې] رښتیا ئي [او دغه بیچارگان به ستاسو په وینا څه اوکړي، چه دوي سره دوینا آوریډلو الات نشته دي اوگورئي] ﴿أَلَمْ لَهُمْ آيَاتٌ يَنْظُرُونَ﴾ چه ددوي پښې شته دي چه په هغې سره دوي تللي شي ﴿أَلَمْ لَهُمْ آيَاتٌ يَنْظُرُونَ﴾ یا دوي لاسونه شته دي چه په هغې سره دوي نیول اوکړي ﴿أَلَمْ لَهُمْ آيَاتٌ يَنْظُرُونَ﴾ یا ددوي سترگې شته دي چه په هغې سره دوي کتل اوکړي ﴿أَلَمْ لَهُمْ آيَاتٌ يَنْظُرُونَ﴾ یا ددوي غوږونه شته چه په هغې سره آوریډل اوکړي [کله چه دوي کښې فاعلي قوت نشته دي نو ددوي نه به بل څه کار صادر شي] ﴿قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ﴾ او تاسو [داهم] اووانې چه [چه څنگه هغوي خپلو معتقدینو ته په فائده رسولو کښې عاجزه ده داشان خپلو مخالفینو ته هم ضرر نشي رسولې لکه څنگه چه تاسو وانې چه زمونږ دبتانو بې ادبي مه کوئي گني هغوي به په تاسو باندې څه آفت نازل کړي] [اخرجه فی الباب عن عبد الرزاق فی قوله تعالیٰ "يخوفونك بالذين من دونه"] (۱) او که تاسو پوهیږئ چه دوي مونږ ته ضرر رسولې شي نو [تاسو] [خپل ارمان پوره کړئي او] خپل ټول شریکان راوبلئ بیا [ټول یوخاني شی] اوماته دضرر رسولو تدبیر اوکړئي بیا [چه کله تدبیر اوشي نو] ماته لږ مهلت هم مه را کوئي [بلکه زرتزره دا اوکړئي. اوگورئي چه څه کیږي. او هیڅ به هم اونشي. ځکه چه خو مهمل محض پاتې شوي دي. تاسو چه څه لاس پښه خوزلئ شی نو تاسو په دي سره زما هیڅ نشي کولی]. ﴿إِنْ وَلِيَ اللَّهُ الْأَرْضَ تَرَكُ الْكِتَابَ﴾ یقیناً زما مددگار الله څه دي چه [دده د مددگارني اوملگرتیا ښکاره ثبوت دادې چه] ده [په ماباندې] داکتاب [مبارک

(۱) ترجمه: اوداخلق تاسو دهغه نه پرې کومر چه دخداي نه علاوه دی.

جامع خير دارين] نازل کرو [او که زما ملگري او مددگار نه وي نو دومره لوڼې نعمت به شي ولي را کولو] ﴿وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ﴾ او [ددې خاص دليل د عامې قاعدې نه هم دده مددگار کيدل معلوم دي هغه قاعده داده چه] هغه [عام طور] دنيکو بندگانو مددکوي [نو نبيان خو په دې نيکويندگانو کښې کامل بندگان دي اوزه نبي یم نو زما به هم ضرور مدد کوي. غرض دا چه دچا ضرر نه مې ويروني هغوي عاجز او چه ځوک ما دضرر نه بچ کوي هغه قادر، بيا اندېښنه د څه خبرې ده. او اگر چه دهغوي عاجزه کيدل مخکښې به تفصيل سره بيان شول. لېکن چونکه هغه بيان د عجز مقصود بالغير وو او مقصود بالذات نفي د استحقاق د معبوديت وه. ددې وجې مخکښې د عاجزني بيان کوي چه] ﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ﴾ تاسو دکومو خلقو عبادت کوئي او الله ﷻ مو پريښودلې دي هغه [ستاسو ددښمنان په مقابلې کښې لکه څنگه چه زه یم] ﴿لَا يَسْتَطِيعُونَ نَفْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْفَرُونَ﴾ ستاسو هيڅ مدد نشي کولې اونه [دخپل دښمن په مقابلې کښې لکه څنگه زه یم] خپل مدد کولې شي او [مددکول خو لويه خبره ده] ﴿وَأَنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوا﴾ دوي ته [خو] که يو خبره دوي نا دپاره او وائي نو هغه [هم] نشي اوريدلې [او ددې هم دا ذکر شوې دوه معنې کيدلې شي] ﴿وَتَرْبَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ﴾ او [چه څنگه دوي سره داوريدو دپاره څه آله نشته دي دآشان د کتلو آله هم ورسره نشته دي او ددوي په تصوير کښې چه کومې سترگې جوړې کړې شوې دي هغه تش په نوم دي دکار نه دي چنانچه] دي [بتانو] ته تاسو گورني چه گني هغوي تاسوته گوري [ځکه چه شکل دسترگو غوندې دي] ﴿وَهُمْ لَا يَبْصُرُونَ﴾ او دغه [په حقيقت کښې] هيڅ نشي کتلې [ځکه چه په حقيقت کښې دغه سترگې نه دي. هم پدې باندې دنورو قوت فاعله ايدي او ارجل نفي کيدل گنرل پکار دي. نو دداسې عاجزه څه ويرول ښکاره کوو].

معارف او مسائل

﴿إِنَّ وَلِيَ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ﴾ دلته د ولي معنی محافظ او مددگار ده، اود کتاب څخه مراد قرآن کریم او د صالحين څخه مراد په قول د ابن عباس رضی الله عنهما هغه خلق دی چې هغوی الله ﷻ څوک نه برابروی، په دې د انبياء کرامو څخه واخله تر عامو نيکو مسلمانانو پورې ټول شامل دي.

دتول آيت مبارك معنی دا شوه چې زه ستاسو د مخالفت کولو هيڅ پروا ځکه نه لرم چې زما محافظ او مددگار الله ﷻ دي چا چې په ما قرآن عظيم الشان نازل کړې دي. دلته د الله ﷻ د صفاتو ځينې په خصوصيت سره د قرآن کریم د نازلیدو ذکر شي ځکه اوکړو چې تاسو زما دښمنی او مخالفت ته چې ملا تړلې ده، ددې وجه داده چې زه قرآن عظيم الشان طرفته بلنه اوددې تعليم درکوم، نو هم هغه ذات زما مددگار او محافظ دي چا چې په ما دا قرآن عظيم الشان نازل کړې دي، په دې وجه زما هيڅ فکر نشته دي. دې پسې آخری جمله کښې شي عامه ضابطه او خودله چې د انبياء رضی الله عنهم خود پير لورشان دي، دعامو صالحانو او نيکانو مسلمانانو هم الله ﷻ متولی او کفيل دي، هم هغه شي مدد کوي ځکه دچا دښمن، مخالفت او دښمنی ورته ضرر نشي رسولي. اکثر خو هم په دنيا کښې په دښمن باندې دوي ته غلبه ورکولې شي او که څه وخت د الله ﷻ د حکمت په جوړ دوي ته غلبه

ورنگري شي نو بيا هم د دوي په اصل مقصد کښي څه نقصان نه رازي . هغه په ظاهر کښي اگر چې ناکام معلوميري ليکن د مقصد په لحاظ سره کامياب وي ، ولې چې د مؤمن صالح اصلي مقصد په هر کار کښي الله ﷻ راضي کول او دهغه تابعداري کول دي ، که هغه په دنيا کښي د څه وجي نه ناکام هم شي خو د الله ﷻ د رضا حاصلولو مقصد بيا هم ورته حاصل وي چې په حقيقت کښي کاميابي ده . [والله اعلم].

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿٥١﴾ وَإِمَّا	اونيسه معافي او حکم کوه په نيکۍ سره او په ډډه شه د جاهلانونه او که چري
يَنْزَعْنَكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ	انې پيغمبره معافي کوه او دنیکۍ حکم کوه او د جاهلانونه ډډه کوه او که چري
أَوْسَىٰ تَاتَهُ دُطْرَفَهُ دُشَيْطَانٌ نَّه يَوْه وَسَوْسَه نَوْبَنَاه اَوْغَوَارَه پَه الله سره بيشکه هغه	تاته د شيطان د طرفه څه وسوسه اورسي نو په الله ﷻ سره پناه او غواره بيشکه هغه ذات
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ	ښه اوريدونکي دي اوبنه پوهه دي بيشکه هغه کسان چې پريږي د الله نه کله چې اورسيږي هغوي ته
طَيْفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٥٣﴾	اوريدونکي او عالم دي بيشک کوم کسان چې پرهيزگار دي که هغوي ته د
يَوْه وَسَوْسَه دُشَيْطَانٌ نَّه اَنو ياد شي ورته حکم د الله نو بيا هغوي ليدونکي وي	د شيطان د طرفه څه وسوسه اورسي نو زرا الله ﷻ ياد کړي او سمدستي ئې سترگي او غړيږي
وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّوهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٥٤﴾	اورونږه ددوي راکاږي دوي په گمراهۍ کښي بيا نه کوي هيڅ کمي
	پاتې شو د شيطان روڼه نو هغوي خودوي غلطې لارې ته راکاږي او هيڅ کمي په کښي نه کوي

آسان ترجمه قرآن

(اې پيغمبره!) د معافي طريقه اختيار کړه ، او (خلکو ته) د ليکنې حکم وکړه ، او جاهلانو ته توجه مه کوه . او که تاته کله د شيطان د طرف له څه چولکاره (وسوسه) اورسي نو د الله نه پناه وغواړه يقيناً هغه هري خبري لره اوريدونکي او په هر څيز پوهيدونکي دي کومو مخلوقو چه تقوي اختيار کړي ده هغوي ته د شيطان د طرف له چه کله څه خيال ورسي نو هغوي (الله) يادوي نو دهغوي سترگي ناڅاپه کھلاوي . او کوم چه د شيطانانو وروڼه دي : هغوي لره دا شيطانان په گمراهۍ کښ راکاږي ، نتيجه داچه هغوي (د گمراهۍ نه) نه واپس کيږي .

فلاسه تفسیر

[خلقوسره داسې ميل جول ساته چه د دوي د اعمالو او اخلاقونه] (خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ) سرسري [نظر کښي چه کوم] سلوک [معقول او مناسب معلوم شي هغه] قبلوه [دهغې بيخ او حقيقت ته مه گوره بلکه په ظاهري نظر کښي چه کوم کار د چا نه ښه اوشي هغه

په بنو کارونو کښې شمیره. د باطن حال الله ته حواله کړه. ځکه چه پوره اخلاص او د قبولیت د شرائطو جامعیت داخص الخواص حصه ده. حاصل داشو چه په معاشره کښې آسانتیا کړېده. نه که تشدد. دا سلوک په بنو کارونو کښې دې او [چه کوم یو کار په ظاهري نظر کښې خراب وي په هغې کښې دا سلوک کړېده چه په هغه باب کښې] د نیک کار تعلیم ورکړه [او زیات دوه پسي مه انخله] ﴿وَأَمَّا يَلُزَّغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ﴾ او که [اتفاقي طور د جهالت په وجه] تاسو ته د شیطان دوسوسونه [غصه] راشي [چه په هغې کښې احتمال وي چه څه خبره به د مصلحت خلاف واقع شي] ﴿فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ﴾ نو په داسې حالت کښې زر [د الله پناه غواړه] ﴿إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ بیشکه هغه ښه آوریدونکې او پوهیدونکې دي [ستاسو استعاذه آوري او ستاسو مقصد پیژني] ، هغه به تاته ددې نه پناه درکړي او څنگه چه استعاذه او د الله توجو ستاسو دپاره فائده منده ده همداشان د ټولو الله والو خلقو دپاره فائده منده ده. ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا﴾ یقیناً [دا خبره ده چه] کوم خلق خدا ترس دې چه کله دوي ته څه خطر د شیطان دطرفه [دغصې یادڅه کار] اوشي نو هغه [زرد الله] په یا د کښې اخته شي [لکه استعاذه اودعا اود الله عظمیت او عذاب او ثواب یادول] ﴿فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ﴾ پس یو دم ددوي سترگې پرانیستې شي [او په دوي باندې د امر حقیقت منکشف شي. چه په دې سره هغه خطر هېڅ اثر نه کوي] ﴿وَأَخْوَانُهُمْ يَمُدُّوهُمْ فِي النَّفْيِ﴾ او [ددې په خلاف] چه کوم د شیطانانو تابع وي هغه [شیطانانو] دوي گمراهی ته راکاږي ﴿ثُمَّ لَا يُفْهِمُونَ﴾ [پس هغه] تابعین د گمراهی نه [نه منع کيږي] [نه هغوي استعاذه کوي او نه محفوظ دي. نو دغه مشرکان خو د شیطان تابع دي دوي به کله منع شي. ددې وجې ددوي دپاره په غم او غصه کښې پریوتل عبث دي].

معارف او مسائل

د قرآن اخلاقو یو ټول اړخیزه هدایت نامه :: دا آیتونه د قرآني زیاتو غورو اخلاقو یو ټول اړخیزه هدایت نامه ده چې ددې په ذریعه د نبی کریم ﷺ تربیت او کړې شو او په ټولو اولینو او آخرینو کښې ورته د لویو اخلاقو د خاوند خطاب ورکړې شو. تیرو شوو آیتونو کښې د اسلام د دښمنانو کاره تگ، ضد او بد اخلاقی ذکر کړې شوه. اوس په دې آیتونو کښې نبی کریم ﷺ ته د هغې خلاف زیاتو غورو اخلاقو هدایت په دې جملو کښې ورکړې شوې دي ، رومبی جمله ﴿خُذِ الْعَفْوَ﴾ ده ، عربی کښې د عفو گنډې معنی کیدې شی چې په دې موقعه ئې د هرې معنی گنجائش شته ، همدغه وجه ده چې د تفسیر مختلفو علماء کرامو ددې مختلفې معنی اخستې دي ، جمهورو مفسرینو د امعنی غوره کړې ده چې عفو هر هغه کار ته ویلې شی چې په آسانۍ سره بې د څه تکلیف او مشقت نه سرته رسولې شی .

په دې بنا د ټولې جملې معنی به دا شی چې تاسو ﷺ هغه خیز قیلوئ چې خلق ئې په آسانۍ سره کولې شی . مطلب دا چې کوم کارونه د شریعت تر مخه واجب دی ، په لوړه پیمانه د هغې کول خلقو ته مه غواړئ بلکه په کوم شان سره چې په آسانۍ سره کولې شی نو هم په هغه درجه ئې ترې قیلوئ . لکه د مونځ اصل حقیقت خو دادې چې بنده د ټولې دنیا نه یو مخیز دخپل رب په مخکښې لاس په نامه پدې غرض ولاړ وي چې حمد و ثناء سره خپل معروضات

بہ واسطیٰ د اللہ ﷻ پہ دربار کنبی پخپله پیش کوی، گویا کنبی هغه دا وخت اللہ ﷻ سره نیغ په نیغ مخاطب دې، ددې مناسب کوم خشوع و خضوع، ادب او احترام چې پکار دې هغه په لکونو مونځ گذارو کنبی د اللہ ﷻ یونیم بنده ته نصیب کیږی، عام خلق دا درجه نشي موندې.

دې آیت مبارک کنبی نبی کریم ﷺ ته دا تعلیم ورکړې شوې دې چې تاسو ﷺ د خلقونه ددې د اعلیٰ پیماني مطالبه مه کوئ، بلکه ددې کومه درجه چې په آسانۍ سره کولې شی هم هغه قبوله کړئ. دغه شان په نورو عبادتونو زکوٰۃ، روژې، حج عامو معاملو او معاشرت په شرعی واجباتو کنبی چې کوم خلق ددې پوره کره نشي حق ادا کولې هغوی نه هم سرسری فرمانبرداري قبوله کړئ.

صحيح بخاری کنبی د عبد الله بن زبیر رضی الله عنه په روایت نبی کریم ﷺ ددې آیت مبارک هم دا معنی کړې ده (۱) او په یو روایت کنبی راغلی دی چې نبی کریم ﷺ ددې آیت مبارک په نازلیدو او فرمائیل چې ماته الله ﷻ دا حکم کړې دې چې په عملونو او اخلاقو کنبی د خلقونه سرسری فرمانبرداري قبوله کړم، ما قصد کړې دې چې تر څو پورې زه دې خلقو سره یم هم دغسې به کوم. [ابن کثیر] (۲).

د تفسیرد امامانو یوې لړۍ دلې یعنی عبد الله بن عمر رضی الله عنه، عبد الله بن زبیر رضی الله عنه، عائشه صدیقہ رضی الله عنها او مجاهد رضی الله عنه وغیره ددې جملې معنی هم دا کړې ده.

د عفو بله معنی معافی کول او پښه راښکل هم کیدې شی د تفسیرد علماء کرامو یوې لړۍ ددې جملې مطلب دا اخستې دې چې تاسو ﷺ د گناهگارو، خطاکارو، گناهونه او کوتاهیاني معاف کوئ.

د تفسیر امام ابن جریر طبری رضی الله عنه نقل کړی دی چې کله دا آیت مبارک نازل شو نو نبی کریم ﷺ د جبرائیل علیه السلام نه ددې مطلب او پوښتلو، جبرائیل علیه السلام هرکله چې د الله ﷻ نه ددې مطلب معلوم کړو نو وې فرمائیل چې الله ﷻ په دې آیت مبارک کنبی تاسو ته حکم کړې چې څوک درباندي ظلم کوی هغه معاف کوئ، څوک چې څه نه درکوي هغوی ته بخشش کوئ او څوک چې درسره راشه درشه نه کوی نو تاسو ﷺ ئې ورسره کوئ (۳).

دلته د ابن مردويه په روایت د سعد بن عبادہ رضی الله عنه نه نقل کړی دی چې دا حد په غزا کنبی کله چې د نبی کریم ﷺ تره حمزه رضی الله عنه شهید کړې شو او په ډیرې بې رحمۍ سره ترې اندامونه پریکړې شوه، دهغوی رضی الله عنه بې عزتی او کړې شوه، نبی کریم ﷺ ددې په لیدو سره او فرمائیل چې چا حمزه رضی الله عنه داسې کړی دی زه به دهغوی او یا کسانو سره داسې کوم، په دې باندې دا آیت مبارک نازل شو چې ستاسو ﷺ شان او مقام نه دې بلکه ستاسو شان دادې چې د معافۍ کولو او پښې راښکلو نه کار واخلي (۴)، څنگه چې ددې مضمون تائید د هغه حدیث نه هم کیږی چې امام احمد رضی الله عنه، د عقبه بن عامر رضی الله عنه په روایت سره نقل کړې دې او په

(۱) صحيح البخاری، کتاب التفسیر، باب غل العفو وأمر بالعرف والأية: ج ۲، ص ۲۳۱

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۵۳۱

(۳) تفسیر الطبري رقم الحديث: ۱۵۵۴

(۴) تفسیر البغوي تحت هذه الآية: ج ۵، ص ۵۲

هغه ڪنبي دوى ﷺ ته نبى ڪريم ﷺ ددي زياتو غورو اخلاقو تعليم ورکري دي، چي ڇوڪ درباندي ظلم ڪوڙ هغه معاف ڪوي، ڇوڪ چي درسره راشه درسره پريڊي نوته درسره راشه درسره ڪوه او ڇوڪ دي چي بي نصيبه ڪري ته ورته بخشش ورکوه (۱).

بل خاني ڪنبي په روايت د علي ﷺ نبى ڪريم ﷺ فرمائيلي دي چي زه تاسو ته د اولينو او آخريو داخلاقو ڇيني ديرو غوره اخلاقو تعليم در ڪرم، هغه داچي ڇوڪ دي بي نصيبه ڪري، ته پري بخشش ڪوه ڇوڪ چي درسره راشه درسره پريڊي ته هغوي سره هم راشه درسره ڪوه [بيهيقي] (۲).

دغفو د اولي او دويمي معني ترمينڻه اگري چي فرق شته دي ليکن حاصل د دواړو هم يو داسي دي چي په عملونو او اخلاقو ڪنبي د خلقو نه سرسري فرمانبرداري قبلوني. زيات لهون مه ڪوئي او نغم ورپسي مه لگوي. دوي نه په اعلي پيمانه د فرمانبرداري توقع مه ڪوئي. د دوي خطاگانو او کوتاهيانو پسي مخه مه اوڙي، د ظلم بدله مه اخلي، نو درسول ڪريم ﷺ اخلاق او عملونو نه هميشه دپاره په دي قالب باندې پوره پاتي شوي وو، پوره ننداره ئي د فتح مکه په موقعه داسي اوشوه چي ڪله د هغوي ﷺ د سر دشمنان ئي لاس مبارڪ لاندې راغلل نو هغه ٽول بي آزادي ڪرل او ورته ئي اوفرمائيل چي د ظلم بدله خوتاسو نه نه اخلم بلڪه ستاسو هغه تيري شوي معاملات هم مخي ته نه راوالم.

ددي هدايت نامي دويمه جملہ: ﴿وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ﴾ عرف په معني د معروف، هر غوره او مستحسن ڪار ته وڻيلي شي، مطلب ئي دادې چي ڇوڪ درسره بدڪوي او ظلم درسره ڪوي نو تاسو ﷺ د هغوي نه بدل مه اخلي بلڪه هغوي معاف ڪوي خو درسره د نيك ڪار هدايت هم ڪوئي، گويا ڪه د بدئي بدله په نيڪي سره او د ظلم بدله يوازي په انصاف سره نه بلڪه په احسان سره ورکوي.

دريمه جملہ: ﴿وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ [او دجاهلانو نه ڊڊه ڪوه]. مطلب ئي دادې چي دوي نه دظلم دبدلي اخستلو په ځاني درسره خير خواهي او همدردي ڪوي او په نرمي ورته حق خبره بناسي. خودير جاهلان داسي هم وي چي ددي شريفانه معاملي اثر نه قبلوي بلڪه سره ددي د جهالت نه ڪار اخلي، نو تاسو درسره گذاره داسي ڪوي چي دهغي جواب په سختي سره مه ورکوي بلڪه دوي نه يو خواته شي.

د تفسير امام ابن ڪثير ﷺ فرمائيلي دي چي د يود خواته ڪيدلو هم دا مطلب دادې چي دوي د بدو جواب مه ورکوي، داسي نه چي ورته هدايت ڪول پريڊي ځکه چي دا د پيغمبري شان سره سمون او جوڙڻت نه لري (۳).

دلته په صحيح بخاري ڪنبي يو واقعه د عبدالله بن عباس رضيه الله عنه داسي نقل شوي ده چي د عمر فاروق رضيه الله عنه د خلافت په زمانه ڪنبي عيينه ابن حصن مديني ته راغلو او د خپل وراره حر بن قيس ميله شو. حر بن قيس رضيه الله عنه په هغه عالمانو ڪنبي حسابيري چي ڪوم به د فاروق اعظم رضيه الله عنه په مجلس شوري ڪنبي شريڪيدل عيينه خپل وراره حر بن قيس رضيه الله عنه ته اوڻيل چي

(۱) مسند احمد، رقم الحديث: ۱۳۳۶

(۲) السنن الكبرى للبيهقي: ج ۱۰، ص ۱۳۵

(۳) تفسير ابن ڪثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۵۲۲

ته د امير المؤمنين په نزديكانو كښې يې زما دپاره هغوى عليه السلام سره د ملاقات كولو وخت ترې واخلي ، د حربن قيس عليه السلام په خواست باندې عمر فاروق عليه السلام هغه ته دراتلو اجازت وركړو ، دهغوى مجلس ته په رسيدو عينيې ډيرې د بې ادبۍ او غلطې خبرې او كړې ، وې وئيل چې تاسو عليه السلام مونږ ته پوره حق نه راكوئى . مونږ سره انصاف نه كوئى ، فاروق اعظم عليه السلام ته چې په دې خبرو غصه ورغله نو حربن قيس عليه السلام عرض او كړو امير المؤمنين الله عز وجل فرمائى : **﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾** (اښي پيغمبره معافى كوه | او دنيكۍ حكم كوه | او د جاهلانو نه ډډه كوه) . اودا سرې هم جاهل دې . ددې آيت مبارك په آوريدو سره د عمر فاروق عليه السلام غصه سره شوه او هغه ته يې هيڅ اونه وئيل .

د فاروق اعظم عليه السلام دا عادت مشهور او معروف وو چې : **﴿كَانَ وَقَافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ﴾** . يعنى د كتاب الله په مخكښې به يې سربښكته لرلو .

دا آيت مبارك د غورو اخلاقو يو ټول اړخيز آيت مبارك دې . عالمانو ددې خلاصه دا بيان كړې ده چې خلق په دوه قسمه دى . يو هغه خلق دى چې ښه كارونه كوي . دويم هغه چې بد كارونه كوي . دې آيت مبارك دواړو طبقو سره د ښه اخلاقو كولو دا هدايت كړې دې چې د نيكو كار كوونكو نه د هغوى ظاهري نيكۍ قبلوئى . زيات لټون وړېسې مه كوئى كوم چې په آسانۍ سره كولي شى ، د بد كارانو خلقو په معاملو كښې ئې دا هدايت وركړو چې دوئى ته نيك كار ورازده كړئى . د نيكۍ لارو ته اوښايئ كه هغوى ئې قبول نه كړى او خپلې گمراهۍ او غلطۍ باندې كلك اوسى ، جاهلانه خبرې كوي نو هغوى نه يو خواته شئ ، د هغوى د جاهلانو نه خبرو جواب دسره مه وركوئى ، اميد دې چې په دې سلوك سره به په خود كښې راشى او خپلې غلطۍ نه به توبه كړى .

دويم آيت مبارك كښې فرمائى چې : **﴿وَمَا يَذَّكَّرُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نُزْرًا فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾** (او كه چرې تاته د شيطان د طرفه څه وسوسه اورسى نو په الله عز وجل سره پناه او غواړه . بيشكه هغه ذات آوريدونكې او عالم دې) .

حقيقت كښې دا آيت مبارك هم د رومبى آيت مبارك د مضمون مكمل كول دى . ولي چې په دې كښې كوم هدايت وركړې شوې دې چې د ظلم كوونكو په ظلم او د جهالت كوونكو په خطا باندې پښه راكارې ، ددوى د بدو جواب په بدو سره مه وركوئى . نو دا خبره په انساني طبيعت باندې د ټولو نه زياته درنه او سختې ده ، خصوصاً پداسې موقعو كښې ښه ، سمدم خلقو لره هم شيطانان غصه كوي او جنگ جگړو كولو ته ئې راپاروي ، ځكه دويم آيت مبارك كښې خودنه او كړې شوه چې كه په داسې موقعو چې زيات مستقل په نظر راشى نو په دې پوهه شى چې هغه د شيطان د طرفه او علاج ئې د الله عز وجل په پناه كښې راتللو سره كوئى .

يو حديث پاك كښې راغلى دى چې د نبى كريم عليه السلام په مخكښې دوو كسانو جگړه شروع كړه په هغې كښې يو كس د غصې په وجه بې قابو كيدونكې وو ، رسول كريم عليه السلام هغه په ليدو او فرمائيل چې : ماته داسې يوه كلمه معلومه ده كه چرې دا سرې ئې او وائى نو غصه به ئې ختمه شى . وې فرمائيل چې هغه كلمه داده : **﴿اعوذ بالله من الشيطان الرجيم﴾** دغه كس د نبى كريم عليه السلام

دغه خبره مبارکه او منله او سمدستی ئی اولوسته ، قهر ، غصه ئی بالکل سره شوه (۱).
 مجیه فائده :: دتفسیر امام ابن کثیر رحمہ اللہ دلته یوه عجیبه خبره لیکلې ده چې په ټول قرآن عظیم
 الشان کښې درې آیتونه د غوره اخلاقو د تعلیم او تلقین دپاره ټول اړخیز راغلی دی او د درې
 وارو په آخر کښې شیطان نه د پناه غوښتلو بیان دې .

یو په سورت اعراف کښې دا آیت مبارک دې :
 دویم د سورة مؤمنون دا آیت مبارک دې چې : ﴿إِذْ قَرَأْتَ بِالنَّبِيِّ أَيْمَانَ الْحَسَنَةَ وَلَا السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ﴾ وَقُلْ رَبِّ
 أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿۱﴾ [ته د بدې خبرې په جواب کښې هغه وایه
 کومه چې غوره ده او څه چې دوی بیانوی هغه مونږ ته ډیر ښه معلوم دی او دعا
 او کره چې ائې زما ربه زه د شیطانانو د وسوسو نه په تاسره پناه غواړم او ائې زما ربه
 زه ددې خبرې نه هم په ستا سره پناه غواړم] چې هغوی ماته راشی .

دریم آیت مبارک دحم السجده دې چې : ﴿وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ إِذْ قَرَأْتَ بِالنَّبِيِّ أَيْمَانَ الْحَسَنَةَ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ
 وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُوحَضِّ عَظِيمٌ ﴿۲﴾ وَأَمَّا يُنْزَعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ
 بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳﴾ [او نیکی او بدې هیڅ کله برابریدې نشی . ته په ښه [خوږه] طریقہ
 [دښمن] د ځان نه لرې کره . نو ستا اود چا تر مینځه چې دشمنی وی هغه به داسې [نرم] شی لکه
 مهربان دوست اودا نصیحت دهغه چا نصیب کیږی چې صبر کولې شی اودا سبق هغه څوک
 اخستې شی چې د لوڼې نصیب خاوندووی او که چرې ستا په زړه کښې د شیطان د طرفه څه
 وسوسه پیدا شی نو د الله ﷻ نه پناه غواړه بیشکه هغه هر څه آوری په هر څه پوهه دې .]

دې درې وارو آیتونو کښې قهر راوستونکو خلقو لره د معاف کولو ، پرې د ناغرضه کیدلو او
 د بدو په بدله کښې د ښیگرې کولو د هدایت سره سره شیطان نه پناه غوښتلو هدایت کړې
 شوې دې . دې نه معلومیږی چې انسانی جگړو سره شیطان خاص دلچسپی لری چرته چې
 جگړه راپیښه شی هغه د شیطانانو د ښکار ځانې جوړشی او د ډیر زغم خاوندان عزت مند
 خلق په غصه کښې راولی او د حد نه ئې د اوبښکلو کوشش کوی ، کله چې غصه د قابو نه بهر
 شی نو دا د شیطان د غلبې ثبوت دې ، ددې علاج دادې چې الله ﷻ ته ماتې [توجه] او کړی
 اودهغه نه پناه غواړی ، هله به ښه اخلاق کمال ته اورسی ځکه خو ورپسې دریم څلورم آیت
 مبارک کښې هم شیطان نه دپناه غوښتلو هدایت کړې شوې دې (۲) .

وَإِذَا كُنتُمْ تَأْتِيهِمْ	بَايَةٌ قَالُوا	لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا	قُلْ	إِنَّمَا أَتَّبِعُ
اوهر کله چې ته رانورې دوی ته ا	ښه	انوانی اچې ولې دخوښه نه کړه هغه	ورته اووايه	بیشکه پیروی کوم زه
او که ته ته هر قسم معجزه او ښایي	انو دوی وانې چې ولې دې دغه معجزه د ځان نه پیش نکره	ورته اووايه		
مَا	يُؤْتِي	إِلَيَّ	مِنْ رَبِّي	هَذَا بَصَائِرُ
د هغې اچې وحی کولې شی	ماته	د طرفه درب زمانه	دا	ادپوهې رنډاگانې دی
زه په هغه لار روان یم	چې خپل رب راته وحی کړې ده	دا ټول ستا درب د طرفه دلیلونه دی		

(۱) جامع الترمذی ، أبواب الدعوات ، باب ما یقول عند الغضب : ج ۲ ، ص ۱۸۳

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية : ج ۲ ، ص ۵۳۱ ، ۵۳۲

وَهْدَىٰ	وَرَحْمَةً	لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۝	وَإِذَا	قُرِئَ	الْقُرْآنُ
او هدايت دي اور رحمت دي دپاره دهغه قوم چي ايمان راوړي او هر کله چي لوستلې کيږي قرآن					
او دهغه خلقو دپاره هدايت اور رحمت دي چي مومنان دي او کله چي قرآن پاک لوستلې شي					
فَاسْتَمِعُوا	لَهُ	وَأَنْصِتُوا	لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝		
نو غوږ کيږدئ هغه ته اوچپ اوسي بشنئ چي په تاسو رحم اوشي					
نوپه توجه سره نې اورنئ او چپ اوسئ د دې دپاره چي تاسو باندې رحم اوشي					

آسان ترجمه قرآن

او (اي پيغمبره) كله چه ته دوي ته (د دوي طوبختلي شوي) معجزه نه پيش كوي نو دوي وائي چه: تا دا معجزه ولي په خپلې خونې پيش نه كړه؟ ته ووايه چه: څه خو دهغه خبري تابعداري كومر چه څما درب د طرف نه ما ته دوحې په ذريعه رارسولې شي دا (قرآن) ستاسو درب د طرف نه دبصيرتولو مجموعه ده او كوم خلق چه ايمان راوړي نو هغوي دپاره هدايت اور رحمت دي | او كله چه قرآن لوستلې شي نو غوږ ورته كيږدئ او چپ شي دي دپاره چه په تاسو رحم وشي.

خلاصه تفسير

﴿وَإِذَا لَمْ تَأْتِيَهُمْ بآيَةٌ فَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا﴾ او چه كله تاسو [ددوي دفرمائشي معجزو نه چه دكومو دوي د عذاب په وجه فرمائش كولو] څه معجزه ددې مخكښې ظاهره نكړې [ددې وجه چه الله ﷻ دا معجزه د حكمت د تقاضې مطابق نه پيدا كوي] نو دغه خلق [دنفي په قصد درسالت تاسو ته] وائي چه تاسو ﷺ [كه نبى ﷺ يئ] نودا معجزه ولي نشوه [ظاهره] ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنَ رَبِّي﴾ تاسو ﷺ او فرمائي چه [زما كار پخپل اختيار دمعجزو راوړلو نه دي بلكه زما اصلي كار خودادي چه] زه دهغې تابعداري او كړم چه كوم زما رب ما ته حكم كړي دي [په دي كښې تبليغ هم راغلو البته دنبت داثبات دپاره صرف دمعجزې كيدل ضروري دي نو ددې وقوع شوې دي چنانچه په دوي كښې دټولو نه اعظم يو هم دا قرآن دي چه ددې شان دادې چه] ﴿هَذَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۝﴾ دا [په خپل ځانې] باند ډير دليلونه دي ستاسو درب د طرفه [ځكه چه ددې هر مقدار د سورت مثلا يو معجزه ده نو په دي حساب سره ټول قرآن پاك څومره دليلونه شو او ددې دا دليل خو عام دي] او [پاتې شو ددې نفع بالفعل نو هغه خو خاص ده منوونكو دپاره چنانچه هغه] هدايت او رحمت دي دهغه خلقو دپاره چه [په دي] ايمان لري ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ﴾ او [تاسو دوي ته داهم او وائي چه] كله قرآن پاك ونيل كيږي [لكه چه حضور ﷺ ددې تبليغ كوي] نودې طرف ته ښه غوږ ايردئ ﴿وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝﴾ او خاموشي اختياروي [چه ددې معجزه كيدل او ددې تعليم ښه په پوهه كښې راشي چه دهغې نه] اميد دي چه په تاسو به رحمت اوشي [نوي يا زيات نور هم].

معارف اومائل

ذكر شوؤ آيتونو مباركو كښې د نبى كريم ﷺ برحق كيدو ثبوت او پيدې باندې دمخالفينو د شبهو جواب او ددې دواړو په ترڅ كښې څو شرعي حكمونه بيان شوي دي.

د پیغمبرنی د ثبوت دپاره ټولو پیغمبرانو ﷺ ته معجزې ورکولې شې ، په دې بنا سید الانبیاء ﷺ ته دومره معجزې ورکړې شوې دی چې پخوانو پیغمبرانو ﷺ دمعجزو نه ډیرې زیاتې هم او ښکاره هم دی .

د نبی کریم ﷺ هغه معجزې ډیر گنرې دی کومې چې قرآن عظیم الشان او د احادیثو د صحیح روایتونو نه ثابتې دی ، علماء کرامو په دې باندې مستقل کتابونه لیکلي دي ، د علامه سیوطی خصائص کبری نومې کتاب پدې موضوع باندې لیکلې شوې یو مشهور کتاب دې چې دوه لوڼې لوڼې جلدونه لري .

د نبی کریم ﷺ بې شمیره معجزې ښکاره شوې دي خو سره دهغې هم مخالفو ضد دا کولو چې دخپل طرفه ئې د مقرر کړو نوؤ معجزو ښکاره کولو مطالبه او کړه چې بیان ئې په دې سورة کښې مخکښې تیر شو .

اوس ددې دوؤ آیتونو څخه په رومبې آیت مبارک کښې د دوئ یو اصولی جواب ورکړې شوې دي ، خلاصه ئې داوه چې د پیغمبرنی معجزه دې دپاره وی چې په هغې سره دده پیغمبری ثابته شی . او کله چې د یو مدعی دعوی په معتبرو شهادتونو سره ثابته شی او په دغه مخالفه ډله باندې څه جرح هم نه اوکړی نو د دنیا په هیڅ یو عدالت کښې چاته دا حق نشی ورکولې چې مدعی نه دا غوښتنه اوکړې شی چې هغه دې د فلانی فلانی خاصو کسانو گواهی پیش کړی هله به ئې اومنو ، په دې بنا د ډیرو واضحو معجزو په لیدو سره دمخالفینو دامطالبه کول خالص د ضد خبره ده چې مونږ ته فلانی خاص معجزه ښکاره کړئ هله به مو رسول اومنو ، نو هیڅ یو عدالت دا نشی منلې .

نو په رومبې آیت مبارک کښې فرمائی چې کله تاسو ﷺ د دوئ په گوته کړې څه خاص معجزې نه ښکاره کوئ نو ستاسو دپیغمبرنی نه انکار کولو په غرض وائی چې تاسو راته فلانی معجزه ولې ښکاره نکړه ؟ نو تاسو جواب ورکړئ چې زما کار خو دادې چې زه دهغه حکمونو تابع داری او کړم چې په ما باندې زما درب د طرفه په ذریعه د وحی لیرلې شی چې په کښې تبلیغ هم شامل دي ، ځکه پخپل اصلی کار کښې اخته یم او د پیغمبرنی دپاره مې هغه نورې معجزې هم کافی دي چې ستاسو ټولو د سترگو د مخکښې راغلی دی ، دهغې د کتلو نه پس څه خاص معجزه طلب کول د ضد کار دي چې ورپسې مخه اوړل پکار نه دی .

په دغه خودلوشوؤ معجزو کښې قرآن عظیم الشان پخپله یوه عظیمه معجزه ده چې ټولې دنیا ته ئې دخپل یو ورکوټی سورة پشان د راوړلو دعوت ورکړو ، او ټولې دنیا لاس پښې اووهلې خوبیا ئې هم ددې پشان یو وړوکې سورة راؤ نه وړو ، دا ددې غټ ثبوت جوړ شو چې قرآن عظیم الشان د چا بنیاد کلام نه بلکه د الله ﷻ بې مثله کلام دي .

ځکه فرمائی چې : ﴿ هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ ﴾ ادا ټول ستاسو درب د طرفه دلیلونه دي چې په کښې معمولی غور کوو هم ددې یقین کولو نه بغیر نه شی پاتې کیدې چې دا کلام د الله ﷻ کلام دي ، د چا مخلوق هیڅ قسم دخل په کښې نشته دي ، بیا دې پسې فرمائی چې : ﴿ وَهُدًى وَبُحْرَانٌ لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُونَ ﴾ او دهغه خلقو دپاره هدايت اورحمت دي چې مومنان دي مگر مقصد ته رسوؤ نکې اود الله ﷻ د رحمت مستحق جوړوؤ نکې یوازې هغه خلقو دپاره دي چې په دې ایمان راوړی .

یوبل آیت مبارک کنبی او خودلی شو چي قرآن عظیم الشان مؤمنانو دپاره رحمت دي خو ددي رحمت نه د فائدي حاصلولو دپاره څه شرطونه او طریقي دي چي د عام خطاب په ډول ئي داشان ذکر کړل چي: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا﴾ او کله چي قرآن پاک لوستي شي نو په توجه سره ئي اورني او چپ اوسي.

دي آیت مبارک دشان نزول باره کنبی مختلف روایات راغلي دي چي دا حکم د مونځ د قرأت باره کنبی دي، یا د خطبي باره کنبی یا مطلقا د قرآن عظیم الشان د قرأت باره کنبی، چي په مونځ کنبی یا خطبه کنبی وي یا په نورو حالاتو کنبی وي، لیکن د جمهورو مفسرینو په نزد صحیح ځکه دي چي څنگه ددي آیت مبارک الفاظ عام دي دغه شان حکم ئي هم ټولو حالاتو دپاره عام دي سوا د خاصو موقعو نه چي په هغې استثنی ده.

په دي بنا د احنافو دي آیت مبارک سره په دي خبره دلیل نیولي دي چي امام پسي دي مقتدیان لوستل نه کوي، او کومو فقهاء کرامو چي مقتدیانو ته د سورة فاتحي لوستلو هدايت کړي دي په هغوي کنبی هم ځيني ددي رعایت ساتلي دي چي د امام د سکتې په وخت دي فاتحه لولي، دلته ددي بحث موقعه نه ده، په دي بحث کنبی علماء کرام مستقل لوني واره کتابونه لیکلي دي.

د آیت مبارک اصل مضمون دادي چي قرآن عظیم الشان د کومو خلقو دپاره رحمت او ګرځولي شو هغې دپاره شرط دادي چي د قرآن عظیم الشان ادب او عزت او پیژندې، او عمل پرې او کړې او لوني ادب ئي دا دي چي ددي د لوستلو په وخت آوريدونکی ورته غوږ کيږدي او چپ پاتي شي، د غوږ ايخودلو مطلب دا هم کيدي شي چي واورې او داني هم کيدي شي د عمل کولو کوشش پرې او کړې [مظهري و قرطبي] (۱).

د آیت مبارک په آخر کنبی ﴿لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ فرمايلو سره دي ته اشاره ده چي قرآن عظیم الشان هغه چا دپاره رحمت جوړيږي چي دغه ټول بيان شوي شرطونه او آداب پوره کړي.

د قرآن کریم د تلاوت په وخت په خاموشي سره د آوريدو باره کنبی خو ضروري مسئلې: بل طرفته ترې دا خبره ښکاره کيږي چي ددي پخلاف کولو سره چي چا د قرآن عظیم الشان بې عزتي او کره نو هغه به د رحمت په ځاني د الله ﷻ د قهر او غضب حقدار جوړيږي.

مونځ کنبی قرآن عظیم الشان ته غوږ ايخودل او چپ پاتي کيدل خو په عام ډول مسلمانانو ته معلوم دي اگر چي په دي باندې عمل کولو کنبی کوتاهي داسې کوي چي ځيني خلقو ته دا هم خبر نه وي چي امام کوم يو سورة لوستلي دي، په دوي لازمه ده چي د قرآن عظیم الشان لوني او پیژني او دهغې د آوريدو په وخت پوره خيال ساتي، د شريعت تر مخه د جمعي د خطبي هم دغه حکم دي، ددي آیت مبارک نه علاوه خاص د خطبي په باره کنبی نبي کریم ﷺ داسې هم فرمايلي دي چي:

﴿إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ فَلَا صَلَوةَ وَلَا كَلَامَ﴾ [کله چي امام دخطبي وئيلو دپاره رابښکاره شي نو هيڅ مونځ او کلام نشته] (۲).

(۱) تفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲۸، وتفسير القرطبي تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۵۵.

(۲) مجمع الزوائد رقم الحديث: ۲۱۳، لكن ألفاظه مختلفة.

یو بل حدیث پاک کنبی کنبی دا هم راغلی دی چې دغه وخت دې هیڅوک بل چاته د نصیحت په غرض د خاموش او سیدو دپاره په خله وائی هم نه^(۱)، غرض دا چې دخطبې په دوران کنبی هیڅ قسم کلام کول تسبیح، دردو وئیل یا مونخ وغیره کول جائز نه دی
فقهاء کرام فرمائی چې د جمعی دخطبې پشان داخرونو او دنکاح وغیره د خطبې هم دغه حکم دې چې هغه ته غوږ ایخودل او ورته چپ پاتې کیدل واجب دی^(۲)، البته په عامو حالاتو کنبی چې څوک خپل خان له په زوره تلاوت کوی په دې کنبی د فقهاء کرامو اختلاف دې چې ورته غوږ ایخودل او چپ پاتې کیدل واجب دی او که نه؟

ځینې فقهاء کرام فرمائی چې دې ته هم غوږ ایخودل او چپ ورته پاتې کیدل واجب دی او داسې نه کولو ته ئې گناه وئیلې ده. او په دې وجه ئې د خلکو د کار، روزگار یا آرام کولو په ځانې کنبی قرآن عظیم الشان په زوره لوستل جائز نه دی بللی، او څوک چې داسې کوی نو هغه ته ئې گناه کار وئیلی دی. [حواله: خلاصه الفتاوی وغیره]^(۳)

لیکن ځینې فقهاء کرام وئیلی دی چې غوږ ورته ایخودل یا چپ پاتې کیدل د قرآن عظیم الشان په زوره تلاوت کولو ته هله واجب دی چې دغه تلاوت داؤرولو په غرض وی لکه مونخ او خطبې وغیره کنبی چې لولی او څوک چې خپل خان له تلاوت کوی یا گنډ خلق په یو مکان کنبی خان ځانله تلاوت کوی نو دبل تلاوت ته غوږ ایخودل او ورته چپ پاتې کیدل ځکه واجب نه دی چې صحیح احادیثو نه ثابت ده چې نبی کریم ﷺ به د شپې په مونخ کنبی په زوره قرأت کولو او ازواج مطهرات به آرام فرمائیلو. حالانکه کله خوبه د حجرې مبارکې نه بهر هم د نبی کریم ﷺ آواز مبارک آوریډلی شو.

دغه شان د بخاری او مسلم یو حدیث پاک کنبی راغلی دی چې نبی کریم ﷺ د یو سفر په دوران کنبی چرته د شپې پراؤ او کړو نو د سحر په وخت کنبی ئې او فرمائیل چې ما دخپل سفر اشعری ملگری د شپې په تیاره کنبی دهغوئ د تلاوت په آوازونو او پیژندل چې هغوئ چرته دی او ځیمې ئې کوم ځانې کنبی دی اگر چې د ورځې په رنډا کنبی راته علم نه وو^(۴)، نو په دې واقع د نبی کریم ﷺ خپل اشعری ملگری په زوره تلاوت کولو نه منع نه کړو. اونه ئې اوده خلقو ته دا هدايت او کړو چې د قرآن عظیم الشان وئیلو په وخت دې دهغې داؤریدو دپاره ټول راپاسی او ناست دې وی.

ددې قسم روایتونو نه فقهاء کرامو دا گنجائش راوښکلي دي چې څوک خپل خان سره تلاوت په زوره کوی نو هغې ته غوږ ایخودل او چپ ورته پاتې کیدل واجب نه دی خو بیا غوره خبره داده چې تلاوت ته دې هم په خاموشی سره غوږ ایخودې شی او په داسې ځایونو کنبی تلاوت په زوره کول هم مناسب نه دی چې څوک اوده وی، آرام کوی، یا په کاروبار کنبی مشغول وی. دې نه دهغې صاحبانو غلطی معلومه شوه چې څوک د ریډیو تلاوت پداسې

(۱) کنز العمال رقم الحدیث: ۲۱۱۲۴

(۲) الشامی، کتاب الصلوة، مطلب السنة تكون سنة عین وسنة کفایة: ج ۱، ص ۵۳۵

(۳) خلاصة الفتاوی: ج ۱، ص ۱۰۳

(۴) صحیح البخاری، کتاب المغازی، باب غزوة خيبر: ج ۲، ص ۶۰۸، و صحیح مسلم، کتاب فضائل الصحابة، باب من

لفاضل الأشرعین: ج ۲، ص ۲۳

خاني کڻي لکوي چي چرته خلق گنري وي او دهغي آوريدو ته شي غور نه وي. دغه شان د شپي په وخت د مساجدو د لاؤ سپيکر په ذريعه تلاوت د قرآن عظيم الشان خورول مناسب او درست نه دي چي ورسره د خلقو خوب، آرام، او کار روزگار کڻي خلل راځي. علامه ابن همام رحمته الله ليکلي دي چي کله په مونځ يا خطبه کڻي د جنت يا دوزخ مضمون تلاوت کول شي نو دغه وخت د جنت سوال کول او دوزخ نه پناه غوښتل هم ځکه جائز نه دي چي ددي آيت تر مخه د الله ج درحمت وعده هغه چا دپاره ده چي د قرآن عظيم الشان د تلاوت په وخت چپ پاتي کيږي او څوک چي چپ نه پاتي کيږي هغه سره دا وعده نشته، البته په نفل مونځونو کڻي دداسي آيتونو د تلاوت نه پس په رو دعا غوښتل د سنت نه ثابت دي، اوباعث دثواب گرځي. [مظهري (۱)].

وَادْكُرْ رَبَّكَ	
اوايا دوه رب خپل	
اواياي پيغمبره خپل رب	
فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ	
په زړه خپل کڻي په عاجزي سره او په يره سره او کم داوخت آواز نه دويانه په صباکڻي	
په زړه کڻي په عاجزي او په ويرې سره او په چپ آواز سره چه په زوره نه وي د صبا او د	
وَالْأَصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ	
اوپه بيگاه کڻي اومه کيږه ته دبي خيرونه بيشکه هغه کسان چي په نزد رب ستا کڻي دي	
د ماښام په وخت کڻي يادوه او غافلانو کڻي خان مه شاملوه کومي فرشتي چي ستار ب سره دي	
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ	
تکبر نه کوي هغوي د عبادت دهغه نه او پاکی بيانوي دهغه او خاص هغه ته سجدې کوي	
هغوي دالله ج د عبادت نه ځانونه لوڼي نه گنري او دهغه تسبيح وائي او هغه ته سجدې کوي	

آسان ترجمه قرآن

او دخپل رب سحر او ماښام ذکر کو، خپل زړه کڻي هم، په عاجزي او دويږي (په جذباتو) سره او دبي سره هم، بي د آواز د پراخولو له اوهغه خلقو کڻي مه شاملېږه چه کوم غفلت کڻي پراته دي (۰) ياد ساته چه کومي (فرشتي) ستا رب څخه دي هغوي دهغه د عبادت نه په تکبر سره مخ نه اړوي، او دهغه تسبيح بيانوي او دهغه مخي ته سجدې لکوي.

خلاصه تفسير

﴿وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً﴾ او [تاسو هر سري ته دا هم اوواڼي چه] انې سريه خپل رب يادوه [قرآن پاك سره يا تسبيح وغيره سره كه] په خپل زړه کڻي وي [يعني په رو آواز سره] عاجزي سره وي ﴿وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْأَصَالِ﴾ او [كه] دتيز آواز په نسبت كم آواز سره [هم

(۱) تفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۵۲، وفتح القدير: ج ۲، ص ۲۳، كتاب الصلوة، فصل في القراءة.

داشان عاجزی سره او ویری سره [سحر مابنام [یعنی علی الدوام] ﴿وَلَا تُكِنُّ قِبَ الْغَیْلِیْنَ ۝﴾ او [دوام مطلب دادی چه] په اهل غفلت کبسی خان مه شمیرنی [چه په کوم ذکر نو مامور یی هغه هم پریردی] ﴿اِنَّ الَّذِیْنَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا یَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهِ﴾ یقیناً چه [کومی ملائیکې ستادرب په نزد [مقری] دی هغه دده د عبادت نه [چه په هغه کبسی اصلي عقائد دی] تکبر نه کوی ﴿وَلَا یَسْتَوُونَ وَلَکَ یَسْجُدُونَ ۝﴾ او دده پاکی بیانوی [چه دا لسانی طاعت دی] او ده ته سجده کوی [چه د اعمال جوارح نه دی].

معارف او مسائل

دې نه مخکبسی تیر شوؤ آیتونو کبسی د قرآن عظیم الشان د آوریډو او ددې د آدابو بیان وو ، اوس په دې دوؤ آیتونو کبسی د جمهورو په نزد د الله ﷻ د مطلق ذکر حکم او ددې د آدابو بیان دی چې په کبسی د قرآن عظیم الشان تلاوت هم شامل دی ، او د عبدالله بن عباس رضی الله عنه په نزد په دې کبسی هم د ذکر نه مراد خاص قرآن پاک دی نه په دې کبسی بیان شوی آداب هم د قرآن پاک سره متعلق دی لیکن دا څه اختلاف ځکه دی چې قرآن پاک نه علاوه د نورو ذکرونو حکم او آداب د ټولو په نزد همدغه دی .

خلاصه داده چې په دې آیت مبارک کبسی انسان ته الله ﷻ دیادولو حکم کړې دی . او ددې سره ددې وختونه او آداب بیان شوی دی .

پټ او په زوره ذکر کولو حکمونه :: د ذکر کولو باره کبسی قرآن عظیم الشان په دې آیت مبارک کبسی درو او په زوره د ذکر کولو دواړو اختیار ورکړې دی . پټ ذکر باره کبسی فرمائی چې : ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ﴾ [اواښی پیغمبره خپل رب په زړه کبسی په عاجزی یادوه]

ددې هم دوه صورتونه دی ، یو دا چې بغیر د ژبې خوزولو نه الله ﷻ په زړه کبسی یادولې شی یعنی دهغه ذات او صفتونه په خیال کبسی ، فکر کبسی راوستی شی چې ورته ذکر قلبی یا تفکر وئیلې شی . بل ذکر داسې کول دی چې په ژبه هم د الله ﷻ نومونه مبارکه په روأواز سره ادا کړې شی ، د ټولو نه زیات غوره صورت دادی چې په زړه کبسی د الله ﷻ ذکر سره د پوهې ښه په سوچ ، فکر سره او کړې او په ژبه ئې هم په کرار آواز سره حروف ادا کړی ولې چې په دې صورت کبسی په غور فکر سره د الله ﷻ په ذکر کبسی ژبه هم شریکه شی او که یوازې په زړه کبسی په غور فکر سره د الله ﷻ په ذکر مشغول وی او په ژبه دهغې حروف نه ادا کوی نو دا هم ډیر ثواب لری خو د ټولو نه کمه درجه دهغه ذکر ده چې یوازې په ژبه ئې ذکر وی او زړه ئې ددې نه خالی او غافله وی . دداسې ذکر باره کبسی مولانا رومی رحمه الله فرمائی چې ::

برزبان تسبیح ودر دل گاؤخر این چنین تسبیح کے دارد اثر

چې په ژبه ئې تسبیح او په زړه کبسی ئې خراو غوايه وی نو دداسې تسبیح به څه اثر نه وی ؟

اود مولانا رومی مقصد دادی چې د غافل زړه په ذکر کولو سره د ذکر اثر او برکتونه په کامله درجه کبسی نه حاصلیږی . البته دې نه هم انکار نشی کیدې چې یوازې د ژبې ذکر هم د ثواب اوفائدي نه خالی نه وی ځکه چې کله خو دا د ژبې ذکر د زړه د ذکر ذریعه او سبب جوړیږی . په ژبه باندې په مخه ذکر کولو سره زړه هم اثر قبلوی . او کم از کم یو اندام خو په ذکر کولو کبسی اخته وی چې ثواب ئې هیچر ته نه ځی . نو هغه خلق دی هم ذکر نه پریردی چې یوازې په

ڙبه ٿي ذڪر جاري وي او زړه کڻي ٿي ورته خيال فڪر نه وي ، بلڪه ٻه زړه کڻي د خيال فڪر لڙلو ڪوشش ڏي جاري لري .

هم ڏي آيت مبارڪ کڻي د ذڪر ڪولو دويمه طريقه دا خودلي شوي ده چي ﴿وَذُوتَ الْجَبَرِ مِّنَ الْقَوْلِ﴾ او ٻه زوره د نسبت ٻه ڪم آواز سره ڇه ٻه زوره نه وي مطلب دا چي ذڪر ڪوونڪي ته دا اختيار هم شته چي ٻه رو آواز سره ذڪر او ڪري مگر ددي ادب دادې چي ٻير ٻه زوره آواز نه راؤباسي ، ٻه درميانه آواز سره ذڪر ڪوي او ادب او عزت ٻه کڻي اوساتلي شي ٻير ٻه زور تلاوت ڪول ددي نخبنه ڪيدي شي چي د مخاطب ادب او احترام ٿي ٻه زړه کڻي نشته . ولي چي د چا ادب ، رعب او عزت ٻه زړه کڻي وي نو دهغه ٻه وړاندي ٻه اوچت آواز سره خبري ڪولو ته ٿي طبيعت نه تيار پري . ٻه ڏي وجه د الله ﷻ ذڪر يا د قرآن عظيم الشان تلاوت ٻه داسي آواز سره پڪار ڏي چي د ضرورت نه زيات ٻه زوره نه وي . خلاصه ٿي دا شوه چي ڏي آيت مبارڪ نه د الله ﷻ ذڪر او د قرآن ڪريم د تلاوت دري طريقي حاصل ٿي شوي .

① يوه دا چي يوازي ٻه زړه کڻي د الله ﷻ ذڪر او د قرآن عظيم الشان معني پخپل تصور او فڪر کڻي راوئي او ڙبه پري بيخي نه بنوزوي .

② دويمه دا چي ڙبه هم پري بنوزوي او آواز ٿي دومره ٻه زوره نه وي چي بل ڇوڪ ٿي آوريدي شي . دا دواړه طريقي ٻه ﴿وَأَذْكُرْ نَفْسِكَ﴾ او ياد ڪر ٻه ٻيغمبره خپل رب ٻه زړه کڻي ٻه عاجزي سره يادوه کڻي داخلي دي .

③ دريم دا چي د زړه ٻه حضور سره د غور و فڪر نه ڙبه ٿي هم پري خوزي او آواز ٿي هم راوڻي ، خو ددي طريقي ادب دادې چي آواز زيات پورته نه ڪري دا طريقه ٻه ڏي جمله کڻي بيان ڪري شو ٻه . ٻه يو بل ڄاڻي کڻي ددي زيات وضاحت قرآن عظيم الشان دشان ڪري ڏي چي : ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾ ڏي کڻي نبي ڪريم ﷺ ته حڪم ڏي چي پخپل قراءت مه زيات جهر ڪوه او نه بالڪل اخفاء ، بلڪه دجهر او اخفاء ٻه درمياني ڪيفيت اختياروه .

مونخ کڻي د قرآن پاڪ د قرات باره کڻي هم دا هدايت ڪري ڏي ، لکه ٻه صحيح حديث کڻي راغلي دي چي يوخل نبي ڪريم ﷺ ٻه آخري شپه کڻي د خپل ڪور مبارڪ نه بهر تشریف يورو ، د سيدنا ابوبڪر صديق رضی اللہ عنہ ڪور ته چي اور سيدل نو هغوي رضی اللہ عنہ ٿي ٻه مونخ کڻي داسي مصروف اوليدو چي رو پٽ تلاوت ٿي ڪولو او ڪله چي د عمر فاروق رضی اللہ عنہ ڪور ته اور سيدل نو هغوي رضی اللہ عنہ مونخ کڻي ٻه زوره زوره تلاوت ڪولو . سحر چي ڪله دواړه د نبي ڪريم ﷺ خدمت کڻي حاضر شو نورسول ڪريم ﷺ صديق اکبر رضی اللہ عنہ ته او فرمائيل چي زه د شپي ستاسو خواه ته درغلي وم نو ما او ڪتل چي تاسو د شپي ٻه وخت کڻي ڏي مونخ کڻي ٻير ٻه رورو اڪرار ڪرار تلاوت ڪولو . هغوي رضی اللہ عنہ او فرمائيل چي ڪوم پاڪ ذات ته مي آورو نو هم دومره ڪافي وو . عمر فاروق رضی اللہ عنہ ته ٿي او فرمائيل چي تا ٻه زوره تلاوت ڪولو . هغوي رضی اللہ عنہ او فرمائيل چي ڏي سره زما دا غرض وو چي خوب راباندي غالب نشي . او ددي ٻه برڪت زما نه شيطان لري او تبستي نبي ڪريم ﷺ دا فيصله او فرمائيله چي صديق اکبر رضی اللہ عنہ ته ٿي د آواز لڙ د تيز ڪولو

هدایت او کړو او عمر فاروق رضی اللہ عنہ ته ئې د آواز لېشان رو [کرار] کولو هدایت او فرمائیلو. [ابوداؤد] (۱)

د ترمذی د روایت مطابق هر کله چې عائشه صدیقه رضی اللہ عنہا نه دا سوال او کړې شو چې آیا نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم به په مونځ کښې تلاوت رو کولو او که په زوره؟ عائشه صدیقه رضی اللہ عنہا او فرمائیل چې کله به ئې رو تلاوت کولو او کله به ئې په زوره تلاوت کولو (۲).

د شپې په نفل مونځ کښې او د مونځ نه بهر ځینې علماء کرامو په زوره تلاوت کول خوښ کړی دی. او ځینې علماء کرام فرمائی چې رو تلاوت کول ښه دی. خو امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ په دې کښې د رو او په زوره د تلاوت کولو اختیار ورکړې دې. البته په زوره تلاوت کولو کښې د ټولو په نزد خو شرطونه ضروری دی.

① اول دا چې په دې کښې د نمود ریاکاری اندېښنه نه وی.
② دویم دا چې دغې آواز نه چاته تکلیف نه وی یا بې آرامی او پریشانی نه وی او چرته چې دا تکلیفونه او اندېښنې ترې راولاړېږي نو د ټولو په نزد په رو آواز سره تلاوت کول زیات غوره دی.

د تلاوت او د قرآن عظیم الشان دنور ذکر ونو او تسبیحاتو حکم هم دغه دې، یعنی داهم په اوچت او رو آواز سره کول جائز دی. خو شرط دادې چې آواز دومره اوچت نه وی چې دهغې په وجه په خشوع و خضوع کښې څه نقصان راشی. د ادب نه خلاف نه وی، اود نورو خلقو په آرام کښې یا کار کښې څه خلل دې سره نه رازی.

او ددې خبرې فیصله چې په زوره آواز او ښکل په دې کښې بهتر دی او که رو آواز او ښکل؟ داپه هغه بنده او په هغه حالاتو اړه داسې لری چې ځینې خلقو دپاره په زوره قرات بهتر دې او ځینې دپاره په رو، دغه شان ځینې حالاتو کښې په زوره قرات کول بهتر وی او ځینې کښې په رو قرات کول بهتر وی، [تفسیر مظهری و روح البیان وغیره] (۳).

د تلاوت او ذکر دویم ادب دا دې چې په عاجزۍ او زاری سره ذکر او کړې شی. ددې نتیجه دا راوځي چې د الله تعالی لوئی او بزرگی د انسان مخې ته وی. او چې کوم ذکر کوی دهغه په معنی او مطلب باندې ئې نظر وی.

دې آیت مبارک کښې په لفظ د «خِيفَةً» سره دریم ادب دا او خودلی شو چې د ذکر تلاوت په وخت په انسان باندې دهیبت او ویرې حالت پکار دې. د ویرې حالت داسې چې مونږ د الله تعالی د عبادت او دهغه لوئی حق نشو ادا کولې مونږ نه په دې کښې بې ادبی هم راتلې شی. دا ویره هم پکار ده چې خپل گناهونه ځان ته رامنځ ته کړی او د الله تعالی د عذاب نه ویره کوی. د اشان د انجام او خاتمې ویره هم پکار ده. چې معلومه نه ده چې زمونږ خاتمه به په څه شان کیږي. په هر حال ذکر او تلاوت د اشان کول پکار دی چې څنگه چې څوک بوگنیدونکې او ویریدونکې ئې کوی.

(۱) سنن ابی داود، کتاب الصلوة، باب فی رفع الصوت بالقراءة فی صلوة اللیل: ج ۱، ص ۱۸۸

(۲) جامع الترمذی، أبواب الصلوة، باب ما جاء فی قراءة اللیل: ج ۱، ص ۱۰۰

(۳) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۵۲، ۲۵۳، وروح المعانی تحت هذه الآية: ج ۱، ص ۸۱۲، ۸۱۳

د دعا داغسی آداب هم ددی سورة اعراف د شروع په یو آیت مبارک کښې داشان راغلی دی چې: «أَذْعُوَارِكُمْ نَضْرَعًا وَخَفِيَّةً»، په هغې کښې د «خَفِيَّةً» په ځانې «خَفِيَّةً» راغلی دی چې معنی یې په رو او از سره ذکر کول دی گویا کښې د ذکر او تلاوت یو ادب دا هم دی چې په رو او غلی آواز سره کولې شی لیکن دې آیت مبارک دا معنی هم ښکاره کړه چې په آواز سره ذکر کول هم منع نه دی خو شرط دادې چې ضرورت نه زیات آواز نه اوچتوی، او دومره په زور دې هم نه کوی چې د عاجزې زارې حالت ورسره ختم شی.

په آخر د آیت مبارک کښې د ذکر او تلاوت وختونه یې اوخودل چې دا صبا او ماښام کښې کول پکار دی. ددې دا معنی هم کیدې شی چې په شپه ورځ کښې کم ناکم دوه واره د الله ﷻ ذکر کول پکار دی. او دا مطلب ئې هم کیدې شی چې صبا او ماښام ذکر کولو سره ئې مطلب دادې چې د شواروز ټول وختونه وی څنگه چې د مشرق او مغرب په ذکر کولو سره ټول جهان مراد اخستې شی، په دې صورت کښې به د آیت مبارک معنی دا وی چې انسان دپاره په هر حال کښې همیشه د ذکر او تلاوت پابند او سیدل پکار دی. لکه عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمائی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله به هر وخت او په هر حال کښې د الله ﷻ په یاد کښې مشغول وو.

په آخر د آیت مبارک کښې فرمائی چې: «وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ» [او غافلانو کښې ځان مه شاملوه] دویم آیت مبارک کښې د خلقو د عبرت او نصیحت په غرض، د الله ﷻ د نیکانو یو مخصوص حال داسې بیان کړې دی کوم خلق الله ﷻ ته نژدې وی نو هغوی د عبادت تکبر نه کوی. الله ﷻ ته د نژدیکت نه مطلب الله ﷻ ته مقبول کیدل دی، چې په کښې ټولې فریفتې، ټول پیغمبران صلی الله علیه و آله او د امت نیکان بندگان شامل دی. د تکبر نه کولو مطلب دادې چې په ځان غټ گنړلو سره دهغه په عبادت کښې څه کوتاهی نه کوی. بلکه خپل ځان عاجزه گنړلو سره، همیشه دپاره د الله ﷻ په یاد او عبادت کښې مشغول پاتې کیږي. په مخه کوی، او الله ﷻ ته سجدې کوی. دې نه معلومه شوه چې څوک همیشه دپاره د الله ﷻ په عبادت کښې او دهغه په یادو کښې مصروف وی نو دا ددې خبرې دلیل دی چې هغه هر وخت الله ﷻ سره وی او د الله ﷻ ملگریا ورته حاصله وی.

د سجدې ځینې فضیلتونه او حکمتونه: دلته د مونځ په عبادت کښې یوازې د سجدې ذکر کول ځکه کړې شوې دي چې د مونځ په ټولو ارکانو کښې سجدې ته خاص فضیلت حاصل دی. صحیح مسلم کښې ثوبان رضی الله عنه نه روایت دی چې یو سړی ثوبان رضی الله عنه ته او وئیل چې تاسو راته داسې څه عمل او ښائې چې د هغې په کولو سره جنت ته لاړ شم، ثوبان رضی الله عنه پدې چپ پاتې شو. بیاني په دویم ځل هم دا سوال او کړو نو ثوبان رضی الله عنه بیا هم چپ پاتې شو. په دریم وار چې ئې سوال او کړو نو وې فرمائیل چې ما هم دا سوال د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه کړې وو. نبی کریم صلی الله علیه و آله راته په جواب کښې فرمائیلی وو چې ډیرې ډیرې سجدې کوه. ځکه چې کله ته یوه سجده کوي د یو ځل سجدې کولو په برکت به الله ﷻ ستا یوه درجه زیاتوی. او یوه گناه به دې معاف کوی. دا سړې وائی چې ثوبان رضی الله عنه نه پس زه ابی الدردا رضی الله عنه ته ورغلم او داشان تپوس مې ترې اوکړو،

هغوئ عليه السلام راته هم ددې په شان جواب راكړو (۱).

د صحيح مسلم په حواله ابی هريره رضي الله عنه نه روايت دې چې نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرماښل چې بنده خپل رب ته ټولو نه زیات نزدې په هغه وخت کښې وی چې کله په سجده کښې وی نو څکه ته د سجدي په حالت کښې په ښه شان سره دعا کوه چې د هغې قبلیدو امید زیات وی (۲).

یاد ساتئ چې یوازې د سجدي څه ټاکلې عبادت نشته، هم دغه وجه ده چې د امام اعظم ابوحنیفه رحمته الله علیه په نزد د زیاتو سجودو کولو مطلب دادې چې زیات نفل مونځونه کوي ولې چې څومره نفلونه مونځونه زیات وی نو هغه هومره به سجدي زیاتې وی. البته ځان له په سجده کښې دعا کول هم بدیت نه لری او په سجده کښې د دعا کولو هدايت، نفلی مونځونو دپاره مخصوص دې فرض مونځونو دپاره نه دې.

سورة اعراف ختم شو دا آخری آیت مبارک د سجدي دې. د صحيح مسلم په حواله د ابی هريره رضي الله عنه روايت دې چې کله یو بنیاد د سجدي آیت مبارک تلاوت کړی او بیا سجده ادا کوی نو شیطان په ژړا کښې تښتی او وائی چې ارمان دې انسان ته د سجدي کولو حکم اوشو هغه په دې عمل او کړو جنت ئې ځانې شو ماته د سجدي حکم اوشو او مانه منلو او زما ځانې جهنم شو (۳).

ایاتونه	سورة الانفال مدنیة وهی خمس وسبعون اية وعشر رکوعات	رکوع گاني
	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	
④	شروع کوم په نوم د الله چه ډیر مهربان زیات رحم کونکې دې	⑩
يَسْأَلُونَكَ	عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ	
تهوس کوی ستانه په باره د مالونو د غنیمت کښې او وایه چې غنیمتونه الله دپاره دی او رسول دپاره		
دوئ ستاسونه د غنیمتونو باره کښې تهوس کوی ورته او وایه چې دا غنیمتونه خود الله او د رسول دپاره دی		
فَاتَّقُوا	اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ	
پس او پرېږئ د الله نه او اصلاح کړئ تعلقات په منځ خپل کښې او حکم او منئ د الله او در رسول د هغه		
نو تاسو د الله نه او پرېږئ او په خپل مینځ کښې تعلقات ښه ساتئ او د الله ﷻ او در رسول حکم منئ		
إِنْ كُنْتُمْ	مُؤْمِنِينَ	
که چری یی تاسو مومنان		
که تاسو په سچه مومنان یئ		

أما ترجمه قرآن: (ای پیغمبره!) خلق ستا له د مال غنیمت په باره کښ تهوس کوی، ته و وایه چه د مال غنیمت (په باره کښ د فیصلې اختیار) د الله او در رسول دې نو تاسو د الله نه و پرېږئ او خپلو کښ تعلقات سم کړئ او د الله او د هغه در رسول تا بهداري وکړئ که تاسو واقعی مومنان یئ.

(۱) صحيح مسلم، کتاب الصلاة، باب فضل السجود والحث عليه: ج ۱، ص ۱۳

(۲) صحيح مسلم، کتاب الصلاة، باب ما يقال في الركوع والسجود: ج ۱، ص ۱۱

(۳) صحيح مسلم، کتاب الإيمان، باب بیان اطلاق اسم الکفر علی من ترک الصلاة: ج ۱، ص ۶۱

د سورة مضامين: سورة انفال شروع کيږي، دا مدنی سورة دې ددې نه وړاندې سورة اعراف کښې د مشرکانو او اهل کتابو د جهل او عناد او د کفر وفساد ذکر وو او دې سره د متعلق بحثونو بيان وو. دې سورة کښې اکثر مضامين د غزوة بدر په موقع باندې د هغه خلقو د بد انجام، ناکامي او د شکست او سره ددوي په مقابل کې د مسلمانانو د کاميابي چې دا د مسلمانانو دپاره انعام او د کافرانو دپاره د عذاب او انتقام وو. هر کله چې ددې انعام د ټولو څخه لويه وجه د مسلمانانو خلوص او خپل مينځ کښې د دوي اتفاق او اتحاد وو. او دا اخلاص او اتفاق د الله ﷻ او دهغه در رسول ﷺ د مکملې تابعداري نتيجه وه. ځکه د سورت په شروع کښې د تقوی د حق د تابعداري، د الله ﷻ د ذکر او توکل وغيره تعليم ورکړې شوې دي.

خلاصه تفسير

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ﴾ دا خلق ستاسو نه د غنيمت د حکم تپوس کوي تاسو ﴿قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ او وائي چې دا غنيمت د الله ﷻ دې [يعني د الله ﷻ ملکيت دې. هم دهغه حق دې چې ددې متعلق څه غواړي حکم ورکړي] او در رسول دې [په دې معني چې هغه به د الله ﷻ نه حکم معلوم کړي] او دا به نافذ کړي. حاصل دادې چې د غنيمت د مالونو په باره کښې ستاسو درائي او د تجويز هيڅ دخل نشته دې بلکه دهغه فيصله به د شريعت په حکم باندې وي ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾ نو تاسو [د دنيا حرص مه کوئي او د آخرت طلبگار اوسي] داشان چې [الله ﷻ نه ويرېږئ] او په خپلو کښې د تعلقاتو اصلاح کوئي [چې په خپلو کښې حسد او بغض نه وي] ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ او د الله ﷻ اوده در رسول ﷺ اطاعت کوئي که تاسو ايمان والا يئ.

معارف او مسائل

دا آيت مبارك د بدر د غزا د يوې واقعي په باره کښې راغلې دې. هر کله چې د تفصيلي تفسير نه مخکښې هغه واقعه مخې ته کيږي نو په تفسير پوهيدل به آسان شي. واقعه داسې ده چې د کفر و اسلام تر مينځه ټولونه په اولنۍ غزا کښې کله چې مسلمانانو برې بيا موندو او د غنيمت څه مال ئې لاس ته راغلو نو دهغې د تقسيم په باره کښې د مسلمانانو مينځ يو شور جوړ شو او دې شور د هغوي د اخلاص او اتفاق سره دهغه مقام څه سمې نه خوړو په کوم چې د صحابه کرامو رضی اللہ عنہم ټول ژوند قالب شوې وو، ځکه د ټولو نه په رومي آيت مبارك کښې ددې فيصله او کړې شوه دې دپاره چې ددې پاکيزه ډلې په زړونو کښې د صدق او اخلاص اتفاق او ايشار نه سوا بل څه پاتې نشي. د بدر په غزا کښې د يو شريک صحابي عبادہ بن صامت رضی اللہ عنہ د مسند احمد رضی اللہ عنہ، ترمذي رضی اللہ عنہ، ابن ماجه رضی اللہ عنہ، مستدرک حاکم وغيره کښې دا واقعه په داشان منقول ده چې هر کله عبادہ بن صامت رضی اللہ عنہ نه چا ددې آيت مبارك د انفال د لفظ مطلب او پوښتلو نو هغوي او فرمايل چې دا آيت مبارك هم زمونږ د بدر يانو په باره کښې نازل شوې دې، خبره داسې ده چې د غنيمت د مال د تقسيم باره کښې زمونږ تر منيځه څه اختلاف راپيدا شو چې زمونږ په اخلاقو ئې بد اثر واچولو. الله ﷻ ددې آيت مبارك

په ذریعه د غنیمت مالونه زمونږ دلاسه واخستل او نبی کریم ﷺ ته ئې اوسپارل چې نبی کریم ﷺ په ټولو حاضر و غایانو برابر برابر تقسیم کړي (۱).

عباده ﷺ فرمائیلي دي چې مونږ ټول نبی کریم ﷺ سره د بدر په غزا کېنې شریک شو د سخت جنگ نه پس الله ﷻ دښمن ته شکست ورکړو، زمونږ د غایانو په دغه موقعه باندې درې ډلې جوړې شوې.

① یوه ډله دښمن پسې شوه چې هغوی را واپس نشي.

② بله ډله داسې وه چې د غنیمت مال ئې راغونډ کړو.

③ دریمه ډله هغه وه چې د نبی کریم ﷺ خوا کېنې په دې غرض راجمع شو چې هسې نه دښمن په نبی کریم ﷺ باندې حمله اونکړي.

کله چې جنگ ختم شو نو هر څوک خپل د پړاو ځاني او ډیرې ته راوړسیدل. د غنیمت راجمع کولو ډلې او وئیل چې دا ټول غنیمت زمونږ کیږي ځکه چې دا مونږ راجمع کړې دي. د بل چا د حصې بالکل څه سوال نه پیدا کیږي. په دښمن پسې شوې ډلې او وئیل چې دا غنیمت هم زمونږ کیږي چې زمونږ د وجې نه ټول بیغمه شو او بې ویرې ئې د غنیمت مال راغونډ کړې شو. او کومه ډله چې د نبی کریم ﷺ د حفاظت دپاره د نبی کریم ﷺ خواته راجمع شوې وو هغوی او وئیل چې دا زمونږ کیږي ځکه چې د ټولو نه زیات ضروري کار د غزا مونږ سر ته رسولې دي چې د نبی کریم ﷺ حفاظت مو کړې دي.

د صحابه کرامو ﷺ په دې خبرو چې نبی کریم ﷺ خبر شونو په هغې دا آیت مبارک نازل شو، په هغې کېنې دا ښکاره کړې شو چې دا مال د الله ﷻ دي، ددې بل هیڅوک، مالک او حقدار نشته دي، سوا د هغه کسانو نه چې نبی کریم ﷺ ئې ورته ورکړي. نو نبی کریم ﷺ د الله ﷻ د حکم په جوړ دغه غنیمت ددغې غزا په ټولو شریکو خلقو باندې برابر برابر تقسیم کړو. او ددوی د شان خلاف کوم اختلاف چې راپورته شوې وو، په هغې ټول پښیمانه وو.

او هم د مسند احمد ﷺ په حواله سعد بن ابی وقاص ﷺ نه روایت دي چې ددې آیت مبارک شان نزول داسې هم منقول دي، سعد بن ابی وقاص ﷺ افرمائیل چې د بدر په غزا کېنې مې عمیر ﷺ نومې رور شهید شو د هغوی ﷺ په بدل کېنې مې سعید بن العاص مشرک او وژلو، د هغه توره مې د نبی کریم ﷺ په خدمت کېنې پیش کړه، او دا مې غوښتل چې دا توره هم زما شي. خو هرکله چې نبی کریم ﷺ د غنیمت په مال کېنې ددې د شامولو حکم اوکړو. زه ددې حکم په منلو مجبوروم خو زه مې ډیر خفه شو، چې ورور مې شهید شو او د هغه په مقابل کېنې مې وي دښمن قتل کړو هغه توره مې حاصله کړه او هغه څما څخه واخستلې شوه خو سره ددې ټولو خبرو رسول کریم ﷺ د ارشاد د تعمیل دپاره روان شوم چې دغه توره د غنیمت د مال په ډیرې کېنې شامله کړم. هلته لا رسیدلې هم نه اوم چې نبی کریم ﷺ باندې دا آیت مبارک نازل شو. نبی کریم ﷺ را وبللم او هغه توره ئې هم ماته را کړه (۲).

(۱) مسند أحمد رقم الحديث: ۲۱۶۸۵، ومستدرک للحاکم رقم الحديث: ۳۲۱۴، تفسير سورة الانفال.

(۲) مسند أحمد رقم الحديث: ۱۴۵۲.

خینې روایتونو کښې داسې هم راغلی دی چې سعد رضی اللہ عنہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته دا عرض هم کړې وو چې دا توره دې ماته راکړې شی، خو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ورته فرمایلې وو چې دا نه یوازې زما خیز دې چې چا ته یې ورکړم او نه ملک دې، لاړ شه د غنیمت په ټول ډیرې کښې ئې شامله کړه. الله ﷻ چې څنگه فیصله او کړه هغسې به کوو. (ابن کثیر، مظهری) (۱) کیدې شی چې دواړه واقعي پیښې شوې وی او چې ددې دواړو واقعو په جواب کښې د سورة انفال دا آیت مبارک نازل شوی وی.

د آیت مبارک پوره تفسیر داده: انفال د نفل جمع ده، معنی ئې فضل او انعام دې، نفلی مونځ، روژې، صدقې وغیره ته هم نفل ځکه وئیلې شی چې هغه د چا په ذمه واجب نه وی، خلق ئې پخپله خوښه کوی، د قرآن عظیم الشان اوسنت په اصطلاح کښې نفل، او انفال د غنیمت د مال دپاره هم استعمالیږي چې کفارو نه په وخت د جهاد کښې حاصلیږي، خو قرآن عظیم الشان کښې دې معنی دپاره درې لفظونه استعمال شوي دي. ① انفال ② غنیمه ③ فین.

انفال لفظ هم په دې آیت مبارک کښې استعمال شوی دې. د غنیمه لفظ او ددې تفصیل ددې سورة په یو څلویښتم آیت مبارک کښې استعمال شوی دې چې تفصیل به ئې هم هلته بیانولې شی. د فین د لفظ او دهغه متعلق تفصیل بیان د سورة حشر ددې آیت مبارک: ﴿مَا أَفَاءَ اللَّهُ﴾ لاندې راوړان دې، ددې درې واړو لفظونو ترمنځ څه معمولی فرق شته خو هر کله چې دا فرق ډیر لږ دې ځکه هر یو لفظ د بل په ځانې باندې مطلقاً د مال غنیمت دپاره استعمالولې شی.

غنیمه عموماً هغه مال ته وئیلې شی چې د جنگ او جهاد په ذریعه د مخالفې ډلې نه حاصل شوی وی.

فین هغه مال ته وئیلې شی چې بغیر د جنگ او جهاد نه د کافرانو نه ترلاسه شوې وی، خواه په تیښته کښې ترې پاتې شوی وی یا په خپلې خوښه ئې مسلمانانو ته ورکړې وی. د نفل او انفال لفظ عموماً هغې انعام دپاره استعمالولې شی چې امیر جهاد، یو خاص مجاهد ته د خاص دهغه امتیازی کارگزارئ په بدله کښې د غنیمت د حصې نه علاوه د انعام په ډول ورکړي. دامعنی په تفسیر ابن جریر کښې د عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہ نه نقل کړې شوې ده. (ابن کثیر) (۲)

او کله نفل او انفال الفاظ مطلقاً د مال غنیمت دپاره هم استعمالولې شی، په دې آیت مبارک کښې اکثر و مفسرینو هم دغه عامه معنی اخستې ده. صحیح بخاری کښې د عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہ نه هم دغه عامه معنی نقل کړې شوې ده. او حقیقت هم دادي (۳) چې دا لفظ د عام او خاص دواړو معنو دپاره استعمالولې شی، په دې بنا هیڅ اختلاف په کښې نشته، او ددې ډیر غوره تشریح او تحقیق هغه دې چې امام ابو عبیده رضی اللہ عنہ پخپل کتاب الاموال کښې ذکر کړې دې. هغه فرمائی چې په اصل لغت کښې نفل، د فضل او انعام معنی ورکوی. په دې امت باندې د الله ﷻ دا خصوصي انعام دې چې د جهاد او جنگ په ذریعه کوم مال د کفارو چې د مسلمانانو مجاهدینو لاس ته راشي هغه مسلمانانو دپاره حلال کړې شی. په پخوانو امتونو کښې دا

(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۸، والتفسیر المظهری: ج ۲، ص ۷.

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۵.

(۳) صحیح البخاری، کتاب التفسیر، باب قوله يسألونك عن الانفال الآية: ج ۲، ص ۳۳.

دستور نه وؤ بلکه د مال غنیمت دپاره قانون دا وؤ چې هغه به د هیچا دپاره حلال نه وؤ ، ټول د غنیمت مالونه به په یو ځای کېښي ډیرې کیخودې شو. آسمانی تندر به راغلو او هغه به ئې اوسیزلو. دابۀ د الله ﷻ په نزد ددغې جهاد د قبلیدو نخبۀ وه ، دا به هیڅ یو غازی دپاره حلال نه وو. که دهغې سوزولو دپاره به آسمانی اور تندر راغلو نو معلومه به شوه چې دغه جهاد الله ﷻ نه دې قبول کړي ، او بیا به د سپیرتوب د وجې نه هم دغه مال ، چا نه استعمالولو.

د بخاری او مسلم په حواله د جابر رضی الله عنه په روایت نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمایل: ماته پنځه داسې څیزونه را کړي شوي دي چې زمانه مخکې هیڅ یو پیغمبر ته او دهغه امت ته نه وو ورکړي شوي. د هغې پنځو څخه ئې یو دا هم او خودل چې *«احلت لی الغنائم ولم تحل لاحد قبلي»* یعنې زما دپاره د غنیمت مالونه حلال کړي شو. حالانکه زمانه مخکې چاره هم حلال نه و(۱).

دې آیت مبارک کېښي د انفال حکم دا او خودلې شو چې دا د الله ﷻ او د هغه در سول دي ، ددې معنی داده چې اصل ملکیت خود الله ﷻ دې چې تصرف ئې د الله ﷻ در سول په لاس کېښي ورکړي شو ، هغه به ئې د الله ﷻ په حکم دخپل صوابدید په جوړ تقسیموي.

له دې وجې د تفسیر د امامانو یو جماعت چې په هغې کېښي حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه ، مجاهد رضی الله عنه ، عکرمه رضی الله عنه ، سدی رضی الله عنه وغیره داخل دي ، دا فرمائی چې دا حکم د اسلام په شروع کېښي وو او تردې وخت پورې د غنیمت د تقسیم قانون نه وو نازل شوي ، او هغه قانونا ددې سورت په پنځمه رکوع کېښي راروان دي ، ځکه چې دا ټول مال غنیمت د نبی کریم صلی الله علیه و آله په اختیار کېښي ورکړي شوي وو ، چې تاسو صلی الله علیه و آله یې څنګه غواړئ نو تصرف کېښي یې راولئ ، او ددې څخه ورستو چې تفصیلی احکام راغلي دي ، په هغې کېښي دا دي چې د ټول غنیمت پنځمه حصه به بیت المال کېښي د مسلمانانو د ضرورت دپاره جمع کیږي. څلور حصې به ئې د یو خاص قانون په جوړ په دغه جهاد کېښي د شریکو مجاهدینو تر مینځه تقسیمولې شي چې تفصیل یې په صحیح احادیثو کېښي راغلې دي. هم په دې تفصیلی بیان سره د سورة انفال ددې رومبې آیت مبارک حکم منسوخ شو ، او بعضې حضراتو فرمائیلي دي چې دې باره کېښي هیڅ ناسخ منسوخ نشته ، البته مال فیثي به ټول په ټوله د نبی کریم صلی الله علیه و آله په تصرف کېښي وی او ددې تفصیل په سورة حشر کېښي بیان شوي دي ، چې تاسو پخپل اختیار سره چې څنګه غواړئ نو عمل او کړئ. دغلته ددې د احکامو بیانولو نه پس ارشاد رباني دادې چې: *«وَمَا أَلَيْكُمُ الرَّسُولُ فَذُوقُوا وَمَا نَكُمُ عَنْهُ فَأَلْتَهُوا»*.

دې تفصیل نه معلوم شو چې مال غنیمت هغه دي چې د جنگ او جهاد په نتیجه کېښي د مسلمانانو مجاهدینو لاس ته راشي. مال فیثي هغه دي چې بې د څه جنگ او جهاد نه د مسلمانانو لاس ترې راشي ، د انفال لفظ دواړو دپاره په عام ډول هم استعمالیږي ، او خاص هغه انعام دپاره هم استعمالیږي چې یو غازی ته د جهاد یو امیر ورکړي.

په دې لړ کېښي غازیانو ته د انعام ورکولو څلور صورتونه د نبی کریم صلی الله علیه و آله د زمانې مبارکې راسې جاري دي. یو صورت دادې چې امیر اعلان او کړي چې په جهاد کېښي څوک مخالف لره او وژني نو دهغه ټول سامان به د ژوندی مسلمان وی. دا به د غنیمت په مال کېښي نشي جمع

(۱) صحیح مسلم، کتاب المساجد ومواضع الصلاة: ج ۱، ص ۱۱۹، و صحیح البخاری، کتاب التیمم، باب وقول الله تعالی: *«للمجاهدين»* و اما الآیة: ج ۱، ص ۲۸

کولې. دویم صورت دادې چې د یو لوڼې لښکر نه یو جماعت جدا کړی او یو خاص طرفه جهاد دپاره اولیرلې شی او ورته دا حکم اوشی چې ستاسو حاصل کړې غنیمت به ټول ستاسو وی صرف پنځمه حصه به ترې بیت المال کښې د عامو مسلمانانو د خیر ښیگرې دپاره جمع کولې شی. دریم صورت دادې چې بیت المال کښې جمع کړې پنځمې حصې نه د جهاد امیر یو خاص غازی ته د خپل راثې په جوړ په انعام کښې دهغه مجاهد د یو امتیازی کاروانی په بدل کښې ورکړې. څلورم صورت دادې چې ټول مال غنیمت نه څه حصه دې دپاره جدا کړې شی چې هغه خدمت کوونکو خلقو ته د انعام په شکل کښې ورکړی کوم چې د مجاهدینو د آسونو وغیره خدمت کوی او هغوی سره په نورو کارونو کښې لاس امداد کوی. [ابن کثیر] (۱).

د آیت مبارک د مضمون خلاصه دا شوه چې نبی کریم ﷺ ته په خطاب کولو سره الله ﷻ فرمائی چې خلق تاسو نه د انفال باره کښې تپوس کوی تاسو ﷺ ورته اووایی چې انفال ټول د الله ﷻ اود هغه د نبی کریم ﷺ دی یعنی پخپله ئې څوک حقدار یا مالک نشته بلکه د الله ﷻ په حکم سره دهغه نبی کریم ﷺ چې څه فیصله کوی هم هغه به جاری کیږی.

خپل مینځ کښې د خلقو اتفاق او اتحاد په تقوی او د الله ﷻ په ویرې اړه لرو: ددې آیت مبارک په آخری جمله کښې فرمائی چې: ﴿فَأَتَقُوا اللَّهَ وَاصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [نو تاسو د الله ﷻ نه اوویرېئ] او په خپل مینځ کښې تعلقات ښه ساتئ | اود الله ﷻ اودرسول حکم منئ که تاسو په سچه مومنان یئ.

دې کښې اشاره هغه واقعي ته ده کومه چې د بدر د غزا په موقعه چې په کښې د اموال غنیمت د تقسیم متعلق صحابه کرامو ﷺ په مینځ کښې راغلې وه چې دهغه په وجه د ناچاقی او خفگان خطر وه، الله ﷻ پخپله د غنیمت د مال د تقسیم فیصله په تیر شوی آیت مبارک سره او فرمائیلې، اوس په دې آیت مبارک کښې ورته د زړونو د اصلاح او خپل مینځ کښې د تعلقاتو ښه کولو طریقه خودلې شوېده چې مرکزی نقطه ئې تقوی او د الله ﷻ ویره ده. تجربه گواه ده چې کله د تقوی او د الله ﷻ د ویرې غلبه شی نو لوڼې لوڼې جنگونه جگړې په مننونو کښې ختمیږی خپل مینځ کښې د کرکې او دښمنی غرونه د دورې په شکل کښې والوخی. لکه مولانا رومی رحمه الله د تقوی دارو خلقو حال داسې بیانوی چې:

خود چه جائے جنگ وجدل نیک و بد کین الم از صلحها هم میر مد(۲)

یعنی دا خلق خو جنگ سر څه غرض ځکه نه کوی چې د دوی زړونه د الله ﷻ په ویره او مینه کښې مصروف وی، د مخلوقاتو د صلح او درستگۍ دپاره د تعلقاتو زیاتولو فرصت ورته څنګه ملاویدې شی.

بسودائے جانان زجان مشغول بذکر حبیب از جهان مشغول

ترجمه: د جانان په فکر کښې د ځان نه خبر نه وی، د محبوب په یاد کښې د ټول جهان نه ناخبره وی.

(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۱۰۹.

(۲) ترجمه: د دوی خلقو جنگ او جهګړی سره به څه دلچسپی وی، دوی ته د خلقو په مینځ کښې صلح او دوستی دپاره هم فراغت نه ملاوېږی.

په دې بنا دې آيت مبارك كښې د تقوى تدبير نې او خود لېو او وې فرمانيل چې ﴿وَأَصْلَحْوا زَاكَّاتٍ يَبْنِيكُمْ﴾ او په خپل مينځ كښې تعلقات بنه ساتي. او ددې زياته تشرېح نې داسې كړې ده: ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ او د الله ﷻ او در رسول حكم مني كه تاسو په سچه مومنان يئ. يعنې ايمان د فرمانبرداري تقاضا كوي او فرمانبرداري د تقوى نتيجه ده، او كله چې دا خيزونه خلقو ته حاصل شي نو خپل مينځ كښې دهغوى جگړې پخپله ختمې شي او د دښمنى خاتې نې مينه او محبت او نيسي.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ	
بیشكه چې مومنان هغه كسان دي كله چې ياد كړې شي الله	
كه تاسو په سچه مومنان يئ مومنان هغه كسان دي چې كله د الله ذكر واورى نو	
وَجَلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ	
نواوړېږي زړونه دهغوى او هر كله چې الوستې كېږي په هغوى آيتونه دهغه نو زياتوى هغوى	
زړونه نې او وړېږي او چې كله پرې دهغه آيتونه اولوستې شي نو د هغوى	
إِيمَانًا وَعَلَىٰ رِبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ	
په لحاظ د ايمان سره او په رب خپل باندې هغوى بروسه كوي هغه كسان دي چې قائموي مونځ	
ايمان پرې نور هم مضبوط شي او په خپل رب باندې بهروسه كوي هغه خلق چې د مونځونو پابندى كوي	
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ	
او دهغه مال نه چې وركړې دې مونږ هغوى له خرچ كوي دغه كسان چې وي هم هغوى مومنان دي	
او چې مونږ ورته څه وركړى دى دهغې نه د الله ﷻ لار كښې خرچ كوي نو دغه كسان	
حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ	
په حقه سره دى دپاره دهغوى درجې په نر ادرب دهغوى او بښانه ده اورزق دې د عزت	
په رښتيا مومنان دي دوى دپاره دخپل رب سره لوڼې درجې دي او بخشش او د عزت رزق دې	

آسان ترجمه قرآن

مؤمنان خو هغه خلق دي چه كله ددوى مخكې دالله ذكر وشي نو ددوى زړونه په ويږه شي او كله چه دوى بالدي دالله آيتونه لوستلي شي نو هغه آيتونه د دوى ايمان ته نوره ترقى وركوي او دوى په خپل پروردگار بالدي اعتماد كو، كومر چه مونځ كوي او مونږ چه كومر رزق وركړې دې، دهغې له (فى سبيل الله) خرچ كوي هم دا خلق دي چه دوى حقيقت كېن مؤمنان دي دوى دپاره ددوى درې څخه لوڼى درجې دي، مغفرت دې او د عزت رزق دې.

خلاصه تفسير

[بسر] ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ﴾ ايمان والا هم هغه دي ﴿إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجَلَّتْ قُلُوبُهُمْ﴾ چه كله [ددوي په مخكښي] دالله ﷻ ذكر راشي نو [دده ﷻ د عظمت داستحضار سره] ددوى زړونه وېرېږي ﴿وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ او كله چه دالله ﷻ آيتونه په دوي لوستلي شي نو دغه آيتونه ددوي

ایمان نور هم زیات [مضبوط] کوی ﴿وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ او دغه خلق په خپل رب باندې توکل ساتي [او] ﴿الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ چه مونځ قائموي او چه مونږ دوي ته څه ورکړي دي په هغې کښې خرچ کوي [نو] ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا﴾ رښتوني ایمان والادي دا خلق ﴿لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ ددوي دپاره لوڼې لوڼې درجې دي ددوي درب سره ﴿وَمَغْفِرَةٌ وَبِرَّزْقٌ كَرِيمٌ﴾ او [ددوي دپاره] مغفرت دې او د عزت روزي ده.

معارف او مسائل

د مؤمن مخصوص صفات: دې آیتونو کښې د هغه مخصوص صفات بیان دي چې هر مؤمن دپاره پکار دی په دې کښې اشاره دې خبرې ته ده چې هر مؤمن دې دخپلو ظاهري، باطني، کیفیتونو او صفاتو جاج اخستل جاری لري، که دا صفات په کښې موجود وي نو د الله ﷻ شکر دې ادا کوی چې الله ﷻ ورته د مؤمنانو صفات ورکړل که څه صفت په کښې د سره نه وي یا ناتوان او کمزوري وي نو دهغې د حاصلولو او مضبوطولو کوشش دي کوی.

دومې صفت د الله ﷻ ويره: رومې صفت ئې دا بیان کړو چې: ﴿الَّذِينَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَحِلَتْ فَلُوبُهُمْ﴾ امومنان هغه کسان دي چې کله دالله ذکر اوشی نوزرونه ئې اوویريږي. مطلب دا چې د الله ﷻ لوڼي او مینه د دوي په زړونو کښې داسې داخل وي چې دهغې یوه تقاضا هیبت او ویره ده. د قرآن عظیم الشان په یو بل آیت مبارک کښې ددې ذکر کولو سره داسې مینه لرونکو ته زیږي ورکړې شوې دي: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَحِلَتْ فَلُوبُهُمْ﴾. یعنی زیږي ورکړه هغه عاجزه او نرم طبیعت والا خلقو ته چې د هغوی زړونه ویريږي چې کله دهغوی په وړاندې دالله ﷻ ذکر اوکړې شي دې دواړو آیتونو کښې د الله ﷻ د ذکر او دهغه دیادولو د یو خاص تقاضا بیان دي. یعنی د هیبت او ویرې او په بل آیت مبارک کښې د الله ﷻ د ذکر دا خاصیت بیان کړې شوې دي چې دې سره زړونه تسلی بیا مومی لکه فرمائی چې: ﴿أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ﴾.

دې نه معلومه شوه چې په دې آیت مبارک کښې د کوم خوف او هیبت چې ذکر دي هغه د زړه آرام او تسلی سره بې سمونه نه دي، یعنی د الله ﷻ ذکر سره زړه کښې پیدا کیدونکې ویره هغسې هیڅرې نه ده څنگه چې د یو درنده یا دښمن ویره د زړه سکون او آرام بریادوی. هم دغه وجه ده چې دلته د خوف د لفظ په ځاني د وجل لفظ راوړلې شو. د کوم ترجمه چې ویره نه ده. بلکه هغه هیبت دي چې د لویو دشان د لویي په سبب زړه کښې ئې پیدا کيږي ځینې مفسرینو فرمائیلي دي چې دلته د الله ﷻ ذکر او یادنه مراد دادی چې څوک گناه کولو ته تیار شي، په دغه حال کښې ورته الله ﷻ رایاد شي نو هغه د الله ﷻ د عذاب نه اوویريږي او دغې گناه کولو نه ایسار شي، په دې صورت کښې به د خوف نه مراد هم د عذاب ویروي. [بحر محیط] (۱).

بل صفت په ایمان هڅې وده کیدل دي: د مؤمن دویم صفت دا خودلې شوې دي چې کله د هغه عذاب په مخکښې د الله ﷻ آیتونه تلاوت کولې شي نو ایمان ئې وده کوی. د ایمان د ودې کولو نه مطلب دادې چې د ایمان طاقت، شان او نور کښې وده اوکړي څنگه چې په دې باندې د ټولو عالمانو کرامو، مفسرینو او محدثینو اتفاق دي، تجربه او مشاهده داده چې په نیکو

عملونو سره په ایمان کښې قوت او د سینې داسې فراخی راپیدا شی چې نیک عملونه دهغه طبعی عادت جوړ شی. اودهغې په پریخودو سره ورته تکلیف وی. او دگناه نه ئې طبعی کرکه پیدا شی چې خواته ئې هم نه ورځی. د ایمان دې مقام ته په حدیث کښې د ایمان حلاوت وئیلې شوې دې لکه په نظم کښې چې:

و اذا حلت الحلاوة قلبها نشطت في العبادة الاعضاء

یعنی کله چې د چا په زړه کښې د ایمان حلاوت ځانې اونیسې نو دهغه لاسونه، پښې او ټول اندامونه په عبادت کښې آرام او خوند بیا مومی. په دې بنا د آیت مبارک د مضمون خلاصه دا شوه چې د کامل مؤمن دا صفت پکار دې چې کله دهغه په مخکښې د الله ﷻ آیتونه لوستې شی نو دهغه په ایمان کښې صفائی او وده راځي او نیکو عملونو ته ئې شوق زیاتېږي. دې نه هم دا معلومه شوه چې څنگه عام مسلمانان قرآن عظیم الشان لولی او اوری چې نه خو د قرآن عظیم الشان د ادب او احترام څه خیال ساتی، نه ئې د الله ﷻ د شان په لویۍ څه نظروی، نو دا مقصودی تلاوت نشو اونه ترې اعلى نتیجې پیدا کیږي اگر چې ثواب نه دا هم خالی نه وی.

دریم صفت په الله ﷻ باندې توکل کول دي: دریم صفت د مؤمن ئې دا بیان کړو چې هغه په الله ﷻ باندې توکل کوی مطلب دادې چې پخپلو ټولو عملونو او حالاتو کښې دهغه مکمل اعتماد او تکیه یوازې د الله ﷻ په ذات مبارک وی. صحیح حدیث کښې نبی کریم ﷺ او فرمايیل چې ددې دا معنی نه ده چې خپلو ضروریاتو دپاره مادی سامان او انتظام د سره پرېږدی. بلکه مطلب دادې چې یوازې هم په دې یې آسره نه وی بلکه ددې د پکارولو نه پس ټوله معامله الله ﷻ ته په داسې شان سپاری چې دغه ټول سامان او انتظامات هم د الله ﷻ پیدا کړي څیزونه دی. او ددې ثمرات او نتیجې به هم الله ﷻ پیدا کوی، یعنی هر څه یوازې دهغه په خوښه کیږي. لکه په یو حدیث شریف کښې راغلی دی چې: «اجعلوا في الطلب وتوكلوا عليه» یعنې د روزی حاصلولو او د خپلو حاجتونو پوره کولو دپاره په مینځنۍ درجه کښې طلب کوئی او دمادی اسبابو په ذریعه کوشش کوئی خو اصل معامله الله ﷻ ته سپاری. خپل زړونه او دماغونه صرف په مادی انتظاماتو او اسبابو کښې انښلولی مه لرئ.

څلورم صفت د مونځ قائمول: د مؤمن څلورم صفت ئې د مونځ قائمول او خودل، دلته یوه خبره یاده لری چې د مونځ کولو په ځانې ئې مونځ قائمول ځکه فرمائی چې مونځ سره د ټول آدابو او شرطو نو د اشان په ځانې راوړل دی څنگه چې نبی کریم ﷺ پخپل قول او عمل سره خودلی دی، ځکه چې بغیر ددې نه مونځ کول خو ورته وئیلې شی لیکن مونځ قائمول ورته نشی وئیلې. قرآن پاک کښې چې د مونځ کوم فوائد او آثار او برکات ذکر شوی دی او فرمائیې شوی دی چې: «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» یعنې مونځ د بې حیایی او هرې گناه نه منع کوی. دا هم په اقامت صلوۍ باندې موقوف ده. هر کله چې د مونځ په آدابو کښې کمې راشی نو د فتوې په لحاظ سره خو دده مونځ ادا شو خو مونځ کښې چې څومره کوتاهی شوې ده دهغې به مقدار به ترې برکات ختم شی. او په ځینې صورتونو کښې به ترې دا ټول برکات ختم شی.

پنجم صفت، **والله تعالى لا رقيب له** ۱۰: د مؤمن پنجم صفت دا بیان شوې دې چې الله تعالى ده ته کوم رزق ورکړي دې هغه د الله تعالى په لار کښې خرچ کړي. دا د الله تعالى په لار کښې خرچ کول عام دي. دې کښې ټول خير خيرات، صدقات، وقف، صله چې په کښې زکوٰۃ، صدقه الفطر وغيره واجبات هم شامل دي داخل دي. او نفلي صدقات، او تبرعات، هم، د ميلمنو، بزرگانو مالي خدمت هم.

د مؤمن د پنجم صفت بيانولو نه پس ارشاد فرمائي چې: **[أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا]** يعنی هم داسې خلق ريښتونی مسلمانان دي. ددوی ظاهر او باطن يو شان وي، او ژبه او زړه ئې متفق وي. گڼي په چا کښې چې دا صفات نه وي هغوی خو په خپله باندې **[الشهادان لا اله الا الله والشهادان محمدان رسول الله]** وائي خو ددوی په زړونو کښې نه د توحيد رنگ شته ي او نه د رسول **[صلى الله عليه وسلم]** اطاعت کوونکي دي. ددوی عملونه ددوی د اقوالو ترديد کوي. دې آيت مبارک کښې دې طرفته اشاره ده چې د هريو حق يو حقيقت وي نو هر کله چې هغه حاصل نه وي نو حق نه حاصلېږي.

يو سړی حسن بصری **[رحمته الله عليه]** نه تپوس او کړو چې انې ابو سعيد آيا ته مؤمن يئ؟ نو هغوی **[عليه السلام]** او فرمايل چې انې روره د ايمان دوه اقسام دي. که ستا د سوال مطلب دا وي چې څه په الله تعالى دهغه په فرښتو، دهغه په کتابونو او رسولانو او په جنت او په دوزخ او د قيامت په حساب و کتاب باندې ايمان لرم نو جواب دادې چې بيشکه څه مؤمن يم. او که ستا د سوال مطلب دا وي چې څه هغه مؤمن يم کڼه چې د کوم ذکر په سورة انفال کښې راغلې دې نوماته هيڅ نه دي معلوم چې څه په هغوی کښې داخل يم او که نه. د سورة انفال د آيت نه هم هغه آيات مراد دي چې کوم اوس پورته ذکر شو.

دې مذکوره آيتونو کښې د ريښتونی مؤمن صفاتو او علاماتو بيانولو نه پس فرمائي چې: **[لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ]**

دې کښې د ريښتونی مؤمن دپاره د دريو خيزونو وعده فرمائيلې شوې ده. يوه درجه عاليه، بله مغفرت، او دريم د بهترين رزق.

تفسير بحر محيط کښې دي چې دې نه وړاندې آيت مبارک کښې چې د مؤمن کوم صفات بيان شوي دي هغه په درې قسمه دي. يوه هغه چې دهغې تعلق زړه او باطن سره دې. لکه ايمان، ويړه، الله تعالى باندې توکل، بل هغه چې دهغې تعلق بدنې عملونو سره دې. لکه مونځ وغيره، دريم هغه چې دهغې تعلق د انسان مال سره دې لکه د الله په لار کښې خرچ کول.

ددې دريو اقسامو په بدله کښې د دريو انعامونو ذکر دې. درجات عاليه د قلبی او د باطنی صفاتو په مقابلې کښې، او مغفرت دهغه صفاتو په مقابلې کښې چې هغه د انسان د ظاهري بدن سره تعلق ساتي. لکه مونځ روژه وغيره. لکه يو حديث پاک کښې راغلې دي چې مونځ د گناهونو کفاره ده. او رزق کريم د الله تعالى په لار کښې د خرچ کولو په مقابلې کښې راغلې دې. تاسو چې څه خرچ کړل دهغې نه به درته بهتر او ډير زيات په آخرت کښې ملاويږي (۱).

(۱) تفسير البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۳۲

کَمَا	أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ
د غنیمت معامله داسې ده لکه چې اړایستلې وې تدارب ستا دکورستانه په حقه سره	
لکه څنګه چې ته خپل رب د یو مصلحت په بناء د خپل کور نه راوویستلې	
وَإِنَّ فَرِيقًا	مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَرِهُونَ ۖ مُجَادِلُونَكَ
او بېشکه ایوه ډله د مومنانو نه خامخا ناخوښه وه جګړه نې کوله ستا سره	
او د مسلمانانو یوې ډلې ته دا خبره ډیره گرانه ښکاریده هغوی تاسره په یوه حق خبره کښې جګړه کوله	
فِي الْحَقِّ	بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَكْثَرِ يُسَاقُونَ
ددې حق په معامله کښې روستو دهغې نه چې صفا ښکاره شوې وو لکه چې اړوتلې کېږي هغوی	
حالانکه هغه حق ښکاره شوې وو او داسې جګړه نې کوله لکه چې هغوی مرګ طرف ته راښکلی شي	
إِلَى الْمَوْتِ	وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۖ
مرګ ته او هغوی ورته گوري	
او هغوی ورته په سترگو گوري	

آسان ترجمه قرآن

(د مال غنیمت د تقسیم) دا معامله داسې ده لکه چې ستا رب تالاره دخپل کور نه د حق د پاره وویستلو حال دا چې د مسلمانانو یوې ډلې ته دا خبره خوښه نه وه هغوی تاسره د حق په معامله کښې دهغې د واضح کیدو باوجود داسې بحث کولو لکه چې دوی مرګ ته راښکلي شي، او دوي (هغې ته) په سترگو باندي گوري.

خلاصه تفسیر

[د مال غنیمت د خلقو د مرضی موافق نه تقسیمیدل بلکه د الله ﷻ د طرفه ددې تقسیمیدل اگر چه بعضو خلقو ته طبعي لحاظ سره گران پریوتل خود ډیرو مصالحو له کبله دا خبر او بهتره ده. اودا معامله خلاف طبع ده خو د ډیرو مصالحو په وجې سره هم داسې ده] «کَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ» لکه څنګه چې ستا رب ستا د کور [او کلي] نه د مصلحت سره تاسو [بدر طرف ته] روان کړني «وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَرِهُونَ» او د مسلمانانو یوه ډله [د خپل شمیر او سامان جنګ دلې والي په وجه طبعي لحاظ سره] دانې گران کنړل «مُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ» هغوی ددې مصلحت [په کار] کښې [یعني په جهاد او د لښکر د مقابلې په معامله کښې] ددې نه پس چې دهغې ظهور شوې وو [د خپل بچ کیدلو د پاره د مشورې په طور] «كَأَكْثَرِ يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ» ستاسو سره داسې جنګیدل چې باید څو ک دوي مرګ طرف ته بوخي او هغوي [مرګ باید] چې گوري [خو آخر کار انجام ددې هم ښه شو چې اسلام غالب او کفر مغلوب شول].

معارف او مسائل

د سورة په شروع کښې د ابیان کړې شوې دي چې د سورة انفال زیات تر مضامین په کافرانو او مشرکانو باندي د عذاب او انتقام او په مسلمانانو باندي د احسان او انعام باره کښې دی. او دې لړ کښې دواړو د پاره د عبرت او نصیحت احکام بیان شوي دي. ددې ټولو څخه زیاته

رومبی د زیات شان والا واقعه دبدر غزا وه چې کافرانو سره د ډیر سامان او سره د زیات شمیر او قوت ، جانی ، مالی نقصانات بیا موندل او ماتې شکست ئې اوخوړو. اگر چې مسلمانان قوت ، شمیر او مال او سامان کښې ډیر کم وو. خو بیا هم دوی ته یو عظیم الشان فتح ملاؤ شوه. دې سورت کښې د بدر واقعه ډیر په تفصیل سره بیان کړې شوې ده. او دا ددې پورتنو آیتونو څخه شروع کیږی.

رومبی آیت مبارک کښې ددې خبرې ذکر دې چې دبدر په موقع ډیرو مسلمانانو دا خبره نه خوښوله چې جهاد دې اوکړې شی. خو الله ﷻ د خپل خاص حکم په ذریعه خپل حبیب ﷺ ته د جهاد حکم ورکړو. نو کومو خلقو باندې چې د جهاد خبره ښه نه وه لگیدلې هغوی هم رسول اکرم ﷺ سره شامل شو. ددې خبرې د بیانولو دپاره چې قرآن عظیم الشان کوم الفاظ استعمال کړی دی هغه د غور وړ دی.

اول دا چې د آیت مبارک شروع [کَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ] څخه کیږی. دې کښې د کما لفظ یو داسې لفظ دې چې تشبیه دپاره استعمالیږی ، نو دا د غور خبره ده چې دلته د څه څیز تشبیه ده. مفسرین حضرات ددې مختلف توجیهات بیانوی. امام تفسیر ابو حیان رحمته الله علیه ددې پشان پنځلس اقوال نقل کړی دی. هغې کښې زیات اقرب درې احتمالات دی.

اول احتمال: اول دا چې ددې د بیانولو مقصد دادې چې د غزوه بدر په موقع باندې صحابه کرام رضی الله عنهم کښې د غنیمت په مال باندې خپلو کښې اختلاف پیدا شوې وو. بیا دالله ﷻ په حکم هغوی د رسول اکرم ﷺ د حکم تعمیل او کړو او ددې ډیر ښه نتائج او برکتونه ښکاره شو. داشان ددې جهاد شروع کښې څه خلق په دې خفه وو او خوښه ئې نه وه خو بیا دالله ﷻ د حکم مطابق هغوی او منل او ددې ډیر مفید او ښکلی ثمرات واضح شو. دا توجیه فراء او مبرد طرفته منسوب ده. [بحر محیط] (۱) بیان القرآن کښې دې ته ترجیح ورکړې شوې ده. لکه څنګه چې خلاصه تفسیر کښې بیان شوی دی.

دویم احتمال: دویم احتمال دادې چې تیر شوی آیتونو مبارکو کښې مؤمنانو دپاره د آخرت د اعلی درجاتو او مغفرت او باعزته رزق وعده کړې شوې وه. دې آیت مبارک کښې ددې وعدې د یقیني کیدو ذکر کړې شوې دې ، یعنی اگر چې د آخرت وعده خو په سترگو نه ښکاری خو لکه څنګه چې دبدر په موقع باندې دالله ﷻ د نصرت او وعده رښتونی شوه داشان به آخرت کښې هم دالله ﷻ وعده پوره کیږی ، [تفسیر قرطبی بحواله نحاس] (۲).

درېم احتمال: درېم احتمال هغه دې کوم چې ابو حیان رحمته الله علیه د پنځلو اقوالو نقل کولو څخه روستو لیکلې دې چې ماته په دې کښې یو قول باندې هم اطمینان نه وو. یوه ورځ ما دې آیت مبارک کښې غور کولو او سترګې مې ورغلې. خوب وینم چې یو ځانې ته روان یم او ما سره یو بل کس هم دې. گویا ما ورسره ددې آیت متعلق بحث کولو او ما ورته وئیل چې ماته داسې مشکل راپیښ شوې دې. او ورته مې هغه بیان کړل چې ماته کوم مشکل ددې آیت مبارک متعلق راپیښ شوې وو. داسې معلومیږی چې دې ځانې کښې یو لفظ محذوف دې. بیا

(۱) تفسیر البحر المحيط تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۳۳، ۳۴

(۲) تفسیر القرطبی تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۳۸

يکدم ځما زړه کښې راغلل چې دې ځانې کښې د نصرک لفظ محذوف دې. ما پخپله دا خوښ کړو هغه سړی هم کوم سره چې ما بحث کولو. کله چې بيدار شوم نو ما په دې غور او کړو نو ځما اشکال ختم شو. ځکه چې دې صورت کښې لفظ د کما تشبيهه دپاره نه دې بلکه د سبب بيانولو دپاره استعمال شوې دې. او ددې معنی داشوه چې د بدر په غزه کښې د الله ﷻ طرفه چې کوم خاص مدد او مدد رسول اکرم ﷺ سره شوې وو دهغې سبب داوو چې په دې جهاد کښې رسول اکرم ﷺ چې څه او کړل هغه ئې صرف خپلې رائي سره اونه کړل بلکه دالله ﷻ په حکم سره ئې اوکړل. د الله ﷻ په حکم سره رسول اکرم ﷺ دخپله کوره اووتل. او د حق اطاعت هم دا نتيجه پکار ده اوهم داسې کيږي چې د الله ﷻ مدد او نصرت هغه سره وي (۱).

بهر حال د آيت مبارک په دې جمله کښې دا درې واړه معنې محتمل او صحيح دي. دې څخه روستو که په دې نظر واچولې چې نو قرآن عظيم الشان ددې جهاد دپاره پخپله د رسول اکرم ﷺ وتل نه دی ذکر کړی. بلکه دا ئې او فرمائيل چې الله ﷻ اوويستل. دې کښې اشاره دې طرفته ده چې د رسول اکرم ﷺ عبدیت او اطاعت حقيقت کښې دالله ﷻ فعل دې يعنی کوم څه چې د رسول اکرم ﷺ د اندامونو مبارکو څخه صادرېږي هغه په حقيقت کښې د الله ﷻ حکم وي. لکه څنگه يو حديث قدسی کښې د رسول اکرم ﷺ ارشاد مبارک دې چې کله يو بنده د بندگۍ او عبدیت په ذريعه دالله ﷻ تقرب حاصل کړی نو الله ﷻ دده باره کښې فرمائي چې څه دده سترگې جوړېږم، هغه چې څه گوري نو ځما په ذريعه گوري، څه دده غوږونه جوړېږم، هغه چې څه آوري نو ځما په ذريعه آوري، څه دده لاسونه او پښې جوړېږم، هغه چې څه نيسي نو ځما په ذريعه ئې نيسي، او دې چې کوم طرفته ځي نو ځما په ذريعه ځي (۲). ددې خلاصه دا شوه چې د الله ﷻ خاص نصرت او مدد دده ملگري وي. دده د سترگو او لاسونو پښو څخه چې کوم کارونه صادرېږي هغه په حقيقت کښې دالله ﷻ د مرضي او منشاء مطابق وي.

رشته در گردنم افکنده دوست میبرد هر جا که خاطر خواه اوست
ترجمه: په غاړه کښې مې د دوست رشته او تعلق اچولې دې، هغه چې چرته يې زړه غواړي بوزې مې، خلاصه دا شوه چې لفظ اخرجک کښې اشاره ده چې د رسول اکرم ﷺ جهاد دپاره وتل حقيقت کښې د الله ﷻ د حکم مطابق وو چې د هغه ذات نه ښکاره شوه. دلته دا خبره هم قابل غور ده چې [أَخْرَجَكَ رَبُّكَ] ئې او فرمائيل. دې کښې ئې دالله ﷻ صفت رب سره اشاره او فرمائيله چې دې جهاد ته تلل د رب درېويت او تربيت د شان مطابق وو. ځکه چې ددې په ذريعه د مظلوم او مقهور مسلمانانو دپاره د فتح او د مغرور او ظالم کافرانو دپاره اول د عذاب مظاهره کول وو.

(۱) تفسیر البحر المحیط تحت هذه الآية: ج ۶، ص ۲۵

(۲) صحيح البخاری، کتاب الرقاق، باب التواضع: ج ۲، ص ۲۳

[مِنْ بَيْتِكَ] ددی معنی ده ستاسود کور څخه. مطلب دا شو چې ستار ب ویستلی ته ستاد کور څخه. د جمهورو مفسرینو په نزد ددی کور څخه مراد د مدینې منورې کور یا پخپله مدینه طیبه ده. او د هجرت څخه وروستو رسول اکرم ﷺ دې ځانې کښې میشته شو. ځکه چې د بدر واقع د هجرت په دویم کال راپېښه شوې وه. دې سره ئې د [الْحَقِيقَ] لفظ اضافه او کړه او داتې او فرمائیل چې دا ټول هر څه د حق راوستلو او د باطل ختمولو دپاره وو. د نورو حکومتونو په شان د ملک قبضه کولو حرص یا د بادشاه غصه په کښې شامله نه وه.

د آیت مبارک په آخر کښې ئې او فرمائیل چې [وَأَنْ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لِكَرْهُونَ] یعنی د مسلمانانو یوې ډلې دا نه جهاد گران گنړلو او نه یې خوښولو. صحابه کرامو ﷺ ته دا مشکل ولې او څنگه راپېښ شو. په دې د پوهیدو دپاره په راتلونکې آیت مبارک باندې پوهیدلو دپاره د بدر دغزه اولنې حالات او ددې اسباب معلومول مناسب دی، په دې وجه د بدر پوره واقع بیانولی شی.

د ابن عقبه او ابن عامر د بیان مطابق واقع څه په دې ډول ده چې رسول اکرم ﷺ ته مدینه منوره کښې دا خبر ملاؤ شو چې ابو سفیان یو تجارتی قافلې سره مکې مکرمې ته روان دې. او دې تجارت کښې دمکې مکرمې ټول قریش شامل دی. د ابن عقبه د بیان مطابق دمکې مکرمې هیڅ یو قریشی سړی یا زنانه په دې کښې باقی پاتې نه وو چې د هغه په دې کښې حصه نه وی. که چا سره یو مثقال سره زهره وو نو هغه هم په دې کښې خپله حصه اچولې وه. ددې قافلې د پوره سرمایه مطابق ابن عقبه فرمائی چې دا پنځوس زره دیناره وو. دینار د سروزرو یوسکه ده چې د څلور نیمو ماشو برابر وی. د سروزرو د موجوده حیثیت مطابق ددې قیمت دوه پنځوس روپۍ دي، او ددې پوره قیمت شپږ ویشټ لاکه روپۍ جوړیږي. او دا دنن صبا نه بلکه نن څخه څوارلس سوه کاله د آگاهو شپږ ویشټ لاکه دی چې نن ددې څخه شپږ ویشټ کروړه روپۍ جوړیږي. ددې تجارتی قافلې حفاظت اود کاروبار دپاره د قریشو اویا نوجوانان او سرداران ورسره وو. ددې څخه معلومه شوه چې د تجارتی قافله حقیقت کښې د قریشو یو ډله وه.

بغوی د ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت کوی چې دې قافله کښې د قریشو څلویښت سواره د قریشو سرداران وو. دوی کښې عمرو بن العاص، محزمه بن نوفل خاص طور سره قابل ذکر دی. او دا هم معلوم دی چې د قریشو د ټولو څخه لوڼې طاقت ددوی هم دا تجارت او تجارتی سرمایه وه. او ددې په ذریعه دوی رسول اکرم ﷺ او دده ملگری تنگ کړې وو او مدینې منورې ته ئې په تللو مجبوره کړې وو. هغه وخت کښې کله چې رسول اکرم ﷺ ته د شام د سفر څخه ددې د واپسې خبر او شونو د رسول اکرم ﷺ راتې دا وه چې ددې قافلې سره دې مقابله او کړې شی چې د قریشو زور مات شی. صحابه کرامو ﷺ سره مشوره او کړې شوه. دا د رمضان میاشت وه. د اول څخه د جنگ تیاری نه وه. ځینې حضراتو د بهادرۍ او همت اظهار او کړو. او ځینو په دې کښې زړه وهلو. ځکه رسول اکرم ﷺ ټولو باندې په جهاد کښې شرکت لازم نه کړو. بلکه دا حکم ئې او فرمائیلو چې چاسره سوزلی وی نو هغوی دې مونږ سره شرکت او کړی. په دې وجه ډیر خلق جهاد کښې د شرکت څخه پاتې شو. کومو خلق چې دا غوښتل چې په دې جهاد کښې شرکت او کړی خو د هغوی سوزلئ بهر صحرا کښې وې نو اجازت ئې او غوښتلو چې خپلې سوزلئ راوولی. خو دومره وخت نه وو ځکه دا حکم او شو

چې چا سره سورلئ موجود دی او هغوی جهاد کښې تگ غواړي نو صرف هغوی دې روان شی. د بهر څخه د سورلوراغوبښتلو وخت نشته دی. د دې په وجه ډیر کم خلق جهاد کښې د شرکت دپاره تیار شو. او چا چې په کښې د سره شرکت کول نه غوښتل نو د هغه سبب هم د اوږدې رسول اکرم ﷺ یو خود ټولو جهاد کښې شریکیدل ضروری نه وو څرغولی، بله دا چې د دغه خلقو تسلی وه چې دغه تجارتی قافله ده څه جنگی لښکر نه دی چې د مقابلې دپاره نبی کریم ﷺ او د نبی کریم ﷺ ملگرو ته د زیاتو مجاهدینو ضرورت شی. په دې وجه په دې جهاد کښې زیات تعداد کښې صحابه کرام ﷺ شریک نه شو.

کله چې نبی کریم ﷺ سره د دغه لښکر روان شو او بیرسقیاء ته اورسیدل نو قیس بن صعصعه ﷺ ته ئې د لښکر د شمیرلو حکم ورکړ. هغوی ﷺ ورته د دې لښکر ټول شمیر درې سوه دیارلس او خودلو. نبی کریم ﷺ د دې په اوريدو خوشحاله شو او وې فرمائیل چې په دومره شمیر کښې د طالوت لښکر هم وو چې د فتح او کامیابی نیک فال دی. دغه وخت صحابه کرامو ﷺ سره ټول اویا اوښان وو چې یو یو په کښې په دریو دریو کسانو شریک وو چې په وار وار به پرې یو یو اوښ سوریدلو نبی کریم ﷺ سره په یو اوښ دوه نور شریکان ابولبابه ﷺ او علی ﷺ وو کله به چې نبی کریم ﷺ د پیاده تلو وار راغلو نو دوی دواړو به ورته عرض به ئې اوکړو چې یا رسول الله ﷺ ا هم تاسو سواره اوسئ. خو نبی کریم ﷺ به ورته جواب کښې او فرمائیل چې نه خو تاسو زمانه زیات توانایی او نه زه د ثواب حاصلولو نه بی شوقه یم. چې خپل ثواب تاسو ته درکړم، ځکه به نبی کریم ﷺ پخپل وار پیاده تلو.

بل طرفته چا ابوسفیان د شام ملک په یو مشهور مقام باندې دې نه خبر کړو چې نبی کریم ﷺ سره دیو لښکر د قافلې په تکل کښې بهر راوتلی دی. ابوسفیان د دغې قافلې سردار وو. پخپله ئې احتیاطی انتظامات او کړل او کله چې قافله ئې د حجاز په حدودو کښې داخله شوه نو یو هوښیار، تکړه سرې ضمضم بن عمرو یې په شل مثقاله سرو زرو یعنی تقریباً دوه زره روپۍ باندې راضی کړو چې په تیز رفتار اوښه دې سور شی او زر تر زره دې دا خبر مکې مکرمې ته اورسوی چې زمونږ قافلې ته د صحابه کرامو ﷺ نه خطره راپیښه شویده.

ضمضم بن عمر د دغه زمانې د خاص رسم مطابق د خطري دنځنې په ډول دخپلې اوښې غوږ او پوزه پرېکړل، خپلې جامې ئې وړاندې، روستو نه څیرې کړې او کجاوه ئې خلاف [چپه] د اوښې په شا کیخوده، په دې شان ئې چې مکې مکرمې ته دا خبر اورسولو نو هلته شور گډ شو او ټول قریش مقابلې دپاره تیار شو، پخپله چې څوک جنگ دپاره وتلي شو هغوی تیار شو او څوک چې د څه عذر په وجه نشو وتلي نو هغوی په خپل ځانې باندې بل څوک دې جنگ دپاره تیار کړل، او صرف درې ورځې د دې لښکر په تیاری کښې اولگیدې.

چا به چې په دې کښې د شریکیدو نه څه لږه سستی ښکاره کوله نو دغه خلقو به د شک په نظر ورته کتل او گمان به ئې کولو چې دا د مسلمانانو په پره دی. په خصوصیت سره به ئې دوی ته مخه شوه او جنگ ته په وتلو به ئې مجبوره کول، هغه خلق ئې هم په دې جنگ کښې شریکیدلو دپاره مجبور کړل چې په ښکاره مسلمانان وو. او په څه عذر سره ئې لا تر اوسه پورې هجرت نه وو کړې، د بنی هاشم خاندان هغه خلق ئې هم په شریکیدو مجبور کړل چې مسلمانانو سره د همدردنې گمان ئې پرې کولو. نو د نبی کریم ﷺ تره عباس ﷺ او

ابی طالب دوه خامن ، طالب او عقیل ئی هم په دوی کښې راوستل . دې تیار شوی لښکر کښې ، یوزر خوانان ، دوه سوه آسونه ، شپږ سوه زغری وې ، سندر غاړې وینځی سره د خپلو داریالو دریا وؤ او دوکړو وغیره هم ورسره شوي او بدر طرفته روان شو ، په هر پړاو باندې به لس اوښان ددې خلقو دخوراک دپاره حلالولې شو . بل طرفته نبي کریم ﷺ صحابه کرام ﷺ د یو تجارتی قافلي په انداز کښې په ساده ډول په دولسم درمضان شریف د مدینې منورې نه راوښکل ، د خو پړاوونو نه پس بدر مقام ته اورسیدل . دوه کسان د ابوسفیان د خبر راوړلو دپاره اولیېلې شو . [مظهری] (۱) دغه مخبرانو خبر ورکړو چې د ابی سفیان قایله د نبي کریم ﷺ پدې لښکر کولو باندې خبر یدلو سره د سمندر په غاړه ، روغ جوړ د نبي کریم ﷺ نه تیر شو ، خود هغوی د حفاظت دپاره دمکې مکرمې نه د یوزر خوانانو یو لښکر راوان دې چې مسلمانانو سره د مقابلې کولو اراده هم لري . [ابن کثیر] (۲)

په دې بنا د حالاتو نقشه بدله شوه ، دغه وخت نبي کریم ﷺ خپلو ملگرو صحابه کرامو ﷺ سره مشوره اوکړه چې دغه راروان لښکر سره جنگ اوکړو او که نه ؟ ابو ایوب انصاری ﷺ او ځینې نورو صحابه کرامو ﷺ عرض اوکړو چې مونږ خو ددغې لښکر د مقابلې توان نه لرو . اونه مونږ د جنگ په اراده راوتلی یو .

سیدنا صدیق اکبر ﷺ سمدستی اودریدو عرض ئی اوکړو چې څنگه تاسو ﷺ حکم کوئ په سر سترگو به ئی منو . دغه شان عمر ﷺ عرض اوکړو او جهاد ته خپل تیاریدل ئی ښکاره کړل ، په دې موقعه مقداد ﷺ پاسیدو او داسې عرض ئی اوکړو :

یا رسول الله ﷺ ادا لل ﷻ چې کوم حکم درته شوې دې ، هغه جاری کړئ . مونږ تاسو ﷺ سره یو . قسم په الله ﷻ مونږ به هغه جواب نه درکوؤ څنگه چې بنی اسرائیلو موسی ﷺ ته داسې ورکړې وو : ﴿فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا اِنَّا هُنَا قَاعِدُونَ﴾ زما دې قسم په هغه ذات وی چې چا حق دین سره تاسو رالیږلی یئ ، که تاسو ﷺ مونږ د حبشې برك العماد نومې مقام ته هم جنگ دپاره بوځئ نو مونږ به درسره یو .

نبي کریم ﷺ خوشحاله شو هغه ﷺ ته ئې دعا وفرمائیلې ، خو تر دغه وخته پورې د انصارو د طرفه داسې څه جواب نه وؤ راغلی . دا احتمال کیدې شو چې نبي کریم ﷺ سره د نصرت اومدد کوم لوظ قول چې انصارو کړې وو هغه په مدینه منوره کښې دننه دپاره دپاره وو . د مدینې منورې نه بهر دمدد کولو پابند نه وو ، په دې وجه بیا نبي کریم ﷺ دلې ته خطاب کولو سره وفرمائیل چې خلقو مشوره راکړئ چې دا جهاد اوکړو او که نه ؟

هر کله چې ددې خطاب مخه انصارو ته وه نو سعد بن معاذ انصاری پوهه شو او عرض ئی اوکړو چې یا رسول الله ﷺ ، آیا تاسو ﷺ مونږ نه تپوس کول غواړئ ؟ نبي کریم ﷺ وفرمائیل چې او ، سعد بن معاذ ﷺ عرض اوکړو :

یا رسول الله ﷺ ، مونږ درباندې ایمان راوړې دې او ددې گواهی مو ورکړې ده چې تاسو ﷺ څه چې فرمایئ هغه ټول حق دی ، او مونږ درسره ددې لوظ ، قول کړې دې چې په هر حال کښې

(۱) التفسیر المظهری: ج ۲، ص ۱۶

(۲) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۱۴

به ستاسو فرمانبرداري کوؤ، نود الله ﷻ خه حکم چي تاسو ته راغلي دي هغه او فرمائي. زما دي قسم وي په هغه ذات چي حق دين سره ئي راليرلي ئي، که مونږه سمندر ته بوخي نو په هغه به درسره داخل شو. او يو کس به هم ستاسو نه نه روستو کيږي. دا به هم په مونږه خه بوج نه وي چي صبا تاسو مونږ او جنگوئي. اميد دي چي الله ﷻ به زمونږ کار تاسو ته په دي شان اوبشائي چي ستاسو ﷻ سترگي مبارکي به په هغه باندې يخې شي. الله ﷻ په حکم چي تاسو ﷻ مونږ چرته بوتلل غواړئ مونږ به درسره خو.

نبي کریم ﷺ ددي په آوريدو ډير زيات خوشحاله شو او قافلي ته ئي حکم اوکړو چي د الله ﷻ په نوم روان شي. او دا زيرې ئي ورکړو چي ما سره الله ﷻ دا وعده کړې ده چي په دغي دواړو ډلو کښي به په يوه ډله غلبه بيا مومي. دواړو ډلو نه مراد يو د ابي سفيان هغه تجارتي قافله وه او بله د مکي مکرمي نه راتلونکي جنگي لښکرو، بيا ئي او فرمائيل چي: قسم دي مي په الله ﷻ وي، گوياد مشرکانو د وژلو ځاني زه پخپلو سترگو وينم. [دا پوره واقعۀ د تفسير ابن کثير او تفسير مظهری نه راخستې شوې ده] (۱). د واقعي په تفصيل چي خبر شوې، اوس ددغي آيتونو په مطلب ځان پوهه کړئ، رومبي آيت مبارک کښي چي دا ارشاد دي چي:

﴿وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَرْهُونَ ۖ﴾ [او د مسلمانانو يوې ډلې ته دا خبره ډيره گرانه ښکاريده]. دي سره په وخت د ځيني صحابه کرامو طرفه ښکاره شوې وؤ خو هغوي د جهاد کولو نه دکم همتي اظهار کړي وؤ او همدا واقعۀ په بل ايت مبارک کښي داسي بيان کړې ده چي:

﴿يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ لَكُمَا يَسْأَلُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۖ﴾ [هغوي تاسره په يوه حق خبره کښي جگړه کوله حالانکه هغه حق ښکاره شوې وؤ او داسي جگړه ئي کوله لکه چي هغوي مرگ طرف ته رابښکلي شي او هغوي ورته [په سترگو] گوري].

حقيقت کښي دا اگر چي د صحابه کرامو ﷺ نافرمانی کول نه وو بلکه د مشورې په جواب کښي ئي خپله کمزوري او کم همتي ښکاره کړې وه، مگر درسول کریم ﷺ ملگرو نه دداسي راني اظهار هم ددوي د لوړ مقام په اعتبار سره الله ﷻ ته خوښ نه وؤ او دا د دوي لوړ شان سره نه ښائيدل، ځکه ئي د خفگان په الفاظو سره بيان کړو.

إِلَى الْمَوْتِ	وَهُمْ	يَنْظُرُونَ ۖ	وَأَذِيعُكُمْ	اللَّهُ أَحَدَى
مرگ ته	او هغوي ورته	گوري	او کله چي وعده کوله ستاسو سره	الله ديوې
	او هغوي ورته [په سترگو] گوري		او هغه موقع ياده کړئ چي الله ﷻ درسره په	
الطَّافَتِينَ	أَنَّهُمَا	لَكُمَا	وَكُودُونَ	أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ
د دوو ډلو اچي بيشکه هغه	ستاسو دپاره ده	او تاسو خوښوله	اچي بيشکه	بي ازغي ډله
دوو ډلو کښي ديو ډلې وعده اوکړه	چي هغه به تاسو ترلاسه کړئ	او تاسو دا خوښول چه کومه ډله		
تَكُونُ	لَكُمَا	وَيُرِيدُ اللَّهُ	أَنْ يُحَقِّقَ	الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ
وي دي	تاسو لره	او غوښتل	الله چي ثابت کړي	حق په فرمانونو خپلو سره
کمزوري بي وسلې وه	هغه درباندي پيښه شي	او الله ﷻ ته منظوره وه	چي پخپل حکم سره حق ثابت کړي	

(۱) تفسير ابن کثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۱۸۱۴ پورے۔ والتفسير المظهری: ج ۲، ص ۱۱۱۴ پورے۔

وَيَقْطَعُ	دَايِرَ	الْكَافِرِينَ ۝	لِيُحَقِّقَ	الْحَقَّ	وَيُبَيِّنَ
اوپر پکري بيخ	دکافرانو	ادپاره ددي چي حق ثابت کري حق	اوپي باطل ثابت کري		
		چي حق بنکاره کري او باطل			
الْبَاطِلَ	وَلَوْ	كَرِهًا	الْمُجْرِمُونَ ۝	إِذْ	تَسْتَخِيثُونَ
باطل اگرکه بدگنري	مجرمان	کله چي تاسو فریاد کوو	ارب خپل ته		
		او کله چي تاسو خپل رب ته فریاد کولو			
فَاسْتَجَابَ	لَكُمْ	أَنِّي	مُيَدِّدُكُمْ	بِأَلْفِ	مِّنَ الْمَلَائِكَةِ
نو قبول ئي کړو ستاسو دپاره	چي بیشکه زه	مدد کونکي یم	ستاسو	په زرگانوسره	د فرښتونه
		نو الله ﷻ ستاسو فریاد واوریدو	اوپي وئیل	چي زه ستاسو د مدد	دپاره یوزر فرښتي
مُرْسِلِينَ ۝	وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ	إِلَّا	بُشْرَى	وَلِتَطْمَئِنَّ	
پرلپسي راتلونکي اونه ووزر زولي	دا امداد الله	مگر	زیري	او دپاره ددي چي مطمئن شي	
		یویل پسې لیرېم	او دا خبره الله ﷻ	خکه او کړه چي په تاسو زیري اوشي	او ستاسو
بِهِ	قُلُوبُكُمْ ۝	وَمَا النَّصْرُ	إِلَّا	مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۝	إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ
په دي سره زړونه ستاسو	اونه دي امداد	مگر	د طرفه دالله نه دي	بیشکه الله	غالب دي
		زړونه مطمئن شي	او مدد خو صرف دالله ﷻ	د طرفه وي	بیشکه الله ﷻ
					غالب دي
					حَكِيمٌ ۝
					د حکمت خاوند دي
					او د حکمت خاوند دي

آسان ترجمه قرآن

او هغه وخت یاد کړئ کله چې ستاسو رب تاسو سره وعده کړي و چې د پاره دلو کښ به یوه ستاسو وي، او ستاسو خواهش دا وو چې کومه ډله کښ (د خطري) څه ازغي نه یوو نو هغه تاسو ته ملاؤ شي، او الله دا غوښتل چې دخپلو احکامو په ذریعه حق لره بنکاره کړي، او دکافرو جرړه کټ کړي. دې دپاره چې د حق حق کیدل او د باطل باطل کیدل بنکاره کړي، خواه که مجرمانو ته دا خبره هرڅومره ناخوښه وي او یاد کړه هغه وخت کله چې تاسو خپل رب ته فریاد کولو نو هغه ستاسو د فریاد جواب در کړو چې ستاسو د مدد دپاره زر فرښتي رالیرېم چې هغه به پرله پسې درځي، او دا وعده الله د څه بلې وجه نه نه، بلکه صرف دې وجې نه چې دا خبرې شي او دې دپاره چې ستاسو زړونو ته اطمینان حاصل شي، کښي مدد د بل چا د خاونه نه بلکه دالله د طرف نه راځي. یقیناً الله د قدرت والا هم دي او حکمت والا هم.

خلاصه تفسیر

﴿وَأَذِيعُكُمْ اللَّهُ إِحْدَى الظَّالِمِينَ﴾ او تاسو خلق هغه وخت یاد کړئ چې کله الله ﷻ ستاسو سره دهغه دوو ډلو [یعني تجارتي قافله یا لښکر] نه دیو [ډلې] وعده کوله ﴿أَنَّهُ لَكُمْ وَتُؤَدُّونَ أَنْ غَيْرَ

ذَاتِ الشُّوْكَهٖ تُكُوْنُ لَكُمْ) چه هغه [دله] ستاسو لاس ته راشي [يعني مغلوب به شي دا وعده مسلمانانو سره د نبي ﷺ په واسطې سره د وحی په ذریعہ شوې وه] اوتاسو په دې خوا هاش کښې وې چه غير مسلح دله [يعني تجارتي قافله] ستاسو په لاس راشي ﴿وَيُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُخَيِّقَ الْحَقَّ بِكَلِمَتِهٖ﴾ اوالله ﷻ ته دا منظور وو چه خپل احکامو نه د حق نه حق کيدل [هغې ته عملی لحاظ سره غلبه ورکړي] او ثابت ئي کړي ﴿وَيَقْطَعُ دَابِرَ الْكَافِرِيْنَ﴾ او [دامنظور وو چه] ددې کافرو بنياد ختم کړي ﴿لِيُخَيِّقَ الْحَقَّ وَيَنْهَی الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُوْنَ﴾ چه حق حق او باطل باطل کيدل [عملی لحاظ سره] ثابت کړي اگر چه دا مجرمان خلق [يعني دمغلوبه کيدو والا کفارو ته خومره هم] ناخوښه کړي ﴿اِذْ تُسَفِّیْتُوْنَ رَبَّكُمْ فَاَسْتَجَابَ لَكُمْ﴾ هغه وخت ياد کړئ چه کله تاسو خپل رب ته [د خپل شمير اود سامان جنگ د لږ والي او د دښمن کثرت مو کتلو] اوفرياد مو کولو نوالله ﷻ ستاسو فرياد واوريډو [او وعده ئي اوفرمايله] ﴿اِنِّیْ مُیْدُّكُمْ بِالْفِیْءِ مِنَ الْمَلِیْکَةِ مُرْدِفِیْنَ﴾ چه زه ستاسو په يو زرفربستو سره مدد کوم چه دابه سلسله وار راخي ﴿وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰی وَلِتَطْمَیْنُۢ بِهٖ قُلُوْبُكُمْ﴾ اوالله ﷻ دامدد صرف ددې [حکمت] دپاره اوکړو چه [تاسو ته د فتحې موندلو] زيرې وي او چه ستاسو زړونو ته قرار راشي [يعني د انسان تسلي په طبعي لحاظ سره په جنگ په سامان سره کيږي او ددې وجې هغه جمع کړې شو] ﴿وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ غَزِیْزٌ حَکِیْمٌ﴾ او [په حقيقت کښې خو] مدد [او غلبه] صرف دالله ﷻ دطرفه ده يقينا الله ﷻ زبردست دې حکمت والا دې.

معارف او مسائل

دې آيتونو کښې د بدر د غزا بيان دې او د الله ﷻ د هغې مدد او مخصوص انعاماتو بيان دې چې په مسلمانانو باندې ئي کړی وو.

پرومبی آيت مبارک کښې دا بيان دې چې کله نبي کریم ﷺ او صحابه کرامو ﷺ ته دا خبر ورکړې شو چې د قريشو لوڼي لښکر د خپلې تجارتي قافلې د حفاظت دپاره دمکې مکرمې نه راوتلې دې نو اوس د مسلمانانو مخې ته دوه ډلې وې ، يو تجارتي قافله وه چې په رواياتو کښې ورته غير وئيلې شوی دی او بل هغه فوجی لښکر وو چې مکې مکرمې نه راروان شوې وو ، دې ته نفير وئيلې شوی دی ، په دې آيت مبارک کښې دا اوخودلې شو چې دغه وخت الله ﷻ د خپل رسول ﷺ سره او د نبي کریم ﷺ په ذریعہ ټولو مسلمانانو سره دا وعده کړې وه چې ددغې دواړو ډلو ځينې په يوه ډله به ستاسو مکمله قبضه اوشي چې دوئ سره به پخپله خوښه هر څه کولې شی . اوس دابښکاره ده چې په تجارتي قافله باندې قبضه کول آسان او بې خطر وو ، او په فوجی لښکر باندې قبضه کول ډير گران او سخت خطرناک وو . نو ددې مبهمې وعده په آوريډو سره صحابه کرامو ﷺ دا خوا هاش لرلو چې په تجارتي قافله باندې ئي قبضه اوشي . ليکن د الله ﷻ په اشارو سره نبي کریم ﷺ او مشرانو صحابه کرامو ﷺ دا اراده لرله چې په فوجی لښکر باندې ئي قبضه راشي نو بهتر به وی .

په دې آيت مبارک کښې هغه صحابه کرامو ﷺ ته خبرداري ورکړې شوې دې چې دخپلې آسانۍ او بې خطرې کيدو په وجه ئي په تجارتي قافلې باندې قبضه راتلل غوښتل خود الله ﷻ اراده داوه چې داسلام اصل مقصد حاصل شی ، يعنی د حق ، حق کيدل به بښکاره شی او د

کافرانو جرړې پریکړې شې. او ښکاره خبره ده خو دا کار هله کیدې شو چې فوجی لښکر سره مقابلې اوشې او په هغې باندې د مسلمانانو مکمله قبضه او غلبه اوشې. خلاصه ئې دا شوه چې مسلمانانو ته د دوئی په دې په هغې کم همتی، آرام پسندنی او د وختی فائدي حاصلولو په اراده باندې خبردارې ورکړې شوې دې، ولې چې د الله ﷻ اراده دلورو همتونو او لورو مقصدونو او همیشه دپاره په مکملو فاندو حاصلولو باندې مشتمله وه، بیا ئې په دویم آیت مبارک کښې نوره زیاته په ډاگه کړه چې د الله ﷻ د قدرت د قبضې نه خو هیڅ څیز بهر نه وو. که هغه غوښتلې نو په تجارتی قافله باندې هم د مسلمانانو قبضه راتلې شوه. مگر هغه د نبی کریم ﷺ او د صحابه کرامو رضی الله عندهم شان سره مناسب او گټورله چې د فوجی لښکر دې مقابلې او کړې چې په فوجی لښکر ئې قبضه اوشې، د حق، حق کیدل او د باطل باطل کیدل ښکاره شې.

دلته دا خبره دغور قابله ده چې الله ﷻ خو علیم، خبیر او د هر کار د شروع او انجام نه خبر دې، بیا هم دغلبې حاصلولو وعده داسې په مبهم انداز کښې کولو کښې چې څه مصلحت وو چې د دوو ډلو نه به په یوې ډلې د مسلمانانو قبضه راځی او هغه ډله ئې اونه ټاکله، په دې کښې دا حکمت او مصلحت کیدې شې چې په دې سره د صحابه کرامو رضی الله عندهم امتحان اخستل داسې مراد وو چې دوئی آسان کار خوښوی او که گران؟ بل دا چې د دوئی د لور همتی، لورو مقصدونو دپاره د کوششونو کولو او د خطرونه د نه ویریدو تربیت او تعلیم ورکول وو.

دریم او څلورم آیت مبارک کښې هغه واقعه بیان شوې ده چې فوجی لښکر سره د مقابلې ټاکلو نه پس هر کله چې نبی کریم ﷺ دا اوکتل چې د دوئی ملگری صرف درې سوه دیارلس کسان دی او هغه هم داسې چې اکثر په کښې بې وسلې دی او بل طرف ته د صحابه کرامو رضی الله عندهم په مقابلې کښې د کافرانو داسې وسله دار لښکر دې چې زر کسان ځوانان په کښې شامل دی نو د الله ﷻ په حضور کښې د لاس مدد غوښتلو دپاره ئې لاسونه پورته کړل، نبی کریم ﷺ به دعا کوله او صحابه کرامو رضی الله عندهم به پرې آمین وئیلو، عبد الله بن عباس رضی الله عندهم د نبی کریم ﷺ د دعا د اکلمات نقل کړی:

انثی الله ﷻ ما سره دې چې کومه وعده فرمائیلې ده هغه زر پوره کړی، یا الله که د مسلمانانو دا کم شمیره ډله ختمه شوه نو په زمکه به ستا، هیڅوک عبادت کوونکې پاتې نشی، ولې چې ټوله زمکه د کفر او شرک نه ډکه ده، صرف دا څو کسان مسلمانان ستا صحیح عبادت اداکوی. نبی کریم ﷺ هم دغه شان په مخه په عاجزئی او زارئی سره دعا کوله، تردې چې اوږو مبارکو نه ئې خادر هم اوخوئیدو، ابوبکر صدیق رضی الله عنه ور اوړاندې شو خادر مبارک ئې ورته په اوږو مبارکو بیا ور واچولو او عرض ئې اوکړو چې یا رسول الله ﷺ زیات فکر مه کوئی الله ﷻ به ستاسو رضی الله عنه دعا ضرور قبوله کړی او خپله وعده به ضرور پوره کوی.

آیت مبارک کښې د اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ الفاظو څخه هم دغه واقعه مراد ده. معنی ئې دا شوه چې هغه وخت یاد کړئی چې تاسو خپل رب ته فریاد کولو. او تاسو مدد غوښتلو. دا فریاد کول اگر چې د رسول اکرم ﷺ د طرفه وو خو صحابه کرامو رضی الله عندهم پرې آمین او وئیل. ځکه دغه ټولو ته ئې نسبت اوکړې شو.

دې پسې د دعا د قبلیدو بیان ئې داسې او فرمائیلو چې [فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِیْ مُیْذَنُکُمْ بِالْفِیْنِ الْمَلِیْکَہِ مُرَوِّیْنٌ] یعنی الله ﷻ ستاسو فریاد واوړیدو او وې فرمائیل چې یو زر فرښتو سره به ستاسو مدد کوی او [دا فرښتې] به پرله پسې د قطارونو په شکل کښې راځي.

فرښتو ته الله تعالی ډیر زیات طاقت ورکړې دې ، دهغې اندازه د لوط ؑ د قوم د واقعي څخه هم لگیدلې شی چې یواځې جبرائیل ؑ صرف په یو وزر دغه ټوله زمکه پورته کړه او بیرته ئې راگزار کړه . په دې موقعه هم صرف یوې فرښتې دا ټول کار سرته رسولې شو . مگر الله ﷻ د انساني فطرت په جوړ په گڼ شمیر کښې د فرښتو لیرلو وعده او فرمائیله چې ددې گڼ والی په وجه هم ددوی زیاته تسلی او کړې شی .

څلورم آیت مبارک کښې هم دا مضمون [وَمَا جَعَلَهُ اللهُ إِلَّا بُشْرٰی وَلِنَضْمِنَ بِهٖ قُلُوْبُکُمْ] یعنی الله ﷻ دا صرف په دې وجه او کرل چې تاسو ته زیرې درکړی او ستاسو زړونه په اطمینان کښې شی .

د بدر په غزا کښې کومې فرښتې چې د مسلمانانو د مدد دپاره لیرلې شوې وې دهغې شمیر دلته یو زر خودلې شوې دې . او په سورة آل عمران کښې درې او پنځه زره خودلې شوې دې .

دا په حقیقت کښې درې بیلې بیلې وعدې وې چې په مختلفو حالاتو کښې الله ﷻ مسلمانانو سره کړې وې . د یو زر فرښتو لیرلو وعده په هغه حالت کښې اوکړې شوه چې په اول کښې رسول اکرم ﷺ دعا او عامو مسلمانانو فریاد اوکړو . د درې زرو فرښتو لیرلو وعده چې په سورة آل عمران کښې رومبې ذکر شوې ده ، دا هغه وخت اوکړې شوه کله چې مسلمانانو ته دا خبر اورسیدو چې قریشی لښکر دپاره نور مدد هم راروان دې . لکه روح المعانی کښې د شعبی ، د ابن شیبې او ابن المنذر وغیره څخه منقول دی چې د بدر په موقعه هر کله چې مسلمانانو ته دا اطلاع اورسیده چې کرز بن جابر محاربي د مشرکانو د مدد دپاره سره د مدد سره راروان دې نو دې سره مسلمانان ډیر پریشانې شو چې په دغه موقعه د سورة آل عمران په دې آیت [اَلَنْ یَکْفِیْکُمْ اَنْ یُحْذَکُمْ رَبُّکُمْ بِثَلَاثَةِ اَلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِکَةِ مُنْزِلٰیْنَ] کښې د درې زرو فرښتو لیرلو وعده اوکړې شوه (۱) .

د پنځوسو زرو فرښتو لیرلو دریمه وعده دې شرط سره تړلې شوه چې که مشرکانو په یو ځل په جمع باندې حمله اوکړه ، دا وعده د آل عمران ددغه آیت مبارک څخه پس په دې آیت مبارک [بَلٰی اِنْ تُصِیْروْا وَتَتَّقُوْا وَاَتُوْکُمْ مِّنْ قُوْرِهِمْ هٰذَا یُمِیْذَنُکُمْ بِکُمْ مِّنْ اَلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِکَةِ مُسَوِّمٰیْنَ] یعنی که تاسو ثابت پاتې شوی او په تقوی قائم پاتې شوی ، او د مقابل لښکر په تاسو باندې په یو ځل حمله اوکړه نو ستاسو رب به ستاسو مدد په پنځو زرو فرښتو سره کوی ، او هغوی به په خاص نڅښه یعنی وردن کښې وې .

ځینې مفسرینو فرمائیلی دی چې دې وعده کښې درې شرائط ایخودې شوی وو . یو شرط ثابت قدمی ، دویم تقوی ، دریم د مخالف فریق په یو ځل باندې حمله کول .

رومبې دوه شرطونه خو په صحابه کرامو ؓ کښې موجود وو او په دې میدان کښې د اول څخه تر آخره پورې په دوی کښې هیڅ فرق رانغلو . او دویم شرط د سره موجود داسې نشو چې

(۱) روح المعانی، تفسیر سورة آل عمران آیت: ۱۲۴، ج ۲، ص ۱۶۶

په يو ځل مشرکانو حمله اونه کړه ، د پنځو زرو فرښتو لپرلو هم څه ضرورت پيښ نشو .
په دې وجه دا معامله د يوزر او دريو زرو په مينځ کښې دائره شوه چې دې کښې دا احتمال هم
دې چې درې زرو نه مراد دا وي چې يوزر ته يې اول ليرلې وي او دوه زره ورپسې ليرلو سره
ټولې درې زره شوې او دا احتمال په کښې هم شته چې اول ځل يوزر ځان له اوبل ځل درې
زره ته ليرلې وي .

دلته دا هم کتل پکار دی چې د زرو ، دريو زرو ، او پنځو زرو درې واړو ځان ځان له جدا جدا
صفتونه داسې خودلې شوي دي چې په سورة انفال کښې د زرو فرښتو صفت مردفين خودلې
شوې دي ، معنی ته ده ورپسې لگوونکې . دې کښې اشاره دې ته کيدې شې چې دې فرښتو
پسې نورې فرښتې به هم راروانې وي ، د سورة آل عمران په رومبي آيت مبارك کښې د دغې
ملائکو صفت منزالين بيان کړې شوې دي . چې اشاره په کښې دې ته کيدې شې چې دا
فرښتې به آسمان څخه راليرلې شي . دې کښې بله اشاره ددې خاص اهميت ته هم ده چې په
زمکه باندې موجودو فرښتو په ځانې د آسمان څخه راليرلو فرښتو څخه دا کار به اخلو ، او د
آل عمران په دويم آيت مبارك کښې د پنځو زرو فرښتو صفت مسومين بيان کړې شوې دي .
مطلب دا چې د دوي په خاص لباس او خاص نخښه وي . څنگه چې د احاديثو په روايتونو
کښې د بدر د فرښتو سپينې پگړۍ او د غزوۍ حنين کښې د مدد فرښتو سرې پگړۍ بيان
شوي دي (۱) .

په آخر د آيت مبارك کښې ارشاد دې چې : [وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ] دې کښې ته
مسلمانانو ته خبرداري ورکړو چې هر کيدونکې مدد که پټ وي او که ښکاره ، هغه ټول د الله
څخه د طرفه او هم دهغه په قبضه کښې وي ، د فرښتو مدد هم د هغه د حکم تابع دي ، ځکه
دې ستاسو نظر خالص په هغه لوڼې ذات ، وحده لا شريک وي ځکه چې هغه د لوڼې قدرت او
حکمت خاوند دي .

إِذْ	يَغْشِيَكُمْ	الْغَاسَ	أَمْنَةً	مِنْهُ
ياد کړئ کله چې	واچوله په تاسو باندې [الله]	پرکالي	دپاره دامن	د طرفه خپل نه
او هغه وخت ياد کړه چې	الله د خپل طرفه په تاسو باندې	دامن راوستو	دپاره پرکالي	راوسته
وَيَنْزِلُ	عَلَيْكُمْ	مِّنَ السَّمَاءِ	مَاءً	لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ
اونازلې کړې [الله]	په تاسو باندې	د آسمان نه	اوبه	ددې دپاره چې پاک کړي تاسو په دې سره
او د آسمان د طرف نه	ته په تاسو اوبه راوړولې	د دې دپاره چې	تاسو په هغې	سره پاک کړي
وَيَذْهَبَ	عَنْكُمْ	رِجَزَ الشَّيْطَانِ	وَلِيُزَيِّطَ	
اولرې کړې	ستاسو نه	پليتي	د شيطان	او دپاره ددې چې مضبوط والي اوکړي
اوستاسو نه	شيطاني پليتي	اوسوسي لرې کړي	او د دې دپاره چې	ستاسو زړونه

عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ۖ	اِذْ يُوحِي رَبُّكَ
په زړونو ستاسو اومحکم کړی په دې سره قدمونه کله چې وحی کوله رب ستا	
مضبوط کړی اوستاسو قدمونه ټینګ کړی اوکوم وخت چې ستا رب فرېښتونه حکم اوکړو	
إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا	
فرېښتونه اچې بیشکه زه ستاسو سره یم پس مضبوط کړی تاسو هغه کسان چې ایمان نې راوړې دې	
چې زه در سره ملګري یم تاسو مسلمانان په میدان جنگ کېښي ثابت قدم کړنې	
سَأَلْتُ فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَأَصْرَبُوا	
اوبه غور زوم زه په زړونو کېښي دهغه کسانو چې کافران شوی دی یره نو اووهی	
زړه ده چې زه دکافرو په زړونو کېښي رعب اچوم نودوی د ستونو دپاسه اووهی	
فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاصْرَبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ۚ	
دپاسه د ستونو او اووهی دهغوی نه هر بند دگوتو دا څکه اچې بیشکه دوی	
او دوی دگوتو په هر یو جوړ اووهی دا سزا څکه ورکړې ده چې دوی	
شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۖ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ	
مخالفت کړې دې دالله نه اودرسول دهغه اوڅوک چې مخالفت کوي دالله اودرسول دهغه	
دالله اودرسول ﷺ سره مقابلې کړې وه اوڅوک چې دالله ﷻ اودرسول سره مقابلې اوکړې	
فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۖ	
نو بیشکه الله سخت عذابونکې دې داستاسو سزاده نو اوڅکې مزه ددې اوبیشکه	
نوالله ﷻ ډیر سخت عذاب ورکونکې دې نو اښي کافرانو ددې سزا خوند اوڅکې او یاد ساتی چې	
لِلْكَافِرِينَ عَذَابُ النَّارِ ۖ	
دې دپاره دکافرانو عذاب ددور	
په آخرت کېښي هم دکافرانو دپاره ددور عذاب دې	

آسان ترجمه قرآن

یاد کړه هغه وخت کله چې تاسو نه د ویرې لري کولو دپاره هغه په تاسو باندې پرکالی راوستله او په تاسو باندې نې د آسمان نه باران راوړولو دې دپاره چې تاسو په دې باندې پاک کړي، او تاسو نه دشیطان ګندګي لری کړي او داستاسو د زړونو پټی جوړه کړی او ددې په ذریعه (ستاسو) پټې ټپه مضبوطې کړې هغه وخت چې ستا رب فرېښتوته د وحی په ذریعه حکم کولو چې: څه تاسو سره یم، نو تاسو د مؤمنانو قدمونه مضبوط کړئ څه به دکافرانو په زړونو کېښي رعب واچوم، بیا تاسو د هغوی په څټونو باندې ګذارونه کوئ او دهغوی په هر هر بند باندې ګذار کوئ - "دا څکه چې دوی دالله اود هغه در رسول سره دېمنې کړې ده او چې یو کس دالله اود هغه در رسول سره دېمنې کوي نو یقیناً دالله عذاب ډیر سخت دې. دا ټول خبر (اوس) وڅکي دې له علاوه حقیقت دا دې چې دکافرانو دپاره (اصل) عذاب ددورخ دې.

خلاصہ تفسیر

﴿إِذْ يُفَتِّحُكُمُ النَّعَاسَ أَمْنَةً مِنْهُ﴾ او هغه وخت یاد کر نی چہ کلہ اللہ ﷻ پہ تاسو باندی خوب راوستلو دخپل طرف نہ دارام دپارہ ﴿وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ﴾ او پہ تاسو باندی نی آسمان نہ اوبہ اورولی چہ ددی اوبو پہ ذریعہ تاسو تہ [دبی اودسی یا د بی غسلی دحالت نہ] پاک کری ﴿وَيَذِہِبْ عَنْكُمُ رِجْزَ الشَّيْطَانِ﴾ او [چہ ددی پہ ذریعہ] ستاسو نہ شیطانی وسوسہ لری کری ﴿وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ﴾ او [چہ] ستاسو زرونہ مضبوط کری او [چہ] ستاسو قدمونہ مضبوط کری [یعنی چہ د ریگ پہ وجہ خوئی نشی] ﴿إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّي مَعَكُمْ﴾ هغه وخت یاد کر نی چہ کلہ ستارب [هغه] فرستو تہ [چہ دممد دپارہ نازلہ شوہ وہا حکم کولو چہ زہ ستاسو ملگری یم ﴿فَقَاتِلُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا﴾ نوتاسو د ایمان والو ہمت زیات کر نی ﴿سَالِقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرَّغْبَ﴾ زہ د کافر و پہ زرونو کنبی رعب اچوم ﴿فَاَضْرِبُوا قُوفَ الْأَعْنٰقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ﴾ نوتاسو د کفارو پہ ختونو باندی [حربہ] اووہنی اودوی بندونہ بندونہ کری ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ﴾ دا ددی خبری سزا دہ چہ هغوی داللہ ﷻ او ددہ درسول ﷺ مخالفت اوکرو ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ﴾ او چہ خوک داللہ ﷻ اوددہ درسول ﷺ مخالفت کوی ﴿فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ﴾ نواللہ ﷻ [هغه تہ] سختہ سزا ورکوی [کہ هغه پہ دنیا کنبی دخہ مصلحت دوجی یاپہ آخرت کنبی یا پہ دوارو کنبی] ﴿ذٰلِكُمْ قُدُوْةٌ وَّاَنَّ لِلْكَافِرِيْنَ عَذَابَ النَّارِ﴾ نو [بالفعل] دا سزا اوخکی او پوہہ شی چہ کافرو دپارہ د جہنم عذاب مقرر دی.

معارف او مسائل

د سورة انفال د رومبی سر نہ هغه انعامات لگیا دی بیانیبری کوم چہ پہ فرمانبرداریو بندگانو باندی کری شوی وو. د بدر د غزا، واقعات ہم ددغی زنجیر کری دی، دبدر پہ غزا کنبی اللہ ﷻ چہ کوم انعامات کری وو، هغی کنبی رومبی انعام دا وو چہ اللہ ﷻ مسلمانانو لره دی جہاد دپارہ راوویستل لکہ: ﴿اُخْرِجْكَ رَبُّكَ﴾ کنبی نی چہ بیان اوشو. دویم انعام د فرستو د مدد وعدہ دہ چہ پہ ﴿وَاٰذِیْعِدْکُمُ اللّٰهُ﴾ کنبی نی فرمان اوشو. دریم انعام د دعا د قبلیدو او د امداد وعدہ پورہ کول دی لکہ پہ: ﴿اِذْ تَسْتَغِيْثُوْنَ رَبَّکُمْ﴾ کنبی نی بیان شوہ دی.

اوس ددی آیتونو خینی پہ رومبی آیت مبارک کنبی خلورم انعام بیان شوہ دی. چہ پہ کنبی مسلمانانو دپارہ د دوؤ نعمتونو داسی بیان راغلی دی چہ خوب نی پرې غالب کرو چہ پہ هغی سرہ نی پریشانی او ستومانی لری شوه. بل دا چہ د اوبو انتظام نی ددوی دپارہ اوکرو چہ د مسلمانانو دپارہ ورسره میدان کلک او هوار شو او دبنمن دپارہ نی بوښتہ جوړہ کرہ. واقعہ داسی وه چہ هر کلہ د کفر او اسلام دا رومبی جنگ چہ راپیښ شونو د کفارو لښکر، رومبی د بدر میدان تہ راؤرسیدل او پہ یو لوړ مقام نی پراؤ واچولو چہ اوبہ ہم ورسره نزدی وې. نبی کریم ﷺ چہ روستو وراورسیدل نو هلته دوی تہ لاندی خانی پہ حصہ کنبی اورسیدو. لکہ چہ ددی سورت پہ دوه خلویښتم آیت مبارک کنبی دی چہ: ﴿اِذَا لَقِیْتُمُ الْمُکُفِرِيْنَ فَقُلُوْا لَہُمْ سَلَامٌ وَارْجُوْا اِلٰی اللّٰهِ لَعَلَّکُمْ تَحْشَرُوْنَ﴾ کنبی راروان دی.

بدر ته په رسيدو چې کوم ځانې په اول کښې نبي کریم ﷺ د پراؤ دپاره غوره کړو نو ددغه ځانې بلد ، حباب بن منذر ؓ د جنگ په لحاظ سره دغه ځانې نه خوښولو ، ځکه ئې عرض اوکړو چې يا رسول الله ﷺ ! آيا دا ځانې تاسو ﷺ د الله ﷻ په حکم سره خوښ کړې دي او که پخپله رانې سره مو خوښ کړې دي ؟ نبي کریم ﷺ او فرمايل چې دامې د الله ﷻ په حکم سره نه دي خوښ کړې په دې کښې بدلون کيدې شي . نو حباب ؓ عرض اوکړو چې ښه نو ددې نه مخ په وړاندې يو بل ځانې قبضه کول پکار دی چې چرته اوبه ډيرې وي او د مکې سردارانو سره نژدې دي . نبي کریم ﷺ دغه مشوره قبوله کړه ، هم هلته ئې پراؤ واچولو اوبه ئې قبضه کړې يو تالاف ئې جوړ کړو چې اوبه يې په کښې محفوظې کړې .

هرکله چې دا تسلي ئې اوشوه نو بيا سعد بن معاذ ؓ عرض اوکړو چې يا رسول الله ﷺ ! تاسو ﷺ دپاره مو په يو محفوظ ځانې يو تمبو جوړولو خيال ځکه دي چې تاسو ﷺ به هم هلته محفوظ يئ او خپله سورلي به هم درسره وي . که الله ﷻ راته په جنگ کښې فتح نصيب کړه نو ډيره ښه ده ، گنې الله ﷻ دې نه کړي که بل صورت راپيښ شو نو پخپله سورلي سور به هغه صحابه کرامو ؓ ته ورشي کوم چې په مدينه منوره کښې پاتې شوي دي . ولې چې هغوی ؓ هم داسې فدايان دي چې که زمونږ مقابلې کښې وسله دار لښکر سره راتلل ورته معلوم وي نو په هغوی کښې به يو هم ، تاسو ﷺ نه وروستونه وو پاتې شوي . نو که دغه وخت تاسو ﷺ مدينې منورې ته ورشي هغوی ؓ به درسره خامخا ملگری وي . نبي کریم ﷺ پدې اخلاصی او فدائي پيشکش ورته دعاگانې اوکړې . د گذارې يو تمبو نبي کریم ﷺ دپاره تيار کړې شو په هغې کښې صرف نبي کریم ﷺ او سيدنا صديق اکبر ؓ پاتې شو او معاذ ؓ توره په لاس په هغې چوکيدار اودريدو . د غزا رومبئ شپه وه ، د درې سوؤ بې سامانه خلقو مقابلې د دوی ؓ نه په درې چنده زيات ، په وسلې بهرپوره فوج سره وه . چې د ميدان جنگ ښه ځانې يې هم په گوتو ورغلي وو . کوزنئ هغه حصه د مسلمانانو په قبضه کښې راغلې وه چې خالص ريگ وو او مسلمانانو ته په کښې گرځيدل راگرځيدل هم گران وو ، د هر يو مسلمان طبيعت پريشانې او فکر مند وو ، د ځينې مسلمانانو په زړونو کښې شيطان دا وسوې هم واچولې چې تاسو خو خپل ځانونه په حق گنړئ ، اودا وخت د آرام کولو په ځانې د تهجدو په مونځ کښې مشغول يئ ، سره ددې چې دښمن په هر شان ، په تاسو باندې غالب او گنړ دي . دغه وخت په مسلمانانو باندې د الله ﷻ يو خاص قسم خوب راوستو چې ټول مسلمانان اوډه شو او گر چې ډير په کښې د اوډه کيدو په تکل کښې هم نه وو .

د حديث حافظ ابو يعلى نقل کړی دی چې علي ؓ او فرمايل چې د بدر د غزا په دغه شپه سوا د نبي کریم ﷺ نه بې اوډه کيدو هيڅوک پاتې نه شو يوازې نبي کریم ﷺ ټوله شپه تهجدو کښې مشغول وو .

او ابن کثير ؓ په صحيح حوالې سره نقل کړی دی چې نبي کریم ﷺ په دغه شپه تهجدو کښې مشغول وو چې د خوب يوه چپه پرې راغله خو سمدستي نبي کریم ﷺ په خدا شو او وې فرمايل چې انې ابابکر ؓ ازير يې واوري دادې جبرائيل ؑ غونډنی سره ولاړ دي

اوسم دستي دتمبونہ بھر راوؤتو اودا آيت مبارك تي تلاوت ڪريو ڇي: ﴿سَيَهْزِمُ الْجَنْمُ وَيُؤْكُونُ الذُّبْرُ﴾ [يعني زربه ددبمن ڏله ماتي اوخوري او مخ په شابه اوتبستي]،
 ڇيني روايتونو ڪنبي راغلي دي ڇي نبي ڪريم ﷺ مختلفو ڄايونو ته په اشاري سره
 اوفرمايل ڇي دا د ابي جهل دقتليدو ڄاڻي ڏي، دا د فلاني اودا د فلاني دقتليدو ڄاڻي ڏي
 ڇي هم هغسي اوشو. [تفسير مظهری] (۱).

څنگه ڇي دبدر په غزا ڪنبي دمسلمانانو دپريشانئ اوستومانئ لري ڪولو دپاره الله ﷻ پري
 يو خاص خوب راوستو هم دغه شان دا حد په غزا ڪنبي هم شوي وو.
 سفيان ثوري دعبدالله بن مسعود رضی اللہ عنہ نه نقل ڪري ڏي ڇي جنگ په حالت ڪنبي خوب دالله ﷻ
 دطرفنه دامن اوتسلي نخبه وي اوپه مونڱ ڪنبي خوب راتلل دشيطان دطرفنه وي. [ابن
 ڪثير] (۲).

په دغه شپه دويم نعمت دا اوشو ڇي په مسلمانانو باندې باران ڪيدلو ڇي د ميدان نقشه تي
 بدله ڪره. د قريشي لښڪر په ڄاڻي دومره تيز باران اوشو ڇي ختي ورته جوڙي شوي اود
 مسلمانانو په ڄاڻي معمولي باران ڪيدو سره شگه پخپل خپل ڄاڻي ڪيناسته. او ميدان ورته
 بيه ڪلڪ او هوار شو ڇي گرڇيدل راگرڇيدل ورته په ڪنبي ڏير آسان شو.

دي آيت مبارك ڪنبي ددي دوارو يعني خوب او باران بيان ڏي. دي سره د ميدان نقشه بالڪل
 بدله شوه، شيطاني وسوسي ختم ٿي شوي ڪومي ڇي ڇيني ڪمزورو مسلمانانو ته په زړونو
 ڪنبي داسي اڇولي شوي وو ڇي مونڱ په حقه يو او بيا هم لاندې او پاتي راغلي ٻيڪارو. د بئمن
 مو په ناحقه دي بيا هم بر او مضبوط ٻيڪاري، او بيه په تسلي دي.

دي آيت مبارك ڪنبي فرمائي ڇي هغه وخت ياد ڪرئي ڪله ڇي الله ﷻ په تاسو د خوب جوتي
 راوستي، د آرام ڪولو دپاره اوپه تاسوئي اوبه اوورولي ددي دپاره ڇي په دغي اوبو سره تاسو
 پاڪ ڪري او تاسو نه شيطاني وسوسي په شا اوتمبوي. ستاسو زړونه مضبوط ڪري او ستاسو
 پني ڪلڪي ڪري.

دويم آيت مبارك ڪنبي پنجم انعام هغه بيان شوي ڏي ڇي ڪوم دبدر د غزا په ميدان ڪنبي په
 مسلمانانو باندې دا شوي وو ڇي د دوي ﷻ د مدد دپاره راليڙلو فربتو ته ئي خطاب او ڪرو،
 زه تاسو سره ٻيم تاسو د مؤمنانو مرانه زياته ڪرئي، زه دڪافرانو په زړونو ڪنبي رعب اڇوم،
 تاسو دڪفارو خٽونه په نيزو وهي، اود هغوي بند بند وهي.

په دي ڪنبي فربتو ته دوه ڪارونه اوسپارلي شو، يو دا ڇي د مسلمانانو مرانه زياته ڪري د
 هغي طريقه دا ڪيدي شي ڇي فربتي په راتلو سره د دوي ﷻ ڏله زياته ڪري نو دوي سره يو
 ڄاڻي شي او په جنگ ڪنبي حصه واخلئ. بل صورت تي ڏاهم ڪيدي شي ڇي پخپل تصرف
 سره د مسلمانانو زړونه مضبوط ڪري. اود دوي ﷻ ڪنبي طاقت پيدا ڪري، بل ڪار تي ورته
 دا اوسپارلو ڇي فربتي دي پخپله هم په جنگ ڪنبي حصه واخلئ اوپه ڪفارو حمله ڪوي.

(۱) تفسير ابن ڪثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۳، والتفسير المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲

(۲) تفسير ابن ڪثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲

دې آيت مبارك نه دا معلومېږي چې فرېستو دا دواړه کارونه کړي وو ، د مسلمانانو په زړونو کېنې ئې تصرف کولو سره ئې دهغوی مرانې او طاقتونه زيات کړي وو . او په جنگ کېنې ئې حصه هم اخستې وه چې تائيد ئې د احاديثو د خورايتونو نه هم کېږي ، کوم چې په تفسیر در منثور کېنې او تفسیر مظهری کېنې په تفصیل سره بيان شوی دی او د فرېستو د جنگیدو د سترگو لیدو شهادتونه ئې د صحابه کرامو رضی الله عنہم نه نقل کړي دي (۱) .

دریم آيت مبارك کېنې فرمائی چې د کفر او اسلام په دې جنگ کېنې چې څه او شو دهغې سبب دا وو چې دې کافرانو د الله ﷻ او دهغه در رسول ﷺ مخالفت او کړو او څوک چې د الله ﷻ او دهغه در رسول ﷺ مخالفت کوي هغوی دپاره د الله ﷻ سخت عذاب وی ، دې نه معلومه شوه چې دبدر په غزا کېنې یو طرفته خو په مسلمانانو باندې انعامات نازل شو ، کامیابی او برې ئې په حصه کېنې شوه ، بل طرفته الله ﷻ کافران د مسلمانانو دلاسه په عذاب کړل او هغوی ته ئې پداشان دهغوی د بد عملی لږه شان سزا ورکړه ، چې زیاته سخته سزا به ورته په آخرت کېنې ورکولې شی ، لکه په څلورم آيت مبارك کېنې فرمائی چې : ﴿ذَلِكُمْ قَدْ وَفَّوْا وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ﴾ [نو انې [کافرانو] ددې سزا خوند او ځکې | او یاد ساتئ چې [په آخرت کېنې هم] د کافرانو دپاره داور عذاب دي].

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ	أَمَنُوا	إِذَا
ا ا هغه کسانو اچې ایمان موراوړې دي کله چې		
انې د ایمان خاوندانو هرکله چې		
لَقِيْتُمْ	الَّذِينَ	كَفَرُوا
مخامخ شئ تاسو دهغه کسانو سره اچې کفر ئې کړې دي دلېسکریه شکل کېنې نوتا سومه گرزوی		
تاسو کافرو سره د لېسکریه صورت کېنې [په میدان جنگ کېنې] مخامخ شئ نو دهغوی د مقابلې نه		
هُمْ	الْأَذْبَارُ	وَمَنْ يُؤْلَهُمْ
هغوی ته شاگانې اوچاچې او گرز زوله هغوی ته په دغه ورځ شا خپله ما سواد دې نه		
مخ مه اړوئ اوچاچې هغوی ته په داسې موقعه شا کړه [او تختیدل] البته که		
مُتَحَرِّفًا	لِقِتَالِ	أَوْ مُتَحَيِّزًا
چې وی بیا راگرزیدونکې دپاره دجنگ یا وی ملاویدونکې دبلې دلې سره نو په تحقیق سره		
دجنگی غرض دپاره یاد نورو ملگرو سره یوځانې کیدو دپاره داسې اوکړې [نودا بیله خبره ده] نو هغه به		
بَاءٌ	بِغَضَبٍ	مِّنَ اللَّهِ
اخته شو په غضب سره دالله نه اوځانې داوسیدو دهغه دوزخ دي او دیریددي		
دالله ﷻ په غضب کېنې راگیر شی او دهغه ځانې به دوزخ شی او د ورتلو دپاره هغه		

(۱) التفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۹، ۳۰، والدر المنثور تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸

الْمَصِيرُ ۝	فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ	قَتَلَهُمْ وَمَا
دغه ځاني دورتلو نونه دي وژلي تاسو هغوی وليکن الله	اوژلي دي هغوی اونه دي	خواب ځاني دي حقيقت دادي چې دوی تاسو نه وو قتل کړي بلکه الله ﷻ قتل کړی وو
رَمِيتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ	رَمَىٰ وَلِيبِی	
گزار کړی تا اکله چې گزار کړی وې تا ليکن	الله گزار کړی وې او دپاره ددې چې امتحان اوکړی	اوتا موتی خاورې نه وې ويشتې څه وخت چې تا ويشتې وې بلکه الله ﷻ ويشتې وې او ددې دپاره
الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءٌ حَسَنًا ۖ إِنَّ اللَّهَ	سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝	
په مومنانو دخپل طرفه آزمينبت بنکلی بيشکه الله	اوريدونکي دي اوپوهه دي	چې مسلمانان ديوغت امتحان نه په کاميابۍ سره اوباسی بيشکه الله ﷻ اوريدونکي او عالم دي
ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ	مُوْهِنٌ كَيْدُ الْكَافِرِينَ ۝	
دامعامله خوستاده او بيشکه الله	کمزوري کونکي دي تدبير دکافرانو	دامعامله خوتاسو سره اوشوه پاتي شو کافران نودهغوی مکرونه الله ﷻ کمزوری کړل
إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۖ وَإِنْ تَنْتَهُوا		
که غواړئ تاسو فتحه نو په تحقيق سره راغله تاسوته فتح اوکه منع شوی تاسو		کافرو ته اووايه که تاسو فيصله غوښتله نو فيصله خو درته مخې ته راغله اوکه اوس هم منع شوی
فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ		
نوداکارا بهتر دي دپاره ستاسو اوکه چري تاسو بيا اوگرزي نومونږ به هم رااوگرزو سزا ته		
نوداخبره ستاسو دپاره ډيره بهتره ده اوکه تاسو بيا جنگ ته راواپس شوي نومونږ به هم واپس کيږو		
وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۚ وَأَنَّ اللَّهَ		
اوهرگز به دفع نه کړي ستاسو نه ډله ستاسو هيڅ څيزاگر که ډيره لويه وي او بيشکه الله		اوتاسو ته خپله ډله هيڅ کله فائده نشي درکولي اگر که ډيرزياته وي او بيشکه الله ﷻ
مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۝		
دمومنانو سره دي		
مومنانو سره مل دي		

آسان ترجمه قرآن

ای مومنانو اکله چه تاسو دکافرانو سره مخامخ شئ نو چه کله هغوی په تاسو باندي حمله کوي نو هغوی ته مه شاه کوئ. اوکه څوک دڅه جنگي چال دوجې نه داسې کوي، یا خپلي ډلي سره یوځای کیدل غواړي، نو دهغه خبره خو جدا ده، مگر که دي نه سوا څوک په دغه ورځ شا پروي (تپيخته کوي) نو په هغه به دالله غضب وي، او دهغه ځایي جهنم دي، او هغه ډیر بدځای دي پس (مسلمانانو حقيقت کښ) تاسو دي (کافرانو لره) نه وو وژلي، بلکه دوی لره الله وژلي وو، او (ای پیغمبره!) چه کله تا په دوی باندي (هڅي)

ويشقي وي نو هغه تاسو نه بلکه الله ويشتلي وي او (ستاسو په لاسونو باندې مو دا کار حڪم كړې وو چه الله ددې په ذريعه مؤمنانو ته بهتر اجر ور كړي. بې شكه الله د هرې خبرې آوريدونكې دې او په هر څيز پوهيږي. دا هر څه خو په خپل ځاني ددې نه علاوه دا خبره هم وه چه الله تعالى د كافرانو هر پيوسازش كمزورې كوكې وو (اې كافرانو!) كه تاسو فيصله غوښته نو تاسو ته فيصله راغله او كه تاسو منع شئ نو دا به تاسو د پاره بهتره وي، او كه تاسو بيا هغه كار كوئ (چه كوم تر اوسه كوئ) نو مونږ به هم بيا هغه كار او كړو (چه كوم مو اوس كړې دې) او ستاسو ډله به ستاسو پكار نه شي، خواه كه هغه هر څومره ډيره وي او ياد ساتئ چه د الله مدد مؤمنانو سره دې.

خلاصه تفسير

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْآذَانَ﴾ [يعني دجهدانه مه تختي] ﴿وَمَنْ يُولِهِمْ يُوزِوْهُمْ دُورًا إِلَّا مُعَرِّفًا لِقَتَالٍ أَوْ مُخَيَّرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَا لَهُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ النَّصِيرُ﴾ او چه كوم سرې په دې موقع باندې [دمقابلې په وخت] تختي مگر چه څوك د جنگ دپاره څه چل جوړوي يا خپلې ډلې سره پناه اخلي هغه ددې نه مستثني دې باقي او چه څوك داسې كوي هغه به د الله ﷻ په غضب كښې رازي اودده ځاني دوزخ دې اودا ډير خراب ځاني دې. [په فلم تقتلوهم الايه] كښې هم يو قصې طرف ته اشاره ده. هغه دا چه دوي ﷻ د بدر په ورځ دشكو يو موتي راواخستلو او كافرو طرف ته ئي اوويستلو چه په دې سره د هغه ذرې د هغوي ټولو په سترگو كښې پريوتله او هغوي ته شكست اوشو. اود فرښتو مدد دپاره راتلل مخكښې راغلي دي. په دې باندې د تفريع په طور فرمائي چه كله داسي واقعات اوشو چه هغه بالكل ستا داخيار نه بهر دې ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ﴾ نو [ددې نه معلومېږي چه د تاثير حقيقي په مرتبه كښې] تاسو ﷻ دا [كافران] قتل نه كړل ليكن [په دې مرتبه كښې] الله ﷻ [بيشكه] دوي قتل كړل [يعني موثر حقيقي دهغه قدرت دې] ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾ او [داشان د تاثير حقيقي په مرتبه كښې] تاسو ﷻ د خاورې موتي [ددوي] په سترگو كښې وانچولو ليكن [په دې مرتبه كښې] الله ﷻ [واقعي] هغه غوزار كړل ﴿وَلَيْسَ لِلْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءٌ حَتَّىٰ﴾ او [باوجود ددې چه موثر حقيقي قدرت حق دې بيا چه آثار دقتل وغيره ئي په قدرت عبد باندې مرتب او فرمايل په هغې كښې حكمت دادې چه] مسلمانانو ته د خپله طرفه [دهغوي د عمل] ښه اجر ور كړي [او اجر ملاوېدل الله ﷻ سنت يعني طريقه ده په دې باندې چه كار ددوي په عزم او اختيار سره صادر شو] ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ بلا شبه الله ﷻ [ددې مومنانو اقوال ښه آوريدونكې] [اوددوي افعال اواحوال] ښه پيژندونكې دې [په دې افعالو استغاثه او افعال قتال اواحوال تشويش وغيره كښې چه ددوي محنت راپېښ شو مونږ ته دهغې خبر دې دوي ته به په دې اجر ملاويږي] ﴿ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ﴾ يو خبره دا اوشوه او بله خبره دا داده چه الله ﷻ ته دكافرو تدبيرونه كمزوري كول وو [او نوره زياته كمزوري په هغه وخت كښې ظاهريږي چه كله د خپل برابر والا نه بلکه د خپل ځان د كمزوري نه مغلوب شي اوداهم موقوف دې په دې باندې چه هغه آثار دمومن دلاسه ظاهري گني ونيلې شول چه كه تدبيرونه زمونږ خو قوي وو. ليكن دا قوي په مخكښې چه د الله ﷻ تدبير دې نه اوچلېدل. نوددې

د راتلونکو مسلمانانو په مقابلې کېنې دې ددوي حوصله ښکته نه وي ځکه چې دوي خو کمزوری گنرل [وَأَنْ تَنْظُرُوا لَقَدْ جَاءَكُمْ الْقَتْلُ] که تاسو فیصله غواړئ نو فیصله تاسو ته موجوده شوه راغله [چې څوک په حق وو هغه ته غلبه اوشوه] (وَأَنْ تَنْظُرُوا فَهُوَ غَيْرَ لَكُمْ) او که [اوس حق د زیاته ښکاره کیدلونه پس درسول الله ﷺ دمخالفت نه] منع شی نو دا ستاسو دپاره ښه بهتر دي (وَأَنْ تَعُوذُوا الْعَذَابَ) او که [اوس هم منع نشوئې بلکه] تاسو بیا هغه کار او کړنې [یعنې مخالفت] نوموړې هم بیا همدا کار کوو [یعنې تاسو به مغلوب او مسلمانان به غالب کوو] (وَلَنْ تُغْنِي عَنْكُمْ فِتْنَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كُنْتُمْ) او [که تاسو ته د خپل جمعیت غرور وي چې دې ځل به ددې نه زیات جمع کوو نو یاد ساتئ چې] ستاسو غونده به ستاسو هېڅ پکار رانشي اگر چې څومره هم زیاته وي (وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ) او واقعي خبره داده چې الله [په اصل کېنې] دایمان والو سره [یعنې ددوي مددگار] دې [که دڅه وجې په څه وخت کېنې ددوي دغلبې ظاهریدل اوشې لیکن اصل محل دغلبې دادې. ددې وجې دوي سره مقابلې کول خپل نقصان کول دي].

معارف او مسائل

دې دوو آیتونو کېنې د اسلام یو جنگی قانون خودلې شوېدې ، په رومبې آیت مبارک کېنې د زحف لفظ نه مراد د دواړو لښکرو مقابلې اوسره گډون کول دی ، معنی ئې داده چې جنگ اوبښلې نومخ په شا ، د میدان نه تېښته کول مسلمانانو لره جائز نه دی .
دویم آیت مبارک کېنې ددې حکم نه یو استثنا بیان شوې ده ، او هغه مسلمانانو دپاره د سخت عذاب بیان دي ، کوم چې د جنگ نه په ناروا طریقه تېښتی .
استثنا د دوو حالتونو ده . «الْمُتَحَرِّفُ الْقِتَالَ» او «الْمُتَحَرِّفُ إِلَى فِتْنَةٍ» مطلب دا چې د جنگ په موقعه د جنگ نه مخ اړول صرف په دوو حالتونو کېنې روا دی . یو دا چې دښمن سره جنگی د هوکې کولو دپاره وی ، او مقصد ئې جنگ نه تېښتیدل نه وی بلکه دمخالف خیال بدلولو سره په هغوی باندې په یو ځل ئې حمله کول مطلب وی همدا معنی د «الْمُتَحَرِّفُ الْقِتَالَ» ده ځکه چې تحرف لفظ یو طرفته کیدلو او د مائله کیدلو دپاره استعمالیږي . (روح المعانی) (۱).
د دویمې استثني مطلب دادې چې میدان جنگ نه په شا تللو اجازت داسې صورت کېنې هم کیدې شی چې دخپل موجود لښکر کمزورې احساس اوکړی ، مخ په شادي دپاره راوځی چې د مسلمان لښکر نه نور مدد راوړسی هله پس به حمله کوم ، هم دا مطلب د «الْمُتَحَرِّفُ إِلَى فِتْنَةٍ» دې ځکه چې د تیز لفظی معنی رایوځانې کیدل او ملاویدل دی ، اود «فِتْنَةٍ» معنی ډله ده ، د ټولې جملې مطلب دا شو چې خپلې ډلې سره یوځانې کیدلو دپاره که د جنگ میدان په دې غرض پرېږدی چې طاقت او قوت بیا مومی نو حمله به کوی ، داسې کول هم روا دی .
دې نه پس دداسې خلقو دسزا بیان دي چې دې استثنائي حالاتو نه بغیر په ناجائزه طریقه میدان پرېږدی یا مخ په شالار شی لکه فرمائی چې : «فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبِ مِنَ اللَّهِ وَمَا لَهُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَعِيرَةُ» (یعنې د میدان جنگ نه تېښتیدونکی دالله ﷻ په غضب کېنې راگیر شی اودهغه ځانې به دوزخ وی او د ورتلو دپاره هغه خراب ځانې دي).

دې دواړو آيتونو نه دا حکم معلوم شو چې مخالفه ډله که هر څومره گنډه او طاقتوره وي نو مسلمانانو لږه تر مخ په شا کيدل حرام دی سوا د دوو صورتونو نه چې تبتيديل ئې مطلب نه وي بلکه جنگي دهوکه کول ئې مطلب وي، يا د مده حاصلولو په غرض په شا لاړ شي. کله چې مدد راوړسي نو بيا د حملې کولو اراده ئې وي.

دا آيتونه دبدر په غذا کښې نازل شوي دي. او دغه وخت دا حکم عام وو، چې د دښمن فوج به که هر څومره شمير کښې ډير زيات هم وو بيا به هم د جنگ ميدان پريخودلو او پشا کيدل ترې جائز نه وو. نو په ميدان بدر کښې هم دا صورت وو چې د درې سوه ديارلسو مسلمانانو مقابلې د يوزر کفارو سره وه. د تخفيف احکام د سورة انفال په ۶۵، ۶۶ کښې بيا وروستو نازل شوی دی. په آيت ۶۵ کښې او فرمايلي شو چې شلو مسلمانانو ته دوو سوو کافرانو سره او سلو مسلمانانو ته زرو کافرانو سره د جهاد حکم دې، په آيت ۶۶ سره په دې کښې نور کمې په داشان سره او کړې شو چې الله ﷻ او فرمايل چې:

﴿الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ قَاتِلٌ صَاحِبٌ بِرٍّ يَنْفَعُ الْمَوْتِينَ﴾ (اوس الله تعالى په تاسو باندې سپکوالې [آسانوالي] او کړو او په علم ظاهري سره الله تعالى ته معلومه شوه چه په تاسو کښې کمزوری ده نو که په تاسو کښې سل صابران کسان وي هغوی به په دوه سوو باندې غلبه کوي. دې کښې اشاره دې ته اوشوه چې دوچند کافرانو سره په جنگ کولو کښې هم د مسلمانانو د بر راتلو اميد شته دې، ځکه ترې پشاکيدل جائز نه دی البته که دوچند نه کافران زيات وي نو په داسې حالت کښې مسلمانانو دپاره ميدان پريخودل روا دی. عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمايلي دی چې يوازې يو مسلمان که د درې کافرانو د مقابلې نه مخ پشاشو نو دا تيښته نه ده، هوکه دوو د مقابلې نه ئې ده او کره نو دا وتبتيديو چې لويه گناه ئې او کره. (روح البيان) (۱).

اوس هم دا حکم تر قيامته پورې په ځانې پاتې دې، د جمهور امت او د څلورو امامانو په نزد شرعي حکم دادې چې تر څو پورې د دښمن شمير د دو چنده نه زيات نه وي هغه وخته پورې د ميدان نه تبتيديل حرام دی او لويه گناه ده.

صحيحين کښې د ابی هريره رضی الله عنه په روايت منقول دی چې نبی کریم ﷺ او د کارونه انسان دپاره هلاکوونکي خودلی دی چې يو په کښې ميدان جنگ نه تبتيديل ئې هم شمير کړی دی (۲). او د غزوة حنين په واقعه کښې د صحابه کرامو رضی الله عنهم اولنی پشا کيدل قرآن عظيم الشان د شيطان لغزش گرځولې دې چې ددې د لوڼې گناه کيدلو دليل دې، فرمائی چې: ﴿إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ﴾.

او دترمذی او ابی داود په روايت کښې چې د عبدالله بن عمر رضی الله عنه کومه قصه منقول ده، چې يو وار د جنگ څخه وتبتيديل او مدينه منوره کښې يې پناه واخستله. او د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او د جرم اعتراف يې او کړو چې مونږ د ميدان جنگ څخه د تيښتې جرم کړې دې. نبی کریم ﷺ د خفه کيدو په ځانې هغوی ته تسلی ورکړه او وې فرمايل چې

(۱) روح البيان: ج ۱، ص ۸۲۸، ۸۲۹.

(۲) صحيح البخاری، کتاب الوصايا، باب قول الله تعالى ان الذين ياتون أموال اليتامى ظلماً الخ: ج ۱، ص ۲۸۷، و صحيح مسلم، کتاب الإيمان، باب الکفار و اکبرها: ج ۱، ص ۳.

﴿اتم الاعمارون وانا لافعكم﴾ یعنی تاسو تبتيدونکی نه ٻي بلڪه مدد اخستلو ڇهه روستو بيا حمده کوونکی ٻي اوزه ستاسو دپاره مدد ڏيم^(۱). پڌي شان نبي ڪريم ﷺ دا حقيقت ٻسڪاره ڪري ڇي دڌي خلقو راتبتيدل او په مدينه منوره ڪنبي پناه اخستل به هغه استثنا ڪنبي داخل وي په کومه ڪنبي ڇي د مدد حاصلولو دپاره د ميدان پريخودو اجازت ورکري شوي ڏي، خو هر ڪله ڇي عبدالله بن عمر رضی اللہ عنہما د ويرې، هيبت او لويي کوم خاص مقام ڇي لرلو دهغي په بنا دغه قسم راتلل ٿي هم تيبنسته او گنرله خپله ويره ٿي ٻسڪاره ڪره او خپل خان ٿي ديو مجرم په حيثيت د نبي ڪريم ﷺ په خدمت ڪنبي پيش ڪري.

دريم آيت ڪنبي د بدر د غزا دباقي واقعي بيانولو سره مسلمانانو ته دا هدايت ڪري شوي ڏي ڇي د بدر دغزا په معجزانه فتح موندلو ڪنبي د خپل ڪوشش او عمل دخل مه گنرئي بلڪه دا د الله ﷻ امداد وو ڇي لو او ڪمزوري مسلمانان ٿي په ڏيرو او مضبوطو ڪافرانو باندې برراو ستل. دې آيت مبارڪ ڪنبي ڇي کومه واقعه بيان شوي ده دهغي تفصيل ابن جرير طبري رضی اللہ عنہما، او بيهقي رضی اللہ عنہ وغيره د عبدالله بن عباس رضی اللہ عنہما وغيره نه داسي نقل ڪري ڏي ڇي د بدر دغزا په ورځ ڪله ڇي د مکي مڪرمي د زرو خوانانو لښکر ديو غونڊئي د شانہ ميدان ته راکوز شونو د مسلمانانو په ڪمزورئي او ڪمي او په خپل طاقت او گنروالي ٿي فخر کولو او په ڏير غرور سره را اوراندې شو، دغه وخت نبي ڪريم ﷺ داشان په دعا شو، اتي الله ﷻ تالره دروغڙن کوونکی قريش په فخر او غرور سره راروان ڏي، دفتح کومه وعده ڏي ڇي راسره ڪري وه هغه زر پوره ڪري. (روح البيان) (۲).

جبريل امين رضی اللہ عنہ نازل شوا و عرض ٿي او ڪريو ڇي تاسو ﷺ يو موتي خاوره ددڻمن په لښڪر ور او شيندئي، نبي ڪريم ﷺ همدغسي او ڪرل او ابن ابي حاتم د ابن زيد په روايت نقل ڪري ڏي ڇي نبي ڪريم ﷺ دري ځل د شگو او بناؤرو نه ڏک ڪري موتي د ڪافرانو په لښڪر داسي غورزولي وو ڇي يو ځل ٿي د لښڪر په ٻنهي طرف، بل ځل ٿي په گس او دريم ځل ٿي مخامخ پري ور غورزولي وو. دهغه نتيجه دا شوه ڇي هغه يو موتي يا دري موتي خاوره د الله ﷻ په قدرت هغه د هر ڪافر لښڪر په مخ باندې او په سترگو ڪنبي ورپريوتل، او ددڻمن يو کس پاتي نشو ڇي دهغه په سترگو او مخ باندې دا شگي او خاورې نه وي پريوتي ڇي دهغه اثر دا شو ڇي هغوي خواره واره شو، مسلمانان ورپسي شوا و فرڻستي هم خانله په دې جنگ ڪنبي شريڪي وي. (مظهري، روح) (۲).

آخر ڇه ڪفار قتل شو، ڇه بندوقان شو، او ڏير او تبتيدل په ميدان جنگ ڪنبي مسلمانان غالب شو.

د نا اميدئي په حالت ڪنبي مسلمانانو ته دا لويه کاميابي حاصل شوه. د ميدان جنگ نه په واپسي مسلمانانو خپل مينڀ ڪنبي خبري اترې شروع ڪري او خپلي کارنامي ٿي بيانولي پڌي باندې دا آيت مبارڪ نازل شو ڇي:

(۱) جامع الترمذي، أبواب الجهاد، باب: ج ۱، ص ۲۰۱، ۲۰۲

(۲) تفسير الطبري تحت هذه الآية رقم الحديث: ۱۷۷۱، دلائل النبوة للبيهقي رقم الحديث: ۹۷۱

(۳) روح المعاني تحت هذه الآية: ج ۴، ص ۲۲، والتفسير المظهر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۸، ۲۹

﴿كَلِمَةً تَكَلَّوْهُمُ وَلَكِنَّ اللَّهَ لَتَكَلِّهُمْ﴾ [حقيقت دادې چې دوى تاسو نه وو قتل كړې بلكه الله ﷻ قتل كړى وو].

دې كېنې دا هدايت وركړې شو چې پخپل كوشش او عمل باندې ناز مه كوئى. دا هر څه يوازې ستاسو د محنت او كوشش نتيجه نه وه بلكه خالص د الله ﷻ د مدد وو، ستاسو په لاس وژلى شوى د بنسټان په حقيقت كېنې تاسو نه بلكه الله ﷻ وژلى دى.

دغه شان نبى كريم ﷺ ته په خطاب كولو ارشاد دې چې: ﴿وَمَارَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾ [اوتا [موتى] بيا وړې] نه وې وېشتې څه وخت چې تا وېشتې وې اېلكه الله ﷻ وېشتې وې].

مارميت اذ رميت گفتم حق كارما، بركارها دارد سبق

ترجمه: يعنى الله ﷻ او فرمايل چې دغه ويشتل په حقيقت كېنې ستا كار نه وو بلكه دا د الله ﷻ كار وو چې هيڅ خيزنې مخه نشي نيوي.

په غور كولو سره ښكارېږي چې په غذا كېنې كاميابى او برې موندل زيات قيمتى نه وو بلكه زيات قيمتى دا هدايت وو چې د مسلمانانو ذهنونه ئې د اسبابو نه مسبب الاسباب ته راوگرځول او ددې په ذريعه ئې د فخر، غرور خود پسندئې د خرابئې نه اوساتل څنگه چې په دې نشه كېنې بر راتلونكى قومونه مستيرې ورسې الله ﷻ دا اوخودل چې برې، او شكست زمونږ د حكم تابع دى. او زمونږ مدد برې وركول يوازې فرمانبردارو بندگانو سره تړون لري لكه فرمائى چې:

﴿وَلَقَدْ لَبِثُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلََاءٌ حَسَنًا﴾ [يعنى مونږ تاسو ته دا عظيمه فتح په دې وجه دركړه چې مؤمنانو ته دهغوئ د محنت پوره پوره بدله ملاؤشې].

د بلاء لفظى معنى امتحان اخستل دى چې كله ئې الله ﷻ په دې شان اخلى چې مصيبت او مشقت كېنې ئې اخته كړى او كله په دولت او راحت وغيره وركولو سره ئې اخلى.

﴿بَلََاءٌ حَسَنٌ﴾ هغه امتحان ته وييلې شى چې راحت، آرام، دولت، كاميابى وركولو او په امداد كولو سره اخستې شى، يعنى مطلب ترې دا وي آيا دا خلق ئې د الله ﷻ په انعام گنړلو سره شكر په ادا كوي، يا دخپل كمال ذاتى قابليت او خپل محنت نتيجه گنړلو سره په فخر، لوېن كېنې اخته كيدو سره خپل دغه عمل بربادوى، ولې چې د الله ﷻ په نزد د فخر او لويېن هيڅ قسم گنجائش نشي كيدې لكه مولانا رومى فرمايلى دى چې:

فهم و خاطر تيز كردن نيست راه جز شكسته مي نگيرد فضل شاه

ترجمه: سوچ و فكر او عقل تيزول لار موندل دى، او بغير دعا جزئ څخه نه د بادشاه فضل نشي تر لاسه كولى.

څلورم آيت مبارك كېنې ددې بل طرفته د كاميابى يو فائده داهم اوخودلې شوه چې: ﴿ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنٌ كَيْدِ الْكَافِرِينَ﴾ [يعنى فتح او نصرت په دې وجه مسلمانانو ته وركړې شو چې ددې په ذريعه د كافرانو تدبيرونه ناكام او ناكاره جوړ كړې شى. او په دې پوهه شى چې مونږ سره د الله ﷻ د مدد نشته دى او د الله ﷻ د مدد څخه هيڅ يو تدبير نه شى كاميابيدى].

پنځم آيت مبارك كېنې شكست خوړونكو كافرانو ته خطاب دې او يو واقعي ته اشاره ده كومه چې دمكې مكرمې نه د دوى د لښكر دراروانيد په وخت داسې راپېښه شوې وه چې كله

قريشي ڪافر لڻسڪر د مسلمانانو مقابلي ته تيار شونو د مڪي ڇهه د وتلو په وخت ددي لڻسڪر سردار ابو جهل وغيره د بيت الله شريف پرده اونيوله او دعائي او ڪره چي اي الله دواړو لڻسڪرونو چي ڪوم اعليٰ او زيات غوره دي اودي دواړو ډلو ڪښي چي ڪومه يوه زيات په هدايت ده ، او په دواړو ډلو ڪښي چي څوڪ زيات شريفان او عزت مند دي ، او د ګومي يوي دين چي زيات غوره دي هغه ڪامياب ګري . [مظهري] (۱)

ددې بي وقوفانو خودا خيال وو چي په ٽول هر څه ڪښي زمونږ غوره والي زيات دي ، په دي لحاظ ئي دا دعا د خان په حق ڪښي ګنرله ، مگر په حقيقت ڪښي دا هم د مسلمانانو په حق ڪښي دعا او د خپل خان په حق ڪښي خيره او ګرزيدله . الله ﷻ فرمائي چي :

﴿إِنْ تَسْتَفْتُوا أَهْلَ الْكِتَابِ فَقَدْ جَاءَكُمْ الْقُرْآنُ﴾ [ڪافرو ته اووايه] كه تاسو فيصله غوښتله نو فيصله خودرته مخي ته راغله . چي حق ته فتح او باطل ته شڪست

: ﴿وَأَنْ تَلْتَفِتُوا فَرَأَوْهُ﴾ [او ڪه اوس هم منع شوي نو دا خبره ستاسو دپاره ډيره بهتره ده] .
او ﴿وَأَنْ تَقُوفُوا أَفْعَدَّ﴾ [او ڪه تاسو بيا خپل شرارت او جنگ ته راواړيدئ نومونږ به هم د مسلمانانو مدد ته پيارا واړو] .

﴿وَلَنْ تُغْنِي عَنْكُمْ فِتْنَتُهُمْ شَيْئًا وَلَئِنَّكُمْ كُنتُمْ﴾ [يعني ستاسو جماعت او ډله كه هر څومره زياته وي د الله ﷻ د نصرت په مقابلي ڪښي به تاسو ته هيڅ درنګري . هيڅ ڪله فائده نشي در ڪولي] ﴿وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [او بيشكه الله ﷻ مومنانو سره مل دي] .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ	اے هغه ڪسانو چي ايمان موراوري دي حڪم اومني دالله اودرسول دهغه
وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ	انئي د ايمان خاوندانو دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ دحڪم تابعداري ڪوي
أَوْ مَخِمْهُ أَوْ رُؤْيُ أَهْلِ دَاهِي تَسُوا أَوْ مَخِمْهُ أَوْ رُؤْيُ أَهْلِ دَاهِي تَسُوا	او مخ مه اړوي دهغي نه حال دا چي تاسو اوري اومه ګيري تاسو پشان دهغه ڪسانو
أَوْ حَكْمَ أَوْ رُؤْيُ دَاهِي تَسُوا أَوْ حَكْمَ أَوْ رُؤْيُ دَاهِي تَسُوا	او دحڪم اوريدونه پس تري مخ مه اړوي اودهغه چا په شان مه ګيري چي دا دعوي
قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٥١﴾ إِنَّ شَرَّ	چي وي ونيل چي واوريدل مونږ احوال دا چي هغوي نه اوري بيشكه چي ډير ناڪاره
كُورِي چِه مونږ واوريدل حال دا چي هيڅ ئي نه وي اوريدلي دالله په نيز بدترين	
الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٢﴾	دځناورو په نزدالله ڪانه ګونګيان هغه خلق دي چي د عقل نه ڪارنه اخلي
خَارُورِي هغه ڪانه او ګونګيان خلق دي چي په هيڅ نه پوهيږي	
وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ	او ڪه معلوم وي الله ته په دوي ڪښي څه خير انو توفيق دا وريدو به ئي ور ګري وڌا او ڪه
او ڪه الله ﷻ ته په دوي ڪښي څه خوبي ښڪاريدي نود اوريدو توفيق به ئي ور ګري وي	

گنہگار نی۔ ﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّعُفَاءُ الَّذِينَ لَا يُغْنُونَ﴾ بیشک [دا خبره ضرور ده چه یو په اعتقاد سره آوردونکي عمل به کوونکي دی اویو بغیر داعتقاد نه آوردونکي دی چه په مثل د نه آوردونکو دي په خراب کیدو کښي یې فرق ضروري دي ځکه چه کافر او عاصي برابر نه دي چنانچه] بدترین مخلوق دالله ﷻ په نزد هغه خلق دي چه [حق خبره په اعتقاد سره د آوردونه] گانړه نه دي [او حقه خبره کولو نه] گونگیان دي [او] چه څوک [حق خبره باندې] لږه هم نه پوهیږي [او د اعتقاد باوجود چه دي سره عمل کښي کوتاهي کیږي. هغه بدتر نه دي اگر چه بد دي نو بدهم نه دي کیدل پکار] ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ﴾ او [چه دچا حال ذکر شو چه هغوي په اعتقاد سره نه آوري. ددي وجه داده چه په دوي کښي دیو لوڼي خوبي کمی ده. او هغه خوبي د حق طلب دي. ځکه چه د اعتقاد مبداء اهم طلب او تلاش دي. اگر چه په دي وخت کښي اعتقاد نه وي خو کم از کم شک به وي بیا هم دغه شک او طلب په برکت سره حق ښکاره کیږي او هغه شک اعتقاد جوړیږي چه په هغې باندې دسمع نافع کیدل موقوف دي نو په دوي کښي هم دا خوبي مفقود ده چنانچه] که الله ﷻ په دوي کښي څه خوبي لیدلې [مراد دادې چه که په دوي کښي هغه ذکر شوې خوبي وې ځکه چه د خوبي د وجود په وخت کښي دالله ﷻ دعلم تعلق ورسره لازم دي. نو لازم ئي او وئیلو او ملزوم ئي ترې مراد واخستلو او بله یوه خوبي ئي ددي وجې او وئیل چه کله داسې خوبي نه وي چه په هغې باندې دنجات دارومدار وي نو بیا هیڅ خوبي نشته دي یعني که په دوي کښي دحق طلب وې] نو [الله ﷻ] به دوي ته په اعتقاد سره] دآوردو توفیق ورکړي وې [لکه څنگه چې ذکر شو چې په طلب سره اعتقاد پیدا کیږي] ﴿وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ او کړو چرته د الله ﷻ دوی ته اوس [په موجوده حالت کښي چې په دوي کښي د حق طلب شته ور واوړوی] [لکه څنگه چه کله کله په ظاهري غوږونو سره آوري] نو ضرور به مخ اړوي په بې رخی سره [یعني دا نه ده چه د تامل او تدبیر نه پس د غلطی د ظاهریدو نه پس ئي مخ واړولو ځکه چه دلته دغلطی هډو نښه نښانه نشته دي بلکه غضب دادې چه دي خوا هډو توجه نه ورکوي].

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْمِعُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ﴾ انې ایمان والو [مونږ چه تاسوته د اطاعت حکم کړې دي نوبادساتني چه په دي کښي هم ستاسو فائده ده چه هغه ابدي ژوند دي. هرکله چه دا خبره ده نو] تاسو دالله ﷻ اورسول ﷻ وینا اومنی ﴿إِذَا قَالُوا لِمَا نُنْهَى عَنْهُ﴾ حالته رسول ﷺ [چه دهغه ارشاد دالله ﷻ ارشاد دي] تاسو د ژوند بڅښونکی څیز طرف ته [یعني دین طرف ته چه دي سره ټول ژوند ښه کیږي] رابلي مو [نویه دي حالت کښي چه کله هم ستاسو فائده ده هیڅ وجه نه ده چه تاسو به عمل اونکړني] ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَمُولُ بَيْنَ الزَّوْجِ لَيْلِهِ﴾ او [ددي متعلق دوه خبرې] یادساتی [یو خبره داده] چه الله ﷻ یو اډانړه جوړیږي دسړي او دده د زړه په مینځ کښي [په دوه طریقو سره چه یو طریقه داده چه دمومن په زړه کښي د اطاعت په برکت سره کفر او معصیت نه راځي. اودویمه طریقه داده چه دکافر په زړه کښي دمخالفت په نحوست سره ایمان او اطاعت نه پریږدي. ددي نه معلومه شوه چه په اطاعت باندې همیشگري ډیر د نفعي څیز دي او مخالفت باندې همیش والی ډیر خراب څیز دي] ﴿وَأَنَّ إِلَهَهُ مُخْتَوُونَ﴾ او [دویمه خبره داده چه دا یادساتی چه] بیشکه تاسو ټول به دالله ﷻ سره جمع کیږئ [په هغه وخت کښي به په اطاعت باندې جزا او مخالفت به سزا ملایږي. په دي سره داطاعت نافع کیدل اود مخالفت مضر کیدل ثابت شو].

معارف او مسائل

تیرو شوؤ آیتونو کښې بدر غزا چې دهغه څه قدرې تفصیل په بیان شوې دې په هغې کښې د مسلمانانو او کافرانو دواړو دپاره دعبرت او حکمت ډیر سبقونه دی چې دهغې طرفته د قیصې تر مینځې جملو کښې مخه راگرځولې شوې ده. لکه په تیرو شوؤ آیتونو کښې د مشرکانو د مکې شکست او ذلت بیانولو نه پس الله ﷻ فرمائیلى دی چې:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ یعنې سره ددې چې کفار گنې په وسلې او سامان سره بهرپور اوښه مضبوط تکره وو خو هر کله چې د الله ﷻ او دهغه در رسول ﷺ مخالفت نې کولو ځکه نې شکست او ذلت په نصیب شو. دې کښې هغې خلقو دپاره عبرت دې چې د زمکې او آسمانونو دخالق او مالک د کامل قدرت او د غیبی قوت نه زیات په مادی قوتونو باندې تکیه کوی، یا سره ددې چې د الله ﷻ نافرمانی کوی خوبیا هم الله ﷻ نه د مدد غلطو خواهشونو لرلو سره خپل نفسونو ته د هوکه ورکوی په ذکر شوؤ آیتونو کښې ددې مسئلې بل طرف داسې بیان کړې شوې دې چې سره ددې چې مسلمانان، په لږ شمیر کښې وو، کمزوری او بې وسلې او بې سامانه وو نو دا لویه فتح او برې ورته خالص د الله ﷻ په مدد ورته نصیب شو، او د الله ﷻ دا مدد ورته د حق د تابعدارۍ په نتیجه کښې په حصه شو، نو مسلمانانو ته د حق په تابعدارۍ د کلک پاتې کیدو حکم داسې ورکړې شوې دې:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ یعنې ائي دایمان خاوندانو! دالله ﷻ او دهغه در رسول ﷺ دحکم تابعدارۍ کوی!

پیا ددې مضمون د زیات تاکید دپاره فرمائی چې: ﴿وَلَا تَوَلَّوْا عَنهُ وَاتَّقُوا عَمَلَهُ﴾ او دحکم آوریډونه پس ترې مخ مه اړوئ!

دلته د آوریډونه مراد حق خبره آوریډل دی او د آوریډو څلور درجې دی. یوه دا چې څه آواز صرف په غوږونو واوړی نه پرې پوهه شی، نه پرې د پوهیدو کوشش کوی، نه پرې عقیده اولری، نه پرې عمل اوکړی، اونه پرې اعتبار اوکړی. دویمه دا چې په غوږونو سره د واوړی هم او پرې پوهه شی هم خو نه عقیده پرې اوساتی او نه عمل پرې اوکړی، دریمه دا چې واوړی هم او عقیده او تکیه پرې هم لری مگر عمل پرې اونه کړی. څلورمه دا چې سره د آوریډو پرې پوهه شی، عقیده او تکیه پرې هم لری او عمل پرې هم کوی.

دا ښکاره خبره ده چې د آوریډو اصل مقصد د پوره ډول خویوازي په څلورمه درجه حاصلیږی چې د کاملو مؤمنانو مقام دې. او د آوریډو دویمې درې درجې نیمگړې او نامکملې دی چې ورته نه آوریډل هم وئیلې شی. لکه چې ورپسې آیت مبارک کښې نې بیان را روان دې. دریمه درجه داوه چې د حق آوریډو سره پرې پوهه هم شی، عقیده نې هم لری خو عمل پرې نشته، په دې سره اگر چې د آوریډو اصل مقصد نه پوره کیږی خو عقیده هم یو خاص اهمیت لری، په دې وجه دا دریمه درجه هم ښکاره نه ده کومه چې د گناهگارو مسلمانانو درجه ده. دویمه درجه دا وه چې صرف آوریډل وی او په دې پوهیدل او عقیده او عمل پرې کول نه وی، دا د منافقانو درجه ده چې قرآن عظیم الشان اوړی او په پوهیږی هم او په دې باندې په ښکاره د عمل او پدې عقیده لرلو دعوی نې هم ده. خو په حقیقت کښې د عقیدې او عمل نه خالی دی او

رومبيٰ درجه د عامو مشرڪانو او كفارو ده ، چا چي حق كلمه اود قرآن عظيم الشان آيتونه په غورونو واوريدل خو نه ئي پرې ځان پوهه كړو او نه ئي ورته پوره خيال او كړو . دې آيت مبارك كښې مسلمانانو ته خطاب دې چي تاسو خو حق خبره آوري ، يعنې آوريدل ، ځان پرې پوهه كول ، عقيدة پرې لرل خو ستاسو طرفنه موجود ددې خو دې سره پرې پوره عمل كوي ، د فرمانبرداري نه مخ مه اړوي ، دپاره ددې چي د آوريدو اصلي مقصد مكمل شو . دويم آيت مبارك كښې ددې مضمون د زيات تاكيد دپاره فرمائي چي :

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾ [اود هغه چا په شان مه كيږئ چي دا دعوى كوي چه مونږ واوريدل حال دا چي هيڅ ئي نه وي آوريدلى .]

دې نه مراد هغه عام كفار هم دي چي د آوريدو دعوى كوي دا اعتقاد دعوى نه كوي او منافقان هم چي د آوريدو سره پرې سره پوهيدلو او د عقيدې لرلو دعوى هم لري . مگر په حقيقت كښې د غور فكر كولو او په صحيح شان د پوهيدلو په دا دواړه محرومه دي ، په دې وجه د دوي آوريدل گويا كښې نه آوريدلى دي چي مسلمانان ئي د دوي پشان كيدلونه منع كړل . په دريم آيت مبارك كښې د هغه خلقو سخته بدې بيان شوېده كومه چي حق خبره په غور ، فكر كولو سره نه آوري ، او هغه قبلوى نه ، قرآن عظيم الشان داسې خلق د ځناورو نه هم زيات ناكاره گرځولى دي لكه فرمائي دي چي :

﴿إِنَّ شَرَّ الْأَنْبَاءِ عِنْدَ اللَّهِ الْعُمُّ الْهُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾ [د الله په نيز بدترين څاروي هغه كانړه او گونگيان خلق دي چي په هيڅ نه پوهيږي .] دواب د دابه جمع ده ، داصل لغت په اعتبار سره په زمكه باندې گرځيدونكي سادار مخلوق ته دابه وئيلې شي ، خو په عرف او محاوره كښې يوازې چارپايه ځناورو ته دابه وئيلې شي . د آيت مبارك معنى دا شوه د ټولو نه زيات ناكاره چارپايه د الله ﷻ په نزد هغه دي چي د حق د آوريدو نه كانړه او ددې دقبلولو نه گونگيان دي ، كانړه گونگيان كه څه عقل لري نو هغه هم دخپل زړه خبره په اشارو سره ښكاره كولې شي ، او دبل په خبره پوهيدې شي خدا خلق هر كله چي كانړه گونگيان دي او سره ددې نه بې عقله هم دي او ښكاره خبره ده چي كوم كوونكي او كونږ بې عقل هم وي نو د هغه د پوهيدو او پوهولو هيڅ لار نشته .

دې آيت مبارك كښې الله ﷻ دا واضحه كړه چي انسان ته د احسن تقويم شان وركړې شو ، اشرف المخلوقات او د كائنات مخدوم او گرځولې شو ، نو دا ټول انعامات يوازې د الله ﷻ په فرمانبرداري باندې دار و مدار لري ، كله چي انسان د حق خبرې د آوريدو پرې د پوهيدو او د منلو نه ئي مخ واړوي ، نو دغه ټول انعامات ترې بيرته واخستې شي ، او هغه د ځناورو نه هم زيات ناكاره شي .

تفسير روح البيان كښې راغلى دي چي انسان دخپل اصلي خلقت په اعتبار سره د ټولو ځناورو نه زيات غوره اعلى دي او د فرښتو نه كمه درجه لري ، ليكن په خپل عمل كوشش او د الله ﷻ په تابعدارنې سره د فرښتو نه هم د زيات شرافت خاوند او اعلى كيدې شي ، كه د الله ﷻ د تابعداري نه دده كوي نو بيا هغه په اسفل السافلين كښې حسابيږي او د ځناورو نه هم زيات ناكاره گنږلې شي .

خلورم آیت مبارک کنبی فرمائی چي:

﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ [او که الله ﷻ ته په دوی کنبی څه خوی بنکاریدي نو د آوریدو توفیق به ئې ورکړي وي خوا د دوی دا حال دي که الله ﷻ د آوریدو توفیق ورکړي او حق خبره ورواړوي نو ضرور مخ به ترې واړوي او په اړخ به اوگرځي.]

دخبر نه مراد دلته د حق لټون کول دي، چي هم د لټې کولو په ذریعه د غور پوهي دروازي پرانستې کيږي او هم په دې سره د عقیدې او عمل توفیق نصیب کيږي، او څوک چي د حق په لټه کنبی نه وي گویا کنبی هغه کنبی هیڅ خیر نشته. معنی ئې دا ده چي که په دوی کنبی څه خیر موجود وي نو بنکاره خبره ده چي هغه به د الله ﷻ په علم کنبی وو، هر کله چي د الله ﷻ په علم کنبی په دوی کنبی دننه څه خیر نشته نو معلومه شوه چي په حقیقت کنبی دوی د هر خیر نه بي برخي دي او د بي نصیبی په دې حالت کنبی که دوی ته د غور، فکر کولو او د حق د عقیدې لرلو بلنه ورکړي شي نو دوی به ئې هیچرې قبوله نه کړي. بلکه د دې نه په مخ اړولو سره او تنستی یعنی د دوی دا مخ اړول به په دې بنا نه وي چي په دین کنبی ورته د اعتراض څه خبره بنکاره شوه ځکه ئې اونه منل بلکه حقیقت دادې چي دوی حق خبرې ته د سره خیال اونکړو.

دې تقریر سره هغه منطقي شبه هم ختمه شوه چي د اهل علم په زړونو کنبی راولاړيږي چي دا د قیاس شکل اول دي چي د حد اوسط په حذف کولو سره ئې نتیجه غلطه راوځي. جواب ئې دادې چي حقیقت کنبی دلته حد اوسط مکرر نه دي ولې چي د رومي ﴿لَا تَسْمَعَهُمْ﴾ مفهوم جدا او دبل ﴿أَسْمَعَهُمْ﴾ مفهوم جدا دي، د رومي سماع نه د قبلولو او فائده مند سماع مراد ده، او دویم سماع نه مراد خالی سماع ده.

پنځم آیت مبارک کنبی بیا دایمان خاوندانو ته د الله ﷻ اود نبی کریم ﷺ په حکمونو باندې د عمل کولو او دهغي د تابعداري کولو حکم په یو خاص انداز کنبی دا شان ورکړي شوې دي چي د الله ﷻ اود هغه د رسول ﷺ په ورکړې بلنه د دوی څه فائده ملحوظ نه ده، بلکه دا ټول حکمونه خالص ستاسو د فائدي دپاره درکړي شوي دي لکه فرمائی چي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْمِعُوا بِلَايَةِ الرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ [اې مومنانو! د الله ﷻ اود رسول د حکم مننه اوکړئ کله چي تاسو هغه خبرې ته رابلي چي تاسوپرې اروحاني طوراً ژوندي کيږئي.]

دې آیت مبارک کنبی د ذکر شوي ژوند نه مراد د تفسیر د علماء په نزد مختلف کيږي شي، سدي فرمائيلى دي چي د ژوند بڅبونکي څيز نه مراد ایمان دي، ځکه چي کافر مړ وي، قتاده ؒ ترې قرآن عظیم الشان مراد اخستي دي چي د دنیا آخرت ژوند او کاميابي ورسره حاصلیږي. مجاهد ؒ تر حق مراد اخستي دي، ابن اسحاق ؒ ترې مراد جهاد اخستي دي د کوم په ذریعه چي الله ﷻ مسلمانانو ته عزت وربڅنلې دي، دا ټول احتمالونه په خپل خپل ځاني صحیح دي، خپل مینځ کنبی د دې ټولو هیڅ ټکر نشته، مطلب دا چي قرآن عظیم الشان، ایمان یا د حق تابعداري کول وغیره داسي څيزونه دي چي د انسان زړه ورسره ژوندي کيږي اود زړه ژوند دادې چي د بنده اود الله ﷻ تر مینځه د غفلت او شهوت وغیره ټول خنډونه د مینځه اوځي، دغه بندیز نه ټول لرې شي اود الله ﷻ د معرفت نور په زړه کنبی ځاني اونيسي.

ترمذی او نسائی د ابی هريره رضی اللہ عنہ په روایت نقل کړی دی چې نبی کریم ﷺ یوه ورځ ابی بن کعب رضی اللہ عنہ راوېبللو ، هغه مونځ کولو ، زر زړنې مونځ پوره کړو او د رسول الله ﷺ په خدمت کښې حاضر شو ، نبی کریم ﷺ ورته او فرمائیل چې ولې دې په راتلو کښې وخت اولگولو ، هغه رضی اللہ عنہ عرض او کړو چې مونځ مې کولو ، نبی کریم ﷺ ورته او فرمائیل چې آیا تا د الله ﷻ دا فرمان نه دې آوریډلې چې : **اَسْتَجِیْبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا نَادَاکُمَا** ابی ابن کعب رضی اللہ عنہ عرض او کړو چې بیا دپاره به دده اطاعت کوم ، که په مونځ کښې هم ماته آواز را کړی نو زړ به حاضر یرم ^(۱) .

ددې حدیث پاک په وجه ځینې فقهاء کرامو فرمائیلی دی چې د رسول ﷺ د حکم د اطاعت په نتیجه که په مونځ کښې هم یو کار او کړې نو دې سره په مونځ کښې خلل نه رازی او ځینو فرمائیلی دی چې اگر چې د مونځ په خلاف کارونو کولو سره مونځ فاسد یري او ددې قضا به روستور اوړی ، خو داسې کول پکار دی چې کله رسول کریم ﷺ چا آواز او کړی او هغه په مونځ کښې وی نو مونځ دې پریرېدی او دهغه ﷺ د حکم تعمل دې او کړی .

دا صورت خو صرف نبی کریم ﷺ سره مخصوص دې . خو نور داسې کارونه چې په هغې کښې په تاخیر کولو سره د ډیر زیات نقصان خطر ه وی نو په دغه وخت کښې هم مونځ پرېښودل او بیا ددې قضا کول پکار دی . لکه یو کس مونځ کوی او دې اوگوری چې یو نابینا کس کوهی کښې یا کندې ته نزدې دې نو دې زر مونځ پریرېدی او دهغه دې بچ کړی .

په آخر کښې ارشاد دې چې **﴿وَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ یَحْمِلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ﴾** (او یاد ساتئ چې الله ﷻ دسړی او دهغه د زړه په مینځ کښې هم حائل کیږي) . ابی بن کعب رضی اللہ عنہ عرض او کړو چې بیا به هم په دې عمل کوم ، که د مونځ کولو په حالت کښې هم یم نو ستاسو په بلنه به سمدستی په خدمت کښې حاضر یرم .

ددې حدیث پاک په بنا ځینې فقهاء کرام فرمائی چې د نبی کریم ﷺ د تابعدارۍ په وجه مونځ کښې چونکه چې کوم یو کار هم او کړی په دې سره مونځ کښې خلل نه راځی . او ځینې فرمائی چې د مونځ په خلاف کارونو سره خو به مونځ مات شی چې قضا کول به ئې لازمی وی ، لیکن پکار هم دغه دی چې د نبی کریم ﷺ په بلنه دې سمدستی په خدمت کښې حاضر یري اگر چې دغه وخت مونځ کولو کښې مصروف وی .

دا صورت خو یوازې نبی کریم ﷺ پورې خاص دې لیکن نور داسې کارونه چې په هغې کښې مهلت کولو سره د سخت نقصان کیدو خطر ه وی نو دغه وخت هم مونځ ماتول او بیا ئې قضا کول پکار دی . لکه څوک چې مونځ کښې مصروف وی او یو نابینا انسان په کنده کښې یا کوهی کښې پرېوتو ته نزدې وی نو سمدستی دې دهغه د بچ کولو دپاره مونځ مات کړی . او بیا دې د مونځ قضا راوړی .

د آیت مبارک په آخر کښې فرمائی چې : **﴿وَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ یَحْمِلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ﴾** . یعنې په دې خبره باندې پوهه شی چې الله ﷻ دسړی او دده د زړه په مینځ کښې حائل کیږي .

ددې جملې دوه معنې داسې کیدې شی چې دواړو کښې لونې حکمت او نصیحت بیاموندي شی چې هر انسان لره هر وخت هغه یاد لرل پکار دی .

يوه معنى ئې دا كيدې شى چې هر كله د يونيك كار كولو يا گناه نه د خان ساتلو موقعه راشي نو سمدستى دې پرې عمل او كړې شى. ډيل په كښې نه وى كول پكار، د وخت فرصت غنيمت گنرل پكار دى، ولې چې كله خو د انسان د ارادې تر مينځه قضائې الهى بنديز جوړ شى هغه پخپله اراده كښې نشي كاميابيدې، كله ورته بيمارى راپيښه شى يا مرگ پرې راشي يا داسې څه مشغولتيا كښې گير شى چې كار ته نشي اوزگاريدې، په دې وجه انسان له پكار دى چې د عمر او فرصت وخت غنيمت او گنړى او د نن كار صبا ته پرې نږدې ځكه چې د صبا هيڅ پته نه لگى چې څه به كيږي.

من نبي گويم زيان كفن يا بفكر سوده باش

اي زفرصت بے خبر درهر چه باشي زود باش^(۱)

بله معنى ئې دا كيدې شى چې الله ﷻ انسان ته ډير نژدې دې لكه بل خانې كښې پخپله فرمائى چې: «وَمَنْ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» لږه انسان ته د هغه د خټ د رگ نه هم زيات نژدې يم.

مطلب دادې چې د انسان زړه هر وخت د الله ﷻ په تصرف كښې دې، كوم بنده چې د بدونه خان ساتل غواړي نو د هغه د زړه اود گناهونو تر مينځه څه خنډ پيدا كيږي. او د چا بد بختى چې په تقدير كښې وى نو د هغه او د نيك كارونو په مينځ كښې اړ او بنديز راوستې شى، هم دغه وجه ده چې نبي كريم ﷺ به اكثر دا دعا كوله چې: «يَا مُقَلِّبُ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ» يعنى د زړونو آړونكيه زما زړه په خپل دين باندې ثابت قدم او قائم اوساته^(۲)

ددې حاصل هم هغه دې چې د الله ﷻ اود هغه د نبي كريم ﷺ د حكمنو په خانې راوړلو كښې مهلت مه كوئى، د وخت فرصت غنيمت گنړئى، او سمدستى ئې كوى، معلومه نه ده چې په زړونو كښې د نيكي دا جذبه او خواهش پاتې كيږي كه نه؟

وَاتَّقُوا فِتْنَةً	لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا	مِنْكُمْ خَاصَّةً
او خان اوساتئ د هغه فتنې نه اچي نه رسيږي هغه كسانو ته اچي ظلم ئې كړې وى استاسو نه اخاص او دهغې عذاب نه خان بچ كړئ چې دهغې اثر به صرف ظالمانو ته نه رسي بلكه نيكان به په كښې هم راگيريږي		
وَأَعْلَمُوا	أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ	وَادْكُرُوا إِذْ
او پوهه شئ اچي بيشكه الله سخت عذاب وركونكي دې ياد كړئ هغه وخت كله چې او پوهه شئ چې الله ﷻ عذاب وركولو كښې ډير سخت دې او هغه وخت ياد كړئ چې		
أَنْتُمْ قَلِيلٌ	مُسْتَظْعَفُونَ	فِي الْأَرْضِ
تاسو وئ لږ كمزورى گنرلې شوى وئ په زمكه كښې تاسو يريدى اچي اوبه تبتوى تاسو تاسو لږ وئ او په ملك كښې كمزورى گنرلې شونئ او تاسو په دې ويره كښې پراته وئ		

^(۱) ترجمه: مولود دانه وايي چه غفل تاوان او كړئ يا د نفع په فكر كښې اوسئ، اے فرصت ته ډې غبر كسه كوم حالت كښې چه ئې نو كار زړ ږ كوه

^(۲) جامع الترمذى، أبواب القدر، باب ما جاء ان القلوب بين اصبغ الرحمن: ج ۲، ص ۲۵

النَّاسُ	فَأُولَئِكَ	وَأَيَّدَكُمْ	بِنَصْرِهِ
خلق	ا نوخانی دینا نی	در کرو تا سوله	او مضبوط نی کرل لاسونه ستاسو
چہ خلق به مو	او تبستوی	ا نوالله	در ته داستو گنی خانی در کرو
اورزقکم	مِّنَ الطَّيِّبَاتِ	لَعَلَّكُمْ	تَشْكُرُونَ ۝ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اورزق نی	در کرو تا سوله	ادپاکو خیزونونه	ا دپاره ددی چی تاسو
اوتاسو ته نی	پاکیزه خیزونونه	در کرل	ا.....نو پکار ده چی تاسو شکر اوباسی
اَمِنُوا	لَا تَخُونُوا	اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ	وَتَخُونُوْا ۝ اٰمَنِيْكُمْ
چی ایمان موراوی دی	امه کوئی خیانت	ا دالله سره	اود رسول سره
دالله	اود رسول سره	خیانت مه کوئی	اودیویل امانتونو کنبی هم خیانت مه کوئی
وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝	وَأَعْلَمُوا	أَكْمَالًا	أَمْوَالَكُمْ وَأَوْلَادَكُمْ فَتَنَةٌ
اوتاسو	پوهیږی	ا اوبوهه شی	ا چی بیشکه
حالانکه تاسو	پوهیږنی	ا اوبوهه شی	چی ستاسو مالونه او ستاسو اولاد خو په حقیقت کنبی امتحان دی
وَأَنَّ اللّٰهَ	عِنْدَهُ	أَجْرٌ	عَظِيْمٌ ۝
اوبیشکه الله چی دی	د هغه سره	اجر دی	ا دیر لونی
اوالله	سره چی کوم	اجر دی	هغه دیر لونی دی

آسان ترجمه قرآن

او د پوهیږنی د هغه وېال نه چه په تاسو کښ به صرف په هغه خلقو باندې نه نازلیدې چه کومو ظلم کړې دي او پوهه هی چه دالله عذاب ډیر سخت دی او هغه وخت یاد کړئ چه کله تاسو تعداد کښ کړوئ تاسو لره خلقو (ستاسو) په زمکه کښ کمزوري کړي وئ تاسو وپریږدئ چه تاسو لره په خلق کس کس کړی بیا الله تاسو لره خانی در کرو ، او غېل مدد باندې ئې تاسو مضبوط کړئ ، او تاسو لره ئې دپاکو خیزولو نه رزق در کرو دی دپاره چه تاسو هکر ادا کړئ . اې دایمان خاوندانو ! دالله او رسول سره ئې وفائی مه کوئ او مه سره دپوهې نه په امانت کښ خیانت کوئ او په دې خبره پوهه هی چه ستاسو مال او اولاد ستاسو دپاره امتحان دی ، اودا چه لوی العالم الله څخه دي .

خلاصه تفسیر

(وَأَتَقُوا فِتْنَةً لَا تُغْنِيَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ غَاصَّةً) او [څنگه چه تاسو باندې دخپلې اصلاح متعلق اطاعت واجب دی همداشان دا هم اطاعت واجب کنبی دی چه دخپل توفیق او وس موافق دنورو په اصلاح کنبی په طریقه دامربا لمعروف او نهی عن المنکر په لاس سره یا په ژبې سره ، په تعلق پریښودلو سره یا په زړه کنبی په نفرت سره چه داآخري درجه ده کوشش کوئ گنی ددې صورتونونه په لري والي به ددې منکراتو وېال لکه څنگه چه په کوونکو باندې واقع کیږي همدغه شان به څه درجه کنبی په مدهانت کوونکو باندې واقع شي هرکله چه دا خبره ده نو تاسو دداسې وېال نه بیج شی چه هغه به خاص په داسې خلقو نه واقع کیږي چه په تاسو کنبی

دې گناهونو مرتکب شوي دي] بلکه ددې گناهونو په کتلوسره چه چا مدهانت کړې دې هغه هم په دې کښې شريک دې او ددې نه بچ کيدل دا دي چه مدهانت مه کوښي [وَاَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ] او په دې پوهه شئ چه الله ﷻ سخته سزا ورکوونکې دې [دهغه سزا نه په ويريدو سره مدهانت سره بچ شئ] [وَاذْكُرُوا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ] او [په دې غرض سره دنعمتونوپه يادولو سره اطاعت منعم شوق وي. دالله ﷻ نعمتونه او خاص کړا هغه حالت يادکړني چه کله تاسو [يو وخت کښې يعني دهجرت نه مخکښې په شمير کښې هم] لږ وي [او په قوت کښې هم] [مُتَضَعُونَ فِي الْأَرْضِ لَمَّا مَوْتُكُمْ أَن تَبْغِظَ الْنَّاسُ] په سرزمين [مکه] کښې کمزوري گنړلې شوي [او ډير زيات کمزوالي نه] په دې انديښنه کښې اوسيدلئ چه تاسو [مخالف] خلق لوت نه کړي [فَأُولَئِكَ وَآبَاؤُهُمْ فِي النَّارِ] نو [داسې حالت کښې] الله ﷻ تاسوته [په مدينه کښې په اطمينان سره] داوسيدلو ځانې درکړو او تاسو ته نې خپل نصرت سره قوت درکړو [په سامان سره هم او مردم شمارئ سره هم چه په دې سره قلت او استضعاف او ويره او اختطاف تول لري شول] [وَرَزَقْنَاكَ مِنْ آلِهَتِنَا لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ] او [صرف دا نه چه ستاسو مصيبت لرې کړې شو بلکه د لوڼې درجې خوشحالي يې هم درکړه چه دښمنانو باندې تاسوته غلبه درکړي او د ډيرو فتوحاتو په وجې سره] تاسو ته پاک پاک څيزونه درکړي چه تاسو [ددې نعمتونو] شکر اوکړني [اولوڼې شکر دادې چه اطاعت اوکړني]. [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ] اني ايمان والو [مونږ دمخالفت او معصيت نه ددې وجې منع کوو چه دالله ﷻ اود رسول ﷺ په تاسو څه حقوق دي چه دهغې نفع هم ستاسو طرف ته درزي. اودمعصيت سره په دې کښې خلل پريوزي چه په دې سره په حقيقت کښې ستاسو په نفع کښې خلل پريوزي. هرکله چه دا خبره ده نو] تاسو دالله ﷻ اودرسول ﷺ په حقوقوکښې خلل مه اچوني [وَتَحْمِلُوا أَمْرَكُمْ وَانْتُمْ تَعْلَمُونَ] او [دانجام په اعتبارسره دې مضمون ته ښه وئيلې شي چه تاسو] خپل قابل حفاظت څيزونو کښې [چه هغه ستاسو منافع دي اوچه په اعمالوياندي مرتب کيږي] خلل مه اچوني او تاسو ته خو [ددې مضر کيدل] معلوم دي [وَاَعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ] او [اکثر وختونوکښې دمال اود اولاد محبت کښې اطاعت ته ديوال او خلل جوړيږي ددې وجې تاسو ته خبرداري درکولې شي چه] تاسو پدې خبره پوهه شئ چه ستاسو مالونه او ستاسو اولاد يودامتحان څيز دي [چه اوگوري چه څوک ددې محبت ته ترجيح ورکوي او څوک دالله ﷻ محبت ته ترجيح ورکوي. نو تاسو ددغو محبت ته ترجيح مه ورکوښي] [وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ] او [که ددې نفعې طرف ته مو نظر ځي نو تاسو] دا خبره هم يادساتشي چه الله ﷻ سره [ددې خلقودپاره چه دالله ﷻ محبت ته ترجيح ورکوي] ډيرلوڼې اجر [موجود] دي [چه دهغه په مخکښې دافاني نفعې هيڅ نه دي].

معارف او مسائل

هرکله چې قرآن عظيم الشان دبدر دغزا څه تفصيلات بيان کړل او په هغې کښې ئې په مسلمانانو باندې خپل انعامات بيان کړل نو دې پسې ئې دهغې راوتلې نتيجه او بيا دهغې مناسب مسلمانانو ته څه نصيحت بيان کړو چې د [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ] څخه شروع کيږي چې دا اوسنۍ آيتونه هم ددغې زنجير کړنۍ دي. نوپه دې اوسنۍ رومبۍ آيت مبارک کښې داسې گناه څخه د بچ کيدو په خاص شان سره هدايت کړې شوې دي چې سخت عذاب ئې يوازي گناهگارو خلقو ته نه وي بلکه هغه خلق هم په کښې شاملولې شي چا چې دغه گناه نه وي کړې.

هغه کومه گناه ده. ددغې گناه په باره کښې د تفسیر د علماء کرامو گټې اقوال دی. ځینې علماء کرام فرمائی چې دا گناه امر بالمعروف او نهی عن المنکر پریخودل دی. عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمائی چې الله تعالی مسلمانانو ته دا حکم ورکړې دې چې پخپل چاپیر چل کښې هیڅ قسم جرم او گناه کولو ته پرې نښودې شی ولې چې سره د خبریدو په داسې نه کولو سره به الله تعالی خپل عذاب داسې عام کړی چې گناهکار او بې گناه دواړه به راگیر کړی. او دلته د بې گناه څخه مراد هغه خلق دی چې په اصل گناه کښې هغوی سره شریک نه دی. خو امر بالمعروف په پریښودلو کښې هغوی هم گناهکار دی. په دې وجه دلته دا شک کول نه دی کول پکار چې دیو د گناه عذاب په بل باندې ناانصافی او د قرآن پاک ددې فیلې وَلَا تَزِدُ الظَّالِمِينَ فِتْنًا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ خلاف دی. ځکه چې دلته گناهکار د خپلې اصل گناه په وجه په وبال کښې او بې گناه د امر بالمعروف د پریښودلو په وجه راوښولې شول، دیو کس گناه کښې بل نه دې سیزلې شوې.

امام بغوی رحمته الله علیه په شرح السنه او معالم کښې د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه او دعائشه صدیقه رضی الله عنها نه درسول کریم صلی الله علیه و آله دا فرمان نقل کړې دې چې الله تعالی د یوې خاصې فرقې د گناه عذاب په عامو خلقو تر هغې پورې نه راوولی تر څو چې دا صورت رابینن نشی چې پخپل چاپیر چل کښې یو گناه کیدل او وینی او دهغه طاقت هم وی چې هغه منع کړی لیکن دهغه باوجود په هغې گناه خان ناغرضه کړی. نور الله به دغه ټول خلق په عذاب کښې راگیر کړی. (۱)
او ترمذی شریف، ابی داؤد شریف وغیره کښې صحیح سند سره نقل دی چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه یو وار پخپله خطبه کښې او فرمائیل چې ما درسول کریم صلی الله علیه و آله څخه اوريدلی دی، د هغوی صلی الله علیه و آله او فرمائیل چې هر کله څوک دیو ظالم په لیدو هم دهغه لاس د ظلم څخه بند نه کړی نو نزدې ده چې الله تعالی به په دغې ټولو خلقو باندې خپل عذاب عام کړی. (۲) صحیح بخاری کښې د نعمان بن بشیر رضی الله عنه څخه روایت دې چې رسول اکرم صلی الله علیه و آله او فرمائیل چې څوک د الله تعالی حدونه ماتوونکی گناهکار دی او کوم خلق چې دوی کتونکی او مدهانت کونکی دی یعنی سره د قدرت نه هغوی نه منع کوی ددې دواړو قسمونو خلقو مثال داسې دې لکه چې یو بحری جهاز کښې یوه فرقه پورته او بله فرقه لاندې فرش باندې وی، دغه لاندینی فرقه چې اوبو حاصلولو دپاره پورته چت ته راخیژی نو ددغې ځانې خلق پرې تکلیف محسوسوی. دغه لاندینی خلق په جهاز کښې د اوبو راخستلو په غرض هم دغه ځانې کښې په جهاز کښې سوري او کړی، پورتنی خلق پرې خبر شی او منع ئې نه کړی، ددې ښکاره نتیجه به داوی چې جهاز به د اوبو څخه ډک شی چې لاندینی خلق غرقیږي نو پورتنی خلق به هم ورسره خامخا غرقیږي. (۳)

(۱) ترجمه: او هېڅ څوک به دېل په پوځ نه اوچتوی.

(۲) معالم التلذیل تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۳۶۱، وشرح السنة: ج ۲، ص ۳۶۱.

(۳) سنن ابی داود، کتاب الملاحم، باب الامر والنهی: ج ۲، ص ۵۶۱، جامع الترمذی، أبواب الفتن، باب ما جاء فی لزول العذاب الخ: ج ۲، ص ۲۹.

(۴) صحیح البخاری، کتاب الشهادت، باب القرعة فی المکلات: ج ۱، ص ۳۸.

ددې روايتونو په بنا ډيرو مفسرينو حضراتو په دې آيت مبارك كښې د فتنه څخه مراد هم دغه گناه يعنې امر بالمعروف او نهی عن المنكر پريځودل ټاكلى دى .

تفسير مظهرى ليكلى دى چې ددې گناه څخه مراد د جهاد پريځودلو گناه ده ، خاصكر كله چې د امير المؤمنين د طرفه د جهاز بلنه عامو مسلمانانو ته ورکړې شى او د اسلامي شعائر حفاظت كول په هغې اړه لرى . ولې چې په داسې وخت كښې د ترك جهاد وېال يوازې د جهاد په پريځودونكو نه ، بلكه په ټولو مسلمانانو باندې رازى ، ځكه چې په داسې صورت كښې د كافرانو د غالب كيدو په وجه ښځې ، بوداگان او ماشومان او نور بې گناه مسلمانان ، ټول په ټوله د وژلو او لوټ كيدو ښكار شى ، ځان او مال ئې په خطر كښې شى ، په دې صورت كښې به د عذاب څخه مراد دنيوى مصائب او تكاليف وي (۱) او ددې تفسير قرينه داده چې ددې څخه وړاندې تير شوو آيتونو كښې هم د جهاد پريښودونكو خلقو باندې ملامتى اچولې شوې ده لكه فرمائى چې :

[وَأَنْ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَرْهُونَ] او [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُتِلْتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُولُوهُمْ إِلَّا دُبَارًا]

دغه شان د احد په غزا كښې كله چې د مسلمانانو څخه دا غلطى او شوه چې د كندهاو حفاظت ئې پريښودو او ښكته ترې راغلل نو د هغې مصيبت يوازې په غلطى كوونكو راغللو بلكه د مسلمانانو په ټول لښكر راغلو چې رسول كريم ﷺ په كښې هم پخپله زخمى شو .

دويم آيت مبارك كښې دايان شوې دې چې دالله ﷻ حكمنه منل درته آسان كړې شو ، هغې ته د شوق پيدا كولو په غرض مسلمانانو ته پخپله تيره بې وسى او كمزورى ورياده كړې شوه . بيا دا بيان دې چې الله ﷻ پخپل فضل او كرم سره ستاسو دغه حالات بدل كړى او تاسو ته ئې طاقت او تسلى په حصه كښې دركړه لكه فرمائى چې :

[وَأَذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُتَضَعُّونٌ فِي الْأَرْضِ نَكَاثُؤُنَ أَنْ يَكْظَمَكُمْ النَّاسُ فَأَوْكُمُو أَيْدِيَكُمْ بِنِعْمِهِ وَرَزَقْكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ] يعنې اې مسلمانانو خپل هغه حال ياد كړئى كوم چې د مدينې د هجرت څخه مخكښې په مكه مكرمه كښې وو چې په تعداد كښې هم كم وئې او په قوت كښې هم كم ، هر وخت به در سره دا ويړه وه چې هسې نه دشمن راته نقصان اورسوى ، الله ﷻ هغوى ته مدينه منوره كښې بهترينه استوگنه وركړه . او نه صرف استوگنه بلكه خپل تائيد او نصرت سره يې ورته قوت او په دښمن باندې فتح وركړه .

د آيت مبارك په آخر كښې فرمائى چې [لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ] يعنې ستاسو ددې بدللول او دالله ﷻ د انعاماتو په تاسو باندې د كورلو مقصد دادې چې تاسو شكر ادا كړئى . اودا خبره ښكاره ده چې شكر ادا كول يوازې دالله ﷻ په احكامو منلو سره كيدې شى . دريم آيت مبارك كښې مسلمانانو ته دا حكم وركړې شوې دې چې دالله ﷻ په حقوقو كښې او خپل مينځ كښې د بنديگانو په حقونو كښې خيانت مه كوئى داسې چې بالكل د سره دغه حق ادا نه كړئى بيا په نيمگړې طريقه ئې ادا كړئى . په آخر آيت مبارك كښې [وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ] فرمائيلو سره ئې دا اوخودل چې د خيانت خرابى او وېال پيژنئى ، بيا هم د هغې كول د هوښيارتيا خبره نه ده او

هر کله چې د الله ﷻ اود بندگانو په حقونو ادا کولو کښې عام انسان مال او اولاد روکاوت جوړېږي. ځکه ئې د خبردارنې په طور او فرمائيل چې:

[وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَخْرُ عَظِيمٌ] [يعنى په دې خبره باندې پوهه شئ چې ستاسو اولاد او ستاسو مالونه ستاسو دپاره فتنه دي]

دفتنه معنی امتحان هم کيدې شی او عذاب هم، او داسې څيزونو ته هم فتنه وئيلې شی چې د عذاب سبب جوړېږي، د قرآن پاک په مختلفو آيتونو کښې دې درې واړه معنو دپاره فتنه لفظ استعمال شوې دې او دلته هم د درې واړو معنو گنجائش شته، ځينې وختونو کښې مال، اولاد پخپله هم په دنيا کښې وبال جوړېږي او ددې وجه خو ښکاره ده چې انسان ددې په سبب غفلت او گناهونو کښې اخته شی، او د عذاب سبب جوړېږي.

اول دا چې د مال اولاد په ذريعه ستاسو امتحان اخستل داشان مقصود دی چې تاسو ددې انعام له کبله شکر گزار او فرمانبردار جوړېږئ. او که ناشکره او نافرمانه جوړېږئ؟ او دويمه او دريمه معنی ئې داسې هم کيدې شی چې د مال او اولاد محبت کښې د اخته کيدو په وجه مو الله ﷻ خفه کړو نو هم دغه مال او اولاد ستاسو دپاره عذاب جوړېږي او ځينې وختونه خو هم په دنيا کښې دغه څيزونه انسان په سختو مصيبتونو کښې راگير کړي او هم په دنيا کښې دغه مال، اولاد عذاب محسوسوی گڼي داسې خو به خامخا کيږي چې کوم مال د الله ﷻ د حکمونو په خلاف او گټلې يا خرچ کړې شو. هم دغه مال به په آخرت کښې د دپاره ماران، لږمانان او په اور د داغ ورکولو ذريعه جوړېږي، لکه د قرآن عظيم الشان په گڼو آيتونو او د احاديثو په بې شميره روايتونو کښې دا په ښکاره او په ډاگه بيان شوی دی.

د آيت مبارك په آخر کښې فرمائی چې [وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَخْرُ عَظِيمٌ] يعنى په دې هم ځان پوهه کړئ چې څوک د الله ﷻ د حکمونه په دې شان پوره کوي چې د مال او اولاد مينه ذره په کښې روکاوت نه جوړېږي. نو هغه دپاره د الله ﷻ په نزد ډير لوټې اجر دي.

ددې آيت مضمون ټولو مسلمانانو دپاره عام او شامل دي خو د اکثرو مفسرينو په نزد ددې شان نزول د ابی لبابه رضی الله عنه قيصه ده چې د بنی قريظه په غزا کښې راپيښه شوه. قصه داسې وه چې رسول اکرم ﷺ او صحابه گرامو رضی الله عنهم يوويشتو ورځو پورې بنو قريظو لږه قلعه بند کړې وو. کله چې تنگ شونو د وطن په پريځودلو ئې شام ته د تلو درخواست اوکړو. رسول اکرم ﷺ د دوی شرارتونه معلوم کړي وو، ځکه ئې د دوی درخواست منظور نه کړو. بلکه د صلح يوازيني دا صورت ئې ورته په گوته کړی چې تاسو به په هغه فيصله راضی کيږئ چې سعد بن معاذ رضی الله عنه ئې اوکړي. بنو قريظه درخواست اوکړو چې د سعد بن معاذ رضی الله عنه په ځاني دې ابولبابه رضی الله عنه زمونږ فيصله اوکړي، د بنو قريظه مطلب دا وو چې چونکه دا ابی لبابه رضی الله عنه مال اولاد او جائيداد په بنی قريظو کښې دی نو رسول اکرم ﷺ به د سعد بن معاذ رضی الله عنه په نسبت زمونږ په معامله کښې د ابولبابه د مال، اولاد، او جائيداد په خاطر زمونږ په معامله کښې نرمی اوکړي. رسول اکرم ﷺ د درخواست قبول کړو. ابولبابه رضی الله عنه چې هلته وراورسیدونو د بنی قريظو ټول نر، ښځې، ورته راجمع شو او ورته ئې ژړل، داتپوس ئې ترې اوکړو چې که مونږ د رسول کریم ﷺ په حکم د قلعه څخه ښکته راشو نو آيا رسول

اکرم ﷺ به زمونږ په معامله کښې څه نرمی او کړی ؟ ابي لبابه ؓ ته معلومه وه چې د دوی په معامله کښې د نرمۍ کولو راتې نشته. ابي لبابه ؓ باندې څه اثر د دوی ژر او فرياد کړې وو او څه مال او اولاد مينه ئې وه نو په اشاره ئې ورته اوخودل چې ذبح به مو کړی. يعنی پخپلې مرئ باندې ئې خپله گوته داسې رابښکله څنگه چې د ذبح کولو په وخت د چا په مرئ باندې چاره يا توره رابښکلې شي گویا که په دې شان ئې ډرسول اکرم ﷺ رازښکاره کړو. د مال او اولاد په محبت کښې خونې دا کار او کړو خو زر پښيमानه شو چې رسول اکرم ﷺ سره مې خیانت او کړو ، کله چې دهغه ځانې څخه واپس شونو د رسول اکرم ﷺ په خدمت کښې د حاضریدو په ځانې نیغ مسجد ته لاړو او د هغې یوې ستنې پورې ئې ځان اوتړلو. او قسم ئې اوکړو چې تر څو مې توبه قبوله شوې نه وي ، هم دغه شان به تړلې پاتې کېږم. اگر چې په دې حالت مړ هم شم ، نو تر اوو ورځو پورې همدغسې ولاړ تړلې پاتې شو. او دهغوئ خپلې بی بی ؓ او لور بی بی ؓ به ئې دا خدمت کولو چې انساني ضرورت او مونځ دپاره به ئې پرانستو او بیابانه ئې تړلو. خوراک څښاک به ئې بالکل نه کولو او د لوږې په وجه به پرې پرغز راتلو.

رسول اکرم ﷺ ته چې کله اول ددې خبر شونو وې فرمانیل چې که هغه په اول سر کښې هم ماته راغلې وې نو ما به هغه دپاره بخښنه غوښتلې وه او توبه به ئې قبوله شوې وه ، هر کله چې اوس ئې پخپله داکار شروع کړې دې نو اوس به د توبې قلیدو انتظار کول وی. هر کله چې اووه ورځې تیرې شوی نو په اتمه شپه پته آخری شپه کښې د توبې قلیدو په باره کښې ئې د آیتونه مبارک نازل شو. ځینو صحابه کرامو ؓ ورته ددې زیرې اورسولو او دهغوئ ؓ پرانستل ئې او غوښتل نو هغوئ ؓ او وئیل چې تر څو پخپله رسول اکرم ﷺ نه یم پرانستې نو هسې پرانستل مې خوښ نه دی. نو د صبا د مونځ په وخت رسول اکرم ﷺ پخپله هغوئ ؓ پرانستلو. دې آیت مبارک کښې د خیانت ، تگې ، د مال اولاد په مینه کښې د غرقیدو منع راغلې ده دهغې سبب هم دا واقعده (۱). والله اعلم.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا	
له هغه کسانو چې ایمان موراوړې دي	
اتي دایمان خاوندانو	
إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ	يَجْعَلْ لَكُمْ
فُرْقَانًا	وَيُكَفِّرْ
که اوبريدئ تاسو دالله نه ادرېه کړی تاسوله علم دکړه کوته معلومولو اولرې به کړی	
که تاسو دالله نه ويره کوله نو تاسو ته به حق اوباطل معلومولو یو بصیرت درکړی او تاسو ته به	
عَنْكُمْ	سَيِّئَاتِكُمْ
وَيَغْفِرْ	لَكُمْ
وَاللَّهُ	ذُو الْفَضْلِ
ستاسونه اگناهونه ستاسو اومعافۍ به اوکړی تاسو ته اوالله خاوند دفضل	
اگناهونه معاف کړی او تاسو ته به بښنه اوکړی اوبیشکه الله ﷻ د ډیر لوڼي فضل خاوند دي	

الْعَظِيمِ ۝ وَادِّمَنُكَ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا

لوی دے | او باد کرہ کله چی سوچونه کول | خلاف ستا | هغه کسانو اچی دحق نه ئی انکار کړی دے
..... او هغه وخت یاد کره چی کافرو ستا خلاف دا سازشونه کول

لِيُتُوتُوكَ أَوْ يُقَتِّلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۝ وَيَمَكُرُونَ وَيَمَكُرُ

چی قید کړی تا | یا قتل کړی تا | یا اوباسی تا | او هغوی تدبیرونه کول خپل | او تدبیرونه کول
چی تاقید کړی | یا تا مړ کړی | یا دے د وطن نه اوباسی | هغوی خپل تدبیرونه کول | او الله

اللَّهُ ۝ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكِرِينَ ۝ وَإِذَا تَنَلَّى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا

الله | او الله | بهتره تدبیر کونکې دے | او کله چی | لوستلې کیږی | په هغوی باندې آیاتونه زمونږه
خپل تدبیرونه کول | او الله بهتر تدبیر کونکې دے | او کله چی په دوی باندې زمونږ آیاتونه اولوستې شی

قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا ۝

وانی دوی | په تحقیق سره | او اوریدل مونږه | که مونږه او غواړو | نو خامخا به او وایو مونږه | په مثل ددې |
نودوی وانی چی مونږه او وریدل | او که مونږه او غواړو نو مونږ به داشان جوړ کړو

إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝ وَادِّ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ

نه دی دا | مگر | قیصې دی | داو لنو خلقو | او کله چی | او وویل هغوی | له الله | که چری وی
داخو نور څه نه دی بلکه تشې د پخوانو خلقو قیصې دی | او هغه وخت هم یاد کره کله چی دوی او وویل انې الله

هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا جِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ

دا | هم دا | حق | د طرفه ستانه | نورا او وروړه | په مونږه | کانړی | د آسمان نه
که دا | قرآن | واقعی حق وی | او ستاد طرفه راغلې وی | نو په مونږ باندې دبره نه کانړی راو وروړه

أَوْ آتِنَا بِعَذَابٍ آتِيهِ ۝ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ

یا راوړله به مونږ باندې | عذاب | دردناک | اونه دې الله | اچی عذاب ورکړی دوی ته |
او یا را باندې یو بل دردناک عذاب راوړه | او الله داسې نه کوی چی دوی ته عذاب ورکړی

وَأَنْتَ فِيهِمْ ۝ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ

او حال دا چی ته | موجود ئی په دوی کښی | اونه دې الله | عذابونکې ددوی | او حال دا چی دوی
او ته په دوی کښی موجود یی | اونه الله داسې خلقو ته عذاب ورکوی چی هغوی

يَسْتَغْفِرُونَ ۝

بښنه غواړی |

بخښنه غواړی |

آسان ترجمہ قرآن

ای دایمان خاوندانو! کہ چری تاسو دالله نه ویر پېږئ نو هغه به تاسو ته (حق او باطل کهن) تمیز درکړي او ستاسو گناهونه به معاف کړی او تاسو ته به پخه وکړي . او الله دلوی فضل خاوند دی. او (ای پېغمبر!) هغه وخت یاد کړه چه کله کافرانو منصوبې جوړولې چه تالره قید کړي یا تالره ووژلي . یا تالره (وطن نه) او باسی. دوی خپلې منصوبې جوړولې او الله خپله منصوبه جوړوله . او الله د ټولو نه بهتر منصوبه جوړولکې دې او چه کله دوی ته ځمونه ایتونه لوستلې شي نو دوی وائی چه: (بس) مونږ واوریدل که مونږ وڅوړو نو ددې پشان خبرې به مونږ هم جوړي کړو دا (قرآن) نور څه نه دي صرف د ممکنو قوصې دی. (او یو وخت هغه وو چه) دوی وئیلې وو چه: یا الله! که چری دا (قرآن) هغه حق وی کوم چه ستا طرفته راځي دې نو مونږ باندې د آسمان نه دکاڼرو باران راولپېږه . یا مونږ باندې یو د تکلیف والا عذاب راوله او (ای پېغمبر!) الله داسې نه دې چه ته په دوی کهن موجود شي او دوی ته عذاب ورکړي . او الله دي حالت کهن هم عذاب نه ورکوی کله چه دوی استغفار غواړي.

خلاصه تفسیر

[اَو] ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ﴾ انې ایمان والو [ادطاعت نور برکتونه واورئې که] که تاسو دالله ﷻ ویر پېږئ [اطاعت کوني] ﴿يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ﴾ انوالله ﷻ به تاسو ته دیوې فیصلې څیز درکړي [په دې کښې هدایت او دزړه نور دې چه په دې سره حق او باطل کښې علمي فیصله کيږي او په دښمنانو باندې غلبه او دآخرت نجات چه پدې به په حق او باطل کښې علمي فیصله کيږي دا ټول پکښې راغلل] او تاسو نه ستاسو گناهونه به لرې کړي او تاسو به اوبخښي ﴿وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ او الله ﷻ ډیر دفضل والا دې [دا الله ﷻ ته معلوم دي چه په خپل فضل سره به نور څه څه راکوي چه هغه په قیاس او گمان کښې هم نشته دي]. ﴿وَإِذْ تَنْكَرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ او [انې محمد ﷺ دمسلمانانو په مخکښې دنعمت ذکر کولو دپاره] دا واقعه ذکر کړه چه کله کافرو خلقو ستاسو په حقله [خراب خراب] تدبیرونه په سوچ کښې راوستل ﴿لِيُكْفِتُوكَ أَوْ يُقَتِّلُوكَ أَوْ يُنْزِلُوكَ﴾ چه [ایا] تاسو قید کړي یا تاسو قتل کړي یا تاسو د وطن نه جلاوطن کړي ﴿وَتَنْكُرُونَ﴾ وټنګرئ الله ﷻ او هغوي خپل تدبیرونه کول او الله ﷻ خپل تدبیرونه [ددې تدبیرونو د لرې کولو دپاره] کول او دټولونه زیات مستحکم تدبیر والا الله ﷻ دې [چه هغه په مخکښې ددوي ټول تدبیرونه خراب شول او تاسو یې شوني او صحیح سالم مدینې منوري ته اورسیدلئ چونکه ستاسو داشان بېج کیدل دمومنانو په حق کښې ډیره زیاته د نیک بختی کښې [کیلی] ده ددې وجې ددې واقعي د ذکر حکم ئې او فرمائیلو.

﴿وَإِذَا ثَلَّ عَلَيْهِمْ أَبْنَاءُ﴾ او [ددې کافرو حالت دادې چه] کله ددوي په مخکښې زمونږ ایتونه اولوستلې شي ﴿قَالُوا أَذْهَبْنَا آلَافًا مِّثْلَ هَذَا﴾ نو وائي چه مونږ واوریدل [اومو] کتل [دا خو څه معجزه نه ده ځکه چه] که مونږ اراده اوکړو نو ددې پشان مونږ هم وئیلې شو [نوا] ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ دا [قرآن] دالله ﷻ کلام او معجزه وغیره [هیڅ هم نه دي صرف بې سند خبرې دي چه دمخکښو نه منتقلې راروانې دي] چه مخکښې خلقو به هم دا دتوحید او بعثت وغیره دعوي کولې. هم هغه مضامین دې نقل کوي ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ

عَنْدَكَ) او [ددې نه زيات د ذکر قابل حالت دادې] چه کله دې خلقو [خپل جهالت مرکب کښې د ډير زيات صلابت او جلادت ظاهرولو دپاره دا هم] اوونيل چه انې الله ﷻ که دا قرآن ستاد طرف نه واقعي دي (لَا تُطِيعُوا أَهْلَ الْبُيُوتِ) نومونې باندې [ددې د نه منلو په وجه] د آسمان نه کانري رااوروه (أَوَلَيْسَ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) يا مونې باندې [بل] دردناک عذاب واقع کړه [چه په خارق العادات کښې د کانرو دباران پشان وي او چه کله داسې عذاب واقع نشو نو په خپل حقانيت باندې فخر کوي]. (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ) او [دا نه گنري چه ددوي د باطل کيدلو باوجود د خاصو موانعو په وجه دا ذکر شوي عقوبات نه نازلېږي ددې موانعو بيان دادې چه] الله ﷻ به داسې اونکري چه په دوي کښې ستا په موجودگني کښې دوي ته [داسې] عذاب ورکړي (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ) او [داشان] الله ﷻ دوي ته [داسې] عذاب نه ورکوي چه په کوم حالت کښې دوي استغفار کوي [اگر چه هغه به په آخرت کښې د بې ايماني په وجه نافع به نه وي ليکن آخر عمل صالح دې په دنيا کښې خوکافروته نافع وي. مطلب دا چه ددې خارقو عقوبتونو نه دوه کارونه مانع دي. يو در رسول ﷺ تشریف اېښودل په مکه کښې يا په دنيا کښې. او دويم ددې خلقو په خپل طواف کښې دا وتيل "غفرانک" چه د هجرت او وفات نه پس هم باقي وو او يو مانع په حديث کښې دې چه دحضور ﷺ په امت کښې دچا کيدل اگر چه امت دعوت هم وي دا مانع نه باوجود د چا په استغفار نه کولو سره هم باقي دي. دا امور في نفسه مانع شول اگرچه احياناً مانع کيدو سره هم څه خارق عذاب دڅه عارضي مصلحت سره واقع شي لکه دقذف ومسح وغيره قيامت ته نژدې کيدل په احاديثو کښې راغلي دي].

معارف او مسائل

تير و شوؤ آيتونو مبارکو کښې ددې بيان وو چې انسان دپاره مال او اولاد يوه فتنه ده يعنې د آزمېښت څيز دې ولې چې ددې څيزونو محبت کښې غرقيدلو سره ، عام طور انسان د الله ﷻ او آخرت څخه غافله کيږي . حالانکه ددې لوڼې نعمت تقاضا دا وه چې د الله ﷻ ددې احسان په وجه هغه ته ئې نوره هم زياته توجه کولې .

ددې اوسنۍ آيتونو په رومبي آيت کښې ددغې مضمون کاملول دی نو فرمائي چې څوک عقل لره په طبيعت باندې غالب لرلو سره په دې آزمېښت کښې مضبوط پاتې شي ، دالله ﷻ فرمانبرداري او مينه په ټولو څيزونو باندې وړاندې لري چې ورته د قرآن عظيم الشان او شريعت په اصطلاح کښې تقوى وئيلې شي نو ورته ددې په بدله کښې درې څيزونه ورکولې شي . ① فرقان ② د سيناتو کفار ③ مغفرت

فرقان او فرق دواړه داسې مصدرونه دي چې معنی ئې هم يوه ده او په محاوره کښې فرقان داسې څيز ته وئيلې شي چې د دوؤ څيزونو تر مينځه ښه په ښکاره بيلتون او جدائي راولي ، فيصلې ته فرقان وئيلی شي ، ولې چې دا د حق او باطل په مينځ کښې فرق ښکاره کوي . دا لله ﷻ مدد ته هم فرقان ځکه وئيلې شي چې ددې په ذريعه دحق خاوندان فتح بيا مومي او مخالفين ئې شکست مومي او دغه شان د حق او باطل تر مينځه بيلتون ښکاره کيږي .

نوددي معنی په لحاظ د بدر غزاته په قرآن عظیم الشان کښې یوم الفرقان وئیلې شوی دی. په دې آیت مبارک کښې تقوی داروته د فرقان وربخښلو مطلب د اکثر و مفسرینو صحابه کرام و ۱۸۱ په نزد همدغه دې چې د الله ۱۸۱ مدد او حفاظت هم دوی سره وی، څوک دښمن ورته زیان نشی ورسولې او په ټولو مقصدونو کښې کامیابی موندل د دوی ملگرې وی.

هر که تر سید ازحق و تقوی گزید تر سدا زوے جن وانس وهر که دید توجمه: څوک چې د الله ۱۸۱ څخه ویرېږي او تقوی اختیاروی، ویرېږي د هغه څخه انسان او پیری او هر څوک ویرېږي

تفسیر مهائمی کښې لیکلې دی چې په دې آیت مبارک کښې اشاره دې طرفته ده چې تیره شوې واقعه کښې د ابی لبابه ۱۸۱ څخه غلطی شوې وه چې هغه سره د خپل اهل و عیال او مال او جائیداد د حفاظت فکر وو. دا غلطی ځکه وه چې د اهل و عیال او مال او جائیداد د حفاظت دپاره صحیح لار هم دا وه چې د الله ۱۸۱ او دهغه د رسول ۱۸۱ مکمله تابعداری ئې خپل عادت جوړ کړې وي، ټول مال او اولاد به ئې د الله ۱۸۱ په پناه حفاظت کښې راغلی وو. او ځینې مفسرینو حضراتو په دې آیت مبارک کښې د فرقان څخه مراد هغه عقل او بصیرت اخستې دې چې دهغې په ذریعه، د حق او باطل، د کره او کوته مینځ کښې فرق راوستل آسان شی. نو معنی ئې دا شوه چې تقوی اختیار و نکو ته الله ۱۸۱ داسې بصیرت او زیرکتیا ورکوی چې دوی په ښه او بد کښې فرق او کړی.

د تقوی بدله کښې دویم ورکړې شوې څیز د گناهونو کفار ه ده یعنی کومې غلطۍ چې دوی څخه شوی دی په دنیا کښې د هغې کفار ه او بدل داسې کولې شی چې په دې شان ورته د عملونو توفیق نصیب کیږي چې په ټولو غلطو ئې غالب رازی. دریم څیز د تقوی په بدله کښې دادي چې په آخرت کښې ئې مغفرت کولې شی او ټولې غلطۍ او گناهونه ورته معاف کیږي.

په آخر د آیت کښې فرمائی چې [وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ] یعنی الله ۱۸۱ د لوئې فضل او احسان خاوند دي. دې کښې اشاره دې طرفته ده چې د عمل بدله خو د عمل په پیمانه ورکولې شی خو دلته د تقوی بدله د درې څیزونو څخه علاوه بې پیماني داده چې الله ۱۸۱ د لوئې فضل خاوند دي. د هغه د ورکړې او بخشیش هیڅ پیمانه نشته، د هغه د احسان او انعام هیڅوک اندازه نشی لگولې. په دې وجه تقوی دارو خلقو لره ددغې درې څیزونو څخه علاوه د الله ۱۸۱ د فضل او انعام امیدونه لرل پکار دی.

دویم آیت مبارک کښې د الله ۱۸۱ د یو خاص انعام او احسان ذکر دي چې په رسول کریم ۱۸۱ په صحابه کرام و ۱۸۱ بلکه په ټوله دنیا شوې دي. هغه داسې چې د هجرت څخه مخکښې کله چې رسول کریم ۱۸۱ د کافرانو په گیره کښې وو او هغوی ئې د بندی کولو او وژلو مشورې کولې نو الله ۱۸۱ د هغوی ناپاکې ارادې ختمې کړې. او رسول اکرم ۱۸۱ ئې صحیح سلامت مدینې منورې ته را ورسولو.

هغه واقعه په تفسیر ابن کثیر او مظهری کښې په روایت د محمد بن اسحاق ۱۸۱، امام احمد او ابن جریر ۱۸۱ وغیره داسې نقل شوې ده چې هر کله د مدینې منورې څخه د

راتلونکو انصارو مسلمانيدل په مکه مکرمه کښې مشهور شو. نو قریش په دې زیات فکر مند ځکه شو چې تر اوسه خو د هغوی معامله یوازې مکې مکرمې سره ترلې شوې وه او هغه زموږ د لاس خبره وه خو اوس هر کله چې مدینې منورې کښې اسلام خور شو او ډیر صحابه کرام عليهم السلام مدینې ته اورسیدل نو اوس هلته ددوی مرکز قائم شو چې هر قسم طاقت په کښې زموږ خلاف راجمع کولې شی. او بیا په موږ حمله هم کولې شی. دا فکر هم ورسره مل شو چې تر اوسه پورې خو څو کسان صحابه کرام عليهم السلام په هجرت مدینې منورې ته تلې دي. ددې هم قوی امکان شته چې محمد صلی الله علیه و آله هم هلته لاړشی، په دې وجه دمکې مکرمې سردارانو په دارالندوه کښې یو خاص اجلاس راوېبللو، دارالندوه د مسجد حرام په خوا کښې د قصی بن کلاب مکان وو چې دغې خلقو د مجلس او مشورو دپاره ټاکلې وو، بیا د اسلام په زمانه کښې په مسجد حرام کښې د اخل کرې شوې وو. وئیلې شی چې موجوده باب الزیادات هم هغه ځانې دې کوم ته به چې دارالندوه وئیلې شو.

د عادت مطابق ددې اهمې مشورې دپاره د قریشی سردارانو غونډه په دارالندوه کښې اوشوه چې په کښې ابو جهل، نضر بن عتبه، شیبه، امیه بن خلف، ابوسفیان وغیره د قریشو ټول د سر کسان شریک وو. په دې کښې د اسلام او در رسول کریم صلی الله علیه و آله مخ په ترقی طاقت د مخ نیوؤ دپاره د منصوبو جائزه واخستې شو. ددغې مجلس شروع کیدو سره سم ابلیس لعین د یو مشر عربی شیخ په صورت، په دروازه اودریدو، خلقو ترې تپوس او کړو چې څوک ئې؟ وې وئیل چې زه د مصر اوسیدونکې یم، ماته معلومه شوې ده چې تاسو څه هغه مشوره کوئ. نو د قومی همدردنې په خیال زه هم راغلم چې څه فائده ناکه مشوره درکړې شم. ددې په آوریډو سره هغه دننه اوبللې شو او مشوره شروع شوه. د سهیلی د روایت مطابق ابوالبحتری، ابن هشام دا مشوره وړاندې کړه چې رسول اکرم صلی الله علیه و آله دې د اوسپنې په زنجیرونو کښې بندی کړې شی او د مکان دروازه دې ورپسې بنده کړې شی. چې معاذ الله دغلته پخپله وفات شی.

ددې په آوریډو نجدی شیخ ابلیس لعین او وئیل چې دا راتې ځکه صحیح نه ده چې خبرې پتیدې نشی بلکه ددې شهرت به تر لرې لرې پورې رسی او در رسول اکرم صلی الله علیه و آله د فدايانو کارنامې خو درته معلومه دی، قوی امکان دې چې دغه فدايان او ملگری به ئې راجمع شی او رسول اکرم صلی الله علیه و آله به د بند څخه آزاد کړی.

د هره طرفه آوازونه شو چې د شیخ نجدی خبره صحیح ده. بیا ابوالاسود دا راتې پیش کړه چې رسول اکرم صلی الله علیه و آله دې دمکې مکرمې څخه او ویستلې شی، بهر ئې چې څه خوښه وی هغه دې کوی، موږ به ترې خلاص شو، دلته به دشر او فساد جرړه غوڅه شی او د جنگ څه خبره به پاتې نشی.

شیخ نجدی چې دا واوریډول نو وې وئیل چې دا راتې هم صحیح ځکه نه ده چې رسول اکرم صلی الله علیه و آله شرین گفتار دی، څوک چې ئې خبرې واوری نو هغه لکه د جادوگر پشان خان ته راکاږی، که هغه هم د اشان آزاد پرېښودلې شی نو په داسې ډول به ډیر زر هغه یوه غټه طاقتوره ډله جوړه کړی په تاسو به حمله او کړی او ماتې به درکړی.

ابو جهل او وٺيل ڇي د کولو کوم کار دي هغه باندې په تاسو کښي هيڅوڪ ڇي پوهه نشو ، هغه زما په پوهه کښي داسي راغلي دي ڇي دعربو دټولو قبيلو څخه يويو ځلمي واخلو ڇي هريو سره اعلي کارکوونکي تيره توره وي . په جمع حملې کولو سره به رسول اکرم ﷺ اوڙني ، په دي شان به د رسول اکرم ﷺ د فساد څخه خلاص شو . او بنو عبد مناف قبيله که د رسول اکرم ﷺ د قتل دعوي کوي نو په بدله کښي د قصاص مسئله خوبه سرته نشي رسولې ڇي دومره کسان به څنگه د يو کس په بدل کښي وژلي شي ؟ د ديت او خون بها مسئله به ډيره په آسانه په شريکه حل کړو او دا غم به ختم شي . شيخ نجدی ابلېس لعين په دي مشوره باندې آفرين او وٺيلو . او ټول مجلس دا راڼي ډيره زياته خوبه کړه . او هم په دغه شپه ئي پرې دعمل کولو کوشش شروع کړو .

دا جاهلان د نبیانو ﷺ په غيبي طاقت باندې څه پوهيدل ؟ ددغي مشورې څخه جبرائيل ﷺ زړ رسول اکرم ﷺ د الله ﷻ په حکم خبر کړو او ورته ئي او وٺيل ڇي نن شپه پخپل کټ مبارک باندې مه ځملي او دائي هم ورته اوٺيل ڇي الله ﷻ درته دمکي مکرمي څخه د هجرت کول اجازت درکړو .

دلته د مشورې مطابق قریشي ځوانانو سره د مابښامه د رسول اکرم ﷺ د مکان مبارک څخه گیرچاپيره شو . هر کله ڇي رسول اکرم ﷺ اوليدل نو حضرت علي ﷺ ته ئي حکم اوفرمائيلو ڇي هغه دي نن شپه د رسول اکرم ﷺ په بستره مبارکه باندې آرام اوکړي ، خو ورسره ئي د ازيړي هم ورکړو ڇي اگر که دي کار کښي ستاد سر خطره ښکاري خو کافران ستا هيڅ نشي کولي .

علي ﷺ ددي دپاره تيار شو او د رسول اکرم ﷺ په بستره باندې ځملاستو . مگر رسول اکرم ﷺ ته کافرانو د گيري څخه وتل گران ښکاريدل ڇي څنگه اوځو نو الله ﷻ دا کار په خپل حکمت سره آسان کړو ڇي رسول اکرم ﷺ د الله ﷻ په حکم يو دک موتي ښاؤره راواخسته او بهر راغلل او گيره اچوونکو ته ئي د هغي خبرو جواب ورکړو ڇي هغوي دده باره کښي کولي خو الله ﷻ د هغوي نظر اومخ د رسول اکرم ﷺ څخه بالکل واپړولو . خو هيچا اونه ليدې شو ، سره ددي ڇي د هريو په سر باندې ئي ښاؤره هم اچوله او بهر ته ئي تشریف راوړو . د رسول کریم ﷺ د وتلو څخه وروستو يو کس راغلو او هغوي څخه تپوس اوکړو ڇي دي ځانې کښي څه دپاره ولاړي ئي . هغوي ورته اوٺيل ڇي :

د محمد ﷺ په تکل کښي يو ، هغه ورته او وٺيل ڇي انې کم عقلو ارسول اکرم ﷺ خو ستاسو دمينځ څخه وتلي دي په سرو نو ئي درته ښاؤره هم اچولي ده . خلقو ڇي خپل سرونه اوکتل او لاسونه پرې اووهل نو خبره رښتيا اوختله .

علي ﷺ د رسول اکرم ﷺ په بستره باندې ملاست وو خو محاصره کوونکو کافرانو دهغه د اړخ بدلولو نه اوپيژندلو ڇي دارسول اکرم ﷺ نه دي ځکه ئي د وژلو تکل اونه کړو ، کافرانو تر صبا پوري ولاړه اختيار کړه خوبيا تش لاس او څري سترگي واپس شو . په دي شپه د رسول اکرم ﷺ په خاطر خان په خطر څخه کښي اچول د علي ﷺ يو خاص فضيلت دي .

د قريشي سردارانو وړاندې درې رائي چې د رسول كريم ﷺ په حقله يې كړې وې هغه قرآن عظيم الشان داسې بيان كړې دى ، فرمائي چې **اَوَلَمْ نَكْرُبِكُمُ الْاٰدَمَ الَّذِي كَفَرُوا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اَوْ يُقْتَلُوْكَ اَوْ يَخْرُجُوْكَ** [يعنى هغه وخت د يادولو قابل دې چې كله كافرانو ستا خلاف تدبيرونه جوړول چې تاسو قيد كړې يا مو قتل كړې يا مو د بنار څخه اوباسي] (۱)

خو الله ﷻ دغه ټولې منصوبي ښاوري ايرې كړې ځكه په آخر د آيت مبارك كښې فرمائي چې **اَوَلَمْ يَرْزُقْنَا الْيٰكُوْنُ** [يعنى الله ﷻ بهتر تدبير كوونكې دې چې په ټولو تدبيرونو غالب رازى څنگه چې په دې واقعه كښې په سترگو شو .

مگر په عربى لغت كښې دې ته وئيلې شى چې په څه چل ول خپل مخالف بنده دهغه د ارادې څخه ايسار كړې شى . كه داسې كول د څه نيك مقصد دپاره وې نو دغسې مگر ستايلې شوي او ښه دې ، او كه څه بد مقصد دپاره وې نو بد گنرلې شوې او خراب دې . په دې بنا دا لفظ انسان دپاره هم استعمالولې شى او الله ﷻ دپاره هم . خو الله ﷻ دپاره يوازې په داسې موقعه استعمالولې شى چرته چې د كلام د رواني او مقابله كولو په ذريعه د بد گنرلې كيدو او خرابوالي شبه نشي كيدې . [مظهرى] (۲)

لكه چې دلته دى . دلته په دې خبره هم غور كول دى چې په آخر د آيت مبارك كښې په صيغې د مضارع سره او فرمائيلې شو چې د حال او استقبال په معنى دلالت كوي لكه فرمائي **وَمَنَّا كُرْنَا** [يعنى دوى د مسلمانانو د ضرر رسولو تدبيرونه په مخه كوي . او الله ﷻ دغه تدبيرونه په مخه بيكاره او بې اثره كوي او ددې تدبير كوي ، په دې كښې اشاره ده چې دا د كفارو دائمى شعار او خصلت دې چې د مسلمانانو په خلاف هميشه تدبيرونه كوي . دغه شان الله ﷻ د خپل مدد په ذريعه د رښتني مسلمانانو نه په مخه دغه چلونه په شاتمبوي .

په يو ديرشم او دوه ديرشم آيتونو مبارك كښې د دارالندوي د يو غړي نصر بن حارث يو عبث وينا او په درې ديرشم آيت مبارك كښې د هغې جواب بيان شوې دې . نصر بن حارث تجارت پيشه سرې وو ، د مختلفو ملكونو په سفرونو كښې د يهودو ، نصرانيانو كتابونه ئې ليدلى وو او بيا بيا ئې د هغو عبادتونه هم ليدلى وو ، نو كله ئې چې په قرآن پاك كښې د پخوانو امتونو حالات واوريډل نو وې وئيل چې **اَقَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَا اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ** [يعنى دا خبرې خو مونږ اوږيدلى دى كه مونږ غواړي نو مونږ يې هم وئيلې شو ، دا خود اولنو خلقو قيصې دى ،]

هر كله چې صحابه كرامو ﷺ په دې شان دده ځله ماته كړه چې ښه نو بيا ولې داسې نه كوي چې قرآن عظيم الشان هم ټولې دنيا ته چيلنج وركړې دې چې كه كفار په دې خبره كښې رښتيني وې نو د قرآن عظيم الشان پشان يو وړوكن سورت دې په مثال كښې پيش كړى . خو په مخالفت كښې د مال و سرو څخه ورتير خلقو ټولو په شريكه هم يو وړوكن سورت د قرآن عظيم الشان پشان پيش نه كړې شو . بيا سره ددې داسې خبره كول د غيرت څخه خلاف دى چې كه مونږ او غواړو دغسې وئيلې شو . په دې شان هر كله چې صحابه كرامو ﷺ په نظر

(۱) التفسير المظهرى: ج ۲، ص ۵۵ نه ۵۸ پورې ، و تفسير ابن كثير تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۲۲

(۲) التفسير المظهرى: ج ۲، ص ۵۸

بن حارث بآندی کلام الہی حق کیدل بیان کرل نو پخپل مذهب باندې د خپلې مضبوطیا د
نیکاره کولو په غرض ئې اووئیل چې **اَوَدُّ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ لَمَّا مُنِزَ عَلَيْنَا حَجَارَةٌ مِّنَ
السَّمَاءِ اَوَ الْيَتَابِ عَذَابِ الْيَوْمِ** [یعنی ایې الله ﷻ] که دا قرآن پاک ستا د طرفه حق دې نو مونږ باندې
کانړی راوړوه یا بل سخت عذاب راباندې نازل کړه]

قرآن عظیم الشان پخپله جواب ورکړو چې اول ئې او فرمائیل **اَوْ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ اَنتَ
فِيْهُمْ** [یعنی الله ﷻ به داسې نه کوی چې تاسو په مکه کښې یې او په دوی باندې عذاب نازل
کړی] ځکه چې اول خود الله ﷻ ټولو انبیاء ﷺ سره دا دستور دې چې د الله ﷻ عادت داسې
دې چې په کومه آبادنی کښې څوک پیغمبر موجود وی نو په هغوی عذاب نه رانیسکته کوی تر
څو چې خپل پیغمبر ترې او نه باسی څنگه چې هود ﷺ، صالح ﷺ، اولوط ﷺ سره
اوشو. تر کومې چې هغوی د غلته وو عذاب پرې نه راتلو. کله چې هغوی ته الله ﷻ د وتلو
حکم اوکړو او وتل هله ئې په دغه قومونو باندې عذاب راوستو. خصوصاً سردار د انبیاء
گرامو ﷺ چرته چې موجود وو نو هلته عذاب نازلول ځکه د رسول اکرم ﷺ دشان
خلاف وی چې **درحمة للعالمین** لقب ورته الله ﷻ پخپله ورکړې دې.

د جواب خلاصه دا شوه چې د قرآن عظیم الشان او اسلام د مخالفت په وجه خو تاسو ته ددې
لائق یې چې پکښې درياندې راوړلې شی خود رسول اکرم ﷺ په خاطر درسره داسې
ځکه نشی کولی چې رسول اکرم ﷺ په مکه مکرمه کښې موجود دی.

د امام ابن جریر **رحمته** د قول مطابق د آیت مبارک د ابرخه هغه وخت نازل شو کله چې رسول
اکرم ﷺ په مکه مکرمه کښې موجود وو. مدینې منورې ته د هجرت کولو څخه وروستو د
آیت دا دویمه برخه **اَوْ مَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ** [الله ﷻ پرې عذاب نازلونکې نه دې چې
کله دوی بخښنه غواړی.

ددې څخه مراد دادې چې تاسو کله مدینې منورې ته تشریف یوړو نو دې نه وروستو اگر چې د
عذاب د راتلو جواز پیدا شو یعنی ددې نه مخکښې خو تاسو هلته موجود وې. خو پدې وخت
کښې هم د عذاب د نه راتلو وجه موجود ده او هغه دا چې ډیر ضعیفان مسلمانان چې هجرت
یې نشو کولی په مکه کښې پاتې شوی وو، او هغوی دالله ﷻ څخه استغفار کولو، دهغوی په
خاطر مکې والو باندې مو عذاب نازل نه کړو.

بیا کله چې ټول حضرات مدینې منورې ته اورسیدل نو ددې آیت باقی حصه یا جمله نازل شوه
لَوْ مَا لَهُمُ الْاَعْيُنُ لَآ يَرَوْنَ اللّٰهَ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ یعنی دا څنگه کیدې چې الله ﷻ دوی ته عذاب
ورنکړی حالانکه هغوی خلق مسجد حرام کښې د عبادت کولو څخه منع کوی^(۱).

مطلب دادې چې کومو دوه څیزونه د عذاب د نه راتلو سبب وو هغه اوس ختم شو، نه خونښی
کریم ﷺ په مکه کښې دې او نه استغفار کوونکی مسلمانان مکه کښې باقی پاتې شو، نو
اوس د عذاب په راتلو کښې هیڅ روکاوت نشته دې.

او خصوصاً هغوی په دې وجه د عذاب مستحق شو چې هغوی داسلام مخالفت کولو او ددې
څخه علاوه دهغوی په جرم کښې نوره هم اضافه اوشوه چې دا خلق پخپله د عبادت کولو قابل

(۱) تفسیر الطبری تحت هذه الآية: ج ۳، ص ۴۴

نه وو ، او کوم مسلمانان چې عمرې يا طواف دپاره مسجد حرام ته تلل غواړي هغوی يې ايسار کړل ، نو اوس په دوی باندې د عذاب راتلو سبب زيات شو ، د فتح مکه په ذريعه په دوی باندې عذاب نازل شو .

مسجد حرام ته د داخلیدو څخه د منع کولو واقعه په غزوة حديبيه کښې راپېښه شوې وه ، کله چې نبی کریم ﷺ صحابه کرامو ﷺ سره د عمرې په اراده تشریف یوړو او د مکې مشرکانو دوی ايسار کړل ، او نبی کریم ﷺ او ټول صحابه کرام ﷺ يې په واپس تلو او احرام پرانستلو باندې مجبوره کړل ، دا واقعه په شپږه هجری کښې راپېښه شوې وه ، ددې څخه دوه کاله پس مکه مکرمه فتح شوه ، او د اشان په دوی باندې د مسلمانانو د لاسه عذاب نازل شو . د ابن جریر ﷺ ددې تفسیر انحصار په دې باندې دې چې د عذاب نه راتلو سبب دې دا او گرزولې شی چې نبی کریم ﷺ په مکه مکرمه کښې دې ، او ځینو حضراتو فرمائیلې دی چې کله پورې د نبی کریم ﷺ وجود مبارک په دنیا کښې دې نو عذاب به نه راځي . کله چې پورې چې نبی کریم ﷺ په دنیا کښې موجود دی نو ددوی په قوم به عذاب نه راځي . او ددې وجه ښکاره ده چې د نبی کریم ﷺ حال د نورو انبیاء کرامو ﷺ په شان نه دې چې هغوی خاص خاص ځایونو ته يا قبائلو ته مبعوث شوی وو ، کله چې به د هغه ځانې څخه اووتل او بل ځانې ته به لاړل نو په هغوی باندې به عذاب راغلو . پخلاف د سید الانبیاء ﷺ ځکه چې د نبی کریم ﷺ رسالت ټول عالم دپاره او قیامت پورې عام دې . ټوله دنیا د نبی کریم ﷺ د بعثت مقام او د رسالت مقام دې . په دې وجه چې تر څو پورې نبی کریم ﷺ د دنیا په یوه حصه کښې موجود دی نو عذاب به نه راځي .

ددې تفسیر په بنا مطلب به دا وی چې د اهل مکه کردار خو داسې وو چې عذاب پرې راغلې وې او کانړی پرې وړولې شوې وې ، خو د دوو څیزونو په برکت پرې عذاب راغلو ، یو نبی کریم ﷺ دنیا ته تشریف راوړل . بله دا چې د مکې خلقو به استغفار کولو یعنی اگر چې دوی مشرکان وو خو پخپلو طوافونو وغیره کښې به ئې غفرانک غفرانک وئیل او الله ﷻ څخه به ئې بخښنه غوښتله . دغه بخښنه غوښتل به اگر چې په آخرت کښې ددوی دپاره فائده منده نه وی مگر په دنیا کښې پرې د عذاب څخه خلاص شو ، ولې چې الله ﷻ د چا عمل نه خرابوی . او کفارو مشرکانو ته دهغوی د نیکنۍ بدله هم په دنیا کښې ورکولې شی . دې نه پس چې کوم ارشاد او فرمائیلې شو چې الله ﷻ دوی ته عذاب نه ورکوی سره ددې چې د خلق مسلمانان په مسجد حرام کښې د عبادت کولو څخه منع کړې شی . په دې صورت کښې ددې مطلب به دا وی چې په دنیا کښې پرې د عذاب نه راتلو په وجه دې دا خلق په دې نه دهوکه کیږي چې مونږ د سره مجرمان نه یو او په مونږ به عذاب هم نه وی بلکه په اَوْمَاتِهِمْ اَلَا يُعَذِّبُهُمُ اللّٰهُ فرمائیلو سره ئې ښکاره کړل چې د آخرت عذاب به دوی دپاره خامخا وی .

ددې آیت مبارک څخه څو فوائد حاصل شو . ① یو دا چې الله ﷻ د خپل دستور مطابق په هغې علاقې عذاب نه راوولی چرته چې خلق الله ﷻ څخه بخښنه غواړي .

② دویم دا چې د رسول اکرم ﷺ د امت په مسلمانانو څو څه چې په کافرانو به هم عذاب نه رازی او ددې څخه مراد دادې چې عام عذاب چې هغې سره پوره قوم تباہ شی نو داسې

عذاب په نه راځی، لکه څنگه چې د نوح عليه السلام قوم، لوط عليه السلام قوم او د شعيب عليه السلام قوم سره داسې واقعات شوي وو چې د هغوی هر څه تباہ شو. که په افراد واحاد باندې څه عذاب راشي نو هغه ددې خلاف نه دی لکه څنگه چې نبی کریم خپله ارشاد فرمائيلې دي: زما په امت به د خسف او مسخ عذاب نه رازی (۱). د خسف معنی زمکه کښې بنځیدل او د مسخ معنی شکلوته مسخ کیدل او بدلیدل او هغوی څخه شادوگان یا خنزیران وغیره چوریدل. ددې څخه دا مراد دي چې د امت به ځینې ځینې کسانو به داسې عذابونه راځي.

رسول کریم صلی الله علیه و آله تر قیامته پورې په دنیا کښې موجود دی ځکه چې د دوی صلی الله علیه و آله پیغمبري تر قیامته پورې ده. دغه شان رسول اکرم صلی الله علیه و آله اوس هم ژوندی دی اگرچې د رسول اکرم صلی الله علیه و آله دنیوی او برزخي ژوند کښې فرق شته دي، لیکن په دې باندې زیات بحث کول ځکه عبث او بې فائده دي چې په دې باندې د دنیا آخرت او دین هیڅ کار اړه نه لري، ولې چې پخپله رسول اکرم صلی الله علیه و آله او صحابه کرامو رضی الله عنهم داسې قسم بحثونه کول نه دي خوښ کړي. خلاصه دا ده چې د رسول اکرم صلی الله علیه و آله پخپله روضه مبارکه کښې برزخي ژوند او تر قیامته پورې د رسول اکرم صلی الله علیه و آله پیغمبري قائمه پاتې کیدل ددې دلیل دي چې تر قیامته پورې رسول اکرم صلی الله علیه و آله په دنیا کښې موجود دی، ځکه به دا امت تر قیامته پورې د عام عذاب څخه محفوظ وي.

وَمَا لَهُمْ	أَلَا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ	وَهُمْ	يَصُدُّونَ
او څه دي اېه دوی اچي نه به ورکوي عذاب دوی ته الله حال دا چي دوی منع کوي خلق			
خو اوس به پرې الله صلی الله علیه و آله ولي عذاب نه راولي حال دا دي چي هغوی نور خلق			
عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ	وَمَا كَانُوا	أَوْلِيَاءَهُ	إِنْ أَوْلِيَاءُ
د مسجد حرام نه اونه دي دوی ددې مختار نه دي ددې مختار			
د مسجد حرام نه منع کوي ددې باوجود چې د مسجد حرام مستحق سرپرستان هم نه دي			
إِلَّا الْمُتَّقُونَ	وَلَكِنْ	أَكْثَرُهُمْ	لَا يَعْلَمُونَ
مگر پرهیزگاران اخوليکن اکثر ددوی نه پوهیږي اونه دي			
ددې سرپرستان خو صرف پرهیزگار خلق کیدشي خو زیات خلق په دي نه پوهیږي او د			
صَلَاتِهِمْ	عِنْدَ الْبَيْتِ	إِلَّا مَكَاةً	وَتَصَدِيقَةً
مونځ ددوی اېه خوا دبیت الله کښې مگر اشپيلې وهل دي اولاسونه پر قول دي نو اوڅکي			
بیت الله په خوا کښې ددوی مونځونه څه وو خوشپيلې وهل اولاسونه پر قول وو نو اني کافرو			
الْعَذَابِ	بِمَا	كُنْتُمْ	تَكْفُرُونَ
عذاب اېه سبب دهغي چي وي تاسو چي انکار به مو کولو بیشکه هغه کسان			
دخپل انکار په سبب د عذاب مزه اوڅکي بیشکه هغه څوک چي			

كُفِّرُوا	يُنْفِقُونَ	أَمْوَالَهُمْ	لِيَصَّدَّقُوا
چی انکار نہی او کړو د حق نه	لگوی هغوی	مالونه خپل	دپاره ددې چی منع کړی خلق
چی د حق نه نی انکار کړې دي	او هغوی خپل مالونه په دې کبسي لگوي	چی	
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ	فَسَيُنْفِقُونَهَا	ثُمَّ تَكُونُ	عَلَيْهِمْ
دلاري د الله نه	او ورپسې اوبه لگوي نور مالونه هم	بیا به	وی په هغوی باندې
خلق د الله لاري نه منع کړی	نو لابه نور مالونه هم لگوي	اوبیا به نی دا خرچونه	
حَسْرَةً	ثُمَّ يُغْلَبُونَ	وَالَّذِينَ	كُفِّرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ
ذریعه د افسوس	بیا به غلبه حاصله کړې شی په دوی	او هغه کسان	چی کافران دی دوزخ ته به
د افسوس سبب او مگر چی	اوبیا به بیلات او کړی	او بیشکه هغه کسان چی کفرنی اختیار کړې دي	
يُحْشَرُونَ	لِيَمِيزَ اللَّهُ	الْخَبِيثَ	مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ
جمع کړې شی	دپاره ددې چی جدا کړی الله	نا پاک	د پاکونه
تول به دوزخ ته راغونډ کړې شی	د دې دپاره چی الله	پلټ	کافران د پاکو (مومنانو) نه جدا کړی
الْخَبِيثَ	بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ	فَيَرْكَبُهُ	جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ
نا پاک	اخینی دهغی	په خینو باندې	بیا جمع کړی هغه
اوبیا تول پلټ	کافران را یوځای کړی	او دوزخ ته نی او غورزوی	
فِي جَهَنَّمَ	أُولَٰئِكَ هُمُ	الْخٰسِرُونَ	قُلْ لِلَّذِينَ
په دوزخ کبسي	دغه کسان چی دی	اهم هغوی	تاوانیان دی
	نوهم دغه خلق دی چی په تاوان کبسي پراته دی		ته کافرو ته او وایه
كُفِّرُوا	إِنْ يَنْتَهُوا	يُغْفَرْ لَهُمْ	مَا قَدْ سَلَفَ
چی کافران دی	ا که منع شو هغوی	انو معاف به کړې شی	هغوی ته
که دوی اوس هم منع شی		نو تیر شوی گناهونه به ورته اوبسلي شی	
وَإِنْ يَعْودُوا	فَقَدْ مَضَتْ	سُنَّتُهُ	الْأَوَّلِينَ
او که بیا راوگرزیدو	هغوی	نو تیره شوی ده	طریقه
او که بیا بیا انا فرمائی	کوی	نو پخوانو لومونو سره چی څه شوی دی	هغه ښکاره دی

آسان ترجمه قرآن

او دي کهن څه به والي دي چه الله دوی ته عذاب ورنکړی ځکه چه دوی خلقو لره د مسجد حرام نه منع کوي حال دا چه دوی د هغې متولیان (لگرانان) نه دي ، د متقیانو نه سوا نور څوک د هغې متولیان نه شي کیدي ، لیکن دوی کهن اکثر خلق (په دې خبره) نه پوهیږي او د بیت الله په خوا کهن د دوی موبخ د شهیدو اولاسونو پر ځولو نه سوا نور څه نه دی ، پس (ای کافرانو!) چه تاسود کفر خبرې کولې نو اوس ددې وجهی نه عذاب وځکئ ځکه مو خلقو چه کفر کړي دي هغوی خپل مالونه دي وچي نه خرچ کوي چه دوی

دالله دلاري نه خلق بند کړي نتیجه به دا هي چه دوی چه کوم مال خرچ کوي دا به خپله دوی دپاره وېال هي . او آخر به دوی مطلوب هي او (آخرت کښي) به دا خلق جهنم ته جمع کړي هي دي دپاره چه الله پلويت (خلق) دپاکو (خلقونه) جدا کړي او یونانیانک په پل ناپاک کېږدي او د دوی یو ډیرې جوړ کړي او بیا دا ډیرې جهنم کښي وغورځوي . دا هغه خلق دی چه سراسر په خساره کېږي دي (ای پیغمبره!) کومو خلقو چه کفر کړي دي هغوی ته ووايه چه : که دوی منع هو نو دوی نه چه مخکښ څه هوی دی هغه به ورته معاف کړي هي او که چري دوی بیا هغه معامله وکړی نو د مخکنو خلقو سره چه کومه معامله هوي وه هغه (د دوی مخکي ته) تیره شوې ده .

خلاصه تفسیر

﴿ وَمَا لَهُمُ إِلَّا يَعْذَرُ لَهُمُ اللَّهُ ﴾ او [ددوي دمنع کولو په وجه د عادت خلاف د عذاب نه نازلیدلو نه بالکل د عذاب نه مه مطمئن کيږئ ځکه لکه څنگه چه دا ذکر شوي کارونه مانع د عذاب دي هم د اشان د ديو حرکتونه د عذاب مقتضي هم دي . نو دمانع اثر په عذاب خارق کښي ظاهر شو او د مقتضي اثر به په نفس عذاب کښي ظاهريږي چه غیر خارق عذاب په دوي نازلېږي . چنانچه ددې مقتضي بيان فرماني چه] ددوي څه حق دي چه دوي ته الله ﷻ [بالکل هم معمولي] سزا [هم] ورنکړي ﴿ وَهُمْ يَصْذَبُونَ عَنِ الْحَرَامِ ﴾ حالانکه [ددوي دا حرکتونه د سزا مطالبه کوي لکه] دا خلق پیغمبر ﷺ او مسلمانان [مسجد حرام ته] [دتلو نه او په دې کښي د مونځ کولو نه او په دې کښي د طواف کولو نه] منع کوي [لکه څنگه ني چه په حدیبیه کښي منع کړل چه ددې قصه په سورت بقره کښي تیره شوې ده او د اوسیدو په زمانه کښي ني حکمي طور سره منع کړل او د اشان ني تنگ کړل چه دهجرت ضرورت راپېښ شو] ﴿ وَمَا كَانُوا أُولِيَاءَهُ ﴾ حالانکه دغه خلق ددې مسجد دمتولي [کیدو هم لائق] نه دي [او عبادت گزار منع کول خو یو خواته ددې نه دمنع کولو اختیار خومتولي ته هم نه وي] ﴿ إِن أُولِيَاءَهُ إِلَّا الْمُشْكُونَ ﴾ ددې متولي [د جوړولو لائق] خو د متقیانو نه سوا [چه دا اهل ایمان دي] نور هيڅوک نشته دي ﴿ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ لیکن په دوي کښي اکثر خلق [د خپل نالائق توب] علم نه لري [خواه علم ئي نه وو یا دا چه په علم ئي عمل اونکړو نودغه په مثل دعدم علم دي غرض چه کوم په رښتیا مونځ گزار وو هغوي ئي د مسجد نه د اشان منع کړل] ﴿ وَمَا كَانَتْ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مَكَاةً وَتَصْدِيَةً ﴾ او [پخپله ئي دمسجد څنگه حق ادا کړو او په دې کښي ئي څنگه ښه مونځ اوکړو چه دهغې بيان دادې چه] ددوي مونځ په خانه کعبه کښي [د ذکر شوي عنوان مسجد حرام] سره صرف دا وو ، شپيلي وهل اولاسونه پر قول [يعني د مونځ په ځاني ددوي به دانامعقوله حرکتونه وو] ﴿ قَدْ وَفُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴾ نو [ددې حرکتونو ضرور دا تقاضاده چه په دوي باندي څه عذاب که هغه معمولي وي او که عادي نازل شي او دوي مخاطب کړي شي چه اوگورئ] ددې عذاب مزا اوځکښي دخپل کفر په وجه [چه دهغې اثر یو هغه قول دي] ﴿ لَوْ شَاءَ اللَّهُ ﴾ اویو اثر دا قول دي چه ﴿ إِنْ كَانِ هَذَا اللَّهُ ﴾ اویو اثر هغه فعل دي ﴿ يَصْذَبُونَ ﴾ اویو اثر دا فعل دي ﴿ مَكَاةً وَتَصْدِيَةً ﴾ چنانچه په ډیرو غزواتو کښي دا سزاگانې واقع شوې لکه ددې سورة په دویمه رکوع کښي هم دي چه ﴿ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُوا اللَّهَ ﴾ . تردې ځاني خو ددغه خلقو د اقوالواویدني اعمالو ذکر وو مخکښي ددوي دمالني اعمالو بیان دي . ﴿ إِن الَّذِينَ كَفَرُوا يَنْفُتُونَ أَمْ أَلْهَمَهُ لِيَصْذَبُوا عَنْ سَبِيلِ

الله) بغیرد څه شک شبهي نه داکافر خلق خپل مالونه ددې دپاره خرچ کوي چه دالله دلاري نه [يعني ددين نه خلق] منع کړي [چنانچه دحضور ﷺ په مقابلې کښې او مخالفت کښې سامان جمع کول ظاهر دي چه څه به نې خرچ کول په هغې کښې غرض دا و] (فَسَيُنْفِقُونَهَا لَمْ يَكُونُوا عَلَيْهِمْ حَرَمًا لَّمْ يَكُونُوا) نو دا خلق خو خپل مالونه [د دې غرض دپاره] خرچ کوي [خو] بيا [په آخر کښې چه به دناکامۍ اثار محسوس شي] نودا مالونه به ددوي په حق کښې د افسوسو باعث جوړ شي [چه هسې مو خرچ کړواو] بيا [آخر] به مغلوب شي [چه په دې کښې به د مال د ضائع کيدو سره به نور هم افسوس او مغلوبيت جمع شي] (وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُخْشَوْنَ) او [دا سزا او افسوس او مغلوبيت خوددوي په دنيا کښې دې باقي د آخرت سزا خو بيله ده چه دهغې بيان دادې چه] کافر خلق به دوزخ طرف ته [دبوتللو دپاره په قيامت کښې] جمع کولې شي. (لَيَوْمِذٍ اللَّهُ الْغَنِيُّ مِنَ الطَّلَبِ) چه الله ﷻ ناپاک [خلقو لره] د پاکو [خلقو] نه بيل کړي [ځکه چه کله دوزخيان دوزخ طرف ته راوستلې شي نو ظاهره ده چه اهل جنت به ددوي نه بيل شي] (وَيَجْعَلُ الْغَنِيَّتُ بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ) او [ددوي نه به نې بيل کړي] ناپاک به يوبل سره يو ځانې کړي يعني دوي ټول به يو ځانې کړي (فَيَرْكَبُهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ) بيا [يو ځانې کولو سره] دا ټول به جهنم ته ور داخل کړي (أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ) همداسې خلق په پوره نقصان کښې دي [چه د هغه څه منتهی نشته دې انې محمد ﷺ] (قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا تَسْوِيَةٌ) تاسو دې کافرو ته اوواني (إِنْ يَنْتَهُوا يَغْفِرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ) چه که دا خلق [دخپل کفر نه] منع شي [او اسلام قبول کړي] نو ددوي به ټول گناهونه چه [داسلام نه نې] د مخکښې کړي دي ټول به معاف کړي شي [دا حکم خود اسلام دحالت شو] (وَإِنْ يَعْزُبُوا أَفْضَلُ مَصْرُفٍ سَأَلُوا الْأَوَّلِينَ) او که خپل په هم دهغه [کفر] عادت کوي نو [دوي ته واوروه چه] مخکښې کافرانو په حق کښې [ازمونې] قانون نافذ شوې دې [چه په دنيا کښې هلاک اوپه آخرت کښې عذاب به هم ستاسو دپاره وي. چنانچه په قتل سره هلاک هم شو او دغیر کفار عرب هلاکيدل ذمي کيدل هم دي نو تاسو پوهه شۍ].

معارف او مسائل

تيرؤ شوؤ آيتونو کښې دا خودلې شوی وو چې دمکې مکرمې مشرکان دخپل کفر او انکار په وجه اگر چې دوي حقدار دی چې آسماني عذاب په دوي راوستې شي خو هرکله چې رسول کریم ﷺ په مکې مکرمه کښې موجود دی په دوي عذاب نه راځي. بل څيز چې د عذاب نه منع کوي هغه دادې چې د رسول کریم ﷺ د هجرت کولو نه پس مکې مکرمه کښې داسې کمزوری مسلمانان پاتې شو چې الله تعالی نه په مخه بخښنه غواړي.

اوس په دې آيتونو مبارکو کښې دا بيانېږي که د رسول کریم ﷺ په خاطر او ددغه کمزورو مسلمانانو په خاطر، په دوي باندې عذاب په دنيا کښې نه رازی نو دوي دې دا نه گنري چې گني د عذاب حقدار نه دی ځکه د دوي د عذاب حقدار کيدل خوښکاره خبره ده، او دکفر او انکار نه علاوه د دوي نور هم داسې جرمونه شته دي چې دهغې په وجه په دوي عذاب راتلل پکار دی. په دې دواړو آيتونو کښې د دوي درې جرمونه بيان کړې شويدي.

① اول دا چې پخپله مسجد حرام کښې د عبادت کولو د سره جوگه نه دی، او کوم مسلمانان چې هلته عبادت کولو د پاره راتلل غواړي هغوي ﷺ لره منع کوي. په دې کښې د حديبيه

واقعی ته اشاره ده چې په کال شپږمه هجري کښې ټول مسلمانان سره د رسول کریم ﷺ نه ، عمرې ادا کولو ته نه وو پریځودی او په واپس تللو یې مجبوره کړی وو.

⑦ ددوی دویم جرم دا بیا کړې شوې چې د دوی په خیال کښې د مسجد حرام اختیار مند هم دوی دی دغلته د چار اتلل او ایساریدل به هم د دوی په خوښه وی. ددوی دا خیال په دوه غلط فهمیانو باندې وو ، یو دا چې ځانونه ئې د مسجد حرام اختیار مند گنړل ، سره ددې چې هیڅوک کافر د مسجد اختیار مند نشي کیدې . بله غلط فهمی دا وه چې ددې مسجد متولیان مونږ یو او د متولی ته دا اختیاروی چې څوک ورپرېږدی او څوک ایسار کړی ، لهذا دې مسجد ته څوک راپریځودل ، او څوک ترې ایسارول زمونږ په اختیار کښې دی حالانکه مسجد د الله تعالی کور دی ، ددې نه د ایسارولو حق هیڅا ته نشته . البته په خاصو صورتونو کښې داسې کولې شي لکه د مسجد بې عزتی کپړې یا نور مونځ گذارو ته د تکلیف اندیښنه وی ، لکه رسول کریم ﷺ فرمائیلي دي چې خپل مسجدونه د ماشومانو () ، لیونو او دخپلو جنگ جگړو نه ساتئ. دلته د ماشومانو نه مراد داسې ماشومان دي چې د مسجد د پلیتدو خطره ترې کیدې شي . لیونی نه د مسجد د پلیتیدو خطره هم کیدې شي او مونځ گزارو ته د تکلیف رسولو خطره هم وی. دغه شان خپل مینځ کښې جگړو کولو سره د مسجد بې عزتی هم وی او مونځ گذارو ته هم تکلیف وی . یعنی ددې حدیث پاک تر مخه په دې دریو صورتونو کښې مسجد نه ایسارول جائز دی ، دې نه سوا بل صورت کښې څوک اختیار نه لری چې یو مسلمان مسجد ته د راتلونو منع کړی .

د قرآن کریم په دې آیت مبارک کښې صرف رومین خبره بیان کړې شوه ، یعنی دا خلق څنگه د مسجد حرام اختیار مند گنړلې شي حال دا چې د اصولو مطابق یوازې متقیان مسلمانان ددې اختیار مند کیدې شي . دې نه معلومه شوه چې د مسجد متولی او اختیار مند دې پرهیزگاره او دینداره مسلمان جوړولې شي ، ځینې مفسرینو «ان اولیاءه الا المتقون» کښې د هاضمیر الله تعالی ته راجع منلې دې . د هغې په بنا معنی دا لیکلې ده چې د الله تعالی ولی یوازې پرهیزگار خلق کیدې شي .

ددې تفسیر په جوړ د آیت مبارک نه دا نتیجه راووته چې کوم خلق د شریعت او سنت نه خلاف عمل کوی او سره ددې د ولی کیدو دعوی لری نو د ا دروغژن دی او دوی لره ولی گنړونکی هم په د هوکه کښې دی .

⑧ ددې خلقو دریم جرم یې دا اوبښودلو چې کفر او شرک خو ددوی بنیاد گندگی وه ، دې نه علاوه د دوی نور کارونه عملونه هم د عام انساني پیماني نه غورزیدلی دي ، د دوی مونځ صرف دادې چې په خلو شپیلې وهی او لاسونه پرقوی ، چې ورته عبادت او مونځ خو لاشه کوې چې صحیح انساني کار ورته هم هغه څوک نشي وئیلې چې لږ عقل هم لری. په دې بنا د آیت مبارک په آخر کښې فرمائی چې : «فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون» یعنې ستاسو د کفر او جرمونو انجام هم دغه دې چې اوس عذاب او ځکئ دلته د عذاب نه مراد د آخرت عذاب هم کیدې شي او د دنیا عذاب هم ، کوم چې د بدر په غزا کښې د مسلمانانو د لاسه پرې رابښکته شو .

دې پسې په شپږ دیرشم آیت مبارک کښې د مکې مکرمې د کافرانو یوه بله واقعه بیان شوې ده چې دوی د اسلام او مسلمانانو خلاف د طاقت جمع کولو په غرض غټ مال راغونډ کړو بیا ئې د حق دین او مسلمانانو د ختمولو په غرض استعمال کړو لیکن په نتیجه کښې ئې هغه مال هم د گوتو اووتو، مقصد ئې هم حاصل نشو او ذلیل پاتې شو.

د محمد بن اسحاق په روایت عبدالله بن عباس رضی الله عنه دا واقعه داسې منقول ده چې د بدر د غزا غم زیلی او شکست خورده کافران هر کله چې مکې ته واپس راوړسیدل نو هغه خلق د تجارتی قافلې امیر ابی سفیان له ورغلل د چا چې پلاران خامن په دغه غزا کښې وژلې شوي وو، هغه ته ئې اووئیل چې دا جنگ خو د تجارتی قافلې د حفاظت په خاطر شوې وو څنگه چې تاته هم معلومه ده چې په نتیجه کښې ئې مونږ ته ځانی او مالی زیان راوړسیدو. مونږ غواړو چې دغه مشترکه تجارتی کمپنۍ نه زموږ مدد اوکړې شی دپاره ددې چې په آنده کښې د مسلمانانو خپل انتقام واخستې شو دا خواست ئې منظور شو او غټ رقم ورکړې شو، دبدلې اخستو په غرض ئې دغه مال د احد په غزا کښې ولگولو، خو په آخر کښې ئې دغلته هم ماتې اوخوړه، اود مال ضائع کیدو ارمان ئې هم په زړونو کښې چېپې وهلې.)

د قرآن عظیم الشان ددې آیت مبارک په ذریعه رسول کریم صلی الله علیه و آله ته دمخکښې نه خبر ورکړې شوې وو چې دا خلق کافران دی خپل مالونه دې کار دپاره لگوي چې خلق د الله تعالی د دین نه منع کړی خو انجام به ئې دا وی چې خپل مالونه به هم ولگوي او بیا به ددې په لگولو افسوس هم کوي او په آخرت کښې به د دوی لاندې راتلل وی. نو د احد په غزا کښې رښتیا هم دغسې اوشو، دغه راغونډ کړې شوې مال ئې هم د گوتو نه اووتو او شکست ئې هم اوخوړو، په دا شان دوه غمونه ورسره مل شويو د شکست او بل د مال ضائع کیدو.

او بغوی رحمته الله علیه او ځینې نورو مفسرینو ددې آیت مبارک مضمون خو ددې د بدر غزا په لږکت باندې چسپان کړې دې، یعنی د بدر غزا کښې کوم زر ځوانان چې د مسلمانانو د مقابلې دپاره راغلي وو، د هغوی د ځواک ځکاک وغیره ټول خرچ د مکې مکرمې دولس سردارانو پخپله ذمه اخستې وو چې په کښې ابو جهل، عتبه، شیبه وغیره شامل وو، ددغې ځوانانو د تگ راتگ خرچه هم ورسره شامل کړه نو دا ډیره زیاته خرچه جوړېږي، نو د بدر په غزا کښې ئې یو غم د شکست خوړلو او بل افسوس او ارمان د بربادیدو هم راپیښ شو چې دواړه ډیر سخت وو. [مظهری].)

د آیت مبارک په آخر کښې د آخرت په اعتبار سره ددې خلقو د خراب انجام بیان داسې دې چې: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ مُخْرَجُونَ﴾ [یعنی کوم خلق چې کافران دی دهغوی حشر به جهنم طرفته وی] دې آیتونو کښې د حق دین نه د خلقو د ایسارولو په غرض د مال خرچ کولو خراب انجام چې بیان شوې دې هغه په دې اوسنو کافرانو هم چسپان کیږي کوم چې اسلام نه د خلقو دا ایسارولو او خپلو باطلو طرفته د دعوت ورکولو په غرض ډیر زیات دولت په شفاخانو، تعلیمی ادارو او د خیر خیرات په نوم په نور کارونو کښې خرچ کوي. د اشان په هغه گمراهانو خلقو هم چسپان کیږي چې د اسلام په اجماعی عقیدو کښې د شکونو او وهمونو پیدا کولو

(۱) تفسیر ابن کثیر تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۴۴

(۲) تفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۴۴، والتفسیر المظهری تحت هذه الآية: ج ۲، ص ۴۴

په غرض خلقو ته بلنې ورکوی ، او غټ غټ مالونه پرې لگوي . خو هرکله چې الله ﷻ دخپل دين ساتونکي او مرستيال دې نو سره ددغې مالونو لگولو فساديان خلق پخپل مقصد پوره کولو کښې پاتې راشي او د افسوس منگلې مروړي .

په اوؤ دیرشم آیت مبارک کښې ددغې واقعاتو څه نتیجې بیان شوي دي ، خلاصه ئې داده چې کافرانو کوم مالونه د اسلام په خلاف استعمال کړل بیا ورته په دې افسوسونه او پښیمانتیا او شوه او ذلیل او خوار شو دهغې فائده داده چې :

﴿لَا يَمُوزُ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الْعَلُوبِ﴾ [یعنی چې الله ﷻ په پاکو او ناپاکو څیزونو کښې فرق واضح کړي] د خبیث معنی ناپاک گنده او حرام ده ، ددې خلاف طیب دې چې د پاک ، صفا او حلال معنی ورکوي . دلته ددې دواړو لفظونو نه د کافرانو ناپاک او د مسلمانانو پاک مالونه هم مراد اخستې شي . مطلب دادې چې د کافرانو هغه لگولي غټ مالونه خبیث او ناپاک وو دهغې خرابه نتیجه دا راوټه چې مال ئې هم لارو او ځانونه ئې هم تباہ شو ، دهغې په مقابلې کښې مسلمانانو ډیر کم مال اولگولو چې پاک او حلال وو ، ددې لگوونکي کامیاب شو او د غنیمت ډیر مال ورته هم په لاس ورغلو .

دې پسې فرمائی چې : ﴿وَيَجْعَلُ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكَبُهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ﴾ [یعنی الله ﷻ یو خبیث بل خبیث سره یو ځانې کوي ، بیا به دوی ټول جهنم ته راجمع کړي او هم دا خلق نقصان او چتونکي دي] مطلب دا چې څنگه مقناطیس ، اوسپنه ځانه ته راکاږي ، بجلی وابنه ځان ته راکاږي ، او دنوې سائنسي تجربو تر مخه د ټولې دنیا نظام په دې قائم دې چې یو څیز بل لره ځان ته راکاږي . یو خبیث مال بل خبیث مال ځان ته راکاږي او بیا خبیث اثرات پیدا کوي ، نتیجه ئې دا ده چې الله تعالی به ټول خبیث مالونه په جهنم کښې کړي او ددغې مالونو خاوندان به لوټي نقصان کښې پریوزي .

لیکن نور ډیرو مفسرینو دلته د خبیث او طیب عامه معنی مراد اخستې ده ، پاکانونه مراد مؤمنان او ناپاکونه مراد کافران دي . په دې صورت کښې به مطلب دا وي چې د بیان شوو حالاتو په جوړ الله تعالی دا غواړي چې د کافر او مؤمن تر مینځه بیلټون راشي ، مؤمنان ټول په جنت کښې او کافران ټول په جهنم کښې راپورته کړي .

په اته دیرشم آیت مبارک کښې بیا د تربیت په انداز کښې خطاب داسې دې چې مینه راپاره کول او ویړول په کښې دي ، مینه راپاره کول داسې دی چې که دوی ددې ناکاره کارونو نه اوس هم منع شي او ایمان کښې داخل شي نو ټول گناهونه به ورته معاف شي . او ویړول داسې دی چې که اوس هم دخپلو کړو نه منع نشو نو ځان دې پوهه کړي چې دوی دپاره به الله ﷻ ته د نوي قانون جوړولو او پرې دغور کولو حاجت نه وي . هم هغه زور قانون به دوی دپاره هم وي کوم چې په پخوانو کافرانو وخت په وخت جاری کړې شوې دي ، یعنی په دنیا کښې تباہ بریاد شو او په آخرت کښې د عذاب حقدار جوړ کړې شو .

وَقَاتِلُوهُمْ
اواو جنگي پي دهنوي سره
اودوي سره
حَتَّى لَا تَكُونُ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنْ
تر هغي پوري اچي پاتي نه شي فتنه اوشي دين تول الله دپاره نوک
تر هغي جنگ کوني چي فتنه [شرك] پاتي نشي اوتول دين صرف د يو د الله شي
انتهوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ وَإِنْ
منع شو هغوي نو بيشکه الله په هغه کارونو چي کوي ني هغوي ليدونکي دي نوک
نوکه دوي [دفتي يعني شرک نه] منع شي نو الله ددوي کارونه ويني گوري او که
تَوَلَّوْا فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاهُمْ نِعْمَ الْمَوْلَى
مخ وارو هغوي نو پوهه شي چي بيشکه الله سرپرست ستاسو دي بنه مولي دي
دوي مخ او گروي نو پوهه شي چي الله ستاسو ملگري دي الله دير بنه ملگري دي
وَنِعْمَ النَّصِيرُ
اوبنه مددگار دي
او دير بنه مددگار دي

آسان ترجمه قرآن

او (مسلمانانو!) دي کافرانو سره جنگ کوي، تر دې چه فتنه باقي پاتي نه شي، او دين پوره په پوره دالله شي بيا که دوي واپس هي نو الله ددوي اعمال نه ويني او که دوي مخ واروي نو الله ستاسو نگهبان دي، څه به مددگار او څه به امدادي دي!

خلاصه تفسير

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونُ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ او [بيا ددوي د کافر پاتي کيدو په صورت کښي اني مسلمانانو] تاسو وي [د عربو کفارو] سره تر هغه پوري جنگ کوني چه په دوي کښي فساد د عقيدې [يعني شرک] پاتي نشي او [دالله] دين [خالص] هم دالله پاتي شي [د بل يو دين خالص کيدل دالله دپاره موقوف دي په قبول اسلام باندې. نو حاصل داشو چه شرک پرېږدي او اسلام اختيار کړي. خلاصه داشوه چه که اسلام نه راوړي نو دوي سره جنگ کوني تر څو چه اسلام قبول نه کړي ځکه چه د عربو کفارو نه جزيه نه شي اخستلي کيدې] ﴿فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ بيا که دوي [د کفر] نه منع شي نو [ددوي ظاهري اسلام قبول کړني د زړه حال ني مه راسپړني ځکه چه که دوي د زړه نه ايمان نه راوړي نو] الله ددوي اعمال بنه گوري [هغه به په خپله پوهه شي ستاسو پرې څه] ﴿وَأَنْ تَوَلَّوْا فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاهُمْ﴾ او که [داسلام] نه

مخ واپروي نو [دالله ﷻ نوم واخله او ددوي دمقابلې نه مه اوړه او] يقين ساته چه الله ﷻ [ددوي په مقابلې كښې ستا رفيق دي] ﴿نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ او هغه ډير ښه رفيق دي او ډير ښه مددگار دي [نو هغه به ستا ملگرتيا او مدد كوي].

معارف او مسائل

دا د سورت انفال يو كم څلويښتم آيت دي. ددې په دوؤ لفظونو باندې ژور نظر اچول دي، چې فتنه او دين دي، دا دواړه د عربي لغت په اعتبار سره د گڼو معنو دپاره استعمالېږي. دتفسير د امامانو، صحابه كرامو او تابعينو نه دلته ددې دوه معنې منقول دي.

① يوه دا چې فتنې نه مراد كفر او شرك واخستې شي او دين نه مراد اسلام واخستې شي. څنگه چې عبدالله بن عباس رضي الله عنه نه منقول دي. ددې تفسير په بنا به د آيت مبارك معنی دا شي چې مسلمانان دې كافرانو سره تر هغې وخته پورې جنگ كول جاري لري چې كفر ختم شي او په ځانې ئې اسلام راشي. او د اسلام نه سوا بل هيڅ دين او مذهب باقی پاتې نشي. په دې صورت كښې به دا حكم يوازې د مكې او عربو خلقو دپاره مخصوص وي ولې چې جزیره العرب د اسلام كور دي، په دې كښې د اسلام نه سوا بل دين پاتې كيدل، اسلام دپاره خطره جوړېږي. باقی په ټوله دنيا كښې نور دينونه او مذهبونه قائم لرلې شي. څنگه چې د قرآن عظيم الشان نور آيتونه او د حديث روايتونه په دې گواه دي.

② ددې بل تفسير د عبدالله بن عمر رضي الله عنه وغيره نه داسې منقول دي چې دلته د فتنې نه مراد ضرر رسول، عذاب او مصيبت دي چې هميشه دپاره به د مكې د كفارو د طرفه په مسلمانانو باندې جاري وو. تر څو چې مسلمانان په مكه كښې وژر وخت به د كفارانو په گرفت كښې راغلي وو. قسما قسم تكليفونه او ضررونه به ئې برداشت كول، مدينې منورې ته د هجرت كولو نه پس به يو يو مسلمان پسې كافران گرځيدل چې لوټ كول به ئې او وژل به ئې، مدينې ته د مسلمانانو په ورسيدو سره به ئې هلته هم پرې حملې جاري لرلې او خپل تاؤ به ئې پرې سړولو. ددې په مقابلې كښې بل طرفته د دين معنی قهر او غلبه ده، په دې صورت كښې د آيت مبارك تفسير دا شو چې مسلمانان دې كافرانو سره تر هغې وخت جنگ كول جاري لري چې تر څو مسلمانان نه د دوي د ظلمونو نه محفوظ شوي نه وي. او د اسلام دين غالب شوې نه وي. چې دغیرو د ظلمونو د مسلمانانو حفاظت او كړې شي. د عبدالله بن عمر رضي الله عنه د يوې واقعي نه هم ددې تفسير تائيد كيږي، واقعه داسې وه چې هر كله حجاج بن يوسف د مكې د امير عبدالله بن زبير رضي الله عنه په مقابلې كښې په هغوئ فوج راؤخيژؤ او دواړو طرفونو نه د مسلمانانو تورې په مسلمانانو باندې چليدې. نو دوه كسان، عبدالله بن عمر رضي الله عنه ته راغلل او وې فرمائيل چې تاسو وينئ گورنئ چې مسلمانان په څه مصيبت كښې گرفتار دي او تاسو ددې د بنديز كولو دپاره ميدان ته نه راؤځئ. حالانكه تاسو د عمر بن الخطاب رضي الله عنه خوښ يئ، كوم چې به داسې حالات نه برداشت كول. عبدالله بن عمر رضي الله عنه او فرمائيل چې وجه ددې داده

چې د مسلمان وینه تویول الله تعالی حرام کړی دی ، دوی دواړو عرض او کړو چې آیا تاسو د قرآن عظیم الشان د آیت مبارک ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً﴾ نه دې لوستلې ، عبدالله بن عمر رضی اللہ عنہ او فرمائیل چې بیشکه دا آیت مبارک وایم او په دې عمل هم کوم ، مونږ هم ددې آیت مبارک په موجب کافرانو سره جنگ تر هغې وخته پورې جاری اولرلو چې فتنه ختمه شوه او د اسلام دین غالب شو ، او تاسو خلق دا غواړئ چې اوس خپل مینځ کښې جنگ کولو سره بیا فتنه راپورته کړې شی . په دې شان غیر الله ته غلبه حاصله شی او د حق دین خلاف برې بیا مومی؟^(۱) مطلب ئې دا وو چې د جهاد او جنگ حکم د کفر د فتنې او د کافرانو د ظلمونو په مقابل کې وو چې هغه مو او وکړو او په مخه مو جاری اولرلو . تر دې چې دغه فتنه ختمه شوه . د مسلمانانو په مینځ کې خاڼه جنگی ، په دې باندې قیاس کول صحیح نه دی . بلکه چې د مسلمانانو خپل مینځ کې جنگ وی نو دغې وخت دپاره د رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم دا هدايت دې چې په دې کې ناست بنده د ولاړ بنده نه زیات غوره دې .

ددې تفسیر خلاصه داده چې په مسلمانانو باندې اسلام د دښمنانو په خلاف جهاد او جنگ کول تر هغې وخت پورې واجب دی چې په مسلمانانو باندې د دوی د ظلمونو فتنه هم ختمه شوې نه وی ، او اسلام په ټولو دینونو غالب شوې نه وی ، او دا صورت به یوازې د قیامت نژدې زمانه کې وی ځکه چې د جهاد حکم تر قیامته پورې جاری او باقی دې . د اسلام د دښمنانو خلاف د جهاد او جنگ نتیجه کې دوه صورتونه پیدا کېدې شو ، یو دا چې کافران په مسلمانانو باندې د زور ظلم کولونه واوړي یا خو په اسلام راوړلو سره د مسلمانانو روڼه جوړه شی ، یا پخپل کفر قائم پاتې شی خو په مسلمانانو باندې د زور او ظلم نه لاس واخلی او د فرمانبرداری لوظ ، قول مسلمانانو سره اوکړی .

② دویم صورت ئې دادې چې یو صورت هم په دې دواړو کې قبول نه کړی او مقابلې ته ملا وتړی نو په راتلونکې آیت مبارک کې ددې دواړو صورتونو حکمونه داسې بیان شوی دی . فرمائی چې ﴿فَإِنْ أَتَوْا فَأَنْزَلَهُمْ يَوْمَئِذٍ بِمِائَةٍ﴾ یعنې که هغوی منع شی نو الله عزوجل د هغوی عملونه وینی .

دهغې په جوړ به ورسره معامله کوی چې دهغه حاصل دادې چې که دوی د خپلو کړو نه واوړیدل نو په خلاف دې ئې جهاد بند کړې شی . په دې صورت کې مسلمانانو ته دا خطر کېدې شوه چې د جنگ نه پس د کافرانو د طرفه د صلح لوظ کول یا خپل اسلام ښکاره کول ډیر ممکن دی چې یو جنگی جال یا د هوکه وی په داسې صورت کې که مسلمانان ورسره جنگ بند کړی نو ضرر به بیا مومی .

نو ددې خطري جواب په دې الفاظو سره ورکړې شو چې مسلمانان د ظاهري عملونو پابند دی ، د زړونو لیدونکې او په پټو رازونو باندې ئې پوهیدونکې یوازې الله تعالی دې . کفار

(۱) صحیح البخاری، کتاب التفسیر سورة الانفال، باب قوله وقاتلوهم حتی لا تكون فتنة الخ: ج ۲، ص ۷۷

چې خپل اسلام ښکاره کړی یا د صلح لوظ او کړی نو مسلمانان په جنگ بندولو باندې مجبور دي. او دا معامله الله تعالی ته سپارل پکار دی چې په ریښتونې اسلام قبول کړي یا د صلح لاس رامنځ کېږي کړي دي. یا د هوکه نه په کېښې غرض ده. که داسې څه وی نو الله تعالی به دهغه بل څه انتظام او کړی، مسلمانانو لږه پکار دی چې په داسې خیالونو او خطرو باندې دخپلو معاملو بنیاد قائم نه کړي که د اسلام ښکاره کولو یا د صلح د معاهدې نه پس هم پرې لاس پورته کړي نو هم مسلمانان به مجرمان وی لکه د صحیح بخاری او مسلم په یو حدیث پاک کېښې د رسول کریم ﷺ ارشاد دي چې ماته ددې حکم راکړې شوې دي چې د اسلام دښمنانو سره جنگ جاری اولرم تر هغه پورې چې کلمه د لا اله الا الله محمد رسول الله قبوله کړي. مونږ قائم کړي او زکوٰۃ ادا کوي، کله چې داوې داسې او کړي نو وینې او مالونه یې ټول محفوظ شو. سوا ددې نه چې د اسلامي قانون تر مخه ورته د جرم کولو په وجه سزا ورکړې شي او د زړونو حساب به یې په الله تعالی وی (۱) چې دوی په اخلاص سره کلمه او د اسلام عملونه قبول کړي دی او که په دهوکه منافقت سره؟

ابی داود کېښې یو بل حدیث پاک کېښې د ډیرو صحابه کرامو په روایت سره نقل شوی دی چې رسول کریم ﷺ افرمائیل چې څوک په یو معاهد باندې څه ظلم او کړي یا ورته زیان اورسوي یا د هغه د طاقت نه زیات کار ترې واخلي یا د هغه د مرضی نه بغیر د هغه څه څیز ترې واخلي نوزه به د قیامت په ورځ د مسلمانانو خلاف ددغه معاهد مرسته کوم (۲).

د قرآن عظیم الشان دې آیتونو او حدیث دې روایتونو سره په ظاهره مسلمانوته خطره راپېښیدل داسې ښکارېده چې په قابو کېښې راغلی کافر کوم چې د اسلام غټ نه غټ دښمن وی صرف د خان او مال بچ کولو په غرض دا سلام کلمه او وائی. نو مسلمانانو باندې لازم دی چې فورا خپل لاسونه ترې بند کړي نو په دې طریقو خو مسلمانان په هیڅ دښمن باندې قابو نشي پیدا کولی مگر الله ﷻ د هغو د زړونو پټ رازونه پخپله ذمه واخستل او مسلمانانو ته یې په معجزانه انداز کېښې او خودل چې دوی ته په جهاد او میدان جنگ کېښې عملی طور دغسې څه لاندې پېښه نشوه البته د صلح په حالت کېښې په سوونو داسې منافقان پیدا شو چې په دهوکه سره یې خپل ځانونه مسلمانان ښکاره کړل، په ښکاره به یې مونږونه کول، روژې به یې نیولې، او ورسره، ځینې ذلیل خلق په کېښې داسې هم وو چې دې نه به یې صرف غرض مسلمانانو نه دنیاوی فائدې حاصلول وو. او دښمنی ورسره د کولو باوجود به یې د مسلمانانو د بدلې اخستو نه ځانونه ساتل ځینې به په کېښې داسې هم وو چې سیاسي مقاصد به یې لرل، د مسلمانانو رازونه به حاصلول او دا یې مقصد وو چې تر یو سازش لاندې مخالفینو ته یې

(۱) صحیح البخاری، کتاب الإیمان، باب فان تابوا وأقاموا الصلوة الخ: ج ۱، ص ۸، و صحیح مسلم، کتاب الإیمان، باب الأمر بقتال الناس الخ: ج ۱، ص ۲۷
(۲) سنن ابی داود، کتاب العراج والأمارا والی، باب فی تعهید أهل الذمة الخ: ج ۲، ص ۳۳

راور سیرپی مگر ددی ټولو باره کښې د الله تعالی قانون مسلمانانو ته هم دا هدايت او کړو چې هغوی سره دې د مسلمانانو پشان معامله کوی تر څو چې هغوی نه پخپله اسلام دښمنی او د لوظ او قول نه آوړیدل ثابت نشی. د قرآن عظیم الشان دا تعلیم په هغه صورت کښې وو چې د اسلام دښمنان د خپلې دښمنی نه د آوړیدو اقرار او لوظ او کړی، او دویم صورت دادې چې کفار پخپل ضد باندې کلک پاتې شی نو ددې باره کښې دې پسې آیت مبارک کښې فرمائی چې ﴿وَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلَّمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ [یعنی که هغوی خبره اونه منی نو تاسو پوهه شی چې الله تعالی ستاسو مددگار دې، او هغه ډیر ښه مددگار او ډیر ښه حمایتی دې].

حاصل ئې د ادې چې که کافرانو د خپل زور، ظلم او کفر، شرک نه منع نشو نو د مسلمانان په ذمه هغه حکم دې چې پورته بیان شوی یعنی جنگ ورسره جاری اوساتئ، او جهاد او جنگ هر کله چې په لویو لښکرو ډیرو وسلو او سامان سره عادتاً کیدې شی چې مسلمانانو سره به دا ډیر کم وو ځکه د جنگ حکم ورته گران پریوتو یا د لږ شمیر او لږ سامان په وجه به ئې دا محسوسول چې گنی مقابله کښې به کامیاب نشو، نو ددې علاج په دې شان او کړې شو چې اگر که کافرانو سره سامان زیات دې او په شمیر کښې هم زیات دی خو د الله تعالی د غیبی امداد نه محرومه دی کوم چې مسلمانانو ته حاصل وی او په هر میدان کښې ئې پخپلو سترگو وینی گوری، او وې فرمائیل چې هسې خو په دنیا کښې مدد او مرسته هر چاته د چا د طرفه حاصله وی لیکن اصلی خبره د مددگار قوت، طاقت او د علم او تجربې ده. ښکاره خبره ده چې د الله تعالی طاقت، قوت، علم او بصر نه زیات خولا څه کوي چې د هغه برابر او د هغه پشان ټول جهان ته هم حاصلیدې نشی ولې چې هغه د ټولو نه زیات غوره مرستیال او مددگار دې.

[الحمد لله پاره نمبر ۹ ختمه شوه]